

MILITAIR-RECHTELIJK TIJDSCHRIFT

GEDRUKT EN UITGEGEVEN OP LAST VAN DE
MINISTERIES VAN MARINE EN VAN OORLOG

DEEL XLV

1952

UITGEVERIJ MOUTON & Co. N.V., 'S-GRAVENHAGE

Redactie-Commissie.

Voor het Ministerie van Marine:

Dr. *L. M. Rollin Couquerque*, Militair-juridisch Adviseur bij het
Ministerie van Marine.

Mr. *W. H. Vermeer*, Officier van Administratie 1e klasse b.d., Advocaat
te Amsterdam.

Voor het Ministerie van Oorlog:

Prof. Mr. *J. M. van Bemmelen*, Res. Luit. Kolonel Militair-juridische
Dienst.

Mr. *A. F. Steffen*, Luit. Kolonel van de Militair-juridische Dienst.

Het adres van de Redactie is:

Dr. L. M. Rollin Couquerque,
Nassau Dillenburgerstraat no. 33 te 's-Gravenhage.
Telefoon no. 77 60 83. Giro van de Redactie no. 2498.70.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Nederlandse militairen buitenslands.

Door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

„Schip is territoire”. Deze in art. 3 van het Wetboek van Strafrecht omschreven fictie heeft ten doel de Nederlandse strafrechter bevoegd te verklaren om recht te doen over buiten Nederlands grondgebied gepleegde strafbare feiten en om op de van die feiten verdachte personen, ongeacht of zij Nederlanders dan wel vreemdelingen zijn, de Nederlandse strafwet toe te passen.

De bedoeling was niet, om hierdoor inbreuk te maken op de rechtsmacht van vreemde rechters: er ontstond alleen een overlapping van eigen en vreemde rechterlijke bevoegdheden, welke haar nut kon hebben ingeval een strafbaar feit op vreemd grondgebied gepleegd door een zich aan boord van een Nederlands schip bevindend persoon, ter zake niet in handen viel van of van boord gehaald werd door de ter zake bevoegde vreemde justitie. Er zou dan hier te lande over zodanig feit ingevolge de artt. 4 en 5 van het Wetboek van Strafrecht recht gedaan mogen worden, zodat de schuldig bevonden persoon althans zijn Nederlandse straf niet zou ontlopen.

Ook voor onze krijgsmacht heeft de bepaling van art. 3 Wb.v.Str. betekenis, daar zij via artikel 91 van hetzelfde Wetboek en de artikelen 1 en 2 van het Wetboek van Militair Strafrecht ook voor justiciabelen van de Nederlandse militaire rechter is komen te gelden.

In het bijzonder heeft de Marine hierbij belang. Zij heeft vóór de inwerkingtreding van het laatstgenoemde wetboek ook het omgekeerde als fictie aanvaard: aan de wal gekazerneerde mariniers, die deserteerden, werden beschouwd als zich verwijderd te hebben van „den bodem” op welke zij dienden¹⁾. Doch dit de jure verouderd feit geldt niet meer en zijn fictie blijve verder daargelaten.

De taak van onze Zeemacht lag grotendeels buiten het grondgebied van het Rijk in Europa. Een deel ervan verbleef doorlopend in Nederlands Indië en een of meer oorlogsvaartuigen bezochten ook nu en dan Suriname en Curaçao, overzeese gebiedsdelen, welke de Nederlandse commune strafwet als buitenland beschouwt. Ook andere vreemde landen werden en worden nu en dan bezocht en art. 3 Wb.v.Sr. omvat niet alleen strafbare feiten, gepleegd in vreemde landen maar ook in onze gebiedsdelen overzee. Wel had de Raad van State reeds doen opmerken, dat de betrekking van Nederland tot de koloniën een andere was dan de volkenrechtelijke

¹⁾ Zie de vonnissen van de Zeekrijgsraad te Amsterdam van 16 Juni 1909 (M.R.T. V blz. 90) en van de Zeekrijgsraad te Willemsoord van 13 Juni 1910 (M.R.T. VI blz. 219) alsmede de mededeling van de Redactie van dit Tijdschrift in deel XV blz. 537.

verhouding tot vreemde landen, maar de Minister van Justitie antwoordde hierop, dat het Rijk in en het Rijk buiten Europa aan een verschillende jurisdictie en verschillende strafwetgeving onderworpen zijn ²⁾).

Dit antwoord is, zoals ieder militair jurist weet en de Minister van Justitie weten moest, onjuist. De Marine, de K.L. en, rechtens ook, het K.N.I.L. waren toen nog onderworpen aan de bepalingen van de Criminele Wetboeken, in welke een artikel voorkwam, bepalende, dat het ten aanzien van de strafbare feiten der justiciabelen onverschillig zou zijn of die daden binnen of buiten Nederland zouden gepleegd zijn. Bovendien bepaalde de ongenummerde slotbepaling van het C.W.L. — welke geacht moet worden voor de volledige militaire strafwetgeving van 1814/1815 te hebben gegolden — dat zij ook in de overzeese gebiedsdelen van kracht zou zijn.

Daarentegen beperkten de koloniale wetboeken van strafrecht zich in de met het Nederlandse art. 3 overeenkomende bepalingen tot strafbare feiten, voorgevallen aan boord resp. van Nederlands-Indische, Surinaamse of Curaçaose vaartuigen. Ook deze redactie was onvolledig. De Nederlandsche overheid, die de contrôle had over hetgeen in deze wetboeken omschreven werd, had althans moeten zorgen — zoals ten slotte in 1922 ten aanzien van de Surinaamse en Curaçaose bepalingen is geschied — dat naast de koloniale ook de Nederlandse vaartuigen werden genoemd. Er bleek toen dat Javaanse landarbeiders, die met Nederlandse schepen naar Suriname werden overgevoerd en aan boord zich aan een strafbaar feit hadden schuldig gemaakt, te dier zake niet door de koloniale rechter mochten worden veroordeeld omdat art. 3 van het Surinaamse strafwetboek hem hiertoe niet de nodige ruimte liet. In dit geval zou alleen de Nederlandse rechter bevoegd zijn geweest hen te berechten volgens de Nederlandse strafwet en, gesteld al, dat het feit gepleegd was vóórdat het vaartuig een Nederlandse haven aanliep, dan zou Suriname, het transport en de aanstaande werkgevers allerminst gediend zijn met tussentijdse ontschepping van gearresteerde verdachten.

De ruim geformuleerde rechtsmacht van de Nederlandse militaire rechter maakte het mogelijk, dat aanstonds ingestemd kon worden met het beginsel van internationale hoffelijkheid, bestaande in het verlenen van exterritorialiteit aan militairen, die zich binnen het territoir van een vreemde staat aan een strafbaar feit zouden hebben schuldig gemaakt. Aldus wordt in beginsel afstand gedaan van het recht en in zekere zin ook van de plicht om strafvervolgung uit te lokken door de rechter van de vreemde staat en om haar over te laten aan de militaire rechter, aan wiens rechtsmacht de militair krachtens zijn nationale wetgeving onderworpen is.

Voor de meest gewone strafbare feiten heeft men van deze moge-

²⁾ Zie Mr H. J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht*, ed. 1891, I, blz. 126 en 127.

lijkheid gebruik gemaakt en ter wille van eigen prestige heeft onze militaire rechter waarschijnlijk wel eens strenger gestraft dan anders het geval zou zijn geweest.

Maar de jurisprudentie heeft ons een merkwaardig geval nagelaten, dat in dit verband de vermelding waard is. Een onderofficier der Marine had op een reis, welke het oorlogsschip, op hetwelk hij diende, ging maken, een hoeveelheid sigaren meegenomen. Hij was voornemens deze goederen clandestien in de Engelse haven, welke het vaartuig zou aandoen, aan wal te brengen ten einde deze aldaar te gelde te maken. De smokkelaar liep echter in een Engelse val, werd bekeurd en kreeg van de Engelse rechter tot straf een geldboete van ruim £ 14. Doch hierbij bleef het niet. Zijn commandant vond aanleiding hem naar de militaire rechter te verwijzen als verdacht van te hebben gehandeld in strijd met de artikelen 78 jo. 79 van het C.W.W., strafbaar stellende het in een haven van een mogendheid, met welke Nederland in vrede leefde, aan wal brengen van goederen, welke aldaar als contrabande worden beschouwd. Voor de moderne lezer lijkt deze beschouwing ten aanzien van sigaren vreemd. Toch moet men hier de term contrabande niet opvatten in de zin zoals men die met oorlogvoering in verband brengt. In de tijd omstreeks 1814 verstond men hieronder, zoals de Franse dictionnaire van *Littre* het uitdrukt: „l'action d'introduire dans un pays, „par voie secrète et sans payer de droits, des marchandises pro-„hibées”. Dat dit ook in de aangehaalde artikelen 78 en 79 zo bedoeld is, blijkt indirect uit het feit, dat het naast deze bepaling in het ontwerp-1810 C.W.W. staande art. 10 van het ontwerp-1810 van het R.v.K.W., disciplinair strafbaar stellende het door onderofficieren en minderen in de havens van mogendheden, waarmede het Rijk in vrede leeft, ter sluk aan wal brengen van koopmanschappen of goederen, welke aldaar als contrabande worden beschouwd ³⁾, in het ontwerp-1814 van dit Reglement niet meer voorkomt. Het misdrijf van de artt. 78 jo. 79 werd als zijnde een misdrijf tegen de dienst en de subordina tie te ernstig beschouwd om zelfs voor onderofficieren en minderen aan krijgstu chtelijke afdoening over te laten.

De tegen deze smokkelaar ingestelde strafvervolging ging door en leidde ondanks het bepaalde bij art. 68 al. 2 Sr., tot diens veroordeeling door de Zeekrijgsraad te Willemsoord bij vonnis van 26 Mei 1898, hetwelk, na een uitvoerig gemotiveerde conclusie van de Advocaat-Fiscaal, die in appel gekomen was, bij sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 23 September 1898 bevestigd werd ⁴⁾.

Hoewel de erkenning van deze exterritorialiteit algemeen aanvaard was, plachten troepen transporten over zee steeds met nationale

³⁾ Zie Mr H. van der Hoeven, Onze militaire strafwetgeving, 1884, blz. 137.

⁴⁾ Militaire Jurisprudentie II no. 51.

schepen te geschieden. Toch heeft de rechtspraak zich meermalen op het standpunt gesteld, dat strafbare feiten, gepleegd door Nederlandse mariniers aan de wal in een vreemd land, en dus niet aan boord van een Nederlands oorlogsvaartuig, tot de kennisneming van de betrokken Zeekrijgsraad behoorden, zelfs dan, zoals in het bekende geval van een der mariniers behorende tot de gezantschaps-wacht te Peking, die in 1917 en 1918 met medewerking van inboorlingen diefstal hadden gepleegd ⁵⁾). De toepasselijkheid ten aanzien van zijn competentie van art. 54 P.I. — zijnde de vóórloper van art. 81 Inv. M.S.T. — werd ontkend omdat deze bepaling met territoriale geldigheid in het Rijk binnen en buiten Europa niet dienen kon om aan een vreemde rechter rechtsmacht toe te kennen. Dit art. 81 gold zelfs niet met betrekking tot onze koloniale militaire rechters, die, evenals het K.N.I.L., tot hetwelk zij behoorden, als vreemde militairen en — omdat art. 81 hen niet noemde — als vreemde militaire rechters moesten worden beschouwd.

Dezelfde vraag kwam andermaal ter sprake toen de Raad van de Volkenbond bij brief van 22 November 1920 ook aan onze Regering verzocht had om een detachement van honderd militairen af te staan om met soortgelijke vreemde detachementen in zijn naam de uitvoering te verzekeren van een volksstemming, welke te Wilna zou worden gehouden. Een suppletoire begroting voor 1920 werd ingediend om verevening van de kosten van deze niet voorziene missie mogelijk te maken. De Tweede Kamer was nieuwsgierig en stelde aan de Minister van Buitenlandse Zaken onderscheiden vragen. Uit het antwoord op die vragen werd bekend, dat de Raad van de Volkenbond het bevel over dit internationaal korps had opgedragen aan een zich reeds ter plaatse bevindende Franse kolonel, doch dat deze commandant zich slechts had te bemoeien met de maatregelen tot uitvoering van de opdracht. De Nederlandse militairen — en waarschijnlijk ook de militairen van de andere detachementen — zouden aan de rechtsmacht van hun eigen militaire rechter onderworpen blijven. Enige Kamerleden wilden nu weten, of de Franse kolonel krijgstuchtelijk straffen mocht en of dan berechting aan de Nederlandse rechter verbleef. Deze leden duchtten dan wetsconflicten. Ook informeerde men naar de rechter van land- of zeemacht, die bevoegd zou zijn om van dergelijke strafzaken kennis te nemen. Ten slotte wilde men nog weten, hoe het met de aanvoering zou gaan, wanneer het Nederlandse detachement niet gezamenlijk doch gesplitst dienst zou moeten doen. Niet onwaarschijnlijk zat de Regering verlegen met de beantwoording van dit naadje van de internationale kous. Althans op 18 Maart 1921 werd het wetsontwerp ingetrokken.

Deze gegevens, overgenomen uit een mededeling in het Militair-rechtelijk Tijdschrift, gaf de Redactie aanleiding om haar zienswijze

⁵⁾ Zie M.R.T. XV blz. 492 v.

dienaangaande uiteen te zetten ⁶⁾). Aangezien het Nederlandse detachement uit mariniers zou bestaan, zou de militaire rechter een zee-krijgsraad moeten zijn en de Redactie besprak daarop meer uitvoerig, hoe zij zich voorstelde dat het justitieel onderzoek van zulke zaken overeenkomstig de R.Z. zou behoren plaats te vinden. Zij overwoog enkele, moeilijkheden opleverende oplossingen en gaf in overweging bij het detachement aan te wijzen een plv. officier-commissaris en een plv. secretaris tot het instrueren van alle strafzaken voorgevallen tijdens het verblijf in Wilna. De processen-verbaal van de afgenomen verhoren zouden dan met de beklagde naar de standplaats van de krijgsraad opgezonden worden.

Of voor deze gang van zaken exterritorialiteit zou worden erkend, was niet zeker maar werd wel als waarschijnlijk beschouwd: de brief van de Volkenbond stelde immers voorop, dat deze bevoegdheid en rechtsmacht onverkort aan de opdracht-uitvoerende mogendheden bleef.

Een overeenkomstige toestand bestaat thans bij de detachementen, die deelnemen aan de gevechten in Korea, met deze afwijking, dat hier een detachement van de Nederlandse landmacht aanwezig is en dat er een Krijgsraad te velde „Korea” is ingesteld door de commanderende generaal, zijnde in casu de Chef van de Generale Staf hier te lande, die tevens de President, de Auditeur-militair en de Secretaris heeft aangewezen. Ouder gewoonte verkreeg deze Krijgsraad een territoriaal ressort: berechting van strafzaken van in Japan of Korea verblijvende militairen. Ik heb de bezwaren, welke aan dit stelsel verbonden zijn, uiteengezet ⁷⁾ en de Krijgsraad moet maar zien of en, zo ja, hoe deze te ondervangen zijn. Maar van overleg omtrent een regeling van de militaire justitie voor alle in Korea en elders samenwerkende bondgenootschappelijke krijgsmachten, welke culmineren moet in een Noord-Atlantische militaire strafwetgeving, was officieel nog geen sprake.

In beide hier besproken gevallen zijn strafvervolgingen, zover bekend, niet of in zeer weinige gevallen ingesteld. Hierdoor is niet gebleken, hoe deze mengelmoes van rechtsprekende colleges, elk met eigen voorbereidende onderzoekingen, naast en onafhankelijk van elkaar hebben gewerkt en of er gebruik gemaakt is van de in dit mengelmoes verscholen gelegenheden om hetzij zich op onbevoegdheid van een of andere krijgsraad te beroepen, hetzij om zich te beklagen over ongelijke beslissingen in gelijksoortige strafzaken.

Zodanige reclamés zullen in de toekomst, zolang dit stelsel gehandhaafd blijft, eer toe- dan afnemen. Sedert de laatste oorlog is tot het vervoer van militairen veel meer dan vroeger gebruik ge-

⁶⁾ M.R.T. XVI blz. 385 v.

⁷⁾ M.R.T. XLIV blz. 415 v.

maakt van vreemde vaartuigen, welk gebruik een nieuwe mogelijkheid van twijfel over berechting en strafwetstoepassing aan de vroeger bestaan hebbende heeft toegevoegd. En het toppunt van deze verwarring zou bereikt kunnen worden indien militairen van verschillende detachementen gezamenlijk aan hetzelfde strafbaar feit hebben deelgenomen gedurende hun vervoer met een voor allen vreemd schip, dat voor zich en zijn land van herkomst een beroep zou toelaten op de fictie, dat het schip vreemd territorium zou zijn.

Alsof deze verwarring nog niet ernstig genoeg is, vergroot Mr I. H. PH. DE RODE-VERSCHOOR in het Nederlands Juristenblad van 13 October 1951 (blz. 748—752) haar omvang in het bijzonder door in overweging te geven de regel van art. 3 Sr. ook toe te passen op luchtvaartuigen. Dit beginsel zou dan moeten meebrengen, dat, indien aan boord van een Nederlands vliegtuig een strafbaar feit zou zijn voorgevallen, aanstonds bij landing ook op een vreemd vliegveld een strafrechtelijk vóóronderzoek zou worden ingesteld.

Mr DE RODE geeft echter niet aan, welke autoriteiten en met toepassing van welk recht deze dit vóóronderzoek bij landing in het buitenland zouden moeten instellen, of dit ook zou gelden indien het strafbaar feit tijdens de vlucht boven een ander vreemd land dan dat van landing gepleegd zou zijn en hoe de oplossing zou wezen indien meer dan één verdachte, ieder van een andere nationaliteit, te zamen het feit zouden hebben gepleegd. Men mag, naar het schijnt, wel aannemen, dat alleen de buitenlandse justitie ter plaatse van de landing tot het instellen ervan in staat zou zijn, hierbij handelende volgens de voor haar geldende buitenlandse wetgeving en met de bedoeling om eventueel het onderzochte feit door de bevoegde buitenlandse rechter te doen beoordelen. Art. 3 Sr. heeft dan geen invloed, daar deze alleen voor een Nederlandse rechter gereserveerd is en dus eerst na uitlevering van de verdachten nut zou opleveren.

Maar Mr DE RODE heeft ook geen aandacht geschonken aan de juist in dit verband van betekenis zijnde mogelijkheid, dat de zoëven bedoelde verdachte luchtpassagier een Nederlands militair is, die volgens de traditie zich — evenals iedere vreemde militaire medeverdachte — mag beroepen op zijn extraterritorialiteit, met het resultaat, dat iedere verdachte ter zake berecht zou worden door de eigen militaire rechter volgens en met toepassing van de eigen militaire strafwetgeving. Slechts in dit geval zou een fictie „luchtschip is „territorium” zin hebben, althans indien de in het buitenland gelande Nederlandse militaire verdachte op grond van art 7 van de Londense overeenkomst van 21 December 1947 aan de overheid van de staat van herkomst, in casu Nederland, ter berechting zou worden overgeleverd. Het bij de landing in het buitenland ingestelde onderzoek zou dan dienen om de Nederlandse militaire rechter de voor zijn onderzoek nodige en op schrift gebrachte feitelijke gegevens te verschaffen. Of en, zo ja, hoe hij hiervan bij zijn bewijsconstructie ge-

bruik mag maken en wat er eventueel zou geschieden met vreemde militaire mede-verdachten blijve hier rusten.

Wij moeten, ook aan de hand van deze beschouwingen, wel gaan inzien, dat voor de te verwachten geïntegreerde Noord-Atlantische krijgsmacht één algemeen geldige militaire strafwetgeving, toegepast door één behoorlijk georganiseerde militaire rechtspraak dringend nodig is om de gesignaleerde uit nationaliteitsgevoel voortgekomen warboel op te ruimen en door een nieuwe internationale eenheid op dit gebied te vervangen. De bestaande nationale instellingen zijn en blijven gebonden aan nationale leefregels en belangen. Voor zoveel deze ondergrond niet plaats moet maken voor internationale gedragsregels en internationale belangen, mogen strafbepalingen als uiting van nationale autonomie blijven gelden. Doch internationale militaire rechtspraak zal de eerste moeten zijn om, na vaststelling van een voor zijn gebruik vastgestelde internationale strafwet, uit te maken waar in bijzondere gevallen de grens ligt tussen beide groepen, de superieure internationale en de ondergeschikte nationale wetgevingen en rechterlijke bevoegdheden.

Ik ben mij bewust dat ik voorstel om nieuwe wegen in te slaan omdat m.i. de oude onbruikbaar zijn geworden. Ook beseef ik ten volle, dat dit ondankbaar werk is. Doch dank behoeft ik geenszins. Ik houd mij aan de — hoewel meer algemeen en staatrechtelijk bedoelde doch ook voor het strafrecht toepasselijke — levenswijsheid van MACHIAVELLI in zijn bekend werk *El principe*, van hetwelk ik de in 1929 verschenen Franse vertaling wil citeren⁸⁾: „Il faut considérer qu'il n'est rien de plus difficile à „traiter, de plus incertain à réussir, de plus dangereux à arranger, „que de prendre l'initiative d'introduire des institutions nouvelles. „Car le novateur a pour ennemis tous ceux qui se trouvent bien des „anciennes institutions; et il n'a que de tièdes défenseurs dans la „personne de ceux qui se trouveraient bien des institutions nouvelles „Cette tiédeur vient en partie de la crainte qu'inspirent à ces derniers „les adversaires qui ont pour eux la légalité; et en partie de „l'incrédulité des hommes qui ne croient vraiment aux choses „nouvelles que lorsqu'elles sont confirmées par une ferme expérience.”

Ik heb al menigmaal een lans gebroken voor de nodig geworden unificatie van het militair strafrecht ten behoeve van een komende Noord-Atlantische krijgsmacht en ik heb in dit opstel de aandacht gevestigd op de Babylonische rechtsverwarring, welke de naast en met elkaar werkende nationale krijgsmachten zouden kunnen beleven. Bovendien heeft de loop van de integratie-beweging van deze krijgsmachten mijn voorspellingen sedert 1947 telkens weer bevestigd. „Eppur si muove!”

Ik houd er dus de moed maar in en vervolg mijn studie in die richting. Wie doet mee?

⁸⁾ *Nicalos Machiavel, Le prince, traduction de Colonia d'Istria, Revue par Paul Hazard, Paris, Librairie Felix Alcan, 1929, page 40.*

Dienstbevelen en veiligheidsmaatregelen

door

A. GROEN

Luitenant-Kolonel van de Militair Juridische Dienst.

Het zal de lezers van dit tijdschrift, zonder dat hierop nader behoeft te worden ingegaan, duidelijk zijn, dat de doelstelling van leger en vloot onverbrekkelijk verbonden is met het bestaan van een goede krijgstuucht in deze organen. Sterker nog, ondanks numerieke en materiële meerderheid, zullen zij, indien een goede krijgstuucht ontbreekt, ingezet tegen een beter gedisciplineerde macht, in vele gevallen niet aan hun doelstelling kunnen beantwoorden. De meest op de voorgrond tredende, de ook meest eenvoudige eis van die krijgstuucht vindt men omschreven in de eerste alinea van art. 11 van het Reglement betreffende de Krijgstuucht (R.K.):

„De militair is verplicht de hem mondeling of schriftelijk gegeven „dienstbevelen en de voor hem geldende dienstvoorschriften stipt op „te volgen.”

De wetgever, het belang beseffend van deze eis, welke een goede krijgstuucht stelt, gaf deze verplichting zijn wettelijke basis door de algemene strafbaarstelling van elke opzettelijke inbreuk hierop in art. 114 van het W.v.M.S.:

„De militair die weigert of opzettelijk nalaat te gehoorzamen aan „enig dienstbevel, of die zodanig bevel eigendunkelijk overschrijdt, „wordt, als schuldig aan opzettelijke ongehoorzaamheid, gestraft met „gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en 9 maanden.”

Dit eenmaal wettelijk vastgelegd zijnde, is slechts de wetgever en de wetgever alleen bevoegd (bij de wet) bepalingen te maken, welke een inbreuk op dit artikel inhouden. Immers art. 5 van de Wet houdende algemene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk zegt: „Een wet kan alleen door een latere wet, voor het geheel of gedeeltem „lijk, haar kracht verliezen”.

Het Reglement betreffende de Krijgstuucht, dat in verschillende artikelen t.a.v. deze gehoorzaamheidsplicht nadere aanwijzingen geeft, houdt zich dan ook aan dit, door de wetgever vastgelegde, principe. Waar op het eerste gezicht men een inbreuk op dit beginsel zou menen te zien, is deze inbreuk slechts een schijnbare en blijkt bij nadere beschouwingen dat in wezen aan de eis van verplichte gehoorzaamheid nergens afbreuk wordt gedaan.

Zo'n ogenschijnlijke inbreuk zou men kunnen menen te vinden in de 2e alinea van art. 12 R.K.:

„Indien het een militair blijkt dat, als gevolg van wijziging der „omstandigheden sedert het oogenblik waarop het bevel gegeven werd „of van het bestaan van een andere toestand ter plaatse dan door de „lastgever werd verondersteld, een hem door een meerdere gegeven „dienstbevel niet uitvoerbaar is of de uitvoering daarvan in strijd zou

„zijn met het algemeen of militair belang waarop het bevel betrekking had, zal hij de zedelijke moed hebben om, wanneer nieuwe bevelen niet of niet tijdig door hem kunnen gevraagd of verkregen worden, zelfstandig te handelen. Hij zal dan zijn eigen inzicht volgen, naar gelang van de omstandigheden of van de door hem bevonden toestand.

„In zodanig geval zal hij echter de lastgever ten spoedigste in kennis stellen met de door hem getroffen maatregelen en met de reden der afwijking of niet-nakoming van het ontvangen bevel.”

Twee gevallen worden hier onder de ogen gezien:

- a. Indien onder de genoemde omstandigheden het bevel onuitvoerbaar is, zal de bevelsontvanger zelfstandig handelen. Het bevel is onuitvoerbaar, dus opzettelijke ongehoorzaamheid is niet meer mogelijk. De militair wordt in dit geval alleen een plicht tot initiatief nemen opgelegd.
- b. Indien onder de genoemde omstandigheden het bevel wel uitvoerbaar, doch de uitvoering daarvan in strijd zou zijn met het algemeen of militair belang waarop het bevel betrekking had, wordt hem wederom een plicht tot initiatief nemen opgelegd.

De bevelsontvanger, met alle bereidwilligheid en wil om het oorspronkelijke bevel uit te voeren, bevindt zich in een noodtoestand. Overtuigd zijnde dat zijn opdrachtgever in de gewijzigde omstandigheden een ander besluit genomen zou hebben, zal hij trachten een nieuwe oplossing te vinden zoals, naar zijn mening, de opdrachtgever gedaan zou hebben, indien hij ter plaatse aanwezig geweest ware. Hier is dus geen ongehoorzaamheid, doch gehoorzaamheid, niet slechts een passieve gehoorzaamheid, doch actieve gehoorzaamheid, voortspruitende uit de wil om in onvoorziene omstandigheden geheel in de geest van de opdrachtgever te handelen.

Colonel APPLIN ¹⁾ zegt: „Krijgstucht is ogenblikkelijke en bereidwillige gehoorzaamheid aan alle orders en, voor het geval er geen orders zijn gegeven of zijn te verkrijgen, aan de (denkbeeldige) order, zoals die, naar men meent, zou hebben kunnen luiden.”

Aan de rechter zal het in casu zijn uit te maken of noodtoestand aanwezig was en straffeloosheid, ingevolge art. 40 W.v.S., of, al dan niet met verzachtende omstandigheden, een veroordeling op grond van opzettelijke ongehoorzaamheid het gevolg zal wezen.

Een inbreuk op de gehoorzaamheidsplicht zou men eveneens menen te kunnen opmerken in art. 26 van het Reglement betreffende de Krijgstucht, waar het zegt:

„De schildwacht en in het algemeen de met enige wacht- of patrouilledienst belaste militair, zal onder alle omstandigheden zijn consignes of orders nauwgezet opvolgen.” En nog sterker: „De schildwacht en de met enige wacht- of patrouilledienst belaste militair zal tot handhaving van zijn consignes of orders, of ter ver-

¹⁾ Leadership for American Armyleaders.

„dediging in geval van aanranding, zo nodig van de wapens gebruik „maken.”

Het artikel zegt: „Onder alle omstandigheden”. Een van deze omstandigheden kan zijn: na het ontvangen van een bevel van een meerdere, waarvan het nakomen een niet of gedeeltelijk niet opvolgen van zijn consignes zou betekenen. Een andere omstandigheid kan zijn: na het ontvangen van een, ingevolge de 3e alinea van art. 12 R.K., door de laatste lastgever gehandhaafd bevel.

Doch waarom kan en mag het Reglement betreffende de krijgstucht deze schijnbare inbreuk op het door de wetgever neergelegde beginsel van onvoorwaardelijke gehoorzaamheid maken? Eenvoudig omdat deze zelfde wetgever in art. 129 W.v.M.S. een bijzondere verplichting oplegt aan de schildwacht, of andere militair, behorende tot enige wacht, ronde of patrouille, door strafbaar te stellen: „een „als zodanig” (dus als schildwacht enz.) „op hem rustende verplichting niet nakomen”.

Het Reglement betreffende de krijgstucht is dus volkomen gebaseerd op de wet. Alleen al door deze „lex specialis” is het duidelijk dat in casu de algemene gehoorzaamheidsplicht opgeheven zou zijn. De wetgever onderstreept het praevaleren van de hierboven bedoelde „lex specialis” nog eens door het gestelde in art. 74 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht. Hier wordt namelijk bepaald, dat de schildwacht, die zich beroept op een grond welke overeenkomstig een der artikelen 40-43 van het W.v.S. de strafbaarheid van een door hem als zodanig gepleegd feit (dus ook dat van opzettelijke ongehoorzaamheid) zou uitsluiten, geacht wordt rechtmatig te hebben gehandeld totdat het gedeelte aannemelijk is gemaakt.

Het standpunt wordt wel eens ingenomen, dat reeds op grond van art. 128 W.v.M.S. aan een schildwacht geen dienstbevelen zouden kunnen worden verstrekt, anders dan door hem aan wie hij, als zodanig, ondergeschikt is. De juistheid van dit standpunt moet betwijfeld worden, aangezien de bedoeling van dit artikel schijnt te zijn, dat de schildwacht eerst met een meerdere gelijkgesteld wordt, indien een der feiten, genoemd in Titel IV van het wetboek, tegen hem gepleegd wordt. De militaire rechter kan in het algemeen bij opzettelijke ongehoorzaamheid straffeloosheid aannemen in de gevallen, waarin de bevelsontvanger, door het uitvoeren van het bevel zich aan het plegen van een strafbaar feit zou schuldig maken. In dergelijke gevallen neemt men noodtoestand aan, een conflict van twee rechtsplechten, enerzijds de rechtsplecht tot gehoorzaamheid, anderzijds de rechtsplecht tot het nalaten van het plegen van strafbare feiten, welke ingevolge een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel gepleegd zouden kunnen worden.

De laatste rechtsplecht vloeit voort uit de algemene strafbaarstelling van het feit, dat door het opvolgen van het bevel gepleegd zou worden, terwijl deze rechtsplecht, ingevolge de 2e alinea van art. 43 W.v.S., bestaan blijft, wanneer ter uitvoering van een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel dit feit zou worden gepleegd, tenzij het bevel

door de ondergeschikte te goeder trouw als bevoegd gegeven werd beschouwd en de nakoming daarvan binnen de kring zijner ondergeschiktheid was gelegen.

Dat sommige auteurs ²⁾ zich met deze laatste opvatting niet kunnen verenigen en het dienstbevel, bedoeld in art. 114 W.v.M.S. niet laten vallen onder het ambtelijk bevel van art. 43 W.v.S., doch indien het bevel het plegen van een strafbaar feit inhield, ongeacht goede trouw en wat dies meer zij, zowel het opvolgen als het niet opvolgen van het bevel alleen in verband brengen met noodtoestand waarin de bevelsontvanger zich zou bevinden en eventuele straffeloosheid omlenen aan art. 40 W.v.S., is een theoretische kwestie. Zij doet hier slechts in zoverre ter zake dat geen van beide opvattingen aan de gehoorzaamheidsplicht tornen tenzij op grond van een wettelijke bijzondere bepaling ongehoorzaamheid plicht is of door overmacht straffeloos wordt.

Deze lange inleiding moge de achtergrond vormen voor het beschouwen van het volgende practijk-geval:

Ingevolge een hem verstrekte dienstopdracht begaf een luitenant-kolonel zich naar een compagnie teneinde daar inzage te nemen van de straflijsten. Van het doel zijner komst was te voren de regimentscommandant op de hoogte gesteld. De regimentscommandant had, zoals achteraf bleek, de compagniescommandant hiervan niet in kennis gesteld. Ter uitvoering van zijn opdracht maakte genoemde luitenant-kolonel zijn naam en functie (Hoofd Bureau Juridische zaken in de Staf Bevelhebber van de betrokken Militaire Afdeling) aan de majoor-compagniescommandant bekend en verzocht (lees: gaf hem het bevel) hem de straflijsten zijner compagnie ter inzage te geven. De compagniescommandant gaf aan deze opdracht niet onmiddellijk gevolg, doch verzocht de luitenant-kolonel-opdrachtgever, zich te willen legitimeren. De luitenant-kolonel toonde hierop zijn militair legitimatiebewijs, doch dit was de compagniescommandant nog niet voldoende. Deze wenste alsnog een bewijsstuk te zien dat de controlerende hoofdofficier tot de Staf van de betrokken Militaire Afdeling behoorde en bovendien diens schriftelijke opdracht tot het inzien der straflijsten. De controlerende officier heeft de compagniescommandant toen opdracht gegeven zich voor instructies tot zijn regimentscommandant te wenden, die achteraf de houding van de compagniescommandant volkomen goedkeurde.

Het gebeurde komt dus in het kort hierop neer:

- 1e. dat door een mindere geen uitvoering werd gegeven aan de hem door een meerdere verstrekte dienstopdracht.
- 2e. dat die mindere de uitvoering van de opdracht afhankelijk stelde van het resultaat van de door hem voorgenomen identificatie van de bevelgever en de toetsing van diens bevoegdheid tot het geven van het bevel.

²⁾ Zie o.a. het wetboek van Militair Strafrecht, verklaard door Mr. D. B. A. Franken en Mr. R. J. Brunner, 's-Gravenhage 1948.

Dat handelingen als hierboven onder 1e en 2e vermeld, zonder enige wettelijke basis gepleegd, in volstrekte strijd zijn met de geest en de uitdrukkelijke bepalingen van de Wet op de Krijgstucht en het bij Koninklijk Besluit vastgestelde Reglement betreffende de Krijgstucht, is ook waarschijnlijk voor hen, die van het, aan het relaas van dit voorval voorafgaande, betoog geen kennis namen, evident. Ook het gestelde in art. 19 sub b. van het R.K., dat de militair zonder toestemming van zijn commanderende officier of andere militaire chef verbiedt inzage te geven van de op de dienst betrekking hebbende bescheiden aan militairen, die niet uit hoofde van hun dienst daarmede bekend moeten zijn, ontheft hem niet van de plicht een dienstbevel daartoe op te volgen. De bevelsontvanger zou ten hoogste analoog aan hetgeen in art. 12 R.K. bij het ontvangen van tegenstrijdige bevelen bepaald is, de bevelgever op zijn uit art. 19 R.K. voortvloeiende verplichtingen kunnen wijzen, doch zal bij handhaving van het bevel, ingevolge de laatste alinea van art. 12 R.K., verplicht zijn aan dit bevel te gehoorzamen.

Art. 19 R.K. sub b. beoogt, behalve t.a.v. de hierna te noemen uitzondering, niet meer dan de militair te verbieden *eigener beweging* de bewuste inzage te geven aan personen, die niet tot de krijgsmacht behoren, of aan militairen die niet uit hoofde van hun dienst daarmede bekend moeten zijn. Daar de wettelijke basis hiertoe ontbreekt, kan en mag dit artikel niet bedoelen, dat een militair, tot het geven van inzage van stukken een dienstbevel ontvangende, dit bevel in het algemeen niet behoort uit te voeren. Dit ontbreken van een wettelijke grond hiertoe is immers het principiële verschil tussen dit artikel en artikel 26 van hetzelfde reglement dat spreekt van de plicht van de schildwacht.

De wetgever zelf, het belang van geheimhouding inziende, heeft in sommige gevallen die geheimhouding tot rechtsplicht gemaakt. Art. 98 W.v.S., laatstelijk gewijzigd bij de „Wet bescherming staatsgeheimen”, van 5 April 1951, stelt immers strafbaar hem, die enig gegeven, waarvan de geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden, daaronder begrepen enig voorwerp, waaraan een zodanig gegeven kan worden ontleend, opzettelijk mededeelt aan of ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam en hem, die enig gegeven dat van een verboden plaats ³⁾ afkomstig is en tot de veiligheid van de staat in betrekking staat, daaronder begrepen enig voorwerp, waaraan een zodanig gegeven kan worden ontleend, opzettelijk mededeelt aan of ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanig gegeven betreft.

3) Art. I Wet bescherming staatsgeheimen luidt:

„Elke plaats in gebruik bij de staat of bij een staatsbedrijf kan ter „bescherming van gegevens, waarvan de geheimhouding door het belang „van de veiligheid van de staat wordt geboden, door Ons als verboden „plaats worden aangewezen.”

Verder stelt art. 98a W.v.S. strafbaar hem, die enig gegeven als bedoeld in art. 98 W.v.S., hetzij opzettelijk openbaar maakt, hetzij zonder daartoe gerechtigd te zijn opzettelijk mededeelt aan of ter beschikking stelt van een buitenlandse mogendheid, een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, dan wel een zodanig persoon of lichaam, dat gevaar ontstaat dat het gegeven aan een buitenlandse mogendheid of aan een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam bekend wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, dat het een zodanig gegeven betreft. Ook stelt nog art. 98 W.v.S. strafbaar hem, aan wiens schuld te wijten is, dat enig gegeven als bedoeld in art. 98 W.v.S. openbaar wordt gemaakt dan wel ter beschikking komt van een tot kennismeming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam.

Het betreft hier dus slechts gegevens omtrent aangelegenheden en voorwerpen, waarvan het staatsbelang geheimhouding eist en middelen van verdediging of samenstelling van tot het krijgsmaterieel behorende voorwerpen, waarvan geheimhouding eveneens in het belang van de staat wordt geboden. Verder gaat de wetgever niet. Hier zou dus voor de militair, een dienstbevel tot bekendmaking van een dusdanig gegeven ontvangende, in geval van twijfel aan de bevoegdheid van de lastgever, een botsing van twee rechtsplichten, een noodtoestand ontstaan. Bij een eventuele vervolging, zou de rechter dan moeten uitmaken of de bevelsontvanger bij opvolging of niet-opvolging van het bevel juist gehandeld heeft.

Het is mogelijk dat in de tegenwoordige tijden de veiligheid door de laatstgenoemde wetsartikelen niet afdoende wordt gewaarborgd en dat uitbreiding van de bescherming van belangen, met bepaalde, waarbij de veiligheid van de staat niet betrokken is, noodzakelijk wordt geacht. Evenzo kan men bij het beschermen van deze belangen, in het algemeen de eisen van de veiligheid dringender achten dan de eisen, welke het onvoorwaardelijke gehoorzaamheidsbeginsel stelt en een gedragslijn, zoals door genoemde compagniescommandant gevolgd, als normaal wensen te aanvaarden. Stel dat dit inderdaad het geval zou zijn, welke weg zal men dan dienen in te slaan? Zou men bij reglement of voorschrift kunnen vaststellen dat een militair op een bureel of in een andere militaire inrichting een meerdere ontvangende, niet verplicht is de bevelen van die meerdere tot het doen inzien van stukken of bescheiden op te volgen, indien hij niet, door de inzage van een legitimatiebewijs verkregen te hebben, zijn lastgever geïdentificeerd heeft? Zou men evenzo nog verder kunnen gaan en de mindere het recht kunnen toekennen of hem de verplichting kunnen opleggen aan dusdanige bevelen van een meerdere te weigeren te voltooien, indien na identificatie van zijn lastgever, de mindere van mening zou zijn dat de bevelgever, uit hoofde van zijn functie, met de inhoud van de betreffende bescheiden of stukken niets te maken heeft?

Zou men dus, zonder dat hiertoe enige wettelijke basis te vinden is,

bij reglement of voorschrift, radicaal kunnen breken met de plicht tot onmiddellijke en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid onder normale omstandigheden en aan de bevelsontvanger ten eerste een plicht tot identificatie en ten tweede een plicht tot toetsing van de bevelsbevoegdheid van de lastgever kunnen opleggen?

Ter zake van de plicht tot identificatie van de lastgever zij het volgende gememoreerd: De redactie van art. 114 W.v.M.S. is zodanig, dat de geïmpliceerde opzettelijkheid van het weigeren en het opzettelijke van het nalaten, behalve de handelingen, ook het „dienst-bevel” beheersen, dus ook de criteria waaraan het dienstbevel zijn karakter van dienstbevel ontleent.

De wet zelf geeft echter geen definitie van een dienstbevel. Uit wetenschappelijke publicaties en de jurisprudentie blijken de eisen voor de aanwezigheid van een dienstbevel te zijn:

- 1e. dat het bevel enig militair dienstbelang betreft,
- 2e. dat het door of namens een meerdere gegeven is.

Om tot strafbaarheid te kunnen concluderen, zal men de eis, dat de bevelsontvanger moet weten met een meerdere te doen te hebben, niet ter zijde kunnen stellen. Zekerheid hieromtrent zal de bevelsontvanger in de meeste gevallen niet kunnen hebben, hij zou daartoe van de bevelgever de administratieve stukken moeten kennen. Zekerheidsbewustzijn kan terzake dus niet worden geëist, verder dan waarschijnlijkheids- of mogelijkheidsbewustzijn kan men niet gaan.

De omstandigheden zullen moeten aantonen dat waarschijnlijkheids- of mogelijkheidsbewustzijn aanwezig kon zijn. Zo oordeelde het H.M.G. bij zijn dispositie van 20 Maart 1908 (M.R.T. VI, blz. 175) een sergeant ter zake van insubordinatie tegenover een luitenant in burgerkleding. Het Hof overwoog o.m., dat beklagdes verweer, dat hij de luitenant niet kende, hem niet kan baten, nu het vaststaat, dat hij van deze, vóór het begaan van het feit, had vernomen, wie hij was en uit diens optreden kon opmaken, dat hij met een officier te doen had.

De Krijgsraad te 's Hertogenbosch veroordeelde bij zijn vonnis van 26 October 1937 (M.R.T. XXXIII, blz. 688) ter zake van opzettelijke ongehoorzaamheid jegens een officier in burgerkleding, die zich aan hem als luitenant had bekend gemaakt, een sergeant, die geweigerd had te voldoen aan het bevel om een café te verlaten en naar de kazerne terug te keren, zeggende: „Ik ken U niet, U moet zich dan „maar legitimeren.”

Geheel in dezelfde geest besliste de Hoge Raad bij zijn arrest van 30 Januari 1933 (N.J. 1933, blz. 467), waarin werd neergelegd dat een politiebeampte, door zich als zodanig bekend te maken, zijn kwaliteit afdoende heeft kenbaar gemaakt en dat de eis bovendien zijn ambtspenning te tonen, niet op de wet steunt.

Uit genoemde militair-rechterlijke uitspraken *) moge blijken hoe

*) Laatstelijk Hoog Militair Gerechtshof van Ned. Indië, sententie van 25 Juni 1948, M.R.T. XLII, blz. 379. (Red. M.R.T.).

spoedig reeds met betrekking tot een zich op de openbare weg bevindende, in burger geklede, meerdere bij de bevelsontvanger waarschijnlijkheids- of mogelijkheidsbewustzijn terzake van het feit met een meerdere te doen te hebben wordt aangenomen. Dat het aannemen hiervan op nog minder bezwaren zal stuiten wanneer het betreft een meerdere in uniform gekleed, zich bevindende in een bureel van een kazerne of in een andere militaire inrichting, waar men normaliter niet zonder behoorlijke legitimatie ten overstaan van het met de wachtdienst belaste personeel kan binnen komen, mag logischerwijze worden aangenomen. Temeer wanneer die meerdere zich ook overigens als een meerdere voordoet en gedraagt.

Het behoeft geen betoog dat, indien men in een voorschrift vast zou leggen dat men aan onbekende meerderen geen inlichtingen mag verstrekken of bescheiden mag tonen zonder identificatie, dit veel en veel verder zou gaan dan genoeg nemen met het waarschijnlijkheids- of mogelijkheidsbewustzijn.

Tot zover voorlopig wat betreft een bij reglement vast te stellen identificatieplicht. Nu over een eventueel daarin neer te leggen toetsingsplicht van de bevelsbevoegdheid. Wil men een dusdanige toetsingsplicht in een voorschrift neerleggen, dan is dit slechts mogelijk, — gezien de redactie van art. 114 W.v.M.S. — indien men zich op het standpunt stelt dat de persoonlijke bevoegdheid een essentieel kenmerk is van een dienstbevel. Anders zou men in dat geval onomwonden, in strijd met de wet, voorschrijven om onder bepaalde, normale omstandigheden een dienstbevel niet uit te voeren.

In het ongehoorzaamheidsartikel noemt het W.v.M.S. niet met zoveel woorden de bevoegdheid van de bevelgever als een constitutief element van het delict, doch spreekt over „enig dienstbevel”. Uit het woord „enig” zou men reeds kunnen afleiden: hetzij bevoegd, hetzij onbevoegd. De wet zelve geeft, zoals reeds gezegd, geen definitie van een dienstbevel.

Gaat men bij de Memorie van Toelichting op het Wetboek van Militair Strafrecht te rade, dan blijkt in de eerste plaats dat de wetgever de persoonlijke bevoegdheid opzettelijk niet als constitutief element van het delict van opzettelijke ongehoorzaamheid heeft opgenomen. Woordelijk zegt hij bovendien: „Met een goede krijgstucht „zou het volkomen onverenigbaar zijn, aan de mindere het recht te „geven, de bevoegdheid van de meerdere of de wettigheid van de „geven order te toetsen, en zijn oordeel of zijn opvatting dienaan „gaande boven die van de meerdere te stellen.” En op een andere plaats: „Daarentegen zal de omstandigheid, dat de meerdere een bevel „geeft in zaken, gelegen buiten de hem aangewezen kring, of wel, „dat hij, strikt genomen, persoonlijk niet bevoegd was om het bevel „aan *dien* mindere te geven, de strafbaarheid der ongehoorzaamheid „niet steeds mogen opheffen. Zowel in de krijg als in andere bijzondere gevallen zal zekere machtsaanmatiging somtijds plicht voor de „meerdere zijn.”

Verder zegt de M.v.T.: „De meerdere, en deze alleen, is voor zo-

„danige machtoverschrijding en voor al haar gevolgen verantwoorde-
 „delijk. Maar juist hierom ook zal in de regel de mindere zich over
 „de bevoegdheidsvraag geen oordeel mogen aanmatigen, doch de
 „dienstbevelen van elke meerdere behoren te gehoorzamen.”

Uit deze redactie van de M.v.T. en het daarin verder gestelde blijkt,
 dat de mindere alleen dan het persoonlijk onbevoegd gegeven bevel
 niet zal hebben op te volgen, indien het gegeven bevel hem in een
 noodtoestand brengt, dus indien hij door het ontvangen van het bevel
 een keuze zal moeten doen hetzij uit twee rechtsbelangen, hetzij uit
 twee rechtsplichten, hetzij uit een rechtsbelang en een rechtsplicht.
 En dan nog alleen indien het andere rechtsbelang of de andere rechts-
 plicht zwaarder weegt dan de gehoorzaamheidsplicht.

Doch dit laatste geldt ook voor elk *bevoegd* gegeven bevel dat de
 mindere in een noodtoestand brengt en is dus geenszins te beschouwen
 als een verzwakking van het door de M.v.T. ingenomen standpunt
 dat het met de krijgstucht volkomen onverenigbaar zou zijn aan de
 mindere het recht te geven de bevoegdheid van de meerdere te toetsen.

Voor een groot deel verwerpen ook de auteurs de opvatting dat de
 bevoegdheid van de bevelgever een constitutief element van het delict
 zou zijn ⁴⁾. Heerst er onder de schrijvers dienaangaande meningsver-
 schil, eerst met de z.g. „Boeimeersententie” (M.R.T. XXXIV, blz.
 436) deed het Hoog Militair Gerechtshof een uitspraak in de be-
 voegdheidsquaestie. Het Hof sprak een soldaat vrij, aan wie ten laste
 was gelegd, dat hij geweigerd had het dienstbevel van een officier om
 zich uit te kleden en zich in een badinrichting te water te begeven,
 op te volgen en besliste aldus:

„Overwegende dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep ten
 „aanzien van de bewezen- en schuldig-verklaring het Hof tot geen
 „andere beschouwing dan die van de eerste rechter heeft geleid, alzo
 „te dien aanzien zich verenigende met de gronden en beslissingen in
 „het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overnemende;

„Overwegende dat bij Garnizoensorder No. 67 van 14 Juni 1933
 „door de Garnizoenscommandant te Breda is bepaald, dat het zwem-
 „men in de badinrichting „Boeimeer” geheel vrijwillig is;

„dat deze Garnizoensorder, — welke gegrond is op de Beschikking
 „van de Minister van Defensie van 8 Mei 1933, VIe Afdeling No. 98
 „(L.O. 1933 No. 150), inhoudende, dat het zwemmen in open bad-
 „inrichtingen als bevolen dienst tijdelijk, met het oog op het even-
 „tueel voorkomen van de Weilsche ziekte, wordt afgeschaft — blijkens
 „schrijven van de Garnizoenscommandant te Breda d.d. 21 October
 „1938 nog steeds van kracht is, zodat de bevelen, aan beklagde door
 „de officier, belast met het toezicht bij het zwemmen en inhoudende
 „zich uit te kleden en te water te gaan, onbevoegd, immers in strijd
 „met genoemde Garnizoensorder, zijn gegeven;

⁴⁾ Zie o.m. *Van Dyck en Schepel*, 3e uitgave, blz. 121; *Franken en Brunner*, 's-Gravenhage 1948, blz. 269 e.v.; „De Praktijk van het Militaire „Tuchtrecht”, 3e dr. blz. 377.

„Overwegende dat, waar derhalve het ten laste gelegde en bewezen „verklaarde feit niet valt onder het bereik van de door de Krijgsraad „toegepaste bepaling van artikel 114 van het Wetboek van Militair „Strafrecht, terwijl het evenmin krachtens enige andere bepaling van „wet of verordening strafbaar is gesteld, beklagde moet worden vrij- „gesproken”.

Met deze sententie gaf dus het Hoog Militair Gerechtshof te kennen de persoonlijke bevoegdheid als een criterium van het dienstbevel te beschouwen. Men zou zich hier kunnen afvragen, of er nog van een „dienstbevel” sprake is, wanneer de Minister van Defensie het zwemmen een aangelegenheid verklaart te zijn, waartoe tijdelijk geen bevelen mogen worden gegeven en bovendien bij Garnizoensorder wordt bepaald, dat het zwemmen geheel vrijwillig is. Dit zwemmen toch is dan tijdelijk buiten het kader van de dienst geplaatst, welke dienst immers steeds door middel van dienstbevelen moet kunnen worden behartigd en zonodig moet kunnen worden afgedwongen.

In deze geest althans besliste de Krijgsraad te Velde Oost, bij zijn vonnis van 21 September 1949, t.a.v. een beklagde aan wie ten laste was gelegd geweigerd te hebben een dienstbevel om zich te laten inenten op te volgen. *) De Krijgsraad nam daarbij in overweging het verbod van de Minister van Oorlog om enige dwang uit te oefenen op militairen, die gewetensbezwaren hadden tegen inenting en de wens van de Minister in zulke gevallen slechts van overreding gebruik te maken.

Op verschillende andere punten werd de Boeimeer sententie geen critiek bespaard. ⁵⁾ Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat na het wijzen van deze sententie de strijdvraag over de bevoegdheidsquaestie onverminderd bleef voortbestaan en het merendeel der deskundigen hun, van de sententie afwijkend standpunt, bleven innemen. Ook de lagere militaire rechter, verre van zich gebonden te achten aan bedoelde beslissing van het hoogste militaire rechtscollege, nam hiertegenover een afwijzend standpunt in. Zo werd in het vonnis van de Zeekrijgsraad te Willemsoord van 13 Maart 1940 (M.R.T. XXXVI, blz. 114 en FRANKEN-BRUNNER, blz. 274 e.v.) een duidelijke en principiële uitspraak in de bevoegdheidsquaestie gedaan. In dit vonnis wordt overwogen:

„dat de Krijgsraad echter van oordeel is, dat als criterium voor het „bestaan van een dienstbevel in de zin van art. 114 van het Wetboek „van Militair Strafrecht, niet mede moet gelden dat de meerdere be- „voegd moet zijn tot het geven van dat bevel;

„dat in het algemeen een mindere, die van een meerdere een dienst- „bevel ontvangt, dat overigens aan de vereisten voor zo'n bevel n.l. „dat het gegeven is door een militaire meerdere en betrekking heeft „op een militair dienstbelang, voldoet, dit bevel onvoorwaardelijk „heeft op te volgen en zich niet het hoofd behoeft — zelfs niet mag

*) M.R.T. XLIV, blz. 269 v., N.J. 1951, No 75. (Red. M.R.T.).

⁵⁾ Zie o.m. de beschouwingen over de Boeimeersententie, M.R.T. XXXIV blz. 436 e.v. en *Franken-Brunner* blz. 271 e.v.

„— breken of de betrokken meerdere wel tot het geven daarvan bevoegd was;

„dat een tegengestelde opvatting naar het oordeel van de Krijgsraad leidt tot ondermijning van de krijgstucht en tot aantasting van de grondslagen van het gehele militaire apparaat, dat immers op het beginsel van een onvoorwaardelijke ondergeschiktheid, wat betreft dienstangelegenheden, van de mindere aan de meerdere is opgebouwd;

„dat noch het Wetboek van Militair Strafrecht, noch de geschiedenis van de totstandkoming van dat Wetboek enige steun verleent aan een dergelijke (lees andere) opvatting;

„dat nu wel gebaseerd op de algemene in het Wetboek van Strafrecht te vinden rechtvaardigingsgronden als overmacht, noodtoestand en andere, het in sommige gevallen aan de mindere vrij kan staan straffeloos een dienstbevel van een meerdere niet op te volgen, doch dat principe gelijkelijk geldt voor bevoegdelijk als onbevoegdelijk gegeven bevelen en dan ook de rechtvaardiging als bovenbedoeld voor een ongehoorzaamheid aan een gegeven bevel nimmer is te zoeken in het enkele feit, dat zo'n bevel niet bevoegdelijk werd gegeven”.

In dit vonnis wordt dus uitdrukkelijk verworpen dat de persoonlijke bevoegdheid een element van het begrip dienstbevel zou uitmaken. Neemt men dit standpunt in, dan zal de mindere bij het ontvangen van een persoonlijk onbevoegd gegeven dienstbevel onvoorwaardelijk aan dit bevel gevolg hebben te geven.

In dit verband wordt de aandacht gevestigd op het hiernavolgende, met deze opvatting overeenkomende artikel, in de door de Commandant van de Koninklijke Maréchaussée uitgegeven „Aanwijzingen van kracht gedurende de tijd, dat nog niet over dienstvoorschriften wordt beschikt”.

Artikel 75.

1.

2. Overigens zijn buiten de Koninklijke Maréchaussée staande officieren, behoudens het bepaalde in het Algemeen Oefenvoorschrift en in het Voorschrift Velddienst, niet gerechtigd aan de militairen van de Koninklijke Maréchaussée rechtstreeks bevelen te geven, welke verband houden met de uitoefening van hun dienst.

3. Bij het ontvangen van opdrachten of bevelen, welke in strijd zijn met de taak van het Wapen der Koninklijke Maréchaussée of met andere ontvangen instructies, moet op beleefde doch besliste wijze de aandacht van de betrokken meerdere daarop worden gevestigd.

4. Handhaaft de meerdere daarna zijn opdracht of bevel, dan voert de Commandant van het onderdeel, overeenkomstig de eisen van de krijgstucht, de opdracht of het bevel uit. Hij is alsdan verplicht dit ter kennis te brengen van zijn onmiddellijke Chef in het Wapen en van de autoriteit op wier verwachtingen of voornemens die uitvoering invloed zou kunnen hebben.

Bij het eventuele neerleggen in een reglement of voorschrift van een toetsingsplicht, als hierboven (blz. 14) verondersteld, inhoudende een identificatieplicht en toetsingsbevoegdheid van minderen t.a.v. meerderen bij het ontvangen onder normale omstandigheden van dienstbevelen, zal men t.a.v. de toetsingsbevoegdheid zijn standpunt moeten bepaald hebben.

Drie gevallen zijn dan te onderscheiden:

a. Men is van het standpunt uitgegaan dat de persoonlijke bevoegdheid van de lastgever geen criterium is van het dienstbevel. Doch dan bepaalt men met een zodanig terzake gegeven voorschrift niet meer en niet minder dan dat een mindere het recht zou hebben een volkomen normaal dienstbevel in normale omstandigheden niet uit te voeren. Men maakt dan een inbreuk op een wettelijke regeling en plaatst zich daardoor op de stoel des wetgevers.

b. Gaat men van het standpunt uit, dat de persoonlijke bevoegdheid van de lastgever als criterium van het dienstbevel twijfelachtig is, dan plaats men zich, door de knoop door te hakken en door met een terzake gegeven voorschrift de bevoegdheid tot criterium van het dienstbevel te proclameren, op de stoel des rechters en komt met zijn beslissing in strijd met de wet.

c. Gaat men van het standpunt uit, dat de persoonlijke bevoegdheid van de lastgever wel een criterium is van het dienstbevel, dan is een zodanig voorschrift ter zake gegeven, niet inconsequent, doch heeft men zich op een stoel geplaatst, waarvan geen enkele poot op de wet rust.

Resumerende kan men zeggen dat een voorschrift, als hierboven verondersteld, zonder meer niet gegeven kan worden.

Immers het zou:

1e. Een inbreuk maken op art. 114 W.v.M.S. en daardoor op grond van art. 5 van de Wet houdende algemene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk, formeel-juridisch niet aanvaardbaar zijn;

2e. Het zou door een identificatie-plicht te eisen, in strijd komen met de militair-rechterlijke uitspraken terzake, welke de verplichting tot opvolgen van een dienstbevel in dit opzicht alleen afhankelijk stellen van een bij de bevelsontvanger aanwezig te achten waarschijnlijkheids- of mogelijkheidsbewustzijn;

3e. Het zou door aan de bevelsontvanger een toetsingsbevoegdheid te geven indruisen tegen de algemene opvatting van het wezen der krijgstuicht en tegen de laatste terzake gedane militair-rechterlijke uitspraken.

Men zou natuurlijk ten opzichte van bepaalde aangelegenheden, bij reglement of voorschrift, de meerdere kunnen verplichten alvorens een bevel te geven, zich te legitimeren en/of zijn bevoegdheid, door overleggen van een lastgeving, aan te tonen. Men zal dan enige moeilijkheden kunnen voorkomen, doch wellicht andere moeilijkheden en ongewenste toestanden scheppen. Bovendien zou, uit veiligheidsogpunten bekeken, deze maatregel niet afdoende zijn. Immers, ondanks een dergelijk voorschrift blijft de mindere, op grond van art. 12 R.K.,

verplicht het bevel uit te voeren indien de meerdere, zonder zijn identiteit of bevoegdheid te hebben aangetoond, bij zijn bevel zou persisteren. Men zou slechts in zodanig geval, indien het bevel onbevoegd gegeven was, de meerdere op grond van art. 140 W.v.M.S. strafrechtelijk ter verantwoording kunnen roepen en indien het bevel bevoegd gegeven zou zijn, slechts krijgstuchtelijk.

Hoe het ook zij, men zal tot dergelijke bepalingen slechts in uiterste noodzaak dienen over te gaan en zolang mogelijk moeten vasthouden aan het axioma van onvoorwaardelijke en onmiddellijke gehoorzaamheid, wil men niet dat leger en vloot zeker en snel aanmerkelijk aan waarde gaan inboeten.

Brengen veranderde tijden en omstandigheden met zich mede, dat in een bepaald geval een afwijking van het axioma geboden is, — dusdanig geboden, dat men het niet meer kan stellen zonder stringente voorschriften —, dan geve de wetgever, zoals hij bij de positie der schildwachten deed, deze inbreuk op het beginsel zijn wettelijke basis. Alle dusdanige inbreuk makende regelingen van uitvoerende organen moeten onwettig geacht worden, kunnen verwarring stichten en leiden tot misverstand ten aanzien van de eisen der krijgstucht. Bovendien kunnen dergelijke regelingen, degenen, die ze nakomen, in vele gevallen met de strafrechter in aanraking brengen, zonder dat een beroep op een wettelijke rechtvaardigingsgrond aanvaardbaar zal zijn.

Eefde, Juni 1951.

De strafmutatie in het militaire tuchtrecht.

Geen juridische doch zuiver feitelijke strafmutaties.

door

J. B. KEMPEES,

Luitenant ter Zee (A) 1e klasse, K.M.R.

Het doel der strafmutatie, d.w.z. de omschrijving van de reden die tot de straf heeft geleid, is niet te zien los van het begrip krijgstucht zelf, immers het is een van de logische uitvloeisels van een toegepaste krijgstucht. Wanneer we het begrip krijgstucht tot zijn eenvoudigste vorm terugbrengen, te weten: de opvoeding van de krijgsman tot een goed lid van de totale krijgsmacht, dan praevaleert daarin het opvoedende element zoals dit wordt weergegeven door het woord „tucht”, afgeleid van het oud-Nederlandse „tiën” ¹⁾ = opvoeden. Het zal duidelijk zijn, dat alles wat te maken heeft met of voortvloeit uit die tucht, eveneens gericht zal dienen te zijn op de opvoeding en dat deze gerichtheid wel in de eerste plaats zal moeten spreken, naast de zwaarte van de opgelegde straf, uit de omschrijving van de strafreden.

In de praktijk zou ik echter nog een tweede doel toe willen kennen aan de strafmutatie zelve en wel dit, dat de strafmutatie tevens zal dienen om opvolgende commandanten een juist inzicht te geven van de omvang van vroegere misdragingen. Dit juiste inzicht immers zal het een opvolgende commandant mogelijk maken te beoordelen of bij latere misdragingen de oorspronkelijke straf opvoedend heeft gewerkt en bovendien zal de nieuwe commandant een indruk krijgen van de gedragingen van een man bij bijzondere omstandigheden of diensten, dus enig idee geven van het karakter van de gestrafte.

Doch er is meer. Niet alleen de opvolgende commandant zal gebaat zijn bij een zo volledig mogelijk en juist inzicht in de gedragingen van de man, ook de personeelsadministratie, speciaal in die gevallen waarbij de straffen in een afgelopen periode in beschouwing genomen zullen worden bij de beoordeling of een schepping bevorderd zal kunnen en mogen worden.

Men ziet dus, dat het opvoedende karakter zich niet beperkt tot het ogenblik van de krijgstuchtelijke overtreding zelf, doch verder doorwerkt.

Naast het opvoedende karakter heeft de krijgstuchtelijke strafmutatie nog invloed op de beoordeling van oneigenlijke krijgstuchtelijke feiten ten aanzien van al of niet verdere vervolging door de militaire rechter. Uiteraard wordt deze beoordeling gebaseerd op de verschillende feiten zoals die bij het voorlopig onderzoek door de commandant naar voren zijn gekomen, doch een juiste strafmutatie kan haar invloed doen gelden en kan ertoe leiden, dat de vervolgings-

¹⁾ Zie *Verwijs en Verdam*, Middelnederlandsch Woordenboek, i.v. tocht. (Red. M.R.T.)

autoriteit nadere inlichtingen gaat vragen, wanneer de strafmutatie door haar inhoud een andere indruk weergeeft dan uit de stukken wordt verkregen. Hierop doorgaande zou ik ook willen stellen, dat juist ter bepaling van het eigenlijke of oneigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijp het vaak aan de correcte strafmutatie zal liggen of enig feit binnen de eerste dan wel binnen de tweede groep wordt gebracht.

In de praktijk wordt bij de meeste strafmutaties in het geheel geen of te weinig rekening gehouden met de personen die deze mutatie op een later tijdstip te lezen en te beoordelen krijgen. Bij vele commandanten bestaat n.l. de neiging om de strafmutatie een juridisch tintje te geven. Met enkele praktijkvoorbeelden is dit wellicht meteen duidelijker te maken.

Zeer veel komt men strafmutaties als deze tegen:

„Zijn dienst als schildwacht niet naar behoren verricht.”

„Onmilitair optreden tegenover een meerdere.”

„Geweigerd een order op te volgen”; etc. etc.

Het is duidelijk, dat dergelijke mutaties een groot terrein beslaan van de te plegen of gepleegde feiten. Merkwaardig is dan bovendien, dat naast een dergelijke mutatie soms een zeer lichte straf staat, waaruit dus al blijkt, dat de commandant het gepleegde vergrijp heel wat lager aanslaat dan de omschrijving der straf zou doen vermoeden. Wanneer de man zich over een dergelijke straf en/of strafreden beklagt, zal de op dit beklag beschikkende commandant in de gelegenheid zijn om de onzuivere strafmutatie te redresseren. Een dergelijke beklag zal echter meestal alleen voorkomen wanneer de opgelegde straf in de ogen van de overtreder te zwaar is en veelal zullen in de praktijk al deze en dergelijke strafmutaties eerst veel later — bij inspectie of jaarlijkse contrôle van de strafregisters — ter kennis komen van de hogere autoriteit. Dit heeft dan de opdracht tot gevolg om dergelijke straffen alsnog ingevolge art. 8 R.Z. te rapporteren. Deze rompslomp achteraf had vermeden kunnen worden.

Het blijkt n.l. in de praktijk, dat in de meeste gevallen de zgn. juridische omschrijving niet juist of ten onrechte gekozen is en dat een zuivere en juiste omschrijving van de feiten waarvoor gestraft wordt, geen aanleiding zou geven tot op- en aanmerkingen en rapporteren achteraf. Ter toelichting zal ik de hierboven genoemde strafmutaties een andere feitelijke omschrijving geven.

De mutatie: „Zijn dienst als schildwacht niet naar behoren verricht” zou bijvoorbeeld hebben moeten luiden: „Als schildwacht op post staande de haanpal van zijn geweer niet naar links doch naar rechts omgeslagen hebben” of „Als schildwacht niet de voorgeschreven twintig passen tot buiten het kazerne-terrein gemaakt” of iets dergelijks waaruit onmiddellijk zal blijken dat hier geen sprake is of kan zijn van ernstige vergrijpen. Omgekeerd had deze mutatie evengoed kunnen betekenen „Als schildwacht op post zijnde in strijd met zijn consignes op een bank zitten”, hetgeen een zeer ernstig oneigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp oplevert.

De tweede strafmutatie zou het feit hebben kunnen omschrijven

van: „Niet behoorlijk de houding aangenomen tijdens een gesprek „met een meerdere”, met ongeveer als ander uiterste „Zijn meerdere „toegevoegd: „choleralijder” toen deze hem een aanmerking maakte.”

En ten slotte het derde gegeven voorbeeld zou een omschrijving hebben kunnen zijn van „Niet onmiddellijk zijn muts recht gezet „nadat hem hierover een aanmerking was gemaakt” met bijvoorbeeld als andere uiterste „Nagelaten gevolg te geven aan de order om aan „het werk te gaan en zich eigenmachtig van het werk verwijderd.”

De hier aangehaalde voorbeelden hellen over naar het merkwaardige feit, dat de meerdere, in zijn poging om een voor de man zo licht mogelijke strafmutatie te bedenken, vaak grijpt naar de verkorte juridische omschrijving, waardoor eigenlijk het omgekeerde van zijn doel wordt bewerkt. Men zou juist verwachten, dat de commandant in zo'n geval de juridische term zou vermijden, doch bij herhaling heb ik in de praktijk anders meegemaakt met dan als reden, dat die juridische term de lichtste vorm van het vergrijp omschrijft. Immers, uit de hiervoren aangehaalde voorbeelden van het zeer veel omvattende gebied hetwelk een juridische mutatie kan bestrijken, blijkt wel dat degeen die de juiste feiten niet kent tot heel andere en zwaarder wegende gevolgtrekkingen kan komen dan juist de bedoeling was van de straffende autoriteit.

De straffende commandanten dienen te beseffen, dat de vermoedelijke latere lezers van straf en strafmutatie *niet* tot de juiste gevolgtrekking kunnen komen en zich integendeel veeleer af gaan vragen of de strafoplegger wellicht een te zachtaardig mens is geweest die altijd lage straffen uitdeelde of dat misschien een niet bij de strafreden vermelde verzachtende omstandigheid heeft gegolden.

Mijn betoog heeft zich geleidelijk ontwikkeld naar het punt, waarbij ik als een van de bedoelingen van de strafmutatie ook voor ogen stel, dat deze van veel verder strekkende gevolgen is of kan zijn dan de strafoplegger zich op het moment van opstelling realiseert. In de meeste gevallen zal dit voornamelijk betrekking hebben op de administratieve gevolgen van een straf. Voorop zou ik echter willen stellen, dat de strafoplegger steeds rekening dient te houden met opvolgende strafopleggers. Hij zal dus in zijn mutatie de feiten zodanig moeten omschrijven dat een volgende tot bestraffing geroepen meerdere zich enigszins een beeld kan vormen van de psyche van de gestrafte bij het voorgaande feit en dus een indruk kan krijgen van de reeds al dan niet van de voorgaande straf uitgegaan zijnde opvoedende waarde.

Daarnaast echter — en zeker niet in de laatste plaats — dient de strafoplegger rekening te houden met de administratieve gevolgen welke een strafmutatie kan hebben bij de beoordeling of de man voor bevordering tot enige rang of een hogere rang in aanmerking komt. Door een te juridische omschrijving van het gestrafte feit, verkrijgt men nl. dat die latere beoordelaar de krijgstuuchtelijke overtreding zwaarder gaat laten wegen dan het gepleegde feit rechtvaardigt. Zulks poogt men dan wel weer te voorkomen door in de con-

duitestaat e.q. de beoordelingsstaat de man een betere beoordeling voor „gedrag” te geven dan de verschillende strafmutaties uit het beoordelingstijdvak zouden rechtvaardigen, doch dergelijke pogingen vinden slechts zeer gedeeltelijk en meestal helemaal geen gunstig onthaal en geven in ieder geval aanleiding tot veelal overbodige correspondentie om nadere inlichtingen e.d. te verkrijgen.

Doordat de strafoplegger zich dus onvoldoende de gevolgen van een strafmutatie realiseert gaat het vaak op het moment van bestraffing nog aanwezig te achten opvoedende karakter later geheel verloren en gaat de strafmutatie alsnog als boemerang werken voor de gestrafte. Een gevolg waar ook veelal door de gestrafte niet aan is gedacht en daardoor een gevolg waarbij de oorspronkelijk enigszins aanwezig te achten opvoedende werking omgezet wordt in een désopvoedende werking, met als verder gevolg vaak nieuwe uit nukkigheid bedreven krijgstuuchtelijke vergrijpen enz.

Ik wil thans trachten een aantal vaste regels op te sommen, waaraan elke omschrijving van de strafreden zal moeten voldoen om te ontkomen aan de verschillende bezwaren en om tegemoet te komen aan het oorspronkelijk gestelde doel van een strafmutatie.

1. De omschrijving dient weer te geven het gehele gepleegde feit, d.w.z. een feitelijke omschrijving te zijn van de reden waarvoor gestraft wordt;
2. de omschrijving moet een verhaal op zichzelf zijn, waaruit de omstandigheden en de persoonlijkheid van de gestrafte duidelijk spreken;
3. de omschrijving dient eveneens te bevatten eventueel verzwarende of verlichtende omstandigheden waarop de straf gebaseerd is;
4. in de omschrijving worde geen of zo min mogelijk gebruik gemaakt van termen, voorkomende in het W.M.S.R. e.q. W.v.St.;
5. met in achtneming van het vorenstaande moet de strafoplegger beseffen, dat het van het allereerste belang is, dat de gestrafte wete *waarvoor* hij gestraft werd en dat de latere lezer van de omschrijving wete *waarom* er gestraft werd.

Er zullen van de zijde der strafopleggers wellicht bezwaren naar voren gebracht worden tegen dergelijke eisen en dan denk ik ook in de allereerste plaats aan het — alleszins menslijk doch — onaanvaardbare bezwaar, dat een strafmutatie, die aan de gestelde eisen voldoet, teveel van de tijd zal vergen van de strafoplegger, vooral als er eens veel mensen tegelijk op het rapport moeten verschijnen.

Ik zeg hier met opzet „onaanvaardbaar”, want mijns inziens zullen degenen die zo denken ook degenen zijn die onvoldoende doordacht de hun in de schoot geworpen macht van de tucht uitoefenen. Bedenken zij, dat zij, wanneer ze deze regelen volgen, vanzelf gedwongen worden eens wat meer en dieper na te denken over deze, in een krijgsmacht allerbelangrijkste, macht en dat zij op deze wijze naast het kweken van een gevoel rechtvaardig behandeld te worden bij hun ondergeschikten ook tegelijkertijd hun tot een betere steun

kunnen zijn in hun verdere loopbaan. Niet aan een ieder is het gegeven om zonder meer op weldoordachte wijze anderen „op te voeden”. Vaak zal men daartoe eerst zelf opgevoed dienen te worden. Welnu, de opvoeding heeft men in eerste instantie genoten in de opleiding tot officier, de een in meerdere de ander in mindere mate al naar gelang de later te verwachten functies welke vervuld zullen moeten worden, doch daarmee is men er niet en het moment waarop men strafoplegger dan wel adviseur van een strafoplegger wordt, is ook het moment waarop de eigen opvoeding zich op krijgstuuchtelijk gebied belangrijk verdiept.

Om een goede grondslag voor de doorvoering van mijn betoog te verkrijgen zal het dus in de eerste plaats nodig zijn ook aan dit punt bij de opleiding tot officier de nodige aandacht te besteden. Verder zullen de tot staffuncties van juridisch-adviserende aard geroepen officieren tevens in deze adviserend op moeten treden voor commandanten en hun onderhebbende officieren van administratie, terwijl tenslotte de fiscaals, niet in hun functie, doch als juridisch deskundigen veel bij zullen kunnen dragen tot verbetering van de inzichten ten deze, wanneer de commandanten leren zich ook tot hen te wenden met hun vragen ²⁾).

's Gravenhage, 8 Aug. 1951.

²⁾ Ik besef, dat in de normale tijden, zoals wij deze thans betrekkelijk in Nederland kennen, geen of weinig behoefte zal bestaan aan een rechtstreeks contact tussen commandanten en fiscaals. In het betoog heb ik mij hierbij echter gedeeltelijk laten leiden door de ervaringen, opgedaan in Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht, waarbij het, door het te Soerabaja ontbreken van officieren met meer uitgebreide rechtskennis, is gebleken dat een dergelijk contact zowel voor de commandanten als voor de officieren, belast met het juridisch adviseren van deze commandanten, zeer verhelderend werkt en zeer zeker praktisch nut afwerpt. Daarom werd hierboven een dergelijke vorm van advies-inwinning als laatste alternatief gesteld. In de praktijk zal zij zeker niet ontbeerd kunnen worden en ik denk dan vooral aan de zgn. eskaders alleen en contingenten overzee. Commandanten mogen, bij het aan de fiscaal vragen van advies, er evenwel zeer zeker nimmer van uitgaan, dat zij op deze wijze wellicht de delinquent zouden kunnen vrijwaren voor een verdere strafvervolgung.

Wij achten het overleg tussen Commanderende Officier (strafoplegger) en openbare aanklager over de redactie van de strafmutatie niet zonder bedenkingen. Het gevaar bestaat immers dat het overleg zich niet beperken zal, zich niet beperken kan, tot die redactie alleen, doch zich zal uitstrekken tot de soort en de zwaarte van de op te leggen straf.

Het gevoelen van de openbare aanklager over de op te leggen straf is voor de vraag of de zaak al dan niet na krijgstuuchtelijke afdoening verwezen zal worden, van groot belang. Het ligt voor de hand dat, wanneer de strafoplegger het advies van de openbare aanklager met betrekking tot soort en zwaarte der op te leggen straf opvolgt, hij weet dat de openbare aanklager zal adviseren tot niet-verwijzen. En aangezien het voor een straf-

oplegger niet aangenaam is dat een zaak, na door hem krijgstuuchtelijk te zijn afgedaan, nogmaals door de Krijgsraad wordt behandeld, zal het hem er in voorkomende gevallen veel aan gelegen zijn, verwijzing na krijgstuuchtelijke bestraffing te voorkomen. Adres aan de „conniverende” commandanten van 1687 (zie M.R.T. XLIV blz. 442). Het gevaar is dan groot dat hij een advies van de openbare aanklager met betrekking tot strafsoort en -zwaarte zal trachten te verkrijgen en zal opvolgen.

Daardoor zou er een deel van de verantwoordelijkheid voor de tuchthandhaving van de commandant overgaan op de openbare aanklager, hetgeen algemeen in strijd wordt geacht met de beginselen van elke militaire rechtspleging. Daarom schijnt het verkieslijk dat de openbare aanklager zich onthoudt van het verstrekken van advies aan commandanten en zijn adviezen reserveert voor de verwijzingsautoriteit.

Trouwens, de noodzaak dat commandanten met betrekking tot de redactie der strafmutaties advies zouden inwinnen bij een militair-jurist, is ons niet gebleken. In het bijzonder bij (door Schrijver terecht aanbevolen) feitelijke omschrijving van het gebeurde, zal juridisch advies niet gauw noodzakelijk zijn. De één zal het beter afgaan dan de ander, maar voor geen commandant zal het toch, naar het voorkomt, overwegende moeilijkheden opleveren om het voorval, waarvoor de man gestraft wordt, in het kort feitelijk te omschrijven.

W. H. V.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 24 October 1950.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Vice-admiraal Vos, Schout-bij-Nacht Brouwer, Luit.-Generaal Dijkhoorn en Generaal Majoor Van der Kroon.

Raadsman: Mr H. F. Oosterhuis.

Geweigerd fiat-executie, waarna de Kroon bepaalt dat de zaak door het H.M.G. zal worden behandeld als gold het hoger beroep.

De Krijgsraad had beklaagde, die ter gelegenheid van een terugtrekkende beweging zijner patrouille een brengun in een sawah had laten glijden, veroordeeld wegens het wederrechtelijk en opzettelijk wegmaken van een oorlogsbehoefte.

Anders H.M.G.: Gebleken is dat beklaagde, commandant van een patrouille, welke hij van richting had doen veranderen, tengevolge waarvan hij achter kwam te lopen, zijn patrouille niet meer in de hand had, immers hij de patrouille niet kon bijhouden door de zware brengun, welke hij van de brengun-schutter had overgenomen. Het was voor beklaagde eenvoudig een beleidsvraag of hij alleen met de brengun moest achterblijven of dit wapen moest verbergen en zich zo spoedig mogelijk aan het hoofd van de patrouille stellen. Van een wederrechtelijk wegmaken van het wapen was derhalve geen sprake, zodat beklaagde daarvan moet worden vrijgesproken. Ook terzake van het subsidiair ten laste gelegde culpose doen wegraken van een wapen wordt beklaagde vrijgesproken: nu beklaagde een onmiddellijke beslissing moest nemen kan hem terzake van de gevolgen van dit besluit geen schuld in strafrechtelijke zin verweten worden.

(R.L. art. 259, W.M.S.R. art. 160).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad te velde te Bandoeng, tegen G. J. v. O., geboren 13 Juli 1918, sergeant-majoor-instructeur,

Gezien de resolutie d.d. 14 November 1949 van de Commandierend Generaal in Indonesië, waarbij deze op grond van artikel 25, van de Regtspleging bij de Landmagt heeft besloten het vereiste fiat-executie op het door de Krijgsraad gewezen vonnis niet te verlenen en zulks ter kennis heeft gebracht van de Vorst teneinde daarop te disponeren, zoals Hoogstderzelve geraden zou voorkomen;

Gezien het Koninklijk Besluit van 27 Juni 1950, no. 77, waarbij aan het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage werd opgedragen de strafzaak tegen beklaagde te behandelen als gold het een behandeling in hoger beroep, nadat zowel de beklaagde als de Auditeur-Militair tijdig in beroep waren gekomen;

Gezien de oproeping vanwege de Advocaat-Fiscaal aan de beklaagde betekend;

Gezien het vonnis in eerste aanleg gewezen *);

Gehoord de beklaagde, zo in zijn antwoorden als in de middelen van verdediging, door hem en namens hem door de raadsman aangevoerd;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw recht doende, de beklaagde zal vrijspreken;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, als militair in werkelijke dienst van de Koninklijke Landmacht, behorend tot een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht op of omstreeks 12 April 1949, in de omgeving van de weg van Telokdjambe naar Kobakwiroe, op Java,

„*primair*: zonder dat dit door de omstandigheden geboden was, „zonder opdracht daartoe willens en wetens een brengun intact in „het veld heeft achtergelaten, zodat dit wapen verloren ging, mitsdien toen daar wederrechtelijk en opzettelijk enige oorlogsbehoefte „heeft weggemaakt;

„*subsidiar*: zeer onvoorzichtig een brengun intact in het veld „heeft achtergeaten, zodat dit wapen verloren ging, mitsdien toen „daar door zijn schuld heeft veroorzaakt, dat een wapen wegraakte”;

Overwegende, dat de Krijgsraad het primair ten laste gelegde heeft bewezen verklaard en beklaagde te dier zake is veroordeeld;

Overwegende, dat de Commandierend Generaal heeft besloten het fiat executie op dit vonnis niet te verlenen, daarbij o.a. overwegende dat:

- a. de opzet van beklaagde niet is gericht op het wegmaken van zijn wapen, doch hem hoogstens een zich opzettelijk en eigendunkelijk ontdoen daarvan kan worden verweten;
- b. in het laatste geval de aansprakelijkheid van de dader is beperkt tot het aan hem persoonlijk van Rijkswegen verstrekte wapen en dit wapen, een brengun, niet van Rijkswegen aan beklaagde doch aan de brengunschutter van zijn patrouille was verstrekt, van wie beklaagde het had overgenomen;
- c. beklaagde bovendien door overmacht tot zijn handeling gedrongen was daar hij de keuze had tussen het achterlaten van de brengun en het inhalen van zijn patrouille teneinde deze wederom in de hand te krijgen;

Overwegende, dat is komen vast te staan dat beklaagde terwijl hij een door de omstandigheden gerechtvaardigde terugtrekkende beweging leidde, waarbij hij zich aan het hoofd van zijn patrouille bevond, stuitte op een groep inlanders, die, gezien de plaatselijke toestand, als vijand konden worden beschouwd;

dat hij toen zijn patrouille van richting deed veranderen, waarbij hij achteraan kwam te lopen, waarna de militairen, die van zijn patrouille deel uitmaakten, uit de hand geraakten en zich zo snel over een glibberig sawah-dijkje verwijderden, dat beklaagde hen

*) Van de Krijgsraad te Velde K.L. te Bandoeng. (Red. M.R.T.)

niet kon bijhouden tengevolge van de zware brengun, die hij van de brengunschutter had overgenomen, nadat deze buiten staat was geraakt om dit wapen verder te dragen; dat beklaagde toen het besluit nam om dit wapen in de sawah te verstoppjen teneinde zich zo spoedig mogelijk aan het hoofd van zijn patrouille te kunnen stellen en deze wederom in de hand te krijgen;

Overwegende, dat uit deze feiten blijkt, dat van een wederrechtelijk wegmaken van een wapen geen sprake was, doch voor beklaagde eenvoudig een beleidsvraag te beantwoorden viel n.l. of hij alleen met de brengun moest achterblijven dan wel dit wapen moest verbergen, waarbij het uiteraard onzeker was of hij het later terug zou kunnen vinden doch waardoor hij zijn patrouille wederom zou kunnen inhalen en in de hand zou kunnen krijgen;

Overwegende, dat derhalve beklaagde van het hem primair ten laste gelegde moet worden vrijgesproken;

Overwegende dat, nu aan beklaagde niet is ten laste gelegd het zich opzettelijk en eigendunkelijk ontdoen van enig hem van Rijkswege verstrekt wapen, het sub *b.* vermelde bezwaar van de Commandanderend Generaal buiten bespreking kan blijven;

Overwegende, dat het Hof ook het subsidiair ten laste gelegde niet bewezen acht nu beklaagde, toen hij onmiddellijk een beslissing moest nemen, welke medebracht dat hij of zich zo spoedig mogelijk van de brengun zou ontdoen of het risico zou lopen dat hij zijn patrouille niet meer in de hand zou kunnen krijgen, terecht tot het eerste besloot, zodat beklaagde terzake van de gevolgen van dit besluit geen onvoorzichtigheid en geen schuld in strafrechtelijke zin kan worden verweten;

Overwegende ten aanzien van het sub *c.* genoemde bezwaar van de Commandanderend Generaal, dat een beroep op overmacht niet ter sprake kan komen nu uit het voorgaande blijkt, dat zich geen conflict van rechtsplichten heeft voorgedaan, doch beklaagde de hem ten laste gelegde feiten niet heeft gepleegd;

Gezien artikel 77 van 's Hof's Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Vernietigt het vonnis, waarvan appel en opnieuw recht doende:

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen beklaagde is ten laste gelegd en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

Hoog Militair Gerechtshof.

Vonnis van 24 October 1950.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Schout-bij-Nacht Brouwer, Luit.-Generaal Dijkhoorn en Generaal-Majoor Van der Kroon.

Raadsman: Mr H. F. Oosterhuis.

Zie de hiervóór afgedrukte sententie.

Het Hof, na geweigerd fiat-executie de zaak behandelende als gold het appèl, spreekt beklaagde vrij van het wederrechtelijk en opzettelijk wegmaken van enige oorlogsbehoefte (het in de sawah laten glijden van een geweer). Beklaagde, een administrateur zonder enige gevechtservaring, kon zich, na zijn bril verloren te hebben, met zijn beperkt gezichtsvermogen niet voortbewegen over een glad sawah-dijkje. In een uiterste poging om zijn patrouille in te halen, liet hij zijn geweer in de sawah glijden. Door deze beslissing te nemen en daarnaar te handelen kon gedaagde niet gezegd worden het vereiste misdadig opzet gehad te hebben.

(R.L. art. 259, W.M.S.R. art. 160).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad te velde te Bandoeng, tegen C. C. G. V., geboren 10 Mei 1926, sergeant-majoor administrateur,

Post alia:

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, als militair in werkelijke dienst van de Koninklijke Landmacht, behorend tot een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht, op of omstreeks 12 April 1949, in de omgeving van de weg van Telokdjambe naar Kokabwiroe, op Java,

„*primair*: zonder dat dit door de omstandigheden was geboden „zonder toestemming of opdracht van zijn Commandant willens en „wetens zijn hem van Rijkswege verstrekt geweer in een sawah „heeft laten glijden, zodat het verloren ging, mitsdien toen daar „wederrechtelijk en opzettelijk enige oorlogsbehoefte heeft wegge- „maakt, althans zich opzettelijk en eigendunkelijk heeft ontdaan „van een hem van rijkswege verstrekt wapen;

„*subsidiar*: zijn hem van rijkswege verstrekt geweer, wetende dat „dit behoorde tot de militaire uitrusting, in een sawah heeft laten „glijden, zodat het verloren ging, mitsdien heeft weggemaakt”;

Overwegende, dat de Krijgsraad het primair ten laste gelegde heeft bewezen verklaard en beklaagde te dier zake is veroordeeld;

Overwegende, dat de Commandierend Generaal heeft besloten het fiat-executie op dit vonnis niet te verlenen omdat beklaagde te zwaar zou zijn gestraft;

Overwegende, dat is komen vast te staan dat beklaagde, na zijn bril te hebben verloren, niet in staat was om de patrouille, waarbij hij was ingedeeld, te volgen, toen deze snel moest terugtrekken, doch dat hij tengevolge van zijn gebrekkig gezichtsvermogen op een glad, ongelijk sawahdijkje zich niet snel genoeg kon voortbewegen;

dat hij achter geraakte; dat hij toen een uiterste poging wilde doen om de patrouille in te halen; dat hij tevoren van zijn Commandant had vernomen dat deze verplicht was geweest zijn brengun in de sawah te verbergen teneinde niet achter te blijven; dat beklaagde toen besloot om met zijn geweer hetzelfde te doen teneinde

meer kans te hebben om nog bij de patrouille te komen; dat beklagde — een administrateur zonder enige gevechtservaring en zonder enige geoefendheid in de velddienst — wetend dat hij zijn geweer zonder bril toch niet zou kunnen gebruiken, door deze beslissing te nemen en daarnaar te handelen, niet geacht kan worden het misdadig opzet te hebben gehad dat vereist is voor toepassing van artikel 160 van het Wetboek van Militair Strafrecht, terwijl evenmin terzake hiervan het misdrijf omschreven in artikel 161 van het Wetboek van Militair Strafrecht aanwezig kan worden geacht;

Overwegende, dat derhalve het Hof niet bewezen acht, dat beklagde de hem ten laste gelegde feiten heeft gepleegd, zodat hij, met vernietiging van het tegen hem gewezen vonnis, moet worden vrijgesproken *: . . . enz.

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 31 Januari 1951.

President: Luitenant-kolonel Mr Dr J. Ph. van Erk. *Leden:* Majoor A. Klapwijk en Kapitein A. A. M. Delplace.
Raadsman: Mr J. Hengst.

Verboden uitvoer van boter.

De Krijgsraad legt de bijkomende straf van verbeurdverklaring van de in beslag genomen boter op.

In hoger beroep vindt een onderzoek ter plaatse door een raad-commissaris uit het H.M.G. in tegenwoordigheid van de griffier plaats.

Met betrekking tot de auto overweegt het Hof dat deze moet worden vernietigd. Deze vernietiging is niet een bijkomende straf en zou derhalve niettegenstaande het voorschrift van artikel 77a van 's Hof's Provisionele Instructie, uitgesproken mogen worden. Het Hof overweegt echter in casu dat de auto van belang is voor de volkshuishouding, zodat in stede van vernietiging de verbeurdverklaring wordt uitgesproken, zulks op grond van de bepalingen van het (gehandhaafde) Besluit van de Secr. Gen. van Justitie van 1 October 1941.

(Dev. Besl. 1945; Wb.v.Str. art. 33; P.I. art. 77a).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser tegen: G. A. D., geboren in 1930, dpl. soldaat bij het 2e Regiment Genietroepen Specialisten Compagnie, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

*) De advocaat-fiscaal concludeerde tot veroordeling tot f 60 geldboete (subs. dertig dagen hechtenis) en verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse.
(Red. M.R.T.)

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het 2e Regiment „Genietroepen Kadernschool Gorinchem, op of omstreeks 11 November 1950 te Baarle-Hertog en te Baarle Nassau, althans in Nederland, opzettelijk in strijd met het bij of krachtens het Deviezenbesluit 1945 bepaalde anders dan onder overlegging van door de „Minister van Financiën aangegeven documenten aan de ambtenaren „der Invoerrechten en Accijnzen een hoeveelheid van 1027½ kg boter, „althans een hoeveelheid boter heeft uitgevoerd uit het vrije verkeer, „althans heeft medegevoerd, terwijl in redelijkheid moest worden „aangenomen, dat deze boter, althans een deel daarvan bestemd was „voor uitvoer in strijd met de bestaande voorschriften”;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 11 November 1950, toen hij als militair in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat, ingedeeld bij het 2e Regiment Technische Troepen te Gorinchem, een hoeveelheid boter, in totaal 1027½ kg. heeft vervoerd van Wijk en Aalburg naar Baarle Nassau en Baarle Hertog; dat hij, omdat hij zich ontdekt wist door ambtenaren van de Invoerrechten en Accijnzen, zijn aanvankelijk voornemen, om de levering van de boter zonder in het bezit te zijn van de daarvoor door de Minister van Financiën aangegeven documenten, niet ten uitvoer heeft gebracht, doch van Baarle Hertog weer teruggereden is naar Nederlands gebied, in casu Baarle Nassau; dat het hem bekend is, dat uitvoer van boter in strijd met de daaromtrent bestaande bepalingen, verboden is; dat uit de hem bekende plaatselijke omstandigheden, n.l het feit, dat te dien tijde aldaar regelmatig boter werd gesmokkeld naar België, alsmede uit de omstandigheid, dat hij boter moest leveren zonder nota, hij wel begreep dat zeker een gedeelte van de door hem geleverde boter bestemd en gebruikt zou worden voor de smokkelhandel met België;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — laatstgemeld rapport slechts gebezigd in verband met de inhoud van de verklaring van beklaagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Opzettelijke overtreding van bij of krachtens het Deviezenbesluit 1945 gegeven voorschriften*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 31 Deviezenbesluit 1945;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van zes weken, met aftrek van 6 weken voorarrest en verbeurdverklaring van 1027½ kg. boter, waarmede het misdrijf opzettelijk is gepleegd — Red.].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 19 Juli 1951.

President: Mr Doornbos. *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Luitenant-Generaal Dyxhoorn, Generaal-Majoor Van der Kroon en Schout bij Nacht Vreede.

Raadsman: Mr J. B. Hengst.

(*Zie het hiervóór opgenomen vonnis*).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal (geïntimeerde) in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste Rechter zal vernietigen en opnieuw recht doende, de beklaagde zal veroordelen terzake van het primair ten laste gelegde tot een gevangenisstraf voor de tijd van zes weken met aftrek van de tijd in voorarrest doorgebracht, met verbeurdverklaring van 1027½ kg. boter, waarmede het misdrijf opzettelijk is gepleegd, alsmede van de in beslaggenomen auto, welke gediend heeft tot het begaan van het strafbare feit;

Overwegende, dat het Hof zich niet kan verenigen met het vonnis, waarvan beroep;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd: [zie vonnis — *Red.*];

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat als getuigen, ieder voor zich, doch eensluidend hebben verklaard:

Hendrik Joseph Jacobs en Gerhardus, Antonius Herbrink, beiden assistent-ambtenaar der Invoerrechten en Accijnzen te Tilburg:

dat zij zich op 11 November 1950 in een dienstauto bevonden op de Alphenseweg onder de Gemeente Alphen en Riel; dat hun omstreeks 16.30 uur een bestelauto passeerde, die reed uit de richting Gilze-Rijen in de richting Baarle-Nassau; dat zij deze bestelauto met hun dienstauto hebben gevolgd in de richting Baarle-Nassau; dat beklaagde de bestuurder van die bestelauto was; dat de bestelauto te Baarle-Nassau de Molenstraat inreed, waar die auto door de bestuurder werd binnengereden in de open ruimte tussen de panden plaatselijk genummerd 145 en 146, beiden gelegen aan de linkerzijde (Oostzijde) van de weg, gerekend in de richting België, waarvan het pand no. 146 (het meest Zuidelijke) wordt bewoond door Fr. Gulickx; dat voormelde bestelauto die open ruimte geheel binnenreed, zodat hij zich geheel binnen de rooilijn der huizen bevond en zich in die open ruimte enige ogenblikken heeft opgehouden; dat die auto daar op een bepaald ogenblik wegreed en zij, nadat die auto door hen was aangehouden, die auto in beslag hebben genomen met de inhoud, zijnde 1027½ kg. boter;

Overwegende, dat een proces-verbaal van plaatsopneming d.d. 20 April 1951 opgemaakt door A. G. J. M. F. van der Kroon, Generaal-Majoor, Lid van het Hoog Militair Gerechtshof, in diens hoe-

danigheid van Raadsheer-Commisaris, belast met het nader onderzoek in deze zaak, mede ondertekend door de Griffier bij dat Hof, zakelijk inhoudt, dat genoemde Raadsheer-Commissaris op 20 April 1951 door Hendrik Joseph Jacobs en Gerhardus Antonius Herbrink, die door hem als getuigen werden gehoord, werd aangewezen een open ruimte gelegen aan de Oostzijde van de Molenstraat te Baarle Nassau, tussen de percelen plaatselijk genummerd 145 en 146; dat de Molenstraat volgens de desbetreffende kadastrale kaart is geheten de Turnhoutse baan; dat perceel 146 een door Fr. Gulickx gedreven broodbakkerij annex winkel is; dat genoemde ruimte aan de Westzijde (straatzijde) wordt begrensd door genoemde Molenstraat aan de Noord- respectievelijk Zuidzijde door de percelen 145 en 146 en aan de Oostzijde door een garage en, behalve aan de straatzijde, aan alle kanten is afgesloten, zonder dat enige mogelijkheid tot uitrijden in een andere richting dan die van de straat bestaat; dat van genoemde open ruimte door een hekje de tuin van perceel 146 kan worden betreden; dat blijkens de kadastrale kaart van de gemeente Baarle-Nassau (Sectie C, 1e blad), welke kaart door de Raadsheer-Commisaris op eerderegenoemde datum ten kantore van het kadaster te Breda (waaronder Baarle-Nassau ressorteert) werd geraadpleegd, de Molenstraat (op die kaart aangegeven als Turnhoutse baan) tot aan de rooilijn der huizen aan de Oostzijde Nederlands gebied is en het gebied ten Oosten daarvan, o.m. voormelde percelen bevattende, en de daartussen gelegen open ruimte, Belgisch grondgebied is, zodat de plaats waar volgens bovengenoemde getuigen de bestelauto zich ophield, geheel op Belgisch grondgebied was gelegen;

Overwegende, dat op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande, dat beklagde ten tijde en ter plaatse, in de telastlegging aangegeven op de wijze, daarin omschreven een hoeveelheid van 1027½ kg. boter heeft uitgevoerd in het vrije verkeer;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „OPZETTELIJKE OVERTREDING VAN BIJ OF KRACHTENS HET „DEVIEZENBESLUIT 1945 GEGEVEN YOORSCHRIFTEN”, voorzien en strafbaar gesteld bij de artikelen 21 en 31 van het Deviezenbesluit 1945;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof van oordeel is, dat de in beslag genomen bestelauto, gediend hebbende tot het plegen van het strafbare feit, moet worden vernietigd, doch anderzijds van mening is, dat die auto van belang is voor de volkshuishouding;

Overwegende dat het Hof — ingevolge het bepaalde bij artikel

77a van 's Hofs Provisionele Instructie de verbeurdverklaring niet op grond van artikel 33 van het Deviezenbesluit 1945 of van artikel 33 van het Wetboek van Strafrecht kan uitspreken;

Overwegende echter, dat op grond van het bij het „Besluit Be-zettingsmaatregelen” gehandhaafde besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 1 October 1941, verbeurdverklaring van een bepaald voorwerp *steeds moet* worden uitgesproken, indien de rechter op grond van enig wettelijk voorschrift de vernietiging van dat voorwerp beveelt en tevens van oordeel is, dat dit voorwerp van belang is voor de volkshuishouding;

Overwegende, dat deze „verbeurdverklaring” als wettelijk substitueert voor „vernietiging” naar 's Hofs oordeel niet is de bijkomende straf van verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen, genoemd in artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht, doch dat ook indien zulks destijds wel als zodanig zou zijn bedoeld, de in de voorgaande overweging genoemde bepalingen toch zouden derogeren aan de bepaling van artikel 77a van 's Hofs Provisionele Instructie;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen nog de artikelen 2, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht; 10, 27, 33, 91 van het Wetboek van Strafrecht; 198 van de Regtspleging bij de Landmagt; 18 van het Besluit Bezettingsmaatregelen; het besluit van de Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie dd. 1 October 1941; 77 van 's Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN,

Vernietigt het vonnis, waarvan beroep;

Opnieuw recht doende;

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van zes weken, met bepaling, dat een termijn van zes weken in mindering zal worden gebracht; voorts: verbeurdverklaring van de in beslag genomen bestelauto merk Renault, kenteken N 88250, zomede de in beslag genomen hoeveelheid boter van 1027½ kg. — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 31 Mei 1951.

President: Luitenant-kolonel Mr H. H. A. de Graaff. *Leden:*

Luitenants-kolonel C. H. van Malsen en F. J. Molenaar.

Raadsman: Majoor H. J. Amelink, te Apeldoorn.

Bevel in een aangelegenheid welke vreemd is aan de belangen van de dienst: opdracht van een officier van gezondheid aan de militaire chauffeur van de hem toegewezen dienstauto om een rit te maken,

welke blijkt in het belang te zijn van particuliere aangelegenheden van die officier. Militaire detentie v.d.t.v. 14 dagen.

(W.M.S.R. art. 11 en 140).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen: W.S.C., geboren 17 Februari 1918, tijdelijk reserve-Officier van Gezondheid 1e klasse, Chef Geneeskundige Dienst van het Garnizoen X..

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd *):

„dat hij als reserve-officier van gezondheid 1e klasse, ingedeeld „bij de Koninklijke Landmacht, *althans als militair in de zin der „wet*, op of omstreeks 2 Maart 1951 te X., *althans in Nederland*, „opzettelijk *hetzij met overschrijding van zijn bevoegdheid, hetzij in „een aangelegenheid die vreemd was aan de belangen van de dienst*, „de korporaal Lefevere heeft opgedragen hem met de auto, welke „hem, beklagde, voor de uitoefening van zijn dienst in het garnizoen „X. ter beschikking was gesteld, naar Amsterdam te vervoeren, ter behandeling van particuliere aangelegenheden”;

Overwegende, dat beklagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard, dat hij in de maand Maart 1951 als dienstplichtig reserve-officier van gezondheid 1e klasse in werkelijke dienst was en fungeerde te X. als Chef MGD; dat hij op 2 Maart 1951 het plan had om met de trein van 8.59 uur van X. naar Amsterdam te reizen; dat hij die dag voor 12 uur te Amsterdam moest zijn voor een belangrijke particuliere aangelegenheid; dat die dag het ziekenrapport en zijn werkzaamheden voor de MGD langer duurden dan hij dacht zodat hij eerst om 10.15 uur gereed was; dat hij toen uit de garnizoensgarage te X., waar hij voor de uitoefening van zijn dienst beschikt over een militaire auto, een militaire auto heeft laten komen en na afloop van zijn werkzaamheden aan de chauffeur, korporaal Lefevere opdracht heeft gegeven naar Amsterdam te rijden; dat deze opdracht geen dienstaangelegenheid betrof, terwijl het hem bekend was dat hij deze auto slechts voor dienst mocht gebruiken; dat hij aan niemand toestemming heeft gevraagd een rijksauto in diensttijd voor particuliere doeleinden te gebruiken; dat hij ongeveer 12 uur te Amsterdam is aangekomen, waarna hij de auto naar X., heeft teruggezonden;

Overwegende dat een proces-verbaal . . . inhoudt als verklaring van korporaal o.v.w. F. Lefevere . . . :

dat hij op 2 Maart 1951 na telefonische oproep van de Chef MGD opdracht kreeg met de wagen KP 12-18 voor te rijden; dat deze wagen het voor de normale dienst van de Chef MGD dagelijks aangewezen voertuig is; dat hij zich onmiddellijk gemeld heeft bij de reserve-officier van gezondheid 1e klasse W.S.C.; dat hij, voordat de rit een aanvang nam, gevraagd heeft: „Waarheen dokter?”, waarop hij

*) Met uitzondering van de gecursiveerde gedeelten bewezen verklaard.
(Red. M.R.T.).

ten antwoord kreeg: „Naar Amsterdam”; dat hij, getuige, daarop de rijopdracht nader heeft ingevuld voor de rit naar Amsterdam... enz.;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*als militair in ene aangelegenheid die vreemd is aan de belangen van de dienst een mindere bevelen iets te doen*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 140 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde terzake reeds krijgstuchtelijk is gestraft met 10 dagen licht arrest;

Overwegende, dienaangaande dat door beklaagdes raadsman is aangevoerd, dat beklaagde niet opzettelijk zou hebben gehandeld, doch dat dit verweer door de Krijgsraad niet wordt aanvaard, nu beklaagde heeft verklaard dat het hem bekend was dat hij de dienstauto slechts voor dienst mocht gebruiken, zodat beklaagde er zich zeker van bewust is geweest dat hij een bevel gaf dat niet op een dienstbelang betrekking had;

Overwegende, voorts ten aanzien van het mede door de raadsman gevoerde verweer dat artikel 140 Wetboek van Militair Strafrecht slechts geschreven zou zijn ter bescherming van de mindere militair tegen de meerdere; dat de Krijgsraad ook dit verweer verwerpt aangezien de redactie van genoemd artikel de toepassing daarvan op het onderhavige geval geenszins uitsluit, terwijl het artikel is geplaatst in de Titel „Schending van verschillende dienstplichten” welke plaatsing voor een beperkte opvatting als door de raadsman voorgestaan geen aanleiding geeft;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen nog de artikelen 1, 11, 60 en 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht; 76 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht; 57 Wet op de Krijgstucht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een militaire detentie voor de tijd van VEERTIEN dagen.

NASCHRIFT.

Jurisprudentie op artikel 140 van het Wetboek van Militair Strafrecht is niet overvloedig. Het is dan ook nuttig om aan de betrekkelijk zeldzame uitspraken met betrekking tot dit belangrijke misdrijf (hetwelk immers de tegenhanger vormt van de gehoorzaamheidsplicht van de mindere) aandacht te schenken.

Op blz. 108 v. van M.R.T. XLIV schreef ik dat, naar de woorden

van de delictsomschrijving, het artikel twee zorgvuldig gescheiden vormen van het strafbare feit inhoudt, t.w. het bevel „met overschrij-
„ding van zijn bevoegdheid” en het bevel „in een aangelegenheid die
„vreemd is aan de belangen van de dienst” en voorts dat de vraag
der bevoegdheid beantwoord zal dienen te worden aan de hand van
de dienstverhouding, bestaande tussen opdrachtgever en mindere en
de vraag van het dienstbelang aan de hand van de inhoud van het
bevel.

De voorliggende casus is een welhaast academisch fraai voorbeeld
van een bevel in een aangelegenheid, welke vreemd is aan de belangen
van de dienst¹⁾: tussen beklagde en de chauffeur bestond, met be-
trekking tot het gebruik van de dienstauto, een dienstverhouding;
bevel tot het gebruiken van de auto moest echter betrekking hebben
op dienst-gebruik. Het bevel tot particulier gebruik was dus wel
een bevoegdlijk gegeven bevel, doch het werd gegeven in een aan-
gelegenheid, vreemd aan de belangen van de dienst. W.H.V.

Zee-krijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 16 Augustus 1951.

President: Mr D. B. A. Franken. *Leden:* Kapt. Lnt. t. Zee F. B.
Veenstra, Lnts. t. Zee 1e kl. J. N. J. van der Meij, W. H. Crom-
melin en J. H. van de Wall.

Raadsman: Mr W. H. Vermeer.

„*Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog*”. *Het als gevolg
daarvan ingetreden lichamelijke letsel wordt in de qualificatie niet
vermeld (anders: Fiscaal). In zijn zucht tot specialisatie, vooral bij
de afwezigheidsdelicten, is de wetgever voor de rechter gaan denken,
doch hij is zich terdege bewust geweest dat deze specialisatie geen
zin meer heeft, waar zij tot over het wettelijk maximum zou leiden.*

(W.M.S.R. artt. 117 en 120).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

[Tenlastelegging: „dat hij aan boord van Hr. Ms. „Piet Hein” in
„tijd van oorlog op of omstreeks 21 Februari 1951, toen dit schip
„zich in Nieuw Guinea te Sorong bevond en hij als stoker 2e klasse
„aan boord van dien bodem diende, opzettelijk de korporaal-machi-
„nist A. G. Leenders geslagen en in diens schouder heeft gebeten,
„waardoor deze bloedend werd verwond” — *Red.*].

post alia:

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmidde-
len wettig en overtuigend is bewezen met beklagde's schuld eraan,

¹⁾ In mijn hierboven vermelde naschrift gaf ik als voorbeeld een officier,
die een korporaal opdracht geeft om een aan een ander toebehorend motor-
rijwiel te gebruiken voor het overbrengen van een bericht, dat van parti-
culiere aard blijkt te zijn.

zijnde het immers van algemene bekendheid, dat het ten tijde in de telastlegging vermeld, tijd van oorlog was, hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat in het debat tussen raadsman en Fiscaal, eerstgenoemde de door de Fiscaal voorgestelde aan het bewezene te geven qualificatie „FEITELIJKE INSUBORDINATIE IN TIJD VAN OORLOG, „ENIG LICHAAMELIJK LETSEL TEN GEVOLGE HEBBENDE” onjuist acht en met een beroep op het daaromtrent voorkomende in MRT XLI blz. 524 en XLIII blz. 186, aan het bewezene de benaming van „FEITELIJKE INSUBORDINATIE IN TIJD VAN OORLOG” zou willen geven, daar in artikel 120 aanhef en onder 1e de climax der strafverhogingen voor de steeds ernstiger omstandigheden waarvoor strafverhoging behoort in te treden, is verbroken, doordat op „FEITELIJKE INSUBORDINATIE IN TIJD VAN OORLOG” de absolute maximum-strafbedreiging is gesteld, zodat de modaliteiten van het delict, welke de wet voor tijd van vrede wel essentieel acht, voor tijd van oorlog accidenteel worden geacht; dat de Fiscaal naar aanleiding daarvan heeft betoogd, dat hij wil voorstellen om de qualificatie te doen luiden: „FEITELIJKE INSUBORDINATIE, ENIG LICHAAMELIJK LETSEL TENGEVOLGE HEBBENDE, IN TIJD VAN OORLOG” doch bezwaar heeft tegen de door de raadsman voorgestelde benaming;

Overwegende, dat hoewel op het punt van qualificatie geldt: „Variis modis bene fit” de Krijgsraad het voorstel van de raadsman wil volgen; dat de Krijgsraad de zucht tot specialisatie, waaraan de wetgever in het Wetboek van Militair Strafrecht heeft toegegeven door allerlei speciale gevallen als afzonderlijke misdrijven te omschrijven, of ze als bijzondere gronden voor verzwaarde strafbedreiging dier bijzondere misdrijven te doen gelden in het algemeen niet waardeert, daar de praktijk meer gebaat is door een ruime delictsomschrijving, desgewenst met een hoge strafbedreiging, zodat de rechter bij de straftoemeting al naar gelang der omstandigheden kan kiezen tussen het algemeen minimum en het bedreigde maximum; dat vooral bij de delicten „ONGEORLOOFDE AFWEZIGHEID” en „DESERTIE” de wet voor de rechter is gaan denken, doch zich niettemin terdege bewust is, dat waar die specialisatie tot over het wettelijk strafmaximum voert deze geen zin meer heeft, weshalve in het laatste lid van artikel 99 Wetboek van Militair Strafrecht de „DESERTIE IN TIJD VAN OORLOG” is uitgesloten als misdrijf, waarop de in dat lid vermelde strafverhoging van toepassing is; dat het voorgaande mede een argument vormt, welke de op zich zelve reeds juiste, doch door de Fiscaal betwiste argumenten, welke de raadsman voor zijn stelling aanvoerde, versterkt; dat het bewezene mitsdien behoort te worden gequalificeerd als:

„FEITELIJKE INSUBORDINATIE IN TIJD VAN OORLOG”.

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 30 Augustus 1951.

President: Mr D. B. A. Franken. *Leden:* Kol. der Mariniers P. J. van Gijn, Kapts. Luit. t. Zee B. J. Velderman en J. A. de Back en Luit. t. Zee 1e kl. J. H. van de Wall.

Raadsman: Mr D. W. J. Kievits.

(W.M.S.R. art. 99, 5°)

Indonesië is „buitenland”.

„Desertie, in tijd van oorlog gepleegd, hebbende hij zich in het „buitenland verwijderd”, begaan in Soerabaja in het tijdvak September 1950—Februari 1951.

Verwijzing door het Hoofd van de Afdeling Zeemacht van de Ned. Mil. Missie in Indonesië.

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen J. J., oud 21 jaren, geboren te Utrecht, gedetineerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos 2e klasse bij de Marine Kazerne „Oedjoeng” te Soerabaja,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad dd. 9 April 1951 No 100114-91369 MM van het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Ned. Mil. Missie in Indonesië;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad dd. 9 Augustus 1951 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als matroos der 2e klasse bij de Marine Kazerne „Oedjoeng” te Soerabaja, aldaar op 27 September 1950, in tijd van „oorlog, opzettelijk ongeoorloofd van passagieren is achtergebleven, „en sindsdien voortdurend zonder vergunning afwezig is gebleven, „totdat hij zich op 22 Februari 1951 vrijwillig bij voormelde kazerne „te Soerabaja heeft teruggemeld”;

Gezien de schriftuur van de eis. . . . [streckende tot bewezenverklaring en qualificatie als „desertie in tijd van oorlog gepleegd” — *Red.*];

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen, met beklaagde's schuld eraan, zijnde het immers van algemene bekendheid, dat het ten tijde in de telastlegging vermeld, tijd van oorlog was, hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „DESERTIE IN TIJD VAN OORLOG GEPLEEGD, HEBBENDE HIJ „ZICH IN HET BUITENLAND VERWIJDERD;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van HONDERD DRIE EN DERTIG DAGEN, met bepaling, dat de tijd door

de veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak van 22 t/m 28 Februari 1951 en van 26 April t/m 29 Aug. 1951 in streng arrest doorgebracht, geheel in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van deze straf — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 13 September 1951.

President: Majoor Mr J. Th. Buurman van Vreeden. *Leden:* Lt.-kolonel W. Ch. Lapré en Majoor S. C. Brands.

Raadman: Mr S. L. F. de Hartogh.

Interregionaal recht.

Mishandeling, doordat tijdens een handgemeen van beklaagde met een Indonesiër, het pistool, waarmede beklaagde een slag wilde toebrengen, afging en de Indonesiër in wang en hals getroffen werd.

Primair ten laste gelegde poging tot doodslag niet bewezen geacht. Subsidiair ten laste gelegd: poging tot zware mishandeling, zijnde deze voorgenomen zware mishandeling niet voltooid, aangezien slechts tijdelijke ziekte en tijdelijke verhindering in de uitoefening der beroepsbezigheden van getroffene gevolgd is. De Krijgsraad, overwegende dat artikel 82 Wb.v.Str. geen limitatieve omschrijving van „zwaar lichamelijk letsel” geeft, merkt een schotverwonding in wang en hals wel degelijk als zwaar lichamelijk letsel aan, zodat de subsidiair ten laste gelegde poging niet bewezen is.

Beroep op noodweer gaat niet op. Wel was de afweer van beklaagde geboden door de noodzakelijke verdediging van eigen lijf tegen ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding, doch beklaagde kende tevoren de gevaren, waarin hij zich vrijwillig en doelbewust begaf, zodat de indruk, welke deze gevaren op hem maakten, niet te zijner verschoning kan gelden.

(Wb.v.Str. art. 41, 82, 300).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen: P.H.H., geboren 8 October 1929, dienstplichtig soldaat, beklaagde.

Gezien de beschikking tot verwijzing dd. 4 Juli 1951;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 13 September 1951 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot tien weken gevangenisstraf met aftrek voor arrest en gehoord de voorlezing van deze schriftuur;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklaagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklaagde na wijziging der telastelegging ter terechtzitting is ten laste gelegd:

„dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was en inge-

„deeld bij de Koninklijke Landmacht in Indonesië, in ieder geval als „militair in de zin der wet, op of omstreeks 19 Februari 1951 te „Djakarta:

„*Primair*: ter uitvoering van zijn voornemen om de persoon van in- „donesische landaard, Juliar geheten, opzettelijk van het leven te be- „roven, althans opzettelijk zwaar lichamelijk letsel toe te brengen. „op zeer korte afstand uit een met scherpe patronen geladen pistool „een kogel op hem heeft afgeschoten waardoor genoemde Juliar in „zijn linkerwang en hals is getroffen en verwond, terwijl echter de „verdere uitvoering van zijn, beklagde's voornemen niet is voltooid, „alleen tengevolge van de van zijn, beklagde's wil onafhankelijke „omstandigheid, dat het aan Juliar voornoemd aldus toegebrachte „letsel niet dodelijk was en alleen tijdelijke ziekte van de getroffene „en tijdelijke verhindering in de uitoefening zijner beroepsbezig- „heden tengevolge had;

„*subsidiar*: de onder primair genoemde Juliar heeft mishandeld „door opzettelijk op zeer korte afstand uit een met scherpe patronen „geladen pistool een kogel op hem af te schieten, waardoor genoemde „Juliar in zijn linkerwang en hals werd getroffen en verwond en „waardoor hij pijn heeft ondervonden;

„*meer subsidiar*: indien het voorgaande niet tot zijn veroordeling „kon of mocht leiden, op roekeloze, onvoorzichtige en onachtzame „wijze enige handgrepen heeft verricht met een pistool, hetwelk met „scherpe patronen geladen was, onder meer bestaande uit het te voor- „schijn halen van het pistool uit zijn broekzak, het richten van het „pistool op de onder primair genoemde persoon van Juliar en het „overhalen van de trekker van dit pistool, tengevolge waarvan een „kogel de loop heeft verlaten en genoemde Juliar heeft getroffen in „zijn linkerwang en deze Juliar aan zijn linkerwang en hals zodanig „lichamelijk letsel heeft gekregen, dat daaruit voor hem tijdelijke „verhindering in de uitoefening van zijn beroepsbezigheden, althans „tijdelijke ziekte is ontstaan, welk letsel derhalve aan zijn, beklag- „de's schuld te wijten is”;

Overwegende, dat uit de ambtelijke verklaring dd. 18 Mei 1951 afgegeven door de Commandant van het Demobilisatie-Centrum van de Koninklijke Landmacht afdeling Demobilisatie te Amersfoort blijkt, dat beklagde op voormeld tijdstip als militair in werkelijke dienst was sedert 13 December 1948;

Overwegende, ten aanzien van het primair ten laste gelegde:

dat dit, zoals dit is gesteld, wederom uiteenvalt in een „primair” en een „subsidiar” gedeelte, waarbij aan beklagde wordt ten laste gelegd:

Primair: dat hij, ter uitvoering van zijn voornemen, om een persoon van Indonesische landaard, Juliar geheten, *opzettelijk van het leven te beroven*, . . . enz.;

subsidiar: dat hij, ter uitvoering van zijn voornemen, om een per- soon van Indonesische landaard, Juliar geheten, *zwaar lichamelijk letsel toe te brengen*, . . . enz.;

dat niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen aan beklaagde „primair” [in engere zin — *Red.*] is ten laste gelegd — met name niet dat beklaagde de opzet had, de persoon van Juliar opzettelijk van het leven te beroven — zodat hij in zoverre moet worden vrijgesproken;

dat, komende tot het „subsidiar” [d.w.z van het primaire deel der tenlastelegging — *Red.*] ten laste gelegde, de Krijgsraad van oordeel is, dat de steller daarvan kennelijk is uitgegaan van de in artikel 82 van het Wetboek van Strafrecht gegeven omschrijving van het begrip „zwaar lichamelijk letsel”, deze omschrijving aldus lezende, dat onder dat begrip — voor zover hier van belang — slechts wordt verstaan zodanige ziekte, *die geen uitzicht op volkomen genezing overlaat*, dan wel: *voortdurende ongeschiktheid* tot de uitoefening van beroepsbezigheden tot gevolg heeft, waarbij het in de vorm van een tegenstelling tot dergelijk letsel, blijkbaar met de bedoeling, om het tijdelijk karakter van het toegebrachte letsel te accentueren, gestelde omtrent het niet dodelijk zijn van het onderhavige letsel, overbodig is, omdat het niet dodelijke letsel geen element is voor het misdrijf van artikel 302 van het Wetboek van Strafrecht, dat in de vorm van een poging is telaste gelegd, en uitsluitend betrekking heeft op het strafbare feit, omschreven in het 2e lid van dat artikel;

dat de in artikel 82 van het Wetboek van Strafrecht gegeven omschrijving echter niet limitatief is, waar wordt gewaagd van „... onder zwaar lichamelijk letsel *worden begrepen*...” etc., en dat alle factoren bij de bepaling van de aard van dat letsel in aanmerking dienen te worden genomen, die volgens het gewoon spraakgebruik het toegebrachte lichamelijk letsel zwaar zouden noemen, en de Krijgsraad op grond daarvan oordeelt, dat lichamelijk letsel, bestaande in een schotverwonding in wang en hals met het in de telastelegging omschreven gevolg, als zwaar lichamelijk letsel moet worden aangemerkt;

dat de telastelegging mitsdien — zakelijk samengevat — hierop neerkomt, dat de beklaagde wordt ten laste gelegd dat hij, ter uitvoering van zijn voornemen, de genoemde persoon zwaar lichamelijk letsel toe te brengen, uit een met scherpe patronen geladen pistool een schot op die persoon heeft gelost, welk schot laatst genoemde in in wang en hals trof, terwijl de uitvoering van beklaagde's voornemen verder niet werd voltooid, alleen tengevolge van de van zijn wil onafhankelijke omstandigheid, dat de getroffen persoon zwaar lichamelijk letsel werd toegebracht; dat echter de uitvoering van beklaagde's voornemen wel is voltooid omdat hij, Juliar zodanig willende treffen, dat deze tijdelijk buiten gevecht zou worden gesteld en tevens met de bedoeling hem zodanig lichamelijk letsel toe te brengen, dat voormeld resultaat zou worden bereikt, heeft gehandeld op de wijze, als in de telastelegging gesteld met het daarbij aangegeven gevolg;

dat derhalve niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen beklaagde is telastegelegd, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende, ten aanzien van het subsidiair ten laste gelegde; dat beklaagde met betrekking daartoe zakelijk heeft verklaard:

A. dat hij, toen hij als soldaat in werkelijke dienst was en was ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht in Indonesië, zich ten ongeveer 21 uur op 17 Februari 1951 op Pintoe Air te Djakarta bevond; dat hij daar toen, na met een met scherpe patronen geladen pistool een slaande beweging te hebben gemaakt naar een persoon van Indonesische landaard — terwijl dat pistool met de loop op die persoon was gericht — met een zijner vingers aan de trekker heeft getrokken, waardoor een schot afging, dat op zeer korte afstand die persoon in diens linkerwang en in de hals heeft getroffen; dat hij dit deed tijdens een gevecht met die persoon en met het pistool aldus heeft gemanipuleerd, met de bedoeling hem zodanig te treffen, dat hij tijdelijk buiten gevecht zou worden gesteld en tevens met de bedoeling die Indonesiër zodanig lichamelijk letsel toe te brengen, dat dit resultaat werd bereikt;

B. dat hij, gezien het plaatshebbende gevecht, als laatste redmiddel van zijn vuurwapen gebruik heeft gemaakt en hij, indien hij zulks had nagelaten, niet verwachtte, te zijn ontkomen; dat tijdens het gevecht dat hij met die Indonesiër voerde vier andere Indonesiërs zich daarmede bemoeiden en rondom hem een zeer dreigende houding jegens hem aannamen; dat de Pintoe Air te Djakarta zeer ongunstig bekend staat en het centrum is van personen van zeer bedenkelijk allooi, terwijl daar ten tijde van het plaatsgrijpen van het eerder omschrevene, herhaaldelijk berovingen en rampokpartijen voorkwamen; dat hij, door het opdringen van de Indonesiërs tijdens het gevecht in een hachelijke situatie kwam te verkeren en op geen andere wijze, dan die, waarop hij handelde, kans zag daaruit levend te ontkomen;

dat Johannes KRUISINGA als getuige zakelijk heeft verklaard:

A. dat hij op 19 Februari 1951 omstreeks 21 uur tesamen met beklaagde op Pintoe Air te Djakarta was en beklaagde daar met Indonesische geldwisselaars ging onderhandelen, waarbij beklaagde op een gegeven ogenblik door één dier lieden van achteren werd aangegrepen en er toen een gevecht tussen beklaagde en die persoon ontstond; dat andere geldwisselaars zich met het geval bemoeiden en om beklaagde heen gingen staan; dat beklaagde tijdens hetgeen voorviel met een pistool een slaande beweging maakte naar één dier Indonesiërs en dit pistool opeens afging, waarna hij, Kruisinga, zag, dat die persoon op de grond viel;

B. dat er tijdens het gevecht een dreigende situatie voor beklaagde en hem, Kruisinga, ontstond, omdat verschillende personen, als betjavoorders, in een kring om hen heen kwamen staan, uit welke kring zij beiden nauwelijks konden ontkomen, en zij tenslotte op het nippertje aan die lieden zijn ontsnapt; dat een ambtsedig proces-verbaal dd. 23 Februari 1951, opgemaakt door Jacobus Bartholomeus Petrus DE MOOY, Inspecteur van Politie 2e klasse, Chef Instructie Strafzaken bij de 3e Politie sectie Pasar Baroe van het Korps Politie Republiek Indonesia te Djakarta zakelijk inhoudt als verklaring van

Juliar gelar Soetan Djamari Soekoe Tjaniago: dat hij op 19 Februari 1951 omstreeks 21 uur een Nederlands militair op Pintoe Air te Djakarta heeft ontmoet, bij welke ontmoeting het tussen hen tot een handgemeen is gekomen, waarbij die militair met een vuistvuurwapen op hem heeft geschoten, tengevolge waarvan hij in het hoofd werd getroffen; dat van algemene bekendheid is dat een schot in wang en hals een in staat van bewustzijn verkerend persoon pijn veroorzaakt;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — waarbij de verklaringen van beklaagde en van de getuige Kruisinga slechts als bewijsmiddel worden gebezigd, voor zover in iedere verklaring onder A vermeld, en het aangehaalde proces-verbaal slechts wordt gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bezeugen acht, hetgeen aan beklaagde subsidiair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Mishandeling*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde een beroep op noodweer heeft gedaan door zich te beroepen op de omstandigheden, onder B in zijn verklaring naar voren gebracht, zijn niet-strafbaarheid stellende, omdat hij het feit zou hebben begaan, aangezien dit op dat ogenblik was geboden door de noodzakelijke verdediging van eigen lijf tegen ogenblikkelijke wederrechtelijke, aanranding;

Overwegende, dat, hoezeer de omstandigheden, waarop beklaagde zich beroept — welke omstandigheden door de verklaring van de getuige Kruisinga voor zover onder B aangegeven alsmede door algemene bekendheid op dit punt worden bevestigd — ook juist mogen zijn, het gedane beroep op noodweer wordt verworpen, omdat beklaagde, die omstandigheden terdege kennende, zich doelbewust *) daarin, en mitsdien in gevaar, heeft begeven en hij zich dus niet kan beroepen op de indruk, die het gevaar, dat hij daar inderdaad liep, op hem maakte, ter verschoning van het door hem onder dien indruk begane delict;

Overwegende, dat beklaagde mitsdien strafbaar is, . . . enz.

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van TIEN WEKEN met aftrek van de tijd, door hem in arrest doorgebracht, zijnde tien weken — *Red.*].

NASCHRIFT.

Terzake van het interregionale recht, waarop dit vonnis betrekking heeft worde verwezen naar het naschrift bij het vonnis van de Krijgsraad te Velde West van 30 Mei 1951, M.R.T. XLIV, blz. 703 v. [Red. M.R.T.]

*) Niet zozeer het doelbewuste en zelfs ook niet het vrijwillige van het zich in gevaar begeven lijkt ons essentieel voor het verspelen van het noodweer-beroep als wel het gemis aan noodzaak. De politiemann, die zich in een relletje stort, dompelt zich doelbewust in het gevaar. Wij menen, dat hij zijn noodweer-beroep behoudt. (Red. M.R.T.).

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

Hoge Raad der Nederlanden.

Arrest van 20 Juni 1950.

President: Mr Fick.

Raden: Mrs Feber, Rombach, Vrij, Van Berckel.

Telastelegging misdrijf van art. 189 Sr. Desertie. Erkenning van gewetensbezwaren. Noodtoestand? Feit strafbaar?

Niet is „slechts ten laste gelegd, dat verdachte de dienstplichtige „onderdak heeft verschafft”, maar aan req. is telastegelegd dat hij de dienstplichtige soldaat S. „heeft verborgen, door voornoemde de-„serteur in zijn woning onderdak te verschaffen”. A.-G. van Asch van Wijck: Er zijn geen bezwaren „heeft verborgen” als een voldoende feitelijke omschrijving op te vatten, vooral nu daarbij vermeld werd een preciserende bijzonderheid.

Het aan verdachte telasteleggen van een feit behoeft niet, ten einde op te leveren een strafbaar feit welks omschrijving melding maakt van „iemand die schuldig is aan enig misdrijf”, weer te geven al die feiten en omstandigheden, welke opgave nodig zou zijn om aan de laatstaangeduide persoon het misdrijf waarop die omschrijving doelt ten laste te leggen.

Ingeval van erkenning van gewetensbezwaren van een dienstplichtige volgt weliswaar diens veroordeling niet, doch deze wordt ook niet vereist voor den rechter, die bij het berechten van een wegens het verbergen van een dienstplichtige verdacht persoon moet vaststellen of die dienstplichtige, naar de verdachte wist, aan desertie schuldig was in den zin van art. 189, 1° Sr., dat is of, naar verdachte wist, de door hem verborgen dienstplichtige er een was die desertie begaan had. Het zich bij een dienstplichtige voordoen van gewetensbezwaren als bedoeld, ook indien deze erkend zijn of voor erkenning in aanmerking komen, levert niet op een noodtoestand waardoor een door hem begaan feit niet strafbaar is, ongeacht in hoever het hem kan worden verweten. Derhalve kon het Hof zonder te treden in een onderzoek, wat er was van het door req. beweerde beroep van S. op gewetensbezwaar, diens misdrijf van desertie vaststellen.

(Sr. artt. 40, 189; Sv. artt. 261, 350; Dienstweigeringswet art.2.)

Op het beroep van T. N., van beroep schilder en wonende te Apeldoorn, req. van cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te Arnhem van 8 Dec. 1949 houdende bevestiging in hoger beroep, behalve wat de opgelegde straf en haar motivering betreft, van een mondeling vonnis van den Politierechter bij de rechtbank te Zutphen

van 14 Sept. 1949, waarbij req. wegens: „opzettelijk iemand die „schuldig is aan enig misdrijf, verbergen”, onder aanhaling van de artt. 10, 189 aanhef en sub 1° Sr. en 98 aanhef en sub 2° W. v.M. Sr. is veroordeeld tot gevangenisstraf voor de tijd van 6 maanden, hebbende het Hof, met vernietiging van dit vonnis wat de opgelegde straf en haar motivering betreft, requirant veroordeeld tot een gevangenisstraf van 3 maanden (Gepleit door Mr S. van Oven, adv. te 's-Gravenhage, *Red. N. J.*).

Conclusie Adv.-Gen. Jhr Van Asch van Wijck.

Wat het eerste middel betreft, bewezen is verklaard dat verdachte „heeft verborgen door voornoemde deserteur in zijn woning onderdak „te verlenen”. De raadsman van req. heeft er in zijn pleidooi op gewezen dat er blijkens art. 102 Sr. een onderscheid is tussen opnemen, verbergen en voorhelpen. Req. zou in casu hebben opgenomen, niet verborgen. Gelijk verweer is reeds voor de feitelijke rechter gevoerd en het Hof overweegt „Al kan aan de raadsman worden toegegeven „dat „onderdak verschaffen” niet altijd identiek is met „verbergen”. „in casu was dit wel het geval nu vaststaat dat S. (de deserteur) in „militaire dienst was te Steenwijk en woonde te Zwolle”. Req.'s raadsman stelt dat dit noch te laste gelegd noch bewezen verklaard is en dat, in zover het Hof hier een en ander wél bewezen heeft verklaard, het zich heeft begeven buiten de grenzen van de telastelegging. De juistheid van het middel hangt m.i. af van de uitlegging van de bewoordingen der telastelegging. De Politierechter en het Hof hebben deze laatste kenlijk aldus gelezen dat „heeft verborgen” niet slechts een qualificatie inhield van het daarop volgende feitelijk omschrevene „door voornoemde deserteur in zijn woning op te „nemen”, doch zelf een feitelijkheid te laste legde die in het daarop volgende niet haar uitputtende omschrijving vond, maar slechts een nadere precisering, een beschrijving van de omstandigheden waaronder het als feitelijkheid te laste gelegde verbergen plaats vond. Ik moge in dit verband nog verwijzen naar mijn conclusie bij Uw arrest van 29 April 1947 N. J. no. 444.

Ik meen dat er geen bezwaren zijn „heeft verborgen” als een voldoende feitelijke omschrijving op te vatten vooral nu daarbij vermeld werd een preciserende bijzonderheid en de uitlegging die Politierechter en Hof aan de telastelegging kenlijk gaven is m.i. niet met haar bewoordingen in strijd.

Het middel acht ik mitsdien ongegrond.

Het tweede middel stelt in onderdeel a dat het bewezenverklaarde had moeten inhouden welke feiten desertie vormden. Ik acht deze eis niet op de wet gegrond. De telastelegging en bewezenverklaring hielden in t.a.v. S. „die naar hij verdachte wist, schuldig was aan „desertie als krijgsman in dienst van het Rijk, in tijd van oorlog”. Voor mijn opvatting zou ik een vergelijking willen trekken met het misdrijf van heling, een begunstigingsmisdrijf. Al is art. 189 Sr.

losgemaakt van Titel 30 van het Tweede Boek „Begunstiging” zo is het toch in hoofdzaak een begunstigingsmisdrijf (Zie Noyon-Langemeijer ad art. 189 aantekening 1), Uw Raad nu heeft steeds voldoende geacht bij het misdrijf van heling als gesteld werd en bewezen verklaard dat het voorwerp „door diefstal” ja zelfs slechts „door misdrijf” was verkregen. Dat de bewezenverklaring bij heling zou moeten inhouden welke feiten de diefstal of het misdrijf vormden, is nimmer door Uw Raad geëist. Ik zie geen reden waarom het hier anders zou zijn.

Alvorens onderdeel b van het tweede middel te bespreken moge ik er op wijzen dat middel II kenlijk een schrijffout bevat, door als geschonden voor te stellen o.a. art. 193 Wet op de Krijgstucht; bedoeld zal wel zijn art. 193 Regtspleging bij de Landmacht.

Dit onderdeel b is bij pleidooi uitvoerig toegelicht. Het komt in het kort hierop neer: Hoe kan het Hof bewezen verklaren de desertie, waar de niet bij zijn onderdeel teruggekeerde krijgsman een beroep ingevolge de Dienstweigeringswet heeft gedaan bij de bevoegde autoriteit en het dus best kan dat deze zijn bezwaren deugdelijk oordeelt, in welk geval van desertie geen sprake is. Ik meen dat deze laatste conclusie niet juist is. Req.'s raadsman beroept zich op (zie hierboven) art. 193 Regtspleging Landmagt, dat voorschrijft bij een geding voor de Krijgsraad dat, indien de Krijgsraad vermeent dat het feit of de dader niet strafbaar is of indien uit andere hoofde ter zake van het feit geen regt tot strafvordering aanwezig is, deze de beklaagde vrijspreekt. Deze „vrijspraak” heeft dus een andere betekenis dan die in het commune recht. Indien door de erkenning van de gewetensbezwaren door de Minister geen veroordeling wegens desertie zou volgen en de verdachte, indien de zaak voor de militaire rechter aanhangig is, zou worden „vrijgesproken” op grond van art. 2 laatste lid van de Wet van 13 Juli 1923 S. 357 betreffende dienstweigeringswet, dat bepaalt dat bij gunstige beschikking op het verzoekschrift de strafvervolgning wordt gestaakt, dan wil dit nog niet zeggen dat geen desertie is gepleegd. Het Hof heeft de reeds bij hem opgeworpen stelling van req. weerlegd met de m.i. juiste overweging „ook al zou juist zijn de bewering van de raadsman, dat S. inmiddels „een beroep heeft gedaan op de „Dienstweigeringswet” en dat dit „beroep nog niet is afgehandeld, dan kan dit toch deze verdachte „niet baten, daar in het voor S. gunstigste geval, d.w.z. bij gunstige „beschikking op zijn verzoekschrift, ingevolge art. 2 slot van voor-„melde Wet, de strafvervolgning gestaakt wordt, in welk geval hij, „indien een strafvervolgning wegens desertie tegen hem is ingesteld, „niet daarvoor veroordeeld zal worden, hetgeen niet wegneemt, dat „hij zich aan desertie heeft schuldig gemaakt”.

Bij pleidooi is de stelling van dit onderdeel van het tweede middel nog nader uitgewerkt dat gunstige beschikking op het verzoekschrift zou inhouden de beslissing dat de dienstplichtige in noodtoestand verkeerde en dus niet schuldig was aan desertie; het Hof had dus zonder meer geen desertie mogen aannemen en het beroep op het aan-

hangig zijn van een verzoekschrift als bedoeld hield in een beroep op noodtoestand, waarover het Hof ook, afgezien van de beslissing op het verzoekschrift had moeten gemotiveerd beslissen Ik kan req. hierin niet volgen. Blijkens de stukken waarvan Uw Raad kennis neemt, vermag ik niet anders te zien dan een beroep op het ahangig zijn van het verzoekschrift van S. en op de gevolgen van een gunstige beschikking daarop, welke gevolgen zouden zijn dat de schuldigheid dan wegvalt. Dit verweer heeft het Hof, zoals bovenaangegeven, afdoende weerlegd. Dat daarnaast nog een beroep zou zijn gedaan op „noodtoestand”, blijkt niet en dus nog minder dat het Hof zich met dit verweer had moeten inlaten. Toch wil ik opmerken, dat het beroep van req. op art. 40 Sr. faalt. Immers de hier beweerde overmacht is niet, naar de onderscheiding van Noyon-Langemeijer ad art. 40, noodtoestand, maar psychische dwang, en deze laatste brengt slechts mede de niet-strafbaarheid van de dader en laat de strafbaarheid van het feit intact (zie noot 1 van aant. 3). Het strafbare feit en het schuldig zijn daaraan blijft dus bestaan (Prof. Pompe neemt ook bij noodtoestand aan slechts de niet-strafbaarheid van de dader; zie zijn Handboek § 6 aant. 18, p. 39). Trouwens afgezien van deze onderscheiding, ik ben van oordeel dat men kan zeggen dat iemand in de zin van art. 189 Sr. schuldig is aan een strafbaar feit wanneer ten zijne aanzien bewezen verklaard kan worden een feit dat valt onder de omschrijving van een strafbaar feit; en dit is met S. het geval.

Het middel acht ik in zijn beide onderdelen ongegrond.

Het derde middel mist feitelijke grondslag. Wat er van de overwegingen van de Politierechter t.a.v. de straf zij, het Hof bevestigt het vonnis van de Politierechter behalve voor wat betreft de aan verdachte opgelegde straf en de motivering daarvan en vernietigt het vonnis in zoverre en doet op die punten opnieuw recht.

Dat het Hof ten overvloede nog een beschouwing wijdt aan de grief van verdachte tegen de strafmotivering van de Politierechter, is dus rechtens irrelevant.

Geen der middelen gegrond achtend, heb ik de eer te concluderen tot verwerping van het beroep.

DE HOGE RAAD ENZ.,

Gehoord het verslag van den Raadsheer Vrij;

Gelet op de middelen van cassatie, namens den req. voorgesteld bij pleidooi en luidende:

„I. S., althans v. t., van de artt. 350, 351, 358, 359, 415, 422, „423 Sv., 189 Sr.,

„door het bewezenverklaarde strafbaar te oordelen, hoewel slechts „ten laste is gelegd, dat verdachte de dienstplichtige onderdak heeft „verschafft, althans het Hof zich heeft begeven buiten de grenzen „van de telastelegging;

„II. S., althans v. t., van de genoemde artikelen en van de artt.

„1 Wet van 13 Juli 1923, S. 357 (Sch. en J. nr 11, blz. 80), 1, 98
 „W. v. M. Sr., 193 Wet op de Krijgstucht, 40, 41, Sr.,

„omdat

„a. het bewezen verklaarde niet inhoudt welke feiten desertie
 „vormen,

„b. het Hof bewezen acht, dat de dienstplichtige schuldig was
 „aan desertie, omdat deze daaraan schuldig was ongeacht de rechts-
 „gevolgen van het door deze ingediende verzoekschrift, zijnde 's Hof's
 „arrest ten deze onvoldoende met redenen omkleed;

„III. S., althans v. t. van de genoemde artikelen, door het von-
 „nis van de Politierechter te bevestigen en zich te verenigen met
 „diens overweging, welke tot oplegging van deze straf heeft geleid,
 „berustende althans de strafoplegging door het Hof op tegenstrijdige
 „gronden;”

O. dat bij het door de bestreden uitspraak inzover bevestigde von-
 nis, met qualificatie als voormeld, ten laste van req. is bewezen-
 verklaard:

„dat hij te Apeldoorn in of omstrecks het tijdvak tussen 23 Sept.
 „1946 en 1 Dec. 1946 opzettelijk de dienstplichtige soldaat H. S..
 „die naar hij, verdachte, wist, schuldig was aan desertie als krijgsman
 „in dienst van het Rijk, in tijd van oorlog, heeft verborgen, door
 „voornoemde deserteur in zijn woning onderdak te verschaffen;”

O. dat het Hof daarop straf heeft opgelegd als voormeld;

T.a.v. de middelen van cassatie:

O. dat middel I feitelijken grond mist, daar niet „slechts ten laste
 „is gelegd, dat verdachte de dienstplichtige onderdak heeft ver-
 „schaft”, doch aan req. telastegelegd is dat hij de dienstplichtig
 soldaat H. S. „heeft verborgen, door voornoemde deserteur in zijn
 „woning onderdak te verschaffen”, terwijl de subsidiaire grief —
 „door het bewezen verklaarde strafbaar te oordelen, hoewel het Hof
 „zich heeft begeven buiten de grenzen van de telastelegging” —
 geen redelijke zin oplevert;

O. dat onderdeel a van middel II moet falen;

dat toch de eis noch ergens gesteld is noch door een goede proces-
 orde meegebracht wordt, dat het aan verdachte telasteleggen van
 een feit, teneinde op te leveren een strafbaar feit welks omschrijving
 melding maakt van „iemand die schuldig is aan enig misdrijf”, zou
 behoeven weer te geven al die feiten en omstandigheden, welke op-
 gave nodig zou zijn om aan de laatstaangeduide persoon het misdrijf
 waarop die omschrijving doelt ten laste te leggen;

O. dat onderdeel b van middel II tegen 's Hof's bewezenverklaring
 van het onderdeel der telastelegging dat S., dien req. heeft verborgen,
 naar req. wist „schuldig was aan desertie”, opkomt niet op grond
 dat het Hof niet aan de hand der gebezigde bewijsmiddelen zou heb-
 ben kunnen vaststellen dat S. zich na zijn inschepingsverlof opzette-
 lijk niet weer bij zijn onderdeel gevoegd had gelijk hem bevolen was
 te doen, maar op grond dat het geen rekening heeft gehouden met
 een gevoerd verweer;

dat toch voor den Hove namens verdachte onder meer het verweer is gevoerd: „Vaststaat, dat S. inmiddels een beroep gedaan heeft „op de „Dienstweigeringswet” en dit beroep is nog niet afgehandeld; „de afloop van deze behandeling kan zijn: „erkenning als gewetens- „„bezwaarde”, in welk geval de strafvervolging gestaakt wordt en „geen schuldigverklaring wordt uitgesproken door de militaire Rech- „ter; daar de schuldigheid dan wegvalt, is ook het hulpverlenings- „delict onstrafbaar geworden;”

dat het Hof dit verweer heeft verworpen met de overweging: „Ook al zou juist zijn de bewering van de raadsman, dat S. inmiddels „een beroep gedaan heeft op de „Dienstweigeringswet” en dat dit „beroep nog niet is afgehandeld, dan kan dit toch deze verdachte „niet baten, daar in het voor S. gunstigste geval, dat wil zeggen bij „gunstige beschikking op zijn verzoekschrift, ingevolge art. 2 slot „van voormelde Wet, de strafvervolging gestaakt wordt, in welk „geval hij, indien een strafvervolging wegens desertie tegen hem is „ingesteld, niet daarvoor veroordeeld zal worden, hetgeen echter „niet wegneemt, dat hij zich aan desertie heeft schuldig gemaakt;”

dat in cassatie ter toelichting van dit onderdeel *b* betoogd is, dat erkenning van gewetensbezwaren van den dienstplichtige, waarbij de vervolging gestaakt wordt en vrijspraak moet volgen, inhoudt het bestaan van een noodtoestand waardoor het feit niet strafbaar en enig misdrijf niet aanwezig is, zodat het Hof ten onrechte bedoeld onderdeel van het aan req. telastegelegde heeft bewezenverklaard alvorens op het verzoekschrift van S. tot erkenning van diens gewetensbezwaren was beslist;

O. daaromtrent, vooreerst dat ingeval van erkenning van gewetensbezwaren van een dienstplichtige weliswaar diens veroordeling niet volgt, doch deze ook niet vereist wordt voor den rechter, die bij het berechten van een wegens het verbergen van een dienstplichtige verdacht persoon moet vaststellen of die dienstplichtige, naar de verdachte wist, aan desertie schuldig was in den zin van art. 189, 1° Sr., dat is of, naar verdachte wist, de door hem verborgen dienstplichtige er een was die desertie begaan had;

dat voorts het zich bij een dienstplichtige voordoen van gewetensbezwaren als bedoeld, ook indien deze erkend zijn of voor erkenning in aanmerking komen, niet oplevert een noodtoestand waardoor een door hem begaan feit niet strafbaar is, ongeacht in hoever het hem kan worden verweten;

dat derhalve het Hof zonder te treden in een onderzoek, wat er was van het door req. beweerde beroep van S. op gewetensbezwaar. diens misdrijf van desertie kon vaststellen;

dat derhalve dit onderdeel niet kan slagen;

O. dat middel III feitelijkten grondslag mist, daar het Hof het vonnis van den Politierechter heeft vernietigd, „voor wat betreft de „aan verdachte opgelegde straf en de motivering daarvan” en dus te dezen noch iets van diens vonnis bevestigd noch zich met enige van diens overwegingen verenigd heeft;

Verwerpt het beroep.

NASCHRIFT.

Prof. Mr W. J. P. Pompe, de bekende annotator van de Nederlandse Jurisprudentie, uit hetwelk wij bovenstaand arrest (n° 349) overnamen, schreef onder het voorgaand n° 348 een noot, welke ook op dit door ons overgenomen arrest slaat. Het is niet wel mogelijk om uit deze noot over te nemen wat op dit arrest betrekking heeft.

Hier volge dus slechts de conclusie, tot welke de Hoogleraar gekomen is:

We mogen H. R. en A.G. dankbaar zijn, dat het steeds schrijnende en thans nog pijnlijker wordende probleem van gewetensbezwaren tegen het recht in de rechtspraak weer aan de orde is gesteld. Er is een verband tussen de subjectieve en objectieve gegevens, tussen geweten en objectieve zedelijke orde. In deze orde is immers een der grootste beginselen de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid, met name in dien kern ervan, dien men het geweten noemt. Het gaat om eerbiediging van den mens in zijn geweten, dus ook in zijn dualend geweten. Conflicten tussen recht en geweten zijn nooit geheel te vermijden. Zij worden talrijker en heviger, naarmate het recht voor de gemeenschap en de moraal voor den individuelen persoon, elk der beiden naar zijn eigen aard, verder uit elkaar gaan, het recht meer generaliserend gezagsproduct, de moraal meer individualistisch autonoom wordt. Tragisch is dit conflict steeds, of het om militairen dienstplicht of om andere zaken gaat. Beperking van zulke conflicten, in zover zulks mogelijk blijft, is plicht der overheid. Naar mijn mening is niet de rechter, maar — op het voetspoor der Eedswet van 1916 — de wetgever de figuur, die hier — althans voor enkele gevallen — de oplossing kan brengen.

Nochtans mag ik het volgende hieraan toevoegen.

Het is mij niet onwelkom, dat de A.G. in zijn conclusie bij de bespreking van mogelijke s. of v.t. van R.L. 193 van oordeel is, dat de militaire rechter in het geval, dat na de verwijzing van diens zaak de gewetensbezwaren van een wegens dienstweigering vervolgd beklagde gegrond worden verklaard, die beklagde op grond van art. 2 der Dienstweigeringwet behoort te worden vrijgesproken (zie blz. 48 hiervóór). Ook de H.R. heeft hieromtrent op blz. 51 niet van een andere opvatting doen blijken.

Het vonnis van de Krijgsraad te velde Zuid van 23 Juli 1948 (M.R.T. XLII blz. 63) en dat van de Krijgsraad te velde West van 2 Deember 1948 (M.R.T. XLII blz. 422) mogen dus zeker wel als juist gewezen worden beschouwd en niet ten onrechte heeft Prof. Mr J. M. VAN BEMMELEN in zijn rede ter opening van de ledenvergadering op 19 Februari 1949 (t.z.p. blz. 202) mijn naschrift in deze geest onder de sententie H.M.G. van 1 October 1948 (t.z.p. blz. 38) ondersteund.

R. C.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken.

Uitspraak van 12 Mei 1951.

Voorzitter: Mr S. Wierda. Leden: M. J. Jansen en Mr J. H. Scholten.
Militaire leden: Ir M. Tans en V. E. Nierstrasz.

Bij brief van de Minister van Oorlog van 28 Februari 1948 werd aan bepaalde onderofficieren, die op voet van vrijwilligheid in Nederlands-Indië (Indonesië) dienden, in het vooruitzicht gesteld dat zij de hun tijdelijk verleende rang na repatriëring zouden behouden totdat zij op grond van de desbetreffende voorschriften voor effectieve bevordering in aanmerking zouden komen. Deze brief is gezonden aan alle militaire gezaghebbenden.

Bij aan klagers persoonlijk gerichte brief van 27 Mei 1950 trof de Minister terzake nadere voorzieningen en bepaalde dat de tijdelijke rang verloren gaat op de dag na beëindiging van het repatriëringsverlof en dat de hogere bezoldiging nog gedurende 36 maanden gehandhaafd zal blijven.

Klagers achten de (persoonlijk-werkende) brief van 27 Mei 1950 in strijd met de (algemeen verbindende) brief van 28 Februari 1948 en vorderen nietig-verklaring van eerstgenoemde brief.

De Minister van Oorlog stelt zich (blijkens verweerschrift) op het standpunt, dat de brief van 28 Februari 1948 slechts „richtlijnen” inhield, waarvan incidentele afwijking toegelaten is; voorts, dat de brief van 27 Mei 1950 niet een recht aantast doch slechts een verwachting teniet deed; tenslotte, dat als de brief van 28 Februari 1948 beschouwd zou worden als een algemeen verbindend voorschrift, zulks ook het geval is met de brief van 27 Mei 1950.

Het Ambtenarengerecht kon in casu, nu de Minister in zijn brief van 28 Februari 1948 heeft gesteld dat hij „heeft goedgevonden te „bepalen”, aan het tevens in die brief voorkomende woord „richtlijnen” geen bijzondere betekenis hechten. Het Gerecht overwoog voorts dat de brief van 28 Februari 1948 volgens verzendlijst aan alle commandanten is toegezonden en daardoor algemene bekendheid heeft verkregen, terwijl de brieven van 27 Mei 1950 aan ieder der klagers persoonlijk is geadresseerd.

Klacht gegrond bevonden en het besluit van 27 Mei 1950 vernietigd.

Bevestigd door de Centrale Raad van Beroep, die nog overwoog dat de brief van 28 Februari 1948 in zoverre beschouwd moet worden als een aanvulling van de Legerorder 1942/11 inzake tijdelijke bevordering. Wat het karakter van de brief van 27 Mei 1950 betreft overwoog de Raad dat de opvatting, dat deze een algemeen verbindend voorschrift zou bevatten, reeds op deze grond onaan-

vaardbaar is, vermits de Minister deze brief geenszins als zodanig bedoeld heeft.

(A.W. art. 58).

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,
RECHT SPREKENDE IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN.

in de zaak van C. Warnaar en 30 andere klagers, bijgestaan door hun raadslieden (gemachtigden) Mr J. M. J. BAAK, Mr W. H. VERMEER en Mr E. A. J. M. POVEL, advocaten te Enschede, Amsterdam en Amsterdam, tegen de Minister van Oorlog, verschenen bij gemachtigde Mr P. BUYS, commies bij het Ministerie van Oorlog (in hooger beroep de Heer W. VAN ERKEL, referendaris bij genoemd ministerie),

Gezien: . . . enz.;

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende dat de ambtsvoorganger van verweerder aan ieder der klagers heeft toegezonden een exemplaar van zijn brief van 27 Mei 1950, no. 120255, luidende:

„Onderwerp: Tijdelijke bevorderingen.

„Ingevolge de beschikking van mijn Ambtsvoorganger van „28 Februari 1948, Staf van de Adjudant Generaal, Afdeling „A 1, Bureau I, no. 578, is aan het beroepspersoneel beneden „de rang van tweede-luitenant in uitzicht gesteld dat het na „terugkeer uit Indonesië in de inmiddels — in verband met het „verblijf in Indonesië — verkregen tijdelijke hogere rang zou „worden gehandhaafd en dientengevolge bij terugkeer hier te „lande door de Adjudant Generaal bij een van de vredesonder- „delen als zodanig zou worden ingedeeld.

„Ofschoon bij het opstellen van voornoemde beschikking de „bedoeling heeft voorgezetten om het vorenstaande alleen te „realiseren ten aanzien van die beroepsonderofficieren, die met „de O.V.W.-bataljons op basis van vrijwilligheid naar Indonesië „zijn uitgezonden, is vorenstaande gedragslijn echter met be- „trekking tot het gehele beroepspersoneel beneden de rang van „tweede-luitenant, hetwelk in Indonesië tot een (de) tijdelijke „hogere rang(en) is bevorderd, gevolgd.

„Een en ander is na nauwkeurige overweging met het oog op „een harmonische opbouw van de ranglijsten van het onder- „officierskorps onaanvaardbaar en zou tot onbillijkheden ten „aanzien van een groot aantal beroepsonderofficieren aanlei- „ding geven.

„Het zal U daarom duidelijk zijn, dat ik uit dien hoofde en „mede gelet op de consequenties, welke aan het eerlang in te „voeren gewijzigd bevorderingssysteem zijn verbonden, genood- „zaakt ben terzake nadere voorzieningen te treffen en wel in „die zin, dat de aan het beroepspersoneel beneden de rang van „tweede-luitenant verleende tijdelijke hogere rang(en) verloren

„gaat (gaan) en dat dit personeel mitsdien terugkeert tot de
 „laatstelijk beklede definitieve rang of stand:

„a. met ingang van de datum, volgende op die, waarop het
 „na repatriëring verleende verlof is geëindigd,

„b. met ingang van de datum, volgende op die, waarop het
 „desbetreffende personeel na de repatriëring bij de Koninklijke
 „landmacht is werkzaam gesteld vóórdat het onder a. bedoelde
 „verlof is geëindigd,

„c. met ingang van 1 Juli 1950, — voor zover betrokkenen
 „reeds in Nederland zijn teruggekeerd — indien het bepaalde
 „onder a. of b. niet meer van toepassing is.

„Het vorenstaande personeel zal, nadat het tot de definitieve
 „rang of stand is teruggekeerd, gedurende ten hoogste 36 maan-
 „den in het genot worden gesteld van een maandelijksse toelage
 „ten bedrage van het verschil tussen de bezoldiging en andere
 „geldelijke baten waarop het in de beklede rang aanspraak heeft
 „en de bezoldiging en andere geldelijke baten waarop het aan-
 „spraak zou hebben indien geen terugstelling in rang had plaats
 „gevonden, een en ander berekend naar de bepalingen, geldende
 „bij verblijf in Nederland.

„De ingevolge de V.R.B.K.L. 1949 en L.O. 1949 no. 105 toe-
 „te passen inhoudingen worden berekend naar de tevoren be-
 „klede tijdelijke rang, respectievelijk de hieraan verbonden be-
 „zoldiging. Voorts is ten aanzien van deze toelage par. 12 van
 „de V.R.B.K.L. 1949 (betreffende het verband tussen bezoldi-
 „ging en toelage) van overeenkomstige toepassing.

„Tenslotte stel ik er veel prijs op nadrukkelijk onder Uw
 „aandacht te brengen, dat uitsluitend de vorengenoemde over-
 „wegingen mij tot de onderwerpelijke maatregel hebben ge-
 „noopt.”

Overwegende dat verweerder enige, in hoofdzaak gelijklopende
 contra-memories heeft ingediend en daarbij in hoofdzaak heeft aan-
 gevoerd:

post alia:

„In de brief van mijn ambtsvoorganger van 28 Februari
 „1948, (Staf van de Adjudant-Generaal, Afdeling A 1, Bureau
 „1, no. 578, zijn ten aanzien van tot de Koninklijke Landmacht
 „behorende militairen, die uit Nederlands-Indië zouden repa-
 „triëren, richtlijnen aangegeven omtrent de positie, welke bij
 „herindeling dan wel na hun demobilisatie in de Koninklijke
 „Landmacht zou worden ingenomen.

„In deze brief is een uiteenzetting gegeven ten aanzien van
 „het voorgenomen beleid, betreffende het behoud e.q. het ver-
 „lies van de door bovenbedoelde militairen verkregen tijdelijke
 „rang en na hun terugkeer in Nederland.

„Aan het beroepspersoneel beneden de rang van tweede-
 „luitenant waartoe klager behoort, werd in uitzicht gesteld,
 „dat het na terugkeer in Nederland zou worden gehandhaafd

„in de verkregen tijdelijk hogere rang en dienovereenkomstig
 „bij één der vredesonderdelen van de Koninklijke Landmacht
 „ingedeeld.

„Deze richtlijn kon echter, wegens zich nadien voordoende
 „omstandigheden, niet worden gevolgd. Een harmonische op-
 „bouw van de ranglijsten van het onderofficierenkorps zou, in-
 „dien de voorgenomen gedragslijn zou zijn uitgevoerd, onder
 „meer niet mogelijk zijn, zodat onbillijkheden tegenover andere
 „onderofficieren niet zouden zijn uitgebleven, *enz.*

„Het was derhalve noodzakelijk voorzieningen te treffen,
 „welke afweken van de door mijn ambtsvoorganger gegeven
 „richtlijn te dezer zake; deze voorzieningen zijn neergelegd in
 „mijn brief van 27 Mei 1950 (Staf van de Adjudant-Generaal,
 „Afdeling A 1, Bureau 2, no. 120255), waarin werd medege-
 „deeld, dat in tegenstelling met het vermeldde in de eerstge-
 „noemde brief, beroepsonderofficieren van de Koninklijke Land-
 „macht, op een bepaalde datum, gelegen na hun repatriëring,
 „moeten terugkeren tot de door hen beklede, definitieve rang
 „of stand; *enz.*

„Naar mijn mening is de brief van mijn ambtsvoorganger
 „dd. 28 Februari 1948 geen toepasselijk, algemeen verbindend
 „voorschrift, als bedoeld in artikel 58, eerste lid van de Ambte-
 „narenwet 1929, daar deze brief als hiervoren is uiteengezet,
 „slechts betreft een voornemen om op een bepaalde wijze te
 „handelen ten aanzien van uit Indonesië terugkerende mili-
 „tairen voor zover betreft de door hen beklede, tijdelijke rangen.

„Een verplichting tot het regelen van deze aangelegenheid is
 „niet aanwezig.

„In de laatstgenoemde brief worden enige richtlijnen gege-
 „ven, doch hoewel mogelijk ongewenst, kan zonder bezwaar een
 „wijziging worden gebracht in een dergelijke richtlijn; in het
 „onderhavige geval noopten de omstandigheden daartoe. Enig
 „recht kan echter aan de inhoud van deze brief niet worden
 „ontleend.

„De voorziening, welke is vermeld in mijn brief van 27 Mei
 „1950, houdende afwijking van een richtlijn, vermeld in de
 „brief van mijn ambtsvoorganger dd 28 Februari 1948, is der-
 „halve niet een besluit, handeling of weigering (om te besluiten
 „of te handelen) door een administratief orgaan genomen, ver-
 „richt, of uitgesproken, hetwelk feitelijk of rechtens strijdt met
 „een toepasselijk, algemeen verbindend voorschrift, als bedoeld
 „in artikel 58, eerste lid van de Ambtenarenwet 1929.

„Vorenbedoelde voorziening deed een verwachting teniet,
 „doch niet een recht; *enz.*

„Klagers doen tevens een beroep op het bepaalde in artikel
 „79 van het Reglement voor de militaire ambtenaren der
 „Koninklijke landmacht (R.M.A.K.L.). Hieromtrent moge het
 „volgende onder de aandacht van Uw College worden gebracht:

„Indien de inhoud van de brief van mijn ambtsvoorganger
 „van 28 Februari 1948 kan worden beschouwd als een regeling
 „als bedoeld in artikel 79 van het R.M.A.K.L., is de inhoud
 „van mijn brief van 27 Mei 1950 eveneens een zodanige rege-
 „ling; enz.

en op al die gronden heeft geconcludeerd tot niet-ontvankelijk- c.q.
 tot ongegrond-verklaring van de beroepen;

Overwegende dat de beroepen van klagers ter openbare terecht-
 zitting gevoegd zijn behandeld;

IN RECHTE:

Overwegende dat klagers behoren tot het beroepspersoneel der
 Koninklijke landmacht beneden de rang van tweede-luitenant en
 allen op tijdstippen vóór 27 Mei 1950 tot een tijdelijk hogere rang
 zijn bevorderd dan hun z.g. effectieve rang;

Overwegende dat tevens vaststaat, dat de vorenbedoelde bevoor-
 deringen tot tijdelijk hogere rangen hebben plaatsgevonden met toe-
 passing van de Ministeriële Beschikking van 12 Juni 1942 (Leger-
 order 1942, no. 11), houdende regelen betreffende de tijdelijke be-
 vordering van beroeps-, reserve- en dienstplichtig personeel beneden
 de rang van tweede-luitenant;

Overwegende dat na deze regeling, eveneens van belang voor het
 onderwerp „tijdelijke bevordering” behalve Legerorder 1946, no. 20
 is verschenen de brief van de Minister van Oorlog van 28 Februari
 1948, no. 578, welke brief voor zover te deze van belang, luidt:

„Onderwerp: vaststelling van de positie der militairen der
 „Koninklijke landmacht na terugkeer uit Nederlands-Indië en
 „na demobilisatie, alsmede demobilisatiebepalingen.

„Aangezien binnenkort een aanvang zal worden gemaakt met
 „de aflossing, repatriëring en demobilisatie van de zich in
 „Nederlands-Indië bevindende onderdelen der Koninklijke
 „landmacht, acht ik het noodzakelijk, dat alle militairen van
 „tevorens nauwkeurig worden ingelicht omtrent de positie, welke
 „zij bij herindeling dan wel na hun demobilisatie in de Konink-
 „lijke landmacht zullen innemen.

„In dit verband heb ik, bij deze, goedgevonden te bepalen.
 „dat ter zake de volgende richtlijnen worden vastgesteld:

„1. Beroepsofficieren enz.

„2. Reserve-officieren enz.

„3. Beroeps- en reserve-personeel beneden de rang van
 „tweede-luitenant met uitzondering van de beroepsonderoffi-
 „cieren, die tijdeijk tot beroepsofficier zijn benoemd.

„Dit personeel blijft na terugkeer hier te lande in de tijdelijke
 „hogere rang gehandhaafd en wordt dienovereenkomstig door
 „de Adjudant-Generaal bij een der vredesonderdelen van de
 „Koninklijke landmacht ingedeeld.

„Zij, die tot het beroepspersoneel behoren, worden eerst
 „definitief tot een hogere rang aangesteld, wanneer zij aan de
 „hand van de bepalingen van het „Bevorderingsvoorschrift be-

„,roepspersoneel beneden de rang van tweede-luitenant 1932”
 „,daarvoor in aanmerking komen. Bij niet voldoen aan de ge-
 „,stelde eisen zal belanghebbende worden teruggesteld in de
 „,rang, stand of betrekking, vóór de aanwijzing tot uitzending
 „,naar Indië vervuld; enz.

Overwegende dat deze brief overeenkomstig de daarbij behorende verzendlijst aan alle commandanten is toegezonden, die op hun beurt voor vermenigvuldiging en doorzending hebben zorg gedragen, zodat de inhoud daarvan algemene bekendheid onder de militairen heeft verkregen en ook ter kennis van de klagers is gekomen;

Overwegende dat de meesten van de klagers ook overeenkomstig deze brief in hun tijdelijke hogere rang zijn gehandhaafd na hun terugkeer uit Indonesië en na het verstrijken van de termijn waarvoor aan hen overeenkomstig de Legerorder 1942, no. 11 de tijdelijke hogere rang was toegekend;

Overwegende dat klagers echter allen de aangevallen brief van 27 Mei 1950 hebben ontvangen, behelzende voor hen het besluit, dat de tijdelijke hogere rang met ingang van een nader aangegeven datum zou verloren gaan;

Overwegende dat voorts ook is gebleken, dat ten aanzien van de klagers voor wie de datum van het verloren gaan van de tijdelijke hogere rang is verschenen, dat besluit ook is toegepast;

Overwegende dat de brief van 27 Mei 1950 aan ieder der klagers persoonlijk is geadresseerd en van het Ministerie van Oorlog af aan hen is toegezonden, terwijl niet is gebleken, dat ter nadere uitvoering van die brieven nog afzonderlijke uitvoeringsbesluiten door verweerder zijn genomen, zijnde het vervallen van de tijdelijke hogere rang zonder meer aangetekend op de contrôlelijsten, voor zover de datum van ingang van het verloren gaan dier rangen, volgens de brief van 27 Mei 1950 is verschenen;

Overwegende dat uit het vorenstaande blijkt, dat de brief van 27 Mei 1950 voor ieder van de klagers behelst een hen persoonlijk betreffend besluit, waardoor zij rechtstreeks in hun belangen zijn getroffen;

Overwegende dat het Gerecht dan ook niet kan delen de mening van verweerder dat, zo de brief van 28 Februari 1948 moet worden opgevat als een toepasselijk algemeen verbindend voorschrift, dit ook het geval zou moeten zijn met die van 27 Mei 1950, aangezien aan laatstvermelde brief geen algemene bekendheid is gegeven, doch deze aan de belanghebbenden persoonlijk is gericht en verzonden en ook direct, zonder nadere uitvoeringsbesluiten, ten aanzien van hen is uitgevoerd;

Overwegende dat klagers zich — en terecht — er op beroepen, dat de laatstbedoelde besluiten, neergelegd in de brief van 27 Mei 1950 strijden met de inhoud van de brief van 28 Februari 1948, hetgeen door verweerder ook niet is ontkend en ook duidelijk blijkt uit de tekst van de brief van 27 Mei 1950, waarin verweerder's ambtsvoorganger o.m. verklaart, genoodzaakt te zijn terzake van de be-

schikking van diens ambtsvoorganger van 28 Februari 1948, nadere voorzieningen te treffen;

Overwegende dat immers deze „nadere” voorzieningen ten aanzien van klagers zijn andere voorzieningen n.l. het doen verloren gaan van tijdelijke hogere rangen binnen het tijdsbestek, waarvoor bij de brief van 28 Februari 1948, deze waren bepaald;

Overwegende dat verweerder evenwel op het standpunt staat, dat de klagers zich niet met vrucht op de brief van 28 Februari 1948 kunnen beroepen, omdat deze niet is een toepasselijk algemeen verbindend voorschrift en geen aanspraken of regelen, doch slechts richtlijnen geeft;

Overwegende dat het Gerecht in casu aan de laatstbedoelde onderscheiding geen waarde kan hechten, doch op grond van de tweede volzin van de brief van 28 Februari 1948, luidende:

„In dit verband heb ik, bij deze, goedgevonden te bepalen, dat „terzake de volgende richtlijnen worden vastgesteld:” van oordeel is, dat de Minister van Oorlog is gebonden aan het na voormelde volzin geschrevene, even alsof de woorden: „dat terzake de volgende „richtlijnen worden vastgesteld”, niet waren geschreven, kunnende toch aan laatstbedoelde zinsnede en het woord „richtlijnen” in dit verband, geen bijzondere betekenis worden gehecht;

[Volgt: nietig-verklaring van de besluiten van de Minister van 27 Mei 1950 — *Red.*].

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 25 September 1951.

Voorzitter: Mr J. H. Kuiper. *Leden:* Mrs W. H. van Basten Batenburg en A. Blom.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP.

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

post alia:

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak [van het ambtenaren-gerecht hiervóór afgedrukt — *Red.*] tijdig in hoger beroep is gekomen en in het beroepschrift heeft aangevoerd:

post alia:

„In vorenbedoelde akten van aanstelling werd uitdrukkelijk bepaald, dat de tijdelijke bevordering zou gelden voor de tijd, dat de „daarin genoemde militair bij een legeronderdeel in of bestemd voor „uitzending naar Nederlands-Indië (Indonesië) een functie vervulde, „welke volgens de oorlogsorganisatie moest of kon worden waargenomen door een functionaris met de in deze organisatie vermelde „rang.

„Hoewel de brief van 28 Februari 1948, nr 578, ten deze anders

„luit, moet naar mijn mening, aan de op naam gestelde akte van aanstelling een hogere waarde worden toegekend, die in het onderhavige geval praevaleert.

„Op grond hiervan ben ik van oordeel, dat de betrokken militairen, die kennis hadden gekregen van de inhoud van bovengenoemde brief en aan wie een akte van aanstelling werd uitgereikt met de hiervoren omschreven beperkte tijdsduur tegen de inhoud van deze akte hadden moeten opposeren en niet tegen het besluit, opgenomen in de brief van 27 Mei 1950; *enz.*

„Volgens een zinsnede uit het vonnis, kan aan het woord „richtlijnen” geen *bijzondere* betekenis worden gehecht, zulks behoeft ook niet, de algemene betekenis is voldoende.

„Hoewel het mogelijk is, dat niet voldoende aandacht aan dat woord „richtlijnen” is gewijd, zodat de belanghebbenden de na de zin, waarin dit woord voorkomt, opgenomen punten hebben opgevat als voorschriften, waaruit voor hen bepaalde rechten voortsporen, mag desalniettemin het gevolg niet zijn, dat de in de punten 1 tot en met 5 opgenomen uiteenzettingen thans als zodanig worden aangemerkt, terwijl het woord „richtlijnen” wordt verwaarsloofd.

„De omstandigheid, dat deze richtlijnen algemene bekendheid hebben verkregen, is naar mijn mening niet een grond voor de stelling, dat de inhoud van de brief een algemeen verbindend voorschrift zou zijn; de brief van 28 Februari 1948 is gericht tot de op de verzendlijst opgesomde militaire autoriteiten; *enz.*

„Het reeds eerder ingenomen standpunt, dat de inhoud van de brief van 28 Februari 1948 niet is een algemeen verbindend voorschrift wordt derhalve gehandhaafd; naar mijn mening is de conclusie, tot welke het Ambtenarengerecht te dezer zake is gekomen, niet als juist aan te merken.

„Mocht Uw College echter eveneens achten, dat de brief van 28 Februari 1948 een algemeen verbindend voorschrift is, zo moge het volgende alsnog onder Uw aandacht worden gebracht.

„De wijze van het ter kennis brengen van de inhoud van een brief, kan mijns inziens, nimmer een verschil van qualificatie van die brief het gevolg zijn.

„De brief van 28 Februari 1948 werd gericht tot de militaire commandanten die de inhoud daarvan aan de belanghebbenden hebben medegedeeld.

„De brief van 27 Mei 1950 werd gericht tot de belanghebbenden persoonlijk; de brieven worden echter uitgereikt door de militaire commandanten; *enz.*

„Het enige verschil was dus, dat de inhoud van de brief van 28 Februari 1948 mondeling door de Commandanten aan de belanghebbende werd medegedeeld en dat de brief van 27 Mei 1950 door de Commandanten aan de belanghebbenden werd uitgereikt. Naar mijn mening zullen beide brieven als algemeen verbindende voorschriften moeten worden aangemerkt of beide niet als algemeen verbindende voorschriften moeten worden beschouwd.”

Op grond waarvan eiser de Raad heeft verzocht de aangevallen uitspraak te vernietigen en het door gedaagden bij het Ambtenarengerechtheid ingestelde beroep alsnog niet-ontvankelijk dan wel ongegrond te verklaren;

IN RECHTE:

post alia:

Overwegende nu dat eiser, in tegenstelling tot de gedaagden, het standpunt inneemt, dat die brief van 28 Februari 1948 geen algemeen verbindende voorschriften bevat, maar slechts niet-bindende richtlijnen behelst, waaraan de gedaagden geen rechten kunnen ontleenen;

Overwegende dat de Raad echter, evenals het Ambtenarengerechtheid, het standpunt van eiser niet kan onderschrijven, maar van oordeel is, dat voormelde brief — welke overeenkomstig de kennelijke bedoeling van de toenmalige Minister van Oorlog via de commandanten aan alle belanghebbende militairen bekend is gemaakt — blijkens de daarin gebezigde bewoordingen stellig algemeen verbindende voorschriften inhoudt;

dat immers tegen het standpunt, dat bedoelde brief slechts niet-bindende richtlijnen bevat — nog daargelaten, of het dan niet beter zou zijn geweest die richtlijnen niet openbaar te maken — met name pleit, dat het daarin noodzakelijk wordt geheten, dat alle *militairen van te voren nauwkeurig worden ingelicht omtrent de positie, welke zij bij herindeling dan wel na hun demobilisatie in de Koninklijke Landmacht zullen innemen*, waarna is „goedgevonden te bepalen, dat „ter zake de volgende richtlijnen worden vastgesteld”;

dat het hier gebruiken van het woord „richtlijnen” niet voldoende is om aan de inhoud van de onderhavige brief alle bindende kracht te ontnemen, doch integendeel moet worden aangenomen, dat de in die brief gegeven „richtlijnen” wel een bindend karakter hebben en door de belanghebbenden, onder wie de gedaagden, redelijkerwijs niet anders konden worden begrepen;

Overwegende dat de in die brief van 28 Februari 1948 vervatte voorschriften, voorzover betrekking hebbend op de handhaving in de tijdelijke hogere rang, moeten worden aangemerkt als een aanvulling, ten dele ook een afwijking, van de voormelde ministeriële beschikking van 12 Juni 1942;

dat zulks in het bijzonder geldt met betrekking tot hetgeen in laatstgenoemde beschikking is bepaald omtrent de tijdsduur, waarvoor de tijdelijke bevordering plaats heeft, en omtrent het weder terugbrengen in de vorige rang of stand door het enkele verstrijken van die tijdsduur;

Overwegende dat hieraan niet afdoet, dat ook in de nà het verzenden van de brief van 28 Februari 1948 gegeven akten van tijdelijke aanstelling de beperking naar tijdsduur steeds werd omschreven overeenkomstig de beschikking van 12 Juni 1942;

Overwegende dat die door deze beschikking voorgeschreven omschrijving ook voor degenen, die eerst nà 28 Februari 1948 tijdelijk

een hogere rang hebben verkregen, niet kan aantasten het algemeen verbindend voorschrift in de brief van deze datum, dat de tijdelijk in de hogere rang aangestelde na terugkeer hier te lande in die rang bleef gehandhaafd;

dat daarom moet worden verworpen het in het beroepsschrift gestelde, dat de akte van aanstelling praevaleert boven hetgeen in de brief van 28 Februari 1948 is bepaald, en dat de militairen die eerst na deze datum een tijdelijke hogere rang hebben verkregen — hetgeen met slechts sommigen der gedaagden het geval is — hadden moeten opponeren tegen de inhoud van de akte van aanstelling en niet tegen het bestreden besluit van 27 Mei 1950;

Overwegende voorts dat eisers gemachtigde ter terechtzitting o.m. heeft betoogd:

dat in de beschikking van 28 Februari 1948 niet is vermeld *voor welke tijdsduur* belanghebbenden in hun tijdelijke rang zouden worden gehandhaafd,

dat dit noodzakelijk was geweest in verband met de bepalingen der beschikking van 12 Juni 1942, dat belanghebbende krachtens deze beschikking van rechtswege zijn teruggekeerd tot hun definitieve (vroegere) rang, en dat zij in hun tijdelijke rang slechts zijn blijven doordienen totdat hieraan op grond van de beschikking van 27 Mei 1950 een einde werd gemaakt;

Overwegende dat de Raad evenwel ook dit — van eisers vroegere stellingen afwijkend — betoog moet afwijzen, aangezien het de duidelijke strekking der beschikking van 28 Februari 1948 is, dat degene, die tot het beroepspersoneel behoorde, in de tijdelijke hogere rang bleef gehandhaafd, totdat hij *definitief* tot een hogere rang zou worden aangesteld, nl. wanneer hij aan de hand van de bepalingen van het „Bevorderingsvoorschrift beroepspersoneel beneden „de rang van tweede-luitenant 1932” daarvoor in aanmerking zou komen, of totdat hij zou blijken niet te voldoen aan de gestelde eisen;

dat bovendien in de gedachtengang van eisers gemachtigde deze — onmogelijke — figuur zou bestaan, dat de belanghebbenden sedert hun terugkeer hier te lande van rechtswege tot hun definitieve rang waren teruggekeerd en hun tijdelijke rang hadden verloren, maar niettemin in deze verloren rang dienst bleven doen;

Overwegende dat eisers gemachtigde weliswaar mede heeft gesteld, dat bij verwerping van zijn standpunt de tijdelijke bevordering in feite een definitief karakter zou hebben verkregen en dit in strijd zou zijn geweest met de bepalingen van genoemd Bevorderingsvoorschrift voorschrijvend, dat bij het ontstaan van vacature's wordt bevorderd volgens ouderdom in rang;

dat echter ook deze stelling niet juist is, vermits de tijdelijke bevordering — al werd haar duur minder beperkt dan tevoren — een tijdelijk karakter bleef dragen en geenszins gelijk kwam te staan met een definitieve bevordering volgens genoemd Bevorderingsvoorschrift;

Overwegende dat eiser subsidiair heeft aangevoerd, dat, indien de brief van 28 Februari 1948 als een algemeen verbindend voorschrift moet worden aangemerkt, dit eveneens geldt van de brief van 27 Mei 1950, waartegen het beroep is gericht;

Overwegende dat de Raad evenwel ook deze opvatting niet kan aanvaarden en haar met het Ambtenarengerecht afwijst, zij het ook, dat de Raad niet kan overnemen de daartoe door dat Gerecht aangevoerde grond, gelegen in het verschil in de wijze van bekendmaken der beide brieven;

Overwegende dat het standpunt, dat de brief van 27 Mei 1950 een algemeen verbindend voorschrift zou bevatten, naar 's Raads oordeel reeds op deze grond onaanvaardbaar is, dat eiser deze brief geenszins als zodanig heeft bedoeld, maar daarbij ervan is uitgegaan, dat bij de brief van 28 Februari 1948 geen bindende bepalingen waren gegeven, en dat hij, zonder met enig algemeen verbindend voorschrift in strijd te komen, ten aanzien van een aantal personen zonder het uitvaardigen van een algemeen verbindend voorschrift aan hun tijdelijke bevordering een einde kon maken;

dat het nu niet aangaat op grond, dat eisers uitgangspunt niet juist wordt geoordeeld, aan de brief van 27 Mei 1950 het karakter te geven van een algemeen verbindend voorschrift, zulks te minder, nu de inhoud van die brief daartoe ook overigens niet noopt;

Overwegende dat uit al het vorenstaande volgt, dat het bestreden besluit van 27 Mei 1950, waarbij aan gedaagden is aangezegd, dat hun tijdelijke rang verloren zou gaan, in strijd is met het algemeen verbindend voorschrift van 28 Februari 1948, zodat dat besluit bij de aangevallen uitspraak terecht nietig is verklaard en die uitspraak moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,
Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Op de goede Europese (Atlantische) weg.

Omtrent de op 27 November 1951 te Rome gehouden bijeenkomst van de Atlantische Raad leest men in de N.R.Ct. niet alleen dat Duitsland deel zal nemen aan de Europese defensie — ook de Algemeen Opperbevelhebber had deze deelneming reeds als noodzakelijk verklaard — maar ook, dat in dit centrum van overleg — waarschijnlijk schoorvoetend en bij gebrek aan beter — overwogen is om de integratie van de nationale krijgsmachten der bondgenoten te beperken tot één Europese generale staf, één Europees hoofdkwartier en één Europese legerleiding, welke deze nationale en dus ook Duitse divisies onder zich zou hebben. Zo zouden deze Duitse divisies gemengd kunnen worden met de divisies der andere landen en zo zouden Britse divisies ook nog te gebruiken zijn voor de bescherming van de belangen van het Britse Gemenebest.

Indien deze lezing juist is, rijzen verschillende vragen, welke beantwoording mijns inziens moet leiden tot een verdere doorvoering van het hierin besloten juiste beginsel, dat de algemene leiding in handen moet zijn van één generale staf.

De zoëven bedoelde vragen zijn de volgende:

1. Mag men aannemen dat de tot de bedoelde éne Europese generale staf behorende militairen in Europese d.i. internationale dienst overgaan en dat dus alle tot die staf behorende of onder de leiding van die staf dienst doende militairen ophouden in een of ander nationaal militair dienstverband te staan?

2. Onderstelt de mogelijkheid, dat Britse divisies gebezigd kunnen worden ter verdediging van het Britse Gemenebest, dat deze Britse strijdkrachten moeten beschikken over een Britse generale staf om aan deze bescherming leiding te geven?

3. Indien vraag 2 bevestigend wordt beantwoord, is deze Britse generale staf dan te beschouwen als een inbreuk op het in vraag 1 omschreven beginsel en daarom voor de Europese generale staf niet aanvaardbaar?

Zo neen, in welke verhouding staat deze Britse generale staf dan tot de Europese, en mag men dan aannemen, dat de Europese generale staf ook leiding geven moet en geeft aan de bescherming van de belangen van het Britse Gemenebest?

4. Heeft deze conferentie geen aandacht geschonken aan de betekenis van de door militair strafrecht te sanctionneren gehoorzaamheidsplicht van de nationaal genoemde divisies aan de bevelen van de Algemene leider van de Europese, dus internationale, generale staf?

5. Moet men niet erkennen, dat, indien de divisies hun nationaliteit blijven behouden, de hiertoe behorende militairen onderworpen blijven aan hun nationale militaire strafwetgeving en derhalve slechts tot gehoorzaamheid verplicht zijn aan bevelen van de natio-

nale officieren, die hun nationale wet als hun meerderen heeft aangewezen ?

6. Moet men dan ook niet erkennen, dat soortgelijke verplichting niet bestaat tussen militairen van deze nationale divisies tegenover elkanders meerderen, iets wat toch nodig zal zijn, indien deze divisies, zoals het courantenbericht als mogelijk onderstelt, door elkaar gemengd worden ?

Moet men bij bevestigende beantwoording van deze vragen niet komen tot de erkenning,

a. dat al deze, nu als droog zand zich gedragende onderdelen van een Europese krijgsmacht niet anders tot een werkelijke, goed gedisciplineerde eenheid te brengen zijn dan door getijktijdig met de verwerkelijking der integratie in werking te stellen één algemeen werkende Europese militaire strafwetgeving, toe te passen door Europese militaire rechters ?

b. dat de aldus tot eenheid gebrachte Europese krijgsmacht niet tekort behoeft te doen aan de mogelijkheid om, bij bescherming van tot nu toe nationale overzeese belangen, gebruik te doen maken van Europese militairen afkomstig uit of bekend met die gewesten en met hun bevolking ?

R. C.

Wederom: de Wet Voorwaardelijke Veroordeling.

Op blz. 718 e.v. van de vorige jaargang wezen wij (en wezen ook Mr KRAUSS en Mr FRANKEN) op de omstandigheid dat de Wetgever, bij het stellen van de nieuwe regelen met betrekking tot de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling, klaarblijkelijk de consequenties van de wetswijziging voor het militaire recht, met name voor de militaire algemene voorwaarde (artikel 15 W.M.S.R.) over het hoofd gezien heeft.

Kort tevoren (te laat echter om nog in de vorige jaargang vermeld te worden) wees Prof. Mr J. M. VAN BEMMELN in N.J.B. blz. 761 e.v. op een aantal andere onvolkomenheden van de nieuwe wet. Hij signaleerde de gevaren, welke in de vage term van het zich niet op andere wijze misdragen gelegen zijn en stelde in het licht dat de tevoren reeds zeer ingewikkelde regeling er door de nieuwe wet niet eenvoudiger op geworden is, terwijl het moeilijk is een motivering te vinden voor het feit dat bepaalde combinaties van voorwaardelijke en onvoorwaardelijke straffen nog steeds niet toegelaten zijn. Zo zijn nog steeds niet toegelaten:

(a) onvoorwaardelijke vrijheidstraf plus voorwaardelijke geldboete;

(b) voorwaardelijke vrijheidstraf plus voorwaardelijke geldboete;

(c) gedeeltelijk voorwaardelijke vrijheidstraf plus gedeeltelijk voorwaardelijke geldboete;

(a) onvoorwaardelijke vrijheidstraf plus voorwaardelijke geldboete.

Schrijver verzucht dat, zoals de toestand thans geworden is, wij te veel vergen van het geheugen des rechters omtrent de combinatie-mogelijkheden die wèl en die niet zijn toegestaan; hij geeft dan echter een ezelsbrug, waarmede de toegelaten combinaties te onthouden zijn: *combinatie van vrijheidsstraf en geldboete is uitgesloten, behalve wanneer de eerste geheel of gedeeltelijk voorwaardelijk en de tweede onvoorwaardelijk is.*

Thans wordt onze aandacht door Mr KRAUSS gevestigd op twee andere onvolkomenheden, welke de jongste wetswijziging met betrekking tot de voorwaardelijke veroordeling tot resultaat heeft gehad. Het betreft artikel 14c en artikel 14d.

Wat artikel 14c aangaat: hierin had de nieuwe algemene voorwaarde van het zich niet op andere wijze misdragen opgenomen moeten worden. De zaak is thans immers zó, dat wij bij elke voorwaardelijke veroordeling steeds een twee-ledige algemene voorwaarde hebben en eventueel bovendien één of meer bijzondere voorwaarden. De algemene voorwaarde is thans (a) het niet delinqueren en (b) het zich niet op andere wijze misdragen. Wanneer artikel 14c dus (nog steeds) voorschrijft dat de bijzondere voorwaarde van het vergoeden van schade gesteld kan worden „naast de algemene voorwaarde dat „de veroordeelde geen strafbaar feit zal begaan”, stelt dat de rechter voor een onmogelijke keuze. Hij zal, als hij schadevergoeding als bijzondere voorwaarde wil opleggen, hetzij het nieuwe artikel 14a moeten negeren en als algemene voorwaarde *alleen* het niet-delinqueren moeten vermelden, hetzij het zich niet op andere wijze misdragen, conform het nieuwe artikel 14a, in de algemene voorwaarde opnemen, doch dan verplicht zijn van de schadevergoeding af te zien. Aangezien de rechter verplicht is, de nieuwe (dubbele) algemene voorwaarde te stellen, maakt artikel 14c, eerste lid, zichzelf dus tot een dode letter!

Wat artikel 14d betreft: ook hierin (in het tweede lid) heeft de wetgever met de nieuwe algemene voorwaarde geen rekening gehouden. De rechter kan, aldus dit artikel (nog steeds) aan reclaseringsinstellingen enz. opdragen „aan de veroordeelde terzake van „de naleving der bijzondere voorwaarden hulp en steun te verlenen”. Niet terzake van de naleving van de algemene voorwaarden. Tevoren was het niet zo belangrijk, dat de hulp en steunverlening door de reclaseringsinstelling zich beperkte tot de bijzondere voorwaarden: op het niet-delinqueren moest de man zelf passen. Maar nu de algemene voorwaarde ook het vage zich niet op andere wijze misdragen inhoudt, is het van het grootste belang dat de hulp en de steun van de reclaseringsvereniging zich ook daarop richt.

Mr KRAUSS bracht zijn bedenkingen ter kennis van Prof. Mr W. P. J. POMPE, en deze deelde de mening van Mr KRAUSS, dat de wetgever artikel 14c over het hoofd heeft gezien. Prof. POMPE heeft

de betrokken instantie van het Ministerie van Justitie op dit feit opmerkzaam gemaakt.

In het hoger aangehaalde opstel van Prof. VAN BEMMELEN zegt Schrijver dat beschouwingen over de aangebrachte veranderingen ternauwernood belangrijk zijn. Immers, zelfs als men nog bezwaren zou hebben, valt het niet te verwachten dat onze wetgever spoedig weder deze materie ter hand zal nemen. Zou het uiting van te groot optimisme zijn wanneer wij thans een lichte hoop koesteren dat de hier en eerder gesignaleerde oneffenheden binnenkort nog even gladgestreken worden? (Red. M.R.T.)

Nietige tenlastelegging.

Van bevriende zijde ontving de Redactie de volgende regels:

In een vonnis dat ik onder ogen kreeg trof ik een telastelegging aan welke voor een deel werd nietig verklaard.

Het vonnis bevat, wat de overige feiten en omstandigheden betreft, niets bijzonders of nieuws om te publiceren, doch het lijkt mij wel dienstig om de overwegingen, op die nietigverklaring betrekking hebbende, algemeen bekend te maken.

De telastlegging luidde:

„dat hij, dienende als (volgt de militaire qualiteit van beklagde) „op of omstreeks 15 Maart 19 . . . , in tijd van oorlog, te , toen „de korporaal der militaire politie X. hem naar aanleiding van een „binnengekomen rapport had gelast zijn legitimatiebewijs te tonen, „heeft geweigerd aan dat bevel te gehoorzamen *en* (cursivering van „mij) deze korporaal heeft toegevoegd: „Ik heb wel meer bakgies „„gehad en dat kan er ook nog wel bij. Als ik in de knijp zit, zit ik „„goed en dan heb ik van niemand last”, althans woorden van gelijke „strekking, hebbende hij voorts genoemde korporaal opzettelijk mon- „deling in diens tegenwoordigheid uitgescholden voor „tjitjak”. „„schoft” en „kelereleider”.”

De in de telastelegging voorkomende woorden: „heeft geweigerd „aan dat bevel te gehoorzamen *en*” alsmede de zinsnede „hebbende „hij genoemde korporaal uitgescholden voor” werden nietig verklaard op de navolgende gronden:

De vraag of het woord „weigeren” in casu een feitelijke dan wel een qualificatieve betekenis heeft, kan niet worden beantwoord aan de hand van Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, hetwelk voor het woord weigeren als betekenis aangeeft: „niet toe- „staan”, „niet inwilligen”, „afwijzend beschikken”, „afslaan”, daar deze zinverwante termen en uitdrukkingen juridisch evenmin feitelijke zin hebben. Het antwoord op de vraag of een woord of een begrip juridisch en feitelijk dan wel een qualificatieve betekenis heeft, hangt hiervan af of het met dat woord of met de uitdrukking aangeduide gebeuren het rechtstreeks met de zintuigen waarneembare aangeeft,

dus kan worden gehoord, gezien, geroken, geproefd, gevoeld, dan wel een uit het rechtstreeks waargenome getrokken conclusie inhoudt. Een getuige zal b.v. wel mogen verklaren, dat iemand „neen zei”, „neen schreef”, „met het hoofd heen en weer schudde”, „met de vinger heen en weer gaande bewegingen maakte”, doch als hij deze waargenomen feiten weergeeft als „weigeren” dan is dat geen verklaring van een waargenomen feit, maar een door middel van een conclusie, oordeel of waardering gegeven qualificatie van het waargenomene, welke als inhoud der getuigenverklaring verboden en a fortiori als inhoud der telastelegging niet toelaatbaar is. Het gaat niet op te zeggen, dat het woord weigeren voldoende duidelijk feitelijk aangeeft, dat het bevel niet is of niet zal worden opgevolgd, omdat het bij het misdrijf van opzettelijke ongehoorzaamheid juridisch niet van belang is, dat het bevel niet is of niet zal worden nagekomen, maar wel dat door niet *terstond en zonder tegen het bevel te redeneren aan dat bevel te gehoorzamen*, de persoon van de meerdere is aangerand, zoals volgt uit het opnemen van art. 114 W.M.S.R. in Titel IV van dat wetboek, tot opschrift voerende: „Misdrijven tegen de ondergeschiktheid”, welke misdrijven strekken om de *persoon* van de meerdere zo krachtig mogelijk tegen aanranding van minderen te beschermen.

De vermelding in de telastlegging van de qualificatie „uitgeschollden” is niet alleen nietig, maar bovendien foutief, omdat het iemand toevoegen van de woorden „schoft” en „kelereleider” niet kan worden geïnterpreteerd onder het door de Wet aangeduide begrip „uitschelden” te vallen, doch wel onder het door de Wet aangeduide begrip „beledigen”, zodat in casu het ontoelaatbare van qualificaties in de telastlegging wel heel duidelijk wordt gedemonstreerd.

De Sergeant 1e klasse.

De Kapitein van de Militair-Juridische Dienst, Mr H. E. VAN RENESSE schrijft ons naar aanleiding van het gestelde op bladz. 185 e.v. van het M.R.T. XLIV het volgende:

De rang van sergeant der 1e klasse bestond reeds vóór Mei 1940. Ook in die tijd deed zich de vraag voor of de sergeant 1e klasse de meerdere was van de sergeant K.L. Deze vraag werd beslist bij L.O. 1940-48, waarbij de M.v.D. er de aandacht op vestigde dat de sergeanten 1e klasse in alle opzichten de meerderen in rang waren van de sergeanten van de K.L. en dat de laatstbedoelde onderofficieren mitsdien verplicht waren de eerstbedoelde de militaire groet te brengen. (Zie *de Praktijk van het Militaire Tuchtrecht*, VAN VOORST EVEKINK en KRULS, deel II, art. 3, aant. 12).

Dat ten gevolge van deze beslissing de sergeant 1e klasse te samen met zijn mindere, de sergeant K.L., gelijk in rang bleef met de sergeant van de Koninklijke Marine lijkt vreemd, maar één en ander

leidde, voor zover mij bekend, in de praktijk niet tot een enkele moeilijkheid.

Wellicht ware het juister geweest voor de sergeant 1e klasse een afzonderlijk nummer in het K.B. van 1910 in te ruimen. Uit het feit dat dit niet gebeurd is zal echter, gezien L.O. 1940-48, moeilijk afgeleid kunnen worden dat de sergeant 1e klasse destijds niet de meerdere in rang van de sergeant K.L. was.

De rang van korporaal 1e klasse bestond destijds niet. Daaruit is het te verklaren dat het K.B. van 1910 in de noot betreffende de sergeant 1e klasse de korporaal 1e klasse niet vermeldt. Het is dan ook m.i. onjuist uit het in genoemde noot voorkomende woord — „overigens” — af te leiden dat de korporaal 1e klasse niet in rang staat boven de korporaal. Juist het tegenovergestelde ligt voor de hand (Zie STEFFEN, 3e druk, bladz. 119).

Na de bevrijding werden de rangen van sergeant 1e klasse en korporaal 1e klasse ingesteld bij L.O. 1946-1948. Waar genoemde legerorder onder meer spreekt van „instelling van de rangen van „sergeant 1e klasse en korporaal 1e klasse” en bovendien meermalen de termen „bevorderingen” en „rang” bezigt, meen ik, mede gezien de toestand vóór Mei 1940, dat de sergeant 1e klasse en de korporaal 1e klasse, ongetwijfeld de meerderen zijn van de sergeant en de korporaal K.L.

Wij willen niet verhelen dat de allermerkwaardigste figuur: $a = c$; $b = c$; $a > b$ (want dat houdt immers de regel in, dat de sergeant-eerste-klasse hoger in rang is dan de sergeant-zonder-meer, terwijl zij niettemin beiden gelijk zijn aan de sergeant bij de Koninklijke Marine) aanleiding kan geven tot, ja zelfs vraagt om verschil van opvatting. Maar het lijkt ons niet juist om, wanneer men tot de conclusie komt dat de sergeant 1e klasse een afzonderlijke rang vormt, daaruit te concluderen dat ook de korporaal 1e klasse een afzonderlijke rang is, hoger dan die van korporaal. Wij wijzen erop (gelijk ook reeds vermeld in M.R.T. XLIV, blz. 187) dat de noot in het K.B. van 6 Augustus 1910 staat bij de rang van sergeant, bij de rang van korporaal en bij de stand van matroos en soldaat. Na de hierboven geparafraseerde enigmatische formule, zegt die noot: „Overigens” (en dat slaat dan dus op korporaals en op minderen) „blijft bij vergelijking van rangen en standen de indeling daarvan in „klassen buiten beschouwing”. Dit „overigens” slaat derhalve óók op de korporaals, hetgeen ten overvloede nog uitdrukkelijk blijkt uit de woorden „bij vergelijking van rangen en standen”. De indeling in klassen binnen de rang van korporaal blijft dus, bij de vergelijkig der rangen, buiten beschouwing. Deze uitspraak lijkt ons on-dubbelzinnig.

Alles bij elkander een materie, welke deugdelijke overdenking der consequenties en een meer deugdelijke regeling dan tot dusverre ten volle waard is.

W. H. V.

Overzicht van de werkzaamheden van de Krijgsraden te Velde en van de Verwijzingsofficieren over het jaar 1950.

1. In totaal werden door de verwijzingsofficieren behandeld: 7851 zaken
2. Naar de krijgsraad werden verwezen: 1616 „
in: 6235 zaken
werd beslist tot krijgstuuchtelijke afdoening, schikking of seponering.
3. De verdeling van de nieuw-verwezen zaken alsmede van de bij eindvonnis afgedane zaken over de krijgsraden blijkt van maand tot maand uit het volgende overzicht (V = verwezen; A = afgedaan).

	West		Zuid		Oost	
	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾
Januari	45	58	27	40	24	41
Februari	75	48	21	32	38	35
Maart	113	116	32	41	33	47
April	107	81	38	22	34	27
Mei	69	109	15	18	31	43
Juni	80	121	55	37	36	29
Juli	108	69	26	36	29	35
Augustus	39	62	16	29	39	27
September	48	79	30	37	31	21
October	50	69	32	38	31	39
November	92	69	14	31	39	48
December	25	50	24	20	26	26
Totaal	851	931	330	381	391	418

4. In 1950 kwamen voor behandeling voor de krijgsraden in aanmerking:
 - a. restant van 1949: 322 zaken
 - b. nieuw verwezen zaken: 1572 „

Totaal: 1894 zaken

In 1950 werden bij eindvonnis afgedaan 1730 „

Zodat per 1 Jan. 1951 nog niet waren afgedaan 164 zaken²⁾

In totaal werden afgedaan 1730 zaken, derhalve per maand gemiddeld 144 zaken; wanneer dus na 1 Januari 1951 geen nieuwe

¹⁾ De getallen van de kolommen A hebben o.m. betrekking op een deel van het restant der verwezen doch nog niet behandelde zaken van de voorgaande maand. Derhalve is het aantal der in een bepaalde maand afgedane zaken soms groter dan het aantal der in die maand verwezen zaken.

²⁾ In verband met het samenvoegen van verwijzingen moeten hiervan 5 stuks in mindering worden gebracht.

zaken zouden toevloeden zou de achterstand in ruim 1 maand weg-gewerkt zijn.

5. Van de 1572 nieuw-verwezen zaken kwamen voor rekening van:
 - de krijgsraad te Velde „West” 851 zaken of 54 %,
 - de krijgsraad te Velde „Zuid” 330 zaken of 21 %,.
 - de krijgsraad te Velde „Oost” 391 zaken of 25 %.
6. De stand per 1 Januari 1951 vergeleken met de gemiddelde maandelijksse productie over 1950 levert het volgende beeld:

krijgsraad	maand-gemiddelde	achterstand	achterstand uitgedrukt in maanden
West . . .	78	45	159
Zuid . . .	32	55	0,6
Oost . . .	35	59	1,7
Totaal . . .		1,7	

Overzicht van de werkzaamheden van de Krijgsraden te Velde en van de Verwijzingsofficieren over de eerste helft van het jaar 1951.

1. In totaal werden door de Verwijzingsofficieren behandeld:
 - 4200 zaken
2. Naar de Krijgsraad werden verwezen:
 - 630 „
 - in 3570 zaken
 - werd beslist tot krijgstuuchtelijke afdoening, schikking of seponering.
3. De verdeling van de nieuw-verwezen zaken alsmede van de bij eindvonnis afgedane zaken over de Krijgsraden blijkt van maand tot maand uit het volgende overzicht; (V = verwezen; A = afgedaan).

	West		Zuid		Oost	
	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾
Januari	29	52	22	28	42	48
Februari	49	43	20	17	47	41
Maart	78	47	26	18	25	32
April	36	40	21	17	30	37
Mei	44	46	18	13	45	32
Juni	40	37	13	32	52	43
Totaal	276	265	120	125	241	233

¹⁾ De getallen van de kolommen A hebben o.m. betrekking op een deel van het restant der verwezen, doch nog niet behandelde zaken van de voorgaande maand. Derhalve is het aantal der in een bepaalde maand afgedane zaken soms groter dan het aantal der in die maand verwezen zaken.

4. In 1951 kwamen voor behandeling voor de Krijgsraden in aanmerking:

a. restant van 1950:	159 zaken
b. nieuw-verwezen zaken:	637 „
	Totaal: 796 zaken

In de eerste helft van 1951 werden bij eindvonnis afgedaan:	623 „
---	-------

Zodat per 1 Juli 1951 nog niet bij vonnis waren afgedaan: 173 zaken²⁾

In totaal werden afgedaan 623 zaken, derhalve per maand gemiddeld 104 zaken. Wanneer dus na 1 Juli 1951 geen nieuwe zaken meer zouden toevloeien, zou de achterstand in ruim 7 weken weggewerkt zijn.

5. Van de 637 nieuw-verwezen zaken kwamen voor rekening van: de Krijgsraad te Velde „West” 276 zaken of 43 %, de Krijgsraad te Velde „Zuid” 120 zaken of 20 %, de Krijgsraad te Velde „Oost” 241 zaken of 37 %.
6. De stand per 1 Juli 1951 vergeleken met de gemiddelde maandelijke productie over de eerste helft van 1951 levert het volgende beeld:

krijgsraad	maand-gemiddelde	achterstand	achterstand uitgedrukt in maanden
West . . .	45	56	1,2
Zuid . . .	21	50	2,4
Oost . . .	39	62	1,6
Totaal . . .		168	

Onze Redactie neemt gaarne bovenstaande statistische overzichten op, welke sedert het einde van de oorlog voor het eerst gegevens brengen van wat er omging bij de krijgsraden te velde. Jammer dat niet opgenomen zijn gegevens omtrent gepleegde strafbare feiten. Merkwaardig is, dat blijktens onderstaande noot in 5 gevallen verwijzingsbeschikkingen later zijn aangevuld. Dit lijkt ons in strijd met de wet, welke deze aanvulling niet toestaat. Vgl. voor de conclusie van eis R.L. 167 en sent. HMG. 13 Juli 1917 (M.R.T. XIII, blz. 70). Alleen voeging van via R.L. 69 of 70 verwezen nieuwe zaken maakt gelijktijdige afdoening bij hetzelfde vonnis mogelijk.

²⁾ Hiervan moeten 5 verwijzingen in mindering worden gebracht, daar in 5 zaken een aanvullende verwijzing werd ingezonden.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Oorlogsgevaar

door P. W. OOSTERHOFF

Raadadviseur bij het Ministerie van Oorlog

Eén blik op het laatste lid van art. 194 der Grondwet — en we weten, dat de Koningin uitmaakt, „of er oorlogsgevaar in de zin, „waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt, aanwezig is”. Wie wij ook zijn — gewone burgers, overheidsdienaren, autoriteiten, rechters, het doet er niet toe, — wij mogen allen, ieder voor zich, er een mening op na houden, of er op een gegeven oogenblik of in een bepaald tijdsbestek oorlogsgevaar bestaat of dit niet of niet meer bestaat, maar uit een oogpunt van recht zijn de meningen van ons allen, van de een zo goed als van de ander, van nul en gener waarde. Het is alleen de Kroon, die beslist, maar wát de Kroon beslist — daarop kan niet genoeg nadruk worden gelegd — dat is, of er oorlogsgevaar aanwezig is „in de zin, waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt”.

De laatste woorden zouden er op wijzen, dat de wetten, waarin we de uitdrukking „oorlogsgevaar” aantreffen, daaraan een bijzondere betekenis hechten, een betekenis, die van de algemeen gangbare afwijkt. Welke wet we echter opslaan, in geen enkele gaat die uitdrukking vergezeld van een verklaring omtrent de zin, waarin het woord „oorlogsgevaar” moet worden verstaan. Trouwens, als we er acht op geven, dat de Grondwet spreekt van de zin, waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt — dus niet in de ene of andere wet, maar in 's lands wetten, ergo in een groot aantal wetten en in wetten van allerlei slag —, dan veronderstelt dit een betekenis, die gelijk voor alle wetten geldt, een universele betekenis. En hiermee strookt ook, dat, zoals we enkele malen hebben ervaren, het Koninklijk besluit, waarbij oorlogsgevaar verklaard is aanwezig te zijn, een algemene strekking heeft. Maar de vraag blijft: waar halen we die bijzondere betekenis vandaan?

Ik zou niet weten, waarin het bijzondere karakter, hetwelk wij hier aan het begrip „oorlogsgevaar” moeten verbinden, anders gelegen zou kunnen zijn dan in de behoefte, die zich in zekere tijdsomstandigheden kan openbaren, tot het uitoefenen van bevoegdheden, alle of voor een deel, welke in onderscheidene wetten als het ware in „diep-„vries” zijn opgenomen en die bij oorlogsgevaar vrij komen. Zo zou dan de behoefte aan deze bevoegdheden voorafgaan aan de verklaring van oorlogsgevaar, welke die bevoegdheden te voorschijn roept.

Men zou verwachten: er ontstaat oorlogsgevaar, nu komt de verklaring, dat oorlogsgevaar aanwezig is, en dit heeft op zijn beurt ten gevolge, dat zekere bevoegdheden worden geboren. Maar practisch denk ik mij de gang van zaken in zover wat anders, dat eerst de behoefte zich doet gevoelen om sommige bevoegdheden te kunnen uitoefenen, hetzij tot het buitengewoon oproepen van dienstplichtigen, hetzij tot het opleggen van hamsterverboden of tot het invoeren van

nog andere bij bijzondere omstandigheden te pas komende maatregelen, en dat daarna het Koninklijk besluit verschijnt, waarbij oorlogsgevaar verklaard wordt aanwezig te zijn.

Toch geloof ik niet, dat de logica hier zoek is. Ik neem aan, dat oorlogsgevaar in zijn gewone betekenis in al de hier geschetste gevallen steeds primair is. Dat is geen fictie, maar werkelijkheid. Gevaar voor oorlog is er haast altijd. Het kan zich in velerlei graden voordoen: het kan gering en het kan groot zijn; het kan nauwelijks waarneembaar zijn en het kan een dreigend karakter aannemen; het kan veraf en het kan dichtbij zijn; het kan van één kant en het kan van vele kanten komen. Als wij het aantal graden op 100 stellen, dan kunnen wij de stelling verdedigen, dat oorlogsgevaar in de eerste graad, dat is in zijn zwakste vorm, zo goed als altijd aanwezig is, ook in omstandigheden, die wij gewoon zijn als volkomen normaal te beschouwen.

Vele omstandigheden bevinden zich in het grensgebied, waar de scheidingslijn tussen volle vrede en oorlogsgevaar doorheen loopt. Ter illustratie wijs ik op het tweede lid van art. 28 van de Dienstplichtwet. Dat artikel regelt de duur van de eerste oefening. Het eerste lid stelt voor verschillende categorieën verschillende maxima, lopende van 12 tot 24 maanden. Maar dan komt het tweede lid, waarvan de eerste volzin bepaalt:

„Voor de dienstplichtigen, voor wie de duur der eerste oefening „minder dan 24 maanden bedraagt, kan deze duur zo nodig door Ons „tot ten hoogste 24 maanden worden verlengd...”.

Het zal een ieder duidelijk zijn, dat de wetgever, nadat hij in het eerste lid enige maxima heeft gegeven, niet de bedoeling kan hebben gehad om met één slag er een hoger maximum voor in de plaats te stellen. Het gaat hier dan ook niet om het peil van geoefendheid, maar om heel iets anders. Dit voert onze gedachten in de richting van omstandigheden, die een niet alledaags karakter dragen. Maar we kunnen ook moeilijk aannemen, dat bedoeld is hier een voorziening te treffen voor buitengewone omstandigheden, want daarvoor dient art. 30, waarvan het eerste lid aldus luidt:

„In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden heeft buitengewone oproeping in werkelijke dienst van „dienstplichtigen plaats, voor zover Wij dit nodig achten.”

De bevoegdheid tot oproeping sluit hier en elders ook in zich de bevoegdheid tot het langer houden van degenen, die zich reeds in werkelijke dienst bevinden. Dit vindt men geregeld in art. 1, vierde lid.

Wat mag dan wel de strekking van het tweede lid van art. 28 zijn? Dit wordt ons duidelijk, als we de M.v.T. en de M.v.A. aan de Tweede Kamer raadplegen betreffende de wetwijziging van 1939, bij welke wijziging deze bepaling is ontstaan. Omtrent het scheppen van de mogelijkheid om de duur van de eerste oefening tot 24 maanden te verlengen, staat in de M.v.T. o.a. het volgende (ik volg hierbij de tegenwoordige spelling en de tegenwoordige nummering van de artikelen):

„De voorgestelde maatregel zal het mogelijk maken de vredessterkte „zodanig op te voeren, dat met grotere gerustheid in tijden van spanning de ontwikkeling van de gebeurtenissen kan worden afgewacht, „zonder telkens voor de vraag te staan, of tot een buitengewone oproeping van niet in werkelijke dienst zijnde dienstplichtigen krachtens „art. 30 der Dienstplichtwet moet worden overgegaan.

„De verhouding van het voorgestelde tweede lid van art. 28 tot art. „30 zien de ondergetekenden aldus, dat art. 30 wordt toegepast, als „buitengewone omstandigheden zijn ingetreden en dat eerstbedoelde „bepaling zal dienen om voortdurend op het plotseling en onverwacht „intreden van dergelijke omstandigheden voorbereid te zijn.”

In de M.v.A. lezen wij nog dit:

„... dat van de voorgestelde maatregel alleen gebruik zal worden „gemaakt, indien zich omstandigheden voordoen, die anders aanleiding „zouden moeten geven tot buitengewone oproeping van dienstplichtigen...”

Wij zien hier hoe nauw het normale en het bijzondere aan elkaar verwant zijn.

Wanneer ik nu nog even mag terugkomen op de 100 graden, waarin het oorlogsgevaar zich zou kunnen voordoen, dringt zich de vraag op: bij welke van de 100 graden zullen wij de officiële verklaring kunnen verwachten, dat oorlogsgevaar aanwezig is? Geen sterveling zal dit kunnen zeggen. Daargelaten, dat er geen vaste, in graden weer te geven maatstaf voor zal bestaan, zal de Kroon er wellicht in het ene geval ook eerder toe overgaan dan in het andere. Het is een kwestie van beleid en het is aan de Kroon om naar bevind van zaken te handelen.

De verklaring, dat oorlogsgevaar aanwezig is, is op zich zelf zinnelig. Zij ontleent haar waarde aan de bevoegdheden, die onderscheidene wetten er aan verbinden, en schept daardoor een bijzondere rechtstoestand. Om die rechtstoestand is het te doen. Houdt men dit in het oog, dan is het niet zo vreemd meer, dat het Koninklijk besluit van 30 Juli 1914, nr 72, waarbij oorlogsgevaar verklaard werd in de bekende zin aanwezig te zijn, buitengewoon lang van kracht is gebleven, nog vele jaren nadat de oorlog 1914-1918 een einde had genomen. Eerst in 1925, bijna zeven jaren later, was volgens de considerans van het Koninklijk besluit van 11 Maart 1925, nr 5, de „staatskundige toestand des lands in het algemeen” zodanig geworden, dat „verdere intrekking van buitengewone maatregelen mogelijk” was, en toen werd dan eindelijk het besluit van 30 Juli 1914 ingetrokken. Het werd ook tijd, zal menigeen zeggen. En toch was het besluit van 1914 zelfs toen nog niet geheel van de baan. De intrekking geschiedde „onder voorbehoud, dat die intrekking niet geldt ten aanzien van de „werking van de wet van 3 Augustus 1914 (Staatsblad nr 344), sedert „gewijzigd, houdende verbod tot in- en uitvoer van sommige artikelen”. Op beperkte schaal bleef dat besluit ook na die intrekking zijn werking behouden, totdat bij Koninklijk besluit van 13 Januari 1930, nr 18, ook het laatste restje er van verdween.

Een wel zeer merkwaardige bijzonderheid trekt hierbij de aandacht. Vrijwel een ieder zal, dunkt mij, geneigd zijn het begrip „oor-

„logsgevaar” en ook „oorlogsgevaar in de zin, waarin dat woord in „’s lands wetten voorkomt”, te beschouwen als één en ondeelbaar. Ook degeen, die deze grondwettelijke term indertijd heeft bedacht, moet — zou ik zeggen — voor zijn geest hebben gehad een zin, een betekenis, die gelijk zou gelden voor alle wetten. En wat zien wij bij het zoëven aangehaalde besluit van 1925? Dat daarbij is aanvaard een gesplitst oorlogsgevaar. Men heeft aangenomen, dat, als het oorlogsgevaar met betrekking tot sommige wetten wordt ingetrokken, het voor andere wetten in stand kan blijven. Dit doet de vraag rijzen, of het dan ook mogelijk zou wezen, reeds bij het verklaren van oorlogsgevaar onderscheid te maken, niet de tekst van de Grondwet te volgen, niet te spreken van de zin, waarin dat woord in „’s lands wetten” voorkomt, maar bijv. van de zin, waarin dat woord in die en die wet voorkomt, althans zich te bedienen van een vorm, die daarop neerkomt.

Het zou mij niet verwonderen, als deze en gene, bij het overdenken van de in 1925 door de Regering gekoesterde opvattingen, een bedenkelijk gezicht trekt. Ik wil mij niet begeven in het beantwoorden van de vraag, of de gekozen weg met letter en geest van de Grondwet in harmonie is. Het valt niet te loochenen, dat de bevoegdheden, waarover het hier gaat, niet altijd alle tegelijk zullen behoeven te werken, niet bij het begin en nog minder bij het aflopen van het oorlogsgevaar. Het kan zeer goed zijn, dat slechts enkele van deze bevoegdheden de doorslag geven om oorlogsgevaar aanwezig te verklaren en dat daarmee ook andere bevoegdheden van kracht worden, die nog niet, misschien in het geheel niet, in haar rust gestoord hadden behoeven te worden. Intussen gaat het hier enkel om bevoegdheden. Als de Kroon omstandigheden aanwezig acht om het toepassen van die bevoegdheden mogelijk te maken, wil dit ook niet zeggen, dat daarvan over de gehele lijn gebruik zal worden gemaakt. Hoe men echter over een en ander moge denken, het is m.i. niet voor tegenspraak vatbaar, dat oorlogsgevaar in de feitelijke betekenis en oorlogsgevaar in de zin, door de Grondwet bedoeld, elkaar niet dekken.

Hier wenden mijn gedachten zich naar een opmerking van Prof. VAN DER POT, voorkomende in noot 2 op bladz. 447 van zijn Handboek van het Nederlandse Staatsrecht, 2e druk, waar de schrijver er op wijst, dat de term „oorlogsgevaar” in het Wetboek van Strafrecht nog niet voorkomt, maar dat de in art. 87 gebruikte term „tijd waarin „oorlog dreigende is” niet zal verschillen van tijd van oorlogsgevaar. Als we deze termen op zich zelf beschouwen, valt daar weinig tegen in te brengen. Maar we hebben te doen met twee elkander niet, althans niet geheel, dekkende begrippen van oorlogsgevaar. Naar de duidelijke letter van de Grondwet, die spreekt van wetten, waarin „dat woord” voorkomt, strekt de werking van een besluit als in de Grondwet bedoeld, zich niet uit over art. 87 W.v.Sr., waarin dat woord niet voorkomt. De rechter, die geroepen wordt de woorden van art. 87 „tijd waarin oorlog dreigende is” uit te leggen ter beantwoording van de vraag, of er „tijd van oorlog” in de zin van

het W.v.Sr. aanwezig moet worden geacht, is derhalve niet gebonden aan het al of niet bestaan van een bij Koninklijk besluit gegeven verklaring omtrent oorlogsgevaar. Zal hij er toch geen rekening mee houden?

Ik zou hier drie gevallen willen onderscheiden:

A. Er heerst een zekere spanning, maar oorlogsgevaar is nog niet bij Koninklijk besluit verklaard aanwezig te zijn. Acht de Kroon nog geen termen aanwezig voor het nemen van bijzondere maatregelen, dan zullen de omstandigheden zeer zeker ook in de ogen van de rechter niet van die aard zijn om aan te nemen, dat er een tijd is aangebroken, waarin oorlog dreigende is.

B. Bij Koninklijk besluit is verklaard, dat oorlogsgevaar aanwezig is. Een ieder begrijpt, dat eerst na ernstig beraad tot zulk een stap wordt overgegaan. Er is daarom alle kans, dat de rechter zich bij die verklaring zal aansluiten en zal oordelen, dat oorlog dreigende is, ook al is er nog geen sprake van onmiddellijke dreiging (omtrent dit laatste zie men ook de hierna aangehaalde overwegingen van het K.B. van 10 April 1939).

Het doet er echter niet veel toe, wat de rechter in geval B hieromtrent oordeelt, want een verklaring van oorlogsgevaar zal wel altijd op de voet worden gevolgd door buitengewone oproeping van dienstplichtigen en volgens art. 87 W.v.Sr. wordt tijd van oorlog ook geacht te bestaan, zolang dienstplichtigen buitengewoon onder de wapenen zijn. (Het artikel spreekt van „militie”, maar dat is een uitdrukking, die al in 1887 uit de Grondwet en in 1922 ook uit de wetgeving op de dienstplicht is verdwenen. Tegenwoordig spreken we van dienstplichtigen, in welke term zich evenwel ook de landweer en de landstorm hebben opgelost.)

C. Er zijn tekenen, dat het feitelijke gevaar voor oorlog als geweken kan worden beschouwd, maar het Koninklijk besluit, waarbij oorlogsgevaar verklaard werd aanwezig te zijn, wordt ter wille van de daarmee samenhangende rechtstoestand nog een korte of een lange tijd gehandhaafd. Zolang de buitengewoon opgeroepen niet naar huis zijn, duurt de tijd van oorlog ook nog voort, maar zodra de laatsten van deze lieden vertrokken zijn, verandert dit. Na de oorlog 1914-1918 werd het grootste deel van de dienstplichtigen in het najaar van 1919 gedemobiliseerd. Daarin lag opgesloten, dat feitelijk gevaar voor oorlog niet meer aanwezig werd geacht of dat althans daarvan nauwelijks nog gesproken kon worden. De laatsten van de gemobiliseerden gingen tegen het einde van 1920 met groot verlof. Daarmee was een einde gekomen aan de „tijd van oorlog”, tenzij men in deze situatie het dreigen van oorlog nog synoniem zou hebben beschouwd met het formele oorlogsgevaar, dat uit kracht van het eerst veel later ingetrokken besluit van 30 Juli 1914 nog bleef bestaan. Maar ik denk niet, dat er één is, die dit zou willen verdedigen.

Wat de wet van 3 Augustus 1914 (Staatsblad 344) betreft — de reeds besproken wet omtrent uit- en vervoer van goederen — wil ik niet onvermeld laten, dat de bevoegdheid tot het verbieden van uit-

en vervoer, als in die wet bedoeld, volgens de tekst, die art. 1 verkreeg bij de wet van 1 September 1917 (Staatsblad 578), niet alleen bestaat in geval van oorlog of oorlogsgevaar, maar ook „zolang niet „door Ons is verklaard, dat met betrekking tot deze wet de door den „oorlog of het oorlogsgevaar veroorzaakte bijzondere omstandigheden „hebben opgehouden te bestaan”. Men zou hieruit kunnen afleiden, dat ook nadat het besluit betreffende de verklaring van oorlogsgevaar volledig zou zijn ingetrokken, het uitgevaardigde verbod bleef gelden, zolang niet was verklaard, dat ook het bestaan van de uit dat gevaar voortgevloeide bijzondere omstandigheden was geëindigd. Dit zou dan leiden tot de gevolgtrekking, dat men in 1925 het voorbehoud had kunnen beperken tot die „bijzondere omstandigheden” en de intrekking van de verklaring van oorlogsgevaar niet voor een deel had behoeven op te schorten. Bij de slotscène van 1930 heeft de Regering zich ook niet bepaald tot intrekking van het in 1925 gemaakte voorbehoud, maar is tevens verklaard, „dat met be- „trekking tot de wet van 3 Augustus 1914, Staatsblad no. 344, laat- „stelijk gewijzigd bij de wet van 3 Juni 1918, Staatsblad no. 326, de „door den oorlog of het oorlogsgevaar veroorzaakte bijzondere om- „standigheden hebben opgehouden te bestaan.”

Het jongste besluit, waarbij oorlogsgevaar verklaard werd aanwezig te zijn, is dat van 10 April 1939 (Staatsblad 181). Het berust op de volgende overwegingen:

„dat de heersende internationale verhoudingen medebrengen een „voortdurend latent oorlogsgevaar;
 „dat het daarom — los van iedere onmiddellijke dreiging — noodig „is, dat de Regering kan beschikken over de bevoegdheden tot het „nemen van buitengewone maatregelen, zooals in de wetten des lands „voorzien, ten einde onder alle omstandigheden de zelfstandigheid en „de volstreekte onzijdigheid des lands te waarborgen”.

De eerste overweging noemt Prof. VAN DER POT een „sombere, „doch daarom niet minder ware, overweging” (Handboek blz. 447). Zij leidt tot twee gevolgtrekkingen:

ten eerste, dat het oorlogsgevaar al geruime tijd had bestaan, toen het verklaard werd aanwezig te zijn;

ten tweede, dat het van blijvende aard is.

De tweede overweging legt als het ware het doel van de verklaring bloot: het in werking stellen van zekere bevoegdheden.

In 1946 heeft zich een rechtszaak voorgedaan, waarbij de vraag aan de orde is geweest, of het besluit van 1939 nog altijd zijn geldigheid bezit. Twee dienstplichtige korporaa's stelden een vordering tegen de Staat in op grond van hun mening, dat zij onrechtmatig in werkelijke dienst waren opgeroepen. In kort geding wees de President van de Rechtbank te 's Gravenhage de vordering af, welk vonnis in hoger beroep door het Gerechtshof te 's Gravenhage werd bekrachtigd. Appellanten vroegen vervolgens cassatie aan en ook dit beroep werd verworpen. Uit het arrest van de Hoge Raad van 9 Mei 1947 (Ned. Jurisprudentie 1947, nr 384) blijkt o.a.:

dat volgens het betoog van appellanten de bij het Koninklijk besluit van 1939 „afgekondigde toestand van oorlogsgevaar heeft opgehouden tengevolge van den daarop gevolgden oorlog, en de werking van „dit besluit niet automatisch kan herleven, noch een toestand van „oorlogsgevaar, als bedoeld in dit besluit, thans in feite aanwezig is”;

dat echter het Hof hier tegenover heeft gesteld, „dat dit K.B. naar „analogie van het bepaalde bij art. 5 Wet houdende Algemeene Bepalingen thans nog gelding bezit en het Hof zich dus niet vermag „af te vragen, gelijk appellanten wenschen, of de feitelijke toestand „in het Rijksgebied ook thans nog wel aan het begrip oorlogsgevaar „beantwoordt”.

Ook Prof. VAN DER POT acht dit blijkbaar boven twijfel verheven. In de tweede druk van zijn reeds genoemde „Handleiding”, in 1946 verschenen, lezen wij op bladz. 447: „... thans leven wij nog onder de „werking van het K.B. 10 April 1939, S. 181” en verder spreekt deze schrijver van „den formeelen toestand, als bedoeld in art. 194, vierde „lid, Grw.”.

Nog iets anders is er in 1946 gebeurd. Er is een Koninklijk besluit verschenen tot het verlenen van een machtiging voor vorderingen krachtens art. 33 van de Inkwartieringswet. Dat besluit was aanvankelijk van kracht tot het einde van het jaar, maar tot dusver is de geldigheidsduur van jaar tot jaar verlengd en al de verlengingsbesluiten steunen, evenals het eerste besluit, op een overweging, die telkens op hetzelfde neerkomt en in het jongste van deze besluiten — het K.B. van 23 December 1950 (Staatsblad K 645) — luidt, „dat „nog steeds oorlogsgevaar, in de zin, waarin dat woord in 's lands „wetten voorkomt, aanwezig is”¹⁾. Het is de Kroon, die zich hierbij uitspreekt, de enige, die het te zeggen heeft.

Zo zouden we kunnen aannemen, dat we hier met een uitgemaakte zaak te doen hebben, ware het niet, dat de Krijgsraad te velde Oost op 21 Februari 1951 een uitspraak heeft gedaan, die tegen de kern van de tot dusver gehuldigde theorie indruist. Men vindt deze uitspraak in de 7e aflevering van het M.R.T., deel XLIV, op bladz. 460. De Krijgsraad moest er zich in verband met art. 45 van de Wegenverkeerswet o.m. rekenschap van geven, of er ten tijde, waarop het behandelde feit plaats had, al of niet oorlogsgevaar bestond. De raad vond van niet, voornamelijk op grond hiervan:

dat „een periode, waarin gevaar voor oorlog bestaat, zonder meer „eindigt, indien daarop werkelijk oorlog volgt” en voorts:

„dat in casu de in April 1939 mogelijk geachte oorlog, met het oog „waarop hoger genoemd Koninklijk besluit in het leven is geroepen, „inderdaad is gevolgd, waarmee ook zonder uitdrukkelijke intrekking van genoemd Koninklijk besluit de door dat besluit ingeluide

¹⁾ Nadat dit artikel geschreven was, verscheen weer een nieuw verlengingsbesluit — dat van 21 December 1951 (Stbl. 598) — waarin een gelijke overweging voorkomt met alleen deze aanvulling, dat achter „steeds” tussen twee streepjes zijn ingevoegd de woorden „ook na de „bevrijding”.

„toestand is geëindigd en dit besluit zijn werking verloren heeft;
 „dat sedert het beëindigen van de vijandelijkheden de toestand van
 „oorlogsgevaar niet opnieuw bij Koninklijk besluit is afgekondigd,
 „zodat ten tijde van het strafbare feit een toestand van oorlogsgevaar
 „in de zin, waarin dit woord in 's lands wetten voorkomt, niet be-
 „staat”.

De Krijgsraad is er van uitgegaan, dat de oorlog, die men voor mogelijk heeft gehouden bij het in het leven roepen van het besluit van 10 April 1939, enkel en alleen is geweest de oorlog, die voor ons land op 10 Mei 1940 ontbrandde. Hierin kan de Krijgsraad wel gelijk hebben, al is het niet ondenkbaar, dat er bij alle verwickelingen, die zich hebben voorgedaan, aan meer is gedacht dan aan de kans op hetgeen op 10 Mei 1940 gebeurde. Te minder is dit ondenkbaar, omdat een oorlog de kiem van nieuwe gevaren in zich kan herbergen en, terwijl een spanning tot uitbarsting komt, een andere spanning nog in het verborgene kan voortwoekeren. Ook is het mogelijk, dat er zich in de ogen van de Kroon tussen 10 April 1939 en 10 Mei 1940 nieuwe elementen van oorlogsgevaar aan de oude hebben toegevoegd, die het bestaansrecht van het besluit van 1939 nog hebben versterkt. Noch de considerans, noch het dictum van het besluit bindt het aan gevaar, dat van een bepaalde kant zou dreigen. Toen de strijd binnen onze grenzen begon, bestond er trouwens ook gevaar, dat elders een nieuwe strijd zou ontstaan, waarin een deel van onze strijdkrachten zou worden gewikkeld. Hetgeen ook is geschied.

De door het besluit van 10 April 1939 ingeluide toestand zou door de daarop gevolgde oorlog zijn geëindigd, aldus de Krijgsraad. De toestand, die door de verklaring van oorlogsgevaar werd ingeluid; welke toestand is dat? Mij dunkt, dat we hier moeten denken aan de rechtstoestand, besloten in de bevoegdheden, welke de verklaring van oorlogsgevaar in werking heeft doen treden. Maar eindigt die rechtstoestand, als er oorlog ontstaat? Niets daarvan. De wetsbepalingen, waarin die bevoegdheden zijn neergelegd, noemen oorlog en oorlogsgevaar in één adem. Bij oorlog gelden die bevoegdheden — geldt derhalve die rechtstoestand — evenzeer, zelfs al zou er geen verklaring van oorlogsgevaar zijn voorafgegaan.

Het feitelijke gevaar voor oorlog en het oorlogsgevaar in de zin, waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt, heeft de Krijgsraad naar mijn indruk te veel met elkaar vereenzelvigd. Het laatste — en daarop komt het hier aan — staat geheel en al ter beoordeling van de Kroon en wat de Kroon daaromtrent decreteert, daaraan heeft een ieder, ook de rechter, zich te houden.

Dit alles overdenkende, ben ik van oordeel, dat de verklaring, gegeven bij het Koninklijk besluit van 10 April 1939 (Staatsblad 181), van kracht blijft, totdat een nieuw Koninklijk besluit haar voor vervallen verklaart, en voorts dat de Krijgsraad zich niet had behoren te begeven in een beschouwing, die het voortbestaan van het besluit van 1939 zou aantasten.

November 1951

Een zwakke plek in de regeling van de rechtspositie van de Officier der K.L.,

door

Mr H. H. A. DE GRAAFF.

Artikel 61, 2e lid der Grondwet: „De militaire officieren „worden door de Koning benoemd, Zij worden door „Hem bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld „volgens de regels door de wet te bepalen.”

Artikel 15 van de Bevorderingswet voor de Landmacht 1902: „De kapiteins en officieren van hogeren rang „worden door de Koning uitsluitend bevorderd *bij „keuze.*

„Alleen de meest geschikte officieren van die rangen komen voor bevordering in aanmerking.”

Artikel 21 van het Voorschrift Beoordeling Officieren: „Bij de invulling van de beoordelingslijsten worden „aangeduid als:

„a. —

„b. *aan te bevelen*: de officieren, die voldoen aan „het bepaalde in artikel 9 der Bevorderingswet voor „de Landmacht 1902 en, voor zover zij de rang van „kapitein (ritmeester) of hoofdofficier bekleden, „daarenboven gerekend worden te behoren tot de „genen, bedoeld in het tweede lid van artikel 15 der „hiervoren genoemde wet;

„c. — enz.”.

Een goede regeling van de bevordering der officieren is van groot belang voor de krijgsmacht. Doch zij is niet minder belangrijk voor de officieren zelf, even goed als een regeling welke hun waarborgen biedt tegen een willekeurig ontslag uit de dienst. Terecht heeft dan ook de Grondwetgever zowel t.a.v. de bevordering als t.a.v. het ontslag en het op pensioen stellen een regeling bij de *wet* voorgeschreven (art. 61 Grondwet).

De Kroon is dus op het stuk van de bevordering der officieren gebonden aan de regels, neergelegd in de Bevorderingswet voor de Landmacht 1902 ¹⁾. De in deze wet gestelde vereisten, waaraan de officier moet voldoen om voor bevordering in aanmerking te komen, kunnen worden onderscheiden in *objectieve* en *subjectieve*.

Tot de objectieve vereisten kan men die rekenen, welke de mogelijkheid van bevordering afhankelijk stellen van een bepaalde diensttijd, van een bepaalde periode doorgebracht in werkelijke dienst, en van de leeftijd ²⁾.

Van de subjectieve vereisten worden hier genoemd:

a. het *algemeen* vereiste, voor iedere bevordering gesteld: „*bij goed*

¹⁾ Gemakshalve beperk ik mij tot deze wet. Gelijk bekend, bevat de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905 overeenkomstige bepalingen. Andere wetten kunnen voor andere groepen van officieren uiteraard regelen geven.

²⁾ Artt. 11, 13, 14 Bev. Wet. Zie echter ook vele andere artikelen, zoals 17, 19, 20, 21, 22, welke andere objectieve vereisten stellen voor bevordering.

- „gedrag en genoegzame dienstijver de vereiste bekwaamheid en „geschiktheid voor de hogere rang bezitten” (art. 9 Bev.Wet);
- b. het *bijzonder* vereiste, gesteld voor bevordering *bij keuze*, nml.:
1. (voor bevordering van de rang van eerste-luitenant tot die van kapitein) „*boven anderen uitmunten door moedig en beleidvol „gedrag, door bijzondere talenten, kennis, geschiktheid en „aanleg, door ijverige beoefening der krijgswetenschap, door „aanhoudend loffelijk gedrag en prijzenswaardige ijver, of „wel door verdienstelijke verrichtingen”* (art. 14, voorlaatste lid Bev.Wet);
 2. (voor bevordering tot de rang van majoor en tot hogere rangen) „*behoren tot de meest geschikte officieren*” of, om de woorden van de wet te bezigen, „*Alleen de meest geschikte „officieren van die rangen* (d.w.z. van de rangen van kapitein „en hoger) *komen voor bevordering in aanmerking*” (art. 15, 2de lid Bev.Wet).

De subjectieve vereisten brengen de noodzakelijkheid van invoering van een beoordelingssysteem met zich. Vastgesteld moet immers kunnen worden, of de officier voldoet aan het algemene vereiste van art. 9. Doch ook moet een juiste, althans een zo goed mogelijke onderlinge vergelijking kunnen worden gemaakt, teneinde te kunnen bepalen wie boven anderen „uitmunt” (art. 14) en wie behoort tot de „meest geschikten” zijner ranggenoten (art. 15). De uitwerking van de regelen omtrent de bevordering in de praktijk is in hoge mate afhankelijk van de deugdelijkheid van het beoordelingssysteem.

Men zou dus met reden mogen verwachten, dat de Bevorderingswet ook nopens de wijze van beoordeling regelen zou bevatten, ook al zouden deze regelen zich beperken tot enkele hoofdlijnen en tot een delegatie aan de Kroon voor wat betreft de uitwerking daarvan in details. Noch het een, noch het ander doet zich echter voor. De Bevorderingswet zwijgt over deze materie te enenmale.

De algemene maatregelen van bestuur, sedert het tot stand komen van de Bevorderingswet in het leven geroepen ter regeling van de beoordeling (het Voorschrift Beoordelingslijsten Landmacht, laatstelijk vastgesteld bij K.B. van 2 Juli 1928, Stbl. nr. 242, sedert vervangen door het thans vigerende Voorschrift Beoordeling Officieren, vastgesteld bij K.B. van 21 April 1948, Stbl. nr. I 161) zijn *niet* gebaseerd op de Bevorderingswet. Het V.B.L. bevatte nog wel de woorden „Gezien de Bevorderingswet voor de Landmacht 1902 . . .”, doch het V.B.O. is geheel gebaseerd op art. 93 van het Reglement voor de Militaire Ambtenaren der K.L. en niet op de Bevorderingswet, al verwijzen enkele artikelen van het V.B.O. naar die wet.

Bestaat dus in theorie de hiërarchische lijn Grondwet-Bevorderingswet-V.B.O. *niet*, in de praktijk wordt het V.B.O. beschouwd als ten nauwste samenhangend met de Bevorderingswet en zó vertrouwd is men met deze gedachte, dat de officier in de beoordeling krachtens het V.B.O. het middel ziet, dat hem de weg tot bevordering krachtens de Bevorderingswet kan openen danwel afsnijden.

Het is niet mijn bedoeling, in dit opstel uit te weiden over de mérites van het V.B.O. Het is genoegzaam bekend dat de verwachtingen, welke men o.a. met betrekking tot de beoordeling door een commissie van beoordelaars heeft gekoesterd, zacht uitgedrukt, niet ten volle in vervulling zijn gegaan. Het is eveneens bekend, dat naarstig wordt gezocht naar een nieuwe methode van beoordeling, welke de bezwaren, aan het huidige systeem verbonden, zo goed mogelijk zal ondervangen. Aangezien dus binnen afzienbare tijd wel een geheel nieuwe regeling zal worden ingevoerd, kan het nuttig zijn, enkele fouten van het huidige systeem te signaleren aan de hand van het volgende geval dat zich met varianten in de practijk nog al eens heeft voorgedaan.

De Kapitein P. wordt beoordeeld door een commissie, bestaande uit zijn regimentscommandant, zijn bataljonscommandant en een hoofd-officier, onder wiens bevel hij vroeger heeft gediend. Een commissie dus van superieuren, die de betrokkene goed hebben kunnen waarnemen, en van wie men een zo juist mogelijk oordeel omtrent hem mag verwachten. Stel, dat kapitein P. door deze commissie wordt gequalificeerd als „*een goed officier*” en voor bevordering „*aan te bevelen*” wordt verklaard (de overige qualificaties van de beoordelingslijst, hoe belangrijk ook, blijven hier eenvoudigheidshalve buiten bespreking).

Hoewel P. misschien had verwacht, met „zeer goed” te zullen worden gequalificeerd, is hij echter op het belangrijkste punt gerustgesteld, immers hij is voor bevordering „aan te bevelen” verklaard en dit betekent voor hem als kapitein ingevolge art. 21 sub b van het V.B.O., dat *zijn beoordelaars hem rekenen te behoren tot degenen, bedoeld in het tweede lid van art. 15 Bev.Wet, m.a.w. tot de meest geschikten zijner ranggenoten*. Nu hij bovendien van enkele door dezelfde commissie beoordeelde collega's verneemt, dat ook zij met „goed” beoordeeld zijn, en bedenkende dat „een goed officier” toch „lang niet slecht” is, vindt hij geen aanleiding tot het indienen van een bezwaarschrift. In goed vertrouwen wacht hij zijn beurt voor bevordering af.

Maar ziet, hij wordt toch gepasseerd. Bij een mondeling gesprek ten Departemente wordt hem in vertrouwen medegedeeld, dat hij niet voor bevordering is voorgedragen omdat hij naar het oordeel van de Minister *niet* behoort tot de meest geschikten zijner ranggenoten. Tevens krijgt hij te horen dat hij, ingevolge de ten Departemente gebruikelijke regel „eens gepasseerd blijft gepasseerd”, ook in de toekomst niet voor bevordering in aanmerking zal worden gebracht.

Nu is Leiden in last! Het is niet mogelijk, alsnog een bezwaarschrift tegen de beoordeling in te brengen, al begint P. nu te begrijpen dat de door hem „lang niet slecht” geachte qualificatie „een „goed officier” er in belangrijke mate toe heeft bijgedragen dat de Minister zich niet heeft willen verenigen met het oordeel „aan te bevelen” van de beoordelingscommissie. Er blijft hem slechts over, de zaak voor de militaire ambtenarenrechter te brengen, waartoe hij

zich moet voorzien van een voor beroep vatbare beslissing van de Kroon. Hij dient dus een request in, om alsnog te worden bevorderd en de schriftelijke, afwijzende beslissing hierop vormt de basis van zijn klacht bij de ambtenarenrechter.

Bij de behandeling van de zaak stelt de vertegenwoordiger van de Kroon dat bij de bevordering van kapiteins en van officieren van hogere rang de Kroon op grond van de letter van artikel 15 der Bevorderingswet *geheel vrij* is in het doen van een keuze uit de „meest geschikte” officieren van die rangen en dat de woorden „bij keuze” in dat wetsartikel onverenigbaar zijn met de opvatting, als zouden die officieren aan de verworven qualificatie een *aanspraak* op bevordering kunnen ontleen. De ambtenarenrechter conformeert zich aan deze zienswijze en aan de op dat punt bestaande jurisprudentie ³⁾, bevindt voorts dat het aangevallen besluit niet strijdt met enig ander toepasselijk algemeen verbindend voorschrift en dat de Kroon in deze van Haar bevoegdheid geen ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden, waartoe die bevoegdheid Haar is gegeven. Het beroep van de Kapitein P. wordt derhalve ongegrond verklaard en deze keert als een „sadder and wiser man” huiswaarts. De opgedane wijsheid kan hem echter geen soulaas meer brengen. Hij is volledig „vastgelopen”.

In deze gang van zaken schuilt iets onbevredigends en dat onbevredigende is volstrekt niet, dat de Kapitein P. geen majoor kan worden. Het is immers zeer goed mogelijk, dat hij inderdaad niet geschikt is voor deze rang en dat de Minister hem terecht niet voor bevordering heeft willen voordragen. *Deze regelen zijn dan ook niet geschreven als een pleidooi voor de Kapitein P.*

Het onbevredigende is echter in de eerste plaats dat, terwijl art. 61 der Grondwet de officier een waarborg schijnt te geven tegen willekeur van de zijde van de Kroon, deze waarborg volledig wordt uitgehold door een interpretatie, welke aan de Kroon de volkomen vrijheid toekent om een officier, gequalificeerd als te behoren tot de meest geschikten zijner ranggenoten, toch niet te bevorderen. Hiermede wordt immers de deur wijd opengezet voor de willekeur, welke art. 61 der Grondwet juist bedoelt buiten te sluiten, en wordt aan het begrip „bij keuze” van art. 15 een betekenis toegekend, vrijwel gelijk aan die van de term „naar Ons welgevallen”, voorkomende in art. 2 van de Bevorderingswet!

Het onbevredigende is voorts ook dat hier met negatie van de resultaten van een door de Kroon voorgeschreven procedure (de beoordeeling volgens het V.B.O.) in feite een in het V.B.O. als zodanig niet genoemde instantie ⁴⁾ als beoordelaar wordt ingeschakeld, een

³⁾ Zie o.a. uitspraak Mil. Ambtenarengerecht d.d. 23 Mei 1934 in M.R.T. XXXI, blz. 97. Meer recent de uitspraak van hetzelfde college d.d. 22 Oct. 1951.

⁴⁾ Ik laat, waar het hier gaat om een beoordeling waartegen geen bezwaarschrift is ingediend, de rol van de Minister van Oorlog op grond van de artt. 37 t/m 42 van het V.B.O. buiten beschouwing.

instantie die in het geheim opereert en tegen wier beslissing de beoordeelde officier, wiens rechten in het V.B.O. zo goed schijnen te zijn beschermd, geheel machteloos staat.

Onbevredigend is het ook, dat het (op zichzelf in een concreet geval misschien uitstekende) resultaat niet kan worden bereikt zonder een gesol met begrippen, zonder een verschil in betekenis toe te kennen aan de woorden „de meest geschikten”, al naar gelang deze term in het V.B.O. of in de Bevorderingswet voorkomt en zonder een gekunsteld onderscheid te maken tussen „in aanmerking komenden” die wél, en dezulken die niet bevorderd zullen worden.

Onbevredigend is tenslotte in de laatste, doch niet onbelangrijkste plaats ook, *dat generlei zekerheid bestaat dat de beoordeling door de Kroon* (lees: door de Minister, dus in belangrijke mate door diens ambtenaren!) *juister is dan die door de beoordelaars en de chefs!*

Handelen dan die ambtenaren, en handelt op hun adviezen de Minister verkeerd, of in strijd met enige bepaling, door de kapitein P. niet voor bevordering voor te dragen? Ook los van de daaromtrent door de ambtenarenrechter gegeven uitspraken zij het verre van mij, dit te beweren. Niet in staat enige invloed uit te oefenen binnen het raam van de gewone beoordelingsprocedure worden zij wel gedwongen tot een ingreep, welke echter onnodig zou zijn, indien het beoordelingssysteem, zoals het V.B.O. dit voorschrijft, minder gebrek-kig ware. Onnodig, maar dan ook ongewenst!

Zeer terecht bepaalt het V.B.O., dat de beoordeling van de officier behoort te geschieden *door officieren*. En zeer terecht zegt het V.B.O., dat het *de beoordelaars* zijn „die er verantwoordelijkheid voor dragen, „dat uitsluitend die officieren met hogere functies worden belast — „en daardoor voor bevordering in aanmerking komen — die de daartoe „vereiste bewaamheid inderdaad bezitten”. Uitdrukkelijk draagt het V.B.O. *de beoordelaars* op „te voorkomen, dat jongere uitmuntende „officieren te lang in de lagere rangen gehandhaafd blijven, waar- „door het leger hun capaciteiten niet ten volle kan benutten” (art. 1 V.B.O.).

Maar hetzelfde V.B.O., dat deze verantwoordelijkheid op de schou-ders van de beoordelaars legt en dat hun deze opdracht verstrekt, het V.B.O. dat in art. 21 van de beoordelaars vergt dat *zij* zullen uit-maken, of een officier al dan niet behoort tot de „meest geschikten” zijner ranggenoten ⁵⁾, *dat V.B.O. laat te enenmale na, maatregelen te treffen om de beoordelaars in staat te stellen, ook maar met een redelijke graad van nauwkeurigheid een goede vergelijking te maken tussen de beoordeelde en diens ranggenoten!* De beoordelaars hebben niet eens het recht inzage te nemen van de beoordelingen, door andere beoordelingscommissies over deze ranggenoten opgemaakt, of met deze commissies in overleg te treden!

Een zuivere vergelijking kan een en dezelfde commissie slechts maken met ranggenoten, welke zij eveneens zelf moet beoordelen.

⁵⁾ Is hier in feite niet een delegatie van het keuzerecht aan de commissie van beoordelaars?

Dat dit bij verreweg de meeste wapens en dienstvakken slechts een fractie van het totale aantal ranggenoten betreft, zal wel niemand tegenspreken.

Zeker, de commissie (d.w.z. in de practijk maar al te vaak een enkel lid daarvan) kan nog wel eens een vergelijking maken met enkele ranggenoten van de beoordeelde, die weliswaar niet door de commissie zelve behoeven te worden beoordeeld, maar die men uit anderen hoofde wel voldoende kent. Doch hier wordt de onderlinge vergelijking al heel wat moeilijker, vooral omdat men vaak niet bekend is met, althans niet de minste invloed kan uitoefenen op de qualificaties, waarmede die andere ranggenoten zijn of zullen worden beoordeeld.

De mogelijkheden zijn dus voor de beoordelingscommissies zeer beperkt. Voor de punten, waarop beoordeeld moet worden, zijn geen of vrijwel geen objectieve maatstaven aanwezig. Het resultaat moet dus wel zijn dat de beoordelingen, door verschillende commissies omtrent de Kapitein P. en zijn ranggenoten opgemaakt, elk onderling verband missen ⁶⁾ en derhalve voor het overgrote deel ongeschikt zijn om te dienen als maatstaf voor een onderlinge vergelijking van de betrokken officieren.

Zoals het thans gaat kan niemand zonder meer uitmaken, of een als „een goed officier” gequalificeerde inderdaad minder goed is dan zijn door een andere commissie als „een zeer goed officier” aangemerkte ranggenoot. En evenmin heeft men zekerheid, dat een met „nog niet aan te bevelen” beoordeeld officier in feite minder goed is dan een ranggenoot, die bij een andere commissie als „aan te bevelen” uit de bus is gekomen. Om nog maar te zwijgen van de praktische onmogelijkheid, een juiste onderlinge vergelijking tot stand te brengen aan de hand van de vele qualificaties, op de binnenzijde van de beoordelingslijsten ingevuld, waarbij iedere commissie naar eigen maatstaven te werk is gegaan!

Wanneer men dit alles bedenkt zal men het billijken, dat ten Departemente het standpunt ingenomen wordt, dat de uitgebrachte beoordelingen niet blindelings als een basis voor de bevorderingen kunnen worden aanvaard, en dat aldaar een nadere schifting ondernomen wordt.

Maar ... ook ten Departemente beschikt men niet over voldoende inzicht in de betrekkelijke qualiteiten van de beoordeelden! Zeker, men zal van deze of gene der beoordeelden „het een en ander weten”, ofwel omtrent hem „een zekere indruk hebben opgedaan”. En, zeker, men zal de uitgebrachte beoordelingen naast elkander kunnen leggen, en met een door ervaring wat kritischer geworden oog bezien. Men

⁶⁾ Weliswaar kunnen de chefs, door wier tussenkomst de beoordelingslijsten worden ingezonden, enige invloed uitoefenen, doch deze blijft in de practijk van beperkte betekenis, al was het alleen maar, omdat de verschillende onder hun bevelen dienende officieren niet op hetzelfde tijdstip worden beoordeeld en de stukken hun dus ook niet alle tegelijk onder de ogen komen.

heeft ook een indruk van sommige beoordelaars en men zal tot op zekere hoogte wel kunnen zeggen, wiens beoordelingen in de regel aan de hoge, en wiens beoordelingen meestal aan de lage kant uitvallen. In bescheiden mate zal men dus wel in staat zijn, hier en daar een correctie aan te brengen. Doch met de beste wil van de wereld zal men evenmin als de beoordelingscommissies in staat zijn, uiteindelijk tot een goede beoordeling, en tot een juiste onderlinge vergelijking van de beoordeelde te geraken.

Het onvolmaakte systeem van het V.B.O. dwingt dus niet slechts de beoordelingscommissie tot het doen van een uitspraak op de basis van onvoldoende vergelijkingsmateriaal, het dwingt de Minister en zijn ambtenaren tot het vervullen van de rol van hoogste beoordelende instantie, een rol, welke het V.B.O. hun niet toekent en welke zij moeten spelen onder een soortgelijke handicap als waaronder de commissies gebukt gaan.

En voor de beoordeelde is de ingreep ten Departemente veel zwarender dan een ongunstige beoordeling door de commissie, omdat hij er pas van hoort als het voor hem te laat is, en omdat hij niet in de gelegenheid wordt gesteld, zijn bezwaren kenbaar te maken bij een bevoegde en onpartijdige instantie. De geschetste gang van zaken moge onvermijdelijk zijn onder de vigueur van de huidige voorschriften, zij is niet in staat het rechtsgevoel te bevredigen, zij is oorzaak van een zeker gevoel van onbehagen en rechtsonzekerheid in het officierskorps, waarvoor men de ogen niet mag sluiten met de geruststellende gedachte, dat toch waarschijnlijk de meeste werkelijk goede officieren wel worden bevorderd, en de meeste werkelijk slechte daarvan worden uitgesloten.

Op welke wijze kan nu in deze toestand verbetering worden gebracht? Hieromtrent zal ik niet in détails treden, omdat zeer veel afhangt van het nieuwe beoordelingssysteem dat men t.z.t. zal willen invoeren. Ik moge daarom volstaan met het aanstippen van enkele punten.

a. De hiërarchische lijn Grondwet-Bevorderingswet moet worden verlengd met het V.B.O. Enkele hoofdbeginselen van het beoordelingssysteem moeten in de wet worden vastgelegd, de verdere uitwerking moet door de wet aan een algemene maatregel van bestuur worden opgedragen. Het nieuwe V.B.O. moet dan ook uitdrukkelijk op de Bevorderingswet gebaseerd zijn. In beide voorschriften voorkomende uitdrukkingen moeten in beide dezelfde betekenis hebben;

b. Het gehele beoordelingssysteem moet in het nieuwe V.B.O. worden ondergebracht. Aan de Minister kan de nodige invloed worden toegekend, doch de uitspraak van de hoogste instantie volgens het V.B.O. dient definitief en bindend te zijn. De beoordeelde weet dan, waar hij aan toe is, en een geheime na-beoordeling ten Departemente blijft achterwege;

c. Voor zoveel mogelijk moeten de beoordelingen geschieden naar objectieve maatstaven en moet gebruik gemaakt worden van vergelijkbare qualificaties. Onverminderd het grote belang van factoren

als karakter, beschaving enz., vormen vakkennis en bekwaamheid zeer belangrijke elementen bij de beoordeling. Invoering o.m. van een examen ter vervanging van de beoordeling op vele van de punten, vermeld op blz. 2 en 3 van de beoordelingslijst verdient dan ook m.i. ernstige overweging;

d. Een procedure moet worden uitgewerkt welke het mogelijk zal maken, voor elk wapen en elk dienstvak de beoordeelde onderling te rangschikken naar de mate van hun geschiktheid voor bevordering, en wel zodanig dat aan het einde van deze procedure (behoudens in het geval dat een bezwaarschrift wordt ingediend) ook vast staat wie wèl en wie niet zal worden bevorderd en wie recht op voorbevoering heeft. Twee of meer instanties zullen hierbij onvermijdelijk zijn (bijv. bij het regiment, bij de divisie, en bij het wapen of dienstvak) doch aan ieder van deze instanties zal al het materiaal moeten worden verstrekt en hun zal alle gelegenheid moeten worden geboden om een goede rangschikking tot stand te kunnen brengen in hun ressort;

e. De beoordeelde zal van de omtrent hem genomen beslissing in kennis moeten worden gesteld en hem zal de gelegenheid moeten worden geboden tot het indienen van een bezwaarschrift en tot mondelinge toelichting van zijn bezwaren. Aan een hoogste college van bijzondere samenstelling worde de beslissing op de bezwaarschriften opgedragen. De Minister kan bevoegd worden verklaard een beoordeling aan de kennisneming van dit hoogste college te onderwerpen. ook al heeft de beoordeelde geen bezwaarschrift ingediend;

f. Het sub e bedoelde hoogste college ⁷⁾ dient zo onafhankelijk mogelijk te zijn, in verband waarmede althans de voorzitter onafzetbaar moet worden gemaakt door een benoeming tot het 65ste levensjaar en een wettelijk verbod van eerder ontslag anders dan op verzoek, behoudens in bij de wet omschreven gevallen. Samenstelling en(of) procedure moeten het mogelijk maken dat zowel de Minister als de betrokken officier hun stem kunnen doen horen;

g. Wettelijk dient te worden vastgelegd dat de Kroon t.a.v. de bevorderingen gebonden is aan het resultaat van de sub d bedoelde procedure resp. aan de uitspraak van het sub e bedoelde hoogste college. Eventueel kan, overeenkomstig het gestelde in het 2de lid van art. 43 Bev. Wet worden bepaald dat de Kroon slechts ten gunste van de betrokken officier van het een of het ander kan afwijken.

In het hier (uiteraard slechts in grove trekken) omschreven systeem is dus geen plaats voor een absolute vrijheid gelijk de Kroon die in

⁷⁾ Men zal misschien zeggen: „alwéér een college!” Welnu, misschien laat iemand er eens zijn gedachten over gaan, op welke wijze enige vereenvoudiging en centralisatie kan worden verkregen (justificatie-procedure en eindbeslissing over een krijgstuchtelijke strafoplegging, raden van onderzoek en van appèl-commissie's van opper- en hoofdofficieren, commissie tot onderzoek van bezwaarschriften enz. kunnen m.i. wel wat meer gecoördineerd worden, met behoud van de speciale desiderata, voor elke groep van gevallen te stellen.

het huidige systeem ontleent aan de woorden „bij keuze”. Deze woorden zullen dan teruggebracht zijn tot de betekenis „niet op „grond van de ranglijst, doch op grond van de formeel vastgestelde „mate van geschiktheid voor de hogere rang”.

De Grondwetgever heeft de vrijheid van de Kroon op het stuk van de bevorderingen reeds gebonden aan de wet. De wet kan de Kroon in hoge mate vrij laten ten aanzien van de uitwerking van het beoordelingssysteem in een algemene maatregel van bestuur. En in deze algemene maatregel van bestuur kan aan de Minister de nodige invloed worden toegekend. Daardoor wordt het ook mogelijk, de Kroon tenslotte te binden aan de resultaten van het systeem, omdat Zij alle gelegenheid heeft gehad te verzekeren, dat daarbij behalve het individuële belang van de beoordeelde, ook het landsbelang waarvoor Zij heeft te waken, zal worden behartigd.

Ten aanzien van het verlenen van niet-eervol ontslag aan een officier geeft het officierskorps, door middel van een Raad van Onderzoek of een Raad van Appèl, een bindend advies aan de Kroon. Tegen een bindend advies op het stuk van de bevordering, gegeven door het officierskorps door middel van de beoordelende instanties behoeft dus, bij een goed uitgewerkt beoordelingssysteem, geen principieel bezwaar te bestaan.

Samenloop of absorptie?

door

Mr W. H. VERMEER.

Op 2 Augustus 1951 wees de Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage een vonnis ¹⁾ inzake een matroos die, terwijl hij dienst had als onder-officier van de (honden-)wacht aan boord van een gemeerd liggend schip en als zodanig verplicht was aan boord van dat schip te blijven, eigendunkelijk zijn post en zijn schip verliet en zich met een dienst-auto naar een nabijgelegen plaats begaf. Dit gebeuren werd gequalificeerd als „behorende tot enige wacht als ander militair dan die „genoemd in het eerste en vierde lid van artikel 129 van het Wetboek „van Militair Strafrecht, eigendunkelijk zijn post verlaten, gepleegd „in tijd van oorlog”, alsmede — doch dat is voor mijn betoog niet van belang — het opzettelijk wederrechtelijk gebruiken van een motorrijtuig (artikel 37 Wegenverkeerswet).

Het is merkwaardig dat de Krijgsraad (en ook de Fiscaal, in zijn schriftuur van eis) zich ten aanzien van het militairrechtelijke gedeelte van het gebeuren (en slechts over dat gedeelte zal ik hier verder spreken) uitsluitend beperken tot het gepleegde wachtdelict. Het gepleegde bevat immers ook een afwezigheidsdelict, waarvoor de tenlastelegging, nu de wet voor opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog geen minimum-duur eist, voldoende gegevens inhield. Is het misschien dat het afwezigheidsdelict aan de aandacht is ontsnapt, doordat de tenlastelegging van de ongeoorloofde afwezigheid wel het aanvangstijdstip, maar niet het einde vermeldt? Hoe dit zij, ik meen dat ook de opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in de tenlastelegging voldoende is omschreven en dat zich in casu een vorm van samenloop (in de ruime zin des woords) heeft voorgedaan ²⁾. Een vraag, welke ik zal trachten te beantwoorden, is: welke vorm van samenloop?

Het vraagstuk van samenloop van desertie (c.q. gequalificeerde desertie) met een ander misdrijf is al oud en het is nuttig bij het bezien van dit vraagstuk de oude Criminele Wetboeken en de daarbij behorende jurisprudentie te beschouwen ³⁾. In die oude Criminele Wetboeken werd namelijk de desertie in veelvoudige verscheidenheid omschreven ⁴⁾ en werden tal van gequalificeerde delictsvormen geschapen, welke in feite niets anders waren dan de samenvoeging van twee afzonderlijke delicten, des dat een geheel zelfstandig delict

¹⁾ Zie M.R.T. XLV, blz. 116.

²⁾ Zie *Van der Hoeven* II, blz. 296 en 298.

³⁾ Het is opmerkelijk dat de oude wetboeken ook voor goed begrip van het huidige materiële recht hun waarde hebben. Wel is het oude materiële recht, bij de invoering van het Wetboek van Militair Strafrecht, afgeschafte, maar zo nu en dan blijkt het toch nog belang te hebben behouden, doordien het in het moderne materiële recht is blijven doorwerken.

⁴⁾ Het C.W.W. besteedt aan de desertie 47 artikelen; het C.W.L. zelfs 64 artikelen!

diende tot strafverzwaring van het andere. Zo stelt artikel 140 C.W.L. strafbaar desertie met medeneming van „compagnies-goede-„ren”; artikel 144 desertie met medeneming van zijn schietgeweer; artikel 145 desertie met medeneming van zijn compagniespaard; artikel 146 desertie met medeneming van zijn compagniespaard, zadel en chabrak; artikel 150 desertie met medeneming van een geladen geweer; artikel 151 desertie door een schildwacht van zijn post (a) zonder geweer, (b) met geweer, (c) met geladen geweer; artikel 152 desertie met ontvreemding van goed van een zijner kameraden enz.

Deze samengestelde delicten, welke men vormen van noodzakelijke samenloop zou kunnen noemen, dienen m.i. te derogeren aan de gewone samenloopsregelen. Het betreft hier immers de combinatie van de afzonderlijke delicten van desertie en diefstal, resp. van desertie en schildwachtsdelict, al dan niet bovendien diefstal. Zouden deze samengestelde vormen niet in de wet zijn opgenomen, dan zouden de regelen van de samenloop gelden; een samengesteld delict geldt echter ten aanzien van elk der daarbij betrokken grond-delicten als de gequalificeerde vorm. In die samengestelde vorm vinden beide (c.q. alle drie de) grondvormen, zowel voor wat de norm als voor wat de sanctie betreft, onderdak en komt het overbodig voor, naast het samengestelde delict ook nog elk der grond-delicten te kwalificeren: de grond-delicten zijn door het samengestelde delict geabsorbeerd, gelijk zulks ook het geval is met een (enkelvoudige) gequalificeerde delictsvorm ten aanzien van het grond-delict.

Hoewel het Wetboek van Militair Strafrecht veel van de overdaad van schakeringen van de Criminele Wetboeken overboord gezet heeft, heeft de wetgever zich klaarblijkelijk toch niet geheel van de oude opzet los kunnen maken. Ook thans nog is het afwezigheidsdelict in veel vormen in het Wetboek vertegenwoordigd en vindt men in het huidige artikel 99 vele oude vormen terug. Daaronder bevinden zich óók figuren, welke terugslaan op de vroegere samengestelde delicten (t.w. de nummers 4 en 7).

Het in de aanhef genoemde geval van de onderofficier van de wacht, die zijn post en zijn schip opzettelijk ongeoorloofd verliet, is daarvan een voorbeeld. Om dit duidelijk te zien, moet men het gebeuren echter benaderen vanuit de gezichtshoek van het afwezigheidsdelict. Als men dat doet, zal men het feit immers dienen te kwalificeren als „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van „oorlog, gepleegd terwijl de schuldige is dienstdoende”, daar beklagde als wachthebbende op post stond, toen hij zich eigendunkelijk van boord verwijderde: het klassieke voorbeeld⁵⁾ van de schakering „dienstdoende”, in tegenstelling met de simpele vorm „in dienst”, hetgeen ook de niet op post staande wachthebbende is.

Wanneer nu de omstandigheid van het als wachthebbende op post staan reeds als strafverzwarende vorm haar onderdak in de qualifi-

⁵⁾ Zie *Van der Hoeven* I, blz. 605.

catie vindt, schijnt het minder juist haar bovendien nog eens afzonderlijk te kwalificeren.

Toegegeven wordt dat de delictsvorm van artikel 99, 4° van het Wetboek van Militair Strafrecht niet een zuiver voorbeeld van een samengesteld delict is, aangezien de omstandigheid „terwijl hij is „dienstdoende” niet uitsluitend wachtdiensten in de zin van artikel 129 van dat wetboek op het oog heeft. Artikel 99, 4° is dus niet per se tevens de gequalificeerde vorm van het wachtdelict. In het meest-voorkomende feitelijke gebeuren, als behandeld in voormeld vonnis, is zulks echter wel het geval en dan lijkt het mij dubbel-op om het wachtdelict nogmaals uitdrukkelijk in de qualificatie tot uitdrukking te brengen⁶⁾; onjuist lijkt het mij, op een dergelijk geval de bepalingen van de (meerdaadse) samenloop in toepassing te brengen⁷⁾. Naar mijn mening is ook hier, evenals bij het samengestelde delict, sprake van absorptie.

Het vraagstuk van deze samenloop werd bij de behandeling van het huidige artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, hetwelk de strafbaarstelling van het wachtdelict herbergt, behandeld. Gevraagd werd, onder welke strafbepaling de schildwacht valt, die desertie pleegt. Het Verslag van de Tweede Kamer, waarin deze vraag voorkomt, bevat zelf reeds het antwoord erop: er heeft dan concursus idealis plaats ten aanzien van de misdrijven van dit artikel (129: wachtdelict) en van artikel 98 (desertie) of volgende, zodat artikel 55 (1) Wetboek van Strafrecht van toepassing is⁸⁾. Het is van belang op te merken, dat men artikel 98 heeft genoemd en niet artikel 99, 4°. De toevoeging „of volgende” slaat dan klaarblijkelijk op artikel 100 e.v., niet op artikel 99. Immers, door nadrukkelijk de grondvorm toepasselijk te achten op dit gequalificeerde geval, sluit men de toepasselijkheid van de gequalificeerde vorm implicite uit.

Doch óók de Regering gaf op deze vraag antwoord: de schildwacht, die van zijn post deserteert, valt, met toepassing van artikel 55 eerste lid Strafwetboek, onder artikel 98, j° 99, 4° W.M.S.R.⁹⁾. Het is wel een zeer omslachtige wijze om uit te drukken, dat een voorval onder de gequalificeerde delictsvorm valt, wanneer men spreekt van eendaadse samenloop tussen grondvorm en gequalificeerde vorm¹⁰⁾, maar afgezien daarvan acht ik het standpunt van de Regering theoretisch het meest juiste.

⁶⁾ Zoals geschied in het vonnis van de Krijgsraad van de Landmacht te Tjimahi van 30 December 1936, M.R.T. XXXIII, blz. 66 v.

⁷⁾ Aldus Krijgsraad te Velde Oost, vonnis van 4 Mei 1949, M.R.T. XLIII, blz. 182 (bev. H.M.G., 18 September 1949).

⁸⁾ Zie *Van der Hoeven* II, blz. 296.

⁹⁾ Zie *Van der Hoeven* II, blz. 298.

¹⁰⁾ *Franken-Brunner* (blz. 227), die ook dit Regeringsantwoord juister achten dan het standpunt van de Tweede Kamer in het Verslag, concluderen uit de door de Regering gebezigde woorden n.f. dat de Regering doelt op een eendaadse samenloop tussen het delict van artikel 129 en dat van artikel 99, 4°. Ik geloof, dat zodanige conclusie uit het gegeven antwoord niet getrokken mag worden en dat de Regering bedoeld heeft dat de deserterende schildwacht (alleen) onder artikel 99, 4° valt.

Dit standpunt doet echter een inconsequentie in het straffenschema van het Wetboek aan de dag treden. Het blijkt nl. dat het straffen-schema van artikel 97-98 ^{is} artikel 99, 4° rammelt in verband met artikel 129. Om een voorbeeld te geven: Wanneer in tijd van vrede een schildwacht zijn post en zijn schip (kazerne) opzettelijk ongeoorloofd verlaat, dan heeft hij, wanneer hij zorgt binnen 24 uur teruggekeerd te zijn, alléén artikel 129 overtreden. Zijn strafmaximum is dan drie jaren gevangenisstraf. Wanneer hij echter zijn afwezigheid tenminste één etmaal volhoudt, valt hij in de strafbepaling van artikel 99, 4° en ziet zijn strafmaximum dalen tot twee jaren gevangenisstraf! Iets dergelijks geschiedt in tijd van oorlog. De schildwacht die zijn post verlaat (doch aan boord of in de kazerne aanwezig blijft) heeft een strafmaximum van tien jaren; wanneer hij echter óók het schip of de kazerne verlaat, daalt zijn strafmaximum via artikel 99, 4° tot vier jaren.

De vraag is gerechtvaardigd of men deze consequenties (juister wellicht: inconsequenties) wel voorzien heeft en voorts, of de afwezigheidsdelicten niet wat al te zeer gespecificeerd zijn. Schrapping van een aantal delictsvormen en verhoging der strafmaxima van de grondvormen is reeds vaker aanbevolen ¹¹⁾.

Hiervóór (zie ook noot 3) deed ik reeds uitkomen dat de voorlopers van artikel 99, 4° en 99, 7° te vinden zijn in de Criminele Wetboeken; daar zal men ook de sleutel tot deze inconsequenties kunnen vinden. Een en ander wordt duidelijk bij de lezing van de sententie van het H.M.G. van 21 November 1905, M.R.T. III, blz. 69 v. en de daarbij gestelde redactionele noot. Deze sententie betrof zo'n samengesteld delict, hetwelk door het H.M.G. werd gequalificeerd als: „tweede „desertie in tijd van vrede door een militair, door zonder verlof „langer dan twee dagen afwezig te zijn van zijn korps en garnizoen, „zonder de reden van zijn afwezigheid ten genoegen des rechters te „kunnen bewijzen, gepaard gaande met ontvreemding van eens „anders goed uit de kazerne en gevolgd door arrestatie, zulks na „vroegere veroordeling wegens eerste desertie”. De Redactie van het M.R.T. plaatste bij deze sententie een noot, inhoudende dat zij het voor onjuist houdt dat deze beklaagde alleen op grond van artikel 152 C.W.L. is veroordeeld en niet óók wegens diefstal. De Redactie voegt daaraan toe, dat de vermelding van diefstal in artikel 152 C.W.L. naar haar mening uitsluitend bedoeld is als verzwarende omstandigheid der desertie, doch dat die diefstal bovendien afzonderlijk behoort te worden berecht en bestraft. Ter adstructie wordt verwezen naar een opsel van Mr L. M. ROLLIN COUQUERQUE in T.v.S. XV, blz. 260 v. In dat opstel vestigt de Schrijver de aandacht op een in het ontwerp 1810 van het C.W.L. voorkomende laatste alinea van artikel 152, luidende: „De bepaling van dit artikel strekt geenszins „om te verminderen de straffe bij het algemeen Crimineel Wetboek „op de misdaden van diefstal en roof vastgesteld”. Deze bepaling is,

11) Zie M.R.T. XLIV, blz. 736 en M.R.T. XLV, blz. 39.

volgens Schrijver, door slordigheid van de wetgever van 1815 weggevallen.

Bij een latere sententie (23 September 1910, M.R.T. VII, blz. 575 v.) overweegt het H.M.G.: „dat de diefstal van het rijwiel door „beklaagde gepleegd is om de desertie gemakkelijk te maken en deze „derhalve, als gepaard met ontvreemding van goed van een van be- „klaagdes kameraden, met zwaarder straf bedreigd werd dan anders „het geval zou zijn geweest, maar dat niettemin die diefstal het ge- „volg was van een zelfstandig misdadig opzet en opleverde een feit „waartegen straf is bedreigd van een ander soort dan die door de „wet op desertie is gesteld”.

Het schijnt alsof bij de samenstelling van het Wetboek van Militair Strafrecht de wetgever zich de slordigheid van zijn voorganger van 1815 niet meer bewust is geweest, toen enkele samengestelde desertievormen uit de Criminele Wetboeken werden overgenomen. Het vitium originis van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande was met een beroep op een weggevallen alinea nog wel goed te praten: deze redenering kan echter bezwaarlijk dienen om de inconsequenties, waartoe de huidige wet leidt, recht te trekken. Mr ROLLIN COUQUERQUE bracht reeds in 1903, in zijn vorenaangehaald opstel, artikel 152 C.W.L. voor schrapping in aanmerking, ja beschouwde het zelfs, op grond van de gesignaleerde slordigheid, als stilzwijgend ingetrokken. Zover kan men met artikel 99, 4° en 99, 7° niet gaan: wel kan men hopen dat zij ingetrokken worden. Intrekking zou tot gevolg hebben dat die gebeurtenissen, welke een samengesteld delict zouden opleveren (dus desertie door een daadwerkelijk wachthebbende of desertie, gepaard gaande met diefstal of verduistering) een deugdelijker strafmaat zouden krijgen; slechts in zoverre die gebeurtenissen geen samengesteld delict zouden opleveren (dus desertie door een andere dienstdoende dan een wachthebbende en desertie met medeneming van *eigen* wapen en/of munitie) zou de door artikel 99 bedoelde strafverhoging verloren gaan. Ik geloof niet, dat zulks bezwaarlijk is. Mocht men echter voor deze gevallen de strafverzwaring van artikel 99 willen handhaven, dan ware aan artikel 99 een laatste lid toe te voegen in de geest van het zoek geraakte laatste lid van artikel 152 ontwerp-C.W.L. van 1810.

De jurisprudentie op artikel 99, 4° is weinig vast. De Krijgsraad te Tjimahi qualificeerde op 4 Januari 1935 (M.R.T. XXXII, blz. 398 v.) de opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid van een dienstdoende wachthebbende, (alleen) volgens het met artikel 99, 4° overeenstemmende Indische wetsartikel. Bij vonnis van 30 December 1936 (M.R.T. XXXIII, blz. 66 v. — zie hierboven, noot 6) qualificeerde dezelfde Krijgsraad een soortgelijk voorval als desertie in tijd van vrede, terwijl de schuldige is dienstdoende, en tevens als het als militair, behorende tot enige wacht, zijn post eigendunkelijk verlaten.

De Zeekrijgsraad te Soerabaja (vonnis van 2 Augustus 1938, M.R.T. XXXIV, blz. 457 v., bevestigd bij sententie van het H.M.G. v. N.I. van 23 September 1938) qualificeerde het deserteren door een

onderofficier van de wacht¹²⁾ als „desertie in tijd van vrede, gepleegd terwijl de schuldige is dienstdoende”; aldus ook het H.M.G. v. N.I. in sententie van 1 December 1939, M.R.T. XXXVI, blz. 57¹³⁾.

De Krijgsraad te Velde Oost (vonnis van 4 Mei 1949, M.R.T. XLIII, blz. 182, bevestigd bij sententie van het H.M.G. van 18 September 1949) daarentegen qualificeerde de opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, gepleegd door een korporaal-wachtcommandant, in de vorm van (meerdaadse) samenloop van wachtdelict en (simpele) opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid.

Tot goed begrip diene dat het bovenstaande alleen betrekking heeft op die vorm van wachtverplichtingen, welke daadwerkelijke (voortdurende) uitvoering van (een) bepaalde wachtsverplichting(en) insluiten, die gevallen dus, welke beantwoorden aan het begrip „dienstdoende”. Anders namelijk is het, wanneer de beklagde wel wacht-hebbende was, maar niet bezig was met de uitvoering van een bepaalde wachtdienst, toen hij zich opzettelijk ongeoorloofd verwijderde. Volgens geldende jurisprudentie zou er dan geen sprake zijn van een afwezigheidsdelict, gepleegd terwijl hij was „dienstdoende” en dan herneemt het schenden van de wachtsverplichting zijn aanspraak op zelfstandige qualificatie. Alsdan behoren beide delicten: het wachtdelict en het afwezigheidsdelict, gequalificeerd te worden, waarbij men kan strijden over de vraag of de relatie tussen beide misdrijven die van eendaadse¹⁴⁾, dan wel die van meerdaadse¹⁵⁾ samenloop is.

Amsterdam. December 1951.

¹²⁾ Vergelijk het in de aanhef genoemde vonnis van de Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage van 2 Augustus 1951.

¹³⁾ De Zeekrijgsraad te Soerabaja, in het vonnis a quo, had gequalificeerd (zie t.a.p. blz. 58) als (1) behorende tot enige wacht enz. en (2) opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid enz., in eendaadse samenloop (zie het door het Hof niet-overgenomen artikel 55 Wb. v. Sr., t.a.p. blz. 60. Het verschil in opvatting tussen Zeekrijgsraad en Hof is klaarblijkelijk (zie 's Hof's rechtsoverwegingen t.a.p. blz. 59/60) toe te schrijven aan de (onjuiste) opvatting van het Hof, dat een lid van het brandpiket en een „waterboer” „dienstdoende” is.

¹⁴⁾ Aldus o.a. Zeekrijgsraad Willemsoord, vonnis van 7 December 1938 (bevestigd Sententie H.M.G. 27 December 1938), M.R.T. XXXIV, blz. 542 v.; Zeekrijgsraad Soerabaja, vonnis van 5 September 1939, M.R.T. XXXVI, blz. 58 (zie ook vorige noot); H.M.G. v. N.I., sententie van 11 Juli 1941, M.R.T. XLI, blz. 53.

¹⁵⁾ Aldus o.a. Zeekrijgsraad bij de Strijdkrachten in het Oosten, vonnis van 3 Augustus 1945, M.R.T. XLI, blz. 195 v.; Krijgsraad te Velde Oost, vonnis van 4 Mei 1949 (bevestigd bij sententie H.M.G. van 18 September 1949), M.R.T. XLIII, blz. 182 v.

Integratie-overleg

door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Onder het hoofd „Het voorgestelde Europese leger. Strijdkrachten „mogen, indien nodig, tijdelijk teruggenomen worden”, komt in het Vaderland van 10 Januari 1952 het navolgende bericht voor:

In Bonn zijn mededelingen gedaan over de inrichting van het voorgestelde Europese leger. Elk deelnemend land zal gerechtigd zijn zijn strijdkrachten voor een beperkte periode weer onder zijn eigen gezag te stellen, indien dit met het oog op binnenlandse onlusten noodzakelijk zou zijn. Dit heeft Theodor Blank, Adenauers militaire raadgever en de voornaamste West-Duitse onderhandelaar bij de besprekingen over het plan-Pleven, verklaard tegenover een aantal Christen-Democratische afgevaardigden.

Het uitvoerende gezagsorgaan voor het in te stellen Europese leger zal waarschijnlijk twee tot vier leden tellen, die voor de tijd van drie jaar door de regeringen der deelnemende landen zullen worden benoemd. Zij zullen verantwoording verschuldigd zijn aan een in te stellen Europese Volksvertegenwoordiging. Er wordt nog onderhandeld over de vraag, in hoeverre de uitvoerende bevoegdheden van het gezagsorgaan zullen worden beperkt door het voorgestelde ministerscomité. Zoals gemeld is, wensen de regeringen der Benelux-landen zelf ruime bevoegdheden te behouden.

Het zal de taak van een Europese Volksvertegenwoordiging zijn binnen zes maanden na haar instelling een plan op te stellen voor een volledig op federale leest geschoeid Europees Parlement. Indien dit plan is opgesteld, moeten de regeringen der betrokken staten daarover binnen drie maanden hun mening kenbaar maken.

Drie delen.

Het ontwerp-verdrag voor de instelling van een Europees leger valt in de drie volgende delen uiteen:

1. Het (voornaamste) gedeelte, waarin wordt uiteengezet, wat men met de instelling van een Europees leger wil bereiken, de daarvoor aan te wenden methoden en de bevoegdheden der Europese legerleiding.

2. Een overeenkomst voor de overgangsperiode tussen de bekrachtiging van het verdrag-Pleven en het instellen van een gemeenschappelijke verdedigingsbegroting.

3. Een aantal bijlagen, waarin aangelegenheden van technische aard zijn geregeld, zoals de militaire en financiële verplichtingen der deelnemende staten, de economische kanten van het verdrag, een gemeenschappelijke Europese krijgswet, gemeenschappelijke dienstbepalingen en een gemeenschappelijke betalingsrol.

In het ontwerp-verdrag-Pleven is bepaald dat de afzonderlijke

staten verantwoordelijk zijn voor de inlijving der dienstplichtigen (of vrijwilligers) en voor het aantal der onder de wapenen geroepen.

De contingenten.

In het ontwerp-verdrag is verder voorgesteld, dat het Uitvoerende Gezagsorgaan belast zal worden met de samenstelling van de Europese legerleiding en het toezicht zal hebben op het werk der staven en op de verschillende nationale contingenten. Elk contingent zal onder bevel staan van een officier van dezelfde nationaliteit als het contingent, die aan 't Gezagsorgaan verantwoording schuldig zal zijn voor militaire en technische aangelegenheden en aan zijn eigen nationale minister van Landsverdediging — of wie daarvoor in de plaats zou treden — voor administratieve en personele zaken. Elke divisie zou 12.500 man sterk zijn en gesteund worden door zware artillerie en mortieren.

Blank deelde mede, dat de Duitse deskundigen voorstanders zijn van een diensttijd van 18 maanden, hetgeen dienstplicht betekent om de divisies op sterkte te houden. Voorts verklaarde hij, dat de Duitse deskundigen van mening zijn, dat niet meer dan een derde van de strijdmacht tegelijkertijd moet worden afgelost.

Ook dit bericht wil ik niet laten passeren zonder er enige opmerkingen aan toe te voegen.

Centraal gezagsorgaan. Het deed mij genoegen dat ook bij deze besprekingen gesteund werd de noodzaak om te geraken tot een supra-nationaal gezagsorgaan, bestaande in beginsel uit een wetgevend lichaam en een met uitvoerende macht bekleed college. Daarentegen zouden de Benelux-landen zelf ruime bevoegdheden wensen te behouden. Hier wordt enerzijds gegeven en anderzijds teruggenomen of terughouden. Deze reserves komen waarschijnlijk tot uiting bij de „drie delen”, welke het bericht vermeldt. Op deze delen ga ik hierna in.

Doel en methoden van het Europese leger alsook bevoegdheden van Europese legerleiding. Deze aanduiding is wel zeer ruim geformuleerd. Het ware wenselijk geweest meer te detaileren. Zo is het reeds aanstonds merkwaardig, dat van de zeemacht niet gesproken is en dat de luchtmacht — voor het geval men hiervan een afzonderlijk derde bestandsdeel van de Europese krijgsmacht wil maken — ook in de lucht blijft hangen.

De Europese krijgsmacht zal ongetwijfeld moeten dienen „ter bescherming der belangen van Europa”, zoals dat zou heten in de taal van onze grondwet. Zal nu ook worden aangegeven, welke die Europese belangen zijn? Ik schreef vroeger reeds, dat naar oud-Nederlandse opvatting hieronder reeds aanstonds behoren te vallen buitenlandse relaties, de defensie der overzeese gebiedsbelangen en de voor een en ander nodige geldmiddelen. De loop der besprekingen omtrent de defensie hebben tot nu toe doen zien, dat overzeese gebiedsbelangen der bondgenoten verdedigd moeten worden door nationale krijgs-

machten en, gezwezen nog van deze Nederlandse belangen, Frankrijk heeft reeds, door hulp te vragen aan de Verenigde Staten van Amerika voor de defensie van Indo-China, doen zien, dat zijn nationale krijgsmacht tot dit doel niet sterk genoeg was. En zou Engeland in staat blijken om alleen met nationale strijdkrachten de belangen van alle delen van zijn Gemenebest te verdedigen indien daar soortgelijke moeilijkheden als Frankrijk nu ondervindt, zouden ontstaan? Enige twijfel schijnt alleszins gerechtvaardigd en in zodanige gevallen zullen de betrokken regeringen hulp moeten zoeken bij een centrum, dat in mankracht en in geld de nodige steun kan verschaffen. Hiertoe is de Europese (Noord-Atlantische) overheid, beschikkende over de geïntegreerde krijgsmacht, zo al niet bestemd dan toch aangewezen, dit laatste indien steun gevraagd is ten behoeve van de verdediging van belangen van gebiedsdelen, welke ten zuiden van de Kreeftskeerkring gelegen zijn en dus vallen buiten het rayon van het Noord-Atlantisch Verdrag. Zodanige mogelijkheid moet, zoals ik nog onlangs deed uitkomen ¹⁾, leiden tot herziening enerzijds van het genoemde verdrag en anderzijds tot wijziging van wat men vroeger placht te verstaan onder koloniale verhoudingen.

Tot dusver werd verder aangenomen dat ook tot demping van onlusten bijstand van het Europese leger zou kunnen worden gevraagd voor het geval de nationale krijgsmacht tengevolge van de overgang van een deel dezer troepen in het Europese leger om tijdelijke uitlening van dit gedeelte zou verzoeken. Zowel in dit als in het vorige geval zouden Europese troepenafdelingen dienst moeten doen in samenwerking met juridisch op lager niveau staande nationale strijdkrachten.

Gesteld nu al, dat de Europese opperbevelhebber tegen deze detachering geen bezwaar zou hebben — hetgeen toch denkbaar is b.v. in verband met opleiding en oefening — dan zou die opperbevelhebber, die aansprakelijk en verantwoordelijk is en blijft voor het wel en wee der uitgeleende manschappen, waarborgen kunnen en wellicht moeten eisen voor hun goede behandeling, zolang zij aan zijn toezicht en leiding onttrokken zijn. Hierin zou m.i. alleen afdoende kunnen worden voorzien indien de Europese militaire strafwetgeving zou omschrijven, welke regeringen als tot het vragen van militaire bijstand gerechtigd moeten worden beschouwd en voorts dat ook voor al deze nationale krijgsmachten de Europese militaire strafwetgeving zou gelden terwijl alle nationale militaire strafwetgevingen — zijnde wetgevingen van lager orde — hun rechtskracht zouden verliezen. Dan is ondervangen de coördinatie van alle samenwerkende krijgsmachten, dan zijn er onder de Europese en de nationale militairen meerderen en minderen, die zich over en weer als zodanig hebben te erkennen, zodat b.v. insubordinatie altijd strafbaar is volgens een en dezelfde strafwet, berecht zou worden door een Europese militaire rechter en de strafbaarheid

1) M.R.T. XLIV, blz. 688.

ervan niet zou vervallen wanneer een nationale mindere zich tegenover een Europese meerdere terecht mocht beroepen op het feit, dat deze meerdere niet als militair en dus ook niet als meerdere werd beschouwd door de een of andere op lager niveau staande nationale militaire strafwetgeving. Dan kan er eenheid blijven in de militaire rechtspraak over allen die aan Europese of nationale militaire rechters justiciabel zijn, zowel wat de toegepaste strafbepalingen als wat de opgelegde straffen betreft. Want ieder weet, dat „de macht om orders te geeven niet met al beduydt sonder de macht van de straf„fen, vooral niet in het militair”²⁾).

Doet men dit niet, dan blijven conflicten van wetgevingen mogelijk, aanleiding gevende tot competentie- en incompetentie-processen. In het bijzonder moeten dergelijke procedures, welke veel tijd kunnen kosten en aan een snelle rechtspraak in militaire strafzaken veel nadeel kunnen toebrengen, voorkomen worden. Wij weten dit uit de tijd toen de militaire rechter alleen voor berechting van militaire delicten bevoegd was verklaard en toen ten slotte de ruime bevoegdheid blijvend aanvaard werd. Nu moeten — evenals vroeger de provinciale en stedelijke — op hun beurt de nationale militaire strafwetgevingen wijken voor de Europese, aan welke bestaan de nationale overheden indirect hebben medegewerkt. Alleen dan zal in geval van nood zonder juridisch bezwaar versterking mogelijk zijn, van nationale krijgsmachten door „uitlening” van een Europese afdeling, een handelwijze, over welke de courantenberichten spreken als ware de inlijving bij en de uitlening van Europese mankrachten even eenvoudig als gold het blokken uit bouwdozen in een kinderspeelkamer. Maar het gaat hier om mannen, voor wie het leven eisen stelt, welke voor levenloze objecten niet bestaan.

Deze en dergelijke menselijke en juridische overwegingen hebben bij evenbedoelde besprekingen geen aandacht gevonden. Zodoende bleven tal van vragen onbeantwoord.

Om er maar enkele te noemen:

Europese militairen worden betaald, gekleed, gevoed en verder verzorgd onder verantwoordelijkheid van de Europese opperbevelhebber en voor rekening van een Europees verdedigingsbudget. Wat zou er moeten geschieden in geval van uitlening van een afdeling aan een juridisch en administratief op lager niveau staande nationale krijgsmacht? Blijven de door de uitgeleende militairen genoten bezoldigingen gelijk aan de Europese, onverschillig hoe die zich verhouden tegenover die der nationale krijgsmacht? Blijft de administratie van de Europese krijgsmacht aansprakelijk voor het materieel welzijn van de uitgeleende militairen, voor hun kleding en uitrusting, voor

²⁾ Woorden uit de resolutie der Staten-Generaal van 18 April 1703, genomen toen er in het gecombineerde Republikeins-Engelse leger „desordres” waren voorgevallen, o.a. omdat een Republikeins generaal de orders van de Engelse opperbevelhebber, de Hertog van *Marlborough*, om op een bepaalde wijze de Franse vijand aan te vallen, niet had opgevolgd. Ook toen werd al naar eenheid in de militaire rechtspraak gezocht.

munitieverbruik, voor vergoeding van door hen veroorzaakte schade? Zo neen, welke waarborg en welk toezicht op de naleving van aan de uitlening verbonden voorwaarden door de nationale militaire overheden moeten dan gesteld worden?

Ook over deze en wellicht nog meer uit de militaire veelheid voortvloeiende moeilijkheden schijnt niet te zijn gesproken. Zij zouden anders genoeg gegevens hebben kunnen opleveren om het Britse verzet tegen integratie van zijn nationale krijgsmacht en om de door de Benelux-landen gereserveerde ruime bevoegdheden ter zijde te schuiven en ter wille van de eenvoud en efficiency over te gaan tot eenheid in bevel en beheer van een Europese krijgsmacht, in welke alle militairen volgens dezelfde juridische en administratieve wettelijke voorschriften zullen worden behandeld. Alleen langs deze weg bestaat de kans om onder hen een tevreden stemming te behouden en de militaire en c.q. administratieve rechtspraak niet met werk te overladen.

Men vergete toch niet, dat, evenals de stedelijke en regionale strafwetgevingen door nationale zijn vervangen, het thans de beurt is aan de nationale militaire wetgevingen om plaats te maken voor Europese (Noord-Atlantische). Men bedenke ook, dat ieder van de zes partijen bij de Parijse overeenstemming zich in beginsel bereid heeft verklaard om haar quota bij te dragen aan de gelden, welke voor goedmaking der Europese militaire uitgaven moeten worden overgemaakt en dat het behoud van nationale krijgsmachten nodeloos dubbele kosten, administratieve verrekeningen en geschillen meebrengen moet.

Gemeenschappelijke verdedigingsbegroting. In het tweede punt is slechts sprake van het vaststellen van overgangsbepalingen tussen het plan-*Pleven* en de instelling van een Europees verdedigingsbudget. Het ware gewenst geweest de bedoeling meer te preciseren. Zover uit de gepubliceerde berichten valt op te maken, heeft Minister *Pleven* voorgesteld, de nationale krijgsmachten van de Noord-Atlantische bondgenoten op te heffen. Bij wijze van concessie aan opposanten schijnt de Minister zijn opheffingsvoorstel later beperkt te hebben tot de nationale generale staven, die aan de nationaal gebleven troepen leiding zouden moeten geven. Vermoedelijk sproot dit beperkte plan voort uit zijn vroeger, ten aanzien van de integratie der Duitse krijgsmacht gesteld eis, dat een Duitse generale staf niet meer zou mogen herrijzen; gelijke behandeling van alle integrerende krijgsmachten moest dan wel tot gevolg hebben, dat ook aan het bestaan van andere bondgenootschappelijke nationale generale staven een einde werd gemaakt. Gaat men aldus te werk, dan zouden alle Duitse contingenten uitsluitend geïntegreerd moeten worden onder de leiding van de Europese generale staf. Maar dan behoort ook een einde te komen aan het bestaan van andere van hun leiding ontdane nationale krijgsmachten, welke in hun geheel in de Europese krijgsmacht zouden dienen op te gaan. Hetgeen tevens de eenvoudigste en minst kostbare oplossing van de integratie-plicht volgens het Noord-Atlantisch Verdrag zou zijn.

In elk geval mag men, naar het schijnt, aannemen, dat er zal moeten worden overgegaan tot de instelling van een gemeenschappelijke verdedigingsbegroting. Wat dit zal betekenen en welke gevolgen dit zal hebben werd nog niet vermeld. Eerst uit een in het Vaderland van 14 Januari 1952 opgenomen bericht blijkt enigszins hoe dit stelsel zou moeten werken.

Dit bericht, afkomstig uit „gewoonlijk betrouwbare Franse kringen” vermeldt een compromis, dat experts voor de financiering van het begin van een Europees leger te Parijs zouden hebben bereikt, en luidt als volgt:

1. De zes ministers van Financiën of Defensie zullen beslissen over de financiële bijdrage van ieder land. West-Duitsland, Frankrijk, Italië en de landen van de Benelux.

2. De parlementen van de landen zullen niet meer stemmen over een nationale begroting van defensie, doch over de bijdrage tot een gemeenschappelijke defensie.

3. Indien een parlement de bijdrage niet goedkeurt, zou in bepaalde gevallen de begroting van het vorige jaar voor het nieuwe jaar van kracht kunnen blijven.

Ook deze bepalingen geven mij aanleiding tot opmerkingen.

Vooreerst deze, dat slechts zes van de ondertekenaars van het Noord-Atlantisch Verdrag aan dit compromis hebben medegewerkt. Wat doen dan de andere mogendheden?

Er wordt niet meer gestemd over nationale begrotingen van defensie. Mag men hieruit afleiden dat de zes ondertekenaars afstand doen van nationale krijgsmachten? Zo ja, dan betekent dit mijns inziens een belangrijke stap in de goede richting. Moge deze tot navolging bij de andere bondgenoten leiden.

De parlementen zullen slechts stemmen over de bijdrage van hun land aan de Europese krijgskas. Hier valt, naar het mij voorkomt, niet anders te lezen dan dat wij getuigen zijn bij de wedergeboorte — op Europese schaal — van het oud-Nederlandse quota-stelsel, hetwelk ik vroeger heb voorspeld en aanbevolen als overgangmaatregel om te geraken tot heffing van Europese belastingen³⁾. Onmacht of onwil om quota te betalen was in ons land een vrij veel voorkomend verschijnsel toen het ging om provinciale bijdragen voor het nationale oorlogsbudget. De Staatsregeling van 1798 maakte nationale belastingheffing mogelijk en deze evolutie zal ook in Europees verband zeer goed mogelijk en op den duur wellicht onvermijdelijk zijn.

Onbeantwoord blijft nog de vraag, of uit het derde punt te lezen is, dat bij niet-goedkeuring van de eerste quota het totaal-bedrag van de laatste nationale defensie-begrotingen (oorlog- en marine-budgetten te zamen) verschuldigd zal zijn.

Technische aangelegenheden. Van de hier bedoelde onderwerpen

³⁾ In mijn opstel „Militaire belangen bij de aanstaande grondwetsherziening”, M.R.T. XLIII, blz. 444 v. en 447 v.

bracht ik hierboven reeds ter sprake, de regeling van militair straf- en tuchtrecht.

Nog op het laatste ogenblik vóór het ter perse gaan van dit opstel las ik in de Telegraaf van 29 Januari 1952 het bericht, dat de leden van het Europees gerechtshof, dat nodig wordt in het belang van het slagen van het plan-*Schuman*, ook zullen rechtspreken over militaire strafzaken, in welke rechtspraak zij zullen worden bijgestaan door drie militaire deskundigen. Ook hier blijkt van Nederlandse zijde gepoogd te zijn het in het wetsontwerp-oorlogsstrafrecht opgenomen stelsel van samenstelling van een militair gerechtshof — dat ik afgekeurd heb als zijnde een *lucus a non lucendo*⁴⁾ — in internationale regelingen te doen overgaan. Men plakt dan op zodanig rechtscollege het etiket „militair gerechtshof” en maakt zich wijs dat hiermede ook begrip van de militaire rechtspraak is binnengeloodst. Militaire juristen, die hun taak verstaan, zullen wel verplicht zijn hiertegen te protesteren: de militaire rechtspraak wordt aldus verburgerlijkt, vooral wanneer het aantal burger-leden dat van de militaire collegae belangrijk overtreft. Het militaire leven stelt nu eenmaal strengere eisen dan het burgerlijke met daaruit voortvloeiende eigenaardige noodtoestanden en plichtconflicten, welker betekenis en invloed in bijzondere gevallen niet dan hoogst zelden door burger-juristen kunnen worden gewaardeerd. Een juist oordeel kan in de regel alleen gevormd worden door officieren die met militaire rechtspraak te maken hebben en die een militaire opvoeding en studie volbracht hebben.

Nu nog enkele woorden over de dienstplicht zowel voor mannen als voor vrouwen. Langs deze weg moet het aantal dienstdoende Europese militairen op peil gehouden worden. Détails van deze regeling, zoals keuring volgens hiervoor aangegeven Europese grondslagen, aanneming of erkenning van gewetensbezwaren tegen militaire dienst e.d. kunnen bij delegatie aan nationale wetgevers overgelaten worden. Doch de grote lijnen ingevolge het Europees wettelijk voorschrift behoren door iedere bondgenoot in zijn gezagsgebied in acht genomen en ten uitvoer gelegd te worden.

Verder zouden op voor de Europese gemeenschap bindende wijze geregeld moeten worden onderwerpen als regeling van de staat van oorlog en/of van beleg, bevorderings- en pensioensvoorzichten, salarissen en toelagen van militairen enz.

Wat men verstaat onder een gemeenschappelijke betalingsrol is mij niet duidelijk. Indien men hiermede bedoelt, dat de Europeese militaire administratie ontvangt alle inkomsten en verricht alle uitgaven voor en van de Europese krijgsmacht, dan is deze handelwijze alleszins aannemelijk. Zou zij ook voor „uitgeleende” afdelingen gelden?

Ik kom nog even terug op de bezwaren, welke de vertegenwoordigers van de Benelux-landen schijnen te hebben geopperd, samen-

⁴⁾ Zie M.R.T. XLIV blz. 535 v.

gevat in de clause, dat de Benelux-landen zelf ruime bevoegdheden wensden te behouden. Er is dus gepleit voor het behoud van belangrijke invloed op maatregelen van defensie, voor handhaving van oude en wellicht reeds verouderde toestanden en verhoudingen. Is dit wel de juiste weg voor ons land?

Nederland heeft in de na-oorlogse jaren wel bemerkt, dat zijn invloed op grote maatregelen in zake defensie weinig waardering heeft ondervonden en ook op ander gebied wordt Nederland niet als eersterangs bondgenoot beschouwd. Bestaat onder deze omstandigheden niet de kans, dat ondersteuning van behoudende eisen bij de andere bondgenoten eerder wrevel dan instemming en tegemoetkoming verwekken en is het dan niet beter om te trachten de drang naar supra-nationale eenheid te volgen en deze organisatie van een zo goed mogelijke wetgeving te helpen voorzien? Vooral op het gebied van militair straf- en tuchtrecht is hiertoe gelegenheid. Weinig landen in West-Europa kunnen wijzen op een Tijdschrift als het onze, dat in zijn 45e jaargang is, dat uitsluitend uitbreiding van de kennis van militair straf- en tuchtrecht dient en de studie ervan stimuleert. Ik zelf ben ruim twintig jaren lector aan de Amsterdamse Universiteit geweest en heb tal van officieren van zee- en landmacht, van welke er nog enige in actieve dienst zijn, in de gelegenheid gesteld om de weg te leren kennen in dit, voor de gemiddelde jurist weinig aantrekkelijk, deel der rechtswetenschap. Ruim twee jaar geleden heb ik nogmaals deze taak vervuld ten behoeve van twee marine-officieren, aan wie ik ook enig inzicht heb verschaft in de toen in eerste ontwikkeling verkerende internationale perspectieven. Sedert zijn aan de Leidse en aan de Groningse Universiteiten privaat-docenten werkzaam, die ieder op zijn wijze een overeenkomstige taak vervullen ten behoeve van vrij talrijke officieren-toehoorders.

Daarentegen bezit België nog niet eens een uitgave van zijn militaire strafwetgeving, worden wijzigingen in onze oude R.L. — welke ook daar geldt — alleen gecontrasigneerd door de Minister van Justitie, en berust de militaire overheid er in, dat de namen van de officieren, die in een Krijgsraad zitting hebben gehad, bij de publicatie van een vonnis niet worden vermeld ⁵⁾.

Er zijn dus heel wat militaire juristen in onze nationale krijgsmacht werkzaam, die zich ook deze bijzondere rechtskennis hebben verworven. Bij de Koninklijke Landmacht is zelfs een militair-juridische dienst ingesteld. Is dit alles niet voldoende om onze Regering er toe te brengen om in het streven naar eenheid in de toepassing van de militaire strafwetgeving enige meer dan gewone belangstelling te tonen en niet af te wachten hetgeen te eniger tijd van andere zijde met zekere pressie zal worden aangeboden?

Januari 1952.

⁵⁾ M.R.T. XLIV blz. 597 en 723.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde (K.L.) Poerwekerto.

Vonnis van 11 Juli 1949.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Majoors J. J. W. Berkhout en J. W. G. Cornet.

Raadsman: Majoor W. A. M. van de Ven.

Oorlogsnoodzaak. Bewijs niet vereist, doch vermoeden genoeg geacht, behoudens tegenbewijs.

Beklaagde had vanuit een auto gevraagd op langs de weg lopende Indonesiërs en daarbij één dier lieden gedood en twee gewond. Ten aanzien van de ingetreden dood en het ingetreden zwaar lichamelijk letsel voorwaardelijk opzet aanwezig geacht. Het bewezen verklaarde feit echter niet strafbaar geacht vermits de Krijgsraad — niettegenstaande twijfel is blijven bestaan of beklagde niet uit opgekropte wraakgevoelens op onschuldigen heeft geschoten — het niet uitgesloten acht dat er slechts militaire motieven een rol hebben gespeeld, waardoor op grond van artikel 38 W.M.S.R. het ongeoorloofde van de daad is weggevallen. Van de niet-uitgesloten geachte militaire noodzaak is van beklagde bewijs in optima forma niet te vergen, doch veeleer moet — naar analogie van de regeling van artikel 74, 2° Inv. M.S.T. — het beroep op oorlogsnoodzaak aanvaard worden totdat het tegendeel is aannemelijk gemaakt.

Voorwaardelijk opzet.

(W.M.S.R. art. 38; W.v.Sr. artt. 287 en 300).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE K.L. TE POERWEKERTO,

in de zaak van de auditeur-militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen C. J. O., geboren 28 Februari 1927, soldaat, beklagde,

[Tenlastelegging: „dat hij, als militair, in werkelijke dienst bij „de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 19 Maart 1949, op de „openbare rijweg, de Grote Postweg, tussen Adjibarang en Boemi-„ajoe, in ieder geval in Midden-Java:

„I. opzettelijk *Sarja*, *Songeb* en *Sakman*, in ieder geval een of „meer personen, van het leven heeft beroofd, door alstoen aldaar „met een Owen-gun, in ieder geval een vuurwapen, opzettelijk op „deze personen te schieten, met het gevolg dat deze door een of meer „kogels uit dat wapen werden getroffen en aan de daarbij bekomen „verwondingen terstond dan wel kort daarna zijn [is] overleden;

„althans alstoen aldaar bovengenoemde personen of een of meer „van hen opzettelijk zwaar lichamelijk letsel heeft toegebracht, al- „thans heeft mishandeld, door alstoen aldaar opzettelijk op hen te „schieten met bovenbedoeld vuurwapen tengevolge van welk schieten „deze personen zijn getroffen en aan de daarbij bekomen verwon- „dingen zijn overleden;

„II. alsmede *alstoen aldaar, heeft geprobeerd Daklan en Rawan, in ieder geval een of meer personen, opzettelijk van het leven te beroven, door alstoen aldaar opzettelijk met een Owen-gun, in ieder geval met een vuurwapen, op deze personen op borsthoogte te schieten, welke poging tot levensberoving slechts niet tot het gewenste resultaat heeft geleid door de van zijn, beklaagdes wil onafhankelijke omstandigheid, dat deze personen door dit schieten niet zodanige verwondingen opliepen, dat zij daaraan zijn overleden, althans alstoen aldaar Daklan en Rawan voornoemd, in ieder geval een of meer personen, opzettelijk zwaar lichamenlijk letsel heeft toegebracht, althans heeft mishandeld, door alstoen aldaar opzettelijk op hen te schieten met bovenbedoeld vuurwapen, tengevolge van welk schieten deze personen door een of meer kogels uit dat wapen werden getroffen en daarbij het volgende zwaar lichamenlijk letsel, in ieder geval lichamenlijk letsel bewamen:*

„Rawan een kogelschot door zijn linkerdijsbeen, en

„Daklan een kogelschot, ingaande in het bovendeel van zijn linkeronderarm en uitgaande in zijn linkerhandpalm”, [waarvan de gescursiveerde gedeelten niet bewezen werden verklaard — *Red.*];

Post alia:

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting zakelijk onder meer heeft verklaard, dat hij op 19 Maart 1949 terwijl hij als militair in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, met een truck is meegereden van Adjibarang naar Boemiajoe; dat hij tijdens genoemde rit links naast de chauffeur heeft gezeten; dat zij te omstreeks 14.15 uur uit Adjibarang vertrokken; dat hij, nadat zij Windoeadji reeds gepasseerd waren, een aantal Indonesiërs met pikolans aan de linkerkant van de weg zagen lopen, gaande in de richting Boemiajoe; dat deze Indonesiërs toen de truck hen naderde, uitweken in de rand van de weg; dat hij, beklaagde, toen met de owen-gun, die hij bij zich had, enige vuurstoten op borsthoogte op deze Indonesiërs heeft afgegeven, daar zij een verdachte indruk op hem maakten; dat hij nl. op het midden van de weg reed en er z.i. geen enkele reden voor de Indonesiërs was om zich van de weg te verwijderen; dat hij gezien heeft, dat een paar van de Indonesiërs, waarop hij had geschoten, voorover vielen;

Post alia:

Overwegende, dat beklaagde immers opzettelijk heeft geschoten op de groep Indonesiërs langs de weg, waartoe ook de genoemde slachtoffers behoorden, zulks onverschillig of hij een of meer van hen daarbij zou doden of verwonden, zodat bij hem in deze van z.g.n. voorwaardelijk opzet moet worden gesproken;

Overwegende, dat, nu de Krijgsraad het sub I^o primair aan beklaagde ten laste gelegde (gedeeltelijk, namelijk ten aanzien van één der aldaar genoemde slachtoffers) bewezen heeft verklaard, een onderzoek naar het hem sub I^o subsidiair ten laste gelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet wettig en overtuigend be-

wezen acht, hetgeen beklaagde sub II° primair is ten laste gelegd en voorts sub I^o primair en sub II° subsidiair meer of anders is ten laste gelegde, dan hierboven uitdrukkelijk als bewezen is aangenomen, zodat beklaagde daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde echter ook ten aanzien van het wèlbewezen verklaarde gedeelte van het hem ten laste gelegde behoort te worden vrijgesproken, aangezien die feiten onder de omstandigheden, waaronder zij zijn gepleegd, niet strafbaar zijn;

Overwegende toch, dat er weliswaar bij de Krijgsraad twijfel is blijven bestaan aangaande de vraag, of beklaagde in deze niet uit een soort wraaklust en ter ontlasting van opgekropte rancunegevoelens tegenover de Indonesiërs in het algemeen — zulks ingevolge hetgeen hij eerder op die dag reeds had medegemaakt —, in den wilde weg heeft gevuid op mensen, omtrent wier onschuld bij hem generlei onzekerheid was gerezen, doch dat de Krijgsraad het niettemin niet uitgesloten acht, dat er bij beklaagde in deze geen andere dan militaire motieven gespeeld hebben, waardoor ingevolge artikel 38 van het Wetboek van Militair Strafrecht het ongeoorloofde van zijn optreden zou zijn weggefallen;

Overwegende te dien aanzien, dat ter terechtzitting is komen vast te staan, dat er die dag in de omtrek van Adjibarang rondzwervende benden waren gesignaleerd; dat een convooi uit Poerwokerto die dag was aangevallen met handgranaten en vuurwapenen; dat beklaagde bij het wegrijden uit Adjibarang zijn mensen op het hart heeft gedrukt om goed uit te kijken en geen enkel risico te nemen, dat beklaagde voorts ter zitting verklaard heeft, dat hem was opgevallen, dat er die dag op de weg tussen Adjibarang en Patagoeran niemand te zien was — een teken, dat er iets niet in de haak was — en ten slotte, dat de meerbedoelde Indonesiërs bij het naderen van de truck verdachte uitwijk-bewegingen maakten, welke niet te verklaren waren door de wijze van rijden van de auto, tegenover al hetwelk slechts kan worden gesteld het feit, dat er vlak bij de plaats, waar beklaagde op de pikollende Indonesiërs geschoten heeft, wegwerkers aan het werk waren, hetgeen er weer op zou wijzen, dat er van de zijde van de bevolking geen gevechtshandelingen te dier plaatse gevreesd werden;

Overwegende, dat dit alles bijeengenomen — gelijk gezegd — de Krijgsraad heeft doen besluiten het door en namens beklaagde gevoerde verweer, dat zijn optreden in deze een gevolg is geweest van een allengs bij deze onder-officier met een uitstekende staat van dienst in de loop van zijn ruim 2½-jarige dienst te velde in de tropen gegroeide militaire feeling, niet als onbewezen te verwerpen, doch integendeel als „niet-uitgesloten” te aanvaarden;

Overwegende, toch, dat in gevallen als de onderhavige van een beklaagde een bewijs in optima forma van het aanwezig zijn geweest van „oorlogs-noodzaak” in redelijkheid niet geëist kan worden, maar veeleer zelfs onder bepaalde omstandigheden zou moeten worden volstaan met een regeling analoog aan die van artikel 74 2°

der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, zodat de bewering van een beklagde in een dergelijk geval, dat zijn daad militair volgens het oorlogsrecht geoorloofd was, als juist zou moeten worden aanvaard, totdat het tegendeel aannemelijk is gemaakt;

[Volgt: bewezen-verklaring; niet-strafbaar-verklaring van het bewezen-verklaarde; vrijspraak. FIAT EXECUTIE dd. 10 November 1941 — *Red.*].

Krijgsraad te Velde (K.L.) Soerabaja.

Vonnis van 28 October 1949.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Majoors M. Witsenburg en C. D. E. van Katwijk.

Raadsman: Kapitein M. C. Straver.

Oorlogsnoodzaak. Bewijs niet vereist, doch vermoeden genoeg geacht, behoudens tegenbewijs.

Als commandant van een nachtelijke patrouille een gearresteerde Indonesiër neergeschoten. Het verweer, dat de arrestant een verdachte beweging maakte, niet onaannemelijk geacht, al wordt het niet door enig bewijsmiddel gedekt en weersproken door het slachtoffer (wiens verklaring echter ook op andere punten afwijkt). Onder de gegeven omstandigheden mag van een militair in een strafrecht-procedure geen bewijs worden gevorderd en dient de onwaarheid daarvan alleen aangenomen te worden wanneer zij aannemelijk wordt gemaakt — analoog aan de regeling van artikel 74, 2° Inv. Het gepleegde niet strafbaar geacht.

Wel strafbaar is het verzwijgen (in het patrouille-rapport) van bovenvermeld voorval en het invullen van het patrouille-rapport in strijd met de waarheid. Opgelegd: gevangenisstraf en verlaging, beide voorwaardelijk.

*Tijd van oorlog aanwezig geacht, aangezien Nederland zich in oorlog bevindt en de troepen, waartoe beklagde behoort, op expeditie zijn *).*

(W.M.S.R. artt. 38, 132; Wb. v. Str. artt. 41, 87, 289.)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE K.L. TE SOERABAJA,

in de zaak van de auditeur-militair, eiser, tegen J. G. d. K., sergeant, beklagde,

[Tenlastelegging: „I.e. dat hij als sergeant, in ieder geval als militair in werkelijke dienst, behorende tot de Koninklijke Landmacht „in of omstreeks Mei 1949, in het onderdistrict Soemberkareng, „regentschap Probolinggo, ter uitvoering van zijn voornemen en van „het misdrijf om Karto alias Moepatoen van het leven te beroven, „opzettelijk, staande op korte of vrij korte afstand van genoemde

*) Zie M.R.T. XLII, blz. 391 v.; N.J.B. 1949, blz. 797 v. (Red. M.R.T.)

„Karto alias Moejatoen, uit een met scherpe patronen geladen Lancaster een aantal schoten heeft gelost op en naar en in de richting van genoemde Karto, alias Moejatoen, zijnde de uitvoering van zijn, beklagdes voornemen niet voltooid alleen tengevolge van de van zijn, beklagdes, wil onafhankelijke omstandigheid, dat genoemde Kartoe, alias Moejatoen, door genoemde schoten niet werd gedood;

„2e. als sergeant, in ieder geval als militair in werkelijke dienst, behorende tot de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 26 Mei 1949, zijnde in tijd van oorlog, te Soemberkareng, regentschap Probolinggo, in ieder geval op Java, opzettelijk nalatig niet aan zijn commandeer officier of enig ander bevoegd commandant heeft medegedeeld, dat op of omstreeks 25 Mei 1949 door een onder zijn, beklagdes, commando staande nachtelijke patrouille een drietal mannelijke personen van Indonesische landaard was gearresteerd, en kort of vrij kort na die arrestatie door hem, beklagde, in ieder geval door militairen van genoemde patrouille was neergeschoten, terwijl hij, beklagde, deze mededeling als commandant van die gehouden patrouille doen moest en terwijl de verzwijging van deze mededeling het belang van de dienst kon schaden;

„3e. dat hij als sergeant, in ieder geval als militair in werkelijke dienst behorende tot de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 26 Mei 1949, zijnde in tijd van oorlog, te Soemberkareng, regentschap Probolinggo, in ieder geval op Java, opzettelijk in patrouille-rapport no. 1008, welk rapport hij, beklagde, als commandant van een in de avond van 25 Mei 1949 gehouden patrouille van 3-3-5 R.I. volgens voorschrift bij zijn compagnies-commandant, in ieder geval op diens bureau en voor deze bestemd, inleverde, valselijk en in strijd met de waarheid, heeft vermeld, dat de sterkte en samenstelling van bedoelde patrouille was: een sergeant, commandant, en zeven soldaten en dat te 22.45 uur geweervuur vanuit Zuidwestelijke richting van de overzijde der kali was ontvangen, welk vuur terstond beantwoord was, waarop de bende op de vlucht geslagen was en dat bij het daarna ingestelde onderzoek twee doden gevonden waren, wier namen onbekend waren, en eveneens opzettelijk valselijk en in strijd met de waarheid in genoemd rapport onder de rubriek: „vijanden gedood” heeft vermeld: „twee TNI” en in de rubriek: „vijanden gevangen” „NTR” en in de rubriek: „verschoten munitie”: „15 geweerpatronen, 67 stenpatronen, 28 brenpatronen”. — *Red.*]

Overwegende, dat beklagde ter terechtzitting zakelijk onder meer heeft verklaard, dat hij, terwijl hij als sergeant in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 25 Mei 1949 in het onderdistrict Soemberkareng, regentschap Probolinggo, opzettelijk uit een met scherpe patronen geladen Lancaster een aantal schoten heeft gelost op een Indonesiër, die hij zojuist op een onder zijn commando staande nachtelijke patrouille in de kampong Kademagan aldaar had gearresteerd; dat hij op korte afstand van deze Indonesiër stond en in diens richting heeft geschoten met de bedoeling hem dood te schieten; dat hij heeft gezien, dat de Indonesiër op de grond viel; dat er

op deze patrouille tevens twee andere Indonesiërs waren gearresteerd, welke eveneens kort na hun arrestatie door hem samen met een andere militair van zijn patrouille alstoen zijn neergeschoten; dat hij, in het kampement van zijn onderdeel te Soemberkareng teruggekeerd, de volgende dag opzettelijk heeft nagelaten het als bovenomschreven voorgevallene aan zijn commandant mede te delen; dat hij wist, dat hij als patrouillecommandant een dergelijke mededeling moest doen; dat hij alstoen aldaar opzettelijk valselijk en in strijd met de waarheid in het patrouillerapport nr. 1008, welk rapport hij als commandant van de als voormeld gelopen patrouille bij de commandant van zijn compagnie, te weten 3-3-5 R.I. heeft ingeleverd, heeft vermeld, dat de sterkte van de patrouille was: een sergeant, commandant, en zeven soldaten en dat te 22.45 uur vijandelijk vuur vanuit zuidwestelijke richting van de overzijde van de kali was ontvangen, welk vuur terstond beantwoord was, waarop de bende op de vlucht geslagen was, en dat bij het daarna ingestelde onderzoek twee doden gevonden waren, wier namen onbekend waren, en voorts onder de rubriek „vijanden gedood” „twee TNI.” en onder de rubriek „vijanden gevangen” „NTR” en in de rubriek „verschoten munitie” „15 geweerpatronen, 67 stenpatronen, 28 brenpatronen”;

Overwegende, dat de ter terechtzitting voorgelezen op 22 October 1949 voor de Officier-Commissaris afgelegde en met ede bevestigde getuigenverklaring van de Karto, alias Moejatoen, zakelijk onder meer inhoudt, dat hij op een dag in de maand Mei 1949 's avonds in zijn woning in de kampong Kademangan door Nederlandse militairen is gearresteerd en meegenomen; dat kort na zijn arrestatie door een der militairen op hem geschoten is en dat hij gewond naar zijn woning is teruggekropen;

Overwegende, dat de op 15 October 1949 voor de Officier-Commissaris afgelegde en met ede bevestigde getuigenverklaring van de kapitein T. Elgersma zakelijk onder meer inhoudt, dat hij op 25 Mei 1949 als commandant van 3-3-5 R.I. met een deel van zijn compagnie gelegerd was te Soemberkareng; dat hij alstoen aldaar aan beklagde opdracht heeft gegeven een nachtelijke patrouille te lopen; dat beklagde op 27 Mei 1949 het door hem over de gelopen patrouille opgemaakte rapport nr. 1008 heeft ingeleverd; dat beklagde hem eerst in Juli 1949 desgevraagd heeft medegedeeld, dat het door hem opgemaakte rapport vals was en dat het daarin opgenomen vuurgevecht gefingeerd was;

Overwegende, dat tijd van oorlog aanwezig moet worden geacht, aangezien Nederland zich in oorlog bevindt en de troepen waartoe beklagde behoort, op expeditie zijn;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, dat de beklagde de hem sub 1°, 2° en 3° ten laste gelegde feiten heeft begaan;

Overwegende, dat beklagde zich ten aanzien van het hem onder 1 ten laste gelegde er op heeft beroepen, dat hij de arrestant een

verdachte beweging meende te zien maken, waardoor hij ingevolgt het bepaalde in de artikelen 41, lid 1 van het Wetboek van Strafrecht of 38 van het Wetboek van Militair Strafrecht het recht had hem neer te schieten;

Overwegende, dat de Krijgsraad dit beroep op noodweer en oorlogsrecht onder de gegeven omstandigheden niet onaannemelijk acht, zij het, dat dit niet gedekt wordt door enig ander wettig bewijsmiddel en in strijd is met de onder ede voor de Officier-Commissaris afgelegde verklaring van het slachtoffer zelf, welke echter ook op verschillende detailpunten afwijkt van de door beklaagde gegeven lezing van het geval;

Overwegende nu, dat in gevallen als de onderhavige van een militair in een strafrecht-procedure in redelijkheid geen meerder bewijs gevorderd kan worden dan dat hij een op zichzelf niet onaannemelijke verklaring geeft van zijn handelwijze en dat de onjuistheid daarvan alleen dan zal mogen worden aangenomen, indien de onwaarheid van die verklaring aannemelijk wordt gemaakt, een regeling derhalve, analoog aan die van artikel 74, 2e van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht;

Overwegende, dat nu in deze het ongeoorloofde van beklaagdes optreden niet bewezen kan worden geacht, niet vaststaat, dat er terzake van het aan beklaagde onder 1 ten laste gelegde door hem een strafbaar feit is gepleegd en hij derhalve daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat de aan beklaagde onder 2 en 3 ten laste gelegde en bewezen verklaarde feiten moeten worden gequalificeerd als:

a. *„het als militair opzettelijk nalaten aan de bevoegde overheid een mededeling te doen, die hij van ambtswege doen moest, in tijd van oorlog gepleegd;*

b. *„het als militair opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen, in tijd van oorlog gepleegd”;*

beide voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 132 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde te dier zake wel strafbaar is, zijnde te dien aanzien van geen feiten en omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden, waaronder zij zijn begaan, waarbij de Krijgsraad rekening heeft gehouden met de goede beoordeling van deze beklaagde, speciaal ook wat zijn optreden te velde betreft;

Overwegende, dat mede daarom de Krijgsraad van oordeel is, dat te dezen met het opleggen van een voorwaardelijke vrijheidsstraf kan worden volstaan, waartegen het militair belang zich niet verzet, evenmin als tegen het voorwaardelijk opleggen van de bijkomende straf van verlaging, die anders tegen beklaagde zou zijn uitgesproken, aangezien een gegradueerde beklaagde in het algemeen op grond van

dergelijke feiten ongeschikt moet worden geacht in de door hem beklede rang te blijven dienen;

[Volgt: veroordeling (terzake van de feiten 2 en 3) tot 6 weken gevangenisstraf en verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse, beide straffen voorwaardelijk, proeftijd één jaar. FIAT EXECUTIE d.d. 21 Februari 1951. — *Red.*]

Krijgsraad te Velde (K.L.) te Semarang.

Vonnis van 24 Februari 1950.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Lt. Kol. F. H. Berger en Majoor J. J. W. Berkhoudt.

Raadsman: 2e lt. J. H. H. Heynders.

Een militair, dienstdoende als berichtenklerk op een berichten-centrum, ook al is hij verplicht waakzaam te zijn en al is hij gewapend met een geweer, is daardoor niet „op post of witkijk gesteld” in de zin van artikel 69 W.M.S.R. en is mitsdien geen „schild-„wacht”. Dit slapen levert echter wèl een (eigenlijk) krijgstuchtelijk vergrijp op, hetwelk bij de straf in aanmerking wordt gebracht, nu er verband en samenhang bestaat met het (strafbare) feit van het aan zijn schuld te wijten zijn dat enig wapen zoekraakt (V.M.G. 512). De Krijgsraad neemt in aanmerking dat beklaagde terzake reeds krijgstuchtelijk gestraft is.

Ook het (eigenlijke) krijgstuchtelijke vergrijp wordt in het vonnis van een „qualificatie” voorzien.

(W.M.S.R. art. 69; W.K. artt. 57 en 60; V.M.G. (Ind.) 512).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE (K.L.) TE SEMARANG,

in de zaak van de Auditeur-Militair, eiser, tegen G. H. J. v. d. W., geboren 12 Augustus 1926, soldaat Ned. Verbindingsafd. Midden-Java, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als militair in werkelijke dienst bij de Koninklijke Land-„macht, op 12 of 13 December 1949 of daaromtrent, te Salatiga, „althans op Midden-Java, met een geweer gewapend op post gesteld „en derhalve schildwacht zijnde in de zin van het Wetboek van „Militair Strafrecht, heeft geslapen en alzo een als zodanig op hem „rustende verplichting tot voortdurende waakzaamheid en paraat-„heid niet heeft nagekomen; voorts, dat het ten tijde en ter plaatse „als bovengenoemd, aan zijn schuld te wijten is geweest dat enig „wapen is weggeraakt;

„immers heeft hij, ten tijde en ter plaatse als bovengenoemd, „schildwacht zijnde en als zodanig met een geweer op post gesteld,

„dit geweer van zich afgelegd en is hij gaan slapen zonder voldoende „maatregelen te nemen om dit geweer veilig te stellen, tengevolge „waarvan genoemd geweer kon worden en ook is ontvreemd, in elk „geval weggeraakt“;

Overwegende, dat beklagde ter terechtzitting zakelijk onder meer heeft verklaard, dat hij in de nacht van 12 op 13 December 1949, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was en was ingedeeld bij de Territoriale Verbindingsafdeling Midden-Java, nachtdienst had als berichtenklerk op het berichtencentrum „T“-Brigade te Salatiga, welke dienst duurde van 20.00 tot 02.00 uur; dat hij daar in een stoel zat, met zijn geweer naast zich, toen hij in slaap is gevallen; dat hij die nacht te omstreeks 01.45 uur wakker werd, doordat een militair van de AAT het kantoor binnenkwam; dat hij toen bemerkte, dat zijn geweer verdwenen was;

Overwegende, dat ter terechtzitting aan beklagde is voorgehouden uit het proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, op 13 December 1949 te Salatiga opgemaakt en ondertekend door de sergeant-majoor J. D. Smeets en de sergeant P. E. Kramer, de verklaring van de soldaat Th. M. Gerritse, welke verklaring zakelijk onder meer inhoudt, dat hij in de nacht van 12 op 13 December 1949 nachtwacht had bij de werkplaats van de 17e Cie AAT in het kampement te Salatiga; dat hij te omstreeks 01.30 uur in de buurt van het berichtencentrum „T“-Brigade kwam en daar in de verlichte kamer een Indonesiër zag, die hem verdacht voorkwam; dat hij op de deur van het berichtencentrum toeliep en toen een tweede Indonesiër zag, die de eerste waarschuwde; dat deze Indonesiërs snel verdwenen, waarop hij de kamer is binnengegaan; dat daar een militair zat te slapen en op dat moment wakker werd; dat deze militair zijn wapen kwijt was;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, dat de beklagde de hem ten laste gelegde feiten heeft begaan, met dien verstande, dat de Krijgsraad niet bewezen acht, dat beklagde schildwacht was in de zin van het Wetboek van Militair Strafrecht, zodat de beklagde van het daarop betrekking hebbend gedeelte van de telastelegging behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende immers, dat een nachtdienst als berichtenklerk op een berichtencentrum, ook al is deze gewapend met een geweer, niet wil zeggen, dat deze militair op post of uitkijk is gesteld, in de zin van artikel 69 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende echter, dat de Krijgsraad wel wettig en overtuigend bewezen acht, dat de beklagde een op hem als nachtdienst hebbende berichtenklerk rustende verplichting om waakzaam te blijven niet is nagekomen, hetgeen weliswaar niet is een strafbaar feit, maar niettemin oplevert een krijgstuchtelijk vergrijp als bedoeld in artikel 2, 1° van de Wet op de Krijgstucht, welk feit, nu er samenhang en verband bestaat tussen dit vergrijp en het aan beklagde mede ten laste gelegde, hierboven bewezen verklaarde en hieronder sub 1° gequalificeerde strafbare feit, ingevolge artikel 60 van genoemde wet

door de Krijgsraad bij de bepaling van de straf in aanmerking moet worden genomen;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. *aan zijn schuld te wijten zijn, dat enig wapen wegraakt;*
2. *als berichtenclerk tijdens nachtdienst, terwijl hij waakzaam moest blijven, in slaap vallen, bij een leger te Velde;*

voor wat betreft het sub 1°. gequalificeerde feit voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 1 van de verordening van het militair gezag nr.512;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden, waaronder zij zijn begaan,

waarbij de Krijgsraad rekening heeft gehouden met het feit, dat beklaagde te dezer zake *) reeds krijgstuchtelijk is gestraft met veertien dagen streng arrest, welke straf hij inmiddels geheel heeft ondergaan, terwijl de Krijgsraad voorts onder meer in aanmerking heeft genomen de enigszins zwakke gezondheid van beklaagde. zijn overigens goed gedrag en het feit dat hij met zijn onderdeel op het punt staat te repatriëren;

Gezien, behoudens voormelde artikelen, de artikelen 2, 4, 6, 60 en 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 10, 27 en 91 van het Wetboek van Strafrecht, 151, 193 en 197 van het Regtspleging bij de Landmagt, 57 van de Wet op de Krijgstucht;

[Volgt: veroordeling tot 2 maanden gevangenisstraf met aftrek voorarrest van 10 Febr. 1950 af. — *Red.*]

Krijgsraad te Velde (K.L.) te Madioen.

Vonnis van 28 September 1949.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Majoor Mr W. J. de Graaff en Kapitein P. Terlouw.

Raadsman: Adjudant-onderofficier J. G. Ruben.

Zonder daartoe gerechtigd te zijn in Indonesië een vuurwapen en munitie voorhanden hebben.

*) Nu de Wet op de Krijgstucht de Rechter alleen de bevoegdheid geeft een krijgstuchtelijk afgedaan strafbaar feit strafrechtelijk te behandelen, niet om terzake van een eigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp, dat reeds (krijgstuchtelijk) bestraft was, nogmaals via artikel 60 een straf op te leggen, moet aangenomen worden dat de krijgstuchtelijke straf alleen betrekking heeft gehad op het zoekraken van het geweer. Hierop duidt ook de vermelding van artikel 57 W.K. Zie M.R.T. XLIII, blz. 708/709. (Red. M.R.T.)

Voorwaardelijke gevangenisstraf en onvoorwaardelijke geldboete; voorwaardelijke verbeurdverklaring van wapen en munitie.

(W.M.S.R. artt. 13 en 15; Wb. v. Str. art. 14a;
Ordonnantie Tijdel. Bijz. Strafbep.)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE (K.L.) TE MADIOEN,

in de zaak van de Auditeur-Militair, eiser, tegen D. B., geboren 18 December 1925, sergeant, beklaagde,

[Tenlastelegging: „dat hij als sergeant, in ieder geval als militair „in werkelijke dienst, behorende tot de Koninklijke Landmacht, in „of omstreeks Juni 1949, in ieder geval in 1949, te Modjokerto, in „ieder geval op Java, zonder daartoe gerechtigd te zijn een pistool, „merk Colt, in ieder geval een vuurwapen en 23, althans aan aantal, „patronen onder zich en in zijn bezit en voorhanden heeft gehad” — *Red.*]

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „zonder daartoe gerechtigd te zijn in Indonesië een vuurwapen „en munitie onder zich te hebben”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 1 Ordonnantie tijdelijke bijzondere strafbepalingen;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder het is begaan, waarbij de Krijgsraad er rekening mede heeft gehouden, dat beklaagde reeds enige malen pogingen in het werk gesteld heeft dit vuurwapen te doen registreren;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht. . . .enz.

[Volgt: veroordeling tot een week gevangenisstraf en verbeurdverklaring van een Colt-pistool en 23 patronen, gevangenisstraf en verbeurdverklaring voorwaardelijk, met een proeftijd van één jaar; voorts: tot een geldboete van f 15.—, onvoorwaardelijk. — *Red.*]

NASCHRIFT.

Het valt op dat hier een onderofficier als raadsman is opgetreden. Dát laten de Regtsplegingen niet toe, tenzij men hier ook een beroep zou willen doen op artikel 249 R.L. Zulks zou m.i. alleen dan toegelaten zijn, wanneer er geen enkele officier beschikbaar geweest zou zijn om de beklaagde bij te staan. Dat is onaannemelijk, temeer, nu de zaak niet van spoedeisende aard geweest schijnt te zijn.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde (K.L.) te Pekalongan.

Vonnis van 1 December 1948.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Majoors J. J. W. Berkhout en J. W. Bernardi.

Raadsman: 2e Luitenant H. A. M. Nederveen.

Plundering.

Beklaagde niet ter terechtzitting verschenen. Wel is de Krijgsraad doordrongen van de wenselijkheid (art. 119 R.L.) dat de beklagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting aanwezig is, doch in daarvoor geëigende gevallen mag een doeltreffende berechting van zaken niet worden verhinderd door afwezigheid van de beklagde. Zulks klemt i.c. te meer nu de psychische toestand van beklagde zijn verschijning medisch niet verantwoord doet zijn, hij in het voorlopige onderzoek gaaf en onvoorwaardelijk bekende zich aan het hem thans ten laste gelegde te hebben schuldig gemaakt en hij zijn raadsman uitdrukkelijk heeft verzocht, zijn belangen ter terechtzitting te behartigen. Toepassing van artikel 249 R.L.

(R.L. artt. 119 en 249; W.M.S.R. art. 153.)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE (K.L.) TE PEKALONGAN,

in de zaak van de Auditeur-Militair, eiser, tegen J. L. M. W., geboren 24 Juli 1925, soldaat, beklagde, vertegenwoordigd door zijn verdediger, 2e luitenant H. A. M. Nederveen,

[Tenlastelegging: „dat hij als militair in werkelijke dienst be-, horende tot opgemeld op voet van oorlog gebracht onderdeel der „Koninklijke Landmacht, in of omtrent Augustus 1947 uit een „woning, gelegen in dessa Bandengan nabij Tjepiring, met het oog- „merk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een acten- „tas, een wekker en een olie-lampje, toebehorende aan Soehoed, „althans aan een ander of anderen dan aan hem, beklagde, bij het „plegen van welke diefstal hij, beklagde, misbruik heeft gemaakt „van de gelegenheid, hem als militair geschonken, om alstoen tijdens „een in die woning te verrichten huiszoeking en arrestatie die woning „ongehinderd te betreden en te doorzoeken.” — *Red.*]

Overwegende, dat de Krijgsraad, ondanks het feit, dat beklagde niet ter terechtzitting is verschenen, termen aanwezig heeft geacht om diens zaak desniettemin in behandeling te nemen en daarin vonnis te wijzen, waartoe naar het oordeel van de Krijgsraad artikel 249 van de Regtspleging bij de Landmagt de mogelijkheid heeft geopend:

Overwegende toch, dat, hoewel de Krijgsraad van de wenselijkheid van de in artikel 119, alinea 1 van die wet voorgeschreven tegenwoordigheid van de beklagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting doordrongen is, onder de huidige omstandigheden in Indonesië naar de mening van de Krijgsraad een doeltreffende berechting van de aanhangige zaken ter plaatse door het militair be-

lang bepaaldelijk wordt gevorderd en deze in daarvoor geëigende gevallen niet door de afwezigheid van de beklaagde mag worden verhinderd;

Overwegende, dat dit in het onderhavige geval te meer klemmt, omdat de belangen van beklaagde zelf daardoor niet worden geschaad, aangezien zijn psychische toestand naar het oordeel van de psychiater-neuroloog een gedwongen verschijning van beklaagde ter terechtzitting medisch niet verantwoord doet zijn en beklaagde op het punt staat te repatriëren, zodat, indien de berechting thans niet zoude plaats hebben, de behandeling van deze zaak weer lange tijd zou worden verschoven en beklaagde, die nog nimmer voor een strafbaar feit is veroordeeld, al die tijd onder de psychische druk van deze hangende krijgsraad-zaak zou verkeren, hetgeen zijn geestelijke en lichamelijke gezondheidstoestand niet ten goede zou komen;

Overwegende bovendien, dat beklaagde te dezen niet in zijn verdediging geschaad wordt, vermits hij bij zijn verhoor door de militaire politie een gave en onvoorwaardelijke bekentenis ter zake heeft afgelegd, hetgeen de raadsman ter zitting namens beklaagde nogmaals heeft herhaald, daarbij tevens mededelende, dat beklaagde hem na het uitbrengen der dagvaarding nog eens uitdrukkelijk verzocht heeft zijn belangen ter zitting te willen behartigen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het bovenstaande van mening is, dat het bij de Regtspleging bij de Landmagt bepaalde omtrent het vervolgen der procedures en het wijzen van vonnissen, te dezer zake op dit punt niet van toepassing kan worden gehouden; . . . enz.

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 2 Augustus 1951.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Luits. t. Zee 1e kl. W. H. Crommelin, P. W. C. de Vos, J. H. van de Wall en E. W. H. van Renesse.

Raadsman: Luit. t. Zee 2e kl. A. Blokland.

Samenloop ?

Beklaagde, op wacht bij de valreep staande, verlaat ongeoorloofd zijn post en zijn schip en begeeft zich (onrechtmatiglijk gebruik makend van een dienstjeep) naar een andere plaats. Qualificatie op grond van art. 129 W.M.S.R. (het niet nakomen van een wachtverplichting).

Aftrek voorarrest: streng arrest voor de gehele duur en licht arrest voor een derde van de duur.

(W.M.S.R. artt. 97, 99 (4), 129; Wb. v. Str. artt. 55, 57; W.V.W. art. 37.)

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen K. W., oud 22 jaren, gerequireerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos 3e klasse aan boord van Hr. Ms. „Castor”,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad dd. 9 Juni 1951 No. CZM/P13032/64578;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad dd. 13 Juli 1951, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd: „dat hij, dienende als matroos 3e klasse z/m „aan boord van Hr. Ms. „Castor” te Oudeschild, op of omstreeks „5 Mei 1951 in tijd van oorlog, terwijl hij van 00.00 tot 04.00 uur „dienst had als onderofficier van de hondenwacht en als zodanig „verplicht was aan boord van gemeld schip te blijven, te circa 02.30 „uur eigendunkelijk zijn post en zijn schip heeft verlaten en zich via „Den Burg naar De Koog heeft begeven, hebbende hij daarbij tevens „opzettelijk wederrechtelijk het aan de Staat der Nederlanden toe- „horende motorvoertuig jeep KM 25-14 gebruikt op de voor het „openbaar en ander rijverkeer openstaande rijweg van Oudeschild „naar Den Burg en De Koog”;

Gezien: . . . enz.;

Post alia:

Overwegende dat K. W., oud 22 jaar, ten processe als beklagde, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard:

dat hij op 5 Mei 1951, dienende als matroos 3e klasse z/m aan boord van Hr. Ms. „Castor”, toen liggende te Oudeschild, onderofficier van de hondenwacht was, van 00.00 uur tot 04.00 uur, in welke hoedanigheid hij onder meer verplicht was aan dek bij de valreep van genoemd schip te blijven; dat hij te circa 02.30 uur eigendunkelijk zijn post en zijn schip heeft verlaten, en zich samen met de schrijver 2e klasse V. W. en de matroos 3e klasse z/m W. via Den Burg naar De Koog heeft begeven, waarbij zij opzettelijk, hoewel niemand van hen daartoe toestemming had, het aan de Staat der Nederlanden toebehorende motorvoertuig, jeep KM 25-14, hebben gebruikt op de voor het openbaar en ander rijverkeer openstaande rijweg van Oudeschild naar Den Burg en De Koog;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

a. de wachtlijst aan boord Hr. Ms. „Castor” van 4 Mei 1951, houdende o.m. Onderofficier Hondenwacht Matroos 3e klasse W.;

b. de bijzondere consignes Onderofficier van de Wacht aan boord Hr. Ms. „Castor”, houdende o.m.:

1. Bevindt zich onafgebroken aan de valreep.

enz.

Post alia:

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als:

1e. „BEHORENDE TOT ENIGE WACHT ALS ANDER MILITAIR DAN

„DIE GENOEMD IN HET EERSTE EN VIERDE LID VAN ARTIKEL 129
„VAN HET WETBOEK VAN MILITAIR STRAFRECHT EIGENDUNKELIJK
„ZIJN POST VERLATEN, GEPLEEGD IN TIJD VAN OORLOG”;

2e. „OPZETTELIJK WEDERRECHTELIJK EEN AAN EEN ANDER TOE-
„BEHOREND MOTORRIJTUIG OP EEN WEG GEBRUIKEN” *);

Overwegende dat gelet op de ernst der gepleegde feiten, de om-
standigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van be-
klaagde, een gevangenisstraf voor de tijd van ACHT WEKEN **) pas-
send wordt geacht, terwijl de tijd door hem van 5 tot en met 8 Mei
1951 in streng arrest doorgebracht geheel en die van 9 tot en met
16 Mei 1951 in licht arrest doorgebracht voor een derde gedeelte of
DRIE DAGEN in mindering behoort te worden gebracht bij de uitvoe-
ring van de op te leggen straf; . . . enz.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 31 Mei 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff. *Leden:*

Luitenant-Kolonels C. H. van Malsen en F. J. Molenaar.

Raadsman: Kapitein Mr J. Dambrink.

„Opzettelijk wederrechtelijk een aan een ander toebehorend motor-
„rijtuig op een weg gebruiken”, gepleegd door een kapitein, die een
zijner onderhebbende jeeps bezigt voor particuliere doeleinden.

(W.V.W. art. 37).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
W. T., geboren 31 Maart 1906, res. Kapitein R.A.A.T., beklaagde;

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd ***):

„dat hij als kapitein, ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht,
„althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 15 April
„1951 te Utrecht en elders in Nederland een jeep opzettelijk weder-
„rechtelijk heeft gebruikt op voor het openbaar verkeer openstaande
„wegen, welke jeep toebehoorde aan de Staat der Nederlanden, al-
„thans aan een ander dan aan hem, beklaagde, althans zo op het
„voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen, terzake dat hij
„alstoen aldaar opzettelijk een hoeveelheid benzine, welke toebe-
„hoorde aan de Staat der Nederlanden althans aan een ander dan aan
„hem, beklaagde, en welke benzine hij als bestuurder van een jeep,
„behorend tot zijn onderdeel, onder zich had, althans anders dan
„door misdrijf onder zich had, wederrechtelijk zich heeft toege-
„eigend”;

*) Qualificatie conform eis van de Fiscaal. (Red. M.R.T.)

**) De Fiscaal had zes weken m.a. gevorderd. (Red. M.R.T.)

***) Met uitzondering der cursiveringen bewezen verklaard.

(Red. M.R.T.)

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard, dat hij in de maand April 1951, terwijl hij van 2 tot 27 April 1951 als reserve-kapitein in de functie van Commandant . . . Cie . . . Bat. RAAT Instructiegroep „X” Legerplaats Wittenberg te Stroe in werkelijke dienst was, op 15 April 1951 als bestuurder van de jeep KP 30-18 vanuit de legerplaats Wittenberg te Stroe een rit naar Utrecht gemaakt heeft zonder daarvoor van iemand toestemming te hebben; dat hij deze jeep KP 30-18 met nog 55 andere motorrijtuigen in ontvangst had genomen voor de „Her-, halingsoefening 1951” en deze als Commandant . . . Cie, geheel onder zijn beheer had; dat hij deze rit naar Utrecht maakte om in verband met een in Indië opgelopen exceem, waarvoor hij zich regelmatig moest baden, hetgeen in Wittenberg niet mogelijk was, in Utrecht een bad te nemen en tevens een octrooikwestie, die geen langer uitstel gedoogde, te bespreken; dat hij op geen enkele manier gerechtigd was voor het behartigen van zijn particuliere belangen een militair motorrijtuig te gebruiken;

dat hij voor deze rit een rij-opdracht in strijd met de waarheid heeft ingevuld; dat de door hem op 15 April 1951 gebruikte jeep en de door deze rit gebruikte benzine geheel en eigendom aan de Staat der Nederlanden toebehoorden;

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*opzettelijk wederrechtelijk een aan een ander toebehorend „motorrijtuig op een weg gebruiken”*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 37 Wegenverkeerswet;

[Volgt: veroordeling tot geldboete van *f* 300, subs. 25 dagen hechtenis — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Zuid.

Vonnis van 20 December 1950.

President: Luitenant-kolonel Mr F. A. J. Deelen. *Leden:* Kolonel J. L. H. A. Antoni en Luitenant-kolonel J. A. de Witte.

Openbare dronkenschap; recidive wegens vroegere transactie op de voet van art. 74 Wb.v.Str. van gelijke overtreding.

(Wb.v.Str. artt. 74 en 453).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. W., geboren 10 Maart 1912, tijdelijk korporaal o.v.w. bij de administratieve Compagnie van de 2e Kaderschool Infanterie, beklagde, niet verschenen overeenkomstig het bepaalde bij artikel 179 lid 2 van de Regtspleging bij de Landmagt,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij te Schinnen op of omstreeks 9 October 1950 te omstreeks „15 uur zich in kenlijke staat van dronkenschap heeft bevonden op „de openbare weg, de Stationsstraat, zulks nadat op 22 Februari „1950 krachtens machtiging van de Auditeur-Militair bij de Krijgs- „raad te Velde „Zuid” te 's-Hertogenbosch en binnen de door die „auditeur-militair gestelde termijn ter Secretarie van genoemde „Krijgsraad, was betaald een bedrag van tien gulden ter voorkoming „van een strafvervolgung wegens een door hem, beklaagde, gepleegde „overtreding van artikel 453 Wetboek van Strafrecht”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat het ambtsedig proces-verbaal dd. 16 October 1950, opgemaakt door Adolf Ramaekers, opperwachtmeester der Rijkspolitie te Schinnen, behorende tot de Groep Beek, Post Schinnen, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van:

1. *Relatant*: . . . enz.;

2. *Hubertina Bruls*, oud 24 jaar, zonder beroep, wonende te Schinnen;

dat op 9 October 1950 een persoon, gekleed in militaire kleding hun café binnenkwam; dat zij zag, dat bedoelde persoon dronken was; dat bedoelde persoon haast niet meer op zijn benen kon staan en naar genever stonk; dat bedoelde soldaat, toen zij weigerde hem een borrel te schenken, met stoelen gooide en met de vuist op het buffet sloeg; dat zij bang werd en relatant heeft opgebeld; dat even daarna bedoeld persoon het café verliet;

Overwegende, dat zich bij de processtukken bevindt een ambtelijke verklaring dd. 29 November 1950, opgemaakt door de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad te Velde „Zuid”, de Kapitein Mr Ir W. H. Folmer, blijkens welke verklaring H. W., tijdelijk korporaal. o.v.w.-er bij de Administratieve Compagnie der 2e Kaderschool Infanterie te Weert, op 22 Februari 1950, door betaling van een bedrag van tien gulden, strafvervolgung heeft voorkomen terzake overtreding van artikel 453 Wetboek van Strafrecht, gepleegd te Geleen op 2 Januari 1950;

Overwegende [bewezen-verklaring — *Red.*];

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Zich in kennelijke staat van dronkenschap op de openbare weg „bevinden, gepleegd nadat nog geen jaar is verlopen sedert een „vroegere veroordeling van de schuldige wegens gelijke overtreding „onherroepelijk is geworden*”, voorzien en strafbaar gesteld bij art. 453 van het Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een hechtenis voor de tijd van drie dagen — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 7 December 1950.

President: Luitenant-kolonel Mr H. H. A. de Graaff. *Leden:* Majoor H. P. Wiegman en Kapitein Mr B. Swanenburg.

Culpose beschadiging van een werk tot waterkering, dat te algemenen nutte gebezigd wordt, gepleegd door een 2e luitenant, die, tijdens een oefening, een stuk „plastic” met slagpijpje en vuurkoord op een stuw geworpen had.

(Wb. v. Str. art. 351).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. F., geboren 3 Mei 1927, 2e luitenant 1e kaderbatterij Lucht doel-artillerieschool te Ede, beklagde,

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, terwijl hij als tweede luitenant in werkelijke dienst was „bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der „wet, onder de gemeente Apeldoorn, te Loenen, althans in Nederland, op of omstreeks 26 Mei 1950, een stuk „plastic”, althans „springstof, waarin zich een slagpijpje bevond en aan welk slagpijpje een eind vuurkoord was bevestigd, na dit vuurkoord in brand „gestoken te hebben heeft weggegoorpen in de richting van een zich „in zijn nabijheid bevindende stuw in de Vrijenbergerspreng (nr. „T. 5420), waarop of waartegen of in de nabijheid van welke stuw „dat stuk „plastic”, althans springstof, tot ontploffing is gekomen, „met dit aan zijn, beklagde's schuld te wijten gevolg, dat die stuw „ernstig werd beschadigd, het door die stuw gekeerde water gedeeltelijk is weggestroomd en de regeling van het waterpeil beneden „die stuw werd verstoord”;

Overwegende, dat uit een aan beklagde voorgehouden en ten processe aanwezige justitiële verklaring, opgemaakt en ondertekend door Commandant 1e kaderbatterij, LUA. School te Schalkhaar d.d. 5 Juli 1950 onder meer zakelijk blijkt dat beklagde sedert 10 September 1948 als gewoon dienstplichtige in werkelijke dienst is;

dat hij met ingang van 1 December 1949 benoemd is tot reserve 2e Luitenant;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij in de maand Mei 1950 als 2e Luitenant in werkelijke dienst was; dat hij bij een nachtoefening van 25 op 26 Mei 1950 hielp met het werpen van plastic springstof in de nabijheid van aan de oefening deelnemende militairen; dat hij op 26 Mei 1950 te ongeveer 6.00 uur een stuk plastic, waarin zich een slagpijpje bevond en aan welk slagpijpje een eind vuurkoord was bevestigd, na dit vuurkoord in brand te hebben gestoken, heeft weggegoorpen in een

beekje vlak bij een stuw; dat deze stuw gelegen was tussen Loenen en Woeste Hoeve, rechts van en dicht bij de grote weg; dat hij toen een knal hoorde en zag dat het water omhooggespoten werd in de nabijheid van die stuw; dat hij zag dat de bovenste balk van de stuw was gebroken en er nog maar half in hing;

Overwegende, dat de werking van plastic hem, toen hij de worp in de richting van de stuw deed, uit vorige worpen bekend was;

Overwegende, dat uit een aan beklaaide voorgehouden en ten processe aanwezig ambtsedig proces-verbaal . . . blijkt (*post alia*):

als verklaring aan relatanten van Roelof Karsten, oud 53 jaar, van beroep kantonier bij de Rijkswaterstaat, wonende te Loenen, Hoofdweg 177:

dat hij belast is met het toezicht op de Vrijenbergerspreng en de daarin gelegen stuwen; dat deze spreng gelegen is in Loenen, gemeente Apeldoorn; dat door middel van bovengenoemde stuwen de waterstand in eerder genoemd kanaal wordt geregeld; dat het zijn tot algemene nutte gebruikte kunstwerken, dienende voor waterkering en waterlozing; dat hij op 26 Mei 1950 bemerkte dat de waterstand in de spreng niet normaal was; dat hij een onderzoek heeft ingesteld en gekomen bij stuw T 5420 ontdekte, dat de acht balken, die zich in de stuw moesten bevinden verwijderd waren; dat hij zag dat de blauwhardstenen sponningen van de stuw, waarin de balken bevestigd waren, waren beschadigd;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*het aan zijn schuld te wijten zijn, dat een werk dienende tot waterkering en waterlozing, dat ten algemene nutte gebezigd wordt, beschadigd wordt*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 351 bis Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaaide strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaaide zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders; waarbij is overwogen, dat beklaaide niet uit baldadigheid heeft gehandeld en dat hij, naar alle waarschijnlijkheid, tot betaling van een gedeelte van de veroorzaakte schade zal worden verplicht;

[Volgt: veroordeling tot geldboete ad *f* 30, subs. 20 dagen hechtenis — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 26 April 1951.

President: Luitenant-kolonel Mr H. H. A. de Graaff. *Leden*: Kapt. C. L. W. M. Baron van Voorst tot Voorst en 1e Lnt. Mr J. B. Sellink.

Opzettelijk ongehoorzaamheid: weigeren bevolen corvée-diensten te verrichten, welke aan beklaagde waren opgedragen bij wijze van opvoedingsmaatregel, omdat beklaagde zonder toestemming vóórgeten had. Militaire detentie opgelegd.

(W.M.S.R. art. 11 en 114).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen B. G. M. H., geboren 4 Mei 1930, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, te Enschede, althans in Nederland, op de „vliegbasis Twenthe, op of omstreeks 14 Maart 1951, alszo in tijd „van oorlog, heeft geweigerd dan wel opzettelijk heeft nagelaten te „gehoorzamen aan het hem door de dienstdoend sergeant van de week, „de korporaal H. Dolstra gegeven bevel om na de maaltijd corvée- „werkzaamheden in de eetzaal te verrichten, door alstoen aldaar op- „zettelijk deze werkzaamheden niet te verrichten en de vliegbasis te „verlaten, zeggende toen hem voornoemd bevel was gegeven: „Dat „„doe ik niet. Ik ga wel even naar de Officier van Piket, want ik wil „„naar huis vanavond”, althans woorden van dergelijke strekking „en voorts nadat bovendien nog 1e Luitenant J. W. Hoxel, Officier „van piket, hem er op had gewezen, dat hij, beklaagde, de opdracht „van korporaal Dolstra voornoemd moest uitvoeren”;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard,

dat hij in de maand Maart als dpl. soldaat in werkelijke dienst was bij de LLN en gelegerd op de vliegbasis Twenthe te Enschede; dat hij op 14 Maart 1951 zonder daarvoor toestemming te hebben in de eetzaal is gaan vooreten; dat toen de d.d. sergeant van de week, korporaal Dolstra, hem vroeg of hij een briefje had om voor te mogen eten, hij hierop ontkennend antwoordde; dat de d.d. sergeant van de week hem daarop opdroeg na de maaltijd corvée-diensten te verrichten in de eetzaal; dat hij daarop gezegd heeft dit niet te doen, omdat hij die avond naar huis wilde; dat hij zich bovendien zou wenden tot de Officier van Piket, Luitenant Hoxel; dat de Officier van Piket hem zei dat hij het bevel van de sergeant van de week niet ongedaan wilde maken; dat hij echter het bevel van de sergeant van de week niet heeft opgevolgd, doch naar huis is gegaan; dat hij nog aan de soldaat die optrad als hofmeester, gevraagd had, of hij bij het corvée-werk nodig was, waarop deze ontkennend antwoordde;

Overwegende, dat *Hein Dolstra*, Korporaal LLN Vliegbasis Twenthe, geboren te Meppel, 25 Januari 1924, wonende Norgervaart 44 Post Assen, ter terechtzitting als getuige gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij op 14 Maart 1951 in de rang van korporaal d.d. sergeant van de week was bij de Rijkschool, vliegbasis Twenthe te Enschede; dat omstreeks 17.00 uur beklagde die dag reeds zat te eten, ofschoon de maaltijd eerst om 17.30 zou aanvangen; dat beklagde bij navraag niet in bezit bleek van een briefje om voor te eten; dat hij hem toen heeft opgedragen na de maaltijd corvée-werkzaamheden te verrichten, hetgeen een gebruikelijke opvoedingsmaatregel was; dat H. hierop antwoordde, dat hij dit niet deed, omdat hij die avond naar huis toe wilde en dat hij zich tot de Officier van Piket zou wenden; dat hij zich inderdaad tot de Officier van Piket heeft gewend; dat deze Officier zijn (getuige's) bevel niet ongedaan heeft gemaakt; . . . enz.;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*opzettelijke ongehoorzaamheid, gepleegd in tijd van oorlog*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie v.d.t.v. drie weken — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 24 Mei 1951.

President: Luitenant-kolonel Mr H. H. A. de Graaff. *Leden:* Majoor T. Biesma en Kapitein W. Soeten.

Raadsman: Mr D. Beek Schouten te Wageningen.

Ongehoorzaamheid aan een „dienstvoorschrift”, gepleegd door een sergeant, die niet voldeed aan de vordering van een maréchaussée 1e klasse, om zich te legitimeren.

(W.M.S.R. art. 135).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen B. P., geboren 24 Juli 1926, sergeant o.v.w. RIMI, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 1 Maart 1951 te Groningen, althans in Nederland:

„1e. opzettelijk heeft nagelaten toen de maréchaussée 1e klas, G. Drost van hem, beklagde, vorderde het legitimatiebewijs te ver-
„tonen, hieraan gevolg te geven;

„2e. zich met een brandende sigaret heeft bevonden in een autobus van de autobusdienst N.V. „E.D.S.”;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1e. „als militair opzettelijk nalaten enig door Ons vastgesteld dienstvoorschrift op te volgen,”*);

2. „overtreding van voorschriften, gegeven krachtens de Wet Autovervoer Personen”:

voorzien en strafbaar gesteld bij: 1e artikel 135 Wetboek van Militair Strafrecht jo K.B. van 7 Augustus 1950 no. 21; 2e artikel 93 Uitvoeringsbesluit Autovervoer personen 1939 jo art. 63 Wet Autovervoer Personen;

[Volgt: veroordeling tot 14 dgn. militaire detentie, voorwaardelijk, en f 15 geldboete, onvoorwaardelijk — Red.].

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

Hoge Raad der Nederlanden.

Arrest van 6 Februari 1951.

President: Mr Fick.

Raadsheren: Mrs Sinninghe Damsté, Feber, Rombach en Van Berckel.

Betekenis van „veronachtzamen” in art. 6 Dienstweigeringswet. Verhouding van artt. 5 en 6. Ongeoorloofde uitbreiding van taak van de D.U.W. door dienstweigeraars bij deze dienst te plaatsen?

De taalkundige betekenis van het woord „veronachtzamen” verzet zich niet tegen een lezing van art. 6 (Dienstweigeringswet 1923, Red. N.J.) in dien zin, dat een tewerkgestelde zich kan schuldig maken aan het aldaar omschreven misdrijf door den hem aangewezen dienst door afwezigheid ter plaatse; waar deze moet worden verricht, in het geheel niet te verrichten.

Uit het naast elkander geplaatst zijn van art. 5 en art. 6 is slechts af te leiden, dat een tewerkgestelde het misdrijf van art. 6 niet kan plegen indien hij door het niet voldaan hebben aan zijn oproeping nog niet in werkelijken dienst is geweest.

Anders A.-G. Langemeijer.

De tewerkstelling van req. bij den Rijksdienst voor de Uitvoering van werken, als kennelijk op het voorschrift steunende van art. 3 Dienstweigeringswet kon geen „ongeoorloofde” uitbreiding van de taak van dien Rijksdienst opleveren.¹⁾

*) Nu het feit gepleegd werd op 1 Maart 1951, dus in tijd van oorlog, had deze omstandigheid in de qualificatie tot uitdrukking gebracht behoren te zijn. Dat zulks niet uitdrukkelijk en met zoveel woorden in de tenlastellegging is vermeld, doet daaraan niet af. (Red. M.R.T.).

¹⁾ Zie noot onder het arrest. (Red. N.J.)

(Dienstweigeringswet 1923, artt. 6 en 3).

Op het beroep van H. M. S., assistent-accountant, req. van cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te Arnhem van 28 Juni 1950, houdende — behoudens ten opzichte van de opgelegde straf — bevestiging in hoger beroep — na verwijzing der zaak door den Hogen Raad — van een vonnis van de Rechtbank te Assen van 11 Febr. 1949, waarbij req. ter zake van „ingevolge de wet van 13 Juli 1923 „Stbl. 357 betreffende dienstweigerig bij een tak van staatsdienst „te werk gesteld zijnde bij voortduring en in ernstige mate zijn „dienst veronachtzamen”, met aanhaling van de artt. 6 en 7 van die wet alsmede van de artt. 14a, 14b, 14c, 14d, 32 en 91 Sr., is veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van één maand en tot plaatsing in een rijkswerkinrichting voor den tijd van vier maanden, met bevel, dat deze straffen niet zullen worden ondergaan, tenzij de Rechtbank anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich binnen een proeftijd van drie jaren aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt of een door de Rechtbank gestelde bijzondere voorwaarde niet heeft nageleefd, hebbende het Hof met vernietiging in zoverre van het beroepen vonnis, req. veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van één maand en tot plaatsing in een Rijkswerk-inrichting voor den tijd van vier maanden met aftrek van den tijd in voorlopige hechtenis doorgebracht. (Gepleit door Mr S. K. de Waard, adv. te Groningen, *Red. N.J.*).

Conclusie van den A.-G. Langemeijer.

Van de beide cassatiemiddelen schijnt het eerste mij gegrond toe. Wel is het in zover niet zeer duidelijk, dat niet blijkt, of het klaagt over het vormverzuim van het bewijs aan te nemen op grond van bewijsmiddelen, die daartoe onvoldoende zijn, dan wel over verkeerde toepassing van de wet, namelijk van art. 6 der Dienstweigeringswet, op niet onder deszelfs omschrijving vallende feiten. Welke van beide de bedoeling van de steller van het middel is geweest, kan blijven rusten; ik voor mij zou het middel voor juist houden in de eerste van beide genoemde uitleggingen.

Wat toch is het geval? De bewijsmiddelen, die geformuleerd zijn in aansluiting op een bewezenverklaring overeenkomstig de t.l.l., welke laatste weder kennelijk is geïnspireerd door genoemd art. 6, zijn voor de werkelijke gang van zaken weinig duidelijk. Toch kan daaruit, met name uit verd.'s eigen verklaring, wel worden afgeleid, dat verd. nimmer in het kamp, waar hij te werk was gesteld, verschenen is. Dit nu zou ik, met de raadsman van req. niet willen begrijpen onder het „bij voortduring en/of in ernstige mate veronachtzamen van zijn dienst”, gelijk omschreven in het meer genoemde artikel. Weliswaar zou ik zeker niet willen beweren, dat men in geen enkel verband het feit dat iemand in het geheel niet op de plaats van zijn werk verschijnt, veronachtzamen van dat werk zou mogen noemen. Men zal echter een wetsbepaling, gelijk in dit

geval art. 6, moeten uitleggen „tota lege perspecta” en nu het voorschift staat naast art. 5, dat strafbaar stelt het niet voldoen aan een oproeping ter tewerkstelling, zal men art. 6 niet mogen uitleggen als het geval van in het geheel niet verschijnen mede omvattende. Ik meen dus dat het Gerechtshof te Arnhem ófwel beaadslaagd heeft op grond van een lezing van de t.l.l., die niet te verenigen valt met de betekenis, die men daarin aan de term „ver-, onachtzamen” zal moeten toekennen, of, indien het de juiste betekenis van die term zou hebben toegekend, uit de bewijsmiddelen niet het bewijs heeft kunnen putten van aan die betekenis beantwoordende feiten. Zou men aannemen, dat geen van beide zich voor doet, omdat de steller van de t.l.l. evenals de Rechtbank bepaaldelijk de door mij gewraakte te ruime uitlegging van „veronachtzamen” op het oog zou hebben gehad, dan zou men moeten oordelen dat het bewezenverklaarde niet onder enige strafbepaling valt.

Het tweede middel daarentegen houd ik stellig voor ongegrond. Met het Hof zou ik van mening zijn, dat de omstandigheid, dat de D.U.W. is ingesteld ten behoeve van werklozen, niet uitsluit, dat daar een niet-werkloze dienstweigeraar kan worden te werk gesteld. Dit is reeds daarom zo, omdat het toch al zeer gemakkelijk denkbaar is, dat bij een werk, dat in het algemeen zich bij uitstek leent om door werklozen te worden verricht, een of enkele functies van bijzondere aard te vervullen zijn, waarvoor juist geen werkloze beschikbaar is. Ik weet wel, dat dit laatste vermoedelijk niet gold van het werk waarmede men req. had willen belasten, maar daarom is het nog wel deugdelijk als argument, waarom art. 1 van het Organisatiebesluit D.U.W. niet mag worden uitgelegd als een verbod van tewerkstelling van niet-werklozen. Ik laat nu nog daar, dat art. 1 naar mijn mening in het geheel niet mag worden uitgelegd als een verbod of gebod van wat ook, maar enkel als een inleidende bepaling, omschrijvende vooreerst de algemene strekking van de daarop volgende regeling en voorts een dier in die regeling gebruikte be-rippen, namelijk „dienst”.

Nog rijst de vraag, wat de beslissing zou zijn, welke het best zal passen bij aanvaarding van het omtrent middel I door mij betoogde. Naar mijn mening volgt uit wat ik opmerkte, dat de einduitslag in ieder geval zal moeten zijn ontslag van rechtsvervolgving van req. Toch zal dit naar mijn mening in dit geval niet aanleiding kunnen geven om aanstonds ontslag van rechtsvervolgving uit te spreken. Het zou toch m.i. niet aangaan, dat tot op zekere hoogte in het ongewisse bleef, wat de over de feiten oordelende rechter nu eigenlijk heeft opgevat als de telastelegging en hoe hij zijn bewezenverklaring eigenlijk heeft bedoeld.

Ik concludeer mitsdien, dat Uw Raad het arrest waarvan beroep vernietige en de zaak verwijze naar een aangrenzend Hof teneinde haar op het bestaande hoger beroep opnieuw te berechten en af te doen.

DE HOGE RAAD, enz.,

Gehoord het verslag van den Raadsheer van Berckel;

Gelet op de middelen van cassatie, namens den req. voorgesteld bij pleidooi, luidende,

„1. S., althans v. t. van de artt. 6 en 5 der wet van 13 Juli 1923, „S. 357, betreffende dienstweigerings;

„2. S., althans v. t. van art. 1 van het K.B. van 20 October 1948, „S. I 453, houdende vaststelling van de taak en de werkwijze van de „Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken (Organisatiebesluit „DUW 1948);”

Gehoord den Adv.-Gen. Langemeijer namens den Proc.-Gen. in zijn conclusie, strekkende tot enz.;

O. dat ten laste van req., met qualificatie en strafoplegging als vermeld is bewezen verklaard:

„dat hij, terwijl hij ingevolge de wet van 13 Juli 1923, S. 357, „betreffende dienstweigerings tewerk gesteld was bij de Rijksdienst „voor de uitvoering van werken en daartoe verblijf moest houden in „het dienstweigeraarskamp „Zwinderscheveld”, gelegen in de gemeente Dalen, teneinde aldaar of van daaruit de hem op te dragen „werkzaamheden, bestaande uit ontginningswerkzaamheden of „andere werkzaamheden, te verrichten van 27 Dec. 1948—7 Jan. „1949 of daaromtrent, in Nederland, toen door hem vorenbedoelde „werkzaamheden moesten worden verricht, zijn dienst bij voortdurende „en/of in ernstige mate heeft veronachtzaamd, door gedurende of „ongeveer gedurende dat tijdvak, zonder voorkennis, toestemming of „opdracht van de kampleider en zonder geldige reden uit het kamp „weg te blijven, zodoende de hem op te dragen en in de gemeente „Dalen of elders in Nederland te verrichten diensten, verzuimende;”

O. dat het eerste middel is toegelicht met het volgend betoog:

dat req. nooit in het kamp „Zwinderscheveld” heeft vertoefd, daar hij — gelijk de rechtbank in het in zover bevestigde vonnis zou hebben vastgesteld — niet voldaan heeft aan een wettige oproeping, als bedoeld in art. 5 van de wet van 13 Juli 1923, Stbl. 357 om aldaar zijn tewerkstelling te vervullen; dat het bewezen verklaarde dus niet oplevert het misdrijf omschreven in art. 6 van gemelde wet, omdat:

1°. in artikel 5 van deze wet strafbaar gesteld is het niet voldoen aan de daar vermelde oproeping en daarnaast in art. 6 met straf bedreigd wordt het veronachtzamen van den dienst; dat uit het naast elkander geplaatst zijn van art. 5 en art. 6 blijkt, dat de wetgever het niet voldoen aan een oproeping niet beschouwd heeft als het veronachtzamen van den dienst als bedoeld in art. 6; dat „wegblijven „uit het kamp na ontvangen oproeping” dus niet kan worden aangemerkt als het veronachtzamen door req. van zijn dienst in den zin van art. 6;

2°. req. zijn dienst niet kon „veronachtzaamd” hebben in de taalkundige betekenis van dat woord, omdat hij, als gezegd, nooit in het Kamp „Zwinderscheveld” is geweest, alwaar zijn dienst verricht moest worden;

O. in de eerste plaats omtrent laatstvermeld bezwaar: dat de taalkundige betekenis van het woord „veronachtzamen” zich niet verzet tegen een lezing van art. 6 in dien zin, dat een tewerkgestelde zich kan schuldig maken aan het aldaar omschreven misdrijf door den hem aangewezen dienst door afwezigheid ter plaatse, waar deze moet worden verricht, in het geheel niet te verrichten;

O. t.a.v. het hiervoren onder 1° vermelde bezwaar:

dat uit het naast elkander geplaatst zijn van art. 5 en art. 6 slechts is af te leiden, dat een tewerkgestelde het misdrijf van art. 6 niet kan plegen indien hij door het niet voldoen hebben aan zijn oproeping nog niet in werkelijken dienst is geweest;

dat evenwel uit de verklaring van req., dat hij te werk gesteld is bij de Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken en het ambts-edig proces-verbaal inhoudende de verklaring van getuige Bokma, dat req. vanaf 21 Juli 1948 onwettig afwezig is geweest, kan worden afgeleid, dat req. voor 21 Juli 1948 in werkelijken dienst bij dien Rijksdienst is geweest:

dat de Rechtbank mitsdien terecht kan oordelen — wat ook zij van het door haar dienaangaande overwogene — dat req. strafbaar is op grond van het bepaalde in art. 6 van det wet;

dat het eerste middel dus ondeugdelijk is;

O. dat het tweede middel is toegelicht met het betoog, dat door de oproeping van req. om zijn tewerkstelling te vervullen bij den Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken een ongeoorloofde uitbreiding is gegeven aan de taak van vermelden Rijksdienst, welke krachtens het bepaalde in art. 1 van het K.B. van 20 October 1948 S. I 453 bestaat in „het bevorderen van de uitvoering van werken voorzover „zulks nodig is teneinde nuttigen arbeid te verschaffen aan niet in „het arbeidsproces opgenomen werknemers”;

O. dat het betoog reeds daarom faalt, omdat art. 3 van de wet van 13 Juli 1923 Stbl. 357 bepaalt, dat de in lid 1 onder *b*, bedoelde bezwaarden worden tewerkgesteld bij een anderen tak van Staatsdienst, dan den militairen dienst en dat onder takken van staatsdienst voor de toepassing van deze wet begrepen zijn de bedrijven onder beheer van den Staat, wapen- en munitiefabrieken uitgezonderd, zodat de tewerkstelling van requirant bij den Rijksdienst voor de Uitvoering van werken, als kennelijk op dit voorschrift steunende geen „ongeoorloofde” uitbreiding van de taak van dien Rijksdienst kon opleveren;

O. ambtshalve:

dat niet duidelijk is of het Hof, de door de Rechtbank opgelegde straffen vernietigend, daarbij tevens het door de Rechtbank gegeven bevel als bedoeld in art. 14*a* Sr. heeft willen vernietigen;

dat mitsdien uit het bestreden arrest niet blijkt of de door het Hof opgelegde straffen al of niet met instandhouding van dit bevel zijn opgelegd en zulks te meer klemt, waar het Hof de aanhaling door de Rechtbank van de artt. 14*a*, 14*b*, 14*c*, 14*d* Sr. heeft in stand gelaten;

dat het bestreden arrest mitsdien geen duidelijke beslissing inhoudt t.a.v. de vernietiging of bevestiging van bedoeld bevel en daardoor art. 423 jis art. 415 en 358 lid 2 Sv. zijn geschonden;

Rechtdoende krachtens art. 106 R. O.:

Vernietigt het bestreden arrest;

Verwijst de zaak naar het Gerechtshof te Amsterdam teneinde haar op het bestaande hoger beroep opnieuw te berechten en af te doen.

Noot. De vraag die A.-G. en H. R. verdeeld hield komt hierop neer, of het niet in het kamp verschijnen van een tewerkgestelde dienstweigeraar opleverde een overtreding van art. 5 of van art. 6 van de Dienstweigeringswet. Art. 5 luidt: „Hij die, ingevolge deze „wet bij een tak van staatsdienst tewerkgesteld, opzettelijk niet vol„doet aan eene wettige oproeping om bij dien dienst zijn tewerk„stelling te vervullen, of zich verwijdert met het oogmerk om zich „voorgoed aan de tewerkstelling te onttrekken, wordt gestraft...”. Art. 6 stelt strafbaar de tewerkgestelde die bij voortduring of in ernstige mate zijn dienst veronachtzaamt.

Enige onzekerheid kan ontstaan in verband met de geschiedenis van art. 5, waarvan het eerste gedeelte is ontleend aan art. 150 W. v. Mil. Strafrecht. Dit artikel bedreigt met straf de militair, die niet voldoet aan een wettige oproeping voor de werkelijke dienst. Verschijnt hij op dergelijke oproeping dan treedt hij in werkelijke dienst en blijft daarin tot hij met groot verlof wordt gezonden. In die tijd zijn oproepingen om op bepaalde plaats te verschijnen geen „oproepingen voor de werkelijke dienst”, omdat na het voldoen aan de eerstgenoemde oproeping de betreffende in werkelijke dienst is. Zo zal ook in art. 5 het niet voldoen aan een wettige oproeping om bij dien dienst zijn tewerkstelling te vervullen alleen kunnen plaats hebben bij de oproeping die aan het begin staat van de vervulling van zijn tewerkstelling. Kennelijk is de redactie van het tweede gedeelte van art. 5 geïnspireerd op art. 98, 1° W. v. M. Sr., waarbij o.m. als schuldig aan desertie strafbaar wordt gesteld „de militair, die zich „verwijdert met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstver„plichtingen te onttrekken”. In laatstgenoemd artikel dient het begrip „zich verwijderen” zeer ruim genomen, daar art. 106 W. v. M. Sr. onder „zich verwijderen” ook verstaat „het zich schuil houden” en „het afwezig blijven of achterblijven van de plaats of de plaatsen. „waar de militair zich ter vervulling van de op hem rustende dienst„verplichtingen behoort te bevinden”.

Zou art. 5 ook een dergelijk ruim begrip „zich verwijderen” kennen dan ware het standpunt van de A.-G. het door de wet beoogde. Echter de genoemde authentieke interpretatie van art. 106 W. v. M. Sr. geldt niet voor de vermelde bepaling van de Dienstweigeringswet. Deze wet zou daarom een leemte vertonen in de gevallen waarin een tewerkgestelde, die oorspronkelijk heeft voldaan aan de eerste oproeping om zijn tewerkstelling te vervullen, weigert te voldoen aan een oproeping om op een bepaalde plaats te verschijnen, bv. na verlof of

na overplaatsing naar andere werkgelegenheid. Die leemte zou des te meer gevoeld worden daar de tewerkgestelde dienstweigeraar burger is, en dus niet onderworpen aan de militaire tucht. Art. 6, dat het veronachtzamen van de dienst strafbaar maakt, brengt hier uitkomst. Het moge vreemd klinken de dienst veronachtzaamd te achten door iemand die helemaal niet ter plaatse aanwezig is, doch dit is alleen vreemd als men met „de dienst” ten onrechte bedoelt een bepaald werk en niet de gehele tewerkstelling.

Het cassatiemiddel betoogt, dat de taalkundige betekenis van „veronachtzamen” zich verzet tegen een lezing van art. 6 zodanig, dat ook hij de dienst veronachtzaamt die helemaal niet ter plaatse van het werk aanwezig is. De H. R. ontkent dit taalkundige bezwaar. Het lijkt mij, dat het taalkundige bezwaar volledig wegvalt, indien men, zoals hiervoor betoogd, het veronachtzamen niet betreft op de bepaalde werkzaamheid waarmede de dienstweigeraar nog geheel geen relatie heeft gehad, maar op het geheel van de tewerkstelling.

Men zie over de verschillende problemen, die zich bij de tewerkstelling van principiële dienstweigeraars voordoen (t.a.v. dezelfde verdachte wees de H. R. reeds een ander arrest op 21 Maart 1950, no. 644) de voortreffelijke openbare les van Jhr Mr Th. W. van den Bosch: „De bestrafing van principiële dienstweigeraars”, Groningen—Djakarta 1950, vooral blz. 22 vv. De daarin verdedigde interpretatie van de art. 5 en 6 Dienstweigeringswet is bij het nu gewezen arrest door H. R. gesanctionneerd.

B. V. A. R.

[*Dit arrest met de daaronder geplaatste noot van Prof. Mr B. V. A. Röling namen wij over uit de Nederlandse Jurisprudentie 1951 n°. 427.*]

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Is de schildwacht „bevoegd gezag” in de zin van Art. 435 (3) W.v.S. ten opzichte van een burger?

Mr M. H. DE WILDT, Ambtbaar van het Openbaar Ministerie, zendt ons de volgende beschouwingen:

Voor het Kantongerecht te Leeuwarden diende op 2 Augustus 1951 een strafzaak betreffende overtreding van Art. 435 (3) van het W.v.S. (door het bevoegd gezag naar zijn naam gevraagd, een valse naam opgeven).

De feiten waren als volgt:

Verdachte liep, zonder daartoe gerechtigd te zijn, op een terrein, behorende tot de Vliegbasis Leeuwarden. Blijkens borden met het opschrift „Militair terrein; Streng Verboden Toegang” was zulks aan iedere onbevoegde verboden. (Art. 461 W.v.S.).

Een dpl. korporaal, ingedeeld bij het Luchtmacht-Bewakings-Korps, op dat moment belast met de bewaking van de Vliegbasis¹⁾

¹⁾ Of hij tevens voldeed aan de formele eisen, die Art. 69 W.M.S. aan de schildwacht stelt, is niet gebleken.

hield verdachte staande; toen hem bleek, dat zij niet in het bezit was van een geldig toegangsbewijs, vroeg hij haar naar haar naam, waarop zij een valse naam opgaf. Van een en ander werd door de Koninklijke Maréchassée proces-verbaal opgemaakt.

De Kantonrechter nu achtte Art. 435 W.v.S. overtreden en veroordeelde verdachte deswege bij mondeling vonnis.

Het gaat hier om het begrip „bevoegd gezag”. Hoewel de jurisprudentie en de litteratuur op dit punt niet omvangrijk zijn, staan de grote lijnen wel vast.

Als eerste vereiste moet worden gesteld, dat de vrager een gezagsdrager is. In het algemeen zullen dit slechts ambtenaren zijn. Aan de eis, dat er inderdaad steeds een ambtenaarsverhouding moet bestaan, zou ik niet willen vasthouden: de gezagvoerder van een schip op zee bijvoorbeeld kan ingevolge de wet onder omstandigheden bevoegdheden uitoefenen, die in de publieke sfeer zijn gelegen; hij treedt dan *als* openbaar ambtenaar op, zonder echter in dienstverhouding tot de overheid te staan.

Het W.v.S. beschouwt de schildwacht uitdrukkelijk als ambtenaar (Art. 84), doch alleen, voor zover het begrip „ambtenaar” in de delictomschrijving voorkomt.

Doch, dit daargelaten, niet iedere ambtenaar of ieder, die als gezagsdrager mag optreden, is gerechtigd om de naam te vragen. Deze bevoegdheid moet verband houden met een meer algemene competentie ten aanzien van de persoon, aan wie de vraag wordt gesteld. (Vergel. J. HANEGRAAFF, „Opmerkingen naar aanleiding van Art. 435 van het Wetboek van Strafrecht”, Ac. Pr. Leiden 1891, p. 78; A. A. CNOPIUS, „Art. 435, 3e, Swb.” in T.v.S. XII, p. 10; NOYON, „Het Wetboek van Strafrecht verklaard” op Art. 435; SIMONS, „Leerboek van het Ned. Strafrecht”, Dl. II, op dit art.; H.R. 5 Febr. 1844, W. 6471). Zo zal de opsporingsambtenaar de verdachte naar zijn naam kunnen vragen (Art. 52 W.v.Sv.). Dat hij ook bevoegd is, om de getuige van een (vermoedelijk) gepleegd strafbaar feit naar diens naam te vragen, werd beslist door H.M.G. 4 Jan. 1927 (bevestigend Zeekrijgsraad Willemsoord 3 Nov. 1926), M.R.T. XXII, p. 485, N.J. 1927, p. 864 (tevens besproken in W. 11655) en H.R. 11 Nov. 1947, N.J. 1948, 126 met opm. W. P. (tevens besproken in M.R.T. XLI, p. 205). Evenzo de rechter, die de verdachte of beklagde naar zijn naam vraagt (Art. 278 Sv.; Art. 179, 4° R.L.; Art. 184, 4° R.Z.), de Ambtenaar van de Burgerlijke Stand (bijv. Art. 50 j° 51, 3°, B.W.), die comparant naar diens naam vraagt, en de bevelhebber van een Nederlands oorlogsschip, die een onderzoek instelt in verband met het verdrag in zake het misbruik van sterke drank onder vissers op de Noordzee (S. 1891, No. 84; S. 1893, No. 262; S. 1894, No. 59). ²⁾

²⁾ In het laatste geval is de strafbaarheid wegens het opgeven van een valse naam beperkt tot die gevallen, waarin het aan boord van een Nederlands vaartuig is geschied (Art. 3 W.v.S.).

Ook werd de politie-ambtenaar, die op grond van de algemene, niet wettelijk omschreven, politietaak (het waken voor de openbare orde, rust en veiligheid en de bescherming van personen en goederen) een minderjarige aanhield, die zich aan het ouderlijk gezag had onttrokken en wiens opsporing en terugbrenging door de ouders was verzocht, bevoegd geacht om de verloren zoon naar zijn naam te vragen.³⁾

De opsporingsambtenaar is echter niet gerechtigd om zonder enige in verband met zijn ambtelijke plichten en bevoegdheden staande redenen (als verdenking van een strafbaar feit, aanhouding ter executie van een vonnis, e.d.), bijvoorbeeld uit nieuwsgierigheid iemand naar zijn naam te vragen.

Hoe staat het nu met onze schildwacht? Zijn opdracht was, om het terrein te bewaken en om te zorgen, dat geen onbevoegden zich aldaar ophielden. Opsporingsbevoegdheid was hem niet verleend: zijn taak kon hierin bestaan, dat hij zorg droeg, dat de burger-overtreder zich van het terrein verwijderde en dat hij voor het opmaken van proces-verbaal de hulp van de Koninklijke Maréchaussée inriep; maar meer niet. Met name had hij geen recht om naar de naam te vragen, nu de wet hem ten aanzien van deze verdachte met betrekking tot de door haar gepleegde overtreding generlei ambtelijke bevoegdheid had verleend.

De Hoge Raad (29 Mei 1893, W. 6355) achtte onbevoegd een agent van politie in verband met een dierenmishandeling; als zodanig was deze beambte (geen rijksveldwachter of anderszins zijnde) in het geheel niet tot opsporen bevoegd.

In een ander, recent, geval pleegde een soldaat een krijgstuuchtelijk vergrijp, alsmede een strafbaar feit. Deswege vroeg een korporaal der Militaire Politie hem naar zijn naam. Het H.M.G. (Sententie 7 Maart 1950, M.R.T. XLIII, p. 747, m.o. W.H.V.) zag de bevoegdheid blijkbaar niet onmiddellijk ontleend aan de verhouding meerdere-mindere, maar aan Art. 27, lid 2, R.K.

Ik kom dus tot de slotsom, dat het vonnis van de Kantonrechter niet had behoren te leiden tot een veroordeling, aangezien de schildwacht niet tot het „bevoegd gezag” gerekend kon worden.

Aan een mededeling in dit Tijdschrift van de Overste J. VAN WANING⁴⁾ ontleen ik nog, dat het Reglement op de Garnizoensdienst tot 1918 (doch, althans na 1901, niet op de wet gegrond *) aan de schildwacht zekere bevoegdheden ten aanzien van burgers verleende.

In geval van Staat van Oorlog of Staat van Beleg zal mijns inziens zich de mogelijkheid kunnen voordoen, dat de schildwacht, op grond

³⁾ Schriftelijk vonnis Kantongerecht Winschoten 25 Nov. 1948 (niet gepubliceerd).

⁴⁾ „Vrijheidsbeneming en Militaire Voorschriften”, XLII, blz. 638.

*) Het Reglement op de Garnizoensdienst van 1815 werd nog bij art. 69 Inv. M.S.T. gewijzigd. Kennelijk bevatte het dus nog bepalingen, welke kracht van wet bezaten. [Red. M.R.T.].

van verordeningen van het militair gezag, wel bevoegd zal zijn. (Vergel. ook Art. 6, eerste lid, van de Instructie voor de uitoefening van het militair gezag, behorende bij K.B. 4 Mei 1933, S. 246.) Onder omstandigheden (vergel. Art. 78 Invoeringswet M.S.T.R.) kan de delinquent door de militaire rechter worden veroordeeld wegens het misdrijf van Art. 89 W.M.S. Opzet is dan vereist. In dit verband wijs ik op een vonnis van de Krijgsraad voor de Zeemacht in Oost-Indië van 20 Febr. 1948 (bevestigd door H.M.G. 14 Mei 1948), M.R.T. XLII, p. 251, waarbij het opgeven van een valse naam was geconstrueerd als opzettelijke ongehoorzaamheid.

Tijd van oorlog en vijand.

Mr M. KRAUSS zond ons de volgende opmerkingen:

De belangwekkende annotatie van Mr. VERMEER op mijn publicatie in M.R.T. dl. XLIV, afl. 10, pag. 728 e.v., noopt mij de kern van de zaak nog eens te belichten.

In N.J.B. 1950, pag. 787-788, schreef ik:

„Wat wordt er onder „(tijd van) oorlog” begrepen? Vide art. 87 „W.v.Sr. De uitbreiding van het begrip „vijand” houdt geen gelijke „tred met de uitbreiding van het 3e lid. Tenminste ogenschijnlijk „voor zover betreft de tijd waarin oorlog dreigende is. Immers, „tijdens de behandeling van dit deel van het wetsontwerp rees de „vraag of nu ook het begrip „vijand” uitgebreid moest worden. De „Minister beantwoordde haar ontkennend, omdat ook zonder uitdruk- „kelijke bepaling reeds bij dreigende oorlog van vijand gesproken „kan worden. Hij beriep zich hiervoor op de wet van 17 September „1870, Stbl. 162, tot afschaffing van de doodstraf, waarvan artikel 2 „de doodstraf doet vervallen ook in de gevallen waarin zij door de „militaire strafwetten wordt bedreigd, doch alleen t.a.v. misdrijven „in tijd van vrede en niet vóór de vijand gepleegd. In deze wet werd „dus de mogelijkheid ondersteld van misdrijf vóór de vijand en toch „in tijd van vrede gepleegd, m.a.w. het bestaan van een vijand in tijd „van vrede.

„Mogelijk, dat men dit beroep onjuist acht, vast staat dat de wet- „gever, die er geen bezwaar tegen maakte, er van uit is gegaan, dat „er ook bij dreigende oorlog een vijand is, hetgeen n.m.m. door het „spraakgebruik wordt gedekt.

„Tijd van oorlog wordt mede geacht te bestaan, zodra de militia „te land, hetzij geheel, hetzij ten dele, door de Koning buitengewoon „is bijeengeroepen en zolang die buitengewoon onder de wapenen „blijft. Deze uitbreiding is ontleend aan de wetten van 28 Maart „1877, Stbl. 52 en 53, volgens welke oorlog, resp. tijd van oorlog, „geacht wordt te bestaan zodra de toestand zó dreigend voor 's Lands „defensie is dat de militia te land, hetzij geheel, hetzij ten dele, bui- „tengewoon opgeroepen is, en zolang die als zodanig onder de wape- „nen blijft.

„In deze wetten is dus alleen sprake van oproeping ten gevolge

„van toestand dreigend voor 's Lands defensie, oftewel toestand van „dreigend oorlogsgevaar. In zoverre zegt deze tweede zinsnede van „het derde lid van art. 87 niets nieuws. Volgens artikel 93 G.W. kan „echter de Koning ook de militia buitengewoon bijeenroepen in „andere buitengewone omstandigheden dan oorlog of oorlogsgevaar. „Die andere buitengewone omstandigheden zijn niet nader omschreven; daaronder zal wel allereerst burgeroorlog vallen (art. 87 2e lid). „in welk geval het begrip „vijand” wél dienovereenkomstig wordt „uitgebreid (opstandelingen, art. 87, 1e lid). Voor zover dit laatste „weer niet zo is, is er eindelijk sprake van een „tijd van oorlog” „waarin — in de (waarschijnlijk onbewuste) gedachtengang van de „wetgever — géén sprake is van „vijand”. Deze uitzonderingspositie „doet zich bovendien voor indien na een geëindigde oorlog de militia „niet weder naar huis is gezonden, *tenzij nieuwe oorlog dreigt*.

„Dat het de wetgever niet (helder) voor de geest heeft gestaan, „dat er, binnen zijn systeem, „tijden van oorlog” kunnen bestaan „zonder „vijand”, ja zelfs dat de wetgever er van uitging dat er in „tijd van oorlog steeds een vijand was, meen ik, behalve uit de wijze „waarop art. 87 werd geconstrueerd, te kunnen afleiden uit de redactie van de beide artikelen in het wetboek van strafrecht, waarin „zowel sprake is van „tijd van oorlog” als van „vijand”, de onderhavige artikelen 102 en 104. In beide artikelen wordt immers het „bestaan van een vijand, dé vijand liefst, *aangenomen*. Dat doet men „niet licht als men zich ervan bewust is, dat er ook wel eens geen „vijand is.

„Vindt men deze mijne redenering een petitio principii, dan moge „ik opmerken, dat, voor zover ik kan nagaan, bij de totstandkoming „van artt. 102 en 104 er ook niet over gepraat is. En voorts wijzen „op art. 203, kennelijk een vervolg op art. 104 aanhef en 2e, maar „dan voor vreedstijd; een hiaat zal de wetgever toch wel niet gewild „hebben!

„Wil men dit hiaat wegwerken op de manier van Mr VERMEER „— „zonder oogmerk om de vijand hulp te verlenen enz.” = „bij „„afwezigheid van een vijand” —, dan spring ik onmiddellijk over „op art. 204, het „vredes”vervolg van art. 102 eerste lid j^o. tweede „lid onder 3e, en stel de vraag: „Hoe wilt Ge thans het hiaat elimineren?”

„Prof. POMPE schreef aan mij (opgenomen in M.R.T. XLIV, „pag. 731):

„In antwoord op Uw schrijven van 20 Juni, moet ik U toegeven, „dat artt. 203 en 204 inderdaad een moeilijkheid bieden voor mijn „uitlegging. Voor teweeg brengen van desertie (art. 203) bestaat „deze moeilijkheid niet, aangezien daar in tijd van oorlog, als er geen „„vijand” is, art. 104 de oplossing biedt. Maar, zoals U zelf schrijft, „voor teweeg brengen van oproer of muiten is er inderdaad een „moeilijkheid, in „tijd van vrede” is hier art. 204 toepasselijk, in „„geval van oorlog” art. 102, maar in „tijd van oorlog” buiten

„geval van oorlog” kan hier art. 104 niet helpen. Ik ben geneigd „de oplossing in deze zin te zoeken, dat „tijd van vrede” wordt beschouwd als de tijd, waarin zich niet het *geval* van oorlog voordoet. „Ik zie in, dat bij de door mij overwogen oplossing nieuwe moeilijkheden komen, maar deze lijken me practisch niet overwegend.”

„Mr VERMEER schrijft in M.R.T., dl XLIV, pag. 735:

„Artikel 204 stelt strafbaar het in tijd van vrede „uitlokken door een der in artikel 47, 2e vermelde middelen” en het „bevorderen op enige in artikel 48 vermelde wijze” van oproer of munitie van krijgslieden en dat artikel bepaalt, in afwijking van de strafregeling van uitlokking en medeplichtigheid (welke de straf koppelt aan die van het delict, waartoe men uitgelokt heeft of waaraan men behulpzaam is geweest) een eigen, gefixeerde strafpositie. Artikel 204 maakt dus van bepaalde uitlokkings- en medeplichtigheden handelingen een delictum sui generis. Ware artikel 204 niet geschreven, dan zou de dader evenzeer strafbaar zijn geweest, maar dan tot hogere maxima, t.w. voor uitlokking aan oproer 12 jaar gevangenisstraf en voor de uitlokking aan munitie 12 jaar of meer en voor medeplichtigheid aan deze misdrijven 8 jaar, resp. 8 jaar of meer. Op grond van artikel 55, 2e Wetboek van Strafrecht zal men artikel 204, met zijn lagere strafpositie, *in vreedestijd* vóór moeten laten gaan bij de gewone toepassing van de deelnemingsregelen. Waar echter artikel 204 zich uitdrukkelijk beperkt tot *vreedestijd*, zal de schuldige zich in tijd van oorlog niet met deze strafvermindering kunnen wapenen en valt de volle zwaarte volgens de deelnemingsregelen op zijn schouders.

„Eerst indien de noodtoestand nog verder is voortgeschreden, namelijk wanneer er sprake is van „tijd van oorlog” en van een „vijand”, komt artikel 102 naar voren. Ook dan worden de straffen van de uitlokker en medeplichtige losgehaakt van het desbetreffende delict. Nu echter niet om ze voor de dader te verzachten, maar om ze, voor zoveel nog nodig, te verscherpen, namelijk om ze over de hele linie op levenslange gevangenisstraf te brengen. In die noodtoestand gaat artikel 102 zelfs nog verder, door voor het „teweegbrengen” en „bevorderen” niet eens meer de limitatief vermelde eisen van artikel 47 of 48 te vorderen.”

„Mr VERMEER's *annotatie brengt twee bekende vragen voor de geest:*

- „1e. *Kan een niet-militair deelnemen aan militaire misdrijven door „militairen begaan?*
- „2e. *Moet bij deze deelneming onderscheiden worden tussen ter „eenre zijde uitlokken en medeplichtig zijn en ter andere zijde „doen plegen en medeplegen?*

„*Ad Ium:* In het handboek van Mrs FRANKEN en BRUNNER „Het Wetboek van Militair Strafrecht” staat op blz. 13/14:

„Een vraag is of personen, welke niet zijn onderworpen aan de rechtsmacht van de militaire rechter, deel kunnen nemen aan de delicten omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht.

„In de Memorie van Toelichting op het Wetboek van Strafrecht (SMIDT II, 2e druk, p. 214) werd bij de artikelen 203 en 204 aangekend:

„Deelneming aan misdrijven, die aan een persoonlijke hoedanigheid van de dader een eigenaardig karakter ontleen, zoals ambtsmisdrijven en beroepsmisdrijven, moet in het algemeen door de gewone regelen omtrent deelneming beheerst worden. Voor een klasse dier misdrijven, de militaire delicten, behoort echter een uitzondering te worden aangenomen. Het beginsel, dat de militaire strafwetten uitsluitend voor militairen en andere aan de militaire rechtsdwang onderworpen personen gelden, belet de toepassing van de gewone regelen omtrent deelneming, in geval personen die niet aan die rechtsdwang onderworpen zijn, aan militaire delicten deelnemen, en dit beginsel moet gehandhaafd blijven. Toch behoort die deelneming niet straffeloos te zijn.

„Waar het misdrijven geldt, die mede volgens het gemene recht strafbare feiten zijn, is voorziening onnodig, vermits de deelneming aan die misdrijven in zover men daardoor een commun misdrijf pleegt, als deelneming aan het commune misdrijf kan gestraft worden (feitelijke insubordinatie). Ten opzichte van de zuiver militaire delicten zijn echter bijzondere bepalingen nodig.”

„De afzonderlijke strafbaarstelling van bijzondere personen in de art. 203 en 204 S.R. is voor hen, die bovenstaande vraag ontkennend beantwoorden een sterk argument.

„SIMONS wijst er echter in T. v. S. XXVI 105/106 op, dat die afzonderlijke strafbaarstelling op gans andere gronden berust, dan op het feit, dat deelneming door bijzondere personen aan militaire delicten niet bestaanbaar zou zijn, omdat bij burgers de persoonlijke omstandigheden, dat zij militair zijn zou ontbreken. Hij motiveert dit op grond hiervan, dat tijdens de vigueur van de oude militaire criminele wetboeken deze op bijzondere personen niet toepasselijk waren en burger-deelnemers aan militaire delicten, zo het Commune Strafrecht daarin niet voorzag, straffeloos zouden zijn. Hij schrijft:

„Volgens art. 9 Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande (C.W.L.), zal dit wetboek nimmer toepasselijk zijn op bijzondere personen niet tot het krijgsvolk te lande behorende. Daaruit werd in de M. v. T. op art. 50 afgeleid, dat bijzondere personen nimmer strafbaar kunnen zijn wegens deelneming aan misdrijven in dat Wetboek omschreven en om in die leemte te voorzien, werden in de artikelen 203 en 204 uitlokking tot en medeplichtigheid aan enkele militaire delicten afzonderlijk strafbaar gesteld.”

„Omdat in het Wetboek van Militair Strafrecht een bepaling als Artikel 9 C.W.L. niet voorkomt, meent de schrijver dat niet-militairen strafbaar kunnen zijn als uitlokkers tot, en als medeplichtigen aan misdrijven in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven.”

„Ad 2um. In het handboek van Prof. POMPE van het Nederlandse Strafrecht staat op blz. 210 (derde druk):

„De H.R. heeft den eis, dat persoonlijke hoedanigheden, welke bestanddelen van het strafbare feit vormen, voor hun strafbaarheid ook bij de deelnemers moeten aanwezig zijn, afgewezen, voor doen plegen bij arrest van 21 April 1913, N.J. 1913, blz. 961, W. 9501, voor medeplegen bij arrest van 21 Juni 1926, N.J. 1926, blz. 955, W. 11541.”

„Vervolgens rijst de vraag of onder „oproer” in art. 204 W. v. S. dient te worden verstaan „militair oproer”, zoals gequalificeerd in art. 124 W. v. M. S.

„Indien „oproer” van art. 204 de ruime betekenis heeft van „oproer” van art. 102, 3e, W. v. S., zit in Mr VERMEER's betoog, een onjuistheid.

„Het Leerboek van het Nederlandse Strafrecht van Prof. SIMONS (zesde druk, bijgewerkt door Prof. POMPE) vermeldt op blz. 403 als aantekening op art. 102, 3e, W. v. S.:

„Oproer werd als een zuiver feitelijk begrip aangemerkt en behoeft niet tot militairen te worden beperkt (SMIDT II, 27) munitie en desertie moeten naar het militaire strafrecht worden opgevat.”

„En als aantekening op art. 204 W. v. S., pag. 483:

„Beide begrippen (oproer en munitie) zullen hier naar het militaire strafrecht moeten worden beoordeeld (wat betreft „oproer” anders bij art. 102).”

„In het Wetboek van Strafrecht, verklaard door Mr T. J. NOYON, vijfde druk, bewerkt door Prof. Mr G. E. LANGEMEIJER, staat als annotatie op art. 102 (Boek II, pag. 57):

„Oproer is volgens de Memorie van Toelichting een zuiver feitelijk begrip. De strekking dezer mededeling is niet duidelijk geworden. Tegenover munitie staat oproer als het meerdere tegenover het mindere, als een meer algemeen tegenover een beperkt, daardoor en ook door het gepleegde geweld gevaarlijker tegenover een minder ingrijpend verzet. Terwijl munitie en desertie hier alleen opgenomen zijn als door militairen gepleegd, heeft oproer een meer uitgebreide betekenis; en dat ook hier elk oproer bedoeld is blijkt uit de woordvoeging, waardoor de woorden „onder het krijgsvolk” niet terugslaan op oproer.”

„En als aantekening op art. 204 (pag. 403):

„SIMONS II, no. 802, neemt aan dat hier niet alleen het begrip „Munitie” maar ook het begrip „Oproer” in de zin van het militaire strafrecht moet worden opgevat, zulks anders dan in artikel 102. M. i. is hiervoor geen reden, te minder omdat het militaire strafrecht niet de qualificatie „oproer” zonder meer, maar alleen die van „militair oproer” (artikel 124) kent.”

N. m. m. ziet NOYON-LANGEMEIJER voorbij, dat, zoals hierboven vermeld, de M. v. T. op het W. v. S. bij de artt. 203 en 204 aantekende, dat voor *militaire delicten* een uitzondering behoort te wor-

den aangenomen t.a.v. de gewone regelen omtrent deelneming, en dat het W. v. S. ontstond tijdens de vigueur der criminele wetboeken. Afgezien nog hiervan, dat de redactie van art. 102, 3e, oproer onbetwistbaar buiten verband met krijgsvolk stelt („Hetzij oproer, hetzij „mouterij of desertie onder het krijgsvolk teweegbrengt of bevordert”), terwijl het zeer aanvechtbaar is, dat de redactie van art. 204 oproer buiten verband met krijgslieden zou hebben gesteld („opzettelijk „oproer of mouterij van krijgslieden, in dienst van het rijk, uitlokt”).

Mr VERMEER's *betoog is in zoverre dus niet onjuist.*

Ik kom terug op de vraag aan het slot van het bovenvermelde gedeelte van mijn opstel in het N.J.B. 1950: „Hoe wilt Ge het hiaat „tussen 102, 3e, en 204 elimineren?”

Prof. POMPE ziet een oplossing in deze zin, dat „tijd van vrede” wordt beschouwd als de tijd, waarin zich niet het *geval* van oorlog voordoet: m.a.w. art. 87, derde lid, W. v. S. zou weggedacht moeten worden. Deze oplossing, volgens Prof. POMPE zelf bron van nieuwe moeilijkheden, meen ik te mogen afwijzen.

Mr VERMEER vult het hiaat aan door uitlokking tot en medeplichtigheid aan de misdrijven vermeld in art. 119 (mouterij) en art. 124 (militair oproer) van het W.v.M.S. te introduceren in tijd van oorlog buiten geval van oorlog.

Als hem dit vrijstaat, omdat Prof. SIMONS het verschil tussen C.W.L. en W.v.M.S. aangaande deelneming van niet-militairen aan militaire delicten heeft aangetoond, dan impliceert dit, dat ook „doen „plegen” en „medeplegen” door niet-militairen van mouterij en militair oproer *in volle vrede*” via art. 119 W.v.M.S. en 124 W.v.M.S. moeten worden gestraft. Hetgeen dus betekent een ongemotiveerde strafverdubbeling van deelneming in de vorm van uitlokking van en medeplichtigheid aan dezelfde delicten, ja zelfs een ongemotiveerde verhoging tot 15 jaren, tot levenslange gevangenisstraf en tot de doodstraf in de gevallen van artt. 119, 1e en 2e, 124, tweede lid en 120, 2e, W.v.M.S.

Let wel: Vóór 1913, resp. 1926 was volgens de jurisprudentie van de H.R. doen plegen resp. medeplegen van een strafbaar feit slechts strafbaar indien de persoonlijke hoedanigheden, welke bestanddelen van het strafbare feit vormen, bij deze deelnemers aanwezig waren. Volgt uit de nieuwe opvatting, dat de H.R. de rechter vrijheid gaf, nu de redactie van 203 en 204 onvoldoende was geworden, doen plegen en medeplegen van desertie, oproer en mouterij via een achterdeurtje te introduceren? Ik moge het antwoord schuldig blijven. Ik noemde een argument contra, doch daar staat tegenover, dat de nieuwe opvatting niet nodeloos mag worden geremd. Ik geloof nl. dat 203 en 204 zich niet verdragen met de (nieuwe) jurisprudentie, hoe vreemd dit ook moge klinken. Zouden zij niet beter kunnen worden ingetrokken? Hoe dan ook, ik kan niet zeggen of Mr VERMEER gelijk of ongelijk heeft. Zelfs niet wanneer ik constateer, dat het mij vreemd voorkomt, dat van de 4 deelnemingsvormen aan mouterij en militair oproer uitlokking en medeplichtigheid een gefixeerd maximum ken-

nen, terwijl doen plegen en medeplegen andere en variërende maxima zouden moeten krijgen; art. 204 W.v.S. tegenover de artt. 119-125 W.v.M.S.

Maar wat wel vast staat is dit: Toen de wetgever artt. 203 en 204 samenstelde, schakelde hij toepassing van miliaire strafwetsartikelen juist volledig uit. Mijn stelling dus, dat het systeem van de wetgever is, dat art. 87, derde lid, naast verruiming van tijd van oorlog gelijke verruiming van vijand heeft bedoeld, is niet weerlegd. In ieder geval heb ik de wetgever van het W.v.M.S. en de ontwerpers van de Wet Oorlogsstrafrecht aan mijn zijde.

Den Helder, 17 December 1951.

Artikel 15 W.v.M.S. behoort niet ingetrokken doch gewijzigd te worden.

Onder bovenstaande titel ontvingen wij van Mr M. KRAUSS de volgende opmerkingen:

In het M.R.T., deel XLIV, pag. 718 e.v., constateren drie juristen der Koninklijke Marine de ontstane strijdigheid bij het gezamenlijk bestaan van art. 14a (nieuw) W.v.S. en art. 15 W.v.M.S. „Hoe is het „mogelijk, dat de wetgever art. 15 W.v.M.S. vergeten heeft!”, klinkt als spontane klacht. Ieder der drie kan zich gesterkt voelen door de steun van de beide anderen en dat geeft, mij althans, zo'n geruststellend gevoel van niet alleen te staan. Maar . . . het is alsof het noodlot het wil, binnen deze sfeer van eensgezindheid moet ik het weer oneens zijn met Mr FRANKEN en Mr VERMEER.

Wat toch is het geval? Mr FRANKEN zegt, dat art. 15 W.v.M.S. weinig zin meer heeft en Mr VERMEER is van mening, dat art. 15 W.v.M.S. voor schrapping in aanmerking behoort te worden gebracht. Mr FRANKEN schrijft, dat thans achterwege kunnen blijven de bijzondere voorwaarden dat de voorwaardelijk veroordeelde zich niet zal schuldig maken aan een strafbaar feit, hetwelk krachtens het K.B. van 22 October 1942, Stbl. No. C 65, buiten strafrechtelijke behandeling wordt afgedaan en terzake waarvan hij krijgstuuchtelijk wordt gestraft, of aan een krijgstuuchtelijk vergriep vallende onder art. 1 nos. 1-4 van het K.B. van 27 Juli 1944, No. E 53. Mr VERMEER tekent aan, dat in ieder geval de militaire rechter zich ontslagen kan achten van het stellen van deze reeks bijzondere voorwaarden.

Ikzelf meende wat voorzichtiger te moeten zijn en vermeldde, dat in art. 15 W.v.M.S. kon vervallen de vermelding van de eigenlijke krijgstuuchtelijke vergriepen (die van ernstige aard zijn) en dat hetzelfde gold voor de oneigenlijke krijgstuuchtelijke vergriepen, *doch niet in dezelfde mate, omdat artt. 14f en 14h W.v.S. de onherroepelijke rechterlijke uitspraak zijn blijven vermelden.* De aantekeningen van

Mr FRANKEN en Mr VERMEER hebben mij tot een veel positiever standpunt gebracht (voor zover dit niet betreft de eigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen), dat *geheel* tegengesteld is aan het hunne.

Indien het wetgever art. 15 W.v.M.S. introk, zou, als de voorwaardelijk veroordeelde die militair is, een strafbaar feit begaat, hetwelk hetzij als oneigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp, hetzij met toepassing van het K.B. „C 65”, of met toepassing van het K.B. „E 53” krijgstuuchtelijk wordt gestraft, hiervan toch geen kennisgeving kunnen geschieden aan de rechter die het in art. 14a W.v.S. bedoelde bevel heeft gegeven (althans aan het H.M.G. ingevolge art. 17 W.v.M.S.). In alle drie gevallen heeft de veroordeelde zoals gezegd een *strafbaar feit* begaan en daarmee heeft hij zich *niet op andere wijze misdragen dan door het begaan van een strafbaar feit* (art. 14a nieuw W.v.S.). Hetgeen vóór de wijziging van art. 14a W.v.S. gold t.a.v. de vermelding van strafbare feiten die (oneigenlijk) krijgstuuchtelijk worden afgedaan, geldt ook thans onverkort.

De militaire rechter zou de zaak kunnen (blijven) oplossen, door onder de bijzondere voorwaarden niet alleen de gevallen van „C 65” en „E 53” op te nemen, doch ook de oneigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen. Wellicht zal dat zelfs regelmatigere aandoen, zij het ook, dat het contradictoir blijft, dat strafbare feiten welke krijgstuuchtelijk worden afgedaan tot bovenvermelde kennisgeving aan de rechter kunnen leiden, indien zij *binnen de proeftijd* worden begaan, terwijl hetzelfde kan geschieden t.a.v. strafbare feiten welke strafrechtelijk worden afgedaan, indien deze *ook vóór het begin van de proeftijd* worden begaan. Daarom, ook al omdat art. 15 W.v.M.S. toch niet kan blijven staan in zijn huidige gedaante, moge ik de volgende nieuwe redactie voorstellen:

„Bij het bevel, bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht, „wordt als algemene voorwaarde steeds mede gesteld dat de veroordeelde die militair is, zich niet schuldig zal maken aan een strafbaar „feit dat krijgstuuchtelijk wordt afgedaan”¹⁾).

Als men ervan uitgaat (hetgeen ook zo behoort), dat het begaan van een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp (van ernstige aard) een zich op andere wijze misdragen dan het begaan van een strafbaar feit betekent, en, omgekeerd, buiten eigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen (van ernstige aard) geen zich op andere wijze misdragen dan het begaan van een strafbaar feit mogelijk is, wordt door de voorgestelde nieuwe redactie in het militaire strafproces, naast een belangrijke vereenvoudiging van de te stellen voorwaarden, niets gewijzigd. D.w.z. op één punt na: de eigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen (van

1) Voor de betekenis van „veroordeelde die militair is”, vergelijk men mijn stuk in het M.R.T. XLIII, blz. 680-683, geheten „Toepasselijkheid van „art. 15 M.v.M.S. op de burger, die door de militaire rechter voorwaardelijk „wordt veroordeeld”. Voorwaardelijk veroordeelde is men niet alleen op het moment van de veroordeling (uitspraak), doch ook daarna tot aan het einde van de proeftijd. De militaire rechter (zie ook art. 20 W.v.M.S.) moet er dus rekening mee houden, dat de veroordeelde pas na de veroordeling militair is (= wordt).

ernstige aard) kunnen niet meer leiden, tot kennisgeving aan de rechter, indien zij gepleegd worden vóór de betekening der straf enz. (art. 14e W.v.S.). Dit verschil is niet helemaal goed te praten, omdat de *militair* ook vóór de ingang van de proeftijd *weet* dat hij zich niet schuldig mag maken aan een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergriep (van ernstige aard), op gelijke wijze als in het algemeen *iemand* weet dat hij geen strafbaar feit mag begaan, doch zal in de practijk wel geen verslechtering van het militaire strafproces betekenen.

Ten slotte nog dit: Mr FRANKEN brengt in herinnering, dat VAN DEN BERG VAN SAPAROEA de burgerrechter de modus aan de hand heeft gedaan, om t.a.v. voorwaardelijk veroordeelden, die de dienstplichtige leeftijd naderen als *bijzondere* voorwaarde mede te stellen de voorwaarde die t.a.v. militaire voorwaardelijk veroordeelden steeds moet worden gesteld, doch Mr. FRANKEN merkt op, dat de burgerrechter dit advies nimmer heeft opgevolgd. Het behoeft geen betoog, dat de moeilijkheden door Mr FRANKEN geschetst, anders dan hij meent, volgens mij door de nieuwe clause van art. 14a W.v.S. *niet* van de baan zijn, als de voorwaardelijk veroordeelde ex-burger wegens *onechte* krijgstuuchtelijke vergriepen krijgstuuchtelijk wordt gestraft. Ik moge dus bij deze *ook voor het toekomstige* de aandacht op het advies van VAN DEN BERG VAN SAPAROEA vestigen.

Met alle waardering voor het scherpzinnige betoog van Mr KRAUSS menen wij dat artikel 14h niet noodzakelijkerwijs gelezen moet worden, als door hem wordt gesteld. In de nieuwe tekst houdt dat artikel in, dat last tot tenuitvoerlegging kan worden gegeven in geval (a) de voorwaarden niet worden nageleefd, (b) de veroordeelde zich misdraagt, of (c) hij terzake van een strafbaar feit onherroepelijk wordt strafbaar verklaard. Wanneer wij ons beperken tot (b) en (c), dan is het niet zó — gelijk Mr KRAUSS stelt — dat er òf is een zich misdragen òf het plegen van een strafbaar feit, aldus dat, wanneer een strafbaar feit niet tot een onherroepelijke veroordeling leidt, het niet als misdraging kan worden aangemerkt. Er zij op gewezen dat hier, in artikel 14h, niet wordt gesproken van het zich *op andere wijze* (dan door het plegen van een strafbaar feit) misdragen, maar geheel in het algemeen: zich misdragen. Wel degelijk zien wij hierin de bedoeling van de Wetgever om mogelijk te maken dat een strafbaar feit, hetwelk niet tot strafvervolging leidt, als misdraging wordt aangemerkt. Wij wijzen op de Memorie van Toelichting (M.R.T. XLIV, blz. 709/710), waar o.m. staat „Daarom is het wenselijk, dat „last tot tenuitvoerlegging reeds kan worden gegeven, indien de veroordeelde zich aan wangedrag schuldig maakt: zulks ter beoordeling „van de rechter en zonder dat van dit wangedrag uit een onherroepelijke uitspraak behoeft te blijken. Door deze wijziging voorkomt „men ook, dat het openbaar ministerie gedwongen is min of meer „geforceerde vervolgingen in te stellen ...”. T.a.p. op blz. 715 is vermeld het antwoord van de Minister van Justitie op de vraag wat

met „geforceerde vervolgingen” bedoeld wordt. De Minister geeft een aantal voorbeelden van strafbare feiten welke, om bepaalde redenen van beleid, bij voorkeur niet strafrechtelijk vervolgd worden (mishandeling van de echtgenote, een grensgeval van oplichting, een zeer lichte diefstal). Zou tenuitvoerlegging op grond van misdraging niet mogelijk zijn, dan zou het openbaar ministerie „geforceerd” worden, tot het instellen van een strafvervolging; thans kan deze achterwege gelaten worden.

Welnu, met de eigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen is het in wezen niet anders. Om bepaalde redenen van beleid wenst men in de militaire maatschappij bepaalde (lichte) gevallen van overtreding van de strafwet niet strafrechtelijk te vervolgen. Wat artikel 14*h* Wb. v. Str. thans doet, deed artikel 15 W.M.S.R. reeds een kwart eeuw geleden: het dwingt de openbare aanklager niet tot geforceerde strafvervolgingen. Nu echter het algemene voorschrift (Wetboek van Strafrecht) deze materie regelt, kan zij in het Militaire strafwetboek vervallen.

De lezing van Mr KRAUSS' opmerkingen bracht weer een andere onvolkomenheid van de jongste wijziging aan het licht. Het uitgangspunt van de Wetgever is klaarblijkelijk geweest de drie-deling, hierboven aangegeven, t.w. (a) (bijzondere) voorwaarde, (b) misdraging en (c) veroordeling. Men vindt die drie-deling in artikel 14*h* (nieuw) en in artikel 14*a* (nieuw). In artikel 14*f*, hetwelk aan het openbaar ministerie machtiging verleent om in bepaalde gevallen de beslissing van de rechter in te roepen, is echter de oude twee-deling (bijzondere voorwaarde en veroordeling) blijven staan. De bevoegdheid van het openbaar ministerie om terzake van misdraging tenuitvoerlegging te vorderen, heeft daardoor de bijzonder smalle basis van de bedoeling van de wetgever, bij afwezigheid van een regeling.

W. H. V.

Drukfouten.

Op blz. 693 van deel XLIV staat in de eerste regel van het Naschrift, tot mijn leedwezen, ten onrechte „Aruba”; dit moet zijn „Curaçao”. Dientengevolge is dit vonnis op blz. 751 ten onrechte vermeld onder het trefwoord „Aruba”; het had moeten voorkomen onder het trefwoord „Curaçao”. Dezelfde wijziging is ook nodig op deze blz. 751 onder het trefwoord „Antillen”. Mijn dank aan de lezer op Aruba, die mij op deze vergissing attent maakte.

Op blz. 701 van datzelfde deel staat in regel 2 van het cursief gedrukte opschrift boven het aldaar opgenomen vonnis „18”; dit moet zijn „17”.

Ten slotte staat op blz. 6, regel 6 v.o. van deel XLV „1947”; dit moet zijn „1949”.

R. C.

BOEKAANKONDIGINGEN.

*„De Koreaanse Oorlog en de Verenigde Naties”
(Juni 1950-Maart 1951). Uitgave van het Mini-
sterie van Buitenlandse Zaken (Staatsdrukkerij),
64 blz. + bijlagen, f 2,50.*

Zeer overzichtelijk vindt de lezer in deze uitgave een relaas van de voorgeschiedenis en de verdere ontwikkeling van het Koreaanse conflict: de capitulatie in 1945 van de overheersende Japanse troepen en de overgave benoorden de 38e breedtegraad aan de Russische en bezuiden de 38e breedtegraad aan de Amerikaanse troepen, de ontwikkeling van een communistische staat in Noord-Korea en de vorming van een sterk, door Rusland getraind en uitgerust leger aldaar, hetwelk na terugtrekking der bezettende troepen uit Noord- en Zuid-Korea het gehele schiereiland zou trachten te overheersen. Vervolgens beschrijft het werkje de behandeling van de Koreaanse kwestie in de Veiligheidsraad en in de Algemene Vergadering der Verenigde Naties, de militaire hulpverlening der V.N. en het Nederlandse aandeel, alsmede een aantal aanverwante vraagstukken.

De bijlagen, welke ruim de helft van het boekje in beslag nemen, bevatten resoluties, redenen van de Nederlandse vertegenwoordiger ter Algemene Vergadering, rapporten, e.d.

W. H. V.

*„Holland in rep en roer” door Henri A. Ett.
Uitgave J. M. Meulenhoff, Amsterdam, 155 blz.,
f 4,90.*

Dit boekje behandelt in aangenaam leesbare vorm, hier en daar wel in de vorm van een detective-roman, drie geruchtmakende Nederlandse processen uit de negentiende eeuw, t.w. de zaak van de weduwe Pruimers, de moordzaak, bedreven door Jut en de moord in Dekkersduin.

De bedoeling van het werk is niet geheel duidelijk. Het is klaarblijkelijk niet bedoeld als een studie-boek voor criminologen of politieambtenaren. Voor een „thriller” bevat het verhaal te weinig intrige en te veel officiële gegevens. Om te voldoen aan banale lust tot bevrediging van sensatie is het te rustig geschreven. Het is mogelijk dat de Schrijver niet meer bedoeld heeft dan deze geruchtmakende processen aan de vergetelheid te ontrukken en dan is hij er stellig in geslaagd, zulks op een gedocumenteerde en toch boeiende wijze te doen.

W. H. V.

INGEKOMEN BIJDRAGE.
Krijgsraden bij troepen te velde
 door
 Mr M. P. PLANTENGA.

Met het vertrek van de laatste operationele troepen uit Indonesië is ook militair-juridisch een leerzame periode in de Nederlandse krijgsgeschiedenis afgesloten. Voor het eerst hebben wij daar ons nationale militaire strafrecht bij te velde opererende strijdkrachten op zijn innerlijke waarde en bruikbaarheid kunnen toetsen. Het moest de vuurproef doorstaan, waar tijdens de tweede politieke actie gedurende enige tijd in samenhangende gebieden van voldoende omvang omstandigheden hebben geheerst, die met een echte oorlog te vergelijken zijn. Mijnen en trekdommen op de verbindingswegen, verbroken berichtgeving, onmogelijkheid van afvoer en doeltreffende behandeling van gewonden, afzichtelijke verminkingen, verraderlijke hinderlagen en snipers, voortdurende beschietingen en alarmtoestanden in kampementen, geïsoleerde soms slechts uit de lucht verpleegde eenheden. En daarop aansluitend een sterk wisselende goedsgesteldheid bij leiding en troep, contrasten van heldenmoed en overmatig zelfvertrouwen tegenover angst en wanhoop, dan weer krampachtige zelfbeheersing en opstandigheid tegen onbegrijpelijke maatregelen, zich in uitspattingen en vechtpartijen ontladende spanningen. Dit alles heeft een tijdlang de achtergrond gevormd voor het werk van de militaire justitie. De harteklop van het intensief levende, uiterst gevoelige apparaat van een strijdend leger vond zijn neerslag in beslissingen van verwijzings-officieren en auditeurs-militair ¹⁾, in zittingen en vonnissen, in werkwijze en -sfeer van krijgsraad-detachementen

Wij mogen ons niet tevreden stellen, de opgedane ervaringen als historische curiosa bij te zetten in een archief, maar moeten proberen er de essentie uit te puren, opdat een volgend maal ook de krijgsraden van meet af aan zo goed mogelijk uitgerust mede ten strijde trekken. Daar is meer voor nodig dan kennis van de specifieke wetsbepalingen voor tijden van oorlog en studie van daarmede verband

¹⁾ In Indonesië viel het hoofddaccent op de auditeur-militair. De verwijzings-officier, die ingevolge het bij de Verordening van het Militair Gezag in Indonesië no. 507 in die zin gewijzigde artikel 254 R.L. alleen kon beslissen „na advies van de auditeur-militair”, werd mede daardoor veelal als een doublure gevoeld, die ook om personeel-economische redenen althans bij een leger te velde beter kan worden gemist. Met het tegenwoordig veelvuldig samengaan van juridische en militaire vakbekwaamheid in één persoon zijn er mogelijkheden genoeg om een in beide opzichten competente functionaris te vinden. Een facultatieve bevoegdheid van de Commanderende Generaal (of diens gedelegeerde) tot opdracht of verbod van vervolging aan de auditeur-militair zou voldoende zijn om het militair belang in strafzaken te velde steeds te kunnen doen praevaleren. In gelijke zin Jhr. Mr. Th. W. van den Bosch: Proeve van een ontwerp voor een wetboek van militaire strafvordering blz. 17-27.

houdende afwijkingen van het in vreedstijden toe te passen recht. De kern ligt dieper, is moeilijker te benaderen, er is een verschil van geestelijk klimaat.

De atmosfeer in opleidings-garnizoenen, bij troepen in tweede en derde lijn is een geheel andere dan die bij soldaten te velde. Daaruit voortvloeiende tegenstellingen, potentiëel gevaar voor het moreel der strijdkrachten, moeten zo goed mogelijk worden opgevangen. Aanpassingsvermogen en militair begrip zullen daarbij de juiste weg kunnen aangeven. Hier ligt een taak voor de militaire justitie. In vele gevallen zal zij de pas moeten markeren. Waar het recht uit zijn voegen dreigt te geraken, moet zij met vaste hand leiding geven. Juridisch vakmanschap zal dan dikwijls aan militair-technisch en -psychologisch inzicht de eerste plaats moeten inruimen.

De eisen der practijk brengen ook in het strafrecht menigmaal grote accent-verschuivingen teweeg. Als de krachtsinspanning tot de hoogste graad moet worden opgevoerd, concentreert zich aller aandacht op de strijdende troep en kunnen burger-maatschappij en individuele delinquent wel eens wat in het gedrang komen. Klemmende oorlogs-vraagstukken verlangen voorrang. Het komt nu aan op het wekken en stimuleren van waardevolle krachten, waartoe correctie-maatregelen bij wangedrag en uitstoting van onbruikbare elementen indirect het hunne kunnen bijdragen. Schouder aan schouder staande met de commandanten moeten de krijgswaarden nu bezielde zijn door deze éne gedachte: hoe kunnen de troepen hun operationele opdracht het beste vervullen? Slechts door luisteren, observeren, registreren en zich zoveel mogelijk inleven in de realiteit van de grimmige strijd kunnen krijgswaarden en vervolgings-autoriteiten aan hun beslissingen voldoende background geven om als betrouwbaar richtsnoer te worden aanvaard. Het is dan ook meer dan een symbool alleen, dat een krijgswaarden te velde gepresideerd wordt door een hoofd-officier (art. 245 R.L.) en dat de auditeurs-militair bij de krijgswaarden te velde der K.L. in Indonesië eveneens de wapenrok droegen²⁾. De auditeur-militair moet commandanten desgevraagd met raad ter zijde staan, zittingen moeten groeien tot levende gebeurtenissen, vonnissen moeten aanspreken en tot in hun wezen begrepen worden, alles moet zijn afgestemd op de rauwe werkelijkheid, waarin het uiterste van 's mensen lichamelijke en geestelijke kracht geleverd wordt, waarin van plichtsverzaking of verantwoordelijkheidsgevoel, van zelfzucht of kameraadschap dood

²⁾ Vreemd genoeg is dit laatste echter niet uitdrukkelijk voorgeschreven (artt. 250/1 R.L.). Ingevolge de artikelen 202/3 j° 91 van de Herziane Rechtspleging bij de Landmacht werd het aanstellen van een officier tot auditeur-militair te velde bij onze Nederlands-Indische strijdkrachten wettelijk zelfs niet mogelijk geacht, zodat bij de krijgswaarden te velde K.N.I.L. de auditeur-militair een burger rechtsgeleerde was, ressorterende onder het Departement van Justitie en hiërarchisch staande buiten ieder militair verband. Het behoeft wel geen betoog, dat een dergelijke halfslachtige regeling in de practijk tot allerlei ongewenste verwickelingen aanleiding kan geven.

en leven kunnen afhangen. Het is de bittere ernst van de oorlog, die mensenlevens vernielt en knakt, het is de gezamenlijke inspanning van de gehele strijdende macht, die soms doortrilt in de rechtszaal. In die sfeer krijgt een betoog over rechterlijke bevoegdheid of nietigheid van een dagvaarding, een gegoochel met wetsartikelen en juridische dogma's al gauw iets onwezenlijks. Als de zenuwen zo gespannen zijn, kan het vertrouwen in de militaire justitie gemakkelijk worden ondermijnd. Eèn lichtvaardig sepôt, één ter wille van de algemene preventie buiten verhouding tot het geschonden rechtsbelang opgevoerde straf, kan velen van het militaire strafrecht vervreemden. Hier moet Justitia zich meer dan ooit bewust zijn van haar dienende functie, hier moet ieder militair zijn. Alleen dan zal er werkelijk gezag van de militaire justitie kunnen uitgaan, alleen dan heeft een krijgsraad ook moreel het recht, zich „te velde” te noemen.

Ten gevolge van zich voortdurend wijzigende omstandigheden in het operatie-gebied kenmerkt zich het militaire strafrecht bij troepen te velde door een sterk dynamische inslag. Wetten en commentaren kunnen het tempo der ontwikkeling vaak niet voldoende bijhouden. Waar zij tekort schieten of bij de feiten ten achter blijven, moet eigen rechtsvinding in leemten trachten te voorzien. Bij het zoeken naar houvast op dit glibberige terrein moet dikwijls naar de grondslagen van strafrechtspleging en -wetenschap worden teruggegrepen. De studie van Dr. Van Veen over het moeizame groeiproces der strafrechts-philosophie en -psychologie in Nederland ³⁾ kan daarbij goede diensten bewijzen. Men vindt daar o.m. een nadere ontleding van de drie vertrouwde strafrechts-begrippen: vergelding, speciale en generale preventie. De vergelding wordt ons getoond in haar twee facetten van schuld- en daadvergelding ⁴⁾. De onderverdeling van de speciale preventie wordt geschematiseerd in afschrikking van de gelegenheids-misdadiger, verbetering van de gewoonte-delinquent en onschadelijkmaking van de beroepsmisdadiger ⁵⁾. En in de generale preventie blijken behalve gezagshandhaving ook normversterking en normvorming besloten te liggen ⁶⁾.

Met behulp van deze verdieping der inzichten in de theoretische achtergrond der praktische wetstoepassing kan de bonte mengeling van verstandelijke redinatiën en gevoels-motieven, die in steeds wisselende combinaties aan de concrete beslissingen van Openbaar Ministerie en strafrechter ten grondslag liggen, herleid worden tot een betrekkelijk beperkt aantal doelstellingen, die iedere vorm van strafrecht bij vervolging en berechting tracht te verwezenlijken. In het militaire strafrecht, waar men deze elementen uiteraard overal kan terugvinden, spelen echter ook nog andere factoren een rol, waardoor het geheel weer verder gecompliceerd wordt. In vredestijd

³⁾ Dr. Th. W. van Veen: Generale preventie (1949).

⁴⁾ Ibidem blz. 146-148.

⁵⁾ Ibidem blz. 67.

⁶⁾ Ibidem blz. 196/7.

reeds bekende verschillen tussen burger- en militair strafrecht worden in oorlogs-omstandigheden dan nog dikwijls enigszins geaccentueerd, terwijl voor met het verblijf van strijdkrachten in den vreemde samenhangende aspecten bij de rechtsbedeling in het moederland zo goed als geen aanknopingspunten te vinden zijn. Zo doende moet bij een krijgsmacht te velde menig leerstuk van een andere gezichtshoek uit gezien worden, terwijl, waar theoretische beschouwingen in de praktijk onhoudbaar blijken, hernieuwde bezinning noodzakelijk wordt.

Na deze algemene verkenning moge thans worden overgegaan tot een nadere beschrijving van wat op dit gebied bij het krijgsraad-werk te velde in Indonesië naar voren is gekomen.

Positie van de commandant.

In de militaire samenleving is „de commandant” de centrale figuur, de ziel van de troep, vooral in oorlogs-omstandigheden. Door zijn militair inzicht en vindingrijkheid, zijn organisatie-talent, zijn karaktervastheid, zijn doorzettings-vermogen, zijn moed en durf worden zijn mannen geïnspireerd en kan hun prestatie-vermogen ook buiten zijn tegenwoordigheid tot grote hoogte worden opgevoerd; door zijn gebrek aan zelfvertrouwen, zijn angst om verantwoordelijkheid te dragen, zijn zelfzucht, zijn slapheid, zijn weifelmoedigheid en défaitisme wordt het moreel van diezelfde mannen ondergraven en verliezen zij aan bruikbaarheid. „Le colonel c'est le régiment” is ook in Indonesië menigmaal de sleutel gebleken van successen en tegenslagen. Bekendheid met de persoon van de commandant is daarom een militair belang van de eerste orde, ook voor de militaire justitie. Onzelfstandigen moeten worden aangemoedigd, terwijl wat eigengereid schijnende krachtige figuren wel eens wat moeten worden geremd. Psychologisch inzicht en tact zijn hier onmisbare gidsen.

De commandant heeft de zorg en de verantwoordelijkheid voor hen, die het eigenlijke oorlogswerk moeten verrichten. Zijn daadkracht en gezag zijn dan ook van doorslaggevende betekenis voor de uitkomst van de strijd. Hem moet zoveel mogelijk vrijheid van beweging worden gelaten, al zal hij natuurlijk rekening moeten houden met de aanwijzingen van zijn chefs. Daarnaast is hij voor wat betreft het handhaven van de discipline mede afhankelijk van de militaire justitie. Bij deze gedeelde verantwoordelijkheden zullen menings-verschillen slechts dan niet in schadelijke controverses ont-aarden, indien ieder van hoog tot laag doordrongen is van het eminente belang van zelfbewuste, besluitvaardige commandanten. Van hen moet in alles leiding en initiatief uitgaan. De commandant moet in eerste instantie beoordelen, of een bepaalde oorlogs-tactiek geoorloofd is dan wel moet worden verworpen. Hij moet doortastend optreden bij iedere misdraging van zijn ondergeschikten. Bij zijn beslissing, of en hoe deze moet worden gecorrigeerd, mag hij niet weifelen. Te velde zal het meermalen voorkomen, dat er geen militaire politie ter plaatse aanwezig is of dat al haar aandacht en werk-

kracht in beslag wordt genomen door opdrachten met hogere prioriteit. Doch ook buiten gevallen van directe noodzaak behoeft de neiging der commandanten om alles zelf af te doen in beginsel niet te worden afgekeurd. Integendeel, vooral in oorlogs-omstandigheden is de gezagshandhaving er mede gebaat, wanneer commandanten niet schromen terstond zelf in te grijpen, zelf te schiften tussen belangrijke en minder-belangrijke zaken, wanneer door hen zelf maatregelen van preventieve aard worden genomen en niet ieder geval eerst formeel bij de militaire justitie wordt voorgebracht. De troepencommandant moet dan echter bij de keuze van zijn gedragslijn in principe op steun kunnen rekenen. In twijfelgevallen zal zijn optreden achteraf niet mogen worden gedesavouerd. Hoe ingrijpender zijn beslissing, hoe meer het aankomt op zijn gezag. Zodra het prestige van de commandant in het geding is, dienen militaire vervolgings-autoriteiten en -rechtscolleges met de uiterste omzichtigheid te werk te gaan. Zoveel mogelijk één lijn trekken in het disciplinair- en strafrechtsbeleid verhoogt het gezag van commandant en militaire justitie beide. Teamgeest, wil tot samenwerken en overleg tussen de voor de gezagshandhaving verantwoordelijke functionarissen kunnen hier alleen uitkomst brengen.

Als gevolg van zijn militair begrensde taak is de aandacht van de commandant in hoofdzaak geconcentreerd op zijn eigen onderdeel en het speciale geval, de auditeur-militair en de verwijzings-officier overzien daarentegen een groter geheel ⁷⁾ en volgen meer algemene richtlijnen. Soms zullen zij de commandant van hun beter inzicht moeten overtuigen. Wel heeft de militaire justitie formeel natuurlijk altijd het laatste woord, doch haar optreden zal slechts bij uitzondering een autoritair karakter mogen dragen. Meestal toch komt men daardoor weer voor nieuwe problemen te staan. Want indien het oordeel van de commandant ter zijde wordt geschoven, zonder dat er ernstig naar is gestreefd om diens autoriteit zoveel mogelijk te ontzien, dan zal men voortaan in hem een tegenstander kunnen vinden, die zijn doel langs andere wegen zal trachten te bereiken. Dit is één der verklaringen voor de onregelmatige spreiding van krijgsraad-gevallen over de verschillende onderdelen. Er waren commandanten, die de krijgsraad stelselmatig negeerden, zodat wat niet rechtstreeks of via de militaire politie werd aangebracht aan de dans ontsprong.

Er zijn echter ook andere redenen, waarom vele commandanten hun bezwaren tegen de militaire justitie breed uitmeten. Het strafrecht is nu eenmaal in het algemeen niet populair. Evenals bij de doorsnee burger heeft de justitie in hun ogen iets vijandigs, iets storends, dat zij niet gebruiken kunnen. Zij leveren hun mensen liever niet over aan vreemde handen, waarin zij geen vertrouwen

⁷⁾ In Indonesië meestal één divisie, dan wel een al of niet onder éénzelfde commando staande groep militairen van ten hoogste ongeveer gelijke grootte.

hebben. Zij duchten de gezapige sfeer van achter het front. Zij vrezden, dat de beslissing over al- of niet-vervolgving zal vallen op een bureau, waar onvoldoende begrip kan worden gewekt voor de omstandigheden, waaronder het feit is begaan en dat de berechting zal plaats vinden ver van het onderdeel, waardoor het bezwaarlijk is de beklaagde te laten bijstaan door een goed-ingelicht verdediger van formaat. Zij hebben gehoord van onverwachte vrijspraken op formele gronden, van te lichte en veel te zware straffen. Zij weten dikwijls uit eigen ervaring, hoe één minder gelukkige beslissing in het vervolgings-beleid, één als onrecht gevoeld vonnis, lange tijd de gemoederen van hun mannen kan verontrusten en van funeste invloed kan zijn op het moreel van de troep. Hun is verteld van straffen, die maanden soms zelfs jaren in het onzekere bleven hangen achter de ondoorzichtige sluier van het ontoegankelijke gebied van het fiat-executie. Men zie daarom in hun gereserveerde houding niet altijd een teken van bekrompenheid, maar soms meer van gebrek aan vertrouwen.

Duidelijker nog wordt het beeld, wanneer men zich geheel verplaatst in de gedachtengang van een troepen-commandant. Hij signaleert een misdraging en overweegt, of en wát eraan gedaan moet worden. Aangeven bij de militaire politie of bij de krijgsraad, dan wel zelf afdoen door krijgstuchtelijke bestraffing, door terugstelling bij administratieve maatregel of door één der vele andere hem ten dienste staande praktische correctie-mogelijkheden, die niet „in het boekje staan”. Of wel hij twijfelt aan de toelaatbaarheid van een bepaald militair optreden. Zal hij dit strafrechtelijk laten toetsen? Zijn besluit hangt voor een belangrijk deel af van de vermoedelijke gevolgen. Bij „aangeven” wil hij bij benadering weten, wat er met het geval en met de delinquent gaat gebeuren. Is zijn ervaring, dat men dan slechts een groot vraagteken kan zetten, dat het militair-justitieel apparaat werkt in een langzaam tempo en langs voor buitenstaanders dikwijls onnaspeurlijke richtlijnen, dan zal zijn neiging groot zijn om de zaak in eigen hand te houden. De nadelen der rechtsonzekerheid zijn dan te groot. De commandant wil op korte termijn weten, of en wanneer de zaak voor zal komen, hoe de krijgsraad over het geval denkt, of er een veroordeling zal volgen, welke straf dan ongeveer te verwachten is, wanneer en hoe die straf zal worden geëxecuteerd. Vragen van iedere strafrecht-spraak, die echter te velde verregaande consequenties kunnen hebben voor de gehele oorlogvoering.

Hoe denkt de krijgsraad principieel over hardhandig optreden bij het uithoren van gevangenen, over platbranden van voorraden en gebouwen, over neerschieten van verdachte individuën? Acute problemen, die telkens weer in andere vorm opduiken en waarvan de oplossing ter wille van het te volgen krijgsbeleid niet op zich kan laten wachten. Ook de vijand zit niet stil en doet zetten op het schaakbord. Plotseling blijkt hij te werken met vijfde colonne's, met partizanen, met infiltraties, met intimidatie en afpersing van de

burger-bevolking. Hierop moet snel en doeltreffend worden gereageerd. Kunnen echter de daarbij toegepaste methodes, die veelal niet meer dan geïmproviseerde experimenten zijn, genade vinden in de ogen van de krijgsraad? Het zijn de slechtste commandanten niet, die soms met ongeduld zitten te wachten op een duidelijke uitspraak. Kan er begrip worden gewekt voor hun argumenten, beseffen de heren van de krijgsraad het volle gewicht van het probleem, zijn zij bereid daarbij kleur te bekennen? Of zullen zij zich door een de kern der zaak ontwijkend vonnis aan een beslissing over de brandende vraag zelf trachten te onttrekken? En zal de berechting niet door formaliteiten en een eindeloos vooronderzoek op de lange baan worden geschoven?

Dan verder. Zal de krijgsraad verlaging uitspreken van een waardevol onder-officier, die bij het nijpend kadergebrek practisch vrijwel onmisbaar is? Wanneer wordt die verlaging effectief? Een vraag trouwens, waarvan het antwoord nog meer dringt in gevallen, waarbij de commandant verlangend uitziet naar een exemplarische straf, waarmede hij kracht kan bijzetten aan eisen, die hij aan zijn kaderleden meent te mogen stellen.

Of nog een andere vraag. Wanneer zal het fiat-executie afkomen (art. 256 R.L.)? Wat gebeurt er met een veroordeling, waarvan het fiat-executie geweigerd wordt (art. 259 R.L.)? Het lang uitblijven van beslissingen dienaangaande kan in voor de krijgsvoering belangrijke gevallen verlamdend werken op de strijdvaardigheid van de troep, terwijl het voor de betrokkene niet zelden groeit tot een martelende onzekerheid, waardoor hij aan bruikbaarheid inboet en soms zelfs geheel moet worden afgeschreven.

Deze en dergelijke vragen spelen de commandant door het hoofd, als hij staat voor de keuze: aangeven, laten toetsen of zelf afdoen. Meer nog dan diens eigen persoonlijkheid zal hierbij de goodwill van de militaire justitie de doorslag geven. De alles-beheersende factor voor het welslagen van het werk der krijgsraden te velde is daarom ook het winnen van het vertrouwen bij commandanten en bij de troep. Uit den aard der zaak natuurlijk vertrouwen in hun technisch-juridisch kunnen, maar daarnaast niet minder vertrouwen in hun inzichten op militair-tactisch en -psychologisch gebied. Geregeld contact met de commandanten, oprechte belangstelling voor het wel en wee van de soldaat, durf om principiële beslissingen te nemen en om duidelijke aanwijzingen te geven, kortom alleen een militair-justitieel apparaat, dat steunende op een behoorlijke vakbekwaamheid gedragen wordt door de wil om zich ten volle dienstbaar te maken aan de eigenlijke oorlogvoering, zal daarin allengs kunnen slagen. Alsdan zullen de bij ieder mensenwerk nu eenmaal onvermijdelijke vergissingen nog wel eens wrevel wekken, maar niet meer worden gegeneraliseerd en zal de militaire justitie haar vruchtbare bijdrage kunnen leveren voor het opvoeren van de gevechtskracht van de strijdende troep. Het uitgangspunt blijve echter steeds de erkenning van de centrale positie van de commandant en van de

betekenis van diens gezag bij zijn mannen, door wie de strijd toch in laatste instantie gevoerd wordt.

Vreemde invloeden.

Het leven is een rechtssfeer, die door andere dan de vaderlandse normen beheerst wordt, kan ook aan een krijgsmacht niet ongemerkt voorbijgaan. Het adagium, dat strijkrachten overal hun eigen strafrecht medenemen⁸⁾, kan dan ook in de practijk niet altijd in zijn absoluutheid worden gevolgd. Geleidelijk aan zal er een zekere aanpassing aan de nieuwe omgeving plaats vinden, waardoor het eigene onvermijdelijk wat kritischer bekeken zal worden en het nationale recht het soms zwaar te verduren krijgt. Bij-omstandigheden kunnen hierbij tot zeer uiteenlopende resultaten leiden. Te denken valt aan het verschil tussen een langdurig verblijf en een kortstondig opont-houd in door vriend en in door vijand bevolkte gebieden, aan oorlogen met tegenstanders en bondgenoten, wier principes van recht, zedelijkheid, godsdienst en beschaving in grote trekken met de onze overeenstemmen dan wel daarmee fundamentele verschillen vertonen.

Van pogingen om door rubricering tot enige systematiek in de schier eindeloze variatie van mogelijkheden te komen is weinig te verwachten, omdat het in deze minder aankomt op het verstand dan op het gevoel. Hier moet de practijk tastend en zoekend haar weg trachten te vinden. Voor die taak zal het militair-juridische apparaat voldoende berekend moeten zijn. De gedurende de tweede wereldoorlog in Engeland en Australië en tijdens de krijgsverrichtingen in Indonesië dienaangaande opgedane ervaringen mogen er ons een waarschuwing voor zijn, dat een nationaal-rechtelijk georiënteerde vóóropleiding geenszins waarborgen biedt voor de vorming van militaire juristen, die in dergelijke gecompliceerde internationaal- en interregionaal-rechtelijke situaties tegen de moeilijkheden opgewassen zijn. Hoe intensiever het contact, hoe sterker zich het gemis aan kennis en analyse van het rechtsleven in het land van feitelijk verblijf, van vijanden en van bondgenoten zal doen gevoelen.

In tweeërlei opzicht kregen de K.L.-krijgsraden in Indonesië te maken met afwijkende rechtsnormen. Vooreerst daar, waar Nederlandse militairen inbreuk hadden gemaakt op de rechtsorde der burger-maatschappij en dan verder, waar zij in aanraking kwamen met door de Indonesiërs in de eigenlijke strijd gehuldigde opvattingen. In beide gevallen komt men met de eenvoudige slagzin, dat het geschonden rechtsbelang gewroken moet worden slechts uit, waar dit in de rechtssfeer van de dader nagenoeg gelijkelijk gewaardeerd wordt als in die van de gelaedeerde. Hoe echter, indien het eigen recht verder of minder ver gaat dan dat in het vreemde land?

⁸⁾ Prof. Mr. H. van der Hoeven: Militair Straf- en Tuchtrecht dl. I, blz. 92.

Voor wat betreft de met Nederlandse bepalingen niet bereikbare strafbare feiten was de moeilijkheid ondervangen door subsidiaire toepasselijk-verklaring van het gehele Nederlands-Indische strafrecht⁹⁾. Hierdoor was dus voorkomen, dat Nederlandse militairen door hun eigen justitiële organen in Indonesië niet vervolgd konden worden terzake van feiten, die aan hun wapenbroeders van het K.N.I.L. en aan de burger-bevolking wél strafrechtelijk konden worden aangerekend¹⁰⁾. Allereerst was daardoor een vacuum opgeheven in gevallen, waarvoor het strafrecht slechts territoriaal-beperkte regelingen geacht wordt in het leven te hebben geroepen¹¹⁾, zoals wegverkeersbepalingen¹²⁾, vergunningen voor wapenbezit, deviezen-wetgeving, met distributie van goederen en diensten verband houdende vervoersrestricties. Daarmede was tevens voor de Nederlandse militaire justitie de mogelijkheid geopend om haar eigen justitiabelen ter verantwoording te roepen voor strafbare

⁹⁾ Krachtens artikel 1 van de Verordening van het Militair Gezag in Nederlands-Indië no. 505 van 31 Mei 1946 (M.R.T. XXXIX, blz. 41/2) werd o.m. op in Indonesië aanwezige K.L.-militairen toepasselijk verklaard een bij artikel 1 van de Verordening van het Militair Gezag no. 43 van 3 October 1940 (M.R.T. XXXIX, blz. 477-481) aan artikel 2 W.M.Sr. toegevoegd tweede lid:

„Onder het gemeene recht genoemd in het eerste lid van dit artikel wordt „mede begrepen het in Nederlandsch-Indië geldende gemeene strafrecht „voor zoover betreft feiten, welke niet in het Nederlandsche gemeene strafrecht zijn omschreven.”

¹⁰⁾ Het interregionaal-rechtelijk probleem, of Nederlandse militairen voor dergelijke strafbare feiten voor de burgerlijke strafrechter in Indonesië konden worden gedaagd, kon daardoor in de praktijk blijven rusten.

In zijn installatie-rede van de Indononische Kamer van het Nederlands Hoog Militair Gerechtshof op 9 Maart 1950 te Djakarta noemde de president het een beginsel van internationaal recht, dat een krijgsmacht, die zich op het grondgebied van een andere staat bevindt, daar exterritorialiteit geniet (M.R.T. XLIII, blz. 390). Niettemin zal ook in een toekomstige bondgenootschappelijke oorlog wel blijken, dat te dezen aanzien nog heel wat voetangels en klemmen uit de weg moeten worden geruimd.

¹¹⁾ Franken & Brunner: Het Wetboek van Militair Strafrecht blz. 25/6.

¹²⁾ Het is de vraag, of aan het gehele complex van wettelijke verkeersregelingen deze beperkte werking moet worden toegekend, dan wel slechts aan de daarin vervatte verkeers-technische voorschriften in engere zin, rechts/links houden, richting-aangeven, voorrang-verlenen, verlichting e.d. Meer zijdelings met het wegverkeer samenhangende bepalingen als het in onze tegenwoordige Wegenverkeerswet opgenomen delict van het wederrechtelijk gebruik van aan anderen toebehorende motorrijtuigen (artt. 37/8) en de strafverzwaring bij dood/zwaar lichamelijk letsel door schuld bij verkeers-ongevallen (art. 36) behouden — afgezien van de complicatie van artikel 45 der Wegenverkeerswet, waardoor deze in oorlogs-omstandigheden voor militairen wegvalt — zonder twijfel bindende kracht ook buiten de landsgrenzen, terwijl dit evengoed denkbaar is voor niet-technische algemene strafbare feiten, het verbod van het in gevaar brengen der veiligheid op de weg (art. 25), achter het stuur zitten onder invloed van alcohol (art. 26), doorrijden na een ongeval (art. 30), chaufferen ondanks ingetrokken rijbevoegdheid (art. 32). In Indonesië werd echter implicite het tegendeel aangenomen en ook voor deze laatste euveldeeden uitsluitend toegepast de aldaar geldende Wegverkeersordonnantie met haar uitvoeringsbepalingen.

feiten, die het vaderlandse strafrecht als zodanig niet kent, zoals het culpoos beschadigen of wegmaken van buiten art. 161 W.M.Sr. vallende oorlogs-behoeften¹³⁾, terwijl de strijdvraag, of het begrip „ambtenaar” in het Nederlandse wetboek van strafrecht mede andere ambtelijke functionarissen omvat dan die van Europees Nederland¹⁴⁾, daardoor ieder praktisch belang verloren had.

Technisch-juridisch lag een en ander in Indonesië betrekkelijk eenvoudig, omdat de delicts-omschrijvingen in het Nederlands-Indische wetboek van strafrecht slechts op detailpunten van de corresponderende artikelen in de moederlandse wetgeving afwijken¹⁵⁾. Dat hier echter toch nog wel controverses mogelijk waren, blijkt uit het twistpunt, of K.L.-krijgsraden ingevolge artikel 335 Ind. Sr. mochten straffen voor „afdwingen door een onaangename „bejegening” of bedreiging daarmede, welke toevoegingen in de overigens gelijklopende Nederlandse strafbepaling (art. 284 Sr.) ontbreken¹⁶⁾. De juridische mérites van deze interregionaal-rechtelijke quaestie buiten beschouwing latende, nadert men hier een gebied, waar tere kernvragen verborgen kunnen liggen. De „onaangename bejegening” wordt in Indonesië namelijk gebruikt in te lasteleggingen, wanneer de psychische dwang nog niet de vorm heeft aangenomen van „geweld of eenige andere feitelijkheid”. Bij grote bevolkingsgroepen in Indonesië bestaat een zekere lijdzaamheid in het algemeen en een gevoel van onderdanigheid tegenover blanken. Door de enkele verschijning van een blanke zijn zij reeds enigszins geïntimideerd, zoveel te meer als deze de militaire uniform draagt en nog sterker als hij een wapen bij zich heeft. Welnu, wanneer het afdwingen aan vrouwen van geslachts-gemeenschap, aan toko-houders van koopwaar zonder vergoeding of tegen te lage prijs buiten het bereik van de Nederlandse strafwet (artt. 242, 246, 317

¹³⁾ Verordening Militair Gezag no. 512, verg. noot 55.

¹⁴⁾ Voor militairen van de zeemacht, die in Nederlands-Indië door hun eigen rechtsprekende organen berecht werden naar het Nederlandse recht, was beslist, dat zij zich niet schuldig konden maken aan de misdrijven van de artikelen 177-187 Sr., indien het betrof Nederlands-Indische ambtenaren. Verg. H.M.G. van Nederlandsch-Indië 6 Februari 1931, M.R.T. XXVII, blz. 34 en 8 September 1933, M.R.T. XXIX, blz. 474.

Voor wat de verhouding van K.L.-militairen ten opzichte van gegradueerden van het K.N.I.L. betreft, waren alle moeilijkheden afgesneden door het krachtens artikel 1 van de in noot 9 genoemde Verordeningen van het Militair Gezag, no. 505 j° 43 ingelaste nieuwe artikel 63a W.M.Sr.:

„De militairen van het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger zijn, voor „zoover betreft de in artikel 67 van dit wetboek bedoelde verhouding en de „te hunnen aanzien gepleegde feiten, in Nederlandsch-Indië, met inacht- „neming van den door hen bekleeden rang, gelijkgesteld met militairen in „den zin van dit wetboek.” De gevolgen van het ontbreken van een dergelijke bepaling laten zich gemakkelijk denken, verg. ook H.M.G. van Nederlandsch-Indië 24 September 1929, M.R.T. XXV, blz. 320.

¹⁵⁾ Concordantie-beginsel, neergelegd in artikel 131³ Indische Staatsregeling.

¹⁶⁾ Krijgsraad bij de zeemacht in Oost-Indië 14 Mei 1948, vernietigd door H.M.G. van Nederlandsch-Indië 27 Augustus 1948, met annotatie van Mr. W. H. Vermeer in M.R.T. XLII, blz. 54-61.

284 Sr.) viel omdat er geen sprake was geweest van geweld, feitelikheden of bedreiging daarmede, dan zou de „onaangename bejegening” nog uitkomst kunnen bieden. Dit voorbeeld illustreert, hoe het volks-karakter in een bepaald land aanleiding kan geven tot verder-strekkende strafbepalingen.

De vraag, of van elders komende militaitren niet principieel door hun eigen rechts-organen vervolgd moeten kunnen worden voor dergelijke norm-schendingen, is ook voor ons thans bestaande militaire strafrecht niet van louter academische betekenis. Ondanks het ontbreken van een uitdrukkelijke toepasselijk-verklaring kunnen niet-Nederlandse strafbepalingen namelijk in de practijk soms via artikel 60 Wet Kr. binnen de krijgsraad-sfeer getrokken worden ¹⁷⁾. Bij het bepalen van de strafmaat moet daarmede dan rekening worden gehouden, evenals mishandeling van een heilig dier, beschadiging van een heilige boom of voorwerp, in den vreemde aan een Nederlands militair zwaarder moet worden aangerekend dan dieren-mishandeling of zaaksbeschadiging in het vaderland. Hoe ver men daarmede moet gaan, zal o.m. afhangen van de politieke doelstellingen van het verblijf der strijdkrachten op vreemde bodem. Wordt daarbij het kweken van goodwill nagestreefd, dan zal een krijgsraad zich ter dege rekenschap hebben te geven van ter plaatse bestaande normen van recht en moraal. Ook echter als de eigen overheid betrekkelijk onverschillig staat tegenover de inheemse bevolking, zullen de rechtsregelen, waarnaar deze zich in haar onderlinge verhoudingen gedraagt, niet geheel veronachtzaamd mogen worden. Het eerbiedigen van wat anderen als materiëel of ideëel rechtsgoed beschouwen, zal aan militairen overal en te allen tijde moeten worden ingescherpt, alleen reeds als middel tot het tegengaan van zedelijke verruwing, die in oorlogs-omstandigheden een voortdurende bedreiging vormt voor het moreel in eigen gelederen.

Aan de andere kant kan de oorlog de soldaat voeren in gebieden, waar de samenleving op bepaalde punten toleranter is dan in zijn vaderland. In de Indonesische maatschappij werd bijvoorbeeld tegen omkoperij en heling minder rigoreus opgetreden dan in Nederland. Het geven van steekpenningen aan ambtenaren scheen vooral bij het Chinese volksdeel als de natuurlijkste zaak van de wereld te worden beschouwd, terwijl strafrechtelijke consequenties bij heling schijnbaar in het geheel niet gevreesd werden. Het in de burgermaatschappij veelvuldig ongestraft blijven van notoïre gevallen van omkoperij en heling kon door de krijgsraden niet geheel worden genegeerd. In beginsel is het natuurlijk juist, dat in den vreemde vertoevende troepen aan de maatstaven van het vaderlandse recht gebonden blijven. Bestrafing heeft immers naast vergelding van gepleegd onrecht vooral ook ten doel het boeten van schuld door de dader ⁴⁾. Derhalve zal door de militaire justitie de hand moeten worden gehouden aan het eigen recht, ook ten aanzien van de daarin

¹⁷⁾ Zie hieronder bij „straf- en tuchtrecht”, blz. 175/6.

strafbaar gestelde feiten, die als zodanig niet bekend zijn in het land waar de strijdkrachten tijdelijk verblijven. Echter zal die omstandigheid altijd wel enigszins in de strafmaat verdisconteerd worden, of zal van strafrechtelijke vervolging worden afgezien in minder ernstige gevallen, die nochtans in Nederland niet voor sepôt in aanmerking zouden zijn gekomen. Mede daarom moge tot drastische uitbreiding van de categorie oneigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen (art. 2 2°—6° Wet Kr.) worden overgegaan.

Al met al kan de te volgen gedragslijn misschien het beste schematisch worden aangegeven door ten aanzien van de vervolgbare feiten te denken aan het kleinste gemene veelvoud, bij de strafmaat aan de grootste gemene deler. Door de evenwicht-zoekende krachten zal de practijk dan wel steeds op de gulden middenweg belanden.

Gezien de vrijwel textuële overeenstemming over de gehele linie tussen het moederlandse en het Nederlands-Indische recht, kwamen in Indonesië de bezwaren van twee naast elkaar toegepaste rechtsstelsels betrekkelijk weinig tot uiting. Alleen in strafzaken, waarbij gelijkelijk gezondigd hebbende K.L.- en K.N.I.L.-militairen gezamenlijk betrokken waren en hun respectieve krijgswaarden dezelfde straf wilden opleggen, stuitte men wel eens op moeilijkheden. In het Nederlands-Indische wetboek van strafrecht ontbraken namelijk de boete-mogelijkheden van de artikelen 14 a⁴ en 24 Sr. en kon evenmin een gedeeltelijk voorwaardelijke straf (art. 14 a² Sr.) worden opgelegd. Anderzijds was volgens de Nederlandse administratieve bepalingen, in tegenstelling tot de regeling bij het K.N.I.L., gedeeltelijke doorbetaling van salaris tijdens detentie slechts mogelijk ten behoeve van de gezinnen van gehuwde jaarwedde-genieten den gedurende ten hoogste 42 dagen, waardoor vrijheidsstraffen voor K.L.-militairen in den regel tevens niet onaanzienlijk geldelijk nadeel medebrachten¹⁸⁾

Meestal zullen verschillende rechtssystemen echter heel wat meer divergentie vertonen. In een toekomstige oorlog kunnen onze strijdkrachten in bondgenootschappelijk verband met buitenlandse krijgsmachten worden ingezet in verre landen, waar „macht is recht” of collectieve strafrechtelijke aansprakelijkheid erkende juridische begrippen zijn, waar het „gelijk recht voor ieder” nog niet of niet meer aanvaard wordt. Aan de gevolgen van dergelijke, de grondbeginselen van alle strafrecht rakende normen op het rechtsgevoel der eigen troepen zal de nodige aandacht moeten worden besteed.

De ervaringen op het eigenlijke krijgstoneel in Indonesië geven enig idee van het diep-ingrijpende van dit probleem. De tot de

¹⁸⁾ Artt. 5/6 Reglement van administratie bij de Koninklijke Landmacht. Per 1 Juni 1949 is deze starre regel gelukkig enigszins verzacht door de bepaling, dat ten behoeve van het gezin van de betrokkene en bij kostwinners een gedeelte van hun bezoldiging voor onbepaalde tijd kan worden vrijgegeven, L.O. 1949 no. 101 § 8 lid 5-7. Deze facultatieve bepaling werd zeer soepel toegepast, zodat de incongruentie tussen de K.L.- en de K.N.I.L.-regeling sindsdien praktisch niet meer gevoeld werd.

ideëele bagage van de Nederlandse soldaat behorende, door Christendom en humanisme ontwikkelde denkbeelden van oorlogsrecht en -moraal waren aan de inheemse K.N.I.L.-mannen en aan de Indonesische guerilla-strijders voor een deel geheel vreemd. Zij hadden daarvoor hun eigen codes, veelal samenhangende met hun Oosters fatalisme en fanatisme. Dat de dezerzijds gebruikte methoden hieraan enigszins werden aangepast, spreekt vanzelf. De wijze van oorlogvoeren kan nu eenmaal niet eenzijdig door één der deelnemers worden bepaald. Ook in dat opzicht mag geen van beide partijen de tegenstander een voorsprong gunnen. Uiteraard gaat dit gepaard met een zekere nivellering van rechtsnormen, die immers goeddeels een afspiegeling zijn van de bestaande waarderingen der rechtsgenoten in een bepaalde tijd en een bepaalde omgeving ¹⁹⁾. In de meer statische sfeer van het vaderland is dit niet altijd begrepen. Zonder nauwkeurige kennis van de feitelijke en juridische entourage is het echter ondoenlijk, zich een welgefundeerd oordeel te vormen over de concrete maatstaven, waarnaar militairen in diverse gevechtssituaties zich hebben te gedragen.

Echter ook geheel afgezien hiervan stuit men buiten het vaderland herhaaldelijk op levend recht, dat sterke afwijkingen vertoont met wat tot dusverre absolute geldigheid scheen te hebben. De jurist moge zich met deze relativiteits-gedachte verstandelijk al vertrouwd hebben gemaakt, indien hij daarmede bij de practische rechtstoepassing geconfronteerd wordt, kan dit voor hem een fascinerende revelatie worden. Het Oosten en het Westen zullen elkaar in het diepst van hun wezen wel altijd moeilijk kunnen begrijpen, onoverbrugbare kloven zullen er blijven bestaan, maar niet te loochenen valt de invloed van al die andere normen ook op de tijdelijk daarmede in aanraking komende mens. De militaire justitie hebbe daarvoor een open oog in het besef, dat men in het strafrecht nu eenmaal betrekkelijk weinig kan dwingen zonder onrecht te begaan.

Oorlogsrecht.

Al moet ook bij gewelddadige conflicten het nationale recht der strijdkrachten in het algemeen tot uitgangspunt worden genomen bij het handhaven der rechtsorde in de eigen gelederen, toch zal dit bij militaire operatiën vaak vervormd worden door het meer internationaal getinte oorlogsrecht. Hier hebben botsingen der wereldmachten grote omwentelingen teweeggebracht. Begrippen als souvereiniteit, onderscheidingen als tussen binnen- en buitenlandse aanlegenheden, tussen toestanden van oorlog en vrede, zijn vervaagd en beginnen ons lelijk in de steek te laten. Alle pogingen om oorlogen te humaniseren, oorlogsrecht te codificeren, bepaalde oorlogen in de ban te doen en andere geoorloofd te verklaren schijnen tot

¹⁹⁾ Prof. Mr. W. P. J. Pompe: *Handboek van het Nederlandse Strafrecht*, 3e druk, blz. 42.

mislukking gedoemd. Het met veel beleid en eindeloos geduld opgetrokken gebouw tot breideling der oorlogs-daemonen ligt bijkans geheel in puin. Het heeft geen weerstand kunnen bieden aan de aanvallen, waarmede de onverbiddelijke werkelijkheid voortdurend op zijn muren gebeukt heeft.

Door het totalitaire karakter der moderne oorlogen hebben er ook in het recht structurele veranderingen plaats gegrepen. Was voorheen de krijgsmacht met zijn beroepskern een enigszins los van de burgermaatschappij staand instituut, heden ten dage opereert men nog slechts met volkslegers, die hun wortels diep in de samenleving hebben geslagen. Gelijke tred daarmede houdende is de betekenis van wetenschap, economisch apparaat en burgerdiensten ook voor de eigenlijke oorlogvoering zodanig gestegen, dat tussen strijdkrachten en vreedzame bevolking soms nauwelijks nog verschil kan worden gemaakt. Ook vrouwen en zelfs de jeugd krijgen een functie toebedeeld, terwijl ontdekking van de mogelijkheden en systematische ontwikkeling van de energiebron der geestkracht de psychologische oorlogvoering deed ontstaan, onmisbaar zowel voor de opvoering van het eigen prestatie-vermogen als voor de ondermijning van het moreel van de tegenpartij.

Een oorlog wordt tegenwoordig dikwijls niet meer in hoofdzaak uitgevochten op het gevechtsveld, maar op het zgn. burger-front. Door duikboot-aanvallen op handelsschepen heeft Duitsland in de beide laatste wereldoorlogen Engeland bijna op de knieën gekregen. Met the battle of Britain en het systematisch bombarderen van de Duitse steden werd niet in de laatste plaats beoogd, het psychisch uithoudingsvermogen van de civiele bevolking in het land van de vijand te verzwakken. Het afwerpen van atoombommen op Hiroshima en Nagasaki had voor een belangrijk deel ten doel, om het moreel van het Japanse volk te breken. Er is weinig voorstellingsvermogen voor nodig om te voorspellen, dat in een toekomstig wereld-conflict nog verder op de ingeslagen weg zal worden voortgegaan en dat aantasting van het materiële en morele burgerpotentieel van de tegenstander thans een der belangrijkste onderdelen vormt van ieder krijgsplan.

Door deze fundamentele wijzigingen in de oorlogvoering zijn alle door de eeuwen heen op dit gebied gegroeide rechts-adagia min of meer op losse schroeven komen te staan. Vrijgegeven authentieke documenten spreken in dit opzicht cynisch-openhartige taal; de Engelse luchtmacht kreeg instructie om vijandelijke rodekruis-vliegtuigen boven het Kanaal neer te halen, ten einde te voorkomen, dat afgeschoten Duitse piloten wederom nieuwe opdrachten zouden kunnen uitvoeren ²⁰⁾, de Britse vlootvoogd te Gibraltar werd bevolen om de oorlogsschepen van de Franse bondgenoot te Oran in de grond te boren, indien deze niet vrijwillig zijn aanwijzingen

²⁰⁾ Winston S. Churchill: The second world war, dl. II, blz. 284.

zouden opvolgen²¹⁾. De harnekkige geruchten over deportaties, „arbeidskampen” en massagraven in Rusland doen voor Duitsse krijgsvangenen en de burger-bevolking uit bezet Duits gebied aldaar het ergste vermoeden. Toch zag men in Neurenberg en Tokio achter de groene tafel alleen rechters uit de landen der overwinnaars plaats nemen. Angstig vraagt men zich af, of er dan toch misschien verschillend recht bestaat voor overwinnaars en overwonnenen, voor sterken en voor zwakken²²⁾. In het midden latend, of rechtsafweging onder scherpe politieke tegenstellingen wellicht een utopie is, kan men zich bij dit alles dikwijls niet aan de indruk onttrekken, dat wetenschap en rechtstoepassing zich te dezen eigenlijk nog slechts in een experimenteel stadium bevinden.

Van de jurist wordt niettemin verwacht, dat hij de grenzen van recht en onrecht steeds duidelijk aangeeft. Twee diametraal tegenover elkaar staande tendenties betwisten elkaar hier de voorrang. Aan de ene kant zijn het de individuele belangen der slachtoffers²³⁾, anderzijds de eisen der oorlogvoering, die in rechte erkenning verlangen. Tussen deze twee polen beweegt men zich wanneer een bepaalde oorlogsdaad moet worden gequalificeerd. De Tribunalen in Neurenberg en Tokio zomede onze Bijzondere Raad van Cassatie en Bijzondere Gerechtshoven bezagen de problemen in hoofdzaak vanuit de gezichtshoek der gelaedeerden. Zij vingden hun werkzaamheden trouwens ook eerst aan na afloop der vijandelikheden. Voor krijgswaarden te velde, die onder de spanning van een nog niet besliste strijd hun eigen mensen moeten berechten, zal de oorlogsnoodzaak onwillekeurig meer gewicht in de schaal leggen. In beide gevallen zullen sentiment en politiek een woordje medespreken en komt ernstige twijfel op aan de mogelijkheid om met objectieve maatstaven tot een voor beide partijen bevredigende uitspraak te komen.

Onder deze omineuze omstandigheden zond Nederland zijn strijdkrachten juridisch en moreel nagenoeg geheel onvoorbereid naar Indonesië. Ook de krijgswaarden waren geenszins op de hoogte van de problemen, waarin van hen leiding moest uitgaan. Van oorlog of militaire expeditie (art. 71 W.M.Sr.) werd niet gerept, alles ging onder het motto van het brengen van orde en rust en om indien

²¹⁾ Ibidem blz. 208-210.

²²⁾ Het hier bedoelde heeft niets te maken met de volkenrechtelijk erkende bevoegdheid van een oorlogvoerende partij om spionnen van de tegenstander, verzetslieden in bezette gebieden, blokkadebrekers van de tegenpartij e.d. te berechten, hoewel hierbij van oorlogsmisdrijven geen sprake is. Verg. o.a. Mr. M. W. Mouton: Oorlogsmisdrijven en het internationale recht blz. 19-21, 24 en Bijzondere Raad van Cassatie 27 Juni 1949. N.J. '49 no. 548, blz. 1018².

²³⁾ In ons positieve recht het volledigst gecodificeerd in artikel 27a Besluit Buitengewoon Strafrecht, ingevoegd bij de wet van 10 Juli 1947, Stbl. H. 233, zults in aansluiting op artikel 6 van het handvest van de internationale militaire rechtbank, behorende bij de Londense Overeenkomst van 8 Augustus 1945, hier te lande officieel bekend gemaakt bij K.B. 4 Januari 1946, Stbl. G. 5.

nodig een politieke actie te voeren ter bescherming van de bevolking tegen kwaadwillende elementen. Dat waren de politieke slogans, die regering en pers tot het einde toe onveranderd bleven herhalen. Zij konden echter niet verhinderen, dat het vooral op Java en Sumatra in uitgestrekte gebieden een echte oorlog werd.

Wat was daarvan de juridische consequentie? Kon er volkenrechtelijk ook van oorlog gesproken worden? Het wettelijk criterium van „tijd van oorlog” was nog betrekkelijk gemakkelijk te construeren²⁴⁾. Minder eenvoudig was de vraag, of het oorlogsrecht van kracht was, van belang speciaal met het oog op de rechtvaardigingsgrond van artikel 38 W.M.Sr., voor gevallen van dienstweigering waarbij de bevoegdheid tot het geven van het oorlogsbevel betwist werd (art. 114 W.M.Sr.) en bij het toelaten van bepaalde oorlogs-methoden door een meerdere (art. 143 W.M.Sr.). Het werd in Indonesië zelf algemeen aangenomen²⁵⁾. Voor de juridische fundering van dit standpunt kon men voldoende houvast vinden in de literatuur²⁶⁾, zeker bij de krijgsv verrichtingen tijdens de tweede politieke actie. Daar was het een oorlog in optima forma, ook in volkenrechtelijke zin. Immers de leiders der Indonesiërs werden in die tijd internationaal en ook door Nederland als zodanig erkend en er werd met hen onderhandeld, terwijl bij hun strijdkrachten toen onmiskenbaar een zekere organisatie en bevelvoering moest worden geconstateerd.

Voor wat de inhoud van dat oorlogsrecht betreft, tastte men echter volkomen in het duister. Interne instructies van de Legercommandant herinnerden aan de regelen van het Landoorlogsreglement²⁷⁾ en de Conventies van Genève²⁸⁾, wier inhoud overigens ook in onze

²⁴⁾ Dat hierover nog verschillend kan worden gedacht, bewijst de polemiek tussen Mr. W. H. Vermeer en schrijver dezes in M.R.T. XLII, blz. 391-393.

²⁵⁾ Anders Mr. W. H. Vermeer: Begrippen „oorlog” en „vijand”, geldend voor de Nederlandse militairen in Indonesië, N.J.B. 1949 blz. 797. Onzeker Prof. Mr. J. P. A. François: Handboek van het Volkenrecht (2e druk) dl. II, blz. 302/3, 829.

Dat het gehele territorium van Indonesië in deze niet over één kam geschoren mocht worden, blijkt ook uit de behandeling van gevangenen genomen gewapende Indonesiërs. Buiten de actie-gebieden kregen zij niet de status van krijsgévangene, maar werden zij strafrechtelijk vervolgd als orde-verstorende elementen. Verg. Mr. E. Bonn Jr.: Het Openbaar Ministerie in Indonesië van 15.8.1945 tot 27.12.1949. T.v.S. LX, blz. 117/8.

²⁶⁾ Prof. Mr. B. M. Telders: „Burgeroorlog en Volkenrecht” in Verzamelde geschriften dl. IV, blz. 225-227.

²⁷⁾ De algemeen-gebruikelijke benaming voor het „Reglement betreffende de wetten en gebruiken van den oorlog te land”, bedoeld in artikel 1 van het „Verdrag nopens de wetten en gebruiken van den oorlog te land” van 18 October 1907, in Nederland officieel bekend gemaakt bij K.B. 22 Februari 1910, Stbl. 73.

²⁸⁾ Tractaten van 27 Juli 1929 nopens „de verbetering van het lot der „gewonden en zieken, zich bevindend bij de legers te velde” en „de behandeling van krijsgévangenen”, in Nederland officieel bekend gemaakt bij K.B.'s van 25 October 1932, Stbl. 514.

militaire voorschriften is opgenomen²⁹). Maar daarmee waren zij nog niet tot onderdelen van het oorlogsrecht geworden. Van toepassing van deze bepalingen als zodanig kon namelijk geen sprake zijn, omdat de tegenstander geen partij was bij die tractaten, waarin uitdrukkelijk het principe van wederkerigheid gehuldigd wordt. Voor de praktische oorlogvoering en voor de militaire justitie was dit laatste van groot belang. Want hoewel dergelijke tractaat-bepalingen hun bindende kracht verliezen zodra zij door de wederpartij niet worden nageleefd (*exceptio non adimpleti contractus*)³⁰), is daarvan het bewijs in rechte lang niet altijd gemakkelijk te leveren. Bovendien konden in Indonesië nu politieke gevoeligheden worden ontzien, waar de militaire justitie in krijgsraad-zaken stilzwijgend kon voorbijgaan bijvoorbeeld aan beweerdelijke wreedheden van de tegenpartij ten opzichte van krijgsgevangenen, die helaas wel konden worden vermoed uit vondsten van verminkte lijken en afgesneden lichaamsdelen van onze eigen mannen. Of daar dan echter barbaarsheden tegen levenden dan wel uitsluitend tegenover reeds gestorvenen hadden plaats gehad, kon slechts zelden met absolute zekerheid worden opgehelderd.

Al was directe toepassing van de bepalingen van genoemde tractaten in Indonesië dan niet mogelijk, dit gaf de Nederlandse strijdkrachten nog geen vrijbrief om de daarin neergelegde principes naar eigen goeddunken met voeten te treden. Het niet-opvolgen van de instructies van de Legercommandant en van de officiële voorschriften te dezen aanzien leverde weliswaar uit dien hoofde geen strafbaar feit op (art. 135 W.M.Sr.), maar hoe stond het met het ongeschreven oorlogsrecht? Dit niet-gecodificeerde, alleen in buitengewone omstandigheden geldende deel van het volkenrecht is een ontoegankelijke materie, die door de schrijvers lang niet altijd eenstemmig en bij voorkeur met grote vaagheid geschetst wordt. Hoe kan het ook anders, waar het opereert met rekbare begrippen als oorlogsnoodzaak, eigen veiligheid en diverse vormen van represailles, waardoor het bedrijven van volkenrechtelijk onrecht zelfs in koelen bloede naar regelen van oorlogsrecht soms eensklaps geoorloofd is. De rechtsbasis voor het strafrecht wordt hierdoor wel

²⁹) Tot 1948 in: Voorschrift Velddienst dl. II (laatstelijk vastgesteld bij ministeriële beschikking van 18 November 1935) Hoofdstuk XIII „Oorlogsregelen”, bij aanschrijving van de Minister van Oorlog d.d. 8 October 1948 afzonderlijk uitgegeven als Oefeningsaanwijzing nr. 96.

³⁰) François t.a.p. dl. II, blz. 304 schrijft:

Dat de Staten in dit Verdrag (sc. het Landoorlogsreglement) en in andere regelingen van overeenkomstige aard beperkingen in het gebruik van machtsmiddelen op zich nemen, vindt zijn grond in de overweging, dat het somtijds mogelijk is, beperkingen te aanvaarden, die, mits wederzijds nageleefd, de gruwelen van de oorlog kunnen verzachten, zonder dat de militaire machtsverhouding belangrijk wordt beïnvloed. Hieruit vloeit voort, dat de eis van wederkerigheid met alle strengheid wordt gehandhaafd en dat het niet-naleven van een verplichting door de ene partij voor de wederpartij onmiddellijk aanleiding zal worden, ook harerzijds zich van het opgelegde verbod ontslagen te achten.

uiterst labiel. Waar de justitiabelen bij al deze onzekerheden zich betrekkelijk gemakkelijk met vrucht op verschoonbare dwaling kunnen beroepen, zal de vervolging zich uitsluitend tot notoire excessen moeten beperken, waarbij voortdurend rekening moet worden gehouden met veelvuldig wisselende plaatselijke situaties. In Indonesië waren de sectoren van het krijgstoneel zozeer van elkaar gescheiden en waren de militaire verhoudingen daar dikwijls zo verschillend, dat lang niet overal dezelfde concrete gedragslijn kon worden gevolgd, terwijl men er bovendien steeds op bedacht moest zijn, dat herzieing daarvan al naar gelang van zich op eenzelfde plaats wijzigende omstandigheden noodzakelijk kon worden. Hier kreeg het recht derhalve een volkomen dynamisch karakter.

Op het eerste gezicht schijnt het een juridische ketterij, om desniettegestaande van recht te blijven spreken. Oorlogen appelleren aan 's mensen primitiefste hartstochten, die niet zelden ook nog kunstmatig worden opgezweept. Eigenbelang, het recht van de sterkste vieren er hoogtij. En toch, zolang de statengemeenschap een ongeordende rudimentaire gemeenschap is, zal de psyche der volken zich daarbij aanpassen en zullen als onvermijdelijk worden aanvaard, ja zelfs ondanks alles toch weer worden verheerlijkt, de wijzen van rechtshandhaving, welke aan een zodanige primitieve gemeenschap inhaerent zijn ³¹⁾. Evenmin kan worden ontkend, dat in het verkeer tussen de primitieve groeperingen der mensheid het geweld veelal het enige middel tot rechtsverwerking is ³²⁾. Dit is geen cerebrale theorie. Hoe paradoxaal het ook moge klinken, zelfs in de gruwelijke oorlogsworsteling ontkomt men niet aan de wondere erkenning, dat er ook wanneer alle recht schijnt te vervloeien toch altijd nog maatstaven blijven bestaan, waaraan niemand kan voorbijgaan zonder het rechtsgevoel geweld aan te doen.

Het was de taak van de militaire justitie om vaste inhoud te geven aan vele onzekerheden in het oorlogsrecht ³³⁾. Waar met door de eigen strijdkrachten toegepaste methodes een bepaald tactisch effect werd beoogd, oefenen de krijgswaarden daardoor in feite invloed uit op de eigenlijke oorlogvoering. Dit kan verstrekkende gevolgen hebben. Men trachte zich eens in te denken in de reacties bij de Engelse strijdkrachten tijdens the battle of Britain van een krijgsraad-proces tegen een R.A.F.-vlieger, omdat deze ingevolge de instructies van zijn regering opzettelijk een Duits rodekruis-vliegtuig boven het Kanaal zou hebben neergeschoten ²⁰⁾. Een dergelijke krachttoer zou te zwaar zijn voor krijgsmacht en militaire justitie

³¹⁾ François t.a.p. dl. II, blz. 294/5.

³²⁾ François t.a.p. dl. II, blz. 291.

³³⁾ Aan de rechtscheppende functie van de strafrechter t.a.v. het oncodificeerde oorlogsrecht, de voorzichtigheid die hij daarbij heeft te betrachten en de andere factoren waarmede daarbij speciaal rekening dient te worden gehouden heeft Prof. Mr. D. van Eck opmerkelijke beschouwingen gewijd in: Het vraagstuk der gijzelaars en der represailles vanuit strafrechtelijk oogpunt gezien, T.v.S. LVIII, blz. 1/2, 39-43.

beide en in een critiek stadium van de krijgsverrichtingen catastrophale gevolgen kunnen hebben. Dit moge wel eens worden overdacht in een land als Nederland, waar velen er nog voor terugdeinzen om het oorlogsverschijnsel ook voor de eigen krijgsmacht in zijn volle realiteit te aanvaarden en nog te weinig doordrongen zijn van de bittere waarheid, dat een oorlog in wezen is een machtsstrijd, beheerst door eigen rechtsregelen, waarin aan vredes-normen noodzakelijkerwijs niet anders dan een zeer bescheiden plaats kan worden ingeruimd.

Men hoede zich in deze evenwel voor *défaitisme*. Ook in de moeilijkst denkbare omstandigheden wordt het recht niet waardeeloos, al moge het jus in causa positum dan hoogste wijsheid zijn. Door juridische training gegroeide intuïtie zal altijd een verantwoord uitweg uit de doolhof weten te vinden. Zo was het ook in Indonesië. Nu eens was de precaire militaire situatie de allesbeheersende factor. Dan weer waren het oorlogs-politieke overwegingen, die hun tol eisten. Meestal domineerde de wens, om voortschrijdende demoralisatie te beteugelen en daardoor verwildering te voorkomen. Het belangrijkste was echter steeds, dat in deze heksenketel nimmer het bewustzijn verloren mocht gaan, dat ondanks alles het recht als veilige richtbaak op zijn post blijft.

Strafuitsluitings- en rechtvaardigingsgronden.

Het onderscheid tussen strafuitsluitingsgronden, waarbij de schuld van de dader wegvalt en rechtvaardigingsgronden, die aan het ten laste gelegde het wederrechtelijkheids-karakter ontnemen, wordt in de literatuur hoofdzakelijk behandeld in verband met strafrechtelijke consequenties bij noodweer, deelneming en middellijk daderschap. Slechts een enkel maal³⁴⁾ valt het volle licht op het principiële verschil, dat psychologisch niet zonder belang is, vooral bij oorlogsdelicten. Een op een *fait d'excuse* gebaseerde vrijspraak³⁵⁾ is in wezen heel iets anders dan een verklaring, dat het aan de beklagde ten laste gelegde niet is een strafbaar feit. Ja zelfs zal de rechter in dit laatste geval wel eens geneigd zijn, de terechtstaande militair lof toe te zwaaien in plaats van hem te kapittelen, wanneer de vervolging is ingesteld om politieke redenen of voor feiten, die meer het gevoerde beleid dan het strafrecht raken. Menselijk is het om bij ongelukkig verlopen militaire operatiën een zondebok te zoeken, terwijl soms ook een strafprocedure aanhangig werd gemaakt om een rechterlijke beslissing uit te lokken over een ge-

³⁴⁾ Blok-Besier: Het Nederlandsche strafproces, dl. II, blz. 182, verwijzende naar Rechtbank Zwolle 10 September 1914, W. 9802, waarvan het beroep in cassatie verworpen werd door H.R. 30 November 1914, W. 9747, N.J. '15, blz. 282.

³⁵⁾ Ons militaire strafrecht kent niet de term „ontslag van alle rechts-, vervolging” (art. 193⁴ R.L.), verg. ook Dr. A. Spruijt: Militaire procedures, blz. 137.

beurtenis, die van Indonesische zijde of door ethici in de eigen geleerden als misdaad gesignaleerd was en die in het vaderland de gemoederen verontrustte. Zulke voorvallen liggen niet zelden in het grensgebied, waar het strafwaardige, het afkeurenswaardige, het geoorloofde en het gebodene voor buitenstaanders moeilijk is te scheiden. Bij nader inzien blijkt het dan soms zelfs te gaan over gedragingen, die, hoezeer ook naar de wettelijke delicts-omschrijving tot de ernstigste wandaden behorend, in de oorlog dienen te worden gerangschikt onder krijgsplichten, die eerder aangemoedigd en beloond dan onderdrukt behoren te worden.

In dergelijke gevallen zullen eis en uitspraak zo scherp mogelijk moeten worden gemotiveerd, terwijl ook aan de redactie van het vonnis de grootste zorg moet worden besteed. De waarde van een weldoordacht en goed-uitgesproken requisitoir en van een duidelijke richtlijnen aangevende beslissing mogen niet worden onderschat. De praktijk in Indonesië leerde, dat daarvan een belangrijke preventieve invloed kan uitgaan, zowel in afschrikkende als in opvoedende en stimulerende zin. Dat is begrijpelijk bij van huis uit fatsoenlijke burgers, die telkens voor moeilijke gewetensvragen komen te staan en mede daardoor een fijn gevoel krijgen voor nuances en voor de innerlijke mérites van de zaak. De belangstelling gaat dan ook niet alleen uit naar het eindresultaat, maar zeker niet minder naar de door auditeur-militair en president gebezigde formulering en de strekking van hun betoog.

Het verschil tussen strafuitsluitings- en rechtvaardigingsgronden is technisch-juridisch betrekkelijk eenvoudig tot uitdrukking te brengen. Het gebruikelijke imprimé kan zonder meer gevolgd worden bij vrijspraken op grond van een fait d'excuse. Is echter een rechtvaardigingsgrond aanwezig, dan dient de strafrechtelijke qualificatie vermeden te worden. In afwijking van de vrijwel steeds in vonnissen gevolgde methode worde dan niet eerst overwogen, dat „op grond van de inhoud van de bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen is, dat de beklaagde het hem ten laste gelegde feit „heeft begaan”, daarna dat „het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als (moord), voorzien en strafbaar gesteld bij artikel „(289 Sr.)” en ten slotte, dat „beklaagde echter niet strafbaar is”, maar worde terstond rechtstreeks op het doel afgegaan en overwogen, dat „het aan beklaagde ten laste gelegde feit, dat op grond „van de inhoud der bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen „is, niet oplevert een strafbaar feit”, bijvoorbeeld omdat het in de gegeven omstandigheden ten gevolge van militaire noodzaak naar regelen van oorlogsrecht geoorloofd, althans niet verboden was. Op deze wijze behoeft een woord als „moord”, dat toch steeds als een schok door de justitiabelen heengaat, in de rechtszaal niet te worden uitgesproken, zal de innerlijke metamorphose, die het strafbare feit door de rechtvaardigingsgrond heeft ondergaan, beter tot haar recht komen en wordt de mogelijkheid vergroot, dat de beklaagde in eigen ogen en in die van anderen ook werkelijk gezuiverd wordt van de

blaat der strafwaardigheid, die aan iedere rechterlijke toetsing van een gedraging toch altijd enigszins blijft kleven ³⁶⁾.

Het beroep op strafuitsluitings- en rechtvaardigingsgronden in krijgswaard-zaken van in oorlogs-omstandigheden verkerende troepen heeft de militaire justitie meermalen gesteld voor het netelige probleem ener redelijke verdeling van de bewijslast. De moeilijkheid bleek het grootste bij rechtvaardigingsgronden, die naar in hoofdzaak objectieve normen moeten worden beoordeeld, in tegenstelling tot de meer subjectieve inslag der strafuitsluitingsgronden. Belangwekkende opmerkingen zijn hierover gemaakt door Professor Van Eck ³⁷⁾. Na geconstateerd te hebben, dat de procesrechtelijke functie der rechtvaardigingsgronden bestaat in een aanvaardbare en rationele bewijslast-verdeling en na er ten aanzien van doodslag en moord op te hebben gewezen, dat daarvan in gewone tijden het verbods-karakter slechts bij uitzondering wegvalt, schrijft hij: „In „oorlogstijd is echter dit feit (sc. doodslag/moord) met betrekking „tot de vijand als regel geoorloofd, zeer zelden zal het ongeoorloofd „en onrechtmatig zijn. Men ziet daar dus een volkomen verschuiving

³⁶⁾ In verband met het hier betoogde zij verwezen naar de aantrekkelijke redactie van twee uitspraken van het H.M.G. van 24 October 1950 M.R.T. XLV, blz. 27 en 29. Beklaagden hadden volgens het Hof geen strafbaar feit gepleegd door hun vuurwapen op patrouille in een sawah achter te laten. Bij Van O. besliste het Hof, dat er geen wederrechtelijkheid, onvoorzichtigheid of schuld in strafrechtelijke zin geweest was, bij V. geen misdadig opzet. Zodoende kwam het Hof aan de qualificatie van de ten laste gelegde feiten niet toe.

Jammer echter, dat het Hof de casusposities juridisch niet voldoende heeft uitgewerkt, nu beide vrijspraken gedeeltelijk althans naar de gebruikelijke terminologie van het civiele strafrecht kennelijk in wezen een bedekt ontslag van alle rechtsvervolgving waren. Immers niettegenstaande de slotoverweging in de sententie Van O., dat er „zich geen conflict van „rechtsplichten heeft voorgedaan”, blijkt juist uit de daaraan voorafgaande motivering, dat het verbergen van het wapen alleen daarom niet wederrechtelijk was, omdat beklagde in noodtoestand verkeerde, terwijl in de sententie V. een typische omschrijving van overmacht te lezen staat.

Ook trouwens in andere opzichten zijn deze sententies belangrijk. Zij illustreren de eigenaardige moeilijkheden bij de berechting van frontdelicten. Het wegmaken van de brengun was volgens het Hof niet wederrechtelijk, omdat het „eenvoudig een beleidsvraag” was. Helaas, zo eenvoudig is het in een oorlog niet. Het zich ontdoen van de bren was in casu zeker een beleidsvraag, maar daarmee was dit ipso facto nog niet strafeloos. Dit hing er namelijk van af, of de beklagde bij het conflict van rechtsplichten (noodtoestand) wel gehandeld had in een juiste belangenafweging en niet zijn troep had moeten laten gaan, ten einde te voorkomen, dat het door de tegenstander bij de strijd in Indonesië zozeer begeerde wapen mogelijkerwijs in diens handen zou vallen. In abstracto is dat niet te beoordelen, zonder de militaire situatie ter plaatse door en door te kennen. Bedenklijk was in beide gevallen, dat beklagden hun wapen intact hadden achtergelaten, zonder het van een der vitale onderdelen te ontdoen. Aan deze in de telasteleggingen terecht opgenomen bijzonderheid had het Hof niet stilzwijgend mogen voorbijgaan.

³⁷⁾ Mr. D. van Eck: Het misdrijf van hulp aan den vijand, blz. 305-307, die t.a.p. het vraagstuk schijnbaar alleen behandelt met betrekking tot rechtvaardigingsgronden.

„der verhoudingen, die geheel tegenovergesteld komen te liggen”. Dit is de spijker op de kop geslagen. In onze strafwet is er echter geen rekening mede gehouden, dat uitzonderingen in vredestijden onder veranderde omstandigheden veelvuldig voorkomende normale gevallen kunnen worden.

Bij het zoeken naar een bevredigende oplossing kon dankbaar gebruik worden gemaakt van Professor Langemeijer's aan de rechter gegeven vingerwijzing, om bij ernstig vermoeden van de aanwezigheid van strafuitsluitings- of rechtvaardigingsgronden ontslag van alle rechtsvervolging uit te spreken, aangezien hierdoor de strafwaardigheid even afdoende wordt opgeheven als door het ontbreken van een element van het strafbare feit³⁸⁾. Welnu, ervan uitgaande, dat dit ernstig vermoeden uit de oorlogs-omstandigheden zelf kan worden afgeleid, heeft de krijgsraad in Indonesië een enkele maal aansluiting gezocht bij de regeling van artikel 74 2° Invoeringswet en deze in feite analogisch toegepast ook buiten het geval van „de schildwacht” en voor de aldaar niet genoemde rechtvaardigingsgrond van artikel 38 W.MSr.³⁹⁾. De ratio van deze rechtsvinding was natuurlijk om aan commandanten en troepen in aan het strafrecht grenzende situaties bewijsrechtelijk althans enige armslag te verzekeren. Bij het vervullen van hun ook in moreel opzicht uitzonderlijk zware taak moeten zij zich geen zorgen behoeven te maken over eventueel bewijs in rechte van hun straffeloosheid, evenals dat evident is voor de schildwacht, die bijvoorbeeld aanvoert dat hij geschoten heeft omdat hij werd aangevallen⁴⁰⁾.

De vraag rijst, of deze accent-verlegging niet eigenlijk neerkomt op het constateren door de rechter in het speciale geval, dat hij ondanks het wettige bewijs van het ten laste gelegde toch niet de innerlijke overtuiging gekregen heeft, dat er een strafbaar feit begaan is. De jurisprudentie in Nederland, de beperkende bepaling van artikel 338 Sv. niet toepasselijk verklarend voor het bewijs van ontlastende feiten⁴¹⁾, kwam tot soortgelijke resultaten door de verklaring van de verdachte als voldoende bewijs te aanvaarden. Schijnbaar is het nu een woordenspel geworden. Toch blijven er subtiele verschillen, die niet altijd geheel zonder belang zijn. Allereerst geeft artikel 74 2° Invoeringswet aan verwijzings-officier en auditeur-militair houvast bij de vraag, of tot vervolging zal worden overgegaan. Dan verder ligt in die bepaling voor de beklaagde ten minste de garantie, dat de beslissing te zijnen gunste zal uitvallen

³⁸⁾ Noyon-Langemeijer: Het Wetboek van Strafrecht, dl. I, blz. 270/226. Verg. ook diens conclusie, voorafgaande aan sententie Bijzondere Raad van Cassatie 6 Maart 1946, N.J. '46 no. 548.

³⁹⁾ Krijgsraad te velde K.L. Poerwokerto 11 Juli 1949, M.R.T. XLV, blz. 104, Soerabaja 28 October 1949, M.R.T. XLV, blz. 107.

⁴⁰⁾ Verg. ook Mr. H. H. A. de Graaff en Mr. P. J. A. Clavareau in hun prae-adviezen (1937) voor de Militair-Rechtelijke Vereniging: Strafuitsluitingsgronden in het militair straf- en tuchtrecht, resp. blz. 29 en 86/7.

⁴¹⁾ Bijzondere Raad van Cassatie 6 Maart 1946, N.J. '46 no. 548, duidelijker nog 24 Juni 1946, N.J. '47 no. 149.

als de rechter omtrent de aanwezigheid van de aangevoerde strafuitsluitings- of rechtvaardigingsgrond niet tot een bepaald besluit kan komen. En ten slotte wordt het de rechter door deze bewijslastverdeling iets gemakkelijker gemaakt, om in twijfelgevallen een vrijspraak uitsluitend op mededelingen van de beklagde te baseren. Niettemin verandert dit in de praktijk uiteraard weinig aan de realiteit, dat voor het bewijs in strafzaken de innerlijke overtuiging van de rechter toch eigenlijk steeds de doorslag geeft.

Frontneurose.

Naar mate de tweede politieke actie in een hardnekkige guerilla onttaarde, begonnen de psychische spanningen in het actie-gebied zich allengs meer te doen gelden. Strafrechtelijk bleek dit weldra door het toenemend aantal typisch-militaire corlogsdelicten als deserties in het gevecht en weigeren om op patrouille te gaan. Na maandenlange dienst op afgelegen posten openbaarde zich dit uiteindelijk in de beruchte frontneurose, dikwijls gepaard gaande met hallucinaties, herinnerings-stoornissen en andere afbraak-symptomen, waarvan de deprimerende invloed een funeste uitwerking had op de strijdvaardigheid van het geheel. In Midden-Java leidde de frequentie dier gevallen bovendien tot een dusdanige verzwakking van het mensen-potentieel, dat alleen de ernstigste patiënten naar Nederland werden afgevoerd. De anderen werden in een daartoe ingericht neurose-centrum, de zgn. werk-compagnie enigszins opgelept en konden dan nog wel voor diensten in de étappe gebruikt worden.

In een onder de Nederlandse officieren in Indonesië verspreide militair-psychiatrische studie betreffende deze uitputtings-verschijnselen bij het tijdens de jongste wereldoorlog in Italië opererende Amerikaanse 5e Leger staat hierover o.m. de volgende interessante beschouwing ⁴²⁾:

„Gelijk een truck versleten raakt na een zeker aantal mijlen, blijkt het „dat de frontsoldaat aan het eind van zijn krachten komt, waarbij hij of „door een acute neurose ongeschikt wordt, of een overgevoeligheid krijgt „voor granaatvuur en tevens zo overdreven voorzichtig en aarzelend wordt, „dat hij nutteloos wordt en bovendien de nieuw aangekomenen demoraliseert.”

„Vanaf de veldtocht in Sicilië werd opgemerkt, dat een steeds groter „percentage van de psychiatrische patiënten, dat naar achteren werd gestuurd, niet de „zwakkelingen” waren, die een instorting kregen na een „kort gevecht, maar veteranen met ervaring, sterke kerels met uitstekende „staat van dienst in vroegere gevechten, vaak dragers van onderscheidingen en eervolle vermeldingen. De meesten waren onderofficier, vaak „sectie- en pelotonsed. In het voorjaar van 1944 na de gevechten bij „Volturna, Rapido en Cassino waren er zelfs meer psychiatrische gevallen „onder deze veteranen dan onder de nieuw aangekomenen.”

⁴²⁾ Rapport van Lt. Kol. John W. Appel en Capt. Gilbert W. Beebe in „the Journal of American Medical Association”, vertaald opgenomen als bijlage van „Blijf op de Hoogte” no. 36 van 4 Juni 1949 onder de titel: „Sterkte-verlies tengevolge van psychiatrische stoornissen bij Amerikaanse troepen in wereldoorlog II”, blz. 5.

Even verder wordt de psychologische achtergrond dezer oorlogsellende te voeten uit geschilderd ⁴³):

„Men gelooft, dat de infanteristen langer in het gevecht kunnen blijven „als zij worden aangespoord om vol te houden. Alom bekend is, dat iemands „gedragingen bepaald worden door bepaalde beweegredenen, maar dit blijkt „voor de infanterist niet op te gaan. Onder de druk der tactische omstan- „digheden in Italië en het gebrek aan reserves werd geen man uit het „gevecht teruggenomen, tenzij hij daar waardeloos was geworden. De „infanterist beschouwde dit als een bittere onrechtvaardigheid. Hij voelt, „dat van hem verwacht wordt, dat hij tien of zelfs honderd maal meer moet „doen dan een ander om de oorlog te winnen, maar hij ziet in de toekomst „alleen de dood, een verminking of een geestelijke instorting. Hij voelt, dat „niemand thuis ook maar het flauwste idee heeft over het gevaar, dat zijn „werk meebrengt en over de moed en de doorzetting, die ieder uur van hem „geëist worden. Hij voelt, dat de leiding geen onderscheid maakt tussen „hem en een soldaat in het achterland en dat er te weinig voor zijn welzijn „wordt gedaan. Troepen in het achterland hebben veilige baantjes en ze „zijn comfortabel gehuisvest, maar ze ontvangen dezelfde soldij, ze hebben „dezelfde rang, promotiekansen en prioriteit voor verlof in het vaderland „en ze ontvangen bovendien nog meer in de vorm van verstrooiing, „recreatie, chocolade, sigarettenaanstekers enz.”

Mutatis mutandis past dit beeld volkomen in de situaties, zoals deze zich voordeden bij de eigenlijke oorlogs-handelingen in Indonesië. Ook daar werd onder de druk der tactische omstandigheden en door gebrek aan reserves geen man uit het actie-gebied teruggenomen, tenzij hij daar waardeloos was geworden. Ook daar beschouwde de gevechtssoldaat het als een bittere onrechtvaardigheid, dat er door de leiding practisch geen onderscheid werd gemaakt tussen hem en zijn collega's der veilige baantjes in het achterland en dat er te weinig voor zijn welzijn gedaan werd. Ook toen had niemand thuis ook maar het flauwste begrip van de gevaren, de zenuwspanning, de moed en de doorzettingskracht, die dag en nacht van hem gevergd werden. Ook daar was hij zich bewust, dat hij veel meer dan anderen moest opbrengen om de strijd vol te houden en zag hij menigmaal voor zichzelf geen andere uitkomst dan dood, verminking of geestelijke ontredering.

Dit opteren van het weerstands-vermogen van de gevechts-soldaat stelde de militaire justitie voor een gecompliceerd probleem. Niet natuurlijk bij algehele instorting of andere uitgesproken gevallen van frontneurose, die zonder meer ziekelijke storingen der geestvermogens (artt. 37/37a Sr.) kunnen worden genoemd. Indien het uithollings-proces dit stadium echter nog niet bereikt had, waren er in onze strafwet soms geen toepasselijke voorzieningen te vinden. Had de delinquent gehandeld onder invloed van een bepaalde acute obsessie, dan was dit nog wel onder overmacht te brengen ⁴⁴), doch

⁴³) Ibidem blz. 6/7.

⁴⁴) Enige gelijkenis met dergelijke situaties bij troepen in de gevechtszone vertoont het afschuwelijke geval uit de bezettingstijd, waarin de verdachte op grond van overmacht van alle rechtsvervolgning werd ontslagen, Bijzondere Raad van Cassatie 24 Juni 1946 N.J. '47 no. 149.

in den regel lag deze te lang in het verleden en had zij alleen haar sporen achtergelaten in de vorm van een labiele depressieve geestes-toestand, waarbij beter van verminderde toerekenbaarheid kon worden gesproken. De daarvoor in art. 37a Sr. neergelegde regeling heeft echter meer het oog op geestelijke afwijkingen als lichte krankzinnigheid, debiliteit en psychopathie, die als logisch gevolg ener over het algemeen bevredigende voorselectie onder de troepen in Indonesië betrekkelijk sporadisch voorkwamen, of op een plotselinge wijziging van 's mensen innerlijke drijfkrachten in een vlaag van hysterie, heimwee, jaloezie of tropenkolder. De termen „gebrekkige „ontwikkeling” en „ziekelijke storing” der geestvermogens passen echter niet bij psychisch normale mannen, die ten gevolge van oververmoeidheid of onvoldoende verwerkte emoties een bepaalde opdracht niet meer aandurven. Waar in de juridische systematiek van ons strafrecht een overgangsvorm ontbreekt tussen de rubriek der pathologische verschijnselen en gewone menselijke reacties die gemeenlijk onder overmacht gerangschikt worden, kon hier veelal het beste worden teruggegrepen op het allesomvattende begrip van strafrechtelijke schuld, waardoor de enigszins verouderde bepaling van artikel 193² R.L. dat in ieder vonnis het bewijs van de „schuld” van de beklaagde geleverd moet worden⁴⁵⁾, als wets-basis weer nieuw leven werd ingeblazen. Voor het afwegen van de mate dier schuld konden in de rechtswetenschap ontwikkelde algemene denkbeelden als verwijtbaarheid, relativiteit, proportionaliteit dan goede diensten bewijzen, nadat elementen van onwil en simulatie, waarop men bij front-delicten uiteraard altijd bedacht moet blijven, eerst behoorlijk waren uitgeschift. Narco-analyse met pentothal⁴⁶⁾ bleek hierbij soms voor de psychiater een doeltreffend hulpmiddel te zijn om de kluwe met succes te kunnen ontwarren.

De kern van de moeilijkheid is echter, waar hier de grenzen liggen van het strafwaardig gedrag. Hoe moet men oordelen, als de man beweert dat de hem gestelde eisen zijn lichamelijke en geestelijke mogelijkheden te boven gaan? In haar uiterste consequentie stuit men hier op de ethisch-philosophische vraag, of een militair verplicht kan worden te gehoorzamen aan een bevel, waardoor hij zich implicite kansloos moet opofferen ten bate van het geheel. Men denke aan bemande torpedo's en éénmans-vliegtuigen, die met hun explosieve lading op het doel worden losgelaten. Tot dusverre is er, voor zover althans bekend, voor dergelijke opdrachten uitsluitend een beroep gedaan op vrijwilligers, evenals voor parachutisten en commando-troepen. Maar evengoed werden er gewone mannen aan-

⁴⁵⁾ Ontleend aan artikel 211¹ Sv. oud, waar men er ook niet goed raad mee wist. Verg. Prof. Mr. D. Simons: *Beknopte Handleiding tot het Wetboek van Strafvordering*, 6e druk (1909), blz. 207.

⁴⁶⁾ Dit is een narcoticum, dat zodanig kan worden gedoseerd, dat een gesprek met de patiënt mogelijk blijft in een zekere bewustzijns-daling waardoor remmen wegvallen, zoals bijvoorbeeld bij confidenties in een dronken bui.

gewezen voor het bestormen van kazematten totdat deze door munitie-gebrek of storing der automatische wapens het vuren moesten staken, waarbij de kans om aan de dood te ontsnappen slechts uiterst gering was. Abstract-theoretisch schijnen hier geen criteria te kunnen worden aangegeven, te meer omdat het opdragen van gevaarlijke ondernemingen aan vrijwilligers ook een moreel bedenkelijke zijde heeft tegenover hen die zich daarvoor aanbieden. Bovendien leidt deze practijk tot allerlei ongewenste gevolgen. Door zware belasting van de beste mannen, de pijlers waar ieder onderdeel op rust, worden de geestelijke reserves van het geheel te snel verbruikt, krijgt de onderlinge kameraadschap onherstelbare deuken en vat bij de achterblijvers de mening post, dat dergelijke prestaties van hen niet geveerd kunnen worden. Hier zal derhalve voor ieder speciaal geval de oplossing afhankelijk zijn van dikwijls niet van het recht te scheiden doelmatigheids-inzichten.

Bij geest en gemoed beweegt men zich altijd enigszins op vaag en onzeker terrein. Men kan daarom het vraagstuk het best benaderen door een parallel te trekken met gevallen van fysieke uitputting, waarvan in de sport talloze voorbeelden te vinden zijn; de marathon-loper bij de Olympische Spelen die vlak voor de eindstreek ineens stort, renners in de Tour de France die met bovenmenselijke inspanning de passen der Pyreneeën nemen, Kanaalzwemmers die op brancards van het strand moeten worden gedragen. Op psychisch gebied is het niet anders. Trouwens wordt er bij de marathon-loper, de wielrenner, de Kanaalzwemmer niet ook een zware wissel getrokken op geestkracht en moreel? Is het niet de eerezucht om te winnen, de in het uitzicht gestelde beloning, de eer voor het eigen land, die deze ongehoorde prestaties mogelijk maakt? In de oorlog zijn het zelfrespect van de man en zijn trots de sterke machten, die hem in het gevecht overeind houden ⁴⁷⁾. Meermalen werd dit beloond met een decoratie. Is het dan echter redelijk om direct aan het overschrijden van strafrechtelijke normen te denken als iemand die geestkracht niet meer kan opbrengen, als hij weigert een taak uit te voeren waartegen hij zich niet opgewassen voelt? In de practijk leidde het forceren in dergelijke gevallen trouwens vaak tot onvoorziene reacties, tot uitbarstingen van schreeuwen of snikken, waardoor de gehele opzet ener nachtelijke patrouille of hinderlaag soms jammerlijk in duigen viel. Was het dan niet beter geweest, de waarschuwing van de man niet in de wind te slaan en hem maar in het kampement te laten?

Welnu, hoewel er van uitgaande dat de overheid het recht heeft, aan haar strijdkrachten zodanige eisen te stellen, dat zij als geestelijke wrakken moeten worden afgevoerd, zal men zich hier om praktische redenen reeds een soort marge hebben te denken, een niemandsland tussen de totale gevechts-uitputting en de laakbare tekortkoming, een geleidelijke overgang van het lovenswaardige in het

⁴⁷⁾ Amerikaanse rapport t.a.p. blz. 13.

begrijpelijke, het afkeurenswaardige en ten slotte de strafbare gedraging. In hoofdzaak langs deze lijnen is in Indonesië gepoogd tot een militair-psychologisch en -strafrechtelijk aanvaardbaar systeem te geraken. Door innige onderlinge samenwerking tussen de militaire justitie en de medische dienst is hier veel bereikt. Leerzaam is wederom, wat in het meergenoemde rapport daaromtrent wordt opgemerkt onder: Lekken door evacuatie ⁴⁸⁾:

„De druk van het gevecht is zo groot, dat bijna iedere man de onweerstaanbare drang heeft om er uit te komen. Er zijn maar twee kanalen, waardoor hij dit doen kan; het disciplinaire en het geneeskundige. De disciplinaire voor hen, die niet meer willen, de geneeskundige voor diegenen, die niet meer kunnen. De disciplinaire wordt door de meesten gemeden, omdat hun zelfrespect verbiedt daarvan gebruik te maken. Evacuatie om medische redenen is daarentegen eervolle aftocht, waarvoor het zelfrespect generlei belemmering oplevert. Er is slechts een ziekte of een verwonding voor nodig, die hem verdere dienst onmogelijk maakt.” ⁴⁹⁾

De moeilijkheden van medische zijde worden t.a.p. aldus beschreven:

„Wanneer de O.v.G. een man geschikt voor de dienst verklaart, die in werkelijkheid te ziek daarvoor is, dan begaat hij een onrechtvaardigheid, die fnuikend is voor het moreel, omdat de troep het vertrouwen in de geneeskundige verzorging verliest. Wanneer hij aan de andere kant mensen gaat evacuëren, die nog wel in staat zijn dienst te doen, dan zal hij spoedig een epidemie van lichte gevallen kunnen verwachten. Andere mensen gaan zich met hun geëvacueerde collega's vergelijken en komen dan snel tot de conclusie, dat zij ook ziek genoeg zijn om geëvacueerd te worden.”

Militair-juridisch gezien is dit vraagstuk voornamelijk een quaestie van opportuniteit en preventie. Een scherpe scheiding tussen het strafwaardige en het afkeurenswaardige is er niet, alles vervloeit in elkaar. Er mag echter niet met de botte bijl gehakt worden. Meer dan bij de meeste rechtszaken in vredetijd zal de militaire justitie zich ook op dit medisch terrein tot een zekere zelfstandigheid van oordeel moeten opwerken. Zij zal rekening moeten houden met het feit, dat een krijgsmacht te velde slechts over weinig psychiatrischdeskundige hulp beschikt ⁵⁰⁾ en dat de persoon van de medicus, zijn instelling tot de oorlogvoering als zodanig, zijn militair in- en doorzicht belangrijke factoren zijn, die de conclusies van zijn rapporten kunnen beïnvloeden. De militair-tactische en -psychologische zijde van het geval zal soms veel kunnen ophelderen. Dienaangaande bevat het Amerikaanse rapport een treffende passage ⁵¹⁾:

⁴⁸⁾ Ibidem blz. 10.

⁴⁹⁾ Het zich opzettelijk door verwonding of geslachtsziekte tijdelijk voor de dienst ongeschikt maken kwam in Indonesië wel voor, maar het strafrechtelijke bewijs daarvan was practisch nimmer te leveren.

⁵⁰⁾ In Indonesië was organiek slechts één psychiater per divisie ingedeeld, hetgeen in het actie-gebied van Midden- en Oost-Java neerkwam op één per 25.000 man.

⁵¹⁾ Ibidem blz. 14/5.

„Psychiatrische gevallen geven een belangrijke aanwijzing voor de toestand van het moreel, fouten in de leiding en tekortkomingen in de organisatie van een bepaald onderdeel. Dit geschiedt, omdat het aantal psychiatrische patiënten in een onderdeel maatstaf is voor de gevolgen op het moreel door zware vijandelijke druk, incompetent commandanten, tekorten in voorziening van voedsel en materiaal, fouten in de algemene leiding en onvoldoende training. In uitgesproken vorm drukken ze een stempel op de gedragingen en de prestaties van het gehele onderdeel.”

Over al deze en dergelijke kanten van de militaire situatie moeten auditeur-militair en krijgsraad steeds goed geïnformeerd zijn. Plaatse-lijk kunnen door een gruweldaad of een veranderde tactiek van de vijand, het uitvallen van een commandant, onvoldoende aanvoer van kleding, schoeisel, materiaal en munitie plotselinge inzinkingen voorkomen, die buiten het algemene beeld vallen en waarvan de onderdelen zich dikwijls zelf niet eens bewust zijn. In het kader van de graad van geestelijke uitputting moet dan beslist worden, of de bevolen prestatie nog binnen de grenzen van het mogelijke viel en met haar niet-uitvoering de rode streep der strafwaardigheid derhalve was overschreden, dan wel of daarmee slechts niemandsland bereikt was, waar geestelijke instorting ieder ogenblik te verwachten was.

Door de psychische labiliteit der justitiabelen en de vaagheid der normen aan de ene kant en het militair-psychologisch belang der front-delicten anderzijds ziet de militaire justitie zich in zulke zaken voor een extra verantwoordelijke taak gesteld. Deze uiterst tere quaesties, waarover ook de normaal ontwikkelde leek een oordeel heeft, vormen namelijk dikwijls de toetssteen, waaraan de waarde van het strafrecht voor de militaire samenleving wordt gemeten. Het vertrouwen in de rechtspraak staat op het spel. Is de krijggsraad te streng, dan kan er groot onheil worden gesticht. Gekrenkt rechtsgevoel kan in deze kleine besloten gemeenschap sterke repercussies teweeg brengen, waardoor commandanten zich van de militaire justitie zullen afwenden en zo goed en zo kwaad als het gaat zullen proberen de gevallen zelf af te doen. Ziet daarentegen de militaire justitie te veel door de vingers, dan wordt de krijgstucht weer op andere wijze ondergraven en verliest het strafrecht als steunpunt voor de commandant eveneens veel van zijn waarde.

De invloed van rechterlijk optreden in dergelijke precare situaties moet echter ook weer niet worden overschat. De zwaarte der straffen, de angst voor straf in het algemeen, de vrees voor het terechtstaan als zodanig behouden, mits er in beperkte mate gebruik van worde gemaakt, hun afschrikkende werking. Zij kunnen delinquenten en hun kameraden stemmen tot nadenken en bezinning op de gevolgen van het versagen bij de uitvoering van een bevolen opdracht. De mogelijkheden van de militaire justitie zijn echter aan betrekkelijk enge grenzen gebonden, indien zij niet harmonisch passen in een goed-uitgebalanceerd complex van maatregelen om het moreel van de troep zoveel mogelijk op peil te houden.

Straf- en tuchtrecht.

Alle pogingen ten spijt is de theorie er niet in geslaagd eenvoudig bruikbare richtlijnen aan te geven voor een systematische verdeling van laakbaar militair gedrag over straf- en tuchtrecht ⁵²). Ook ons rechtsbestel is aan een zekere onevenwichtigheid op dit stuk niet ontkomen. In Indonesië bleek, dat ernstige euveldeeden niet altijd onder een strafrecht-bepaling konden worden gebracht en dat disciplinaire afdoening van lichte tekortkomingen anderzijds kon afstuiten op de limitatieve opsomming der oneigenlijke krijgstuclitelijke vergrijpen in artikel 2 Wet Kr. ⁵³). Terwijl de ingedommelde schildwacht in den regel een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van één à drie maanden tegen zich hoorde uitspreken, moest de in slaap gevallen bediening ener telephoon-centrale strafrechtelijk ongemoeid worden gelaten, evenals de man die zich na een wat vrolijke avond in onbekwame toestand voor zijn dienst kwam melden. De buiten het bereik van opzettelijke ongehoorzaamheid vallende hoogste in rang, die openlijk zijn militaire plicht gesaboteerd had, kon niet strafrechtelijk ter verantwoording worden geroepen, in tegenstelling tot zijn minder brutale collega, die zich daar heimelijk aan had onttrokken (artt. 85 lid 1 2°, 101¹, 130, 131² W.M.Sr.). Bij de eerste moest noodgedwongen met een disciplinaire correctie worden volstaan, bij de laatste was dit wettelijk niet eens mogelijk. Ook bezit van een niet-geregistreerd vuurwapen kon niet krijgstuclitelijke worden afgedaan ⁵⁴). Evenmin verlies van een eigen privé wapen ⁵⁵), wèl daarentegen in het ernstiger geval als het verlorene van rijkswege verstrekt was (art. 161 j^o 2 2° sub a Wet Kr.). Diefstal en verduistering konden disciplinair worden gestraft (art. 2 4° Wet Kr.), maar heling der goederen of het profiteren van hun opbrengst kon zelfs in de culpose vorm van artikel 417 bis Sr. niet ter verdere behandeling naar de tot straffen bevoegde commanderen-de officier worden verwezen.

Door het meten met twee maten, waartoe een dergelijk rammelend geheel gemakkelijk aanleiding kan geven, wordt het uitsluitend naar practische resultaten vragende rechtsleven in zijn Achilleshiel be-

⁵²) Beschouwingen over verschillende hieromtrent bestaande denkbeelden zijn .o.a te vinden bij Dr. A. Spruijt t.a.p. hoofdstuk I, blz. 8-14.

⁵³) De uitbreiding door het Londense K.B. van 27 Juli 1944, Stbl. E. 53 bevatte wel enige partiële verbeteringen, doch slechts „voor de duur van de „huidige oorlog” en dan nog maar alleen „bij de landmagt”, zodat het bestaande wetsstelsel principieel ongewijzigd bleef.

⁵⁴) De „Ordonnantie tijdelijke bijzondere strafbepalingen” van 12 Januari 1948 verklaarde o.a. het bezit van een niet-geregistreerd vuurwapen in Indonesië tot een misdrijf, waarop als enige hoofdstraf gevangenis van ten hoogste tien jaren gesteld was.

⁵⁵) De Verordening van het Militair Gezag in Indonesië no. 512 van 15 April 1947, met de officiële toelichting opgenomen in M.R.T. XL, blz. 561/2, verklaarde tot een misdrijf, waarop als enige sanctie gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren gesteld was, het aan zijn schuld of onachtzaamheid te wijten zijn, dat enige oorlogsbehoefte of enig wapen of munitie wegkraakt, dan wel wordt vernield, beschadigd of onbruikbaar gemaakt.

dreigd. A fortiori in de eenzijdig-georiënteerde maatschappij ener krijgsmacht te velde, die ook in dit opzicht de toets der doelmatigheid moet kunnen doorstaan. Waar vele juridisch niet-geschoolden bij de rechtsbedeling worden ingeschakeld, is een soepel aan het rechtsgevoel der justitiabelen appellerend *passé-partout* bovendien een gebiedende eis. Lichte ontsparingen voor rekening van de tot straffen bevoegde meerdere, ernstig wangedrag naar de krijgsraad, dat is voor iedere militair bevattelijk en levende werkelijkheid. Elk ander criterium zou rechtsonzekerheid in de hand werken. Commandanten moeten er onvoorwaardelijk op kunnen vertrouwen, dat bagatel-zaken zonder meer krijgstuuchtelijk mogen worden afgedaan en dat rotte plekken door de strafrechter snel en radicaal uit het militaire organisme worden uitgesneden. Niemand mag eraan twijfelen of ergerlijke wandaden wel bereikbaar zijn voor de sterke arm der gerechtigheid. Vooral in oorlogs-omstandigheden, als het moreel van de troep het hard te verantwoorden krijgt en er dientengevolge een quantitative verschuiving plaats vindt naar zuiver-militaire vergrijpen van plichtsverzaking in al haar schakeringen, zijn in-consequenties uit den boze en wordt de invloed van introspectieve tendenties, die wezens-kenmerk zijn van het tuchtrecht, ook in het militaire strafrecht overheersend. Ten gevolge hiervan ontstaat er tussen straf- en tuchtrecht een dusdanige interdependentie, dat alle in vreedestijden te verdedigen principiële verschillen vervagen, waartegenover de ernst der misdrijving als enig overblijvende graduële onderscheiding zich des te scherper aftekent. Bij troepen te velde moeten commandanten en militaire justitie elkaar de bal leren toespelen in een ononderbroken gamma van repressie-maatregelen op het leitmotiv: zolang de commandant het nog zelf af kan, late men hem zoveel mogelijk begaan; vraagt hij echter om hulp, dan mag de krijgsraad hem niet in de steek laten. Nood maakt vindingrijk. Ook waar de wet geen keuze liet tussen berechting en krijgstuuchtelijke afdoening, is het de practijk in Indonesië toch vrijwel steeds gelukt de weerbarstige materie zo te plooiën, dat het gewenste doel kon worden bereikt.

Het meeste hoofdbreken kostte de vraag, hoe ergerlijk wangedrag, waarvoor echter geen andere qualificatie dan die van eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp te vinden was, toch adaequaat kon worden gecorrigeerd. Waar tegen zwarte handel in krijgsbenodigdheden, moreel-ondermijnende lectuur, vijandelijke propaganda, voor censuur, avonddklok, verduistering, evacuatie, voor de luchtmacht⁵⁶⁾ en talloze dikwijls onverwachte situaties dwingende voorschriften in het

⁵⁶⁾ Ingevolge artikel 54 Luchtvaartwet bestaat er voor militaire vliegers in oorlogstijd een volkomen strafrechtelijke vacuum. Voor het wegverkeer, waar artikel 45 Wegenverkeerswet (artikel 37 Motor- en Rijwielwet) in oorlogsomstandigheden eenzelfde wettelijke lacune doet ontstaan, is bij K.B. van 27 December 1950, Ned. Stct. no. 253 een door de militaire strafrechter met artikel 135 W.M.Sr. te achterhalen dienstvoorschrift in het leven geroepen, waaraan echter moeilijk buiten Nederland in Europa geldigheid kan worden toegekend.

leven geroepen moesten worden, werd een blanket-bepaling van wijdere strekking dan die van artikel 135 W.M.Sr. node gemist. Niet zozeer nog met het oog op de uit angst voor wapengeweld meestal gedwee gehoorzamende burger-bevolking, dan wel als effectief machtsmiddel tegenover de strijdkrachten, die zich ten gevolge van hun uitzonderings-positie in oorlogs-omstandigheden toch al dikwijls buiten en boven de wet wanen. Ernstige inbreuken op voor de oorlogvoering belangrijke regelingen kunnen echter onder geen beding worden getolereerd, terwijl zij met de repressie-mogelijkheden van de Wet op de Krijgstucht niet altijd afdoende zijn te bestrijden. Aangezien echter speciale wettelijke voorzieningen, die niet achter de feiten aankomen, ook in Indonesië meestentijds tot de vrome wensens bleven behoren ⁵⁷⁾, dwong de noodzaak om uit de impasse te geraken er ten slotte toe om de nauwe doorgang van artikel 60 Wet Kr. te forceren. Door het eigenlijke krijgstuhtelijke vergrijp in één telastelegging te koppelen aan een strafbaar feit, waarmede „samenhang of verband” kon worden geconstrueerd, werd het bij de bepaling van de straf „in aanmerking genomen” en daarmee in feite onder de jurisdictie van de militaire strafrechter gebracht. Aldus kon de slapende telefoonwacht door de krijgssraad berecht worden omdat hem daarbij zijn wapen ontstolen was ⁵⁸⁾, de zich in beschonken toestand voor een bevolen dienst meldende soldaat omdat hij daarbij onheuse taal tegenover zijn meerdere gebezigd had, de sergeant die aan de redactie van een tijdschrift over mishandeling van Indonesiërs door een mindere geschreven had omdat hij daarbij niet tussenbeide gekomen was (art. 143 W.M.Sr.), de op verboden vervoer voor Chinezen betrapte chauffeur omdat hij daarvoor een omweg gemaakt had (verduistering van benzine en olie) ⁵⁹⁾.

⁵⁷⁾ Zo kwam bijvoorbeeld eerst op 4 Januari 1949 een einde aan de chaos van onvolledige, dikwijls slechts nog maar regionale voorzieningen, waarmede de militaire justitie zich toen reeds bijna drie jaar lang had moeten behelpen bij de bestrijding van het euvel van het burger-vervoer met legerauto's, door invoering van de „Verordening beteugeling clandestien vervoer „door militairen”, de Verordening van het Militair Gezag in Indonesië no. 542. Nog pijnlijker gevoelde wettelijke hiaten, die voor juridisch Nederland al te compromittant zouden zijn, blijven hier liever onvermeld.

⁵⁸⁾ Krijgssraad te velde N.L. Semarang 24 Februari 1950, M.R.T. XLV, blz. 111.

⁵⁹⁾ Bij gebreke van een bepaling als die van het per 1 Januari 1951 in werking getreden artikel 37 Wegenverkeerswet, was ook de militaire justitie in Indonesië bij vervolging van onrechtmatig gebruik van legervoertuigen — joy riding was vooral in de „wilde” eerste tijd schering en inslag — nog aangewezen op deze eigenlijk buiten de te bestrijden misdragingen liggende coincidentie, waarbij veroordeling nauwelijks te verantwoorden was wanneer de delinquent aan het einde van de rit de tank en het carter op eigen kosten weer geheel had laten bijvullen. Analoge, strafrechtelijk evenmin rechtstreeks grijpbare gevallen als het in kampeement of mess tijdelijk gebruiken van uit leegstaande particuliere woningen „gestunte” radio-toestellen en ijskasten, deden de holheid van de diefstal/verduistering-constructie ter voorziening in de strafwet-lacune bij furtum usus nog eens te meer gevoelen.

Natuurlijk valt er op dit systeem wel het een en ander af te dingen. Vooreerst kan artikel 60 Wet Kr. nimmer bedoeld zijn als achterdeurtje voor in zekere zin ongelimiteerd strafrechtelijk optreden tegen eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen. Bovendien zijn deze in dit artikel kennelijk slechts als accessoir aan het strafbare feit gedacht en niet om als hoofdzaak in het strafgeding te fungeren⁶⁰). Afgezien van deze wets-theoretische bedenkingen is deze methode ook praktisch niet zonder gebreken. Haar bruikbaarheid is geheel afhankelijk van toevallige bijomstandigheden. Zou de berechting van het strafbare feit in een vrijspraak eindigen, dan zou de militaire strafrechter tot schade voor het vertrouwen in de rechtsbedeling er openlijk voor moeten uitkomen, dat hij machteloos staat tegenover de geïncrimineerde misdrijving, die juist het meeste aanstoot gegeven heeft. Met betrekking tot het bewijs-materiaal voor het strafbare feit moesten de vervolgings-autoriteiten dan ook steeds een extra veiligheidsmarge in acht nemen. Hoewel het ezelsbruggetje van artikel 60 Wet Kr. dus niet in alle opzichten ideaal was, heeft het in Indonesië toch uitstekende diensten bewezen. Te velde moet nu eenmaal dikwijls meer risico genomen worden dan in vredesomstandigheden en van twee kwaden het minst erge gekozen worden.

Eenvoudiger lagen de talrijke gevallen, waarin het gepleegde misdrijf niet voorkwam op het lijstje der oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen van artikel 2 Wet Kr., terwijl niettemin een disciplinaire straf de aangewezen correctie-maatregel moest worden geacht. Wapenverlies (verordening M.G. no. 512⁵⁵) en verduistering in dienstbetrekking (art. 322 Sr.) namen hierbij een voorname plaats in. Toch was het beslist ongewenst om al die feiten strafrechtelijk te vervolgen. Wapenverlies was na de soevereiniteitsoverdracht een tijdlang praktisch niet te voorkomen in verband met diefstallen door Indonesisch huispersoneel, dat zich tegenover de nieuwe gezagsdragers wilde rehabiliteren; verduistering in dienstbetrekking was meermalen niet anders dan een groteske qualificatie voor ruil bij Chinese handelaren van officiële rantsoen-verstrekkings tegen door de troep meer geapprecieerde levensmiddelen of voor bloot-formele inbreuken op te velde moeilijk te hanteren administratieve voorschriften, waaraan eerder lovenswaardige beweegredenen dan winstbejag-motieven ten grondslag hadden gelegen⁶¹). Daargelaten dat

⁶⁰) Soortgelijke scrupules waren somtijds te overwinnen, wanneer met behulp van de wetsbepalingen over samenloop (artt. 57/8 Sr.) de voor wegpiraten algemeen te laag geoordeelde straf-maxima van de artikelen 307/8 Sr. werden opgevoerd door cumulatieve telastelegging van dood/zwaar lichamelijk letsel door schuld en culpose beschadiging van het motorvoertuig (oorlogs-behoefte in de zin van verordening M.G. no. 512⁵⁵).

Ook met de verhoogde straf-limieten van artikel 36 Wegenverkeerswet zal de strafrechter in zeer ernstige gevallen nog niet tot een adequate correctie kunnen komen.

⁶¹) Merkwaardigerwijs ontwikkelde zich bij de militaire rechtspraak in Indonesië het winstbejag-criterium in feite tot de voornaamste toetssteen voor de al- of niet-strafbaarheid van deze vermogens-misdrijven, niettegen-

een strafwaardig element hier dus somtijds nauwelijks was te ontdekken, moet de strafrechter niet betrokken worden in allerlei zaken van geringe importantie, die het toch nimmer verder brengen dan een symbolische voorwaardelijke veroordeling of een luttel geldboete, zo zij al niet op een vrijspraak uitloopen. De aan het terechtstaan verbonden afschrikkende werking wordt er maar nodeloos door verzwakt. Nu konden de verwijzings-officiëren hier wel hardig manoeuvreren met hun sepôt-bevoegdheid, maar vooral na door troepen-officiëren uitgelokte processen-verbaal van de militaire politie leek het toch meestal niet raadzaam, van iedere officiële terechtwijzing af te zien. In de practijk werden die zaken dan ook niet afgelegd, maar regelmatig ter verdere behandeling opgezonden naar de tot straffen bevoegde commandant.

Een analoge quaestie uit het civiele strafrecht bood hier een stevig houvast. Na lange tijd de tegenovergestelde leer verkondigd te hebben, besliste de Hoge Raad, dat een kantonrechter zich niet onbevoegd mag verklaren, ook al blijkt hem ter zitting, dat een ten laste gelegde verkeers-overtreding slechts een onderdeel is van het misdrijf van artikel 307/8 Sr.⁶²). Gelijk Professor Langemeijer be- toogt⁶³), is dit een logische consequentie van ons strafrecht-stelsel waarin de beslissing over niet-vervolgving van strafbare feiten, behoudens een alleen door belanghebbenden in te roepen rechterlijke contrôle-mogelijkheid (artt. 12/3 Sv.), ter vrije beoordeling staat van het O.M. Als dit een zaak mag seponeren, dan kan hem ook niet het recht worden ontzegd om slechts een gedeelte van het gebeurde in de telastelegging te verwerken. Welnu, op grond van deze gemitigeerde sepôt-bevoegdheid kan er in militaire zaken ook principieel geen bezwaar worden gemaakt tegen verwijzing van welke strafbare gedragingen dan ook naar de strafbevoegde meerdere, mits de delicts-omschrijving daarbij maar binnen de grenzen der (on)-eigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen worde gehouden. Dit sluit overigens geheel aan bij de nogal eens voorkomende practijk dat strafbare feiten clandestien, d.w.z. zonder voorkennis van de verwijzings-officier/auditeur-militair krijgstuuchtelijk worden afgedaan met een strafreden-omschrijving, waarin alle strafrechtelijke elementen zorgvuldig worden vermeden.

Tot zover konden dus alle moeilijkheden worden omzeild. Voor de militaire rechter is het vraagstuk, althans theoretisch iets ge-

staande dit volgens de strafwetgever de kern van het delict niet raakte. Verg. Mr. H. J. Smidt: *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht* (2e druk) dl. II, blz. 490/1.

⁶²) H.R. 30 Januari 1933, W. 12587, nt. J. M. v. B(emmelen); N.J. '33, blz. 588 met artikel van T(averne) in N.J.B. 1933, blz. 251-258. Dat het vraagstuk, in hoeverre de strafrechter zich voor de beoordeling van zijn bevoegdheid buiten de telastelegging mag begeven, overigens nog niet in volle omvang is opgelost, bewijst H.R. 20 Juni 1950, N.J. '50 no. 614, nt. B. V. A. R(öling).

⁶³) Mr. G. E. Langemeijer: *Het onderwerp van het strafproces*, N.J.B. 1931, blz. 669-78.

compliceerder, aangezien hem geen onbeperkt sepôt-recht ter beschikking staat ⁶⁴). Weliswaar is hem bij artikel 58 Wet Kr. de discretionnaire bevoegdheid verleend om door hem bewezen geachte strafbare feiten van geringe aard te seponeren ⁶⁵) dan wel deze te verwijzen naar de disciplinaire instantie, doch alleen indien dit zijn oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen. Toch bestond er ook hier uiteraard dezelfde drang om de knellende begrenzingen van artikel 2 Wet Kr. te doorbreken. Indien de laakbaarheid van het ten laste gelegde ter zitting tot zulke minimale proporties bleek te moeten worden teruggebracht, dat een strafrechterlijke correctie in ieder geval te zwaar moest worden geacht, dan was bij buiten de opsomming van artikel 2 Wet Kr. vallende misdrijven slechts door een vrijspraak aan strafoplegging te ontkomen. Bij schuld-delicten was het ontbreken van culpa dan meestal de geijkte motivering, terwijl bij opzet-misdrijven rechtvaardigings- en strafuitsluitings-gronden in den regel als hulp-constructie werden gebruikt, waarbij exceptionele omstandigheden aan begrippen als oorlogsnoodzaak, noodtoestand en overmacht niet zelden een verrassend nieuwe kleur gaven ⁶⁶). In hetzelfde vonnis kon dan volgen verwijzing naar de disciplinaire commandant voor bestraffing van het overblijvende (on)eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijp, al was dat in wezen soms niet te scheiden van het strafbare feit waarvoor de beklagde was vrijgesproken. Alsdan moest de straf-motivering der disciplinaire correctie met enige omzichtigheid worden geredigeerd, waarbij de troepen-commandant wel eens een handje geholpen moest worden. Op een subtiele nuance na kwam het door de krijgsraad gevolgde systeem bij (on)eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen en bij daar niet onder te rangschikken misdrijven derhalve praktisch op hetzelfde neer, hetgeen geheel met de tactiek der vervolgings-autoriteiten overeenstemde.

Zo groeide het militaire straf- en tuchtrecht tot een onverbreke-

⁶⁴) Rechterlijke instanties hebben ook generlei behoefte aan een mate van bewegingsvrijheid als aan het O.M. ingevolge het opportuniteitsbeginsel is toegekend. Hun ambtelijke belangstelling op strafrecht-politiek terrein strekt zich in dit verband niet verder uit dan tot de vraag, of aan hun oordeel onderworpen strafbare feiten van geringe betekenis door de vingers mogen worden gezien. Alleen bij beklag-procedures van belanghebbenden over niet-vervolgving van strafbare feiten (artt. 12/3 Sv.) loopt de functie van de rechter volkomen parallel aan die van het O.M., evenals die van het H.M.G. bij door de auditeur-militair ex artikel 15 R.L. uitgelokte beslissingen.

⁶⁵) Op grond van de imperatieve werkwoordsvorm „verwijst” in lid 1 van artikel 58 Wet Kr. werd deze bevoegdheid tot rechterlijk sepôt ontkend door H.M.G. van Nederlands-Indië 18 Maart 1938, met instemmende noot redactie M.R.T. XXXIV, blz. 114. In deze opvatting wordt de bepaling van het 2e lid van artikel 58 Wet Kr. een zinledigheid, hetgeen op zichzelf reeds twijfel doet opkomen aan de juistheid van deze zienswijze.

⁶⁶) In de trant van artikel 10 Besluit Buitengewoon Strafrecht. Juridisch-technisch bevat dit artikel echter geen eigenlijke strafuitsluitings- of rechtvaardigingsgrond, doch sluit het aan op de regeling van artikel 398 9° Sv.

lijke eenheid en kon een doelmatige taak-verdeling tussen commandanten en militaire justitie worden opgebouwd, waardoor langs strakke lijnen tegen alle strafbare feiten en alle krijgstuchtelijke vergrijpen steeds op de meest-geëigende wijze kon worden opgetreden. Dit resultaat moge een voldoening zijn voor wie zich ten doel stelt, om ondanks de onvolmaaktheid der wettelijke bepalingen de bestaande discrepanties tussen straf- en tuchtrecht zoveel mogelijk te verdoezelen. Ook de theoreticus zal moeten toegeven, dat de werkelijkheid zich nu eenmaal niet laat persen in het keurslijf ener enigszins willekeurige regeling waarin onvoldoende rekening wordt gehouden met het feit, dat in oorlogs-omstandigheden bijna ieder strafrechtelijk- en krijgstuchtelijk wangedrag van militairen is terug te voeren op gebrek aan gevoel voor plicht, tucht en orde, hetwelk hun zo doeltreffend mogelijk dient te worden bijgebracht. Toch heeft de jurist er geen vrede mee, als hij zo met kunst en vliegwerk de balans der gerechtigheid in evenwicht moet trachten te houden. De door de ervaring in Indonesië gerijpte overtuiging is dan ook, dat deze materie nodig eens op de helling moet.

Executie-problemen.

Dit nivellerings-proces, dat zich geleidelijk aan over de gehele linie voltrok, kwam het sterkst tot uiting bij de executie. Hoewel snelle repressie meestal geboden was, beschikte volgens ons wettelijk systeem alleen de commandant over direct uitvoerbare correctie-maatregelen⁶⁷⁾. In zoverre had deze een voorsprong op de militaire justitie, die minder vlot kon afwerken, gebonden als zij nu eenmaal is aan een enigszins omslachtige rechterlijke procedure, waaraan te velde bovendien nog gekoppeld is het imperatief voorgeschreven verlengstuk van het fiat executie (artt. 256/7/9 R.L.). Aan de andere kant geven de artikelen 30-32 Wet Kr. aan commandanten in oorlogs-omstandigheden vooral tegenover niet-gegradueerden in vele gevallen onvoldoende armslag voor adaequate bestraffing. Intensieve samenwerking tussen de voor orde en tucht verantwoordelijke autoriteiten heeft echter ook op dit gebied in de practijk de grenzen bijna onzichtbaar weten te maken.

Het instituut van het voorlopig arrest was daartoe wel bij uitstek geschikt. Technisch-juridisch liggen hier geen moeilijkheden, aan gezien het krijgstuchtelijk (art. 44 Wet Kr.) en justitiëel (artt. 4/5 R.L.) gelijkelijk is geregeld. Het kan bij alle misdrijven, alle overtredingen en alle krijgstuchtelijke vergrijpen door iedere meerdere worden opgelegd met als enige norm de ernst der geconstateerde

⁶⁷⁾ Beklag tegen disciplinaire straffen heeft van rechtswege geen schorsende werking (art. 62 Wet Kr.) dan alleen ten aanzien van verlaging en plaatsing in een tuchtclassse (artt. 63/4 Wet Kr.). Deze laatste gaan tot aan hun tenuitvoerlegging echter altijd automatisch gepaard met arrest (artt. 17/20 Wet Kr.), waardoor het gewenste effect van prompte repressie eveneens wordt verkregen.

misdraging. Indien derhalve onverwijld opsluiting in het militair belang is, kan aldus terstond krachtig worden ingegrepen, zonder dat de motivering van het voorarrest behoeft te worden gewrongen onder „gevaar voor vlucht” of „gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid” (art. 64 Sv.), waarmede in civiele strafzaken de voornaamste redenen der preventieve hechtenis soms moeten worden gecamoufleerd ⁶⁸⁾). De praktijk werd dan ook, dat commandanten en militaire politie bij elk vergrijp, waar naar hun mening vrijheidsstraf op haar plaats was, de delinquent onmiddellijk lieten insluiten. De slag was dan gevallen met een maximum aan preventief effect ten opzichte van de betrokkene zowel als tegenover zijn kameraden. Wanneer dan, zo nodig na een huishoudelijk- of politieel onderzoek de zaak naar aard en omvang zoveel mogelijk was geanalyseerd, werd zij naar gelang harer mérites disciplinair afgedaan of opgezonden naar de militaire justitie, terwijl in twijfelgevallen eerst met de auditeur-militair overleg werd gepleegd ⁶⁹⁾). Werd dan besloten tot krijgstuuchtelijke afdoening, dan kreeg de dader zijn „dagen arrest” al of niet onder aftrek van het ondergane voorlopig arrest (art. 15 Wet Kr.). Wilde de verwijzings-officier daarentegen tot vervolging overgaan, dan nam hij het voorarrest verder voor zijn rekening (art. 14² R.L.) en bracht de auditeur-militair de zaak op een zitting binnen een zodanige termijn, dat redelijkerwijs te verwachten was, dat de delinquent bij het uitspreken van het vonnis niet te lang zou blijken te hebben „gezet”. Ten slotte haakte de krijggsraad hierbij aan door bij vrijheidsstraffen steeds automatisch voorlopig arrest in mindering te brengen met als sluitsteen een bevel tot gevangenhouding van reeds gedetineerden en voor zich nog in vrijheid bevindende veroordeelden een bevel tot gevangenneming ⁷⁰⁾).

⁶⁸⁾ Zulks in verband met de enge interpretatie van de wettelijke mogelijkheden van artikel 64 Sv. door H.R. 10 December 1928, W. 11944, N.J. '29 blz. 1725. Verg. hieromtrent Mr. A. J. Marx: Preventieve hechtenis in N.J.B. 1935, blz. 521-526/537-543 en Mr. H. van Wageningen: De functie der preventieve hechtenis in T.v.S. XLVI, blz. 433-456.

⁶⁹⁾ Aldus ontstond er bij de Militaire Politie in Indonesië een kunstmatige scheiding tussen processen-verbaal en rapporten, welke laatste uitsluitend langs de hiërarchieke weg naar de commandanten werden geleid en zelfs niet ad informandum naar de auditeur-militair werden gezonden. Dit systeem, waarvoor te velde uit een oogpunt van economie wel iets te zeggen is, is echter alleen verantwoord bij een grote mate van teamspirit en wederzijds vertrouwen tussen auditeur-militair en commandanten der militaire politie.

⁷⁰⁾ In dit geval werd vrijwel zonder uitzondering bevolen „gevangenneming, (zo spoedig mogelijk) te effectuëren op een nader door de „auditeur-militair te bepalen tijdstip”, zulks in verband met de beperkte insluitingsmogelijkheden. Niet alleen was de capaciteit daarvan niet altijd toereikend, maar ontbrak ook ter plaatse wel eens de accomodatatie voor vrijheidsbenemingen van enigszins langere duur, zodat arrestanten vooral in de buitengewesten vaak over grote afstanden, zelfs wel per vliegtuig moesten worden vervoerd, opdat zij hun straf onder redelijke condities konden ondergaan. Ook konden veroordeelden van hetzelfde onderdeel soms moeilijk allen tegelijk worden gemist zonder de dienst te ontwrichten en

Bijgevolg was het merendeel der vrijheidsstraffen reeds uitgeboet bij het afkomen van het fiat executie en moest het voorlopig arrest niet zelden reeds voordien worden opgeheven ⁷¹⁾. In feite waren deze vonnissen derhalve uitvoerboer bij voorraad, precies zoals krijgstuchtelijke arreststraffen.

Voor wat de wijze van „uitzitten” betreft, maakte dit voor de betrokkenen generlei verschil. Bij gebrek aan voldoende gedifferentieerde insluitings-mogelijkheden kon er in Indonesië namelijk meestal geen onderscheid worden gemaakt tussen executie van korte strafrechtelijke- en krijgstuchtelijke vrijheidsstraffen, noch tussen justitiëel- en disciplinair voorlopig arrest, terwijl ook bij gevallen van langere duur voorarrestanten in dezelfde strafgestichten aan eenzelfde strafregime waren onderworpen als bij gewijsde veroordeelden ⁷²⁾.

Theoretisch kleefde er aan dit systeem het natuurlijk aan iedere vorm van voorarrest inhaerente bezwaar ener onverdiende vrijheidsbeneming van hen, die achteraf geheel worden vrijgesproken of tot een kortere vrijheidsstraf worden veroordeeld. Door informeel overleg tussen auditeur-militair/verwijzings-officier en president konden, ondanks het ontbreken van een regeling als die der periodieke raadkamer-procedure in civilibus (art. 67 Sv.), grove onrechtvaardigheden vóór de krijgsraad-behandeling vrijwel steeds worden voorkomen ⁷³⁾. Evenmin heeft het bij voorraad ten uitvoer leggen van door de krijgsraad uitgesproken vrijheidsstraffen in de practijk tot onaanvaardbare situaties geleid, aangezien op een practisch te verwaarlozen percentage na alle vonnissen uiteindelijk werden gefiatteerd ⁷⁴⁾, terwijl hernieuwde behandeling door het H.M.G. in Neder-

moest de auditeur-militair zich dienaangaande dan eerst met de betrokken troepen-commandant verstaan.

⁷¹⁾ Hoewel dit meestal op bevel van de auditeur-militair proprio motu geschiedde, is het de vraag, of hem dit voor bij vonnis bekrachtigd bevolen voorarrest strikt genomen zonder uitdrukkelijke opdracht van de krijgsraad wel geoorloofd is. Verg. Blok-Besier t.a.p. dl. I, blz. 228.

⁷²⁾ Volgens artikel 5² van het K.B. van 7 Juli 1922. Stbl. 440 „tot vaststelling van den algemeenen maatregel van bestuur, bedoeld in artikel 21 „van het Wetboek van Militair Strafrecht” hadden alle vrijheidsstraffen, inclusief voorarrest (art. 44³ sub a Wet Kr.) eigenlijk anders moeten zijn ondergaan, namelijk door officieren als kwartierarrest (art. 33¹ Wet Kr.), door onderofficieren en mindere militairen „bij voorkeur” in de politiewacht van hun kampement (art. 34¹ Wet Kr.). In tegenstelling daarmede en dus eigenlijk contra legem werden alle veroordeelden en justitiële voorarrestanten, ja soms zelfs ook krijgstuchtelijk gestraften in Indonesische militaire- of burgergevangenen en provoosthuizen ingesloten, zij het uit den aard der zaak zoveel mogelijk gescheiden van de civiele gevangenen.

⁷³⁾ In verband met de onvermijdelijke omslag voor het houden van een krijgsraad-zitting was de formele weg van artikel 52 R.L. om praktische redenen dikwijls niet bruikbaar, nog daargelaten, dat een voorstel van de officier-commissaris in de vele zaken, die ten gevolge van het streven naar vereenvoudiging en bekorting der procedure niet werden geïnstrueerd, wat wonderlijk zou hebben aangedaan.

⁷⁴⁾ Bij de installatie van de Indonesische Kamer van het Nederlands Hoog Militair Gerechtshof op 9 Maart 1950 te Djakarta deelde de advocaat-

land na een door de Kroon gehandhaafde fiat-weigering slechts een paar maal wijziging bracht in de oorspronkelijke krijgsraad-beslissing ⁷⁵⁾. Dat onder die omstandigheden het fiat-executie voor de justitiabelen een niets zeggende formaliteit werd, zal wel geen verbazing wekken. Zelfs in de militaire gevangenissen werd er geen andere splitsing gemaakt dan tussen voor-arrestanten vóór de krijgsraad-zitting en gevonnisten daarna. Dat deze laatsten eveneens voor-arrestanten bleven tot aan de bekrachtiging van hun vonnis door de Legercommandant, was daar niet bekend.

Executie bij voorraad kwam daardoor zozeer in zwang, dat ook de bijkomende straf van verlaging terstond na het vonnis door ont-neming der rang-onderscheidingstekenen geëffectueerd werd en aan gedetineerden, die met ontslag uit de militaire dienst gestraft waren, eveneens de militaire distinctieven werden ontnomen ⁷⁶⁾. Door inspecterende krijgsraad-functionarissen werd deze practijk oog-luikend toegelaten. Het verschil tussen het wettelijk- en het feitelijk

fiscaal mede, dat op de 5735 in bijna vier jaar tijds door de krijgsraad te velde K.L. in Indonesië uitgesproken vonnissen slechts 88 fiat-weigeringen waren gevolgd. In 72 daarvan had de Kroon toen reeds beslist, dat het fiat executie daarop alsnog moest worden verleend. Verg. M.R.T. XLIII. blz. 398.

Dit grote aantal gevallen, waarin de Kroon de Commanderende Generaal in diens oordeel niet steunde, zal zeker in verband moeten worden gebracht met het feit, dat het betrekkelijk lang geduurd heeft, voordat het adviserend apparaat, waardoor de „Vorst” in staat was gebruik te maken van het Koninklijke recht om te „disponeren naar behoren” (art. 259 R.L.), goed op gang kwam.

⁷⁵⁾ Een en ander heeft natuurlijk ook wel samengehangen met het systematisch executeren bij voorraad. De neiging van de Commanderende Generaal om aan een vonnis zijn zegel te hechten, wordt uiteraard vergroot door de wetenschap, dat het in feite reeds is of althans wordt gerealiseerd, terwijl dit ook voor de Kroon een voor de hand liggend argument moet zijn geweest om het fiat executie alsnog te verlenen. Zodoende werden in totaal niet meer dan 15 geweigerde fiatgevallen voor hernieuwde behandeling verwezen naar het H.M.G. in Nederland, dat op zijn beurt weer slechts in 8 gevallen tot een andere straf kwam dan de krijgsraad.

⁷⁶⁾ Bij met ontslag uit de militaire dienst gestraften was dit ook om andere redenen gewenst. Indien er namelijk juridisch geen voorzorgsmaatregelen zouden zijn getroffen, zouden zij na het fiat executie opeens hun militaire status verloren hebben en formeel moeten zijn overgegeven aan de Nederlandse burger-justitie, die echter in Indonesië als zodanig niet over een bevoegd apparaat beschikte. Ten einde aan hierdoor speciaal bij de repatriëring ontstaande, schier onoplosbare administratieve verwickelingen te ontkomen, werd daarom in het vonnis het ontslag uit de militaire dienst uitgesproken „met ingang van de dag, volgende op die van aankomst „van beklaagde in Nederland”, soms met de toevoeging „doch niet later dan „zes maanden na heden”, dit laatste ter vermindering van complicaties voor het geval de betrokkene ten gevolge van ontsnapping of door andere onvoorzienne omstandigheden Nederland eens niet zou bereiken.

Formeel was de uit de militaire dienst ontslagene derhalve in het algemeen nog militair tot aan zijn debarkatie in Nederland. Het zou een door niemand begrepen figuur zijn geweest, indien hij ondanks een door de Legercommandant gefiatteerd vonnis al die tijd ook naar het uiterlijk als (gegradueerd) militair te midden van zijn mede-veroordeelden zou zijn gebleven.

executie-systeem was zo ingewikkeld, dat iedere poging om dit aan niet-ingewijden duidelijk te maken een waagstuk zou zijn geweest dat vermoedelijk slechts heilloze verwarring zou hebben gesticht.

Gedetineerde militairen ontvingen over de tijd hunner insluiting zelf geen jaarwedde of soldij, ook niet tijdens voorlopig arrest ⁷⁷⁾. zodat ook langs deze weg geen inconsequenties aan den dag traden. Alleen wanneer gedegradeerden wegens feitelijke uitboeting hunner vrijheidsstraf waren vrijgelaten vóór het fiat executie, kwamen de administrateurs der onderdelen voor onoplosbare puzzles te staan, voor zover zij of de betrokkenen er zich ten minste van bewust waren, dat de verlaging juridisch nog steeds niet was ingegaan. Alsdan ontstond de onmogelijke situatie, dat een man als gegradeerde werd uitbetaald, niettegenstaande hij overigens als ongegradeerde beschouwd werd en dienst deed. Formeel kon dit alleen door terugstelling bij administratieve maatregel worden rechtgetrokken ⁷⁸⁾, waartoe van wege de krijgsraad dan wel eens een wenk werd gegeven. Dergelijke verwickelingen zijn echter in de practijk gelukkig hoge uitzondering gebleven.

Ook met veroordelingen tot geldboetes lichtte de militaire justitie zelf de hand, doordat de auditeur-militair vóór het fiat executie betalingen van veroordeelden accepteerde. Repatriërende militairen werden hiertoe zelfs indirect genoopt door het voorschrift, dat niemand uit Indonesië mocht vertrekken, tenzij hij aan al zijn geldelijke verplichtingen had voldaan. Had de fiatting bij het naderen van de inscheep-datum nog niet plaats gehad, dan werd de boete toch alvast maar bij de auditie gestort. Zo werd ook bij geldboetes allengs geheel aangesloten bij het algemene streven naar executie bij voorraad.

Bij verbeurdverklaringen was dit niet nodig, aangezien de in beslag genomen goederen reeds onder de militaire justitie berustten. De openbare verkoop daarvan is slechts een administratieve, zuiver intern-justitiële aangelegenheid.

Minder eenvoudig was het een oplossing te vinden voor de bijkomende straf van ontneming der rijbevoegdheid aan chauffeurs ⁷⁹⁾. Hier kon het wetsstelsel ook met de beste wil niet pasklaar worden gemaakt voor de behoeften der practijk. Formeel kon de straffuud te dien aanzien nooit eerder ingaan dan met het verlenen van het fiat executie, terwijl aftrek van de tijd van een disciplinair rijverbod helaas een wettelijk onbekend begrip was. Nu kwam het wel voor.

⁷⁷⁾ Artt. 5/6 Reglement van administratie bij de Koninklijke Landmacht (R.v.A.) ¹⁸⁾.

⁷⁸⁾ Voor beroepspersoneel geregeld in artikel 97 Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht (R.M.A.K.L.), voor dienstplichtigen in artikel 1, lid 5 Voorlopig Reglement op den Inwendigen Dienst der Koninklijke Landmacht (R.I.D.K.L.), deel B.

⁷⁹⁾ Krachtens artikel 50 der Wegverkeersordonnantie, waaraan volgens de rechtspractijk in Indonesië ook alle Nederlandse militairen onderworpen waren ¹²⁾.

dat een commandant de delinquent diens rijbewijs direct na de uitspraak liet inleveren, in de veronderstelling, dat het vonnis ogenblikkelijk van kracht geworden was, hetgeen begrijpelijk was door alles wat men bij vrijheidsstraffen, geldboetes en degradaties geregeld zag gebeuren. Bij het afkomen van het fiat executie was de betrokkene zijn rijbevoegdheid dan in feite reeds geruime tijd kwijt geweest, zodat de volledige straftijd daar bovenop als onrechtvaardigheid zou worden gevoeld. Had men zich daarentegen strikt aan de wettelijke regeling gehouden, dan bleek de man niet zelden na het ongeval weer maanden lang dag in dag uit achter het stuur te hebben gezeten zonder dat er iets op hem was aan te merken, waardoor hij vooral bij enerverende ritten in het actie-gebied naar het rechtsgevoel gerehabiliteerd was. Het dan nog afnemen van het rijbewijs stond in zulke omstandigheden gelijk met een illustratie van rechtelijke ondoelmatigheid, mede omdat bij het chronisch tekort aan rijbekwaam personeel het immobiliseren van chauffeurs voor het betreffende onderdeel dikwijls een geduchte handicap betekende. Hier moest derhalve noodgedwongen wel eens iets door de vingers worden gezien, dat alleen door gratie formeel gladgestreken had kunnen worden. Een resultaat, dat moeilijk anders dan een testimonium paupertatis voor de militaire strafwetgever kan worden genoemd.

Niettemin moet op het handhaven van de rijdiscipline bij een moderne strijdmacht voortdurend met de grootste gestrengheid worden toegezien. Het intact blijven van het beschikbaar transportmaterieel is in oorlogs-omstandigheden voor een krijgsmacht van vitaal belang. Rationeel is het dan, dat het ontnemen der rijbevoegdheid niet pas lange tijd na het ongeval doch onverwijld daarna geëffectueerd wordt. Dan zal dit zo sprekende strafmiddel ook de meeste indruk maken. Een rijverbod is voor een rechtgeaard chauffeur een oneervolle disqualificatie, die hem in Indonesië bij gemotoriseerde onderdelen buitendien nog op niet onaanzienlijk financieel nadeel te staan kwam⁸⁰). Bij gebreke van een wettelijke bepaling als die van het tegenwoordige artikel 27 Wegenverkeerswet⁸¹), sloegen de strafbevoegde autoriteiten ook hier weer de handen ineen en behielpen zich met onderlinge afspraken van gemengd disciplinair-justitiële aard. Bij ernstige verkeers-vergrijpen werd het rijbewijs door commandant of militaire politie terstond ingenomen en ter auditie gedeponereerd. Had dit de facto verlies van rijbevoegdheid bij de krijgsraad-behandeling lang genoeg geduurd,

⁸⁰) Na een aanlooptijd van twee maanden kreeg een chauffeur van de A.A.T. recht op een periodiek verhoogde rijpremie, die na zes maanden haar maximum bereikt had. Beging hij een overtreding, dan moest hij weer van voren af aan beginnen, uiteraard natuurlijk van het ogenblik af, dat hij weer op de weg kwam.

⁸¹) De daarin neergelegde bevoegdheid tot onmiddellijk innemen van het rijbewijs had niet beperkt moeten blijven tot onder de invloed van alcoholhoudende drank verkerende automobilisten, maar moeten zijn uitgebreid tot alle ernstige gevallen van onverantwoordelijk gedrag in het wegverkeer.

dan werd er in requisitoir en uitspraak uitdrukkelijk gezegd, dat deze bijkomende straf, die anders zonder twijfel zou zijn geëist/opgelegd, daarom thans niet meer nodig werd geacht. Werd de tijd die de man als chauffeur uitgeschakeld was geweest evenwel nog te kort bevonden, dan kon het niet-chaufferen tot een in het vonnis aangegeven datum soms als bijzondere voorwaarde verbonden worden aan een geheel- of gedeeltelijk-voorwaardelijke hoofdstraf, of werd de zaak, mede met het oog op de inhoudings-termijn van het rijbewijs aangehouden voor een nadere instructie of het horen van een getuige/deskundige op een in overleg met de auditeur-militair informeel door de president aan te wijzen zitting. Een enkele keer werd ook wel met de commandant een gentleman agreement getroffen, dat het rijbewijs nog voor een bepaalde tijd onder de auditeur-militair zou blijven berusten.

Erg fraai zijn dergelijke lapmiddelen natuurlijk niet. Ook in dit opzicht kon men zich echter geen al te grote kieskeurigheid veroorloven, aangezien een krijgsmacht in de oorlog onder geen beding de dupe mag worden van een onpractisch rechtsstelsel. Er bleef dus geen andere keuze. Bovendien, als het prestige der wet niet meer te redden valt, is het maar beter haar geheel buiten toepassing te laten en te proberen langs omwegen tot een bevredigende rechtsbedeling te komen. Aldus is het in Indonesië met wat beleid en geschipper in de meeste gevallen wel gelukt, om bij ernstige inbreuken op de codes van de weg onverwijld te reageren met intrekking van het rijbewijs en aan de andere kant de rijbevoegdheid ook weer niet langer aan de delinquent te onthouden dan om strafrecht-politieke redenen strikt noodzakelijk was.

Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. De practijk te velde bleek het niet te kunnen stellen buiten strafrechtelijke mogelijkheden van onmiddellijke repressie en tenuitvoerlegging bij voorraad, die in onze militair-disciplinaire wetgeving reeds lang als vaste rechtsregelen zijn gecodificeerd. Het zou een daad van wijs beleid zijn, indien de wetgever daaruit de voor de hand liggende conclusie zou trekken, opdat de militaire justitie voortaan ook in oorlogs-omstandigheden over een aan de behoeften beantwoordend wettelijk systeem van voorlopige maatregelen en executie bij voorraad kunne beschikken.

Gewijzigde functie van strafrecht en justitie.

Onder de drang der omstandigheden ondergaat het militaire strafrecht bij troepen te velde een innerlijke gedaante-wisseling, waarvan het dooreenlopen van straf- en tuchtrecht slechts een der symptomen is. Bij oppervlakkige beschouwing vallen de verschillen met vredetijden niet zo dadelijk op, doch bij dieper doordringen blijkt het oorlogsdoel ook hier het centrale punt te zijn geworden. Bij de samenbundeling van alle krachten wordt de militaire justitie mede ingeschakeld om het rendement van het geheel zo hoog mogelijk op te voeren. Goede elementen moeten tot topprestaties en volhouden

worden geprikkeld, terwijl tegenwerkende factoren met alle ten dienste staande middelen moeten worden geneutraliseerd. Naar mate de strijd zich toespitst, komt zodoende de specifiek-justitiële oorlogstaak, bescherming van het eigen groepsbelang, onweerstaanbaar naar voren. Het afstompen van gevoelens voor recht en moraal wordt van daaruit gezien een ontbindings-verschijnsel, dat voornamelijk bestreden moet worden van wege het daarin gelegen gevaar voor infectie van het eigen organisme. Hoe een dam kan worden opgeworpen tegen voortwoekerende demoralisatie, hoe voorkomen kan worden dat de troep een wilde bende wordt waarmee geen land meer is te bezeilen, hoe een krijgsmacht behoed kan worden voor het schrikbeeld ener massale ongehoorzaamheid, dat zijn de cardinale vragen, die in de oorlogs-worsteling voortdurend in het oog gehouden moeten worden. Al wat te dien aanzien binnen de gezichtskring valt, dient met nauwgezetheid te worden gevolgd en te worden gesignaleerd, opdat men niet onvoorbereid voor dergelijke situaties te staan komt als het te laat is. Hier draagt ook de militaire justitie haar aandeel in de verantwoordelijkheid voor het verloop van de strijd.

Waar deze interne problemen zozeer de aandacht vragen, wordt de wrekende gerechtigheid van de verstoorde rechtsorde vanzelf ook teruggedrongen in de ondergeschikte positie van hulpmiddel, dienstbaar gemaakt aan de eisen van psychologie en preventie, die het werkterrein van de krijgsmacht beheersen. Alle momenten tot verhoging der preventieve werking van een door de justitie met kennis van zaken gehanteerd strafrecht moeten nu worden uitgebuit, met terzijdestelling desnoods van het postulaat der vergelding. Niet alleen echter voor de gezagshandhaving moet er een alom potentieel aanwezige instantie zijn, doch evenzeer voor het aangeven der normgrenzen, hetgeen bij de zwevende rechtsbegrippen in de oorlog zeker niet minder noodzakelijk is ³³). In beide opzichten moet de militaire justitie de krachtbron zijn, waardoor commandanten en troepen zich steeds indirect gesteund voelen als door een fleet in being, waarop te allen tijde staat kan worden gemaakt.

Varia van de practijk.

Hoewel de organieke functie der militaire justitie door deze gewijzigde doelstelling een fundamenteel veranderd aspect heeft gekregen, moet men zich bij de practische verwezenlijking van deze op gezag en vertrouwen gebaseerde tweeledige taak van straffen en leiding geven bewust blijven van de betrekkelijkheid der menselijke vermogens. De geheel op het militair belang gerichte geestesgesteldheid, die dit inwendige ontwikkelings-proces ten gevolge heeft, zal in hoofdzaak tot uiting komen in een streven om aan alle maar enigszins vervulbare wensen der strijdkrachten tegemoet te komen. Tempo in de berechting, stevig houvast biedende uitspraken en snelle repressie staan hierbij op de voorgrond.

Met het gestelde doel voor ogen, werd de procedure in Indonesië zoveel mogelijk aangepast aan de eisen der practijk. Door het

justitiële apparaat in zijn geheel geregeld naar het operatie-gebied over te brengen, werden de krijgsraad-functionarissen onwillekeurig getrokken in de sfeer van de plaatselijke situatie en kwamen zij vanzelf allerlei bijzonderheden aan de weet, konden bijzitters en verdedigers gemakkelijker worden gerecruiteerd uit hen, die dezelfde drinkbeker hadden moeten ledigen als de beklaagden en waren althans enkele kameraden en belangstellenden in de gelegenheid de zitting bij te wonen. Door het verplaatsen van het zwaartepunt der procedure van het vooronderzoek naar de openbare behandeling, door ondervraging en confrontering van getuigen en beklaagden te concentreren op de terechtzitting ⁸²⁾, door scherp op de werkelijkheid toegesneden requisitoiren en mondelinge uitspraken wordt het psychologisch effect van de rechtspraak in repressieve zowel als in stimulerende zin verhoogd en krijgt het altijd enigszins abstracte recht meer concrete inhoud voor justitiabelen en publiek. Ook al eindigt de zaak in een vrijspraak, dan toch zullen de zitting zelve, het feit der strafrechterlijke toetsing van het gewraakte gedrag, de ernst van de straf-eis en een goed-uitgesproken requisitoir van de auditeur-militair niet nalaten indruk te maken in deze besloten, sterk emotionele kring van mensen, voor wie het strafrecht in het algemeen nog onvolkomen tot realiteit gegroeid is.

Door een natuurlijk selectie-proces heeft er bij troepen te velde doorlopend uitzifting plaats van ongewenste elementen. Het asociale gedeelte ener krijgsmacht weet zich meestal merkwaardig snel te nestelen in de étape of wordt door de commandanten der strijdende onderdelen onder allerlei voorwendselen naar achteren weggedirigeerd. Dientengevolge behoren zij die te velde terecht staan in doorsnee tot het betere deel der maatschappij, waarvan zij de representanten zijn. Slechts zelden was hun strafwaardig gedrag uitvloeisel van een misdadige inborst, recidive kwam bij hen weinig voor. Vrijwel zonder uitzondering bekenden zij spontaan en konden zij betrekkelijk gemakkelijk gebracht worden tot het afleggen van verklaringen, waarin een duidelijk antwoord te vinden was op alles wat men wilde weten. Het overgrote deel bestond uit fatsoenlijke mannen, die gezwicht waren voor abnormale verleiding, bij wie de diepere oorzaak hunner ontsporing gezocht moest worden in het afreageren van onlustgevoelens en voortdurende spanningen of die uit angst, psychische afmatting, onervarendheid of onkunde gefaald hadden.

Naast afschrikking en gezagshandhaving bestaat er in de samenleving van deze dikwijls enigszins uit het lood geslagen jonge kerels

⁸²⁾ Ten einde de beklaagden het misdadige van hun euveldeaden zoveel mogelijk in te prenten, werden in gevallen van plundering, aanranding, mishandeling van burger-personen de slachtoffers soms als getuigen ter zitting opgeroepen, ook als dit voor de opbouw van het bewijs niet strikt noodzakelijk was. Als nevendoeel zat daar dan bij voor om de bevolking te tonen, dat het de militaire autoriteiten ernst was met hun streven om orde en rust te brengen.

vooral ook behoefte aan vaste richtlijnen. Normvorming is noodzakelijk waar recht en moraal op drift geraakt schijnen te zijn, door normversterking worden latente gevoelens uit de rechtsorde van het burger-bestaan weer tot nieuw leven gewekt. Het groepsbewustzijn speelt bij dit alles een belangrijke rol. De strafzaak tegen de enkeling wordt gevoeld als iets wat de gehele troep aangaat. Behalve bij uitgesproken gevallen van „echte” misdadigers die hun verdiende straf moeten krijgen of van geestelijk onvolwaardigen die door de keurings-mazen zijn heengeglijpt, laat de berechting van een krijgs-makker niemand onverschillig. Morgen kan men zelf door dit noodlot getroffen worden. Hoe kleiner de gemeenschap, hoe hechter haar organisatie, hoe geïsoleerder haar positie, des te sterker zal het groepsbewustzijn zich manifesteren. In verhoogde mate geldt dit in het op zichzelf aangewezen wereldje van een krijgsmacht te velde in den vreemde, waar men zich niet alleen in een juridische enclave maar bovendien strafrechtelijk in een uitzonderings-positie bevindt.

Dit groepsbewustzijn bij troepen te velde is voor de militaire justitie een factor van grote betekenis. Het is een machtige bondgenoot voor een krijgsraad, die erin slaagt de troep te pakken. De generaal-preventieve werking van zijn optreden wordt daardoor aanzienlijk versterkt. Daartegenover staat de toegenomen kans op gezags-verlies wanneer de krijgsraad eens minder gelukkig is. Te velde heerst er ten opzichte van de militaire justitie een zeer critische instelling, te meer omdat zij, mede als gevolg van haar geïmproviseerd karakter en gebrek aan traditie, de vanzelfsprekende autoriteit ontbeert, die de rechterlijke macht in het vaderland als een kostbaar bezit van het voorgeslacht heeft overgedragen gekregen. In een van iedere mogelijkheid tot onafhankelijke rechtskundige voorlichting gespeende soldaten-maatschappij moet zij haar taak vervullen. Velen kennen het geval van nabij. Weken heeft men er met elkander over gesproken en er zich een bepaald oordeel over gevormd. Dan komt de krijgsraad. Alles komt er nu op aan, of de auditeur-militair in zijn requisitoir, of de president bij de mondelinge behandeling en bij de motivering van de uitspraak de juiste toon weten te treffen, of zij weten te overtuigen. Te velde ervaart men eens te meer, hoezeer het strafrecht, sterker nog dan andere onderdelen van het recht, niet het monopolie is van de jurist. De prestaties der militaire verdedigers, waarvan allen die zich daarover een oordeel hebben kunnen vormen met de grootste lof gewagen, zijn daarvoor wel het beste bewijs.

Ter wille van haar preventieve werking moet de straf vóór alles haar afschrikkend en oneervol karakter behouden. In oorlogsomstandigheden wordt een vrijheidsstraf echter hier en daar als een welkom middel beschouwd om zich op legale wijze aan de beproevingen van de strijd te onttrekken. Bij het chronisch gebrek aan mankracht wordt ieder uitvallen daarenboven pijnlijk gevoeld. In de militaire gemeenschap te velde is het straffen derhalve nogal eens een tweesnijdend zwaard, dat met behoedzaamheid moet worden

gehanteerd. Ook in andere opzichten zijn de verhoudingen daar dikwijls niet te vergelijken met die van een normale maatschappij. Zo moet bij het opleggen van geldboetes rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat deze soms voldaan worden door het gehele onderdeel uit medeschuld-gevoelens dan wel uit louter medelijden voor een populaire of onfortuinlijke kameraad. Bij de keuze van de straf en het doseren van de strafmaat leggen dan ook psychologisch inzicht en begrip voor de militaire situatie meermalen ter dege gewicht in de schaal. Vaak zal grotere gestrengheid vereist zijn dan in vredes-omstandigheden, maar de straffen mogen toch nooit zwaarder worden dan het nog juist toelaatbare minimum. Auditeur-militair en rechter, die daarmede onvoldoende rekening houden, schieten tekort in hun militaire verantwoordelijkheid tegenover het geheel en boeten daardoor in aan vertrouwen. Steeds moet worden bedacht, dat de militair na een strafrechtelijke ingreep niet aan zijn lot wordt overgelaten, maar aanstonds weer wordt opgenomen in het organisch-disciplinair verband der militaire samenleving. Speciaal-preventief zal een in verhouding tot het begane feit wat lichte straf daardoor in het algemeen minder nadelige gevolgen hebben dan in de burger-maatschappij. Zelfs zal een uitgesproken milde veroordeling wel eens de voorkeur verdienen. Beheerste kracht, de overtuiging, dat de delinquent er genadig is afgekomen en dat de krijgsraad altijd nog wat in petto heeft kan soms meer indruk maken dan een harde klap. Vooral in critische situaties snijde men de mogelijkheid van een climax te dezen niet ontijdig af, aangezien in een militie-leger strafmaatregelen tegen hen die niet in het gareel willen lopen nu eenmaal de laatste troeven zijn, die kunnen worden uitgespeeld.

Teneinde het beeld der complicaties bij de repressie van wan-gedrag te veld te voltooien, moet ten slotte nog genoemd worden het speciaal op geïsoleerde plaatsen gevoelde bezwaar der te beperkte strafbevoegdheid van de commandant. In de buitengewesten bestond grote behoefte aan verhoging der strafmaxima van krijgstuchtelijke vrijheidsstraffen, terwijl in het algemeen de mogelijkheid om disciplinair geldboetes op te leggen vaak ten zeerste werd gemist. Evenals in de burger-maatschappij komen kleine vergrijpen ook in het militaire leven tegenwoordig veelvuldig voor. Verkeers-over-tredingen, die in den regel met enige tientallen guldens boete plegen te worden afgedaan, waren ook in Indonesië schering en inslag. In de militaire sfeer waren er dan verder nog het zorgeloos omgaan met wapens, uitrusting en motor-materieel⁵⁵), kleine financieel-administratieve onregelmatigheden en particulier bezit van niet-geregistreerde vuurwapenen⁵⁴). Het inschakelen van het rechterlijk apparaat voor dergelijke bagatel-zaken leidt onvermijdelijk tot prestige-verlies zowel van de commandant als van de militaire justitie en dient trouwens ook reeds om strafrecht-economische redenen zoveel mogelijk te worden vermeden. Krijgstuchtelijk arrest is daarvoor anderzijds echter ook lang niet altijd de meest aange-

wezen straf. Niet alleen omdat tengevolge van het ontbreken van voldoende cel-accomodatie en contrôle-mogelijkheden te velde van hun executie dikwijls niet veel terecht komt, maar vooral omdat naar huidige rechtsopvattingen in zulke gevallen alleen geldboete als passende strafmaatregel in aanmerking komt.

Het ook in militaire zaken toepasselijke artikel 74 Sr. geeft bij misdrijven formeel geen bevoegdheid tot „transactie”, zodat de auditeur-militair in die gevallen slechts door vervolging tot een geldstraf kon komen. Bij strafbare feiten, die, hoezeer ook van geringe aard, toch enige correctie behoeven, heeft dit een gewetensvol functionaris in Indonesië niet zelden voor een dilemma gesteld, even onverteerbaar als bij de gevolgen van een geweigerde „schikking”. Militair was het dikwijls niet verantwoord om voor luttele vergrijpen beklagden en getuigen enige dagen achtereen aan de troep te onttrekken ⁸³⁾, nog afgezien van de gevaren waaraan zij op de convoi-wegen heen en terug naar de zitting bloot stonden. Maar ook strafrechtelijk en sociaal-psychologisch stuiten gezagsdragers soms op onaanvaardbare consequenties. Een blik in de dienstregeling van de K.P.M. en van de inter-insulaire luchtvaart-maatschappij leert, dat met een bootreis dagen, met vliegen vele uren gemoeid zijn als men van Borneo of de kleine Soenda-eilanden naar Soerabaja moet komen. Moesten zij, met wie om formeel-wettelijke redenen niet „geschikt” kon worden of die weigerden in te gaan op een „transactie” van bijvoorbeeld f 25 ter zake van een verkeers-overtreding, verplicht worden tot een gratis reisje per vliegtuig of K.P.M. naar de grote stad? Men behoeft geen militair geweest te zijn om te begrijpen, tot welke ergerlijke gevolgen zulke onmogelijke toestanden konden leiden.

Uitbreiding der disciplinaire correctie-mogelijkheden bij een krijgsmacht te velde is dan ook een dringende noodzakelijkheid. Een systeem zal moeten worden ontworpen, dat in oorlogs-omstandigheden soepel kan worden aangepast aan de meest uiteenlopende militaire situaties ⁸⁴⁾. In iedere volgende oorlog zal het wederom

⁸³⁾ Met sommige onderdelen bestond slechts een één-wekelijks convoi-verbinding. Berechting bij verstek zal in zulke gevallen vaak uitkomst kunnen brengen. In Indonesië is het echter tot een dergelijke uitbouw van deze op grond van artikel 249 R.L. wel mogelijk geachte vorm van berechting niet gekomen en had deze alleen bij hoge uitzondering plaats, meestal niet dan op uitdrukkelijk verzoek van de betrokkene, als deze door ziekte e.d. persoonlijk niet ter terechtzitting aanwezig kon zijn. Alsdan werd bovendien de verdediging nog veelal gevoerd door een vertegenwoordiger/gemachtigde, gelijk dit in civilibus mogelijk is bij de berechting van minder ernstige strafbare feiten [artt. 270, 398 2°, 415, 425 1° Sv.]. Verg. Krijgsraad te velde K.L. Pekalongan 1 December 1948, M.R.T. XLV blz. 115.

⁸⁴⁾ Daarbij zal overwogen moeten worden, of het niet beter is om principieel alle strafbare feiten tot oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen te verklaren en het beklagrecht van disciplinaire straffen als een gewoon hoger beroep te construeren, zoals dit met klem van redenen werd betoogd door Dr L. M. Rollin Couquerque: Recht van beklag over krijgstuchtelijke straffen (M.R.T. XLIV, blz. 441-459).

blijken, dat het anders ondoenlijk is, zich steeds naar letter en geest van de wet te gedragen. De betekenis van de techniek, het gemotoriseerde vervoer, van de verbindingen, van het vliegwezen was tijdens de mobilisatie 1939/40 in militair Nederland nog nauwelijks doorgedrongen, terwijl er over de problemen van de strijd in Indonesië ook nu nog in brede kringen van het vaderland vrijwel volslagen onkunde heerst. Hoe zou de wetgever deze materie dan beter kunnen regelen dan door ruime delegatie-bevoegdheden voor de militaire functionarissen, die de noden en behoeften ter plaatse zelf kunnen beoordelen. Een oorlog is geen tijd voor bespiegelingen, er moet dan op korte termijn gehandeld worden. Het militaire straf- en tuchtrecht moet dan paraat zijn om commandanten en militaire justitie zo goed mogelijk in staat te stellen, gezamenlijk de strijd tegen verwording der moraal en dalend moreel van de troep met kans op succes te kunnen aanbinden.

Wat het strafrecht in engere zin betreft, zijn wij daarmee reeds een goed eind op streek. Om de eisen van strafrechtelijke en militaire aard met elkander te kunnen verzoenen, moet men beschikken over een behoorlijk arsenaal van straffen. In dat opzicht zijn wij heel wat gevorderd sinds een kriegsraad-president bij het neerschrijven van zijn ervaringen over de kriegsraad-practijk gedurende de mobilisatie 1914-18 in Nederland de verzuchting slaakte: „Het is dus altijd „weer: opsluiting; de eenige vraag is: hoelang?“⁸⁵⁾. Natuurlijk bestaan er ook hier nog wel desiderata⁸⁶⁾, maar in het algemeen

In de oorlog was bij de marine reeds een schuchtere poging gedaan om de te dezen aanzien aan ons huidige stelsel klevende praktische bezwaren enigszins te ondervangen bij K.B. 22 October 1942, Stbl. C 65. De toelichting daarop is te vinden op blz. 206/7 van de ook overigens interessante verhandeling van H. Bakker in: Nederlands Recht in Oorlogstijd, in Engeland ontstaan en toegepast blz. 197-220 en M.R.T. XXXIX blz. 66/7, 70.

⁸⁵⁾ Mr. G. van Slooten Azn: In hoeverre heeft de militair-rechterlijke organisatie in den mobilisatietijd voldaan? M.R.T. XV op blz. 60.

⁸⁶⁾ Om een paar voorbeelden te noemen:

- a. Uitbreiding van de mogelijkheid tot boete-oplegging ook voor feiten, waarop een maximum gevangenisstraf gesteld is van meer dan zes jaar (art. 24 Sr.);
- b. Uitbreiding van de mogelijkheid tot strafbaar-verklaring zonder oplegging van straf. Verg. artikelen 398 9°, 425 1° Sv. en 10 Besluit Bijzonder Strafrecht;
- c. Uitbreiding van de transactie-bevoegdheid van de auditeur-militair (art. 74 Sr.) tot alle misdrijven;
- d. Opening van de mogelijkheid tot gradering van de bijkomende straf van verlaging, zodat deze niet altijd automatisch terugzetting ten gevolge heeft tot de stand van soldaat/matroos in de laagste klasse (art. 25 W.M.Sr.);
- e. Opening van de mogelijkheid om ook bij toepassing van artikel 23 W.M.Sr. de bijkomende straf van ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen in tijdsduur te limiteren, analoog aan de regeling in het civiele strafrecht (art. 31 j° 28 2° Sr.);
- f. Opening van de mogelijkheid om geldboete op te leggen naast een geheel onvoorwaardelijke vrijheidsstraf. Verg. artikel 6, lid 1 Wet op de economische delicten;

kwam men met de tegenwoordige grote variatie-mogelijkheid van straffen toch zeer wel uit⁸⁷⁾. In het bijzonder opende het instituut der voorwaardelijke veroordeling de gelegenheid tot een betrekkelijk groot aantal modulaties, waarmede in de meeste gevallen wel een passende correctie kon worden gevonden. Geheel- of gedeeltelijk-voorwaardelijke vrijheidsstraffen konden worden gecombineerd met voorwaardelijke zowel als onvoorwaardelijke bijkomende straffen. Voorwaardelijke intrekking van rijbevoegdheid/verlaging kon worden gebruikt als ernstige waarschuwing van een overigens verdienstelijk chauffeur/onderofficier, zonder deze als zodanig voor de troep verloren te doen gaan. Zelfs was in sommige gevallen voorwaardelijke verbeurdverklaring van het corpus delicti een uitkomst bij het zoeken naar een het rechtsgevoel bevredigende oplossing⁸⁸⁾.

Het tegen veelvuldige toepassing van voorwaardelijke straffen wel aangevoerde bezwaar van het afzwakken van het element van afschrikking vindt bij een krijgsmacht compensatie in de voortdurende contrôle op het gedrag van de voorwaardelijk veroordeelde in het militair verband. De dreiging der mogelijke executie van wat slechts voorwaardelijk is opgelegd blijft daardoor in den regel heel wat sterker voelbaar dan in de burger-maatschappij, waar er van het toezicht soms niet veel terecht komt. Om diezelfde reden kon te velde de proeftijd in het algemeen beperkt worden tot één jaar.

Van de overbekende voordelen van voorwaardelijke straffen werd

g. Opneming van een uitdrukkelijke wetsbepaling, inhoudende de mogelijkheid tot verbeurd-verklaring van datgene, wat voor het „door middel „van misdrijf verkregene” in de plaats is getreden. Verg. artikel 7, lid 1, sub d Wet op de economische delicten.

⁸⁷⁾ De wettelijke bepalingen op dit stuk liggen soms hier en daar verspreid, zoals het bevel tot afgifte aan de gelaedeerde van voorwerpen, die voor de door misdrijf aan de rechthebbende onttrokken zaken in de plaats zijn getreden (art. 353² Sv.), het recht om, waar in civilibus de kanton-rechter in eerste instantie bevoegd is, het feit strafbaar te verklaren zonder oplegging van straf (artt. 398 9°, 425 1° Sv.), terwijl zij uiteraard ook zijn neergelegd in speciale wetten, zoals de Wegenverkeerswet, Wet op de economische delicten e.a.

⁸⁸⁾ Volgens de „Ordonnantie tijdelijke bijzondere strafbepalingen”⁵⁴⁾ was het bezit van een vuurwapen zonder vergunning een misdrijf, waarop gevangenisstraf en verbeurdverklaring gesteld was. In gebieden, waar de militairen ook buiten dienst gewapend moesten zijn, kochten de soldaten nogal eens voor duur geld een eigen pistool om daardoor althans in hun vrije tijd verlost te zijn van het onhandige meeslepen van een geweer of stengun. Uit vrees voor soms verkeerd geïnterpreteerde inleverings-instructies of uit slofheid vroegen zij dan echter meestal geen vergunning aan. Aangezien dit laatste aanleiding kon geven tot ongewenste toestanden en ook disciplinair niet toelaatbaar was, doch anderzijds het bezit van een particulier vuistvuurwapen naast een geweer of stengun uit militair oogpunt eerder aanmoediging dan repressie verdiende, kon een geschikte uitweg gevonden worden door veroordeling tot een lage geldboete, verbonden aan een korte symbolische gevangenisstraf en voorwaardelijke verbeurdverklaring van het wapen, onder de bijzondere voorwaarde van aanmelding ter registratie binnen een bepaalde termijn. Verg. Krijgsraad te velde K.L. Madioen 28 September 1949, M.R.T.. XLV, blz. 113.

dankbaar gebruik gemaakt en nieuwe werden daaraan toegevoegd. Als symbolische veroordelingen vonden zij toepassing in gevallen van normvorming, waarin dus slechts behoefde te worden aangegeven, dat en hoever de grens van het strafwaardige was overschreden. Naar analogie van verschillende gratie- en amnestieregelingen⁸⁹⁾ kon met voorwaardelijke veroordelingen goed en moedig gedrag in de straf worden verdisconteerd. Een stimulans derhalve voor anderen en een indirecte beloning voor een waardevolle kracht, die daardoor gespaard kon worden terwijl tegelijk aan een onbruikbaar type voor een vrijwel identiek vergrijp een behoorlijke correctie kon worden toegediend. Door geheel- of gedeeltelijk-voorwaardelijke straffen konden ook bezwaren van dynamische aard worden ondervangen, indien het te bereiken preventieve effect aan de op te leggen straf ten tijde van de berechting andere eisen stelde dan in de omstandigheden tijdens het plegen van het vergrijp⁹⁰⁾. Met behoud van de algemeen-preventieve werking van de strafbedreiging kon in al die gevallen de in het strafquantum uitgedrukte afkeuring worden aangegeven, zonder daartoe een goed element te offeren of zelfs ook maar één dag aan zijn gevechtstaak te onttrekken.

Bij een dergelijke veelheid van mogelijkheden mag een duidelijke motivering van straf-eis en uitspraak niet ontbreken. In korte en voorwaardelijke vrijheidsstraffen, in voorwaardelijke verlagingen en voorwaardelijk ontslag uit de militaire dienst moeten de justitiabelen het toegepaste systeem kunnen blijven volgen. Bij meer uitvoerige motiveringen doet zich voor auditeur-militair en president meermalen ook een ongezochte gelegenheid voor om zich over de hoofden der beklaagden heen te richten tot hun kameraden of commandanten met waarschuwingen en opmerkingen in groter verband dan de strafzaak in quaestie eigenlijk zou toelaten. In de practijk bleken er op bijna iedere zitting van enige omvang altijd gevallen voor het forum te komen, aan de hand waarvan het verschil in gevolgen voor goed- en slecht-willende elementen duidelijk kon worden gedemonstreerd. Mede met het oog hierop had het dikwijls zijn nut om aan het slot van de zittingsdag, waarop men de kansen natuurlijk eindeloos had lopen wikken en wegen, alle beklaagden tegelijk binnen te roepen en als onderdeel der motivering de vonnissen met elkander te vergelijken. Waar het essentiële der uitspraken op deze wijze het beste tot zijn recht kon komen, bleek dit ook de meest geschikte

⁸⁹⁾ Verg. o.a. de Verordening van de Legercommandant in Indonesië no. 540 van 19 December 1948 (dag aanvang tweede politieke actie!), waarbij schorsing van executie van een groot deel der vrijheidsstraffen beneden zes maanden werd bevolen, o.m. totdat op een ten behoeve van de betrokken militair „op grond van diens voorbeeldig gedrag of op grond „van door hem verrichte uitstekende daden” door diens tot straffen bevoegde meerdere ingediend verzoek om gratie zou zijn geschikt.

⁹⁰⁾ Een uit de geschiedenis der berechting van politieke delinquenten bekend verschijnsel, waardoor de in latere jaren daarvoor opgelegde straffen in het algemeen milder waren dan in het begin.

methode om er bekendheid aan te geven. Verbreiding ging als een lopend vuurtje, zodat officiële publicatie feitelijk overbodig was. Ondanks gebrekkige communicatie-middelen bleken militair-belangrijke beslissingen soms in een minimum van tijd op honderden kilometers afstand te zijn doordrongen ⁹¹⁾.

Naar mate het levensrhythme hoger ligt, verliezen zaken eerder aan actualiteit. Het streven van de militaire justitie naar een maximum aan repressie en preventie, opvoeding en aanmoediging, het aangeven van richtlijnen en grenzen, zou dan ook goeddeels steriel zijn gebleven, indien het niet gecompleteerd was met een systeem van spoedige berechting en onverwijld executie. Formeel kon dit gedekt worden door een vrije hantering van artikel 249 R.L., al werd onze oude Regtspleging daarbij wel op een waar Procrustesbed gelegd.

Bij slechts ongeveer 5 % van de zaken was het niet raadzaam om zonder voorafgaande instructie van de officier-commissaris rauwelijks tot dagvaarding over te gaan, bij de overige kon met een simpel huishoudelijk onderzoek of proces-verbaal van de militaire politie worden volstaan. Het tempo der berechting kon daardoor dusdanig worden opgevoerd, dat de rol weldra niet anders meer bevatte dan recente gevallen, die sinds de vorige zitting in dezelfde plaats ⁹²⁾ aan het licht waren gekomen ⁹³⁾. Ten einde de ontwikkeling der militaire situatie behoorlijk te kunnen blijven volgen, bleek daarbij een cyclus van twee-maandelijkse tussenperiodes ternauwernood voldoende. Spectaculaire zaken over veelomstreden epineuse vragen werden zo mogelijk binnen enkele weken na dato behandeld, zodat over bepaalde wijzen van oorlogvoeren en krachtdadig optreden tegen de burger-bevolking, over de redelijkheid van aan eigen mannen gestelde eisen, uitspraak werd gedaan op een ogenblik, dat daar meestal nog profijt van kon worden getrokken. Aldus konden commandanten er de noodzakelijke ruggesteun aan ontlenu bij het geven van bevelen en instructies, konden door hen gestelde voorbeelden de gewenste indruk maken en kon het krijgsraad-dreigement als ultimatium remedium tegenover de troep ten volle tot zijn recht komen.

Hoe dit alles verder reliëf kreeg door snelle repressie-maatregelen

⁹¹⁾ Met het uitlezen van vonnissen door de officier-secretaris voor het front van de troep, waartoe artikel 205¹ slot R.L. de mogelijkheid opent, zij men voorzichtig. Dit kan een averechts effect hebben. De voormelijke redactie en de voor leken moeilijk verteerbare taal van een strafvonnis zijn weinig geschikt om indruk te maken. Wat als hoge ernst bedoeld is, loopt daardoor gevaar door de troep te worden geridiculiseerd.

⁹²⁾ Meestal standplaats van een brigade-staf.

⁹³⁾ Aangezien ten gevolge van dit systeem meermalen kersverse zaken behandeld konden worden, gaven verwijzings-officiëren voor een tournee in het actie-gebied aan auditeurs-militair wel in blanco getekende verwijzings-beschikkingen mede, zodat hierdoor geen vertraging meer kon optreden. Dat het instituut der verwijzing door de Commanderende Generaal bij troepen te veld beter vervangen kan worden door een potentiële mogelijkheid tot diens ingrijpen in het vervolgingsbeleid van de auditeur-militair, werd ook reeds om andere redenen bepleit in noot ¹⁾.

in de vorm van voorarrest en andere voorlopige maatregelen alsmede door bij voorraad ten uitvoer leggen van vonnissen, is in een vorig hoofdstuk beschreven. De bij een krijgsmacht te velde zozeer begeerde rechtszekerheid op korte termijn was hiermede een realiteit geworden, waaraan de vertragende werking der fiat-executie procedure in de practijk gelukkig weinig afbreuk gedaan heeft ⁷⁵). Hiermede wil echter niet gezegd zijn, dat iedere nakeuring van berechte zaken in oorlogstijd a priori moet worden verworpen. Gaat het om principiële vragen, waarover men althans in de tegenwoordige Nederlandse commentaren en handboeken nog steeds tevergeefs naar bruikbare criteria zal zoeken, dan zal een coördinerende instantie, die met een wijder gezichtsveld en groter gezag dan de krijgswaarden door duidelijke richtlijnen uniformiteit van rechtsbedeling kan bevorderen, een nuttige taak kunnen vervullen. In iedere moderne oorlog toch maken nieuw opduikende krijgskundige zowel als moreel-juridische vraagstukken soms algehele heroriëntering noodzakelijk ⁹⁴). Eenvoudig is het niet, om in deze een geschikte oplossing te vinden. Niet alleen in verband met de hiervoor vereiste veelzijdige deskundigheid, maar ook omdat in dergelijke zaken een rechterlijk waarderings-oordeel dient te worden geschraagd door volledige kennis van feitelijke omstandigheden, die slechts door eigen ervaring en wetenschap van gebeurtenissen en toestanden in het operatie-gebied kan worden verkregen. Rapporten-studie alleen geeft geen garantie voor het doorzien van plaatselijk nogal eens uiteenlopende verhoudingen en van de daarmede samenhangende psychische en morele belasting van troepen en commandanten in de verschillende sectoren en phases van de strijd. De practijk is vaak sterker dan de leer. Waar het eigen leven op het spel staat, kan met cerebrale rechtsregelen niet veel worden bereikt. Het zou de doodsteek zijn voor de rechtspraak, als op haar directieven in brede kring geen acht zou worden geslagen. Met een contrôle-orgaan ergens ver weg in de étappe kan men het doel dan ook niet bereiken. Het zou, evenals het instituut van het fiat executie in Indonesië, slechts een bloedeloze onwezenlijke abstractie worden.

Aan strafrechterlijke perfectie bestaat in dynamische tijden minder behoefte dan aan leidinggevende beslissingen. Hoe daarin op vlotte

⁹⁴) Terwijl de bombardementen van Warschau en Rotterdam nog in de gehele wereld verontwaardiging wekten, werd de „Ausradierung” van Coventry al meer als een onvermijdelijk oorlogsgebeuren beschouwd. Later vond men bij de geallieerde bombardementen van Duitse steden het tienvoudige volkomen gerechtvaardigd, terwijl aan het einde van de oorlog zelfs door de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki het rechtsgevoel in het algemeen niet meer in opstand was te brengen. Verg. Prof. Mr. B. V. A. Röling in zijn bespreking van de dissertatie van Mr. W. M. Mouton in T.v.S. LVIII, blz. 328.

Wat hier tot het grote publiek is doorgedrongen, speelt zich in het klein af bij ieder strijdend onderdeel ener krijgsmacht. Het belang van de eigen troep wordt hierbij wel eens door politieke oogmerken doorkruist. Zo in Indonesië het streven om de burger-bevolking voor zich te winnen en om voor het forum van de wereld een bepaalde indruk te wekken.

en tegelijk juridisch verantwoorde wijze kan worden voorzien, zonder dat het contact met het rechtsgevoel der justitiabelen verloren gaat, is een probleem, dat militaire juristen ter overdenking wordt aanbevolen.

Samenvatting.

Concentratie van krachten op haar specifieke taak en doelmatige aanpassing aan snel wisselende omstandigheden zijn in een oorlog de beide hoofdkenmerken van het werk der militaire justitie. Een in alle opzichten feilloos functionerend apparaat is voor een krijgsmacht te velde een levensbelang, praevalerend boven bescherming van de burger-maatschappij tegen orde-verstorende elementen, terwijl alleen met een soepele rechtstoepassing de bij uitstek labiele krachten enigszins zullen kunnen worden gekanaliseerd.

De affiniteit tot het vredes-strafrecht is op vele plaatsen verbroken. De formele gelijkstelling van commune- zowel als militaire delicten met bij het krijgsbedrijf te handhaven normen is misleidend. Misdragingen in de oorlog hebben met vergrijpen in vreedstijd dikwijls niet meer dan de naam „misdrijf” gemeen, terwijl het gevoel menigmaal in opstand komt bij het bezigen van hun wettelijke qualificaties. De begrippen moord, brandstichting, diefstal, desertie wekken gedachten-associaties aan de zwaarste delicten, waarvan echter veelal geen sprake is bij de over het algemeen goedwillende kerels, die de kastanjes uit het vuur moeten halen. Wegens asociaal gedrag behoeven zij niet uit de militaire samenleving te worden verwijderd, al moeten zij ter wille van de aan het verslappen der normhandhaving verbonden gevaren wel gestraft worden. Bij het ontbreken van duidelijke richtlijnen zijn velen hunner het spoor bijster geworden, hebben zij bij de vervulling van hun „dirty job”⁹⁵⁾ de scheiding tussen het nog juist geoorloofde en het strafwaardige niet voldoende in het oog gehouden, zijn zij het slachtoffer geworden van gebrek aan contrôle of belasting met een verantwoordelijkheid, waarvoor hun capaciteiten tekort schoten. In ernstige gevallen zal men meestal nog moeten erkennen, dat het slechts de omstandigheden geweest zijn, die hun bij het vervagen der normen te machtig geworden zijn. Zij zijn uitgeleden en gestruikeld, maar niet op één lijn te stellen met het doorsnee-genre misdadiger, dat in normale tijden gecorrigeerd moet worden. Het wekt een gevoel van onbehagen, dat er tussen deze laatsten en hen die zich voor hun ontsporingen op het gevechtveld hebben moeten verantwoorden, in ons rechtsbestel geen onderscheid wordt gemaakt en dat al hun feilen in het strafregister worden aangetekend⁹⁶⁾, waarvan zij hun leven

⁹⁵⁾ Montgomery in zijn toespraak tot de Staten-Generaal in de Ridderzaal te 's-Gravenhage in Maart 1950.

⁹⁶⁾ Volgens artikel 1 van het K.B. 19 Februari 1896, Stbl. 29, laatstelijk gewijzigd bij K.B. 16 December 1926, Stbl. 406, houdende instelling van strafregisters, worden daarin ook alle krijgsraadvonnissen ter zake van misdrijf genoteerd, terwijl volgens artikel 13 het strafblad van de betrokene nimmer vóór zijn 80e jaar uit het strafregister wordt verwijderd.

lang de nadelen moeten blijven dragen ⁹⁷). Het is ook niet rechtvaardig tegenover het merendeel dezer mannen, die ten gevolge van hun diensplicht toch al in vele opzichten achterstaan bij hun niet onder de wapenen geroepen landgenoten en die na afloop der vijandelikheden moeten terugkeren in een burger-maatschappij, waar dikwijls niet het flauwste begrip kan worden gewekt voor de zware fysieke en psychische eisen, die hun ongevraagd gesteld werden.

Besluit.

Nieuwe, sterk gewijzigde aspecten van het militaire strafrecht zijn in de practijk te velde aan den dag getreden. Wie in de oorlog een militair-justitiële taak te vervullen krijgt, make zich daar tijdig mede vertrouwd. Inzicht in deze dikwijls minder op intellectueel-juridisch dan op militair-psychologisch gebied liggende problemen en in de grond-factoren waardoor zij beheerst worden, zal krijgsraad-functionarissen een hechte basis geven voor het vormen van hun oordeel. Het zal hen in staat stellen om ook bij grote hoeveelheden te verzetten arbeid qualiteits-werk te blijven leveren. dat door zijn trefzekerheid overtuigt. En ten slotte zullen de strijdkrachten zich midden in het oorlogsgewoel door dit gezag van de militaire justitie gesterkt voelen, verzekerd als zij zich steeds zullen weten van de onmisbare steun van HET RECHT.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 20 September 1951. *

President: Luitenant-Kolonel A. Groen; *Leden:* Kapitein J. A. van Heyl en 1e Luitenant Mr R. F. Brouwer.
Raadsman: Mr Ph. Hillen, advocaat te Arnhem.

Weigeren.

Beklaagde krijgt opdracht niet met bewegingsvrijheid te vertrekken maar in zijn garnizoen te blijven gedurende het weekeinde 11—12 Augustus. Beklaagde houdt zich niet aan deze opdracht en begeeft zich naar Amsterdam.

KRIJGSRAAD: Het gepleegde levert niet op een weigering en is mitsdien, nu het subsidiair ten laste gelegde nalaten niet als opzettelijk nalaten is omschreven, niet strafbaar. Wel levert het opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid op.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF: Het primair ten laste gelegde (weigeren) is bewezen en strafbaar. Voorts: verbetering der qualifi-

⁹⁷) Verg. o.a. Pompe t.a.p. blz. 458/9.

*) Zie de opmerkingen van Mr A. H. Geesink op blz. 211 hierna.

catie van de afwezigheid, waarin de tijdsduur (niet langer dan vier dagen) tot uitdrukking gebracht behoort te worden.

Wijziging der tenlastelegging was in casu ongeoorloofd.

(W.M.S.R. artt. 97 en 114).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen v. d. S., geboren 5 Maart 1931, dpl. soldaat 1e cie, 2e Instr. Bat. Garderegiment „Prinses Irene” te Zuidlaren, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd bij de ter terechtzitting gewijzigde telastelegging:

„dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op „of omstreeks 11 Augustus 1951, alzo in tijd van oorlog,

„ten eerste: te Zuidlaren, althans in Nederland, heeft geweigerd „dan wel heeft nagelaten te gehoorzamen aan het hem door Kapitein „J. van den Berg in het belang van de militaire dienst gegeven bevel „die dag niet met bewegingsvrijheid te vertrekken, maar in zijn garnizoen te blijven, maar in strijd met dit bevel opzettelijk naar Amsterdam is teruggekeerd;

„ten tweede: zijn korps te Zuidlaren heeft verlaten en daarvan „sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven. „totdat hij op 12 Augustus 1951 is teruggekeerd;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 11 Augustus 1951 te Zuidlaren van zijn Compagnies-Commandant de Kapitein J. van den Berg, het bevel kreeg op 11 en 12 Augustus 1951 niet met bewegingsvrijheid te gaan: dat hij in strijd met die order toch is weggegaan: dat hij op 11 Augustus 1951 namelijk naar Amsterdam is vertrokken en eerst op 12 Augustus 1951 te 24.00 uur weer bij zijn onderdeel te Zuidlaren is teruggekeerd: dat hij dit heeft gedaan, omdat zijn vader thuis ziek was;

Overwegende, . . . enz.

Overwegende, [volgt: bewezenverklaring van het ten lastegelegde behoudens, onder *ten eerste*, de woorden „heeft geweigerd dan wel” — *Red.*]

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken:

Overwegende, dat het onder ten eerste bewezen verklaarde niet oplevert een feit, bij enige wettelijke strafbepaling strafbaar oesteld, zodat beklaagde van het hem onder ten eerste telaste gelegde moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het onder ten tweede bewezen verklaarde moet worden gequalificeerd als:

„Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog”, voor-

zien en strafbaar gesteld bij artikel 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot 2 weken militaire detentie, voorwaardelijk, proeftijd één jaar. — *Red.*]

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 18 December 1951.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Schout bij Nacht Brouwer, Luitenant-Generaal Dijkhoorn en Generaal-Majoor Van der Kroon.

Raadman: Mr M. Thoolen, advocaat te 's-Gravenhage.

(*Zie het hiervóór opgenomen vonnis*).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw recht doende, de beklaagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van veertien dagen;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis, waarvan beroep, niet kan verenigen, omdat:

1. De Krijgsraad beklaagde van het hem onder 1e primair tenlastegelegde weigeren om aan het aldaar omschreven dienstbevel gevolg te geven heeft vrijgesproken omdat dit niet bewezen zou zijn, terwijl beklaagde door kort na dit bevel te hebben ontvangen opzettelijk met bewegingsvrijheid te vertrekken, een daad van weigering in de zin van artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht heeft gepleegd;

2. de Krijgsraad een vordering van de Auditeur-Militair ter terechtzitting gedaan, strekkende tot wijziging van het onder 1e subsidiair tenlastegelegde o.m. in die zin, dat daaruit het woord „opzettelijk” zou komen te vervallen, heeft toegewezen en vervolgens het subsidiair tenlastegelegde bewezen doch niet strafbaar heeft verklaard en beklaagde ook hiervan heeft vrijgesproken, zults terwijl het bepaalde in artikel 6 van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1944, Staatsblad E. 53 slechts de gelegenheid schept tot herstel van fouten of aanvulling van leemten onder de beperking van het in het derde lid van dit artikel bepaalde doch niet om een telastlegging, die in overeenstemming met de beschikking tot verwijzing een strafbaar feit inhoudt, dusdanig te wijzigen, dat deze dat strafbare feit niet meer bevat;

3. de door de Krijgsraad aan het onder 2e bewezen verklaarde gegeven qualificatie onjuist is, aangezien is gesteld en bewezen, dat de opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid niet langer dan vier dagen

duurde hetgeen in de qualificatie tot uitdrukking had moeten worden gebracht zoals nader zal worden aangegeven;

4. het Hof de opgelegde straf te laag acht en voorts van oordeel is, dat het militair belang zich verzet tegen de uitoefening van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Post alia:

Overwegende, dat op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten, waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen aan beklaagde onder 1e primair, en onder 2e is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „OPZETTELIJKE ONGEHOORZAAMHEID, GEPLEEGD IN TIJD VAN „OORLOG”;
2. „OPZETTELIJKE ONGEOORLOOFDE AFWEZIGHEID IN TIJD VAN „OORLOG, NIET LANGER DAN VIER DAGEN DURENDE”, respectievelijk voorzien en strafbaar gesteld bij de artikelen 114 en 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: vernietiging van het vonnis, bewezenverklaring van hetgeen aan beklaagde onder 1e primair en onder 2e is ten laste gelegd en veroordeling tot militaire detentie van twee maanden — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 18 December 1951.

President: Mr J. H. Kuiper; *Leden:* Mrs. W. H. van Basten Batenburg en A. Blom.

Zgn. „Vredestoelage”.

De aanspraak op zgn. „vredestoelage” van reserve-officieren berust niet op de met het Rijk aangegane verbintenis, maar op algemeen verbindende voorschriften. De Kroon heeft zich bij art. 50 Regl. Mil. Ambt. Kon. Landm. voorbehouden, jaarlijkse toelagen voor reserve-personeel in te stellen; de bevoegdheid van de Kroon om deze toelage in te stellen sluit in zich de bevoegdheid om die toelage in te trekken.

Het beroep richt zich niet, zoals het Ambtenarengerecht had aangenomen, tegen algemeen verbindende voorschriften. Wel ontkent klager de rechtsgeldigheid van een algemeen verbindend voorschrift, maar in feite was zijn klacht gericht tegen een hem rechtstreeks treffend besluit.

(A.W. art. 58; Regl. M.A.K.L. art. 50).

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake C. Kloos, tegen de Minister van Oorlog (gemachtigde A. B. Muiderman, Kapt. Mil. Adm.),

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat gedaagde bij brief van 28 December 1950 aan eiser het volgende heeft bericht:

„Naar aanleiding van Uw desbetreffend verzoek deel ik U het „volgende mede:

„De bepalingen betreffende de algemene toelagen voor reserve- „personeel (de z.g. vrede-toelagen) zijn met ingang van 1 Januari „1941 tijdelijk buiten werking gesteld (bij het Tweede Uitvoering- „besluit van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het De- „partement van Defensie; Staatsblad 1941, No. S 501) en vervolgens „ingetrokken met ingang van 20 September 1944 (bij Koninklijk „besluit van 4 December 1945, nr. 25). De regering heeft besloten, „deze maatregelen niet ongedaan te maken en evenmin de toelagen „te doen herleven (zie de Memorie van Antwoord op het Voorlopig „Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal nopens Hoofd- „stuk VIII A der Rijksbegroting voor 1950).

„Uw verzoek om alsnog betaling der bedoelde toelage te mogen „ontvangen is derhalve niet voor inwilliging vatbaar en wordt mits- „dien, bij deze, afgewezen.”;

Overwegende dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, recht sprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 24 September 1951 — naar welker inhoud hierbij wordt verwezen — eiser (toenmaals klager) in zijn beroep, tegen het in evenvermelde brief vervatte besluit ingesteld, niet-ontvankelijk heeft verklaard;

Overwegende dat eiser tegen deze uitspraak tijdig in hoger beroep is gekomen en op de in het beroepschrift aangevoerde gronden zijn verzoek om uitbetaling van de algemene toelage van 1 Januari 1941 tot 28 December 1950, zijnde (volgens het beroepschrift) een bedrag van f 4000—, heeft gehandhaafd;

IN RECHTE:

Post alia:

Overwegende dienaangaande, dat het verlenen van de vrede-toelage niet berust — zoals eiser blijkbaar meent — op een door hem met het Rijk aangegane verbintenis of overeenkomst, waarbij opmerking verdient, dat, hoewel de door eiser destijds gesloten verbandakte niet is kunnen worden overgelegd, toch als vaststaande mag worden aangenomen, dat deze akte over het recht op de vrede-toelage niets inhoudt;

dat eisers aanspraak op de vrede-toelage uitsluitend heeft berust op de algemeen verbindende voorschriften, welke voorheen van kracht zijn geweest en welke laatstelijk waren vervat in afdeling M

van hoofdstuk III der vorengenoemde Regeling, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 4 December 1933;

dat evenwel die aanspraak is komen te vervallen althans sedert voormeld Koninklijk Besluit van 4 December 1945, waarbij die afdeling M is ingetrokken;

Overwegende dat de Kroon zowel tot het instellen als tot het doen-vervallen der vrede-toelage ook bevoegd was, vermits in artikel 9 van de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905 o.m. is bepaald, dat ten aanzien van de bezoldiging, uitkeringen en andere geldelijke of op geld waardeerbare voordelen door de Kroon voor het reserve-personeel afzonderlijke bepalingen kunnen worden vastgesteld, afwijkend van die, geldend voor het overige bij de landmacht dienende personeel; hebbende bovendien de Kroon zich bij artikel 50 van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 22 Augustus 1931, Staatsblad 378, o.m. voorbehouden ten behoeve van reserve-officieren en -onderofficieren jaarlijkse toelagen in te stellen;

dat toch de bevoegdheid der Kroon tot het instellen der vrede-toelage insluit Haar bevoegdheid deze toelage af te schaffen;

Overwegende dat uit het vorenstaande volgt, dat gedaagde's bestreden besluit tot afwijzing van eisers verzoek om uitbetaling der vrede-toelage niet in strijd is met de genoemde algemeen verbindende voorschriften;

Overwegende dat de Raad ook overigens niet is gebleken van het bestaan van enig toepasselijk algemeen verbindend voorschrift, waarmede dat besluit zou strijden, en evenmin gebleken is, dat gedaagde, het bestreden besluit nemende, van zijn bevoegdheid tot afwijzing van eisers verzoek kennelijk een ander gebruik zou hebben gemaakt dan tot de doeleinden, waarvoor die bevoegdheid is gegeven;

Overwegende dat eisers beroep tegen het bestreden besluit, bij gebreke van een der gronden, in artikel 58, eerste lid, der Ambtenarenwet 1929 omschreven, ongegrond was en bij de aangevallen uitspraak derhalve ongegrond had moeten zijn verklaard;

Overwegende dat dit bij die uitspraak niet is geschied, maar eiser daarbij niet-ontvankelijk is verklaard in zijn beroep, en wel op grond, dat het beroep in wezen zou zijn gericht tegen algemeen verbindende voorschriften;

Overwegende dat de Raad dit standpunt echter niet juist acht, aangezien het beroep — al lagen daaraan mede ten grondslag bezwaren tegen algemeen verbindende voorschriften, waarvan eiser nl. de rechtsgeldigheid ontkende — in feite was gericht tegen gedaagde's besluit van 28 December 1950, zijnde niet een algemeen verbindend voorschrift, maar een besluit ten aanzien van eiser genomen en waardoor hij rechtstreeks in zijn belang is getroffen;

Overwegende dat de aangevallen uitspraak mitsdien niet kan worden gehandhaafd, doch de Raad geen termen aanwezig oordeelt om de zaak met toepassing van artikel 110 der Ambtenarenwet 1929

naar het Ambtenarengerecht terug te wijzen, aangezien uit de laatste rechtsoverweging dier uitspraak blijkt, dat het Ambtenarengerecht bij ontvankelijk-verklaring van eisers beroep niet zou kunnen komen tot een andere slotsom dan ongegrond-verklaring van het beroep; . . . enz.

NASCHRIFT.

Uit deze beslissing blijkt opnieuw, hoe weinig de verouderde verbandacten van vrijwillig dienende militairen door de Overheid zelve op prijs worden gesteld: die van de klager kon niet worden overgelegd omdat deze (waarschijnlijk) niet meer te vinden was. Toch zou dergelijke overeenkomst ingevolge art. 60 sub 1° W.M.S.R. beslissend zijn voor de erkenning van de wederpartij als militair in de zin der militaire strafwet. In de praktijk der militaire rechtpraak wordt echter dergelijke overeenkomst in strafzaken tegen militairen niet overgelegd en redt men zich met aan het stamboek ontleende ambtelijke en andere administratieve gegevens.

Zal dit geval nu eindelijk aanleiding kunnen worden om die alleszins overbodige formaliteit, welke de burgerlijke ambtenarij ook niet kent, af te schaffen om de daarin besloten verwantschap van onze krijgsmacht met huurlegers te verbreken? R. C.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Commisoriaal herzieningswerk.

Sedert vele decennia bestaat in Nederland de gewoonte om herziening van oude wettelijke maatregelen op te dragen aan commissiën. Voor dergelijke opdracht in verband met maatregelen met veelzijdige inhoud — men neme bv. de grondwet — bestaat enige, tot zekere hoogte aanvaardbare grond. Doch voor opdrachten tot herziening van zeer speciale maatregelen — men denke bv. aan de militaire strafwetgeving — ontbreekt, zoals de praktijk geleerd heeft, redelijke grond om met commissiën te werken. Dit is met voorbeelden aan te tonen.

In 1819 droeg de Minister van Justitie aan het Hoog Militair Gerechtshof op om o.m. mede te delen de „punten, ten opzichte van „welke de ondervinding mogt geleerd hebben, dat eene nadere voor„ziening als nuttig, wenschelijk of noodig te achten ware”. Deze brief van 19 Juli 1819 had tengevolge, dat de Advocaat-Fiscaal bij brief van 26 Juli d.a.v. aan de auditeurs-militair opdroeg hem mede te delen hun „gedachten over de bestaande militaire wetboeken”. Hij voegde hierbij — zeker ter aanmoediging van verzamelwoede — dat zijns inziens het gehele wetboek van rechtspleging herzien moest worden. Zo zouden o.a. de „instructiën voor de auditeurs-militair en „provoosten-geweldigen” uit de R.L. moeten worden verwijderd „voor „zooverre die instructiën zich niet tot de regspleging bepaalden”.

De Advocaat-Fiscaal was van oordeel, dat een commissie van auditeurs een nieuwe rechtspleging behoorden te ontwerpen.

De Advocaat-Fiscaal zag echter in, dat deze afwentelingspolitiek niet moest worden voortgezet. Hij stelde zelf zonder medewerking van anderen een ontwerp samen, dat hij onder aanbieding van zijn bereidheid tot het geven van inlichtingen en het samenstellen van modellen voor de nodige acten, aan het Hof toezond, welk college op zijn beurt het ontwerp doorzond aan de Minister.

Eerst op 22 Juni 1821 zond de Minister op 'sKonings last de stukken terug aan het Hof met verzoek om 'sHoves consideratiën en advies te willen mededelen ¹⁾.

Na een rappel schreef het Hof bij brief van 21 Februari 1825, dat het college de vaststelling van de burgerlijke wetgeving wilde afwachten ten einde geen provisioneel werk te verrichten. Op grond van dit excuus werd het Hof ter zake diligent verklaard. Deze diligentie bracht mede, dat er tot Maart 1836 van verder werken naar buiten niets bleek. Toen berichtte het Hof bij brief van 18 Maart, aan welke autoriteiten diverse inlichtingen waren gevraagd ²⁾.

Wederom volgde rust tot Maart 1838 toen twee Leidse burgers een opgave inzonden van hunnerzijds gewenste wijzigingen. Deze opgave bereikte het Hof op 5 April d.a.v. met een rappel aan de vroeger ontvangen opdracht ³⁾.

Naar aanleiding van een gerezen moeilijkheid over het niet meer toepassen van de straf van slagen, kwam de oorspronkelijke opdracht aan het Hof om opgave van wenselijke veranderingen in de militaire strafwetgeving weder ter sprake ⁴⁾. Het K.B. van 20 Mei 1841 n° 25 nodigt het Hof uit om ter zake ten spoedigste rapport uit te brengen. Eindelijk, op 18 Juni 1841, rapporteert het Hof, steunende op de inmiddels aangenomen burgerlijke strafwetgeving, een groot aantal vragen, op welke een antwoord wenselijk wordt geacht. Met het oog hierop acht het Hof een herziening van de bestaande militaire strafwetgeving niet gewenst maar geeft in overweging om aan een commissie op te dragen om een nieuwe wetgeving te ontwerpen. Het Hof zal over dit ontwerp — *la critique est aisée mais l'art est difficile* — gaarne van advies dienen ⁵⁾.

De Minister van Justitie gezamenlijk met zijn ambtgenoten van Oorlog en Marine namen dit voorstel over en deden, na enig overleg over te benoemen leden, aan de Koning het voorstel, dat aanleiding gaf tot de benoeming bij K.B. van 2 October 1841 (Stb. n° 39) van een speciale commissie, aan welke deze taak werd opgedragen. Zij zou met dit werk uiterlijk op 1 November 1842 gereed moeten zijn ⁶⁾.

De Commissie vatte haar taak groots op: de voorzitter dacht over de samenstelling van drie subcommissies, één voor de rechtspleging voor de landmacht, één voor bepalingen voor de krijgstucht te lande, die tevens zou hebben te overwegen, of die bepalingen zouden zijn

¹⁾ M.R.T., II, blz. 149.

⁴⁾ T.z.p., blz. 152.

²⁾ T.z.p., blz. 150.

⁵⁾ T.z.p., blz. 155-159.

³⁾ T.z.p., blz. 151.

⁶⁾ T.z.p., blz. 159-166.

op te nemen in een afzonderlijk reglement of in een C.W.L. en één voor hetgeen in het belang van de zeemacht gedaan zou moeten worden. Een bespreking van enige algemene beginselen en grondslagen zou aan beslissing hierover vooraf dienen te gaan ⁷⁾. Zij wilde zich ook op de hoogte stellen van hetgeen in het buitenland op dit gebied bestond. Geleidelijk werd langs diplomatieke weg aan dit verzoek voldaan. De Commissie ontving aldus in December 1841 en in Januari 1842 gegevens en handboeken uit Pruisen, Zwitserland, Sardinië en Oostenrijk ⁸⁾.

Bij brief van 1 November 1842 gaf de Commissie verslag van hetgeen de subcommissies tot dusverre hadden verricht. Voor de landmacht een ontwerp op de organisatie en de bevoegdheid van rechterlijke colleges, en in navolging hiervan een zelfde ontwerp voor de zeemacht. Ook was ontworpen een rechtspleging voor de landmacht. Een militair strafwetboek, dat, „uit den aard der zaak een aanhangsel van het burgerlijk strafwetboek moet zijn” moest wachten op deze nog steeds niet vastgestelde voorganger. Een en ander gaf der Commissie aanleiding tot het verzoek om de bepaalde termijn met 6 maanden te verlengen. Aldus geschiedde ⁹⁾.

Het halve jaar 1842 verstreek echter zonder dat naar buiten bleek, hoever de werkzaamheden gevorderd waren. In Januari 1844 deed de Minister van Justitie het voorstel om het crediet voor uitgaven ten behoeve van de in 1843 ontbonden commissie van redactie der nationale wetgeving ter beschikking te mogen houden om de onkosten van de „commissie van redactie der nieuwe Nederlandsche „militaire regtswetgeving” in 1844 te kunnen betalen. De Koning vroeg nadere toelichting, daar Z.M. meende te weten „dat voornoemde „de commissie vooreerst niet werkzaam is of zijn zal”. De Minister beschreef daarop, hoe de commissie werkte. Het door de subcommissie samengestelde ontwerp van een wetboek der procedure bij de landmacht was thans in overweging bij de andere leden der commissie. De ontwerpers woonden alle in den Haag en voor de rondzending van het ontwerp waren schrijflonen verschuldigd, terwijl ook het maandgeld van de secretaris, hetwelk hij vroeger ook in gelijke functie bij de ontbonden andere commissie had genoten, doorbetaald moest worden. Ook zouden reiskosten der leden moeten worden verantwoord ¹⁰⁾. De Koning wenste echter niet de gevraagde som in eens toe te staan, maar slechts voor telkens nader op te geven onkosten crediet te openen ¹¹⁾.

Op 18 November 1845 vroeg de secretaris ontslag uit deze functie welk verzoek de Koning inwilligde en hem tevens tot lid der commissie benoemde. Deze benoeming geschiedde op voordracht van de Minister van Justitie, die tevens inlichting verschafte over de stand der werkzaamheden: „Genoegzaam de laatste hand is reeds gelegd „aan het ontwerp voor Wetboek van Strafvordering voor het krijgs-

⁷⁾ T.z.p., blz. 221v.

¹⁰⁾ T.z.p., blz. 227.

⁸⁾ T.z.p., blz. 223.

¹¹⁾ T.z.p., blz. 228.

⁹⁾ T.z.p., blz. 225.

„volk te lande”. Het ontwerp van wet op de organisatie der militaire justitie voor dit krijgsvolk was „reeds afgewerkt” en de overeenkomstige ontwerpen voor het krijgsvolk te water waren „echter bijna „reeds in gereedheid”. Wat betreft het Wetboek van militair strafrecht, dit kon eerst ontworpen worden na de totstandkoming van een algemeen wetboek van strafrecht. De Minister van Justitie bracht daarom een nieuwe secretaris voor benoeming in aanmerking. Aldus geschiedde bij K.B. van 4 Februari 1846 (Stb. n° 6) ¹²⁾.

Nadat de Koning nog een crediet had beschikbaar gesteld voor onkosten der commissie in 1845 ¹³⁾, volgde weder een periode van stilte. Plotseling vroeg de voorzitter der commissie in December 1848 ontslag uit deze functie. Hij deelde daarbij mede dat voor indiening gereed waren een ontwerp-organisatie en -competentie der regtelijke collegiën en een ontwerp-regtspleging voor het krijgsvolk te lande. De overeenkomstige ontwerpen voor de zeemacht waren „grotendeels voorbereid”. De onzekerheid omtrent het lot van de herziening en aanvulling der burgerlijke strafwetgeving en omtrent een voorstel om bij de herziening der grondwet met de opvattingen der commissie rekening te houden bemoeilijkten de voltooiing van het werk uitermate. Daarenboven waren onlangs over het studie-object der commissie „twee deskundigen aan het Departement van „Justitie ter berading” toegevoegd, waardoor de commissie „als „reeds ter zijde gesteld en als geheel doelloos geworden schijnt te zijn”. De Minister aanvaardde dit standpunt. Er zou, na de herziening der grondwet en door te verwachten andere wetten op strafrechtelijk gebied omwerking van het reeds bereikte resultaat nodig zijn. Ook de andere leden der commissie deelden deze opvatting en op grond van een en ander deed de Minister het voorstel, de commissie te ontbinden, onder betuiging van dank en tevredenheid voor het verrichte werk. Aldus geschiedde bij K.B. van 21 December 1848 (Stbl. n° 82) ¹⁴⁾.

Het motief tot opschorting van de opdrachtsuitvoering duurde voort totdat in Mei 1875 de in 1870 benoemde Staatscommissie tot samenstelling van een Nederlands strafwetboek verslag uitbracht onder overlegging van een wetsontwerp met toelichting, hetwelk in grote trekken de richting aangaf in welke het materiële strafrecht zich ontwikkelde had.

Nu was de weg gebaad voor hernieuwing van de Criminele Wetboeken en van de Reglementen van Krijgstucht. De Minister van Oorlog nam hiertoe in November 1876 het initiatief omdat zijns inziens de vervanging van deze wetboeken en van de rechtspleging door nieuwe dringend nodig was. De Minister van Oorlog dacht aan de instelling van een staatscommissie en gaf zijn ambtgenoot van Justitie in overweging hiertoe te besluiten. De Minister van Justitie gevoelde niet voor verwezenlijking van dit denkbeeld en achtte het

¹²⁾ T.z.p., blz. 229-231.

¹⁴⁾ T.z.p., blz. 232-234.

¹³⁾ T.z.p., blz. 231.

beter, dat herziening in de departementale bureaux zou geschieden. Doch hij wilde nog niet weten van herziening van de rechtspleging ¹⁵⁾. De Minister van Oorlog hield vast aan zijn voorstel en beriep zich op reeds gebleken meningen van Mrs *Van der Hoeven* en *Pols*. Op de benoeming van Mr *Pols* stelde Z.E. veel prijs. De herziening van de rechtspleging behoorde zo spoedig mogelijk te geschieden ¹⁶⁾.

Daarentegen meende zijn ambtgenoot van Justitie, dat herziening van het materiële militair strafrecht geen uitstel gedoogde, al gaf hij toe dat ook het formele strafrecht wel nodig was doch niet zo noodzakelijk. Bovendien was zijns inziens wel gebleken, dat een staatscommissie niet altijd het meest praktische middel was om met spoed werk te verrichten. Z.E. beloofde overleg over een in zijn bureaux samengesteld ontwerp.

Na nog een briefwisseling tussen beide Ministers bleef de zaak hierbij: bij het Departement van Justitie waren de voorbereidende werkzaamheden tot het ontwerpen van de hoofdbeginselen reeds aangevangen en het plan bestond om de Advocaat-Fiscaal en andere bevoegde autoriteiten hierover te raadplegen. Overleg met de Minister van Oorlog zou daarna volgen ¹⁷⁾.

Hierop volgden twee nota's. Een van de toenmalige Referendaris bij het Ministerie van Justitie Jhr. Mr *P. J. van Beyma* van 13 Januari 1877, in welke hij hoofdbeginselen formuleert in acht te nemen bij het samenstellen van een Rechtspleging voor het krijgsvolk te lande, en een van Mr *M. S. Pols*, bij welke hij uitvoerig zijn mening omtrent de aanvaarding van die hoofdbeginselen uiteen zet. Beide nota's zijn zeer merkwaardig en zijn thans nog de lezing overwaard. De nota van Mr *Pols* bevat veel van hetgeen hij in zijn in 1881 aan de Nederlandsche Juristenvereniging uitgebracht praedvies heeft overgenomen.

Over de verschillende opvattingen, welke uit deze op 12 Februari 1877 aan de Minister ter beslissing voorgelegde nota's bleken, viel geen oplossing; Z.E. zond ze zonder meer op 2 November 1877 aan Mr *Van Beyma* terug.

Uit deze korte samenvatting van dit weinig bekende deel van de drang tot herziening van onze militaire strafwetgeving blijkt wel duidelijk, dat men voor dit werk niet gebruik moet maken van commissiën. Tussen 1815/1815 en 1870 valt slechts een ontwerp tot dit doel te vermelden, het ontwerp, dat de toenmalige Advocaat-Fiscaal in 1819 heeft samengesteld. De Staatscommissie van 1841 heeft het in de ongeveer zeven jaren van haar bestaan niet verder kunnen brengen dan een ontwerp van de R.L. Toen er dan ook in de zeventiger jaren sprake was van het ontwerpen van een nieuw wetboek van strafrecht en van een nieuw wetboek van militair strafrecht werden wel commissiën benoemd maar men had toch de zeker-

¹⁵⁾ T.z.p., blz. 243v.

¹⁷⁾ T.z.p., blz. 245v.

¹⁶⁾ T.z.p., blz. 244v.

heid, dat een van de leden de hoofd-werkzaamheden op zich zou nemen, terwijl de andere leden zich meer in het bijzonder tot het leveren van kritiek zouden hebben te bepalen. Uit het aldus gepleegd overleg, waarvan de buitenwereld onkundig bleef, ontstond een commissoriaal ontwerp, dat aan de regering werd aangeboden en dat, doorgaans met medewerking van de oorspronkelijke ontwerper de Staten-Generaal passeerde en het Staatsblad bereikte.

Aldus ontstonden de in 1903 vastgestelde codificaties van het materieel militair strafrecht en van het militair tuchtrecht, op welke het werk van de Staatscommissie van 1841 in 1848 vastliep. Toen bleef nog in zijn oude vorm bestaan het formeel militair strafrecht en ook deze wetgeving streed van de aanvang af met die van het materiële om de voorrang bij herziening.

Tegen algehele vernieuwing van de rechtsplegingen zag men blijkbaar op. De bij deze materie betrokken ambtenaren waren met de inhoud en zijn wordingsgeschiedenis niet of zeer weinig bekend en het eerste ontwerp, dat ambtelijk werd samengesteld om enkele hoofdbeginselen van onze strafvordering in het militaire strafprocesrecht te interpoleren, liet de oude wetgeving van 1814 daarnaast vrijwel onaangetaast bestaan. Na onderling ambtelijk overleg is toen door één der betrokken ambtenaren opgesteld het wetsontwerp, dat ten slotte in 1912 het Staatsblad bereikte en dat in zeer vele onderdelen en artikelen van de beide Regtsplegingen ingegrepen heeft.

Toch was deze herziening met beperkte strekking niet voldoende en werd, alsof er niets gebeurd was, opnieuw een commissie benoemd om verder te gaan. Deze commissie, die reeds vóór de jongste oorlog bestond, in 1945 gecontinueerd en nog onlangs als bestaande vermeld werd¹⁸⁾, heeft in al die jaren niet doen blijken, dat zij haar taak inderdaad hoopte te vervullen. Wel zijn in de laatste vier jaren incidenteel enkele wetsontwerpen samengesteld om in toevallig gebleken behoeften te voorzien, doch aan dit werk nam de commissie als zodanig niet deel. Naar het mij voorkomt, was dit in-gebreke-blijven voornamelijk te wijten aan de omstandigheid, dat geen van de leden of desnoods de secretaris aangewezen is geworden om een ontwerp samen te stellen, dat in een leden-vergadering zonder principieel ingrijpen zou kunnen worden besproken en vastgesteld.

Thans is de herziening in een nieuw stadium gekomen. De drie bij deze materie betrokken Ministers hebben onder dagtekening van 19 October 1951 de navolgende beschikking genomen:

De Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog,

Gelet op de gemeenschappelijke beschikking van hun toenmalige ambtsvoorgangers dd. 20 October 1945, n° 101, met de daarop naderhand aangebrachte wijzigingen, zoals deze is aangevuld bij beschikking van 16 Juli 1948 n° 128466/38357,

¹⁸⁾ M.R.T. XLIV, blz. 361.

Overwegende dat de toentertijd verstrekte commissoriale opdracht van te wijde strekking was om hieraan uitvoering te doen geven door ambtenaren en officieren, die deze uitvoering niet anders dan als neventaak konden beschouwen;

Ontbinden de commissie, ingesteld bij de hoger weergegeven beschikking en

Ontheffen de voorzitter en leden op de meest eervolle wijze van de hun opgedragen taak;

Geven opdracht aan

de secretaris-generaal voor wat betreft het ministerie van justitie, de hoofd-intendant zeemacht voor wat betreft het ministerie van marine,

de directeur van administratieve diensten voor wat betreft het ministerie van oorlog, hun, ministers, vóór 15 November 1951 een gemeenschappelijke voordracht te doen van een tot respectievelijk de ministeries van justitie, marine en oorlog behorende ambtenaar e.q. officier, alsmede voor ieder één plaatsvervanger, die zich als hoofdtak kunnen zien toegewezen om binnen een door hemzelf voor te stellen termijn, welke termijn echter uiterlijk 1 Juli 1953 expireert, die herzieningen van de militaire strafwetgeving voor te bereiden, welke nodig worden geacht voor de aanpassing aan de, in de naoorlogse omstandigheden gerezen behoeften te dien aanzien, op nationaal en internationaal gebied;

Geven hiervan kennis aan de secretaris-generaal van justitie, de hoofdintendant zeemacht, de directeur van administratieve diensten van het ministerie van oorlog, de voorzitter en de leden van de bij deze beschikking opgeheven commissie, nl. 1. Mr *J. W. U. Doornbos*, president van het hoog militair gerechtshof, 2. Mr *J. D. Schepers*, generaal-majoor van de generale staf, 3. Mr *C. J. F. Caljé*, reserve-majoor van algemene dienst, 4. Mr *H. H. A. de Graaff*, president van de Krijgsraad te velde Oost, 5. Mr *D. B. A. Franken*, president van de zee-krijgsraad te 's-Gravenhage, 6. Mr *B. H. Kazemier*, raad-adviseur in algemene dienst bij het ministerie van justitie, 7. Dr *L. M. Rollin Couquerque*, militair-juridisch adviseur bij het ministerie van marine, 8. Mr *D. J. van Gilse*, advocaat-fiscaal voor de zee- en landmacht, 9. Mr *R. J. Brünner*, kapt. luit. ter zee (A), fiscaal bij de zee-krijgsraad en 10. hoofd van de Afdeling B 7 van het ministerie van oorlog.

Alle begin, ook een nieuw begin, is moeilijk. De 15 November 1951 ging voorbij zonder dat een gemeenschappelijke voordracht als in de beschikking van 19 October t.v. was bedoeld werd ingediend. Wel had de Hoofdintendant reeds vrij spoedig kans gezien om de voor het lidmaatschap van deze Commissie bestemde Kapitein ter zee (A) *J. Bouma* bij het Ministerie van Marine werkzaam te stellen met opdracht een voorbereidende studie te maken van de omvang van het hem zijnerzijds opgedragen aandeel in de vervulling van de te verwachten opdracht.

Deze opdracht vond hierna plaats bij beschikking van dezelfde drie Ministers van 11 Januari 1952, luidende als volgt:

De Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog,

O v e r w e g e n d e :

dat het wenselijk is herzieningen van de militaire strafwetgeving voor te bereiden, welke nodig worden geacht voor de aanpassing aan de, in de na-oorlogse omstandigheden gerezen, behoeften te dien aanzien op nationaal en internationaal gebied;

G e z i e n :

de terzake door de secretaris-generaal van het ministerie van justitie, de hoofdintendant der zeemacht en de directeur van administratieve diensten van het ministerie van oorlog gedane voordrachten;

S t e l l e n bij deze in:

een commissie, welke tot taak heeft de in de overweging genoemde herziening voor te bereiden, waaromtrent vóór of op 1 Juli 1953, bij hen, ministers, gedetailleerde voorstellen worden ingewacht;

B e n o e m e n :

in deze commissie:

tot lid, tevens voorzitter

mr *J. W. U. Doornbos*, president van het hoog militair gerechtshof;

tot leden:

1. mr *B. H. Kazemier*, raad-adviseur in algemene dienst bij het ministerie van justitie;

2. de kapitein ter zee (A) *J. Bouma*, van het ministerie van marine;

3. mr *L. H. C. Hulsmann*, werkzaam bij de afdeling publiek recht van het ministerie van oorlog;

tot plaatsvervangende leden:

1. mr *A. D. Belinfante*, raad-adviseur, en bij diens afwezigheid mr *W. Duk*, referendaris, beiden van het ministerie van justitie;

2. de kapitein ter zee (A) *T. Schaper*, van het ministerie van marine;

3. mr *W. M. J. A. Russel*, werkzaam bij de afdeling publiek recht van het ministerie van oorlog;

G e v e n hiervan kennis aan:

de secretaris-generaal van het ministerie van justitie, de hoofdintendant der zeemacht, de directeur van administratieve diensten van het ministerie van oorlog en aan de voorzitter, leden en plv. leden der commissie.

De Commissie onderscheidt zich hierin van de voorgaande, dat de Regering haar een termijn heeft gesteld, binnen welke zij aan de opdracht moet voldoen. Wij mogen dus vertrouwen dat deze *werk-*commissie door meer dan haar voorgangsters efficiënt te werken tijdig haar taak zal hebben vervuld.

„Weigeren” in art. 114 W.M.S.R.

Naar aanleiding van het hiervóór (op blz. 197 v.v.) afgedrukte vonnis van de Krijgsraad te Velde Oost van 20 September 1951 en de daarbij behorende sententie van het H.M.G. van 18 December 1951 ontvingen wij van de Reserve-majoor Mr A. H. GEESINK van de Militair Juridische Dienst, de volgende opmerkingen:

Bij lezing van dit vonnis en deze sententie, valt het op dat het Hof het vertrek van beklaagde heeft gequalificeerd als een „daad „van weigering”.

Wat is er gebeurd?

De Compagniescommandant heeft beklaagde verboden te vertrekken. Beklaagde vertrok toch, natuurlijk niet onmiddellijk na het verbod, doch enige tijd later.

Maar dan kan men dit vertrek niet een daad van „weigering” noemen. Men kan naar mijn mening alleen van een daad van weigering spreken als het weigeren onmiddellijk op het bevel volgt, dus b.v. als men weg loopt na het bevel „blijf staan”, of als men blijft staan na het bevel „loop door”. Dan kan de meerdere onmiddellijk optreden, omdat hij onmiddellijk kan constateren dat zijn bevel niet wordt nagekomen.

Maar als, zoals in casu, het overtreden van het verbod enige tijd na het bevel plaats vindt, als dus de meerdere niet dadelijk en zelf kan constateren dat zijn bevel niet wordt nagekomen, kan men niet van weigeren spreken, doch wel van opzettelijk nalaten te gehoorzamen.

Waarom de auditeur-militair het woord „opzettelijk” vóór „nalaten” heeft willen schrappen, en waarom de krijgsraad dit heeft toegelaten, blijft een raadsel.

In grote lijn kan ik mij met bovenstaande regelen verenigen en ik zou daaraan nog het volgende willen toevoegen.

Hoewel een „weigeren” wellicht ook denkbaar is door een handelen of nalaten, wil het mij voorkomen dat in artikel 114, waar de vorm van weigeren gesteld is naast de vorm van opzettelijk nalaten, met weigeren bedoeld zal zijn een ongehoorzaamheid door (gesproken of geschreven) woorden, eventueel door gebaren. Maar zelfs al zou men „weigeren” in artikel 114 ook door daden mogelijk achten (een weigeren door daden dan, hetwelk niet een opzettelijk nalaten te gehoorzamen oplevert) dan zal die weigeringsdaad in ieder geval, gelijk Mr GEESINK stelt, ten overstaan van de bevelgevende meerdere moeten plaats vinden. Die eis blijkt, uit de tegenstelling weigeren-opzettelijk nalaten, duidelijk de bedoeling van de wetgever geweest te zijn.

Het is dan ook merkwaardig dat het Hoog Militair Gerechtshof,

dat in zijn tweede grief met fijne spot ¹⁾ het wijzigen van de tenlastelegging door de Krijgsraad laakt, die grief niet verder heeft doorgezet. Wel wordt het vonnis vernietigd, maar niet mede tot herstel van de gemutileerde tenlastelegging. Ware zulks geschied, dan had bewezenverklaring van het subsidiaire (opzettelijk nalaten) voor de hand gelegen.

Op geheel ander niveau ligt de vraag, of in casu het „dienstbevel” niet overspannen is. Levert het niet-gehoorzamen aan een bevel om geen desertie of opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid te plegen tevens „opzettelijke ongehoorzaamheid” op of alléén het afwezigheidsdelict? De Krijgsraad te Velde Oost (vonnis van 29 Juni 1949, M.R.T. XLII, blz. 643 v.) achtte het geen opzettelijke ongehoorzaamheid toen een militair, die bevolen was zich in arrest te begeven (en te blijven), het raam van zijn cel forceerde en zich opzettelijk ongeoorloofd verwijderde.

In mijn naschrift onder het vonnis van de Krijgsraad te Velde (K.L.) te Batavia van 19 Mei 1949 (M.R.T. XLIII, blz. 73 v.) poogde ik een criterium te geven voor de beantwoording van de vraag wanneer het bevel om niet een strafbaar feit te plegen, zich nog op het terrein van de opzettelijke ongehoorzaamheid bevindt. Wanneer het bevel betreft het staken van het plegen van een aan de gang zijnd strafbaar feit, dan wel wanneer het betrekking heeft op een klaarblijkelijk voornemen om een strafbaar feit te plegen, dan bevindt het bevel zich nog op zijn eigen terrein.

Uit vonnis en sententie is niet duidelijk op te maken, of het hier betrof een kennelijk voornemen van beklaagde om ongeoorloofd met bewegingsvrijheid te gaan. Het schijnt wel aannemelijk, want de commandant zal niet stuk voor stuk al zijn onderhebbenden, zonder enige aanleiding, op het hart drukken dat zij zich niet aan onzettelijke ongeoorloofde afwezigheid moeten schuldig maken. Even waarschijnlijk is echter dat het ongeoorloofde van beklaagdes afwezigheid geworteld heeft in het verbod van zijn commandant, dat dit verbod dus de voorwaarde was voor het ongeoorloofde. Maar dan was er ook nog geen klaarblijkelijk voornemen om een *strafbaar* feit te begaan.

W. H. V.

Statistiek.

Ten vervolge op de opgaven, voorkomende op blz. 70-72 ontvingen wij de onderstaande gegevens:

Overzicht van de werkzaamheden van de Krijgsraden te Velde en van de Verwijzingsofficieren over de tweede helft van het jaar 1951.

1. In totaal behandelden de Verwijzings-officieren	5124 zaken.
2. Naar de Krijgsraad werden verwezen	837 zaken.

Alzo werd in 4287 zaken

¹⁾ Het K.B. van 27 Juli 1944 scheidt slechts de gelegenheid tot herstel van fouten of aanvulling van leemten, doch niet om een tenlastelegging dusdanig te wijzigen dat deze het strafbare feit niet meer bevat.

beslist tot krijgstuuchtelijke afdoening, schikking of seponering.

3. De verdeling van de nieuw-verwezen zaken alsmede van de bij eindvonnis afgedane zaken over de Krijgsraden blijkt van maand tot maand uit het volgende overzicht (V = verwezen; A = afgedaan):

	West		Zuid		Oost	
	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾	V	A ¹⁾
Juli	64	45	31	14	32	35
Augustus	73	64	62	18	49 ²⁾	37
September	37	45	30	29	25	41
October	47	70	21	44	59	41
November	63	70	38	18	76	60
December	48	38	22	25	71	66
Totaal	332	332	204	148	312 ²⁾	280

4. In de 2e helft van 1951 kwamen voor behandeling bij de Krijgsraden in aanmerking: *a.* restant 1e helft 1951 168 zaken
b. nieuw verwezen . . . 848 zaken
- Totaal . . . 1016 zaken

In de 2e helft van 1951 werden bij eindvonnis afgedaan 760 zaken
 zodat per 1 Jan. 1952 nog niet bij vonnis waren afgedaan 256 zaken ³⁾

In totaal werden afgedaan 760 zaken, derhalve gemiddeld per maand 127 zaken. Wanneer dus na 1 Jan. 1952 geen nieuwe zaken meer zouden toevloeden zou de achterstand in 2 maanden weggewerkt zijn.

5. Van de 848 nieuw verwezen zaken kwamen voor rekening van:
 de Krijgsraad te Velde West 332 zaken of 39 %
 de Krijgsraad te Velde Zuid 204 zaken of 24 %
 de Krijgsraad te Velde Oost 312 zaken of 37 %
6. De stand per 1 Jan. 1952 vergeleken met de gemiddelde maandelijks productie over de 2e helft van 1951 levert het volgende beeld:

¹⁾ De getallen van de kolommen A hebben o.m. betrekking op een deel van het restant der verwezen, doch nog niet behandelde zaken der vorige maand. Derhalve is dit getal soms groter dan het getal der verwezen zaken.

²⁾ Hiervan moeten 10 zaken in mindering worden gebracht, aangezien de verwijzingen in die zaken later zijn ingetrokken.

³⁾ Zie noot 1 ad punt 3.

Krijgsraad te velde	maand- gemiddelde	achterstand	achterstand uitgedrukt in maanden
West	56	56	1,0
Zuid	24	106	4,4
Oost	46	84	1,8
Totaal		246	

Tevens gewerd ons onderstaande verbetering van een staatje op blz. 71 onder punt 6:

Krijgsraad te velde	maand- gemiddelde	achterstand	achterstand uitgedrukt in maanden
West	78	45	0,6
Zuid	32	55	1,7
Oost	35	59	1,7
Totaal		159	

De inzender van deze statistische gegevens meent, dat de redactionele noot op blz. 72 over aanvulling van een verwijzing „geen hout „snijdt” en licht dit als volgt toe:

„De auditeur-militair zendt een verwijzing aan de verwijzings-officier, die die tekent en aan de auditeur-militair terugzendt. „Nemen wij aan dat het om diefstal gaat. De officier-commissaris „gaat aan 't werk en ontdekt dat beklagde ook nog desertie heeft „gepleegd. Hij onderzoekt dit en deelt het aan de auditeur-militair „mede, die een verwijzing ter zake van desertie maakt, en ook die „getekend van de verwijzingsofficier terugkrijgt. Gevolg: in de „statistiek van de verwijzingsofficier twee zaken (om bij het voor- „beeld te blijven: diefstal en desertie). Doch één vonnis omdat deze „twee delicten als een zaak worden afgedaan. Het zou in het over- „zicht kunnen schijnen dat een verwijzing niet is afgedaan, quod non.”

Hier is dus een geval ondersteld als bedoeld in de artt. 69 v. R.L. en er ontstaan tegen dezelfde beklagde twee strafzaken. De Krijgsraad voegt deze zaken en doet ze bij hetzelfde vonnis af. Maar de oorspronkelijke telastelegging wegens diefstal wordt niet „aange- „vuld” zoals de noot stelt, de twee afzonderlijke zaken worden door een beschikking van de Krijgsraad gevoegd en daarna ter terechtzitting achter elkaar behandeld. Dit is de juiste toedracht, welke de wet en de praktijk eist. Zie bv. het vonnis van de Krijgsraad te velde Oost van 29 Juni 1949 (M.R.T. XLII blz. 643 v.).

R. C.

VRAGENBUS.

Voorlopig arrest tijdens krijgstuuchtelijk arrest.

Onze Redactie ontving van de Sergeant-Majoor der Mariniers H. A. v. D. HURK en de Sergeant der Mariniers G. H. PRUYM, beiden instructeurs der M.P., de volgende vragen:

1. A. is door de tot straffen bevoegde meerdere, gestraft met 14 dagen licht arrest. Op de 10e strafdag wordt deze arrestant ingevolge art. 44 W.K. voorlopig arrest aangezegd, te ondergaan op soortgelijke wijze als de krijgstuuchtelijke straf van streng arrest. Na 5 dagen wordt dit voorlopig arrest opgeheven.

Art. 52 W.K. zegt dat de eenmaal aangevangen uitvoering ener arreststraf alleen mag worden afgebroken, teneinde de gestrafte een hem middelerwijl opgelegde zwaardere straf te doen ondergaan.

Art. 50 W.K. zegt, dat de bevoegdheid om een opgelegde krijgstuuchtelijke straf te schorsen toekomt aan:

a. de strafoplegger;

b. aan iedere boven deze gestelde meerdere, echter niet zonder de strafoplegger en de gestrafte te hebben gehoord.

Uit het bovenstaande kwamen de volgende vragen voort:

a. Wanneer de sub 1° genoemde arrestant ontslagen wordt uit voorlopig arrest, heeft hij dan nog 4 dagen licht arrest te goed of:

b. Vindt een eventuele schorsing van die arreststraf nu stilzwijgend plaats of moet deze schorsing aan de arrestant worden medegedeeld?

2. Art. 1 Wetboek van Militair Strafrecht geeft aan dat bij de toepassing van dit wetboek, de bepalingen van het gemene recht gelden, behoudens de uitzonderingen bij de wet vastgesteld.

De vraag is nu deze: Is er nog een andere grond aan te geven dan art. 1 Wetboek van Militair Strafrecht juncto art 72 W.K., dat met de minderjarige die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt (art. 4 en 5 6e W.K.), bedoeld wordt de z.g. strafrechtelijk minderjarige uit art. 9 2e Wetboek van Strafrecht en niet de minderjarige als bedoeld in art. 353 Burgerlijk Wetboek?

3. Wanneer wordt geacht dat een straf is opgelegd:

a. Op het moment dat de tot straffen bevoegde meerdere zijn beslissing neemt, of:

b. Op het moment dat de straf d.m.v. de Off. v. d. Wacht ter kennis aan de gestrafte wordt gebracht.

Wij hebben op die vragen als volgt geantwoord:

Ad 1. Het licht arrest wordt o.i. door het voorlopig arrest *niet* onderbroken, aangezien het ondergaan van voorlopig arrest *niet* een dusdanig bijzonder geval is, dat slechts bij hoge uitzondering voorkomt (art. 52 W.Kr.). Het licht arrest kan derhalve zonder bezwaar samenvallen met voorlopig arrest.

Men denke hierbij ook eens aan het geval dat een matroos, die dient op een oorlogsvaartuig, dat aan de wal ligt, met licht arrest gestraft is, en daarna, terwijl de man zijn straf nog ondergaat, bevel

tot uitvaren wordt gegeven. Ook dan heeft om dezelfde reden geen schorsing van de arreststraf plaats, ook al treft daardoor de man a.h.w. minder leed.

Voorlopig arrest is bedoeld als veiligheidsmaatregel, terwijl een arreststraf beoogt leed toe te brengen ter verbetering van de gestrafte. Elk van deze rechtsinstituten heeft zijn eigen doelstelling.

Men vergelijk ook nog artikel 126 lid 1 Voorl. Regl. Inw. Dienst K.L., deel A: Srtaffen worden niet onderbroken door opneming in een ziekeninrichting. Zie voorts M.R.T. XXI, blz. 557.

Ad 2. De bedoeling van deze vraag is ons niet geheel duidelijk.

Artikel 384 van het Burgerlijk Wetboek (niet art. 353 B.W. welk artikel de vragenstellers aanhalen) luidt:

Minderjarigen zijn de zodanigen, die de volle ouderdom van een-en-twintig jaren niet hebben bereikt en niet vroeger in de echt zijn getreden, enz.

Deze bepaling geldt algemeen ook voor andere wetten. (Artikel 2 en 6 van de Wet houdende Algemene Bepalingen der Wetgeving voor het Koninkrijk).

Indien in andere wetten het woord minderjarigen gebruikt wordt, worden daarmee bedoeld de minderjarigen in de zin van art. 384 B.W., tenzij die andere wetten afwijkende regeling inhouden (art. 5 A.B., art. 9, 23, 39 septies W.v.S., art. 486, 487 e.a. W.v.Sv., art. 40, 41 en 42 W.v.M.S., art. 1 lid 1 e.a. add. bep. R.L. resp. R.Z. e.a.).

De term „strafrechtelijk minderjarigen” duidt men wel korthedshalve aan die minderjarigen, op wie de kinderstraffen toepasselijk zijn, d.z. de minderjarige personen, die tijdens de uitspraak van het eindvonnis in eerste aanleg de leeftijd van achttien jaren nog niet bereikt hebben (art. 9 e.a. W.v.S., art. 57 W.v.M.S., art. 1 lid 3 add. bep. R.L.).

De resp. in de artikelen 4 en 6 Wet op de Krijgstucht genoemde mindere militairen, die de leeftijd van achttien jaren nog niet bereikt hebben, behoort men niet met strafrechtelijk minderjarigen doch met tuchtrechtelijk minderjarigen aan te duiden.

Ad 3. De krijgstuchtelijke straffen worden tenuitvoergelegd zodra mogelijk nadat zij zijn opgelegd. De dag, waarop de straf is opgelegd, geldt als eerste dag van de bepaalde straftijd, tenzij op die dag de tenuitvoerlegging nog niet is aangevangen (art. 55 W.Kr.).

De straf wordt dus geacht te zijn opgelegd op het ogenblik waarop de straf *aan de gestrafte wordt bekend gemaakt* (aangezegd) (art. 125 R.I.D.K.L. deel A) maar zij wordt geacht nog niet te zijn opgelegd op het ogenblik waarop de tot straffen bevoegde meerdere zijn beslising neemt.

Deze bepaling is ook in overeenstemming met artikel 62 W.Kr., luidende:

Voor de kenbaarmaking van het verlangen om een beklag in te brengen, heeft de gestrafte een termijn van vier dagen, aanvangende met de tweede dag na dien waarop de oplegging der straf *te zijner kennis is gekomen*.

S.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Onrechtmatigheid of Schuld ?

door

Mr D. B. A. FRANKEN.

„Maar zij namen een weerschijn voor het
„licht, en een tak voor den wortel”.
(Thorbecke: Historische Schetsen blz. 84).

In zijn naschrift op de vonnissen van de Krijgsraad te velde Oost van 2 Januari 1951 (M.R.T. XLIV blz. 393) wijst VERMEER er op, dat het in het vonnis Bonvanie berechte geval zeer veel overeenkomst vertoont met dat, behandeld in het arrest van het Gerechtshof te Amsterdam van 2 Februari 1951 N.J. 1951/174 (ook afgedrukt in M.R.T. XLIV blz. 407), doch de constructies voor straffeloosheid der daders elkander niet dekken. De Krijgsraad nam aan, dat de dader ten aanzien van de wederrechtelijkheid van het feit geen schuld trof, terwijl het Hof de wederrechtelijkheid van het feit niet aanwezig achtte. In dit conflict van rechtspraak zou de Krijgsraad in goed gezelschap verkeren, omdat hij de constructie van H.R. 22 November 1949 N.J. 1950 No. 180 (met noot van B.V.A.R.) volgde.

Het conflict is interessant omdat het in zijn diepste wezen betreft een conflict tussen theorie en praktijk van ons huidige strafrecht.

Om dit aan te tonen, moeten wij het element der onrechtmatigheid van het delict en dat der schuld nader bezien. Ik ga hierbij niet in op de wezenskenmerken dezer elementen, waaromtrent zowel in theorie als in praktijk diep verschil van inzicht bestaat.

Wij gaan er van uit, dat het huidige strafrecht zich tot taak stelt de heersende sociaal-ethische opvattingen te dragen, te steunen en te ontwikkelen, waartoe een zeker minimum van op die bodem ontsproten regels zo nodig met dwang tot gelding behoren te worden gebracht.

Wat voorts de schuld betreft zo behoort van stonde aan het toekomststrafrecht met zijn gepsychiatriseerde ondergrond buiten beschouwing te worden gelaten. Terecht merkt RÜMELIN op, dat wanneer het wellicht aan de moderne ethiek gelukken zou om de in de strafrechtelijke vergeldingsgedachte tevoorschijntredende reactiegevoelens volkomen terug te dringen — z.i. een Utopie — en het mogelijk zou zijn om het strafrecht alleen op de doelvoorstellen der verbetering en der beveiliging te baseren, het schuld-begrip verdwijnen zou, tenzij er met het woord „schuld” geheel iets anders bedoeld zou worden dan hetgeen ons huidige strafrecht daaronder verstaat.

Op grond van de dogmatiek, die aan het huidige strafrecht ten grondslag ligt, mag ik een strafbaar feit omschrijven als een menselijke gedraging (oorzaak), inwerkend op de buitenwereld (gevolg).

onrechtmatig, strafwaardig en *het geheel* aan schuld te wijten. Het wordt aan de scheppingsdrang van de wetgever overgelaten om deze abstracte elementen in zijn delictsomschrijving te verwezenlijken. maar, wil die gegeven omschrijving een strafbaar feit inhouden, dan zal zij de vijf genoemde elementen moeten bevatten. Of de modaliteiten, waaronder zich een delict verwezenlijkt, tot de delicts-elementen behoort, hangt mede van de delictsomschrijving af. De wetgever acht het over het algemeen niet van belang of een delict bij dag of bij nacht is gepleegd of dat de dader een man, een vrouw, een burger of een militair is. Ook de leeftijd van het object of het subject van het strafbare feit is veel indifferent. In die gevallen zijn die modaliteiten accidenteel. Acht de wetgever ze wel van belang voor het delict dan worden ze in de delictsomschrijving opgenomen. Men vat ze samen onder de benaming „overige delicts-essentialia”.

Wij stuiten al direct op een conflict tussen theorie en praktijk doordat de onrechtmatigheid dikwijls in het delict niet is uitgedrukt.

VAN HAMEL, de elementen der onrechtmatigheid en strafwaardigheid behandelende, noemt de onrechtmatigheid een *positieve* eis voor het strafbare feit. Deze eis brengt mede, dat wel is waar niet in ieder geval van de onrechtmatigheid der handeling in foro moet blijken en dat ze steeds behoort te worden te laste gelegd en bewezen — dit hangt van de delictsomschrijving af — doch wel, dat waar het onrechtmatige karakter twijfelachtig is, strafoplegging niet kan volgen.

In de tweede plaats moet de onrechtmatigheid *objectief* aanwezig zijn, hetgeen de rechter uitmaakt, zodat wanneer de dader meent onrechtmatig te handelen, doch zijn daad objectief niet onrechtmatig is — b.v. de vrouw die haar man besteelt — hij niet strafbaar is (delictum putativum).

In de derde plaats is de onrechtmatigheid een *algemeen* vereiste, zodat alles, waardoor krachtens enig wettelijk voorschrift, de rechtsplicht tot gehoorzaamheid aan het ge- of verbod is uitgesloten of opgeheven, aan de handeling het karakter van strafbaar feit ontnemt.

Tenslotte is de onrechtmatigheid een *zelfstandig* vereiste, wel te onderscheiden van dat der strafwaardigheid en van dat der schuld. Wel vallen onrechtmatigheid en strafwaardigheid in de regel samen en zijn zij door dezelfde strafuitsluitingsgronden uitgesloten, maar mogelijk is, dat een handeling wel onrechtmatig doch niet strafbaar is en omgekeerd (delicten met bijbehorende voorwaarde van strafwaardigheid).

Zonder dat men het in alle opzichten met VAN HAMEL eens behoeft te zijn, wil ik er toch vooral de aandacht op vestigen, dat inderdaad vele delictsomschrijvingen de onrechtmatigheid als element niet vermelden. In dergelijke gevallen, zo leert VAN HAMEL ons, heeft de praktijk niet van de theorie afgezien, doch de onrechtmatigheid wordt *vermoed* in de delictsomschrijving te zijn uitgedrukt. Iets overeenkomstigs dus als de schuld wordt vermoed uitdrukking te hebben gevonden in de omschrijving der overtredingen

en iets overeenkomstigs dus als het vermoeden, dat de dader wordt vermoed toerekeningsvatbaar en aansprakelijk te zijn. Het practisch resultaat van die in theorie onjuiste delictsomschrijving is, dat in die gevallen de wederrechtelijkheid niet behoeft te worden te laste gelegd en bewezen, doch dat overal en altijd wanneer in concreto blijkt, dat dit vermoeden onjuist is — hetgeen de rechter uitmaakt — strafoplegging niet kan volgen.

Een tweede punt, waarop VAN HAMEL terecht heeft gewezen, is, dat de onrechtmatigheid een zelfstandig vereiste van het strafbare feit is, wel te onderscheiden o.a. van dat der strafwaardigheid.

In de praktijk wordt toch veelal aangenomen, dat onrechtmatigheid en strafwaardigheid hetzelfde zijn. Valt n.l. de handeling van de dader onder de formele omschrijving van de strafwet dan is een verder onderzoek naar de wederrechtelijkheid of afwezigheid van de wederrechtelijkheid niet nodig, tenzij de wetgever dit element uitdrukkelijk heeft gesteld. Elk strafbaar feit wordt dus tot een *formeel* onrechtmatige handeling alleen door zijn opneming in de strafwet. *Onrechtmatig* wordt dan geïdentificeerd met *onwetmatig*. De rechter heeft zich neer te leggen bij de uitspraak van de wetgever en zijn eigen mening niet daartegenover te stellen.

Deze leer vindt reeds lang bestrijding. In plaats van zich tevreden te stellen met een *formeel* onrechtmatigheidscriterium, waarbij de wederrechtelijkheid niet een zelfstandig vereiste van het strafbare feit is, maar enkel voortvloeit uit de omstandigheid, dat zij een wetsovertreding inhoudt, wenst men een *materieel* wederrechtelijkheids criterium aan te leggen voor de al dan niet strafbaarheid. De voorstanders der oude leer vrezen echter, dat toetsing der strafbaarheid aan een dergelijk buitenwettelijk beginsel de grondslag van het positieve recht geheel wankel zou maken.

Dit argument, al klinkt het erg positivistisch, dient niet te worden miskend, want inderdaad, de vrijspraken van de Franse jury, die het materiële wederrechtelijkheidsbeginsel kwistig hanteert, doen dikwijls niet alleen de positivist, maar ook de voorstander van een vrijere rechtsleer zeer sensationeel aan. Daartegenover staat, dat wanneer men zich tevreden stelt met het formele criterium, de kans niet is uitgesloten, dat handelingen, die onrechtmatig zijn, doch niet beantwoorden aan de formele delictsomschrijving, ongestraft moeten blijven, terwijl omgekeerd handelingen, die niet onrechtmatig zijn, doch wel beantwoorden aan de formele delictsomschrijving, gestraft moeten worden, tenzij zij door een andere norm gedekt zijn. Vandaar dat de rechter zich vrijer tegenover de wet is gaan stellen, niet de slaaf van de wet is gebleven, doch aan de rechtsvorming is gaan deelnemen

Wanneer men onafhankelijk van de formele delictsomschrijving een zelfstandige maatstaf aanlegt voor de strafwaardigheid van het feit, betekent dit, dat men de gehele zedelijke schuld in haar volle omvang gaat beoordelen. De beoordeling van de gehele zedelijke schuld omvat meer dan de beoordeling van de gehele strafrechtelijke

schuld. Men gaat zich dan n.l. niet alleen verdiepen in de vraag of de dader een verwijt treft omdat zijn feitelijke gedraging aan de delictomschrijving voldoet, maar men gaat zich ook verdiepen in de motieven, die de dader tot zijn feitelijke gedraging voerden. Dit is gevaarlijk, niet alleen omdat dit voert tot een verwarring tussen de elementen schuld en onrechtmatigheid c.q. strafwaardigheid van het delict, maar ook omdat de motieven geen rol mogen spelen bij de beoordeling van de strafwaardigheid, doch wel bij de beoordeling van straf en strafmaat. Hoe men het ook wendt of keert, deze beoordeling van de strafwaardigheid gaat dan buiten de wet om.

Deze beoordeling buiten de wet om speelt zich meer af bij vrij-spraken dan bij veroordelingen. Volgens art. 11 A.B. en 1 S.R. mag de rechter geen eigen maatstaf aanleggen voor de strafwaardigheid van het feit, doch de praktijk dwingt dikwijls daartoe en in feite is dan een materieel wederrechtelijkheids criterium gehanteerd, dus een wederrechtelijkheidsbegrip met eigen inhoud, onafhankelijk van de wettelijke voorschriften. Heerst dit begrip in onze rechtspraak? Wij raken hier op het terrein van de psychologie van de rechtspraak. Wat is de wet in handen van de rechter?

Vooropgesteld zij, dat ondanks de pogingen van BINDING, Graf ZU DOHNA, HOLD VON FERNECK, A. MAYER e.a. om de inhoud van een materieel wederrechtelijkheidsbegrip te bepalen, een bevredigende omschrijving nimmer werd gevonden. De meeste bijval heeft geogst de omschrijving van ZU DOHNA, die, zich aansluitend bij STAMMLER's „Die Lehre von dem richtigen Rechte”, zegt dat als normen alleen kunnen worden erkend die geboden en verboden, die een juist middel zijn tot een juist doel. Daarom ook moet voor een menselijke gedraging ter beoordeling van haar al of niet wederrechtelijkheid als maatstaf gelden of ze is „richtiges Mittel zum „richtigen Zweck”. Is er botsing met de wetgever, dan moet de rechter dat maar vrij beoordelen, onafhankelijk van de wettekst. In de wederrechtelijkheid ligt volgens ZU DOHNA ook opgesloten de Plichtwidrigkeit, omdat het individu, dat wederrechtelijk handelt, daarmee in strijd komt met zijn plicht als lid der gemeenschap. Hier raak ZU DOHNA m.i. weer verward in de schuld.

Biedt de leer van ZU DOHNA daarom al geen houvast, ook het positieve recht blijft als toetssteen van 's mensen gedragingen geheel op de achtergrond. Eerst moet de Unrichtigheid van de daad worden vastgesteld en nog voordat de rechter toe is aan de juridische qualificatie, moet deze zich afvragen of de dader zo of anders had moeten handelen. Inderdaad stemt dit wel overeen met de praktijk, want de rechter heeft zich dikwijls al een oordeel gevormd over de daad en de dader, voordat hij toe is aan de toetsing van 's mans daad aan de wet. Dit is in strijd met de rechterlijke werkmethode, zoals deze formeel is voorgeschreven in art. 350 S.V. en 185 R.Z. doch niet geheel in strijd met de methode zoals zij in de praktijk dikwijls materieel wordt gevolgd.

Een zuiver materieel wederrechtelijkheidsbegrip, dat zich geheel

losmaakt van de wettelijke omschrijving, bestaat niet, maar als wij de wederrechtelijkheid van het delict als een *kenmerk* van het delict op de voorgrond stellen, dan zal dit leiden tot een ruimere opvatting van de wet, zowel in positieve als in negatieve zin. De betekenis in positieve zin zou dan zijn een zodanige, dat de rechter zegt: „Uw „daad is wederrechtelijk (met eigen inhoud) dus ik straf U.” Een dergelijke kracht had dit begrip in het arbitraire strafrecht, waartegen de grote stroming aan het einde van de 18de eeuw gericht was en waaruit de codificatie is voortgekomen.

Negatief kan de materiële wederrechtelijkheid als volgt tot uiting komen doordat de rechter zegt: „Uw daad is niet wederrechtelijk „(met eigen inhoud) dus ik straf U niet.”

Een derde mogelijkheid is, dat het begrip een rol speelt, wellicht onbewust, bij de uitlegging van de wettekst, vooral bij de uitlegging van de z.g. rechtvaardigingsgronden. In deze vorm kan het begrip zowel in positieve als in negatieve vorm tot uiting komen en heeft de H.R. het begrip ook tot gelding gebracht.

Te dien opzichte is allereerst interessant het arrest H.R. 15 October 1923 N.J. 1923 blz. 1329 (het z.g. brillenarrest), waarbij de H.R. besliste: „De rechtbank heeft onder de als vaststaand aangenomen omstandigheden, dat de beklaagde-opticiën, die de Verordening op de Winkelsluiting overtrad, door in zijn winkel een „bril of lorgnet te verkopen aan iemand van wien het vaststond, dat „hij zonder bril of lorgnet niet kon zien en in een zeer hulpbehoevende toestand verkeerde, terecht aangenomen, dat de winkelier niet „strafbaar was, daar hij in overmacht handelde. Onder deze omstandigheden heeft de Rb. aan het wettelijk begrip van overmacht, dat „blijkens de geschiedenis der wet ook de toestand van nood omvat, „geen geweld aangedaan.”

Deze beslissing ging in tegen de conclusie van den Advocaat-Generaal TAK, die o.m. betoogde: „Het gold hier immers volgens „de gebezigde bewijsmiddelen iemand, die wel is waar een zeer „slecht gezichtsvermogen heeft, maar van wien niet blijkt, dat hij bij „gemis aan bril of lorgnet in gevaarlijke toestand verkeert. Waar „nu zoo iemand zich de weelde kon veroorloven zich met een auto „naar de gerequireerde te begeven om zich een bril of lorgnet uit „te zoeken, had hij daarmede misschien rustig kunnen wachten tot „de volgende morgen of wellicht rustig thuis kunnen blijven. Ook „staat niet vast, dat hij niet in het bezit was van een reservelorgnet. „Onmiddellijke drang en uitsluiting en uitschakeling van de vrije „wilsbepaling van de dader is dus vooralsnog niet gebleken, veelmeer „een toegeven van gerequireerde aan zijn goed hart. Dit laatste kan „echter nimmer tot straffeloosheid leiden, wel het nut der vervolging of de strafmaat beïnvloeden.”

Deze beslissing van de H.R. is niet geannoteerd. Wel zegt POMPE in zijn noot onder arrest H.R. 27 Juni 1932 N.J. 1933 blz. 63: „Maar „sinds het arrest van 15 October 1923 heeft de H.R. het begrip „overmacht ruim opgevat en zijn de grenzen van dit begrip min of

„meer vaag geworden.” Het wil mij voorkomen, dat bij die ruime opvatting van de overmacht het materiële wederrechtelijkheidsbeginsel om de hoek kwam gluren. Wanneer wij immers de beslissing van de H.R. van 15 October 1923 vergelijken met de conclusie van TAK dan blijkt:

- 1e. het verschil tussen het materiële en formele wederrechtelijkheidsbegrip;
- 2e. dat TAK bij de beoordeling van het strafbare feit het schuld-element slechts wenst te beperken tot de verwijtbaarheid van de daad „an und für sich” en niet de gehele zedelijke schuld wenst te beoordelen, daar de motieven, die de dader tot zijn daad voerden, nimmer tot straffeloosheid kunnen leiden, doch wel in aanmerking behoren te worden genomen bij de vraag of vervolging, bezien in het licht der motieven, nog wel opportuun kan worden geacht of, indien vervolging niettemin heeft plaats gevonden, de motieven de straf en de strafmaat slechts kunnen beïnvloeden. Aan de motieven, die tot de daad voeren, wordt het hart van de dader getoetst. De rechter waakt angstvallig, dat in het uit een aaneenrijging van dode en dorre formules bestaande vonnis *zijn* hart geen woordje meespreekt uit vrees, dat zijn vonnis zal worden gecasseerd. Alleen in de straf en de strafmaat spreekt het hart van de *rechter*.

In het brillenarrest kan men m.i. een voorbeeld zien, dat in een ruime uitlegging van de overmacht het materiële wederrechtelijkheidsbegrip in negatieve zin tot uitdrukking komt, daar het in feite hierop neerkomt, dat de rechter zegt: „Ik vind hetgeen gij gedaan „hebt in casu niet wederrechtelijk”. Hetgeen Rb. en H.R. onder overmacht rekenden was niet anders dan een zelfstandige constructie van het wederrechtelijkheidsbegrip op buitenwettelijke en buitenrechtelijke gronden, althans met erkenning van zulke elementen.

Een voorbeeld, waarin het materiële wederrechtelijkheidsbegrip op positieve wijze tot uitdrukking kwam, kan worden gezien in het bekende electriciteitsarrest, waarin de H.R. zich uitput om ons uit te leggen, dat de niet-stoffelijke electriciteit in het maatschappelijk leven een zelfde rol vervult als stoffelijk goed, doch waarin de H.R. luchtig heenglipt over de vraag of niet-stoffelijk goed kan worden *weggenomen*, omdat de H.R. hetgeen requirant had gedaan even onrechtmatig vindt als hetgeen degene doet, wiens handeling volkomen aan de delictomschrijving van art. 310 S.R. voldoet.

Niet minder frappant is het accountantsarrest. In casu had niet de belastingplichtige, doch diens accountant opzettelijk de belastingadministratie onjuiste inlichtingen gegeven. Het Gerechtshof Amsterdam besliste bij arrest van 2 Mei 1918 W. No. 10255:

„Onder degeen, die in art. 82 der wet voor de daar genoemde handelingen strafrechtelijk aansprakelijk wordt gesteld, kan alleen „worden verstaan degeen, die tot het verrichten van die handelingen „verplicht is. De verplichting tot het geven van inlichtingen rust „volgens art. 42 der wet op degeen, die een aangifte heeft gedaan

„zodat nu de wet niet inhoudt enige bepaling, waarbij die verplichting of de strafrechtelijke aansprakelijkheid daarvoor wordt afgewenteld op de gemachtigde van de aangever en evenmin straf bedreigt tegen degenen, die voor een ander opzettelijk onjuiste inlichtingen geeft, het hier te laste gelegde niet strafbaar is en de beklagde van rechtsvervolgving moet worden ontslagen.”

De H.R. daarentegen besliste bij arrest van 21 October 1918 W. No. 10333; N.J. 1918 blz. 1109:

„Nergens, ook niet in art. 42 Wet Oorlogswinstbelasting 1916, is aan de aangever de plicht opgelegd om aan de Inspecteur nadere inlichtingen te geven. Art. 82 bevat dan ook niet de strafrechtelijke sanctie op een elders in de wet gegeven gebod, doch beoogt de Inspecteur te beschermen tegen *opzettelijk bedrog* en houdt te dien einde in een zelfstandig verbod om „om inlichtingen gevraagd, opzettelijk de Inspecteur onjuiste inlichtingen te geven”. Dit verbod is algemeen en treft niet alleen den aangever, maar ieder die opzettelijk onjuiste inlichtingen geeft.”

De H.R. geeft in dit arrest niet van eenkennigheid blijk. Dit is wel het geval in de arresten betreffende lijkverbranding, waarin de H.R. (ondanks alle goede wil?) maar niet kan vinden tot wie de Begrafeniswet van 1867 toch wel het gebod richt om te zorgen, dat de lijken op de in die wet voorgeschreven wijze worden *begraven*. In het arrest H.R. 1 Maart 1915 N.J. 1915 blz. 663 ging het om het geval of de Directeur van het crematorium te Westerveld terzake strafbaar was, doch de H.R. besliste:

„De wetgever heeft bij de samenstelling van de Begrafeniswet zich gesteld op het standpunt, dat lijkverbranding niet zou zijn geoorloofd. Die bedoeling heeft in de wet geen uitdrukking gevonden; immers een uitdrukkelijk verbod van verbranden, wordt daarin niet aangetroffen. Dit verbod ligt ook niet opgesloten in het absolute gebod tot begraven van art. 1, 1e lid der Begrafeniswet.”

Toen het ging om de vraag of de executeur-testamentair terzake strafbaar was, besliste de H.R. bij arrest van 1 Maart 1915 N.J. 1915 blz. 665:

„Art. 1, 1e lid der Begrafeniswet heeft niet slechts de strekking de wijze te regelen waarop gehandeld moet worden indien er begraven wordt, maar dit voorschrift bepaalt vóór alles, dat behoudens de in het 2e lid genoemde uitzonderingen elk overleden persoon — waaronder met juistheid is te verstaan elk lijk — moet worden begraven. Aan dit voorschrift wordt niet voldaan, wanneer na verbranding van het lijk, de overgebleven asch en de uitgegloeide beenderen worden begraven. De wetgever heeft verzuimd de personen aan te wijzen, die met de zorg voor het begraven worden belast, zodat wegens niet naleving van het voorschrift van art. 1, 1e lid der Begrafeniswet niemand strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gesteld.”

Een vergelijking van het accountantsarrest en de arresten betreffende lijkverbranding behoeft niet tot de conclusie te voeren, dat

de kunst van wetsuitlegging alleen maar hem past, die in de kunst van juridische acrobatiek ver genoeg getraind en ontwikkeld is, want ik geloof, dat men de waarheid dichter benadert, wanneer men aanneemt, dat in het accountantsarrest het materiële wederrechtelijkheidsbegrip op positieve wijze en in de arresten betreffende lijkverbranding op negatieve wijze tot gelding werd gebracht. In het accountantsarrest vond de H.R. hetgeen de accountant had gedaan even wederrechtelijk als hetgeen de Oorlogswinstbelastingwet de belastingplichtige verbiedt. De lijkverbranding, die zeer en vogue, doch wettelijk verboden is, vindt de H.R. niet wederrechtelijk, doch in overeenstemming met de huidig heersende sociaal-ethische opvattingen.

Op meer waarachtige wijze kwam het materiële wederrechtelijkheidsbegrip in negatieve zin tot uiting in het z.g. Veeartsenarrest (H.R. 20 Febr. 1933 N.J. 1933 blz. 918, het vervolg op H.R. 27 Juni 1932 N.J. 1933 blz. 60).

Art. 39 der Veewet bepaalt, dat in geval van afmaking van vee aan de eigenaar een schadeloosstelling wordt uitbetaald, welke voor *verdacht* vee bedraagt de waarde van het vee in gezonde toestand en voor ziek vee belangrijk minder.

Art. 82 der Veewet bepaalt: „Hij die opzettelijk vee in verdachte „toestand brengt, wordt gestraft enz.”

In casu was bewezen verklaard: „dat hij omstreeks 19 Augustus „1930 te Huizen (N.H.) zeven koeien, welke niet lijdende waren aan „mond- en klauwzeer, noch ook werden verdacht gevaar op te „leveren voor besmetting met die ziekte, opzettelijk in verdachte toe- „stand heeft gebracht, doordien hij, verdachte, aan enige personen, „die bij dezelfde onderneming als verdachte werkzaam en aan ver- „dachte ondergeschikt waren, heeft gelast die koeien te vervoeren „van een wei, gelegen aan de Valkenveenselaan naar een stal, ge- „legen aan de Nieuw-Bussumerweg, in welke stal zich enige koeien „bevonden, welke lijdende waren aan mond- en klauwzeer, hetgeen „aan verdachte bekend was, en dat vervoer overeenkomstig ver- „dachte's last alstoen plaats vond.”

Het verweer van verdachte, een veearts, luidde ongeveer, dat hij een en ander expres had gedaan omdat dit wetenschappelijk de best verantwoorde methode was om die koeien, die met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid later toch mond- en klauwzeer zouden hebben gekregen, het best en het veiligst door die ziekte heen te helpen. Die koeien toch verkeerden momenteel in een gunstige gezondheids- en voedingtoestand, een acute besmetting zou een hevige ziekte geven, welke die koeien met het oog op hun toestand gunstig zouden doorstaan. Zouden de koeien later op natuurlijke wijze ziek worden, dan zou dit op een minder gunstig tijdstip geweest zijn en was de kans groot, dat de koeien er niet zo gunstig zouden doorkomen.

De feitenrechter trok zich van dat verweer niets aan. De veearts had opzettelijk vee in verdachte toestand gebracht. Punt. Uit.

De H.R. besliste: „Nu te laste is gelegd en bewezen verklaard dat

„het vervoer op verdachte's last heeft plaats gevonden, waaruit
 „volgt, dat de koeien, welke niet lijdende waren aan mond- en
 „klauwzeer, noch ook werden verdacht gevaar op te leveren voor be-
 „smetting met die ziekte, inderdaad in de stal, waarin zich enige
 „aan mond- en klauwzeer lijdende koeien bevonden, zijn gebracht,
 „volgt daaruit dat te laste gelegd en bewezen verklaard is het in
 „verdachte toestand brengen van het vee.

„In de wettelijke regeling voor de genees- en heelkundige zorg
 „voor het vee bij art. 1 der Wet van 8 Juli 1874 S. 98, ligt een
 „aanwijzing voor de juistheid van de stelling, dat een veearts, die
 „naar juist wetenschappelijk inzicht in het welbegrepen belang van
 „het vee, op dat vee een zekere behandeling toepast, zich niet schul-
 „dig maakt aan een strafbare gedraging.

„Hoewel nu art. 82 Veewet het opzettelijk gezonde of niet ver-
 „dachte koeien brengen in een verblijfplaats van aan mond- en
 „klauwzeer lijdend vee verbiedt, kan toch niet worden aangenomen,
 „dat naar dit artikel strafbaar zou zijn de veearts, die, bedoelde
 „handeling verrichtend, dat doet niet slechts volgens hetgeen naar
 „eigen inzicht geoorloofd en wetenschappelijk aangewezen is, doch
 „ook volgens in zijn wetenschap algemeen als juist erkende richt-
 „snoeren, en die daarbij ook alweer volgens algemeen erkend des-
 „kundig inzicht, door voorkoming van ernstig lijden, het heil van
 „het in verdachte toestand gebracht vee bevorderde.

„Onjuist is de stelling, dat iemand, die een met straf bedreigde
 „handeling pleegt, in ieder geval strafbaar is, wanneer niet de wet
 „zelf met zoveel woorden een strafuitsluitingsgrond aanwijst. Im-
 „mers het geval kan zich voordoen, dat de wederrechtelijkheid in de
 „delictsomschrijving zelve geen uitdrukking heeft gevonden en niet-
 „temin geen veroordeling zal kunnen volgen op grond, dat de on-
 „rechtmatigheid der gepleegde handeling in het gegeven geval blijkt
 „te ontbreken en derhalve dan het betrokken wets-artikel op de
 „letterlijk onder de delictsomschrijving vallende handeling niet van
 „toepassing is.”

Juister commentaar dan TAVERNE in zijn noot onder het arrest
 heeft gesteld is m.i niet te denken. Het is daarom voor de ons bezig
 houdende quaestie wel van belang die noot in zijn geheel te doen
 volgen. TAVERNE schrijft:

„De thans door de H.R. gegeven beslissing is van zeer principiële
 „betekenis. POMPE heeft in zijn noot onder het eerste door de H.R.
 „in deze zaak gewezen arrest (N.J. 1933, 63) gezegd, dat art. 82
 „Veewet zelf geen aanknopingspunt geeft voor de erkenning van
 „het beroepsrecht van de veearts, gelijk art. 300 S.R. (*mishandeling*)
 „wél doet met betrekking tot de medicus en hij suggereert dan of
 „analogische uitbreiding van de in de artt. 40-43 S.R. geregelde
 „strafuitsluitingsgronden of het aannemen van overmacht, waarbij
 „dan deze strafuitsluitingsgrond zou gelden bij aanwending binnen
 „het kader der wet van een niet onredelijk middel tot een niet on-
 „redelijk doel.

„De H.R. heeft bij het thans gewezen arrest een andere weg be-
 „wandeld en daarbij voor het eerst geopereerd met het in de doctrine
 „niet onbekende begrip van het wegvallen van onrechtmatigheid der
 „handeling. Daarbij heeft de H.R. de in het W.v.Str. geregelde
 „strafuitsluitingsgronden uitdrukkelijk terzijde gesteld.

„Is 's H.R.'s arrest nu een toepassing van het begrip der z.g.
 „materiële wederrechtelijkheid, hetwelk in de litteratuur tot zoveel
 „strijd aanleiding heeft gegeven? Het lijkt er zeer zeker heel veel op,
 „maar ook wat POMPE volgens voormelde begripsomschrijving onder
 „overmacht rekent, is m.i. niets anders dan een zelfstandige con-
 „structie van het wederrechtelijkheidsbegrip op buitenwettelijke en
 „buitenrechtelijke gronden, althans met erkenning van zulke elemen-
 „ten. Naar mijn overtuiging is op dit gebied het juridisch instinct
 „een sterk werkende factor, waarbij dan — wanneer de rechter tot
 „de conclusie komt, waartoe de H.R. is gekomen — a priori de rich-
 „ting naar de beslissing door het intuïtief rechtsgevoel sterk wordt
 „beïnvloed. Alles natuurlijk voor zover men daarbij niet in strijd
 „komt met de wet en met dien verstande, dat bij de constructie van
 „de strafuitsluitingsgrond, zoveel mogelijk aansluiting wordt ge-
 „zocht bij de wet.

„Wat nu de motivering van het thans door de H.R. gewezen
 „arrest betreft, vast staat, dat de verdachte de delictsinhoud van
 „art. 82 Veewet volkomen heeft vervuld; hij heeft opzettelijk,
 „willens en wetens, het vee in verdachte toestand gebracht. Meent
 „men, dat hier moet worden vrijgesproken en dat dus de delictsin-
 „houd niet is vervuld, dan zou men in het begrip „opzet” iets
 „moeten lezen, dat er m.i. niet in ligt. Een wettelijke strafuitslui-
 „tingsgrond is niet aanwezig. En toch is het onaannemelijk, dat art.
 „82 elk opzettelijk het vee in verdachte toestand brengen strafbaar
 „heeft willen stellen. Het in het arrest genoemde voorbeeld van het in-
 „enten is m.i. zeer sprekend. Dit is echter slechts één bepaald geval
 „van het handelen zoals een goed veearts betaamt. Om deze meer al-
 „gemene grond te motiveren, heeft de H.R. ook aansluiting gezocht
 „bij de wettelijke regeling van de uitoefening der veeartsnijkunst.

„Wat leert echter dit geval? Men weet, dat degene die een wet-
 „boek van strafrecht in elkaar zet, na allerlei ongeoorloofde gedra-
 „gingen te hebben geformuleerd, nog eens extra nagaat waar hij nu
 „het woordje „wederrechtelijk” moet strooien (s.v.v.). Dit is dan ook
 „in ons wetboek en wet op bevredigende wijze geschied. Wanneer
 „men, zoals bij ons met het dodingsdelict (art. 287) het geval is,
 „het opzettelijk iemand doden, dus zonder het element der weder-
 „rechtelijkheid op te nemen, strafbaar stelt, dan moeten de straf-
 „uitsluitingsgronden ook zodanig zijn geregeld, dat iemand, die
 „opzettelijk doodt en die niet zulk een grond te zijner beschikking
 „heeft, in elk geval strafbaar is. Of dit inderdaad het geval is, moge
 „thans in het midden blijven. Wanneer men bedenkt, dat een vee-
 „arts, die vee tegen besmettelijke ziekten inent, volgens de wet zelf,
 „dat vee in verdachte toestand brengt — hetgeen dan ook feitelijk

„zo is, want het ingeënte vee levert inderdaad gevaar voor besmetting op — dan moet men wel tot de conclusie komen, dat ten onrechte bij het maken van de Veewet is verzuimd het woord „wederrechtelijk” in de delictsomschrijving van art. 82 op te nemen.

„Ware dit wel geschied, dan zou dit geval tot een meer eenvoudige oplossing zijn gekomen en dan zou wellicht ook het Hof, dat thans het gevoerde verweer niet aanvaardde, tot een niet-veroordeling en alsdan tot vrijspraak zijn gekomen. Zeker is dat natuurlijk niet.

„Want het hangt van de betekenis van het woord wederrechtelijk af. Zo veel is dan echter zeker, dat de wet zelve van haar wil doet blijken en niet elk opzettelijk in verdachte toestand brengen van het vee (behoudens dan de in de wet geregelde strafuitsluitingsgronden) strafbaar te willen stellen. Waaruit tevens blijkt, dat, wil men hier geen veroordeling, het de meest rationele weg is om — wat het wezen der zaak betreft — de oplossing in het ontbreken der wederrechtelijkheid of onrechtmatigheid te zoeken, al zullen er natuurlijk ook juristen zijn, die daarin een verboden aanvulling der wet zien. Ten slotte ziet men, dat het wegvallen der onrechtmatigheid en het niet vallen onder de delictsomschrijving — beide dus uitlopende op niet-strafbaarheid van het feit — hoewel formeel verschillend, in wezen op hetzelfde neerkomen, waarbij dan echter die weggvallen onrechtmatigheid als in het artikel ingelast wordt geacht. Dit gaat echter alleen op, wanneer men tot de constructie komt — gelijk ik in dit geval meende te kunnen doen — dat het woord wederrechtelijk in het betrokken artikel ten onrechte niet is opgenomen. De figuur is echter ook anders denkbaar. Het zou mij te ver voeren daarop thans nader in te gaan.”

Het is jammer, dat TAVERNE niet wat dieper ingaat op het karakter der strafuitsluitingsgronden, vooral van de z.g. *bijzondere* strafuitsluitingsgronden, welke ons Wetb. van Str. in verschillende artikelen kent. (53, 137, 156 (1), 189, 261 (3), 316, 319, 324, 338, 348 (2), 353). Voorts wordt in vele wetten uitdrukkelijk het strafuitsluitend karakter van dispensatiën of vergunningen erkend. Buiten deze moeten nog andere strafuitsluitingsgronden gelden, wel steunend op de *wet*, maar niet uitdrukkelijk als uitzonderingen op de strafwet vermeld.

De tegenstanders van een ruime opvatting der strafuitsluitingsgronden betwisten deze stelling. Wij staan hier voor een niet gemakkelijke taak, waarbij het vrijwel ontbreekt aan duidelijke voorlichting der schrijvers. Wel behandelen zij enkele strafuitsluitingsgronden aan bepaalde beroepen eigen als b.v. dat van de schipper, medicus, kerkelijke besnijders en de vivisectie door wetenschappelijke mannen op dieren. VAN HAMEL b.v. acht het beroepsrecht der medici beslissend voor hun bevoegdheid tot vruchtafdrijving en vruchtdoding (*abortus medicinalis*) al steunt het op geen positieve wetsbepaling, maar als een beginsel, dat zijn grondslag vindt in de wetten omtrent de bevoegdheid van de arts en de uitoefening der geneeskunst (Wet van 25 December 1878 S. 222 en van 1 Juni 1865 S. 60). Wel hebben die wetten, naar haar inhoud, een beperkte, een

beroepsregelende, strekking, maar zij omvatten daarmede tevens de wettelijke erkenning van het beroep. Langs dezelfde weg komt hij op voor de vivisectie, waarbij hij verwijst naar de wet op het Hoger Onderwijs, welk onderwijs vivisectie niet zou kunnen ontberen. SIMONS daarentegen leert, dat, om strafbaar te zijn, het gepleegde feit onder de omschrijving van het ge- of verbodvoorschrift moet vallen, in overeenstemming moet zijn met de delictsinhoud. Is dit het geval dan komt in de regel een verder onderzoek naar de wederrechtelijkheid niet te pas. SIMONS stelt zich dus op het standpunt, dat waar geen wetsbepaling is aan te wijzen, waarin *uitdrukkelijk* wordt gewaarborgd, dat hetgeen verdachte deed, straffeloos is, deze deswege behoort te worden gecorrigeerd.

Er is moeilijk een algemene regel te trekken en men doet beter deze stof casuïstisch te behandelen. De rechtspraak stelt zich ook op dat standpunt en het veeartsenarrest doet zien, dat zich terzake rechtersrecht vormt, hetwelk zich sterk beweegt in de richting van het materiële wederrechtelijkheidsbeginsel.

Wij willen thans het element der schuld behandelen. De grote strijdvraag, die zich bij dit element voordoet is of de schuld al of niet alle elementen van het delict beheerst t.w. de handeling, het gevolg, de onrechtmatigheid, de strafwaardigheid en de overige delictsessentialia.

De schuld betreft zeer zeker de handeling. Ook is onbetwist, dat het gevolg door de schuld wordt beheerst. De schuld betreffende de onrechtmatigheid en strafwaardigheid bespreken wij nader. Dogmatisch moet de schuld ook op de z.g. overige delictsessentialia gericht zijn, maar de wet huldigt dit standpunt niet steeds en heeft soms sommige dier delictbestanddelen *geobjectiveerd*, d.w.z. voldoende is, dat die elementen objectief aanwezig zijn zonder dat de schuld daarop is gericht.

Waar het vooral om gaat is de vraag of de schuld ook gericht moet zijn op de onrechtmatigheid e.q. strafwaardigheid van het feit. De quaestie betreft niet alleen de schuldvorm „opzet”, doch het gehele schuldbegrip, zodat beantwoording eist de vraag: Mag schuld reeds worden aangenomen bij het teweegbrengen hetzij opzettelijk hetzij culpoos van een feit, hetwelk in de wet blijkt te zijn strafbaar gesteld, of moet de dader geweten of begrepen hebben dan wel had hij moeten en kunnen begrijpen, dat wat hij deed en teweegbracht onrechtmatig en strafwaardig was? De vraag is vooral voor het opzet behandeld en wordt gewoonlijk kortweg aangeduid met: „Moet „er al dan niet boos opzet (dolus malus) zijn” of men duidt haar ook wel aan met de vraag: „Moet de schuld gekleurd of kleurloos zijn?”

Zuiver dogmatisch redenerend moet de schuld ook betreffen het verwijt, dat de dader, handelend zoals hij deed, onrechtmatig wilde handelen, wist, dat zijn gedraging strafbaar was gesteld, e.q. had kunnen en moeten begrijpen, dat dit het geval was. Immers de doctrine leert, dat een strafbaar feit is een menselijke gedraging,

inwerkend op de buitenwereld, onrechtmatig, strafwaardig en dit *geheel* aan schuld te wijten.

Maar op dit punt bestaat weer een conflict tussen theorie en praktijk. Voor het practische leven komt men met een gekleurde schuld niet uit. Een theorie, en vooral die der strafrechtswetenschap, moet het verband met het leven niet loslaten. Doet zij dit wel dan wreekt zich dat op de wetenschap zelve. Immers het gaat niet aan om in de gevallen, waarin het bewustzijn der onrechtmatigheid aanwezig behoorde te zijn, doch in concreto niet aanwezig was, straffeloosheid te doen intreden. De Staat kan de doorwerking harer geboden niet afhankelijk maken van de rechtskennis der leken. Anderszijds gaat de bewering, dat het onrechtmatigheidsbewustzijn in alle gevallen wel verondersteld mag worden, in werkelijkheid niet op, daar er talrijke strafbare feiten zijn, waarvan zelfs de beste staatsburgers geen notie hebben, dat zij strafbaar zijn. De crisiswetgeving geeft daarvan sinistere voorbeelden. Alleen een doorgefounerde illusionist kan die voorbeelden billijken, doch de realist, die nog maar een titteltje gevoel voor werkelijkheid heeft, ontkomt niet aan de indruk, dat de wetgever in de Nederlandse Rechtsstaat, wat de crisiswetgeving betreft, is vervallen tot de keuromanie van de Politiestaat. Deze uitwas echter buiten beschouwing latende, moet het twijfelachtig heten of het de lege ferenda wenselijk is om voor opzet in de zin der wet ten minste het kennen moeten der onrechtmatigheid door de dader, te eisen. Afgescheiden van het feit, dat dan een premie zou worden gesteld op het gebrek aan kennis omtrent de onrechtmatigheid van dikwijls zeer ernstige misdadigers, de doorvoering van die eis zou ook op onoverkomenlijke bewijsmoeilijkheden stuiten. Ik geef toe, dat dit alles van zuiver wetenschappelijk standpunt bezien weinig relevant is, maar het gaat in casu om een practische wetsuitlegging, waarbij vooral de voorstelling van wat de taak des wetgevers is en behoort te zijn een grote rol speelt.

Omtrent het schuldbegrip staat niets in de wet. Eén ding is echter wel zeker, n.l. dat wat het opzet betreft, de wetgever een kleurloos opzet heeft gehuldigd.

De Regering heeft zich aangesloten bij de omschrijving van „opzet” in het Crimineel Wetboek van 1809 en bij de toelichting van KEMPER op art. 11 van dat wetboek. Volgens KEMPER wordt voor opzet niet geëist de wil om te misdoen, doch slechts de wil om te doen datgene wat blijkt objectief verboden te zijn. De z.g. *dolus malus* werd verworpen. Wij lezen toch in de M.v.T. op ons Wetboek van Strafrecht (SMIDT I 66-71):

„Merkwaardig is de afwijking van artikel 4 van het Ontwerp „van 1804 in art. 11 van het (31 December 1808 gearresteerde) „Crimineel Wetboek van het Koninkrijk Holland; merkwaardiger „nog de wijze, waarop J. M. KEMPER in zijn aantekeningen op „laatstgenoemd artikel het onderscheid tusschen het ontwerp en het „wetboek doet uitkomen. Men oordeele:

„Nadat artikel 10 had bepaald dat misdaad of overtreding kan

„gepleegd worden met opzet of met merkelijke schuld, onvoorzichtigheid of onachtzaamheid, volgt Art. 11 (eerste lid): Opzet is de wil om te doen of te laten die daden, welke bij de wet geboden of verboden zijn.

„„Volgens het ontwerp” — zegt KEMPER, na er de aandacht op te hebben gevestigd, dat hier alleen van *opzet*, niet van *boos opzet* wordt gesproken — „kon er geen misdaad bestaan of strafbaar zijn, ten ware het bleek, dat de daad of van dien aard was, waarin de wet ook verzuim strafbaar verklaarde, of zoodanig dat daarmede de wil of het oogmerk om te misdoen, dat is volgens art. 1 van dat ontwerp om een strafwet te overtreden, gepaard ging, zoodat in het laatste geval zeker, na het blijkbaar zijn der daad of opzettelijke handeling, nog altijd in de tweede plaats over het misdadige van het oogmerk kon getwist worden, dewijl dit misdadige van het oogmerk een bestanddeel van de misdaad scheen uit te maken. Doch geheel anders is het met de bepaling gelegen, welke thans in het wetboek voorkomt, *waar het oogmerk alleen op de daad en niet op de wet wordt toepasselijk gemaakt*; zoodat volgens hetzelfde de *opzettelijke* misdaad bestaat, zoodra voordachtelijk de daad gepleegd is, welke de wet verbiedt (al ware het dan ook, dat de bedoeling om te misdoen, dat is de wil om door het plegen der daad de wet te overtreden, door de beschuldigde ontkend werd en uit de omstandigheden onbewijsbaar was)”

„Maar zal dan de dader (om met opzet te handelen) niet althans het bewustzijn moeten hebben, dat hij een zedelijk ongeoorloofde daad pleegt? Is opzet genoeg, moet er geen *boos opzet* zijn?

„Ook het antwoord op die vragen kan niet anders dan ontkennend zijn. Het boze (slechte, zedelijk kwade) van het opzet is bij de meeste misdrijven (moord, diefstal, verkrachting enz.) in het opzet zelf begrepen. Waar dit niet het geval is, wordt het onderzoek of het opzet *boos* zoo als in het algemeen het onderzoek of het opzet meer of minder *boos* was, uitsluitend van belang voor de waardeering van de motieven der daad, die echter alleen op de mate van strafbaarheid, niet op de beslissing der vraag of er misdrijf gepleegd is, van invloed mogen zijn. De strafbaarheid der daad afhankelijk te stellen van haar zedelijke waarde of onwaarde volgens des daders opvatting, berust — om met KEMPER te spreken — op een verwarring van zedekundige en rechtsgeleerde begrippen”. De strafwet verliest op die wijze alle objectiviteit, hare toepassing wordt afhankelijk van de min of meer juiste zedelijke en verstandelijke inzichten en waardeeringen harer overtreders, en de regter oefent gratie voor regt.

„De Wet stempelt dus alleen tot misdrijf opzettelijk gepleegde handelingen, van welke het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn, dat zij in strijd zijn met de zedelijke maatschappelijke orde. Maar waar de wetgever na rijp beraad een feit onder de misdrijven heeft opgenomen, daar vrage men niet naar de subjectieve inzichten des daders over het geoorloofde of ongeoorloofde

„dier handeling, teneinde daarvan de strafbaarheid te doen afhangen.”

De M.v.T. spreekt duidelijke taal en op grond daarvan staat het m.i. wel vast, dat onze strafwet het kleurloze opzet huldigt in overeenstemming met de fictie „Een ieder wordt geacht de wet te kennen”. Toch schijnt verwarring niet uitgesloten. Merkwaardig is, dat zelfs de Raad van State in zijn advies op voormelde toelichting de wederrechtelijkheid voor een surrogaat van opzet uitschold. „Immers” — aldus de R.v.S. — „de in meerdere artikelen voorkomende uitdrukkingen van *„wederregtelijk, wetende, desbewust, met het oogmerk, tegen beter weten aan”* als even zoovele surrogaten voor het woord *„opzettelijk”* schenen dit aan te toonen” (SMIDT I blz. 71).

De opvatting, dat wederrechtelijk een surrogaat voor opzet is, werd door de Minister in zijn rapport aan de Koning in de kiem gesmoord. Wij lezen in dit rapport:

„Ter voorkoming van misverstand moge een algemene opmerking vooraf gaan. De uitdrukkingen *wetende dat, desbewust* enz., die in het Ontwerp der Staatscommissie voorkwamen, zijn ter bevordering van eenheid van uitdrukking, waar dit, zonder aan de duidelijkheid tekort te doen, kon geschieden, hier en daar met een eenigszins andere zinswending vervangen door het woord *opzettelijk*. Van dat woord evenwel zijn de uitdrukkingen: *met het oogmerk, wederregtelijk, tegen beter weten aan* in geen een deele „surrogaten”. . . . Het woord *wederregtelijk* strekt in den regel om het materiële feit zelf, waarop hetzij dat oogmerk, hetzij in het algemeen het opzet gerigt moet zijn, juist te omschrijven. Zoo in de wettelijke omschrijving van diefstal, afpersing, afzetterij, verduistering en bedrog (310, 317, 318, 321, 326, 328) waarin geen van beiden kan worden gemist. Zoo verder in art. 278 en anderen, waarin het woord *wederregtelijk* mede niet mag ontbreken ter juiste omschrijving van het strafbare feit, waarop de wil des daders is gerigt. *Wederregtelijk* is zoo weinig een surrogaat van *opzettelijk*, dat het zelfs nodig is ter bepaling van het strafbare feit bij delicta culposa en bij overtredingen. Men zie de artikelen 458-460.”

Op de belangrijkheid van de inhoud van dit rapport kan niet genoeg de aandacht worden gevestigd, niet alleen omdat daarin het sprookje, dat wederrechtelijk een surrogaat van opzet zou zijn bij de geboorte de nek werd omgedraaid, maar ook omdat nog eens duidelijk wordt aangetoond, dat het opzet in die artikelen, waarin het woord wederrechtelijk of een analogon niet voorkomt, niet op de wederrechtelijkheid e.q. strafwaardigheid van het feit gericht behoeft te zijn. Immers al stond met geen woord in de M.v.T. vermeld, dat de wet het gekleurde opzet niet huldigt, het rapport leert ons, dat de gehele omschrijving der strafbare feiten niet alleen op het kleurloze opzet, doch ook op de kleurloze culpa is gebaseerd. Nemen wij b.v. het door de Minister in zijn rapport genoemde misdrijf van verduistering, hetgeen de wet omschrijft als: „Hij die op-

„zettelijk enig goed, dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort „enz. wederrechtelijk zich toeëigent.” Ziet de wederrechtelijkheid reeds in het opzet dan had men ook in de omschrijving van verduistering en de andere in het rapport vermelde misdrijven het woord wederrechtelijk of een analogon gerust kunnen weglaten. Hetzelfde geldt voor de culpa. Is het al eigenaardig, dat waar de wet het gekleurde opzet niet huldigt, die wet culpa — waarbij men zich zelfs het gevolg niet bewust is, maar zich bewust had behoren en moeten zijn — gekleurd zou opvatten. Maar ook art. 283 leert ons, dat de wet in het algemeen een kleurloze culpa voldoende acht. Ware het anders dan had men in de omschrijving van art. 283 S.R., luidende: „Hij *aan wiens schuld* te wijten is, dat iemand *wederrechtelijk* van de vrijheid wordt beroofd enz.” het woord wederrechtelijk gerust kunnen weglaten.

Tenslotte de beroemde quaestie of bij overtredingen de afwezigheid van „alle schuld” dan wel ook reeds de afwezigheid van gekleurde schuld als in strijd met het adagium „Geen straf zonder „schuld” tot straffeloosheid voert. Het antwoord op deze vraag kan weer eenvoudig zijn. Bedoelde men met het in de delictsomschrijvingen der overtredingen niet voorkomende element der schuld, welk element echter wel wordt vermoed in de overtredingen aanwezig te zijn, de gekleurde schuld, dan had in de omschrijving der in de artikelen 458–460 genoemde overtredingen de uitdrukking „zonder daartoe gerechtigd te zijn” achterwege kunnen blijven.

Zo duidelijk en eenvoudig schijnt men dit alles niet te mogen stellen.

Behalve het in de aanhef van deze verhandeling vermelde vonnis van de Krijgsraad te Velde Oost, is mij geen jurisprudentie bekend, dat de rechter tot een vrijspraak kwam op grond van het feit, dat het opzet des daders niet op de wederrechtelijkheid was gericht. Jurisprudentie, waarbij voor culpa gekleurde culpa wordt gevorderd ken ik in het geheel niet. De vraag of voor overtredingen gekleurde schuld vereist wordt dan wel kleurloze schuld voldoende is, verkeert voor mij nog in het stadium van een „non liquet”. RÖLING en LANGEMEYER zien het anders. Volgens hen eist de H.R. gekleurde schuld.

In het arrest H.R. 3 Mei 1949 N.J. 1949 No. 538, gaat het om het handelen in strijd met het bij of krachtens de Prijsopdrivings- en Hamsterwet bepaalde. Req. verklaarde ter zitting, dat hij aan een wachtmeester der Rijkspolitie had gevraagd of hij bepaalde prijzen (voor het stallen van rijwielen) mocht berekenen, waarop de wachtmeester mededeelde, dat hij met die prijzen geen moeilijkheden zou krijgen. De Tucht rechter nam aan, blijkens diens strafbaarverklaring van het feit in strijd met dit uitdrukkelijk voorgedragen verweer, dat de strafuitsluitingsgrond van afwezigheid van alle schuld niet aanwezig was. De Bijz. Pol. rechter schond door de mitsdien aan nietigheid lijdende tuchtbeschikking in zover te bevestigen, art. 358 S.V. zodat zijn vonnis niet in stand kan blijven.

B.V.A.R., na in zijn noot onder het arrest eerst te hebben besproken, dat, hoewel blijkens de geschiedenis der wet, dezelve voor overtredingen genoegzaam neemt met het begaan van het bloot materiële feit en de jurisprudentie tot 1916 dat standpunt ook huldigde, de H.R. bij zijn arrest dd. 19 Feb. 1916 N.J. 1916 blz. 631 dit standpunt verliet en bij afwezigheid van alle schuld straffeloosheid van de dader aannam, zich beroepende op de regel „geen straf „zonder schuld”. De H.R. wees er toen verder op dat het gemis aan schuld een verontschuldigbare dwaling omtrent de feitelijke omstandigheden betrof. Waarom hier niet gesproken kan worden van een gemis aan schuld omtrent de feitelijke omstandigheden en waarom wij moeten worden gevoerd in het duistere gebied der dwaling, ontgaat mij. Wanneer wij van de telastelegging het opzet niet bezwezen achten zeggen wij dat toch ook met ronde woorden en gaan wij niet spreken, dat er in casu een of andere verontschuldigbare dwaling aanwezig is.

RÖLING vervolgt enigszins suggestief: „Het is *duidelijk*” (ik cursiveer), „dat ook in andere gevallen van verontschuldigbare dwaling de schuld kan ontbreken en *dus*” (ik cursiveer) „op grond van „de regel „geen straf zonder schuld” de bestraffing moet achterwege „blijven. *Met name*” (ik cursiveer) „in de gevallen van verontschuldigbare dwaling omtrent de wederrechtelijkheid. *Immers*” (ik cursiveer) „waar voor de schuld het wezenlijke is de verhouding „van de dader tot de wederrechtelijkheid, is de eigenlijke strafuitsluitingsgrond de verontschuldigbare dwaling omtrent de wederrechtelijkheid. Deze kan in de eerste plaats berusten op een verontschuldigbare dwaling omtrent de feitelijke gebeurtenis. Maar de „dwaling t.a.v. de strafrechtelijke norm. Op dit punt heeft de H.R. „lijke. Er zijn immers verschillende gevallen denkbaar, waar men „wel weet wat men doet, doch meent en mag menen, dat wat men „doet rechtmatig is. Allereerst is mogelijk de verontschuldigbare „dwaling t.a.v. de strafrechtelijke norm. Op dit punt heeft de H.R. „beslist, dat er omstandigheden denkbaar zijn, waarin het niet-„kennen der verbods- of strafbepaling de strafrechtelijke *aansprakelijkheid*” (ik cursiveer met aantekening dat aansprakelijkheid niet is schuld, doch toerekening van schuld) „zou wegnemen (arr. H.R. „25 Juni 1923 N.J. 1923 p. 1294). Maar daarnaast is denkbaar, „dat men de normen wel kent, doch *verontschuldigbaar*” (ik cursiveer) „dwaalt t.a.v. de toepasselijkheid van de rechtvaardigingsgronden. Dergelijke dwaling kan alweer zijn een dwaling omtrent „de normen der rechtvaardiging en een dwaling omtrent de feitelijke „omstandigheden, waardoor de dader meende en menen mocht, dat „een rechtvaardigingsgrond aanwezig was.”

Ik noemde dit betoog suggestief en ter adstruatie nam ik de vrijheid om enkele woorden te cursiveren. Er komt bij, dat ik het in *theorie* geheel met RÖLING eens ben. Natuurlijk moet dogmatisch de schuld ook op de wederrechtelijkheid slaan. Maar daarom gaat het niet. De vraag is op welk standpunt behoort zich de praktijk

te stellen en op dit punt is de vraag of de schuld gekleurd of kleurloos moet worden opgevat een grote strijdvraag. Het gaat om het conflict tussen praktijk en theorie en waar dit conflict bestaat, maakt men zich m.i. aan een *petitio principii* schuldig, wanneer men het doet voorkomen of theorie en praktijk volkomen het zelfde standpunt huldigen. Dit brengt mij als rechter geen stap verder. Bovendien gaat RÖLING opereren met het begrip dwaling. Dit begrip werkt voor het schuldbegrip even verwarrend als het begrip rechtvaardigingsgrond of strafuitsluitingsgrond het wederrechtelijkheidsbegrip verwacht. Als rechter sta ik niet als zuiver objectief wetenschapsmens tegenover het te berechten geval, doch weet ik, dat ik al naar de mate van mijn kunnen en mogen een vrij grof compromis en nooit harmonie tussen theorie en praktijk kan bewerkstelligen. De rechter, die dat niet begrijpt, doch alleen maar kan rechtspreken wanneer hij in de casus het wetenschapsideaal kan bevredigen, deugt niet voor zijn taak. Ik had het ook idealer gevonden als de H.R. — zoals SIMONS wil — bij het „water-en-melk-„arrest” van 19 Feb. 1916 had beslist, dat req. moest worden ontslagen van rechtsvervolging wegens niet strafbaarheid van het *feit*, want bij gemis aan alle schuld is er Mangel am Tatbestand en is er dus geen strafbaar feit. Immers in theorie behoort de schuld tot de elementen van het delict. Het practisch resultaat zou echter zijn, dat men bij de deelneming hopeloos knijp loopt. Vandaar dat ik ook meezing in het koor, dat de *strafuitsluitingsgrond* „gemis aan „alle schuld” de strafbaarheid van de *dader* opheft. Het gaat in het betoog van RÖLING om de vraag of men op de zelfde wijze behoort te reageren tegenover een fietsenstaller, die als verweer voert: „Het „was helemaal niet mijn bedoeling om een te hoge prijs te berekenen „en ik heb al het mogelijke gedaan om dit te voorkomen” als tegenover de fietsenstaller, die als verweer voert: „Ik heb inderdaad een „te hoge prijs berekend, maar ik dacht, dat ik daartoe gerechtigd „was.” In theorie is gelijke behandeling van deze ongelijke gevallen wellicht wenselijk en denkbaar, maar in de praktijk zou ik vooralsnog de een niet, de ander wel strafbaar achten.

Tenslotte lijkt het mij, dat RÖLING zich weer aan een *petitio principii* schuldig maakt, wanneer hij aanneemt, dat men verontschuldigbaar dwaalt als men de norm wel kent, doch dwaalt ten aanzien van de toepasselijkheid van rechtvaardigingsgronden. Deze dwaling zou een rechtsdwaling zijn als men een rechtvaardigingsgrond meent te mogen aannemen, welke de wet niet kent (b.v. eigenrichting) of een grond aanneemt buiten de wettelijk erkende grenzen, (b.v. noodweer tegen een rechtmatige aanranding). Het wil mij voorkomen, dat de rechter in dit geval, ongeacht of hij een kleurloze dan wel een gekleurde schuld huldigt, die dwaling niet verontschuldigbaar zal achten. De dwaling zou een feitelijke dwaling zijn als de dader ten onrechte feitelijke omstandigheden aanneemt, die, zo ze bestonden, een rechtvaardigingsgrond zouden opleveren. Het wil mij voorkomen, dat in dat geval zij, die een gekleurde schuld eisen, deze

dwaling verschoonbaar noemen, doch dat de kleurlozen tot strafbaarheid zullen komen.

Het gehele begrip der dwaling is niets anders dan een verkeerd inzicht in de werkelijkheid en de gehele vraag of dit verkeerde inzicht hetzij in de feitelijke toestand hetzij in de rechtsregels al dan niet verschoonbaar is, is een schuldquaestie. Wanneer iemand eens anders goed, dat hij onder zich heeft, te eigen bate verkoopt, doch hij maakt mij duidelijk, dat hij meende, dat het zijn eigen goed was, dan spreek ik hem vrij van verduistering omdat in casu het telastgelegde opzet niet bewezen is. Met een verontschuldgbare dwaling heeft dit niets van doen. Het vage begrip dwaling verwatert de praktijk.

RÖLING betoogt in zijn noot, dat de H.R. in het betreffende arrest besliste, dat de fietsenstaller niet strafbaar was wegens gemis aan „alle schuld” en beweert in zijn verdere beschouwingen, dat de H.R. niet anders had mogen en kunnen beslissen indien de fietsenstaller er zich op had beroepen, dat hij te goeder trouw meende en mocht menen, dat hetgeen hij deed niet strafbaar was gesteld.

LANGEMEYER gaat verder en betoogt, dat de H.R. in het betreffende arrest *heeft* beslist, dat ten aanzien van overtredingen gekleurde schuld wordt geëist en dat de fietsenstaller straffeloos was, vermits diens schuld kleurloos was. Wel is hij door de noot van RÖLING onder het arrest in twijfel gebracht (zie zijn conclusie voorafgaande aan het arrest H.R. 22 Nov. 1949 N.J. 1950 no. 180). De mening van LANGEMEYER is des te merkwaardiger, omdat het in het geval van de fietsenstaller betreft een handelen in strijd met het bij of krachtens de Prijsopdrivings- en Hamsterwet bepaalde. Deze wet behoort tot de crisiswetgeving en hierboven sprak ik van die wetgeving veel kwaad. Het eigenaardige van die wet(geving) is echter, dat zij haar overtreders met een ander oog aanziet al naar gelang zij die wet(geving) gekleurd of kleurloos overtreden. Immers de strafbepalingen van die wetgeving luiden: „Opzettelijke overtreding van bij of krachtens deze/dit wet/besluit gegeven voorschriften wordt gestraft enz.” Hier wordt het gekleurde opzet in optima forma gehuldigd, want om opzettelijk een wettelijk voorschrift te overtreden moet men zich dat wettelijk voorschrift op zijn minst bewust zijn. Aanvankelijk hield die wetgeving ook de strafbepaling in: „Hij aan wiens schuld te wijten is, dat een bij of „krachtens deze/dit wet/besluit gesteld voorschrift niet wordt nagekomen enz.” Hier werd dus gekleurde culpa geëist. Maar in de praktijk kwam men met deze enge strafbepalingen niet uit en om der praktijk wille is van de gekleurde culpa al spoedig afgezien en luidt de desbetreffende bepaling thans: „Niet opzettelijke overtreding van bij of krachtens deze/dit wet/besluit gegeven voorschriften enz.”

Ik wil niet beweren, dat thans in de crisiswetgeving naast het met gekleurd opzet overtreden harer voorschriften mede het „fait „materiel” is strafbaar gesteld. Ik wil het liberaler opvatten en

stellen, dat de niet opzettelijke overtreding van het voorschrift in dezelfde vorm is strafbaar gesteld als de overtredingen in het algemeen, zodat, wil de feitelijke gedraging van de dader, die aan de inhoud van het voorschrift voldoet, tot strafbaarheid voeren, de gedragingen minstens culpoos moeten zijn (geen straf zonder schuld), maar ik twijfel of de mening van LANGEMEYER juist is, dat straffeloosheid ook volgt uit het zonder schuld niet weten, dat de wet verbiedt hetgeen men doet.

Deze quaestie kwam weer ter sprake in het arrest H.R. 22 Nov. 1949 N.J. 1950 No. 180.

RÖLING in zijn noot onder dit arrest parafraseert de casus positie aldus: „Het ging hier om de gelukkige bezitter van een nieuwe „motor, die alvorens zijn eerste rit te maken aan een opperwachtmeester al zijn papieren toonde, vragend of dit nu alles was, dat „hij nodig had en vervolgens in de vreugde der onschuld rijden ging. „— Waarna hij bekeurd werd wegens het niet hebben van een „nationaliteitsbewijs.”

Politierichter en Hof ontsloegen van rechtsvervolging wegens afwezigheid van *alle* schuld. Deze uitspraak werd betwist en de grief in cassatie was, dat de motorbezitter niets aan de opperwachtmeester gevraagd had omtrent dat nationaliteitsbewijs. De verdachte had aan de opperwachtmeester de vraag moeten stellen of een nationaliteitsbewijs of een gelijkwaardig document al dan niet vereist was, dan wel onder welke omstandigheden een zodanig document noodzakelijk was.

De onrechtmatigheid betreft de *laakbaarheid* van het in het delict als strafbaar omschrevene. De schuld betreft het verwijt aan den dader zò te hebben gehandeld d.i. het als strafbaar omschrevene te hebben geconcretiseerd. Men moet, hoe dicht de grenzen van het wederrechtelijkheidsbegrip en het schuldbegrip in de praktijk elkaar naderen, steeds de onrechtmatigheid als *zelfstandig vereiste* blijven afscheiden van de schuld als *zelfstandig vereiste*. Schuld is m.i. niet denkbaar zonder onrechtmatigheid. Onrechtmatigheid is m.i. wel denkbaar zonder schuld.

Het lijkt mij, dat LANGEMEYER aan dit alles wil tornen. Immers in zijn conclusie, voorafgaande aan het arrest H.R. 22 Nov. 1949 stelt hij:

„Naar mijn mening betekent „handelen in strijd met het bij of „„krachtens deze wet bepaalde” in een voorschrift als art. 12 van „de Prijsopdrivings- en Hamsterwet niets anders dan een korte „samenvatting van de omschrijvingen van alle gedrag, dat met „enige bepaling, gesteld bij of krachtens die wet in strijd komt. „Beantwoordt nu iemands gedrag aan hetgeen verboden is bij een „dier bepalingen, dan staat daarmee wederrechtelijkheid en in het „algemeen de strafbaarheid van dat gedrag vast en wordt aan de „beschrijving van dat gedrag zakelijk niets toegevoegd door de ver- „melding met welke bepaling het in strijd is, zodat die toevoeging „ook overbodig is. Gemis aan schuld met betrekking tot de strijdig-

..heid van het gedrag met die bepaling is dan dus zuiver gemis aan ..schuld met betrekking tot de wederrechtelijkheid, *niet*" (ik cursiveer) „tot enig die wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestandde..deel van het gedrag.”

Dit laatste zou dus betekenen, dat in de door LANGEMEYER bedoelde gevallen alleen gemis aan schuld omtrent de strafbaarheid, maar dan ook alléén gemis aan schuld omtrent de strafbaarheid, tot straffeloosheid mag leiden. Gemis aan schuld betreffende enig die wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestanddeel van het gedrag, ja zelfs gemis aan schuld betreffende het feitelijk gedrag in zijn geheel zou als zodanig *niet* tot straffeloosheid voeren. Het wil mij voorkomen, dat hiermede de zaak op haar kop wordt gesteld, daar tot nu toe theorie en praktijk aannamen, dat gemis aan schuld betreffende het feitelijk gedrag in zijn geheel mede insloot gemis aan schuld betreffende de strafbaarheid van het gedrag. Immers een gedrag, juist omdat het onrechtmatig is, kan slechts schuldig worden genoemd als dit gedrag op zich zelve, althans ten minste enig de wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestanddeel van het gedrag, schuldig is, d.w.z. ten aanzien van dat feitelijk gedrag in zijn geheel of enig de wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestanddeel van het gedrag den dader een verwijt treft.

Nu luidt de redactie van de strafbepalingen in de Prijsopdrivings- en Hamsterwet enigszins anders dan die van de bepalingen der crisiswetgeving in het algemeen. Het tweede lid van art. 12 dier wet stelt, overeenkomstig de hierboven aangegeven modus der crisiswetgeving en zoals door LANGEMEYER weergegeven, strafbaar het handelen in strijd met het bij of krachtens deze wet bepaalde. Maar het eerste lid van art. 12 stelt niet, zoals de crisiswetgeving in het algemeen, strafbaar het *opzettelijk* handelen in strijd met het bij of krachtens deze wet bepaalde (gekleurd opzet), maar wel het in strijd met het bij of krachtens deze wet bepaalde *opzettelijk* handelen. Hier is dus door de plaatsing van het woord „opzettelijk” de wederrechtelijkheid e.q. strafbaarheid geobjectiveerd (kleurloos opzet). Ik vraag mij echter af, wat in de opvatting van LANGEMEYER dan toch wel het verschil mag zijn tussen het dodelijke delict en het handelen in strijd met het bij of krachtens deze wet bepaalde sec. Wanneer in dat laatste schuld alleen maar zou betekenen schuld met betrekking tot de wederrechtelijkheid en niet schuld met betrekking tot enig die wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestanddeel van het gedrag, vraag ik mij voorts af wat in het dodelijke delict dan toch opzet e.q. gemis aan opzet wel zou kunnen zijn.

In het geval van de fietsenstaller wil LANGEMEYER, dat deze diens verweer aldus heeft gesteld: „Na de ingewonnen informatiën ..bij den wachtmeester verkeerde ik in de mening en mocht ik in ..die mening verkeren, dat ik gerechtigd was de prijs van een ..dubbeltje te berekenen en dat ik zulks doende daarmee niet in ..strijd handelde met het bij of krachtens de Prijsopdrivings- en ..Hamsterwet bepaalde.”

Dit verweer is wel kort, maar is in werkelijkheid niet gevoerd. In werkelijkheid luidde het verweer:

„Mij wordt niet verweten, dat ik de in strijd met de Prijsopdrivingswet zijnde te hoge prijs van een dubbeltje niet in rekening mocht brengen maar dat ik een prijs van een dubbeltje in rekening heb gebracht, waarvan het gevolg was, dat ik een hogere prijs in rekening bracht dan de wet toelaat.

„Ten aanzien van mijn feitelijke gedraging gaat Uw verwijt niet op. U kunt niet volhouden, dat ik — in het huidige verkeer — die prijs onvoorzichtig, onachtzaam, met gebrek aan de nodige voorzorg, met gebrek aan de nodige kennis of hoe U het begrip schuld ook feitelijk opvat, heb in rekening gebracht. Immers ik ben bij mijn gedraging niet te rade gegaan met mijn eigen — koekebakkers — voorzichtigheid, achtzaamheid, voorzorg, kennis enz., ook niet — het is waar — met de voorzichtigheid, achtzaamheid, voorzorg, kennis, enz., die de alwijze, bevelende bureaucraat in deze betracht zou hebben, doch wel gewapend met de achtzaamheid, voorzichtigheid, voorzorg, kennis enz. van de gemiddelde verkeersmens. Immers een wachtmeester der politie mag op dit gebied wel als zodanig worden gequalificeerd. Welnu, deze wachtmeester zou — zo hij in mijn geval had verkeerd — ook de prijs van een dubbeltje in rekening hebben gebracht. U zou bij Uw schuldtoetsing niet uitkomen indien U terzake het „kunnen en moeten kunnen” naar ’s daders subjectief vermogen als norm voor het al of niet onvoorzichtige, onachtzame, gebrek aan inzicht, gebrek aan kennis enz. aannam (subjectieve schuld), U zou te hoog mikken als U terzake alleen maar de alwijsheid van de bevelende bureaucraat maatgevend zoudt achten (objectieve schuld), doch U legt een behoorlijke maatstaf aan als U hetgeen de gemiddelde verkeersmens terzake had kunnen en moeten in acht nemen enz. als maatstaf neemt ter beantwoording van de vraag of mij voor mijn feitelijke gedraging een dubbeltje in rekening te hebben gebracht al dan niet een verwijt treft (praktijkopvatting omtrent schuld).”

Indien bij de overtredingen het element der schuld in de delictsomschrijving niet was geëlimineerd, zodat, zoals SIMONS wil, ook bij overtredingen de schuld moet worden te laste gelegd en bewezen, dan zou bij gemis aan schuld met betrekking tot de feitelijke gedraging, tevens implicerende gemis aan schuld ten aanzien van het gevolg, de telastelegging niet bewezen mogen worden verklaard en de dader wegens gebrek aan bewijs moeten worden vrijgesproken. De vraag of hetgeen van de telastelegging overbleef onder de strafwet viel, kwam dan niet eens meer aan de orde.

Het wil mij nog steeds voorkomen, dat, nu in de delictsomschrijving der overtredingen het schuldelement niet staat vermeld, de verdachte kan volstaan met aanneemlijk te maken, dat er gemis aan schuld is ten aanzien van zijn feitelijke gedraging. Immers indien de verdachte ten aanzien van dat gedrag geen verwijt treft dan geldt dit ten aanzien van dat gedrag „an und für sich”, dus met name

van het de wederrechtelijkheid bepalend bestaddeel van dat gedrag.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat RÖLING terecht aanneemt, dat de H.R. in het betreffende arrest verklaarde, dat de fietsenstaller straffeloos was omdat er afwezigheid van schuld ten aanzien van zijn feitelijk gedrag bestond en dat LANGEMEYER ten onrechte aanneemt, dat er gemis aan gekleurde schuld bestond.

In het geval van de motorbezitter is het m.i. niet anders. Deze behoefde in zijn verweer niet de nadruk te leggen, dat er ten aanzien van zijn rijden op het motorrijtuig afwezigheid van alle schuld bestond, maar wel ten aanzien van het de wederrechtelijkheid van dat gedrag bepalend feitelijk bestanddeel, dat hij *zonder nationaliteitsbewijs reed*. De feitenrechter nam m.i. terecht aan dat deze „treu-„herzige Biedermeyer” geen schuld treft ten aanzien van zijn handeling, dit is het rijden op een motorrijwiel *zonder in het bezit te zijn van een nationaliteitsbewijs*, omdat hij bij die handeling, wat betreft voorzichtigheid, voorzienigheid, kennis, doordachtheid of hoe men het schuldbegrip ook feitelijk belieft te omschrijven, niet is gekomen onder de maat van hetgeen te dien aanzien de gemiddelde verkeersmens — in casu de opperwachtmeester — zou hebben betracht. Er treft hem dus ten aanzien van die handeling, hoewel zij tot een laakbaar en strafbaar gevolg voerde, geen verwijt. Wederrechtelijkheid zonder schuld is best denkbaar.

De stellers van de grief in cassatie en met hen LANGEMEYER zien het anders en zeggen: Req. was niet te goeder trouw. Hij had niet aan de opperwachtmeester moeten vragen: „Aangezien ik niet graag „zonder alle vereiste papieren zou *willen* rijden, zou ik graag eens „weten of de in mijn bezit zijnde papieren alle vereiste papieren „omvatten”, doch hij had moeten vragen, althans mede moeten vragen: „Aan de papieren ontbreekt het vereiste nationaliteitsbewijs. „maar *mag* ik zonder dat bul toch met de motor rijden.”

De H.R., na eerst te hebben overwogen, dat de politierechter het aannemelijk achtte, dat de verdachte na het gesprek met de voormelde politie-ambtenaar (dus het gesprek naar aanleiding van de werkelijk gedane vraag) in de veronderstelling heeft verkeerd, dat hij thans veilig, dat wil zeggen, zonder het plegen van *een* (ik cursiveer) overtreding met bedoeld motorrijtuig kon rijden en er derhalve afwezigheid van *alle* (ik cursiveer) schuld mag worde aangenomen, antwoordt vervolgens de stellers van de grief in cassatie: „Wat wilt U eigenlijk nog met Uw eis omtrent die tweede vraag? „Nadat req. na zijn werkelijk gedane vraag gerust was gesteld, dat „hij met de aanwezige papieren zonder het plegen ook maar van „een enkele overtreding kon gaan rijden, behoefde het toch in het „brein van die man niet op te komen om nog eens te gaan vragen „of hij dan ook niet die en die bepaalde overtreding beging. Een „dergelijke vraag kan eigenlijk alleen maar opkomen bij hem, die „zich wel bewust is, dat zijn daad een strafbare overtreding op „levert, maar er is geen reden om aan te nemen, dat een dergelijke „bewustheid bij requirant aanwezig kan zijn geweest.”

Het antwoordt luidt letterlijk:

„Overwegende nopens het middel,

„dat dit op de stelling berust dat van afwezigheid van alle schuld „slechts dan sprake had kunnen zijn, indien de gerequireerde, advies „vragend, zulks had gedaan aldus, dat door hem de vraag was ge- „steld of een nationaliteitsbewijs of gelijkwaardig document al dan „niet vereist was, dan wel was gevraagd onder welke omstandig- „heden een zodanig document noodzakelijk was;

„dat echter de gedachte om hiernaar te vragen niet behoefde op „te komen bij een verontschuldgbare onbewustheid van het ver- „boden zijn der handeling, welke onder verscheiden omstandigheden „bij gerequireerde kon intreden, en geen grond aanwezig is om aan „te nemen, dat een dergelijke onbewustheid bij gerequireerde niet „aanwezig kan zijn geweest als gevolg van het voormelde gesprek „met de opperwachtmeester der Rijkspolitie Ten Bos te Losser, waar- „bij door gerequireerde een aantal bescheiden zijn overgelegd, ook „al moge de bovenbedoelde vraag toen niet door hem zijn gesteld.”

Het is waar, dat de H.R. met zoveel woorden spreekt van „een „verontschuldgbare onbewustheid van het verboden zijn der hande- „ling.” RÖLING juicht, dat bij dit arrest de victorie begint en dat de H.R. in zijn in vrij negatieve termen gesteld arrest, positief heeft verklaard, dat schuld alleen maar kan betekenen gekleurde schuld, zodat wanneer de schuld niet is gericht op de wederrechtelijkheid, de dader niet strafbaar zou zijn. Ik lees in dit arrest, dat de dader niet strafbaar was wegens gemis aan *alle* schuld. Wat dit betreft, de uitspraak van de feitenrechter is bevestigd en er bestaat m.i. geen twijfel aan, dat de feitenrechter onder gemis aan alle schuld verstond gemis aan schuld met betrekking tot de feitelijke handeling, althans met betrekking tot het de wederrechtelijkheid bepalend feitelijk bestanddeel der handeling. Dit bevredigde de stellers van de grief in cassatie en ook LANGEMEYER niet. Begrijp ik hun grief goed, dan zouden zij alleen gemis aan alle schuld willen aannemen, als er ten minste gemis aan gekleurde schuld is. Wat zij eigenlijk willen wanneer er alleen maar gemis aan schuld met betrekking tot de feitelijke handeling bestaat, is mij niet duidelijk. Wat de H.R. op dit punt wil is mij al evenmin duidelijk, omdat de H.R. in zijn antwoord spreekt van „verontschuldgbare onbewustheid van het „verboden zijn der handeling”, zodat de schuld weer is getrokken in de troebele sfeer van de „dwaling”.

Van de gekleurde schuld bij overtredingen naar het gekleurde opzet bij misdrijven „il n'y a qu'un pas”. Dit pasje maakt de Krijgsraad te Velde Oost in bovenvermeld vonnis inzake Bonvanie. Deze is te laste gelegd: „dat hij op tijd en plaats voormeld als commandant van een groep personen enz. . . . *met het opzet* Klaas Prins, „Lex Duif, Rutger Prins en Annigje Poepe, althans een of meer „personen *van het leven te beroven* enz. . . .” (zie het meer subsidair t.l.g.). Dit wordt bewezen verklaard en wordt gequalificeerd

als: „Het doen plegen van doodslag meermalen, doch in voortgezette „handeling gepleegd.”

Daarna gaat de Krijgsraad beklaagde's strafbaarheid onderzoeken. De in het Wetboek van Strafrecht geregelde strafuitsluitingsgronden worden terzijde gesteld en ook artikel 38 W.M.S.R. komt er niet aan te pas. Wel komt de Krijgsraad tot de overtuiging, dat beklaagde in de mening verkeerde, dat hij mocht handelen, zoals hij deed en dat beklaagde's opzet niet gericht was op de wederrechtelijkheid van zijn handelen en hem ook schuld ten aanzien van de wederrechtelijkheid van zijn handelwijze niet kan worden verweten.

Blijkbaar leest de Krijgsraad in het begrip „opzet” iets, dat er m.i. niet in ligt, n.l. dat het opzet mede gericht moet zijn op de wederrechtelijkheid der handeling althans beklaagde de wederrechtelijkheid zijner handeling had moeten en kunnen begrijpen. Het is een gewaagde stelling en er behoort durf toe haar te verdedigen. Maar als men haar verdedigt, doe het dan consequent en acht dan in het onderhavige geval *het te laste gelegde opzet* niet bewezen. Immers ten laste gelegd is, dat beklaagde *met het opzet* enz. Verstaat men onder opzet gekleurde opzet en acht men dat gekleurde opzet niet aanwezig, dan heeft de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging geput, dat beklaagde het hem ten laste gelegde heeft begaan, met name niet, dat hij *met het opzet* meerdere personen van het leven te *beroven* heeft gehandeld, zoals hem is te laste gelegd.

De Krijgsraad vond het blijkbaar veiliger om achter de brede rug van de H.R. dekking te zoeken, want na het ten laste gelegde *met opzet inclus*, te hebben bewezen verklaard en het bewezene te hebben gequalificeerd, komt in de vorm van de mysterieuze „dwaaling” de deus ex machina. Immers, de Krijgsraad overweegt dat beklaagde derhalve toen hij aan Van Essen de opdracht gaf de vier N.S.B.-ers te liquideren, wel is waar wederrechtelijk handelde, doch dwaalde ten aanzien van de wederrechtelijkheid van zijn handelen, derhalve niet strafbaar is en behoort te worden vrijgesproken.

Inderdaad, de nieuwste rechtspraak schijnt bij de overtredingen de schuld op de wederrechtelijkheid te betrekken en spreekt daarbij niet van gemis aan schuld betreffende de wederrechtelijkheid c.q. strafwaardigheid der handelig, doch van een verontschuldigbare onbewustheid van het verboden zijn der handeling. Daardoor hult zij zich in een wolk van vague shadows en mysterious halflights, waarin men de weerschijn moeilijk van het licht kan onderscheiden. Maar ten aanzien van de overtredingen bestaat er een tragisch conflict tussen theorie en praktijk, omdat in strijd met de theorie in de delictsomschrijving der overtredingen de schuld niet is vermeld. De praktijk tracht zich zo goed mogelijk er uit te wringen door het adagium „geen straf zonder schuld” tot een soort „strafuitsluitingsgrond” te verheffen. Maar ook dan is men er nog niet, omdat de samenstellers van ons strafwetboek al weer in strijd met de theorie het begrip schuld kleurloos hebben opgevat. Het wordt dus weer

persen en men wil „een verontschuldigbare onbewustheid van het „verboden zijn der handeling” in de vorm van de passe-par-tout „dwaling” tot strafuitsluitingsgrond verheffen. Elegant is dat alles niet, maar bij de overtredingen wellicht noodzakelijk.

Bij de misdrijven zitten wij niet zo diep in de impasse, omdat in de delictsomschrijving der misdrijven nimmer werd vergeten de dolus of de culpa te „strooien”. Het wordt mij daarom te machtig om — wil men nu eenmaal in het woordje „opzettelijk” het gekleurde opzet lezen — bij gemis aan gekleurd opzet het telastgelegde *toch maar* bewezen te verklaren, te kwalificeren en te doen alsof „gemis aan „opzet” tot een „strafuitsluitingsgrond” behoort, welke in de wandeling „dwaling” wordt genoemd. Deze slaafse navolging van de H.R. wordt mij wat al te serviel, want men neemt dan een tak voor de wortel.

„Sei einer Mann und folge mir nicht nach”. Deze woorden van Goethe's Werter maakte het Gerechtshof te Amsterdam tot de zijne. In zijn arrest van 2 Februari 1951 kwam het Hof in een overeenkomstig geval als dat van de Krijgsraad tot een niet-veroordeling. Ook het Hof erkende geen overmacht, doch op grond van gelijksoortige omstandigheden als de Krijgsraad aanwezig achtte, besliste het Hof, dat het op grond van dit alles van oordeel was, dat aan de bewezenverklaarde handeling het karakter ener wederrechtelijke levensberoving ontbrak, welk wederrechtelijk karakter, ofschoon zulks in de woorden van 289 S.R. niet tot uitdrukking is gekomen, niettemin als een vereiste voor de strafbaarheid van het daarin omschreven delict moet worden beschouwd, zodat deze handeling geen strafbaar feit oplevert.

Hoewel ik vind, dat in de woorden „van het leven *beroven*” het wederrechtelijk karakter der handeling wel degelijk tot uitdrukking is gebracht, kan ik mij met de inhoud van het arrest best verenigen. Het arrest doet levendig herinneren aan het „Veeartsenarrest” van de H.R. en komt ook daarop neer, dat het Hof zegt: „Uw handeling, „hoewel formeel strafbaar gesteld, vind ik materieel niet wederrechtelijk”. In de omstandigheden, waarin beklagde verkeerde, vond het Hof het doden van N.S.B.-ers niet wederrechtelijk, doch „richtiges Mittel zum richtigen Zweck”. Het klinkt wel wat cru, nu thans niemand meer aan een z.g. „Bijltjesdag” denkt, doch nu men gaarne met een beroep op de barmhartigheidsgedachte motiveert, dat de gevangenispoorten maar eens eindelijk moeten worden ontsloten voor onze voormalige volksverraders, landgenoten, die gedurende vijf jaren welbewust de vijand dienden en hem hand- en spandiensten verleenden. Het arrest doet denken aan een uitspraak van de Franse jury, die een moeder van kindermoord vrijsprak, omdat het een kind betrof dat door „un Boche” was verwekt. Het is allemaal waar, maar het aantrekkelijke in het arrest is zijn eerlijke oprechtheid. Het neemt het licht voor het licht en de wortel voor de wortel.

De Koninklijke Marine verontrust

door F. KALSHOVEN,

Luitenant ter zee (A) 2e klasse.

„Diefstal besmeurt onze vlag en ons
„geweten.”

Blijkens een beschikking van de Commandant Zeemacht Nederland van 24 April 1951, handelende over voorlopig arrest in geval van diefstal, zag deze autoriteit zich door de ontwikkeling in zijn bevelsgebied genoodzaakt, zijn commandanten te instrueren tot een scherp regiem tegen ontdekte daders van diefstal.

Hij vermeldde daarbij enige cijfers ter staving van de noodzaak van zijn instructie, en gaf enige maatregelen in overweging ter bestrijding van het verschijnsel.

Dit verschijnsel van diefstal in de marine vertoont verschillende facetten, die de moeite van het belichten waard zijn.

1. DE MARINE EN DIEFSTAL.

Elke diefstal is een ernstige zaak. Slechts weinigen zullen daartegenover de houding aannemen van „pastoor Poncke”¹⁾; in het algemeen is niemand gediend van bezitsverlies van vermogensbestanddelen, en zeker niet als een andere burger zich daardoor kwaadwillig weet te verrijken.

Maar in de marine is diefstal wel bijzonder laakbaar. De marine is een gesloten gemeenschap, waarin het gehele personeel onderling in nauwe relatie gehouden wordt. Onder de vele tradities die deze vorm van samenleven mogelijk maken, neemt het onderling vertrouwen een vooraanstaande plaats in. In veel mindere mate dan in de burgermaatschappij kan men in de marine die bezit-beschermende maatregelen nemen, die een „goed huisvader” betamen. Hierbij behoeven we niet uitsluitend te denken aan de kleine en zeer kleine schepen, waar elk lid van de bemanning nauwelijks in de gelegenheid is zijn bezittingen te separeren van die zijner collega's: de stelling geldt evenzeer voor de grote schepen en de inrichtingen der zeemacht. In de marine is een algemeen geldend principe, dat in een zo klein mogelijke ruimte een maximum aan personeel met zijn bezittingen wordt gehuisvest.

Een van de pijlers van de marine behoort derhalve te zijn een vanzelfsprekend onderling vertrouwen, dat ieder de bezittingen van anderen zal respecteren; dit vertrouwen moet in hoge mate de plaats kunnen innemen van de goed gesloten huisdeur in de helder verlichte straat der burgermaatschappij. Dit onderling vertrouwen nu is onbestaanbaar gelijktijdig met diefstal.

¹⁾ De hoofdpersoon uit het gelijknamige boek van Eekhout, die de mening was toegedaan, dat hij hier op aarde slechts de „houder” was van zijn goederen en geld en die bovendien ervan uitging dat hij, die van die bezittingen kwam stelen, blijkbaar grotere behoefte had dan hijzelf, al was de pastoor ook zo arm als Job.

Er is nog een tweede reden, waarom diefstal, speciaal van medeschepelingen, onduldbaar is. Janmaat behoort in het algemeen tot de categorie van min-draagkrachtigen (hierbij denk ik niet aan die enkele zeemiliciens, die een auto onder hun eigendommen tellen!). Hij ontvangt elke maand een bedrag van *f* 60.— tot *f* 100.— aan salaris en dient daarvan zijn plunje te onderhouden, zijn passagieren en permissies te bekostigen, zijn „Zware Weduwe” of sigaretten aan te kopen, enz. Dat dit bij het bestaande prijsniveau niet altijd eenvoudig is, behoeft geen betoog.

Ook zijn bezittingen zijn gewoonlijk niet zo talrijk en waardevol, dat hij daardoor in de personele belasting valt; integendeel, een hologe èn een vulpen maakt hem al tot een kapitalist onder zijn maten.

Men kan dus wel zeggen, dat in de marine diefstal enerzijds bijzonder eenvoudig is, anderzijds extra laakbaar; en dat het door diefstal aan een medeschepeling toegebrachte leed bijzonder groot is.

2. STATISTISCHE GEGEVENS.

Teneinde te onderzoeken in welke mate na de oorlog de verschillende delicten en speciaal diefstal in de marine voorkwamen, stelde ik uit de ter beschikking staande gegevens sinds 1946 een tweetal statistieken samen, waarvan de eerste aangeeft de door de Zee-krijgsraad te 's Gravenhage veroordeelde delinquenten, de tweede de door deze delinquenten bedreven misdrijven (resp. bijlage I en II).

Deze statistieken dienen te worden samengelezen met de in bijlage III opgenomen cijfers betreffende het verloop van de personeelssterkte in Nederland in die jaren.

Ter toelichting op bijlagen I en II diene het volgende.

Uitsluitend werden geteld die gevallen, welke zich in Nederland of aan boord van schepen met thuishaven in Nederland afspeelden. Het ging hierbij immers niet om de activiteit van genoemde Zee-krijgsraad (die ook zaken berechtte uit Engeland, Indonesië, de Antillen enz.), maar om de in de Nederlandse marinesfeer gepleegde delicten.

De feiten en de daders werden geteld in het jaar van het plegen, niet in dat van de berechting.

Werd iemand veroordeeld wegens verschillende feiten, die elk in een andere groep vielen, dan werd hij als dader geteld in elk dier categorieën. Een feit gepleegd door enige mededaders werd als één feit geteld, terwijl alle daders apart werden gerekend. Omgekeerd, wanneer aan een dader meer feiten waren telastgelegd of het feit meermalen was gepleegd, werden zoveel „punten” toegekend als in de telastlegging waren opgenomen en bewezen werden geacht. Hierbij stuitte ik herhaaldelijk op gevallen, waarbij voor bewezen werd aangenomen, dat X. „in een bepaalde periode op verschillende tijd-„stippen” enig feit had bedreven; qualificeerde het vonnis dit als „meermalen” gepleegd, dan nam ik aan dat het driemaal was geweest, aldus het hypothetische minimum in de plaats stellend van de onbekende historische werkelijkheid.

De getallen betreffende 1951 voorzover die thans bekend zijn, vermeld ik niet, alhoewel het verleidelijk was dat wèl te doen. De tendenz die uit de cijfers blijkt, zet zich n.l. in dit jaar voort. Maar anderzijds kan het beeld over het lopende jaar nog slechts hoogst onzuiver zijn.

3. CONCLUSIES DAARUIT.

Uit de statistieken blijkt het volgende. De jaren 1946 en 1947 staan in het teken van talrijke vermogensdelicten, w.o. diefstallen.

De marine was bezig aan zijn reconstructie in Nederland met veel nieuw en tijdelijk personeel en vermoeid ouder personeel; aan de wal was alles schaars en duur, en vele goederen gedistribueerd. Grote diefstallen kwamen voor: levensmiddelen, auto-onderdelen, benzine, kleding, rantsoenbonnen enz. Deze diefstallen ten nadele van de marine hadden verre de overhand op die van medeschepeelingen. Dikwijls werd gewerkt in groepsverband.

Het accent begint in 1947 reeds te veranderen, en de voortzetting van die verandering vindt men in 1948 en 1949: de militaire misdrijven tonen de grootste getallen. Dit was de tijd van de talrijke Indië-deserteurs, en ook andere militaire delicten waren frequent. In die jaren ging het oudere personeel zeggen, dat de marine „niet „meer was wat zij vóór de oorlog geweest was”; en hierin hadden die zegslieden ongetwijfeld gelijk, want de marine worstelde met het probleem om aan een (zoals gezegd) grote toevloed van nieuw personeel, hetwelk drager was van de oorlogsidee dat tuchteloosheid een deugd was, de noodzakelijke discipline op te leggen.

Terwijl — in het jaar 1949 — de militaire tucht nog geenszins hersteld was, kwam een nieuw verschijnsel naar voren, dat zich sindsdien heeft voortgezet: de diefstal begon wederom sprongsgewijs toe te nemen, en wel belangrijk sneller dan de toeneming van de personeelssterkte. Thans echter had zij een ander karakter gekregen dan in '46-'47; de economische situatie in Nederland had zich, vooral op de goederenmarkt, gewijzigd, de distributie liep op haar eind, de ergste schaarste was voorbij. Met andere woorden, de markt voor ontvreemde goederen was niet meer zó florissant als in die eerste na-oorlogse jaren. Bepaalde groepen personeel (KMR TV, oorlogsvrijwilligers) hadden de marine verlaten of waren nog slechts een fractie van hun aanvangssterkte. Het is dan ook een nieuwe vorm van diefstal die zich sindsdien in hoofdzaak deed gelden: geld en goederen van medeschepeelingen moesten het in steeds ernstiger mate ontgelden.

Het verschijnsel is ernstiger dan uit de cijfers kan spreken. Deze cijfers geven slechts aan de aangegeven diefstallen met bekende daders, die door de krijgsraad werden berecht en waarop een veroordeling volgde. Hierbij moet nog in het oog gehouden worden, dat een verwijzing naar de krijgsraad menigmaal slechts een selectie inhoudt van alle euvele daden, door betrokkene bedreven. Bovendien blijven van vele aangegeven diefstallen de daders onbekend, en

tenslotte worden niet alle vermoedelijke diefstallen door de benadeelden aangegeven.

In de periode van October 1950 tot Juli 1951, derhalve in negen maanden, werd *aangifte* gedaan van 207 diefstallen binnen de marine in Nederland, waarvan de daders *onbekend* bleven !

Hiermede is het verschijnsel geconstateerd. Maar dit kan niet voldoende zijn; ik wil althans een poging wagen enige oorzaken aan te geven.

4. DE OORZAKEN.

Reeds eerder merkte ik op, dat de economische situatie in Nederland sinds de oorlog diefstal (in het algemeen vermogensdelicten) in de hand werkt. Was het eerst de ontstellende goederenschaarste, in later jaren bleef het prijsniveau dermate hoog dat het reële inkomen sterk verlaagd bleef en consumptiebeperking een eis werd (bleef) voor vrijwel alle inkomensgroepen. Deze verschijnselen konden onmogelijk worden opgevangen door de aarzelend toegekende loonsverhogingen die in die tijd ons allen toevielen. En zo is dan ook het reële inkomen van de marineschepeling zodanig, dat hij zich enige beperkingen in zijn verteringen dient op te leggen. Wenst hij dit niet — dan kan hij het salaris van een of meer zijner maten voor zichzelf in gebruik nemen d.m.v. diefstal, al dan niet gequalificeerd.

Het is wel duidelijk, dat dit enkele motief niet kan dienen ter verklaring. Het geval, dat een marineman steelt uit *nood*, omdat hij werkelijk niet rond kan komen en geen brood meer heeft om te eten, kan ik mij maar moeilijk indenken. Er was meer nodig; en dit meerdere is een verandering van mentaliteit.

Het is een complex van gedachten, die de rem van een potentiële dief behoren te zijn; primair de „afkeer van de zonde”, i.e. erkenning van een scheiding tussen mijn en dijn. Daarnaast het realiseren van risico, vrees voor de infamerende werking van veroordeling, angst voor vrijheidsberoving.

Speciale redenen, waardoor in de marine de preventieve werking van dit gedachteproces verzwakt zou worden, zijn mij niet bekend. Klaarblijkelijk lijdt de marine onder een verschijnsel, dat wijder verbreid is. Helaas staan mij hierover geen cijfers ter beschikking; bovendien is een verandering in mentaliteit moeilijk statistisch weer te geven !

Op dit punt zal menig een op de lippen hebben: „waarom zegt hij „niet gewoon dat de oorlog '39-'45 hieraan debet is?” Ik wil hierop meteen antwoorden, dat ook deze oorlog mij nog niet voldoende verklaring is. Ongetwijfeld zijn er in die periode vele factoren geweest, die de bodem vruchtbaar maakten en zelfs de kiemen legden voor de ontwikkeling van thans. De bezetting bracht verkrachting van alle normen die een goed mens erkent. En mocht dit verontwaardiging wekken, daarentegen leerde het verzet, hoe men juist door die per se laakbare handelingen een held kon worden. De norm was

overboord gezet, het risico werd niet geacht; het vonnis bracht geen infamie meer, de gevangenis was de plaats waar de besten van ons volk toefden. Hierbij kwam, dat vooral in het laatst van de oorlog de materiële nood dermate hoog gestegen was, dat gehele bevolkingsgroepen verkeerden in een positie van overmacht wanneer zij zich vergrepen aan „goederen die geheel of gedeeltelijk aan anderen „toebehoorden”.

Na de bevrijding keerde langzamerhand de orde terug. Begrijpelijk viel het zeer velen moeilijk, nu ook meteen weer te gaan wandelen op het rechte pad dat de rechtschappen burger past. Daar werkte — zoals gezegd — de economische situatie ook niet aan mee. Ouderen hadden de geestespreventie verloren, jongeren hadden die nauwelijks of helemaal niet gekend. Dit nu is zeker een factor, die ook nu nog, meer dan zes jaren na de oorlog, doorwerkt.

Maar ik ben van mening, dat een normaal geestelijk herstel na afloop van de oorlog betrekkelijk spoedig tevens herstel van het normbesef had kunnen brengen. Dit geestelijk herstel, niet alleen van het Nederlandse maar van vele volkeren, wordt tegengehouden door de ontwikkeling die sindsdien heeft plaatsgehad.

Het is niet dienstig, hier die ontwikkeling uitvoerig te schetsen; dit periodiek is geen politiek tijdschrift. Slechts wil ik zeggen, dat de verwachting waarmee ook het Nederlandse volk uit de oorlog kwam, dat het kwaad was uitgewoed, wel zwaar beproefd werd en wordt. Er is sindsdien een spanning blijven bestaan in de wereld, die — mede door de snelle en grondige verbreiding der berichten — een continue druk uitoefent op iedereen. De sfeer waarin wij leven, is *hoogst* ongezond. Dit komt tot uiting op het spreekuur van psychiaters en zenuwartsen; maar evenzeer op de terechtzittingen! De vergaande onverschilligheid t.o.v. het gepleegde feit, die steeds weer tevoorschijn komt bij allerlei soort beklagden, is een wezenlijk bestanddeel van de tijd waarin wij leven.

Voor deze generaties is het niet zo vreselijk belangrijk, wat men doet; als men maar iets omhanden heeft en behoorlijk verdient. En verder — wachten.

Hierdoor wordt de motivering enigszins begrijpelijk, die voor de krijgsraad vele (geld)dieven van hun daad geven: ik had niets te roken. Met andere woorden gezegd: het kan me niet schelen wat ik doe, en de gevolgen ervan interesseren me ook maar matig. Een hoogst ernstig ziektebeeld!

5. WELKE REMEDIE ?

Vragen wij ons thans af welke remediën hier kunnen baten, dan wil ik me al aanstonds beperken tot de marine. Want het is wel duidelijk, dat een toestand van vertrouwend samenwerken tussen de volkeren, een toestand die men werkelijk als stabiel zou durven zien, na enige tijd de oplossing van dit en andere vraagstukken zou brengen. Maar ik schrijf niet over Utopia.

Kan de Zeekrijgsraad bijdragen aan de bestrijding? Bij vele van de voor het hekje verschenen dieven, die in de dienst gehandhaafd bleven, schijnt toch de straf wel iets gedaan te hebben, want het percentage recidivisten is niet hoog. Blijkbaar gaf toch in vele gevallen het vonnis een schok, die der veroordeelden onverschilligheid voldoende ophief om hen te laten zien, dat zij voortaan toch maar beter wat enger grenzen aan hun handelingsvrijheid konden trekken. Hierbij laat ik buiten beschouwing, of vrijheidsstraf OV dan wel VV werd opgelegd, of de reclassering werd ingeschakeld; want in het ene geval is er de ongewenste vrijheidsberoving die het effect van het vonnis schraagt, in het andere de dreiging met die vrijheidsberoving.

Het „tarief” dat de Zeekrijgsraad sinds enige tijd hanteert bij de berechting van de „betrekkelijk kleine” diefstallen, waar het hier om gaat, is waarlijk niet licht; usancieel is vier maanden gev.str. OV zonder ontslag voor ieder, die voor de eerste maal verschijnt, het niet al te bont heeft gemaakt en niet onder zeer bijzondere omstandigheden tot zijn daad kwam. Zoals gezegd, menigmaal schrikt dit de veroordeelde af van verdere activiteiten op het hellende vlak. Maar even evident is, dat ondanks regelmatige uitlezingen dit plafond maar weinig effect heeft op het overige personeel; de cijfers laten geen andere conclusie toe. In het licht van wat eerder gezegd werd over de oorzaken, kan dit nauwelijks verbazing wekken. Ik meen dan ook, dat de Krijgsraad er niet in zal slagen, door generaal-preventieve straffen het kwaad in de kern te raken. De bestrijding zal dienen te geschieden in de marine zelf.

Dit werd ook tot uitdrukking gebracht in de O.B.A.Z.N. 131 van de Commandant Zeemacht Nederland, waar men leest: „het „toepassen van deugdelijke maatregelen van interne contrôle en . . . „de leden der bemanning met nadruk en bij herhaling onder het oog „brengen, dat zij de hun toekomende gelden, kostbaarheden, kleding- „stukken enz. zo veilig mogelijk dienen op te bergen. . . .” Dit lijkt heel wat; nietwaar, ook in de burgermaatschappij heeft men die contrôle (politie), en dat veilige opbergen is een eis die elk goed huisvader steeds voor ogen houdt. Alleen, in de marine is het effect veel minder dan de woorden laten verwachten. Janmaat heeft een keurig kastje, waarin hij zijn niet te grote eigendommen kan opbergen; maar op zijn slot passen sleutels van vele collega's. Zijn scharnier zit in hout geschroefd. Hij wordt even van dat kastje weggeroepen en laat het even openstaan. Hij wast zijn plunje en hangt die openlijk te drogen. Enzovoort!

Nogmaals, van de leden der bemanning kan onmogelijk geëist worden, dat zij het hunne *afdoende* weten te beschermen; net zomin als men kan verwachten in een huisgezin, dat Piet constant al zijn speelgoed beschermt tegen Klaas. Er *moet* in de marine teruggevonden worden de teamgeest, die de beste bescherming betekent. En dit besef zal moeten doordringen van hoog tot laag.

Ik weet niet, hoe dit zal gebeuren. Men zegt mij, dat de opleidingen te kort zijn; dat er niet genoeg gevaren wordt en teveel gepassagierd; dat de divisiechefs zich niet genoeg van hun personeel aantrekken; dat het bakkensysteem (met echte baksmeesters) alle moeilijkheden zou oplossen. Wellicht is de weelde van de maandelijks uitbetaling in plaats van een wekelijkse of desnoods veertien-daagse te groot. Wat hiervan ook zij, voor mij staat vast dat, ondanks de diepere achtergrond van het verschijnsel, de marineleiding de mogelijkheid — en daarmee de dringende taak — heeft, een verandering te bewerkstelligen in de mentaliteit onder het personeel. Het is niet voldoende, grote en fraaie advertenties in de krant te zetten, dat Jantje of Pietje het bij de marine zo leuk heeft. Daarnaast moet men het er dan ook werkelijk „leuk” maken!

De praktijk bewijst dat dit niet zo maar losse opmerkingen zijn. Zo nu en dan heeft de marine een schip in de vaart met personeel, dat daar enige tijd achtereenvolgens op dient; is dan op dat schip tenslotte de geest goed, dan wordt er *niet* gestolen, terwijl niemand zijn kastje behoeft af te sluiten. Pas wanneer de gehele marine dat stadium heeft bereikt, zullen vlag en geweten weer onbesmeurd zijn!

November 1951.

Bijlage I.

Jaar	Totaal aantal veroordeelden	Waarvan terzake van:			
		diefstal	andere vermogensdelicten	overige commune delicten	militaire delicten
1946	185	a. 24	a. 8	a. 8	a. 7
		b. 30	b. 13	b. 8	b. 20
		c. 22	c. 22	c. 15	c. 8
		d. 76	d. 43	d. 31	d. 35
1947	270	a. 47	a. 24	a. 14	a. 27
		b. 26	b. 12	b. 8	b. 15
		c. 29	c. 20	c. 2	c. 46
		d. 102	d. 56	d. 24	d. 88
1948	195	a. 25	a. 12	a. 24	a. 33
		b. 8	b. 5	b. 13	b. 12
		c. 11	c. 10	c. 13	c. 29
		d. 44	d. 27	d. 50	d. 74
1949	211	a. 39	a. 15	a. 15	a. 41
		c. 26	c. 7	c. 17	c. 51
		d. 65	d. 22	d. 32	d. 92
		a. 38	a. 15	a. 15	a. 26
1950	185	c. 32	c. 17	c. 11	c. 31
		d. 70	d. 32	d. 26	d. 57

a. beroepsmilitairen; b. oorlogsvrijwilligers; c. overigen; d. totaal.

Bijlage II.

Jaar	Totaal aantal feiten	Waarvan opleverden:			
		diefstal	andere vermogens- delicten	overige commune delicten	militaire delicten
1946	209	66	54	35	54
1947	316	128	66	27	95
1948	232	54	41	55	82
1949	263	81	34	42	106
1950	269	111	40	40	68

Bijlage III.

Gemiddelde sterkte personeel der Koninklijke Marine in werkelijke dienst, geplaatst in het bevelsgebied Nederland.

Jaar	Beroeps	O.V.W.	Overigen	Totaal
1946	5079	11378	5290	21747
1947	8083	2879	6228	17190
1948	7834	2256	6135	16225
1949	9282	688	9328	20098
1950	10214	138	7275	17727

MILITAIRE RECHTSPRAAK.**Krijgsraad te Velde West.**

Vonnis van 2 Januari 1952 *).

President: Majoor Mr K. J. L. M. van der Vijver; *Leden:* Kap. K. A. de Vries en Eerste Luit. J. Mol.

Raadsman: Mr H. J. J. van den Biessen.

Diefstal in vereniging, voorafgegaan en vergezeld van bedreiging: een drietal militairen van het Nederlandse Detachment V.N. Korea houdt in Tokio een taxichauffeur, onder bedreiging met een pistool, aan en ontdoet hem van zijn geld. Eén hunner richt het pistool; de ander kijkt uit en de derde fouwilleert het slachtoffer.

Voor schuldigverklaring aan deze mededaderschap behoeft niet te komen vaststaan, wie de ontvreemding zelve heeft gepleegd. mits maar is komen vast te staan dat de handeling door de drie militairen tezamen en in gemeen overleg is ondernomen en ten uitvoer gebracht.

*) Men zie in dit verband het vonnis van de Krijgsraad te Velde (Indonesië) van 19 Juli 1947 in N.J. 1949 No. 747. (Red. M.R.T.)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. C. R., geboren 19 Februari 1926, vrijwillig soldaat 1e klasse, ingedeeld bij het Nederlands Detachement Verenigde Naties Korea, thans ingedeeld bij het Demobilisatie-Centrum Koninklijke Landmacht te Amersfoort, en in arrest in het Huis van Bewaring II te 's-Gravenhage, beklaagde,

Gezien de beschikking tot verwijzing dd. . . . ;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 2 Januari 1952 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot negen maanden gevangenisstraf met aftrek voorarrest, handhaving arrest en verlaging tot de stand van soldaat laagste klasse, en gehoord de voorlezing van deze schriftuur;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklaagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als militair van het Nederlands Detachement Verenigde Naties Korea op of omstreeks 25 Augustus 1951 te Tokio — in „elk geval in Japan — tezamen en in vereniging met de soldaten „H. J. A. C. en W. E., met het oogmerk van wederrechtelijke toe- „eigening heeft weggenomen een geldswaardig bedrag van 920 Yen „of daaromtrent, toebehorende aan Shigeru OKADA, — in elk ge- „val aan anderen of een ander dan aan hem beklaagde en zijn kor- „nuiten of een of meer hunner — zulks voorafgegaan en vergezeld „van bedreiging met geweld tegen genoemde OKADA, gepleegd met „het oogmerk om die diefstal gemakkelijk te maken, hebbende hij, „beklaagde, alstoen aldaar — na te voren met genoemde kornuiten „te hebben overlegd en te zijn overeengekomen om gezamenlijk een „taxichauffeur onder bedreiging met een pistool van zijn geld te „beroven en na daartoe met die kornuiten in een taxi te hebben „plaatsgenomen en een eindweegs zich te hebben daarmee doen ver- „voeren — nadat de chauffeur van die taxi op aanwijzing van een „of meer hunner op een stille weg had gestopt, de taxi verlaten en „zorgvuldig in de omgeving rondgekeken om zich te overtuigen, „dat geen onmiddellijk onraad was te duchten, zulks terwijl ver- „volgens alstoen aldaar soldaat E. van zeer nabij en voor deze „duidelijk zichtbaar dreigende een pistool heeft gericht op die „chauffeur, zijnde meergenoemde OKADA, daarbij in de Engelse taal „diens geld opeisende, en soldaat C. meergenoemde OKADA heeft „gefouilleerd naar geld of kostbaarheden en tenslotte uit een tas, „welke in de cabine van die taxi lag, bovenvermeld geldswaardig „bedrag, toebehorende als voormeld, met het oogmerk van weder- „rechtelijke toeëigening heeft weggenomen”;

Subsidiair: „— indien terzake van het vorenstaande geen veroor- „deling mocht volgen — dat hij . . . opzettelijk behulpzaam is ge- „weest bij het plegen van opgemeld misdrijf door alstoen aldaar,

„terwijl hij op de hoogte was van het voornemen van C. en E. voor-
 „noemd tot het plegen van opgemeld misdrijf en daarmee instemde,
 „telkens met dat opzet mede plaats te nemen en mee te rijden in een
 „taxi, zoals primair gesteld en vervolgens na op een stille weg met
 „zijn kornuiten te zijn uitgestapt— zorgvuldig in de omgeving uit
 „te kijken naar mogelijk onraad, voordat en terwijl zijn kornuiten
 „het voorgenomen misdrijf uitvoerden”;

meer subsidiair: „—indien terzake van het primair en subsidiair
 „gestelde geen veroordeling mocht volgen — dat hij in kwaliteit,
 „ten tijde en ter plaatse als primair gesteld, opzettelijk uit de op-
 „brengst van vorengenoemd door misdrijf door C. en (of) E. voor-
 „noemd gekregen gelden voordeel heeft getrokken, door alstoen al-
 „daar opzettelijk van die opbrengst in een restaurant verteringen te
 „maken”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk
 heeft verklaard:

dat hij op 25 Augustus 1951, terwijl hij als soldaat 1e klasse in
 militaire dienst was bij het NDVN Korea, te Tokio met de soldaten
 H. J. A. C. en W. E. een afspraak heeft gemaakt om tezamen een
 taxichauffeur te beroven teneinde aan geld te komen; dat zij daarna
 met hun drieën naar een militair hospitaal zijn gegaan, waar een
 zekere NOOIJEN lag, van wie zij wisten dat hij een pistool had; dat
 NOOIJEN daar toen niet aanwezig was, waarna hij — beklaagde —
 de goederenzak van NOOIJEN doorzocht, doch niets vond, waarna
 E. het pistool vond; dat E. dat pistool, dat geladen was, bij zich
 heeft gestoken; dat hij met beide voornoemde soldaten toen plaats
 heeft genomen in een taxi, welke bestuurd werd door een Japanse
 chauffeur; dat zij buiten het centrum van de stad zijn gereden, al-
 waar C. de chauffeur in een afgelegen straatje heeft laten stoppen;
 dat zij toen alle drie de taxi uitgegaan zijn; dat E., nadat hij de
 omgeving verkend had, de taxichauffeur met het pistool heeft ge-
 dreigd door dit op hem te richten, hem daarbij in het Engels som-
 merende zijn geld af te geven; dat terwijl hij, beklaagde, buiten de
 taxi, practisch tegen C. aan stond rond te kijken, spiedend naar onraad;
 C. tijdens deze bedreiging de taxichauffeur heeft gefouilleerd, en
 hem een geldsbedrag heeft afgenomen; dat hij zag, dat C. dat geld
 wegnam uit een lederen tas, die de taxichauffeur bij zich in de taxi
 had; dat toen C. het geld in zijn bezit had, hij, beklaagde, naar de
 achterzijde van de taxi twee meisjes zag naderen, waarop hij hard
 van de taxi is weggelopen, meteen gevolgd door C.; . . . enz.;

Overwegende, dat als getuige ten processe onder meer zakelijk
 heeft verklaard H. J. A. C., oud 24 jaar. . . . enz.

post alia:

Overwegende, dat uit voormelde bewijsmiddelen de navolgende
 daadzaken en omstandigheden als ten processe vaststaande zijn te
 beschouwen, te weten: dat beklaagde tezamen met E. en C. een af-
 sprak heeft gemaakt om een taxichauffeur van zijn geld te be-

roven; dat beklagde met E. en C. na die afspraak naar een zekere NOOIJEN zijn gegaan om daar aan een revolver te komen; dat zij NOOIJEN niet aantreffen, waarna beklagde in de goederen van NOOIJEN naar een revolver heeft gezocht; dat beklagde die revolver niet vond waarna E. ging zoeken en die revolver vond; dat zij daarna in een taxi hebben plaats genomen en nadat die taxi op de plaats waar de beroving heeft plaatsgevonden was gestopt, met zijn drieën zijn uitgestapt waarna beklagde practisch aanleunend tegen C. achter de auto heeft plaats genomen en daar spiedend naar mogelijk onraad heeft uitgekeken; dat toen de bedreiging met geweld door E. met bovengenoemde revolver en de diefstal door C. is geschied; dat bij nadering van enige meisjes beklagde en C. te samen zijn weggelopen; dat daarna beklagde en C. verteringen in een restaurant hebben gemaakt en met o.m. het geroofde geld hebben betaald;

Overwegende, dat onder meer primair is ten laste gelegd diefstal voorafgegaan en vergezeld van bedreiging met geweld in vereniging; dat om een schuldigverklaring hieraan uit te spreken niet hoeft komen vast te staan, wie, beklagde of de beide anderen, E. of C., de ontvreemding op zich zelve zou hebben gepleegd, mits maar is komen vast te staan, gelijk in casu is geschied en de Krijgsraad ook als vaststaand aanneemt, dat de handeling door beklagde en E. en C. tezamen en in gemeen overleg is ondernomen en ten uitvoer gebracht;

(*post alia*):

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Diefstal, voorafgegaan en vergezeld van bedreiging met geweld tegen personen, gepleegd met het oogmerk om die diefstal gemakkelijk te maken, terwijl dit feit wordt gepleegd door twee of meer verenigde personen*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 312 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat, nu het primair ten laste gelegde bewezen is, een onderzoek naar het subsidiair en meer subsidiair ten laste gelegde overbodig is;

[Dictum: Veroordeelt beklagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *vijf maanden* *) met bepaling, dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht bij de uit-

*) Tegen C. werd geëist één jaar, en tegen E. — tegen elk van wie een afzonderlijke strafvervolging is ingesteld, waarschijnlijk met C. of R. als getuige — werd één jaar en zes maanden gevangenisstraf, voor beiden met aftrek van vóórarrest en met handhaving van het arrest.

Beiden werden schuldig verklaard aan *diefstal, voorafgegaan en vergezeld van bedreiging met geweld tegen personen, gepleegd met het oogmerk om die diefstal gemakkelijk te maken, terwijl dit feit wordt gepleegd door twee of meer verenigde personen*.

C. werd veroordeeld tot 7 maanden gevangenisstraf met aftrek, E. tot een jaar en twee maanden gevangenisstraf, met aftrek, en met ontslag zonder ontzetting.

Tegen beiden werd het bestaande arrest gehandhaafd.

voering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht;

Bekrachtigt het bestaande arrest;

Verlaagt beklagde tot de stand van soldaat in de laagste klasse;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij — *Red.*].

NASCHRIFT.

Tot mijn leedwezen zie ik mij genoopt om bij dit staal van rechtspraak in tijd van oorlog enige kanttekeningen te maken.

Reeds in mijn mededeling omtrent de instelling van de Krijgsraad te velde „Korea” bij beschikking van de Chef van de Generale Staf in Nederland van 24 April 1951 (M.R.T. XLIV blz. 416) heb ik deze op 1 Mei 1951 in werking getreden regeling onbevredigend genoemd, voornamelijk omdat in casu de Commanderende Generaal, als bedoeld in R.L. 243, te ver van het operatiegebied van het Nederlands Detachement Verenigde Naties verblijft om zijn taak bij die rechtspraak naar behoren te vervullen. Zijne Excellentie heeft geen gevolg willen geven aan mijn reeds eerder aangeboden advies (M.R.T. XLIII blz. 792) om de Commandant van dit Detachement, die steeds in het operatiegebied vertoeft, met de functie van Commandierend Generaal ten opzichte van zijn onderhebbenden te doen belasten en heeft vastgehouden aan zijn hoogst onpractische oplossing, zonder dat is mogen blijken op welke grond. Heeft men de commandant, die luitenant-kolonel is, te laag in rang of te jóngeacht om deze functie te vervullen? Maar men vond hem toch wel hoog in rang en oud genoeg om de levens van zijn onderhebbenden aan zijn beleid toe te vertrouwen en men was vergeten, dat een generaal in 1814, toen de R.L. kracht van wet kreeg, ruw geschat ongeveer een tiende deel van het aantal manschappen aanvoerde, hetwelk een generaal thans onder zijn bevelen heeft.

Uit het hierboven afgedrukte vonnis blijkt in de eerste plaats, dat in het ons toegezonden afschrift weggelaten is de autoriteit door wie en de datum op welke de zaak naar de militaire rechter verwezen is. Dit is in zover te betreuren omdat het strafbaar feit is voorgevallen op 25 Augustus 1951 te Tokio, alzo binnen het ressort, dat aan de Krijgsraad te velde „Korea” is toegewezen. Nu blijkt aan onze lezers niet of de verwijzing gelast is door de Chef van de Generale Staf te 's-Gravenhage of wel, hetgeen een praktische oplossing zou zijn geweest, door de Commandant van het Detachement als hiertoe op grond van art. 254 R.L. door zijn in Nederland verblijvende superieur gemachtigd. Heeft de verwijzing hier te lande plaats gehad, dan is dit te qualificeren als een mijl op zeven indien de zaak dan in Korea of in Tokio aan een officier-commissaris tot het inwinnen van voorlopige informatiën zou zijn toevertrouwd. Is

de verwijzing in het Verre Oosten geschied, dan zou daar de officier-commissaris ongetwijfeld de mogelijkheid hebben benut om het be-roofde slachtoffer te horen, zodat het niet nodig zou zijn geweest dat de krijgsraad het bewijs heeft doen rusten op de verklaringen van de beklagde en van een zijner als getuige gehoorde mededaders. Deze op zich zelve reeds weinig elegante handelwijze, welke ten aanzien van de als getuige gehoorde beklagde in een tegen hem gericht procedure ook gevolgd werd, doet de vraag rijzen, waarom niet ook de derde mededader in deze procedure gehoord is. Moet men bij de beantwoording van deze vraag rekening houden met het feit, dat de andere beklagden tijdens de behandeling van hun zaken ter terechtzitting ingedeeld bleken te zijn bij het Demobilisatie-centrum K.L. te Amersfoort en zich in arrest bevonden in het Huis van Bewaring II te 's-Gravenhage; dat zij dus kennelijk met de bedoeling om hen hier te lande te doen berechten hierheen teruggezonden zijn en om hen tegenover elkander als getuigen te doen dienen? Ik neem bij deze onderstelling nog aan dat de verklaringen van allen, welke volgens het vonnis „ten processe” zijn afgelegd, (een term, welke de R.L. niet kent en een lichtelijk camouflerende bijmaak heeft) inderdaad door de president en de leden van de krijgsraad op de zitting zijn aangehoord, maar week dan de verklaring van de derde in casu niet gehoorde mededader van die der beide anderen af?

Alles bij elkaar genomen heeft het de schijn, dat er meer gebeurd is dan hetgeen met de beginselen van het militaire strafprocesrecht in overeenstemming zou zijn geweest. Merkwaardig is ook dat noch de auditeur-militair, noch, naar het schijnt, de raadsman, noch ook de Krijgsraad zelf zijn competentie in deze zaak heeft aangeroerd en aldus er toe heeft medegewerkt, dat de Krijgsraad te velde „Korea” in de ogen van de meer deskundige lezers beschouwd zal worden als een zelfs door de Commanderende Generaal, die het college in April 1951 instelde, als quantité négligeable aanvaard militair-rechterlijk orgaan.

Maar waartoe dient dan die instelling zelve? Zeker niet om de justitie-kosten te verminderen en om in tijd van oorlog de berechting van strafbare feiten door de militaire rechter te bespoedigen. Tussen het plegen van het feit en het vonnis ligt nu een tijdvak van ongeveer vier en een halve maand en het enige symptoom van spoed is te vinden in het feit, dat de conclusie van eis reeds op dezelfde dag door het vonnis is gevolgd. Heeft toen de raadsman zich ter terechtzitting tot het pleiten voor clementie bepaald of zich vermeid in de diverse telasteleggingen? Zag de Krijgsraad de zaak als simple comme bonjour? Maar zij is dit dan toch niet voor de lezers.

Kortom, ik hoop, dat het vorenstaande overwogen worde door de betrokken Krijgsraad en indirect door de Militair Juridische Dienst, die de Chef van de Generale Staf ter zijde staat.

R. C.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

De Strafreden.

Van de res. Luit. Kolonel van het Garderegiment Prinses Irene Mr S. L. F. DE HARTOGH ontvingen wij naar aanleiding van het artikel van de Heer KEMPEES op bladz. 21 e.v. van deze jaargang de volgende opmerkingen:

Ik betreur het gebruik door de schrijver van het woord „straf-„mutatie”. Het latijnse woord „mutare” betekent „veranderen. „wijzigen”. Het gebruik van vreemde woorden in onze goede taal is weliswaar onnodig, maar niet steeds afkeurenswaardig. Dan mag echter dit gebruik geen wartaal opleveren. Dat „strafwijziging” in plaats van „strafreden” of „strafreden-omschrijving” wartaal is, behoeft m.i. geen betoog. Wil men gaarne een gemengd Nederlands-vreemd woord bezigen, dan moge ik „strafmotivering” aanbevelen. Allermint onderschat ik het belang van de krijgstuuchtelijke straf, maar laten wij dat belang ook niet overdrijven, bepaaldelijk niet vergeten, dat de krijgstuuchtelijke bestraffing een van de laagst-gewaardeerde hulpmiddelen moet zijn tot handhaving van de krijgstuuch. Zie art. 27 tweede lid Reglement Krijgstuuch, dat bestraffing noemt na voorbeeld, aanmoediging en beloning, welke volgorde m.i. wel doordacht is gekozen.

Dat de straflijst gebruikt wordt door commandanten en administratieve instanties als één van de bronnen ter verkrijging van een beoordeling van de man, is een bijkomstige omstandigheid, waaraan de strafoplegger wel eens mag denken, maar die geen rol behoort te spelen bij zijn bestraffing of zijn motivering van de straf. In tegenstelling tot misdrijf, dat in de regel een blaam werpt op het karakter van een man, zou ik omtrent het krijgstuuchtelijk vergrijp willen opmerken, dat dit in de regel de man niet ontsiert.

Als troepenofficier sta ik wantrouwig tegenover de man, die zonder straflijst is. Hij is of een brave Hendrik zonder initiatief, of een gluiperd, die er altijd doorglipt, tenzij hij het ongeluk had tot een compagnie te behoren, waarvan de commandant er een eer in stelt „nooit te hebben behoeven te straffen”.

De straf zal de nodige opvoedende kracht niet missen, wanneer de gestrafte maar gevoelt, dat de strafoplegger voldaan heeft aan het voorschrift van art. 29 lid 3 Reglement Krijgstuuch, rechtvaardigheid naast gestrengheid te betrachten, dat wil zeggen, wanneer hij inziet, dat de overtuiging van zijn schuld bij de strafoplegger op goede gronden rust en dat de strafmaat redelijk is. Om de motivering zal de gestrafte zich minder bekommeren en wij behoren van de troepenofficier niet te eisen, dat hij daaraan veel tijd en studie wijdt.

Met de schrijver ben ik het eens, dat een juridische qualificatie als strafmotivering het gevaar oplevert, te vaag te zijn, een te grote verscheidenheid van feiten te bestrijken, maar dan zal de lezer, ervan uitgaande, dat de strafoplegger een rechtvaardig man is, uit de

strafmaat de mindere of meerdere ernst van het feit en de omstandigheden, waaronder het is gepleegd, kunnen afleiden. Een zuiver feitelijke omschrijving van het feit kan even onvolledig zijn als een juridische. Om hiervan een voorbeeld te noemen uit de vele, die ik onder ogen heb gehad: „In het kampement als bestuurder van een motorvoertuig zonder noodzaak de claxon gebruikt”. De lezer moet er dan maar bijgeschreven veronderstellen „terwijl zulks bij order „verboden was” en dan zou men misschien nog kunnen verlangen, dat die order in de motivering nader werd omschreven. Schrijver zal bovendien nog kunnen aanmerken, dat „zonder noodzaak” een juridische kwalificatie is, die feitelijke omschrijving vereist.

Maar laten wij toch de practijk niet uit het oog verliezen en het gezond verstand doen heersen over filosofie, psychologie, paedagogie en rechtsgeleerdheid. De straflijst is een blad slecht papier met lijntjes en kolommen, dat zeker naar aard en bestemming niet een boekdeel is, bevattende „verhalen op zichzelf, waaruit de omstandigheden en de persoonlijkheid van de gestrafte duidelijk spreken”, zoals de schrijver als tweede vereiste voor de strafmotivering stelt.

Een compagniescommandant, die, zoals de schrijver bepleit, meer en dieper nadenkt over de macht, die hem, niet, zoals schrijver zegt, in de schoot is geworpen, maar die hij door studie en plichtsbetrachting verworven heeft, zal ik steeds voorhouden, dat een leger slechts één doelstelling heeft, nl. de strijd en dat, zolang het die strijd niet te voeren heeft, de voorbereiding tot de strijd zijn enige taak is; dat krijgstucht een van de eerste vereisten daartoe is en handhaving van de krijgstucht dus van uitermate groot belang; dat voor die handhaving straf onmisbaar is, want, dat in het algemeen slechts vrees voor de dood, vrees voor de hel, vrees voor ziekte, vrees voor verlies van eer en vrijheid, vrees voor materiëel nadeel, de mens in het gareel houdt. Maar dat hij zijn overwegingen bij het uitoefenen van zijn strafbevoegdheid dan ook heeft te beperken tot die, welke betrekking hebben op het beter voor hun taak geschikt doen zijn van zijn onderhebbenden. Dat zij daardoor in de regel tevens beter geschikt zullen worden voor de strijd om het bestaan in de maatschappij, is een gelukkige bijkomstige omstandigheid, die hem echter niet aangaat.

Wie mij kent, zal weten, dat ik nimmer blind en doof ben geweest voor de niet-militaire belangen van mijn onderhebbenden, maar ik meen een halt te moeten toeroepen aan het vaak tot ver-slapping leidend humanisme.

**Artt. 203 en 204 W. v. Strafrecht zijn overbodig
en . . . schadelijk.**

Wij ontvingen van de Luitenant ter Zee (A) der 1e klasse Mr M. RAUSS de volgende opmerkingen:

In de artt. 203 en 204 W.v.S. wordt strafbaar gesteld het in

tijd van vrede uitlokken van of medeplichtig zijn aan de militaire misdrijven desertie, oproer (sinds de invoering in 1923 van het Wetboek van Militair Strafrecht militair oproer geheten) en muiterij. Van de deelnemingsvormen van artt. 47 en 48 W.v.S. zijn niet genoemd doen plegen en medeplegen. Toch zijn deze beide laatste vormen van deelneming door burgers aan door militairen gepleegde militaire misdrijven mogelijk, immers de jurisprudentie eist sinds lange tijd niet meer, dat persoonlijke omstandigheden, welke bestanddeel van het strafbare feit vormen, voor hun strafbaarheid ook bij de deelnemers in de zin van doen plegen en medeplegen aanwezig zijn. Ook voor uitlokken van en medeplichtig zijn aan de drie genoemde militaire misdrijven zouden 203 en 204 dus thans gemist kunnen worden. Bij de invoering van het Wetboek van Strafrecht in 1886 was dat anders, omdat in art. 9 van het toenmaals vigerende Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande stond, dat dit wetboek nimmer toepasselijk zou zijn op bijzondere personen niet tot het krijgsvolk te lande behorende. Om die reden juist zijn blijkens de M.v.T. op art. 50 W.v.S. beide artikelen opgenomen en niet om de mogelijkheid van toepassing van deelneming door burgers aan militaire misdrijven te beperken ¹⁾.

Omdat het verbod niet is overgenomen in het Wetboek van Militair Strafrecht, rijst vanzelf de vraag of 203 en 204 behalve overbodig schadelijk zijn geworden. Ik moet die vraag bevestigend beantwoorden. Het doet immers vreemd aan, dat men de 4 deelnemingsvormen in 2 groepen moet splitsen, waarvan de ene (uitlokking en medeplichtigheid) tot op zich zelf staande delicten in het algemene strafwetboek is gemaakt, terwijl de andere (doen plegen en medeplegen) zich zou moeten richten naar diverse delicten in het militaire strafwetboek. De eerste groep heeft bovendien een vast maximum van 6 maanden gevangenisstraf voor desertie en 6 jaar gevangenisstraf voor muiterij en militair oproer, terwijl de andere groep de hogere en sterk variërende maxima van artt. 98-99 en 118-125 W.v.M.S. zou moeten erlangen.

Maar wat het ergste is, 203 en 204 verzetten zich tegen de jurisprudentie, dat zij, die doen plegen en medeplegen, persoonlijke hoedanigheden die de dader moet bezitten kunnen missen. Ware het anders, dan zouden 203 en 204 deze deelnemingsvormen immers ook hebben vermeld. In wezen komt dat dus hier op neer, dat deze jurisprudentie in strijd is met de wet! Omdat er bij mijn weten geen andere wettelijke obstakels deze een kwart-eeuw oude jurisprudentie in de weg staan, is het n.m.m. zaak om 203 en 204 van overbodig „overboordig” te maken.

Militaire detentie terzake van commune delicten.

Op blz. 165 v. van M.R.T. XLIV publiceerden wij het vonnis

¹⁾ Vgl. „Het Wetboek van Militair Strafrecht” door Mrs FRANKEN en BRUNNER, 's-Gravenhage 1948, pag. 13 e.v.

van de Krijgsraad te Velde Zuid van 27 September 1950, waarbij militaire detentie werd opgelegd terzake van door een militair gepleegde verduistering. De Krijgsraad overwoog dat, waar artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht spreekt van „krachtens „dit Wetboek”, daaronder ook alle buiten dat Wetboek omschreven misdrijven vallen. Anders zou het zijn geweest, indien artikel 11 de vrijheid tot het uitspreken van militaire detentie beperkt zou hebben tot „in dit Wetboek” omschreven feiten.

Dezer dagen werd de aandacht van onze Redactie door Mr P. J. COFFRIE, Hoofd van de Afdeling Gerechtelijke Statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek, gevestigd op een viertal andere vonnissen van de Krijgsraad te Velde Zuid, welke in de loop van 1951 zijn geweest en welke eveneens betrekking hebben op terzake van commune misdrijven opgelegde militaire detentie.

Over de opvatting van de Krijgsraad kan men verschillend oordelen. Een veel aangehangen mening is dat — hoezeer de letter van de wet in artikel 11 het toepassen van militaire detentie bij commune misdrijven toelaat — dit niet de bedoeling van de Wetgever is geweest en dat daardoor een niet-verantwoord verschil wordt gemaakt in de berechting van militairen en burgers terzake van dezelfde strafbare feiten.

Wat de bedoeling van de Wetgever betreft: ten deze is wel zeer gezaghebbend het woord van het lid van de Commissie van Rapporteurs DE SAVORNIN LOHMAN, van welke commissie het amendement tot invoering van deze lichtere vrijheidsstraf afkomstig is. Hij zeide bij de behandeling in de Tweede Kamer o.a.: „onder „krachtens dit „wetboek” worden ook verstaan alle feiten, die vallen onder het „gewone wetboek en waaromtrent de militaire rechter zal hebben „te beslissen omdat het militairen geldt.” (VAN DER HOEVEN I, blz. 291).

Wat het verschil van behandelen van militairen en burgers betreft: ik geloof dat dit bezwaar ernstiger schijnt dan het is. De oplegging van militaire detentie zou men kunnen opvatten als een soort overgang tussen krijgstuuchtelijke afdoening en strafrechterlijke veroordeling. Men heeft in lichte gevallen de militairen de ontorende gevangenisstraf willen besparen en deze willen vervangen door een militair-opvoedende straf. De militaire overheid staan derhalve, in lichte en betrekkelijk lichte gevallen, meer gradaties ten dienste dan de burgerlijke overheid. Waar het Openbaar Ministerie de keuze heeft tussen sepôt (c.q. voorwaardelijk sepôt) en strafvervolgving, heeft de militaire overheid de keuze tussen sepôt, krijgstuuchtelijke afdoening, veroordeling tot militaire detentie en veroordeling tot gevangenisstraf.

Belangrijker is echter de overweging, dat de militaire samenleving een bijzondere is, waarbij het aankweken van eergevoel en het behoedzaam hanteren van ontorende straffen factoren zijn, welke de grootste aandacht verdienen. Bij daadwerkelijk optreden is het machtigste motief voor de militair om stand te houden en door te

zetten, om niet uit de waanzin van vernietiging en schier zekere dood weg te lopen, een sentiment dat ik, bij gebreke van een meer omvattende omschrijving, zou willen aanduiden als eergevoel, als het gevoel van noblesse oblige. En wanneer het opleggen van militaire detentie terzake van een commuun delict in stede van gevangenisstraf ook maar een fractie kan bijdragen tot dat eergevoel, tot het gevoel hetwelk de militair tot standhouden en tot optrekken noopt, dan heeft het daarmee m.i. zijn bestaansrecht verdiend.

Men zou als voorwaarde voor deze toepassing van artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht kunnen stellen, dat het (commune) misdrijf gepleegd zij in de militaire sfeer. Bij het in M.R.T. XLIV, blz. 165 afgedrukte vonnis was dat het geval: het betrof een militair die zich een overhemd en twee boorden uit 's Rijks voorraad had toegeëigend. Ook de door Mr COFFRIE gesignaleerde gevallen bewegen zich in de militaire sfeer. Op 17 Januari 1951 legde de Krijgsraad veertien dagen militaire detentie op wegens „joy riding” met een militair motorvoertuig; op 23 Mei 1951 werd een kok veroordeeld tot twee maanden militaire detentie, omdat hij uit de militaire keuken enige hoeveelheden levensmiddelen had weggenomen; een soortgelijk voorval oogstte bij vonnis van 5 September 1951 veertien dagen militaire detentie, en bij een ander vonnis van gelijke datum drie weken militaire detentie.

Voor zover bekend is de Krijgsraad te Velde Zuid tot dusverre de enige (militaire) rechter, die de hier beschreven opvatting van artikel 11 W.M.S.R. in de practijk toepast. W. H. V.

Artikel 87 Wb.v.Str.

Een belangstellend lezer maakt ons opmerkzaam op blz. 77 van de lopende jaargang. Aldaar vermeldt de schrijver van het te dier plaatse afgedrukte opstel, dat volgens artikel 87 Wb.v.Str. „tijd van oorlog” ook geacht wordt te bestaan, zolang de „militie” buitengewoon onder de wapenen is. Daaraan wordt de opmerking verbonden dat „militie” een uitdrukking is, welke reeds in 1887 uit de Grondwet en in 1922 uit de wetgeving op de dienstplicht is verdwenen en dat tegenwoordig van „dienstplichtigen” wordt gesproken.

Terecht doet de in de aanhef bedoelde lezer opmerken dat ingevolge de Wet Bescherming Staatsgeheimen (zie M.R.T. XLIII, blz. 415 j° M.R.T. XLIV, blz. 368) het desbetreffende gedeelte van artikel 87 Wb.v.Str. is komen te luiden:

„Tijd van oorlog wordt mede geacht te bestaan zodra *dienst* „*plichtigen*”¹⁾ buitengewoon in werkelijke dienst worden opgeroepen „en zolang zij buitengewoon in werkelijke dienst worden gehouden.”

Militair Rechtelijke Vereniging.

De Militair-Rechtelijke Vereniging hield op Zaterdag, 23 Februari

¹⁾ Wij cursiveren — *Red.*

1952, een algemene ledenvergadering in een der zalen van het Café „Boschlust” te 's-Gravenhage. Het huishoudelijk deel der vergadering werd in hoofdzaak in beslag genomen door de verkiezing van een nieuw bestuur. Gekozen (gedeeltelijk herkozen) werden:

Mr D. J. VAN GILSE, tot voorzitter,
Mr C. C. J. KIEWIT, tot secretaris,
Mr W. H. VERMEER, tot penningmeester,

Prof. Mr J. M. VAN BEMMELEN en

Mr M. J. P. D. baron VAN HARINXMA THOE SLOOTEN, tot leden.

Na het huishoudelijk deel der vergadering hield de reserve-kapitein van de Militair Juridische Dienst Mr F. G. VAN DIJK een levendige causerie over de ervaringen van een reserve-officier van de M.J.D. tijdens herhalingsoefeningen, welke aanleiding gaf tot een geanimeerde gedachtenwisseling.

Het bestuur is voornemens in het komende verenigingsjaar een aantal bijeenkomsten te organiseren, zowel te 's-Gravenhage als daarbuiten, en daarbij in het bijzonder ook aandacht te schenken aan vraagstukken, verband houdende met de militair-rechtelijke consequenties van internationale samenwerking van krijgsmachten.

Op 13 Juni 1952 zal in de morgen een vergadering worden gehouden in een der zalen van het Jaarbeursgebouw te Utrecht, gevolgd door een gezamenlijke koffietafel en 's middags een excursie naar het straf- en detentiekamp te Nieuwersluis.

„Liften”.

Op blz. 182 v. van M.R.T. XLIV schreef Mr P. WESTERDIJK over het „liften”, hetgeen, naar zijn mening, viel onder de omschrijving van bedelen. Schrijver keurt het „liften” af, beschouwt het als strijdig met de menselijke waardigheid en acht het, op de keper beschouwd, strafbaar.

Andere zienswijzen drukten wij af op blz. 356 v. en blz. 429 v.

Het is in dit verband belangwekkend een officiële visie over het „liften” tussen de regels door te kunnen lezen in de legerorders 1952 (Nr. 20 L-LM). In verband met het veelvuldig „liften” wordt in die legerorder de aandacht gevestigd op artikel 40 van het Wegenverkeersreglement 1950. Daaraan wordt toegevoegd dat de strekking van dat artikel is, dat het verkeer niet belemmerd en in gevaar gebracht mag worden. De „lifter” moet zich dus zodanig opstellen dat hij het rijverkeer niet belemmert; het in groepen „liften” wordt uit dien hoofde afgekeurd. Tevens wordt verboden om een „lift” te vragen waar een stopverbod van kracht is.

Uit deze legerorder valt tussen de regels te lezen, dat het „liften” op zichzelf niet verboden wordt geacht, zolang de militair maar niet het verkeer belemmert of in gevaar brengt.

Er bestond een tijd, dat de Minister uitdrukkelijk het „liften” verbood, het kwalificerende als niet overeenkomstig de waardigheid

van de militaire stand, schadelijk voor het aanzien van de krijgsmacht en onverenigbaar met een goede krijgstucht (Ministeriële aanschrijving van 4 September 1933, M.R.T. XXIX, blz. 298 v.).
Tempora mutantur et nos mutamur in illis !

Rechtsgeleerde studie van officieren.

Ten vervolge op onze mededelingen in M.R.T. XLIII blz. 217 delen wij mede bericht te hebben ontvangen dat voor rechtsgeleerde studie aan de Rijksuniversiteit te Leiden van de officieren der Koninklijke Landmacht nader zijn aangewezen:

(a) de Eerste-Luitenant der Infanterie (thans van de Militair Juridische Dienst) F. F. KAARSEMAKER;

(b) de Kapitein van de Koninklijke Maréchaussée (thans Majoor van de Militair Juridische Dienst) K. A. KRIEKHAUS;

(c) de Eerste-Luitenant van de Militair Juridische Dienst E. DÖBKEN.

In de maanden achter hun namen vermeld legden de volgende kapiteins, thans alle behorende tot het Dienstvak van de Militair Juridische Dienst, te Leiden het doctoraal-examen Nederlands recht af:

A. POT, November 1949;

D. J. R. BUISMAN, October 1950;

J. SCHUURMANS, Augustus 1951;

W. KASTEN, October 1951;

S. VAN EYCK VAN HESLINGA, December 1951;

H. J. F. BIJVOET, Januari 1952.

Vermelding verdient nog dat de Kapiteins van de Militair Juridische Dienst B. SWANENBURG en H. E. VAN RENESSE in Juni 1949 het doctoraal-examen van de Verenigde Faculteiten der Rechtsgeleerdheid en der Letteren en Wijsbegeerte aflegden.

In hetzelfde tijdvak werden vanwege de Koninklijke Marine voor het volbrengen van rechtsgeleerde studie aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam aangewezen de Luitenants ter zee van Administratie 2e klasse:

A. D. VAN LEEUWEN, die in November 1950 slaagde voor het faculteits-examen bekend als voor „meer uitgebreide rechtskennis”; met zijn ingeleverde scriptie voor dit examen opende deel XLIV (1951) van ons Tijdschrift, en

F. W. DE RIDDER, die in December 1951 het doctoraal examen Nederlands recht aflegde.

Sedert September 1951 volgt de Luitenant ter Zee van Administratie 1e klasse C. H. F. SIMONS, jur. cand., de rechtsgeleerde studie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, en volgt de Luitenant ter Zee van Administratie 2e klasse J. H. BIJL DE VROE gelijke studie aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

Wijziging van de Wegenverkeerswet.

Zitting 1951—1952 — 2452.

Wij laten hieronder volgen de zakelijke inhoud van het ontwerp van wet tot wijziging van de Wegenverkeerswet, alsmede — met kleine letter gedrukt — gedeelten uit de Memorie van Toelichting terzake.

Reeds spoedig na het in werking treden van de Wegenverkeerswet op 1 Januari 1951 is gebleken, dat enkele voorschriften van deze wet bij hun toepassing zodanige bezwaren medebrengen, dat een wetswijziging hierdoor geboden is.

Met name de onverwacht snelle toeneming van het gebruik van rijwielen met hulpmotor maakt het noodzakelijk, de wettelijke regeling van deze voertuigen nader aan een beschouwing te onderwerpen. Aangezien de rijwielen met hulpmotor in de zin der wet motorrijtuigen zijn, moet voor al deze voertuigen, overeenkomstig het huidige artikel 9 van de wet, een kentekenbewijs worden afgegeven. Het ligt echter in de bedoeling bepaalde soorten rijwielen met hulpmotor, in het spraakgebruik aangeduid als bromfietsen, in overeenstemming met de Conventie van Genève van 19 September 1949 als rijwiel te beschouwen....

Ook de regeling van de rijbewijzen behoeft nadere voorziening. Evenals de Wegenverkeerswet bepaalde de Motor- en Rijwielwet, dat rijbewijzen hun geldigheid verliezen, zodra de rechterlijke uitspraak, voor wat betreft de bijkomende straf van ontzegging der bevoegdheid motorrijtuigen te besturen, voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden. Het gevolg hiervan is, dat de betrokkene, na afloop van de termijn van ontzegging, zich van een nieuw rijbewijs moet voorzien. Dit is niet redelijk te achten, daar immers de rechterlijke uitspraak bedoelt iemand als straf tijdelijk de rijbevoegdheid te ontnemen zonder daarbij over de rijvaardigheid een uitspraak te doen....

Voorts is gebleken, dat het eerste lid van artikel 45 voor zee- en landmacht in de praktijk te ruim is gesteld. De oorzaak hiervan is gelegen in de bij de totstandkoming van de wet niet voorziene omstandigheid, dat formeel een geval van oorlogsgevaar aanwezig kan zijn, terwijl de toestand in werkelijkheid niet zodanig van de normale afwijkt, dat de niet-toepasbaarheid van alle wegenverkeersvoorschriften ten aanzien van militair vervoer als noodzakelijk wordt gevoeld.

Deze omstandigheid doet zich thans voor; formeel bestaat krachtens het Koninklijk besluit van 10 April 1939, *Staatsblad* 181, nog een toestand van oorlogsgevaar, doch in werkelijkheid bestaat aan een terzijdestelling van alle wegenverkeersbepalingen voor het militair vervoer geen behoefte.

Reeds in 1947 is getracht de werking van het overeenkomstige artikel 37 van de Motor- en Rijwielwet te voorkomen door uitvaardiging van een dienstvoorschrift, waarbij werd bepaald, dat de bestuurders van militaire rij- en voertuigen zich hadden te gedragen naar de bepalingen van de bestaande wegenverkeerswetgeving, behalve wanneer door de Minister van Oorlog of van Marine uitdrukkelijk anders zou zijn bepaald. Ook ten aanzien van de Wegenverkeerswet en haar uitvoeringsvoorschriften bestaat thans een dergelijk dienstvoorschrift. In de praktijk is evenwel gebleken, dat langs deze weg het gestelde doel niet ten volle kan worden bereikt, daar de strafrechtelijke sanctie van artikel 135 van het Wetboek van Militair Strafrecht veelal niet is toe te passen, omdat de daarvoor vereiste opzet tot overtreding van het dienstvoorschrift of geheel ontbreekt of niet kan worden bewezen, terwijl de preventieve werking van de krijgstuuchtelijke sancties te gering bleek....

Enig artikel.

In de Wegenverkeerswet worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. In artikel 3, lid 2, worden de woorden „ter openbare kennis” vervangen door: „ter openbare kennis of, voorzover dit niet is voor-, „geschreven, ter kennis van belanghebbende”.

Volgens dit lid kan beroep tegen de in het eerste lid nader omschreven besluiten worden ingesteld binnen 30 dagen nadat het desbetreffende besluit ter openbare kennis is gebracht. Het is in het algemeen belang, dat besluiten, waarbij door de Overheid maatregelen worden genomen, ter openbare kennis werden gebracht....

2. In artikel 7, lid 2, wordt de tweede volzin gelezen als volgt: „Deze worden afgekondigd op de wijze, bedoeld in artikel 203 „dier wet”.

3. In artikel 8, lid 2, tweede volzin, worden de woorden „op „kosten van de gemeente op de door Onzen Minister te bepalen en „in de *Staatscourant* bekend te maken wijze aangeduid” vervangen door: „op kosten van de gemeente aangeduid voorzover en op de „wijze als door Onzen Minister wordt bepaald; dit wordt in de „*Staatscourant* bekend gemaakt.”

4. In artikel 9, lid 1, onder 1°., worden als aanvangswoorden opgenomen: „behoudens door Onzen Minister vast te stellen en in de „*Staatscourant* bekend te maken uitzonderingen.”.

Door de invoeging van de woorden „behoudens door Onzen Minister vast „te stellen en in de *Staatscourant* bekend te maken uitzonderingen” wordt de mogelijkheid geschapen, dat in de door de Minister te bepalen gevallen geen kenteken behoeft te worden opgegeven. Gedacht is hierbij aan bepaalde soorten rijwielen met hulpmotor, zoals in het algemene deel nader is toegelicht. De politie zal zich er van kunnen overtuigen of een bepaald rijwiel met hulpmotor zonder kentekenbewijs mag rijden aan de hand van de opgaven van de soorten rijwielen met hulpmotor, welke als rijwielen worden beschouwd.

5. Artikel 12 wordt gelezen als volgt:

Artikel 12.

1. Een bewijs, als bedoeld in artikel 9, eerste lid, onder 2°., wordt niet afgegeven dan tegen betaling van de in artikel 20 bedoelde kosten voor dat bewijs.

2. Degene, die belast is met het afgeven van bewijzen, als bedoeld in het vorige lid, kan de afgifte van een bewijs weigeren, dan wel een bewijs met beperkte geldigheidsduur afgeven, indien naar zijn oordeel het motorrijtuig waarvoor de afgifte wordt gevraagd niet voldoet aan de bij of ingevolge deze wet vastgestelde eisen, dan wel van zodanige bouw of inrichting is, dat daartoe aanleiding bestaat. Eveneens kan hij de afgifte van een kentekenbewijs weigeren, indien het motorrijtuig, waarvoor de afgifte wordt gevraagd, behoort tot een categorie van motorrijtuigen, ten aanzien waarvan door Onze

Minister is bepaald en in de *Staatscourant* bekend gemaakt, dat daarmede mag worden gereden zonder dat daarvoor een kenteken is opgegeven.

Het gevolg van de afgifte van een tijdelijk kentekenbewijs is, dat het de ambtenaar, belast met de afgifte, mogelijk maakt, contrôle uit te oefenen. Ook is het wenselijk, dat in de wet wordt vastgelegd, dat een kenteken geweigerd kan worden, indien een motorrijtuig aan de wettelijke eisen voldoet, doch zodanig van bouw of inrichting is, dat het niet op de weg kan worden toegelaten

6. Aan artikel 19 wordt een tweede volzin toegevoegd, luidende:

„In het geval, dat het rijbewijs zijn geldigheid ingevolge artikel „39, zesde lid, heeft verloren, is laatstgenoemde verplicht het bewijs, „nadat de termijn van ontzegging is verstreken, terug te geven aan „degene, te wiens name het is gesteld.”.

Nu de geldigheidsduur van het rijbewijs verlengd is van 2 tot 5 jaar, is het voor de belanghebbende van meer betekenis dan vroeger, dat hij zijn rijbewijs na verloop van de termijn van ontzegging terugontvangt, welk rijbewijs dan gebruikt kan worden tot het tijdstip, waarop het ingevolge artikel 17 zijn geldigheid verliest.

7. In artikel 39, lid 6, worden de woorden „hunne geldigheid” vervangen door de woorden: „hunne geldigheid voor den duur van „de ontzegging”.

8. Artikel 42 wordt gelezen als volgt:

Artikel 42.

Met het opsporen van de feiten, strafbaar gesteld bij deze wet, de krachtens artikel 2 vastgestelde algemene maatregel van bestuur en de in artikel 5 bedoelde provinciale verordeningen, zijn behalve de bij artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering bedoelde personen, belast de door Ons aan te wijzen ambtenaren der invoerrechten en accijnzen, van de Rijks- en de Provinciale Waterstaat en van verkeers-inspecties, alsmede de door Ons aan te wijzen beëdigde beambten en bedienden van de spoorweg, een en ander voor zover door Ons bij die aanwijzingen wordt bepaald.

Daar het voorts in de bedoeling ligt te bevorderen, dat de bepalingen voor het wegverkeer, welke thans in de spoorwegwetgeving voorkomen, worden opgenomen in het Wegenverkeersreglement, is het gewenst de mogelijkheid te openen, ook de beëdigde beambten en bedienden van de spoorweg te dezen aanzien opsporingsbevoegdheid te verlenen.

9. Het eerste en tweede lid van artikel 45 worden gelezen als volgt:

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar, staat van oorlog of staat van beleg, dan wel in geval door Ons is verklaard dat de omstandigheden, bedoeld in artikel 1 onder 2°. der wet van 23 Mei 1899 (*Staatsblad* 128), zulks noodzakelijk maken, gelden deze wet en de krachtens deze wet vastgestelde algemene maatregel van bestuur en provinciale en plaatselijke verordeningen niet dan voorzover zulks door Ons bij algemene maatregel van bestuur is bepaald.

a. ten aanzien van motorrijtuigen, rijwielen en andere rij- of voertuigen, voorzover die worden gebezigd ten behoeve van de zee- of landmacht en de door Ons aan te wijzen overheidsdiensten;

b. voor militairen te voet, voorzover zij zich ter uitoefening van de dienst op een weg bevinden.

2. In geval van de toestand van verhoogde waakzaamheid of van de burgerlijke uitzonderingstoestand gelden deze wet en de krachtens deze wet vastgestelde algemene maatregel van bestuur en provinciale en plaatselijke verordeningen niet, dan voorzover zulks door Ons bij algemene maatregel van bestuur is bepaald, ten aanzien van motorrijtuigen, rijwielen en andere rij- of voertuigen, voorzover die worden gebezigd ten behoeve van de door Ons aan te wijzen overheidsdiensten.

Lid 2 wordt lid 3.

Lid 3 wordt lid 4, met dien verstande, dat daarin voor „het tweede lid” wordt gelezen „het derde lid”.

Lid 4 wordt lid 5.

Het is gewenst, de mogelijkheid van buitenwerkingstelling van de wegenverkeersvoorschriften in geval van oorlog, enz. uit te breiden tot bepaalde, bij Koninklijk besluit aan te wijzen diensten van lagere Overheidsorganen. In verband daarmede is in het eerste lid het woord „Rijksdiensten” vervangen door „Overheidsdiensten”. Voorts is het op grond van de hierboven voor het militaire vervoer uiteengezette motieven aangewezen, ook voor de aangewezen Overheidsdiensten een gedeeltelijke buitenwerkingstelling mogelijk te maken. De gewijzigde redactie van het eerste lid houdt daarmede rekening. Daarin is tevens opgenomen een wenselijk gebleken verbetering van de opsomming van de gevallen, waarin de uitzonderingstoestand optreedt. Het is in het algemeen duidelijk, wanneer geval van oorlog aanwezig is. Twijfel kan echter bestaan over de vraag, wanneer het geval, bedoeld in artikel 1, onder 2°, der wet van 23 Mei 1899, *Staatsblad* 128, zich voordoet. De nieuwe redactie voorziet hierin door te bepalen, dat tevoren moet worden verklaard, dat de in dat wetsartikel bedoelde omstandigheden de niet-toepasselijkheid van de wegenverkeersvoorschriften noodzakelijk maken. De aanwezigheid van deze omstandigheden is daarmede dan tevens geconstateerd.

Door toevoeging van het gestelde onder *b* van het nieuwe eerste lid zullen in het vervolg ook militairen te voet onder de uitzonderingsbepalingen vallen. Weliswaar kent het Wegenverkeersreglement voor militaire colonnes reeds verscheidene uitzonderingsbepalingen, doch ook indien niet in colonneverband wordt gelopen, moet zo nodig van de gedragsregels voor voetgangers kunnen worden afgeweken, b.v. bij militaire oefeningen door kleine verspreide patrouilles.

Aanvankelijk was onder *b* van artikel 33 van het ontwerp van de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag (Stuk 1539) een invoeging voorgesteld van een nieuw tweede lid van artikel 45 van de Wegenverkeerswet, strekkend tot het buiten toepassing laten van de wegenverkeersvoorschriften in geval van de toestand van verhoogde waakzaamheid of van de burgerlijke uitzonderingstoestand. Nu een wijziging van de Wegenverkeerswet uit anderen hoofde aanhangig moest worden gemaakt, komt het juist voor bedoelde invoeging in dit ontwerp op te nemen en uit eerstgenoemd wetsontwerp te schrappen. Dit is geschied . . .

VRAGENBUS.

Verbintenis voor onbepaalde tijd.

Wij ontvingen van de adjudant-onderofficier-instructeur P. J. VAN HOLSTEIN de volgende vraag:

Kan aan een beroepsmilitair, na afloop van zijn eerste verbintenis van zes jaren, een verbintenis voor onbepaalde tijd geweigerd worden alleen op grond van het feit, dat er voor hem geen organieke plaats meer is? (wordt bedoeld een geval niet genoemd in de uitzonderingen van het V.D.L.).

Inzender meent, dat zulks niet geoorloofd is, en wel op de volgende gronden:

Het *behoefte element* wordt slechts ter sprake gebracht bij eerste verbintenis in art. 3 van het V.D.L. 1931 (Voorschrift dienstverbintenissen Koninklijke Landmacht 1931, laatstelijk gewijzigd bij L.O. 1951 nr. 142), hetwelk een uitvoeringsvoorschrift is voor de artt. 9 t/m 12 van het M.A.R. (Militair Ambtenaren Reglement).

Negen maanden voor de beëindiging van de eerste verbintenis beslist de Korps-Commandant — indien er bij hem geen bezwaren bestaan — dat de verbintenis voor onbepaalde tijd gesloten kan worden.

Alleen wanneer hij wel bezwaren heeft dan moet hij een desbetreffend gemotiveerd voorstel bij het M.v.O. indienen. (Zie § 8-10 V.D.K. 1931).

Hier is dus een recht ontstaan dat bij goede dienstvervulling en medische geschiktheid na afloop van de eerste verbintenis een verbintenis voor onbepaalde tijd gesloten kan worden.

Mocht er dus ontslag wegens overcompleet gegeven moeten worden dan dient zulks te geschieden met toekenning van wachtgeld.

Wij hebben op deze vraag als volgt geantwoord:

De kwestie wordt beheerst door het Voorschrift Dienstverbintenissen van de militaire ambtenaren der K.L. beneden de rang van tweede-luitenant, behorende tot het beroepspersoneel (V.D.K. 1931), nader uitgewerkt in een beschikking van Minister L. N. DECKERS van 10 December 1931, III Afd. B. nr. 26. Een en ander is opgenomen in de 7e B.U., deel 3, blz. 185 v.

Zowel het Voorschrift (bij K.B. vastgesteld) als de beschikking baseren zich op het „Reglement voor de militaire ambtenaren der „K.L.“, met name de artt. 9 en 10. In Art. 10 van laatstvermeld Reglement is sprake, in het 2e lid, dat de belanghebbende, aan wie *vergunnd* wordt in dienst te blijven na ommekomst van zijn eerste verbintenis, een verbintenis moet sluiten voor onbepaalde tijd.

Omtrent dit „vergunningen” om in dienst te blijven hebben wij in de ons bekende bepalingen verder niets kunnen vinden — althans niets positiefs. Par. 8 van de beschikking van Minister DECKERS,

zoals deze oorspronkelijk luidde, bevat regelen omtrent de aanvraag om te worden toegelaten tot een verbintenis voor onbepaalde tijd, en de bepaling, dat het instellen van een militair geneeskundig onderzoek van betrokkene voor het toelaten tot een verbintenis voor onbepaalde tijd niet is vereist, doch de autoriteit die een dergelijke verbintenis zou moeten bekrachtigen, bij twijfel omtrent de fysieke geschiktheid van belanghebbende, dergelijk onderzoek kan doen instellen. In de oorspronkelijke tekst van het 1e lid van par. 8 is ook sprake van het bestaan van bezwaren bij de Korpscommandant van betrokkene, om deze toe te laten tot een verbintenis voor onbepaalde tijd. In dat geval moest de Korpscommandant aan belanghebbende, met opgaaf van redenen, schriftelijk 3 maanden voor de afloop van diens eerste verbintenis kennis geven.

Bij L.O. 142/1951 is o.m. in par. 8 zojuist vermeld, wijziging gebracht. Deze geldt allereerst de termijn waarop de zaak van het al of niet verlengen van de verbintenis administratief moet worden aangevangen. Verder moet de compagnies-commandant wel zijn Korpscommandant een mededeling doen omtrent de fysieke geschiktheid van belanghebbende. En dan staat er, in het 1e lid sub C van par. 8, zoals de tekst *nu* luidt: c. „Indien bij laatstbedoelde „Commandant” (dit is de Korpscommandant) „*geen bezwaar*” be„staat tegen het aangaan van een verbintenis voor onbepaalde tijd „door de beroepsmilitair, die een verzoek daartoe heeft ingediend. „treft deze commandant de vereiste maatregelen voor het tot stand„komen van die verbintenis.”

Ergo is nu dus (dit in tegenstelling met hetgeen Inzender schrijft) niet meer voorgeschreven dat de Korpscommandant tijdig gemotiveerd aan belanghebbende kennis geeft van de bezwaren tegen het aangaan van een verbintenis voor onbepaalde termijn.

Het vreemde is verder, dat er nu wel staat voorgeschreven wat de Korpscommandant die *geen* bezwaren heeft tegen de verbintenis voor onbepaalde tijd moet doen (hij treft dus n.l. de vereiste maatregelen voor het totstandkomen van die verbintenis), doch er staat niets omtrent het geval, dat de Korpscommandant wel bezwaren heeft. De conclusie is, naar onze mening, dat indien de Korpscommandant bezwaren heeft, deze verder niets doet (gemotiveerde mededeling aan betrokkene is niet vereist, doch niet verboden), waardoor automatisch de eerste verbintenis afloopt, zonder verdere verlenging, en het dienstverband daarmede dus beëindigd wordt. Bevredigend voor het rechtsgevoel kan de huidige regeling, wat dit betreft, o.i. niet genoemd worden.

Maar dit terzijde latend, is de zaak nu dus zo, dat het voor het sluiten van een verbintenis voor onbepaalde tijd voldoende is, als er bij de Korpscommandant „bezwaren” tegen bestaan, van welke bezwaren de voorschriften er slechts één met name aanduiden: n.l. fysieke bezwaren tegen betrokkene. De Minister van Oorlog staat hier als werkgever wel sterk, indien niet tot een verbintenis voor onbepaalde termijn wordt overgegaan — waarbij men anderzijds

echter ook oog moet hebben voor het legerbelang, dat het mogelijk moet maken om ongewenste krachten eenvoudig te kunnen elimineren.

Intussen moet nu nog bekeken worden of als bezwaar tegen het aangaan van een verbintenis voor onbepaalde tijd zou kunnen gelden, dat er een overcompleet is in de tak van dienst en de rang daarin, van belanghebbende.

Zoals gezegd: de regeling definieert geen bepaalde bezwaren, met uitzondering van fysieke. Er is evenwel iets anders, n.l. het hele systeem van maatregelen die jegens militaire ambtenaren mogelijk zijn. En daar mag, neen moet, naar worden gekeken nu de onderhavige voorschriften nadrukkelijk verbonden zijn met het Militaire Ambtenaren Reglement. Dit kent, in art. 19, 2e lid sub c. het geval van „wegens opheffing van betrekking of wegens verandering in „de samenstelling van het Wapen of dienstvak, waartoe betrokkene „behoort” — waarbij betrokkene kan worden *onslagen, met toekenning van wachtgeld*.

Het geval dat de Inzender noemt is evenwel hiermede niet identiek n.l. als het overcompleet het gevolg is van te veel militaire ambtenaren, doordat er te veel door hogerhand tot een eerste verbintenis zijn toegelaten — dus zonder dat van organisatie-wijziging sprake is. Dan zou hogerhand dus een beleidsfout hebben gemaakt, door meer personen toe te laten dan de organisatie toelaat.

Hoewel de voorschriften dit geval niet met name vermelden, is het o.i. een eis van recht dat degene die, als de overheid haar beleidsfout ontdekt, dan toevallig in aanmerking zou komen voor een dienstverbintenis van onbepaalde termijn, doordat de eerste verbintenis afloopt, hiervan niet de dupe mag zijn. Hier zou, indien om die reden niet overgegaan zou worden tot het sluiten van een verbandacte voor onbepaalde termijn, sprake zijn van „détournement de „pouvoir”. Het is echter duidelijk dat, waar „détournement de „pouvoir” geen scherp te omlijnen begrip is, verschil van mening mogelijk is over de vraag, of in een bepaald geval machtsmisbruik heeft plaats gehad. Een andere factor is, dat de overheid niet gehouden is de reden te vermelden, waarom zij de betrokken militair niet tot de verbintenis voor onbeperkte duur toelaat. Het zal dus vaak moeilijk zijn om aan te tonen dat hogerbedoelde beleidsfout grond was van de weigering. Als deze grond echter aan te tonen is, bestaat er, naar onze mening, gerechtvaardigd beroep op de militaire ambtenaren-rechter.

Doch ook indien een overcompleet zou zijn ontstaan door organisatie-wijziging in de rang bij het Wapen waarin belanghebbende dient wiens eerste verbintenis eindigt, zou dit geen reden mogen zijn om betrokkene niet toe te laten tot een verbintenis voor onbepaalde tijd, nu dit speciale geval met name genoemd wordt in het tweede lid sub c. van art. 19 van het Militaire Ambtenaren Reglement. Zou dit toch worden gedaan, dan zou hier o.i. strijd zijn — en wel rechtens — met dit toepasselijke algemeen verbindende voor-

schrift (zie art. 58 van de Militaire Ambtenarenwet) en is aldus beroep hiertegen mogelijk en ontvankelijk. Red. M.R.T.

Ondervraging van de verdachte.

Met betrekking tot opgemeld onderwerp ontvingen wij de volgende vraag:

Kapitein X werd door zijn Bataljonscommandant disciplinair gestraft wegens het bezigen van een onkrijgstuchtelijke uitdrukking in een request. Het horen, voorafgaande aan de strafoplegging, geschiedde geheel schriftelijk. De mogelijkheid voor verdachte om zich mondeling te verweren was aanwezig, aangezien de B.C. en hij in dezelfde kazerne hun werkzaamheden verrichtten en zij elkaar dagelijks zagen. Bedoelde officier heeft zijn beklag ingediend bij de toenmalige Wnd Regt. C. die dit beklag ongegrond verklaarde. Vervolgens beklaagde hij zich over een onjuiste behandeling, nl. het gestraft zijn zonder te zijn gehoord. Tenslotte verzocht hij de eindbeslissing van het H.M.G. te mogen inroepen hetgeen hem door de toen wederom aanwezige eigenlijke Regiments Commandant werd geweigerd. Dit onder mededeling dat persoonlijk horen niet noodzakelijk is en een voortgezet beklag op een beklag over een behandeling niet mogelijk is.

De redenen waarom ik van mening ben dat horen, persoonlijk, in het onderhavige geval had dienen te geschieden zijn:

1. W.K. art. 46 1e al. is m.i. voldoende duidelijk.
2. K.W. art. 46 2e al. luidt imperatief dat schriftelijke ondervraging geschiedt wanneer het niet *doenlijk* is dat verdachte door strafoplegger zelf gehoord wordt. Niet doenlijk is een geheel ander begrip dan niet wenselijk.
3. Ik heb vernomen dat onder Officieren deze wijze van horen meer schijnt voor te komen. Aangezien dit niet een kwestie is van aanvullen van het recht door een gebruik, doch eenvoudigweg een gewoonte in strijd met de formele vereisten, vormt ook dit geen rechtvaardigingsgrond.

De Redactie heeft als volgt geantwoord:

Art. 46 W.K. schrijft voor, dat geen krijgstuchtelijke straf mag worden opgelegd vóórdát de verdachte door de *strafoplegger zelf* is gehoord.

Zo deze *verhinderd* is of zich *elders* bevindt, moet verdachte door een *andere tot straffen bevoegde meerdere* worden gehoord. Wanneer ook deze wijze van horen van een verdachte *niet doenlijk* is, *dan* kan de strafoplegger de verdachte *schriftelijk* horen of door een *opsporingsambtenaar doen horen*.

Het *beginsel* is dus, dat de strafoplegger *persoonlijk* de verdachte *mondeling* hoort.

In het door de Inzender genoemde geval had dit vermoedelijk zonder bezwaar kunnen geschieden, gezien het feit dat strafoplegger en gestrafte in dezelfde kazerne dienst deden. Waarschijnlijk heeft de strafoplegger mondelinge ondervraging overbodig geoordeeld, daar de gebezigde (ondisciplinaire) uitdrukking in het request muurvast stond.

Kapitein X schijnt echter niet voldoende met de bepalingen van de W.K. op de hoogte geweest te zijn. Hij verwarde, na de beslissing van de w.n. Regiments-commandant, het beklag over de opgelegde krijgstuuchtelijke straf (art. 61-68 W.K.) en het beklag over een krenkende of onbillijke behandeling (art. 9 Regl. Krijgstucht).

Toen de w.n. Regiments-commandant het beklag over de opgelegde straf ongegrond had verklaard, had Kapitein X óf in deze beslissing behoren te berusten óf de eindbeslissing van het H.M.G. behoren in te roepen.

Hij heeft echter noch het ene noch het andere gedaan, doch hij heeft zich toen beklaagd over een onbillijke behandeling, daar de strafoplegger naar zijn mening hem niet op de in art. 46 W.K. voorgeschreven wijze zou hebben gehoord. Het stond hem niet duidelijk voor ogen, dat de wijze van horen van een verdachte een onderdeel van de gehele strafoplegging vormt. Daarom was het latere beklag over een onbillijke behandeling niet juist.

Toen Kapitein X dat inzag, heeft hij blijkbaar alsnog van zijn verlangen om zich bij het H.M.G. te mogen beklagen kennis gegeven. De Regimentscommandant had deze kennisgeving van dat verlangen moeten doorzenden aan het H.M.G., ook al was het beklag niet ontvankelijk wegens het verstrijken van de voorgeschreven beklagtermijn, omdat de beoordeling daarover niet bij de Regimentscommandant, doch bij het H.M.G. berust.

Wij kunnen ons echter niet voorstellen, dat de Regimentscommandant aan Kapitein X zou hebben *geweigerd* om in deze de eindbeslissing van het H.M.G. in te roepen. Vermoedelijk heeft hij de Regimentscommandant verkeerd begrepen, daar deze hem waarschijnlijk zal hebben medegedeeld, dat het Hof niet bevoegd was over een al of niet vermeende onbillijke behandeling te oordelen of dat de termijn voor beklag reeds lang verstreken was.

Wat betreft het onder 3. gesignaleerde gebruik zij opgemerkt, dat bij officieren, en ook soms bij oudere onderofficieren, wel eens bij wijze van een nota verantwoording gevraagd wordt over bepaalde gedragingen. Hiertegen is geen bezwaar. Zou de chef de gedraging door strafoplegging krijgstuuchtelijk willen corrigeren, dan behoort hij de verdachte dan nog z.m. mondeling te horen, enerzijds teneinde zelf z.n. nog nadere ophelderingen te kunnen vragen en anderzijds teneinde de betrokkene nog tot toelichting of opheldering gelegenheid te geven.

WETGEVING.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal bracht over het ontwerp van Wet Oorlogsstrafrecht (Gedrukte Stukken, zitting 1951—1952 n° 2258) uit het navolgend

Voorlopig Verslag

Stuk n°. 4¹⁾

In onderstaand Voorlopig Verslag zijn in de eerste plaats de beschouwingen weergegeven, waartoe het afdelingsonderzoek van dit wetsontwerp aanleiding heeft gegeven. Daaraan zijn toegevoegd de opmerkingen, waartoe nadere bestudering van het ontwerp de Commissie van Voorbereiding geleid heeft.

Algemene beschouwingen

Karakter van het ontwerp. Vrijwel algemeen erkende men, dat de huidige strafbepalingen in zake de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat onvoldoende zijn en spoedige herziening behoeven. Van vele zijden sprak men over de indiening van dit wetsontwerp dan ook zijn voldoening uit, al bestond over de hoofdbeginselen van het ontwerp geen algehele overeenstemming. Zoals hieronder blijken zal, betrof het verschil van opvatting in het bijzonder de bedreiging van de doodstraf en de wijze van berechting. Men wilde echter, ongeacht deze meningsverschillen, gaarne hulde brengen aan de Commissie-Donner, voor wier arbeid men grote waardering had. Het ontwerp en de heldere en uitvoerige toelichting geven blijk van een zeer zorgvuldige voorbereiding. De samenstelling der commissie geeft op zich zelf reeds een garantie voor de deskundigheid, waarmede het ontwerp is opgesteld.

Het is duidelijk, aldus merkten de hier aan het woord zijnde leden op, dat niemand geheel kan voorzien, welke nieuwe omstandigheden zich zullen kunnen voordoen, indien onverhoopt een nieuwe oorlog mocht uitbreken. Bij het treffen van regelingen van deze aard is men daarom grotendeels aangewezen op ervaringen uit het verleden. Van deze ervaring, opgedaan tijdens en na de laatste oorlog, hebben de ontwerpers een goed gebruik gemaakt.

Sommige leden, die geenszins wilden ontkennen, dat er leemten zijn in de huidige regeling, hadden tegen het ontwerp niettemin zeer ernstige bezwaren. Het ontwerp richt zich, zo meenden zij nl., klaarblijkelijk tegen bepaalde groepen van de bevolking, en wel in de eerste plaats tegen de communis-tische. Reeds dit achtten zij een overwegend bezwaar. Daar komt bij, dat de rechtszekerheid door de regelen van het wetsontwerp allerminst wordt gewaarborgd. Als voorbeelden noemden deze leden, dat in artikel 1, lid 2, van de voorgestelde Wet Oorlogsstrafrecht de Kroon de bevoegdheid krijgt deze wet van toepassing te verklaren in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt. Hiermede heeft de Regering — om het concreet te stellen — blijkbaar het Korea-conflict op het oog; in elk geval zou de bepaling bij dit conflict kunnen worden toegepast, met alle ingrijpende gevolgen daarvan.

Als tweede voorbeeld wezen zij op de bepaling van artikel 8, lid 3, onder 6°., waar de doodstraf gesteld wordt op schending van een belofte of overeenkomst. Om overeenkomstige redenen hadden zij bezwaar tegen het bedreigen van de doodstraf in lid 3 van artikel 8, onder 3°., waar doodstraf mogelijk gemaakt wordt ter zake van het met verenigde krachten vernielen of wegmaken van enig goed, dat aan een ander toebehoort. De

¹⁾ De voorgaande stukken zijn overgedrukt in deel XLIV, blz. 558 tot en met 592.

zwaarte van deze feiten wettigt huns inziens bedreiging van de doodstraf niet. Ook in het gehele tweede lid van artikel 8 achtten zij te zware straffen bedreigd.

De gehele opzet der berechting wijst er naar het oordeel dezer leden bovendien op, dat men het met de rechtszekerheid niet zo nauw neemt.

Zeer ernstig protest wilden deze leden verder aantekenen tegen de mogelijkheid van vasthouding, welke artikel 22 opent, nl. voor een termijn van ten hoogste een jaar, zonder dat de in verzekering gestelde daartegen bij de rechter kan opkomen. Hier blijkt huns inziens zeer kras de verzwakking van de rechtszekerheid voor de burger. Ook achtten zij het bedenkelijk, dat in artikel 23 aan de Minister van Justitie wordt overgelaten te beslissen, of al dan niet berechting door een enkelvoudige Kamer zal plaats vinden.

Eindelijk achtten de hier aan het woord zijnde leden de mogelijkheid van het ondergaan van de op te leggen straffen buiten Nederland een hoogst bedenkelijk precedent.

Op verschillende van deze punten wilden deze leden nog terugkomen.

Van verschillende andere zijden werd met kracht bestreden, dat het ontwerp de rechtszekerheid onvoldoende zou waarborgen. Op enkele punten mogen wellicht verbeteringen in dit opzicht kunnen worden aangebracht, over het geheel genomen waren de leden, hier aan het woord, van oordeel, dat de Regering er met ernst naar gestreefd heeft een juist evenwicht te vinden tussen de eisen van de veiligheid van de Staat en de rechten en belangen der gemeenschap enerzijds en die van de rechten en belangen der verdachten anderzijds. Wat betreft de voorbeelden, welke werden aangehaald ter staving van de stelling, dat de rechtszekerheid in het ontwerp onvoldoende zou zijn gewaarborgd, merkten deze leden op, dat deze voorbeelden hun weinig overtuigend voorkwamen. In het bijzonder de opmerking over het bedreigen van de doodstraf tegen schending van beloften of overeenkomsten maakte op hen weinig indruk, omdat een gelijke bepaling — eveneens met bedreiging van de doodstraf — reeds voorkomt in artikel 79 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Ook deze leden wilden intussen op verschillende der genoemde bezwaren nog terugkomen.

Als het belangrijkste voordeel van het ontwerp beschouwde men van verschillende zijden, dat het zoveel mogelijk een hernieuwde afwijking van het principe „nulla poena sine praevia lege poenali” wil voorkomen. Op dit welhaast als crimineelrechtelijk axioma te beschouwen principe, bij ons neergelegd in artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht, werd het eerst inbreuk gemaakt door de nazi-machthebbers, zowel vóór als tijdens de oorlog. Later werd er eveneens inbreuk op gemaakt door de Nederlandse noodwetgever, toen bij het Besluit Buitengewoon Strafrecht o.a. de doodstraf werd gesteld op misdrijven, tijdens de bezetting gepleegd. Voor de eerstgenoemde inbreuk kan bezwaarlijk enig steekhoudend argument worden aangevoerd, de laatstgenoemde daarentegen vond haar rechtvaardiging in het noodrecht. Niettemin is het goed, dat de wetgever zoveel mogelijk tracht die misdrijven, welke tijdens een eventuele nieuwe oorlog mochten worden begaan, reeds thans strafbaar te stellen.

Opzet van het ontwerp: regeling in een afzonderlijke wet? Er bestond geen eenstemmigheid over de vraag, of de voorgestelde bepalingen inderdaad, zoals de Regering voorstelt, dienen te worden samengebracht in een nieuwe wet, dan wel dienen te worden opgenomen in de verschillende wetboeken, waarop ze een aanvulling vormen en waarvan ze in vele gevallen afwijken. Enerzijds erkende men, dat het zijn voordelen heeft, indien men de materie zoveel mogelijk bij elkaar brengt in één wet. Blijkbaar heeft de Regering deze voordelen zwaar laten wegen. Een volledige concentratie in één wet is echter nooit mogelijk. Het ontwerp verwijst immers in de eerste plaats naar het Wetboek van Militair Strafrecht en dit laatste verwijst weer naar het gewone Wetboek van Strafrecht, terwijl het ontwerp in tal van gevallen ook rechtstreeks naar het Wetboek van Strafrecht verwijst. Gevolg van een en ander is, dat men de ontworpen Wet Oorlogsstrafrecht

niet kan lezen zonder ten minste de beide genoemde wetboeken tegelijk te raadplegen. Daarmede kan men echter niet volstaan, want ook het Wetboek van Strafvordering wordt in ruime mate toepasselijk verklaard, terwijl men voor de rechtspleging door de militaire rechter tevens kennis dient te nemen van de Rechtspleging bij de Landmagt resp. de Zeemagt en van de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Geregtschhof. Eindelijk zal ook raadpleging van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht-recht soms nodig zijn. Een en ander maakt, dat een werkelijk overzichtelijk geheel op geen enkele wijze kan worden verkregen.

Onder deze omstandigheden vroeg een aantal leden zich af, of het geen aanbeveling zou verdienen in het geheel geen afzonderlijke wet tot stand te brengen, doch de voorgestelde bepalingen te incorporeren in de bestaande wetboeken. Daarbij zou dan het eerste hoofdstuk kunnen worden ingelast in het Wetboek van Strafrecht en het tweede en derde in het Wetboek van Strafvordering. Ook dan blijft verwijzing naar het militaire strafrecht noodzakelijk. Men verkrijgt dan echter het belangrijke voordeel, dat althans de voorgestelde zeer belangrijke bepalingen van materieel strafrecht, welke zowel voor burgers als militairen gelden en welke dus in beginsel thuis behoren in het Wetboek van Strafrecht (immers de hoofdbeginselen van strafrecht zijn in dit wetboek geregeld, terwijl het militaire strafrecht daarop slechts aanvullingen bevat en waar nodig daarvan afwijkt), ook in dit wetboek te vinden zijn.

Weinig bevredigend achtten de leden, die deze opmerking maakten, in het bijzonder, dat in de opzet van het ontwerp bepalingen van materieel strafrecht, welke onmiddellijk bij elkander aansluiten, op geheel verschillende plaatsen worden ondergebracht. Zo zal, indien het ontwerp onveranderd wet wordt, artikel 101 W.v.S. straf blijven bedreigen tegen de Nederlander, die in het vooruitzicht van een oorlog met een vreemde mogendheid bij die mogendheid in krijgsdienst treedt. De strafbaarstelling van de Nederlander, die hetzelfde doet, nadat de oorlog is begonnen, zal echter worden overgebracht naar het Wet Oorlogsstrafrecht. En de daarop onmiddellijk aansluitende bepaling in zake hulpverlening aan de vijand (in wezen een genus, waarvan dienstneming een species is!) blijft dan weer staan in artikel 102 W. v. S.

Nog minder bevredigend is de ingewikkelde methode, waarop de bedreiging van de doodstraf in het ontwerp geregeld zal worden. Op de vraag of en, zo ja, in welke omvang deze straf bedreigd dient te worden, wilde men overigens op dit ogenblik niet ingaan; daarop wordt hieronder teruggekomen. Het gaat hier uitsluitend om de vraag, of de regeling niet zo gemaakt kan worden, dat ze voor ieder redelijkerwijze begrijpelijk is. Volgens het systeem van het ontwerp wordt tegen bepaalde, in de ontworpen Wet Oorlogsstrafrecht zelf omschreven feiten de doodstraf bedreigd in het artikel, waarin deze feiten strafbaar gesteld worden. Op een reeks van andere feiten, genoemd niet in de Wet Oorlogsstrafrecht, doch in het Wetboek van Strafrecht, wordt echter eveneens de doodstraf gesteld, doch in de omschrijving van deze artikelen vindt men daaromtrent niets. Deze bedreiging van de doodstraf geschiedt slechts langs de omweg van artikel 45 W. v. M. S., dat krachtens artikel 2 en artikel 1 van de Wet Oorlogsstrafrecht van toepassing zal zijn op die misdrijven, voor zover zij in geval van oorlog zijn begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar zijn. Ingevolge dit artikel 45 toch kan de doodstraf worden opgelegd in alle gevallen, waarin het gemene recht levenslange gevangenisstraf bedreigt. Zou het nu niet beter zijn, indien in het Wetboek van Strafrecht zelf een bepaling voorkwam, waaruit blijkt in welke gevallen ter zake van in dit wetboek genoemde feiten de doodstraf kon worden opgelegd? Men zou dan tevens in de opsomming van de straffen in artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht kunnen opnemen, dat in geval van oorlog ook de doodstraf een der straffen is.

Naar aanleiding van dit betoog werd door vele andere leden opgemerkt, dat een overzichtelijk geheel op deze wijze evenmin kan worden verkregen

als op de manier van het ontwerp. Men kan wel sommige bepalingen onderbrengen in het Wetboek van Strafrecht, doch men zal voor andere moeten blijven verwijzen naar het Wetboek van Militair Strafrecht. Dat onder de aldus van toepassing wordende bepalingen ook die is, waarbij de doodstraf wordt bedreigd naast levenslange gevangenisstraf, behoeft, zo meenden de hier aan het woord zijnde leden, geen overwegend bezwaar op te leveren. Ook thans kan de doodstraf in geval van oorlog reeds op burgers worden toegepast, zonder dat het Wetboek van Strafrecht daarvan melding maakt. Krachtens artikel 78 van de Invoeringswet vallen burgers in gebieden, die in staat van beleg zijn verklaard, immers onder de militaire jurisdictie. Dit heeft ten gevolge, dat ook tegen hen de doodstraf kan worden uitgesproken, indien aan de voorwaarden van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht is voldaan. In beginsel verandert er in dit opzicht dus niets.

Overigens merkten deze leden op, dat een omwerking van het ontwerp en een verdeling van de daarin opgenomen bepalingen over verschillende wetboeken tot grote vertraging aanleiding zouden geven. Met het oog daarop gaven zij er de voorkeur aan, de gekozen opzet te aanvaarden, ook al moge deze niet geheel bevredigend zijn.

Enkele leden, die deze laatste opmerking onderschreven, waren van oordeel, dat, indien men de bepalingen van materieel strafrecht zou willen onderbrengen in een der bestaande wetboeken, het Wetboek van Militair Strafrecht daarvoor nog het meest in aanmerking zou komen, aangezien het ontwerp de berechting in beginsel aan de militaire rechter opdraagt.

Ontwikkeling van het internationale strafrecht. Terecht, zo werd opgemerkt, wijst de Regering er op, dat de Nederlandse wetgeving geen gelijke tred heeft gehouden met de ontwikkeling van het internationale strafrecht op het gebied van de oorlogsmisdrijven. Zij stelt daarom voor onze wetgeving mede op dit punt te herzien. Een aantal leden, die deze herziening op zich zelf nodig achtten, stelden echter de vraag, of hiermede wel kan worden volstaan. Zou het niet veel wenselijker zijn deze materie, althans een deel daarvan, te regelen in een internationale code? Hiermede zou de reeds aangevangen ontwikkeling worden voortgezet. Na de tweede wereldoorlog heeft zich immers het spectaculaire feit voorgedaan van een internationale wetgeving op het stuk van de oorlogsmisdrijven en van een internationale berechting daarvan, al werkten slechts de toenmalige geallieerde naties aan deze wetgeving en berechting mede. Een internationale regeling zou nu natuurlijk door een zo groot mogelijk aantal landen gezamenlijk tot stand moeten worden gebracht. Zij zou passen in de omstandigheid, dat ook de legermacht van ons land ongetwijfeld deel zal uitmaken van een internationale strijdmacht. Door een internationale code zou de zo wenselijke eenheid van recht wellicht nog niet volkomen worden bereikt, doch zij zou daardoor in elk geval sterk worden bevorderd.

In dit verband werd de vraag gesteld, of niet reeds het sluiten van het Noord-Atlantisch Verdrag aanleiding moet zijn tot een herziening van ons militair straf- en tuchtrecht, in samenwerking met de andere mogendheden, die in geval van een aanval op een der ondertekenaars automatisch onze bondgenoten worden. Onze strafwetten gaan er nog geheel van uit, dat in geval van oorlog ons land op zich zelf zal staan. Ook omtrent de rechtspleging in de verbonden legers zullen, zo meenden de leden, die hierop wezen, gezamenlijke regelingen moeilijk gemist kunnen worden. Dit alles zal nog te meer klemmen, indien de onderhandelingen over de oprichting van een Europese defensiegemeenschap tot resultaten leiden. In het bijzonder zal moeten vaststaan, dat militairen van verschillende nationaliteit, die te zamen oorlog voeren, gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan hun commandanten, ook indien dezen van andere nationaliteit zijn. Tot dusverre zou een Nederlandse militair zich er op kunnen beroepen, dat hij krachtens de Nederlandse militaire strafwet niet strafbaar is, indien hij aan een bevel van een buitenlandse meerdere niet voldoet. En hetzelfde

geldt natuurlijk voor een buitenlandse mindere tegenover een Nederlandse meerdere. Men kan dit niet door een eenzijdige nationale regeling oplossen; hier zal een regeling bij verdrag niet gemist kunnen worden. Zulk een regeling zou dan in de nationale wetgeving verder uitgewerkt moeten worden.

De leden, hier aan het woord, wezen er op, dat in het charter van het Neurenbergse Hof reeds een aantal feiten is neergelegd en dat de algemene vergadering der Verenigde Naties bij resolutie van 21 November 1947 een commissie heeft ingesteld tot verdere formulering en codificering van als strafbaar aan te merken gedragingen. Zij veronderstelden, dat van het werk van deze commissie gebruik kan worden gemaakt en dat daardoor een onbevredigende bepaling als die van artikel 8, waarop hieronder wordt teruggekomen, kan worden vermeden.

Met het oog op het internationale aspect van de onderhavige materie betreurden deze leden het, dat de Minister van Buitenlandse Zaken niet tot de ondertekenaars van de Memorie van Toelichting behoort. Zij zouden voorts gaarne van de Regering vernemen, of er in België en Frankrijk wetten op het oorlogsstrafrecht tot stand gekomen dan wel wetsontwerpen daaromtrent in behandeling zijn. Zo ja, dan zouden zij van de wetten, ontwerpen of voorontwerpen daaromtrent gaarne kennis nemen.

Zeer vele andere leden wilden geenszins ontkennen, dat in de naaste toekomst behoefte zal bestaan aan een internationale codificatie van militair straf- en tuchtrecht, waarbij dan tevens een internationale regeling getroffen kan worden omtrent de strafbaarstelling van oorlogsmisdrijven. Men bedenke daarbij echter, dat oorlogsmisdrijven niet alleen door militairen, doch ook door burgers kunnen worden begaan. Een dergelijke internationale regeling zal dus niet tot het zuiver militaire recht beperkt kunnen blijven. Het zou ongetwijfeld nuttig zijn, indien onze Regering besprekingen hierover zou openen met de Regeringen van de andere landen, die tot het Noord-Atlantisch Verdrag zijn toegetreden, en in elk geval met de Regeringen van die landen, die thans onderhandelingen voeren over de oprichting van een Europese defensiegemeenschap. Daarop kan intussen niet gewacht worden. Ons land zal moeten beginnen met het vaststellen van een nationale regeling, waarbij oorlogsmisdrijven worden strafbaar gesteld en waarbij de berechting wordt geregeld.

Sommige leden hadden tegen de voorgestelde artikelen 8 en 9 ernstig bezwaar, omdat door de vaagheid, waarmede deze artikelen de oorlogsmisdrijven omschrijven, de rechtszekerheid der verdachten op zeer bedenkelijke wijze wordt aangetast. In het bijzonder hadden zij bezwaar tegen het niet eisen van opzet en tegen het strafbaarstellen van schending van gebruiken, die niet op geschreven recht berusten.

Ook een aantal andere leden achtten het weinig bevredigend, dat in artikel 8 geen feitelijke handelingen omschreven worden, doch slechts verwezen wordt naar de wetten en gebruiken van de oorlog, welke inhoud geenszins vaststaat. Dit is, zo meenden zij, een uitermate verzwaakt strafrecht, hetgeen nog te ernstiger bezwaar oplevert, nu ten gevolge van de weglating van het woord „opzettelijk” opzet niet vereist zal zijn, doch een zekere mate van schuld voldoende zal zijn voor een veroordeling. Ook daarom zouden deze leden de voorkeur geven aan een internationale regeling, waarbij bepaalde feiten, die in de beschaafde wereld algemeen worden beschouwd als oorlogsmisdrijven of misdrijven tegen de menselijkheid, strafbaar gesteld zouden worden. Dit is, zo meenden zij, groeiend strafrecht en zij zagen voor de samenleving minder heil in het straffen van velen op twijfelachtige gronden dan in het straffen van minder velen op niet twijfelachtige, algemeen als deugdelijk aanvaarde gronden.

Zeer vele andere leden, die de totstandkoming van een internationale code eveneens zouden toejuichen, sloten zich aan bij het betoog, dat daarop niet gewacht mag worden. Voorshands is er huns inziens geen andere keuze dan het zeer in het algemeen strafbaar stellen van schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Aan deze vaagheid kan niet worden ontkomen.

Verscheidene van deze leden meenden intussen, dat de omschrijving van artikel 8 wellicht kan worden verbeterd, b.v. door in de omschrijving een verwijzing op te nemen naar de conventies, welke in de Memorie van Toelichting vermeld worden. Het ontwerp zelf immers omschrijft niet, wat moet worden verstaan onder de „wetten en gebruiken van de oorlog”. De betekenis hiervan is van het grootste belang, omdat op schending van deze wetten en gebruiken straffen worden gesteld, welke maximum oploopt van 10 jaar tot de doodstraf. Uit de toelichting blijkt, dat ook de Commissie-Donner dit aanvankelijk als een bezwaar heeft gevoeld en heeft getracht de oorlogsmisdrijven in een aantal artikelen te omschrijven met gedetailleerde strafposities, welk systeem echter „niet bevredigend” is gebleken. De zeer uitvoerige toelichting gewaagt verder van „het oorlogsrecht, dat „voor een deel gewoonterecht is” en dat „zich niet voor nationale regeling „leent”. Dit klinkt, aldus de hier aan het woord zijnde leden, niet erg overtuigend; maar indien ergens, dan geldt hier, dat „la critique est aisée, „l'art est difficile”. Straffbaarstelling van het handelen in strijd met gewoonterecht is echter weinig in overeenstemming met het crimineelrechtelijke adagium „nulla poena sine praevia lege poenali”. Zou men hieraan niet althans tot op zekere hoogte kunnen tegemoetkomen door ook in de wetstekst te verwijzen naar de vier verdragen van Genève van 12 Augustus 1949? Deze verdragen (het Gewonden- en Ziekenverdrag, het Maritieme Verdrag, het Krijgsgevangenenverdrag en het Burgerverdrag) bevatten een samenstel van internationale voorschriften, welke zeker vallen onder de in artikel 8 gebezigde term „wetten en gebruiken van de oorlog”. Weliswaar betekent een zodanige verwijzing in zoverre een verschuiving van de moelijkheid, dat bij zulk een redactie de vaagheid in de delictomschrijving niet langer in de Wet Oorlogsstrafrecht zelf, maar bij voorbeeld in de genoemde verdragen wordt aangetroffen, doch daar staat tegenover het denkbare voordeel, dat de jurisprudentie van de internationale rechter op meer exacte wijze de regelen van internationaal gewoonterecht, nl. de gebruiken van de oorlog, zal definiëren. Aldus zal hij enerzijds de nationale rechter een onmisbare steun verschaffen bij diens interpretatie van die gebruiken en anderzijds zal hij de internationale kenbaarheid dier regels als voorwaarde voor de strafbaarheid van de overtreding daarvan bij de berechting hier te lande een sterker fundament geven. Overigens zal men ook naar het oordeel van deze leden niet kunnen volstaan met een verwijzing naar de genoemde verdragen. Er is ook oorlogsrecht, dat niet in deze verdragen is neergelegd, en ook de schending daarvan moet strafbaar zijn.

Vervolgens werd de vraag gesteld, welke precies de verschilpunten zijn tussen het thans voorgestelde artikel 8 en het huidige artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht. Men wees er hierbij in het bijzonder op, dat ten aanzien van de strafmaat in het ontworpen artikel 8 een geheel ander systeem is gevolgd dan in het bestaande artikel 27a. Terwijl dit laatste de maximumstraffen heeft gelijkgesteld aan die, welke tegen gelijke of daarmee het meest overeenkomende strafbare feiten in onze gewone wetgeving worden bedreigd, heeft de Regering hier een geheel ander systeem gekozen: een algemeen maximum van 10 jaar met verhoging tot 15 jaar, resp. tot levenslang of de doodstraf bij aanwezigheid van bepaalde strafverzwarende omstandigheden. Berust dit voorstel wellicht op minder goede ervaringen, welke met het systeem van artikel 27a in de laatste jaren zijn opgedaan? Zo ja, welke waren deze ervaringen dan? Zo nee, waarom heeft men dan het bestaande stelsel losgelaten?

Eindelijk werd opgemerkt, dat de toepasselijkheid van de Nederlandse strafwet op oorlogsmisdrijven wel zeer ver is uitgebreid. Krachtens artikel 3 is onze strafwet nl. toepasselijk op ieder, die zich, waar ter wereld ook, schuldig maakt aan enig oorlogsmisdrijf. In de Memorie van Toelichting bovenaan, blz. 6, spreekt de Regering over „schendingen van de wetten en gebruiken van de oorlog, ook wanneer deze buiten Nederlands

„grondgebied door de tegenpartij worden begaan”.¹⁾ Nu is het echter opvallend dat de woorden „door de tegenpartij”, welke een zeker verband tussen het misdrijf en ons land aangeven — de tegenpartij zal een misdrijf immers begaan hetzij tegen een Nederlander, hetzij tegen een van onze bondgenoten —, in de tekst van artikel 3 ontbreken. Theoretisch zal het dus mogelijk zijn, dat de Nederlandse rechter een onderdaan van een vreemde Mogendheid, die buiten Nederland een oorlogsmisdrijf begaait tegen een onderdaan van een andere Mogendheid in een oorlog, waarin ons land geen partij is, veroordeelt. Dit is een toepassing van het z.g. universaliteitsbeginsel, dat onze wet tot dusverre alleen kent voor zeeroof (vgl. artikel 4 Wetboek van Strafrecht i.v.m. de artikelen 381—385 van dat wetboek). Nu is ongetwijfeld met het voorkómen van zeeroof een groot Nederlands belang gemoeid. Evenzeer kan men echter zeggen, dat het een belang van alle volkeren is, dat oorlogsmisdrijven, waar en door wie ook begaan, worden bestreden en vervolgd. De verdragen van Genève van 12 Augustus 1949 gaan in elk geval van dit beginsel uit. Hiermede kon men zich verenigen. De woorden „door de tegenpartij” in de Memorie van Toelichting wekken evenwel een onjuiste indruk en hadden dus beter weggelaten kunnen worden.

Tenslotte werd de vraag gesteld, wanneer een wetsontwerp tot goedkeuring van de zo juist bedoelde verdragen van Genève zal kunnen worden ingediend. Men wees er op, dat deze verdragen reeds 2½ jaar geleden zijn tot stand gekomen en door de Nederlandse Regering kort daarop zijn ondertekend.

Doodstraf. De voorstellen der Regering op dit punt gaven tot veel verschil van mening aanleiding. De Regering stelt voor, de doodstraf in het oorlogsstrafrecht mogelijk te maken voor een reeks van misdrijven, waarop hetzij in de Wet Oorlogsstrafrecht zelf de doodstraf gesteld wordt, hetzij in het gemene strafrecht levenslange gevangenisstraf. In dit laatste geval maakt toepasselijkverklaring van het militaire strafrecht (indien het feit is gepleegd in geval van oorlog, dus terwijl de feitelijke oorlogshandelingen aan de gang waren) oplegging van de doodstraf mogelijk. Daarbij wil de Regering de beperking thans opgenomen in de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht, nl. dat de veiligheid van de Staat naar 's rechters oordeel de toepassing van de doodstraf eist, doen vervallen.

Tegen het schrappen van deze beperking hadden vele leden overwegend bezwaar. Zij erkenden, dat de veiligheid van de gemeenschap kan vorderen, dat bepaalde individuen blijvend onschadelijk gemaakt worden. In geval van feitelijke oorlog kan levenslange opsluiting daartoe inderdaad ontoereikend zijn, omdat — zoals in de Memorie van Toelichting op blz. 5 terecht wordt opgemerkt²⁾ — geen zekerheid bestaat, dat deze mensen bij wisseling van de oorlogskansen hun activiteit niet voortzetten. Voor dit geval wilden deze leden de doodstraf dus aanvaarden. Daarvoor is echter een wijziging van de bestaande wetgeving niet nodig. Laat men de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht ongewijzigd, dan behoudt men daarmede de genoemde beperking.

Dat de bedreiging van de doodstraf nodig zou zijn ter wille van de generale preventie, konden deze leden niet aanvaarden. Aan een afschrikwekkende werking van deze straf geloofden zij nl. niet. Integendeel! Indien een oorlogsmisdadiger weet, dat hij, indien zijn partij de oorlog verliest, moet rekenen op de doodstraf, zal dit hem er nog te meer toe brengen te trachten zich met alle middelen, ook de misdadigste, staande te houden. Het enige argument vóór het mogelijk maken van de doodstraf in geval van feitelijke oorlog achtten zij de beveiliging van de gemeenschap. Het ware overigens juist, in dit verband niet te spreken van de „veiligheid

1) Zie M.R.T. XLIV blz. 574 onder art. 3, tweede alinea. [*Red. M.R.T.*]

2) Zie M.R.T. XLIV blz. 573 onder art. 2, tweede alinea. [*Red. M.R.T.*]

„van de Staat”, doch te bepalen, dat de doodstraf alleen mag worden uitgesproken, indien de rechter haar toepassing nodig acht „ter beveiliging „van de volksgemeenschap” of „ter beveiliging van de Staat of de maat-„schappij”. Zulk een formulering zou de mogelijkheid tot toepassing van de doodstraf enigszins verruimen zonder dat het beginsel van beperking der toepassing wordt prijsgegeven. Niet alleen de veiligheid van de Staat als zodanig, ook die van de leden der gemeenschap zou hierbij als criterium moeten worden gehanteerd. Na afloop van de werkelijke oorlogshandelingen is langdurige, eventueel levenslange opsluiting naar de mening van deze leden in de meeste gevallen voldoende om de gemeenschap tegen misdadige individuen te beschermen. Dit betekent echter niet, dat de doodstraf dan nooit meer toepassing zal kunnen vinden. Er kunnen immers misdadigers zijn, wier in oorlogstijd begane misdrijven zo afschuwelijk zijn, en van wie op grond van hun misdadige aanleg zo ernstig moet worden gevreesd, dat zij niet zullen nalaten weer tot het plegen van soortgelijke misdrijven over te gaan zodra zij daartoe de kans krijgen, dat de veiligheid der gemeenschap hun definitieve onschadelijkmaking volstrekt eist.

Behoudt men een beperking van de doodstraf in de geest, zoals zo juist werd bepleit, dan ontstaat, zo merkten deze leden verder op, minder spoedig het gevaar, dat wij na de tweede wereldoorlog hebben leren kennen, van een verschuiving van de verantwoordelijkheid voor de toepassing van de doodstraf van de rechter naar de Regering. Tot op zekere hoogte zal de Regering, die verantwoordelijk is voor de al dan niet uitoefening van het recht van gratie, zich moeten blijven inlaten met de vraag, of bepaalde doodstraffen, welke door de rechter zijn opgelegd, inderdaad ten uitvoer moeten worden gelegd. Zij zal echter aanzienlijk minder geneigd zijn, door haar gratiepolitiek in te grijpen in het beleid van de rechter, indien deze laatste de doodstraf uitsluitend mag opleggen, wanneer de veiligheid van de Staat of de maatschappij de toepassing daarvan eist. Dit achtten de hier aan het woord zijnde leden een voordeel.

Voorts ontkenden deze leden, dat slechts de doodstraf een adequate straf zou zijn voor de ook door hen verfoeide misdrijven, zoals wij die in de laatste oorlog hebben leren kennen. Naar hun mening leert de ervaring het tegendeel. Kort na de bezetting werd de doodstraf, opgelegd b.v. aan Mussert, als billijk gezien. Enkele jaren later zou men de doodstraf, indien deze ware voltrokken aan andere, nauwelijks minder misdadige figuren als b.v. Van Geelkerken, kwalijk hebben aanvaard. Hieruit blijkt, dat men in dit verband zeker niet met stelligheid van een „adequate straf” kan spreken. Het is duidelijk, dat de rechtspraak in zekere zin de invloed van de publieke opinie ondergaat, zonder daardoor te kort te doen aan de objectiviteit, welke van haar mag worden geëist. Dat is wel bewezen door het feit, dat de berechting van oorlogsmisdadigers milder is uitgevallen naarmate er een langere tijd verliep tussen bezetting en berechting. Zolang het nu gaat om vrijheidsstraffen levert dit geen onoverkomelijk bezwaar op, omdat door middel van herziening der vonnissen en door gratie later blijkende fouten kunnen worden hersteld. Bij de toepassing van de doodstraf ligt dat anders: het is de enige straf, die onherroepelijk is en die zich daardoor principieel onderscheidt van de vrijheidsstraffen. Juist met het oog op deze onherroepelijkheid hadden de hier aan het woord zijnde leden overwegend bezwaar tegen de doodstraf in alle gevallen, waarin de veiligheid van de gemeenschap haar toepassing niet bepaald eist.

Verscheidene andere leden konden geheel met het Regeringsvoorstel in dit opzicht instemmen. Zij herinnerden er aan, dat de noodwetgever, voor het eerst sedert de afschaffing van de doodstraf in het burgerlijk strafrecht, de doodstraf weer heeft ingevoerd met het oog op het afschuwelijke karakter van de misdrijven, welke tijdens de laatste oorlog zijn bedreven. Thans zal de wetgever, indien het ontwerp onveranderd wet wordt, op de in 1944 ingeslagen weg voortgaan. Dit achtten zij juist. Het scheen deze leden noodzakelijk om ook na afloop van de oorlogshandelingen de doodstraf te kunnen opleggen, indien een andere dan de hoogste straf niet

geacht kan worden een adequate vergelding te zijn voor de tijdens een dan voorbij bezetting gepleegde zeer ernstige inbreuk op de rechtsorde. Er moge verschil van opvatting te constateren zijn omtrent de vraag, of de doodstraf in bepaalde gevallen nog moet worden toegepast, indien na afloop van de oorlogshandelingen reeds geruime tijd is verstreken, het is toch een feit, dat er tijdens een oorlog misdrijven kunnen worden begaan, zo afschuwelijk, dat ook nog vele jaren daarna de doodstraf vrijwel algemeen als de enige adequate vergelding wordt gevoeld. Ook de factor der algemene preventie achtten deze leden niet te verwaarlozen. Tenslotte merkten zij op, dat ook na afloop van een oorlog de veiligheid van de Staat tenuitvoerlegging van de doodstraf kan eisen. De ervaring heeft geleerd, dat sommige van de gevaarlijkste oorlogsmisdadigers in hun land soms een latente aanhang weten te behouden, ook nadat de door hen ontketende oorlog verloren is. Laat men zulke misdadigers in het leven, dan is de kans op voortdurende agitatie, welke voor de veiligheid van de Staat groot gevaar kan opleveren, geenszins denkbeeldig.

Vele andere leden wezen er op, dat de Regering in haar toelichting niet met zoveel woorden spreekt van de doodstraf als adequate *vergelding*. Er is huns inziens niet aan te ontkomen de doodstraf ook na beëindiging van de oorlog mogelijk te maken, omdat, naar de ontwikkeling der feiten heeft geleerd, voor het beperken van oorlogsmisdrijven een afschrikwekkende strafbepaling noodzakelijk is. Zou men de beperking van het huidige artikel 45 handhaven, dan zal de doodstraf na het herstel van de orde praktisch niet meer toegepast kunnen worden. Men zal dit algemeen beseffen en dit beseff zal de preventieve werking van de bedreiging sterk verzwakken. Niet licht zal de rechter na de beëindiging der vijandelijkheden nog aannemen, dat redenen van externe of interne Staatsveiligheid in strikte zin toepassing van de doodstraf eisen. Wie verwacht in de jaren na het beëindigen van een oorlog binnen afzienbare tijd weer een nieuwe oorlog? En wie kan na het herstel van de orde op redelijke gronden aannemen, dat gevangenhouding van een delinquent de veiligheid van de Staat in gevaar zou brengen? Als de Regering dan ook de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf na afloop van de oorlogshandelingen noodzakelijk acht, motiveert zij dit naar het oordeel van deze leden terecht door er op te wijzen, dat de doodstraf voor vergrijpen als waarvan hier sprake is moet worden aangemerkt als het enige adequate middel tot herstel van de rechtsorde in verband met de eisen van generale preventie en van de beveiliging der samenleving.

Sommige andere leden merkten op, dat de Regering er in haar toelichting (blz. 5, midden), hoewel zij het woord „vergelding” niet noemt, toch blijkbaar van uitgaat, dat alleen de doodstraf een adequate vergelding van bepaalde misdrijven vormt³⁾. Dit nu betwijfelden deze leden. Overigens konden zij zich bij het zo juist weergegeven betoog aansluiten. Zij waren van oordeel, dat alleen de afschrikkende werking als argument mag worden gebruikt om de mogelijkheid van het opleggen van de doodstraf na afloop van de oorlogshandelingen te verdedigen. Een zekere afschrikkende werking kan inderdaad uitgaan van de wetenschap, dat ook na afloop van de oorlog de doodstraf oorlogsmisdadigers nog boven het hoofd kan hangen. Het argument der adequate vergelding wezen deze leden uitdrukkelijk af. Dit argument zou er toe kunnen leiden, dat de doodstraf ook in het gewone strafrecht weer werd ingevoerd, hetgeen zij verwerpelijk zouden achten.

Vervolgens merkten enige leden op, dat zij de bezwaren tegen de doodstraf in het algemeen zeer wel gevoelden, doch dat zij betwijfelden, of deze in het onderhavige geval de doorslag moeten geven. Deze leden hadden er ook bezwaar tegen de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf uitsluitend te gronden op redenen van politieke of militaire veiligheid, d.w.z. redenen van veiligheid van de Staat. Daarentegen konden zij de vergelding als argument vóór de doodstraf niet afwijzen. Het woord vergelding moet

3) Zie M.R.T. XLIV, blz. 573, onder art. 2, derde alinea. [*Red. M.R.T.*]

men dan echter ontdoen van alle gedachten aan wraak. Onderscheidene argumenten schragen huns inziens de aanvaarding van de mogelijkheid om de doodstraf op te leggen en in de keur van deze argumenten plaatsten zij ook het argument der vergelding. Hieraan voegden zij toe, dat de standpunten vóór en tegen de doodstraf door tal van argumenten gedragen worden en dat men dit vraagstuk in geen geval simplistisch zien mag.

Eindelijk verklaarden sommige leden, dat zij in beginsel niet tegen de doodstraf waren, doch dat zij overwegend bezwaar hadden tegen de bedreiging daarvan in een wetsontwerp als het onderhavige, dat de meest essentiële waarborgen voor de rechtszekerheid zo volkomen ter zijde schuift.

Tenslotte meenden vele leden nog te moeten opmerken, dat zij bezwaar hadden tegen de suggestie om het begrip „veiligheid van de Staat” uit te breiden met „ter beveiliging van de volksgemeenschap” of „ter beveiliging van de maatschappij”. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat de beslissing over de al of niet uitvoering van een doodvonnis dan zou geraken in de sfeer van politieke controversen.

In verband met deze discussie over de doodstraf werd er nog op gewezen, dat uit het ontwerp niet blijkt, op welke leeftijd deze straf mag worden toegepast. Ook ten aanzien van militairen staat trouwens niet vast, of de doodstraf mag worden voltrokken aan personen tussen 16 en 18 jaar. De leden, die hierop de aandacht vestigden, waren van oordeel, dat de doodstraf, zo al ooit toelaatbaar, in elk geval nimmer mag worden voltrokken ter zake van feiten, gepleegd voordat de dader 18 jaar was.

Berechting. Het ontwerp wil de berechting van alle in artikel 1 opgesomde misdrijven, onverschillig of ze door militairen dan wel door burgers zijn begaan, in de eerste plaats opdragen aan de militaire rechter. Indien echter het gehele grondgebied van ons land of een deel daarvan bezet is geweest door een vijandelijke macht, wil het ontwerp in beginsel de berechting opdragen aan bijzondere rechtbanken. Het is dus de bedoeling om in het algemeen de misdrijven, die berecht worden tijdens een toestand van feitelijke oorlog, te doen behandelen door krijgsraden, ook als ze door burgers begaan zijn.

Bij de bespreking van de berechting rees nu in de eerste plaats de vraag naar de grondwettelijkheid van de voorgestelde regeling. Men wees er op, dat deze vraag ten dele beheerst wordt door artikel 173, waarin bepaald wordt, dat de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht voor hun leven worden aangesteld. Aan deze eis nu voldoen noch de leden van de krijgsraden, noch die van de bijzondere rechtbanken, welke laatsten immers slechts voor de tijd van het bestaan dezer colleges zullen worden benoemd. Op het eerste gezicht schijnt hiermee de vraag der grondwettigheid ten nadele van het systeem van het ontwerp beantwoord. Echter zou men de vraag kunnen stellen, of de Grondwet wel ergens bepaalt, dat strafrechtspraak uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen. Een dergelijke bepaling ontbreekt. De artikelen 160 en 161 hebben alleen betrekking op civiele zaken: de kennisneming daarvan wordt bij uitsluiting aan de rechterlijke macht opgedragen. Toch moet de Grondwetgever er van uitgegaan zijn, dat de strafrechtspraak wel aan de rechterlijke macht en uitsluitend aan haar zou worden opgedragen. Anders heeft n.l. de laatste alinea van artikel 173 geen zin. Daar wordt immers bepaald, dat dit artikel — bevattende o.m. de eis van benoeming voor het leven — niet toepasselijk is op hen, die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot enige gewapende macht, of met de beslissing van discipline zaken. Met rechtspraak over personen kan alleen strafrechtspraak bedoeld zijn. Had de Grondwetgever vrijheid willen laten om de strafrechtspraak op te dragen aan personen buiten de rechterlijke macht, dan ware de gehele alinea overbodig geweest. Deze redenering zou voeren tot de conclusie, dat de Grondwet niet toelaat strafrechtspraak over burgers aan anderen dan de rechterlijke macht op te dragen.

Hier stuit men echter op de merkwaardigheid, dat artikel 173, laatste

lid, de uitzondering uitdrukkelijk beperkt tot hen, die *uitsluitend* belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot enige gewapende macht. De uitzondering schijnt bedoeld te zijn voor de militaire rechter. Maar de militaire rechter berecht ook krachtens de huidige wetgeving niet alleen militairen, doch ook bepaalde burgers, nl. hen, die ten aanzien van bepaalde feiten met militairen zijn gelijkgesteld, en hen, die bij een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijn of haar met toestemming van de militaire Overheid vergezellen of volgen, dus b.v. de burger-corveeërs en de oorlogscorrespondenten (art. 77 Invoeringswet). Bovendien berecht de militaire rechter krachtens art. 78 Invoeringswet nog tal van strafbare feiten, door burgers begaan in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied van het Rijk of in een door de Nederlandse krijgsmacht bezet vijandelijk gebied. Ware het nu juist, dat de Grondwet niet toestaat de strafrechtspraak over burgers op te dragen aan anderen dan de rechterlijke macht, dan zouden de artikelen 77 en 78 Invoeringswet met de Grondwet in strijd zijn. Het is nauwelijks aan te nemen, dat de toenmalige wetgever dit niet zou hebben beseft. Men moet dus wel veronderstellen, dat de wetgever er van uitgegaan is, dat een verplichting om de strafrechtspraak over burgers uitsluitend aan de rechterlijke macht op te dragen in de Grondwet niet te lezen is. En blijkbaar zijn èn de commissie-Donner èn de Regering thans van dezelfde gedachte uitgegaan. Men wilde niet beweren, dat deze gedachte onjuist is — al is de bepaling van het laatste lid van artikel 173, aldus beschouwd, overbodig en al blijft het vreemd, dat de Grondwetgever deze overbodige bepaling toch heeft opgenomen —, maar men stelde de vraag, of het niet voor de hand had gelegen, dat de Regering zich hieromtrent in de Memorie van Toelichting had uitgesproken. In elk geval zou men, zonder thans reeds een positief oordeel over de al dan niet grondwettigheid van de voorgestelde regeling te willen uiten, het op prijs stellen, indien de Regering haar opvatting daaromtrent alsnog zou willen uiteenzetten.

Men merkte hierbij nog op, dat dit vraagstuk van de grondwettigheid zich niet, althans niet in deze vorm, voordeed bij de instelling van de bijzondere gerechtshoven krachtens de besluiten van 1944. De noodwetgever immers mocht zo nodig van de Grondwet afwijken, omdat de gelegenheid tot herziening van de Grondwet ontbrak. Indien de instelling van de bijzondere gerechtshoven met de Grondwet in strijd geweest mocht zijn, mag men de toenmalige noodwetgever daarvan geen verwijt maken. Maar dit betekent niet, dat de tegenwoordige wetgever hetzelfde mag doen wat de noodwetgever deed. Voorts wees men er volledigheidshalve nog eens op, dat de vraag naar de grondwettigheid evenzeer gesteld kan worden ten aanzien van de militaire rechtspraak over burgers in strafzaken als ten aanzien van de rechtspraak door bijzondere rechtbanken.

Naar aanleiding van dit betoog merkten enige leden op, dat blijkens de geschiedenis der totstandkoming de laatste alinea van het huidige artikel 173 inderdaad overbodig is. Zij werd door de Regering bij de Grondwetsherziening van 1887 ingevoegd bij Nota van Wijziging (zitting 1886—1887, 6, no. 121) met de motivering „om buiten allen twijfel te stellen, dat er „buiten de gewone rechterlijke macht ook eene rechtspraak in militaire en „tuchtzaken kan zijn”. Bij de openbare behandeling in de Tweede Kamer betoogde de heer Kist, dat de bepaling overbodig was, omdat onder „rechterlijke macht” alleen de gewone, burgerlijke rechterlijke macht moest worden verstaan. De Regering erkende dit laatste (*Handelingen* 1886—1887, blz. 1619, 2de kolom), doch meende, dat er toch wel enige twijfel mogelijk was, en handhaafde daarom voor alle zekerheid de bedoelde alinea. Een amendement om haar te schrappen werd met kleine meerderheid verworpen.

Thans er van uitgaande, dat de Grondwet zich niet tegen de voorgestelde oplossing verzet, achtten zeer vele leden het juist, dat de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven gedurende de tijd van feitelijke oorlogshandelingen zal geschieden door de militaire rechter, ook indien ze zijn

bedreven door burgers. Het is waar, dat de waarborgen voor de verdachten minder groot zijn dan bij berechting door de gewone rechter, doch tijdens een feitelijke oorlogstoestand mag men zijn eisen in dit opzicht niet te hoog stellen.

Vele andere leden erkenden, dat berechting ook van burgers door de militaire rechter tot een vereenvoudiging van de rechtspraak zal leiden, welke in een tijd van feitelijke oorlog zeer wenselijk kan zijn. Toch waren zij van de volstrekte noodzaak van militaire rechtspraak over burgers nog niet overtuigd. Een nadere motivering zouden zij in ieder geval op prijs stellen.

Sommige leden hadden tegen deze opdracht van rechtspraak over burgers aan de militaire rechter groot bezwaar. De militaire rechtspraak toch hooft in het verleden meer ruimte voor twijfel aan haar objectiviteit dan die van de burgerlijke rechter.

Eveneens bestond er verschil van mening over het voorstel tot instelling van bijzondere rechtbanken, die zullen moeten oordelen over de in het ontwerp bedoelde feiten zo dikwijls het grondgebied geheel of gedeeltelijk bezet is geweest (behoudens de mogelijkheid van uitzonderingen, b.v. indien de bezetting slechts kort geduurd heeft of alleen betrekking had op een zeer klein deel van het land). Er zijn, zo meende men, vier mogelijkheden denkbaar:

a. voortzetting van de berechting, zowel van burgers als van militairen, door de militaire rechter;

b. voortzetting van de berechting van militairen door de militaire rechter, doch opdracht van de berechting van burgers aan de gewone, burgerlijke rechter;

c. opdracht van deze berechting over beide groepen aan bijzondere rechtbanken;

d. opdracht van de berechting zowel van militairen als van burgers aan de gewone, burgerlijke rechter.

De eerste mogelijkheid (a.), voortzetting van de militaire rechtspraak over militairen en burgers, vond weinig verdediging. Men was vrij algemeen van oordeel, dat aan de rechtspraak van de militaire rechter over burgers een einde behoort te komen zodra de noodzaak hiervan vervalt.

Ook voor oplossing b., waarbij een splitsing gemaakt zou worden tussen de berechting van de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat en de overige in het wetsontwerp bedoelde misdrijven, begaan door militairen, en die, begaan door burgers, gevoelde men weinig. Het moge waar zijn, dat er in sommige gevallen verschil bestaat tussen de omstandigheden, waaronder militairen, en die, waaronder burgers delicten begaan, daar staat tegenover, dat de aard van de grote meerderheid der delicten, waarover het ontwerp loopt, dezelfde is, onverschillig of ze door militairen dan wel door burgers gepleegd worden. In een moderne oorlog speelt de burger even goed een rol van betekenis als de militair. De burger, die de vijand hulp verleent, handelt even verachtelijk als de militair, die hetzelfde doet. Wellicht mag men aan militairen in dit opzicht nog iets strengere eisen stellen dan aan burgers, doch dan is dit verschil toch slechts graduëel. Ongetwijfeld zal men een officier, die zijn land verraadt, hiervan een bijzonder ernstig verwijt maken, doch een even, althans bijna even ernstig verwijt kan men richten tot iedere burger, die zich in een verantwoordelijke positie geplaatst ziet. Hoe dit ook zij, in elk geval meende men, dat het gelijksoortig karakter der te berechten misdrijven na een bezetting behoort te leiden tot berechting zowel van militairen als van burgers door één soort organen.

Er blijft dan een keuze over tussen bijzondere rechtbanken (c.) en de gewone, burgerlijke rechter (d.). De Regering heeft hier gekozen voor de bijzondere rechtbanken. Zij beroept zich daarbij op de ervaring, dat na een oorlog de oorlogscriminaliteit gewoonlijk een zodanige omvang heeft gekregen, dat er behoefte bestaat aan speciale colleges. Voorts voert zij aan, dat het aantal en de omvang van de te berechten zaken het onmogelijk maken de normale procedure in drie instanties te handhaven en dat het in

elk geval niet mogelijk is de Hoge Raad uit te breiden met tijdelijke of plaatsvervangende raadsheren. En eindelijk wijst zij er op, dat krijgsgevangenen op dezelfde wijze berecht moeten worden als de eigen militairen, omdat het Krijgsgevangenenverdrag voorschrijft, dat krijgsgesvangenen alleen door krijgsraden berecht mogen worden, tenzij ook de eigen militairen worden berecht door burgerlijke rechters.

Deze argumenten vóór de instelling van bijzondere colleges werden van verschillende zijden bestreden. De hier aan het woord zijnde leden erkenden ten volle, dat met de berechting van de oorlogscriminaliteit spoed gemaakt behoort te worden. Het is waar, dat men rekening moet houden met de mogelijkheid, dat een zeer groot aantal zaken zal moeten worden berecht. Dit mag en moet leiden tot het weglaten van alle voorschriften, welke voor een goede berechting niet essentieel zijn. Doch het behoeft geenszins te leiden tot de instelling van bijzondere colleges. De Regering meent enerzijds blijkbaar, dat de leden van de bestaande zittende magistratuur het werk niet af zullen kunnen, indien zij tevens met de oorlogsrechtspraak belast worden. Anderzijds stelt zij echter voor de bijzondere rechtbanken bij voorkeur te bezetten juist met deze leden van de gewone rechterlijke macht. Kennelijk wil zij daarnaast in de bijzondere rechtbanken ook andere juristen kunnen opnemen, indien dat nodig mocht zijn. Waarom men deze nieuw te benoemen personen dan echter niet zou kunnen aanstellen tot rechters-plaatsvervangers, was de hier aan het woord zijnde leden niet duidelijk.

Het argument, dat de Hoge Raad niet zou kunnen worden uitgebreid met plaatsvervangers, achtten deze leden al even weinig klemmend. Het was hun niet duidelijk, welke bepaling van de Grondwet zich hiertegen zou verzetten, en indien het bezwaar uitsluitend berust op een gewone wet, kan dit door wijziging van die wet uit de weg geruimd worden. Dat de Grondwet in artikel 169 uitsluitend spreekt van „leden” van de Hoge Raad, kan toch geen reden zijn om het benoemen van plaatsvervangers onmogelijk te achten. Ook artikel 173 spreekt uitsluitend van de leden van de rechterlijke macht en bepaalt dan, dat dezen door de Koning voor het leven worden benoemd. Toch ontkent niemand, dat er plaatsvervangende raadsheren in de gerechtshoven, plaatsvervangende rechters en plaatsvervangende kantonrechters kunnen worden benoemd, de laatsten zelfs niet eens voor hun leven, doch telkens voor vijf jaar. Ten aanzien van de gerechtshoven werd vroeger wel betoogd, dat benoeming van plaatsvervangers onmogelijk zou zijn, doch niettemin is men reeds vele jaren geleden daartoe overgegaan en van bezwaren is nooit gebleken.

Deze leden gaven aan berechting van de oorlogscriminaliteit door de gewone rechter verre de voorkeur. Wij staan, zo meenden zij, wellicht nog niet ver genoeg af van de bijzondere rechtspleging, welke zo juist is afgesloten, om ons daarover reeds een gefundeerd oordeel te vormen, maar men kan — ondanks alle waardering voor de grote inspanning, die de Bijzondere Raad van Cassatie en de bijzondere gerechtshoven zich hebben getroost — zeker niet zeggen, dat deze rechtspleging geen bedenkelijke kanten heeft gehad. Ongetwijfeld zal ook op een berechting door de gewone rechter, indien deze in een snel tempo en min of meer massaal moet geschieden, critiek worden geoefend. Doch met betrekking tot de gewone rechter bestaat meer zekerheid, dat deze beschikt over de voor een goede strafrechtspraak onmisbare kennis, ervaring en traditie dan met de bijzondere rechter het geval is. Dit klemt te meer, omdat, als inderdaad berechting van een groot aantal oorlogsdelicten nodig is, het gewone opsporingsapparaat wel niet voldoende zal blijken en er buitengewone, meest natuurlijk ongeschoolde, opsporingsambtenaren moeten worden aangesteld. Daaraan zijn ernstige gevaren verbonden, welke alleen door een ervaren toezicht op deze ambtenaren kunnen worden verminderd. Dit toezicht kan beter worden uitgeoefend door de gewone rechterlijke macht dan door bijzondere colleges.

Het voornemen om beroepsrechters in de bijzondere colleges te benoemen

— daargelaten of dezen bereid zijn zulk een benoeming te aanvaarden — verandert naar de mening van deze leden het karakter van de bijzondere rechtspleging niet.

Wellicht zal men ten gunste van de instelling van bijzondere colleges aanvoeren, dat ook militairen berecht moeten worden en dat dit beter kan geschieden door colleges, waarin ook militairen als rechters zitting hebben, dan uitsluitend door burgers. Ook dit argument achtten deze leden niet doorslaggevend. Men kan het bedoelde bezwaar tegen berechting door de burgerlijke rechter grotendeels tegemoet komen door zo nodig militairen als deskundigen te horen.

Het tempo der berechting door een bijzondere rechtbank, bestaande uit twee juristen en één officier, zal, zo werd nog opgemerkt, over het algemeen langzamer zijn dan dat van een gewone rechtbank met drie rechtsgeleerde leden. In de meeste gevallen toch zal het tijdrovende werk van het formuleren der vonnissen op de juristen neerkomen en zal het militaire lid zich beperken tot het — overigens geenszins onbelangrijke — deelnemen aan de behandeling ter terechtzitting en aan de bespreking in raadkamer. Mocht men er in slagen militaire leden te vinden, die tevens juristen met ervaring zijn, dan kunnen dezen natuurlijk volledig ingeschakeld worden, doch in dat geval kan men hen evengoed tot rechters-plaatsvervangers in een gewone rechtbank benoemen.

De opmerking, op blz. 14 van de Memorie van Toelichting bij artikel 15 gemaakt⁴⁾, dat door het bij voorkeur benoemen van leden der zittende magistratuur de schijn wordt vermeden, dat rechters kunnen worden aangesteld, die zijn uitgekozen met het oog op hun politieke gezindheid, gaf een aantal leden nog aanleiding er op te wijzen, dat in een conflict met een bezettende mogendheid iedere Nederlander zijn politieke gezindheid zal hebben te tonen. Alle Nederlanders, ook de leden van de rechterlijke macht, zullen dan mede hebben te strijden in de strijd, ook op politiek gebied, tegen de ideologie van de overweldiger. Dat de rechterlijke macht daarbij afzijdig zou mogen blijven, wezen deze leden beslist af. Huns inziens zullen de leden van de rechterlijke macht méér dan in de jaren 1940—1945 actief deel moeten hebben aan mogelijk verzet.

Vele van de leden, die tegen de instelling van bijzondere colleges bezwaar hadden, zouden zich met het oog op de noodzakelijke snelheid van berechting kunnen neerleggen bij een oplossing, waarbij met behoud van de gewone burgerlijke rechtspraak slechts twee instanties in plaats van drie zouden bestaan. In dat geval zouden zij liefst afzien van de cassatie, terwijl het hoger beroep dan ter wille van de eenheid van de rechtspraak bij één gerechtshof, dat zo nodig met talrijke plaatsvervangers zou kunnen worden uitgebreid, zou dienen te worden geconcentreerd. Anderen zouden er de voorkeur aan geven, indien geen hoger beroep, doch wél cassatie werd opgesteld, doch dan op de wijze, zoals in het ontwerp wordt voorgesteld t.a.v. het bijzonder hooggerechtshof, dus met inbegrip van de z.g. strafmaatcassatie. Hiertoe zou ongetwijfeld de Hoge Raad uitbreiding moeten ondergaan, doch deze leden konden niet inzien, waarom dit onmogelijk zou zijn.

Sommige leden hadden er vooral bezwaar tegen, dat het ontwerp het hoger beroep heeft laten vervallen, waaraan men in Nederland toch altijd over de gehele lijn heeft vastgehouden. De z.g. strafmaatcassatie, hoewel natuurlijk een verbetering in vergelijking met de gewone cassatie, weegt daartegen huns inziens niet op: de feiten worden immers slechts in één instantie vastgesteld. Deze leden vroegen zich verder af, waarom de Regering niet heeft voorgesteld de tribunaalrechtspraak te herstellen; huns inziens heeft deze na de laatste oorlog goed gewerkt. Op dit punt zal hieronder nog worden teruggekomen bij de bespreking van de vraag, of niet ook de handelingen, welke in het Tribunaalbesluit omschreven zijn, in deze wet strafbaar gesteld dienen te worden.

Door zeer vele andere leden werd het voorstel tot instelling van bijzon-

⁴⁾ Zie M.R.T. XLIV, blz. 584. [*Red. M.R.T.*]

dere rechtbanken verdedigd. Men wees er op, dat dit voorstel berust op de ervaring, na de laatste oorlog opgedaan. Ongetwijfeld kan men op de bijzondere rechtspleging kritiek hebben, doch over het geheel heeft zij, naar de hier aan het woord zijnde leden meenden, niet slecht gewerkt. Had men de rechtspraak over de zeer talrijke politieke delinquenten aan de gewone rechter opgedragen, dan ware de berechting zeker langzamer verlopen. Het daaraan verbonden nadeel kan men nauwelijks onderschatten; het is in elk geval zo groot, dat eventuele voordelen, aan de gewone rechtspraak verbonden, daartegen niet licht kunnen opwegen. Het voorstel is bovendien in verschillende opzichten verbeterd in vergelijking met de regeling van de noodwetgeving. Dat de normale appèlregeling hier niet kon worden toegepast, heeft de Regering duidelijk aangetoond met een beroep op de ervaring, in de laatste jaren opgedaan.

Er is, zo meenden deze leden, uiteraard geen enkel essentieel verschil tussen behandeling door de gewone rechter, zoals door de eerder aan het woord zijnde leden bepleit, en het stelsel van bijzondere rechtspleging, dat de Regering voorstaat, waarbij de rechters zoveel mogelijk uit de rechterlijke macht worden gerecruiteerd. Deze twee systemen staan zeer dicht bij elkaar. Terecht stelt de Regering voorop, dat tijdens een — te bespoedigen — afwikkeling van een bijzondere rechtspleging de normale rechtspraak zoveel mogelijk ongestoord dient te kunnen voortgaan.

Deze leden achtten het wel degelijk een bezwaar, dat een uitsluitend uit burgers bestaand college over militairen zou moeten oordelen. De stem van één of meer personen, die de militaire sfeer en de eisen van de oorlogvoering uit eigen ervaring kennen, dient huns inziens in de raadkamer gehoord te kunnen worden en zulke personen dienen over de strafbaarheid en de strafmaat mede te beslissen. Met het horen van deskundigen kan men in dit opzicht niet volstaan.

Het scheen de hier aan het woord zijnde leden niet geheel onbedenklijk, dat bij opdracht van de berechting aan de gewone rechter reeds tijdens de bezetting zou vaststaan, welke personen na afloop daarvan met de berechting van de oorlogscriminaliteit zullen worden belast. Dit zal de toch reeds moeilijke positie van de leden der rechterlijke macht tijdens de bezetting nog minder benijdenswaard maken. Ook om deze reden zouden deze leden de voorkeur geven aan berechting door bijzondere colleges, welker samenstelling in elk geval niet volledig tevoren zal vaststaan.

Deze laatste opmerking gaf aan de tegenstanders van bijzondere rechtbanken aanleiding er op te wijzen, dat dit argument niet zwaar kan wegen, nu de Regering voorstelt de bijzondere rechtbanken bij voorkeur te bezetten met leden van de zittende magistratuur.

Tribunaalzaken. Met opzet heeft de Regering niet voorgesteld de handelingen, omschreven in het Tribunaalbesluit, in dit ontwerp strafbaar te stellen. Zij achtte het niet mogelijk de normen voor goed Nederlands gedrag, welke in een volgende oorlog in acht genomen zullen dienen te worden, reeds thans vast te stellen. Dit standpunt achtten verscheidene leden niet juist. Zij meenden, dat het wel degelijk mogelijk is zulke normen bij voorbaat te formuleren. Het betreft hier in hoofdzaak allerlei vormen van collaboratie en het verlenen van stoffelijke of geestelijke steun aan de vijand en diens doelstellingen. Omschrijving hiervan moge moeilijk zijn, onmogelijk is zij zeker niet. Strafbaarstelling van zulke gedragingen thans zou het grote voordeel meebrengen, dat men na een bezetting niet opnieuw zijn toevlucht behoeft te nemen tot de wel zeer onbevredigende strafbaarstelling achteraf. Want men moge nu betogen, dat het hier een semi-rechterlijke, semi-administratieve repressie betreft, in wezen heeft het Nederlandse volk de tribunaalrechtspraak toch wel degelijk als strafrechtspraak gevoeld. Internering en verbeurdverklaring van goederen onderscheiden zich in wezen niet van vrijheidsstraffen en geldboete. Stelt men collaboratie uitdrukkelijk strafbaar, dan betekent dat tevens, dat bij de berechting hiervan dezelfde waarborgen voor de verdachten zullen bestaan als bij die

van de nu reeds in het ontwerp genoemde delicten. De hier aan het woord zijnde leden waren het nl. niet eens met diegenen, die — zoals hierboven reeds bleek — wederom een tribunaalrechtspraak ingevoerd zouden willen zien. Zonder aan de verdiensten van de leden der tribunalen te kort te willen doen, meenden zij toch, dat aan een normale rechtspleging, zij het eventueel door bijzondere colleges, de voorkeur gegeven dient te worden.

Zeer vele andere leden konden zich met het standpunt der Regering in dezen verenigen. Een concrete omschrijving van de onvaderlandlievende gedragingen, welke men treffen wil, achtten zij niet bij voorbaat te geven. Beperkt men zich tot enkele vage algemeenheden, dan zal t.z.t. toch aanvulling nodig zijn. Een voordeel van het niet bij voorbaat strafbaar stellen van de bedoelde gedragingen achtten zij, dat dientengevolge het aantal arrestaties na een eventuele bezetting waarschijnlijk belangrijker kleiner zal zijn dan het na de laatste oorlog geweest is. Het niet strikt noodzakelijk in massa arresteren van verdachten wordt daardoor in elk geval geremd.

Tegen dit laatste merkten de het eerst aan het woord zijnde leden op, dat men na een nieuwe bezetting ongetwijfeld niet zal aarzelen al diegenen, die zich ernstig hebben misdragen, in elk geval te arresteren.

Artikel I

(Wet Oorlogsstrafrecht)

Artikel 1. Lid 2. Een aantal leden vestigde er de aandacht op, dat krachtens dit lid bij Koninklijk besluit alle bepalingen van de wet Oorlogsstrafrecht van toepassing verklaard kunnen worden op een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt en waarbij Nederland betrokken is, hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid. Zij zouden er de voorkeur aan geven, indien deze toepasselijkverklaring zou moeten geschieden bij de wet. Doorgaans zal het hier een conflict betreffen, dat zich buiten onze onmiddellijke omgeving afspeelt. Er is dan niet een zo onverwijld spoed vereist bij de toepasselijkverklaring, dat niet op de totstandkoming van een wet zou kunnen worden gewacht. Men mag aannemen, dat de Staten-Generaal in staat en bereid zijn in een dergelijk geval op zeer korte termijn een beslissing te nemen.

Sommige leden, die zich hierbij aansloten, herinnerden er aan, dat zij reeds bij de algemene beschouwingen bezwaar hadden gemaakt tegen deze delegatie, omdat zij daarin de mogelijkheid zagen om de wet te gebruiken tegen bepaalde groepen der bevolking.

Vele andere leden, die dit laatste ontkenden, meenden, dat men rekening moet houden met de mogelijkheid van een gewapend conflict, dat geen oorlog is, doch dat zich niettemin op ons grondgebied of mede daarop afspeelt. In zulk een geval bestaat de mogelijkheid, dat de Staten-Generaal niet tijdig of zelfs in het geheel niet kunnen bijeenkomen. Toch zal juist dan toepasselijkverklaring van de wet dringend nodig kunnen zijn. Men zou kunnen betogen, dat in zulk een geval deze toepasselijkverklaring in elk geval bij Koninklijk besluit zal kunnen geschieden, dat dan krachtens noodrecht kracht van wet zal hebben, evenals de noodwetgeving uit de laatste oorlog. Er zou echter verschil van mening kunnen bestaan over de vraag, of het niet toch mogelijk was de Staten-Generaal bijeen te roepen. Met het oog daarop scheen het deze leden beter de Kroon bij voorbaat te machtigen tot toepasselijkverklaring, al erkenden zij, dat aan zulk een delegatie in andere gevallen bezwaren verbonden zijn.

Lid 3. Er werd op gewezen, dat deze bepaling, inhoudende, dat onder oorlog burgeroorlog begrepen wordt, uit het gewone strafrecht overgenomen is. In het stelsel van dit strafrecht bestaat daartegen geen bezwaar, omdat de gewone rechter van de verdachte bij zijn vonnis zal beslissen, of inderdaad de toestand van burgeroorlog aanwezig was op het ogenblik van

het begaan van het feit. Bij het onderhavige ontwerp wordt dit echter geheel anders, want bij burgeroorlog wordt de verdachte aan de competentie van zijn gewone rechter onttrokken en berecht door een bijzondere, nl. de militaire, rechter. Vele leden achtten dit een ongewenste, niet sluitende regeling. Het O.M. bij de militaire rechter kan een verdachte voor zijn gerecht, de krijgsraad, brengen en deze zal dan over zijn eigen competentie hebben te oordelen door beantwoording van de vraag, of hij burgeroorlog aanwezig acht. Dit sluit geenszins in, dat de gewone rechter van de verdachte van gelijke opvatting zou zijn, indien deze de zaak zou moeten berechten. Door deze constructie is het ook mogelijk, dat een verdachte vrijuit gaat: wanneer de militaire rechter, voor wie hij terechtstaat, geen toestand van burgeroorlog aanwezig acht, is deze niet competent; wordt de verdachte daarna voor de gewone rechter gebracht en acht deze burgeroorlog wél aanwezig, dan is deze rechter evenmin competent. Is hier in elk geval niet een regeling voor het oplossen van competentieconflicten nodig?

Artikel 2. Met betrekking tot het probleem van de doodstraf moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen.

Artikel 3. Met de voorgestelde verruiming van de werking der Nederlandse strafwet kon men zich verenigen. Slechts werd de vraag gesteld, of het niet juister ware deze bepaling, welke aansluit bij de artikelen 2 t/m 8 van het Wetboek van Strafrecht, in dat wetboek onder te brengen.

Artikel 4. Bij de algemene beschouwingen werd reeds gewezen op het onbevredigende van de plaatsing van dit artikel in de afzonderlijke Wet Oorlogsstrafrecht, terwijl het volkomen aansluit bij het te wijzigen artikel 101, dat in het Wetboek van Strafrecht zal blijven staan.

Voorts werd er de aandacht op gevestigd, dat het artikel alleen spreekt over het in krijgsdienst treden bij een vijandelijke mogendheid, niet over het in krijgsdienst blijven bij zulk een mogendheid. De ervaring in de laatste oorlog heeft geleerd, dat er personen zijn, die vóór het uitbreken van de oorlog bij de toekomstige vijand in dienst gaan en dan alleen gestraft kunnen worden met toepassing van artikel 101, ook indien zij na het uitbreken van de oorlog gelegenheid hadden die dienst te verlaten. Behoort artikel 4 niet ook op hen van toepassing te zijn? Het spreekt daarbij vanzelf, dat degenen, die zich onmogelijk aan de dienst van de vijand konden onttrekken, alleen gestraft zullen kunnen worden wegens dienstneming in het vooruitzicht van de oorlog (indien zij de oorlog althans hebben voorzien) en niet wegens het in dienst blijven na het uitbreken van de oorlog, aangezien zij zich t.a.v. het laatste feit op overmacht zullen kunnen beroepen. Van hen echter, die zich aan die dienst konden onttrekken, mag men ook eisen, dat zij dit deden.

Sommige leden verwezen in dit verband naar artikel 381 Wetboek van Strafrecht, waar niet alleen het dienst nemen op een voor zeeroof bestemd schip strafbaar gesteld wordt, doch ook het vrijwillig in dienst blijven op zulk een schip.

Andere leden vroegen zich af, of het woord „vrijwillig” hier niet misplaatst zou zijn; desertie uit de vijandelijke dienst, indien mogelijk, is immers plicht.

Artikel 5. Met het overnemen van deze bepaling uit het Besluit Buitengewoon Strafrecht kon men zich verenigen. Het opzettelijk blootstellen van een ander aan vervolging, enz. door of vanwege de vijand is inderdaad een der ernstigste feiten, welke in oorlogstijd begaan kunnen worden. Het systeem, dat het maximum hoger wordt naarmate de gevolgen ernstiger blijken te zijn geweest, zou aanleiding kunnen geven tot kritiek, doch dit systeem wordt ook in het Wetboek van Strafrecht gevolgd, b.v. bij mishandeling, en het is juist, dat deze differentiatie een zekere handleiding

voor de rechter kan opleveren. Men was dan ook bereid de voorgestelde tekst te aanvaarden.

Artikel 6. Ook met dit artikel konden vele leden zich verenigen. Het is inderdaad juist de maximumstraf voor alle misdrijven, begaan met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, te verhogen en het is ook juist, dat deze verhoging niet zal gelden voor die misdrijven, waarbij de gelegenheid niet is geboden door de vijand, doch enkel door het feit der bezetting. Een goed voorbeeld van dit laatste is de in de Memorie van Toelichting genoemde diefstal tijdens verduistering, welk delict inderdaad het karakter van heulen met de vijand mist.

Andere leden vroegen zich in verband met dit voorbeeld af, of niet de generale preventie toch ook in dit geval verhoging van het strafmaximum eist. Juist maatregelen als de algemene verduistering, evacuatie van gehele bevolkingsgroepen en dergelijke scheppen in oorlogstijd gelegenheid tot het plegen van misdrijven, welke in vreedstijd heel wat moeilijker te begaan zijn. Wie zulke delicten pleegt, heult inderdaad niet, in ieder geval niet altijd, met de vijand. Is het echter wel waar, dat alleen heulen met de vijand een motief kan zijn tot verhoging van de op te leggen straf? Het ontwerp strekt tot het tegengaan van criminaliteit in geval van oorlog. Onder deze criminaliteit valt in de eerste plaats die, welke zich uit in landverraad met alles wat daarmee samenhangt. De ervaring leert echter, dat ook tal van andere vormen van criminaliteit in oorlogstijd toenemen, speciaal de economische delicten, doch ook sommige vormen van zeden-delicten. Is er nu geen aanleiding om tegen zulke met gebruikmaking van het feit der bezetting gepleegde delicten strengere straffen te bedreigen, ten einde personen, die in de verleiding geraken, van het plegen daarvan af te schrikken? Overigens kan men zich nog afvragen of iemand, die van de algemene verduisteringsmaatregelen profiteert om te stelen, wel gezegd kan worden gebruik te maken van een gelegenheid, hem door het feit der bezetting geboden. De bezetting zelf behoeft immers nog niet automatisch tot verduisteringsmaatregelen te leiden; in de meeste gevallen zal de bezetter geen nieuwe maatregelen in dit opzicht behoeven uit te vaardigen, aangezien hij kan volstaan met het handhaven van reeds door de eigen Regering voorgeschreven regelen. Zo althans ging het in ons land tijdens de laatste oorlog. Ook evacuatie behoeft niet automatisch uit bezetting te volgen.

Artikel 8. In de eerste plaats moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen. Naast de daar reeds genoemde bezwaren tegen de vaagheid van het begrip „wetten en gebruiken van de oorlog” werd door sommige leden ook ernstig bezwaar ingebracht tegen het weglaten van het opzet-element. De Regering veronderstelt, dat de rechter, nu dit element niet in de omschrijving van het delict is opgenomen, alleen dan tot een veroordeling zal besluiten, indien de dader het feit pleegde, hetzij tegen beter weten in, hetzij onder zodanige omstandigheden, dat de schending voortvloeide uit verwijtbare grove onverschilligheid. Dat de rechter zich precies aan deze omschrijving zal houden, staat intussen geenszins vast. Hij is in ieder geval vrij in de bepaling van de mate van schuld, welke bij de dader aanwezig moet zijn geweest. Voor de rechtszekerheid achtten deze leden dit bekenkelijk.

Andere leden oordeelden dit bezwaar niet van overwegende aard. Het zou huns inziens nog bedenkelijker zijn, indien de daders van allerlei afschuwelijke feiten vrijuit zouden gaan, hoewel zij bij het plegen daarvan heel goed hadden kunnen beseffen, dat hun daden met de wetten en gebruiken van de oorlog in strijd waren. Men zou desgewenst in het artikel een bepaling kunnen opnemen van deze strekking, dat hetzij de dader opzettelijk moet hebben gehandeld, d.w.z. de overtreden norm moet hebben gekend, hetzij het aan zijn schuld te wijten was, dat hij deze norm niet kende. Daarmee komt men echter niet verder, want ook in dit geval moet

de rechter uitmaken, welke mate van schuld bij de dader aanwezig moet zijn geweest.

Naar aanleiding van het derde lid maakte een aantal leden nog de opmerking, dat zij betwijfelden, of terecht het met verenigde krachten plegen van bepaalde feiten als een strafverzwarende omstandigheid wordt aangemerkt. Weliswaar is dit in overeenstemming zowel met het gewone als met het militaire strafrecht, waar een overeenkomstige strafverzwaring in verschillende artikelen voorkomt. Doch beide wetboeken gaan kennelijk uit van een verstoring van de orde door de delinquent. Geschiedt dit met verenigde krachten, dan is dat inderdaad een omstandigheid, die aan het feit een ernstiger karakter geeft en dus strafverzwarend behoort te werken. Het oorlogsstrafrecht is echter niet in de eerste plaats nodig als repressie tegen verenigde soldaten, die de orde van hun leger verstoren. Daartegen waken trouwens wel de eigen militaire Overheden. Wat een oorlogsstrafrecht nodig maakt is integendeel de behoefte om te kunnen optreden tegen misdrijven, die het gevolg zijn van de orde *in* zulk een leger, een orde, welke door de legerleiding zelf op het plegen van misdrijven is gericht. De leden, hier aan het woord, konden, uit dit oogpunt bezien, het optreden met verenigde krachten moeilijk zien als een strafverzwarende omstandigheid, die zelfs oplegging van de doodstraf mogelijk behoort te maken. Eerder zou er reden zijn om dit als strafverminderende omstandigheid te beschouwen. Deze leden tekenden hierbij aan, dat militairen en politie-ambtenaren, die handelen in overeenstemming met de orde, zij het een misdadige orde, van hun dienst, vrijwel steeds zo niet in formatie, dan toch met verenigde krachten plegen op te treden. Gaarne zouden deze leden over deze beschouwing de zienswijze der Regering vernemen.

Andere leden erkenden, dat deze redenering juiste elementen bevat. De bepaling richt zich huns inziens echter wel degelijk mede tegen die militairen, die op eigen gelegenheid, geheel buiten de opdrachten van hun meederen om, oorlogsmisdrijven plegen, b.v. plunderen. En in een zodanig geval is het optreden met verenigde krachten wel degelijk een verzwarende omstandigheid, omdat zulk een optreden voor de slachtoffers daarvan veel gevaarlijker kan zijn dan het optreden van een enkeling. Bovendien richt de bepaling zich ook tegen degenen, die voor de misdadige orde in hun dienst verantwoordelijk zijn en die te zamen met hun ondergeschikten oorlogsmisdrijven plegen; ook in een zodanig geval is een strafverzwaring wel degelijk op haar plaats. Een verhoging van het maximum kan dus, naar deze leden meenden, niet gewist worden. Mocht de rechter evenwel in een bepaald geval tot de conclusie komen, dat een bepaalde dader heeft gehandeld onder de invloed van misdadige leiders en dat daardoor zijn strafwaardigheid kleiner is dan indien hen op eigen gelegenheid ware opgetreden — een conclusie, waartoe de rechter overigens niet zo licht zal komen —, dan kan hij bij de bepaling van de strafmaat daarmee ten volle rekening houden.

Bij de algemene beschouwingen bleek reeds, dat sommige leden bezwaar hadden tegen het stellen van de doodstraf op het schenden van beloften en overeenkomsten. Zij zouden in elk geval nader uiteengezet willen zien, op welke soort van beloften en overeenkomsten deze bepaling betrekking kan hebben. Voorts ging het hun veel te ver, dat ook beschadiging en wegmaken van goederen met de dood zouden kunnen worden gestraft.

Het bepaalde onder 7°. van lid 3 stelt o.m. misbruik van de uniformen van de vijand strafbaar en bedreigt daartegen zelfs de doodstraf. Dit gaf een aantal leden aanleiding er op te wijzen, dat de Regering misbruik van de vijandelijke uniformen terecht afkeurt, doch dat er voor een dergelijk gebruik van uniformen toch wel respectabele redenen kunnen bestaan. In de laatste oorlog heeft de illegaliteit gebruik gemaakt van Duitse upniformen, doch dit was een gevolg van het feit, dat de bezetter zich niet hield aan het Landoorlogreglement. In een nieuwe oorlog zal, zo vreesden deze leden, een bezetter zich ook wel niet aan dit reglement houden. Tegen zulk een bezetter zijn middelen, die onder andere omstandigheden onge-

oorloofd zouden zijn, zedelijk toelaatbaar. Intussen erkenden zij, dat men de strafbaarstelling van het misbruik van vijandelijke uniformen, welke zich immers ook richt tot de bezetter, niet achterwege kan laten.

Artikel 9. Gevraagd werd, hoe het zal gaan, indien een meerdere het misdrijf, begaan door een aan hem ondergeschikte, niet heeft kunnen beletten. Is het beroep op overmacht hier voldoende gewaarborgd?

Andere leden meenden, dat men van iemand, die het begaan van een feit niet heeft kunnen beletten, niet kan zeggen, dat hij dit feit opzettelijk heeft toegelaten.

Artikel 10. Dit artikel bevat het zeer belangrijke beginsel, dat de dader van een oorlogsmisdrijf zich niet kan beroepen op wettelijk voorschrift, noch op ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden. Vele leden vroegen zich af, of het uitsluiten van een beroep op deze beide gronden niet te ver gaat. Zij herinnerden er aan, dat beide gronden niet anders zijn dan speciale vormen van de algemene strafuitsluitingsgrond: noodtoestand. Een oorlogsmisdadiger, die zich na inwerkingtreding van deze wet niet langer mag beroepen op ambtelijk bevel of wettelijk voorschrift, zal zich nog altijd mogen beroepen op noodtoestand. Dat hij in noodtoestand verkeerde, toen hij het misdrijf pleegde, zal hij dan kunnen aantonen door te bewijzen, dat een wettelijk voorschrift (indien hij geen Nederlander is, een voorschrift van zijn eigen land) of een bevel van een meerdere hem tot het plegen dwong, en hij zal bovendien kunnen trachten aannemelijk te maken, dat hij bij niet-opvolging van het voorschrift of bevel zich zelf blootstelde aan zulke risico's, dat niet-opvolging redelijkerwijze van hem niet gevergd kon worden. Men kan zich nu afvragen, wat de wetgever met de schrapping van de beide artikelen — uitsluitend voor oorlogsmisdrijven — kan bereiken. Gelet op het voorgaande, kan dit in wezen niets zijn. Slechts wekt hij op deze wijze de onjuiste indruk, dat er door schrapping wèl iets verandert.

Bovendien, zo gingen deze leden verder, zou er inderdaad door het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen wèl iets veranderen, dan zou dit toch alleen gelden voor Nederlanders en staatlozen. De Bijzondere Raad van Cassatie heeft immers beslist, dat de artikelen 42 en 43 niet toepasselijk zijn, indien de verdachte zich beroept op de regels van zijn eigen, vreemd recht. Kent zijn recht dus wèl wettelijk voorschrift en ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden, dan zal de rechter met die gronden toch rekening moeten houden. Welk nut heeft het nu, de artikelen 42 en 43 op Nederlanders niet toepasselijk te verklaren?

Andere leden konden voor het standpunt der Regering, dat de artikelen 42 en 43 niet geschreven zijn voor oorlogsmisdrijven, wel gevoelen. Zij vreesden echter, dat men uit het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen verkeerde conclusies zal trekken. In het bijzonder t.a.v. ambtelijk bevel wezen zij er op, dat zulk een bevel alleen dan straffeloosheid meebrengt, indien het bevoegd gegeven werd („door het daartoe bevoegde „gezag“). Nu moet men toch aannemen, dat geen enkel gezag bevoegd is aan zijn ondergeschikten bevelen te geven tot het plegen van oorlogsmisdrijven. Indien men redelijkerwijze van een ondergeschikte mag eisen, dat deze in de gegeven omstandigheden en gelet op de daaraan voor hem verbonden risico's een bevel niet opvolgde, omdat hij moest beseffen, dat het strekte tot het plegen van een oorlogsmisdrijf, dan zal een beroep op de strafuitsluitingsgrond „ambtelijk bevel” hem ook niet kunnen baten, juist omdat hij moest beseffen, dat dit bevel niet bevoegd gegeven kon zijn. Het handhaven van deze strafuitsluitingsgrond, en hetzelfde geldt mutatis mutandis van het wettelijk voorschrift, behoeft er dus niet toe te leiden, dat een verdachte, die in redelijkheid strafwaardig geacht moet worden, vrijuit zal kunnen gaan. Wel zal de rechter bij het hanteren van de beide strafuitsluitingsgronden rekening houden met de omstandigheden, waaronder de verdachte zijn daad pleegde. Of hij moest beseffen, dat het bevel

onbevoegd gegeven werd dan wel dat het wettelijk voorschrift strekte tot het plegen van een misdrijf, zal in sterke mate afhangen van zijn ontwikkeling, zijn opleiding (waarbij hem b.v. ingeprent kan zijn, dat zulke voorschriften en bevelen wel rechtmatig zijn), het feit, dat hij geen tijd had om over het probleem na te denken, en andere omstandigheden. In zoverre kan het resultaat van de toepassing van deze artikelen t.o.v. bepaalde oorlogsmisdadigers anders zijn dan t.a.v. burgers, die in geheel andere omstandigheden verkeerden. Ook is het mogelijk, dat de rechter het beroep op ambtelijk bevel verwerpt, omdat de verdachte heel goed beseftte, dat dit bevel onbevoegd gegeven was, en toch verdachte niet strafbaar acht, omdat hij door niet te gehoorzamen zich zou hebben blootgesteld aan zodanig gevaar voor zijn eigen leven, dat hier overmacht aanwezig was. Dit laatste staat echter buiten de vraag, of ambtelijk bevel en wettelijk voorschrift uitdrukkelijk als strafuitsluitingsgronden ook voor oorlogsmisdrijven genoemd moeten worden.

Weer andere leden vroegen de aandacht van de Regering voor de suggestie, gedaan door dr L. M. Rollin Couquerque in een artikel in het „Militair Rechtelijk Tijdschrift”, 1951, blz. 529. Deze betoogt daar, dat artikel 43 niet aan de eisen van militaire verhoudingen beantwoordt, en stelt dan voor, in het Wetboek van Militair Strafrecht een afzonderlijk artikel over dit onderwerp in te voegen, waarin o.m. bepaald zou worden, dat een door een meerdere gegeven bevel in tijd van oorlog de strafbaarheid niet opheft, indien de mindere wist of redelijkerwijze kon vermoeden, dat hij zich door uitvoering van het bevel zou schuldig maken aan een volgens oorlogsrecht niet gebodloofd of door oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden feit. Gaarne zouden deze leden de mening van de Regering over dit voorstel vernemen. Zij wezen er echter dadelijk op, dat de formulering „door oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden” hun niet onbedenkkelijk voorkwam. Met een beroep op oorlogsnoodzaak zijn in het verleden tal van afschuwelijke misdaden goedgepraat. Het begrip komt gelukkig in onze wetgeving tot dusverre niet voor. Ware het niet beter om in overeenstemming met artikel 8 van dit ontwerp uitsluitend te spreken van het zich schuldig maken aan een schending van de wetten en gebruiken van de oorlog?

Artikel 12. Verwezen moge worden naar de algemene beschouwingen.

Aan het daar weergegevene voegden sommige leden nog toe, dat zij overwegende bezwaren hadden tegen de delegaties, neergelegd in de leden 3, 4 en 5, waarbij de Kroon de bevoegdheid verkrijgt niet alleen om de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten te regelen, doch ook om de instelling van zulke gerechten hetzij geheel achterwege te laten, hetzij uit te breiden tot andere gevallen dan in lid 2 omschreven.

Andere leden achtten de delegatie van lid 3 onvermijdelijk en betrekkelijk onschuldig. Wat de delegaties van lid 4 en lid 5 betreft, stelden zij de vraag, of de hierbedoelde regelen niet bij de wet gegeven zouden kunnen worden. Indien een bezetting van geringe omvang of duur is geweest, mag men aannemen, dat de normale organen van de wetgeving intact zijn gebleven en dat het tot stand brengen van een wet dus weinig moeite zal kosten. En wanneer de oorlogshandelingen zijn afgelopen zonder dat een bezetting zelfs maar van een gedeelte van het grondgebied heeft plaats gevonden, zullen de wetgevende organen zeker op de normale wijze kunnen optreden.

Weer andere leden waren van oordeel, dat het hier beslissingen betreft, welke met het oog op de organisatie van de berechting met de grootste spoed dienen te worden genomen. Ook indien op het ogenblik der beslissing de Staten-Generaal volledig intact zouden zijn — wat in het geval van lid 5 mag worden verwacht, doch in dat van lid 4 lang niet zo zeker is — zou totstandbrenging van een wet toch meer tijd kunnen kosten dan wenselijk ware. Deze leden achtten de bedoelde beslissingen tot het al dan niet instellen van bijzondere gerechten, nu de werkwijze van deze gerechten bij

de wet uitvoerig is geregeld, ook niet zo ingrijpend, dat ze onder alle omstandigheden door de wetgever zouden moeten worden genomen. Zij waren dus bereid zich bij de bedoelde delegaties neer te leggen.

Artikel 15. Ook hierbij moge worden verwezen naar de algemene beschouwingen. Sommige leden voegden aan het daar opgemerkte nog toe, dat bij de woorden „bij voorkeur” liefst geschrapt zouden zien, zodat de met rechtspraak belaste leden der bijzondere colleges uitsluitend uit de leden der zittende magistratuur zouden moeten worden benoemd. Andere leden zouden een dergelijke beperking, indien men inderdaad bijzondere gerechten wil instellen, onpractisch achten.

Artikel 16. Krachtens dit artikel zullen de leden der bijzondere gerechten slechts één derde van de bezoldiging ontvangen, welke zij in overeenkomstige betrekkingen bij de gewone rechterlijke macht zouden genieten. Vele leden achtten dit geen juiste regeling, waarbij zij er van uitgingen, dat de bezoldiging van rechters en raadsheren bij de gewone rechterlijke macht geenszins overmatig is. Zal het gevolg van deze regeling niet zijn, dat het lidmaatschap van een bijzonder college praktisch alleen zal openstaan voor degenen, die reeds een Overheidsbetrekking vervullen en daarvoor bezoldiging ontvangen? De motivering van het voorstel konden deze leden niet delen. Zij achtten het volkomen redelijk, dat leden, die reeds in een Overheidsbetrekking volledig worden gesalarieerd, uit hoofde van cumulatie gekort worden, doch zij achtten het eveneens redelijk, dat anderen, b.v. advocaten, die hun eigen, niet op andere wijze betaalde tijd voor dit werk vrij moeten maken, volledig worden gehonoreerd.

Andere leden achtten het eveneens een bezwaar van het voorstel, dat het bijzonder moeilijk zal worden om de bijzondere colleges met de meest deskundige leden te bezetten, indien men aan degenen, die een vrij beroep uitoefenen, niet de volle bezoldiging kan aanbieden. Mochten zulke personen zich toch beschikbaar stellen — hetgeen te hopen is —, dan zullen zij, indien zij zo slecht bezoldigd worden, redelijkerwijze kunnen eisen, dat het werk slechts een gedeelte van hun tijd in beslag neemt. Aan een snelle afdoening van de zaken — en hoe nodig deze is, heeft de afgelopen periode wel geleerd — komt dat niet ten goede. De juistheid van de opmerking der Regering, dat een andere regeling tot onbillijkheden leidt, b.v. tot ongelijkheid voor de hoogleraren, al naarmate dezen aan een Rijks- dan wel een bijzondere universiteit verbonden zijn, konden deze leden echter niet geheel ontkennen. Een nadere uiteenzetting van het Regeringsstandpunt zouden zij op prijs stellen.

Weer andere leden merkten n.a.v. de opmerking, dat onvolledig bezoldigde leden ook slechts een deel van hun tijd aan het werk der bijzondere colleges zullen geven, op, dat men daarvan blijkens de praktijk van de laatste jaren geen of weinig vertraging behoeft te vrezen. De bijzondere gerechtshoven hebben, zover deze leden konden nagaan, met hun berechting geen achterstand van enige betekenis gehad; de grote moeilijkheid schuilde in het opsporingsonderzoek. De hoven konden het tempo, waarin het opsporingsonderzoek werd voltooid, over het algemeen wel bijhouden. Voorts wordt het tempo van een college grotendeels bepaald door de beschikbare tijd en de werkkraft van het meeset bezette lid. Indien nu een aantal leden, behorende tot de zittende magistratuur zich — hetgeen moet worden verwacht — niet geheel kan vrijmaken uit zijn werk in de gewone rechterlijke macht, helpt het weinig of men van de leden uit de vrije beroepen eist, dat zij wèl hun volle tijd aan het werk van de bijzondere rechtspraak geven.

Uit de tekst van het artikel maakte men op, dat de bezoldiging van één derde alleen zal gelden voor de leden der colleges, niet voor de griffiers. Zullen dezen dus de volledige bezoldiging ontvangen? Zo ja, hoe gaat het dan met diegenen onder hen, die b.v. reeds als griffier bij een rechtbank werkzaam zijn? Heeft de praktijk niet aangetoond, dat het beschikken over

goed bezette griffies volstrekt noodzakelijk is om het tempo der berechting op te voeren? Zo ja, dan zal men moeten zorgen de beschikking te hebben over griffiers, die niet naast hun taak bij de bijzondere colleges ook elders behoeven te werken, doch dan moet men met de bezoldiging daarop ook rekenen.

Niet geheel duidelijk achtten men het, of onder de „leden van de bijzondere colleges” ook de leden van het openbaar ministerie bij die colleges begrepen zijn. In artikel 15 wordt gesproken van de met rechtspraak belaste leden: daaruit zou men afleiden, dat er ook niet met rechtspraak belaste leden zijn, en dat kunnen dan niet anders zijn dan leden van het O.M. In elk geval zal vast moeten staan, of ook het O.M. onder de voorgestelde bezoldigingsregeling valt en, zo neen, hoe dit dan wèl bezoldigd zal worden. Het zal zeker nodig zijn het bestaande O.M. aan te vullen met personen, die zich geheel aan de taak der vervolging kunnen wijden. Dezen zullen dan ongetwijfeld een volledige bezoldiging moeten ontvangen.

Artikel 17. Krachtens dit artikel kan het Bijzonder Hooggerechtshof vonnissen, hetzij met één, hetzij met twee militaire leden. Is de bedoeling van deze bepaling, zo werd gevraagd, dat het Hof bij voorbeeld met twee militaire leden zal vonnissen, indien het zaken tegen militairen betreft, en liefst met één, indien zaken tegen burgers behandeld moeten worden?

Artikel 19. Dat verzuim van niet op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen geen grond tot vernietiging behoeft te geven, indien redelijkerwijze moet worden aangenomen, dat de verdachte door het verzuim niet in zijn belangen is geschaad, vond algemene instemming.

Artikel 21. Men stemde er algemeen mee in, dat op de rechtspleging bij de bijzondere colleges de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering en niet die van de militaire rechtspleging van toepassing zullen zijn.

Artikel 22. Zeer bedenkelijk noemden sommige leden het, dat een bevel tot in verzekeringstelling niet minder dan een jaar geldig zal kunnen zijn, indien de Minister van Justitie dit bepaalt. En het feit, dat een verdachte tegen deze in verzekeringstelling geen enkel rechtsmiddel zal hebben, en de omstandigheid, dat hier een ver gaande delegatie aan de Minister van Justitie plaats vindt, achtten zij een verwerpelijke aantasting van de rechtszekerheid.

Van andere zijde wilde men geenszins ontkennen, dat de bepaling bedenkelijke kanten heeft. De Regering heeft echter in de toelichting duidelijk en, naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden, overtuigend aangetoond, aan de hand van de ervaringen der na-oorlogsjaren, dat een andere oplossing niet mogelijk is. Het heeft geen zin waarborgen in de wet neer te leggen, indien men tevoren weet, dat deze in bepaalde omstandigheden onmogelijk kunnen worden nageleefd. De voorgestelde regeling is echter reeds een verbetering vergeleken met de toestand van 1945.

Artikelen 23—32. Met de opneming van de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening, welke in de laatste jaren van de bijzondere rechtspleging haar nut heeft bewezen, kon men zich vrij algemeen verenigen, vooral omdat de verdachte het steeds in de hand heeft de normale procedure te doen toepassen, indien hij daarin heil ziet. Daar in de werkelijk eenvoudige gevallen de meeste verdachten beseffen, dat een behandeling door een meervoudige kamer door hen geen voordeel betekent, wordt door de vereenvoudigde afdoening toch zeer veel werk bespaard.

Zoals bij de algemene beschouwingen reeds bleek, hadden sommige leden er echter bezwaar tegen, dat aan de Minister van Justitie wordt overgelaten te beslissen of vereenvoudigde afdoening al dan niet zal plaats vinden.

Andere leden achtten het onvermijdelijk, deze beslissing aan de Minister over te laten. Zij zal immers moeten afhangen van het aantal te berechten zaken en dat kan men niet tevoren overzien.

Artikelen 33—36. Ook de voorgestelde procedure voor het Bijzonder Hooggerechtshof vond instemming, in het bijzonder omdat hierin verbeteringen zijn aangebracht in vergelijking met die voor de Bijzondere Raad van Cassatie.

Sommige leden hadden er echter bezwaar tegen, dat het horen van de verdachte facultatief is gesteld. Dit immers kan een werkelijke nieuwe beoordeling van zijn persoon en omstandigheden bij voorbaat uitsluiten. Om dezelfde reden zouden deze leden in de aanhef van het tweede lid van artikel 33 de woorden „Te dien einde” geschrapt willen zien.

Andere leden zouden er geen bezwaar tegen hebben, indien het horen van de verdachte, die zulks verzoekt, verplicht werd gesteld. Zij meenden, dat deze regel door de Bijzondere Raad van Cassatie ook altijd is gevolgd. Men zal echter moeten bepalen, dat zulk een verhoor alleen verplicht is, als de verdachte er om vraagt, daar anders een behandeling bij verstek — welke o.a. nodig kan zijn, indien het O.M. in cassatie is gekomen van een vonnis tegen een voortvluchtige verdachte — onmogelijk zou zijn.

Artikel II

Wetboek van Strafrecht)

Artikel 3. Met de uitbreiding van de werking der Nederlandse strafwet tot misdrijven, gepleegd aan boord van Nederlandse luchtvaartuigen, kon men zich geheel verenigen. Er werd echter op gewezen, dat ons strafrecht ook elders geen rekening houdt met het bestaan van luchtvaartuigen. Zullen niet ook analoge bepalingen aan die omtrent scheepvaartmisdrijven moeten worden opgenomen? Men besefte, dat dit thans oponthoud zou veroorzaken, doch beval deze aangelegenheid in de aandacht der Regering aan.

Artikel 22a. Zoals bij de algemene beschouwingen reeds bleek, hadden sommige leden ernstig bezwaar tegen het openen van de mogelijkheid om detentie buiten ons land ten uitvoer te leggen.

Zeer vele andere leden achtten deze bepaling onmisbaar. De ervaring heeft geleerd, hoe bedenkelijk het is, indien men gevaarlijke misdadigers bij een bezetting in het bezette gebied moet achterlaten. De vijand kan hen dan onmiddellijk voor zijn doeleinden gebruiken en zal dit veelal ook niet nalaten. Terecht stelt de Regering voor te bepalen, dat van de bevoegdheid tot het overbrengen van gevangenen naar het buitenland alleen gebruik mag worden gemaakt in bijzondere omstandigheden in het belang van de veiligheid van de Staat.

Er werd voorts de aandacht op gevestigd, dat het aanbeveling zou verdienen een overeenkomstige bepaling toe te voegen aan artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht, waarbij de bevoegdheid dan zou moeten worden toegekend aan de Minister van Oorlog, resp. die van Marine. Dit artikel maakt thans n.l. wèl tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen, opgelegd aan militairen, die niet uit de dienst ontslagen zijn, mogelijk in de „koloniën of bezittingen van het Rijk”, doch — daargelaten, dat dit verouderde begrippen zijn — niet in het buitenland.

Artikelen 95, 95a en 96. Er werd de aandacht op gevestigd, dat wèl wordt voorgesteld de maximumstraf, in deze artikelen bedreigd tegen het uiteenjagen van de Regeringsraad (d.i. de Raad van State, waarnemend het Koninklijk gezag) en van de Ministerraad, te verhogen, doch dat geen voorstellen worden gedaan tot verhoging van het maximum in de artikelen 121 en 122, welke het uiteenjagen van de Staten-Generaal en het verhinderen, dat een lid van de Staten-Generaal de vergadering daarvan bijwoont, strafbaar stellen. Acht de Regering dit niet eveneens nodig? Vele leden drongen op een overeenkomstige verhoging van de strafpositie voor deze misdrijven aan. Zij zouden bovendien de straffen, bedreigd tegen het uiteenjagen, enz. van de lagere vertegenwoordigende lichamen, verhoogd willen zien. Juist in oorlogstijd is het van de grootste betekenis, dat al onze democratische staatsinstellingen normaal kunnen voortwerken.

Artikel 97. Sommige leden waren van oordeel, dat in verband met de vaagheid van het begrip „ter voorbereiding” de maximumstraf van 10 jaar, op deze voorbereidingshandelingen gesteld, te zwaar is. Anderen hadden in verband met de ernst van het feit tegen dit maximum geen bezwaar; men kan huns inziens veilig aan de rechter overlaten een interpretatie van het begrip „voorbereiding” te geven.

Artikel 97b. Dezelfde leden, die bezwaar hadden tegen de maximumstraf van 10 jaar in het tweede lid van artikel 97, noemden het tweede lid van artikel 97b een voorbeeld van zwakke omschrijving. Andere leden achtten deze omschrijving duidelijk genoeg.

Artikel 100. Van dezelfde zijde als bij de zoëven genoemde artikelen werd ook op dit artikel kritiek geoefend. Deze leden wezen er op, dat onder 1° van dit artikel ook een journalist kan vallen, waardoor de vrijheid van drukpers in gevaar zou komen, terwijl onder 2° ook een overtreding van verduisteringsvoorschriften gebracht zou kunnen worden. Zij achtten de voorgestelde strafverzwaring in elk geval zwak gemotiveerd.

Ook deze kritiek werd door andere leden niet gedeeld. Inderdaad kan een journalist door zijn publicaties het gevaar doen ontstaan, dat de Staat in een oorlog wordt betrokken. Dan verdient hij echter ook gestraft te worden. De vrijheid van drukpers geldt alleen behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Dat overtreding van verduisteringsvoorschriften de veiligheid van de Staat in gevaar zou kunnen brengen, kwam deze leden zeer twijfelachtig voor; indien dit echter het geval mocht zijn, zijn de gevolgen daarvan zo ernstig, dat het feit ernstige straf verdient.

Artikel 102. Dezelfde leden, die kritiek hadden op de vorige artikelen, achtten de omschrijving van dit artikel wel zeer ruim. Anderen meenden, dat een scherpere omschrijving niet mogelijk is; daarvoor zijn de vormen van hulpverlening te talrijk en te uiteenlopend.

Artikel 103a. Vele leden waren van oordeel, dat deze uitzonderingsbepaling voor hen, die in de redelijke overtuiging verkeerden het Nederlandse belang niet te schaden, te ver gaat. Zij erkenden, dat een uitzondering nodig is voor hen, die in de redelijke overtuiging verkeerden het Nederlandse belang te dienen, doch dit is iets geheel anders.

Voorts werd opgemerkt, dat de toelichting onder punt 15 spreekt van artikel 104, waar artikel 103a bedoeld moet zijn.

Artikel III

(Wetboek van Militair Strafrecht)

Men vestigde er de aandacht op, dat het Wetboek van Militair Strafrecht nog op tal van niet in dit artikel genoemde punten herzien zal moeten worden, in het bijzonder met het oog op de mogelijkheid van een oorlog, waarin Nederland te zamen met bondgenoten optreedt. Men meende evenwel, dat zulk een herziening niet in dit wetsontwerp kan worden opgenomen, omdat daarmee te veel tijd gemoed zou zijn.

Aldus vastgesteld 4 Maart 1952.

GERBRANDY ¹⁾
DONKER
BACHG
ROOLVINK
WTTEWAALL VAN STOETWEGEN

VERMEER ¹⁾
VONK
STOKVIS
FENS.

¹⁾ Als plaatsvervaarders voor de leden der commissie de heer Terpstra resp. mejuffrouw Tendeloo, die wegens ziekte niet aan de vaststelling van dit Verslag hebben kunnen medewerken.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Enkele opmerkingen over tijdelijke rangen en ouderdom in rang van marine-officieren

door

Mr J. A. THIJS.

I. *Tijdelijke rangen.*

Het Koninklijk besluit van 11 Mei 1944, Stbl. E. 30 stelt in artikel 1 vast, wanneer militairen der zeemacht tijdelijk kunnen worden bevorderd en in artikel 2, wanneer tijdelijk bevorderde militairen weer in hun vorige rang of stand woren teruggebracht. Onder die militairen der zeemacht vallen ook de officieren, die volgens artikel 61, lid 2, van de Grondwet worden bevorderd door de Koning, volgens regels *door de wet te bepalen*. Wanneer men aanneemt dat de terugstelling een zaak is, die op hetzelfde niveau ligt als de bevordering, is het K.B., wat zijn eerste twee artikelen betreft, dus een wetsbesluit.

Artikel 3 bepaalt, welke plaats tijdelijk bevorderde militairen der zeemacht zullen innemen in de ranglijst; een materie, die voor de officieren is vastgelegd in de Bevorderingswet voor de zeemacht 1902. Het is dus eveneens een bepaling, die kracht van wet heeft.

Artikel 4 regelt de ouderdom in rang van tijdelijk bevorderde militairen der zeemacht met het oog op de verhouding van meerdere tot mindere, in deze zin, dat zij worden geacht de hun tijdelijk toegekende rang titulair te bekleden. Die woorden slaan terug op artikel 6 van het Reglement betreffende de Krijgstucht, volgens hetwelk de militair, aan wie een titulaire rang is toegekend, wordt geacht de jongste der militairen van die rang te zijn. De „besluit-„wetgever” heeft dus kennelijk gemeend, dat deze regeling eigenlijk thuis hoort in het Reglement betreffende de Krijgstucht, een algemene maatregel van bestuur. In het tweede gedeelte van dit opstel zal blijken, dat zij volgens de heersende opvatting wat officieren betreft in de wet is verankerd. Laten we echter voorlopig aannemen, dat de bepaling van artikel 4 normaliter in een algemene maatregel van bestuur zou zijn opgenomen.

De bezoldiging van de militairen der zeemacht is een aangelegenheid, die artikel 31 van het Reglement rechtstoestand militairen zeemacht aan de Kroon heeft gedelegeerd. Artikel 5 van het K.B., dat de bezoldiging van tijdelijk bevorderde militairen regelt, zou derhalve in normale omstandigheden ook bij K.B. zijn vastgesteld.

Uit het vorenstaande is gebleken, dat het K.B. van 11 Mei 1944 in één regeling onderwerpen samenvat, waarvan er sommige tot de competentie van de wetgevende macht behoren, andere tot die van de Kroon. Is het nu een wetsbesluit, m.a.w. heeft het kracht van wet? De jurisprudentie en de litteratuur zwijgen over deze casus.

De volgende redenering levert echter m.i. een antwoord op de gestelde vraag. Of het K.B. een wetsbesluit is, hangt ervan af of zijn bepalingen normaliter in een wet zouden zijn opgenomen, of in een algemene maatregel van bestuur c.q. K.B.. Welnu, de keuze zou gevallen moeten zijn op: de wet. Wanneer de Kroon immers een desbetreffende a.m.v.b. had uitgevaardigd, zouden de eerste drie artikelen onverbindend zijn geweest, daar die op het terrein van de wetgevende macht liggen; hetzelfde geldt a fortiori voor een Koninklijk besluit. En de wet mag, als onschendbaar en van hoger orde dan een a.m.v.b. of K.B., wel onderwerpen regelen, die eigenlijk aan de Kroon zijn toegedacht. Waaruit volgt, dat meergenoemd Koninklijk besluit kracht van wet heeft.

Een wetsbesluit kan onder normaal geworden omstandigheden niet meer bij Koninklijk besluit, maar alleen bij de wet worden gewijzigd. Juridisch is de figuur van een wetskracht bezittend wetsbesluit, dat door een wet gewijzigd is, wel aanvaardbaar, maar voorkeur verdient het dan toch om de gehele nieuwe stof in één wet samen te vatten¹⁾. Het K.B., Stbl. E. 30, is evenwel later gewijzigd bij *Koninklijk besluit*, en wel dat van 10 September 1946, Stbl. G. 247. De gezamenlijke uitoefening van de wetgevende macht door Kroon en Staten-Generaal was toen weer hersteld en van staatsnoodrecht was geen sprake. De minister van marine, op wiens voordracht laatstgenoemd K.B. tot stand is gekomen, heeft kennelijk over het hoofd gezien, dat het in feite ging om een wetswijziging. Nu is enige voorzichtigheid in het vellen van een vonnis over G. 247 wel geboden; de Hoge Raad besliste n.l. bij arrest van 30 October 1946, dat de rechter slechts aan die maatregelen van wetgeving, door de Kroon uitgevaardigd, verbindende kracht zou mogen ontzeggen, voor zover de gebodenheid daartoe (i.c. het uitvaardigen), zonder dat het herstel van de samenwerking tussen de Kroon en de Staten-Generaal kan worden afgewacht, niet aanwezig geweest *kan* zijn (N.J. 1946, n° 737). Niettemin, in het onderhavige geval *was* de samenwerking tussen Kroon en Staten-Generaal hersteld. Het K.B. van 10 September 1946 moet daarom als onverbindend worden aangemerkt.

Het zou te ver voeren, een opsomming te geven van de rechtsgevolgen van die onverbindendheid. Ik noem er slechts één. Ingevolge E. 30 worden tijdelijk bevorderde militairen, wanneer zij uit de functie, in verband waarmee hun een tijdelijke hogere rang werd toegekend, worden ontheven, weer in hun vorige rang of stand teruggebracht. G. 247 bracht hierop een uitzondering: militairen, die tengevolge van ziekten, verwondingen of gebreken, te wijten aan oorzaken, in verband staande met de dienst, uit hun functie worden

¹⁾ Van der Pot, Handboek van het Nederlands staatsrecht, 4e druk, blz. 473.

ontheven, behouden hun tijdelijke rang gedurende de verpleging wegens die ziekten enz., eventueel ziekteverlof daarbij inbegrepen. Die uitzondering is evenwel ten aanzien van officieren niet rechtsgeldig. Een officier der zeemacht, die wegens ziekte wordt ontheven uit een functie, in verband waarmee hij een tijdelijk hogere rang verkreeg, mag dan ook direct na de ontheffing tot zijn oorspronkelijke rang worden teruggesteld. Althans, wanneer dat gebeurt zal hij er zich niet met vrucht tegen kunnen verzetten. De minister van marine is tegenover tijdelijk bevorderde officieren dus eigenlijk „plus „royalist que le roi”.

Doordat er, volgens richtlijnen van de minister, van de mogelijkheid tot tijdelijke bevordering een spaarzaam gebruik wordt gemaakt, zal de aangerode quaestie in de practijk weinig moeilijkheden opleveren. Toch is het m.i. aan te bevelen, de tijdelijke bevordering van officieren op te nemen in de Bevorderingswet voor de zeemacht 1902.

II. Ouderdom in rang ²⁾.

In het voorgaande werd al opgemerkt, dat de verhouding van meerdere tot mindere volgens de heersende opvatting is geregeld in de wet, met name in de artikelen 4 en 5 van de Bevorderingswet voor de Zeemacht 1902. Ik moge in dit verband wijzen op het later herziene commentaar van J. J. C. VAN DIJK, derde uitgave, 1930, dat bij de woorden „ouderdom in rang” in artikel 67 van het W.M.S. verwijst naar de bevorderingswetten, en op „Het wetboek van militair strafrecht”, door Mrs D. B. A. FRANKEN en R. J. BRUNNER, waar op blz. 128 te lezen valt: „Hoe bij gelijkheid van rang de „meerdere ouderdom moet worden bepaald, vindt men aangegeven „in de Bevorderingswetten zomede in het Reglement betreffende de „Krijgstucht”. Ook Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE in zijn „Verzameling van wetten etc.” noemt in een noot op de woorden „ouderdom in rang” van art. 67 W.M.S. zowel de bevorderingswetten als het Reglement betreffende de Krijgstucht (hierna kortheidshalve R.K. te noemen). Met het R.K. doelen de schrijvers op de artikelen 4 tot en met 6 van dat reglement, die een regeling voor de ouderdom in rang inhouden, geldende voor alle militairen van land- en zee-macht.

Wanneer de Bevorderingswet voor de zeemacht 1902 en het R.K. ten aanzien van de onderhavige materie met elkaar in strijd komen, zal naar deze opvatting de eerste (een wet) moeten praevaleren.

Salva omni reverentia meen ik mij een andere mening te mogen veroorloven en wel deze, dat de Bevorderingswet slechts bepalingen inhoudt omtrent de ouderdom in rang *met het oog op de bevordering* en dat het R.K. zulks voor officieren doet *met het oog op de krijgs-*

²⁾ De volgende opmerkingen gelden mutatis mutandis evenzeer voor beroepsofficieren van de Koninklijke landmacht, doch niet voor de reserve-officieren van de beide delen der krijgsmacht.

tucht. Immers artikel 4, lid 3, van de Bevorderingswet voor de zee-macht 1902 luidt:

„Ouderdom van rang van officieren, wordt, *voor zover hun aanspraak op bevordering* ³⁾ betreft, beheerst door hun „plaats in de ranglijst.”

De woorden „voor zover hun aanspraak op bevordering betreft” zijn mi. duidelijk en voor geen andere uitlegging vatbaar. Maar ook aan de geschiedenis is een argument te ontleen.

De Memorie van Toelichting op artikel 4 van het ontwerp Bevorderingswet, aan de Tweede Kamer aangeboden bij Koninklijke boodschap van 20 Maart 1900, luidt als volgt:

„Het wordt wenselijk geacht in de wet de betekenis van de „uitdrukking „ouderdom in rang” duidelijk te doen uitkomen. De regeling van de ouderdom in rang houdt verband „met het bepaalde in art. 48 van het wetboek van militair „strafrecht, doch heeft hier alleen belang, voor zover de „aanspraak op bevordering betreft” ⁴⁾.

Hierbij dient te worden aangetekend, dat artikel 48 van het ontwerp W.M.S., bij de Tweede Kamer ingediend in 1897, de ouderdom in rang in details regelde. Dat artikel volgde op het huidige artikel 67 W.M.S. Verscheidene leden van de Tweede Kamer gaven echter in het Voorlopig Verslag van ± September 1900 als hun oordeel te kennen, dat de voorgestelde regeling hier niet op zijn plaats was, maar het onderwerp zou moeten zijn van een administratieve bepaling. Het artikel werd daarom door de regering teruggenomen en aan een administratieve bepaling voorbehouden ⁵⁾.

Hieruit blijkt, dat de ouderdom in rang in twee wetsontwerpen voorkwam, te weten 1° in het ontwerp-W.M.S. van 1897 en 2° in het ontwerp-Bevorderingswet. Aangezien het eerste (en het oudste) het onderwerp reeds uitvoerig regelde, waren in het laatste nog slechts bepalingen nodig met het oog op de bevordering. Vandaar de woorden: „voor zover hun aanspraak op bevordering betreft”.

Toen enige tijd later artikel 48 van het ontwerp-W.M.S. werd ingetrokken, hing de „krijgstuchtelijke” ouderdom in de lucht. Zij werd daarom opgenomen in het R.K., dat tegelijk met het W.M.S. op 1 Jan. 1923 in werking trad.

De regering heeft echter verzuimd, toen zij artikel 48 ontwerp-W.M.S. terugnam de meergenoemde woorden uit art. 4, lid 3, van de Bevorderingswet voor de zeemacht 1902 te schrappen.

Een welkome illustratie van het juist weergegeven standpunt biedt het K.B. van 11 Mei 1944 aangaande de tijdelijke bevordering. Volgens artikel 3 blijven tijdelijk bevorderde militairen der zee-macht opgenomen in de ranglijst, vastgesteld voor de rang of stand,

³⁾ Cursivering van de inzender.

⁴⁾ Handelingen der Staten-Generaal 1899-1900, Tweede Kamer, bijl. 161.

⁵⁾ Handelingen der Staten-Generaal 1900-1901, bijlagen 1—116, vel 27.

welke zij vóór hun tijdelijke bevordering bezaten, terwijl ze ingevolge artikel 4 ten aanzien van de verhouding van meerdere tot mindere geacht worden de hun toegekende rang titulair te bekleden, hetgeen wil zeggen dat zij geacht worden de jongste der militairen van die rang te zijn. Hier zijn twee onderscheiden zaken: één ouderdom in rang met het oog op de bevordering, en één met het oog op de krijgstuuchtelijke verhouding van meerdere tot mindere.

Practisch belang verkrijgt de besproken quaestie door de bepaling van art. 67 W.M.S., dat in betrekking tot dienstaangelegenheden de verhouding van meerdere tot mindere tussen militairen van gelijke rang bestaat krachtens meerdere ouderdom daarin. M.i. zal men, bij toepassing van dit artikel, ter bepaling van ouderdom in rang nimmer de ranglijst mogen laten beslissen, maar de rangregeling van het R.K. moeten volgen.

Een voorbeeld: Wanneer officieren, die tot hetzelfde korps behoren, gelijktijdig worden bevorderd, worden zij in de ranglijst geplaatst naar de volgorde van hun ouderdom in de vorige rang (art. 5, lid 4, Bevorderingswet), die nu dus tevens beslissend is voor hun ouderdom in de nieuw verkregen rang; hun „krijgstuuchtelijke” ouderdom in rang wordt evenwel bepaald door de volgorde, waarin zij in het bevorderingsbesluit genoemd zijn (art. 5, onder 1° R.K.). Voorts blijven officieren, die voor bevordering gepasseerd zijn, omdat zij op het tijdstip waarop zij voor bevordering in aanmerking kwamen door omstandigheden buiten hun schuld nog niet voldeden aan de bevorderingseisen, en volgens art. 5, lid 5, van de Bevorderingswet bij hun latere bevordering hun vroegere plaats in de ranglijst herkrijgen, krijgstuuchtelijk jonger in rang dan de vóór hen bevorderden.

Toegegeven zij, dat de door mij verdedigde opvatting de berekening van de ouderdom in rang eerder ingewikkelder dan eenvoudiger maakt; daartegenover moge ik stellen het adagium „praeter legem, non contra legem”.

Voor de toekomst (als ik wel ben ingelicht, zijn de bevorderingswetten „op de helling”) zou ik een eenvormige regeling van dit onderwerp willen bepleiten.

's-Gravenhage, April 1952.

Incongruentie tussen verwijzing en bevelschrift

door

H. W. M. STOKVIS,

Luitenant ter Zee (A) 2e klasse.

Al bladerend in het Juli-Augustus nummer van het M.R.T. van 1951 trof ik op blz. 496 aan een vonnis op 10 Mei 1951 geweest door de Krijgsraad te Velde Oost, waarin weer voor de zoveelste maal de kwestie ter sprake kwam: verschil tussen verwijzing en telastelegging. Hoewel ik voorlopig niet gaarne via de drukpers met het rechtsgeleerd publiek polemiseer, vond ik, na lezing van dit vonnis en het desbetreffende onderschrift, dat ik het dan toch maar eens moest proberen.

In het kort komt de inhoud van dit vonnis hierop neer: een militair wordt naar de Krijgsraad verwezen ter zake van een vermoedelijke ongeoorloofde afwezigheid: A. Tijdens de instructie blijkt eerst (?) dat hij zich ook nog heeft schuldig gemaakt aan een aan A voorafgaande ongeoorloofde afwezigheid: B. Hierop formuleert de Auditeur-Militair met behulp van een telmachine een telastelegging, de militair beschuldigende van een ongeoorloofde afwezigheid: C (= A + B). De Krijgsraad moet vervolgens van de optelling niets weten, geeft de gronden aan waarop bewezen wordt verklaard dat de beklagde zich heeft schuldig gemaakt aan B en aan A, en beslist tenslotte onder meer dat wegens incongruentie tussen verwijzing en telastelegging geen recht tot strafvordering aanwezig is ten aanzien van B, *waarvan beklagde wordt vrijgesproken*.

Het belangrijkste dat het onderschrift vermeldt is n.m.m. de zinsnede: „Den burgerjurist zal deze werkwijze wel vreemd voor„komen”.

Al vrij vroeg na de herziening van de R.L. en de R.Z. in 1912 hebben blijkens publicatie in dit tijdschrift de hernieuwde hoofdbeginselen van de militaire rechtspleging erkenning gevonden. In een, in M.R.T. XVI op blz. 18-30 opgenomen bijdrage, onder het opschrift: „Formalisme”, gaf een anonieme Inzender *) een overzicht en een uiteenzetting van deze hoofdbeginselen. Deze zijn in het kort:

- a) De Verwijzings-officier en niet de Auditeur-Militair zal hebben te beoordelen of een zaak naar de Krijgsraad zal worden verwezen, dan wel krijgstuuchtelijk zal worden afgedaan.
- b) In tegenstelling met de burgerlijke strafprocedure is buiten vervolging stellen van militaire beklagden niet mogelijk.
- c) De wetgever heeft gewild niet alleen dat een beklagde weet *dat* hij is verwezen maar ook dat hij weet *waarvoor* hij is verwezen.

Een aanvulling op dit artikel verscheen in M.R.T. XIX blz. 129

*) Deze inzender was wijlen Mr. Schepel, President van het H.M.G., zie M.R.T. XXXVI, p. 236. De hier bedoelde aantekening van de Redactie heeft ook voor de inhoud van bovenstaand opstel waarde.

van de hand van D. B. A. FRANKEN, officier van Administratie 2e klasse, houdende nadere beschouwing over het woordje „feit” zoals dit in beide rechtsplegingen herhaaldelijk voorkomt.

Langzamerhand vormde zich een vaste jurisprudentie, waarbij, voorzover mij bekend, niet werd afgeweken van de opvatting dat de telastelegging aan de voet van het bevelschrift en de beschikking tot verwijzing hetzelfde feit tot onderwerp dienden te hebben. Dit vloeide hoofdzakelijk voort uit de hierboven genoemde hoofdbeginzelen genoemd onder *a.* en *c.* Slechts de vraag: wat nu als „hetzelfde „feit” en wat als „niet toelaatbare aanvulling of wijziging in de „telastelegging” beschouwd kon worden gaf soms aanleiding tot verschil van mening. Een nader op dit laatste ingaan doet hier niet ter zake zoals dadelijk zal blijken.

Vooreerst dit: Met eentonige regelmaat wordt getracht om een vermeend antagonisme tussen de Verwijzings-officier en de militaire openbare aanklager nieuw leven in te blazen. Vonnissen als het hierboven bedoelde geven aan dit streven krachtige steun. Toch, zo er tussen deze instanties naar buiten optredende meningsverschillen blijken te bestaan, te verwonderen is dit heden ten dage niet. De wetgever kan in deze geen verwijt worden gemaakt. De oorzaak van een eventueel voorkomend meningsverschil dient men naar mijne mening te zoeken in de gang van zaken van de huidige dag zoals ik deze meen te signaleren. De gehele praktische voorbereiding voor een vervolging ligt momenteel veel meel in handen van de A.M. of de fiscaal dan voor het geruisloos functioneren van vervolgingsbeleid en het technisch uitvoeren van dit laatste wenselijk is. Het militaire O.M. krijgt dan twee qualiteiten in zich verenigd met het gevolg dat in de dagelijkse routine deze onderscheiding gevaar loopt niet scherp te worden doorgevoerd. Door een gedelegeerd verwijzingsbeleid (waar het praktisch op neer komt) wordt niet alleen de mogelijkheid tot meningsverschil in de hand gewerkt, bv. wanneer de Verwijzings-officier de vervolging van een bepaalde zaak uit persoonlijke interesse geheel in eigen hand neemt en beslissingen neemt die niet in overeenstemming zijn met het totale „beleidsbeeld” dat in de praktijk door een ander wordt getrokken, doch het vormt ook de eerste stap op de weg van het doen vervlakken van het huishoudelijk onderzoek. Indien de A.M. of de fiscaal zelf de telastelegging van de verwijzingsbeschikking gaat formuleren, zal deze wellicht sneller tevreden zijn met het voorlopige feitenmateriaal. Hij formuleert immers ook de telastelegging aan de voet van het bevelschrift en hij zou er rekening mee kunnen houden dat eventuele duisterheden wel door de instructie zouden kunnen worden opgehelderd. Het „brokken maken” ligt dan voor de hand. De Verwijzings-officier die zelf de verwijzing formuleert, zal alvorens de zaak aan een ander te moeten overlaten eerst zelf het naadje van de kous willen weten en niet met een summier voorlopig onderzoek tevreden zijn.

Men kome nu niet aan met de tegenwerping dat de Verwijzings-officier toch het advies van de A.M. of de fiscaal moet inwinnen

en sinds jaar en dag dit advies wordt ingezonden met een eventuele „concept telastelegging”. Het gaat hier om de methode volgens welke men dit voorschrift hanteert. De p.v.'s van huishoudelijk onderzoek passeren het militaire O.M. als „tussenschakel” en de gehele verwijzingsbeschikking komt als „tegenstuk” ter tafel van de Verwijzings-officier. En al hoeft deze werkwijze geenszins tot technische onjuistheden, laat staan tot wrijving te leiden, ja zelfs veelal een aanzienlijke werkbesparing opleveren, *als* er brokken komen, vormt deze omstandigheid veelal de oorzaak. Hierbij komt dan nog dat de Verwijzings-officier, die uiteindelijk voor de handhaving van de tucht verantwoordelijk is, een belangrijk gedeelte van diens taak in dit opzicht *praktisch* uit handen geeft. Dit kan consequenties hebben die niet zo gemakkelijk met de vinger zijn aan te wijzen, doch die, wanneer zij zich doen gevoelen, nog veel ernstiger zijn dan wrijvingen tussen de A.M. of de fiscaal en de Verwijzings-officier, aangezien men voor het repareren van een ontstaan manquement dan staat voor een gegroeide wanverhouding. Een ieder in dit land, waar de ambtenarij (hier niet denigrerend bedoeld) zo een voorname plaats inneemt, zal wel eens ervaren hebben hoe moeilijk het is om daar nog verandering in aan te brengen.

De eerste consequentie die dit al met zich mee heeft gebracht is n.m.m. dat de militaire openbare aanklager hier te lande er niet altijd even goed van doordrongen is dat zijn positie niet congruent is met die van zijn burger collega.

Het bovenvermelde vonnis geeft grond aan het vermoeden dat dit laatste hier het geval is geweest. Niet aannemelijk is namelijk dat de Verwijzings-officier kennis droeg van de ongeoorloofde afwezigheid die van 12 Maart tot 19 Maart 1951 had geduurd, op het ogenblik dat de telastelegging aan de voet van het bevelschrift werd geformuleerd.

Ik zinspeelde er in het bovenstaande reeds op, dat de vraag of hier van twee feiten of van hetzelfde feit sprake was, niet ter zake deed. Ik wil hierop thans de paradoxaal aandoende restrictie maken, dat deze kwestie eigenlijk de kern uitmaakt van mijn bezwaren tegen dit vonnis. Het doet echter in zoverre niet ter zake dat de Krijgsraad aannam dat hier inderdaad van twee feiten sprake was. De wijze waarop de Krijgsraad voor de brokken van de A.M. stoffer en blik hanteerde is m.i. allerm minst bevredigend. De Krijgsraad, van mening zijnde dat van twee afwezigheden sprake was, had, gezien de beschikking tot verwijzing, waarbij aan beklagde slechts één feit was telastegelegd, de telastelegging aan de voet van het bevelschrift nietig moeten verklaren.

Mij lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten dat de Krijgsraad het feit, in de beschikking tot verwijzing telastegelegd, identiek achtte met de telastelegging aan de voet van het bevelschrift, ook al verschilde de duur van de ongeoorloofde afwezigheid in het ene geval belangrijk met die in het andere geval. In beide telasteleggingen echter gaat het om *één ononderbroken* ongeoorloofde afwezigheid.

Het doet zelfs mij vreemd aan dat, nu de Krijgsraad uit de inhoud der bewijsmiddelen peurde dat beklaagde zich schuldig gemaakt had aan *twee* ongeoorloofde afwezigheden, gescheiden door een tijdsduur van ongeveer 24 uur gedurende welke beklaagde wel aanwezig was op de plaats waar hij zich ter vervulling van zijn dienstverplichtingen behoorde te bevinden, hij de telastelegging niettemin onvervoren bewezen verklaart.

De *telastelegging* stelt nu eenmaal niet hetgeen door de inhoud der bewijsmiddelen is bewezen. Ten hoogste kan men zeggen dat bewezen is verklaard hetgeen uit het onderzoek ter terechtzitting is bewezen. Jammer dat art. 193 R.L. ook nog eist dat de Krijgsraad bij dat onderzoek ter terechtzitting zich ook nog moet houden aan de grenzen door de telastelegging aan de voet van het bevelschrift getrokken.

Overigens bestond tussen de verwijzing en de telastelegging toch niet een incongruentie zonder meer. Nee, door de A.M. werd één afwezigheid telastegelegd, doch daarmee werd vermomd een tweede feit, vervolgd zonder dat daaraan een verwijzing was voorafgegaan. Een vervolging op eigen houtje dus. De Krijgsraad voelde wel aan dat dit niet door de beugel kon. Het eerste hoofdbeginsel moest worden gered, maar hoe?

Insteede van de dagvaarding nietig te verklaren verrichtte de Krijgsraad eerst monnikenwerk door de feiten te gaan bewijzen en te kwalificeren en ja, toen was het al mis. Want afgezien hoe het mogelijk kan worden geacht om uit één telastegelegd feit zonder hocus pocus er twee te bewijzen zag de Krijgsraad om het hoofdbeginsel te redden geen andere uitweg meer dan te concluderen dat terzake van dit niet verwezen feit geen recht tot strafvordering aanwezig was en beging hiermede een derde tragische vergissing.

Men heeft mij wel eens voorgehouden dat het lezen van het M.R.T. zo nuttig is omdat er zoveel instaat dat van praktisch belang is. En zie, in M.R.T. XLIII, nog klam van de binder, las ik op blz. 721 een levensgroot artikel van de hand van Mr D. B. A. FRANKEN, handelend over processuele economie waarop op duidelijke wijze onder meer wordt uiteengezet wanneer men kan zeggen dat geen recht tot strafvordering aanwezig is. Het gaat niet aan om hele passages uit dit artikel aan te halen. Het is nog geen jaar geleden gedrukt. Wanneer men dit echter leest, en ik heb goed vertrouwen dat dat nog wel eens zal gebeuren, dan zal men toch tot de conclusie moeten komen, dat in het onderhavige geval wel degelijk recht tot strafvordering aanwezig was, doch dat van dit recht door de daartoe bevoegde autoriteit nog geen gebruik was gemaakt. Zo de Verwijzings-officier van de gewijzigde casus positie kennis kreeg na 's Krijgsraads vonnis zal hij hebben bemerkt dat het recht tot strafvordering *nu* wel verder afwezig is door een non bis in idem, hetgeen niet het geval zou zijn geweest indien de Krijgsraad de dagvaarding zou hebben nietig verklaard.

Reeds eerder merkte ik op dat dit laatste had dienen te gebeuren.

Ik meen voorts hier goede gronden voor te kunnen aanvoeren, hoewel tot dusverre bij ontoelaatbare incongruentie tussen dagvaarding en verwijzing bij mijn weten van meet af aan nimmer een andere beslissing door het H.M.G. werd genomen dan door de Krijgsraad thans werd gedaan. In zoverre treft de Krijgsraad geen verwijt aangezien deze niets anders deed dan het spoor van het H.M.G. volgen. Waarom nimmer gedacht is aan de mogelijkheid, ja zelfs de noodzaak van nietigverklaring is mij niet duidelijk. Misschien omdat de wetgever der militaire rechtsplegingen minder kwistig met nietigheden strooide dan de ontwerper van het Wetboek van Strafvordering, en verschoen nietigheden niet zijn opgemerkt.

Gemakshalve, gezien het hier gaat om een vonnis van de Krijgsraad te Velde Oost, wil ik twee nietigheden uit de R.L. voor het voetlicht halen. M.m. geldt dit ook voor de R.Z.

Art. 14 R.L. vermeldt dat de verwijzing naar de Krijgsraad, die de grondslag uitmaakt van de in te winnen informatiën, geschiedt op straffe van nietigheid bij schriftelijke beschikking. Voorts vermeldt dit artikel dat dit schriftelijk stuk een omschrijving van het feit dient te behelzen dat aan de beklagde wordt telastegelegd. Strikt formeel bezien wordt derhalve een afwezigheid van een dergelijke omschrijving door dit artikel niet met nietigheid bedreigd. Brengt men dit artikel in verband met art. 114 R.L. dan worden de zaken anders. Daar staat nl. o.m.: „De Auditeur-Militair zal „aan de voet van dit bevelschrift vermelden het feit, dat door hem „ten laste wordt gelegd, met bijvoeging omstreeks welken tijd en „waar ter plaatse het zou zijn begaan, alles op straffe van nietigheid, alsmede de omstandigheden waaronder het feit zou gepleegd „zijn.” Hier worden op straffe van nietigheid drie eisen gesteld, t.w.: a) het feit; b) tijd en c) plaats.

Wanneer men nu aanneemt dat met „het feit” bedoeld is het feit waarvan in art. 14 R.L. sprake is, dan volgt hieruit dat bij toelaatbare incongruentie dier feiten een nietigverklaring der dagvaarding zal moeten volgen. En men dient dit ook aan te nemen. Dit is juist een der hoofdbeginselen der hernieuwde militaire rechtspleging. Ook zonder het bovengenoemde opstel: „Formalisme” te lezen, waarin het bestaan van deze hoofdbeginselen wordt aangetoond, kan men dit uit beide genoemde wetsartikelen reeds opmaken. Art. 14 R.L. zegt nl. dat de beschikking tot verwijzing de grondslag der informatiën uitmaakt, en art. 114 R.L. spreekt eveneens over die informatiën. Men kan de mening dat dit andere informatiën zouden zijn zelfs kwalijk een misverstand noemen.

Op zich zelf gezien is het concluderen dat het recht tot strafvordering in dergelijke gevallen ontbreekt maar een nare oplossing. Indien immers mijne tante Jacoba gaat vervolgen in stede van degene die daartoe de bevoegdheid heeft zou er vrijspraak volgen en *deswege* het recht tot strafvordering, dat ondanks de bemoeiingen van deze tante nog steeds aanwezig was, door een dergelijke beslissing voorgoed zijn onthalsd.

Het naschrift op dit vonnis biedt verder weinig perspectieven. In de epiloog van deze tragedie begeeft de schrijver zich verder op het slechte pad van de Krijgsraad. Ook W. H. V. neemt blijkbaar aan dat geen recht tot strafvordering aanwezig was. Heel even dreigde de sol iustitiae te gaan schijnen in de laatste alinea van dit onderschrift. Toen ik het naschrift opsloeg waarnaar werd verwezen, was de lucht alweer betrokken. Het bleek mij namelijk dat het daar een heel ander geval betrof waarbij de beschikking tot verwijzing en de telastelegging aan de voet van het bevelschrift *hetzelfde historische gebeuren* op het oog hadden en waarbij van begin tot einde geen *nieuw* strafbaar feit op het appèl verscheen.

Van deze publicatie kan ik dan ook slechts de opmerking, dat de burgerjurist deze werkwijze wel vreemd zal vinden, van harte onderschrijven.

's-Gravenhage, 4 October 1951.

Militaire Rechtspraak in Civiele Zaken.

Uit een Voordracht, gehouden op 25 Maart 1952 te Groningen
voor het Genootschap „Pro Excolendo Iure Patrio”

door

Mr M. H. DE WILDT.

AFKORTINGEN:

G. M. W. = J. Dibbetz, „Groot Militair Woordenboek”, 's-Gravenhage 1740.

G. P. E. = Groot Placaet-Boek.

Van Hasselt, Jurisdictie = J. J. van Hasselt, „Onderricht over de Jurisdictie der Militairen in de Guarnisoenen van den Staat der Vereenigde „Nederlanden”, verm. dr., Arnhem 1778.

Van Hasselt, Krijgsraad = J. J. van Hasselt, „Onderricht over het houden „van Krijgs-Raad in de Guarnisoenen van den Staat der Vereenigde „Nederlanden”, verm. dr., Arnhem 1776.

Van der Kemp = F. A. van der Kemp, „Magazijn van Stukken tot de „Militaire Jurisdictie betrekkelijk”, Utrecht 1783 e.v.

Mackay = A. Mackay, „De Militari Consilio”, Ac. Pr., Utrecht 1755.

Recueil = „Recueil van verscheyde Placaten, Ordonnantien, Resolutien, „Instructionen, Ordres en Lysten, &c., betreffende de saacken van den „oorlogh, te water en te lande”, 's-Gravenhage 1772 e.v.

Rendorp = J. Rendorp, „Verhandeling over de Militaire Jurisdictie”, Amsterdam, in de druk van 1780.

Rollin Couquerque = L. M. Rollin Couquerque, „'t Gedrogt der ongelimiteerde militaire jurisdictie”, M.R.T. XXXVII, p. 158-195, 221-282, 320-354, 368-388.

Van Slingelandt = S. van Slingelandt, „Historische Verhandeling van het „Gesag over de Militie van den Staat der Vereenigde Nederlanden”, in zijn „Staatkundige Geschriften”, Deel IV, Amsterdam 1785, p. 228-241. (Tevens opgenomen in Van der Kemp, III, p. 209-221, zie ook p. 249-266).

Het is het ontwerp-Wetboek van Militaire Strafvordering van

*Van den Bosch*¹⁾, dat aanleiding gaf tot een nadere studie over ons onderwerp. *Van den Bosch* heeft in zijn ontwerp namelijk uit het Wetboek van Strafvordering overgenomen (zij het niet zonder wijzigingen) de voegingsprocedure ten behoeve van de beledigde partij. Deze voegingsprocedure bestaat hierin, dat, onder bepaalde beperkingen, degene, die door het strafbare feit, waarvoor de beklagde (in de terminologie van *Van den Bosch*: verdachte) terecht staat, is benadeeld, een vordering tot schadevergoeding kan instellen tijdens het strafgeding²⁾. Hier ontwikkelt zich een zuiver civiele procedure, waarbij de beledigde partij als eiser optreedt en de beklagde de positie van gedaagde inneemt. Zij is weliswaar ingebed in het strafgeding, doch is op zich zelf van louter civiele aard. *Van den Bosch* laat dus de militaire rechter niet alleen als strafrechter, maar ook als civiele rechter optreden.

In België is dit reeds het geval. Daar steunt de militaire rechtspleging nog voor een belangrijk deel op onze Regtsplegingen, die in 1815 aldaar van kracht zijn verklaard. In het Belgische burgerlijke strafproces is de positie van de beledigde partij veel sterker dan te onzent. De benadeelde speelt daar niet zelden een zeer voorname rol. In 1899 werd dan ook de voegingsprocedure in het militaire strafproces ingevoerd³⁾.

In vroeger tijden heeft de militaire rechter — ook in Nederland — een algemene rechtsmacht bezeten, niet alleen in criminalibus, maar evenzeer in civilibus. Een civiele rechtsmacht in de ruimste zin, niet beperkt tot zaken, die uitsluitend verband houden met strafbare feiten.

Voor een juist begrip is het dienstig om terug te gaan tot het Romeinse Recht.

Oorspronkelijk — toen het leger nog de *civitas armata* was en de militaire en burgerlijke functies grotendeels samenvielen — was er (de berechting van krijgstuuchtelijke vergrijpen laat ik buiten beschouwing) geen sprake van een afzonderlijk bijzonder forum voor de militair. In de latere Romeinse tijd ontstond een scheiding tussen deze functies en daarmee een aparte militaire rechtsmacht. Aangenomen kan worden, dat ongeveer ten tijde van Diocletianus een afzonderlijke militaire rechtspraak is tot stand gekomen⁴⁾.

Met betrekking tot bevoegdheden op burgerrechtelijk gebied vinden wij in het *Corpus Iuris* de navolgende plaats:

1) *Th. W. van den Bosch*, „Proeve van een Ontwerp voor een Wetboek „van Militaire Strafvordering”, Ac. Pr., Utrecht 1949.

2) Art. 332 W. v. Sv.; Art. 267 Ontwerp-Van den Bosch.

3) Wet van 15 Juni 1899 (Moniteur 30 Juni 1899), Art. 33. Zie omtrent deze wet: *W. Kasten*, „Beknopte beschouwing van het Belgische formele „militaire strafrecht in het licht van het gemeenschappelijk verleden van „dit rechtsstelsel en het Nederlandse”, M.R.T. XLIV, p. 222.

4) *M. A. von Bethmann-Hollweg*, „Der römische Civilprozess”, III, Bonn, 1866, p. 79-82; *Th. Mommsen*, „Römisches Strafrecht”, Leipzig 1899, p. 288; *F. A. van Engen*, „Militaire Rechtspleging”, Ac. Pr. Utrecht 1903, p. 25-26; *E. Krafft*, „Justice Militaire”, Ac. Pr. Lausanne 1918, p. 22.

6. C. III. 13 (HONORIUS et THEODOSIUS) *De iurisdictione omnium iudicum et de foro competenti*:

Magisteriae potestati inter militares viros vel privato actore in reum militarem etiam civilium questionum audiendi concedimus facultatem, praesertim cum id ipsum more ⁵⁾ esse litigantium videatur constetque militarem reum nisi a suo iudice nec exhiberi posse nec, si in culpa fuerit, coerceri.

Indien de gedaagde militair was (dus wanneer hetzij beide partijen militair waren hetzij slechts de eiser burger was), was de militaire rechter bevoegd. Voor de eiser gold derhalve de regel *actor sequitur forum rei*, en dit forum was bevoegd *ratione personae* ⁶⁾.

Ten aanzien van de feitelijke gang van zaken bij deze processen is ons weinig overgeleverd. *Iuvenalis* wijdt er een van zijn satiren aan. Het is Satire XVI, waarin hij de voordelen beschrijft, die de man in *battledress* geniet in tegenstelling tot de gewone burger. Deze laatste moet het niet wagen om, indien een soldaat hem mocht hebben afgetuigd, een schade-actie in te stellen. Al zijn hem zijn tanden uitgeslagen en al geeft de dokter hem geen hoop meer op het behoud van zijn gekwetste oog, het is beter om er maar niet aan te beginnen. Ja zeker, de kapitein is zeer rechtvaardig, en het recht zal zijn loop hebben. Maar de gehele compagnie zal het hem daarna wel weten in te peperen. Bovendien, men moet getuigen hebben, en het is gemakkelijker om iemand te vinden, die valselijk zweert ten laste van een burger, dan iemand, die de waarheid spreekt ten nadele van de eer van een soldaat. Overigens, de procesgang is snel, anders dan in de burgermaatschappij. Daar moet men tijden wachten, voordat men een vonnis krijgt. Duizend narigheden doen zich voor, duizend malen wordt de zaak uitgesteld. De soldaat daarentegen kan in het leger snel zijn recht krijgen.

Tot dusverre *Iuvenalis*. Thans gaan wij over tot de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Het zal blijken, dat het hier boven vermelde voor dit tijdperk van belang is.

De jurisdictie over de militairen is toen steeds een twistappel tussen de burgerlijke en de militaire autoriteiten geweest ⁷⁾. Enerzijds zagen de burgerlijke gerechten, mede op grond van de provinciale soevereiniteit en van oude privileges, met lede ogen de bemoeiingen van de Krijgsraden op het stuk van rechtspleging. In het algemeen was hun streven om, zo niet alle delicten, dan toch de

⁵⁾ In plaats van „more” wordt ook wel gelezen: „e re”.

⁶⁾ *C. van Bijnkershoek*, „*Quaestiones Iuris Privati*”, I, XIV „*De Foro Militum in causa debiti*”; *Mackay*, cap. V; „*Memorie van Informatie op het Stuk van de Civile en Militaire Jurisdictione*”, Van der Kemp, V, p. 318, 326-327; „*Memorie betreffende de Militaire Jurisdictione*”, Van der Kemp, VII, p. 49; *M. A. von Bethmann-Hollweg*, o.c., p. 84-85; *F. A. van Engen*, o.c., p. 27-28; *E. Krafft*, o.c., p. 24-25.

⁷⁾ Vergel.: *M. S. Pols*, „Kort overzicht van de geschiedenis van het „Strafregt voor het Krijgsvolk te lande in Nederland”, *Themis* 1863, p. 518 e.v.; *H. van der Hoeven*, „Opmerkingen over de Nederlandsche „Strafwetgeving voor het Krijgsvolk te Lande”, *Ac. Pr. Leiden* 1864, p. 14-16, 20; en vooral *Rollin Couquerque*.

commune delicten, door militairen gepleegd, onder hun jurisdictie te brengen. Anderzijds trachtte uiteraard de militaire justitie (voor het belangrijkste deel generaliteitsorgaan) een zo uitgebreid mogelijke rechtsmacht te verkrijgen.

Hiernaast kennen wij het steeds weer naar voren komende geschild, wie als Hoog Militair Gerechtshof moest optreden: de Raad van State, aan wie het toezicht op de landstrijdkrachten was opgedragen, dan wel de Hoge Krijgsraad. De Instructie van de Raad van State droeg aan deze op om „over het Kryghsvolek . . . te stellen, ende te „onderhouden alle goede ordre ende discipline, oock meede daar over „straffe, recht ende justitie te doen, ende doen doen”⁸⁾. De Hoge Krijgsraad, van oorsprong een Krijgsraad te Velde, had zich ontwikkeld tot een permanent, te 's-Gravenhage gevestigd, appèl-college⁹⁾.

Deze strijd om rechtsmacht hield ten nauwste verband met de positie van de Stadhouder¹⁰⁾. Gedurende de perioden, dat er een Stadhouder, tevens Capitein-Generaal van de Unie, fungeerde, geraakte in het algemeen de burgerlijke rechter (zowel de plaatselijke gerechten als de Raad van State) meer op de achtergrond.

Zo nam daarentegen bij het begin van het eerste stadhouderloze tijdperk de Grote Vergadering der Bondgenoten op 25 Maart 1651 een Resolutie aan, op voorstel van Gelderland, waarin de rechtsmacht van de krijgsraden in de stemhebbende steden wordt beperkt¹¹⁾. In hoeverre deze Resolutie buiten Gelderland effect had, is betwist¹²⁾. In het begin van het tweede stadhouderloze tijdperk krimpt wederom een Resolutie van de Staten-Generaal van 21 Januari 1704 de bevoegdheden van de militaire rechter in¹³⁾.

Friesland nam in dit opzicht een bijzondere positie in. Hieraan zal niet vreemd zijn geweest de omstandigheid, dat dit gewest tot aan Willem IV zijn eigen Stadhouder had, die geen Capitein-Generaal van de Unie, doch wel Capitein-Generaal van Friesland was. Het liet geen appèl toe op een Generaliteitscollege, hetzij de Raad van State, hetzij de Hoge Krijgsraad. Zelfs het Appèlreglement van 28 Augustus 1750, regelende het appèl van de garnizoenskrijgsraden

⁸⁾ Art. 10 van de Instructie van 18 Augustus 1584; *G. P. B.*, V, 28; *Van der Kemp*, I, p. 54; *Van Hasselt, Jurisdictie*, p. 220.

⁹⁾ Vergel. over de verhouding tussen de Raad van State en de Hoge Krijgsraad: *Rendorp*, p. 98, 104, 109-111, Bijl. C.; *Van Stingelandt*, p. 228-241; *H. van der Hoeven*, o.c., p. 15-17, 19, 22; *E. P. Lenshoek*, „Het Strafproces bij de Landmacht”, *Ac. Pr. Leiden* 1886, p. 4-7; *F. A. van der Engen*, o.c., p. 55-56; *A. de Groot*, „Belgische Militaire Strafrechtspleging”, *DI I, Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, VIe reeks, No. 42, Gent 1914, p. 129-138; en *Rollin Couquerque*.

¹⁰⁾ *J. van der Linden*, „Verhandeling over de Judicieele Practyccq”, in de ed. van 1794, Leiden, I, I, I, § 8; *Rollin Couquerque*, p. 161.

¹¹⁾ *G. M. W.*, p. 552; *Van der Kemp*, II, p. 40; *G. P. B.* VIII, 834.

¹²⁾ *Van Hasselt, Jurisdictie*, p. 224-236, 302-304; *F. A. van der Kemp*, „Aenmerkingen over de Verklaering der Unie van Utrecht”, Leiden 1781, p. 157-177; *M. S. Pols*, aangeh. artikel, p. 542-544.

¹³⁾ *G. P. B.* VIII, 841.

op de Hoge Krijgsraad¹⁴⁾, vond in Friesland geen toepassing. Pas bij Resolutie van de Staten van Friesland van 14 Maart 1784¹⁵⁾ werd appèl — niet op de Hoge Krijgsraad; deze was juist opgeheven¹⁶⁾ — op de Raad van State toegelaten. In Groningen had men eveneens een dergelijke toestand.

De rechtspleging bij de zeemacht behoorde niet tot de bemoeiingen van de Raad van State. De Judicature ter zee was vanouds aan de Admiraal en zijn Raden (Admiraliteitscolleges) opgedragen¹⁷⁾. Buitengaats kon men krijgsraad aan boord houden¹⁸⁾. De Hoge Zeekrijgsraad stond echter niet op één lijn met de Hoge Krijgsraad. Van tijd tot tijd werden namelijk Hoge Zeekrijgsraden ingesteld. Dit waren echter geen permanente appèlcolleges, maar ad hoc benoemde krijgsraden, die dan in de regel over het gedrag van officieren tijdens een zeeslag en dergelijke aangelegenheden moesten oordelen. Over de aard van een zodanige Hoge Zeekrijgsraad vergelijken men de mededelingen van *Rollin Couquerque* in M.R.T. XXXVII, p. 9-10, 37, 41.

Een tweetal categorieën van delicten bleef aan de burgerlijke rechter voorbehouden: de belastingovertredingen¹⁹⁾ (zoals nog het geval is²⁰⁾) en die op het stuk van de jacht en visserij²¹⁾ (zoals nog in België het geval is²²⁾).

Minder bekend is, dat deze strijd niet alleen betrof de bevoegdheid in strafzaken, maar evenzeer die in civiele zaken. Voor de militaire rechter werd een „universele jurisdictie” opgeëist: niet alleen militaire delicten en commune strafbare feiten, maar ook burgerrechtelijke aangelegenheden zouden de Krijgsraden competeren²³⁾.

Reeds een Placaat van Karel V, „beroerende omme uitterusten „ende onderhouden zekere Benden ende ordonnantien van Ruyteren „te Paerde” van 12 October 1547²⁴⁾ gaf onder omstandigheden een beperkte civiele rechtsmacht aan de Kapiteins betreffende schulden, gemaakt in het garnizoen.

In het „Reglement op de Proceduren der Militairen in zaaken

¹⁴⁾ *G. P. B.* VII, 1050; *Recueil*, V, No. 18; *Van Hasselt, Krijgsraad*, Bijl. Aa; *Van der Kemp*, V, p. 41.

¹⁵⁾ *Verzameling van Placaaten enz. van Friesland*, V, p. 214.

¹⁶⁾ *Rollin Couquerque*, p. 278.

¹⁷⁾ *Van Hasselt, Jurisdictie*, p. 256, 288; *Rendorp*, p. 9-10, 53; vergel. ook Instructie van de Staten-Generaal voor de Admiraliteitscolleges van 13 Augustus 1597, Art. 3, (*G. P. B.* II, 1531).

¹⁸⁾ Vergel. *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 34-36.

¹⁹⁾ *Rendorp*, p. 93; *Van Slingelandt*, p. 254; *Mackay*, cap. VII; Resolutie Staten-Generaal 27 November 1640 (*G. P. B.* VIII, 834).

²⁰⁾ Art. 79 Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht; voor België: Art. 23, 1°, Wet van 15 Juni 1899.

²¹⁾ *Mackay*, cap. VII; Order van de Prins van 25 Juni 1751 (*M.R.T.* VI, p. 133; *Van Hasselt, Jurisdictie*, Bijl. W.).

²²⁾ Art. 23, 2°, Wet van 15 Juni 1899.

²³⁾ *F. A. van Engen*, o.c., p. 56-58.

²⁴⁾ *Rendorp*, Bijl. G.; *Van der Kemp*, I, p. 12; *P. Paulus*, „Verklaring „der Unie van Utrecht”, II (Utrecht 1776), Bijl. C.

„van geringe importantie” van 24 Februari 1687 (betreffende Gar-
nizoenskrijgsraden)²⁵⁾ lezen wij:

Art. II: Gelyck oock deselve Krijghs-raden sullen wysen by arreste in Civile saecken, niet meer bedragende als hondert guldens, en dat mits dien soodanige Vonnissen geenderhande provocatien onderworpen sullen wesen, nochte dat de Krijghs-Raden niet gehouden sullen zijn eenige Appellen ofte Reformatien van soodanige vonnissen te admitteren, maar ter contrarie, dat sy met de executie van dien sullen voortvaren. Behoudelyck, dat soodanige civile Vonnissen niet en hebben eenige sequele van infamie.

Een Instructie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 23 December 1608 inzake het Krijgsgerecht van het Friese Regiment²⁶⁾ leert ons het volgende:

Art. VII: In civile saeken zal de Gerechts-Scholtes geene Chrychs-Bevelhebbers mogen roepen om te adviseeren.

Art. VIII: Des meede verstaan wordt zoo wanneer injuriam actio tot eerlijcke ende profytelijcke reparatie werdt ingesteldt.

Art. XI: In civile saeken zullen de Sententien gevelt worden naar den pluraliteyt van stemmen, onder den Scholtes en de Assessorien alleen.

Art. XXI: Van alle Sententien, bedragende over de vijftich Car. guld., sal aen den Heeren Gedeputeerden geappelleerdt mogen worden, volgende dien Resolutie van den 9 Aprilis 1601.

Men had hier dus een aparte kamer voor de berechting van civiele zaken, waarin uitsluitend burgerrechtsgeleerden, namelijk de Gerechts-Scholt en twee Assessoren, zitting hadden²⁷⁾.

Iets dergelyks vinden wij in Groningen blijkens de Ordonnantie van de Staten van Stad en Ommelanden op de vorm van procederen in civiele en criminele zaken voor het Krijgsgerecht binnen Groningen, van 15 December 1635²⁸⁾:

Art. I: In civile saken sal men procederen in de eerste instantie voor den Gericht-Schultes ende twee Adsesseurs ter presentie van een Secretaris, al te samen te stellen by de Staten van Stadt en Lande, ofte in absentie der selver by den Gedeputeerden ter approbatie van de Staten.

Art. VI: Wie te spreecken heeft op Soldaten ofte derselver roerlijcke Goederen (blyvende d' onroerlijcke subject den Ordinaris Richter ter plaetse daer deselve gelegen zijn) deselve sal zijn tegen-partie laten citeren voor desen Gerichte op drie continue nae-malcanderen volgende Rechtdagen, op de boeten daer toe staende.

Art. XV: Van alle Sententien soo wel interlocutoor vim definitivae hebbende als definitiven in schult-vorderingen niet minder als een

²⁵⁾ *G. P. B. IV, 166; Recueil, I, No. 75; Van Hasselt, Krijgsraad, Bijl. C.* De rechtskracht van dit Reglement voor zover betreft civiele zaken vindt men bestreden in de „Memorie over de Jurisdicctie der Militairen in „t algemeen en van den Hoogen Krijgsraad in het bysonder” (*Van der Kemp, V, p. 287 e.v.*). Vergel. over dit Reglement in het algemeen: *G. J. W. Koolemans Beijnen, Prae-advies, Handel. Ned. Jur. Ver. 1900, I, p. 234-235.*

²⁶⁾ *Groot Placaat en Charter-Boek van Vriesland, V, 154; Van der Kemp, I, p. 185.*

²⁷⁾ Dit Krijgsgerecht heeft in deze vorm bestaan tot 1775: Vergel. Resolutie Staten van Friesland van 24 Februari 1775 (*Van der Kemp, VII, p. 148-152*).

²⁸⁾ Afzonderlijk uitgegeven te Groningen in 1664.

hondert guld. bedragende, sal appelleert mogen worden aen de Heeren Staten van Stadt Groeningen ende Ommelanden ofte derselver Ge-deputeerden.

Een voorbeeld van het zeldzame *iudicium mixtum* (een gerecht voor zaken, waarin zowel burgers als militairen zijn betrokken, samengesteld uit burgers en militairen²⁹⁾ vindt men in M.R.T. XXXV, p. 33, waar wordt aangehaald uit „Reglement en Orders „voor het Garnizoen van Maastricht” van 3 Juni 1774:

Generale Orders, Art. 34: Vanouds is hier een rechtbank, waar 2 ritmeesters of kapiteins van het garnizoen alle moeilijkheden en disputen, die tusschen burgers of ingezetenen met militairen voorvallen over huishuren, taus-cedullen, wanbetaling van die en wat diensaangaande voorvalt, finaal oordeelen met de twee regeerende burgemeesters dezer stad.

Hieraan kan ik nog toevoegen de mededeling van *A. J. A. Flament*³⁰⁾, waarin wordt genoemd „De Commissie van twee heeren „van de Militie (op zijn minst kapitein) en twee uit den Magistraat „om recht te spreken over kwesties van huishuur tusschen burgers „en militairen”, 10 Mei 1679 ingesteld als opvolgster van een dergelijk reeds bestaand college, recht uitoefenende over het gehele Maastrichtse territorium.

Ook uit de „Summiere Instructie voor den Hoogen Krijgsraad „der Vereenigde Nederlanden” van 20 October 1700³¹⁾ blijkt, dat civiele zaken werden behandeld: „Dat de Hooge Krijgsraad, in alle „crimineele en civile zaken, zoo veel mogelijk is, zal volgen en obser- „veeren de manier van procedeeeren, zoo voor den Raad van Staate, „als voor den Hove van Justitie in Holland, gebruikelijk”. Een voorloper dus van Artikel 75 (oud) van de Provisionele Instructie van ons Hoog Militair Gerechtshof, dat tot 1925 aan het H.M.G. voorschreef om te volgen de stijl van practijk bij den Hove van Holland tot in den jare 1810 in gebruik geweest zijnde.

Het was juist het Romeinse Recht en in het bijzonder de hierboven aangehaalde plaats uit de Codex, waarop de voorstanders van de „universele” jurisdictie der Krijgsraden zich beriepen³²⁾. Het gezag van het Romeinse Recht vindt men bij *Hugo de Groot* als volgt aangeduid:

Zo wanneer van eenige zaken gheen beschreven land-rechten, hand-vesten, keuren ofte ghewoonten en werden bevonden, zoo zijn de rech-

²⁹⁾ Vergel. hierover ook *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 37.

³⁰⁾ „De Rechtsbedeeling op het Grondgebied van de tegenwoordige Provincie Limburg in 1794” in: „*Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg*”, Tome LI, Maastricht 1915, p. 21.

³¹⁾ *G. P. B. VIII*; 838: *Recueil I*, No. 83; *Van Hasselt, Krijgsraad*, Bijl. H.; *Van der Kemp*, II, p. 245.

³²⁾ *J. Voet*, „*De Jure Militari*”, 2e dr., 's-Gravenhage 1705, cap. VII, No. 10; *Van Hasselt, Jurisdictie*, p. 46-47, 128; „*Verhandeling van het „Forum Militare*” in *Van der Kemp*, III, p. 291-294; *Van Slingelandt*, p. 242-244.

Zeer afwijzend is *Van Bijkershoek*, l.c.: „*quo iure nondum potui „animadvertere*”. *Evenzo Rendorp*, p. 54-58, 87.

ters van ouds bij eede vermaent geweest daer in te volgen de beste reden nae hare wetenheid ende bescheidenheid. Doch alzoo de Roomsche wetten inzonderheid sulcx, als die ten tyde des keizers Justiniaen vergadert zijn gheweest, by verstandighe luiden bevonden werden wijsheyds ende billickheyds vol te zijn, zoo zijn de zelven eerst als voor-beelden van wijsheid ende billickheid, ende metter tijd door gewoonte als wetten aengenomen.³³⁾

Ik teken hierbij aan, dat ook elders de militaire rechter rechtsmacht in civiele zaken bezat, eveneens op grond van de genoemde Codex-plaats. Men zie bijvoorbeeld *R. Engelhardus*, „Specimen „Iuris Militum Naturalis”, Frankfort-Leipzig 1754 (§ 1113) en *P. Bellinus*, „De Re Militari”, I, III, § 16-17 (opgenomen in *Oceanus Iuris*, Tractatus Illustrium Iurisconsultorum, Tom. XVI, Venetië 1584).

Talrijk zijn de klachten, die van burgerlijke zijde worden geuit over de jurisdictie, die de militaire rechter zich in civilibus aanmatigt. Zij betreffen niet alleen zuiver burgerrechtelijke geschillen — de zogenaamde contentieuse rechtspraak — maar eveneens extrajudiciële verrichtingen. In een „Missive van Praesident en Raeden „van den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland” van 4 Maart 1772 aan de Staten van Holland en Westfriesland³⁴⁾ wordt vermeld, dat de Krijgsraden bewindvoerders over nalatenschappen aanstellen. Burgemeesteren, Schepenen en Raeden der Stad Campen beklagen zich bij de Prins (22 April 1779), dat de militaire rechter zich bezig houdt met voogdij-benoemingen³⁵⁾. Verklaringen van erfrecht zijn allermintst ongewoon³⁶⁾. Blijkens een Missive van Hoogschout en Schepenen van het Hoog Brabantsch Gerecht te Maastricht, binnengekomen bij de Staten-Generaal op 14 September 1671, matigt zich de Krijgsraad aldaar de rechtspraak aan over de erfenis, nagelaten door een burger, wyl een militair als pretentieuze erfgenaam zijn actie communi dividendo voor de Krijgsraad had gebracht³⁷⁾.

Verzegeling van boedels behoort tot de besognes van de Auditeur-Militair³⁸⁾. Ja, zelfs blijkt uit een „Requeste van Mr. Johannes „Schopman aan de Staten van Holland en Westvriesland” van 1761, dat de Krijgsraden faillissements-curatoren aanstellen³⁹⁾.

³³⁾ „Inleidinge tot de Hollandsche Rechts-Geleerdheid”, 2e dr., 's-Gravenhage 1631, I, II, § 22. Vergel. ook *A. S. de Blécourt*, „Kort Begrip van „het Oud-Vaderlands Burgerlijk Recht”, 6e dr., Groningen-Djakarta 1950, No. 15 en No. 28.

³⁴⁾ *Van der Kemp*, VII, p. 22 e.v.

³⁵⁾ *Van der Kemp*, Nalezing II, p. 284 e.v.

³⁶⁾ „Consideratie en advis van den Advocaat Fiscaal van de Genera-„liteit”, in *Van der Kemp*, Nalezing, I, II, p. 295 e.v.

³⁷⁾ „*Publications de la Société historique et archéologique dans le Lim-„bourg*”, Tome LI, Maastricht 1915, p. 211-212.

³⁸⁾ „Missive van de Magistraat van de Stad Grave aan de Raad van „Brabant” d.d. 16 December 1641 in *Van der Kemp*, Nalezing, II, p. 10 e.v.; „Missive van de Grietman van Baarderadeel aan den Hove van Vrieslandt” d.d. 28 Mei 1781 in *Van der Kemp*, VII, p. 273 e.v. Vergel. over boedelverzegeling *G. M. W.*, p. 46, onder „Auditeurs”.

³⁹⁾ *Van der Kemp*, V, p. 190 e.v.

A. de Groot⁴⁰⁾ deelt mede, dat hem uit stukken, berustende op het Rijksarchief te den Haag, is gebleken, dat de krijgsraden zich onledig hielden onder meer met zaken van wanbetaling en van schadevergoeding, en dat zij bij zekere vonnissen de verleider dwongen in de echt te treden met de verleide vrouw.

Wat betreft de procesgang in civiele zaken deelt *van Hasselt* voor de Garnizoenskrijgsraden het navolgende mede:

„In civile zaken wordt voor de Krijgsraden gewoonlijk communicatorie geprocèdeert, dat is: door het over en weer communiceren van de schrifturen, met een zekere termijn, binnen welke te dienen, de zaak in staat van wyzen wordt gebragt”⁴¹⁾, waarbij hij *Feltman* aanhaalt: „Edoch alsoo dat in militaire processen wel de solemniteiten van 't Burgerlick recht maar niet de ghene, die de „natuyrlicke ons angeborene reden vereyscht, mogen werden vergeten”⁴²⁾.

Gelijk reeds vermeld, hadden Friesland en Groningen geen Garnizoenskrijgsraden, maar Provinciale Krijgsgerechten — die overigens wel op de Staat van Oorlog voorkwamen⁴³⁾. De Instructie van het Friese Krijgsgerecht vermeldde:

Art. XXVII: Voor den Gerechte sal om penningh-schulden ende besondere om geringe sommen als onder de 50 guldens by monde geplaidoyeert worden, op eenen comparitie tot duplicque inclus, ten waare het Gerechte Parthyen ordonneerde by geschrifte sulcx te doen.

De Ordonnantie op het Groninger Krijgsgerecht geeft te lezen:

Art. XI: De Gedaegde op den Recht-dagh comparerende sal de saecke soo doenlick by mondlicke playdoye gedisputeert en daer over verclaert worden, als na recht behoort.

Art. XII: Maer in saecken van gewichte sal den Eyscher Libel overgeven, daer op de Gedaeghde tegens den naesten Recht-dagh wederom sal dienen, ende sal soo voorts van drie dagen tot drie dagen, van den eenen Recht-dagh tot den anderen naest volgende met inleveringe van stukken geprocèdeert worden ter tijt toe dat het proces geconcludeert en gesubmitteert sal wesen.

Met betrekking tot de executie van vonnissen, strekkende tot toewijzing van een schuldvordering, bericht *Van Hasselt* nog, dat hieromtrent geen officiële voorschriften bestonden, maar dat in de practijk gebruik werd gemaakt van het instituut van gijzeling. De nalatige betaler werd dan in gijzeling gezet en kwam aldus onder de zorgen van de Provoost-Geweldige⁴⁴⁾.

Voor het Groninger Krijgsgerecht was een uitvoerige regeling voor de executie in burgerlijke zaken vastgesteld. (Art. XXIII t/m XLIII der Ordonnantie), waarbij de Gerichts Weybel als deur-

⁴⁰⁾ o.c., p. 126, noot 1.

⁴¹⁾ *Krijgsraad*, p. 41.

⁴²⁾ *G. Feltman*, „Artikel-Brief”, Groningen 1676, op Art. 44 (p. 104). In gelijke zin: *Mackay*, cap. VII.

⁴³⁾ *L. van Aitzema*, „Saken van Staet en Oorlogh”, III, 's-Gravenhage 1669, p. 359-360 (Friesland), p. 360 (Stad en Lande).

⁴⁴⁾ *Krijgsraad*, p. 154.

waarder optrad. De Artikelen XIII, XV, XIX en XXVIII der Instructie van het Friese Krijggerecht hielden eveneens verband met de executie. Ook daar was een Weybel (Art. XXXI).

Zeer merkwaardig is, dat de Stadhouder zich ook het recht van approbatie van civiele vonnissen gaat voorbehouden ⁴⁵⁾. Naar onze huidige rechtsbegiselen heeft de overheid geen invloed op de civiele rechtsgedingen, ook niet bij wijze van gratie. De enige uitzondering hierop is Art. 13, derde lid, van het Deurwaardersreglement ⁴⁶⁾, doch gewezen vonnissen blijven niettemin in stand.

Intussen bracht de versterking van de positie van de Stadhouder met zich mede, dat naast het recht van approbatie van strafvonnissen ook het recht van approbatie van civiele vonnissen ontstond ⁴⁷⁾.

Uiteraard waren in het algemeen — een uitzondering troffen wij bij het Friese en het Groninger Krijggsrecht aan — de militaire rechters geen civilisten. Men houde hierbij in het oog, dat de Krijgsraad over de hem voorgelegde rechtskwesties adviezen van onpartijdige rechtsgeleerden mocht inwinnen ⁴⁸⁾ — een practijk, die in ons Oud-Vaderlands Recht niet onbekend was. Een Resolutie van de Raad van State van 13 Maart 1739 ⁴⁹⁾ bepaalde dan ook, dat indien de Krijgsraad in civiele zaken rechtsgeleerde adviezen inwon, de daarop vallende onkosten gedragen moesten worden door de partijen. Ten laste van partijen kwamen dus niet alleen de kosten van haar eigen raadslieden, maar ook van die van de Krijgsraad ⁵⁰⁾.

Voor behandeling voor de Krijgsraad moet de gedaagde militair zijn. Nu kan in een burgerlijk geding de gedaagde tijdens de aanhangige procedure zijnerzijds een vordering tegen de eiser instellen, een zogenaamde eis in reconventie. De vraag rijst nu, of de militaire gedaagde een eis in reconventie mag instellen tegen de eisende burger. Het antwoord zal ontkennend moeten luiden, want op deze wijze zou de burger, wat betreft de eis in reconventie, van zijn eigen, burgerlijke, rechter worden afgetrokken. Aldus heeft ook de Raad van State verstaan bij Resolutie van 30 Juli 1643 ⁵¹⁾.

Gold enerzijds als bezwaar, dat de Krijgsraden niet alleen niet uit rechtsgeleerden bestonden, maar bovendien ook niet geacht mochten worden op de hoogte te zijn van het plaatselijk verschillende recht — waarbij te bedenken is, dat bijvoorbeeld de Zwitserse huur-

⁴⁵⁾ Zie voor een historisch overzicht van de approbatie in het algemeen: C. W. Thöne, „De approbatie van de Vonnissen der Krijgsraden bij de „Landmacht“, T. v. S. XXVI, p. 199-225.

⁴⁶⁾ De Staat kan een deurwaarder verbieden een exploit te doen, indien de Staat van mening is, dat dat exploit strijdig is met zijn volkenrechtelijke verplichtingen.

⁴⁷⁾ Vergel. o.m.: Order van de Prins van 4 Juni 1767 (*Van Hasselt, Krijgsraad*, Bijl. Ff; *Van der Kemp*, VI, p. 1) en Resolutie Raad van State van 7 October 1747 (*G. P. B.* VII, 1044; *Recueil*, IV, No. 118).

⁴⁸⁾ *Mackay*, cap. VII; *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 44-56.

⁴⁹⁾ *G. P. B.* VIII, 848; *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 52.

⁵⁰⁾ Zie verder ook *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 49-50.

⁵¹⁾ *Van Slingelandt*, p. 241. *Engelhardus*, o.c., § 1157, komt, op m.i. ondeugdelijke gronden, tot een tegenovergestelde conclusie.

troepen hun eigen Krijgsraad hadden ⁵²⁾ — anderzijds was het een voordeel, dat de eisende burger veelal met meer vrucht zijn recht kon uitoefenen ⁵³⁾. Men vergeet niet, dat de krijgsmacht in die tijd uit huurtroepen placht te bestaan, waaronder veel vreemde huurlingen. In verband met de vele overplaatsingen der troepen zou een dagvaarding voor de burgerlijke rechter bezwaren kunnen ontmoeten, wilde men verzekerd zijn van een executabel vonnis. Dagvaarding voor de Krijgsraad maakte dit gemakkelijker.

Rest nog in verband met ons onderwerp een korte vermelding van de positie van de Auditeurs-Militair bij de Garnizoenskrijgsraden. De Auditeur-Militair was Openbaar Aanklager, adviseur van de Krijgsraad en Secretaris tegelijk ⁵⁴⁾ een toestand, die weinig afweek van die, welke de vorige eeuw nog onder de Regtspleging voor de Landmagt heeft bestaan. Hiernaast had hij nog andere taken, zoals boedelverzegeling ⁵⁵⁾ en het uitgeven van verlofpassen ⁵⁶⁾. In civiele zaken genoot hij zogenaamde Auditeurs Jura, dus wat wij tegenwoordig Griffierechten zouden noemen. Tot slot laat ik een lijstje van dergelijke Auditeurs Jura volgen ⁵⁷⁾:

Voor een Apostil op een Request, Eisch, Antwoord,	
Replijc en Duplijc in civile Zaken	0/12/0.
Schrijfgeld van alle Actens, per blad een Schelling	0/ 6/0.
Voor een Insinuatie	0/12/0.
Voor het inventariseren van een Inboedel, en diergelyke, ieder reis daar toe vacerende	2/10/0.
Voor het Zegelen van een Cas of Coffer, of het ontzegelen	0/12/0.
Voor een Interlocutoir van ieder partye	0/12/0.

⁵²⁾ Zie over de rechtspleging bij deze troepen: *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 76-77 en Bijl. I; en: *P. J. A. Clavareau*, „Over de ontwikkeling van de „militaire rechtspleging bij de strijdkrachten te land in het continentale „Midden- en West-Europa”, M.R.T. XLI, p. 371.

⁵³⁾ Zo ook *M. S. Pols* in zijn aangeh. artikel, p. 527-528.

⁵⁴⁾ Vergel. ook de „Instructie voor de Auditeurs Militair in de Frontier „Steden der Vereenigde Nederlanden” van 16 Juni 1600, Art. II en IV (*Van Hasselt, Krijgsraad*, Bijl. G.). Het Friese en het Groninger Krijgsrecht hadden geen Auditeur-Militair, wel een afzonderlijke Secretaris. In criminele zaken trad als openbaar aanklager op een Capitein-Geweldige of een Provoost-Geweldige.

⁵⁵⁾ *G. M. W.*, p. 46.

⁵⁶⁾ *Van Hasselt, Krijgsraad*, p. 99-106.

⁵⁷⁾ *Van Hasselt, Krijgsraad*, Bijl. Q.

Komt er een Noord-Atlantische Krijgsmacht?

door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Sedert geruime tijd beraadslaagt men in supra-nationaal overleg over de instelling van een Europees leger. Zoals in Nederland de Landmacht in de militair-juridische organisatie en wetgeving hoofdzaak was, zo herhaalt deze preferentie zich thans met betrekking tot het Europees Leger. De bevruchting der geesten in deze zin heeft plaats gehad en heeft nu door een toezegging van Groot-Brittannië groter levenskracht verkregen. Wij lezen hieromtrent in De Telegraaf van 16 April 1952 het navolgende bericht, dat aangekondigd wordt met het groot gedrukt opschrift: „Europese Defensie Gemeenschap krijgt militaire garantie van Londen. West-Duitsland ingeschakeld. Den Haag: grote voldoening.”

„Londen, 16 April. Groot-Brittannië heeft heden aan de zes landen, die de Europese Defensiegemeenschap (E.D.G.) vormen, een garantie verstrekt voor automatische militaire bijstand ingeval een dezer landen zou worden aangevallen. Een garantie, die wederkerig is en dus het karakter heeft van een bondgenootschap.

„Daarmede heeft het 't reeds bestaande bondgenootschap met de continentale landen der Westeuropese Unie (Frankrijk, België, Nederland en Luxemburg) uitgebreid tot de beide overige leden der E.D.G., West-Duitsland en Italië.

„De garantie wordt van kracht zodra de E.D.G. in werking treedt, en zal — naar de Britse regering heeft voorgesteld — in een afzonderlijk verdrag met deze gemeenschap worden vastgelegd. Zij blijft bestaan zolang West-Duitsland lid van de E.D.G. is. Omgekeerd zal Engeland volgens dit verdrag kunnen rekenen op automatische militaire steun van het Europese leger, indien het zelf wordt aangevallen.”

Hierna vervolgt het bericht aldus:

„Het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken verklaarde vannacht in een communiqué, dat deze beslissing der Britse regering met „grote voldoening” is ontvangen. Zij zal het scheppen van nauwe banden tussen Engeland en de toekomstige E.D.G. en een aanzienlijke versnelling van de Parijse besprekingen over het Europese leger mogelijk maken.

„De verbintenissen, die Groot-Brittannië met de zes landen der E.D.G. zal aangaan, zijn van dezelfde aard als die, welke de landen onderling zullen sluiten.

„Aangezien de Britse garantie aan West-Duitsland militaire steun belooft, indien het zou worden aangevallen, en Engeland, mocht het zelf aan een aanval worden blootgesteld, automatisch ook door Westduitse strijdkrachten zal worden geholpen, betekent het Britse besluit een verdere stap in het

„samengaan van West-Duitsland als volwaardig partner met „het Westen en met Groot-Brittannië in het bijzonder.

„Niet uitgesloten is, dat ook de Ver. Staten later een zelfde „waarborg aan de E.D.G. zullen verlenen als Engeland. Hier- „over zijn te Londen reeds berichten ontvangen, doch tot heden „was hiervan geen bevestiging te verkrijgen.

„Het Britse besluit vormt een antwoord op een verzoek, dat „14 Maart door de zes landen der E.D.G. aan Londen is gedaan. „Het werd vanavond in de vorm van een Witboek aan het La- „gerhuis voorgelegd.

„Een belangrijk kenmerk van de door de Britse regering „voorgestelde overeenkomst met de E.D.G. is, dat zij van kracht „blijft zolang Engeland lid blijft van de N.A.T.O.

„Een Brits communiqué verklaarde vanavond, dat het besluit „der Britse regering op duidelijke wijze demonstreert, welk be- „lang zij aan de E.D.G. hecht en hoezeer zij bereid is deze ge- „meenschap in zo ruim mogelijke mate te steunen.

„Te Bonn werd de Britse verklaring enthousiast begroet. Een „Westduits communiqué gewaagde van de grote voldoening, „waarmede de regering en bondskanselier Adenauer in het bij- „zonder haar hadden vernomen.

„Ook te Parijs werd officieel verklaard, dat men daar zeer „voldaan is over het Britse besluit. Maar volgens A.P. zeiden „Franse regeringspersonen in particuliere gesprekken, dat het „weinig toevoegt aan de reeds bestaande overeenkomsten. Wat „Frankrijk in feite wenst — zo verklaarde men — is een „plechtige gelofte van Engeland en Amerika, dat zij West- „Duitsland niet zullen toestaan zich uit de E.D.G. terug te „trekken en een onafhankelijk Duits leger te scheppen. Over „een dergelijke gelofte van de zijde van Engeland wordt nog „onderhandeld.”

Ook de politiek is niet voor één gat te vangen: zij eist een slot op de dubbele portebrijsée-deur, die naar twee kanten dicht gaat. Wat is toch het geval? De Telegraaf van 18 April 1952 legt den lezer dit aldus uit:

„Op het terrein van wederzijdse waarborgen tegen een of „andere aanval is er in West-Europa een merkwaardige situatie „ontstaan. Wij zitten nl. midden in een labyrinth van garantie- „pacten, waarvan er ettelijke elkander dekken, maar die alle „stuk voor stuk een gevolg zijn van de voortdurend gewijzigde „en zich wijzigende politieke constellatie op het Europese conti- „nent van na de oorlog.

„Er bestaan reeds vijf van dergelijke pacten en twee zijn er „in wording. Hier volgen zij:

„1e. Het verdrag van Duinkerken, waarbij Engeland Frank- „rijk steun toezegt bij een eventuele aanval van Duitsland.

2e. Het Pact van Brussel (van 1948), geldig voor de duur „van 50 jaar, waarbij de vijf ondertekenaars (Engeland, Frankrijk, Nederland, België en Luxemburg) elkander „alle mogelijke militaire en andere hulp en bijstand in geval van een „aanval in Europa” toezeggen.

„3e. Het Atlantisch Pact (van 1949), voor de tijd van 20 „jaar gesloten en waarbij de veertien aangesloten landen — „waaronder ook de vijf leden van het hiervoor genoemde Verdrag van Brussel — eenzelfde verplichting tegenover elkander „op zich nemen, zij het dan, dat hier aan de ondertekenaars „meer speling in de te verlenen hulp wordt gelaten.

„4e. De plechtige verklaring van de Westelijke Grote Drie „(van November 1950), volgens welke een aanval op West-Duitsland beschouwd zal worden als een aanval op henzelf.

„5e. Het tractaat der Europese Defensie Gemeenschap, „waarbij zes landen betrokken zijn, nl. Frankrijk, Italië, de drie „Benelux-landen en West-Duitsland, doch waarvan Engeland „geen deel uitmaakt. Dit tractaat moet nog geratificeerd worden.

„6e. Een aanvulling van het Atlantisch Pact, in Februari jl. „opgesteld in de bijeenkomst van de Atlantische Raad te Lissabon. De tekst van dit protocol is nog niet gepubliceerd, doch „het zou voorzien in de militaire bijstand, welke de leden van „de NATO en van de EDG elkander in geval van een aanval „zouden moeten verlenen en in werking treden als de EDG „definitief tot stand is gekomen. Deze aanvulling van het „Atlantisch Pact vindt haar motief in het feit, dat West-Duitsland wel deel uitmaakt van de Europese Defensie Gemeenschap, maar nog niet van de NATO. Door het protocol zou „het echter thans wel, mocht het worden aangevallen, op de „bijstand van de NATO kunnen rekenen.

„7e. Het Woensdag jl. door de Britse regering voorgestelde „defensieverbond tussen Engeland en alle zes leden van de „EDG.

„Gaaf men de toezeggingen na, welke Londen in vijf van de „eerste zes hiervoor genoemde afspraken heeft gedaan, dan zou „men tot de conclusie kunnen komen, dat het door Engeland „aan de Europese Defensie Gemeenschap aangeboden verbond „feitelijk overbodig is. En inderdaad heeft de Parijse „Le „Monde” gelijk, wanneer dit blad betoogt, dat Engeland door „de nieuwe defensiegarantie geen nieuwe verplichtingen op zich „neemt. Maar tegelijkertijd heeft het Franse conservatieve orgaan een open oog voor het psychologische effect van het „Engelse aanbod. Het was vooral Frankrijk, dat zich bitter „telergersteld voelde door de Britse afzijdigheid t.o.v. de „Europese organisaties, speciaal waar het om West-Europa’s „verdediging ging. Het Londense voorstel bewijst nu echter, „zegt het blad, dat de Britse regering zich wel interesseert voor

„het lot van Europa en er evenzeer nauwe banden mede wenst
 „te onderhouden als met het Gemenebest en de Ver. Staten.
 „Hierin komt het dus aan de wensen van Frankrijk, dat een
 „duidelijke verklaring in dit opzicht verlangde, aanmerkelijk
 „tegemeet.

„Het effect van het Britse voorstel kan ook zijn, dat thans
 „de totstandkoming van de Europese Defensie Gemeenschap
 „versneld wordt en dat de tegenzin, die zowel in de Franse
 „Nationale Vergadering als in de Westduitse Bondsdag tegen
 „de ratificatie van het betrokken verdrag aan de dag gelegd
 „wordt, grotendeels wordt overwonnen.

„En dit zou nog eerder het geval zijn, als ook de Ver. Staten
 „soortgelijke overeenkomst met de EDG wilden aangaan.
 „Daartoe schijnt Washington wel bereid te zijn, althans tot een
 „uitbreiding van de garanties, vervat in artikel vijf van het
 „Atlantisch Pact *), tot alle leden van de Europese Defensie
 „Gemeenschap. Minister Acheson heeft zich ten minste op een
 „persconferentie in deze geest uitgelaten.”

Al deze verdragen zijn een gevolg van bepalingen in het Handvest der Verenigde Naties, welke ten doel hebben om de internationale vrede en veiligheid te handhaven en weerstand te bieden aan iedere aanvalspolitiek. Ter bereiking van dit doel eist art. 43 in verband met art. 106 van dit Handvest van de Leden der Verenigde Naties het sluiten van een of meer bijzondere overeenkomsten tot het ter beschikking van de Veiligheidsraad stellen van gewapende strijdkrachten, bijstand en faciliteiten met inbegrip van rechten van doortocht.

Merkwaardig is, dat verschillende van deze overeenkomsten voor lange tijd — 50, 20 jaar — geldig zijn verklaard en dat zowel het Handvest als deze overeenkomsten uitgaan van de gedachte, dat ieder Lid van de Verenigde Naties is en zal blijven in het bezit van eigen soevereiniteit. Merkwaardig is ook dat dergelijke overeenkomsten niet anders dan met goedvinden van alle partijen kunnen worden gewijzigd of opgezegd en niet langer geldig verklaard kunnen worden. Deze figuur om een aangelegenheid van volkenrechtelijke aard te regelen is ontleend aan het privaatrecht en de nijd op eigen soevereiniteit liet nog niet toe om te aanvaarden het algemeen gehuldigd beginsel van publiek recht, dat voor alle burgers geldende regelen éézijdig — door de wetgevende macht — worden vastgesteld, gewijzigd, door andere vervangen of ingetrokken. Dit

*) Genoemd artikel vijf bepaalt, dat een aanval op een der leden van de NATO beschouwd dient te worden als een aanval op alle, en schrijft voor, dat elk der leden aan het aangevallen land die bijstand moet verlenen, welke het noodzakelijk acht, het gebruik van gewapende strijdkrachten inbegrepen.

De garanties, vervat in dit artikel, gaan dus niet zover als de „onmiddellijke en automatische waarborgen” welke Engeland de EDG aanbiedt.

beginsel ligt aan volkenrechtelijke regelingen nader en beter, maar het eist de instelling van een of meer supra-nationale wetgevers.

Vandaar, dat Groot-Brittannië ook nu weer denkt aan een overeenkomst van de N.A.T.O.-partijen met West-Duitsland en met Italië om hun deelneming aan het Noord-Atlantisch Verdrag te omschrijven en vast te leggen.

Dit stelsel, dat op velerlei gebied talloze overeenkomsten tussen allerlei staten heeft in het leven geroepen, voert ons in gedachten terug naar elke primitieve samenleving van individuën, toen er nog geen overheden bestonden. Ieder individu gevoelde zich soeverein en voor samenwerking ter verdediging van verwanten en vrienden tegen door derden gepleegde of te plegen daden van grenzenloze eigen richting was het aangaan van overeenkomsten nodig. Ik heb vroeger deze ontwikkeling — steunende op de zienswijze van mijn vroegere leermeester Prof. Mr H. J. HAMAKER — schetsmatig uiteengezet¹⁾ en aangetoond, hoe eerst de rechtspraak ontstond en daarna plaatselijke, regionale en nationale overheden volgden met wetgevende bevoegdheden, alles nodig geworden om orde en regelmaat in de menselijke samenleving te brengen en te houden.

Dit bracht mede, dat afstand moest worden gedaan van individuele soevereiniteit, eerst om uit te maken aan wiens zijde bij verschil van mening recht was en daarna om uit gevallen rechterlijke beslissingen te formuleren, wat in het territoriaal omschreven gezags-ressort als recht moest worden beschouwd en hoe tegen in strijd hiermede gepleegde gedragingen behoorde te worden gereageerd.

Ten aanzien van het volkenrecht verkeert onze westelijke samenleving en ook de partijen, die bij het Handvest der Verenigde Naties betrokken zijn, in soortgelijke situatie. Het ware te wensen, dat men zich in deze ontwikkelingsfase wist los te maken van het stelsel van overeenkomsten. Men dreigt in de stroom van dergelijke meerzijdige omschrijvingen van internationale verhoudingen te verdrinken. Omvangrijke handboeken en vele tijdschriftartikelen zijn nodig om in die chaos de weg te wijzen.

Reeds heeft, wat de strafrechtelijke zijde betreft, het Neurenbergse militaire gerechtshof en het gerechtshof te Tokio de eerste internationale rechtspraak opgeleverd en zijn enkele verdragen daaraan voorafgegaan en daarop gevolgd.

Maar wat in ons vaderland met zijn zich soeverein gevoelende plaatselijke en regionale overheden, de eerste nationale strafwetgeving heeft opgeleverd, was de in de tachtigjarige oorlog (1568—1648) gegroeide noodzaak om boven en buiten de plaatselijke en regionale wetgevingen een nationale militaire strafwetgeving in het leven te roepen, eenzijdig vastgesteld en nu en dan herzien door de nationale wetgever en onafhankelijk van enig territoriaal ressort. Het was onmogelijk voor onze ook buitenslands heen en weer trek-

¹⁾ Zie mijn opstel „Lex praevia en het militaire strafrecht” in M.R.T. XLI (1948) blz. 153 v.

kende krijgsmachten om rekening te houden met talloze op vermeende soevereiniteit gegronde locale of regionale wetgevingen.

Wel heeft de overeenkomst van Moskou van 30 October 1943, bij gebrek aan beter, oorlogsmisdadigers willen terugzenden naar de rechtspraak van landen, waar zij hun vergripen gepleegd hadden, maar reeds het Londens agreement van 8 Augustus 1945 bewees het onvoldoende van deze regeling.

Men is op weg om voor regelingen voor de gezamenlijke krijgsmachten, welke onder de geldigheid van het Noord Atlantisch Verdrag vallen, een supra-nationale wetgever in het leven te roepen. Moge men met deze maatregel spoed maken, nu de resultaten van de eerste supra-nationale militaire rechtscolleges de behoefte hieraan duidelijk hebben gedemonstreerd. Ook in supra-nationaal verband samenwerkende krijgsmachten, welke tot dusverre met hun wetgeving nationaal waren, hebben ter wille van die samenwerking niet alleen eenheid van aanvoering maar nog veel meer eenheid van wetgeving nodig. De historie toont de noodzakelijkheid van deze evolutie glashelder aan, evenals de noodzaak dat de supra-nationale defensie, niet alleen die van het Europese leger, maar ook van de gehele Noord-Atlantische krijgsmacht, in deze internationalisatie vóór gaat.

H.M. Koningin Juliana heeft immers ook tijdens Haar officieel bezoek aan de Verenigde Staten van Amerika met grote zeggingskracht aangedrongen op het aanvaarden van supra-nationale eenheidsvormen.

Dit gedeelte van het in internationale overeenkomsten en in internationale rechtspraak tot uiting gekomen volkenrechtelijk gewoonterecht moet zo spoedig mogelijk en vooral door militair-strafrechtelijk onderlegde deskundigen bestudeerd, grondig herzien en in de vorm van een, moge het zijn een der eerste wetsontwerpen, aan het Wetgevend Lichaam van het Noord-Atlantisch Verdrag ter vaststelling aangeboden worden. Zonder dergelijke op hoger niveau staande wetgeving rammelen wetgevingen en rechtspraken van nationale herkomst zonder onderling verband naast en door elkaar, zoals thans bij de detachementen der onderscheiden naties in Korea geschiedt. De algemeen opperbevelhebber, een Amerikaans opperofficier, is in de zin van het Nederlands en niet onwaarschijnlijk ook in andere niet-Amerikaanse militaire wetgevingen geen militair, dus ook geen militaire meerdere. Ongehoorzaamheid aan diens bevelen valt dan ook niet onder nationale begrippen van insubordinatie en gerechtelijk onderzoek van zaken, in welke verdachten van diverse nationaliteiten betrokken zijn, geschiedt door evenveel groepen van rechterlijke autoriteiten als er nationale verdachten zijn, zonder de minste zekerheid voor gelijkmatige resultaten en straftoemetingen.

Totdat zodanige supra-nationale wetgeving gereed is moet de inwerkingtreding van een supra-nationale krijgsmacht worden uitgesteld. Is deze er eenmaal, dan verliezen de nationale militaire

strafwetgevingen voor geïnternationaliseerde nationale contingenten hun kracht.

Ter illustratie van zodanige gedragslijn moge ik in herinnering brengen, dat in het op 31 December 1808 vastgestelde (eerste) Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland als een der algemene bepalingen was opgenomen art. 4, bepalende dat „Met de invoering van dit wetboek zullen” [behalve ten aanzien van kleine plaatselijke politie-overtredingen en enige meer belangrijke speciaal genoemde strafbare feiten, van welke ik zo aanstonds enkele noemen zal] „zijn afgeschaft alle plakkatens, publicatiën, ordonnantiën, reglementen, statuten, keuren, oetrootijen, handvesten en andere wetten, hetzij dezelve het geheele koninkrijk, eenig gedeelte van hetzelfde, of eenige bijzondere plaats hebben betroffen, waarbij eenige straffen of boeten op misdaden of overtredingen zijn vastgesteld...”.

Wie wel eens gelezen heeft, hoe zelfs volksvertegenwoordigers over de overstelpende hoeveelheid van locale en regionale wettelijke voorschriften uit die tijd oordeelden ²⁾ begrijpt de zucht van verlichting welke menig jurist geslaakt zal hebben toen hij deze enorme verscheidenheid kon „wegschuiven” en zich voor het materiële strafrecht tot het nieuwe wetboek bepalen mocht.

Van vervallenverklaring waren bij art. 7 onder meer uitgezonderd „de ten tyde van deszelfs invoering nog in gebruik zijnde” bepalingen „betreffende de misdaden en overtredingen van het volk van „oorlog te water en te lande”; die „tegen het verleiden van hetzelfde „tot verlating van 's lands dienst of het behulpzaam zijn in die verlatiing”; die „op de gewapende burgermagt” en die „tegen de „communicatie met den vijand”.

De militaire strafwetgevingen bestonden toen uit het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande van 1799 en de artikelbrief voor het krijgsvolk te water van 1795, beide producten van de nationale wetgever, van welke Koning Lodewijk Napoleon reeds een herziening aan de orde had gesteld. Deze codificaties waren dus reeds supra-regionaal en supra-locaal.

Thans, nu de nationale krijgsmachten der Noord-Atlantische partijen samen moeten worden gebruikt om de gezamenlijke belangen van die partijen tegen aanvallen gewapenderhand te verdedigen, alsof zij maar één krijgsmacht zijn, nu moet die gelegenheid worden benut om alle nationale militaire strafwetgevingen, welke onderling ook grote en kleine verschillen vertonen, vervallen te verklaren met ingang van de dag, op welke aanvankelijk een geïntegreerde Europese krijgsmacht, deel uitmakende van de in wording zijnde Noord-Atlantische krijgsmacht, zal in werking treden, in het bezit zijnde

²⁾ Een paar staaltjes zijn te vinden in mijn verhandeling „Legerbestuur „ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden” in Rechtsgel. Mag. Themis 1949, blz. 153-155.

van één Noord-Atlantische militaire strafwetgeving, vastgesteld door het Noord-Atlantisch Wetgevend Lichaam en toegepast wordende door Noord-Atlantische rechters.

Zij die thans belast zijn om een zodanige Noord-Atlantische codificatie te ontwerpen zullen dan wellicht ook een zucht van verlichting slaken omdat zij de leden van de dienovereenkomstig gecentraliseerde Noord-Atlantische militaire justitie behoed hebben voor berechting van tal van aan botsing van nationale militaire strafwetgevingen ontsproten rechts- en bevoegdheidsconflicten en deze leden op hun beurt mogen zich er in verheugen, dat zij verlost zijn van de raadpleging van talrijke elkaar overlappende of aanvullende en in elk geval niet of zeer moeilijk wijzigbare overeenkomsten.

Reeds las ik in Het Vaderland van 19 April 1952, dat in verband met de oprichting van de E.D.G. te Parijs onderhandelingen worden gevoerd met Engeland en Amerika over onderscheiden onderwerpen zoals de Duitse bijdrage aan de Europese verdediging, burgerlijke bevoegdheden der afzonderlijke landen ten aanzien van oproeping en opleiding van militairen en contrôle op de Duitse wapenfabricatie. Het Atlantische militaire straf- en tuchtrecht werd nog niet genoemd; in dit fundament van de krijgstucht in de Noord-Atlantische strijdkrachten moeten de autoriteiten nog „groeien”. Maar wij gaan — zij het te langzaam — vooruit!

April 1952.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 2 Januari 1952.

President: Majoor Mr K. J. L. M. van der Vijver; *Leden:* Kapitein K. A. de Vries en Eerste Luitenant J. Mol.

Raadsman: Kapitein K. Bakker.

Opzettelijke ongehoorzaamheid met volharding, gepleegd door een vrijwillig korporaal van het detachement „Korea”.

Bevoegdheid van de Krijgsraad.

(W.M.S.R. art. 114, 1°).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen S. H., geboren 12 Februari 1926, vrijwillig soldaat, ingedeeld bij het Detachement Verenigde Naties Korea, thans in arrest in het Huis van Bewaring II te 's-Gravenhage, beklaagde,

Gezien de beschikking tot verwijzing dd. 16 November 1951;

Gezien de schriftuur van eis, door de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 2 Januari 1952 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot een jaar en zes maanden gevangenisstraf met aftrek voorarrest, handhaving bestaande arrest, ontslag zonder ontzetting, en gehoord de voorlezing van deze schriftuur;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklaagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, als militair van het Nederlands Detachement Verenigde „Naties Korea, te weten als korporaal Motortransport, op of om „streeks 7 September 1951 te Chungju, in elk geval in Korea, alzo „in tijd van oorlog, heeft geweigerd te gehoorzamen aan het hem „door zijn meerderen, de eerste luitenants Wanningen en De Stoppe- „laar, althans door een hunner, gegeven dienstbevel deel te nemen „aan richtoefeningen, door alstoen aldaar nadrukkelijk te kennen te „geven niet van zins te zijn aan dat bevel te voldoen, hebbende hij, „beklaagde opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid volhard, nadat zijn „meerdere, de Luitenant-Kolonel Eekhout, hem uitdrukkelijk op „zijn strafbaarheid had gewezen”;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde, ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard: dat hij op 7 September 1951, toen hij in militaire dienst was als korporaal 1e klasse bij het Nederlandse Detachement „Verenigde Naties” Korea te Chungju op Korea van zijn meerdere de 1e luitenant Wanningen het bevel heeft gekregen deel te nemen aan de richtoefeningen; dat hij toen aldaar heeft geweigerd aan dit bevel te gehoorzamen door nadrukkelijk te kennen te geven, dat hij niet van zins was daaraan te voldoen; dat hij, nadat zijn meerdere, de bataljonscommandant, Luitenant-Kolonel Eekhout, hem uitdrukkelijk op zijn strafbaarheid had gewezen, in zijn ongehoorzaamheid heeft volhard, omdat hij niet bereid was aan het front met een vecht-taak te worden ingezet, zeggende dat hij niet van zins was één schot in Korea te lossen;

Overwegende, dat een proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek dd. 7 December 1951 opgemaakt en getekend door de 1e Luitenant der Grenadiers Harry George Prins en de reserve 1e Luitenant der Artillerie Hendrik Maurits Jacobus van Eeghen, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van:

Arie Wanningen, 1e Luitenant der Infanterie, commandant van het mortierpeleton van de Ondersteuningscompagnie van het Nederlands Detachement Verenigde Naties, dat op 7 September 1951 de korporaal 1e klasse S. H. hem bij het splitsen van het peloton in groepen voor het volgen van richtoefeningen te spreken vroeg en hem zeide: „Ik doe niet mee aan de richtoefeningen” en ondanks herhaling van het bevel weigerde hieraan te voldoen; dat de korporaal H. werd voorgeleid voor de bataljonscommandant;

Overwegende, dat een schriftelijke verklaring van W. D. H. Eekhout, tijdelijk luitenant-kolonel, commandant van het Nederlands Detachement Verenigde Naties, dd. 8 September 1951, afgegeven in Korea, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van relatant: dat op 7 September 1951 bij hem de korporaal S. H. verscheen naar aanleiding van een door hem — H. — gepleegde weige-

ring om gevolg te geven aan een hem door zijn pelotonscommandant, de reserve 1e Luitenant A. Wanningen, gegeven bevel om richtoefeningen te houden; dat, nadat H. tenslotte gevraagd was of hij bij zijn weigering bleef volharden en hem de consequenties van zijn weigering onder de ogen waren gebracht, H. ten antwoord gaf, dat hij in zijn weigering bleef volharden;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — eerder vermelde verklaring van de Lt. Kol. Eekhout slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met dien verstande, dat het bevel in de telastelegging genoemd is gegeven door de 1e Luitenant Wanningen;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „Opzettelijke ongehoorzaamheid gepleegd in tijd van oorlog, waarbij de schuldige opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijne strafbaarheid heeft gewezen”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[volgt: veroordeling tot gevangenisstraf voor de tijd van één jaar en vier maanden, met bepaling, dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf geheel in mindering zal worden gebracht vanaf 1 November 1951; bekrachtiging van het bestaande arrest; ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen — Red.].

NASCHRIFT.

De Redactie ontving wederom een afschrift van een vonnis van de Krijgsraad te velde West, dat, naar mijn mening, een geval betreft, thuis behorende voor de Krijgsraad te velde „Korea”. In hoofdzaak is dus ook hier van toepassing het opgemerkte in mijn naschrift op blz. 253 v. van deze jaargang. Toch blijken uit dit vonnis wederom feiten, welke aantonen, dat met de bepalingen der R.L. — laat ik het maar zacht uitdrukken — een te groot gebruik is gemaakt van de vrijbrief, welke R.L. 249 aan de bij het militair strafproces te velde aan de rechterlijke autoriteiten, die na de verwijzing van een zaak naar de militaire rechter optreden, gelaten heeft.

Het strafbaar feit viel voor in Korea op 7 September 1951. Eerst op 7 December 1951, dat is 3 maanden later, maakten een luitenant der grenadiers en een luitenant der artillerie een proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek op. Toen was echter de verwijzing van de zaak naar de militaire rechter op 16 November t.v. geschied. Voor dergelijk onderzoek, dat waarschijnlijk hier te lande gehouden is, laat de R.L. niet de vrijheid. Na de verwijzing past alleen een onderzoek van de betrokken officier-commissaris, zoals ook — met de

reden waarom — uit art. 161 j° 94 R.L. blijkt. Een verhoor in huishoudelijk onderzoek heeft derhalve niet de bewijskracht, welke evengenoemde bepalingen aan de voor officieren-commissarissen afgelegde verhoren toekennen. Merkwaardig is bovendien, dat in het onderhavig huishoudelijk onderzoek op 7 December 1951 gehoord werd de officier, wiens in Korea gegeven order door beklaagde aldaar niet opgevolgd werd. Was ook deze verhoorde getuige met de beklaagde naar Nederland teruggezonden?

Eindelijk werd als bewijsmateriaal gebezigd een ambtelijk afgelegde verklaring van de Commandant van het Detachement Verenigde Naties in Korea, welke niet — zoals verwacht mocht worden — de verwijzing van de zaak naar de militaire rechter inhoudt maar een relaas van het wijzen van de verdachte op zijn strafbaarheid door het niet opvolgen van het bevel; dit ontbrak in de verklaring van die officier.

Men ziet dus ook hier weer, hoe de Krijgsraad te velde „Korea“ werkloos is gebleven, dat de verwijzing van de zaak hier te lande geschied is en dat van evengenoemde Commandant zelfs de verwijzingsbevoegdheid, welke hem ongetwijfeld had moeten worden toegekend daar zijn prestige in de zaak tot uiting had moeten komen, onthouden is.

Wellicht werd de spoed met de berechting van strafbare feiten, welke in oorlogsomstandigheden dringend noodzakelijk is, in dit en in het vorige geval opgeofferd, omdat de verdachten om andere reden naar Nederland zouden terugkeren. Is dit juist, dan zou daartegen kunnen worden aangevoerd de nog niet eens voor oorlogstijd geschreven Legerorder 1923 n° 390, in herinnering gebracht bij Legerorder 1931 n° 137 (M.R.T. XXVII blz. 97) bij welke bepaald werd, dat in beginsel een belangrijke administratieve beslissing de uitoefening van de taak der militaire justitie niet mag bemoeilijken. Deze orders werden in verband met overplaatsing van verdachte militairen besproken in M.R.T. XXX blz. 366—371.

Ware in de onderwerpelijke gevallen op 's Ministers last deze afwijking van dat beginsel toegestaan, dan had de Krijgsraad te velde West wel mogen vermelden, dat zijn bevoegdheid (en dus ook de hierdoor ontstane vertraging in de behandeling van deze zaken) op die afwijking had berust.

Ten slotte nog een opmerking omtrent de telastelegging. Aan het slot staat, zoals meer voorkomt om te zinspelen op de toepasselijkheid van de strafverzwarende omstandigheid van art. 114 al. 3 sub 1° WMSR, dat de Detachementscommandant hem, verdachte, op zijn strafbaarheid had gewezen. De openbare aanklager had behoren aan te geven hetgeen in beginsel ook ook in de ambtelijke verklaring van Overste Eekhout voorkomt, dat — en op welke wijze — de verdachte zijn volharding in de dienstweigering heeft geuit. De conclusie van eis doet zulks wel ten aanzien van de eerste weigering. Waarom laat zij dan die behandeling ten aanzien van de volharding achterwege? Op dergelijke nalatigheid wees Mr Vermeer reeds in

§ 3 van zijn Naschrift onder het vonnis van de Krijgsraad te velde Noord van 14 Februari 1947 (M.R.T. XL blz. 648 v.).

R. C.

Zee-krijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 13 September 1951.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Kolonel der Mars. P. J. van Gijn en Kap. Lts. te Zee B. J. Velderman, J. A. de Back en J. Dekker.

Raadsman: Luit. t. Zee 2e kl. J. Gooszen.

Het bezigen van de woorden „jullie zijn een stel vieze marvasletten”. Deze woorden hebben een specifiek adres en inhoud, zodat ieder lid der groep, dat die woorden hoorde, zich die woorden persoonlijk mocht aantrekken. Het uiten dezer woorden levert niet op het zich in beledigende vorm uitlaten over een openbare instelling, doch eenvoudige belediging.

Niet bewezen de (qualificaties inhoudende) zinsnede, dat het hier betref „beledigende” woorden.

Het bezigen van de woorden „uitgemergelde rotpooier” is beledigend voor de meerdere, tot wie ze gericht zijn.

(W.M.S.R. art. 108; Wb.v.Str. artt. 137a en 266).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen J. O., oud 21 jaren, gerequireerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zee-krijgsraad gediend hebbende als matroos 1e klasse, enz.

[Tenlastelegging: „dat hij te Amsterdam op of omstreeks 10 Juli „1951, toen hij als matroos 1e klasse bij de Zeemacht diende:

„1e. op het Damrak ten aanhore van het daar aanwezige publiek „op luide toon opzettelijk aan de, in uniform geklede marva 1e klasse „S.D. G. E. Blekkink, die zich op korte afstand van hem bevond „de voor deze vrouw en de Marine Vrouwen Afdeling, waartoe zij „behoorde beledigende woorden heeft toegevoegd: „jullie zijn een „„stel vieze marvasletten”;

„2e. opzettelijk aan de sergeant der mariniers J. van der Pol in „diens tegenwoordigheid de beledigende woorden heeft toegevoegd: „„uitgemergelde rotpooier”” — *Red.*].

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eis door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot: bewezenverklaring van het de beklagde ten laste gelegde, alsmede zijn schuld eraan, qualificatie daarvan als:

1e. „EENVOUDIGE BELEDIGING”,

2e. „ZICH IN HET OPENBAAR MONDELING, OPZETTELIJK IN BELEDIGENDE VORM UITLATEN OVER EEN OPENBARE INSTELLING,

„BEIDE FEITEN ALS EEN VOORTGEZETTE HANDELING BESCHOUWD”,
 3e. „ALS MILITAIR OPZETTELIJK EEN MEERDERE IN ZIJN TEGEN-
 „WOORDIGHEID MONDELING BELEDIGEN”
 en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van
drie maanden onvoorwaardelijk met aftrek van voorarrest;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmidde-
 len wettig en overtuigend is bewezen met beklagde's schuld eraan,
 hetgeen hem is ten laste gelegd, met uitzondering van de woorden
 onder 1e: „*voor deze vrouw en de Marine Vrouwen Afdeling, waar-
 „toe zij behoorde, beledigende*” en van het woord onder 2e: „*be-
 „ledigende*”;

Overwegende, dat het iemand toevoegen van de woorden: „Jelui
 „zijn een stel vieze marvasletten”, ondanks het feit, dat deze een
 meervoudsvorm uitdrukken en door het woord „stel” doelen op een
 collectiviteit, welke als z.d. niet beledigd kan worden, vermits eer
 een eigenschap van de natuurlijke, levende mens is, toch wel een
 z.d. specifiek adres en inhoud hebben, dat ieder lid der groep, dat
 ter plaatse, waar die woorden werden uitgeschreeuwd en konden
 worden gehoord, aanwezig was, hetgeen met marva Blekkink het
 geval was, zich die woorden *persoonlijk* kon aantrekken; dat die
 woorden voor marva Blekkink *persoonlijk* beledigend waren en het
 opzet om te beledigen, behalve uit de opgave van beklagde, uit
 het gebruik der gebezigde woorden zelve blijkt;

Overwegende, dat het iemand toevoegen van de woorden „Uitge-
 „mergelde rotpooier” voor deze beledigend is en het opzet om te
 beledigen behalve uit de verklaring van beklagde uit het gebruik
 der gebezigde woorden zelve blijkt;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd
 als:

1e. „EENVOUDIGE BELEDIGING”,

2e. „ALS MILITAIR OPZETTELIJK EEN MEERDERE IN ZIJN TEGEN-
 „WOORDIGHEID MONDELING BELEDIGEN”;

[Volgt: veroordeling tot 4 maanden gevangenisstraf met aftrek
 voorarrest — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 1 April 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-admiraals Vos en Brouwer;

Luitenant-generaals Dijkhoorn en Van der Kroon.

Raadsmans: Mr S. L. F. de Hartogh, advocaat te 's-Gravenhage.

*Artikel 1 van de Wet van 2 Augustus 1950 Stbl. K. 335 houdt
 een uitbreiding in van de bevoegdheid van de Nederlandse militaire
 rechter, doordien hem de kennisneming wordt opgedragen van fei-
 ten, vóór de soevereiniteitsoverdracht door K.N.I.L.-militairen be-
 gaan.*

Wel wordt door artikel 12 „Regeling Landstrijdkrachten” het

Indonesische commune materiële strafrecht op de Nederlandse militair toepasselijk verklaard, maar alleen voor zover het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regeling inhoudt. In Indonesië gepleegde „verduistering” behoort niet volgens het Indonesische recht te worden berecht, vermits het Nederlandse militaire recht, via artikel 2 en artikel 4, 1° W.M.S.R., zodanige regeling bevat.

(W.M.S.R. art. 2 en 4; Wet K. 335; Wet J. 570).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Post alia:

Overwegende, dat beklagde bij monde van zijn raadsman zich tegen het vonnis o.m. heeft verweerd door aan te voeren dat:

a. volgens artikel 1 van de Wet van 2 Augustus 1950 Stbl. K. 335 beklagde Nederlands militair bleef, terwijl krachtens artikel 2 van die wet de Nederlandse militaire rechter „slechts” bevoegd zou zijn om kennis te nemen van vóór de soevereiniteits-overdracht in Indonesië gepleegde strafbare feiten, waarop het also- toen aldaar geldende strafrecht zou moeten worden toegepast;

b. bij de wet „Sovereiniteitsoverdracht Indonesië” is goedge- keurd een ontwerp-overeenkomst betreffende commune delicten, ná de soevereiniteitsoverdracht gepleegd door onder Nederlands bevel staande militairen in Indonesië, waarbij is bepaald dat op die delict- en het Indonesische commune materiële strafrecht toepasselijk is voorzover het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regeling bevat, hetgeen naar 's raadsman's oordeel niet het geval is, weshalve de Nederlandse strafwet op het tenlastegelegde niet van toepassing zou zijn;

c. de Krijgsraad heeft verzuimd om te onderzoeken en daarvan in zijn vonnis te doen blijken, of de Indonesische wet „verduiste- „ring” strafbaar stelt, omdat, indien zulks niet het geval zou zijn, de Nederlandse militaire rechter beklagde niet terzake van ver- duistering had kunnen veroordelen gezien het gestelde in artikel 5 sub 2° van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende ten aanzien van het sub a. vermelde verweer:

dat niet, zoals de raadsman blijkens het woordje „slechts” meent, de wet van 2 Augustus 1950 Stbl. K. 335 een beperking inhoudt van de bevoegdheid van de Nederlandse militaire rechter, doch integendeel een uitbreiding daarvan;

dat uit de Memorie van Toelichting en uit de tekst van de wet bovendien duidelijk blijkt, dat deze wet voor het onderhavige geval in geen enkel opzicht van belang is, aangezien beklagde zowel vóór als ná de soevereiniteitsoverdracht Nederlands militair was en deze wet alleen betrekking heeft op hen, die vóór de soevereiniteitsover- dracht Nederlands-Indonesisch militair waren;

dat immers deze personen blijkens artikel 63 sub 1° van het Wetboek van Militair Strafrecht niet als Nederlands militair kon- den worden beschouwd zolang zij in Indonesië waren en derhalve de Nederlandse militaire rechter in het algemeen niet bevoegd was om

te oordelen over strafbare feiten, door hen vóór de soevereiniteits-overdracht in Indonesië gepleegd;

dat deze Nederlands-Indonesische militairen, die dus voor de Nederlandse militaire rechter burgers waren, terzake van bedoelde feiten wél konden worden berecht door de Nederlands-Indonesische militaire rechter, doch dat, toen deze met de soevereiniteitsoverdracht verdween, in Indonesië voor hen geen competente rechter meer aanwezig was;

dat daarom door genoemde wet de bevoegdheid van de Nederlandse militaire rechter is *uitgebreid* tengevolge waarvan alle feiten, in Indonesië vóór de soevereiniteitsoverdracht gepleegd door personen, die toen Nederlands-Indonesisch militair waren, alsnog door de Nederlandse militaire rechter kunnen worden berecht;

Overwegende ten aanzien van het sub *b.* vermelde verweer:

dat artikel 12 van de bij de wet „Sovereiniteitsoverdracht Indonesië” goedgekeurde „Regelingen betreffende de onder Nederlands „bevel staande landstrijdkrachten in Indonesië na de soevereiniteits-„overdracht” bepaalt, dat op militairen dezer strijdkrachten na de soevereiniteitsoverdracht toepasselijk is o.m. het Indonesische commune materiële strafrecht voorzover het Nederlandse formele en materiële militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat;

dat zodanige regelingen echter zijn opgenomen in het Nederlandse Wetboek van Militair Strafrecht en wel in de artikelen 2 en 4 sub 1° van dit wetboek op grond waarvan ook op beklaagde terzake van het tenlastegelegde de Nederlandse strafwet toepasselijk is;

Overwegende ten aanzien van het sub *c.* vermelde verweer — hetwelk naar de raadsman terecht aanvoert, niet van belang is nu de in de vorige overweging vermelde regelingen bepalen welk recht moet worden toegepast —:

dat de Krijgsraad niet op grond van het bepaalde in artikel 5 sub 2° van het Wetboek van Strafrecht had behoeven te onderzoeken of de Indonesische wet „verduistering” strafbaar stelt, omdat blijkens het reeds aangehaalde artikel 4 sub 1° van het Wetboek van Militair Strafrecht de Nederlandse strafwet op beklaagde toepasselijk is, onverschillig of het bewezenverklaarde al of niet strafbaar is in het land, waarin het werd begaan;

[Volgt: bevestiging van het vonnis (behalve voor wat de straf betreft) met overneming der gronden — *Red.*].

NASCHRIFT.

Ik heb bij mijn naschrift op het vonnis van de Krijgsraad te velde West van 30 Mei 1951 (M.R.T. XLIV blz. 703—706) de aandacht gevestigd op enige incongruentie tussen de bepalingen enerzijds van de Wet soevereiniteitsoverdracht Indonesië en de daarbij in ontwerp bekrachtigde en aldus kracht van wet verkregen hebbende overeenkomsten betreffende de onder Nederlands bevel staande strijdkrach-

ten in Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht en anderzijds de bepalingen van de Wet van 2 Augustus 1950 (Stbl. n^o K. 335). Daarbij heb ik de wens geuit, dat de militaire rechter zijn standpunt ten deze nader zou bepalen. De raadsman van de bij bovenstaande sententie veroordeelde militair heeft in dit hoger beroep aan het H.M.G. de gelegenheid verschaft en geldt nu: *Roma locuta, causa finita?*

De onder Nederlands bevel staande strijdkrachten zouden in beginsel zo spoedig mogelijk na de soevereiniteitsoverdracht uit Indonesië worden teruggetrokken en in afwachting van deze repatriëring zou op die strijdkrachten van toepassing zijn het Nederlandse formele en materiële militaire strafrecht, het Nederlandse militaire tuchtrecht alsmede het Indonesische commune materiële strafrecht, voor zover het genoemde militaire strafrecht geen eigen reglingen bevat.

Welke waren nu die onder Nederlands bevel staande strijdkrachten? Dit waren de Koninklijke Marine, de Koninklijke Landmacht en het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Algemeen bekend is voorts, dat de eerste twee de Nederlandse militaire strafwetgeving hadden „meegenomen” en dat de laatste een eigen militaire strafwetgeving bezat, zolang zijn militairen binnen het grondgebied van Nederlands-Indië verbleven. Zij kwamen onder de Nederlandse militaire strafwetgeving zodra zij zich buiten dit grondgebied of wel aan boord van een Nederlands oorlogsvaartuig bevonden.

Dit bracht mede, dat commune delicten, begaan door militairen van de K.M. en van de K.L. in beginsel berecht werden volgens de Nederlandse strafwet en dat op commune delicten, begaan door militairen van het K.N.I.L. de Nederlands-Indische strafwetgeving moest worden toegepast. Groot verschil maakte dit niet omdat het Nederlands-Indische Wetboek van Strafrecht was samengesteld met als legger het oudere gelijknamige Nederlandse wetboek. Wel waren er over en weer commune strafbare feiten, welke niet of niet geheel naar Nederlands model waren gesneden, maar deze vonden dan slechts rechtstreeks toepassing op militairen thuisbehorende in het grondgebied, voor hetwelk zij geschreven waren. Wie deze materie in de loop der jaren gevolgd heeft, herinnert zich de toelichting op het commissoriaal wetsvoorstel, opgenomen in het M.R.T. XXXVI, blz. 268, waar de voorgestelde voorziening in deze eigenaardige en onjuiste regeling werd verduidelijkt. Hoofdzaak was toen, dat commune delicten, welke niet in Nederland, maar alleen in Nederlands-Indië, in Suriname of in Curaçao waren strafbaar gesteld, wanneer deze feiten gepleegd werden door militairen der K.M. of der K.L., slechts via art. 2 sub 1° W.K. krijgstuchtelijk mochten worden afgedaan omdat art. 2 W.M.S.R. slechts naar het Nederlandse commune strafrecht verwees.

Deze leemte ten aanzien van de zoëven bedoelde Nederlandse militairen, die na het staken der vijandelijkheden in Nederlands-Indië de orde in de samenleving hadden te herstellen en die met het K.N.I.L. onder het bevel waren gesteld van de Nederlands-Indische

Legercommandant, werd eerst ten aanzien van de K.M. bij verordeningen M.G. nos. 43 en 505 en later ten aanzien van de K.L. bij verordening M.G. 512, zodanig overbrugd, dat niet in het Nederlands commune strafrecht voorkomende delicten volgens het Nederlands-Indische commune strafrecht door Nederlandse militaire rechters zouden worden berecht. Omdat overigens zoals gezegd, de Nederlandse en de Nederlands-Indische commune strafwetboeken niet veel verschil vertoonden, kon men aannemen, dat praktisch de rechts-toestand van de drie groepen van de aanwezige krijgsmacht onder Nederlands gezag gelijk gemaakt was.

Welke was nu de betekenis van de hierboven aangehaalde regeling uit de overeenkomsten, bekrachtigd bij de Wet Souvereiniteits-overdracht Indonesië? Voor de militairen van het K.N.I.L. — welke door die overdracht hun eigen wetgeving en militaire rechter zouden verliezen — betekende deze regeling dat zij behielden hetgeen zij inzake materieel commuun strafrecht hadden bezeten maar dat voortaan de Nederlandse militaire rechter ook hierin hun rechter zou zijn. Voor de militairen der K.M. en der K.L. betekende deze regeling, dat hun militaire rechter op de door hen in Nederlands-Indië gepleegde commune delicten, welke niet in de Nederlandse strafwetgeving omschreven waren, de Nederland-Indische strafbepalingen zou blijven toepassen. Als vaststaande mocht dus worden aangenomen:

1°. dat de verordeningen M.G. Nos. 43, 505 en 512 als vervallen moesten worden beschouwd, en

2°. dat de specifiek Nederlands-Indische vergripen, welke niet vielen onder de bepalingen van art. 2 sub 2° W.K., niet steeds via art. 2 sub 1° van deze wet krijgstuuchtelijk behoefden te worden afgedaan.

Maar in beginsel bleef of werd voor alle militairen van kracht art. 2 W.M.S.R. dat niet was en nog niet is aangevuld bij de wet.

Sedert schijnt er volgens de toelichting op het wetsontwerp, dat geleid heeft tot de wet van 2 Augustus 1950 (Stbl. n° K. 335) misverstand te zijn ontstaan over de strekking van de regeling uit de bewuste overeenkomsten, welk misverstand deze wet zou moeten opheffen. Art. 1 bepaalt nu, dat, gerekend van de souvereiniteits-overdracht af — dus met terugwerkende kracht tot 27 December 1949 — de onder Nederlands bevel in Indonesië en in Nieuw-Guinea achtergebleven militairen, die krachtens de bedoelde overdracht (voor zoveel zij dit nog niet waren) tot Nederlandse militairen waren omgevormd, beschouwd zouden worden als militairen in de zin van het W.M.S.R. De geldigheid te hunnen aanzien van de Nederlands-Indische strafwetgeving voor wat aangaat commune delicten, welke de souvereiniteits-overdracht na haar tenuitvoerlegging had verzekerd aan allen, werd in art. 1 der wet van 2 Augustus 1950 niet herhaald, en art. 2 der wet beperkte haar toepassing tot strafbare feiten begaan vóór de overdracht terwijl art. 2 W.M.S.R.

ongewijzigd bleef en dus alleen geldt als verwijzende naar het Nederlandse commune strafrecht.

Ook het H.M.G. stelt zich, naar het mij voorkomt, terecht op dit standpunt door de aanhaling van de artt. 2 en 4 W.M.S.R. als in dit geval van toepassing zijnde. Slechts zou ik menen, dat de vraag, of de beklaagde al dan niet tot het K.N.I.L. heeft behoord, ten deze irrelevant is. Zoals ik hiervoor heb uiteengezet geldt de wet voor alle militairen, onverschillig hun herkomst, die na de souvereiniteitsoverdracht in Indonesië onder Nederlands bevel zijn gebleven. De vermelding van art. 4 W.M.S.R., welke bepaling in casu ook zou gelden, sluit in dat het Hof Indonesië beschouwt als „buitenland”. Voor strafbare feiten, door justiciabelen van de militaire rechter in dienstbetrekking in het buitenland gepleegd, geldt de Nederlandse strafwet, zonder dat gevolg behoeft te worden gegeven aan art. 5 sub 2° Sv. (Zie Van der Hoeven, I, blz. 95).

Resumerende, meen ik, dat in beginsel wat aan de ene zijde gewonnen was — aanvullende toepassing van Nederlands-Indisch gemeen strafrecht — aan de andere zijde weder buiten boord is gezet. Men moet dus aannemen — en dit is voor militairen in andere overzese Rijksdelen en voor het buitenland evenzo — dat niet in het Nederlands gemeen strafrecht strafbaar gestelde feiten ten aanzien van alle Nederlandse militairen slechts disciplinair via art. 2, 1°, W.K. mogen worden afgedaan. In zekere zin is er dus sedert de staking in Nederlands Indië van de vijandelikheden ten deze niets veranderd en blijft het commissoriaal wetsvoorstel, zolang Nederland nog overzese Rijksdelen heeft, zijn belang behouden.

Ten slotte nog dit. Een beroep van het H.M.G. op de artt. 4 en 5 W.M.S.R. heeft de Krijgsraad in zijn vonnis a quo volgens gewoonte zeker niet gedaan, terwijl het Hof ze niet onder de toegepaste wetsartikelen indirect of direct noemt. Mag men hieruit afleiden, dat deze jaren-lange praktijk door het Hof als geoorloofd erkend wordt en dat dus het W.M.S.R. en de W.K., hoewel alleen ten behoeve van het Rijk in Europa vastgesteld en in de overzese Rijksdelen dan ook niet afgekondigd, toch voor aldaar zich misdragen hebbende militairen toepassing mag vinden?

In elk geval: *causa nondum finita*. Het woord is nu weer aan de wetgever: wijziging van art. 2 en intrekking van art. 63 sub 1° W.M.S.R. Tenzij de noodzaak om tot een supra-nationale militaire strafwetgeving te geraken dit begrip van „buitenland” ook in verband met territoriale-ressorten-bepalingen doet opruimen en in elk geval doet vóórgaan.

R. C.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 26 Februari 1952.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Vice-Adm. Vos, Schoutbij-Nacht Brouwer, Luits.-Generaal Dijkhoorn en Van der Kroon.
Raadsmans: Mr W. M. Vermeer, advocaat te Amsterdam.

Het verweer dat het ingestelde appèl niet-ontvankelijk is omdat

de acte van appèl aangeeft een appèl tegen een vonnis van 31 October 1951, terwijl zich in het procesdossier een vonnis tegen beklagde bevindt van 7 November 1951, verworpen. De identiteit van het vonnis, waarvan de auditeur-militair appèl heeft ingesteld, is volledig bepaald door de aanduiding van de Krijgsraad, het rolnummer, naam, voornamen, geboorteplaats en geboortedatum van beklagde. De datum „31 October 1951” berust kennelijk op een vergissing, welke echter van zodanige aard is dat geïntimeerde daardoor niet in zijn belangen wordt geschaad.

Ook wordt verworpen het verweer dat het sub 2° ten laste gelegde geen strafbaar feit zou inhouden, vermits de daarin omschreven handelingen (het plaatsen van mondprothesen, boren en plaatsen van een noodvulling) door beklagde als arts zouden mogen worden verricht en niet is ten laste gelgd dat hij (mede) niet bevoegd was tot de uitoefening van het beroep van arts. De tenlastelegging stelt het onbevoegdelijk uitoefenen van de beroepen van tandarts en tandheelkundige, met de feitelijke aanduiding hoe deze uitoefening plaats vond. Nu beklagde zich er niet op heeft beroepen dat hij deze handelingen mocht verrichten omdat hij was toegelaten tot de uitoefening van het beroep van arts, (wat in casu niet het geval was), is het niet terzake dienend of deze handelingen verricht mochten worden door een arts.

Uitvoerige weerlegging van 's Krijgsraads oordeel dat beklagde niet-toerekeningsvatbaar zou zijn geweest.

Voorwaardelijke veroordeling, waarbij het Hof uitdrukkelijk stelt dat veroordeelde, behalve dat hij zich niet zal misdragen, geen krijgstuchtelijk vergrijp zal begaan, vallende onder artikel 1 van het K.B. van 27 Juli 1944 *).

(R.L. art. 212, Wb.v.Str. artt. 14a, 436; W.M.S.R. artt. 13—15).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien de acte van appèl;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde bij monde van diens raadsman heeft gesteld, dat het door de Auditeur-Militair ingestelde appèl niet ontvankelijk is aangezien zich in het procesdossier een vonnis bevindt van 7 November 1951, terwijl volgens de akte van hoger beroep appèl zou zijn aangetekend tegen een vonnis van 31 October 1951, hetwelk zich echter niet in het procesdossier bevindt en niet tegen het vonnis van 7 November 1951 omdat de akte van hoger beroep een vonnis van deze datum niet vermeldt;

Overwegende ten aanzien van dit verweer, dat blijkens de in het procesdossier aanwezige akte van hoger beroep, op 8 November 1951 opgemaakt door de secretaris van de Krijgsraad te Velde te 's-Gravenhage, de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad op deze datum heeft verklaard in hoger beroep te komen van het vonnis, dat op

*) Zie in dit verband M.R.T. XLIV, blz. 718 en 721; voorts M.R.T. XLV, blz. 140 v. (Red. M.R.T.)

31 October 1951 onder rolnummer 258/51 door genoemde krijgsraad is geweest in de zaak tegen C.;

Overwegende, dat uit het wel in het procesdossier aanwezige vonnis van 7 November 1951 blijkt, dat de vermelding van de datum van het vonnis in de akte van hoger beroep fout is en moet zijn: 7 November 1951, welke kennelijk op een vergissing berustende fout echter niet van zodanige aard is, dat geïntimeerde daardoor in zijn belangen wordt geschaad en het beroep niet ontvankelijk zou moeten worden verklaard;

Overwegende immers, dat de identiteit van een vonnis volledig wordt bepaald door de aanduiding van de krijgsraad door welke het is geweest met vermelding van het nummer, waaronder het op de rol van die krijgsraad voorkomt en van naam, voornamen, geboorteplaats en geboortedatum van de beklagde tegen wie het werd gegeven;

Overwegende, dat — nu al deze gegevens zowel in het ten processe overgelegde vonnis van 7 November 1951 als in de zich in het procesdossier bevindende acte van hoger beroep gelijklopend zijn vermeld — buiten iedere twijfel vaststaat, dat deze acte betrekking heeft op het overgelegde, op 7 November 1951 onder rolnummer 258/51 tegen beklagde gegeven vonnis en niet op enig niet geproduceerd vonnis van 31 October 1951;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis, waarvan beroep, niet verenigt;

Overwegende, dat beklagde is ten laste gelegd:

dat hij, militair zijnde, op thans niet met juistheid aan te geven tijdstippen, gedurende het tijdsverloop van 1 Juli 1950 tot 6 Januari 1951, te Amsterdam:

1e. Primair: telkenmale met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen, in totaal:

a. 1 nieuwe bus Zelex, 2 aangebroken bussen Zelex, 3 nieuwe bussen monocaine, [... enz., enz., *Red.*];

b. de materialen benodigd voor het nemen van afdrukken voor het maken van drie kunstgebitten en de materialen voor reparatie van een kunstgebit;

c. een Fletcher noodvulling, een hoeveelheid Gutta Percha, dienend als noodvulling en de benodigdheden voor een porceleinvulling;

al welke sub *a*, *b* en *c* genoemde goederen toebehoorden aan de Staat der Nederlanden, althans aan een ander dan aan hem, beklagde;

subsidiar: telkens opzettelijk de onder primair *a*, *b* en *c* genoemde goederen, welke hij, beklagde als assistent van de tandartsen bij het Militair Tandheelkundig Centrum te Amsterdam, althans anders dan door misdrijf onder zich had, wederrechtelijk zich heeft toegeëigend;

2e. terwijl hij niet was toegelaten tot de uitoefening van het beroep van tandarts of tandheelkundige, derhalve van een beroep

waartoe de wet een toelating vordert, buiten noodzaak genoemd beroep heeft uitgeoefend, hebbende hij op verschillende tijdstippen in voormeld tijdsverloop ter plaatse voorschreven:

a. bij M. Mors, A. Sibbelee en R. Gabski afdrucken van hun gebit gemaakt voor het maken van een prothese en nadat de prothesen vervaardigd waren, deze in de mond van voormelde personen geplaatst,

b. na een prothese gerepareerd te hebben, deze gerepareerde prothese in de mond van B. B. Valster geplaatst,

c. in een kies van de onderkaak van Wilhelmina Hendrika Neve een gaatje geboord, daarna in dit gaatje een noodvulling aangebracht, vervolgens enige tijd later na deze noodvulling verwijderd te hebben een tweede noodvulling aangebracht en wederom enige tijd later na ook deze noodvulling te hebben verwijderd, in dit gaatje een porcelevulling aangebracht;

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis overneemt de bewijsmiddelen, de bewezenverklaring — met dien verstande dat het Hof niet bewezen acht dat beklagde heeft verduisterd de in de telastegging genoemde: 23 doosjes leeg, 1 flesje kunstharspoeder en 1 flesje kunsthar vloeistof — en de qualificatie;

Overwegende, dat het Hof niet wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervóór als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, ten aanzien van beklagde's strafbaarheid dat het Hof zich niet verenigt met de conclusie van de deskundige J. Spanjaard, inhoudende dat geïntimeerde ten aanzien van de hem ten laste gelegde feiten niet toerekeningsvatbaar zou zijn, maar dat het Hof zich wel verenigt met de conclusie van de deskundige Ph. P. Bieger, o.m. inhoudende dat geïntimeerde ten aanzien van de hem ten laste gelegde feiten als toerekeningsvatbaar moet worden beschouwd;

Overwegende dienaangaande:

dat de door eerstgenoemde deskundige gegeven samenvatting en conclusie mede zijn gegrond op een niet door hemzelf doch door een niet tot deskundige benoemde persoon verricht psychologisch onderzoek, waarbij o.m. de concentratietest volgens Bourdon-Wiersma werd toegepast, waarvan de curve volgens onderzoekster zou doen denken aan een epileptoïde structuur, terwijl zij het werktempo van geïntimeerde gemiddeld te traag achtte, waartegenover Bieger, die geïntimeerde onderzocht na kennis genomen te hebben van het verslag van Spanjaard, rapporteert: „een door mij opnieuw verrichtte „test volgens Bourdon-Wierma was, afgezien van een verminderde „opmerkzaamheid, volkomen normaal; in geen geval was het tempo „te laag.

„Bij mijn onderzoek op 2 October 1951 maakte ond. zeker geen

„geremde indruk. Hij gaf vlot antwoorden, reageerde snel en adequaat”;

dat Spanjaard de mogelijkheid veronderstelt, dat de door hem geconstateerde „opvallende traagheid” een gevolg zou zijn van latente epilepsie, waarvoor hij om op dit punt klaarheid te verkrijgen een neurologisch en electro-encephalografisch onderzoek nodig acht, echter zonder dit in te stellen, terwijl Bieger wel een neurologisch onderzoek van geïntimeerde heeft verricht en daarbij geen afwijkingen heeft geconstateerd;

dat hij van de door Spanjaard als mogelijk veronderstelde epileptische karakterstructuur niets heeft kunnen vinden en verklaart dat het electro-encephalografisch onderzoek geen latente epilepsie vertoonde;

dat Spanjaard geïntimeerde „zeer sterk neurotisch” vervormd achtte terwijl Bieger — na het ook door Spanjaard nodig geachte grondiger onderzoek te hebben verricht — verklaart, dat geïntimeerde „een licht neurotische persoonlijkheidsstructuur bezit” die echter niet zodanig is dat hij medisch lager dan S 2 zou moeten worden gequalificeerd;

Overwegende, dat de conclusie van Bieger en zijn beschrijving van geïntimeerde overeenstemt met de indruk, die het Hof van geïntimeerde heeft gekregen zowel uit eigen waarneming als uit de processtukken;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde nog als verweer tegen het sub 2 tenlastegelegde heeft aangevoerd dat dit geen strafbaar feit zou inhouden aangezien hij de daarin omschreven handelingen als arts had mogen plegen en niet is ten laste gelegd dat hij, hoewel daartoe niet bevoegd zijnde, dit beroep uitoefende;

Overwegende, dat dit verweer faalt, omdat de tenlastelegging — alle elementen van de overtreding, omschreven in het eerste lid van artikel 436 van het Wetboek van Strafrecht bevattend — het uitoefenen van de beroepen van tandarts en tandheelkundige stelt zonder daartoe toegelaten te zijn met feitelijke aanduiding hoe deze uitoefening plaats vond;

Overwegende, dat — nu beklagde heeft erkend de omschreven handelingen te hebben verricht, zonder tot de in de tenlastelegging genoemde beroepen te zijn toegelaten en zonder er zich op te beroepen, dat hij deze handelingen mocht verrichten omdat hij wel was toegelaten tot de uitoefening van het beroep van arts — niet ter zake dienende is of deze handelingen mogen worden verricht door iemand, die toegelaten is tot de uitoefening van dit laatste, niet in de tenlastelegging genoemde, beroep;

Gezien, behoudens de reeds in het vonnis genoemde wetsbepalingen met uitzondering van artikel 37 van het Wetboek van Strafrecht, de artikelen 14a, 14b en 23 van het Wetboek van Strafrecht, 13 en 15 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 77 van 's Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN,

Vernietigt het vonnis waarvan beroep, en opnieuw recht doende:

Verklaart beklaagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde:

1. terzake van het sub 1 gequalificeerde tot:

a. een gevangenisstraf voor de tijd van vier maanden; beveelt, dat deze gevangenisstraf niet zal worden ten uitvoer gelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd, hierbij bepaald op drie jaar, heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, no. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is, of aan een krijgstuuchtelijk vergrijp, vollende onder artikel 2, nos. 2—6 van die Wet of onder artikel 1 van het Koninklijk besluit van 27 Juni 1944 Stbl. E 53, dan wel zich op andere wijze zal misdragen;

b. betaling van een geldboete van tweehonderd gulden met bepaling, dat deze geldboete bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van veertig dagen;

2. terzake van het sub 2 gequalificeerde tot:

betaling van elf geldboeten, elk groot tien gulden, met bepaling, dat elke geldboete bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van vier dagen;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven bewezen is verklaard;

Spreekt hem daarvan vrij.

De Generaal-Majoor der Mariniers,

Commandant Korps Mariniers.

Beschikking van 15 December 1951.

Misbruik van beklagrecht.

Het recht van beklag is gegeven om daarvan, na rijp beraad, gebruik te maken indien men zich bezwaard gevoelt over de strafreden of de opgelegde straf. Het is niet gegeven om een nader onderzoek te doen instellen naar verklaringen van gehoorde getuigen. (Gebleken is dat deze verklaringen geen rol hebben gespeeld bij vaststelling van straf en strafreden en dat klager alléén voor dit nadere onderzoek zich heeft beklaagd.

Terzake van lichtvaardig beklag straf opgelegd.

(W.K. art. 61).

Gelezen de verklaring van de Marinier I J. H. S., dienende bij de 11e Cie. Mariniers, dd. 11 October 1951, houdende het beklag over de straf en strafreden van de hem op 3 October 1951 door de Commandant Depôt Korps Mariniers Rotterdam opgelegde straf van „zes dagen streng arrest”, wegens:

„1. *Als MP man bij overplaatsing van den Helder naar Amsterdam de hem in bruikleen verstrekte revolver niet ingeleverd doch naar zijn zeggen abusievelijk medegenomen;*

2. *Deze revolver echter niet onder zijn persoonlijke berusting „gehouden, doch met enige, tot de karabijn behorende uitrustingsartikelen, benevens zijn MP-helm en M.T.P.-band in een plunjezak geborgen;*

„3. *Nagelaten deze plunjezak, die op onnaspeurlijke wijze is zoek „geraakt en nog zoek is, voor alle zekerheid te voorzien van een label „met naam en adres van bestemming;*

„4. *Vrijpostig gedrag op parade.*”

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende dat het gehouden onderzoek de juistheid van de in de strafreden genoemde feiten bevestigt; dat uit meerdere, gelijk-luidende verklaringen van mariniers blijkt, dat klager bij zijn overplaatsing liever zijn wapens in zijn bagage stopte dan zichtbaar met zich mede te dragen in de trein; dat klager — die zijn karabijn in zijn koffer en zijn revolver in een plunjezak stopte — toonde het nodige verantwoordelijkheidsgevoel voor de hem toevertrouwde wapens te missen;

Overwegende dat klager mitsdien terecht is gestraft;

Overwegende voorts, ten aanzien van het beklag zelve, dat klager blijkens de door hem voor de commissie afgelegde en ondertekende verklaring op 19 November 1951 „zich *niet* wenst te beklagen over „de strafreden”, doch wel over de hem opgelegde straf, aangezien deze naar zijn (klagers) mening te zwaar is in verhouding tot het feit, dat echter in deze zelfde verklaring hij — klager — verklaart: „toch zou ik geen beklag ingediend hebben, als ik niet vermoed had, „dat bij het onderzoek dienaangaande door verschillende personen „onjuiste beweringen gedaan waren . . .”, daarmede bedoelende verklaringen van de marinier der 1ste klasse G. T. Cornelissen, sergeant der mariniers J. de Munk en de wachtmeester G. Vogel, die naar zijn — klagers — mening foutief waren;

Overwegende dat in feite klagers beklag niet gericht is tegen de strafreden en ook niet tegen de opgelegde straf (hoewel z.i. te zwaar), doch alleen over verklaringen van getuigen, welke verklaringen hij — klager — nader onderzocht wenst te zien; dat de door klager betwiste verklaringen echter ten aanzien van de feiten, zoals omschreven in de strafreden, in het geheel geen rol spelen en dan ook niet in de strafreden en opgelegde straf zijn verdisconteerd;

Overwegende tenslotte, dat het recht van beklag door de wet aan een gestrafte militair is gegeven met het doel om daarvan — na rijp beraad — gebruik te maken in het geval dat de gestrafte zich

bezwaard gevoelt over de onjuistheid van de strafreden en/of de onredelijkheid of onbillijkheid van de opgelegde straf;

dat klager als marinier der 1ste klasse dit behoorde te weten en zijn gedachte, een beklag te kunnen indienen, als er onjuiste beweringen bij het onderzoek gedaan zouden zijn, ten enenmale onjuist is; dat klager het recht van beklag in deze heeft miskend en misbruikt;

Gelet op de artikelen 61, 62, 65 en 66 van de Wet op de Krijgstucht;

Beschikkende op het in de eerste alinea vermelde beklag;

Verklaart dit ongegrond;

Handhaaft de straf en strafreden;

Verklaart voorts het beklag onredelijk en lichtvaardig ingediend;

Straft klager deswege met „vier dagen licht arrest” wegens: „*het indienen van een onredelijk beklag over een hem opgelegde krijgstuchtelijke straf*”.

De Generaal-Majoor der Mariniers, Commandant Korps Mariniers.

Beschikking van 4 December 1951.

Beklag gegrond; straf opgelegd wegens het zich onvergenoegd betonen over een terechtwijzing, verlaagd in verband met de vermoeide en overspannen toestand, waarin klager ten tijde van het gepleegde verkeerde.

In verband met de reeds ondergane straf één dag buitengewoon verlof verleend.

(W.K. artt. 61 en 66).

Gezien de verklaring van de Marinier I J. S., dienende bij het Depôt Korps Mariniers Rotterdam, houdende dat hij zich wenst te beklagen over: de straf en de strafreden van de hem op 26 October 1951 door de Commandant Depôt Korps Mariniers Rotterdam opgelegde krijgstuuchtelijke straf van:

„14 dagen streng arrest met inhouding van de gehele soldij gedurende de gehele straftijd en om de andere dag vermindering „van kost”, wegens:

„*zich bij herhaling op hoogst onmilitaire wijze gedragen tegenover een meerdere*”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende dat uit het onderzoek is komen vast te staan:

dat klager en de marinier 1e klas Gouwentak op 25 September 1951 opdracht hadden gekregen die dag de battledress blouses en -broeken van veertig recruten te persen; dat na het middagbaksgewijs door onvoorzienne omstandigheden gewacht moest worden op de nog te persen uniformen en klager van de gelegenheid gebruik maakte om zijn eigen battledressblouse op te persen;

dat de passerende kapitein Verdonck dit bemerkte en aan klager hierover een uitbrander gaf, dat klager zich daarover kennelijk erg

opwond en op demonstratieve wijze zijn ongenoegen betuigde, terwijl na het vertrek van de kapitein hij op luide toon tegen de marinier Gouwentak zich beklaagde over de onredelijkheid van de hem gegeven uitbrander;

dat de kapitein Verdonck, terugkerend van zijn bureau, dit „gekanker” hoorde en klager deswege bij zich op zijn bureau ontbood;

dat klager, toen hem op het bureau door de kapitein de les werd gelezen over zijn onbehoorlijk optreden, zich wederom ten zeerste opwond en onder meer zeide: „kapitein, ik ben niet bang voor Uw „grote mond”, en kort daarna bij het verlaten van het bureau de deur met een harde slag dichtgooide;

dat klagers gedrag — zoals hij zelve thans ook inziet — naar aanleiding van een op zich zelf onbetekenend voorval, onbeheerst, demonstratief en in hoge mate onmilitair is geweest;

dat de vorenbedoelde onmilitaire gedragingen van klager op 25 September 1951 moeten worden beschouwd als één doorlopende handeling en mitsdien niet kan worden gesproken van „bij herhaling”;

Overwegende, dat klager achteraf als verontschuldiging aanvoert, dat hij door inspannende arbeid en lange werktijd gedurende de voorafgaande weken in een overspannen toestand verkeerde;

doch dat daartegenover staat, dat klager — toen hem na het verlaten van het bureau van de kapitein Verdonck door enige korporaals het advies gegeven werd om zich in de ziekenboeg bij de dokter te melden — dit niet heeft gedaan, omdat hij (klager) zich op dat moment weer normaal gevoelde;

dat echter later, bij het ondergaan van de hem opgelegde arreststraf, klager overspannen bleek te zijn en deswege medische behandeling heeft genoten;

Overwegende dat uit de beoordelingen in het conduiteboekje van klager blijkt dat zijn gedrag in het algemeen niet onmilitair is;

dat klager in de veertien maanden voorafgaande aan de datum van de straf terzake van het beklag slechts éénmaal werd gestraft en wel met een berisping op 26 Juni 1951, zodat klagers gedrag goed kan worden genoemd;

Gelet op: . . . enz.;

Beschikkende op gemeld beklag:

Verklaart dit *gegrond*,

Wijzig de strafreden in: „*zich schuldig gemaakt aan hoogst onmilitair gedrag tegenover een meerdere, waarover zijn later gegeven verklaring dat hij in een overspannen toestand zou hebben verkeerd niet als voldoende verontschuldiging kan worden aanvaard*”;

Wijzig de strafmaat in: „4 (vier) dagen streng arrest, (goed gedrag in de voorafgaande veertien maanden in aanmerking genomen)”, welke geacht moeten worden te zijn ondergaan door het ondergaan van 14 dagen streng arrest, waarover de gestrafte zich heeft beklaagd;

Bepaalt: . . . enz.;

Bepaalt dat aan klager ter herstelling van het door deze ten onrechte geleden nadeel een dag buitengewoon verlof zal worden verleend in aansluiting op een door klager in de toekomst te genieten permissiebeurt.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 18 December 1951.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Schout bij Nacht Brouwer, Luitenant-Generaal Dijkhoorn, Generaal-Majoor Van der Kroon.

Raadsman: Mr F. J. A. Verberk, Advocaat te Amsterdam.

Door berusting in het vonnis, blijkende uit de terzake opgemaakte acte, is de beroepstermijn verstreken. Mitsdien is beklagde niet-ontvankelijk in zijn nadien ingestelde appèl.

(R.L. artt. 211 en 213).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van N. P., geboren 7 November 1930, dpl. soldaat, thans in arrest in het Depôt voor Discipline „Nieuwersluis”, appèllant van een vonnis op 19 September 1951 door de Krijgsraad te Velde West te 's-Gravenhage geweest, tegen de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad voornoemd, geëntimeerde, voor wie ten deze optreedt de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht,

Gezien de akte van appèl;

Gezien de oproeping, vanwege de Advocaat-Fiscaal aan de beklagde betekend;

Gezien het vonnis in eerste aanleg geweest;

Gehoord de beklagde, zo in zijn antwoorden als in de middelen van verdediging, door hem en namens hem door de raadsman aangevoerd;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof de beklagde niet-ontvankelijk zal verklaren in zijn hoger beroep;

Overwegende dat beklagde blijkens de ten processe aanwezige „acte van afstand van hoger beroep”, opgemaakt door de secretaris van de Krijgsraad te Velde West, gedagtekend 19 September 1951, op deze datum afstand deed van het recht om in hoger beroep te komen van het op dien dag te zijnen laste door genoemde Krijgsraad gewezen vonnis waardoor krachtens artikel 211 van de Regtspleging bij de Landmagt voor beklagde de termijn van appèl was verstreken en hij in zijn appèl, blijkens de ten processe overgelegde „acte „hoger beroep”, ingesteld op 2 October 1951, niet kan worden ontvangen;

Gezien artikel 211 van de Regtspleging bij de Landmagt;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart niet-ontvankelijk het ingestelde appèl.

Hoog Militair Gerechtshof.

Beschikking van 13 November 1951.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Schout-bij-Nacht Brouwer, Luit.-Generaal Dijkhoorn en Generaal-Majoor Van der Kroon.

K.B. van 22 October 1942 — C. 65.

Beschikking ingevolge artikel 10 R.Z.

Het feit had niet krijgstuchtelijk mogen zijn afgedaan; het K.B. van 22 October 1942, C. 65 heeft geen toepassing kunnen vinden, omdat de te Surabaja zitting houdende Zeekrijgsraad van het feit binnen één maand had kunnen kennismemen, terwijl noodzaak van onmiddellijke krijgstuchtelijke bestraffing niet is gebleken, nu het op 13 Juni 1951 gepleegde feit pas op 25 Augustus 1951 werd bestraft.

Beslist, dat de zaak naar de Krijgsraad zal worden verwezen.

(R.Z. art. 10 — K.B. C. 65).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien een schrijven van het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Nederlandse Militaire Missie in Indonesië aan de President van het Hoog Militair Gerechtshof van 15 September 1951 no. 019390-019294/MM, waarbij conform het bepaalde in art. 10 van de Regtspleging bij de Zeemagt stukken werden aangeboden, betrekking hebbende op de zaak van de Matroos 2e klasse G. L., waaronder zich een schrijven bevindt van de Fiscaal bij de Zeekrijgsraad te Surabaja van 5 September 1951, inhoudende het verzoek aan genoemd Hoofd om door het Hoog Militair Gerechtshof te doen beslissen of deze matroos alsnog voor de Krijgsraad terecht zal staan, zulks in afwijking van het besluit van het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Nederlandse Militaire Missie in Indonesië om de zaak buiten strafrechterlijke behandeling te laten;

Gezien de overige op deze zaak betrekking hebbende stukken;

Gezien het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende, dat de strafbare feiten, waarvan de beschuldigde blijkens genoemd schrijven van de Fiscaal verdacht wordt, welke verdenking een redelijke grondslag vindt in het proces-verbaal van het huishoudelijk onderzoek, misdrijven zijn, omschreven respectievelijk in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Militair Strafrecht, terwijl van deze laatste het misdrijf van „feitelijke „insubordinatie in tijd van oorlog” niet met toepassing van artikel 2 sub 2° van de Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk kan worden afgedaan;

Overwegende, dat het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Nederlandse Militaire Missie in Indonesië niettemin op 13 Augustus

1951 heeft beslist, dat de zaak buiten strafrechterlijke behandeling zal worden afgedaan en de verdachte krijgstuchtelijk zal worden gestraft, evenwel met toepassing van het K.B. van 22 October 1942 Stbl. C. 65;

Overwegende, dat dit besluit tot krijgstuchtelijke afdoening geen invloed kan hebben op 's Hofs beslissing of de beschuldigde alsnog naar de Krijgsraad zal worden verwezen terzake van dezelfde feiten waarvoor hij krijgstuchtelijk werd gestraft — hetgeen uiteraard niet wil zeggen dat daarmee bij het bepalen van de strafmaat geen rekening zou moeten worden gehouden — aangezien genoemd K.B. in de onderhavige zaak niet had mogen worden toegepast;

Overwegende immers, dat krijgstuchtelijke afdoening op grond van dit K.B. slechts mag plaats vinden indien naar het oordeel van de betrokken commanderend officier:

a. kennisneming door de militaire rechter van de begane strafbare feiten niet binnen één maand nadat deze werden gepleegd mogelijk zou zijn en

b. de belangen van de krijgstucht een onmiddellijke bestraffing zouden vorderen;

Overwegende ten aanzien van de sub *a.* genoemde voorwaarde: dat de strafbare feiten, waarvan de beschuldigde verdacht wordt, zijn gepleegd in de nacht van 12 op 13 Juni te Tarakan en het huiselijk onderzoek terzake daarvan op 13 Juni werd afgesloten, terwijl de beschuldigde reeds op 16 Juni 1951 in de Marinekazerne Udjung te Surabaja in arrest werd gesteld; dat derhalve kennisneming van bedoelde strafbare feiten binnen één maand nadat deze werden begaan door de te Surabaja zitting houdende Zeekrijgsraad bij een behoorlijk georganiseerde rechtspraak in het algemeen mogelijk moet zijn geweest; dat uit de beschouwingen van de commanderend officier niet blijkt van omstandigheden, die het aannemelijk zouden doen zijn dat de militaire rechter in dit bijzondere geval daartoe niet in staat zou zijn geweest;

Overwegende ten aanzien van de sub *b.* genoemde voorwaarde: dat de beschuldigde terzake van zijn gedragingen in de nacht van 12 op 13 Juni 1951 blijkens het schrijven van de commandant van de Marinekazerne Udjung van 3 September 1951 no. 4/16a/G aan het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Nederlandse Militaire Missie in Indonesië eerst met ingang van 25 Augustus 1951 krijgstuchtelijk werd gestraft; dat dus de belangen van de krijgstucht niet een onmiddellijke bestraffing van de verdachte vorderden;

Overwegende, dat het mitsdien niet aannemelijk is dat naar het oordeel van de commanderend officier zich de voorwaarden voordeden, die krachtens art. 1 van het K.B. van 22 October 1942 Stbl. C. 65 aanwezig moesten zijn, opdat dit K.B. toepassing zou mogen vinden;

Overwegende, dat het Hof de onderhavige zaak van zodanige aard acht, dat het belang van de Justitie verwijzing naar de Krijgsraad vereist;

Beschikkende ingevolge artikel 10 van de Regtspleging bij de Zeemagt;

Beslist, dat de zaak van G. L., bedoeld in het schrijven van het Hoofd van de Afdeling Zeemacht der Nederlandse Militaire Missie in Indonesië van 15 September 1951 No. 019390-019294/MM naar de Krijgsraad zal worden verwezen; . . . enz.

NASCHRIFT.

De Inzender van deze beschikking vermeldt nog:

Weliswaar is betrokkene op 16 Juni 1951 in de M.K.O. in arrest gesteld en het proces-verbaal van voorlopig onderzoek op 13 Juni 1951 gedateerd, doch doordat dit proces-verbaal nog een aanvulling behoeft (welke aanvulling eerst op 28 Juni 1951 plaats vond) werden de stukken eerst medio Juli 1951 in handen van de fiscaal te Surabaja gesteld, ter fine van advies. Het advies van de Fiscaal werd in de tweede helft van Juli 1951 verzonden en medio Augustus 1951 werd daarop door de Commanderende Officier (HMZ) beslist. Deze beschikking kwam op 22 Augustus 1951 in handen van de Commandant Marinekazerne Udjung, die daarop m.i.v. 25 Augustus 1951 de krijgstuchtelijke bestraffing: 42 dagen streng arrest, z o n d e r aftrek van het ondergane voorlopige (streng-)arrest van 16 Juni 1951 t/m 24 Augustus 1951, heeft opgelegd.

Krijgsraad te Velde Zuid.

Vonnis van 30 Augustus 1950.

President: Luitenant-Kolonel Mr F. A. J. Deelen; *Leden:* Kolonel J. L. H. A. Antoni en Kapitein Mr H. E. van Renesse.

Raadman: Mr H. B. S. Holla.

Violeren van arrest — „dienstdoende”.

Het violeren van (voorlopig streng) arrest wordt door de Krijgsraad gequalificeerd als „desertie in tijd van oorlog”.

Het Hoog Militair Gerechtshof wijzigd deze qualificatie in de eerste plaats zo, dat zij komt te luiden „desertie in tijd van oorlog „gepleegd” en overweegt voorts dat, waar beklagde zich in arrest bevond, hij krachtens artikel 56 W.K. „dienstdoende” was.

Nu de tenlastelegging geen feiten stelt waaruit blijkt dat de militair, met wie beklagde samen en in vereniging zijn basis verliet, eveneens opzettelijk en ongeoorloofd handelde, moet de qualificatie „door twee personen gezamenlijk” vervallen.

(W.M.S.R. artt. 98, 99, 2° en 99, 4°; W.K. art. 56).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. G. M. C., geboren 15 Juni 1930, dpl. soldaat bij de Legerluchtmacht Nederland, beklagde,

[Tenlastelegging: I. . . . enz.;

II. „dat hij op of omstreeks 6 April 1950 te Gilze-Rijen, in tijd „van oorlog, terwijl hij als dienstplichtig soldaat bij de Leger Lucht- „macht Nederland in werkelijke militaire dienst was en gelegerd op „de militaire vliegbasis aldaar, tezamen en in vereniging met een „andere militair, toen hij, beklaagde, wegens een door hem gepleegde „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog, zich in „streng arrest bevond, opzettelijk zich vandaar, met verbreking van „zijn arrest, heeft verwijderd en naar Oisterwijk en Amsterdam „heeft begeven en van zijn onderdeel sindsdien opzettelijk, althans „hoogst nalatig en zonder toestemming van zijn Commandant af- „wezig is geweest en gebleven, totdat hij op of omstreeks 11 April „1950 te Amsterdam na vrijwillige melding, door de Koninklijke „Marechaussee is aangehouden en op 12 April 1950 naar Gilze- „Rijen is overgebracht” — *Red.*];

Post alia:

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard: . . . dat hij op 6 April 1950, toen hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Legerluchtmacht Nederland, gelegerd op de vliegbasis Gilze-Rijen, zich, teneinde voornoemd [voorlopig streng — *Red.*] arrest te ondergaan, bevond in een cel van zijn onderdeel aldaar; dat naast hem in een cel een zekere V., een hofmeester van de Koninklijke Marine, was ingesloten; dat op genoemde dag, omstreeks 19.00 uur, V. hem vertelde dat de wachtcommandant vergeten had om zijn cel op slot te doen en dat V. enige ogenblikken later vanuit de cellengang zijn deur opende, waarna zij samen zich naar de deur van de cellengang hebben begeven; dat zij vervolgens tezamen genoemde deur hebben geopend, waarna zij tezamen zich van de Vliegbasis hebben verwijderd; dat zij naar Oisterwijk zijn gegaan, alwaar zij 's nachts hebben geslapen en dat hij de volgende dag naar Amsterdam is gegaan, alwaar hij heeft vertoefd, totdat hij op 11 April 1950 zich bij de Brigadecommandant van de Koninklijke Marechaussee te Amsterdam heeft gemeld; . . . enz.;

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

I. „DESERTIE IN TIJD VAN OORLOG”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

II. „DESERTIE IN TIJD VAN OORLOG DOOR TWEE PERSONEN „GEZAMENLIJK GEPLEEGD”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98 jo 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van twee maanden, met aftrek van de tijd in arrest doorgebracht, te weten van 21 Maart 1950 tot 6 April 1950 en van 11 April 1950 tot 31 Mei 1950; voorts: plaatsing van beklaagde in een strafklasse voor de tijd van zes maanden — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 28 November 1950.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos.
Schout-bij-Nacht Brouwer, Lt-Generaal Dijkhoorn en Generaal-
Majoor Van der Kroon.

Raadsman: Dr Mr Dr W. Schuurmans Stekhoven.
(*Zie het hiervóór opgenomen vonnis*).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Post alia:

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis overneemt de bewijsmiddelen en de bewezenverklaringen, alsmede de straffen en de daarop betrekking hebbende overwegingen;

Overwegende ten aanzien van het sub I ten laste gelegde; dat het bewezenverklaarde moet worden gequalificeerd als: „*Desertie in tijd van oorlog gepleegd*” en het Hof deze qualificatie in de plaats stelt van die in het vonnis opgenomen;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de aan het sub II bewezen verklaarde gegeven qualificatie eveneens moet worden gewijzigd;

Overwegende te dien aanzien, dat de telastelegging wel inhoudt, dat beklagde tesamen en in vereniging met een ander militair op de wijze, als daarin omschreven, zijn onderdeel heeft verlaten, doch in de telastelegging geen feiten zijn gesteld waaruit zou volgen, dat die andere militair daarbij eveneens opzettelijk en ongeoorloofd zou hebben gehandeld;

Overwegende voorts, dat de tenlastelegging en de bewezenverklaring wel inhouden, dat beklagde het misdrijf van „*Desertie in tijd van oorlog gepleegd*” beging onder de verzwarende omstandigheid, genoemd in artikel 99 4e van het Wetboek van Militair Strafrecht, daar beklagde, toen hij zich in arrest bevond, krachtens artikel 56 van de Wet op de Krijgstucht dienstdoende was;

Overwegende, dat het sub II bewezen verklaarde derhalve moet worden gequalificeerd als:

„*Desertie in tijd van oorlog gepleegd, waarbij de schuldige het misdrijf pleegt terwijl hij was dienstdoende*”, voorzien en strafbaar gesteld bij de artikelen 98 en 99 4e van het Wetboek van Militair Strafrecht en het Hof deze qualificatie in de plaats stelt van die in het vonnis opgenomen;

Gezien de in het vonnis als toegepast vermelde wetsartikelen, zomede de artikelen 56 van de Wet op de Krijgstucht en 77 van 's Hof's Provisionele Instructie;

[Bevestiging van opgelegde hoofd- en bijkomende straf — *Red.*].

NASCHRIFT.

In verband met mijn opmerkingen onder het vonnis van de Krijgsraad te Velde West van 28 Maart 1951, M.R.T. XLIV blz. 696 v.,

werd onze aandacht gevestigd op de hierboven afgedrukte sententie, welke ons voordien niet bekend was.

Het H.M.G. geeft voor zijn opvatting, dat het violeren van (streng) arrest een afwezigheidsdelict in de schakering „terwijl hij „is dienstdoende” oplevert, een motivering: het Hof overweegt dat beklaagde, terwijl hij zich in arrest bevond, krachtens artikel 56 van de Wet op de Krijgstucht dienstdoende was.

Ik meen dat het een miskennis van het onderscheid tussen „in „dienst” en „dienstdoende” is, wanneer men het ondergaan van arrest als méér dan „in dienst” zijn opvat. De man die in zijn cel op zijn brits zit is niet bezig met de uitvoering van een bepaalde dienstverrichting — evenmin als de tot het wachsvolk behorende militair die geen dienst behoeft te doen en die in kooi ligt. Bovendien meen ik dat men, artikel 56 W.K. toepassende als hier geschied, onvoldoende gewicht hecht aan de woorden „is te beschouwen als dienst”, zoals artikel 56 zegt. Hier wordt, met een in de Memorie van Toelichting speciaal aangegeven doel, een fictie geschapen. Een fictie laat zich zonder uitdrukkelijke wetsbepaling bezwaarlijk uitbreiden tot een andere fictie.

Terecht heeft het Hoog Militair Gerechtshof de qualificatie „desertie in tijd van oorlog” gewijzigd in „desertie in tijd van oorlog „gepleegd”.

Het militaire strafrecht is ten aanzien van het formuleren der qualificatie van verschillende delicten (in het bijzonder afwezigheids- en wachtdelicten) weinig vast. Erkend moet worden, dat het Wetboek het de rechter allesbehalve gemakkelijk maakt. Artikel 96 bijvoorbeeld begint met het noemen van de qualificatie: „aan zijn „schuld te wijten ongeoorloofde afwezigheid”, maar daarna volgt een zo uitgewerkt schema van diverse, onderling ook in strafpositie zeer verschillende, schakeringen, dat aangenomen moet worden dat die schakeringen in de qualificatie tot uitdrukking moeten worden gebracht. Hetzelfde doet zich voor bij artikel 97: de qualificatie is (hier nog uitdrukkelijker gesteld dan in artikel 96) „opzettelijke „ongeoorloofde afwezigheid”, maar welk van de twee schakeringen het betreft zal men toch gaarne tot uitdrukking brengen. Nu zou men kunnen volstaan met „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid „in tijd van vrede” en „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in „tijd van oorlog” te qualificeren, doch de practijk wil (m.i. overbodiglijk) dat óók de duur in de qualificatie vermeld wordt.

Bij artikel 98 heeft de wetgever een iets andere methode gevolgd. In de aanhef wordt eerst de kern-qualificatie genoemd; daarna volgen de schakeringen en in het slot worden die schakeringen samengebundeld onder twee qualificaties: „desertie in tijd van „oorlog gepleegd” en „desertie in tijd van vrede gepleegd”. In zijn unificerende taak, óók terzake van het formuleren der qualificatie, heeft het Hof dus terecht vastgehouden aan de hier door de wet gegeven qualificatie.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 13 September 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:*
Majoor H. P. Wiegman en Kapitein Mr B. Swanenburg.

Opzettelijk niet voldoen aan een wettige oproep voor de werkelijke dienst.

Voorwaardelijke veroordeling.

(W.M.S.R. artt. 13, 15, 150).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H., geboren 21 October 1926, destijds dpl. sld. Regiment Aan- en Afvoertroepen, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende dat de beklaagde bij de ter terechtzitting gewijzigde telastelegging is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, „buiten werkelijke dienst zijnde, gedurende het tijdvak dat hij voor „die dienst kon worden opgeroepen, althans als militair in de zin „der wet en behorende tot de Staf van de Gevechtsgroep A, op- „zettelijk dan wel met zijn schuld daaraan, niet heeft voldaan aan „de wettige oproeping van de Commandant van Groep Zuid te Breda „voor de werkelijke dienst van 9 April 1951, om op 21 Mei 1951, „zich te melden legerplaats „Wittenberg” te Stroe”;

Overwegende, dat een justitiële verklaring betreffende beklaagde dd. 12 Juni 1951 opgemaakt en ondertekend door Hoofd Mobilisatie Bureau Regiment Aan- en Afvoertroepen Tilburg zakelijk inhoudt, dat beklaagde behoort tot de Koninklijke Landmacht, als gewoon dienstplichtige van de lichting 1945 uit de gemeente Bergh en buiten tegenwoordigheid ingelijfd is op 1 Augustus 1947;

Overwegende, dat beklaagde zakelijk heeft verklaard, dat hij op of omstreeks 13 April 1951 als dienstplichtig soldaat ingedeeld bij Regiment Aan- en Afvoer Troepen, met groot verlof zijnde, een oproeping voor werkelijke dienst kreeg van Commandant Groep Zuid te Breda, om zich op 21 Mei 1951 te melden voor herhalingsoefeningen in de Legerplaats Kamp „Wittenberg” te Stroe; dat hij aan die oproep niet heeft voldaan, omdat hij dacht dat een door hem ingediend verzoek om uitstel van zodanige aard was, dat dit zou worden toegestaan, hetgeen echter niet het geval was;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig en aan beklaagde voorgehouden schrijven van Hoofd Sectie G 1, 3e Militaire Afdeling onder meer inhoudt, dat beklaagde was ingedeeld als chauffeur bij het transportpeloton van de Staf Gevechtsgroep A;

dat op 9 April 1951 een oproeping in werkelijke dienst voor herhalingsoefeningen is verzonden aan de Burgemeester der gemeente Bergh (bij Didam), bestemd voor beklaagde;

dat de Burgemeester der gemeente Bergh, waar beklaagde toen woonde, de oproeping voor opkomst in werkelijke dienst voor herhalingsoefeningen op 12 April 1951 per aangetekend schrijven heeft toegezonden aan beklaagde;

Overwegende, dat een oproeping in werkelijke dienst voor herhalingsoefeningen dd. 9 April 1951, ondertekend door Commandant Groep Zuid te Breda gericht aan beklaagde inhoudt onder meer:

„de Commandant van Groep Zuid te Breda roept U, op grond van „artikel 27 eerste lid, b, der Dienstplichtwet, bij deze op om voor „de duur van dagen voor herhalingsoefeningen in werkelijke „dienst te komen. Gij moet U daartoe op Maandag 21 Mei 1951 „melden te Legerplaats Kamp „Wittenberg”;

Overwegende, dat ten processe aanwezig en aan beklaagde voorgehouden is een schrijven van Commandant Staf Cie, Gevechtsgroep A te Schaarsbergen aan de Burgemeester van Zeddam dd. 14 Mei 1951 vermeldende, dat beklaagde op 21 Mei 1951 niet voor herhalingsoefeningen in werkelijke dienst is gekomen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — oproeping in werkelijke dienst + brief van het Hoofd Sectie G I, 3e Militaire Afdeling en een brief Commandant Staf Compagnie, Gevechtsgroep A, slechts gebruikt in verband met inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten [volgt herhaling der tenlastelegging. De woorden „dan wel met zijn schuld daaraan” zullen wel abusievelijk mede zijn vermeld — *Red*];

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: *als militair opzettelijk niet voldoen aan een wettige oproeping voor de werkelijke dienst, gepleegd in tijd van oorlog*, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 150 Wetboek van Militair Strafrecht;

Post alia:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *zes weken*;

tot betaling van een geldboete van *vijftig gulden*, met bepaling, dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van dertig dagen, onvoorwaardelijk;

Beveelt, dat deze gevangenisstraf niet zal worden ondergaan, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een op twee jaar bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, No. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, Nos. 2—6 van die Wet of onder artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1944 (Stbl. E. 53), heeft

schuldig gemaakt, dan wel gedurende die proeftijd zich op andere wijze heeft misdragen *).

De Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 5 September 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr Dr J. Ph. van Erk; *Leden:* Luitenant-kolonel P. J. M. Evers en Majoor P. A. van Rossum.

Raadman: Eerste luitenant Duyckx.

(1) *Verduistering door een ambtenaar (wederrechtelijke toeëigening van serviesgoed e.d. door een onderofficier, in zijn functie van dd. officier van kazernering.*

(2) *Als militair opzettelijk een meerdere beledigen (binnen een jaar na het verlaten van de dienst een beledigende brief schrijven aan een vroegere meerdere terzake van een vroegere dienstaangelegenheid).*

Voeging van twee zaken. Voorwaardelijke veroordeling.

(W.M.S.R. artt. 13, 15, 64 en 108; Wb.v.Str. artt. 44 en 321).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen M. A. J. v. K., geboren 18 Februari 1895, wonende te Amsterdam, destijds sergeant-majoor-instructeur ingedeeld bij de 1e Compagnie van het Garnizoensdetachement te Amsterdam, thans gepensionneerd, beklaagde;

Gezien . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde, na voeging der zaken W.L. nr 733 B'51 en 720 B'51 is ten laste gelegd:

„dat hij, militair zijnde, derhalve als ambtenaar in de zin der wet, te Amsterdam, althans in Nederland, op verschillende tijdstippen gedurende het tijdvak van November 1950 tot 18 Februari 1951:

„I. *Primair:* telkens opzettelijk een aantal kazernerings-artikelen in totaal: 24 bierglazen, 15 kop en schotels (porcelein), 12 bekers „(aardewerk)”. [enz. enz., enz. — *Red.*] „althans een of meer dezer goederen, welke hij, als dienstdoend officier van kazernering bij het Garnizoens-Detachement te Amsterdam, belast met het beheer over en de administratie van de kazerneringsgoederen, in ieder geval anders dan door misdrijf onder zich had en welke toebehoorden aan de Staat der Nederlanden, althans aan een ander dan aan hem, beklaagde, wederrechtelijk zich heeft toegeëigend, hebbende hij bij het begaan van bovengenoemde strafbare feiten telkens gebruik gemaakt van de gelegenheid hem door zijn ambt van militair, belast met de administratie van de afdeling Kazernering, geschonken;

„*Subsidiair:* alstoen aldaar genoemde goederen, welke toebehoor-

*) Met betrekking tot de vermelding van het Besluit E 53 verwijzen wij naar het gestelde in M.R.T. XLIV, blz. 718 v.v. en M.R.T. XLV, blz. 140 v.v. (Red. M.R.T.)

„den aan de Staat der Nederlanden, althans aan een ander dan aan hem, beklaagde, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen;

„II. dat hij op of omstreeks 29 Juni 1951 te Amsterdam, althans in Nederland, als gewezen militair, die op 18 Februari 1951 de militaire dienst had verlaten, zijn vroegere nog in dienst zijnde meerdere, de Reserve-Kapitein Henry Bruno Kiene, opzettelijk door een toegezonden geschrift heeft beledigd terzake van een vroegere dienstaangelegenheid, hebbende hij immers alstoen aldaar genoemde meerdere, die op of omstreeks 19 December 1950 op een verzoekschrift van hem, beklaagde, om na de pensioengerechtigde leeftijd in militaire dienst te mogen blijven e.q. als arbeidscontractant in dienst van het Ministerie van Oorlog te mogen overgaan, ongunstig had geadviseerd, een brief toegezonden, waarin onder andere de volgende zinsnede voorkwam: „Door Uw minachtend en onwaar advies bij mijn verzoek om tot de 60-jarige leeftijd te mogen doordienen, hebt gij daarbij getoond geen man van karakter te zijn en mijn gezin en mij gedupeerd; evenals door Uw huichelachtige houding bij mijn dienstverlating kan ik mij dus geen hemelgeest noemen om ooit bij U te zullen verschijnen”, hebbende hij derhalve deze belediging binnen een jaar na het verlaten van de militaire dienst zijn vroegere nog in dienst zijnde meerdere terzake van een vroegere dienstaangelegenheid aangedaan”;

Overwegende, dat uit een ambtelijke verklaring, dd. 21 Augustus 1951 afgegeven door de Commandant van de 1e Compagnie van het Garnizoens-Detachement te Amsterdam blijkt, dat beklaagde als militair in werkelijke dienst is geweest van 22 Augustus 1910 tot en met 18 Februari 1951;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

I. dat hij van 1 October 1949 tot 1 Februari 1951 in militaire dienst was als sergeant-majoor bij het Garnizoensdetachement Amsterdam, 1e Compagnie; dat hij sedert 1 October 1949 in opdracht van de Officier van Kazernering van voormeld onderdeel, de 1e luitenant A. G. Wunderink, belast was met het beheer en de administratie van de kazerneringsgoederen, waartoe hij de betrokken goederen onder zijn berusting had;

dat hij in het tijdvak van November 1950 tot 18 Februari 1951 verschillende malen te Amsterdam zich artikelen van deze onder zijn berusting zijnde kazerneringsgoederen heeft toegeëigend en deze mee naar huis heeft genomen, zulks tot een totaal van: 12 bekers (aardewerk), 6 bekers (porcelein), [enz., enz., enz. — *Red.*]; dat eerder genoemde goederen in eigendom toebehoorden aan de Staat der Nederlanden; dat hij deze slechts in zijn functie onder zijn beheer en berusting had; dat hij van niemand recht of toestemming had zich deze goederen toe te eigenen en daarover te beschikken; dat hij dit deed met de bedoeling ten dele om ze ten behoeve van zijn gezin te gebruiken ten dele om deze ten geschenke te geven aan

zijn pleegdochter Maria Bruijntjes, wonende . . . te Amsterdam; dat hij bij het begaan van bovengenoemde strafbare feiten telkens gebruik heeft gemaakt van de gelegenheid, hem door zijn ambt van militair, belast met de administratie van de afdeling kazernering, geschonken;

II. dat hij op 29 Juni 1951 als gewezen militair te Amsterdam, zijn vroegere, thans nog in dienst zijnde meerdere, de Reserve-Kapitein *H. B. Kiene* een geschrift toegezonden heeft, waarin o.a. de volgende zinsnede voorkomt: [zie tenlastelegging — *Red.*]; dat hij Kapitein Kiene dit geschrift toezond, nadat hij — beklaagde — op 18 Februari 1951 de militaire dienst met pensioen had verlaten, en hij dit deed in verband met een vroegere dienstaan gelegenheid, n.l. inzake het kort voor zijn vertrek uit de dienst door bedoelde Kapitein omtrent hem gegeven ongunstig advies, naar aanleiding van zijn ingediend request aan de Minister van Oorlog, houdende verzoek om verlenging van zijn verblijf in werkelijke dienst c.q. overgang als arbeidscontractant; dat hij wel begreep, dat de door hem gezegde uitdrukkingen beledigend voor de Kapitein waren; . . . enz.;

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1. „verduistering, gepleegd door een ambtenaar, daarbij gebruik makend van de gelegenheid hem door zijn ambt geschonken, meer-malen gepleegd,

2. „als militair opzettelijk een meerdere door een toegezonden „geschrift beledigen, in dienst gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. artikelen 321 jis. 44, 57 en 84 van het Wetboek van Strafrecht;

2. artikelen 108 jis. 64 en 76 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Post alia:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart beklaagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van vijf maanden;

Beveelt dat deze gevangenisstraf niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een op een jaar bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstu chtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, no. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is, of aan een krijgstu chtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, Nos. 2—6 van die Wet of onder artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1944 (Stbl. E. 53) heeft schuldig gemaakt;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten

laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

NASCHRIFT.

De Krijgsraad heeft de door een gewezen militair (die te dezer zake, op grond van artikel 64 van het Wetboek van Militair Strafrecht, met een militair wordt gelijkgesteld) zijn vroegere meerdere aangedane belediging gequalificeerd als militaire belediging, dus ex artikel 108 van genoemd Wetboek. M.i. terecht. Men zie mijn naschrift onder het vonnis van de Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage van 28 October 1948, M.R.T. XLII, blz. 291 v., in welk vonnis een soortgelijke gedraging gebracht werd onder de werking van artikel 266/267 van het gemene strafwetboek.

Evenzeer terecht is het m.i. dat het feit geacht wordt, „in dienst” gepleegd te zijn. Deze strafverzwaring is een onontkoombaar gevolg van de constructie van artikel 64 en de voorwaarden, welke dat artikel aan de gelijkstelling met militair stelt.

Wel werd beklaagde ten aanzien van die belediging met een militair gelijkgesteld, maar overigens was en bleef hij burger. Terecht zegt het vonnis (in de aanhef) dan ook dat beklaagde de stijds sergeant-majoor-instructeur was en thans gepensionneerd. Er stond dus een burger voor de Krijgsraad terecht en in dat verband schijnt mij de toepassing van artikel 15 Wetboek van Militair Strafrecht minder juist. In gelijke zin FRANKEN-BRUNNER blz. 48. Wel juist is de (bij het afdrukken van bovenstaand vonnis weggelaten) overweging, dat het militaire belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht: de restrictie, dat de veroordeelde militair zij, staat wel in artikel 15 maar niet in artikel 13 van het Militaire Strafwetboek.

Over de vraag of het thans, na de wijziging van artikel 14a Wetboek van Strafrecht (waarmede bovenstaand vonnis nog geen rekening gehouden schijnt te hebben) nog nodig is het Stbl. E. 53 in de voorwaarde op te nemen, zie men M.R.T. XLIV., blz. 718 v.v. en M.R.T. XLV blz. 140 v. W. H. V.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken.

Uitspraak van 28 Mei 1951.

President: Mr S. Wierda; *Leden:* Mrs P. Meyjes en J. H. Scholten;

Militaire leden: J. Varkevisser en F. O. van Kregten.

Raadsvrouw: Mr Gerda Veth, advocaat te Amsterdam.

Een commandant van een oorlogsvaartuig liet in 1948 te Soerabaja, tijdens zijn verlof en terwijl het schip op het Marine-etablisement in onderhoud is, Rijksgelden achter in een geldkistje, bevestigd in een lade in zijn slaaphut. Het geldkistje wordt geforceerd en de inhoud ontvreemd.

De Minister oordeelt dat niet redelijkerwijs alle maatregelen ter beveiliging van Rijksgelden zijn genomen en bepaalt dat klager het ontvreemde geld zal vergoeden.

Ambtenarengerecht: Klager had gedurende zijn afwezigheid het geld moeten afdragen. Handhaving van de beslissing van de Minister.

Centrale Raad van Beroep: Artikel 86 Regl. Inw. Dienst geeft de Minister de bevoegdheid om schade, hetzij opzettelijk, hetzij als gevolg van grove schuld toegebracht, te verhalen. Van „groe” schuld was i.c. geen sprake. Vernietiging van het besluit van de Minister, waarbij het ontvreemde bedrag op klager werd verhaald.

(A.W. art. 58).

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,
RECHTSPREKENDE IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN.

inzake B. Poortman, wonende te Djakarta, klager, tegen de Minister van Marine, verweerder [vertegenwoordigd door Mr C. M. Batenburg, wnd. hoofd Juridische Zaken b.h. Ministerie van Marine — *Red.*].

Gezien: . . . enz.;

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende dat verweerder onder dagtekening van 1 Augustus 1949 het navolgende besluit heeft genomen:

„Gelezen:

„het schrijven van de Commandant der Zeemacht in het Oosten dd. „10 Juni 1949, no. 23705/7289 met bijlagen, waaronder een proces-verbaal der M.E.-politie te Soerabaia dd. 11 November 1948;

„Overwegende:

„dat uit bedoelde bescheiden is komen vast te staan:

„dat de Luitenant ter Zee der 1e klasse B. Poortman als Commandant van Hr. Ms. „Van Brakel” Rijksgelden in beheer had;

„dat hij deze gelden deels had opgeborgen in een stalen geldkast „in zijn zitverblijf en deels in een geldkistje, afgesloten met een „lipsslot, welk kistje zich bevond in een lade in zijn slaaphut aan „boord van genoemde bodem en welk kistje met die lade onverbreekbaar was verbonden;

„dat hij van 16 October 1948 tot 2 November 1948 met verlof is „geweest en de onder zijn beheer zijnde gelden voor vertrek met „verlof niet heeft afgegeven aan de verstrekker, t.w. de officier van „administratie rol schepen te Soerabaia, noch aan een andere functionaris, aangezien aan boord van Hr. Ms. „Van Brakel” wacht en „bewaking aanwezig was;

„dat op 2 November 1948 bleek, dat het geldkistje geforceerd „was en dat de inhoud was verdwenen;

„dat hierdoor den Lande een schade is berokkend ten bedrage van „f 2542,25;

„dat de dader onbekend is gebleven en van het vermiste bedrag „niets is achterhaald;

„Overwegende:

„dat de Luitenant ter Zee der 1e klasse B. Poortman, als commandant belast met het beheer van Rijksgelden vóór vertrek met „verlof niet alle maatregelen heeft genomen ter beveiliging van de „aan hem toevertrouwde Rijksgelden, welke redelijkerwijze van hem „moeten worden verwacht;

„Bepaalt:

„dat de schade ontstaan door de vermissing van Rijksgelden op „2 November 1948 onder beheer van de Commandant van Hr. Ms. „„Van Brakel” zal worden gedragen door de Luitenant ter Zee der „1e klasse B. Poortman ten bedrage van *f* 2542,25”;

post alia:

IN RECHTE:

Overwegende dat verweerder het aangevallen besluit nemende, kennelijk heeft toegepast artikel 86 van het Reglement op de inwendige dienst aan boord van Hr. Ms. oorlogsschepen en in de inrichtingen der zeemacht, luidende:

„1. Onverminderd de voor bijzondere gevallen gestelde regelen, „kan de Minister van Defensie bepalen, dat schade door een militair „der zeemacht, middellijk of onmiddellijk, hetzij opzettelijk, hetzij „als gevolg van diens grove schuld, aan den Lande toegebracht, ge- „heel of gedeeltelijk op de betrokkene zal worden verhaald, ongeacht „een eventueel tegen hem in te stellen strafvervolgung.

„2. Het in het vorige lid bepaalde is in Nederlands-Indië slechts „van toepassing, voor zover terzake in die gewesten geen afzonder- „lijke voorschriften zijn of worden gegeven ten aanzien van schade „toegebracht aan het Nederlands-Indisch gouvernement.”;

Overwegende dat bijgevolg beantwoord dient te worden de vraag, of als gevolg van klagers grove schuld schade aan den Lande is toegebracht, zijnde het bedrag der schade ad *f* 2542,25 onbetwist;

Overwegende dat klager op de nader in zijn klaagschrift weergegeven gronden in hoofdzaak heeft aangevoerd, dat het geldkistje in de slaaphut practisch dezelfde waarborgen tegen diefstal bood als de geldkist in de zithut; dat hij handelende, gelijk hij deed, heeft gehandeld gelijk zulks in die tijd onder gelijke omstandigheden in het algemeen gebruikelijk was en dat hem in redelijkheid generlei verwijt kan worden gemaakt;

Overwegende dat het Gerecht uit eigen wetenschap bekend is, dat er wel degelijk een onderscheid is tussen het geldkistje in de slaaphut aan boord van Hr. Ms. „Van Brakel” en de geldkast of wel brandkast in het zitverblijf van de commandant in dier voege, dat deze laatste aanmerkelijk meer waarborg tegen diefstal bood dan het eerste, hetwelk de bestemming heeft, dat de commandant daarin persoonlijk bezit van waarde kan opbergen;

Overwegende dat dan ook het wegbergen van Rijksgelden in dit kistje moet worden beschouwd als een handelen op eigen risico en slechts verantwoord is, zolang de commandant de zekerheid heeft, dat het niet verloren kan geraken, aangezien de geldkist in de zithut

moet worden aangemerkt als de eigenlijke bewaarplaats van Rijks-gelden aan boord;

Overwegende dat klager niet alleen heeft nagelaten bij het begin van zijn verlof het vermiste bedrag in de geldkast in de zithut over te brengen, doch ook heeft nagelaten alle Rijks-gelden van boord te brengen;

Overwegende dat, ook al moge door enige commandanten op soortgelijke wijze als klager zijn gehandeld, het Gerecht als vaststaande aanneemt, dat de enige juiste handelwijze ook in eind 1948 was, in geval van reparatie van het schip, de Rijks-gelden aan de wal te brengen en dat een algemeen gebruik dit na te laten, niet bestond;

Overwegende dat weliswaar aangenomen moet worden, dat een uitdrukkelijke bepaling als op 5 Maart 1951 vastgesteld omtrent de berging van Rijks-gelden aan de wal gedurende de onderhoudstijd van het schip, in 1948 niet aanwezig was, doch dat klager, als verantwoordelijk commandant, deze handelwijze als de juiste moet hebben gekend;

Overwegende dat bijgevolg de hiervóór gestelde vraag bevestigend moet worden beantwoord en het beroep ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,
Verklaart het beroep ongegrond.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 9 October 1951.

President: Mr J. H. Kuiper; *Leden:* Mrs. W. van Basten Batenburg en A. Blom.

[Zelfde partijen als voren — zie de hiervóór opgenomen uitspraak van het ambtenarengerecht, rechtsprekend in militaire ambtenaren-zaken — *Red.*].

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Post alia:

Overwegende dat niet is gesteld en de Raad niet gebleken acht, dat in casu van opzet bij eiser gesproken zou kunnen worden, zodat slechts te onderzoeken blijft, of de schade van f 2542,25, welke, naar ook voor de Raad vaststaat, door eiser als militair der zeemacht den Lande is toegebracht, aan diens grove schuld is te wijten;

Overwegende dat naar 's Raads oordeel de omschrijving „grove „schuld” in artikel 86 van het reglement kennelijk een andere betekenis heeft dan „schuld”, d.w.z., dat niet voldoende is, dat aan een militair der zeemacht een verwijt kan worden gemaakt, dat door zijn toedoen den Lande schade is berokkend, doch dat de aansprakelijkstelling ingevolge artikel 86, voormeld, slechts dan kan plaats vinden, indien een *zeer ernstig* verwijt kan worden gemaakt;

dat het reglement in zoverre een geheel andere omschrijving geeft dan voorkomt in andere rechtstoestandsregelingen van het overheids-personeel, zo b.v. in artikel 66 van het Algemeen Rijksambtenaren-

reglement, waar wordt gesproken van de op de ambtenaar te leggen verplichting de door de dienst geleden schade te vergoeden, voorzover deze aan de ambtenaar „is te wijten”, derhalve reeds, wanneer bij de ambtenaar schuld aanwezig is;

Overwegende dat in de laatste overweging van het bestreden besluit is gesteld, dat eiser „niet alle maatregelen heeft genomen ter „beveiliging van de aan hem toevertrouwde Rijksgelden, welke „redelijkerwijze van hem moeten worden verwacht” en aan eiser moet worden toegegeven, dat deze redenering — welke in nagenoeg gelijke bewoordingen ook voorkomt in het, in het bestreden besluit aangehaalde, schrijven van de Commandant der Zeemacht in het Oosten, dd. 10 Juni 1949 — niet op „grove schuld”, doch op „schuld” duidt;

Overwegende dat de Raad niettemin behoort na te gaan, of hetgeen eiser bij het bestreden besluit ten laste gelegd is, grove schuld, als in artikel 86 van het reglement bedoeld, oplevert;

Overwegende dat die tenlastelegging slechts hierin bestaat, dat eiser de onder zijn beheer zijnde Rijksgelden vóór zijn vertrek met verlof niet heeft afgedragen aan de officier van administratie rol schepen, te Soerabaia, noch aan een andere functionaris, doch aan boord heeft gelaten, deels geborgen in een stalen geldkast, zich bevindende in zijn zithut, deels in een geldkistje, zich bevindende in een lade in zijn slaaphut;

Overwegende dat de Raad, in het bijzonder ook gelet op de verklaring, dd. 5 October 1949, van de luitenant ter zee (A) 1e klasse H. A. Westerouen van Meeteren, officier van administratie rol schepen te Soerabaia, inhoudende:

„Vóór 1 November 1948 kwam het slechts enkele keren voor dat „commandanten van korvetten en mijnenvegers in reparatie hun ge- „hele scheepskas aan de OVA RSS afdroegen, terwijl het enige „malen voorkwam in de jaren 1947 en 1948 dat een commandant „van een zodanig schip een deel van een *groot* kassaldo stortte ten- „einde aan boord of in de debarkementsgebouwen slechts een kleine „kas (van b.v. een duizend gulden) aan te houden. Eerst dit jaar „(1949) is het regel geworden dat scheepskassen tijdens reparatie „worden gestort, terwijl medio 1949 zulks in een order van CMRS. „verplicht werd gesteld.”,

niet aanneemt, dat het niet-afdragen van de onder eisers beheer staande Rijksgelden aan voornoemde officier van administratie, als „grove schuld” aan eiser valt toe te rekenen, zulks te minder nu, naar de Raad als vaststaande aanneemt, eiser opdracht had gegeven, dat tijdens zijn verlof niemand in zijn, afgesloten, hut mocht komen en, als daar gewerkt moest worden, dit niet anders dan onder bewaking mocht geschieden, terwijl bovendien de wacht bij de valreep aan boord van Hr. Ms. „Jan van Brakel” uitzicht op de hut van eiser had;

Overwegende dat het bewaren van een gedeelte der onder eisers beheer staande Rijksgelden in het geldkistje in zijn slaaphut, zij het

wellicht onvoorzichtig, dit te meer, nu in de betreffende lade de sleutel was blijven zitten — deze laatste omstandigheid is eiser intussen niet ten laste gelegd — ook overigens naar 's Raads oordeel niet als „grove schuld” kan worden aangemerkt;

Overwegende dat uit het vorenstaande volgt, dat het bestreden besluit strijdt met artikel 86, 1e lid, van het reglement en mitsdien moet worden nietig verklaard, zulks met vernietiging der uitspraak, waarvan beroep.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Qualificaties in de tenlastelegging.

Wij ontvingen van de Luitenant ter Zee (A) 2e klasse F. KALSHOVEN de volgende opmerkingen:

Het ten dele afgedrukte vonnis van de Krijgsraad te Velde Oost met bijbehorende sententie van het Hoog Militair Gerechtshof, voorkomende op pag. 198 e.v. van deze jaargang, hebben mij niet kunnen bevredigen. Dit tekort aan vrede vindt bron en voedsel in een telastelegging, dermate qualificatief dat het wellicht eenvoudiger ware geweest hier te schrijven „dat hij als militair op of omstreeks 11 „Augustus 1951 te Zuidlaren zie artt. 114 en 97 aanhef en onder 2e „W.v.M.S.”. Men heeft dan „het feit”, de tijd en de plaats, geheel conform art. 114 R.L.!

Ik vestig de aandacht op de volgende zuivere qualificaties in het onder ten eerste telastegelegde (vóór de wijziging, waarbij het opzet van het subsidiair telastegelegde het loodje moest leggen):

„heeft geweigerd dan wel opzettelijk heeft nagelaten te gehoor-,zamen”;

„het... in het belang van de militaire dienst gegeven bevel „weigeren” bestrijkt een wijd terrein; woorden, gebaren, een geschrift kunnen hier bijvoorbeeld de delictshandeling uitmaken ¹⁾. De telastelegging dient aan te geven wat *in casu* geschiedde; minstens dat, en niet meer dan dat. „Opzettelijk nalaten”: elk opzettelijk niet, niet geheel of verkeerd opvolgen van het dienstbevel ¹⁾. Ook hier is aan de telastelegging de eis te stellen, dat de wijze waarop in casu het nalaten tot stand kwam, erin wordt uitgedrukt. „In het „belang van de militaire dienst gegeven bevel” — hoe duidelijk springen hier de *feiten* naar voren! De rechter, die dit delictsbestanddeel (al dan niet) bewezen moet achten, de beklaagde die zich moet verweren, ieder weet precies wat er is gebeurd. *Waarom* het in het belang van de militaire dienst was, dat bevolen werd niet met bewegingsvrijheid te vertrekken, er blijkt niet van.

Voorts bevat dit eerste deel van de telastelegging nog een verlengstuk waarvan de functie mij niet geheel duidelijk is: „maar in „strijd met dit bevel opzettelijk naar Amsterdam is teruggekeerd”. Dit aanhangsel, ingeleid door „maar”, staat blijkbaar in tegenstel-

¹⁾ Zie Mr. D. B. A. Franken en Mr. R. J. Brunner, „Het Wetboek van „Militair Strafrecht” pag. 265.

ling met de aanvang, dat beklaagde „heeft geweigerd dan wel „opzettelijk heeft nagelaten”. „Maar” ik zie hier geen tegenstelling, daarentegen een bevestiging of nog liever de zozeer gewenste feiten, waaruit niet anders te lezen valt dan een opzettelijk nalaten, bijna goed feitelijk en in overeenstemming met de strafwet omschreven. Had hier gestaan „opzettelijk in strijd met dit bevel naar Amsterdam is teruggekeerd”, dan had men uit dit *feit* ten duidelijkste kunnen lezen dat beklaagde opzettelijk het bevel *niet* heeft uitgevoerd, alzo opzettelijk heeft nagelaten eraan te gehoorzamen. Tot deze *qualificatie* had de *rechter* zonder moeite kunnen komen, indien de telastelegging *slechts* de feiten had vermeld. Deze had dus bijvoorbeeld kunnen luiden (ik moet enigszins fantaseren):

„dat hij te Zuidlaren, waar hij als dienstplichtig soldaat diende „bij de eerste compagnie van het tweede instructiebataljon van het „Garde Regiment „Prinses Irene”, op of omstreeks 11 Augustus „1951 in tijd van oorlog opzettelijk in strijd met het hem door zijn „compagniescommandant, de kapitein J. VAN DEN BERG gegeven „bevel die dag niet met bewegingsvrijheid te vertrekken maar in „zijn garnizoen te blijven — welk bevel deze hem had gegeven om „bij hem, beklaagde, alle twijfel of het voor hem al dan niet ge„oorloofd was om naar Amsterdam te gaan weg te nemen, daar deze „bewegingsvrijheid hem in verband met de daarvoor geldende regelen „niet kon worden toegestaan — niet in zijn garnizoen is gebleven „en naar Amsterdam is vertrokken”.

Het *gevaar* van nietigverklaring van delen uit de telastelegging — welk gevaar in casu was als een overdrijvende donderbui, daar iedereen de tekst, zoals die was, slikte — zou dan de steller zeker niet hebben bedreigd! Wordt het niet eens tijd dat in deze eenvoudige zaken de telasteleggingen duidelijke taal gaan spreken, vermeldende *feiten* die de rechter bewezen kan achten en *vervolgens* onder een artikel van de strafwet kan subsumeren? Het Hoog Militair Gerechtshof moest, teneinde het strafbare feit onder ten eerste telastegelegd te redden, wel zijn toevlucht nemen tot een bewezen verklaren van het weigeren. (Mr. W. H. VERMEER verwonderde zich reeds, dat het opzet van het nalaten niet in de oude rechten werd hersteld). Het overwoog daarbij onder meer, dat beklaagde „*kort na* dit bevel te hebben ontvangen” opzettelijk met bewegingsvrijheid vertrok. Deze overweging echter gaat buiten de telastelegging om, welke immers slechts vermeldt het feit van het vertrek en dit feit niet in een bijzondere tijdsverhouding tot het gegeven bevel plaatst. En juist uit dit „*kort na*” leidt het Hoog Militair Gerechtshof de daad van weigering af; zonder tijdsbepaling zou ook dit Hof bepaaldelijk de rubriek „nalaten” hebben verkozen. Maar waar de telastelegging zo spaarzaam met feiten bedeed was in verhouding tot de hoeveelheid qualificaties, kan het niet verwonderen dat het Hof ook dit feit verwaarloosde en, bewezen achtende dat hij kort na dit bevel vertrok, dit qualificeerde als „weigeren”, hetgeen gelukkig wel in de telastelegging stond.

Over de wijze van telasteleggen van het onder tweede vermelde feit wil ik kort zijn, mede omdat hier het qualificatief stellen niet zulke ruïneuze gevolgen had als in het eerste geval. Slechts moet mij van het hart, dat reeds bij ontvangst van het rapport ingevolge art. 6 R.L. met de daarbij behorende stukken de steller der verwijzing voldoende gegevens moet hebben gehad, om een meer bevredigende, immers meer feitelijke omschrijving te geven van dat „korps” waarbij beklaagde diende.

Tenslotte was het spijtig, dat op genoemde bladzijden van dit tijdschrift slechts de zakelijke inhoud van de verklaring van beklagde werd opgenomen en niet tevens die van de getuige VAN DEN BERG. Hierdoor immers blijft hetgeen Mr. W. H. VERMEER op pag. 212 schreef over het al dan niet overspannende van het dienstbevel een betoog, dat voor de lezer een feitelijke grondslag mist. Het is wel mogelijk, dat de Kapitein VAN DEN BERG zijn bevel gaf om daardoor te voorkomen dat beklagde desertie of opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid zou plegen. Maar het is evenzeer mogelijk, dat beklagde te goeder trouw meende, wèl met bewegingsvrijheid te mogen vertrekken, en dat die kapitein hem toen zei dat dat nièt mocht! Maar dit moet — zoals gezegd bij gebrek aan feiten — een academische opsomming van mogelijkheden blijven.

Militair Juridische Dienst.

Op 18 Januari 1952 had in de Oude Frederikkazerne te 's-Gravenhage de beëdiging plaats van 10 beroepsofficieren van de Militair Juridische Dienst, alle reeds geruime tijd als reserve-officier bij het dienstavak werkzaam, n.l. van de Heren:

Luitenant-Kolonel Mr J. Barendrecht;

Luitenant-Kolonel Mr L. F. de Groot;

Majoor Mr A. H. Geesink;

Kapitein Mr L. P. de Boer;

Kapitein Mr Dr E. de Vlugt;

Kapitein Mr G. W. O. Riep;

Kapitein Mr J. H. Bekkering;

Eerste Luitenant Mr W. van IJzeren;

Eerste Luitenant Mr E. Döbken;

Eerste Luitenant Mr A. van Herwaarden.

Majoor Mr P. Westerdijk, eveneens tot deze groep behorende, maakt deel uit van de Nederlandse Militaire Missie te Djakarta, en werd derhalve niet hier beëdigd.

De eed werd afgenomen door de Directeur van de Militair Juridische Dienst, Luitenant-Kolonel Mr P. J. la Gordt Dillié. — Een groot aantal belangstellenden, onder wie Mr J. W. U. Doornbos, President van het Hoog Militair Gerechtshof, woonde de plechtigheid bij.

Op 31 Maart 1952 werden ter Directie beëdigd als reserve-officieren van meergenoemd dienstavak:

Tweede Luitenant Mr H. Wiltink;
 Tweede Luitenant Mr H. de Ruiter en
 Tweede Luitenant Mr J. J. M. Frijhoff.

Onlangs werden tot reserve-kapitein van de Militair Juridische Dienst bevorderd de reserve-eerste-luitenanten van dat dienstvak: Mr L. D. Aeyelts, Mr J. B. Sellink, Mr A. C. J. van Heusden, Mr A. H. Roose en Mr J. F. E. Hopman.

Rechtsgeleerde studie van officieren.

Ten vervolge laatstelijk op onze mededeling in deel XLIII blz. 217 ontlenen wij thans aan Legerorder 1952 n° 127 L-LM, het bericht, dat de Minister van Oorlog de gelegenheid heeft geopend, dat twee beroepsofficieren der Koninklijke Landmacht op rijkskosten aan de Rijksuniversiteit te Leiden mogen studeren in de rechtsgeleerdheid. Voor verdere bijzonderheden verwijzen wij naar de zoëven vermelde Legerorder.

Op 7 Februari 1952 legde de Kapitein-Luitenant ter Zee A. N. Baron DE VOS VAN STEENWIJK aan de Vrije Universiteit te Amsterdam met goed gevolg het doctoraal-examen in de rechtsgeleerdheid af. Wij wensden Mr DE VOS VAN STEENWIJK, die deze studie in zijn vrije tijd, naast de normale dienst, voltooidde, met dit fraaie succes geluk.

Strafbevoegdheid.

Blijkens Legerorder 1952 n° 128 L-L.M.-O. is bij Koninklijk Besluit van 28 Maart 1952 n° 167, bepaald dat:

1°. de militairen, die onder de bevelen staan van de Commandant Reserve-Grensbewaking, een formatie vormen in de zin van artikel 39, eerste lid, sub 3° en

2°. de militairen, die onder de bevelen staan van een commandant van een afdeling van de Reserve-Grensbewaking, een formatie vormen in de zin van artikel 41, ten 2e, van de Wet op de Krijgstucht.

In het bijzonder trok onze aandacht de redactie van de vaststelling van deze strafbevoegdheid, welke afwijkt van die van vorige soortgelijke beschikkingen. Wij achten deze nieuwe lezing beter aansluitende bij de terminologie van de aangehaalde wetsbepalingen.

Onrechtmatigheid of schuld.

Van Mr D. B. A. FRANKEN ontving de Redactie de hieronder volgende mededeling, welke hij had willen zien toegevoegd als voetnoot bij de laatste regel van blz. 230 van zijn opstel als behorende bij de woorden „inzigten des daders” op die regel. Om technische reden was deze toevoeging aldaar niet mogelijk. Wij hebben hem daarop toegezegd, haar in deze aflevering te doen volgen. Zij luidt aldus:

Een praktijkgeval biedt de sententie van het Bijzonder Gerechtshof te 's-Gravenhage dd. 13 Juli 1948, welke bij de sterk aan innerlijke tegenspraak lijdende sententie van de Bijzondere Raad van Cassatie dd. 14 Februari 1949 N.J. No. 157 werd vernietigd. Eventuele straffeloosheid had men m.i. nooit mogen en kan men nooit motiveren met een beroep op versoebbare dwaling van de Gebrs. De V. omtrent het ongeoorloofde van hun handelingen. Zeer duidelijk is te laste gelegd, dat de handelingen dienden ter voorziening in de behoeften van de Deutsche oorlogsvoering en Deutsche oorlogsmacht in *het algemeen* (hetgeen ongeoorloofd is). Met een beroep op het advies van Dr. Hirschfeld konden gerequireerden beweren:

- a. dat die handelingen dienden ter voorziening in de behoeften van het Deutsche *bezettingsleger* (hetgeen krachtens art. 52 Landoorlogreglement geoorloofd is);

Neemt de rechter niettemin als *bewezen* aan dat de handelingen dienden ter voorziening zoals is te laste gelegd, dan is weer a. uitgewerkt, doch kon worden beweerd:

- b. dat het opzet van gerequireerden niet op die diensten, zoals te laste gelegd, gericht was;

Het bewijs van dit opzet in de zin van „oogmerk” of „zekerheids-„bewustzijn” was moeilijk, wellicht onmogelijk. Of het opzet aanwezig was in de zin van „mogelijkheidsbewustzijn” of „waarschijnlijkheidsbewustzijn” betreft de zuivere *bewijsvraag* van de *dolus eventualis* (beter te spreken van *eventualiter dolus*), welke vraag, gelet op de omstandigheid, dat uit het in het door de B.R.v.C. aangehaalde Rapport VI, bijlage 9a. kan worden afgeleid, dat gerequireerden ook werken hebben doen uitvoeren, zoals twee geschutstorens en een mitrailleurstelling bij een munitiemagazijn, die in het advies van Dr. Hirschfeld verboden waren genoemd, *wel* te beantwoorden is.

Civiele rechtshandelingen bij een leger te velde. Een voorbeeld uit de historie.

Wij ontvingen van de Luitenant Kolonel van de Militair Juridische Dienst Mr H. H. A. DE GRAAFF de volgende inzending:

Op den 5 December 1705 werd door het gerecht der stad Zutphen in tegenwoordigheid van de ontvanger Johan Rauwers als gemachtigde van de Weeskamer, op verzoek van erfgenamen overgegaan tot de opening en de registratie van het besloten testament van zekere *Anna Slinghman*, die uit haar (tweede) huwelijk met *Staet Steenman* een zoon en drie dochters had nagelaten. Het testament sloot echter de zoon, *Hendrick Steenman*, geheel uit ten behoeve van diens dochtertje. De erflaatster deed in haar testament een beroep op haar zoon, om zich bij deze regeling neer te leggen. Voor het gerecht moest nu bewezen worden, dat deze zoon hiertoe inderdaad

bereid was. *Hendrick Steenman* bevond zich echter als cadet ¹⁾ bij de Nederlandse troepen in Portugal ²⁾ en verkeerde derhalve in de onmogelijkheid, een desbetreffende verklaring op de gebruikelijke wijze voor een Nederlandse notaris of een rechterlijke instantie af te leggen.

Niettemin konden de erfgenamen een akte produceren, waarmede het Zutphense gerecht genoeg nam, en welke dan ook in het protocol werd geregistreerd. Curiositeitshalve vermelden wij hier aanhef en slot van deze akte.

„Wij ondergescreven Officieren van het Regiment van den Heere „Overste en Majoor *Henr. van Weelderen* ³⁾ doen cond en certificeeren dat voor Ons gecompareert en erschienen is *Hendrick Steenman*, „cadet in de Compagnie van den Heer Capitain *Tengnagel*, militere „rende in ons Regiment en heeft ons vertoont Copie van soodaenighe „testamentaire Dispositie als sijn overledene moeder Juffrou *Anna „Slinghman* laest wed. van wylen den Heere *Johannes Lomeyer* in „sijn leven praedicant binnen de stadt Zutphen op den 6 Mey deses „jaers 1705 heeft opgericht, beteeckent ende besegelt; soo”

. . . . (volgt een verklaring van *Steenman* dat hij zich bij de uiterste wilsbeschikking van sijn moeder neerlegt)

„In waerheits oirconde hebben wy officieren nevens den Comparrant desen met eygenen handen geteeckent en gesegelt, oock deselve „door den Auditeur Militair hier toe gerequireert doen subscriberen. „Actum tot Sousel ⁴⁾ in Poortugal den Elvden July een Duysent „seven hondert en vyv.

„(Laeger stont)

„en was geteeckent

„*H. Steenman.*

„*Welmer Henr. Bentinck*

„*Otto Caerl Verwit*

„*D. Martini*

„*Delefortgrie*

„(ende Laeger stont)

„Aldus gepasseert in praesentie van my, Auditeur-Militair, ten daege, jaer en plaetse voorscreven

„*Laurens Overbeeck*

1) Als cadet dienden in die tijd niet uitsluitend jeugdige lieden!

2) Zie de bijdrage „Een vonnis van de Krijgsraad te Abrantes 19 Juni 1704” op blz. 437 vlg. van de vorige jaargang.

3) Mogelijk is de naam niet geheel juist vermeld; ik vind althans in deel VII van „Het Staatsche Leger” op blz. 307 genoemd zekere *Gÿsbrecht van Welderen* als kolonel--commandant van het Regiment Fagel, met bestemming naar Portugal in 1703. Het woord „Overste” in de aangehaalde acte betekende in die tijd „kolonel”. Van Welderen was echter slechts „kolonel--commandant”, omdat de luitenant-generaal Fagel de echte, betaalde commandant van het Regiment was. Van Welderen moest genoeg nemen met de titel, hij genoot slechts tractement als majoor! (Voor „en” in deze copie zal wel „ende” moeten worden gelezen. Red.)

4) De naam is niet duidelijk leesbaar.

„Accordeert met d'acte en minute origineel die onder my, Auditeur-Militair, berust,

„Quod attestor *Laurens Overbeeck* 5).”

Al wordt hier dan niet gesproken van een krijgsraad, wij zien toch iets wat, vooral wegens de door de Auditeur-Militair vervulde rol, zeer veel van een krijgsraad wegheeft, optreden in een zuiver civielrechtelijke aangelegenheid. Wij zullen waarschijnlijk tevergeefs zoeken naar een officiële regeling, welke aan een op dergelijke wijze verleden akte rechtskracht toekende. Maar kon een in den vreemde dienende militair iets anders doen? Zeer terecht heeft het Zutphense gerecht deze akte dan ook geaccepteerd.

Het is bekend dat de krijgsraden zich in de 17e en 18e eeuw herhaaldelijk inlieten met civielrechtelijke aangelegenheden, ook van contentieuse aard, zoals vorderingen van de ene militair op de ander. Geschiedde zulks binnen de landsgrenzen, dan is het begrijpelijk, dat tegen een dergelijke gang van zaken bezwaar werd gemaakt door de bevoegde civiele instanties. En met het oog hierop zal ook wel in art. 298 van de Staatsregeling van 1798 uitdrukkelijk zijn bepaald, dat het volk van oorlog, zonder onderscheid van rang, „in „alle civile zaken” alleen aan den burgerlijken rechter onderworpen bleef.

Bij het optreden in den vreemde echter, onder omstandigheden welke het inschakelen van de plaatselijke civiele instanties onmogelijk of ongewenst maakten, kon in vele gevallen een aanvaardbare oplossing worden verkregen door inschakeling van officieren-zegeleers, al dan niet officieel in krijgsraad-verband, voor het afgeven van attestaties, het bekrachtigen van akten enz.

Onnodig te zeggen, dat ook heden ten dage onder bepaalde omstandigheden de behoefte aan dergelijke nood-oplossingen zich kan voordoen. Door de wet is voorzien in het opmaken van akten van overlijden te velde (art. 61 B.W., zie hieromtrent laatstelijk Legerorder 1951 no. 109) en het verlijden van uiterste willen te velde en in afgesneden plaatsen (art. 993 en vlg. B.W., art. 32 Oorlogswet, modellen in het in 1940 in gebruik zijnde Oorlogszakboek).

De practijk kan nog andere voorzieningen wenselijk maken, waarbij wellicht een nuttig gebruik kan worden gemaakt van de officieren van de Militair-Juridische Dienst, die thans hun plaats in de legerorganisatie hebben ingenomen.

In dit verband zij er op gewezen, dat de nieuwe Amerikaanse „Uniform Code of Military Justice” 6) in article 136 o.m. de

⁵⁾ Laurens Overbeeck verwierf zich al eerder onsterfelijkheid in dit tijdschrift: zie M.R.T. XLIV blz. 438, waar hij vermeld staat als ondertekenaar (ter ordonnantie van de Krijgsraad) van een vonnis. Men bedenke, dat tot 1912 toe de Auditeur-Militair tevens fungeerde als Secretaris van de Krijgsraad (hetgeen thans nog slechts mogelijk is bij een temporaire krijgsraad, zie art. 262 R.L.).

⁶⁾ Zie een korte bespreking van dit nieuwe Amerikaanse wetboek in M.R.T. XLIV blz. 63. Een zeer duidelijke bewerking verscheen bij Combat

summary courts martial, judge-advocates en legal officers bevoegd verklaart om op te treden als notaris en als consul der Verenigde Staten ten behoeve en ten aanzien van leden van de gewapende macht, waar ook ter wereld zich bevindende.

Overzicht van de zaken behandeld door de Krijgsraad voor de Zeemacht te 's-Gravenhage gedurende het vierde kwartaal 1951.

Zaken afgedaan in het vierde kwartaal 1951		Personen, op wie de zaken van de kolommen 1 en 2 betrekking hebben				Terugverwezen naar de Commanderende Officier	Personen, vermeld in de kolommen 3, 4, 5 en 6 zijn te verdelen als volgt:				
Bij vonnis	Buiten strafproces (art. 74 W. v. S.)	vermeld in kolom 1		vermeld kolom 2			Veroordeelden:			Vrijgesproken	Transactie
		Officieren	Onderofficieren en manschappen	Officieren	Onderofficieren en manschappen		Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk	Onvoorwaardelijk en voorwaardelijk (gecombineerd)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
93*	198	2	91	27	171	1	44	24	20	4	198

*) w.o. 31 militaire delicten, 55 commune delicten en 1 overtreding.

Overzicht van de zaken behandeld door de Krijgsraad voor de Zeemacht te 's-Gravenhage gedurende het eerste kwartaal 1952.

Zaken afgedaan in het eerste kwartaal 1952		Personen, op wie de zaken van de kolommen 1 en 2 betrekking hebben				Terugverwezen naar de Commanderende Officier	Personen, vermeld in de kolommen 3, 4, 5 en 6 zijn te verdelen als volgt:				
Bij vonnis	Buiten strafproces (art. 74 W. v. S.)	vermeld in kolom 1		vermeld kolom 2			Veroordeelden:			Vrijgesproken	Transactie
		Officieren	Onderofficieren en manschappen	Officieren	Onderofficieren en manschappen		Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk	Onvoorwaardelijk en voorwaardelijk (gecombineerd)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
76*	213	—	76	33	180	—	38	14	21	3	213

*) w.o. 58 militaire delicten, 16 commune delicten en 2 overtredingen.

Forces Press, Washington D.C. van de hand van Colonel *Frederick Bernays Wiener* van het Judge Advocate General's Corps, USA, onder de titel „Uniform Code of Military Justice, explanation, comparative text and commentary”.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Het voorlopig arrest

door

F. KALSHOVEN,

Luitenant ter zee (A) der 2e klasse.

Bij beschikking van de Commandant Zeemacht Nederland van 24 April 1951 n° 060061/053623 werd een order van blijvende aard vastgesteld, handelende over voorlopig arrest in geval van diefstal ¹⁾).

Over inhoud en formulering van deze order, speciaal voor wat betreft de laatste drie alinea's, zou ik enige opmerkingen willen maken.

¹⁾ De tekst luidt:

O.B.A.Z.N. 131

VOORLOPIG ARREST

1. Het is gebleken, dat een aanzienlijk percentage van de naar de zeekeijgsraad te verwijzen strafzaken betrekking heeft op diefstallen ten nadele van medeschepelingen.
2. Dit betreft dan nog uitsluitend de gevallen waarvan de dader kon worden ontdekt, want behalve deze zaken zijn er talrijke gesignaleerde diefstalgevallen, die niet konden worden opgehelderd en waarvan de dader dus onbekend bleef.
3. Zo werden in October 1950: 22, in November: 17, in December: 17, in Januari 1951: 22 en in Februari: 30 gevallen van diefstal van min of meer ernstig karakter gerapporteerd, waarvan de daders niet konden worden opgespoord. Derhalve bijna 80 diefstallen in 5 maanden tijds!
4. Aan de hand van de ten dienste staande gegevens werd dan ook vastgesteld, dat het aantal gesignaleerde diefstallen in plaats van af te nemen, zich in stijgende lijn beweegt.
5. Het behoeft geen betoog, dat dit zeer bedenkelijke euvel, dat geleidelijk een verontrustende vorm begint aan te nemen, krachtig dient te worden bestreden; enerzijds door het toepassen van deugdelijke maatregelen van interne contrôle en door de leden der bemanning met nadruk en bij herhaling onder het oog te brengen, dat zij de hun toebehorende gelden, kostbaarheden, kledingstukken enz. zo veilig mogelijk dienen op te bergen, anderzijds door een streng optreden tegen een ontdekte dader.
6. Wellicht ten overvloede wordt in verband hiermede de aandacht gevestigd op de, krachtens het bepaalde in art. 4 RZ, aan de commanderende officier, tijdens het stadium van het opsporingsonderzoek, toegekende bevoegdheid beslissingen te nemen, inzake het al of niet opleggen van voorlopig arrest dan wel het bestendigen van een zodanig opgelegd arrest.
7. Het is gewenst om in alle gevallen van diefstal, waarin de dader kan worden aangewezen, deze in voorlopig arrest te stellen en daarin te houden tot door de commandant zeemacht Nederland, na ontvangst van het desbetreffende rapport ex art. 8 RZ terzake, eventueel anders mocht worden beslist.
8. Mocht de C.O. in bepaalde gevallen de noodzaak van het bestendigen van het voorlopig arrest betwijfelen dan wordt in overweging gegeven hieromtrent ondershands het advies van de fiscaal bij de zeekeijgsraad in te winnen.

In al. 6 wordt gewezen op de bevoegdheid van de commanderende officier, beslissingen te nemen inzake het al dan niet opleggen van voorlopig arrest dan wel het bestendigen van een reeds opgelegd arrest (waarbij wel art. 4 maar niet 5 e.v. RZ genoemd werd). In al. 7 leest men, dat het *gewenst* is in alle gevallen van diefstal met bekende dader deze in voorlopig arrest te stellen *en daarin te houden*, en de verdere beslissing terzake over te laten aan de vlootvoogd; terwijl al. 8 *in overweging geeft* om, mocht de C.O. de wenselijkheid van in arrest houden in een bepaald geval betwijfelen, hieromtrent *ondershands* het advies van de fiscaal bij de zee krijgsraad in te winnen.

Uit de tekst — die over krijgstuchtelijke afdoening niet spreekt — leest men de mening, dat de C.O. in het stadium van het opsporingsonderzoek en daarna de bevoegdheid heeft, aanvankelijk te beslissen over arrest en daarna deze beslissing te herzien naar hem goedgeeft.

Ligt deze opvatting verankerd in de wet, i.e. in de Regtspleging bij de Zeemagt? Hoe summier de opsporing door- en de daartoe benodigde bevoegdheden van de C.O. ook mogen zijn geregeld in de Eerste Titel van die wet — de titel is blijkbaar meer speciaal bedoeld om een regeling te geven van de tegen militairen der zeemacht te verlenen rechtsingang — toch lijkt mij een zeker systeem ook t.a.v. het voorarrest daarin aanwezig.

Achtereenvolgens vindt men in die titel:

- a. de bevoegdheid van de meerdere om arrest aan te zeggen (artt. 2, 3);
- b. de bevoegdheid van de C.O. om dit arrest te continueren of op te heffen, en om alsnog arrest op te leggen (art. 5);
- c. de bevoegdheid van de verwijzingsofficier om te bepalen, of de beklagde al dan niet in arrest zal worden gesteld of zal blijven (art. 9).

Art. 4 schrijft voor, dat van het onder a. bedoelde arrest terstond zal worden gerapporteerd aan de C.O.. Ergo is het niet de bedoeling, dat de meerdere zelf (of zelfs een andere willekeurige meerdere) nog veranderingen in het opgelegde arrest aanbrengt. Vgl. tevens art. 49 WK, waar t.a.v. het krijgstuchtelijke vlak deze bedoeling explicite staat vermeld. Zo is ook aan de verwijzingsofficier de bevoegdheid gegeven, éénmaal een beslissing over het arrest te nemen; daarna gaat deze bevoegdheid over naar de Krijgsraad.

Consequent zou zijn, dat ook de C.O. slechts éénmaal vermag te beslissen in de arrestquaestie; en dat hij — evenals de meerdere ná het constateren van het feit en de verwijzingsofficier ná zijn beslissing tot verwijzen — deze ene beslissing dient te nemen *na* zijn onderzoek van de zaak. Dit aldus geconstrueerde tijdstip der beslissing wordt echter weersproken door drie factoren, en wel:

- 1°. doordat in art. 5 onderzoek en arrestbeslissing nevensgeschikt zijn;
- 2°. door het woord „aanvankelijk” in dat artikel;

3°. door de inhoud van art. 6.

Ad 1um. Door deze nevenschikking wordt verband gelegd tussen het te houden onderzoek en de arrestpositie.

Ad 2um. De C.O. bepaalt, of de verdachte al dan niet aanvanke-lijk . . . enz. Dit kan toch wel niet anders betekenen, dan dat deze beslissing genomen wordt „aanvankelijk” d.i. *bij de aanvang* van het onderzoek; immers er bestaat verband tussen onderzoek en arrest.

Ad 3um. Leest men art. 5 aldus, n.l. dat de C.O. bij het ter hand nemen van het onderzoek bepaalt of de verdachte . . . enz., dan past art. 6 in het systeem. Dan moest inderdaad worden voorgeschreven, een verdachte wiens onschuld bij (gedurende) dat onderzoek aan het licht kwam, uit arrest te ontslaan. Zou men echter in art. 5 willen lezen, dat de C.O. (uitsluitend of tevens) *na* onderzoek bepaalt wat met het arrest zal gebeuren, dan is art. 6 een overbodige luxe; ik kan mij tenminste moeilijk een situatie voorstellen, waarin een C.O. op grond van zijn overtuiging, dat verdachte *onschuldig* is, deze in arrest houdt!

De conclusie is dus, dat art 5 RZ aan de C.O. opdraagt, de zaak te onderzoeken en daarbij *allereerst* te bepalen, of hij arrest al dan niet noodzakelijk acht. En daarmee is dan voor de duur van het onderzoek de kous af. Want — en hier komt mij weer art. 6 te hulp — op het moment dat onschuld blijkt, moet verdachte uit arrest worden ontslagen; a contrario dient dit niet te gebeuren, indien zijn onschuld niet gebleken is. In dit laatste geval zijn er nog verschillende mogelijkheden (artt. 7 en 8): of de C.O. constateert dat het feit een krijgstuuchtelijk vergriep oplevert, of hij twijfelt hieraan dan wel meent dat uitsluitend de krijgsraad competent is. Bij toepassing van art. 7 sluit de straf aan op het arrest, wordt evt. geheel of gedeeltelijk daardoor geconsumeerd. Heeft de C.O. noch art. 6 noch art. 7 toepasselijk bevonden, dan rapporteert hij ex art. 8 aan de verwijzingsofficier; over de mogelijkheid, dat de C.O. daarbij ook maar iets aan het door hem aanvankelijk bepaalde arrest zou wijzigen, wordt niet gerept.

Zo zie ik dus het stelsel: Aan de C.O. wordt gerapporteerd dat X. enig feit heeft bedreven. Hierop zegt de C.O.: „X. blijft of gaat in „arrest” of „X. blijft op vrije voeten of wordt uit arrest ontslagen”; voorts laat hij de zaak onderzoeken. Blijkt X. onschuldig, dan wordt hij onmiddellijk door de C.O. uit arrest ontslagen. Is het feit voor krijgstuuchtelijke afdoening vatbaar, dan verschijnt X. op parade en wordt gestraft. In *alle andere gevallen* blijft de arrestpositie van X. zoals daarover door de C.O. was beschikt, totdat de verwijzings-officier zijn beslissing neemt.

De wetgever kan zich wel nauwelijks de illusie gemaakt hebben, hiermee het probleem dat het arrest tijdens en na het „opsporings-„onderzoek” voor de C.O. betekent, uitputtend en bevredigend geregeld te hebben. Richtlijnen inzake het arrest worden niet gegeven; een verband met strafvordering is niet gelegd, alhoewel een militair

— die juist sinds 1814 terzake van alle strafbare, niet-fiscale feiten justitiabele van de militaire rechter is geworden — zijn strafbaar feit ook aan de wal kan plegen, waar de C.O. niet bevoegd is een onderzoek te houden.

De C.O. behoeft een ruimere bevoegdheid, en wel voornamelijk omdat het onderzoek, zeker in een enigszins ingewikkelde potentiële strafzaak, tijd vergt; gedurende die tijd is de C.O. de enige autoriteit, bevoegd om over het arrest te beslissen; en het is toch al te mal, dat in een ontwikkelde rechtsstaat een verdachte — die eenmaal in arrest gesteld is — daarin zou moeten blijven totdat alle fasen van het opsporingsonderzoek achter de rug zijn, — enkel en alleen omdat de wet het ontslag uit arrest tijdens onderzoek niet kent. Dit is te kras, zelfs voor een militaire maatschappij!

Het merkwaardige is, dat in tegenstelling tot deze summere wettelijke regeling, het probleem voor de C.O. complexer is dan voor de burgerlijke justitie-organen. Inderdaad betreft het hier een justitiële bevoegdheid van de C.O., immers een door de wet verleende bevoegdheid tot het opleggen van justitiëel voorarrest. Maar bij zijn beslissing(en) terzake wordt de C.O. geleid door verschillende overwegingen, die ik als volgt zou willen splitsen:

- 1°. justitiële overwegingen,
- 2°. het militair belang,
- 3°. maatschappelijke opportuniteit.

Ad 1um. Hier zal hij aansluiting dienen te zoeken bij het **Wetboek van Strafvordering** en rekening kunnen houden met de daar aangegeven richtlijnen betreffende noodzaak of wenselijkheid van arrest.

Ad 2um. Het intact houden van zijn militair onderdeel is een hoofdtak van de commanderende officier. Hij zal daarom tevens dienen te overwegen of er gevaar voor aantasting van de militaire organisatie blijkt aanwezig te zijn. Deze overweging kan hem enerzijds doen besluiten wel arrest op te leggen wanneer hij dit op grond van 1°. niet zou doen (gevaar voor ondermijning van de geest in het onderdeel, gevaar dat anderen tot gelijk of verwant misdrijf — afwezigheids- of ondergeschiktheidsdelicten — aangezet worden); anderzijds is het omgekeerde mogelijk indien, door verdachte te onttrekken aan het militair verband en aan zijn taak daarin, een nadeel ontstaat dat i.e. zwaarder weegt dan het „belang van het „onderzoek”.

Ad 3um. Het is goed niet uit het oog te verliezen, dat behalve de reeds genoemde punten, resp. berustend op de justitiële en de militaire verhouding tussen C.O. en verdachte, een derde groep relaties bestaat met een „burgerlijk” karakter. De C.O. neemt ook — tot op zekere hoogte — een plaats in te vergelijken met die van bv. de werkgever, de logementhouder, de huisbaas, de houder van eethuis en café. Al deze figuren hebben in de burgermaatschappij een scala van bevoegdheden tot hun beschikking t.o.v. een tot hen in relatie staand individu. Zo staat het aan een werkgever die een dief onder zijn werkvolk ontdekt, vrij deze op staande voet te ont-

slaan, hem te schorsen of over te plaatsen, of hem een waarschuwing te geven; het feit kan hij aangeven of volkomen verzwijgen, al naar hem goeddunkt.

In de militaire maatschappij mist de C.O. deze bevoegdheden. Een gepleegd strafbaar feit kan hij niet buiten de militair-justitiële sfeer houden: voor hem bestaat de verplichting te rapporteren aan de vlootvoogd, ook indien hij bv. als werkgever van het feit geen melding gemaakt zou hebben. Anderzijds kan hij evenmin een delinquent op staande voet uit de militaire dienst ontslaan, ook niet wanneer hij oordeelt dat de man in „zijn” dienst niet te handhaven is. Slechts is zijn beslissing al-dan-niet arrest, en door te bepalen op welke wijze dat arrest evt. zal worden ondergaan, kan hij verdisconteren wat hem maatschappelijk opportuun voorkomt; de verdachte tijdelijk aan het milieu onttrekken dat door zijn daad is verstoord, of hem op vrije voeten laten waar hij hem als burger ongemoeid gelaten zou hebben, enz. (Hier zijn die lichte gevallen welke voor krijgstuuchtelijke afdoening vatbaar zijn, buiten beschouwing gelaten).

Om deze redenen is het derhalve wenselijk, dat de C.O. in een zaak zijn oordeel over de noodzaak van voorarrest herhaaldelijk kan herzien: omdat zijn onderzoek zelfs geruime tijd kan vergen, en omdat hij gedurende en na die tijd telkens weer alle bovengenoemde factoren in rekening moet kunnen brengen, waarbij telkenmale een andere overweging de doorslag zal kunnen geven.

In de practijk ziet men dan ook herhaaldelijk het volgende gebeuren: Een verdachte wordt aanvankelijk in arrest gesteld; na korte tijd legt hij een bekentenis af, en de door het misdrijf verworven of daarbij gebruikte goederen zijn in beslag genomen. De verdachte — die goed beoordeeld is — is van het plegen van het misdrijf zelf geschrokken en er bestaat geen vrees voor herhaling; bovendien bekleedt de verdachte een nuttige functie in de militaire samenleving. In dit geval ontslaat de C.O. de verdachte uit het opgelegde arrest. Enige tijd later, wanneer het proces-verbaal gereed is en alle administratieve bescheiden compleet zijn, rapporteert hij door tussenkomst van de fiscaal aan de vlootvoogd, die nog weer later de beslissing van de C.O. bekrachtigt en verdachte op vrije voeten laat. Aldus wordt menigmaal een onnodig arrest van 14 dagen tot een maand of langer vermeden in het belang van de man en van de militaire maatschappij.

Wil deze gang van zaken in overeenstemming met de wet zijn, dan dient men art. 5 RZ te lichten uit het boven geschetste verband en, afzonderlijk gelezen, het te interpreteren alsof er stond: „... en „(gedurende en na het onderzoek telkens weer) bepalen, of de verdachte al dan niet aanvankelijk in arrest zal worden gesteld of „gehouden”. De tekst van het artikel op zichzelf beschouwd wordt aldus niet geschonden; er staat immers niet voorgeschreven in *dat* artikel, dat de C.O. slechts eenmaal mag beslissen over het aanvankelijk arrest. Dat door deze interpretatie art. 6 een overbodige be-

paling wordt is een gering nadeel vergeleken bij het grote voordeel, dat aldus de C.O. de zo dringend nodige ruimte krijgt voor het juist uitoefenen van zijn justitiële bevoegdheid! — Deze uitleg wordt blijkbaar ook gehuldigd door de vlootvoogd in Nederland, daar hij immers aanleiding zag thans voor het speciale geval van diefstal een enger voorschrift te geven.

Tenslotte valt nog op (al. 8), dat de vlootvoogd de hem terzijde staande justitiële autoriteit als zodanig aanbeveelt aan zijn commandanten. Volgens de RZ blijft de fiscaal passief zolang de zaak bij de C.O. in onderzoek is. Mocht deze laatste daarbij advies verlangen, dan staat hem zijn officier van administratie ter beschikking; hij kan zich ook wenden tot de intendant of tot de stafofficier justitiële zaken. Tenslotte zou hij eventueel in een hem bijzonder ingewikkeld voorkomende zaak, zijn licht kunnen opsteken — ondershands natuurlijk! — bij de fiscaal, militair-juridisch deskundige ratione officii.

Maar thans ligt de figuur anders: het ligt voor de hand, dat de vlootvoogd niet volstaat met het in overweging geven van advies te vragen, maar ook aan dat advies zijn steun niet zal onthouden. In de practijk ziet men op het ogenblik, dat nagenoeg alle dieven die verwezen worden, in arrest verblijven; en indien een C.O., zonder of tegen het advies van de fiscaal, „eigendunkelijk” een van diefstal verdachte op vrije voeten stelde, wordt deze bij verwijzing prompt weer in arrest gesteld. De conclusie lijkt dan ook gewettigd, dat hier een gesanctioneerde invloed is toegekend aan de fiscaal in een stadium van de zaak waarin de wet van 1814 die invloed niet kent.

De driehoeksverhouding commanderend officier — verwijzings-officier — fiscaal blijft immer actueel!

November 1951.

Het Europese leger komt !

door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Sinds mijn laatste beschrijving van hetgeen de nieuwsbladen ons bericht hebben over de mogelijkheid van het instellen van een Noord-Atlantische Krijgsmacht (zie blz. 317 v. van deze jaargang) is er weer goed nieuws: tot de oprichting van een Europese Defensie-Gemeenschap is besloten en een Europees leger zal worden gevormd. Ook nu werd er volgens die berichten niet gesproken over een Europese zeemacht en over een Europese luchtmacht. Ook nu werd aan een Noord-Atlantische krijgsmacht nog niet meer dan oppervlakkige aandacht geschonken. Maar wij mogen ons al verheugen in hetgeen bereikt is, al heeft men zich nog geen rekenschap gegeven van de noodzaak — ook en niet het minst om financiële redenen — dat naast deze geïntegreerde krijgsmacht de nationale krijgsmachten behoren te verdwijnen.

Er komt derhalve een supra-nationale krijgsmacht, welke — op de duur — zal moeten absorberen alle thans nog bestaande nationale strijdorganisaties. Zo ging het in onze tachtigjarige oorlog toen onze soevereine provinciën onder druk van oorlogsnoodzaak moesten overgaan tot organisatie van een nationale, tevens supra-provinciale krijgsmacht, welke instelling meebracht het afstaan van het hiermede verband houdende deel van elks soevereiniteit, meebrengende de zekerheid dat voortaan provinciale oorlogen niet meer mogelijk zouden zijn.

Deze supra-provinciale krijgsmacht maakte de instelling nodig van een supra-provinciale, dus nationale staatsinrichting. Reeds bestond het college der Staten-Generaal samengesteld uit personen, die de provinciën en hun Staten-provinciaal zouden vertegenwoordigen bij de bespreking van gemeenschappelijke belangen. De integratie van provinciale defensie-belangen, ongelijk kostbaar voor verschillende Unie-genoten, zou in onderling overleg worden vastgesteld en bekostigd zowel die voor de Republiek der Verenigde Nederlanden als die voor haar overzese belangen. Want de territoiren der West-Indische bezittingen waren geleidelijk, door occupatie in naam der Staten-Generaal, in eigendom overgegaan aan de Republiek en ook de defensie van andere overzese belangen was voor op zich zelf aangewezen provinciën te omslachtig en te kostbaar.

De omvorming van de Staten-Generaal tot de hoogste macht van de Republiek werd bevestigd bij de Unie van Utrecht in 1579. Maar reeds vóórdien had de samenstelling van de nationale krijgsmacht maatregelen nodig gemaakt van militair-strafrechtelijke aard om in die krijgsmacht orde en tucht te doen handhaven. Daar deze krijgsmacht nog niet uit de republikeinse bevolking werd gerecruteerd maar uit huurtroepen werd samengesteld, werden de nodig geachte

maatregelen in beschikkingen van de opperbevelhebber opgenomen, de zogenaamde articulbrieven, welke in zekere zin als dienstvoorwaarden en tevens als omschrijving van de rechtspositie van die militairen werden beschouwd. Want de provinciale souvereiniteit bracht mede, dat de vaststelling van het strafrecht, voor zoveel deze niet krachtens stedelijke handvesten in handen aan locale overheden was overgelaten, regionaal geschiedde. Met deze talrijke wetgevingen van verschillende inhoud en uitvoerbaarheid konden mobiele troepen onmogelijk rekening houden. Zij hadden dus eigen strafrecht nodig niet alleen voor militaire maar ook voor commune delicten.

Deze vluchtige schets van de eerste ontwikkeling van onze nationale defensie maakt duidelijk, dat en waarom thans gestreefd is naar de organisatie van een supra-nationale staatkundige eenheid, aan welker gezag de supra-nationale krijgsmacht zal zijn onderworpen. Bovendien waren er nog andere belangen, welker behartiging reeds supra-nationaal overleg in het leven had geroepen, een overleg, dat geleid had tot de erkenning van de noodzaak, dat een supra-nationaal organisme de leiding hiervan in handen moet nemen. In het midden latende aan welke belangengroep het initiatief in deze toekomt, een feit is, dat ter gelegenheid van het laatste militair overleg — dat tot de instelling van een Europese Defensie-Gemeenschap heeft geleid — tot uiting kwam de drang tot eenheid in deze organisatie-plannen.

Aan deze drang om te komen tot supra-nationale eenheid heeft — en dit mag Nederland zich tot een groot voorrecht rekenen — H.M. Koningin *Juliana* een krachtige stoot gegeven toen Zij in Haar rede, op 18 April 1952 te San Francisco gehouden, volgens de dagbladen o.a. heeft gezegd: „Verschillende groepen van de mensheid „op grote zowel als op kleine schaal, zijn van elkaar gescheiden. „alsof zij tot zekere starheid zijn bevroren. Menselijk gezien schijnt „het onmogelijk hen tot elkaar te brengen, maar het besef van de „grote menselijke gemeenschap is er op de achtergrond altijd . . . „Gezien tegen de achtergrond van 't gemeenschappelijke lot van „één planeet, schijnen strijd en oorlog meer en meer een dwaasheid. „Zij zijn ondenkbaar tussen de afzonderlijke staten van de U.S.A.: „het is tevens ondenkbaar dat zij zouden ontstaan in West-Europa „evenmin als tussen Amerika en de West-Europese landen.

„Het gevolg daarvan is slechts, dat zij eens onmogelijk zullen zijn „tussen de grote politieke groeperingen van de wereld. Maar er kan „geen einde aan worden gemaakt van één kant uit, maar alleen maar „door „goodwill” van de kant van alle betrokkenen.”

Als een gebrek aan deze „goodwill” had men reeds aangemerkt het verzet van Engeland tegen het Europese federalisme. Dit misverstand is nu volgens een ander courantenbericht opgeheven. Engeland was, zo luidt dit bericht, evenals de Scandinavische landen van oordeel, dat de Europese eenheid tot stand moet komen door functionele, intergouvernementele samenwerking op vele gebieden, doch zonder formeel afstand te doen van souvereiniteit en zonder supra-

nationale lichamen. Doch Engeland heeft thans onder leiding van *Anthony Eden* zijn negatieve houding opgeheven. Verlangd wordt een organische unie op het vasteland, voortspuitende uit werkelijke belangen en uit psychologische noodzakelijkheden. Dit verlangen wil Engeland niet tegenwerken en het is bereid om zijn tot dusverre aan verschillende Europese staten toegezegde functionele samenwerking ook te doen gelden ten aanzien van de West-europese Unie. Dit streven naar eenheid kwam tot uiting in het Plan-*Schuman* en nu weder in de Europese Defensie-gemeenschap. Engeland verwacht dan ook de aanvaarding van de door *Eden* voorgestelde reorganisatie van de Raad van Europa en het aangaan van een langdurig bondgenootschap met de Europese-Defensie-Gemeenschap.

Korte tijd hierna, op 9 Mei 1952, is het verdrag over deze Gemeenschap te Parijs geparafeerd door de vertegenwoordigers van zes bij het Noord-Atlantisch Verdrag aangesloten staten. De deelnemers zullen nu een gezamenlijke land-, zee- en luchtmacht onder één gezamenlijke generale staf en één commando samenbrengen. Om te voorkomen dat een toekomstige regering van een verenigd Duitsland zich uit deze Gemeenschap zal terugtrekken en een eigen leger zal opbouwen, hebben Amerika en Engeland zich verbonden een dergelijke schending van het verdrag te beschouwen als een vijandige daad, welke onmiddellijk zou leiden tot overleg met Frankrijk en met de andere bij de Gemeenschap aangesloten landen om tot tegenmaatregelen te komen. Het uit de Gemeenschap tredende land, ook als het een ander dan Duitsland is, zal onmiddellijk de Britse en de N.A.T.O.-garanties aan de Gemeenschap verspelen. Het Europese leger komt onder bevel van de S.H.A.P.E. (het hoofdkwartier van de N.A.T.O. in Europa).

De nationale divisies zullen worden samengevoegd in Europese legercorpsen van twee of drie divisies met niet meer dan twee nationaliteiten in één legercorps.

Op het Europese leger oefent een *Commissariaat* van negen man contrôle uit. Deze mannen worden naar bekwaamheid benoemd via de Ministerraad van dit leger bij eenstemmigheid van de regeringen. Slechts twee leden mogen van dezelfde nationaliteit zijn. Het Commissariaat heeft zeggenschap over opleiding, bewapening, uitrusting en soldij der troepen en over uitvoering van de begroting.

De *Ministerraad* zal bestaan uit zes leden, zijnde ieder een Kabinetminister uit een der deelnemende landen, en is verantwoordelijk aan:

De Assemblée voor het Europese leger, bestaande uit 21 Fransen, 21 Duitsers, 21 Italianen, 10 Belgen, 10 Nederlanders en 4 Luxemburgers. Haar taak is o.a. de goedkeuring van de begroting van het Europese leger.

De inkomsten op deze begroting moeten eenstemmig worden goedgekeurd; de uitgaven vereisen voor goedkeuring een meerderheid van twee-derde.

Voorts zal er een *Hof van Justitie* komen, dat waarschijnlijk in

den Haag zal zetelen. Volgens een later courantenbericht zal dit Hof in de gevallen en onder voorwaarden welke nog in een afzonderlijk protocol moeten worden vastgesteld, worden bijgestaan door een rechterlijke organisatie, in welke met name rechtbanken met Europese status worden voorzien.

Het Hof mag zich op verzoek van een der deelnemende landen, van de Raad van Ministers of van de Assemblée uitspreken over een eis tot vernietiging van beslissingen of aanbevelingen van het Commissariaat op grond van onbevoegdheid, belangrijke vormgebreken, schending van het verdrag of van uitvoeringsvoorschriften of van „détournement de pouvoir”; van beslissingen van de Raad van Ministers op verzoek van een der deelnemende landen of het Commissariaat, maar in dat geval slechts op grond van onbevoegdheid of van belangrijke vormgebreken.

Het mag zich voorts uitspreken over geschillen ten aanzien van civiele aansprakelijkheid van de Gemeenschap en betreffende de status van haar personeel in de gevallen en onder de voorwaarden, welke in het protocol zullen worden vastgesteld. Het Hof mag voorts uitspraak doen op strafrechtelijk gebied zoals dit nog nader in een protocol zal worden vastgesteld.

Belangrijk is, dat in afwachting van de unificatie van het militaire strafrecht, een protocol de overgangsregeling vaststellen zal.

Het Hof mag uitspraak doen over:

1. gevallen, in welke arbitrage is voorgeschreven bij door of namens de Gemeenschap gesloten contracten, en
2. alle meningsverschillen tussen deelnemende landen ten aanzien van toepassing van het verdrag, welke niet op andere wijze kunnen worden opgelost.

Een beroep op het Hof heeft over het algemeen geen opschortende werking maar het Hof is bevoegd om, indien het dit nodig acht, schorsing uit te spreken van de uitvoering van een beslissing of aanbeveling, tegen welke het beroep gericht is.

Slechts het Hof is bevoegd om zich uit te spreken over de geldigheid van beslissingen of aanbevelingen van het Commissariaat en beslissingen van de Raad van Ministers, voor het geval een dergelijke beslissing voor een nationale rechtbank wordt bestreden.

De arresten van het Hof mogen worden ten uitvoer gelegd op het grondgebied van de deelnemende landen. De executie geschiedt overeenkomstig het recht van het betreffende land, ook indien het arrest is gericht tegen het land zelf.

Er bleef nog verschil van mening bestaan over de tijdsduur gedurende welke het verkregen accoord over de oprichting van een Europese krijgsmacht geldig zou zijn. Namens de Benelux verklaarde Minister *Stikker* op 23 Mei: „Het verdrag zal gesloten worden „voor 17 jaar met ons of voor 50 jaar zonder ons”. Maar reeds op dezelfde dag kwam Z.E. op deze wel zeer vrijmoedige uitspraak terug na de verklaring van de Franse Minister *Schuman*, dat het nog 17 jaar geldige Noord-Atlantische Verdrag ook na die tijd zou

voortduren ¹⁾); opzegging ervan werd niet verwacht maar ook al zou deze komen, dan zou de opgezegd hebbende deelgenoot niet uit de Europese Defensie-Gemeenschap mogen treden.

Op dezelfde dag, 23 Mei, keurde het te Straatsburg bijeen zijnde Comité van ministers van Buitenlandse Zaken van de Raad van Europa goed het voorstel van de Engelse Minister *Eden* om de verschillende organen der Europese samenwerking, zoals het *Schuman*-plan en de Europese Defensie-Gemeenschap, onder de Raad van Europa te plaatsen.

Kort hierna, op 30 Mei 1952 zijn de verschillende overeenkomsten, ter vaststelling van het resultaat van dit langdurig overleg, te Parijs ondertekend. Inderdaad een grote stap vooruit op de weg naar een Verenigd Europa. Doch er blijft nog veel te wensen. Een staatkundige eenheid zoals het Noord-Atlantisch Verdrag die heeft bedoeld, is nog niet verkregen. Zowel Engeland als de Verenigde Staten hebben zich van elke stap om in deze organisatie te worden begrepen zorgvuldig onthouden. In het bijzonder heeft Engeland zich op het standpunt gesteld dat het Britse Gemenebest een zelfstandige gemeenschap blijft vormen, welke bereid is en deze bereidheid heeft getoond om met de Europese Defensie-Gemeenschap overeenkomsten aan te gaan omtrent onderling te verlenen militaire bijstand door zijn leger, zee- en luchtmacht, welke echter niet in de Europese strijdkrachten zouden worden geïntegreerd. Ook Frankrijk heeft zich uitgelaten, dat dit land ter verdediging van zijn overzeese gebieden een onafhankelijk eigen leger wil behouden.

Deze beslissingen verraden een verholen nationalisme, van hetwelk in beginsel reeds bij het Noord-Atlantisch Verdrag afstand was gedaan. Doch ook hier viel in de omschrijving van het verdragsgebied (art. 6) door uitsluiting van de eilanden vallende onder de rechtsmacht van een der partijen bezuiden de Kreeftskeerkring, te bespeuren dat het doel van het verdrag zich niet zou uitstrekken over de overzeese gebiedsdelen van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Nederland en België in Midden- en Zuid-Amerika, in Zuid-Afrika, in Zuid-Azië en in Australië, waarschijnlijk op grond van de zoëven vermelde Franse — en dus nationale — overweging om dit nationale territorium door nationale krijgsmachten te doen verdedigen. Alleen de Algerijnse Departementen van Frankrijk werden afzonderlijk genoemd, doch van Marokko en Tunis werd niet afzonderlijk melding gemaakt.

Reeds aanstonds na de capitulatie in 1945 van de As-mogendheden liet het zich aanzien, dat het bondgenootschap der tegenstanders uiteen zou vallen. De Russische occupatie van Oostelijk Europa bracht de West-Europese Staten in samengang met de Ver-

¹⁾ Een op 10 Juni 1952 gedateerd couranten-bericht maakt algemeen bekend het initiatief van Minister *Schuman* om de looptijd van het Noord-Atlantisch Verdrag ook te verlengen tot 50 jaren. De rekensom van Minister *Stikker* heeft haar betekenis ook dan nog niet verloren.

enigde Staten en Canada tot meer blijvende samenwerking van welke het Noord-Atlantisch Verdrag de bevestiging is geworden.

Toch bleef het nationalisme zijn invloed behouden toen de grondgedachte van dit verdrag, het vormen van een N.A.T.O.-krijgsmacht, om uitwerking vroeg. Nu was aanvankelijk Engeland spelbreker en trok — omdat het in hoofdzaak ging om aan de verdediging van overzeese gebiedsdelen niet te doen deel nemen door krijgsmachten van andere partijen — Frankrijk als mede-belanghebbende in Zuid-Oost-Azië met zich mede. Zo ontstond de boven bedoelde vreemde figuur: samen verdedigen van gemeenschappelijke in Europa en Amerika gelegen belangen, doch afzonderlijk en zogenaamd zelfstandige verdediging van de buiten dit rayon en voornamelijk in Zuid-Oost-Azië gelegen belangen. En Engeland en Amerika, die zich formeel aan hun plicht tot integratie van hun legers in de Noord-Atlantische krijgsmacht bleven onttrekken, lieten deze samensmelting over aan enige eveneens soevereine bondgenoten, die nu wel genoodzaakt waren om in het belang van deze unificatie de Europese Defensie Gemeenschap te stichten. Met deze Gemeenschap, welke een supranationale staatsrechtelijke organisatie moet worden en die aldus een hogere status verkrijgen zal dan die, welke elk van de beide zich afzijdig gehouden nationale bondgenoten bezitten, wil Engeland wel een verdrag sluiten om zijn deelneming aan de defensie nader te omschrijven. Deze vreemde constructie komt duidelijk uit als men bedenkt, dat de Engelse krijgsmacht bij die samenwerking zou komen te staan onder het gezag van de niet tot deze krijgsmacht behorende opperbevelhebber van de Europese krijgsmacht, in welke zij evenals de voor de koloniën bestemde Franse troepen geïntegreerd behoren te worden en in welke alle bondgenootschappelijke krijgsmachten ingevolge het Noord-Atlantisch Verdrag moeten opgaan. Ook om deze reden is het onjuist, dat art. 6 van dit verdrag de Kreeftskeerkring als grens heeft aangenomen voor de verdediging van belangen welke zich niet aan die begrenzing zal storen.

Een ander gebrek in het gevoerde overleg te dezer zake is, dat men over het hoofd heeft gezien dat nationale contingenten aan de supranationale krijgsmacht bij de inlijving hun nationaal karakter verliezen, supra-nationaal worden en dientengevolge niet meer vallen onder nationale, doorgaans aan territoir gebonden wettelijke voorschriften. Goede Krijgsmachten eisen goede eigen wetten.

Bovendien is de supra-nationale opperbevelhebber niet verplicht om de in nationale contingenten aan zijn gezag onderworpen militairen angstvallig bij elkaar te houden. Zowel bij oefeningen in vreedstijd als in tijd van oorlog kan hij het nodig achten enkele militairen of kleinere militaire eenheden in te delen bij onderdelen van andere nationaliteit, ten gevolge waarvan zij onder bevel komen van voor hen vreemde officieren die volgens hun nationale wetgeving niet zijn militairen en veel minder tot het geven van bevelen bevoegde meerderen. Hiertoe is een supra-nationale militaire strafwetgeving

nodig, welke alle buiten kracht geraakte nationale wetgevingen behoort te vervangen ¹⁾).

Tegenover deze lacune in het overleg staat dan eensklaps het feit, dat er gedacht is aan een supra-nationaal Gerechtshof, bijgestaan door rechtbanken met internationale status, nodig geacht voor rechtspraak in zaken verband houdende met het plan-Schuman en met de Europese Defensie-Gemeenschap. Deze stap om tot supra-nationale rechtspraak te komen, voorlopig ressorterende onder de Raad van Europa, respectievelijk onder de Assemblée voor het Europese leger, verdient alleszins instemming. Welke de bevoegdheden van deze colleges zullen zijn — absolute zowel als relatieve — staat in een zeer oppervlakkige en daardoor onvolledige beschrijving. Dit is te betreuren, omdat de twee genoemde supra-nationale onderwerpen, dat van staal en steenkolen en dat van de krijgsmacht, wat de materie betreft zeer heterogeen zijn. Bovendien zwijgt het verschenen bericht over de supra-nationale rechtspraak en procedure, zodat met name niets vernomen wordt over de samenstelling van het Hof, rechtsprekende in militaire strafzaken, en over de organisatie van krijgsraden (vallende onder de terminologie van rechtbanken met internationale status). Of en in hoeverre men voor de bezetting van deze colleges militaire juristen nodig acht blijft onzeker.

Wel zal dit Hof zekere nader te regelen bevoegdheden verkrijgen in een periode van overgang. Hiermede wordt waarschijnlijk gedacht aan de belangen van staal en steenkolen maar kan moeilijk ook bedoeld zijn het tijdvak gelegen tussen de beschikbaarstelling van nationale contingenten en de inwerkingtreding van een supra-nationale codificatie van militair straf- en tuchtrecht. Dergelijke periode ware namelijk te vermijden. Zodanige overgangs-rechtspraak zou van het Hof eisen zich in te werken in alle nationale militaire en commune strafwetgevingen van de landen, die contingenten aan het supra-nationale leger hebben afgestaan, het doen instellen van voorlopige informatiën in strafzaken en tal van andere ondergeschikte punten, terwijl een procesregeling voor het Hof nog niet eens vastgesteld zou zijn. Ook de tenuitvoerlegging van arresten van het Hof zou moeten geschieden op de basis van nationale wetgevingen, waarbij contrôle van supra-nationale organen en autoriteiten niet is voorbehouden en ontworpen. Bovendien is n.f. overal gebruikelijk, dat de rechter in strafzaken eigen bevoegdheid beoordeelt, zodat de ruimte, welke hierover aan het Hof zou zijn toegedacht, veel te groot is.

Naar het mij voorkomt verdient het aanbeveling om met de meest mogelijke spoed over te gaan tot het ontwerpen van een supra-nationale, immers Noord-Atlantische, codificatie van militair straf- en tuchtrecht, geldend te maken voor alle, al dan niet geïntegreerde, krijgsmachten van de bij het Noord-Atlantisch Verdrag aangesloten partijen. Deze arbeid zal waarschijnlijk minder tijd vorderen dan het regelen van een overgang, in welke regeling moet worden door-

¹⁾ Zie laatstelijk mijn opstel op blz. 318-325 hiervóór.

gezeild tussen en ingegrepen in allerlei nationale wetgevingen van verschillende inhoud en op verschillende grondslagen en stelsels berustende. Bovendien vordert zodanige overgangsregeling een studie van grote verscheidenheid van de militaire juristen, die geroepen zullen zijn om in voorkomende gevallen haar toe te passen en die zich ook bij de berechting van commune delicten nu eens in deze en dan weer in gene nationale strafwetgeving en strafrechtspraak zouden moeten verdiepen.

Daarentegen zal spoedige mogelijkheid van toepassing van eenzelfde voor alle bondgenootschappelijke strijdkrachten geldende militaire strafwetgeving, waarbij slechts nu en dan weinig voorkomende vergrijpen tegen bijzondere niet in de supra-nationale code opgenomen nationale wettelijke voorschriften van commuun strafrecht te berechten zullen zijn, aan de met die toepassing belaste functionnarissen zekere ervaring verschaffen, welke ook in troebele tijden zeer bevordelijk zal blijken te zijn aan een spoedige en behoorlijke jurisdictie.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde Zuid.

Vonnis van 17 October 1951.

President: Lt. Kolonel Mr F. A. J. Deelen; *Leden:* Kapiteins W. H.

Verbeek en F. B. M. Werps.

Raadsman: Mr W. v. d. Grinten.

Valsheid in geschrifte en opzettelijke gebruikmaking van het valse geschrift, door valselyk ondertekenen van het endossement van een postwissel en het verzilveren van die wissel.

De Krijgsraad legt terzake militaire detentie op, gelet op de gunstige beoordeling van beklagde en diens blanco straffenlijst.

In hoger beroep de opleggig van militaire detentie terzake van een commuun misdrijf vernietigd, omdat deze straf slechts kan worden opgelegd indien k r a c h t e n s het W.M.S.R. gevangenisstraf kan worden uitgesproken en dit Wetboek geen bepalingen inhoudt welke straf stellen op valsheid in geschrifte.

Oplegging van voorwaardelijke gevangenisstraf en onvoorwaardelijke geldboete.

(W.M.S.R. artt. 11 en 13-15; Wb.v.Sr. artt. 14a en 225).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. C. H. B., dpl. soldaat bij de Trans. Comp. 2-RAAT, beklagde;

Gezien . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, militair zijnde en als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij het Regiment Aan- en Afvoertroepen, op of omstreeks ..21 Mei 1951 te Tilburg,

„I. opzettelijk na te noemen postwissel, althans het op de keerzijde van die postwissel voorkomende endossement, derhalve een geschrift, waaruit voor de Staat der Nederlanden enige bevrijding van schuld kan ontstaan, althans een geschrift, dat bestemd is om tot bewijs van het feit te dienen, dat de in dat endossement vermelde persoon door de geadresseerde, op de postwissel vermeld, gemachtigd was om het in de postwissel vermelde bedrag te ontvangen, valselijk heeft opgemaakt, met het oogmerk om dit endossement als echt en onvervalst te gebruiken, terwijl uit dat gebruik enig nadeel kan ontstaan, hebbende hij, beklaagde, ten tijde en ter plaatse voormeld, in de formule vermeld aan de keerzijde van de aan mevrouw A. Kaper-Lips geadresseerde postwissel ten bedrage van f 35 luidende: verzoeken het aan ommezijde vermelde bedrag uit te betalen aan: handtekening:, opzettelijk, eigenhandig, valselijk en in strijd met de waarheid achter het woord „aan” geschreven „B.” en achter het woord „handtekening” de naam „A. Kaper-Lips”, althans een naam die daarvoor moest doorgaan in de vorm van een handtekening;

„II. opzettelijk van het sub I genoemde valse geschrift gebruik heeft gemaakt, als ware het echt en onvervalst, terwijl uit dat gebruik enig nadeel kon ontstaan door opzettelijk, ten tijde en ter plaatse voormeld, na het plegen van het sub I genoemde feit, genoemde postwissel, na deze met zijn handtekening te hebben voorzien voor ontvangst van het op de postwissel vermelde bedrag, aan de beambte van het postkantoor aan de Telegraafstraat met de bediening van de uitbetaling van postwissels belast, ter uitbetaling aan te bieden”;

Overwegende . . . enz.;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

I. „*Valsheid in geschrift*”;

II. „*Opzettelijk gebruik maken van het valse geschrift als ware het echt en onvervalst, terwijl uit dat gebruik enig nadeel kan ontstaan*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij respectievelijk artikel 225, lid 1 en lid 2 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat de Krijgsraad, hoewel de ernst van het gepleegde misdrijf, met name het zetten van een valse handtekening, het opleggen van een gevangenisstraf rechtvaardigt, van mening is, dat, gezien de gunstige beoordeling van beklaagde gelijk deze is vervat in de zich bij de processtukken bevindende justitiële verklaring, gezien het feit dat beklaagde gedurende zijn diensttijd geen krijgstuuchtelijke straffen zijn opgelegd en gezien het feit dat beklaagde nimmer tevoren is veroordeeld, ten deze met het opleggen van militaire detentie voor de maximale tijdsduur kan worden volstaan.

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van twee maanden — *Red.*]

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 8 Januari 1952.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Schout-bij-Nacht Brouwer, Luitenants-Generaal Dijkhoorn en Van der Kroon en Schout-bij-Nacht Vreede.

Raadsman: Mr Dr D. J. Hazenberg, advocaat te 's-Gravenhage.

(*Zie het hiervóór afgedrukte vonnis*).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van zes maanden, voorwaardelijk, met een proeftijd van drie jaar, zomede tot een onvoorwaardelijke geldboete van *f* 20 bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 10 dagen;

Overwegende, dat de behandeling van deze zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten Rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straf met de daarop betrekking hebbende overwegingen, omdat de straf van militaire detentie slechts kan worden opgelegd indien *krachtens* het Wetboek van Militair Strafrecht gevangenisstraf kan worden uitgesproken, en in dit Wetboek geen wetsbepaling voorkomt, die straf bedreigt tegen misdrijven, voorzien en strafbaar gesteld in artikel 225 1e en 2e lid van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat na te melden straf in overeenstemming is met de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden, waaronder deze werden begaan alsmede met de persoon van beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan beroep, vervat, en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen — behoudens artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 56 van het Wetboek van Strafrecht — zomede van de artikelen 10, 14a, 14b, 23, 57 van het Wetboek van Strafrecht, 13, 15 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN,

Vernietigt het vonnis waarvan beroep, doch alleen voor zover betreft de aan beklaagde opgelegde straf, en de daarop betrekking hebbende overwegingen;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde tot:

I. een gevangenisstraf voor de tijd van *zes maanden*, met bevel dat deze gevangenisstraf niet zal worden ten uitvoer gelegd, tenzij

het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd van drie jaar heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of zich op andere wijze heeft misdragen, of militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp vallende onder artikel 2, no. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, nos. 2—6 van die Wet of onder artikel 1 van het Koninklijke Besluit van 27 Juni 1944, Staatsblad E. 53;

II. — onvoorwaardelijk — een geldboete van *f* 20 (twintig gulden) met bepaling, dat die geldboete bij gebreke van betaling of verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van 10 dagen;

Bevestigt het vonnis voor het overige met overneming van gronden.

NASCHRIFT.

Toen ik op blz. 258 v. van de lopende jaargang mijn opmerkingen schreef over de oplegging van militaire detentie terzake van commune misdrijven, was de hierboven afgedrukte sententie mij nog niet bekend. De aandacht van onze Redactie werd op deze sententie juist op grond van deze opmerkingen gevestigd. De tot dusverre theoretische strijdvrage, welke door het vonnis van de Krijgsraad te Velde Zuid van 27 September 1950 (M.R.T. XLIV, blz. 165 v.) naar het terrein van de practijk werd overgebracht, is door bovenstaande sententie, althans voorlopig, beslecht. Niettemin wil ik de aandacht van de lezers vestigen op het volgende.

Zoals men weet, is de militaire detentie-straf in het Wetboek opgenomen op voorstel van de commissie van overleg uit de Tweede Kamer, als wier woordvoerder optrad de Heer DE SAVORNIN LOHMAN.

De Regering had tegen de opneming van de bepalingen van het amendement bezwaar. Zij achtte deze straf overbodig en meende bovendien, dat eigenaardige gevolgen zouden kunnen ontstaan, voortkomende uit het feit, dat deze straf, welke lichter werd geacht dan gevangenisstraf, zou kunnen worden opgelegd voor met gevangenisstraf bedreigde commune delicten, van welke een verzwaarde vorm als gemengd militair delict in het aanhangige Wetboek was opgenomen. Of was het de bedoeling, zo vroeg bij de beraadslagingen Minister LOEFF, om de detentiestraf alleen toe te passen op misdrijven, welke voor krijgstuchtelijke afdoening vatbaar zijn? ¹⁾ Bovendien beperkte de Regeringscommissaris Prof. VAN DER HOEVEN haar toepassing tot in het nieuwe wetboek omschreven misdrijven ²⁾.

Op deze bedenkingen antwoordde DE SAVORNIN LOHMAN aldus: „Van de Regeringstafel is de opmerking gemaakt, dat de zware „feiten zullen kunnen worden gestraft met detentie, terwijl lichtere „feiten van het gewone strafwetboek daar niet onder vallen. Als ik „het amendement goed versta, dan vallen daaronder alle feiten waar-

¹⁾ Van der Hoeven I, blz. 285.

²⁾ T.a.p., blz. 286.

„omtrent de militaire rechter uitspraak kan doen. Er staat: krachtens „dit wetboek en onder „krachtens dit wetboek” worden ook verstaan „alle feiten, die vallen onder het gewone wetboek en waaromtrent de „militaire rechter zal hebben te beslissen omdat het militairen geldt. „Er is in art. 10a [11] niet sprake van in dit wetboek omschreven „feiten. Is evenwel dit punt niet duidelijk, dan moet het duidelijker „worden gemaakt.”³⁾

Aangezien de Regering hierop niet gereageerd heeft, mag men aannemen dat ook zij deze strekking heeft aanvaard.

In de hier afgedrukte sententie nu huldigt het Hoog Militair Gerechtshof de beperkte door VAN DER HOEVEN gelanceerde, doch door DE SAVORNIN LOHMAN verworpen, opvatting. Anders echter is het standpunt van het Hof in de materie van het Indonesische overgangsrecht, een standpunt, hetwelk aan de stelling van DE SAVORNIN LOHMAN krachtige steun geeft. In de „Regelingen Nederlandse „Zeestrijdkrachten” en in de overeenkomstige regelingen landstrijdkrachten (resp. artt. 34 en 12 — tekst: zie M.R.T. XLIII, blz. 217) staat namelijk dat de Nederlandse militairen onder de daar beschreven omstandigheden onderworpen zijn aan „het Nederlandse formele „en materiële militaire strafrecht. . . . alsmede het Indonesische commune materiële strafrecht, voor zover het genoemde militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat”. Het H.M.G. heeft aangenomen dat het militaire strafrecht terzake van de commune strafbare feiten een eigen regeling bevat. Dat gaat dus nog verder dan de woorden „gevangenisstraf uitspreken krachtens dit Wetboek” van artikel 11 W.M.S.R.

In dit verband is het mogelijk van belang op te merken, dat het H.M.G. in de hierboven afgedrukte sententie (van 8 Januari 1952) „de aan beklagde opgelegde straf met de daarop betrekking hebbende overwegingen” vernietigt, omdat in het W.M.S.R. geen wetsbepaling voorkomt, welke straf bedreigt tegen valsheid in geschrifte. In de hierna opgenomen sententie van 13 Mei 1952 echter vernietigt het Hof alleen „de aan beklagde opgelegde straffen” omdat deze aan het Hof zijn voorgekomen, niet in overeenstemming te zijn met de ernst van het gepleegde feit. . . . enz.; het Hof verenigt zich overigens met de gronden en beslissingen van het vonnis. Moet hieruit gelezen worden dat het Hof op 13 Mei 1952 niet meer principiëel afwijzend staat tegenover militaire detentie terzake van een commune misdrijf?

Met betrekking tot de formulering der voorwaardelijke veroordeling valt het op dat het Hof het zich niet schuldig maken aan een krijgstuuchtelijk vergrïp, vallende onder artikel 1 van het K.B van 27 Juli 1944 (E. 53) handhaaft naast de nieuwe voorwaarde, dat de veroordeelde zich niet op andere wijze zal misdragen. Zelfs het zich niet schuldig maken aan een krijgstuuchtelijk vergrïp als bedoeld in artikel 15 W.M.S.R. acht ik, naast de nieuwe voorwaarde,

³⁾ Van der Hoeven I, blz. 291.

overbodig (zie M.R.T. XLIV, blz. 718) doch dit element zal, nu artikel 15 zulks (nog steeds) imperatief voorschrijft, in het dictum vermeld moeten blijven. Deze noodzaak bestaat niet ten aanzien van het K.B. No. E 53.

Het wezenlijke (zij het onbelangrijke) verschil tussen de voorwaarde van het zich niet aan een krijgstucltelijk vergrèp schuldig maken en het zich niet misdragen, komt echter in het dictum niet tot uitdrukking. De eerste voorwaarde strekt zich namelijk uit over de periode „vóór het einde van de proeftijd”; de tweede (zie de tekst, M.R.T., XLIV blz. 707) beperkt zich tot „gedurende de proeftijd”. Ook het zich niet schuldig maken aan een krijgstucltelijk vergrèp, vallende onder artikel 1 van het K.B. van 27 Juli 1944 (E. 53) zal, aangezien het feitelijk een bijzondere voorwaarde is, zich moeten beperken tot de duur van de proeftijd.

Het wordt tijd dat de Wetgever deze warboel van bepalingen, waar ook Prof. VAN BEMMELEN op wees in N.J.B. 1951 blz. 761 v. (zie M.R.T. XLV, blz. 65) eens opruimt. R.C.—W.H.V.

Krijgsraad te Velde Zuid.

Vonnis van 14 Februari 1952.

President: Majoor Mr Dr J. F. M. Eras; Leden: Lt. Kolonel J. A. de Witte en Kapt. W. H. Verbeek.

Raadsman: Mr P. J. Th. Scheefhals.

Verduistering, gepleegd door een sergeant, o.m. belast met de uitbetaling val soldijen en toelagen.

Militaire detentie opgelegd, daar de Krijgsraad verstaat dat waar in artikel 11 W.M.S.R. gesproken wordt van „krachtens dit Wetboek”, hieronder dienen te worden verstaan alle feiten, die vallen onder het gewone Wetboek en waaromtrent de militaire rechter zal hebben te beslissen.

Tevens opgelegd bijkomende straf van verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse.

In hoger beroep de hoofdstraf teniet gedaan en vervangen door geldboete van f 250.

(W.M.S.R. artt. 11 en 25; Wb.v.Str. artt. 24 en 321).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE ZUID,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen W. v. d. A., dienstpl. sergt. tit. bij het Algemeen Depôt Koninklijke Landmacht Schoonhoven, beklaagde,

Gezien . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij in de maand November 1951 of daaromtrent te Bergen „op Zoom, terwijl hij als dienstplichtig sergeant in werkelijke militaire dienst was bij het Regiment Lichte Luchtdoelartillerie „Korn-„,werderzand”, gelegerd in de Cort Heyligerskazerne en als adminis-

„trateur belast was met de administratie van de kanonnierbatterij
 „van dat Regiment en onder meer belast was met het uitbetalen van
 „de soldij en vergoedingen voor gemis aan levensmiddelen aan bij
 „dat Regiment dienende militairen, opzettelijk zich wederrechtelijk
 „heeft toegeëigend een bedrag aan geld groot circa zestien gulden
 „althans enig geld, toebehorende aan de Staat der Nederlanden,
 „althans aan een ander dan aan hem, beklaagde, welke gelden hij
 „uit hoofde van zijn bovengenoemde functie, alzo anders dan door
 „misdrijf onder zich had”;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij o.m. in de maand November 1951, als dienstplichtig sergeant in werkelijke militaire dienst was bij de kanonnierbatterij van het Regiment Lichte Luchtdoelartillerie „Kornwerderzand”, gelegerd in de Cort Heyligerskazerne te Bergen op Zoom; dat hij als administrateur belast was met de administratie van de kanonnierbatterij van genoemd Regiment; dat hij als administrateur o.m. belast was met het uitbetalen van soldij en de vergoedingen voor gemis aan levensmiddelen aan de bij meergenoemde batterij van genoemd regiment dienende militairen; dat hij in de avond van 8 November 1951 en in de morgen van 9 November 1951, de soldijlijst voor de periode van 1 tot 10 November 1951 heeft opgemaakt; dat hij bij het nakijken van genoemde lijst ontdekte, dat hij t.a.v. de soldaten Sloterdijk, Smit, Kriesels en Streitwolf (korporaal), fouten had gemaakt; dat hij namelijk genoemde militairen voor méér dagen vermeld had voor vergoeding wegens gemis aan levensmiddelen, dan waarop zij in feite recht hadden; dat hij Sloterdijk voor de periode van 1 tot 10 November 1951 als ziek thuis had beschouwd, terwijl Sloterdijk in werkelijkheid op 7 November 1951 in het Militair Hospitaal werd opgenomen, zodat hij hem (Sloterdijk) *f* 4 teveel had berekend; . . .

dat hij genoemd bedrag ad *f* 16 in zijn portemonnaie heeft gedaan; enz. . . .;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „VERDUISTERING” *), voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 321 van het Wetboek van Strafrecht;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 321 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad van oordeel is, dat, waar in artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht gesproken wordt

*) Het wil ons voorkomen dat beklaagde, bij het begaan der verduistering, gebruik heeft gemaakt van gelegenheid, hem door zijn ambt geschonken. Deze omstandigheid komt in de tenlastelegging voldoende tot uiting en had o.i. ook in de qualificatie vermeld dienen te worden.

van „krachtens dit Wetboek”, hieronder dienen te worden verstaan alle feiten, die vallen onder het gewone Wetboek en waaromtrent de militaire rechter zal hebben te beslissen, daar het militairen geldt, zodat aan beklaagde terzake van het door hem begane misdrijf, gelijk dit bovenomschreven is bewezen verklaard, militaire detentie kan worden opgelegd;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklaagde, op grond van het door hem begane feit, onwaardig acht om in de door hem beklede rang te blijven dienen;

[Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van een maand en verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 13 Mei 1952.

President: Mr J. W. U. Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraals Vos en Brouwer; Luitenants-Generaal Dijkhoorn en Van der Kroon.

Raadsvrouwe: Mr L. L. H. Vreugdenhil.

(*Zie het hiervóór afgedrukte vonnis*).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

post alia:

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis en conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden, met verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straffen, die aan het Hof zijn voorgekomen, niet in overeenstemming te zijn met de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het werd begaan en de persoon van beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, — met uitzondering van de artikelen 10 en 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht — alsmede van de artikelen 23, 24 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 250 (subs. hechtenis voor de tijd van vijftig dagen) en verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse — *Red.*]

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 6 December 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:*
Kolonel F. J. Molenaar en Luitenant-Kolonel J. D. Stolp.

Toepassing wegenverkeerswet op militair vervoer ?

KRIJGSRAAD: *W.V.W. is toepasselijk aangezien art. 45 niet geldt. Van „geval van oorlog”, een feitelijk begrip, is geen sprake. Evenmin is sprake van „staat van beleg” of „staat van oorlog”, terwijl er ook geen binnenlandse onlusten (art. 1, 2° Oorlogswet) woeden. Ook van „oorlogsgevaar” tenslotte is geen sprake, vermits deze toestand, geproclameerd in April 1939 en weliswaar nimmer uitdrukkelijk ingetrokken, is komen te vervallen met de oorlog, welke op die proclamatie volgde.*

Anders: HOOG MILITAIR GERECHTSHOF: „Geval van oorlog” is nog steeds voorhanden omdat althans met Japan nog geen vrede is gesloten.

(W.V.W. art. 45).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. J. D., geboren 1 Juli 1912, beroeps-korporaal 1e klasse, beklagde,

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „Overtreding van artikel 28 van het Wegenverkeersreglement,” voorzien en strafbaar gesteld bij art. 28 jo. 124 van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende, dat artikel 45 Wegenverkeerswet ten deze niet van toepassing is;

Overwegende, dat woorden en termen in de Wet gebezigd en welke niet authentiek worden geïnterpreteerd, de betekenis hebben welke in het gewone Nederlandse spraakgebruik daaraan wordt toegekend;

Overwegende, dat met betrekking tot de term „geval van oorlog” authentieke interpretatie ontbreekt en mitsdien aan die term geen andere betekenis kan worden toegekend dan die naar het gewone Nederlandse spraakgebruik, krachtens hetwelk deze term wordt gebezigd om aan te duiden de werkelijke toestand van oorlog;

dat enerzijds voor het bestaan van een werkelijke toestand van oorlog niet vereist is, dat gevechtshandelingen plaats vinden, immers deze werkelijke toestand van oorlog niet ophoudt te bestaan tijdens een wapenstilstand, doch dat anderzijds de werkelijke toestand van oorlog ook anders dan door een formele beëindiging daarvan, zoals door het sluiten van een vredesverdrag, een einde kan nemen;

dat met name algemeen aanvaard wordt, dat een oorlog ook kan eindigen door debellatio, namelijk wanneer de weerstandskracht van een der strijdende partijen volkomen vernietigd is, een toestand welke voorheen door annexatie placht te worden gevolgd;

dat de oorlog van het Koninkrijk der Nederlanden en deszelfs bondgenoten tegen Duitsland en Japan reeds in 1945 geleid heeft tot de volkomen vernietiging van de weerstandskracht van laatstgenoemde natiën, gepaard aan de volledige bezetting van hun territoir, uitschakeling van hun bestuursapparaat en vervanging daarvan door een geallieerd bestuursorgaan en uitschakeling van genoemde natiën uit het internationale rechtsverkeer tussen de volkeren;

dat de overwinnaars weliswaar niet zijn overgegaan tot volledige annexatie van het veroverde gebied, doch zulks niet omdat hun de macht daartoe ontbrak, als wel, omdat zij de toekomst van de overwonnen volkeren op andere wijze wilden beïnvloeden;

dat weliswaar na 1945 met name van de zijde van de Verenigde Staten en van het Britse Rijk is medegeedeeld, dat een staat van oorlog tussen deze rijken en Duitsland nog werd geacht te bestaan, doch dat hiermede niet anders bedoeld kan zijn, dan het voortduren van een juridische toestand, gewenst geacht met het oog op de uitoefening van bepaalde rechten en bevoegdheden;

dat naar het oordeel van de Krijgsraad in dit licht ook dient te worden gezien de Besluit-Proclamatie van 23 Juli 1951, Stbl. No. 317 *), inzake de beëindiging van de „Staat van Oorlog met Duitsland”, omdat (in het midden latende dat, aangezien in dit Besluit onder „staat van oorlog” kennelijk niet wordt bedoeld de „staat van oorlog” waarover artikel 195 van de Grondwet handelt, geenszins

*) De tekst van deze proclamatie luidt als volgt:

BESLUIT-PROCLAMATIE van 23 Juli 1951,
inzake de beëindiging van de staat van oorlog
met Duitsland.

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Minister van Buitenlandse Zaken van 23 Juli 1951, Directie Europa/Du, No. 73189-6212 GS;

Overwegende, dat op 10 Mei 1940 de staat van oorlog is ontstaan tussen het Koninkrijk en Duitsland;

Gelet op de Acte van Overgave van o.a. alle Duitse strijdkrachten in Nederland d.d. 4 Mei 1945 alsmede op de namens het Duitse opperbevel ondertekende Acten van Overgave d.d. 7 en 8 Mei 1945, en voorts op de verklaringen van de Regeringen van de Verenigde Staten van Amerika, het Verenigd Koninkrijk en de Unie van Socialistische Sowjet Republieken en van de voorlopige Regering van de Franse Republiek betreffende het bestuur over Duitsland en de bezettingszones d.d. 5 Juni 1945;

Overwegende dat het in verband met de feitelijke ontwikkeling in de verhouding tussen het Koninkrijk en Duitsland wenselijk is, in afwachting van het door Ons met Duitsland te sluiten vredesverdrag of daarmede gelijk te stellen regeling, de staat van oorlog met Duitsland te doen eindigen en dat het om die zelfde redenen gewenst is het tijdstip te bepalen, waarop de artikelen 3 en 4 van de Wet van 20 Juli 1951 (*Staatsblad* No. 311) in werking treden;

Hebben goedgevonden en verstaan, brengende zulks ter kennis van een ieder wie zulks aangaat:

Artikel 1

Met ingang van 26 Juli 1951 te 12 ure is de staat van oorlog tussen het Koninkrijk en Duitsland geëindigd.

duidelijk is, welke toestand de Kroon in dit Besluit met de term „staat van oorlog” aanduidt) blijkens de considerans en artikel 5 van dit Besluit het doen eindigen van de „staat van oorlog met Duits-„land”, wel zeer duidelijk gekoppeld wordt aan de wenselijkheid, de artikelen 3 en 4 van de wet van 2 Juli 1951, Stbl. no. 311 in werking te doen treden;

dat derhalve in feite reeds in 1945 een situatie is ontstaan, geheel overeenkomstig die, in welke een oorlog door debellatio geacht wordt te zijn beëindigd, zodat naar het oordeel van de Krijgsraad „geval „van oorlog” in de zin waarin deze term in 's lands wetten wordt gebezigd, ten tijde van het hierboven bewezen verklaarde strafbare feit niet meer aanwezig was;

Overwegende, dat bij Koninklijk Besluit van 10 April 1939 de toestand van oorlogsgevaar is afgekondigd, welk Koninklijk Besluit sedert niet uitdrukkelijk werd ingetrokken;

Overwegende echter, dat naar het oordeel van de Krijgsraad een periode waarin oorlogsgevaar bestaat, zonder meer eindigt indien daarop werkelijk een oorlog volgt;

Overwegende dat in casu de in April 1939 mogelijk geachte oorlog inderdaad is gevolgd, waarmede ook zonder uitdrukkelijke intrekking van genoemd Koninklijk Besluit de door dat besluit ingeluide toestand is geëindigd en dat Besluit zijn werking verloren heeft;

Overwegende, dat sedert het beëindigen van de vijandelikheden de toestand van oorlogsgevaar niet opnieuw bij Koninklijk Besluit is afgekondigd, zodat ten tijde van het strafbare feit, hierboven bewezen verklaard, een toestand van oorlogsgevaar in de zin waarin dit woord in 's lands Wetten voorkomt niet meer bestond;

Artikel 2

Het in artikel 1 bepaalde laat onverkort alle rechten en aanspraken, verkregen op grond van de in artikel 1 bedoelde staat van oorlog.

Het bestaan en ontstaan van rechten en aanspraken, berustende op en voortvloeiende uit de onvoorwaardelijke overgave van Duitsland en uit het overnemen van het hoogste gezag ten aanzien van dat land door met Ons verbonden Mogendheden, wordt door het in artikel 1 bepaalde niet aangetaast.

Artikel 3

In afwachting van een nadere regeling met de dragers van het hoogste gezag in Duitsland brengt het in artikel 1 bepaalde geen wijziging in de huidige rechtsverhouding tussen het Koninkrijk en Duitsland met betrekking tot vóór 10 Mei 1940 van kracht zijnde verdragen en overeenkomsten.

Artikel 4

Niets in deze verklaring mag geacht worden inbreuk te maken op bestaande Nederlandse wettelijke bepalingen.

Artikel 5

Met ingang van het in artikel 1 genoemde tijdstip treden de artikelen 3 en 4 van de wet van 20 Juli 1951 (*Staatsblad* No. 311) in werking.

Onze Minister van Buitenlandse Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en buiten 's Lands bekend gemaakt.

Overwegende, dat te dien tijde evenmin de staat van oorlog of de staat van beleg als bedoeld in artikel 195 van de Grondwet, bestonden;

Overwegende, wat het bij artikel 1 onder 2e der Wet van 23 Mei 1899 Stbl. no. 128 bedoelde geval betreft, dat ten tijde van het plegen van het hierboven bewezen verklaarde strafbare feit geen binnenlandse onlusten de in- of uitwendige veiligheid van het Rijk of van een gedeelte daarvan in dringend gevaar brachten;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten; . . . enz. [*Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 18 Maart 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraals Vos en Brouwer, Luitenant-Generaals Dijkhoorn en Van der Kroon.

Raadsm.: Majoor der Koninklijke Maréchaussée H. J. Amelink.

(*Zie het hiervóór afgedrukte vonnis.*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

post alia:

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en beklagde zal vrijspreken van het hem ten laste gelegde;

post cetera alia:

Overwegende dat het Hof uit het vonnis overneemt de overwegingen betreffende de bewijsmiddelen, de bewezenverklaring en de qualificatie, met dien verstande dat in de overweging inhoudende de verklaring van beklagde kennelijk door een schrijffout, welke het Hof hierbij verbeterd, is gesteld „linkerachterspatbord” inplaats van „Rechterachterspatbord”;

Overwegende, dat ten tijde van het plegen van het ten laste gelegde feit het door beklagde bestuurde motorrijtuig gebezigd werd ten behoeve van de Koninklijke Landmacht;

Overwegende, dat de Krijgsraad niettemin van oordeel is dat artikel 45 van de Wegenverkeerswet niet van toepassing is, onder meer niet omdat onder „geval van oorlog” moet worden verstaan een werkelijke toestand van oorlog;

Overwegende echter, dat de oorlog tussen Nederland enerzijds en Japan anderzijds voortduurt totdat deze formeel een einde neemt en dat niet blijkt, dat aan het begrip „oorlog” in artikel 45 van de Wegenverkeerswet een meer beperkte betekenis moet worden toegekend, weshalve een „geval van oorlog” als in dit artikel genoemd, nog steeds aanwezig is;

Overwegende, dat derhalve beklagde niet op grond van enige bepaling van of steunende op de Wegenverkeerswet kan worden gestraft en dus — nu het bewezenverklaarde evenmin in enige andere

wettelijke bepaling strafbaar is gesteld — moet worden vrijgesproken; . . . enz. [*Red.*].

NASCHRIFT.

De onbevrediging, welke artikel 45 Wegenverkeerswet door zijn overgrote vrijgevigheid aan de militaire samleving opdringt, zal, naar wij hopen, weldra tot het verleden behoren. Op blz. 263 e.v. vermeldden wij het wetsontwerp tot wijziging van genoemde wet, waarbij ook artikel 45 in revisie komt. Niettemin schijnt het van belang om bovenvermelde poging van de Krijgsraad, om een achterdeurtje uit deze onbevrediging te vinden, nader te bezien.

De Krijgsraad wenst de onbegrensde, en daarom in vele gevallen onredelijke, straffeloosheid niet en tracht zich te onttrekken aan deze opgedrongen gift. In M.R.T. XLIV, blz. 460 v. plaatsten wij een vonnis van dezelfde Krijgsraad van 21 Februari 1951, waarin het standpunt wordt verdedigd dat er thans geen sprake meer is van „geval van oorlog”: een feitelijk begrip, noch van „staat van oorlog” of „staat van beleg”, terwijl evenmin binnenlandse onlusten als bedoeld in artikel 1, 2° van de Oorlogswet woeden. De laatste hindernis, welke de Krijgsraad moet nemen om artikel 45 achter zich te laten is de ontkenning van „oorlogsgevaar”. Deze toestand is in 1939 geproclameerd en nimmer ingetrokken. De Krijgsraad meent dat hij is geabsorbeerd door de daarop volgende feitelijke oorlog en met die oorlog is verdwenen.

OOSTERHOFF heeft in M.R.T. XLV, blz. 73 v. op m.i. overtuigende wijze en met krachtige argumenten aangetoond, dat die toestand formeel nog is blijven bestaan.

Hoezeer het standpunt van de Krijgsraad formeel dus aanvechtbaar is, het streven naar een het rechtsgevoel bevredigende oplossing ondervindt sympathie en daarom is het van belang te zien, hoe het Hoog Militair Gerechtshof uit deze botsing van belangen te voorschijn treedt: sanctionneren van de vorm met opoffering van het rechtsgevoel of opoffering van de vorm en streven naar rechtsbevrediging.

Het Hof had reeds eerder de stelling van de Krijgsraad, dat de toestand van oorlogsgevaar niet (meer) bestaat, gehonoreerd, namelijk in zijn sententie van 17 December 1950 (M.R.T. XLIV, blz. 330), betreffende een overtreding van het luchtverkeersreglement. Artikel 54 van de Luchtvaartwet bevat namelijk een soortgelijk vrijgeleide voor het militaire verkeer in de lucht als artikel 45 Wegenverkeerswet geeft voor het militaire verkeer in twee dimensies. Het verschil is dat de Luchtvaartwet straffeloosheid schenkt indien oorlog of oorlogsgevaar ontstaan is of ingeval van ernstige binnenlandse onlusten (artikel 1, 1° en 2° van de Oorlogswet), terwijl de Wegenverkeerswet zulks doet in geval van oorlog, oorlogsgevaar, staat van oorlog, staat van beleg of ernstige binnenlandse onlusten.

In de aangehaalde sententie bevestigde het Hof de stelling van de Krijgsraad dat het in 1939 geproclameerde oorlogsgevaar had opgehouden te bestaan door de daarop gevolgde oorlog. Het Hof

trok hiermede de lijn door van zijn sententie van 21 December 1948 (M.R.T. XLII blz. 415) waarbij gelijke overtreding van het Luchtverkeersreglement werd strafbaar gesteld (zonder dat de Krijgsraad de niet-toepasselijkheid van artikel 54 Luchtvaartwet had gemotiveerd).

Het Hof had echter evenzeer uitgemaakt dat artikel 37 Motor- en Rijwielwet (cfm. artikel 45 Wegenverkeerswet) wél van toepassing was, namelijk in zijn sententie van 19 Augustus 1947, M.R.T. XLI, blz. 90) waarbij uitdrukkelijk was geoordeeld dat „geval van oorlog” aanwezig was. Het Hof hield aan zijn jurisprudentie vast door ook thans „geval van oorlog” (nog) aanwezig te achten. Het betoog van de Krijgsraad over „oorlogsgevaar”, waarmede het Hof het blijkens de luchtvaart-sententies eens was, kwam daardoor in de hierboven afgedrukte sententie niet ter sprake.

Uit het voorgaande zou men dus kunnen concluderen, dat het Hof thans „geval van oorlog” aanwezig acht (welk begrip dan opgehangen is aan het niet-geratificeerd zijn van het Japanse vredesverdrag) doch dat er geen sprake is van „oorlog” (de woorden „wanneer oorlog ontstaan is” van de Oorlogswet) en evenmin van „oorlogsgevaar” in de betekenis waarin dit woord in 's lands wetten (i.c. de Oorlogswet) voorkomt.

W. H. V.

De Minister van Oorlog.

Beschikking van 28 April 1952.

De beklag-meerdere doet een door de tot straffen bevoegde commanderende officier opgelegde straf teniet. Verschil van inzicht kan voor de eerste strafoplegger onaangenaam zijn, doch een dergelijke uitspraak levert niet op wraking van het beleid van de eerste strafpraak levert niet op wraking van het beleid van de eerste strafoplegger. De terzake ingediende klacht is derhalve niet voor behandeling vatbaar.

Gelezen: 1e. het bezwaarschrift van B. J. S., Reserve Kapitein der Artillerie, Commandant van de Administratieve Batterij van de Verzorgingsafdeling van het Regiment Veld Artillerie Prins Frederik, gedateerd 16 October 1951;

2e de aanbiedingsbrief en beschouwingen van Eygenraam P., Reserve Majoor, Commandant Verzorgingsafdeling van het Regiment Veld Artillerie Prins Frederik, gedateerd 18 October 1951;

3e de aanbiedingsbrieven van respectievelijk de Commandant van het Regiment Veldartillerie Prins Frederik, de Commandant 3e Divisie en de Commandant Strijdkrachten te Velde, gedateerd 23 October, 24 November en 5 December 1951, elk houdende beschouwingen en advies;

Gelet op het bepaalde bij art. 71 van de Wet op de Krijgstucht, alsmede op het bepaalde bij art. 2 van het Koninklijk Besluit van 21 April 1922, Stbl. nr. 204;

Overwegende dat de beklagmeerdere van klager na het door hem

gehouden onderzoek van de klachtzaken van twee door klager wegens te vroeg ingediend beklag gestrafte onderofficieren bij gelijk-luidende beslissingen dd. 5 October 1951 het beklag gegrond heeft verklaard met vernietiging van de opgelegde straf op grond van de overweging, dat van een beklag in de zin van art. 61 der Wet op de Krijgstucht slechts sprake kan zijn indien het verlangen tot het doen van beklag *schriftelijk* wordt kenbaar gemaakt, zodat, nu dit *mondeling* was geuit, ten onrechte wegens vroegtijdig beklag gestraft was;

dat — geheel daargelaten de feitelijke juistheid dezer beslissing — een op een verschil van inzicht omtrent een dergelijke rechtsvraag gebaseerde uitspraak door klager weliswaar als voor hem persoonlijk onaangenaam kan worden aanvoeld, doch een dergelijke uitspraak op zich zelve niet oplevert een wraking van het beleid van klager;

dat het allerminst de bedoeling van art. 71 der Wet op de Krijgstucht is om een geschil van mening omtrent een principiële rechtsvraag bij de Minister van Oorlog ter beslissing voor te brengen, zodat, waar ook overigens van het werpen van een blaam op klager of van een bepaaldelijk wraken van diens beleid niet gebleken is, de door klager ingediende klacht niet voor behandeling vatbaar is;

Beschikkende op het beklag:

Verklaart de ingediende klacht niet voor behandeling vatbaar enz.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

Hoge Raad der Nederlanden.

Beschikking in raadkamer van 13 Mei 1952.

President: Mr Fick, *Raden:* Mrs Feber, Vrij, Van Berckel en Westeroen van Meeteren.

Revisie van einduitspraken van de militaire rechter staat art. 457 e.v. Sv. niet toe.

(Sv. 457)

DE HOGE RAAD DER NEDERLANDEN
(beschikkende in Raadkamer).

Op de aanvraag van X, voormalig wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, om herziening van een sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van den 19den Juni 1951, waarbij hij terzake van „medeplegen van opzettelijke overtreding van een bij of krachtens „het Deviezenbesluit 1945 gegeven voorschrift bij het begaan van „welk strafbaar feit de schuldige als ambtenaar gebruik maakt van „de gelegenheid hem door zijn ambt geschonken, meermalen ge-„pleegd”, is veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf;

Gelet op de conclusie van den Advocaat-Generaal Jhr. VAN ASCH VAN WIJCK namens den Procureur-Generaal, strekkende tot niet-ontvankelijkverklaring van de aanvraag;

Gezien de stukken;

Overwegende dat de aanvraag niet-ontvankelijk is, daar onder de einduitspraken waarover gehandeld wordt in de artikelen 457 en volgende van het Wetboek van Strafvordering niet medebegrepen zijn uitspraken van den Militairen Rechter;

Verklaart de aanvraag niet-ontvankelijk.

Arrondissements Rechtbank te Groningen.

Vonnis van 13 December 1951.

President: Mr van Groeningen; *Rechtters:* Mrs Smitt en Kattenbusch.

Een trolleybus is een rij- of voertuig, bestemd om uitsluitend of mede door mechanische kracht op of aan het voertuig zelf aanwezig te worden voortbewogen. Wel wordt bij een trolleybus de elektrische stroom van buitenaf aangevoerd, doch deze stroom wordt in de motor omgezet in mechanische energie, gelijk bij een automobiel de in het voertuig aanwezige benzine met de van buiten aangevoerde zuurstof in de benzinemotor wordt omgezet in mechanische energie.

(W.V.W. art. 1, 2°).

DE ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GRONINGEN,
Kamer van Strafsaken,

(in de zaak tegen G. H. hoofdconducteur Gemeentetram, wonende te Groningen, geappelleerde van een vonnis van de Kantonrechter te Groningen van 22 Juni 1952).

Gezien . . . enz.;

Overwegende, dat verdachte bij oorspronkelijke dagvaarding is gedagvaard ter zake:

„dat hij te Groningen gemeente Groningen op of omstreeks 16 „Maart 1951, omstreeks 12.40 als bestuurder van een Trolleybus van „de Gemeente Tram Groningen, niet zijnde een rij- of voertuig, be- „stemd om uitsluitend of mede door een mechanische kracht op of „aan het rij- of voertuig zelf aanwezig, anders dan langs spoor- „staven, te worden voortbewogen, daarmede heeft gereden over de „voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Nieuwe Ebbinges- „straat, komende uit de richting Noorderstationsstraat en gaande in „de richting Ebbingesbrug en bij de nadering van de kruising van de „voor het openbaar verkeer openstaande wegen, Nieuwe Ebbinges- „straat-Noorderbinnensingel-Verbindingsweg Nieuwe Ebbingesstraat- „Boterdiep, op welke kruising niet ingevolge artikel 27, lid 2 onder „a, b, c, d of ingevolge artikel 27, lid 3 van het Wegenverkeers- „reglement een voorrangregeling gold, gelijktijdig of nagenoeg „gelijktijdig met een persoon, die als bestuurder van een tweewielig „rijwiel, daarmede reed over eerder genoemde Noorderbinnensingel „komende uit de richting Nieuwe Boteringestraat en voor hem, ver- „dachte, van rechts kwam, de doorgang voor zich langs voor die „persoon niet heeft vrijgelaten, tengevolge waarvan — althans mede „tengevolge waarvan — een aanrijding heeft plaats gehad tussen „die door hem, verdachte, bestuurde trolleybus en die wielrijder”;

Overwegende, dat bij voormeld vonnis niet bewezen is verklaard, dat de verdachte het hem ten laste gelegde feit heeft gepleegd en verdachte daarvan is vrijgesproken;

Overwegende, dat de Ambtenaar van het Openbaar Ministerie van dit vonnis tijdig is gekomen in hoger beroep;

Overwegende, dat de Rechtbank het vonnis, waarvan hoger beroep, zal vernietigen en opnieuw recht zal doen;

Overwegende, dat de Rechtbank niet bewezen acht hetgeen aan verdachte is telastegelegd en wel in het bijzonder niet:

dat een trolleybus niet is een rij- of voertuig bestemd om uitsluitend of mede door een mechanische kracht op of aan het voertuig zelf aanwezig te worden voortbewogen;

Overwegende immers, dat ter terechtzitting in hoger beroep is verklaard door de getuige tevens deskundige Hendrik de Lange, conservator van het Natuurkundig Laboratorium te Groningen:

dat een trolleybus even als een automobiel wordt voortbewogen door een mechanische kracht op het rijtuig zelf aanwezig; dat hij de uitdrukking: mechanische kracht hier verstaat als mechanische energie; dat die mechanische energie wordt geleverd bij de trolleybus door de electro-motor en bij de automobiel door de benzine-motor; dat de electro-motor elektrische stroom omzet in mechanische energie, zoals de benzine-motor benzine en zuurstof daarin omzet, bij welk laatstgenoemd proces de zuurstof even belangrijk is als de benzine; dat elektrische stroom evenals benzine en zuurstof niet is mechanische energie; dat bij de trolleybus de elektrische stroom van buitenaf wordt aangevoerd, gelijk bij de automobiel de zuurstof van buitenaf wordt aangevoerd; dat denkbaar is, dat op een automobiel de voor de motor nodige zuurstof evenals de benzine zou worden meegevoerd, b.v. in een cylinder, maar dit in de practijk niet geschiedt;

dat de trolleybus evenals de automobiel bestemd is om door mechanische energie, die op het rijtuig zelf aanwezig is, immers in het rijtuig zelf door de motor wordt opgewekt en van binnen dat rijtuig uit op het mechanisme inwerkt, te worden voortbewogen, in tegenstelling tot rijtuigen, die bestemd zijn bijv. om geduwd of getrokken te worden;

Overwegende, dat de Rechtbank zich met het oordeel van deze getuige-deskundige verenigt;

Overwegende, dat verdachte derhalve moet worden vrijgesproken van hetgeen hem is telastegelegd.

Hoge Raad der Nederlanden

(Strafkamer).

Arrest van 11 December 1951.

Leden: Mrs Fick, Feber, Vrij, Van Berckel en Westerouen van Meeteren.

Blijkens de samenhang der gronden van het bestreden arrest heeft

het Hof kennelijk bedoeld niet de door Dr M. afgelegde verklaring doch het proc.-verb. van H., relaterende het afleggen van die verklaring door genoemden arts aan den verbalisant, onder de bewijsmiddelen op te nemen.

Al moge den rechter de grootst mogelijke behoedzaamheid zijn aanbevolen bij het gebruik als bewijsmiddel van processen-verbaal, behelzende de door hen, die deze stukken opmaakten, waargenomen mededeling door andere personen nopens bevindingen van deze laatsten van deskundigen aard, zodanig gebruik wordt niet door de bepalingen der artt. 339 en 344 Sv. gewraakt.

Anders: A.-G. Langemeijer.

(Sv. artt. 339 en 344, lid 1, 2°).

Op het beroep van H. B. F. M. V. te M., req. van cassatie tegen een arrest van het Hof te Arnhem van 14 Juni 1951, houdende bevestiging in hoger beroep met verbetering van gronden, na verwijzing ingevolge arrest van den Hogen Raad van 13 Maart 1951, van een vonnis der Rechtb. te Maastricht van 23 Mei 1950, waarbij de req. wegens „het aan zijn schuld de dood van een ander te wijten zijn” onder aanhaling van de artt. 10 en 308 Sr. alsmede van art. 31 Motor- en Rijwielwet, was veroordeeld tot gevangenisstraf van vier maanden, met ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor den tijd van een jaar, zijnde de bij dat vonnis mede uitgesproken verbeurdverklaring van het in beslag genomen motorrijtuig bij 's Hof's arrest vernietigd.

Conclusie A-G. Mr. Langemeijer.

Het enige middel, dat in deze zaak is bepleit, wraakt de omstandigheid, dat het Hof onder bewijsmiddelen opneemt de verklaring van Dr M., ontleend aan een proc.-verb. van verhoor door een opsporingsambteaar. Het bezwaar schijnt mij gegrond. Immers deze verklaring bevat bijzonderheden — in het bijzonder dat van een shocktoestand bij de verd. geen sprake was — die uitsluitend door een deskundige, niet door een getuige kunnen worden medegedeeld en die zich ook niet laten opvatten als een ondergeschikte toevoeging ter verduidelijking van een verklaring, die als geheel het karakter van een getuigeverklaring draagt. Het Hof heeft dus als het ware een „deskundige-verklaring de auditu” gebruikt. Dit schijnt mij ongeoorloofd. De juridische constructie van de getuigenis de auditu is deze dat uit een wettig bewijsmiddel blijkt dat een bepaalde persoon iets heeft beweerd en dat op die grond als vaststaande aangenomen feit van die bewering naar omstandigheden tevens waarschijnlijk kan maken dat de inhoud van die bewering waar is. Bij een deskundige ligt het geheel anders. T.a.v. getuigen kan men zeggen, dat, wanneer het gaat over waarnemingen, die de betrokkene zonder bijzondere inspanning heeft kunnen doen, en wanneer van redenen om de feiten te verdraaien iet blijkt, ook een verklaring,

die niet omgeven is van de waarborgen ener getuigenverklaring, soms veilig vermoed kan worden waar te zijn.

Bij een deskundige daarentegen gaat het om de vervulling van een taak, die niet alleen bijzondere kennis, maar in het algemeen ook bijzondere aandacht en inspanning eist en het gaat niet aan om aan de verklaring van iemand die deskundige zou kunnen zijn, maar aan wie niet met inachtneming van de daarvoor voorziene vormen verantwoordelijkheid als zodanig is opgelegd, de waarde toe te kennen van een deskundige-verklaring.

Ik concludeer dat Uw Raad het arrest waarvan beroep vernietige en de zaak verwijze naar een aangrenzend Hof teneinde haar op het bestaande hoger beroep opnieuw te berechten en af te doen.

De Hoge Raad, enz.;

Gehoord het verslag van den Raadsheer Westerouen van Meeteren.

Gelet op het middel van cassatie, namens den req. voorgesteld bij pleidooi en luidende:

„S., immers v. t. van de artt. 338, 339, 342, 343, 350, 358, 359, „422 en 423 Sv., doordat het Hof te Arnhem met verbetering van „de gronden het vonnis van de Rechtb. bevestigde en daarbij tot „bewijs mede deed werken een verklaring van Dr M., ofschoon deze „niet als get. of desk. was gehoord en ook geen deskundig verslag „van hem in de stukken aanwezig is”;

Gehoord den A.-G. Langemeijer namens den P.-G. in zijn conclusie, strekkende tot enz.

O. dat bij het door het bestreden arrest bevestigde vonnis ten laste van req., met qualificatie en strafoplegging als voormeld, bewezen is verklaard „dat hij te S. op 24 Jan. 1950, als bestuurder van een „automobiel, daarmede hoogst onvoorzichtig, onachtzaam en roeke- „loos — terwijl hij bovendien verkeerde onder invloed van het ge- „bruik van alcoholhoudende drank — heeft gereden over den open- „baren weg, den Rijksweg-Noord, komende uit de richting R, zonder „voldoende acht te slaan op en rekening te houden met andere „gebruikers van dien weg, met het gevolg dat hij met de door hem „bestuurde automobiel, bij het ter linkerzijde inhalen van een in „dezelfde richting rijdende autobus, op de voor hem, verd., linker- „weghelft in aanrijding is gekomen met den wachtmeester der Rijks- „politie eerste klas M J. V., welke zich op de linkerzijde van de „door hem, verd., bereden linkerweghelft bevond en dat door die „aanrijding die wachtmeester werd gedood”;

dat het Hof de gronden van het vonnis der Rechtb. in dier voege heeft verbeterd dat onder den inhoud van de bewijsmiddelen werd opgenomen een verklaring van Dr V. M. J. H. M., arts te S., zoals deze is gerelateerd in een ambtsedig proc.-verb. d.d. 8 Mei 1951, opgemaakt door J. H. H., Oppperwachtmeester Groepscommandant der Rijkspolitie te S., tevens onbezoldigd Rijksveldwachter, inhoudende dat aan de verbalisant heeft verklaard:

Dr V. M. J. H. M., oud 59 jaar, arts, wonende te S.: „Op 24 Jan.

„1950 omstreeks 5.30 u. werd door mij aan het Groepsbureau der „Rijkspolitie te S. bloed afgenomen van de aldaar aanwezige auto- „bestuurder H. B. F. M. V., wonende te M. Deze V. verkeerde toen „inderdaad sterk onder de invloed van het gebruik van alcohol- „houdende drank. Deze man was nl. gewoon dronken. Dit bleek mij „duidelijk aan de sterke dranklucht, die hij uitademde, zijn belem- „merde spraak, zijn onvaste gang, de sufferige houding en aan het „sterk naar alcohol riekende braaksel van de man. Uit zijn gehele „houding bleek duidelijk, dat hij sterk onder invloed van het gebruik „van alcohol was. De man verkeerde niet in een shocktoestand, ter- „wijl van een hevige emotietoestand of enige graad van nervositeit „geen sprake was. Het overmatige gebruik van alcohol bepaalde in „deze uitsluitend de toestand en de houding van de man.”;

O. t.a.v. het middel:

dat dit, blijkens de toelichting, vooreerst de klacht behelst dat het Hof in stede van het proc.-verb. van voormelden opsporingsambte- naar als bewijsmiddel te bezigen, de verklaring van genoemden Dr M. als zodanig zou hebben gebruikt ofschoon Dr M. noch als deskundige, noch als getuige is gehoord;

dat deze klacht feitelijkten grondslag mist daar, blijkens den samenhang der gronden van het bestreden arrest, het Hof kennelijk heeft bedoeld niet de door Dr M. afgelegde verklaring doch het proc.-verb. van H., relaterende het afleggen van die verklaring door genoemden arts aan den verbalisant, onder de bewijsmiddelen op te nemen;

dat het middel evenzeer vruchteloos is voorgesteld, voor zover het de stelling inhoudt dat het Hof op onwettig bewijs zou hebben recht gedaan door meerbedoeld proc.-verb. als bewijsmiddel te bezigen voor wat betreft de daarin gerelateerde, door Dr M. aan den verbalisant gedane mededelingen nopens bevindingen van deskundigen aard;

dat toch, al moge de rechter de grootst mogelijke behoedzaamheid zijn aanbevolen bij het gebruik als bewijsmiddel van processen-verbaal, behelzende de door hen, die deze stukken opmaakten, waargenomen mededeling door andere personen nopens bevindingen van deze laatsten van deskundigen aard, zodanig gebruik niet door de bepalingen der artt. 339 en 344 Sv. wordt gewraakt;

Verwerpt het beroep.

Noot. Geen deel van strafprocesrecht is zó gewijzigd door de jurisprudentie als het bewijsrecht. De bepalingen op dit stuk zijn zodanig door de H.R. geïnterpreteerd, dat sommige ervan zinledig en overbodig worden. Dat is eigenlijk bij interpretatie een kwaad teken. Het is alsof men, na een uurwerk in elkaar gezet te hebben, enkele radertjes overhoudt.

Men kan zeggen, dat de algemene tendens van de rechtspraak in deze is, om zoveel mogelijk beperkingen op te heffen. Volgens art. 341 lid 3 Sv. mogen de opgaven van de medeverdachte niet tot het bewijs meewerken. Naar constante jurisprudentie is medeverdachte

alleen hij die mede op de zelfde zitting terecht staat. Bij splitsing van de zaak kan hij, die eigenlijk medeverdachte is, als getuige optreden (H. R. 18 Dec. 1933 N. J. 1934 324). De vreemde moeilijkheden sinds het de-audituarrest zijn bekend. De jurisprudentie berust hier op de stelling, dat bewijsmiddel is *niet* de door het proces-verbaal overgebrachte verklaring, maar het schriftelijk stuk, niet de verklaring van de zagsman, maar de verklaring van de getuige ter zitting de auditu. Kan een willekeurige, aanwezig in eerste instantie, ter zitting in hoger beroep verschijnen om daar te verklaren wat hij een getuige heeft horen zeggen in de eerste instantie, terwijl, als de getuigeverklaring in eerste instantie werd betwist, volgens art. 422 lid 2 Sv., niet van het p.v. der zitting mag gebruik gemaakt worden om vast te stellen wat in eerste instantie gezegd werd (H. R. 24 Juni 1935 N. J. 1935 blz. 1349 W 12965)? De buitengerechtigde opgave van iemand die verschoningsrecht heeft en zich daarop beroept, kan de auditu worden gebruikt (H. R. 27 Juni 1938 N. J. 1939, 60 m.o. T.). Als een kind beneden de 16 jaar door de Rb. zelf gehoord wordt moet op straffe van nietigheid reden gegeven worden van het laten meewerken van dergelijke verklaring aan het bewijs; dergelijke redengeving is niet nodig als het kind is gehoord door de eerste de beste opsporingsambtenaar waarvan het proces-verbaal wordt gebruikt (H. R. 16 Mei 1944 no. 493). Getuigen moeten worden beëdigd, maar via het p.v. van een opsporingsambtenaar wordt hun verklaring gebruikt zonder dat ze beëdigd zijn. En zo is het met deskundigen. „De deskundige, wiens verklaring de auditu „door middel van het proces-verbaal (van opsporingsambtenaren R.) „tot het bewijs heeft medegewerkt, behoefde niet beëdigd te zijn” leerde de A.-G. Rombach in zijn conclusie bij arr. H. R. 17 Juni 1940 no. 772, m.o. T., en de H. R. stemde daarmee in. Taverne ging zó ver, te stellen, dat de eis van art. 342 Sv. betreffende de eigen waareming (van de zagsman) niet geldt, indien de verklaring de auditu wordt overgebracht. Immers dan is de verklaring niet het bewijsmiddel, maar het proces-verbaal waarin de verklaring is opgenomen (men zie zijn annotatie bij arr. H. R. 29 April 1940 no. 650). Alleen door de formulering van 341 lid 3 Sv., waar de wet een testimonium de auditu regelde en beperkte, geldt soortgelijke redenering vlg. Taverne niet voor de via een proces-verbaal overgebrachte opgave van de verdachte. Om diezelfde reden is de rechter gedwongen de bepaling omtrent de verklaring van de medeverdachte ook te laten gelden in geval de opgave gedaan is buiten de zitting (H. R. 26 Maart 1946, no. 310).

Ziehier een greep uit de arresten, die ons strafrechtelijk bewijsstelsel hebben gewijzigd, consequent de regel van „the best evidence” verwerpend en vrijheid gevend aan de rechter. De huidige beslissing waarbij de H. R. een ander standpunt innam dan zijn A.-G., volgt de conclusie bovenvermeld van de A.-G. Rombach. Deze beslissing past ook geheel in de constante jurisprudentie omtrent de andere geschriften van art. 344, 5° Sv. Elk kattedelje

is bewijsmiddel, leerde Taverne in zijn noot onder arr. H. R. 2 Dec. 1935 N. J. 1936 no. 136, mits er verband is met andere bewijsmiddelen, en dat verband werd aanwezig geacht bij een doktersverklaring over wonden, als andere bewijsmiddelen handelden over de aanrijding. Ook hier werd de eis aan de deskundigeverklaring niet meer gesteld, als die verklaring niet werd afgelegd voor de rechter, maar op een stukje papier werd neergeschreven.

Het is buiten kijf, dat ons wettelijk bewijsrecht teveel de rechter beperkte. De wetgever verloor daarbij uit het oog, dat de rechter, als hem de wet hindert bij de rechtspleging, deze wet zó gaat uitleggen, dat hij niet of minder hindert. Dat bij de huidige interpretatie menig wetsartikel zinloos is geworden, is duidelijk. Men zou zich bv. kunnen afvragen, wat gezien bovenstaand arrest, nog de betekenis is van art. 151 aanhef en 2° Sv. B. V. A. R(öling).

(Overgenomen uit Ned. Jurisprudentie 1952 n° 204).

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Wijziging Wegenverkeerswet.

Zitting 1951-1952 — 2452.

In aansluiting op het Ontwerp van Wet met Memorie van Toelichting, afgedrukt op blz. 263 v. (hiervóór), vermelden wij hieronder de hoofdzaken uit de Memorie van Antwoord, alsmede een Nota van Wijziging.

Bromfietsen. Naar aanleiding van de vraag, hoe de ondergetekende zich voorstelt het begrip bromfiets te omschrijven, moge worden verwezen naar de uiteenzetting dienaangaande bij de mondelinge behandeling van de ontwerp-begroting voor 1952 op 28 November 1951 (*Handelingen*, blz. 667/668), alsmede in de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de Eerste Kamer betreffende de ontwerp-begroting 1952 (Stuk 2300, no. 54a, blz. 8), alwaar de ondergetekende mede heeft uiteengezet, dat en waarom naar zijn oordeel de internationaal te Genève aanvaarde norm van maximaal 50 cm³ cylinderinhoud en niet de snelheid beslissend zou moeten zijn.

In de bovengenoemde vergadering van 28 November 1951 (*Handelingen*, blz. 668, eerste kolom onderaan) heeft de ondergetekende voorts als zijn aanvankelijke mening te kennen gegeven, dat aanleiding bestond, de bromfietsen van toepassing artikel 31, 1ste lid, der Wegenverkeerswet uit te zonderen en mitsdien de zogenaamde omgekeerde bewijslast op te heffen. Intussen is de ondergetekende gebleken, dat toch wel bij zoveel verkeersongevallen bromfietsen betrokken zijn, dat het gevaar, dat de bromfiets op de weg oplevert, inderdaad groter is te achten dan dat, hetwelk wordt veroorzaakt door het berijden van een gewoon rijwiel, in verband waarmee het juist voorkomt voor de bestuurders van bromfietsen — welke voertuigen tot de categorie motorrijtuigen blijven behoren — de voor de bestuurders van motorrijtuigen bestaande zogenaamde omgekeerde bewijslast van kracht te doen blijven.

Rijbewijzen. In bovengenoemde Memorie van Antwoord (Stuk 2300, no. 54a, blz. 6) heeft de ondergetekende er reeds op gewezen, dat een eenvoudiger regeling in de afgifte van rijbewijzen zou kunnen worden getroffen, indien deze afgifte rechtstreeks door het Centraal Bureau zou geschieden. De door het Centraal Bureau te verrichten werkzaamheden

zouden niet noemenswaard behoeven te vermeerderen, daar het rijvaardigheidsbewijs zou kunnen vervallen en derhalve in de plaats van de afgifte van het rijvaardigheidsbewijs, hetwelk thans geschiedt, direct het rijbewijs zou kunnen worden afgegeven. Afgezien er van, dat vanzelfsprekend het inschakelen der provinciale griffies tijdverlies met zich brengt, zou een aanzienlijke kostenbesparing zowel voor de individuele aanvrager als voor de gemeenschap uit de rechtstreekse afgifte van rijbewijzen door het Centraal Bureau voortvloeien. Een overplaatsing van personeel van de provinciale griffies naar het Centraal Bureau zou geenszins behoeven plaats te hebben . . .

Intussen blijkt uit het betoog van de andere hier aan het woord zijnde leden, dat tegen uitschakeling van de provinciale griffies bij de afgifte van rijbewijzen, evenals zulks bij de behandeling van het ontwerp-Wegenverkeerswet in 1935 het geval was, nog steeds grote bezwaren worden gevoeld, in verband waarmee de ondergetekende meent, van de rechtstreekse afgifte van de rijbewijzen door het Centraal Bureau zijnerzijds geen voorstel te moeten maken.

Aanduiding van de bebouwde kom. In aanmerking genomen, dat de kosten van een plaatsnaambord op $\pm f$ 20 kunnen worden gesteld — afhankelijk van grootte en aantal —, zal soberheid bij de plaatsing van deze borden over het gehele land tot een niet onbelangrijke bezuiniging kunnen leiden. Hiervoor zijn moeilijk cijfers te geven.

Tegen vermelding van de plaatsnamen op de plaatsnaamborden alleen in de Friese taal verzetten zich de wettelijke bepalingen, welke de vermelding van de — uiteraard officiële — plaatsnaam eisen. Bovendien zou een zodanige vermelding voor in Friesland niet bekende weggebruikers — en voor dezen zijn de plaatsnaamborden toch juist in de eerste plaats van betekenis — zeer onpraktisch zijn. Overigens is het de ondergetekende bekend, dat zijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken zich beraadt omtrent maatregelen, te treffen met betrekking tot het gebruik van de Friese taal in het administratieve recht . . .

Trolleybussen. Naar aanleiding van de vraag of het niet gewenst is de definitie van motorrijtuigen zo aan te vullen, dat daaronder ook de trolleybussen worden begrepen, moge worden verwezen naar de Memorie van Toelichting op de wet van 24 November 1949, *Stb. J* 510, tot wijziging van de Wet Autovervoer Personen, waarin het standpunt is verdedigd, dat onder de wettelijke definitie van motorrijtuigen ook trolleybussen vallen, aangezien ook deze voertuigen zijn bestemd om door een mechanische kracht, op of aan het rij- of voertuig zelf aanwezig, anders dan langs spoorstaven te worden voortbewogen. Dit standpunt heeft inmiddels bevestiging gevonden in een recent vonnis van de arrondissementsrechtbank te Groningen *). In verband hiermede acht de ondergetekende een aanvulling van de voor Nederland geldende wettelijke omschrijving van het begrip motorrijtuigen voorshands niet nodig.

Parkeren. Tegen hinderlijk parkeren kan worden opgetreden door het door de plaatselijke bevoegde instantie vaststellen van een wachtverbod, eventueel een beperkt wachtverbod voor een bepaalde tijd of langer dan een bepaalde tijdsduur, indien althans het belang van de vrijheid van het verkeer of de veiligheid op de wegen een dergelijk verbod rechtvaardigt. Een en ander geldt uiteraard ook voor vrachtauto's en verhuishagens. Zou men in de Wegenverkeerswet voor deze categorieën motorrijtuigen een afzonderlijk wachtverbod wensen, dan moge de ondergetekende er op wijzen, dat het geheel van de plaatselijke omstandigheden, en met name van de breedte van de weg, afhangt, of een vracht- of verhuishagen van bepaalde afmetingen hinder door parkeren veroorzaakt. Een en ander zou moeten leiden tot een casuïstiek, welke tot grote moeilijkheden aanleiding zou geven.

*) Zie M.R.T. XLV, blz. 396 e.v. (Red. M.R.T.).

Voorts zij er op gewezen, dat de politie te allen tijde bevoegd is, geparkeerde voertuigen, welke hinder voor het verkeer opleveren, te doen verwijderen . . .

Van deze gelegenheid wordt gebruik gemaakt een wijziging voor te stellen van artikel 24 van de Wegenverkeerswet. Volgens de huidige redactie, welke is vastgesteld bij de wet van 22 December 1948, *Stb.* I 562, verbiedt dit artikel van een weg een zodanig gebruik te maken, dat deze daardoor meer dan gewoonlijk in beslag wordt genomen. Deze formulering blijkt in de praktijk niet te voldoen, daar zij voor het instellen van een gerechtelijke vervolging geen houvast biedt, terwijl een nadere precisering van de uitdrukking „meer dan gewoonlijk in beslag nemen” in het Wegenverkeersreglement niet mogelijk is. Het komt de ondergetekende daarom gewenst voor, weder aansluiting te zoeken bij de oorspronkelijke redactie van artikel 24, met behoud van de thans in artikel 122, sub *b*, II, van het Wegenverkeersreglement neergelegde bevoegdheid van burgemeester en wethouders tot het verlenen van een ontheffing voor wedstrijden met andere voertuigen dan motorrijtuigen op wegen, welke alle zijn gelegen binnen één gemeente en voor zover daaronder niet zijn wegen, onder beheer van een provincie. . .

Mede is in de Nota van Wijzigingen een kleine wijziging in artikel 45 voorgesteld in verband met de wenselijkheid, de terminologie op militair gebied enigszins gemakkelijker te maken.

Nota van wijzigingen.

„Enig artikel” wordt vervangen door: **Artikel I.**
Tussen de punten 6 en 7 wordt ingevoegd:

6a. Artikel 24 wordt vervangen door:

Artikel 24

1. Het is verboden op een weg een wedstrijd met voertuigen te houden of daaraan deel te nemen.

2. Onder wedstrijd wordt voor de toepassing van dit artikel verstaan elk rijden met voertuigen ter vaststelling of vergelijking van prestaties hetzij van de deelnemers, hetzij van de voertuigen, hetzij van onderdelen daarvan, hetzij van bedrijfsstoffen.

3. Als deelnemer worden beschouwd de bestuurder van een voertuig, waarmede aan een wedstrijd wordt deelgenomen, en de eigenaar of houder van een voertuig, die daarmede aan een wedstrijd doet of laat deelnemen.

4. Van het in het eerste lid vervat verbod kan ontheffing worden verleend:

1°. ten behoeve van wedstrijden met motorrijtuigen door Onze Minister;

2°. ten behoeve van wedstrijden met andere voertuigen dan motorrijtuigen:

I. voor wegen, onder beheer van het Rijk, door Onze Minister;

II. voor andere wegen, door Gedeputeerde Staten; in afwijking hiervan kan, indien de wegen, waarvoor de ontheffing wordt gevraagd, alle gelegen zijn binnen één gemeente en voor zover daaronder niet zijn wegen onder beheer van een provincie, ontheffing worden verleend door burgemeester en wethouders.

In punt 9 worden de woorden „de zee- of landmacht” vervangen door: de strijdkrachten.

Toegevoegd wordt een nieuw artikel, luidende als volgt:

Artikel II

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het *Staatsblad*, waarin zij is geplaatst, met uitzondering van punt 6a, hetwelk in werking treedt op een door Ons te bepalen tijdstip.

De Staphorster liquidatie-zaak.

Wij menen goed te doen door nog eens terug te komen op de twee vonnissen van de Krijgsraad te velde Oost van 2 Januari 1951 (MR.T. XLIV blz. 385 v. en 391 v.). Reeds op blz. 653 v. van datzelfde deel konden wij de door de Auditeur-Militair in die zaak Jhr Mr *Van den Bosch* genomen goed gemotiveerde schriftuur van eis opemen. Thans zijn deze schriftuur van eis en het eerstgenoemde vonnis onder n° 247 opgenomen in de Nederandse Jurisprudentie 1952, aan welke publicatie Prof. Mr *B. V. A. Röling* de volgende interessante noot heeft toegevoegd:

Noot. Nu hoger beroep, na ingesteld te zijn, werd ingetrokken moge bij uitzondering eeno kanttekening gemaakt worden bij bovenstaande finale beslissingen.

De leider van de in de twee bovenstaande uitspraken berechte groep ontsnapte aan veroordeling op grond van zijn beroep op verontschuldgbare dwaling omtrent de wederrechtelijkheid van zijn handeling, de anderen op grond van hun beroep op onbevoegd gegeven ambtelijk bevel. Hier en daar is verwondering, zo niet wrevel geweest over deze uitspraken. Men vergeleek n.l. met rechtspraak door Nederlandse en geallieerde gerechten ten aanzien van de verslagen vijand.

Het doden van gevangenen om redenen van strategische aard is met de dood gestraft, zowel in het verre Oosten als in Europa. Van het eerste strijdtoneel moge als voorbeeld gelden het vonnis van de Military Commission te Kwajelein van 24 Dec. 1945 in zake Admiraal Shigematsu Sakaibara, die terecht stond wegens het doden van burgers op het eiland Wake. Het navrante van dit proces was, naar de voorzitter van het gerecht mij mededeelde, dat deze verdachte zo uitzonderlijk goed voor zijn gevangenen had gezorgd, tot het ogenblik dat hij de verdediging van zijn eiland stelde boven het leven van de burgers, en het bevel tot doden gaf. Voor het Europese oorlogsterrein moge het, ook in het requisitoir van de auditeur-militair vermelde, Amerikaansche vonnis worden genoemd tegen luitenant Gunther Thiele en Georg Steinert, beiden tot de strop veroordeeld wegens het doden van een Amerikaanse krijgsgevangene. Steinert doodde de gevangene op bevel van Thiele, die zijnerzijds daartoe opdracht had gekregen van zijn kapitein. Naar het verslag (Law Reports of trials of war criminals, Vol. III, case no. 14, p.

56) vermeldt: „The accused were, at the time of the offence, part „of a German unit which was closely surrounded by U.S. troops, „from whom the Germans were hiding”. Vermelding verdient, dat beide gevangenen bij wege van gratie hun vonnis in levenslang zagen gewijzigd.

In het boven afgedrukte vonnis van de krijgsraad tegen Chr. H. B. aanvaardde het gerecht allereerst, dat de positie van de slachtoffers (Nederlandse verraders) niet kan worden gelijkgesteld met die van een militaire tegenpartij. In zoverre kan de casus positie in het bovengeciteerde vonnis niet gelijkgesteld worden met die van het nu beslist geval, hoewel ook in het laatstgenoemde geval doding zonder proces buiten heterdaad niet toelaatbaar is volgens de krijgsraad. De krijgsraad nam echter aan, dat verdachte verontschuldigbaar dwaalde t.a.v. de wederrechtelijkheid van zijn handelen.

In verscheidene arresten heeft de B. R. v. C. zich uitgelaten over het doden zonder proces. Bij arrest van 11 April 1949, 1949 no. 437, met mijn noot, leerde de B. R. v. C., dat het volkenrecht de executie van een gevangene zonder voorafgaande berechting en een regelmatig doodvonnis verbiedt, dat dergelijk verbod ook geldt t.a.v. „terroristen”, en dat „de bewering dat de noodtoestand, waarin het Duitse „front ten tijde van het misdrijf verkeerde, de executie van de „gevangenen dringend vorderde, niet ter verontschuldiging van een „oorlogsmisdrijf kan strekken”.

Ook de Bijz. Hoven gaven blijk van dezelfde opvatting. In een, door de B. R. v. C. bij arr. 13 Febr. 1950 bevestigd, arrest van het Bijz. Gerechtshof Arnhem 24 Febr. 1949 inzake F. M. L. Kratzl overwoog het Hof, „dat algemeen bekend is, dat eigenmachtige „executie van personen zonder voorafgaande rechtspleging nimmer „kan zijn gedekt door wetten en gebruiken van de oorlog, hetgeen „ook verdachte, die ter terechtzitting de indruk maakte van normale „ontwikkeling te zijn, moet hebben geweten”, waaruit volgens het Hof implicite voortvloeide „dat verdachte zich van de onrechtmatig- „heid van de bekomen instructie bewust moet zijn geweest”. Generalizerend werd hier aanvaard, dat *nimmer* eigenmachtige executie is toegelaten, en *dat de normaal ontwikkelde mens dit absolute gebod kent*. Uit de strafmotivering van de B. R. v. C. blijkt daarbij, dat in dit geval het feit werd gepleegd „in een totaal verdorven omgeving, „die een frontsfere zeer nabij kwam”.

Men kan zeggen, dat de twee beslissingen: „eigenmachtige executie is misdadig”, en „een normaal ontwikkelde mens weet dat” constante jurisprudentie zijn. Ik moge wijzen op arr. B. R. v. C. 17 Oct. 1949 inzake Paul Fröhlich, waar de B. R. v. C. overwoog, dat de verdachte de strafwaardigheid van executie zonder vonnis moet hebben begrepen. In het bovengenoemde arrest van 11 April 1949, 1949 no 437 leidde de B. R. v. C. het bewustzijn van de strafwaardigheid af uit de algemene bekendheid.

De uitvoerder van het bevel om de gevangenen te doden is straffeloos geoordeeld op grond van de strafuitsluitingsgrond van het on-

bevoegd gegeven bevel, waar hij „te goeder trouw mocht aannemen, „dat zijn commandant bevoegd was, dat bevel tot liquidatie van de „gevangenen te geven, vallende dit bevel binnen de kring zijner „ondergeschiktheid”. Het is duidelijk, dat de eisen van art. 43 lid 2 Sr., (welk artikel de krijgsraad hier toepasselijk achtte) genoegen nemend met het feit dat het bevel te goeder trouw als bevoegd gegeven werd beschouwd, anders zijn dan die van art. 47 van het Duitse Militaire Wetboek van Strafrecht, toepasselijk verklaard door de B. R. v. C. op Duitse militairen, dat strafbaarheid van de ondergeschikte aanvaardt, „wenn ihm bekannt gewesen ist, dass der „Befehl des Vorgesetzten eine Handlung betraf, welche ein allge- „meiner oder militärisches Verbrechen oder Vergehen bezweckte”. Bij ons gaat het om dwaling t.a.v. de wederrechtelijkheid, in Duitsland om dwaling t.a.v. de strafbaarheid. In beide wetsbepalingen gaat het slechts om de dwaling, niet om de verontschuldigbare dwaling. In het arr. B. R. v. C. 6 Juli 1949, 1949 no. 540, met mijn noot, in welk arrest de B. R. v. C. aannam, dat bewustzijn van de strafbaarheid van het bevolene niet had mogen zijn aangenomen, overwoog de Raad uitdrukkelijk, dat van belang was de aard der gepleegde daden „in welk laatste verband bv. het doden van weerloze „gevangenen of onschuldige burgers voor ieders zedelijk oordeel een „veel ernstiger karakter draagt dan het vernielen van eigendommen”. Deze overweging lijkt er op, dat de B. R. v. C. bij bevel tot doden het bewustzijn van de strafbaarheid eerder aanwezig zou achten.

Was dus hier, bij vergelijking met de rechtspraak van de B. R. v. C. en de geallieerde gerechten, een meten met twee maten? Ook indien men dit zou constateren ware daarmee niet de belangrijkheid óntnomen aan de beslissingen, die t.a.v. de verslagen vijand strafbaarheid aanvaardden. Maar het is wel onbevredigend voor het rechtsgevoel, dat nu eenmaal gelijke kappen wil voor gelijke monniken, dat het oorlogsrecht wil zien aanvaard voor overwinnaar als voor overwonnenen. De na-oorlogse rechtspraak leert, dat onpartijdige rechtspraak in de omstandigheden van na-oorlogse processen buitengewoon moeilijk is te bereiken, dat het wellicht bovenmenselijk is de zegevierende held, die met de inzet van het leven mede aan het recht de zegepraal bracht, vervolgens als misdadiger te veroordelen. Gemeenlijk zal de vervolging achterwege blijven waardoor we aan de mogelijke steen des aanstoots argeloos voorbijgaan. „What we „do not see, we tread upon, and never think of it” (Measure for measure, II, 1). En intussen kan de rechtsregel zich ontwikkelen aan hen, die ter berechting beschikbaar zijn. Maar het onbehagelijke gevoel van dubbel recht blijft den jurist een prikkel naar de middelen te zinnen de spanning er van te verminderen. Met het oog daarop ware deze vervolging reeds gerechtvaardigd.

Statistiek.

De Directeur van het Centraal Bureau van de Statistiek stelde

onze Redactie-Commissie in de gelegenheid de volgende statistische gegevens, in 5 staten vervat, te publiceren.

Onze Commissie is hiervoor zeer erkentelijk en hoopt, dat dit goed begin zal worden voortgezet. Algemene overzichten spreken meer tot belangstellenden dan de bijzondere, welke enkele autoriteiten zo goed waren ons nu en dan te doen toekomen en welke nu niet meer behoeven te worden opgenomen.

Centraal Bureau voor de Statistiek, 's-Gravenhage.

Afdeling Gerechtelijke statistiek. Bron: Justitiële statistiek.

STAAT 1.

Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof, de Krijgsraad voor de Zeemacht en de Krijgsraden te Velde te zamen; 1950—1951.

a: Hoog Militair Gerechtshof b: Krijgsraad voor de Zeemacht c: Krijgsraden te Velde (te zamen)	Aard der delicten					
	Commune delicten				Militaire delicten	
	Misdrrijven		Over-tredingen			
	1950	1951	1950	1951	1950	1951
1	2	3	4	5	6	7
A. Zaken, op 1 Januari reeds aanhangig gemaakt totaal	74	53	15	16	79	45
waarvan a	35	20	6	10	44	32
b	1	—	—	—	1	—
c	38	33	9	6	34	13
B. Zaken, in de loop van het jaar aanhangig gemaakt bij verwijzing totaal	777	815	427	384	1026	769
waarvan a	87	129	45	32	96	74
b	161	191	9	10	97	91
c	529	495	373	342	833	604
C. Zaken, in de loop van het jaar afgedaan						
1. bij eindvonnis totaal	791	788	417	381	1056	765
waarvan a	95	96	33	27	105	74
b	162	191	9	10	98	91
c	534	501	375	344	853	600
D. 2. op andere wijze totaal	7	24	9	13	4	16
waarvan a	7	24	8	13	3	16
b	—	—	—	—	—	—
c	—	—	1	—	1	—
E. Zaken, op 31 December nog onafgedaan totaal	53	56	16	6	45	33
waarvan a	20	29	10	2	32	16
b	—	—	—	—	—	—
c	33	27	6	4	13	17

STAAT 2.

**Personen, op wie de in staat 1 achter de rubriek C sub 1
vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1950—1951.**

Instantie en aard der delicten	1950		1951	
	Officieren	Onderofficieren en manschappen	Officieren	Onderofficieren en manschappen
1	2	3	4	5
A. Hoog Militair Gerechtshof				
Commune delicten { Misdrijven	7	88	7	89
{ Overtredingen	3	30	10	17
Militaire delicten	4	101	4	70
B. Krijgsraad voor de Zeemacht				
Commune delicten { Misdrijven	1	161	6	185
{ Overtredingen	—	9	2	8
Militaire delicten	1	97	1	90
C. Krijgsraden te Velde (te zamen)				
Commune delicten { Misdrijven	27	507	12	489
{ Overtredingen	35	340	17	327
Militaire delicten	8	845	5	595

STAAT 3.

Afdoening buiten geding (art. 74, W.v.Sr.); 1950—1951.

Aard der delicten	1950	1951
1	2	3
Zaken, welke berechting zou behoren tot de bevoegdheid van		
het Hoog Militair Gerechtshof	5	7
de Krijgsraad voor de Zeemacht	858	772
de Krijgsraden te Velde (te zamen)	2 878	3 462

STAAT 4.

Overzicht van de personen, vermeld in staat 2, gespecificeerd naar de te hunnen aanzien gewezen vonnissen; 1950—1951.

Instantie en aard der delicten	T. a. v. wie		terugverwezen naar de commanderende officier	Vrijgesprokenen	onvoorwaardelijk	veroordeelden	
	de militaire rechter zich onbevoegd verklaarde	de telastelegging werd nietig verklaard				voorwaardelijk	ged. onv., ged. voorwaardelijk
1	2	3	4	5	6	7	8
A. Hoog Militair Gerechtshof							
{ Misdr. 1950	—	—	1	17	51	16	10
{ " 1951	—	—	1	4	79	7	5
{ Overtr. 1950	—	—	2	5	22	2	2
{ " 1951	—	—	—	9	18	—	—
{ Militaire delicten 1950	—	—	—	9	87	7	2
{ " 1951	—	—	1	5	64	3	1
B. Krijgsraad voor de Zeemacht							
{ Misdr. 1950	1	1	6	6	116	22	10
{ " 1951	—	—	—	6	124	33	28
{ Overtr. 1950	—	—	—	2	7	—	—
{ " 1951	—	—	—	2	8	—	—
{ Militaire delicten 1950	—	—	3	4	73	15	3
{ " 1951	—	—	1	2	55	23	10
C. Krijgsraden te Velde (te zamen)							
{ Misdr. 1950	1	—	17	52	283	100	81
{ " 1951	1	1	25	40	259	91	84
{ Overtr. 1950	2	1	4	56	303	7	2
{ " 1951	—	—	4	44	288	5	3
{ Militaire delicten 1950	—	—	68	37	592	144	12
{ " 1951	1	—	37	20	390	123	29

1) Hieronder 3 personen, bovendien ter beschikking van de Regering gesteld (art. 37/37a, W. v. Sr.).

2) Alsvoren, 1 persoon.

STAAT 5.

Overzicht van de door Hoog Militair Gerechtshof en Krijgsraden t.z.v. misdrijven en militaire delicten veroordeelden, naar de aard der delicten; 1950—1951.

	Aantallen veroordeelden in								
	1950			1951					
	Totaal	waaronder onvoor- waardelijk	waaronder geed. onv., waardelijk	Totaal	waaronder onvoor- waardelijk	waaronder geed. onv., waardelijk	Totaal	waaronder onvoor- waardelijk	waaronder geed. onv., waardelijk
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
A. Wetboek van Strafrecht (Tweede Boek)									
Titel									
I. Misdrijven tegen de veiligheid van de staat (art. 92 t/m 107)	—	—	—	—	1	1	—	—	—
II. Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid (art. 108 114)	—	—	—	—	1	1	—	—	—
V. Misdrijven tegen de openbare orde (art. 131 t/m 151)	5	3	—	2	8	7	—	1	—
VII. Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht (art. 157 t/m 176)	4	2	1	1	2	1	1	—	—
VIII. Misdrijven tegen het openbaar gezag (art. 177 t/m 206)	44	31	10	3	40	30	6	4	—
IX. Meineed (art. 207)	2	2	—	—	1	1	—	—	—
XI. Valsheid in zegels en merken (art. 216 t/m 224)	1	1	—	—	—	—	—	—	—
XII. Valsheid in geschriften (art. 225 t/m 235)	35	31	—	1	16	10	3	—	—
XIII. Misdrijven tegen de burgerlijke staat (art. 236 t/m 238)	2	2	—	—	—	—	—	—	—
XIV. Misdrijven tegen de zeden (art. 239 t/m 254)	47	26	17	4	49	26	17	6	—
XVI. Belediging (art. 261 t/m 271)	11	9	1	1	10	9	1	—	—
XVIII. Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 274 t/m 286)	4	2	1	1	1	—	—	—	—

XXXVII. Vernieling of beschadiging van goederen (art. 350 t/m 354)	14	6	5	3	11	6	2	3
XXXVIII. Ambtsmisdriven (art. 355 t/m 380)	11	5	4	2	4	3	—	1
XXX. Begunstiging (art. 416 t/m 420)	61	42	11	8	43	33	7	3
Wetboek van Strafrecht. Totaal	743	489	144	110	700	447	134	119
B. Bijzondere wetten								
Wegenverkeerswet en Wegenverkeersregeling	—	—	—	—	70	52	8	10
Wet op de Economische Delicten c.a.	9	3	3	3	14	13	—	1
Vuurwapenwet	5	4	—	1	4	3	—	1
Opiumwet	—	—	—	—	1	1	—	—
Wetboek van Strafrecht voor Curaçao	1	1	—	—	—	—	—	—
Wetboek van Militair Strafrecht voor Curaçao	1	1	—	—	—	—	—	—
Bijzondere wetten. Totaal	16	9	3	4	89	69	8	12
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel								
III. Misdriven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekt (art. 96 t/m 107)	492	412	75	5	363	267	81	15
IV. Misdriven tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	342	283	48	11	278	207	55	16
V. Schending van verschillende dienstplichten (art. 129 t/m 150)	169	110	54	5	119	87	27	5
VI. Diefstal, verduistering en heling (art. 151 t/m 158)	8	5	2	1	11	3	5	3
VII. Vernieling, beschadiging of wegmaking van ten behoeve van de krijgsmacht dienende goederen (art. 159 t/m 161)	12	9	2	1	8	3	1	4
Wetboek van Militair Strafrecht. Totaal	1023	819	181	23	779	567	169	43
Totaal rubrieken A, B en C	1782	1317	328	137	1568	1083	311	174
Aantal dubbeltellingen 1)	158	115	24	19	160	112	31	17
Aantal veroordeelden	1624	1202	304	118	1408	971	280	157

1) Dit zijn personen, terzake van meer dan één strafbaar feit veroordeeld.

WETGEVING.

Naar aanleiding van het op de bladzijden 272 tot en met 296 gedrukt Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het ontwerp van Wet Oorlogsstrafrecht (Gedrukte Stukken, Zitting 1951—1952 n° 2258) verscheen de volgende

Memorie van Antwoord

(Ingezonden 16 April 1952)

Stuk no. 5

Algemene beschouwingen

Karakter van het ontwerp. De ondergetekenden hebben met voldoening vernomen, dat er vrijwel algehele overeenstemming bestaat over het feit, dat de geldende strafbepalingen met betrekking tot de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat onvoldoende zijn en herziening behoeven. Dat er verschil van opvatting kan bestaan over de vraag op welke wijze en krachtens welke beginselen deze herziening behoort te worden opgezet, is de ondergetekenden duidelijk. Het oorlogsstrafrecht bevat tal van punten, die bij de voorbereiding van het onderhavige ontwerp tot breedvoerige beschouwingen en onderzoekingen hebben aanleiding gegeven, zowel binnen de Commissie-Donner als bij de ondergetekenden. Dat ook in de Volksvertegenwoordiging deze belangrijke vraagstukken, waaronder dat van de doodstraf en van de wijze van berechting, een onderwerp van diepgaand onderzoek hebben uitgemaakt, was te verwachten en stemt de ondergetekenden tot voldoening. Bij de waardering, welke men blijkt te hebben voor de arbeid van de Commissie-Donner, sluiten de ondergetekenden zich gaarne aan.

Het is, gelijk door de op dit punt aan het woord zijnde leden wordt opgemerkt, de bedoeling van de Regering geweest de wetgeving op het stuk van het oorlogsstrafrecht aan te vullen met regels, gebaseerd op de ervaringen, tijdens en na de laatste oorlog opgedaan. Dit wil niet zeggen, dat, wanneer onverhoopt dit stuk strafrecht weder toepassing zou moeten vinden, de thans voorgestelde regeling volledig is. Uitdrukkelijk is in de voorlaatste alinea van de algemene beschouwingen van de Memorie van Toelichting opgemerkt, dat in omstandigheden, die thans nog niet kunnen worden voorzien, wellicht nog andere maatregelen zullen moeten worden getroffen door de dan aanwezige wetgever. Het verheugt de ondergetekenden, dat dit standpunt door de hier aan het woord zijnde leden wordt gedeeld.

Het is de ondergetekenden niet duidelijk op welke grond sommige leden, die erkennen, dat de geldende regeling aanvulling en herziening heeft, van oordeel zijn, dat het ontwerp zich klaarblijkelijk tegen bepaalde groepen van de bevolking, en wel in de eerste plaats tegen de communistische, richt. Nergens in het ontwerp wordt enig onderscheid gemaakt tussen de mogelijke daders van de strafbaar gestelde feiten. Hoe men kan concluderen, dat strafbepalingen, die beginnen met „Hij die” tegen bepaalde groepen van de bevolking zijn gericht, vermogen de ondergetekenden niet in te zien. Juist is, dat het ontwerp op bepaalde punten minder waarborgen voor rechtszekerheid geeft dan in normale tijden plegen te worden in acht genomen. Men bedenke evenwel, dat de bepalingen van de wet krachtens artikel 1 uitsluitend van toepassing zijn op misdrijven, *in geval van oorlog* (d.i. wanneer een oorlog feitelijk is uitgebroken) begaan. Juist in dergelijke kritieke tijden heeft de Overheid een ietwat grotere bevoegdheid ten opzichte van de individu dan in normale tijden noodzakelijk is. Er is echter

naar gestreefd deze buitengewone bevoegdheden van de Overheid zo gering mogelijk te houden en hun uitoefening zoveel mogelijk te doen geschieden onder rechterlijke contrôle. Dat de Kroon de bevoegdheid krijgt de ontworpen wet van toepassing te verklaren in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, is een noodzakelijke consequentie van de volkenrechtelijke ontwikkeling, waardoor een conflict, als bedoeld in het tweede lid van artikel 1, niet meer als oorlog wordt beschouwd, terwijl het, naar de bedoeling van het Wetboek van Strafrecht, voor de toepassing van dit wetboek natuurlijk wel als oorlog moet worden aangemerkt. Inderdaad is het Korea-conflict een conflict, als in artikel 1, tweede lid, bedoeld. De bewering, dat de bepaling met het oog op dit conflict ontworpen is, mist iedere grond, daar het natuurlijk nooit de bedoeling kan zijn de wet in geval van een dergelijk beperkt en geïsoleerd conflict van toepassing te verklaren.

Het is bepaaldelijk niet juist, dat artikel 8, lid 3, onder 6°, de doodstraf stelt op schending van een belofte of overeenkomst, of onder 3° op het met verenigde krachten vernielen of wegmaken van enig goed, dat aan een ander toebehoort. De doodstraf wordt op deze feiten slechts gesteld, indien zij tevens schending van wetten en gebruiken van de oorlog zijn. Het betreft hier niet eenvoudige schending van beloften of overeenkomsten of eenvoudige diefstal, doch inbreuken op volkenrechtelijke verplichtingen. Het is dit aspect van de bedoelde feiten, dat de zwaarte van de bedreigde straf rechtvaardigt.

Het behoeft geen betoog, dat bij de opzet der berechting gestreefd is naar een zo zuiver mogelijke afweging van de belangen van de door de oorlog en het wapengeweld bedreigde gemeenschap enerzijds en de belangen van de individuele rechtszekerheid anderzijds. Het is na de oorlog gebleken, dat het in acht nemen van de voorschriften van het Wetboek van Strafvordering, die de rechten van de individu waarborgen, tot grotere schade voor de individuele rechtszekerheid zou hebben geleid dan het op zij stellen dezer bepalingen. De ondergetekenden komen daarop bij de behandeling van artikel 22 hieronder terug. Reeds thans willen zij echter duidelijk mededelen, dat de strekking der bepaling niet is een zeer krasse verzwakking van de rechtszekerheid voor de burgers te bewerkstelligen. Dezelfde argumenten, die ten aanzien van artikel 22 gelden, gelden ook voor artikel 23 en volgende: een snelle, met minder waarborgen omgeven procedure kan voor de betrokkenen beter zijn dan een langzame procedure, die het geven van eindbeslissingen moeilijk en langdurig maakt. Wanneer in 1945 het Wetboek van Strafvordering van toepassing geweest zou zijn, zou bepaaldelijk de Bijzondere Raad van Cassatie thans niet kunnen zijn opgeheven, maar zouden waarschijnlijk nog tienduizenden in voorarrest zitten, omdat de bijzondere gerechtshoven geen tijd hadden gehad om zaken ten principale te beslissen door hun voortdurende zorg om iedere dertig dagen ten aanzien van iedere gedetineerde de voorlopige hechtenis te verlengen.

De ondergetekenden zijn van oordeel, dat in de Memorie van Toelichting met voldoende duidelijkheid is uiteengezet, waarom in het ontwerp de mogelijkheid is geopend om uitsluitend in bijzondere omstandigheden in het belang van de veiligheid van de Staat vrijheidsstraffen elders dan in Nederland ten uitvoer te leggen.

Met voldoening vernamen de ondergetekenden, dat van verschillende andere zijden de hierboven gegeven bestrijding van de stelling, dat het ontwerp de rechtszekerheid onvoldoende zou waarborgen, werd gesteund. Zoals van deze zijden wordt opgemerkt, is er met ernst naar gestreefd een juist evenwicht te vinden tussen de belangen van de bedreigde gemeenschap enerzijds en de belangen van de individuele verdachte aan de andere kant. Terecht werd in dit verband nog gewezen op het feit, dat de bezwaren tegen de formulering van verschillende oorlogsmisdrijven in artikel 8 met evenveel recht worden aangevoerd tegen de geldende bepaling van artikel 79 van het Wetboek van Militair Strafrecht.

Het onderhavige ontwerp beoogt zo mogelijk te voorkomen, dat een noodwetgever zich in de toekomst andermaal voor de noodzaak zou kunnen zien geplaatst om feiten met terugwerkende kracht strafbaar te stellen. Tijdens de laatste wereldoorlog viel daaraan, gezien de geheel nieuwe en onvoorziene omstandigheden, die zich daarbij voordeden, niet te ontkomen, doch de huidige wetgever zou in gebreke blijven, wanneer hij geen rekening zou houden met de ervaringen, in de afgelopen oorlog opgedaan, en de bepalingen van de strafwet niet zou aanpassen aan de hem gebleken mogelijkheden van misdrijvingen van ernstige aard in oorlogstijd. Terecht is dan ook herhaaldelijk van de zijde van de Volksvertegenwoordiging aangedrongen op bijwerking van ons strafrecht op het punt van misdrijven tegen de veiligheid van de Staat met de in de laatste jaren opgedane ervaringen. Aan deze aandrang heeft de Regering gaarne gevolg gegeven, zij het ook, dat zij er van overtuigd is, dat de onderhavige regeling in toekomstige onbekende omstandigheden wellicht wederom onvolledig zal blijken.

Opzet van het ontwerp: regeling in een afzonderlijke wet? De ondergetekenden kunnen begrijpen, dat de vraag gerezen is of de regeling van het oorlogsstrafrecht, zoals deze technisch in het onderhavige ontwerp is vervat, niet bijzonder ingewikkeld is. De Wet Oorlogsstrafrecht (dit is dus het gestelde onder artikel I) bevat enerzijds afwijkingen van het Wetboek van Strafrecht en van het Wetboek van Militair Strafrecht, anderzijds eigen afzonderlijke delictomschrijvingen en tenslotte bepalingen over de rechterlijke organisatie en de procedure. De Wet Oorlogsstrafrecht is derhalve niet te begrijpen zonder dat men de verschillende geheel of ten dele van toepassing verklaarde andere wettelijke regelingen daarbij naleest. De ondergetekenden erkennen dit. Zij zijn echter van mening, dat aan dit euvel niet is tegemoet te komen door de bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht te verdelen over het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de militaire strafwetgeving. Onze thans geldende oorlogswetgeving is nu eenmaal zeer gecompliceerd. De Memorie van Toelichting geeft daaromtrent onder de algemene beschouwingen een uitvoerige uiteenzetting. Het zou aan de overzichtelijkheid van de materie niet ten goede komen, wanneer men, op dit stramien doorbordurend, de stof, die thans in de Wet Oorlogsstrafrecht vervat is, over de verschillende in aanmerking komende wetboeken en wetten zou hebben verdeeld. Bij het ontwerp heeft de ontwerper voor ogen gestaan een afgerond geheel te geven van alle bijzondere bepalingen van strafrechtelijke aard, die zouden gelden in geval van oorlog, d.w.z. wanneer er feitelijke oorlog is. Alsdan zouden dus de met de toepassing van deze bepaling belaste militaire of civiele rechters in één wet bijeen kunnen vinden hetgeen onze wetgeving op het stuk van oorlogsstrafrecht bevat. Gestreefd is derhalve niet naar samenbundeling van toevallige wetten of wetboeken, hetgeen bij de ook thans reeds zeer verspreide wetgeving onbegonnen werk geweest zou zijn, maar naar samenbundeling van de bepalingen, die voor het geval van oorlog afwijking van het gemene en militaire strafrecht bevatten.

In dit licht gezien, is het dan ook niet juist, dat door het ontwerp bepalingen van materieel strafrecht, welke onmiddellijk bij elkander aansluiten, op geheel verschillende plaatsen worden ondergebracht. In de Wet Oorlogsstrafrecht zal te vinden zijn hoe dienstneming bij de vijand in geval van oorlog gestraft wordt, zoals alle bepalingen, die uitsluitend op geval van oorlog betrekking hebben, door de Wet Oorlogsstrafrecht worden bestreken. Artikel 101 van het Wetboek van Strafrecht handelt dan nog alleen maar over dienstneming bij een vreemde Mogendheid in het vooruitzicht van een oorlog met die Mogendheid. En een onmiddellijk daarop aansluitende bepaling in zake hulpverlening aan de vijand geldt niet alleen wanneer de oorlog feitelijk uitgebroken is, maar ook in tijd van oorlog, dit is volgens artikel 87, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht ook wanneer een oorlog dreigende is en wanneer de krijgsmacht is gemobiliseerd.

Hulpverlening aan de vijand is dus niet een misdrijf, dat uitsluitend in geval van oorlog kan worden gepleegd, en behoort dus naar het hierboven gestelde criterium op die grond niet in de Wet Oorlogsstrafrecht thuis. Juist is, dat op een aantal, in het Wetboek van Strafrecht geformuleerde artikelen in geval van oorlog de doodstraf gesteld wordt. Dit geschiedt langs de omweg van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht, maar een dergelijke bepaling bestond reeds lang, ook ten aanzien van burgers, door artikel 78 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht. Deze bepaling is krachtens artikel IV van het ontwerp vervallen en vervangen door de bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht. Het bereids door de wetgever gehuldigde systeem is dus gehandhaafd. De ondergetekenden hebben tegen dit systeem geen bezwaar. Zij achten het juist dan dat in het Wetboek van Strafrecht op de betrokken delicten de doodstraf gesteld zou worden voor het geval van oorlog. De doodstraf op deze delicten is immers een uitzonderingsregel, die niet in normale tijden geldt, maar die uitsluitend in feitelijke oorlogsomstandigheden kan worden toegepast. Zij achten het een voordeel, dat de wetgever duidelijk te kennen geeft wat afwijkingen van het normale strafrecht voor het geval van oorlog zijn, door deze afwijkingen, zoals in het onderhavige ontwerp is geschied, in een afzonderlijke wet samen te bundelen.

Het verheugt de ondergetekenden, dat de hierboven gegeven verdediging van de legislatieve sytematiek van het ontwerp door andere leden wordt gedeeld.

Met deze leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat een omwerking van het ontwerp in dier voege, dat alle bepalingen in de wetboeken zouden worden opgenomen, tot grote vertraging aanleiding zou geven. Bovendien achten zij het, gelijk reeds werd opgemerkt, een voordeel, dat, wat uitzonderingsrecht is, ook als zodanig uiterlijk kenbaar is. Ook diene men te bekenden, dat de ervaring van de bijzondere rechtspleging geleerd heeft, dat het voor de bij de toepassing van het oorlogsstrafrecht betrokken personen, rechters zowel als advocaten, een voordeel is, dat de bepalingen op dit terrein bij elkander te vinden zijn.

Tenslotte willen de ondergetekenden nog opmerken, dat, gezien de internationale ontwikkeling op het gebied van militair strafrecht, die hieronder nog ter sprake zal komen, een wijziging van het Wetboek van Militair Strafrecht ook met het oog op de berechting van burgers *op dit moment* niet aan te bevelen is.

Ontwikkeling van het internationale strafrecht. Ook de ondergetekenden zijn van oordeel, dat het wenselijk geacht moet worden om de oorlogsmisdrijven in een internationale code te regelen. Een „Code of offences against the peace and security of mankind” is ingevolge opdracht van de Tweede Algemene Vergadering van de Verenigde Naties opgesteld door de „International Law Commission”, waarvan o.m. onze landgenoot prof. François deel uitmaakt. Intussen blijft het uiterst twijfelachtig of een groot aantal Staten op korte termijn bereid zal blijken een dergelijke internationale regeling te aanvaarden. Daarom zal de Nederlandse wetgever in ieder geval goeddoen voor het door hem bestreken terrein in de leemte in de bestaande wetgeving te voorzien.

Terecht is de vraag gesteld of niet de samenwerking op militair gebied tussen Nederland en andere landen aanleiding moet zijn tot een herziening van ons militair straf- en tuchtrecht. Het Noord-Atlantisch Verdrag geeft daartoe op zich zelf geen aanleiding, daar krachtens dit Verdrag de legers als nationale legers blijven opereren, zij het ook, dat zij onder een gemeenschappelijk opperbevel staan en dat op hoog niveau staven van gemengde nationaliteit zijn ingericht. Een andere zaak is het wanneer de Europese Defensie Gemeenschap tot stand komt. Alsdan immers zal de Nederlandse krijgsmacht grotendeels opgaan in een zelfstandige Europese krijgsmacht. In dat geval kan men niet meer volstaan met de bij het Atlantisch Pact getroffen regeling, die aanwijst welk recht van toepassing is, indien mili-

tairen van een der bondgenoten verblijven op het terrein van een der andere bondgenoten. Europese militairen zijn immers niet meer nationaal van status, doch Europees. De consequentie van deze gedachte is, dat voor het Europese leger een eigen Europees Wetboek van Militair Strafrecht zal moeten worden opgesteld. Reeds tijdens de conferentie over de Europese Defensiegemeenschap is een commissie ingesteld om de samenstelling van zulk een wetboek ter hand te nemen. In die commissie hebben twee Nederlandse gedelegeerden zitting, waarvan de één secretaris van de Commissie-Donner was, en de ander in het laatste stadium met deze commissie heeft medegewerkt. Terecht wordt in het Verslag de nadruk er op gevestigd, dat in het bijzonder in het Europese leger de verhouding van meerdere tot mindere geregeld zal moeten worden. Uiteraard zal dit in het te scheppen Wetboek van Militair Strafrecht geschieden. Mocht dit wetboek niet tot stand komen vóór de oprichting van het Europese leger, dan zal, naar de mening van de ondergetekenden, dit een onderwerp zijn, dat in de voor de overgangperiode geldende bepalingen uniforme regeling zal behoeven.

Voor wat het internationale aspect van de onderhavige materie betreft, met name de verhouding van het ontwerp tot de verdragen van Genève van 1949, is overleg gepleegd met de Minister van Buitenlandse Zaken. Voor zover de ondergetekenden is kunnen blijken, bestaan tot dusverre noch in België, noch in Frankrijk regelingen van dezelfde aard als in het onderhavige wetsontwerp worden voorgesteld.

Met de andere aan het woord zijnde leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat een internationale codificatie van militair straf- en tuchtrecht de Nederlandse wetgever niet ontheft van zijn verplichting om een regeling omtrent oorlogsmisdrijven op te nemen. Terecht wordt immers opgemerkt, dat oorlogsmisdrijven ook gepleegd kunnen worden door burgers, evenals trouwens door militairen, die niet tot het Europese leger behoren. Daar een eventuele codificatie voor het Europese leger slechts op Europese soldaten van toepassing zou zijn, zouden militaire oorlogsmisdadigers van andere nationaliteit zonder uitdrukkelijke bepaling van de nationale wetgever hier te lande niet kunnen worden vervolgd. De voorgestelde regeling omtrent oorlogsmisdrijven heeft derhalve ook, indien een uniforme codificatie voor het Europese leger tot stand komt, toch nog betekenis.

De ondergetekenden kunnen het door sommige leden gevoelde bezwaar tegen de vaagheid van de artikelen 8 en 9, die de oorlogsmisdrijven omschrijven, niet delen. Men kan volkenrechtelijk nagaan welke rechten en verplichtingen oorlogvoerende Mogendheden en haar militairen tegenover de vijand hebben. In het bijzonder moet men zich niet voorstellen, dat de gebruiken van de oorlog een zo vage inhoud hebben als de uiterlijke betekenis van dit woord zou doen vermoeden.

Op die grond achten de ondergetekenden het ook weinig wenselijk de wetten en gebruiken van de oorlog met zoveel woorden in de Nederlandse strafbepalingen te formuleren. De wetten van de oorlog zijn de regels, die in de tractaten omtrent oorlogvoering zijn neergelegd. Dit zijn o.a. de tractaten van Genève, waarvan in de Memorie van Toelichting gewag wordt gemaakt. Daarnaast bestaan echter gebruiken van de oorlog, die allerminst alle ongeschreven gewoonterecht zijn, maar die ten dele in geschreven regels zijn geformuleerd. Het Landoorlogreglement, een der belangrijkste regelingen omtrent de rechten en verplichtingen van oorlogvoerende mogendheden, wordt algemeen beschouwd als te gelden voor alle landen ter wereld, die oorlog voeren, ongeacht of dit reglement voor hen kracht van tractaat heeft of niet. Door de verwijzing naar de gebruiken van de oorlog verwijst men derhalve o.a. naar het Landoorlogreglement. Daarnaast bestaan er ook andere, niet met zoveel woorden geformuleerde gebruiken, zoals die met betrekking tot parlementariërs.

Gezien de feiten, zouden de ondergetekenden het bepaaldelijk onjuist achten een verwijzing naar de gebruiken van de oorlog (en dus naar het Landoorlogreglement) achterwege te laten.

Zij sluiten zich gaarne bij de mening aan van die leden, welke, evenals

de ondergetekenden, de totstandkoming van een internationale code van wat in de oorlog wel en niet geoorloofd is, zouden toejuichen, maar die van mening zijn, dat men niet in afwachting daarvan een misschien scherpe, doch veel te beperkte omschrijving van de oorlogsmisdrijven mag opnemen.

Het doel van de strafbaarstelling van oorlogsmisdrijven zou niet worden bereikt door in de bepaling een omschrijving op te nemen van de Conventies van Genève, waarvan in de Memorie van Toelichting wordt gesproken. Weliswaar zijn deze conventies (die overigens nog niet geratificeerd zijn) van het grootste belang, doch daarnaast bestaat er, zoals hierboven is opgemerkt, nog een belangrijk stuk wetten en gebruiken van de oorlog, dat niet in deze conventies is vervat. Ten overvloedige moede nogmaals gewezen worden op het feit, dat schending van het Landoorlogreglement, dat niet als een wet van de oorlog te beschouwen is, toch zeker als oorlogsmisdrijf strafbaar moet zijn. Terecht merken deze leden derhalve op, dat een verwijzing naar de Conventies van Genève op zich zelf onvoldoende zou zijn. Anderzijds is het duidelijk, dat de in het ontwerp gekozen formulering „wetten en gebruiken van de oorlog” buiten twijfel stelt, dat ook de conventies van 1949 daaronder begrepen zijn. Tenslotte willen de ondergetekenden er op wijzen, dat ook in de door de International Law Commission opgestelde „Draft Code of Offences against the peace and security „of mankind” wordt volstaan met de oorlogsmisdrijven te omschrijven als „acts in violation of the laws and customs of war”.

De verschilpunten tussen het thans voorgestelde artikel 8 en het huidige artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht hebben zowel betrekking op de gestelde normen als op de tegen overtreding daarvan gestelde sancties. Voor wat de normen betreft, kon in het thans aanhangig gemaakte ontwerp niet meer worden volstaan met een verwijzing naar de overeenkomst van Londen van 8 Augustus 1945, welke immers alleen betrekking had op de berechting van oorlogsmisdrijven, die tijdens de laatste oorlog zijn begaan. Ook ten aanzien van de strafmaat is een ander systeem gekozen. Weliswaar zijn de ervaringen, die met het systeem van artikel 27a van het Besluit Buitengewoon Strafrecht zijn opgedaan, over het algemeen niet onbevredigend geweest, doch dit is meer toe te schrijven aan de aard der gevallen, die ter berechting zijn gekomen, dan aan de verdiensten van het systeem. Op de vraag met welk feit volgens de Nederlandse wet een gepleegd oorlogsmisdrijf „de meeste overeenkomst vertoont” is niet steeds voor objectieve beantwoording vatbaar, zodat in sommige gevallen een zekere willekeur bij het vinden van de toepasselijke strafmaat niet te vermijden is. Doch ernstiger is het bezwaar, dat in bepaalde gevallen (men denke b.v. aan het gebruik maken van uniformen van de tegenpartij) geen overeenkomstig feit van voldoende ernstig karakter kan worden aangegeven, zodat oorlogsmisdrijven, die tot de meest ernstige behoren, hetzij ongestraft zouden moeten blijven, hetzij zouden moeten worden afgedaan met een straf, die geenszins in overeenstemming is met de ernst van het misdrijf.

De bepaling, opgenomen in artikel 3, onder 1°, maakt de Nederlandse rechter bevoegd tot kennisneming van oorlogsmisdrijven, onverschillig door wie en waar deze zijn begaan, derhalve ook in die gevallen, waarin het misdrijf door een niet-Nederlander buiten Nederland is begaan in een oorlog, waarbij ons land geen partij is. Terecht is in het Voorlopig Verslag opgemerkt, dat deze bepaling moet worden beschouwd als een toepassing van het z.g. universaliteitsbeginsel. Niet juist is evenwel de opmerking, dat onze wet dit beginsel tot dusverre alleen zou kennen voor zeeroof. Het geldt nl. krachtens artikel 4, onder 2°, van het Wetboek van Strafrecht ook voor misdrijven ten opzichte van munstspeciën, muntbiljetten en bankbiljetten. In dat geval is de toepassing van het universaliteitsbeginsel een uitvloeisel van het Verdrag ter bestrijding van de valse munterij van 20 April 1929 (goedgekeurd bij de wet van 31 Maart 1932, *Stb.* 131), in het onderhavige geval van de vier Verdragen van Genève van 12 Augustus 1949.

Wetsontwerpen tot goedkeuring van de zo juist bedoelde Verdragen van Genève zijn inmiddels ingediend.

Doodstraf. De voorstellen, in het ontwerp gedaan, bevatten op het punt van de doodstraf slechts in zoverre een verandering, dat zij op het voetspoor van artikel 5, eerste lid, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht de beperking willen opheffen, die gelegen is in artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Volgens deze bepaling wordt de doodstraf niet uitgesproken dan in geval de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist. Voor het overige blijft de regeling in principe gelijk aan de thans geldende regeling, zij het ook, dat langs de weg van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht in een klein aantal meer gevallen dan vroeger de doodstraf kan worden uitgesproken, omdat op deze gevallen door het onderhavige ontwerp voor normale tijden thans levenslange gevangenisstraf gesteld is, hetgeen vroeger niet het geval was. Dit door het ontwerp gevolgde stelsel, dat nauw aansluit bij de bestaande regeling, heeft dan ook geen principieel bezwaar tegen de doodstraf als straf uitgelokt. De aan het woord zijnde leden formuleerden slechts bezwaren tegen de omstandigheden, waaronder de doodstraf volgens het ontwerp mag worden toegepast, en tegen de motivering van het voorstel in de Memorie van Toelichting.

Allereerst wordt door vele leden overwegend bezwaar gemaakt tegen het schrappen van de beperking, dat de doodstraf slechts mag worden uitgesproken, indien de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist. Men diene echter te bedenken, dat, zoals verscheidene andere leden terecht hebben opgemerkt, het handhaven van deze beperking zou medebrengen, dat de doodstraf niet of niet dan met gebruikmaking van een zeer gewrongen redenering zou kunnen worden opgelegd na afloop van een oorlog. Men kan immers, zoals weer andere leden hebben opgemerkt, niet op redelijke gronden volhouden, dat na afloop van een oorlog de veiligheid van de Staat of zelfs maar de veiligheid van de gemeenschap toepassing van de doodstraf eist. Men verwacht immers na afloop van een oorlog niet aanstonds weer een nieuwe oorlog en gevangenhouding van de betrokken delinquenten schijnt dus na het einde van de feitelijke oorlogshandelingen een afdoende waarborg, dat zij niet weer hun gevaarlijke activiteit ten laste der volksgemeenschap kunnen uitoefenen. De aan het woord zijnde leden, die de beperking van artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht zouden willen handhaven, kunnen niet aanvaarden, dat de doodstraf nodig zou zijn ter wille van de generale preventie. Zij geloven niet aan de afschrikwekkende werking van deze straf. Hierover kan men van mening verschillen. Men bedenke evenwel, dat in bepaalde gevallen de doodstraf juist om haar onmiskenbaar afschrikwekkende werking noodzakelijk is. Gewezen moge worden op het in artikel 100 van het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven delict van desertie uit een door de vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post. Zou men op dit straffbare feit niet de doodstraf stellen, dan zou een strafvervolgung een premie zijn op het plegen van deze gequalificeerde desertie. In plaats van de kans op de dood in het gevecht zou de zekerheid van gevangenisstraf komen. Uit dit voorbeeld moge blijken, dat men er voorzichtig mede moet zijn de handhaving van de doodstraf met eenzijdige argumenten te willen staven. Het is op die grond, dat de ondergetekenden in de Memorie van Toelichting geen keuze hebben gedaan tussen de argumenten, die voor de doodstraf pleiten, maar deze naast elkander hebben weergegeven.

Naar de mening van de ondergetekenden dient men ook voorzichtig te zijn met de stelling, dat de doodstraf niet een adaequate straf zou zijn voor de zeer ernstige misdrijven, waarvoor zij na de oorlog is opgelegd. Er is immers gebleken, dat deze straf, waarvan de oplegging niet meer door de veiligheid van de Staat werd geëist en die als afschrikking ternauwernood nog dienst behoefde te doen, algemeen als rechtvaardig is aanvaard. Onge-

twijfeld is er een zekere kentering in het rechtsbewustzijn te constateren geweest naarmate de ellende van de bezetting langer voorbij was. Dit wil evenwel niet zeggen, dat men voor de allergruwelijkste misdrijven de doodstraf niet een juiste bestraffing achtte. Weliswaar is er terecht op gewezen, dat met de kentering van het rechtsbewustzijn opgelegde gevangenisstraffen wèl, doch geëxecuteerde doodstraffen niet ongedaan te maken zijn, doch juist met het oog op dit feit heeft de Regering indertijd gemeend haar gratiebeleid dusdanig te moeten uitstippelen, dat slechts in die gevallen, waarin ook na vele jaren nog de tenuitvoerlegging van de doodstraf als rechtvaardig beschouwd zou worden, een gratieverzoek werd afgewezen.

Het verheugt de ondergetekenden, dat verscheidene andere leden zich met het voorstel van het ontwerp geheel konden verenigen. Het verheugt de ondergetekenden des te meer, omdat dit voorstel een voortzetting inhoudt van het tot dusverre gevolgde beleid, hetwelk, naar de stellige overtuiging van de Regering, in grote lijnen op dit punt overeenstemt met het rechtsbewustzijn van het Nederlandse volk. Een wijziging van de tot heden bestaande wetgeving, de noodwetgeving daaronder begrepen, zou wellicht de indruk wekken, dat de na de oorlog ten uitvoer gelegde doodstraffen, hoewel juridisch volkomen verantwoord, toch min of meer in strijd met de algemeen aanvaarde rechtsopvattingen zouden zijn geweest. Tot hun vreugde mochten de ondergetekenden constateren, dat de hier aan het woord zijnde leden met de Regering de rechtvaardiging van de doodstraf niet vinden in geïsoleerde argumenten van generale preventie of vergelding, maar in een complex van ieder voor zich ten dele van belang zijnde redeneringen, die echter afzonderlijk slechts één aspect van het probleem weergeven.

Weer andere leden hebben zich bereid verklaard het voorstel van het ontwerp te aanvaarden, zij het dan ook, dat zij niet alle argumenten, die in de Memorie van Toelichting zijn vermeld, kunnen onderschrijven. Terwijl zij enerzijds erkennen, dat ook na een oorlog toepassing van de doodstraf mogelijk moet zijn (hetgeen praktisch uitgesloten wordt, indien men de bepaling van artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht handhaaft), hebben zij anderzijds bezwaar tegen de stelling, dat alleen de doodstraf tegen sommige misdrijven als de adaequate straf zou moeten worden beschouwd. Zij vragen zich af of het rechtsgevoel niet ernstiger zou worden geschaad door het toepassen van deze straf op twijfelachtige en niet algemeen aanvaarde gronden dan door het niet invoeren van de doodstraf. Gelijk hierboven is uiteengezet, is dit laatste argument slechts één aspect van het complex van argumenten, waarmede degenen, die vóór toepassing van de doodstraf zijn, haar verdedigen.

Het betoog van deze laatste leden wordt door sommige andere leden gedeeld. Ook zij willen de handhaving van de doodstraf alleen baseren op haar afschrikwekkende werking, uit angst, dat een argument, hetwelk een verwijzing naar de vergeldingsgedachte bevat, ook invoering van de doodstraf in het commune recht mogelijk zou maken. Dit laatste ligt niet in het voornemen van de eerste ondergetekende. Naar zijn mening zijn de commune misdrijven van aard en van omvang zoveel minder ernstig dan de in geval van oorlog en bezetting mogelijke misdrijven, dat de doodstraf voor commune misdrijven als adaequate straf niet in aanmerking komt.

Enige leden merkten op, dat naar hun mening de vergelding als argument voor de doodstraf niet mag worden afgewezen. De ondergetekenden wijzen dit argument ook niet af. Zoals hierboven reeds werd betoogd, heeft het probleem van de doodstraf verschillende aspecten. Bij de toepassing van de doodstraf is de vergelding, zoals trouwens bij de toepassing van iedere straf, een niet te miskennen element. Dat onder vergelding iets anders moet worden verstaan dan wraakuitoefening, willen de ondergetekenden gaarne onderschrijven. Met deze leden zijn zij van oordeel, dat men inderdaad het vraagstuk niet simplistisch en slechts van één zijde mag beschouwen.

De ondergetekenden zijn enigszins verwonderd, dat sommige leden over-

wegend bezwaar hadden tegen de bedreiging van de doodstraf in dit wetsontwerp, omdat daarin de meest essentiële waarborgen voor de rechtszekerheid volkomen ter zijde worden geschoven. Het schijnt de ondergetekenden toch een niet te miskennen waarborg voor de gedachte, dat bij het voorgestelde nieuwe artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt voorgeschreven, dat de doodstraf niet mag worden uitgesproken dan ingeval de rechter met eenparigheid van stemmen het misdrijf bewezen en de verdachte strafbaar acht. Twijfel aan het bewezen zijn van het misdrijf en aan de strafbaarheid van de verdachte bij slechts één rechter kan de verdachte slechts tot gevangenisstraf doen veroordelen. De doodstraf kan alleen worden opgelegd, indien bij hen, die over het misdrijf te oordelen hebben, geen twijfel bestaat. Het komt de ondergetekenden voor, dat men reeds op grond van deze bepaling niet wel kan volhouden, dat het ontwerp de meest essentiële waarborgen van rechtszekerheid ter zijde schuift.

Berechting. Ten aanzien van de vraag, of de voorgestelde berechting van de in artikel 1 bedoelde misdrijven door de militaire rechter en bijzondere colleges wel grondwettig kan worden geacht, nu noch de militaire rechter, noch de leden van de bijzondere colleges voor het leven worden benoemd, zouden de ondergetekenden het volgende willen opmerken. In de eerste plaats willen zij er op wijzen dat, in tegenstelling tot wat het geval is ten aanzien van de kennisneming van civiele zaken, een uitdrukkelijk voorschrift, volgens hetwelk strafrechtspraak uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen, in de Grondwet niet voorkomt. Zij willen hieraan evenwel aanstonds toevoegen, dat naar hun oordeel zowel met een beroep op de geest als op de geschiedenis van de desbetreffende Grondswetbepalingen mag worden aangenomen, dat ook de berechting van strafzaken in beginsel uitsluitend aan de rechterlijke macht mag worden opgedragen. In verband hiermede achten zij het laatste lid van artikel 173 van de Grondwet, dat de overige leden van dit artikel niet van toepassing verklaart op hen, die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen, behorende tot de gewapende macht, dan ook niet zonder betekenis. Naar hun oordeel zou het bij gebreke van deze bepaling in strijd met de strekking van de Grondwet geacht moeten worden om de berechting van alle militairen in haar geheel te onttrekken aan de rechterlijke macht. Zij menen evenwel, dat het niet alleen niet met de letter, doch ook niet met de geest van de Grondwet in strijd moet worden geacht om in bijzondere gevallen de kennisneming van bepaalde strafbare feiten tijdelijk op te dragen aan andere organen dan die der gewone rechterlijke macht. Dit is klaarblijkelijk ook het standpunt geweest van de vroegere wetgever, die immers de kennisneming van bepaalde misdrijven, door burgers in geval van oorlog in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied des Rijks begaan, heeft onttrokken aan de rechterlijke macht en overgebracht naar de militaire rechter.

Voor zover het onderhavige ontwerp de berechting van bepaalde misdrijven, die in geval van oorlog zijn begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar zijn gesteld, aan de militaire rechter opdraagt, sluit de voorgestelde regeling geheel aan bij de huidige wetgeving. Doch als het niet in strijd met de Grondwet is om in uitzonderlijke gevallen de berechting van bepaalde delicten in plaats van aan de gewone rechterlijke macht aan de militaire rechter op te dragen, dan kan dit uiteraard ook niet het geval zijn, als men de berechting van dezelfde delicten, gepleegd onder dezelfde uitzonderlijke omstandigheden, in plaats van aan de militaire rechter toevertrouwt aan bijzondere rechtbanken en aan een Bijzonder Hooggerichtshof. In het laatste geval is bovendien de naleving van de strekking van het tweede lid van artikel 172 van de Grondwet gewaarborgd door artikel 15, lid 2, van het ontwerp, volgens hetwelk de leden van de bijzondere colleges door de Kroon worden benoemd voor de duur der instandhouding van het college, waardoor tussentijds ontslag onmogelijk wordt gemaakt.

Op grond van bovenstaande overwegingen komen de ondergetekenden

tot de conclusie, dat de in het ontwerp voorgestelde incidentele opdracht van rechtsmacht aan de militaire rechter en aan bijzondere colleges noch met de letter, noch met de geest van de Grondwet in strijd kan worden geacht.

Vervolgens kan de vraag worden gesteld of de opdracht van de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven aan de militaire rechter tijdens feitelijke oorlogshandelingen en aan bijzondere colleges na afloop van een vijandelijke bezetting wenselijk is of niet. Terwijl sommige leden zich met de opdracht tijdens vijandelijke oorlogshandelingen aan de militaire rechter konden verenigen, meenden andere leden, dat een nadere motivering van die opdracht wel gewenst zou zijn. Men bedenke, dat reeds thans de militaire rechter in geval van feitelijke oorlog kennis neemt van de misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, door wie ook begaan, en de misdrijven van het Wetboek van Militair Strafrecht, die ook door burgers begaan kunnen worden. De voorgestelde regeling bevat derhalve geen principiële wijziging van de bestaande toestand. In geval van feitelijke oorlogshandelingen dienen de misdrijven in artikel 78, onder 1°, van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht onmiddellijk bestraft te worden. Het is niet zeker of in die omstandigheden de normale burgerlijke colleges zullen functionneren. Zij zijn immers territoriaal gebonden, terwijl de militaire rechter in oorlogstijd aan een militair onderdeel en niet aan een bepaald gedeelte van het grondgebied gebonden is. Ingeval de strafbare feiten van artikel 78, onder 1., door militairen en burgers te zamen worden bedreven, is het wenselijk, dat zij door dezelfde rechter worden berecht. Deze overwegingen rechtvaardigen het bestaan van het geldende artikel 78, onder 1°, van de Invoeringswet. Zij gelden evenzeer voor het in het onderhavige ontwerp voorgestelde systeem. De ondergetekenden zouden niet willen volhouden, dat de militaire rechter minder objectief pleegt te oordelen dan de gewone burgerlijke rechter. Wel zal in geval van oorlog de militaire rechter meer dan de civiele rekening houden met de speciale behoeften van de oorlogvoering en met de noden, waarin de Staat op dat moment verkeert. Voor een gemis van objectiviteit, d.w.z. van de mogelijkheid van ongelijke behandeling van gelijke gevallen, is, naar het de ondergetekenden voorkomt, ook bij de militaire rechter geen gevaar te duchten.

Ten aanzien van de berechting van de in het ontwerp bedoelde feiten in de periode na een oorlog en na een bezetting van het gehele grondgebied of een gedeelte daarvan somt het Voorlopig Verslag vier mogelijkheden op, waarvan de eerste (voortzetting van de berechting, zowel van burgers als van militairen, door de militaire justitie) weinig verdediging vond, omdat men met het ontwerp van oordeel was, dat aan de berechting van burgers door de militaire rechter een einde behoort te komen, zodra de oorlogsnoodzaak daartoe niet meer dwingt. Ook de oplossing, dat na de bezetting militairen door de militaire rechter, doch burgers door de gewone rechter berecht zouden moeten worden, vond weinig aanhang. Het gelijksoortig karakter van de te berechten feiten na een bezetting, ongeacht of zij door militairen of door burgers gepleegd zijn, achtte men in ieder geval een aanwijzing, dat beide categorieën door een zelfde rechter berecht zouden moeten worden. Daarbij komt nog het argument, dat buitenlandse militairen, die wegens oorlogsmisdrijven door een Nederlandse rechter zouden moeten worden berecht, naar geldend Nederlands recht geen militairen zijn, zodat zij, althans in het huidige systeem, voor de burgerlijke rechter zouden moeten terechtstaan. Dit lendt al spoedig tot conflict met de regeling van de Conventie van Genève, dat voor krijgsgevangenen en voor eigen militairen een zelfde regeling omtrent berechting zal moeten bestaan. Nu zou men natuurlijk kunnen bepalen, dat ook buitenlandse oorlogsmisdadigers, voor zover militairen, voor de militaire rechter zouden moeten komen. Dit leidt evenwel tot een splitsing tussen militaire en niet militaire oorlogsmisdadigers, waardoor de berechting in deze toch al zo netelige materie over twee verschillende soorten van rechterlijke colleges zou worden verdeeld. Al deze overwegingen hebben mede er toe geleid de splitsing

tussen de berechting van militairen en van burgers voor tijdens een bezetting gepleegde misdrijven, als in artikel 1 van het ontwerp bedoeld, aan dezelfde rechter op te dragen.

Zo bleef dan voor de Regering dezelfde keuze als waarvoor de Kamer zich gesteld zag, nl. de keuze tussen bijzondere rechtbanken en de gewone burgerlijke rechter. Het Voorlopig Verslag somt drie redenen op, die in de Memorie van Toelichting voor het ontworpen stelsel zijn aangevoerd. Het noemt daarbij evenwel niet het belangrijkste argument, dat in de Memorie van Toelichting vooropgesteld is, nl. dat de misdrijven, in het ontwerp bedoeld, grotendeels een militaire inslag hebben. Te denken valt b.v. aan de vraag, wat de wetten en gebruiken van de oorlog inhouden, en aan de vraag in hoeverre een verdachte in zijn individuele positie mocht en moest rekening houden met ambtelijk bevel of wettelijke voorschriften. Hier is technische voorlichting voor de rechter niet voldoende, omdat van de beantwoording van deze vraag niet alleen het schuldig of onschuldig afhangt, maar ook de strafmaat. Het militair element is in de bijzondere rechtspleging derhalve onmisbaar en reeds daardoor is de keuze tussen de vier in het Voorlopig Verslag opgesomde mogelijkheden bepaald, wanneer men de mogelijkheid van opdracht dezer berechting uitsluitend aan de militaire rechter heeft geëcarteerd.

Daarnaast zijn er nog verschillende andere argumenten, die tot instelling van bijzondere colleges kunnen leiden. Een daarvan is, dat men rekening moet houden met een herhaling van hetgeen na de afgelopen oorlog is geschied en derhalve de mogelijkheid moet scheppen om een groot aantal zaken in betrekkelijk korte tijd te doen berechten. Dit brengt mede, dat men genoodzaakt zal zijn het aantal instanties van de gewone rechtspleging te beperken. Gaat men uit van deze noodzakelijkheid, dan heeft men inderdaad de keuze tussen de instelling van bijzondere colleges of het opdragen van deze berechting aan de gewone rechterlijke macht met een aanvullende regeling, waarbij hetzij hoger beroep, hetzij cassatie wordt uitgesloten.

De ondergetekenden willen niet ontkennen, dat de laatste mogelijkheid inderdaad verwezenlijkt kan worden. Men kan, indien men (hetgeen de Regering overigens niet wenselijk acht) afziet van deelneming van militairen aan deze rechtspraak, de berechting in eerste aanleg opdragen aan de gewone rechtbanken, die door uitbreiding met plaatsvervangers voor deze bijzondere taak te outillieren zouden zijn.

Laat men het hoger beroep uitvallen, dan wordt de Hoge Raad dus cassatie-instantie. Dat de cassatie zich ook tot de strafmaat moet uitstrekken, wil men eenheid van rechtspleging handhaven, vond in het Voorlopig Verslag geen bestrijding. Daar de Hoge Raad echter met zijn normale taak volledig belast is, zal het totale werk van de bijzondere berechting neerkomen op plaatsvervangers. Wanneer men ziet, dat de Bijzondere Raad van Cassatie een college van verscheidene kamers vormde, zal men de Hoge Raad moeten uitbreiden met een even groot aantal voor het leven benoemde plaatsvervangers als er raadsheren zijn. Weliswaar verbiedt de Grondwet zulks niet, doch in strijd met de traditie zal hier een benoeming plaats vinden van plaatsvervangende leden, die een taak zouden hebben, welke in wezen niet is die van het zijn van raadsheer-plaatsvervanger in de Hoge Raad. De plaatsvervangers zouden na afloop van de bijzondere berechting niet meer aan het werk van het hoge rechtscollege behoeven deel te nemen.

Daarnaast zou men in plaats van strafmaatcassatie als tweede instantie hoger beroep kunnen kiezen. Om der wille van de eenheid zou dan, zoals door velen van de leden, die tegen instelling van bijzondere colleges bezwaar hebben, wordt gesuggereerd, dit hoger beroep moeten worden gebracht voor één gerechtshof. Dit gerechtshof zou dan met plaatsvervangers moeten worden uitgebreid. Het aantal plaatsvervangers zou in dit geval nog groter zijn dan het aantal, waarmede de Hoge Raad zou moeten worden versterkt, ingeval aan dit college de cassatie zou worden opgedragen.

De behandeling van een zaak in hoger beroep eist immers veel meer tijd en veel meer arbeid dan de behandeling van een zaak in cassatie, zelfs indien de strafmaat daarbij betrokken is. Het gehele complex van feiten, dat in eerste aanleg ter sprake gekomen is, wordt in hoger beroep wederom behandeld. Dit alles leidt er toe, dat het gerechtshof, waarop de keuze gevallen is om deze zaken centraal in hoger beroep te behandelen, met ten minste vier of vijf kamers zou moeten worden uitgebreid. Een dergelijke verdubbeling van een bestaand college met voor het leven benoemde plaatsvervangende leden is evenmin als de uitbreiding van de Hoge Raad fraai te noemen.

Men vergeete niet, dat de spoed, die bij de bijzondere berechting, naar de ervaring geleerd heeft, vereist is, niet alleen wordt bevorderd door het aantal rechters. Een belangrijk aandeel in de afwikkeling van zaken der bijzondere rechtspleging is bijgedragen door de arbeid van de griffies en de parketten der bijzondere gerechtshoven.

Het is niet waarschijnlijk, dat de griffies en parketten van de gewone colleges, die na een bezetting hun eigen arbeid weer moeten gaan organiseren, in staat zullen zijn het massale werk, dat door de bijzondere rechtspleging eventueel zou moeten worden verzet, er bij te verrichten. Dit alles is aanleiding geweest tot het voorstel om bijzondere colleges in het leven te roepen.

Het verband met de bestaande magistratuur wordt gelegd door de bepaling van artikel 15, tweede lid, dat zegt, dat de zittende leden der bijzondere colleges bij voorkeur uit de rechters worden benoemd. Uiteraard zijn de ondergetekenden met die leden, die van mening zijn, dat ook een rechter tijdens een bezetting zijn politieke gezindheid zal hebben te tonen, van oordeel, dat iedere goede Nederlander geacht moet worden zich tegen een op ongeoorloofde wijze optredende bezetter te keren. Het bezwaar tegen de instelling van bijzondere rechtscolleges is echter in het algemeen, dat daarmede aan een Regering een wapen in de hand gegeven wordt om deze colleges met een bepaalde politieke samenstelling te bezetten. Dit wil het ontwerp voorkomen en daarom legt het de band met de gewone zittende magistratuur. Intussen dient bedacht te worden, dat het zo terecht door de hierbedoelde leden gestelde vereiste, dat ook alle leden van de rechterlijke macht tijdens een bezetting politiek „goed” moeten zijn, wel een bezwaar vormt tegen opdracht van de bijzondere berechting aan de gewone colleges. De mogelijkheid immers, dat bepaalde leden van de rechterlijke macht niet of niet helemaal de houding hebben aangenomen, die tijdens een bezetting van iedere Nederlander kon worden verwacht, maakt het moeilijk zonder schifting aan deze colleges de bijzondere berechting op te dragen. Ook hierom achtten de ondergetekenden het wenselijk, dat op de samenstelling van de colleges, die met de bijzondere berechting belast zullen worden, invloed van de Regering en toezicht van de Volksvertegenwoordiging mogelijk zijn.

Het verheugt de ondergetekenden, dat van andere zijde de instelling van bijzondere colleges verdedigd werd met de argumenten, die daarvoor dezerzijds zijn aangevoerd. In het bijzonder waarderen zij het, dat van deze zijde nog eens met nadruk de aandacht gevestigd wordt op het belang van deelneming van militairen aan de rechtspraak zelf en dus op het belang van de invloed van militaire rechters niet alleen op rechtspraak, maar ook op het stuk van strafmaat.

Terecht hebben deze leden gewezen op het niet onbedenkelijke gevolg, dat door opdracht van de bijzondere berechting aan de gewone rechterlijke macht reeds tijdens de bezetting zou vaststaan, wie bepaalde delicten moet berechten. Aan dit argument doet niet af, dat de bijzondere rechtbanken in het Regeringsvoorstel uit leden van de zittende magistratuur zullen worden samengesteld. Daardoor staat immers in het geheel niet vast, welke rechters bij de bijzondere berechting betrokken zullen zijn, noch ook in welk college zij zullen zitting hebben. Bij opdracht aan de gewone rechter echter staat tevoren vast, dat de strafkamer van een bepaalde rechtbank na de

bezetting de misdrijven, in het arrondissement gepleegd, zal moeten berechnen. Dit betekent, dat ten aanzien van iedere rechter individueel zijn na-oorlogse taak reeds tevoren is vastgesteld. Een dergelijke fixering van na-oorlogse taken kan inderdaad tijdens de bezetting tot voor de betrokkenen onaangename gevolgen leiden.

Tribunaalzaken. Verscheidene leden waren van mening, dat het mogelijk en wenselijk is reeds thans de normen voor goed Nederlands gedrag, welke met betrekking tot de afgelopen oorlog in het Tribunaalbesluit zijn vervat, in de wet op te nemen. Zij bestrijden hiermede het door de ondergetekenden in de Memorie van Toelichting weergegeven standpunt, dat het formuleren van deze normen op dit moment niet wenselijk en niet goed mogelijk is. Wanneer men artikel 1 van het Tribunaalbesluit beziet, dan valt op, dat daarin als grond voor het opleggen van maatregelen wordt genoemd het op enige wijze hulp of steun hebben verleend of getracht hebben te verlenen aan de vijand of diens handlangers of medewerkers en het niet gevolg hebben gegeven aan in verband met de oorlogvoering uitgevaardigde wettelijke maatregelen. Deze twee normen zijn in de regeling van het onderhavige ontwerp vervat, gelijk zij ook vroeger in het Wetboek van Strafrecht te vinden waren. Hulpverlening aan de vijand, in welke vorm ook en in welke mate ook, is strafbaar krachtens artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht en het niet opvolgen van van Regeringswege in het belang van de veiligheid van de Staat gegeven en bekendgemaakte voorschriften is strafbaar krachtens artikel 100, onder 2°. De norm, dat het verboden was voordeel te trekken uit door of vanwege de vijand of diens handlangers genomen maatregelen of uit door de oorlog of de vijandelijke bezetting geschapen feitelijke toestand, is terug te vinden in de artikelen 6 en 7 van het onderhavige ontwerp. Dan blijft nog slechts over de norm, dat het lidmaatschap van de N.S.B. of van een aanverwante organisatie grond was tot het opleggen van maatregelen krachtens het Tribunaalbesluit. Het is duidelijk, dat een dergelijke regeling, waarin bepaalde met de vijand geliëerde organisaties met name genoemd worden, op een ogenblik, dat er in het geheel geen oorlog, laat staan bezetting is, niet kan worden geformuleerd, hetgeen niet wegneemt, dat aan een dergelijke regeling misschien te zijner tijd behoefte kan bestaan.

Ongetwijfeld is het wenselijk reeds tevoren de normen, waaraan de burger zich te houden heeft, in de wet neer te leggen. De ondergetekenden hebben getracht zoveel mogelijk aan deze eis van behoorlijk strafrechtelijk beleid te voldoen. Ten aanzien van de laatstgenoemde norm van artikel 1 van het Tribunaalbesluit is zulks evenwel naar hun mening niet mogelijk.

Artikel I

(Wet Oorlogsstrafrecht)

Artikel 1, lid 1. Een aantal leden heeft bezwaar tegen de mogelijkheid, dat de Wet Oorlogsstrafrecht van toepassing kan worden verklaard in gevallen van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt. Het is wellicht goed er op te wijzen, dat de betrokken bepaling de materiële strafbepalingen van de artikelen 4—9 steeds van toepassing verklaart in geval van een dergelijk conflict. Hetgeen aan een voorziening bij algemene maatregel van bestuur is overgelaten, is de toepasselijkverklaring van de regelen betreffende de competentie en het daarmede samenhangende formele recht. Met de hier aan het woord zijnde leden zijn de ondergetekenden van oordeel, dat het fraaier zou zijn, indien de toepasselijkverklaring van de Wet Oorlogsstrafrecht in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, steeds bij de wet zou kunnen geschieden. Deze mogelijkheid bestaat inderdaad, indien het conflict ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid, een geïsoleerd conflict van betrek-

kelijk geringe omvang is, dat zich bovendien buiten onze onmiddellijke omgeving afspeelt.

Doch evenzeer bestaat, zoals vele andere leden terecht hebben opgemerkt, de mogelijkheid, dat het conflict zich mede op ons grondgebied afspeelt en dat tengevolge van de oorlogshandelingen de Staten-Generaal niet of niet tijdig kunnen bijeenkomen. Een regeling bij Koninklijk besluit krachtens noodrecht zou dan, zoals deze vele leden terecht opmerken, steeds de vraag doen rijzen, of een bijeenroeping van de Staten-Generaal al dan niet mogelijk geweest was, welke vraag, indien men wil, steeds verschillend te beantwoorden is.

De bepaling van artikel 1, lid 2, is dan ook niet ontworpen, omdat de ondergetekenden vreesden, dat de Staten-Generaal niet in staat en bereid zouden zijn om in hier te lande normale omstandigheden op zeer korte termijn beslissingen te nemen, maar omdat men rekening moet houden met het feit, dat door wapengeweld hier te lande het normale functioneren van de Staten-Generaal niet meer mogelijk zal zijn. Dat de bepaling gericht zou zijn tegen bepaalde groepen der bevolking, hebben de ondergetekenden reeds bij de algemene beschouwingen ten stelligste tegengesproken.

Lid 3. In het Voorlopig Verslag wordt opgemerkt, dat de bepaling, dat onder oorlog ook burgeroorlog begrepen wordt, tot moeilijkheden kan leiden. Onder de geldende wet en in het bijzonder krachtens artikel 78 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht wordt de militaire rechter ook bevoegd verklaard van bepaalde misdrijven van burgers kennis te nemen in geval van oorlog (waaronder ook thans burgeroorlog begrepen wordt) en begaan in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied. In theorie kan zich hier de in het Voorlopig Verslag genoemde moeilijkheid, dat er verschil van mening bestaat of er burgeroorlog is of niet, eveneens voordoen. Dit zal evenwel niet spoedig voorkomen, omdat de competentie van de militaire rechter tevens gebonden is aan de staat van beleg en niet is aan te nemen, dat de rechter, ingeval de staat van beleg is afgekondigd, zal beslissen, dat er van burgeroorlog geen sprake is.

In het onderhavige voorstel wordt de eis, dat de door de militaire rechter te berechten misdrijven in geval van burgeroorlog in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied des Rijks begaan moeten zijn, losgelaten. De rechter heeft dus voortaan geen houvast meer aan het al of niet afgekondigd zijn van de staat van beleg. Het is evenwel niet waarschijnlijk, dat men over het karakter van binnenlandse onlusten zodanig van mening kan verschillen, dat de ene rechter zal uitmaken, dat er van burgeroorlog sprake is, en de ander, dat zulks niet het geval is. Mocht zich een dergelijk competentieconflict voordoen, hetzij in de vorm van een negatief competentiegeschil (doordat zowel de militaire als de burgerlijke rechter zich onbevoegd verklaren), hetzij in de vorm van een positief competentiegeschil (doordat beide rechters zich bevoegd verklaren), dan geldt voor deze competentieconflicten de normale regel van artikel 88, eerste lid, onder 4°, van de Wet op rechterlijke organisatie. Volgens deze bepaling worden jurisdictiegeschillen tussen de gewone rechter en krachtens bijzondere wettelijke bepalingen ingestelde bijzondere colleges (waaronder de militaire rechter valt) beslist door de Hoge Raad der Nederlanden. De vraag, of er in een bepaald geval burgeroorlog is of niet, wordt dus in hoogste instantie altijd door de Hoge Raad beslist, zodat de in het Voorlopig Verslag geuite vrees, dat er of wel twee rechters competent zouden zijn of wel geen, niet behoeft te worden gekoesterd.

Artikel 2. Met betrekking tot het probleem van de doodstraf mogen de ondergetekenden verwijzen naar hetgeen zij onder de algemene beschouwingen te dezer zake hebben opgemerkt.

Artikel 3. De vraag wordt gesteld of de verruiming van de werking van de Nederlandse Strafwet niet beter in het Wetboek van Strafrecht opgenomen zou kunnen worden. De ondergetekenden mogen er op wijzen,

dat de hier voorgestelde verruiming uitsluitend betrekking heeft op strafbare feiten, opgenomen in de Wet Oorlogsstrafrecht. Wanneer men er eenmaal van uitgaat, dat deze strafbare feiten in een afzonderlijke Wet Oorlogsstrafrecht behoren voor te komen, ligt het voor de hand, dat ook de bepalingen omtrent de omvang van de werking van deze bepalingen in die wet worden opgenomen.

Artikel 4. In het systeem van het ontwerp zijn alle bepalingen, die uitsluitend betrekking hebben op feiten, die slechts strafbaar zijn in geval van oorlog, in de Wet Oorlogsstrafrecht ondergebracht. In dit systeem past het volkomen om de dienstneming bij de vijand in geval van oorlog hier onder te brengen.

De vraag is gesteld of ook degenen, die vóór het uitbreken van de oorlog in dienst waren bij een vreemde Mogendheid, niet strafbaar behoren te zijn, als zij na het uitbreken van de oorlog in dienst bij die Mogendheid blijven. Anders zijn zij alleen strafbaar krachtens het gewijzigde artikel 101 van het Wetboek van Strafrecht, waarbij dan nog moet worden aangetoond, dat zij in dienst getreden zijn in het vooruitzicht van een oorlog. Naar het de ondergetekenden voorkomt, zou men, door het in dienst blijven mede onder artikel 4 strafbaar te stellen, een wellicht moeilijke hanterbare bepaling scheppen. Uit de aard der zaak zal een vijandelijke Mogendheid, bij wie een onderdaan van een Staat, met wie zij in oorlog is, in krijgsdienst is, die onderdaan niet gaarne de gelegenheid geven om van partij te verwisselen. Er zal dus steeds een beroep op overmacht worden gedaan. Het schijnt de ondergetekenden daarom beter in gevallen als deze de veel gemakkelijker hanterbare bepaling van hulpverlening aan de vijand toe te passen, waarin hetzelfde strafmaximum voorkomt als in de bepaling van het ontworpen artikel 4.

Gevraagd is, of niet ook de niet vrijwillige dienstneming bij de vijand strafbaar zou moeten zijn. Men zou immers kunnen redeneren, dat zelfs iemand, die voor het vijandelijke leger geronseld is, de plicht heeft te deserteren en dat hij, indien hij deze plicht niet nakomt, strafbaar moet zijn.

De ondergetekenden zou een dergelijke bepaling te rigoureuus voorkomen. Zij zou betekenen, dat iemand, die gedwongen bij een vijandelijk leger in dienst treedt, hoe dan ook, het risico loopt ter dood veroordeeld te worden, indien hij deserteert door de vijand en indien hij niet deserteert door Nederland. Een dergelijk risico te laden op iemand, die tenslotte aan de diensneming part noch deel heeft, schijnt al te zwaar.

Artikel 5. Het verheugt de ondergetekenden, dat de ontworpen bepaling niet op bezwaren is gestuit. Het systeem om de strafmaat te qualificeren naar het gevolg zou inderdaad aanleiding kunnen geven tot kritiek, omdat het gevolg van het blootstellen aan opsporing of vervolging tijdens het plegen van de daad niet altijd te voorzien is. Een andere handleiding voor de rechter is echter niet te vinden. Door het algemene strafminimum blijft de rechter steeds vrij om, ook indien ernstige gevolgen zijn ingetreden, een veel lagere dan de voorziene maximumstraf op te leggen, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

Artikel 6. Ook met de ontworpen verhoging van de maximumstraf in geval van misdrijven, gepleegd met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, kan de commissie zich verenigen. Zij heeft evenmin bezwaar tegen het feit, dat in het ontwerp de verhoogde strafmaxima niet worden bedreigd tegen misdrijven, gepleegd onder begunstiging van het feit ener bezetting. Aan de hand van het voorbeeld, in de Memorie van Toelichting genoemd, dat diefstal tijdens verduistering niet is een misdrijf, gepleegd met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden, vroegen andere leden zich af of dergelijke misdrijven, begunstigd door het feit der bezetting of althans door

andere oorlogsomstandigheden, niet mede door strengere strafbepalingen moeten worden tegengegaan. Wat betreft diefstal tijdens verduistering gepleegd, moge worden verwezen naar artikel 311, 2°, van het Wetboek van Strafrecht, dat in een dergelijk geval de op diefstal gestelde straf reeds verdubbelt. Een overeenkomstige bepaling ontbreekt echter voor andere strafbare feiten, die in tijden van beroering in ernstige of veelvuldiger mate voorkomen dan in vreedestijd. Moet nu, aldus het Voorlopig Verslag, het ontwerp niet tevens maatregelen treffen om deze soort criminaliteit tegen te gaan? De ondergetekenden menen, dat zulks niet het geval is. Het ontwerp voorziet in strafbepalingen voor die speciale soort criminaliteit, welke in geval van oorlog, maar bovendien in verband daarmee optreedt. Ongetwijfeld zal ook op ander gebied, zoals het terrein van zedenmisdriven en van economische delicten, in geval van oorlog de criminaliteit toenemen. Een dergelijke toeneming van de criminaliteit is evenwel niet uitsluitend te vrezen in geval van bezetting, maar ook indien er oorlog is zonder dat er van bezetting sprake is. Van de omstandigheden, waaronder de oorlog wordt gevoerd, zal het afhangen welke soort criminaliteit toeneemt en in welke mate. Aan de hand van die omstandigheden moeten te zijner tijd de maatregelen getroffen worden, die uit een oogpunt van crimineel beleid wenselijk en noodzakelijk zijn. Hetgeen het onderhavige ontwerp wil, is niet anders dan het formuleren van strafbepalingen met betrekking tot feiten, die thans niet strafbaar zijn, en het stellen van bepaalde strafposities, die de ervaring geleerd heeft, dat noodzakelijk zijn.

Artikel 8. Allereerst zij verwezen naar de algemene beschouwingen. Zoals reeds in de Memorie van Toelichting is uiteengezet, zou beperking van de strafbaarheid tot die gevallen, waarin de dader de geschonden normen opzettelijk heeft overtreden, tot consequenties leiden, die het rechtsgevoel weinig bevredigen. Dat het voor de rechtszekerheid bedenkelijk zou zijn om de bepaling van de mate van de schuld, die bij de dader aanwezig moet zijn geweest, aan de rechter over te laten, kunnen de ondergetekenden niet toegeven.

Door een aantal leden is betwijfeld of in het ontwerp terecht het met verenigde krachten plegen van bepaalde misdrijven als een strafverzwarende omstandigheid wordt aangemerkt. Deze twijfel wordt door de ondergetekenden niet gedeeld. Ten onrechte gaan deze leden van de veronderstelling uit, dat in het militaire recht het ernstiger karakter, dat een delict krijgt, als het met verenigde krachten wordt gepleegd, uitsluitend hierin zou bestaan, dat daardoor de orde van het leger wordt verstoord. Het is immers duidelijk, dat in die gevallen ook de *gevolgen* van het delict veelal van ernstiger aard zullen zijn. Uiteraard geldt dit ook voor oorlogsmisdrijven, die in georganiseerd verband worden begaan. Hierin is in de eerste plaats de rechtsgrond gelegen voor de verhoogde strafbaarstelling van misdrijven, die met verenigde krachten worden gepleegd. Dat het optreden met verenigde krachten door leden van een misdadige organisatie eerder als een strafverminderende dan als een strafverzwarende omstandigheid zou moeten worden beschouwd, zouden de ondergetekenden met klem willen bestrijden. In dat geval zal de verhoogde strafbaarstelling, zoals door andere leden terecht is opgemerkt, in de eerste plaats gericht zijn tegen degenen, die voor de misdadige orde in hun dienst verantwoordelijk zijn en die te zamen met hun ondergeschikten oorlogsmisdrijven plegen. Doch ook deze ondergeschikten zelf zullen voor de gepleegde misdrijven ten volle verantwoordelijk gesteld kunnen worden, indien zij vrijwillig zijn toegetreden tot een organisatie, waarvan het misdadige karakter hun bekend moest zijn. Indien de ondergeschikte kan aantonen, dat het misdadige karakter van de organisatie hem niet bekend geweest is of dat hij onder invloed van dwang heeft gehandeld, dan zal de rechter daarmee bij de bepaling van de strafmaat ten volle rekening kunnen houden. Bovendien is de bepaling, zoals door sommige leden terecht is opgemerkt, mede gericht tegen militairen, die op eigen gelegenheid, geheel buiten de opdrachten

van hun meerderen om, met verenigde krachten oorlogsmisdrijven plegen.

De schending van beloften en overeenkomsten, onder 6°. bedoeld, kunnen o.m. betrekking hebben op het tijdelijk staken der vijandelijkheden (b.v. om gelegenheid te hebben de gesneuvelden te begraven). Het zal duidelijk zijn, dat toepassing van de doodstraf op schending van een dergelijke belofte of overeenkomst mogelijk moet zijn. Ook het met verenigde krachten vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken van goederen kan op zo massale schaal en onder zodanige omstandigheden geschieden, dat de doodstraf als *maximumstraf* niet kan worden gemist.

Dat ook de strafbaarstelling van het misbruik van uniformen niet kan worden gemist, heeft geen bestrijding gevonden. Uiteraard zijn omstandigheden denkbaar, waaronder aan deze handeling — hetzelfde geldt overigens ook voor andere strafbaar gestelde feiten — haar karakter van *onrechtmatige* handeling ontvalt door het bestaan van een rechtvaardigingsgrond.

Artikel 9. Zoals door sommige leden terecht is opgemerkt, veronderstelt opzettelijk toelaten de mogelijkheid van beletten. In een geval, waarin deze mogelijkheid heeft ontbroken, is er derhalve geen strafbaar feit in de zin van dat artikel begaan, zodat de dader zich ook niet op overmacht zal behoeven te beroepen.

Artikel 10. Vele leden hebben zich allereerst afgevraagd of de voorgestelde bepaling, welke beoogt de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht ten aanzien van oorlogsmisdrijven buiten toepassing te laten, niet te ver gaat. Doch dezelfde leden hebben vervolgens getracht te bewijzen, dat de wetgever hiermede in wezen niets zou bereiken, doch alleen de onjuiste indruk zou wekken, alsof dit wel het geval zou zijn. Deze paradoxale conclusie berust op een misverstand, hetwelk hierin bestaat, dat volgens deze leden artikel 42 als artikel 43 van het Wetboek van Strafrecht niets anders zouden zijn dan speciale vormen van algemene strafuitsluitingsgrond: noodtoestand. Doch dit is zeer bepaaldelijk niet het geval. Degene, die een feit begaat ter uitvoering van een wettelijk voorschrift of van een ambtelijk bevel, gegeven door het daartoe bevoegde gezag, gaat krachtens artikel 42, resp. 43, *in ieder geval* vrij uit, niet alleen, indien hij tot het begaan van het feit is gedwongen, doch ook indien hij tegen de handeling geen enkel bezwaar had of deze zelfs met kennelijke instemming heeft verricht. Het is evenwel duidelijk, dat in deze gevallen een beroep op deze artikelen hem niet zal mogen baten, indien hetzij het nationale wettelijke voorschrift, hetzij de nationale wet, volgens welke het gezag, dat het ambtelijk bevel gegeven heeft, daartoe bevoegd was, met het internationale oorlogsrecht in strijd is. De voorgestelde bepaling heeft de strekking dit beroep onmogelijk te maken. Uiteraard moet de betrokkene de mogelijkheid behouden om aannemelijk te maken, dat hij door overmacht tot het begaan van het feit is gedwongen (b.v. omdat hij met neerschieten werd bedreigd, als hij een hem gegeven bevel niet zou uitvoeren). In dat geval zal hij vrij uitgaan krachtens artikel 40, dat wel ten aanzien van oorlogsmisdrijven toepasselijk blijft.

Ook de verdere opmerking van deze leden, dat, als er inderdaad door het niet toepasselijk verklaren van de artikelen 42 en 43 Sr. wel iets zou veranderen, dit toch alleen zou gelden voor Nederlanders en staatlozen, is onjuist. Als het nationale recht van een vreemdeling wettelijk voorschrift en ambtelijk bevel als strafuitsluitingsgronden kent, zal ook volgens de rechtspraak van de Bijzondere Raad van Cassatie de Nederlandse rechter met dat nationale recht alleen in zoverre rekening houden, als dit niet in strijd is met het internationale oorlogsrecht.

Andere leden, die voor het standpunt der Regering, dat de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht niet geschreven zijn voor oorlogsmisdrijven, wel bleken te kunnen gevoelen, waren nietemin van oordeel, dat men uit het niet toepasselijk verklaren van deze artikelen verkeerde conclusies zou kunnen trekken. Deze leden hebben betoogd, dat geen enkel

gezag bevoegd is aan zijn ondergeschikte bevelen te geven tot het plegen van oorlogsmisdrijven, zodat ook bij handhaving van artikel 43 Sr. een beroep op een hem gegeven bevel tot het plegen van oorlogsmisdrijven de verdachte niet zou kunnen baten, omdat zodanig bevel niet bevoegd gegeven kan zijn. Het handhaven van artikel 43 zou er volgens deze leden dus niet toe behoeven te leiden, dat een verdachte, die in redelijkheid strafwaardig geacht moet worden, vrij uit zou kunnen gaan. Hetzelfde zou mutatis mutandis gelden voor artikel 42.

Hoewel de ondergetekenden niet willen ontkennen, dat de voorgestelde interpretatie van de artikelen 42 en 43 Sr. tot een bevredigend resultaat zou kunnen leiden, vrezen zij, dat handhaving van deze artikelen in dat geval veeleer tot verkeerde conclusies aanleiding zou kunnen geven dan wanneer zij uitdrukkelijk niet toepasselijk worden verklaard. Wat toch is het geval? Wanneer bij handhaving van artikel 43 een vreemdeling een beroep op dit artikel zou doen, zal hij uiteraard bedoelen, dat hij het feit heeft begaan ter uitvoering van een ambtelijk bevel, dat gegeven is door het gezag, dat daartoe bevoegd was *volgens de wetgeving van zijn eigen land*. Doch dit beroep moet hem niet kunnen baten, als zijn nationale wetgeving in strijd is met het internationale oorlogsrecht. Nog duidelijker blijkt het onbevredigend karakter van de door deze leden voorgestelde oplossing ten aanzien van artikel 42. Wanneer de vreemdeling zich er op zou beroepen, dat hij het feit heeft begaan ter uitvoering van een wettelijk voorschrift, kan hij daarmee immers niet anders bedoelen dan een voorschrift, dat rechtskracht heeft *volgens de wetgeving van zijn eigen land*. Doch ook dit beroep moet hem niet kunnen baten, als dit voorschrift in strijd is met het oorlogsrecht. Het blijkt derhalve, dat handhaving van de artikelen 42 en 43 Sr. (zoals ook bij de bijzondere rechtspleging herhaaldelijk gebleken is) tot een fundamenteel misverstand zou kunnen leiden, dat wordt voorkomen, als de toepasselijkheid van deze artikelen, zoals in het ontwerp wordt voorgesteld, uitdrukkelijk wordt uitgesloten. Met de overige beschouwingen van deze leden kunnen de ondergetekenden zich zeer wel verenigen.

Het voorstel van dr L. M. Rollin Couquerque, waarover weer andere leden het oordeel van de Regering hebben gevraagd, achten de ondergetekenden weinig aantrekkelijk. Voor zover met dit voorstel wordt beoogd aan militairen niet onder alle omstandigheden straffeloosheid te verzekeren, als zij zich op ambtelijk bevel aan oorlogsmisdrijven hebben schuldig gemaakt, wordt dit doel op eenvoudiger wijze bereikt door de in het onderhavige wetsontwerp voorgestelde uitsluiting van de toepasselijkheid van artikel 43 Sr. ten aanzien van de feiten, bedoeld in de artikelen 8 en 9 van het ontwerp. Overigens delen de ondergetekenden de door de hier aan het woord zijnde leden geopperde bedenkingen tegen de formulering „door „oorlogsnoodzaak in redelijkheid niet geboden“.

Artikel 12. Sommige leden formuleerden bezwaren tegen de delegaties, neergelegd in de leden 3, 4 en 5, waarbij de Kroon de bevoegdheid verkrijgt om de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten te regelen, om de instelling van zulke gerechten achterwege te laten en om deze uit te breiden tot gevallen, waarin geen bezetting heeft plaats gehad.

Met de andere aan het woord zijnde leden schijnt de delegatie van lid 3 onvermijdelijk en onbelangrijk. Het is immers noodzakelijk om eventueel te regelen op welke wijze en in welke stand de zaken van de eventueel reeds gesaisseerde militaire rechter naar de bijzondere gerechten moeten overgaan. Ook zal het nodig zijn eventuele maatregelen van vervolging, zoals het in hechtenis nemen onmiddellijk na de beëindiging van oorlogshandelingen, toe te passen, terwijl nog geen bijzondere gerechten zijn ingesteld. Ook met het oog hierop zullen regels omtrent de overgang naar bijzondere gerechten moeten worden gegeven. De hierbedoelde regels zijn dus van zuiver technische aard. Zij zullen moeten worden aangepast aan de, naar te verwachten is, onrustige feitelijke omstandigheden en het is derhalve

wenselijk een soepele en snelle wijze van regels stellen te kiezen. De in het vierde lid bedoelde delegatie is wenselijk, omdat het ter wille van de rechtszekerheid gewenst is, dat men zo spoedig mogelijk weet, welke rechter met de berechting van de in het ontwerp bedoelde misdrijven zal worden belast. Beslissing over dit punt bij de wet zou uiteraard enige tijd vergen en gedurende die tijd zou de berechting in afwachting van de beslissing stilleggen. Naar de mening van de ondergetekenden is de delegatie bovendien zeer weinig gevaarlijk, omdat zij beperkt wordt tot het geval, dat de bezetting van geringe omvang of van korte duur is geweest. Aan de Regering is dus geen arbitraire bevoegdheid gegeven, doch haar mogelijkheden zijn tot zeer nauwkeurig omschreven gevallen beperkt.

Ook voor het vijfde lid geldt, dat het uitblijven van een beslissing betekent, dat de berechting, hangende de beslissing, stilstaat. De ten deze aan het woord zijnde leden ontkennen niet, dat het wenselijk kan zijn om in bepaalde gevallen bijzondere gerechten in te stellen, ook indien de oorlog niet met bezetting gepaard is gegaan. Deze beslissing zal echter met spoed genomen moeten worden, te meer omdat de bevoegdheid tot het nemen van die beslissing slechts bestaat, indien daaraan in verband met de omvang en de aard der te berechten feiten behoefte bestaat. Er moet dus een ernstige en omvangrijke oorlogscriminaliteit geweest zijn, wil de bepaling van het vijfde lid kunnen worden toegepast. Maar in dat geval dient de beslissing over het al dan niet instellen van bijzondere gerechten ook met spoed te worden genomen.

De ondergetekenden zouden bepaaldelijk de in de laatste drie leden van artikel 12 opgenomen delegaties niet hebben voorgestaan, indien zij er niet van overtuigd waren, dat ten deze spoed gewenst kon zijn en dat door de clausulering van de laatste twee leden de bevoegdheid van de Kroon, om van de delegatie gebruik te maken, binnen zeer nauwe grenzen was ingeperkt.

Artikel 15. De ondergetekenden zouden niet gaarne de woorden „bij voorkeur” uit dit artikel schrappen. In de eerste plaats dient te worden bedacht, dat een schrapping van deze woorden niet zou beletten om alle te benoemen leden der bijzondere colleges eerst tot plaatsvervangend lid van een rechtbank of gerechtshof te benoemen. Formeel zijn dan alle leden der bijzondere colleges leden van de rechterlijke macht, met rechtspraak belast. In feite zou echter de bedoeling van het artikel worden ontdoken. Het artikel bedoelt immers, dat de leden der bijzondere colleges bij voorkeur reeds zittende leden van de rechterlijke macht moeten zijn en niet ter wille van de bijzondere rechtspleging op het laatste moment benoemde plaatsvervangers in de gewone rechterlijke macht. De voorgestelde bepaling, die veronderstelt, dat de rechterlijke colleges wellicht niet in staat zullen zijn voldoende leden voor de bijzondere colleges te leveren, schijnt daarom eerlijker. Het voorstel wil de mogelijkheid openen om bijzonder deskundige juristen op het gebied van oorlogsmisdrijven of oorlogsstrafrecht tot lid van een bijzonder college te benoemen en om desnodig de colleges met buitenstaanders aan te vullen, indien de rechterlijke macht niet in staat blijkt deze volledig te encadreren.

Artikel 16. Het is bijzonder moeilijk reeds thans een regeling te geven voor de salariëring van de in te stellen bijzondere colleges, omdat men op dit ogenblik uiteraard niet kan overzien wat men van de leden dier colleges te zijner tijd zal eisen. De ontworpen bepaling wil dan ook niet meer geven dan een richtlijn. Het komt de ondergetekenden ongetwijfeld billijk voor, dat een rechter, tevens lid van een bijzonder college, niet dubbele salariëring ontvangt. Hij zal misschien nog een deel van zijn rechterlijke taak vervullen, of omgekeerd misschien slechts een deel van zijn tijd aan de bijzondere rechtspleging besteden, doch hij zal nimmer aanspraak kunnen maken op dubbele salariëring, omdat hij een volledige, dubbele dagtaak vervult. Daar tegenover is het in theorie redelijk, dat een advocaat, die geen Rijkssalaris

ontvangt, de volle bezoldiging krijgt, die aan het ambt verbonden is. De praktijk wijst echter uit, dat een advocaat, die tevens lid van een bijzonder college is, zijn praktijk blijft waarnemen of althans van de inkomsten van zijn door zijn kantoor waargenomen praktijk blijft genieten. In feite staan de posities van de rechter en de advocaat, die beiden lid van een bijzonder college zijn, niet zo ver van elkander af. De ontworpen bepaling houdt geen rekening met de mogelijkheid, dat iemand lid van een bijzonder college wordt, daarvoor zijn volle tijd besteedt en geen andere bron van inkomsten heeft. De praktijk zal moeten uitwijzen of een bijzondere regeling voor deze categorie van personen noodzakelijk zal zijn. Het onderhavige artikel heeft derhalve slechts een beperkte waarde. Het heeft slechts waarde om aan te geven, dat de regeling, die na 1945 bestaan heeft en waarbij voor Rijksambtenaren wel, doch voor anderen geen korting op het salaris als lid van een bijzonder college werd toegepast, niet in die vorm moet worden overgenomen.

Gezien de bovenstaande beschouwingen zal het duidelijk zijn, dat het volledig zal afhangen van eind en omvang der werkzaamheden, welke bezoldiging voor de griffiers en leden van het openbaar ministerie zal moeten worden vastgesteld. Het is in de afgelopen jaren wel gebleken, dat een goed functionerend parket en een goed functionerende griffie eerste voorwaarden voor een vlotte afdoening der berechting zijn. Indien men zal kunnen volstaan met rechters, die slechts een gedeelte van hun tijd aan deze taak besteden, dan zal men evenwel al spoedig volledig ingeschakelde leden van parket en griffie moeten aantrekken. Uit de bestaande parketten en griffies van de gewone gerechten zal dit wel niet mogelijk zijn. Niet denkbeeldig is dus, dat men, gelijk ook in de jaren na de tweede wereldoorlog het geval was, buitenstaanders aan de staande en schrijvende magistratuur zal moeten verbinden. Uiteraard zal hiervoor een salarisregeling noodzakelijk zijn, die hun een volledige vergoeding biedt van een volledig ter beschikking gestelde arbeidstijd. De ondergetekenden menen, dat een dergelijke salarisregeling evenwel niet reeds thans kan worden vastgelegd.

Artikel 17. Bij het redigeren van deze bepaling heeft niet de bedoeling voorgezet, dat, ingeval de verdachte een militair is, twee militaire leden in het bijzonder Hoog Gerechtshof moeten zitting hebben, en indien de verdachte een burger is, slechts één. De bedoeling was, het Hoog Gerechtshof ten deze vrijheid te laten om naar bevind van zaken twee of één militaire raadsheer in te schakelen. Dat in zaken tegen militaire verdachten eerder twee militaire raadsheren aan de berechting zullen deelnemen dan in zaken tegen burgers, ligt wel voor de hand. De beslissing is evenwel geheel aan het bijzonder gerechtshof zelf overgelaten.

Artikel 19. Het verheugt de ondergetekenden, dat de bepaling, dat verzuim van niet op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen geen grond tot vernietiging behoeft te geven, indien redelijkerwijze moet worden aangenomen, dat de verdachte door het verzuim niet in zijn belangen is geschaad, algemene instemming vond. Deze bepaling is overgenomen uit het Besluit op de Bijzondere Gerechtshoven.

Artikel 21. Evenals zulks bij de bijzondere gerechtshoven en bij de Bijzondere Raad van Cassatie het geval was, wordt het procesrecht der voorgestelde colleges bepaald door het Wetboek van Strafvordering. Het stemt tot voldoening, dat deze, ook in de praktijk gunstig gewerkt hebbende regeling algemeen werd toegejuicht.

Artikel 22. Door sommige leden wordt het zeer bedenkelijk geacht, dat een bevel tot inverzekeringstelling langer dan twee dagen zal mogen duren, en wel ten hoogste een jaar, indien de Minister van Justitie zulks bepaalt. De ondergetekenden hebben in de Memorie van Toelichting de bedenkelijke kanten van deze bepaling niet trachten te verhelen. Zij zijn evenwel van

mening, gelijk eveneens in de Memorie van Toelichting onder artikel 21 is gesteld, dat waarborgen voor de rechtszekerheid veel van hun waarde verliezen, indien zij tot aanmerkelijke vertraging van de berechting leiden. Het heeft naar de mening van de ondergetekenden — en zij vinden hier andere leden aan hun zijde — geen zin de ogen voor deze waarheid te sluiten. Het zal geheel van de feitelijke omstandigheden afhangen of en in hoeverre de normale regeling omtrent de voorlopige hechtenis kan worden toegepast. Het ontwerp heeft trachten te voorkomen, dat een onwaarsachtige bepaling juist op het moment, dat zij zou moeten worden toegepast, buiten werking gesteld wordt en dan nog hoogstwaarschijnlijk bij noodrecht zonder tussenkomst van de Staten-Generaal. Het scheen wenselijk en oprecht, dat reeds thans de Volksvertegenwoordiging zich uitspreekt over de waarde van het in de Memorie van Toelichting gestelde beginsel, dat individuele rechtswaarborgen slechts betekenis hebben, indien en voor zover zij niet leiden tot aanmerkelijke vertraging van de processen en daarmee tot onrechtvaardigheid. Een achterwege laten van de voorgestelde bepaling zou in geval van nood wellicht weer leiden tot regelingen als die, welke na de laatste oorlog zijn getroffen en die door haar van het normale recht afwijkende karakter nog veel geringer waarborgen voor rechtszekerheid boden dan de thans voorgestelde regelen.

Artikelen 23—32. Het verheugt de ondergetekenden, dat in het algemeen de opneming van de regeling omtrent de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening, welker nut in de praktijk bewezen is, instemming vond. Zoals terecht in het Voorlopig Verslag is opgemerkt, wordt aan de verdachte door deze regeling generlei recht ontnomen.

Deze omstandigheid heeft mede er toe geleid, dat er bij de ondergetekenden geen bezwaar tegen bestond voor te stellen de beslissing of deze vereenvoudigde gerechtelijke afdoening al dan niet zal plaats vinden, aan de Minister van Justitie over te laten.

Een motief daarvoor was mede, dat deze beslissing afhangt van het aantal te berechten zaken, dat thans nog niet is te overzien. Zodra echter feitelijke gegevens daaromtrent bekend zijn, kan en behoort de beslissing omtrent vereenvoudigde gerechtelijke afdoening ook snel genomen te worden, opdat de berechting niet onnodig vertraagd worde.

Artikelen 33—36. Hoewel de voorgestelde procedure voor het bijzonder Hoog Gerechtshof instemming vond, zouden sommige leden liever wensen, dat het horen van de verdachte imperatief werd voorgeschreven. Men diene evenwel te bedenken, dat de procedure voor het bijzonder gerechtshof een cassatieprocedure is. Krachtens artikel 19, 2°, kan als middel worden voorgesteld, dat de opgelegde straf of maatregel niet geacht kan worden te beantwoorden aan de ernst van het misdrijf, de omstandigheden, waaronder het is begaan, of de persoon of de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Wordt een dergelijk middel niet voorgesteld en vindt ook het Hoog Gerechtshof geen termen om een dergelijk middel amtsshalve toe te passen, dan resteert een normale cassatieprocedure, die uitsluitend handelt over de vraag, of door de beslissing in primo al dan niet de wet geschonden is. Bij de behandeling van deze vraag behoeft de verdachte niet gehoord te worden, evenmin als zulks in de normale cassatieprocedure voor de Hoge Raad het geval is. Het horen van de verdachte heeft dus alleen betekenis voor het geval de beoordeling van de strafmaat in cassatie ter sprake komt. Op die grond wordt voorgesteld het bijzonder Hoog Gerechtshof zelf te laten beslissen over de vraag of de verdachte al dan niet gehoord moet worden.

In feite is de verdachte steeds gehoord door de Bijzondere Raad van Cassatie, indien de strafmaat aan de orde gesteld werd. De verdachte heeft dit in de hand, door een strafmaatmiddel voor te stellen, zoals in vrijwel alle zaken geschiedde. Wanneer men evenwel verhoor van de verdachte imperatief zou voorschrijven, indien een dergelijk middel was voorgesteld,

zou een verstekbehandeling, zoals terecht in het Voorlopig Verslag wordt opgemerkt, niet mogelijk zijn.

Artikel II (Wetboek van Strafrecht)

Artikel 3. Met de commissie zijn de ondergetekenden van oordeel, dat ook voor strafbare feiten, gepleegd aan boord van luchtvaartuigen, nadere voorzieningen moeten worden getroffen. Er is een nieuwe Luchtvaartwet in voorbereiding en het komt de ondergetekenden voor, dat deze materie, mede om vertraging te vermijden, wellicht beter bij gelegenheid van deze wet kan worden geregeld.

Artikel 22a. De ondergetekenden zouden begrijpen, dat men tegen tenuitvoerlegging van straffen buiten ons land bezwaren had, indien voorgesteld werd zulks in normale tijden mogelijk te maken. Het onderhavige ontwerp ziet echter op abnormale omstandigheden en heeft juist ten doel te bereiken, dat de wetgever zich bezint op hetgeen in die abnormale omstandigheden noodzakelijk is. Gelijk zeer vele andere leden opmerkten, heeft de ervaring geleerd, dat het voor een bevolking, die een bezetting te verduren krijgt, bedenkelijk kan zijn, indien de bezetter gevaarlijke misdadigers aanwezig vindt. Dat van deze bevoegdheid alleen in abnormale omstandigheden mag worden gebruik gemaakt, wordt in het artikel uitdrukkelijk vermeld. Er is zelfs een tweeledige beperking aan de bevoegdheid van de Minister van Justitie aangelegd: in de eerste plaats treedt de bevoegdheid alleen in werking in bijzondere omstandigheden en in de tweede plaats mag hij van de bevoegdheid alleen gebruik maken in het belang van de veiligheid van de Staat.

De ondergetekenden achten het niet noodzakelijk een overeenkomstige bepaling toe te voegen aan artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen, door de krijgsraden opgelegd, geschiedt in normale omstandigheden op dezelfde wijze als van door de gewone rechter opgelegde straffen. Dit wil zeggen onder verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie. Een militair, die dus tot een vrijheidsstraf veroordeeld is en die vrijheidsstraf binnen Nederland ondergaat, kan met gebruikmaking van het ontworpen artikel 22a naar buiten het Rijk in Europa worden overgebracht. Het ontworpen artikel is dus mede van toepassing op veroordeelde militairen. Ten aanzien van militairen die veroordeeld worden, geldt bovendien artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht, dat geen uitzondering maakt voor het geval deze veroordeling buitenslands plaats vindt. Indien een militair buiten Nederland veroordeeld wordt tot vrijheidsstraf, kan deze vrijheidsstraf worden ten uitvoer gelegd op een plaats, bestemd of geschikt tot het ondergaan van het krijgstuchtelijk arrest in enigerlei vorm. Daarnaast is bepaald, dat een vrijheidsstraf ook in een strafgesticht in de koloniën of bezittingen van het Rijk kon worden ten uitvoer gelegd. Ten aanzien van militairen is dus steeds een oplossing te vinden. Als zij vóór het uitbreken van de oorlog veroordeeld zijn, is het ontworpen artikel 22a op hen van toepassing. Worden zij later veroordeeld, dan geldt artikel 21 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Er is dus nimmer noodzaak om vrijheidsstraffen van militairen binnen Nederland te executeren, indien zulks niet wenselijk of niet mogelijk is.

Artikelen 95, 95a en 96. De ondergetekenden achten het met de aan het woord zijnde leden een eminent belang, dat juist in tijden van onrust onze democratische Staatsinstellingen behoorlijk kunnen blijven functioneren. Uit dien hoofde hebben zij geen bezwaar om met betrekking tot het uiteenjagen van de Staten-Generaal en het verhinderen, dat een lid van de Staten-Generaal de vergaderingen daarvan bijwoont, op dezelfde voet strafbaar te stellen als het uiteenjagen van de Regeringsraad en van de Ministerraad. Een dienovereenkomstig voorstel wordt bij Nota van Wijzi-

ging gedaan, waarbij tevens wordt voorgesteld de samenspanning tot dat misdrijf en het voorbereiden of bevorderen daarvan, benevens het opzettelijk nalaten van het kennis geven aan justitie of politie van een samenspanning tot dat misdrijf op dezelfde voet strafbaar te stellen als dit het geval is ten aanzien van de misdrijven, die betrekking hebben op de Regeringsraad en de Raad van Ministers.

Of het wenselijk is het uiteenjagen van Provinciale Staten of een gemeenteraad te straffen met dezelfde maximumstraf als gesteld is op het uiteenjagen van de Staten-Generaal, schijnt de ondergetekenden twijfelachtig. Het belang van het functioneren van onze hoogste Regeringsinstellingen is veel groter dan het belang van het goed functioneren van plaatselijke organen. Een aanslag op de Staten-Generaal heeft ook veel diepgaander gevolgen dan een aanslag op een gemeenteraad, terwijl de opzet van de daders in het eerste geval ook belangrijker is dan de intentie van degenen, die een plaatselijk vertegenwoordigend lichaam willen verhinderen te functioneren. Daarom schijnt de in artikel 123 geformuleerde strafpositie van negen jaren niet onredelijk. Bij Nota van Wijziging wordt voorgesteld ook het belemmeren van een lid om de vergadering van Provinciale Staten of gemeenteraad bij te wonen, waartegen artikel 124 thans gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren bedreigt, strafbaar te stellen met gevangenisstraf van maximaal negen jaren.

Artikel 97. In de Memorie van Toelichting is uiteengezet, dat het in verbinding treden met een buitenlandse Mogendheid veronderstelt, dat er ook werkelijk middellijke of onmiddellijke relatie met die buitenlandse Mogendheid tot stand is gekomen. Degene echter, die, vóórdat deze verbinding tot stand gekomen is, wordt ontdekt, kan toch niet straffeloos blijven, indien zonneklaar blijkt, dat hij het plan had om een verbinding tot stand te brengen, doch dat uitsluitend ten gevolge van activiteit van opsporingsorganen deze verbinding nog niet tot stand gebracht was. Men kan naar de mening van de ondergetekenden de interpretatie van het begrip „voorbereiding” veilig aan de rechter overlaten. Aldus is ook de mening van de andere ten deze aan het woord zijnde leden.

Artikel 97b. Gelijk in de toelichting is medegedeeld, bevat het ontworpen artikel 97b niet meer dan hetgeen thans in artikel 97a, onder 2° en 3°, is geformuleerd, zij het, dat de strafpositie enigszins is verhoogd. De ondergetekenden hebben het niet noodzakelijk gevonden de bestaande omschrijving van dit delict te wijzigen. Met de andere aan het woord zijnde leden achten zij deze omschrijving trouwens duidelijk genoeg.

Artikel 100. Sommige leden hebben er bezwaar tegen, dat ook een journalist krachtens dit artikel vervolgd zou kunnen worden. Terecht wijzen de andere leden op het feit, dat ook een journalist niet door zijn publicaties het gevaar mag doen ontstaan, dat Nederland in een oorlog betrokken wordt. De opmerking van de leden, die deze kritiek uitoefenden, geldt overigens niet alleen het ontworpen artikel, maar evenzeer het bestaande artikel 100. Een journalist kan namelijk ook de onzijdigheid van de Staat in gevaar brengen. Door de voorgestelde bepaling wordt op dit punt derhalve niets nieuws ingevoerd.

Dezelfde leden, die kritiek op het gestelde onder 1° in artikel 100 hadden, hebben bezwaar tegen het gestelde onder 2°. Ook deze kritiek richt zich niet tegen het ontwerp, maar tegen de bestaande wet, die op dit stuk in het geheel niet is veranderd. Met de leden, die de kritiek op dit artikel bestrijden, zijn de ondergetekenden van mening, dat overtreding van de verduisteringsvoorschriften moeilijk de veiligheid van de Staat in gevaar kan brengen, tenzij zulks bij voorbeeld geschiedt om de vijand signalen te geven, ten einde een aanval te vergemakkelijken. Indien zulks het geval is, schijnt de maximumstraf van tien jaren bepaaldelijk niet te hoog.

Artikel 102. De ondergetekenden begrijpen, dat men de omschrijving van het misdrijf van hulpverlening aan de vijand wel zeer ruim acht. Zij

ontkennen niet, dat onder deze omschrijving zowel zeer ernstige als zeer onbelangrijke strafbare feiten gebracht kunnen worden. Pogingen om door nadere omschrijving differentiatie in de strafmaat aan te brengen, zijn mislukt, omdat iedere vorm van hulpverlening op zich zelf weer in ernstige en minder ernstige varianten kan voorkomen. Men kan hulpverlening op het politieke vlak niet als op zich zelf ernstiger dan hulpverlening op economisch terrein beschouwen. Er zijn politieke collaborateurs geweest, die men ernstig strafwaardig moet achten, terwijl anderen een veel minder ernstig feit pleegden, door b.v. een burgemeestersambt in een kleine plaats te aanvaarden. Economische collaboratie kan variëren van het in het groot bouwen van versterkingen en kazernes voor de vijand, tot het schoonmaken van groenten voor een vijandelijk legeronderdeel of het leveren van gebak voor vijandelijke soldaten. Een onderscheiding in verschillende categorieën van hulpverlening is dus niet mogelijk, omdat dwars door deze categorieën heen weer onderscheidingen lopen van ernstige en niet ernstige gevallen. De praktijk heeft overigens bewezen, dat de jurisprudentie al spoedig een zekere maatstaf vindt om de ernst van de hulpverlening in ieder geval aan de hand van de strafmaat tot uitdrukking te brengen.

Artikel 103a. Juist omdat de omschrijving van hulpverlening aan de vijand zo bijzonder ruim is, is het wenselijk daartegenover een bepaling te formuleren, waardoor komt vast te staan, dat niet iedere handeling, die formeel onder deze ruime omschrijving te brengen is, als strafbare hulpverlening moet worden beschouwd. Dit erkennen de leden, die kritiek op de voorgestelde bepalingen hebben. Zij menen evenwel, dat de uitzondering van artikel 103a minder ruim moet worden geformuleerd. Zij zouden het wenselijk achten, indien hulpverlening slechts dan niet strafbaar was, indien de dader gehandeld heeft in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang te dienen. Daarmede zouden evenwel tal van gevallen tot strafbare hulpverlening gestempeld blijven, die niemand in werkelijkheid gestraft zou willen zien. Het schijnt toch niet twijfelachtig, dat een vrouw, die in een kazerne aardappelen schilt voor vijandelijke soldaten, moeilijk kan handelen in de redelijke overtuiging, dat zij het Nederlandse belang daarmede dient. Toch ware het onbillijk haar wegens collaboratie te straffen. Hetzelfde geldt voor hulpverlening op het economisch gebied. Leverantie van niet voor de oorlog belangrijke goederen is naar de omschrijving van artikel 102 hulpverlening aan de vijand. Dat ooit het Nederlandse belang door een dergelijke leverantie gediend zou zijn, is niet aan te nemen. Toch zal bepaaldelijk niet onder alle omstandigheden de strafbaarheid van iemand, die goederen aan een bezettende Mogendheid geleverd heeft, mogen worden aangenomen. De ondergetekenden zijn daarom van mening, dat als sluitstuk op de ruime bepaling van artikel 102 ook de bepaling van artikel 103a enigszins ruim geredigeerd moet blijven.

Artikel III (Wetboek van Militair Strafrecht)

Met de Commissie van Voorbereiding zijn de ondergetekenden van oordeel, dat het Wetboek van Militair Strafrecht in verband met een optreden te zamen met bondgenoten op verscheidene punten behoort te worden herzien. Met de commissie menen de ondergetekenden evenwel, dat een herziening in dit wetsontwerp niet kan worden opgenomen, omdat daarmede te veel tijd gemoeid zou zijn. Alvorens tot een dergelijke herziening te kunnen overgaan, moet immers eerst vaststaan in welk verband het optreden van Nederland zal geschieden. Al naargelang de Europese Defensiegemeenschap tot stand komt of niet, zullen de bepalingen van ons militair strafrecht nauwer of minder nauw op internationale samenwerking moeten zijn gericht.

De Minister van Justitie, De Minister van Oorlog,
H. MULDERIJE. C. STAF.
De Minister van Marine,
C. STAF.

Nota van Wijzigingen

(Ingezonden 16 April 1952)

Stuk no. 6

In artikel II wordt punt 18 vervangen door de volgende punten 18—21:

„18. Artikel 121 wordt als volgt gelezen:

Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de beide Kamers der Staten-Generaal of van een dezer uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijderd of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

19. Artikel 122 wordt als volgt gelezen:

De samenspanning tot het in artikel 121 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Artikel 96, tweede lid, is van overeenkomstige toepassing.

20. In artikel 124 worden de woorden „twee jaren” vervangen door de woorden: negen jaren.

21. In artikel 135 worden de woorden „de artikelen 92—95 of 102” gelezen: de artikelen 92—95a, 102 of 121”.

Eindverslag

Stuk no. 7

De Commissie van Voorbereiding voor bovengenoemd wetsontwerp is, na kennis genomen te hebben van de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag wegens dit wetsontwerp, van oordeel, dat door deze gewisselde schrifturen de openbare beraadslaging over het voorstel genoegzaam is voorbereid.

Vastgesteld 24 April 1952.

GERBRANDY¹⁾

DONKER

BACHG

ROOLVINK

WTTEWAALL VAN STOETWEGEN

VERMEER²⁾

VONK

STOKVIS

VORRINK³⁾

Nota van verbetering

Stuk no. 8

In de Nota van Wijzigingen (Stuk no. 6) moet onder punt 19 in de laatste regel inplaats van „tweede lid” worden gelezen: tweede, derde en vierde lid.

Amendement van de heer DONKER

Stuk no. 9

De ondergetekende heeft de eer het navolgende amendement voor te stellen:

De punten 1 en 2 van artikel III worden gelezen:

1. Artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Bij schuldigverklaring aan een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld, wordt die straf niet uitgesproken dan ingeval de rechter met eenparigheid

1) 2) 3) Als plaatsvervanger van resp. de heer Terpstra, mejuffrouw Tendeloo en de heer Fens, die wegens ziekte niet aan de vaststelling van dit verslag hebben kunnen medewerken.

van stemmen oordeelt dat de veiligheid van de staat of van de maatschappij haar toepassing eist.

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, en de rechter met eenparigheid van stemmen oordeelt, dat de veiligheid van de staat of van de maatschappij de toepassing van de doodstraf eist, kan de schuldige tot die straf worden veroordeeld.

Toelichting

Het amendement heeft betrekking op de bepalingen in zake de toepassing van de doodstraf. Enkele formele opmerkingen mogen hierbij vooropgesteld worden.

In de eerste plaats zal de thans onder punt 2 van artikel III voorgestelde tekst in geen geval gehandhaafd kunnen blijven. Daarbij is namelijk verzuimd om de woorden „tot die straf”, welke terugslaan op het woord „doodstraf”, te wijzigen, nu het woord „doodstraf” in de gedachtengang van de Regering uit het artikel zal verdwijnen. De woorden „tot die straf” zullen in elk geval moeten worden gewijzigd in: tot de doodstraf.

In de tweede plaats wil de voorsteller er op wijzen, dat het op zijn minst genomen twijfelachtig is, of de herhaling in artikel 45 van de ook reeds in artikel 9 in ongeveer gelijke vorm voorkomende woorden „en de rechter oordeelt dat de veiligheid van den staat de toepassing van de doodstraf „eischt” wel nodig is. Het is echter niet zijn bedoeling in de onderlinge verhouding van deze artikelen wijziging te brengen en daarom stelt hij niet voor om deze woorden geheel uit artikel 45 te doen vervallen.

De voorsteller is van mening, dat het systeem van het Wetboek van Militair Strafrecht, waarbij de doodstraf alleen kan worden uitgesproken, indien de rechter toepassing daarvan noodzakelijk acht voor de veiligheid van de Staat, verre te verkiezen is boven dat van het wetsontwerp, waarin deze beperking is vervallen. In het bijzonder meent hij, dat het schrappen van deze beperking er toe kan leiden, dat, evenals na de bevrijding van 1945 het geval was, na de feitelijke beëindiging van de oorlog de uitspraken worden doorkruist door het gratiebeleid. Handhaving van het beginsel der bedoelde beperking kan dit ongetwijfeld in belangrijke mate voorkomen.

Intussen is de voorsteller van mening, dat de bedoelde beperking niet geheel onveranderd dient te blijven. Enerzijds acht hij een zekere verruiming van de mogelijkheid van oplegging van de doodstraf nodig in deze zin, dat haar toepassing mogelijk moet zijn niet alleen, indien de veiligheid van de Staat, doch ook indien die van de maatschappij — dit begrip dient ruim te worden opgevat en kan ongeveer gelijkgesteld worden met de samenleving — zulks naar 's rechters oordeel eist. Anderzijds meent hij, dat voor het opleggen van de doodstraf eenparigheid van stemmen moet worden geëist. Het ontwerp schrijft deze eenparigheid voor ten aanzien van de bewezenverklaring en de strafbaarverklaring; indien men haar eist ten aanzien van het uitspreken van de doodstraf, is zij met betrekking tot de bewezenverklaring en de strafbaarheidsverklaring overbodig.

DONKER.

Tweede Nota van Wijzigingen

(Ingezonden 1 Mei 1952)

Stuk no. 10

Punt 2 van artikel III wordt gelezen:

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire

rechtsmacht onderworpen persoon, en de rechter met eenparigheid van stemmen dat misdrijf bewezen en de verdachte deswege strafbaar acht, kan de schuldige tot de doodstraf worden veroordeeld.

Toelichting

Met de voorgestelde gewijzigde redactie van artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt allereerst beoogd buiten alle twijfel te stellen, dat ook in geval van toepassing van dat artikel de doodstraf alleen zal kunnen worden opgelegd, indien de rechter met eenparigheid van stemmen het misdrijf bewezen en de verdachte deswege strafbaar acht. Hoewel reeds uit het voorgestelde artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht kan worden afgeleid, dat ook in geval van toepassing van artikel 45 van dat wetboek aan de genoemde voorwaarde moet zijn voldaan, beoogt de thans voorgestelde redactie buiten twijfel te stellen, dat artikel 45 niet mag worden opgevat als *lex specialis* ten opzichte van artikel 9.

Voorts is in de thans voorgestelde tekst een verzuim hersteld, waarop is gewezen in de tweede alinea van de toelichting op het amendement van de heer Donker (no. 9).

Derde Nota van Wijzigingen

(Ingezonden 6 Mei 1952)

Stuk no. 11

De punten 1 en 2 van artikel III worden gelezen:

1. Artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Bij schuldigverklaring aan een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld, wordt die straf niet opgelegd dan met eenparigheid van stemmen.

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, kan de schuldige met eenparigheid van stemmen tot de doodstraf worden veroordeeld.

De Minister van Justitie,
H. MULDERIJE.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Rechtspositie van het militair personeel der
Militaire Missie in Indonesië

door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Il y a des affaires dont on
ne juge jamais si bien que
quand on en est éloigné.

La Rochefoucauld.

De inzender van het op blz. 470 v. hierna opgenomen vonnis tekende hierbij als zeer merkwaardig aan, dat de Krijgsraad had beslist, „dat de „Overeenkomst inzake de Nederlandse Militaire Missie in „„Indonesië”, vastgesteld bij besluit dd. 29-11-'50 van de Tweede „Ministers-conferentie van de Nederlands-Indonesische Unie, voor „zover daarbij de rechtspositie van de militairen behorende tot de „N.M.M. geregeld wordt, rechtskracht mist.”

Bij het lezen van deze passage kwam mij in de gedachte het bekende woord van Goethe: „ge spreekt een groot woord gelaten uit” en, aangezien ik deze parafrase niet in de motivering van het vonnis terugvond, besloot ik om, op eigen kompas varende, ter zake onderzoek te doen. Dit onderzoek was geenszins eenvoudig en ik meen, hierbij dankbaar gebruik makende van inlichtingen, mij verstrekt door het Nederlands-Indonesische Unie-Secretariaat, hieromtrent het volgende te doen opmerken.

De aantekening van de Inzender gaf al aanstonds aanleiding tot twee vragen:

- 1e. Wat is de betekenis van de Tweede Ministers-conferentie en van haar besluiten?
- 2e. Wat staat er in het besluit van 29 November 1950 ten aanzien van de rechtspositie van de militairen der Nederlandse Militaire Missie en hoe is het te verklaren, dat de Inzender niet aan het gehele besluit maar alleen aan hetgeen hierin voorkomt omtrent de rechtspositie van militairen rechtskracht ontzegt?

Zelfs om een weg te vinden naar de beantwoording van deze vragen leverde moeilijkheden op. Het betrof een Unie-overeenkomst, die mij geheel onbekend was en zover ik kon nagaan, waren besluiten van tot het nemen hiervan bevoegde Unie-instanties niet onderworpen aan het voor de praktijk zeer nuttige en noodzakelijke voorschrift van de artikelen 124 der Grondwet, 1 en 2 der Wet A.B. of aan het K.B. van 22 December 1863 (Stbl. no. 149) dat een voor de verbindende rechtskracht vereiste afkondiging verlangt. Ik zag mij dus gedwongen om te bevoegder plaatse om voorlichting te vragen.

Uit de Wet Souvereiniteitsoverdracht Indonesië (Stbl. 1949 No. J. 570) was mij bekend, dat in art. 7 van het Ontwerp-Uniestatuut

een college van zes ministers, drie van elke deelgenoot, gerechtigd is verklaard om de doelstellingen der Unie uit te voeren. Art. 12 van dit statuut bepaalt — zo heb ik nu vernomen — dat de leiding gevende in halfjaarlijkse conferenties genomen beslissingen worden belichaamd in besluiten. Hoewel de redactie van art. 12, vooral die van het derde lid, niet zeer duidelijk is, worden twee soorten van besluiten bestaanbaar geacht, en wel:

- 1e. de onschendbaar verklaarde gemeenschappelijke regelingen en
- 2e. andere besluiten.

De gemeenschappelijke regelingen, zoals het besluit en de overeenkomst van 29 November 1950, II C/VI/1, worden in federatief verband behandeld als onze wetten, welke onschendbaarheid (ten aanzien van de Nederlandse rechter) in de grondwet is vastgelegd. Afkondiging als warién zij wetten is tevens voorgeschreven. Het Unie-statuut schrijft de totstandkoming van gemeenschappelijke regelingen voor in de artikelen 16 en 21 al. 2, doch er kunnen ook nog andere tot stand worden gebracht.

Andere besluiten van de conferenties behoeven niet te worden afgekondigd. In verband hiermede is later, en wel bij de behandeling van de Rijksbegroting, Hoofdstuk XIII A (Unie-aangelegenheden) voor 1951, aan de Regering de vraag voorgelegd, op welke wijze deze besluiten rechtskracht verkrijgen. De Regering heeft op deze vraag als volgt geantwoord:

„Met betrekking tot het verkrijgen van rechtskracht van besluiten der Ministersconferentie, is de navolgende gedragslijn aangenomen:

„a. Besluiten, die niet strekken tot het uitvaardigen van gemeenschappelijke regelingen, verkrijgen zonder meer rechtskracht voor beide deelgenoten, indien in deze besluiten niet anders bepaald is.

„b. Indien in een besluit als onder a bedoeld één der deelgenoten het voorbehoud maakt, dat het besluit moet worden onderworpen aan de voorafgaande goedkeuring door het parlement van die deelgenoot, verkrijgt het besluit voor beide deelgenoten rechtskracht, wanneer dit parlement zijn goedkeuring daaraan gegeven heeft.

„c. Indien in een besluit als onder a bedoeld beide deelgenoten het voorbehoud maken, dat het besluit moet worden onderworpen aan de voorafgaande goedkeuring van hun parlementen, verkrijgt het besluit voor beide deelgenoten rechtskracht, wanneer beide parlementen hun goedkeuring aan dit besluit gegeven hebben.

„Het vorenstaande zal in de desbetreffende besluiten tot uitdrukking worden gebracht in dier voege, dat daarvoor de navolgende teksten zullen worden aangewend:

„In het geval sub a: „Dit besluit verkrijgt voor beide deelgenoten rechtskracht door zijn ondertekening”.

„In het geval sub b: „Dit besluit verkrijgt voor beide deelgenoten

„rechtskracht, wanneer het door het Nederlandse/Indonesische parlement is goedgekeurd”.

„In het geval sub c: „Dit besluit verkrijgt voor beide deelgenoten rechtskracht wanneer het door de wederzijdse parlementen der deelgenoten is goedgekeurd”.”

Zo is dan ook bij besluit van de Conferentie van Ministers der deelgenoten in de Nederlands-Indonesische Unie van 29 November 1950 No. II/C VI/1, bepaald:

„Art. 1. Tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Republiek Indonesië wordt de hiernevens als bijlage aangehechte overeenkomst gesloten.

„Art. 2. Dit besluit verkrijgt voor beide deelgenoten rechtskracht door zijn ondertekening.”

De in art. 1 bedoelde overeenkomst was die betreffende een Nederlandse Militaire Missie in Indonesië. De redactie had m.i. wat beter kunnen zijn: in art. 1 had voor „wordt” behoren te staan „is” en art. 2 had behoren te luiden: „Dit besluit en de hierbij behorende overeenkomst verkrijgen rechtskracht door de ondertekening van beide deelgenoten.” Doch dit blijve verder rusten; de bedoeling is, duidelijk genoeg, dezelfde. Het besluit stelt vast, dat de bewuste overeenkomst in de plaats treedt van het ontwerp, dat op de blz. 87 tot en met 92 van Stbl. 1949 No. J. 570 voorkomt.

In de concept-overeenkomst van 1949 kwam als art. 17 voor de volgende bepaling:

„Op de militairen behorende tot de Militaire Missie is toepasselijk het Nederlandse formele en materiële militaire strafrecht, het Nederlandse militaire tuchtrecht, alsmede het Indonesische commune materiële strafrecht, voorzover het genoemde militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat.

„Het militaire tuchtrecht wordt uitgeoefend door of namens het Hoofd van de Militaire Missie. Desgevraagd zal aan de Indonesische autoriteiten worden medegedeeld, welke afdoening is gevolgd op door genoemde militairen gepleegde ernstige vergripen, waarbij de belangen van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië of van haar onderdanen zijn betrokken.”

Reeds vroeger heb ik doen uitkomen, dat het Nederlands militair tuchtrecht geen strafoplegging per procuratie kent¹⁾, zoals het tweede lid aanneemt. Bovendien is de vraag, welke Nederlandse militaire autoriteit ten aanzien van Nederlandse militairen als strafoplegger mag optreden, er een, welke beantwoording de W.K. heeft te geven, ook indien die militairen zich buiten Nederland bevinden, maar welke zeker niet in deze overeenkomst thuis behoort. Het is dan ook niet te verwonderen, dat dit tweede lid reeds door de Eerste

¹⁾ M.R.T. XLIII, blz. 254.

Ministers-conferentie van 25 Maart—1 April 1950 buiten toepassing werd gesteld.

De door de Tweede Ministers-conferentie in de overeenkomst van 29 November 1950 vastgestelde met het aangehaalde art. 17 overeenkomende bepaling, aldaar art. 16, luidt aldus:

- (1) „Met inachtneming van het bepaalde bij lid 3 van dit artikel „is op de militairen, behorende tot de Missie toepasselijk het „Nederlandse formele en materiële militaire strafrecht, het „Nederlandse militaire tuchtrecht, alsmede het Indonesische „commune materiële strafrecht, voorzover het genoemde militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat.
- (2) „De handhaving van de tucht geschiedt onder de hoogste verantwoordelijkheid van het Hoofd van de Missie.
- (3) „a. Voor de berechting van misdrijven tegen de Indonesische „staatsorde²⁾ zal bevoegd zijn de Indonesische rechter.
„b. Onverminderd het bepaalde onder (a) vallen misdrijven of „overtredingen, welke worden gepleegd in of met betrekking tot de dienst onder de competentie van de Nederlandse militaire rechter.
„c. Eveneens behoort tot de competentie van de Nederlandse „militaire rechter de berechting van alle overtredingen, „begaan buiten dienst.
„d. De berechting van alle overige misdrijven, gepleegd buiten „dienst, behoort tot de competentie van de Nederlandse „militaire rechter, tenzij van geval tot geval in onderling „overleg anders mocht worden beslist.
- (4) „De Regering van de Republiek Indonesië en de autoriteiten „van de Missie verlenen elkander over en weder de medewerking en de faciliteiten, welke nodig zijn teneinde de opsporing, „vervolgving en berechting terzake van door personeel van de „Missie gepleegde delicten te verzekeren.
- (5) „De Regering van de Republiek Indonesië en andere autoriteiten van de Republiek Indonesië, welke belast zijn met het „handhaven van de openbare orde, zullen, indien zij tot aanhouding van een lid der Missie mochten zijn overgegaan, dit „lid van de Missie onverwijld aan de naastbijzijnde Missie„autoriteit overgeven.
- (6) „Desgevraagd zullen de Regeringen elkander mededelen, welke „afdoening is gevolg op door genoemde militairen gepleegde „strafbare feiten.”

Deze bepalingen hebben bij de behandeling van bovenvermeld Hoofdstuk XIII A der Rijksbegroting voor 1951 de aandacht getrokken. In de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-

²⁾ Cfm. de terminologie in de „Zelfbestuursregelen 1938” (Ind. Stbl. 1938, no. 529, opgenomen in „De wetboeken, wetten en verordeningen van Indonesië”, uitgegeven door Mr Engelbrecht, pag. 1541).

Generaal van 5 Juni 1951 zeide de Heer *Meijerink* hieromtrent het volgende:

Een ander punt, dat betreffende de militaire missie de aandacht vraagt, is de regeling van het strafrecht, waaraan deze militairen zijn onderworpen. Deze aangelegenheid, aanvankelijk geregeld in art. 17 van de Overeenkomst Militaire Missie der R.T.C., is nader uitgewerkt in art. 16 van de Overeenkomst inzake de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië van 29 November 1950, opgenomen in de „Resultaten van de Tweede Conferentie van Ministers van de „Nederlands-Indonesische Unie”, MC II/C VI/1. Volgens lid 1 van dit art. 16 zijn op de tot de missie behorende militairen toepasselijk het Nederlandse formele en materiële strafrecht en het Nederlandse tuchtrecht, alsmede het Indonesische commune materiële strafrecht, voor zover het genoemde militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat.

In lid 3 is bepaald, in welke gevallen de Nederlandse militaire rechter dan wel de Indonesische rechter voor de berechting bevoegd is.

Voor berechting van misdrijven tegen de Indonesische Staatsorde is de Indonesische rechter bevoegd.

Misdrijven en overtredingen, gepleegd in de dienst, vallen onder de competentie van de Nederlandse militaire rechter; evenzo alle overtredingen, begaan buiten de dienst.

Voor de berechting van alle overige misdrijven, gepleegd buiten dienst, is, wanneer het niet betreft een misdrijf tegen de Indonesische Staatsorde, de mogelijkheid opengelaten, van geval tot geval in onderling overleg de Indonesische rechter competent te verklaren.

Bij de overweging van deze regelingen rijzen onderscheidene vragen, die even zovele bedenkingen inhouden.

1. Volgt uit het bepaalde in art. 16, dat het Indonesische commune strafrecht door de Nederlandse rechter moet worden toegepast, wanneer een lid der missie terechtstaat als verdacht van het plegen van een strafbaar feit, ten aanzien waarvan het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regelen bevat, maar dat in het Indonesische strafrecht is strafbaar gesteld?

2. Welke strafbare feiten zijn onder de omschrijving „misdrijven tegen de Indonesische Staatsorde” te verstaan, voor de berechting waarvan bij uitsluiting de Indonesische rechter bevoegd is? In de Ordonnantie op de inheemse rechtspraak van 18 Februari 1932 en in de Zelfbestuursregeling van 1938, alsmede in de daarop in Bijblad no. 14099 gegeven toelichting, komen bepalingen voor betreffende „misdrijven tegen de Staatsorde”, maar deze zijn deels niet meer toepasselijk, deels onbruikbaar. Ik acht het dringend noodzakelijk, dat buiten twijfel komt te staan, welke strafbare feiten onder de genoemde omschrijving zijn te verstaan. Er zou een uiterst pijnlijke en gevaarlijke situatie kunnen ontstaan, indien er vanwege het ontbreken van een nauwkeurige omschrijving bij een voorkomend geval

op dit punt verschil van mening zou ontstaan over de vraag, welke rechter bevoegd is.

3. Wat is de reden, dat voor de berechting van alle overige misdrijven, buiten dienst gepleegd, de mogelijkheid is geschapen de Indonesische rechter van geval tot geval in onderling overleg competent te doen zijn? Slaat dat „van geval tot geval” op de zaak van een bepaalde verdachte of op bepaalde categorieën van misdrijven? Zijn er al dan niet interne richtlijnen gesteld, in welke gevallen het in het voornemen ligt, van de in de betreffende clause geschapen mogelijkheid gebruik te maken?

Wie zijn er voor het hierbedoelde overleg aangewezen en bij wie berust de beslissingsbevoegdheid, of een geval aan de Indonesische rechter zal worden opgedragen? Acht de Minister het niet bezwaarlijk, dat de Nederlandse militairen mede zullen onderworpen zijn aan de rechtsmacht van de Indonesische strafrechter?

Komt deze regeling niet in strijd met art. 163 van de Grondwet, luidende: „Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van de „rechter, die de wet hem toekent.”? En het militaire strafrecht kent de Nederlandse rechter toe aan de Nederlandse militair. Wat is in vergelijkbare gevallen gebruikelijk? Wat gold in dit opzicht voor Nederlandse militairen in Engeland tijdens de bezetting? ³⁾

Ik heb in het boek „Verzameling van wetten en besluiten betreffende het Strafrecht en het Tuchtrecht” dit eens nagegaan en op blz. 141 daarvan heb ik slechts één geval kunnen vinden, waarin een Nederlandse militair in Engeland door de Britse militaire autoriteiten kon worden gestraft. Dit geldt voor sergeants, korporaals en soldaten 1ste klasse niet verder dan tot berisping en waarschuwing en voor soldaten geldt dit tot arrest van ten hoogste 14 dagen. Dat heeft een zeer beperkte strekking en is geheel wat anders dan

³⁾ De rechtspositie van Nederlandse militairen in Engeland tijdens de Duitse bezetting van ons land vindt men beschreven in het opstel van de toenmalige Officier van Administratie der 1ste klasse *H. Bakker*, getiteld „Militair Straf- en Tuchtrecht bij onze Zeemacht in het Vereenigd Koninkrijk „van Groot-Brittannië en Noord-Ierland”, opgenomen in M.R.T. XXXIX blz. 55-97; van rechtstreeks belang is hetgeen voorkomt op blz. 57 en de op de blz. 99-103 voorkomende bijlagen 1 en 2.

Voor de rechtspositie in die periode van de Landmacht moge worden verwezen naar het opstel van wijlen de Reserve-Kapitein der Artillerie, tevens Auditeur-Militair te velde bij de Nederlandse Troepen in Engeland Jhr Mr *D. Bas Backer*, voorkomende in de bundel „Nederlands recht in oorlogstijd „in Engeland ontstaan en toegepast”, blz. 173-197.

Voor de tijd na de Duitse capitulatie geldt in hoofdzaak art. 7 van een verdrag dat op 21 December 1949 is ondertekend door de vertegenwoordigers van de Mogendheden, die op 17 Maart 1948 het Verdrag van Brussel hadden vastgesteld ten einde de rechtspositie van hun krijgsmachten vast te stellen wanneer deze zich op het grondgebied van de andere verdragssluitende partijen zouden bevinden. Zover mij bekend is de tekst van dit verdrag nog niet gepubliceerd. De inhoud van dit verdrag staat mijns inziens op de grondslag van samenwerking zoals ik die beschreef in het midden van blz. 99 van deze jaargang.

hetgeen in artikel 16 van het besluit der Ministersconferentie bedoeld is.

4. Is het naar het oordeel van de Minister niet een te laken nalatigheid in dit besluit, dat verzuimd is omtrent de executie van straffen een regeling te treffen? Kan de Minister aan de Kamer mededelen, op welke wijze de executie van straffen is geregeld?

5. Tenslotte nog een vraag, die een meer algemene strekking heeft, waarover al bij vorige gelegenheden een gedachtenwisseling heeft plaats gevonden, namelijk de bevoegdheid van de Ministers op de Ministersconferentie van de Nederlands-Indonesische Unie tot het nemen van besluiten, die de wetgeving doorkruisen.

In genoemd besluit MC II/C VI/1 is de berechting van de militairen voor misdrijven tegen de Staatsorde aan de Nederlandse militaire rechter onttrokken en kunnen misdrijven, begaan buiten dienst, aan deze rechter onttrokken worden, terwijl het Indonesische commune strafrecht wordt toegepast, voor zover het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat.

Dit lijkt mij toe in strijd te zijn met het Nederlandse wetboek van militair strafrecht. Artikel 2 van dit wetboek zegt:

„Op de niet in dit wetboek omschreven strafbare feiten, be-
 „gaan door aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen,
 „is het gemene strafrecht toepasselijk, behoudens de afwijkingen
 „bij de wet vastgesteld.”

Nog sterker spreekt dit, wanneer wij in artikel 1 van de „Rechts-
 „pleging bij de Landmacht en de Zeemacht” lezen:

„Geen militair mag, wegens eenig strafbaar feit, in regten
 „betrokken worden, dan volgens de wet, in de gevallen en vol-
 „gens de wijze door dezelve voorgeschreven.”

Hier is, naar het mij voorkomt, een duidelijk geval aanwezig van overschrijding der bevoegdheid van Ministers op de Ministersconferentie. Die besluitvorming op deze conferenties vind ik maar een griezelig geval. De Ministers bepalen zelf of een beslissing een besluit zal zijn, waaraan de Volksvertegenwoordiging niet meer te pas komt, of een gemeenschappelijke regeling, die aan de goedkeuring van het Parlement moet worden onderworpen (artikel 12 van het Unie-statuut). Wij zijn door deze regeling verrijkt of opgescheept — dat hangt van de waardering af — met een nieuwe vorm van wetgeving, die de bestaande wetten en algemene maatregelen van bestuur kan doorkruisen of daarmee in strijd zijn. Ik ga hier thans niet verder op in, maar zou de Regering deze zaak in haar aandacht willen aanbevelen en haar de vraag voorleggen, of het niet noodzakelijk geacht moet worden, dat over het rechtskarakter van de besluiten der Ministersconferentie meer duidelijkheid wordt verkregen. Ik zou het op prijs stellen, indien de Regering bereid zou zijn in een Nota haar inzicht aan de Kamer kenbaar te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Een halfuur vóódat deze vergadering begon, heb ik een aflevering van „Indonesië” in handen gekregen, waarin een artikel voorkomt van de Staatssecretaris van Buiten-

landse Zaken mr Blom, welk artikel handelt over het karakter van de besluiten der Ministersconferentie. Ik heb de korte tijd, die mij restte, geen gelegenheid gehad dit artikel volledig door te lezen, maar ik heb wel bij vluchtige inzage de indruk gekregen, dat het een uitermate belangrijke studie is. Ook heb ik daarin een bevestiging gevonden van wat ik zoëven zeide, nl., dat ik het gehele geval van de besluitenregering van de Ministersconferentie een griezelig geval vind. Ik wil even het slot van bedoeld artikel voorlezen, waarin het gaat om de derde vraag, door mr Blom gesteld, nl. of alle besluiten van de Unieconferentie praevaleren boven daarmee strijdig nationaal recht van de deelgenoten. De heer Blom schrijft het volgende:

„Laat ik eindigen met een concreet geval. In de op de Eerste Conferentie bij besluit vastgestelde instructie voor het Secretariaat-Generaal van de Nederlands-Indonesische Unie is opgenomen, dat de beide Secretarissen-Generaal in het land van de deelgenoot, waarvan zij niet de nationaliteit bezitten, diplomatieke voorrechten en immuniteiten genieten. Dit is een voor beide deelgenoten bindend voorschrift, dat rechtens inbreuk maakt op de hier te lande en in Indonesië geldende wettelijke bepalingen.

„De toekenning van deze diplomatieke immuniteiten heeft plaats gehad bij een gewoon, niet ter goedkeuring aan de Parlementen voorgelegd, besluit. Niettemin is deze afspraak bindend voor beide deelgenoten, praevaleert de bepaling boven het nationale recht, zodat de nationale rechter er mede dient rekening te houden, en zou het Unie-hof bij eventuele geschillen bevoegd zijn daarvan kennis te nemen.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik wijs hier alleen maar op om aan te geven in welk een gevaarlijke positie wij ons bevinden, nl., dat de Ministers in deze conferentie zich bevoegdheden toeëigenen om wetten te doorkruisen, want waar gaat het in dezen ook nog om? Dat de Ministers zelf bepalen of een beslissing, die zij nemen, zal behoren tot de categorie „andere besluiten”, waaraan het Parlement niet te pas komt, dan wel of ze zal zijn een „gemeenschappelijke regeling”, die aan de goedkeuring van het Parlement moet worden onderworpen. Hier komt verder ook de vraag aan de orde, of er moet zijn een materieel criterium dan wel een formeel criterium voor de bepaling van de vraag of er sprake zal zijn van een „ander besluit” dan wel van een „gemeenschappelijke regeling”. Hierover heeft in het Parlement in de gewisselde stukken verleden jaar een gedachtenwisseling met de Regering plaats gevonden en ik ben niet helemaal onschuldig aan de desbetreffende zinsnede, die in het Voorlopig Verslag voorkomt; nu deelt de heer Blom in genoemd artikel mede, dat de Regering beslist heeft, dat niet het materiële, maar het formele criterium zal worden aangelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het gewenst, dat de Regering dit gehele vraagstuk in studie neemt en haar inzicht aan de Kamer

mededeelt, opdat wij nader gelegenheid krijgen daarover te spreken.

De Staatssecretaris *Blom* heeft de vragen van de heer *Meijerink* als volgt beantwoord:

Ik hoop, dat ik de door de geachte afgevaardigde gestelde vragen volledig heb kunnen opnemen tijdens zijn rede.

De eerste vraag is, op welke grond de Regering er in heeft toegestemd om het missiepersoneel voor bepaalde delicten aan de Indonesische jurisdictie te onderwerpen. Bij de onderhandelingen heeft de Nederlandse vertegenwoordiging getracht de jurisdictie van de Nederlandse rechter zo groot mogelijk te doen zijn. Een volledige Nederlandse jurisdictie echter achtte de Indonesische delegatie niet aanvaardbaar en zij kon zich daarbij beroepen op verschillende voorbeelden uit andere gevallen op de wereld, waar militairen van de ene Mogendheid zich met instemming van de betrokken Regering bevinden op het territorium van een andere, of in gevallen van het verlenen van militaire hulp.

Ik heb hier bij mij de tekst van een overeenkomst tussen de Verenigde Staten en de Philippijnen betreffende het verlenen van militaire assistentie. In deze overeenkomst is op het Amerikaanse militaire personeel, dat uit hoofde daarvan in de Philippijnen werkzaam is, toepasselijk verklaard de jurisdictieregeling uit een kort tevoren tussen beide landen gesloten andere militaire overeenkomst en daarin is opgenomen, dat de Verenigde Staten alleen dan rechtsmacht hebben, wanneer de dader en de gelaedeerde beiden leden zijn van de Amerikaanse strijdkrachten, alsmede, wanneer een misdrijf is gericht tegen de veiligheid van de Verenigde Staten, dus niet de veiligheid van de Philippijnen, maar de veiligheid van de Verenigde Staten. Dit heeft dan betrekking op misdrijven, gepleegd buiten de Amerikaanse militaire bases. Het ligt daar iets anders, omdat daar speciale bases zijn. Voor wat betreft misdrijven binnen die bases is de Amerikaanse rechtsmacht groter, maar ook dan zijn daarvan uitgezonderd delicten, tegen de veiligheid van de Philippijnen gericht. Het zal opvallen, Mijnheer de Voorzitter, dat in deze overeenkomst derhalve de Amerikaanse Regering op ruime schaal de bevoegdheid van de Philippijnse rechter over de Amerikaanse militairen heeft aanvaard. Buiten de bases geldt de Amerikaanse jurisdictie slechts dan, wanneer het misdrijf tegen Amerikaanse soldaten gepleegd is.

Voorts heb ik hier bij mij de tekst van een regeling tussen de Britse Regering en de Abessijnse Regering. Er is een Britse militaire missie in Ethiopië en in die regeling vind ik een parallel met art. 16, lid 3, sub *d*, van onze Missie-overeenkomst. Daarin immers is geregeld, dat het hoofd van de missie — aldus de Engelse regeling — op verzoek van de Minister van Justitie van Ethiopië kan bepalen, dat een delict zal worden berecht door de Ethiopische rechter.

Er zijn ook voorbeelden van overeenkomsten, waarbij de rechtsmacht geheel aan de autoriteiten van de missie is voorbehouden,

b.v. in de overeenkomst Engeland—Birma. Maar, zoals gezegd, achtte de Nederlandse Regering, gezien de voorbeelden, die ik vermeldde, en het Indonesische standpunt, het niet onaanvaardbaar om voor delicten tegen de Indonesische Staatsorde de Indonesische rechter bevoegd te doen zijn. Men mag en moet toch verwachten, dat zulke delicten niet gepleegd zullen worden, Mijnheer de Voorzitter!

Zeer onlangs is in Londen een ontwerp opgemaakt voor de verhoudingen op dit punt in de landen van het Noord-Atlantisch Pact en ook daarin zijn soortgelijke voorzieningen getroffen voor misdrijven tegen de Staatsorde. Daarin blijft de rechter van het land van verblijf bevoegd. Ook deze regeling zal t.z.t. op Nederlandse militairen in geallieerde landen van toepassing zijn. Ook dit is dus een afwijking van het Nederlandse recht.

Een volgende vraag van de geachte afgevaardigde is: wat moet worden verstaan onder misdrijven tegen de Indonesische Staatsorde? Ik wil te dien aanzien allereerst opmerken dat de Indonesische Delegatie vasthield aan een uitzondering van deze aard. Zij wilde niet het risico lopen, dat Nederlandse militairen in missieverband werkzaam, de Indonesische Staat door misdadige handelingen in gevaar zouden brengen, zonder dat de Indonesische Overheid middelen hiertegen ten dienste zouden staan.

Het is welhaast overbodig, Mijnheer de Voorzitter, hieraan toe te voegen, dat acties, als welke in de eerste helft van verleden jaar in Bandoeng hebben plaats gehad en waaraan de naam Westering is verbonden, deze eis hebben geïnspireerd. De Nederlandse delegatie meende zich tegen deze Indonesische wens niet te moeten verzetten, waarbij zij er tevens van uit ging, dat het menselijkerwijs zeer onwaarschijnlijk moet worden geacht, dat Nederlandse missieleiden, die op grond van de overeenkomst tussen de beide Regeringen medehelpten aan de organisatie en opbouw van de Indonesische weermacht, zich aan misdrijven van die aard zouden schuldig maken.

De moeilijkheid was nu om een bevredigende korte omschrijving te vinden van de misdrijven, waarover het hier gaat. Men herinnerde zich toen, dat een soortgelijke voorziening destijds was getroffen bij de bevoegdheidsverdeling van de gouvernementsrechter en de zelfbestuursrechter in Indonesië, waarbij dezelfde terminologie is gebruikt. De omschrijving „misdrijven tegen de veiligheid van de „Staat” was niet bruikbaar, omdat dit tevens is het opschrift van de Eerste Titel van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht, zowel in Indonesië als in Nederland, terwijl het duidelijk was, dat er ook in andere titels misdrijven omschreven zijn, welke onder deze categorie moesten worden gebracht, zoals b.v. de misdrijven tegen het Staatshoofd van bevriende Staten.

Ik zal hierop niet uitvoerig ingaan, Mijnheer de Voorzitter, omdat zulks zeer technisch zou worden.

Men zou zich kunnen voorstellen, dat in de overeenkomst precies de artikelen zouden zijn genoemd, waarop deze voorziening betrekking heeft, doch ook dit zou niet bevredigend zijn geweest, omdat

er artikelen zijn, waarvan overtreding soms wel, maar in andere gevallen niet als tegen Staatsorde gericht zouden kunnen worden beschouwd. Men heeft dus moeten volstaan met een min of meer vage omschrijving.

De Regering wil wel toegeven, dat de omschrijving in zekere zin vaag is, maar het was niet mogelijk dit te ondervangen, en in dit verband herhaal ik, dat de Regering het als menselijkerwijs uitgesloten wil beschouwen, dat het geval zich in de praktijk zou voordoen. Mocht dit onverhoopt wel het geval zijn en zou men daarbij dan moeten uitmaken of dit nu een misdrijf is, dat onder die categorie valt, dan zou in dubieuze gevallen overleg moeten volgen, waarbij ik nog mag wijzen op lid 5 van artikel 16 van de Missie-overeenkomst, waarin is opgenomen, dat de Indonesische autoriteiten, indien zij tot aanhouding van een lid der missie mochten zijn overgegaan, betrokkene in ieder geval en dus ongeacht de competentie van de rechter onverwijld aan de naastbijzijnde missieautoriteit zullen overgeven. Het vóóronderzoek heeft dus plaats, terwijl de verdachte zich in handen van de Nederlandse Missie bevindt.

De geachte afgevaardigde heeft voorts gevraagd, wat is bedoeld met de voorziening van artikel 16, lid 3, sub *d*, waarin de mogelijkheid is opengelaten, dat ook andere misdrijven dan die tegen de Staatsorde door de Indonesische rechter zouden worden berecht, indien in onderling overleg en van geval tot geval in die zin mocht worden beslist. In het bijzonder was de vraag: wat betekenen de woorden van geval tot geval? Hiermede is niet bedoeld, dat voorafgaande afspraken zullen worden gemaakt omtrent categorieën van gevallen, hetzij betreffende een bepaald soort delict, hetzij een bepaald soort persoon. Er is niet meer mede bedoeld, dan wat er staat, n.l., dat incidenteel en alle omstandigheden in aanmerking genomen in een bepaald concreet geval van een met name genoemde verdachte tot de competentie van de Indonesische rechter zou kunnen worden besloten. Praktijkvoorbeelden hebben zich met betrekking tot al hetgeen ik hierover gezegd heb gelukkig tot dusverre niet voorgedaan.

De geachte afgevaardigde heeft voorts gevraagd, wie uitmaakt, of zich zulk een geval voordoet.

In het artikel staat, dat hierover kan worden beslist in onderling overleg. Hieronder moet, naar de Regering meent, worden verstaan hetzelfde als in andere artikelen van de overeenkomst wordt omschreven als „In gemeenschappelijk overleg door of namens beide „Regeringen.”.

De Regering heeft te dezen aanzien geen bevoegdheden gedelegeerd en wanneer zich onverhoopt een geval zou voordoen, hetwelk in dit verband beoordeling behoeft, dan zal zulks zeker niet buiten medeweten van de Regering worden beslist.

De vraag van de geachte afgevaardigde, of dit besluit de bestaan- de wetgeving kan doorkruisen, beantwoord ik bevestigend. De motivering van dit antwoord heb ik, naar ik meen, reeds gegeven in hetgeen ik tevoren zeide over het rechtskarakter en de rechtskracht

van de besluiten van de Unieconferentie. Evenals internationale overeenkomsten kunnen ook deze besluiten worden beschouwd als het ook hier te lande geldende recht. Dit is de bedoeling geweest van artikel 18 van het Uniestatuut en de Regering hoopt, dat de Nederlandse rechtspraak het ook aldus zal verstaan.

Ik zou in dit verband nog willen wijzen op het volgende. Artikel 163 van de Grondwet, dat door de geachte afgevaardigde werd vermeld, houdt in, dat niemand tegen zijn wil kan worden afgetrokken van de rechter, die de wet hem toekent. Dit artikel heeft in hoofdzaak interne werking. Dit spreekt zeer sterk ten aanzien van burgers, ook al is die burger in Staatsdienst. Een Nederlands burger, in het buitenland verblijvende, kan zich op dat artikel niet beroepen om de rechtsmacht van de rechter van het land van zijn verblijf te bestrijden.

Voor militairen is de situatie minder zeker. Veelal wordt in het volkenrecht een beperkte eigen rechtspraak aanvaard voor militairen, die in dienst van de Staat, waartoe zij behoren, in het buitenland verblijven. Een absoluut volledig recht daarop kan de Nederlandse wet aan hen echter niet garanderen en een positieve bepaling van die strekking, indien deze bestond, zou derde landen niet kunnen binden. Veelal wordt als de normale rechtsmachtverdeling aanvaard, dat de rechtsmacht van de rechter van het land van verblijf zich niet uitstrekt tot delicten, in dienst gepleegd. Meestal worden ter voorkoming van onzekerheid in die gevallen hieromtrent bepaalde afspraken gemaakt, zoals thans met Indonesië is geschied.

Hoe is nu de situatie volgens de gemaakte overeenkomst? Voor verreweg de meeste delicten komen de Nederlandse militairen van de missie in Indonesië voor een Nederlandse Krijgsraad of vallen dezen onder de disciplinaire bevoegdheid van hun eigen commandanten. Daarom moet niet de indruk bestaan, alsof in de gesloten overeenkomst van een normaal recht in belangrijke mate afstand is gedaan.

Tijdens de onderhandelingen heeft de Nederlandse vertegenwoordiging geen volledige immuniteit kunnen bedingen, doch de regeling, zoals deze thans getroffen is, acht de Regering niet onbevredigend.

Tenslotte heb ik als laatste vraag van de geachte afgevaardigde genoteerd, of het geen nalatigheid is, dat de executie van de straffen in de Missie-overeenkomst ongeregeld is gebleven.

Mijnheer de Voorzitter! Een feit is, dat dit onderwerp nog niet is geregeld. Wel is het tijdens de Unieconferentie ter sprake gekomen en toen is afgesproken, dat nog overleg zal worden gepleegd omtrent de executie der aan Missieleden opgelegde vrijheidsstraffen en dat afspraken hieromtrent zo nodig in een afzonderlijke briefwisseling tussen de beide Regeringen zullen worden neergelegd. De behoefte hieraan heeft zich nog niet doen gevoelen, maar het punt heeft de aandacht van de Regering.

De heer *Meijerink* repliceerde hierop aldus:

Ik heb uiteraard met buitengewone belangstelling geluisterd naar de uiteenzetting van de heer Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Het betrof twee punten. In de eerste plaats het vraagstuk van een doorkruising van het Nederlandse strafrecht, de positie van de Nederlandse militairen in de Nederlandse Missie betreffende, en in de tweede plaats de rechtskracht van de op de Ministersconferentie te nemen besluiten. Het is niet doenlijk hierop nu reeds nader in te gaan. Er zal een ernstige overweging van deze beide vraagstukken nodig zijn en hetgeen de heer Staatssecretaris heeft medegedeeld, is deze rustige overweging ook ten volle waard. Ik wil nu alleen zeggen, dat ik op deze beide punten later hoop terug te komen bij een volgende begrotingsbehandeling, wanneer er gelegenheid is geweest dit gehele complex van vraagstukken nader te bestuderen.

Uit deze discussie blijkt reeds voldoende, dat de inhoud van de bestreden bepalingen van art 16 der overeenkomst van 29 November 1950 vol voetangels en klemmen zit, op welke uitwerking, zover mij bekend is, de Heer *Mejerink* niet is teruggekomen. Het antwoord van Regeringszijde is m.i. zwak, houdt geen rekening met internationale overeenkomsten, welke beogen de van buitenslands gepleegde misdrijven verdachte militairen niet voor een buitenlands *burger*-rechter te doen terechtstaan en rust ook op de steeds getoonde politiek van toegevendheid tegenover de Indonesische overvragers doch strekt ten nadele van de onder Nederlands bevel staande strijdkrachten. Het was toch in het belang van de handhaving van de krijgstuicht onder deze militairen geweest, indien de Regering zich bij deze onderhandelingen beroepen had op het exterritorialiteitsbeginsel, hetwelk tot dusverre steeds gegolden heeft wanneer militairen zich op bevriend vreemd grondgebied aan een strafbaar feit hebben schuldig gemaakt en deswege door hun eigen militaire rechter worden berecht. Hiervoor bestond te meer reden omdat art. 1 van de overeenkomst ter uitvoering van de artikelen 2 en 21 van het Unie-statuut (zie Stb. J 570 blz. 18) bepaalt dat iedere deelgenoot de volledige verantwoordelijkheid draagt voor de defensie van eigen grondgebied en dat iedere deelgenoot hiertoe eigen voorzieningen treft. Dit betekent immers, dat samenwerking van beider krijgsmachten bij een aanval op een van beider grondgebied in beginsel uitgesloten is en dat dus — anders dan bij de N.A.T.O.-krijgsmachten — één gemeenschappelijke codificatie van militair straf- en tucht-recht niet nodig is.

Bovendien hebben onze militairen, overeenkomstig het bepaalde bij art. 10 van de op 10 December 1948 vastgestelde Universele Verklaring van de rechten van de mens, aanspraak op berechting van hun strafzaken door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie en het is — ook al omdat dit recht van de mens niet voorkomt onder de fundamentele rechten, omschreven in de bijlage van het Uniestatuut (Stb. J 570 blz. 14-16) — niet, althans nog niet te

verwachten, dat deze bij onze wederpartij overal en altijd te vinden is, vooral niet indien deze wederpartij verzoekt een Nederlands militair aan haar rechterlijke instanties ter berechting over te geven.

Slechts bepaalt art. 3 van het Uniestatuut in zijn eerste lid (Stb. J 370 blz. 7) dat beide deelgenoten — het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië — zich verbinden om „te streven naar een onafhankelijke rechtspraak”.

Wat de Universele rechten van de mens als een van diens rechten heeft vastgelegd, wordt hier teruggebracht tot een streven van de deelgenoten, waarbij het nog een raadsel is, hoe Nederland, dat al sedert de grondwet van 29 Maart 1814 voor het leven benoemde met rechtspraak belaste magistraten heeft gekend, er toe gekomen is om zich in 1949 bij deze statuutsbepaling te verbinden om naar een onafhankelijke en niet eens meer onpartijdige rechtspraak te zullen „streven”. Hier heeft Nederland toch zeker niet alleen aan zijn militaire rechtspraak gedacht met het oog op militaire leden van haar colleges! Hun onpartijdige en onafhankelijke rechtspraak wordt al voldoende gestut door het raadkamergeheim, ook sedert 1814 aan ieder hunner opgelegd in het bijzonder ten aanzien van de gevoelens van zijn medeleden en zelfs ook die van hem zelf.

Naast deze bezwaren staat nog een ander, dat eveneens tegen het in alinea 3 van art. 16 der overeenkomst van 29 November 1950 valt aan te voeren.

De onderdelen steunen in zekere zin op de vroegere verhoudingen, toen de Nederlandse en de Nederlands Indische strafwetgevingen op dezelfde beginselen en formuleringen berustten. Aannemende dat de Indonesische Regering de Nederlands Indische codificatie heeft overgenomen, dan is toch de Nederlandse contrôle op haar inhoud vervallen en worden wijzigingen mogelijk welke vroeger niet toelaatbaar zouden zijn geacht. Wat zal Indonesië op de duur verstaan onder „misdrijven”, „overtredingen”, „misdrijven tegen de Indonesische staatsorde”, „in of met betrekking tot de dienst”, en „buiten „dienst”? Had hier gestaan, dat de Nederlandse strafwet hierin voor Nederlandse verdachten beslissend zou zijn, dan zou de regeling gemakkelijker te aanvaarden zijn geweest. De aan Indonesië hier gelaten vrijheid van beweging kan ruimte laten voor incongruïteiten, tot jurisdictie-geschillen, welke de berechting zo al niet bemoeilijken dan toch zeker vertragen.

Wellicht zijn er nog andere opmerkingen te maken. Doch de conclusie kan m.i. geen andere zijn dan deze: dat de militair-strafrechtelijke positie van onze militairen door dit art. 16 er niet op vooruitgegaan is en dat deze justiciabelen er zich in mogen verheugen, dat de Militaire Missie slechts een tijdelijk bestaan heeft. Want dat de overeenkomst van 29 November 1950 voor hen in haar geheel bindende kracht heeft is helaas uit hetgeen voorafgaat wel gebleken.

Het dienstbevel en het dienstvoorschrift

door

J. H. VAN WERMESKERKEN.

Zowel in het W.v.M.S. als in de W.K. en in het R.b.d.K. wordt gesproken van „dienstbevel” en „dienstvoorschrift” zonder nochtans aan te geven wat daaronder moet worden verstaan.

Het verschil in opvatting bij en zee- en landmacht komt ten duidelijkste tot uiting in de jurisprudentie, terwijl het H.M.G. zich in deze materie niet positief en duidelijk heeft uitgesproken.

Het behoeft geen betoog dat in de Nederlandse krijgsmacht — vooral wanneer zee- en landmacht gezamenlijk optreden — de toepassing van de artt. 114 en 135 W.v.M.S. dezelfde behoort te zijn.

HET DIENSTBEVEL.

I. *Bevelen in het algemeen.*

Elk bevel behoort in te houden een gebod op een bepaalde wijze te handelen of na te laten. Dit gebod wordt ook wel gegeven in de vorm van b.v. een order (art. 71 W.K. en punt 5 van de Oefeningsaanwijzing 91), een aanzegging (art. 44, 2e lid W.K.), een beschikking van het bevoegd gezag (art. 67 W.v.M.S.), een aanzegging (art. 11 Voorlopig Reglement op de Inwendige Dienst Kon. Landmacht, deel B).

Door de gebruikte terminologie is de wetgever er niet in geslaagd een duidelijk beeld te geven van het begrip bevel of order. Een en ander kan verwarring geven en leiden tot verschillende opvattingen. Zo zal een order een mededeling kunnen bevatten zonder enig gebod (legerorders, dagorders, garnizoensorders, e.d.) of alleen een *verbod* kunnen inhouden (het is verboden enz.).

Zo kan:

het opzettelijk in strijd handelen met een uitgevaardigd *verbod* opleveren het opz. niet voldoen aan een *dienstbevel*¹⁾;

een vraag met een bevel gelijk staan; dit is o.a. het geval bij het vragen van de naam aan een mindere wegens verdenking van het plegen van een krijgstuchtelijk vergrijp of strafbaar feit²⁾.

Wanneer een order niet letterlijk opvolgbaar is, moet zij, als duidelijk is wat bedoeld wordt, zo goed mogelijk worden opgevolgd (de order van de meerdere, die beklagde in arrest wil stellen, om hem naar de arrestruimte te volgen is ook duidelijk wanneer die meerdere

1) Vonnis Zee K.R. Strijdkrachten in het Oosten van 17 Maart 1944 (M.R.T. XLI, blz. 35). Zie ook v. d. H. I, blz. 609.

2) Sent. H.M.G. van 20 Juni 1924 en 6 Febr. 1925 (M.R.T. XX, resp. blz. 339 en 636), Sent. *Ind.* H.M.G. van 23 Apr. 1937 (M.R.T. XXXIII, blz. 397). Zie ook Sent. H.M.G. van 7 Sept. 1934 (M.R.T. XXX, blz. 403). Vonnis Zee K.R. in Oost-Indië van 20 Febr. 1948 (M.R.T. XLII, blz. 251) en Sent. H.M.G. van 22 Nov. 1949 (M.R.T. XLIII, blz. 84).

de beklagde niet voorgaat)³⁾, terwijl gehoorzaamheid aan een bevel veronderstelt correcte uitvoering, een opz. incorrect uitvoeren levert derhalve opz. ongehoorzaamheid op³⁾.

Voor het geven van een bevel is het geen vereiste dat het woord „gelasten” of „bevelen” wordt gebruikt, zo slechts op duidelijke wijze blijkt, dat het gezegde als een last is bedoeld⁴⁾. Het is evenmin nodig dat de order drie malen wordt herhaald⁵⁾.

Het bevel kan gericht zijn tot een bepaalde persoon of tot meer personen, of ook vervat zijn in een algemene order of instructie⁶⁾.

Een bevel tot een afdeling wordt geacht tot ieder persoonlijk te zijn gericht⁷⁾.

Een bevel behoeft door een meerdere niet persoonlijk en mondeling aan de mindere te worden gegeven, maar kan ook schriftelijk geschieden of door middel van een ordonnans, sein, teken, e.d.⁸⁾.

II. *Is een dienstbevel tevens een ambtelijk bevel?*

FRANKEN en BRUNNER⁹⁾ (blz. 276) beantwoorden de vraag ontkennend en beroepen er zich op dat van een toepasselijkheid van art. 43 W.v.S. alleen sprake zou kunnen zijn, wanneer het in het militaire evenals in het ambtelijke ging om een gehoorzaamheidspllicht zonder meer. Dit is echter niet het geval; in het militaire bestaat een gehoorzaamheidsdwang, want de opzettelijke ongehoorzaamheid door een militair is bij art. 114 W.v.M.S. met straf bedreigd. Volgens deze opvatting wordt de vraag niet beheerst door art. 43 doch door art. 40 W.v.S. De mindere toch wie gelast wordt een strafbaar feit te plegen kan of dat bevel niet nakomen waardoor hij zich aan het in art. 114 omschreven strafbare feit schuldig maakt of hij zal dat bevel wel nakomen waardoor hij zich aan een ander strafbaar feit schuldig maakt. Hij verkeert derhalve in overmacht en zal alsdan het onbelangrijkere voor het belangrijker moeten doen zwichten.

Eerstens valt op te merken dat er door het met straf bedreigen geen sprake kan zijn van dwang maar ten hoogste van drang. Maar deze drang bestaat eveneens in het ambtelijke, want de opzettelijke ongehoorzaamheid wordt daar eveneens door straf bedreigd (b.v. de artt. 355, 4°, 356, 357, 358 bis W.v.S.; 80 v. Algemeen Rijksambtenarenreglement); art. 43 W.v.S. zou dan eveneens voor die ambtenaren niet kunnen worden toegepast.

De hierboven bedoelde overmacht kan alleen bestaan uit een conflict tussen twee rechtsplichten (noodtoestand).

³⁾ Vonnis Zee K.R. in het Oosten van 8 Dec. 1944 (M.R.T. XLI, blz. 261).

⁴⁾ Sent. H.M.G. van 18 Jan. 1924 (M.R.T. XIX, blz. 563).

⁵⁾ Vonnis Zee K.R. van 9 Febr. 1909 (M.R.T. VI, blz. 211).

⁶⁾ M.v.T. (v. d. H. II, blz. 231).

⁷⁾ Sent. H.M.G. van 9 Jan. 1917 (M.R.T. XIII, blz. 233).

⁸⁾ Zie Sent. Ind. H.M.G. van 3 Sept. 1934 (M.R.T. XXX, blz. 594).

⁹⁾ Het Wetboek van Militair Strafrecht verklaard door Mr D. B. A. Franken en Mr R. J. Brunner.

Het begaan van een strafbaar feit ter uitvoering van een bevoegd gegeven ambtelijk bevel is altijd tevens een conflict tussen twee rechtsplichten (de plicht om het bevel op te volgen en de plicht om geen strafbaar feit te plegen); het verschil tussen noodtoestand en ambtelijk bevel is dat bij noodtoestand niet wettelijk is aangegeven welke plicht praevaleert hetgeen bij ambtelijk bevel juist wel het geval is; het ambtelijk bevel is dan de bijzondere bepaling tegenover de algemene bepaling noodtoestand.

Een ander bezwaar dat door voornoemde schrijvers wordt aangevoerd is dat bij het ambtelijk bevel de mindere het recht heeft de bevoegdheid van de meerdere tot het geven van het bevel te toetsen, hetgeen de waarde der krijgsmacht noodzakelijkerwijze in kracht doet inboeten.

Het is volkomen juist dat het toetsingsrecht van de mindere bezwaren met zich brengt; maar de schrijvers, die dit toetsen een bezwaar noemen, zeggen even verder dat bij de overmacht de mindere steeds de strijdige belangen tegen elkaar *moet* afwegen, dat is vergelijken en dus ook toetsen. Hier bestaan dan toch zeker ook bezwaren?

Is een dienstbevel niet tevens een ambtelijk bevel dan kunnen ook nog andere moeilijkheden ontstaan. Wordt n.l. een dienstbevel gegeven waarvan de uitvoering het plegen van een strafbaar feit met zich brengt (b.v. het bevel om bij een oefening in tijd van vrede op een rijksoefeningsterrein een boom om te hakken teneinde een vrij schootveld te bekomen) en de militair is bij de uitvoering van dat bevel geheel te goeder trouw, dan zou er geen straffeloosheid zijn, omdat art. 43, 2e lid W.v.S. niet van toepassing kan zijn; art. 40 van dat wetboek geeft dan ook geen uitkomst.

Een oplossing zou kunnen zijn om in dit geval de zaak te seponeren¹⁰⁾. Dit is wel mogelijk bij het plegen van eenvoudige delicten, maar zou bedenkelijk zijn bij de zwaardere feiten.

Volgens de jurisprudentie¹¹⁾ en de meeste schrijvers moet de vraag in bevestigende zin worden beantwoord.

Algemeen wordt aangenomen dat een dienstbevel enig militair dienstbelang moet betreffen en gegeven moet zijn aan een militair¹²⁾. Bevelen die een louter particulier belang betreffen, behoeven door de minderen niet te worden opgevolgd¹³⁾.

Een dienstbevel (tevens ambtelijk bevel) is een aan een militair

¹⁰⁾ Aldus Franken en Brunner, blz. 276/277.

¹¹⁾ Sent. H.M.G. van 29 Dec. 1933 en 21 Dec. 1937 (M.R.T. resp. XXX, blz. 127 en XXXIII, blz. 628), Vonnis Zee K.R. Oost-Indië van 16 Juli 1948 (M.R.T. XLII, blz. 425). Zie ook Vonnis K.R. te Velde Zuid van 28 Jan. 1947 (M.R.T. XL, blz. 507), waarin wel gesproken wordt over ambtelijk bevel zonder te overwegen dat de door de meerdere aan een mindere gegeven order een dienstbevel was.

¹²⁾ Sent. H.M.G. van 15 Febr. 1924 (M.R.T. XIX, blz. 567).

¹³⁾ M.v.T. (v. d. H. II, blz. 221). Zie verder over de verplichting tot het al dan niet opvolgen van bevelen, hierna bij „toetsingsrecht” en bij art. 71 W.K.

gegeven bevel een dienstbelang betreffende en gegeven door een ambtenaar in de uitoefening van zijn functie. De laatste eis wordt dan geformuleerd als: gegeven door een militaire meerdere¹⁴⁾.

Voor het geven van een dienstbevel is niet nodig dat de meerdere in uniform is gekleed; evenmin behoeft de in burger geklede meerdere zich te legitimeren¹⁵⁾.

Op een in het V.V. der Eerste Kamer opgenomen vraag of een dienstbevel is een bevel alleen van de militaire chef of dat daaronder ook viel een wettige vordering van de burgerlijke overheid antwoordde de Regering dat bij dit artikel 114 W.v.M.S., voorkomende in de Titel „Misdriften tegen de ondergeschiktheid”, altoos alleen een uitsluitend gedacht is aan bevelen door een meerdere aan een mindere gegeven, nooit aan vorderingen van de ene autoriteit aan de andere, en wel omdat tussen die autoriteiten geen verhouding van „ondergeschiktheid”, geen verhouding van „meerdere” tot „mindere” bestond. Die vorderingen zijn geen dienstbevelen in de zin van het militair strafwetboek. Hieruit volgt dat onder „dienstbevelen” alleen die van een *militaire meerdere* worden verstaan¹⁶⁾. Hierbij moge worden opgemerkt dat het handelen in strijd met die vordering niet behoeft te zijn een indruisen tegen het militair belang.

Alles zeer juist, maar toen bestond nog geen Militaire Ambtenarenwet en Reglement.

De verhouding van meerdere tot mindere tussen militairen wordt behandeld in art. 67 W.v.M.S.; dat wil evenwel niet zeggen dat er in andere wettelijke bepalingen geen regelingen van meerderheid van niet-militairen over militairen mogen voorkomen.

Meerderheid geeft het recht om de mindere in of naar aanleiding van dienstaangelegenheden bevelen te geven en van hem gehoorzaamheid daaraan te vorderen¹⁷⁾. „Mindere” heeft geen andere betekenis dan „persoon ondergeschikt aan een ander”, m.a.w. er moet tusschen beveler en bevolene een verhouding van ondergeschiktheid bestaan; het is daarbij onverschillig wie daarboven is gesteld.

Het object van art. 114 W.v.M.S. is „enig dienstbevel”, d.i. ieder bevel dat enig militair dienstbelang betreft; de rechtmatigheid van het bevel is geen bestanddeel van het delict¹⁸⁾, evenmin is dit het geval met militaire meerdere.

Terecht heeft de wetgever zich op het standpunt gesteld dat de

¹⁴⁾ Zie o.a. Vonnis Zee K.R. van 13 Maart 1940 (M.R.T. XXXVI, blz. 141) en M.v.A. (v. d. H. II, blz. 245).

¹⁵⁾ Vonnis K.R. 's Bosch van 3 Nov. 1936 (M.R.T. XXXII, blz. 598). Een *uitdrukkelijke* erkenning dat de meerdere op verzoek van verdachte zich *niet* behoeft te legitimeren, is bij dit vonnis niet gegeven. Zie ook de Sent. Ind. H.M.G. van 23 Apr. 1937 (M.R.T. XXXIII, blz. 396).

¹⁶⁾ V. d. H. II, blz. 244/245.

¹⁷⁾ M.v.T. (V. d. H. I, blz. 544). Hiernaast bestaat nog een ambtelijke meerderheid, d.i. het recht van het bevoegd gezag om bevelen te geven, zoals b.v. het geval is in art. 186 W.v.S.; een dienstbelang ligt aan dit bevel niet ten grondslag.

¹⁸⁾ Franken en Brunner, blz. 269.

militaire misdrijven moeten zijn een handelen (of nalaten) in strijd met het militaire belang.

De hierboven genoemde ondergeschiktheid tussen niet-militairen en militairen is geregeld in art. 82, 2e lid R.M.A.K.L., hetwelk luidt:

„Ingeval een militair door het bevoegd gezag gesteld wordt onder „de leiding, het toezicht of de orders van een niet-militair, is hij „verplicht diens uit hoofde van diens functie gegeven bevelen en „aanwijzingen op te volgen.”

Nu zullen de militairen onder de bevelen worden gesteld van niet-militairen in magazijnen, werkplaatsen, inrichtingen van militair onderwijs e.d. Een door de burger-lastgever uit hoofde van diens functie gegeven bevel zal dan in de regel ook betreffen enig militair dienstbelang. Beperkt men zich nu alleen tot de door de wet genoemde elementen van art. 114 W.v.M.S., dan heeft de militair, die opzettelijk niet voldoet aan een door een boven hem gestelde niet-militair gegeven dienstbevel, zich schuldig gemaakt aan opzettelijke ongehoorzaamheid.

Onder de bepalingen van het R.M.A.K.L. vallen o.a. niet de dienstplichtigen. Heeft echter het militair gezag deze dienstplichtigen gesteld onder de bevelen van niet-militairen, dan valt het opzettelijk niet voldoen aan enig door deze niet-militairen gegeven dienstbevel eveneens onder art. 114 W.v.M.S.

Zij, die bovenstaande niet aannemen, noemen het R.M.A.K.L. wel een dienstvoorschrift en derhalve levert het opzettelijk niet voldoen door een militair ambtenaar aan een bevel van een boven hem geplaatste niet-militair op de overtreding van art. 135 W.v.M.S. Zou dit juist zijn dan komt men voor eigenaardige gevallen te staan.

Neem aan dat in een militaire werkplaats — bestaande uit twee afdelingen, gesteld onder bevel of gezag van een militair en een niet-militair — enige vrijwillig dienende militairen en enige dienstplichtigen te werk zijn gesteld. Bij het opzettelijk niet voldoen aan een door de militaire chef gegeven dienstbevel levert dit, zowel voor de vrijwilligers als voor de dienstplichtigen op opzettelijke ongehoorzaamheid; wordt hetzelfde bevel gegeven door de niet-militair, dan maakt het vrijwillig personeel (militair ambtenaar in de zin van het R.M.A.K.L.) zich schuldig aan overtreding van art. 135 W.v.M.S. en de dienstplichtigen begaan geen strafbaar feit, maar ten hoogste een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp.

Het geschonden militair belang is toch in alle gevallen hetzelfde en de strafwaardigheid van alle bovengenoemden (andere invloeden terzijde gelaten) moet dan even groot zijn.

Neemt men echter aan — zoals hierboven is betoogd — dat het dienstbevel ook door een niet-militair ambtenaar kan worden gegeven, dan is de behandeling van allen dezelfde.

Een andere moeilijkheid kan zich voordoen als een Nederlands militair van het vrijwilligers-detachement Korea opzettelijk niet voldoet aan een door een boven hem gesteld militair (geen Nederlander)

van de U.NO.-troepen gegeven dienstbevel. De niet-Nederlander U.N.O.-militair is geen Nederlands militair en dus ook geen militaire meerdere¹⁹⁾, terwijl het bovendien nog de vraag is of art. 4 of 5 W.v.M.S. wel toepassing kan vinden. Een zo ernstig feit behoort strafrechtelijk te worden afgedaan.

Dezelfde moeilijkheid heeft zich voorgedaan bij de Nederlandse militairen die gesteld zijn onder de bevelen van militairen van de republiek der Verenigde Staten van Indonesië. Hierin is voorzien door bij dienstvoorschrift²⁰⁾ te bepalen dat de Nederlandse militairen verplicht zijn tot gehoorzaming aan de bevelen van de Indonesische militairen. Overtreding valt dan onder art. 135 W.v.M.S. De verschillen in strafmaxima van de artt. 114 en 135 W.v.M.S. zijn echter zeer groot.

III. Vereisten voor een dienstbevel.

Volgens de jurisprudentie moet onder dienstbevel worden verstaan elk bevel dat aan de volgende eisen voldoet:

- a. enig militair dienstbelang betreffen;
- b. gegeven zijn door of namens²¹⁾ een militaire meerdere aan een hem ondergeschikte militair;
- c. formeel bevoegd zijn;
- d. materieel bevoegd zijn.

Ad *a* en *b*. Deze eisen worden niet alleen door de jurisprudentie maar ook door de rechtswetenschap aanvaard. Volgt men het hierboven genoemde betoog, dan zou de eis ad *b* moeten luiden: „gegeven „door of namens een ambtenaar (militair of niet-militair) aan een „hem ondergeschikte militair”.

Ad *c*. Hieronder wordt verstaan dat de bevelgever de bevoegdheid heeft om de bevolene te bevelen²²⁾; waarbij het onderwerp van het bevel buiten beschouwing blijft.

De beoefenaars van de militaire rechtswetenschap nemen niet allen deze eis aan²³⁾; terwijl de rechtspraak wel eens van de gestelde eis afwijkt.

Zo werd overwogen²⁴⁾ dat voor het bestaan van een dienstbevel in de zin van art. 114 W.v.M.S. niet geëist wordt dat de meerdere bevoegd moet zijn tot het geven van het bevel. Een mindere die van een meerdere een dienstbevel ontvangt, dat overigens aan de vereisten van zo'n bevel, n.l. dat het gegeven is door een militaire meerdere en betrekking heeft op een militair dienstbelang, heeft dit bevel onvoorwaardelijk op te volgen, en behoeft niet — mag zelfs niet — zich het hoofd breken of de meerdere wel tot het geven

¹⁹⁾ Zie ook M.R.T. XLIII, blz. 791.

²⁰⁾ K.B. 4 Mei 1950, No. 37 (L.O. 1950, No. 192), M.R.T. XLIII, blz. 643.

²¹⁾ Sent. H.M.G. van 23 April 1908 (M.R.T. V, blz. 223).

²²⁾ Vonnis Zee K.R. van 21 Maart 1929, bevestigd bij Sent. Ind. H.M.G. van 26 Apr. 1929 (M.R.T. XXV, blz. 471).

²³⁾ Franken en Brunner, blz. 269.

²⁴⁾ Vonnis Zee K.R. van 13 Maart 1940 (M.R.T. XXXVI, blz. 141).

daarvan bevoegd was. Een tegengestelde mening leidt tot ondermijning van de krijgstucht.

Ook de M.v.T.²⁵⁾ neemt aan dat de persoonlijke (d.i. formele) bevoegdheid van de meerdere geen bestanddeel is van art. 114 W.v.M.S. en evenmin behoort tot de aan een dienstbevel te stellen eisen. De formele bevoegdheid van de meerdere behoeft alleen objectief vast te staan²⁶⁾.

Blijft men vasthouden aan de eis dan moet de mindere over de bevoegdheidsvraag een beslissing nemen. De hierdoor ontstane moeilijkheden worden hierna bij het toetsingsrecht besproken.

Ad d. De inhoud van het bevel moet zodanig zijn, dat deze blijft binnen de grenzen van de bevoegdheid van de bevelgever, zoals die door wettelijk voorschrift aangegeven zijn. De bevoegdheid moet ruim worden opgevat, zodat de inhoud niet uitdrukkelijk in een of ander wettelijk voorschrift bij name moet zijn aangegeven, maar het is voldoende dat die inhoud is terug te brengen op een algemene bevoegdheid.

Heerst er t.a.v. de 3e eis al geen eenstemmigheid, met de hier genoemde voorwaarde is het nog erger gesteld.

Rechterlijke uitspraken hieromtrent zijn er weinig, en de weinige die er nog zijn, zijn vaag en onderling strijdig.

De K.R. voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch besliste bij vonnis van 23 Febr. 1931²⁷⁾, bevestigd door het H.M.G. bij Sent. van 14 April 1931, dat beklagde, die bij een oefening te paard was te kort geschoten, had geweigerd om te voldoen aan het bevel van de opper-wachtmeester-instructeur om des avonds om 6 uur met zijn paard in veldtenue opgepakt in de stal aanwezig te zijn. Overwegingen over de bevoegdheidsvraag komen in vonnis en sententie niet voor, hoewel de raadsman deze aangelegenheid voor het H.M.G. naar voren heeft gebracht²⁸⁾. De inhoud van het bevel is kennelijk in strijd met art. 29 (1) R.b.d.K., terwijl de opper-wachtmeester in het algemeen niet uitmaakt en ook niet mag uitmaken, welke diensten en welke extra-diensten door de manschappen moeten worden verricht.

Bij vonnis van 13 Sept. 1938 van dezelfde K.R.²⁹⁾ is een veroordeling uitgesproken wegens nalaten te gehoorzamen aan de hem in de badinrichting „Boeimeer” te Breda gegeven dienstbevelen om zich uit te kleden en te water te gaan. Na de veroordeling is de aandacht van de A.M. gevestigd op L.O. 1933, No. 150, waarbij met het oog op het eventueel voorkomen der Weilsche ziekte, het verboden is militairen te *verplichten* tot baden of zwemmen in z.g. open badinrichtingen enz. De A.M. is daarop in hoger beroep gegaan en het

²⁵⁾ V. d. H. II, blz. 222/223.

²⁶⁾ Vonnis Zee K.R. van 22 Nov. 1939 (M.R.T. XXXV, blz. 655), in hoger beroep bevestigd bij Sent. H.M.G. van 19 Jan. 1940.

²⁷⁾ M.R.T. XXVII, blz. 556.

²⁸⁾ M.R.T. XXVII, blz. 544.

²⁹⁾ M.R.T. XXXIV, blz. 433.

H.M.G. heeft bij Sent. van 1 Nov. 1938 ³⁰⁾ (Boeimeer-sententie) beklagde vrijgesproken, daarbij overwegende dat de bevelen, aan beklagde door de officier, belast met het toezicht bij het zwemmen, onbevoegd, immers in strijd met genoemde garnizoensorder zijn gegeven ³¹⁾.

De Zee K.R. bij de strijdkrachten in het Oosten besliste bij vonnis van 16 Febr. 1945 ³²⁾ dat een aan een ondergeschikte chauffeur gegeven bevel om tijdens het oponthoud met de vrachtauto te wachten, bevoegd is gegeven; daarbij overwegende dat een oponthoud tijdens de rit (even naar de W.C. gaan) toegestaan en gebruikelijk is; dat vanzelfsprekend een dergelijk oponthoud de redelijke grenzen niet te buiten mag gaan; dat echter niet is komen vast te staan dat het in beklagdes voornemen lag langer dan enige minuten in de bungalow te blijven. De overweging rechtvaardigt de conclusie dat, wanneer de redelijke grenzen werden overschreden, het bevel wel onbevoegd zou zijn, m.a.w. de aanvankelijke bevoegdheid van het bevel kan overgaan in een onbevoegdheid.

Bij vonnis van de K.R. te Velde Oost van 12 Juli 1950 ³³⁾ werd overwogen dat beklagde (sergeant-majoor-vlieger) niet de minste reden had om aan de rechtvaardigheid van dat bevel te twifelen en dat van een militair in een ondergeschikte positie moet worden gebillijkt dat hij de ontvangen order zonder meer heeft uitgevoerd en, zo hij al gerealiseerd heeft dat hij daardoor enige bepalingen van het Luchtvaartreglement zou overtreden, hij de opvolging van het dienstbevel gewichtiger heeft geacht dan het vermijden van de overtreding van het Luchtvaartreglement, zodat beklagde mitsdien door overmacht tot het overtreden van dit reglement is gedrongen.

De mindere behoeft volgens dit vonnis zich het hoofd niet te breken over de rechtmatigheid van het bevel, m.a.w. het door de wetgever vastgestelde strafbare feit kan straffeloos worden gepleegd, als het maar door een dienstbevel (zelfs onrechtmatig gegeven) wordt gedekt. Nu zou dit niet zo erg zijn als de bevelgever maar werd vervolgd, want deze is immers volgens art. 10, 3e lid R.b.d.K. aansprakelijk voor de wettigheid, de strekking en de doelmatigheid van de door hem gegeven bevelen. Dit komt nu in de praktijk weinig voor; want de vervolging blijft gewoonlijk achterwege om het gezag van de meerdere te handhaven en het prestige van deze niet te schaden, hetgeen er toe leidt, dat de meerdere het niet zo nauw neemt met het geven van bevelen. De K.R. spreekt beklagde vrij wegens een conflict van rechtsplichten, hetgeen inhoudt dat beklagde weet, dat hij het Luchtvaartreglement heeft overtreden, hetgeen door de K.R. niet is aangenomen, deze overweegt n.l. „en, *zo hij al gerealiseerd heeft* dat hij daardoor enige

³⁰⁾ M.R.T. XXXIV, blz. 436.

³¹⁾ Deze garnizoensorder is uitgevaardigd naar aanleiding van L.O. 1933, No. 150.

³²⁾ M.R.T. XL, blz. 322.

³³⁾ M.R.T. XLIV, blz. 325.

„bepalingen van het Luchtvaartreglement zou overtreden”. Bovendien zegt de K.R. dat beklaagde niet de minste reden had om aan de rechtmatigheid van dit bevel te twijfelen. In het vonnis komt geen enkele overweging voor waaruit blijkt, dat de door de beklaagde gedane keus uit de twee rechtsplichten ook door de K.R. wordt gebillijkt, immers niet de keus van beklaagde is beslissend voor het aanwezig zijn van de noodtoestand maar wel de beslissing van de K.R.

Neemt men aan dat een dienstbevel tevens een ambtelijk bevel is, dan had beklaagde vrijgesproken kunnen worden op grond van art. 43, 2e lid W.v.S., omdat hij te goeder trouw was en de uitvoering lag binnen de kring zijner ondergeschiktheid.

Het stellen van de eis ad *d* brengt de bevoegdheid mede om de dienstbevelen daarop te toetsen.

IV. *Vormvoorschriften t.a.v. de inhoud van een dienstbevel.*

Behoort een bevel te voldoen aan de in het R.b.d.K. en eventueel in andere reglementen en voorschriften gestelde vormen om een dienstbevel op te leveren?

Een beslissing in bevestigende zin werd gegeven door de K.R. te velde K.L. te Batavia, waarbij de beklaagde werd vrijgesproken van de telastegelegde opzettelijke ongehoorzaamheid onder overweging dat het bevel naar de vorm geen dienstbevel was, omdat het niet voldeed aan de stelligheid, welke art. 10 (2) R.b.d.K. eist³⁴). Handhaaft men deze eis dan wordt een nieuwe bron van ellende geopend t.a.v. het toetsingsrecht door de mindere.

Naar het mij voorkomt zijn de in art. 10 R.b.d.K. opgesomde vormen geen voorwaarden voor een dienstbevel, maar een *richtsnoer* naar welke de meerdere bij het geven van bevelen behoort te handelen; deze mening wordt bevestigd door de in het artikel gebezigde woorden: „de meerdere zal er naar streven....”.

V. *Niet-strafbare ongehoorzaamheid en toetsingsrecht.*

Het behoeft geen betoog dat in de krijgsmacht een eerste eis is de gehoorzaamheidsplicht van de mindere aan de meerdere. Deze plicht geldt echter niet onbeperkt. Maar zodra beperkingen worden erkend heeft de mindere ook het recht de opvolging van een bevel te weigeren, als hij weet dat de gehoorzaamheidsplicht voor hem niet bestaat. Hij zal dus moeten gaan vergelijken: verplichting of geen verplichting, dat is dus toetsen.

De eerste beperking is gegeven door de wetgever in art. 114 W.v.M.S.; de plicht tot gehoorzaming bestaat alleen t.a.v. dienstbevelen. Het onderwerp van het bevel kan onder de loupe worden genomen; betreft het een particulier belang dan kan de mindere niet tot naleving worden gedwongen en bestaat er ook geen plicht tot gehoorzaming³⁵).

³⁴) Vonnis van 19 Mei 1949 (M.R.T. XLIII, blz. 73).

³⁵) M.v.T. (V. d. H. II, blz. 221).

Nu doen zich voor de mindere drie mogelijkheden voor: hij weet, hij weet niet of hij twijfelt. Wanneer hij weet en weigert (natuurlijk in behoorlijke termen), dan doet hij dit op eigen risico, want dwaling t.a.v. het onderwerp heft de strafbaarheid niet op ³⁶). Weet hij niet en volgt het bevel op, terwijl vaststaat dat het een particulier belang betreft, dan kan hij daardoor een ander strafbaar feit plegen, indien n.l. het bevel het plegen van een strafbaar feit inhoudt. Art. 43, 2e lid W.v.S. zou hier uitkomst kunnen geven, maar niet iedereen aanvaardt de toepassing van deze rechtvaardigingsgrond op een gegeven dienstbevel. Erger is het wanneer getwijfeld wordt. De mindere zal de meerdere om raad kunnen vragen, maar dit zal meestal tot gevolg hebben dat het bevel in stilliger bewoordingen zal worden herhaald. Weigert en dwaalt hij, dan is hij strafbaar; volgt hij op en begaat daardoor een delict, terwijl het geen dienstbevel is, dan is hij ook strafbaar. Voor wat de toepassing van art. 43, 2e lid W.v.S. betreft geldt hetzelfde als hiervóór is gezegd.

Indien het object van het bevel een particulier belang tot onderwerp heeft behoeft het bevel niet te worden opgevolgd. Ogenschijnlijk is de zaak hiermede afgedaan, maar zo eenvoudig is dit weer niet, want we hebben ook nog art. 71 W.K. en art. 13 R.b.d.K. In deze wet en in dit reglement heeft de bevolene het recht om, indien hij zich bezwaard voelt over een ontvangen order (bevel), zich te beklagen; de verplichting om de order (bevel) op te volgen blijft bestaan.

Welke betekenis moet worden toegekend aan de woorden „order” en „bevel”? De bedoeling van de wetgever is in deze niet in woorden gebracht, wel staat vast dat onder order (bevel) ook dienstbevelen vallen ³⁷). Met STEFFEN ³⁸), ben ik van mening aan de woorden order of bevel een ruime betekenis te moeten toekennen; m.a.w. dat het beklagrecht zich mede uitstrekt over de orders (bevelen) met een particulier belang als inhoud. Had de wetgever een engere betekenis gewild dan zou ongetwijfeld het woord dienstbevel in art. 71 W.K. zijn gebruikt en zulks zou zeer zeker het geval zijn geweest in art. 13 R.b.d.K., toen bij die algemene maatregel van bestuur het woord „order” is veranderd in „bevel”. Het ongehoorzaam zijn aan een bevel, met een particulier belang als onderwerp, levert dan niet op een strafbaar feit, maar de verplichting tot opvolgen blijft bestaan ingevolge voormelde bepalingen. Niet-opvolging is dan een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp. Practisch komt het voor de mindere dus daarop neer dat hij ieder bevel moet opvolgen, behalve wanneer hij door het opvolgen in een noodtoestand komt te verkeren; b.v. bij het ontvangen van een order, welke geen *dienstbelang* tot onderwerp heeft, gegeven aan een mindere om een magyrusladder te beklimmen, terwijl die mindere hoogtevrees heeft of wel de order om een

³⁶) M.v.T. (V. d. H. II, blz. 221).

³⁷) Zie V. d. H. III, blz. 549 v.

³⁸) Wet op de Krijgstucht en Reglement betreffende de Krijgstucht van aantekeningen voorzien, Derde Druk, blz. 156.

strafbaar feit te plegen (zie hieronder de gevallen 1° en 2°). De mindere moet dus het een met het ander vergelijken, dus toetsen.

Het kan ook voorkomen dat ongehoorzaamheid aan een gegeven *dienstbevel* niet strafbaar is: dit zal veelal plaats vinden in een van de volgende vier gevallen ³⁹⁾, waarbij is uitgegaan van het standpunt dat tot de elementen van het dienstbevel ook behoren de formele en materiële toetsing:

- 1° een conflict tussen de rechtsplicht (gehoorzaamheid aan een dienstbevel) en een rechtsbelang (noodtoestand);
- 2° indien door het opvolgen van het dienstbevel een strafbaar feit zou worden gepleegd;
- 3° indien blijkt dat, als gevolg van wijziging der omstandigheden sedert het ogenblik waarop het bevel gegeven werd of van het bestaan van een andere toestand ter plaatse dan door de lastgever werd verondersteld, de uitvoering daarvan in strijd zou zijn met het algemeen of militair belang waarop het bevel betrekking had en nieuwe bevelen niet of niet tijdig kunnen worden gevraagd (art. 10, 2e lid R.b.d.K.);
- 4° het ontvangen van twee opvolgende met elkaar strijdige dienstbevelen van twee verschillende meerderen (art. 12, 3e lid R.b.d.K.).

Ad 1um. Dit is b.v. het geval bij bovenvermelde order om een magyrusladder te beklimmen, maar dan als oefening bij de brandspuitexercitie; ook hier worden vergeleken de rechtsplicht en het rechtsbelang, dus toetsen.

Ad 2um. a. Het dienstbevel is geen ambtelijk bevel.

Weet de mindere dat hij door het bevel op te volgen een strafbaar feit begaat, dan verkeert hij in een noodtoestand (conflict tussen twee rechtsplichten) en moet beide plichten aan elkander toetsen. Weet de mindere niet dat hij bij opvolging een delict pleegt, dan zal in het algemeen het bevel worden opgevolgd en de mindere pleegt dus in de regel een strafbaar feit. De goede trouw bedoeld in art. 43, 2e lid W.v.S. speelt hierbij geen rol. Twijfelt de mindere, dan zal hij of het bevel opvolgen en daardoor een delict plegen of niet opvolgen en ook een delict begaan. Ook hier is art. 43, 2e lid dan niet van toepassing.

b. Het dienstbevel is mede een ambtelijk bevel.

Weet de mindere dat hij een strafbaar feit begaat, dan is art. 43, 1e lid W.v.S. van toepassing; terwijl het 2e lid van dat artikel van toepassing is als de bevolene niet weet dat hij door opvolging van het bevel een delict heeft gepleegd, mits aan de andere gestelde voorwaarden is voldaan. In beide gevallen gaat de mindere vrij uit. Bij twijfel wordt vrijwel altijd de goede trouw aangenomen. Van vergelijken is hier geen sprake, de mindere behoeft niet te toetsen.

³⁹⁾ Zie M.R.T. (v. d. H. II, blz. 221). Van Dijk, Wetboek van Militair Strafrecht en Wet op de Krijgstucht, Derde uitgave, blz. 121 v., en Franken en Brunner (blz. 275) noemen alleen de gevallen 2°—4°.

Ad 3um. Volgt de mindere het bevel niet op dan handelt hij ter uitvoering van art. 10 2e lid R.b.d.K., dat is een algemene maatregel van bestuur, dus een wettelijk voorschrift. De mindere gaat vrij uit op grond van art. 42 W.v.S.

Ad 4um. Hier kunnen zich verschillende gevallen voordoen; de voornaamste zijn:

- a. de laatste bevelgever is te bereiken; deze handhaaft zijn bevel;
- b. beide bevelgevers zijn niet te bereiken;
- c. de laatste bevelgever is te bereiken, terwijl het onderwerp van het eerste bevel van groot belang is en het laatste bevel van weinig belang is, terwijl de laatste bevelgever zijn bevel handhaaft.

In het geval onder *a.* genoemd is er voor de mindere straffeloosheid op grond van art. 42 W.v.S., omdat hij handelt ter uitvoering van het wettelijk voorschrift: art. 12, 3e lid R.b.d.K.; voor het geval onder *b.* genoemd is in geen enkel voorschrift aangegeven hoe moet worden gehandeld; hier verkeert de mindere in een noodtoestand (conflict tussen twee rechtsplichten); de mindere moet kiezen, dus de plichten aan elkander toetsen; in het geval onder *c.* genoemd handelt hij ter uitvoering van een wettelijk voorschrift bij opvolging van het laatst gegeven bevel, maar verkeert bij die opvolging tevens in een noodtoestand (conflict tussen rechtsplicht en rechtsbelang)⁴⁰). Het algemene voorschrift is neergelegd in art. 12, 3e lid R.b.d.K., het verkeren in een noodtoestand is het bijzondere voorschrift, hetwelk derogert aan het algemene.

Het toetsingsrecht is met bovenstaande voor de mindere nog niet uitgeput. Het beklagrecht in art. 71 W.K. en art. 13 R.b.d.K. geeft de mindere het recht om de ontvangen order te toetsen aan de bepalingen van de artt. 9, 1e en 3e lid, 10, 1e en 2e lid en 12, 3e lid R.b.d.K. en nog vele andere bepalingen.

Dit toetsingsrecht kan niet teniet worden gedaan door de bepaling van art. 11, luidende: „de militair is verplicht de hem mondeling „of schriftelijk gegeven dienstbevelen stipt op te volgen en hij zal „de opvolging van de hem gegeven dienstbevelen niet afhankelijk „stellen van zijn oordeel omtrent hun strekking en doelmatigheid.” Ook de M.v.T.⁴¹) erkent het toetsingsrecht als zij zegt: „de omstandigheid, dat de meerdere een bevel geeft in zaken, gelegen buiten „de hem aangewezen kring, of wel, dat hij, strikt genomen, per „soonlijk niet bevoegd was om het bevel aan die mindere te geven, „zal de strafbaarheid der ongehoorzaamheid *niet steeds* mogen op „heffen. Zowel in de krijg als in andere bijzondere gevallen zal „zekere machtsaanmatiging somtijds plicht van de meerdere zijn. De „meerdere en deze alleen, is voor zodanige machtsoverschrijding en „voor al haar gevolgen verantwoordelijk. Maar juist hierom ook zal „*in de regel* de mindere zich over de bevoegdheidsvraag geen oordeel

⁴⁰) Zie noot ¹) op blz. 222 bij v. d. H. II.

⁴¹) v. d. H. II, blz. 222/223.

„mogen aanmatigen, doch de dienstbevelen van elke meerdere behoren te gehoorzamen.”

Zo is bij vonnis van de Zee K.R. van 13 Maart 1940 ⁴²⁾ overwogen dat voor het bestaan van een dienstbevel in de zin van art. 114 W.v.M.S. niet geëist wordt dat de meerdere bevoegd moet zijn tot het geven van het bevel. Een mindere die van een meerdere een dienstbevel ontvangt, dat overigens voldoet aan de vereisten van zo'n bevel, n.l. dat het gegeven is door een militaire meerdere en betrekking heeft op een militair dienstbelang, heeft dit bevel onvoorwaardelijk op te volgen, en behoeft niet — zelfs mag niet — zich het hoofd breken of de meerdere wel tot het geven daarvan bevoegd was. Een tegengestelde mening leidt tot ondermijning van de krijgstucht.

In dit vonnis wordt het toetsingsrecht van de mindere ten stelligste ontkend. Deze eis leidt tot een *absolute* gehoorzaamheidsplicht, hetgeen zeker niet de bedoeling van de wetgever is geweest. Voorts is niet in te zien dat het toetsingsrecht leidt tot ondermijning van de krijgstucht; wordt dit recht naar behoren toegepast, dan zal de militair het gevoel krijgen van rechtvaardig behandeld te zijn; daarentegen zal bij het ontbreken van dit recht en bij het geven van een dienstbevel door een onbevoegde meerdere gegeven of met een onbevoegde inhoud de militair er gemakkelijker toe komen het bevel niet op te volgen. Zou het betoog van de K.R. juist zijn, dan zou het beklagrecht van de mindere ook geen redenen van bestaan hebben. Neemt men echter aan dat een dienstbevel ook tevens een ambtelijk bevel is, dan worden — bij ontkenning van het formele en materiële toetsingsrecht — de gevallen waarin de mindere mag toetsen tot een minimum beperkt, n.l. alleen tot die dienstbevelen waarvan bij opvolging een strafbaar feit zou moeten worden gepleegd.

HET DIENSTVOORSCHRIFT.

Art. 135 stelt strafbaar het opzettelijk niet voldoen aan een door Ons of van Onzentwege vastgesteld dienstvoorschrift of het eigen-dunkelijk overschrijden daarvan.

Aanvankelijk was deze bepaling opgenomen bij de opzettelijke ongehoorzaamheid.

Van verschillende zijden werd daartegen bezwaar gemaakt. Om zoveel mogelijk aan die bezwaren tegemoet te komen werd de ongehoorzaamheid aan een dienstvoorschrift uit art. 114 W.v.M.S. geschrapt en in een afzonderlijk artikel opgenomen ⁴³⁾.

Volgens de Regering bestaat er niet veel verschil in karakter tussen het dienstbevel en het dienstvoorschrift ⁴⁴⁾. Deze mening vindt geen onverdeelde instemming.

Aangenomen mag worden dat voor de militair een gehoorzaamheidsplicht bestaat, niet alleen aan een dienstbevel maar ook aan

⁴²⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 141.

⁴³⁾ v. d. H. II, blz. 240.

⁴⁴⁾ Id. blz. 235.

een dienstvoorschrift. De grond der strafbaarheid moet dan gezocht worden in de ernstige gevolgen, die kunnen optreden bij het niet-nakomen van die plicht ⁴⁵⁾.

Volgens sommigen zouden er geen of nagenoeg geen voorschriften zijn, waarvan de nakoming door art. 135 W.v.M.S. wordt gesanctionneerd ⁴⁶⁾, terwijl anderen van mening zijn dat het artikel bezig is door de gewoonte te worden afgeschaft ⁴⁷⁾.

Een dienstvoorschrift is een voorschrift enig militair belang betreffend en bestemd voor een bepaalde categorie van militairen of voor alle militairen.

Art. 135 bevat een blanketstrafbepaling, hetgeen betekent dat de strafbaarheid afhankelijk is van het niet-nakomen van *elders* gegeven voorschriften.

Dienstvoorschriften zijn b.v.: het R.I.D.K.L., A ⁴⁸⁾; R.G.D.; R.M.A.K.L.; voorschrift beoordelingslijsten; bevorderingsvoorschrift voor onderofficieren.

Het handelen in strijd met een dienstvoorschrift (nalaten op te volgen of overschrijden) is een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergriip (art. 2, 1° W.K.); het niet voldoen aan een dienstvoorschrift levert echter een strafbaar feit op, als:

- 1o. opzet aanwezig is;
- 2o. het voorschrift gegeven is door of namens de Koningin.

Slechts eens is beslist dat — t.a.v. een niet uitdrukkelijk aangegeven dienstvoorschrift — het opzettelijk niet brengen van de bij het Reglement op de Eerbewijzen voorgeschreven militaire groot valt onder art. 135 W.v.M.S. ⁴⁹⁾. Het H.M.G. nam echter aan dat dit Reglement op de Eerbewijzen geen dienstvoorschrift was en wel omdat art. 8 R.b.d.K. voorschrijft dat de militair nauwkeurig in acht heeft te nemen „alle bepalingen betreffende het geven van de „militaire eerbewijzen” waaronder ook vallen die uit het Reglement op de Eerbewijzen, terwijl het R.b.d.K. zelf, blijkens art. 15 geen dienstvoorschrift is, zodat het in strijd handelen met dat Reglement oplevert een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergriip ⁵⁰⁾.

Deze opvatting van het H.M.G. moet als onjuist worden beschouwd ⁵¹⁾, omdat, hoewel het R.b.d.K. geen dienstvoorschrift is, een ander voorschrift — i.e. het Reglement op de Eerbewijzen — dit wel zou kunnen zijn. Het R.b.d.K. bevat een verzameling van: een leidraad (hdst. I), waaronder uitvoeringsvoorschriften (artt. 4-6) en een opsomming van gebods- en verbodsbepalingen (artt. 15-26). Ware overtreding van art. 8 een eigenlijk krijgstuuchtelijk ver-

⁴⁵⁾ Zie v. d. H. II, blz. 239.

⁴⁶⁾ Praeadvies van Mr P. J. A. Clavareau, Verslag Militair-rechtelijke Vereniging, afl. III, blz. 53.

⁴⁷⁾ Id. afl. IV, blz. 35.

⁴⁸⁾ Zie art. 36 R.b.d.K.

⁴⁹⁾ Vonnis Zee K.R. van 4 Mei 1932 (M.R.T. XXVIII, blz. 296).

⁵⁰⁾ Sent. H.M.G. van 9 Juni 1932 (M.R.T. XXVIII, blz. 300).

⁵¹⁾ Franken en Brunner, blz. 331; Steffen, blz. 130.

grijp, dan zou dit ongetwijfeld door de wetgever niet in art. 8 maar in het hoofdstuk „Krijgstuchtelijke vergrijpen” (artt. 15-26) zijn opgenomen, temeer daar volgens art. 16 bij de beantwoording van de vraag of een handeling of gedraging van een militair al dan niet bestaanbaar is met de militaire tucht of orde, de *algemene beginselen*, neergelegd in het eerste hoofdstuk — dus ook art. 8 — van dit reglement, als *leidraad* zullen moeten worden genomen.

Een ander bezwaar is dat het Reglement op de Eerbewijzen, evenals bijna alle reglementen voor de Zeemacht, bij K.B. zijn vastgesteld ⁵²⁾, hetgeen bij de Landmacht niet het geval is; de bepalingen betreffende de militaire eerbewijzen zijn voor de Landmacht opgenomen in Hdst. XI, R.I.D.K.L., A., welk reglement is uitgegeven met *machtiging* van Hare Majesteit de Koningin; andere reglementen zijn vrijwel alle uitgegeven zonder die machtiging. Dit brengt nu mede dat bij de Zeemacht met een andere maatstaf wordt gemeten dan bij de Landmacht.

Door de beperking „door Ons of van Onzentwege” opgenomen in art. 135 W.v.M.S. is het aantal voorschriften bij de Landmacht, dat door dit artikel wordt bestreken, zeer gering.

De vraag is of de uitdrukking „van Onzentwege” identiek is met die van „machtiging van Hare Majesteit de Koningin”. Bij een enge opvatting zou onder van Onzentwege moeten worden verstaan: ingevolge opdracht; bij een ruime opvatting — in verband met bovenstaande zeer wenselijk — zou daaronder ook kunnen vallen: met machtiging enz.

De uitdrukkelijk bij K.B. vastgestelde dienstvoorschriften zijn:

- 1o. K.B. 27 Dec. 1950, No. 14 houdende vaststelling van een dienstvoorschrift voor de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Marechaussee (betreft art. 45 Wegenverkeerswet) ⁵³⁾;
- 2o. K.B. 7 Aug. 1950, No. 21, houdende vaststelling van een dienstvoorschrift betreffende legitimatieplicht (t.o.v. de marechaussee; L.O. 1950, No. 225) ⁵⁴⁾;
- 3o. K.B. 4 Mei 1950, No. 37, houdende een dienstvoorschrift betreffende het opvolgen van bevelen, gegeven door militairen van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië (L.O. 1950, No. 192 L-LM) ⁵⁵⁾.

Overtreding van art. 135 W.v.M.S. kan, ingevolge art. 2, 2° onder a W.K. krijgstuchtelijk worden afgedaan.

September 1951.

Met alle waardering voor het betoog van Schrijver, mogen wij niet nalaten te vermelden dat wij tegen verschillende door hem verkon-

⁵²⁾ Franken en Brunner, blz. 331.

⁵³⁾ Opgenomen in L.O. 1951, No. 5.

⁵⁴⁾ Zie Mr D. B. A. Franken in M.R.T. XLI, blz. 627.

⁵⁵⁾ Zie M.R.T. XLIII, blz. 643.

digde opvattingen bedenkingen hebben. Wij beperken ons tot de belangrijkste: de revolutionaire stelling dat (onder bepaalde omstandigheden) een door een burger aan een militair gegeven order een „dienstbevel” oplevert (zie blz. 459 hiervóór). Deze stelling kunnen wij bepaaldelijk niet aanvaarden. Trouwens: de redengeving van Schrijver achten wij zwak: in de eerste plaats kan een bij algemene maatregel van bestuur gegeven regel (art. 82 (2) R.M.A.K.L.) niet derogeren aan een regeling, bij Wet vastgesteld; in de tweede plaats gaat het niet aan om met een regeling uit het administratieve recht het systeem van het militaire strafrecht te doorkruisen en dat systeem op losse schroeven te stellen; in de derde plaats loopt Schrijver wel heel licht heen over de moeilijkheden, welke hijzelf binnenhaalt, doordien hij het militaire ambtenarenrecht invoert in het militaire strafrecht. Het militaire ambtenarenrecht immers erkent de dienstplichtige niet als „militaire ambtenaar”, waardoor, óók bij werkzaamheden onder leiding van een burger, moeilijkheden ontstaan, welke bij de orthodoxe opvatting over het dienstbevel niet bestaan.

Wij blijven als eerste voorwaarde voor een „dienstbevel” eisen dat het een bevel is, gegeven door een militaire meerdere aan een militaire mindere.

W. H. V.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde bij de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië.

Vonnis van 29 Januari 1952.

President: Majoor Mr P. Westerdijk; *Leden:* Kapiteins J. W. A. Notten en L. A. R. Adam.
Raadman: 1e Luit. F. W. Poth.

Het aan zijn schuld te wijten zijn dat een wapen wegraakt, strafbaar gesteld in de Verord. Mil. Gezag N.I. No. 512 ¹⁾.

In artikel 17 van de „concept-overeenkomst Militaire Missie” ²⁾ *is bepaald dat op de militairen, behorende tot die missie in Indonesië, het Indonesische commune strafrecht toepasselijk zal zijn, voor zover het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regeling bevat.*

Genoemde Verord. Mil. Gezag maakt deel uit van het Indonesische commune strafrecht; aangezien het Nederlandse militaire strafrecht terzake van deze materie geen eigen regelingen bevat, is zij derhalve op de Nederlandse militairen van de N.M.M. toepasselijk ³⁾.

¹⁾ Tekst: zie M.R.T. XL, blz. 561.

²⁾ Mut. mut. gelijkloidend aan art. 34 „Regeling Ned. Zeestrijdkrachten”, afgedrukt in M.R.T. XLIII, blz. 217.

³⁾ Vgl. M.R.T. XLIII, blz. 213. Zie voorts over het bij dit vonnis behandelde vraagstuk het op blz. 441 hiervóór opgenomen opstel van Dr L. M. Rollin Couquerque.

Volgens artikel 2 W.M.S.R. is op de niet in dat Wetboek omschreven feiten het (Nederlandse) gemene strafrecht toepasselijk. De Krijgsraad past artikel 24 Wb.v.Str. toe en legt geldboete op.

(W.M.S.R. art. 2; V.M.G. No. 512; Wb.v.Str. art. 24).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE

BIJ DE NEDERLANDSE MILITAIRE MISSIE IN INDONESIË,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen M. J. F. G., adjudant-onderofficier M.L., beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd:

„dat het in de maand(en) November en/of December 1951 te „Djakarta, in elk geval op Java, terwijl hij als militair in werkelijke „dienst was bij de Legerluchtmacht Nederland, en diende bij de „Nederlandse Militaire Missie in Indonesië, aan zijn schuld te wijten „is geweest, dat een pistool gemerkt FN M 46, genummerd KNIL „19488, in elk geval een vuurwapen is weggeraakt, hebbende hij „toen aldaar voormeld vuurwapen bewaard in een niet-afgesloten „lade van een schrijftafel in een kamer, welke ontoegankelijkheid „voor anderen hij niet voldoende zeker gesteld had, hebbende hij „althans toen aldaar niet voldoende maatregelen getroffen om het „wegraken van voormeld vuurwapen te verhinderen”;

post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, dat op een niet nader te bepalen tijdstip in de periode van 17 November tot 8 December 1951 te Djakarta, terwijl hij als militair in werkelijke dienst was bij de Legerluchtmacht Nederland en diende bij de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië, aan beklaagdes schuld te wijten is geweest, dat een pistool gemerkt FN M 46, genummerd KNIL 19488 is weggeraakt hebbende hij niet voldoende maatregelen getroffen om het wegraken van voormeld vuurwapen te verhinderen;

Overwegende omtrent de strafbaarheid van het bewezen verklaarde feit:

dat in artikel 17 van de „Concept-overeenkomst Militaire Missie” — opgenomen in de op 2 November 1949 tussen partijen ter Ronde Tafel Conferentie gewisselde brieven, welke brieven behoren tot de documenten of bescheiden, welke aan de Mantelresolutie zijn gehecht en welke inhoud derhalve door beiderzijdse aanvaarding van deze Mantelresolutie rechtskracht heeft verkregen — welk artikel 17, inhoudende een regeling omtrent het op de militairen behorende tot de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië toepasselijke straf- en tuchtrecht, welke regeling tot heden niet door een op de wijze als in artikel 12 sub 3 van het Uniestatuut voorgeschreven tot stand gekomen (gemeenschappelijke) regeling als bedoeld in artikel 11 van de „Overeenkomst ter uitvoering van de artikelen 2 en 21 van „het Uniestatuut” is vervangen en dus nog steeds van kracht is,

wordt bepaald, dat op de militairen behorende tot de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië onder andere het Indonesische commune materiële strafrecht toepasselijk is voorzover het Nederlandse militaire strafrecht geen eigen regelingen bevat;

dat waar de Verordening van het Militair Gezag No. 512 van 15 April 1947 krachtens het bepaalde in de artikelen 1 en 142 van de Undang² Dasar Sementara Republik Indonesia juncto artikel 192 van de Voorlopige Constitutie van de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië deel uitmaakt van het Indonesische commune materiële strafrecht en het Nederlandse militair strafrecht ter zake geen eigen regelingen bevat, zij dus mede op de militairen behorende tot de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië toepasselijk is;

dat het bewezen verklaarde feit is gepleegd in op 10 Mei 1940 in staat van beleg verklaard gebied, welke staat van beleg ten aanzien van dat gebied sindsdien niet is opgeheven;

dat het bewezene moet worden gequalificeerd als: „*het aan zijn „schuld te wijten zijn, dat een wapen wegraakt*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 1 van de Verordening van het Militair Gezag No 512 van 15 April 1947;

dat, waar voorts van geen feiten of omstandigheden, die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten, gebleken is, beklagde derhalve strafbaar is;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervóór als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat artikel 2 van het Wetboek van Militair Strafrecht, bepallende dat op de niet in dit Wetboek omschreven strafbare feiten, begaan door aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen het gemene — hetgeen hier niet anders kan betekenen dan het gemene Nederlandse — strafrecht toepasselijk is, behoudens de afwijkingen bij de wet — waaronder hier moet worden verstaan de Nederlandse wet — vastgesteld, een eigen regeling in de zin van artikel 17 van de Concept-overeenkomst Militaire Missie bevat;

dat mitsdien de militairen behorende tot de Nederlandse Militaire Missie in Indonesië mede aan het commune Nederlandse strafrecht, voor zover daarvan niet in het Wetboek van Militair Strafrecht en andere Nederlandse wetten wordt afgeweken, onderworpen zijn en het commune Indonesische strafrecht slechts op hen toepasselijk is, waar het strafbepalingen betreft ten aanzien van feiten, welke volgens de Nederlandse strafwet niet strafbaar zijn;

dat op grond van het voorgaande en gezien het feit, dat de Krijgsraad aan beklagde, bij toepassing van vrijheidsstraf, als hoofdstraf gevangenisstraf van niet meer dan drie maanden zou hebben opgelegd, de Krijgsraad, gelet op de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders, termen vindt aan beklagde met toepassing van artikel 24 van het Wetboek van Strafrecht na te melden geldboete op te leggen;

[Volgt: veroordeling tot geldboete van *f* 200, subs. 30 dagen hechtenis. In het ons toegezonden afschrift ontbreekt elk gegeven omtrent het verlenen van fiat executie — *Red.*].

Zeerijksraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 13 Maart 1952.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Kolonel der mariniers P. J. van Gijn, Kapitein-Luitenant ter Zee W. H. de Graaff, Luitenants ter Zee 1e klasse M. J. Vos en E. W. H. van Renesse.

Verkorte procedure (geen voorlopige informatiën).

Competentie van de militaire rechter terzake van een gepleegd economisch delict.

(R.Z. art. 183 v.; W.E.D. artt. 1, 38 en 39).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen R. v. d. W., oud 22 jaren, geboren te Amsterdam, gerequireerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeerijksraad gediend hebbende als marinier 2e klasse z/m;

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeerijksraad tevens bevelschrift dd. 6 Februari 1952 No. CZM/P/3281/63957, waarbij deze raad wordt bevolen bijeen te komen op Donderdag 28 Februari 1952 des namiddags te 14.00 uur, welke zitting is voortgezet op 13 Maart 1952 des namiddags te 14.00 uur;

Gezien het aan de voet van dat stuk door de Fiscaal aan de beklagde ten laste gelegde:

„dat hij te Amsterdam op of omstreeks 13 October 1951 des voor-
„middags omstreeks half twaalf in strijd met de Vestigingswet
„Kleinbedrijf 1937 (t.w. artikel 11 b) — immers zonder de daartoe
„ingevolge deze wet vereiste vergunning — in een inrichting, be-
„stemd of mede bestemd voor de uitoefening van het automobiel- en
„garagebedrijf, in de 1e Oosterparkstraat no. 18 ten behoeve van het
„publiek herstellings- en/of onderhouds-werkzaamheden aan auto-
„mobielen heeft verricht, althans heeft doen verrichten en zodoende
„dat automobiel- en garagebedrijf, dat hij op of omstreeks 28 Aug.
„1951, in elk geval op een tijdstip na 6 Juni 1939, van de vorige
„ondernemer had overgenomen en als nieuwe ondernemer had voort-
„gezet zonder de vergunning die daartoe ingevolge eerder genoemde
„wet wordt vereist, in stand heeft gehouden”;

Gezien: . . . enz.;

Gehoord, de na voorlezing overgelegde vordering van de Fiscaal, strekkende tot: bewezenverklaring van het de beklagde telaste gelegde, opleverende de navolgende overtreding naar het gemene strafrecht:

„HANDELEN IN STRIJD MET EEN BIJ ARTIKEL 11 b DER VESTIGINGSWET KLEINBEDRIJF 1937 GEGEVEN VERBOD;” en veroordeling deswege tot:

- 1e. een principale hechtenis voor de tijd van: EEN WEEK onvoorwaardelijk;
 - 2e. een geldboete van VIJFTIEN GULDEN subsidiair VIJF DAGEN hechtenis;
- Gelet...enz.;

Post alia:

Overwegende dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:....

3e. R. v. d. W., oud 22 jaar, als *beklaagde*:

dat zijn vader op 28 Augustus 1951 het automobiel-stallingsbedrijf, gevestigd 1e Oosterparkstraat no. 18 te Amsterdam heeft overgenomen en daarin een elektrische doorsmeerbrug, een oliepomp en een vetspuitter heeft doen plaatsen en aldaar sindsdien onderhoudswerken aan automobielen t.w. het doorsmeren van automobielen worden uitgeoefend; dat hij, nadat die doorsmeerbrug, oliepomp en vetspuitter in genoemd perceel waren geïnstalleerd, het hele aldaar gevestigde bedrijf van zijn vader — de vorige ondernemer — heeft overgenomen en hij als nieuwe ondernemer sindsdien het automobiel- en garagebedrijf gevestigd in perceel 1e Oosterparkstraat no. 18 te Amsterdam heeft voortgezet en in stand gehouden; dat hij de ingevolge de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 vereiste vergunning daartoe niet had en hij die vergunning op 13 October 1951 nog niet bezat; dat hij op voornoemde datum in vorenbedoelde inrichting mede bestemd voor de uitoefening van het automobiel- en garagebedrijf, onderhoudswerken aan automobielen t.w. het doorsmeren van automobielen ten behoeve van zijn klanten door zijn knecht heeft doen verrichten;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen, met *beklaagde's* schuld eraan hetgeen hem is te laste gelegd, met uitzondering van de woorden: „bestemd of”, „herstellings- en/of” en „heeft verricht althans”;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als:

„EEN ECONOMISCH DELICT BEGAAN IN GEVAL VAN EEN ANDERE „OVERTREDING DAN DIE GENOEMD IN ARTIKEL 6 AANHEF ONDER „3e VAN DE WET OP DE ECONOMISCHE DELICTEN”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van *beklaagde* een geldboete ad *f* 40 subsidiair 10 dagen vervangende hechtenis passend is;

Gezien de artt. 11b en 14 van de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937; 29 en 91 van het Wetboek van Strafrecht; 185, 188 en 189 van de Regtspleging bij de Zeemagt; 2 (2) van het Vestigingsbesluit Automobiel- en Garagebedrijf 1939 en 1 aanhef onder 3e, 2 (3) en 6 aanhef en onder 4e van de Wet op de Economische Delicten;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN

Verklaart het de *beklaagde* ten laste gelegde in dier voege als hoger werd overwogen wettig en overtuigend bewezen;

Verklaart hem daaraan schuldig;

Qualificeert het wettig en overtuigend bewezen verklaarde als hoger werd aangegeven;

Veroordeelt beklaagde deswege tot een geldboete van VEERTIG GULDEN bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van TIEN DAGEN;

Spreekt hem vrij van hetgeen hem meer of anders is ten laste gelegd dan als bewezen is aangenomen.

NASCHRIFT.

Het schijnt niet overbodig, een ogenblik stil te staan bij de omstandigheid dat de Krijgsraad kennis nam van een economisch delict.

Deze beklaagde is, naar het schijnt, ter zitting niet bijgestaan door een raadsman; ware zulks het geval geweest, dan zou deze mogelijk de aandacht hebben gevestigd op de artikelen 38 en 39 van de Wet Economische Delicten, waarin (verkort) staat dat de kennisneming van economische delicten bij uitsluiting is opgedragen aan (meervoudige of enkelvoudige) economische kamers bij de Arrondissements Rechtbanken, welke kamers geen kennis nemen van andere strafbare feiten. Nu zodanig exceptief verweer niet is opgeworpen, was er voor de Krijgsraad minder reden om (ambtshalve) het feit zijner bevoegdheid te motiveren.

De lezer van het vonnis staat nu voor een gissing naar de motieven, welke de Krijgsraad ertoe bracht de wel zeer uitsluitende bepalingen van de artikelen 38 en 39 zó te lezen, dat zij de militaire rechter niet uitsluiten. Deze gissing zou aldus kunnen uitvallen:

Voormelde bepalingen zijn zó geconstrueerd, dat artikel 38 voorschrijft dat de economische delicten bij uitsluiting door de Rechtbanken worden berecht, waarna artikel 39 (1) bepaalt dat er bij de Rechtbanken economische kamers worden ingesteld en artikel 39 (2) dat deze Kamers bij uitsluiting belast zijn met de berechting der hier bedoelde delicten.

Ziet men nu artikel 38 als de hoofdregeling en artikel 39 als een nadere uitwerking, dan ligt het voor de hand dat men in artikel 38 niet meer ziet dan een inbreuk op de competentie van de kantonrechter, voor wat betreft de berechting van de economische overtredingen. In een dergelijke lezing is artikel 39 niet meer dan een uitwerking van de overheveling van de competentie van de kantonrechter (voor de economische overtredingen) en van de reeds bestaande competentie van de rechtbank (voor de economische misdrijven), door deze beide onder te brengen bij een bepaalde kamer van de Rechtbank. Dan ziet men dus deze regeling slechts als een interne regeling van de burgerrechterlijke competentie, welke geen inbreuk maakt op de grondregel van artikel 76 Inv. Wet M.S. & T.R.

Men kan echter ook de artikelen 38 en 39 als één geheel zien, als het instellen van een deskundige specialisten-rechter voor de economische delicten en deze regeling opvatten als een „uitzondering bij de wet gemaakt”, waarvoor artikel 76 voormeld uitdrukkelijk ruimte laat.

Gezien de structuur van de regeling is er voor de opvatting van de Krijgsraad zeer veel te zeggen; wanneer men let op de aard van de materie, wint de tweede opvatting aan kracht. De opvatting van de Krijgsraad is echter stellig de meest practische, aangezien men bij de andere opvatting ingeval van samenloop de moeilijkheden in ruime getale binnenroept. Niettemin schijnt het gewenst dat de bevoegdheid van de militaire rechter in economicis eens gemotiveerd en na tegenspraak, zo mogelijk in hoogste ressort, worde vastgesteld.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 9 Januari 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr Dr J. Ph. van Erk; *Leden:* Maajors P. A. van Rossum en Mr P. C. L. Eschauzier.

Oplichting van ambtenaren van de Dienst Sociale Belangen der Gemeente (naast militaire jaarwedde sociale steun ontvangen).

Voorwaardelijke veroordeling: geen strafbaar feit of krijgstuuchtelijk vergrijp plegen vóór het einde van de proeftijd en het zich niet op andere wijze misdragen gedurende de proeftijd.

(Wb.v.Str. artt. 14a en 326; W.M.S.R. artt. 13 en 15).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. G. M., geboren 20 Maart 1926, vrijw. soldaat, ingedeeld bij de Staf Bewakingskorps Koninklijke Landmacht, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, militair zijnde, in de periode van 13 Januari tot en met „3 April 1951, te 's-Gravenhage, wekelijks te weten op 16, 23 en „30 Januari, 6, 13, 20 en 27 Februari, 6, 13, 20 en 27 Maart en op „3 April 1951, met het oogmerk om zichzelf wederrechtelijk te be- „voordelen door het aannemen van de valse hoedanigheid van steun- „gerechtigde, althans een listige kunstgreep, immers door te ver- „zwijgen dat hij als beroepsmilitair militaire jaarwedde genoot tot „een bedrag van f 189 per maand en het te doen voorkomen alsof „het hem door hem op 2 Januari 1951 ondertekende formulier voor „de aanvraag van sociale steun van de Dienst voor Sociale Belangen, „model 209 ter Gemeente 's-Gravenhage nog steeds de werkelijke „toestand aangaf, alsmede het overleggen van de hem naar aan- „leiding van de onjuiste gegevens verstrekte geldkaart, de ambte- „naren Juffermans en Streeder van de Dienst van Sociale Belangen „voornoemd heeft bewogen tot afgifte aan hem, beklaagde, op boven- „genoemde data van een wekelijks bedrag aan steun, zulks tot een „totaal van respectievelijk f 35.40 en f 426,05”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij in de periode van 13 Januari 1951 tot en met 3 April 1951, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was, te 's-Gravenhage wekelijks en wel op 16, 23 en 30 Januari, 6, 13, 20 en 27 Februari, 6, 13, 20 en 27 Maart en op 3 April 1951, opzettelijk een bedrag aan steun in ontvangst heeft genomen bij de dienst van Sociale Belangen der gemeente 's-Gravenhage en daarbij heeft verzwegen dat hij als beroepsmilitair militaire jaarwedde genoot tot een bedrag van f 189 per maand, waarbij hij het tevens heeft doen voorkomen alsof het door hem op 2 Januari 1951 ondertekende formulier voor de aanvraag van sociale steun van de Dienst voor Sociale Belangen, model 209, nog steeds de werkelijke toestand aangaf; dat hij dit deed om naast zijn militaire salaris ook nog het voordeel te hebben van de wekelijks aan hem uitgekeerde steunbedragen, hoewel hij toen wist, dat het niet geoorloofd was om tegelijkertijd én militair salaris én sociale steun van voornoemde dienst te genieten; dat hij in totaal ten onrechte een bedrag van f 426.05 aan steun in ontvangst heeft genomen; dat deze wekelijkse uitkeringen hem werden uitbetaald door twee ambtenaren van de Dienst van Sociale Belangen der Gemeente 's-Gravenhage, tegen overlegging van een geldkaart welke door een van voornoemde ambtenaren op de betreffende week werd geponst;

dat deze geldkaart hem in Februari 1951 is verstrekt door de Wijkambtenaar Weekhout op grond van de door hem — beklagde — op 2 Januari 1951 verstrekte gegevens;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Oplichting, meermalen gepleegd*”, voorzien en strafbaar gesteld bij de artt. 326 jo 57 Wetboek van Strafrecht;

post alia:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van DRIE MAANDEN;

Beveelt dat deze straf niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een op EEN JAAR bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit, of militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, No. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstige aard is of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 Nos. 2—6 van die Wet of onder artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1944 (Stbl. E 53), heeft schuldig gemaakt, of zich gedurende de proeftijd niet op andere wijze heeft misdragen;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.**Arrondissements-Rechtbank te Utrecht.**

(Strafkamer).

Vonnis van 11 Maart 1952.

President: Jhr Mr Rutgers van Rozenburg; *Leden:* Mrs Borgart en Van Leeuwen.

Eerste geval van euthanasie in Nederland berecht.

Uit de inhoud der bewijsmiddelen vloeit duidelijk voort, dat het toedienen aan het slachtoffer van een injectie van ongeveer 60 m.g. morphine onder omstandigheden als in de t.l.l. vermeld, t.w. kort nadat het slachtoffer 18 à 20 codinovotabletten had ingenomen, zijn dood heeft veroorzaakt.

Verd. heeft als verweer voorgedragen, dat hij, zich gesteld ziende tegenover het ondragelijke lijden van zijn broer, niet kon noch mocht weigeren gehoor te geven aan de stem van zijn geweten, welke hem gebod te voldoen aan den met aandrang geuiten wens van dien broer hem uit zijn lijden te verlossen door hem het leven te benemen, hebbende de Raadsman hieraan toegevoegd, dat, indien men het recht van een mens erkent om zich te uiten en naar zijn geweten te handelen, men dat geweten ook als norm en als buitenwettelijke strafuitsluitingsgrond moet accepteren.

De Rechtb.: In enkele gevallen heeft de wetgever in gewetensbezwaren tegen het voldoen aan wettelijke voorschriften aanleiding gevonden om de mogelijkheid te openen van vrijstelling of ontheffing dier voorschriften (zo van de verplichting tot vaccinatie, van het vervullen van militaire dienst).

Uit de omstandigheid nu, dat in de Wet een bepaling ontbreekt betreffende een vrijstelling of ontheffing van het in art. 293 Sr. neergelegde verbod om te voldoen aan het ernstig en uitdrukkelijk verlangen van den evenmens van het leven te beroven, ingeval het ernstig lijden van dien evenmens iemands geweten tegen dat verbod in opstand zou brengen, moet afgeleid worden, dat de wetgever in gewetensconflicten geen grond heeft gevonden voor uitsluiting van de strafbaarheid ingevolge genoemde strafbepaling.

De Rechtb. is te rade gegaan uit een oogpunt van generale preventie het ernstig karakter van het misdrijf van art. 293 Sr., ook wanneer het een geval van euthanasie betreft, tot uitdrukking te brengen door oplegging van een gevangenisstraf van na te melden melden duur (èèn jaar — Red.), doch i.c. wil zij nog volstaan met oplegging van een voorwaardelijke straf, aangezien het, voor zover haar bekend, de eerste maal is, dat een geval van euthanasie aan het oordeel van den Nederlandsen Rechter wordt onderworpen.

(Sr. artt. 293 en 40; Sv. art. 359).

O. dat verd. bij dagv. is telastegelegd, dat hij, verd. X, arts te Y,

op of omstreeks 10 Febr. 1951 te S., in elk geval in Nederland opzettelijk Z. op diens' uitdrukkelijk en ernstig verlangen van het leven heeft beroofd, immers heeft hij op tijd en plaats als voormeld na tevoren kalm beraad en rustig overleg het plan te hebben gemaakt opzettelijk aan die Z., die ernstig lijdende was aan tuberculose — hetgeen hij, verd., wist — en dientengevolge een bijna ondragelijk lijden moest doorstaan, met het oogmerk om hem van het leven te beroven 18 à 20 althans een vrij groot aantal, zogenaamde codinovotabletten van 10 milligram per stuk (bevattende deze tabletten per stuk 10 mg. van het dubbel wijnsteenzure zout van dihydrocodeinon) gegeven, waarna hij, verd., die Z. voornoemd deze tabletten heeft laten innemen en inslikken door middel van water, en immers heeft hij, verd., genoemde Z. een injectie in het lichaam toegediend met ongeveer 60 mg morphine door middel van een injectiespuit, tengevolge waarvan die Z. kort daarna daardoor, t.w. door dit laten innemen van die codinovotabletten en/of het geven van die injectie, de dood heeft gevonden, zulks terwijl hij, verd., een en ander volvoerde, nadat het slachtoffer Z. voornoemd herhaaldelijk en met aandrang hem, verd., had verzocht hem, Z., van het leven te beroven, omdat hij zulk ondragelijk lijden had te verdragen door zijn genoemde ziekte.

En voorzover terzake hiervan geen veroordeling mocht volgen terzake van het feit, dat hij op genoemde datum en plaats, opzettelijk Z. behulpzaam is geweest bij het plegen van zelfmoord of hem de middelen daartoe heeft verschaft, terwijl de zelfmoord daarop is gevolgd, immers heeft hij, verd., alstoen aldaar opzettelijk aan Z. voornoemd 18 à 20, althans een aantal codinovotabletten (bevattende deze tabletten per stuk 10 mg. van het dubbelwijnsteenzure zout van dihydrocodeinon) verschaft, waarna die Z. deze tabletten heeft ingenomen of ingeslikt met behulp van water, terwijl hij, verd., vervolgens aan genoemde Z. een injectie met ongeveer 60 mg. morphine heeft toegediend in het lichaam door middel van een injectiespuit, tengevolge waarvan die Z. kort daarna daardoor, t.w. door het innemen van die codinovotabletten en/of het geven van die injectie, de dood heeft gevonden, zulks terwijl genoemde Z. ernstig lijdende was aan tuberculose, hetgeen hij, verd., wist;

O. dat op de t.r.z. hebben opgegeven:

Verdachte:

Ik heb een broer gehad, genaamd Z., die op 10 Febr. 1951 te S. is overleden. Deze broer was, zoals ik wist, in ernstige mate lijdende aan tuberculose, gepaard gaande met een moeilijk te dragen lijden. Verschillende malen, één keer in de maand Jan. 1951 en één keer in de maand Febr. 1951, kort voor zijn dood, heeft mijn broer mij geschreven en met aandrang verzocht hem te helpen een einde aan zijn leven te maken, omdat het lijden, dat hij door zijn ziekte moest doorstaan, bijna ondragelijk was geworden. Op 9 Febr. 1951 ben ik naar mijn broer toegegaan, die in het Sanatorium te S. verpleegd werd, en heb aldaar met hem gesproken. Hij herhaalde toen

zijn verzoek hem te helpen zich van het leven te beroven. Ik heb daarop op verzoek van mijn broer den plaatselijken notaris gewaarschuwd. De volgende dag ben ik weer naar mijn broer gegaan. Ik had toen bij mij een aantal z.g. codinovotabletten van 10 mg. per stuk — welke tabletten, naar mij bekend is, dihydrocodeïnon bevatten — en een injectiespuit met enkele ampullen morphine. Ik heb mijn broer toen nog eens uitdrukkelijk gevraagd of het zijn uitdrukkelijk en ernstig verlangen was, dat ik hem zou helpen om een einde aan zijn leven te maken, waarop hij bevestigend antwoordde. Daarop heb ik hem het doosje gegeven, waarin zich de codinovotabletten bevonden. Mijn broer heeft 18 à 20 van deze tabletten ingenomen, ze inslikkende met water. Vervolgens heb ik mijn broer door middel van de injectiespuit een injectie in het lichaam toegediend van ongeveer 60 mg. morphine. Ik heb daarbij onder ogen gezien de omstandigheid, dat morphine de werking van codinovo ondersteunt; dit was ook mijn bedoeling met die injectie. Ik verwachtte, dat door het innemen van die tabletten in genoemd aantal het leven van mijn broer zou eindigen; daar ik hiervan echter niet zeker was en ik niet de kans wilde lopen, dat de tabletten het beoogde doel niet zouden bereiken, heb ik mijn broer bedoelde injectie toegediend. Ik heb opzettelijk de dosering van de tabletten en van de morphine zodanig genomen, dat het leven van mijn broer door het toedienen van een en ander, menselijkerwijs gesproken moest eindigen. Mijn broer is binnen een uur daarna overleden.

De get.-desk. Bijlsma:

Door den Rechter-Commisaris bij deze Rechtb., belast met de behandeling van strafzaken, zijn mij een aantal vragen voorgelegd, met opdracht een verslag uit te brengen van mijn gevoelen betreffende hetgeen mijn wetenschap mij daaromtrent leert.

De vijfde vraag (e) luidde:

„Is de toediening van een injectie van 60 mg. morphine aan een „persoon, die kort tevoren 18 à 20 codinovotabletten had ingenomen, „als dodelijk te beschouwen?”

Ik geeft thans op deze vraag ten antwoord, dat waarschijnlijk deze combinatie als in den regel dodelijk is te beschouwen.

De zesde vraag (f) luidde:

„Is van de toediening van een injectie als onder e bedoeld t.a.v. „de patiënt Z. onder de sub e vermelde omstandigheden en gezien „de ziektegeschiedenis en het sectierapport de dood van Z. het gevolg „geweest?”, beantwoord ik onvoorwaardelijk bevestigend. De patiënt is blijkens genoemde stukken overleden onder verschijnselen, welke men mocht verwachten, wanneer de dood werd veroorzaakt door toediening van een injectie als bedoeld, kort nadat de patiënt 18 à 20 tabletten codinovo had ingenomen;

O. enz.;

De aan relatanten afgelegde verklaringen van:

J. C. M., van beroep verpleegster:

dat op de afdeling van het Sanatorium, waar zij werkzaam is,

o.m. werd verpleegd de patiënt Z.; dat zij zich in de avond van 10 Febr. 1951 te omstreeks 21.30 u. naar de kamer begaf, waar de patiënt Z. lag; dat vrij korte tijd voordat zij zich naar het kamertje begaf, waar de patiënt Z. werd verpleegd zij op de gang, welke naar het kamertje loopt, hoorde, dat er in het kamertje nog werd gesproken; dat, toen zij in het kamertje kwam, zij constateerde, dat de broer van de patiënt Z. nog op dit kamertje aanwezig was; dat zij tevens constateerde, dat de patiënt Z. vermoedelijk stervende was; dat zij hierna onmiddellijk de kamer heeft verlaten teneinde telefonisch Dr K. van haar bevindingen in kennis te stellen; dat zij samen met Dr K. naar de kamer van de patiënt Z. is gegaan; dat zij, het kamertje binnentredende, constateerde, dat de patiënt Z. de laatste adem uitblies; dat de patiënt Z., toen zij omstreeks 21.30 u. het kamertje betrad, positief nog leefde; dat hij nog in zijn bed zat en zijn ogen nog geopend waren; dat in de voormiddag van 10 Febr. 1951 de notaris v. V. met twee getuigen bij de patiënt Z. in het Sanatorium is verschenen voor het opmaken van een laatste wilsbeschikking; enz.;

O. enz.;

O. dat door de inhoud van voorschreven bewijsmiddelen worden bewezen de daarin vervatte feiten en omstandigheden, welke reden geven tot de beslissing, dat verd. op of omstreeks 10 Febr. te S. opzettelijk Z. op diens uitdrukkelijk en ernstig verlangen van het leven heeft beroofd, immers heeft hij op tijd en plaats als voormeld opzettelijk aan die Z., die ernstig lijdende was aan tuberculose — hetgeen hij, verdachte, wist — en dientengevolge een bijna ondragelijk lijden moest doorstaan, met het oogmerk om hem van het leven te beroven 18 à 20 codinovotabletten van 10 mg. per stuk (bevattende deze tabletten per stuk 10 mg. van het dubbel wijnsteenzure zout van dihydrocodeinon) gegeven, waarna hij, verd., die Z. voornoemd deze tabletten heeft laten innemen en inslikken door middel van water en immers heeft hij, verd., genoemde Z. een injectie in het lichaam toegediend met ongeveer 60 mg. morphine door middel van een injectiespuit, tengevolge waarvan die Z. kort daarna daardoor, t.w. door dit laten innemen van die codinovotabletten en het geven van die injectie, de dood heeft gevonden, zulks terwijl hij, verd., een en ander volvoerde nadat het slachtoffer Z. voornoemd herhaaldelijk en met aandrang hem, verd., had verzocht hem, Z., van het leven te beroven, omdat hij zulk ondragelijk lijden had te verdragen door zijn genoemde ziekte;

O. dat de Rechth. de vermelding in voormelde deskundigen verslagen van Jacob als de derde voornaam van den overledene als kennelijk op een vergissing berustend aanmerkt, blijkende toch uit een in afschrift overgelegde, op 10 Febr. 1951 voor M. v. V., Notaris, verleden acte van de uiterste wil van den overledene, dat bedoelde voornaam luidt Johan, reden waarom de Rechth. bedoelde verslagen dienovereenkomstig verbeterd leest;

O. dat de Raadsman heeft aangevoerd, dat voor „het iemand van

„het leven beroven” slechts in aanmerking komen die handelingen, welke rechtstreeks levensverlies tengevolge hebben, en het verstreken aan iemand van de middelen om zich van het leven te beroven niet een dergelijke handeling is, terwijl evenmin gezegd kan worden, dat verd., door aan het slachtoffer 18 à 20 codinovotabletten te verschaffen en het een morphine-injectie toe te dienen, als in de t.l.l. bedoeld, dergelijke handelingen heeft verricht, nu niet is komen vast te staan, dat die injectie op zichzelf als voor het slachtoffer dodelijk beschouwd moet worden;

dat dit betoog moet worden verworpen, daar uit de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen, in het bijzonder uit de verklaring van de get.-desk. Bijlsma, duidelijk voortvloeit, dat het toedienen door verd. aan het slachtoffer van een injectie van ongeveer 60 mg. morphine onder omstandigheden als in de t.l.l. vermeld, t.w. kort nadat het slachtoffer 18 à 20 codinovotabletten had ingenomen, zijn dood heeft veroorzaakt;

O. dat de Rechtb. niet bewezen acht, dat verd. heeft gepleegd, hetgeen hem meer of anders bij dagv. is telastegelegd dan boven als bewezen is aangenomen;

O. dat het bewezene oplevert het misdrijf van:

een ander op zijn uitdrukkelijk en ernstig verlangen van het leven beroven;

O. dat de verd. deswege is strafbaar;

O. dat verd. als verweer heeft voorgedragen, dat hij, zich gesteld ziende tegenover het ondragelijke lijden van zijn broer, niet kon, noch mocht weigeren gehoor te geven aan de stem van zijn geweten, welke hem gebod te voldoen aan den met aandrang geuiten wens van dien broer hem uit zijn lijden te verlossen door hem het leven te benemen, en op dien grond heeft gepleit hem van rechtsvervolging te ontslaan, hebbende de Raadsman hieraan toegevoegd, dat, indien men het recht van een mens erkent om zich te uiten en naar zijn geweten te handelen, men dat geweten ook als norm en als buitenwettelijke strafuitsluitingsgrond moet accepteren;

O. dienaangaande, dat in enkele gevallen de wetgever in gewetensbezwaren tegen het voldoen aan wettelijke voorschriften aanleiding heeft gevonden om de mogelijkheid te openen van vrijstelling of ontheffing dier voorschriften (zo van de verplichting tot vaccinatie, van het vervullen van militairen dienst);

dat uit de omstandigheid nu, dat in de Wet een bepaling ontbreekt betreffende een vrijstelling of ontheffing van het in art. 293 Sr. neergelegde verbod om te voldoen aan het ernstig en uitdrukkelijk verlangen van den evenmens hem van het leven te beroven, ingeval het ernstig lijden van dien evenmens iemand's geweten tegen dat verbod in opstand zou brengen, afgeleid moet worden, dat de wetgever in gewetensconflicten geen grond heeft gevonden voor uitsluiting van de strafbaarheid ingevolge genoemde strafbepaling;

dat mitsdien het verweer moet worden verworpen;

O. dat de Rechtb. uit een oogpunt van generale preventie te rade

is gegaan het ernstig karakter van het misdrijf van art. 293 Sr., ook wanneer het een geval van euthanasie betreft, tot uitdrukking te brengen door oplegging van een gevangenisstraf van na te melden duur, doch Zij i.c. nog wil volstaan met oplegging van een voorwaardelijke straf, aangezien het, voorzover haar bekend, de eerste maal is, dat een geval van euthanasie aan het oordeel van den Nederlandsen rechter wordt onderworpen;

Gezien de artt. 10, 14a, 14b, 293 Sr. enz.;

(Volgt veroordeling tot een gevangenisstraf van één jaar, voorwaardelijk, met een proeftijd van één jaar. — De O. v. J. heeft hoger beroep aangetekend. *Red. N.J.*).

Dit vonnis nam de Redactie over uit de Nederlandse Jurisprudentie 1952 n°. 275.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Strafbevoegdheid.

Blijkens Legerorder no. 154 L-LM-O is bij Koninklijk Besluit van 6 Mei 1952 no. 36 bepaald, dat het militair personeel, staande onder de bevelen van de Commandant Tactische Luchtmacht een formatie vormt in de zin van artikel 39, lid 1, sub 3° van de Wet op de Krijgstucht.

Nogmaals de strafreden.

Naar aanleiding van de opmerkingen, welke Mr S. L. F. DE HARTOGH maakte in verband met het artikel van de Luitenant ter Zee (A) 1e klasse J. B. KEMPEES (zie, resp. M.R.T. XLV, blz. 256 v. en blz. 21 v.) ontvingen wij van de Luitenant ter Zee 1e klasse J. W. HEES de volgende aantekeningen:

Het artikel op pagina 256 van deel XLV heeft bij mij een zeer onbevredigend gevoel geschapen. Waar geachte schrijver zijn artikel eindigt met de conclusie, dat een halt toegeroepen moet worden aan een soort „humanisme” in de gezagshandhaving, moeten wij toch aannemen, dat het bestreden artikel hiervan de geest zou uitdragen: hij laat echter na dit nader te motiveren. Denkt geachte schrijver inderdaad dat een moderne krijgsmacht alleen door de factor „vrede” in het vereiste gareel wordt gehouden, dan moet mij de opmerking van het hart, dat ik daar, evenzeer als praktijkman, geheel anders tegenover sta.

In dit verband moge dan volgen, dat juist in de praktijk een straflijst een zeer bruikbaar stuk van referentie is en, moge dan de gewraakte kwalificatie enigszins hooggegrepen zijn, deze komt toch veel dichter bij de werkelijkheid dan de aanduiding van een blad slecht papier met lijnen en kolommen.

Wat de indruk van de strafreden op de betrokkene betreft, sta ik eveneens tegenover geachte inzender Doch hoe dan ook, een straf-

reden opgesteld zoals voorgestaan in het gewraakte artikel is toch de enige wijze waarop een commanderend officier, in dit opzicht, gecontroleerd kan worden.

Hiermede zijn wij direct beland bij de kern van mijn betoog, n.l. dat de krijgstuuchtelijke bestraffing m.i. zeker niet als het laagst gewaardeerde hulpmiddel bij de handhaving van de krijgstuuch aangemerkt dient te worden; het wil mij ongewettigd voorkomen zulks te mogen afleiden uit de volgorde, waarin zij in art. 27 RK genoemd worden.

Tenslotte moet mij nog van het hart, dat door mij betreurd wordt, dat geachte inzender zich heeft laten verleiden om het woord „war-, taal’ te bezigen. Ik kan mij herinneren hoe aangaande het vraagpunt omtrent het al of niet bouwen van een slagkruiser zich een discussie ontspon omtrent het al dan niet juist zijn van het bezigen van het woord „kanons”; laten wij eerst gezamenlijk de kern van de zaak tot klaarheid brengen en discussies omtrent eventuele taal- of stijlfouten reserveren voor meer sociale gelegenheden tot contact. (Discussie gesloten — *Red. M.R.T.*).

Militair Rechtelijke Vereniging.

Op 4 Juli 1952 hield de Militair Rechtelijke Vereniging een goed-bezochte vergadering in Hôtel „Terminus” te Utrecht, waarbij twee sprekers het woord voerden.

Als eerste Inleider sprak de Luitenant-Kolonel van de Militair Juridische Dienst Mr A. F. STEFFEN; zijn onderwerp was de handhaving van de krijgstuuch, voornamelijk uit theoretisch oogpunt bezien. Vervolgens sprak de Kolonel der Limburgse Jagers J. L. H. A. ANTONI, jur. cand., over de tuchthandhaving in de practijk.

Mr. STEFFEN behandelde aan de hand van diverse artikelen van de Wet op de Krijgstuuch een aantal moeilijkheden, welke zich in de practijk hebben voorgedaan, alsmede de theoretisch juiste oplossing van deze moeilijkheden. Kolonel ANTONI had zich een minder vast-omlijnd terrein gekozen en besprak de verschillende hulpmiddelen, welke men in de practijk te baat moet nemen om de tuchthandhaving te realiseren.

Het was jammer dat het tijdschema het noodzakelijk maakte, de debaters in sterke mate te besnoeien. Het debat, hetwelk veelbelovend leek wegens het belangwekkende dat de Inleiders geboden hadden en mede in verband met een ruime opkomst van commanderende officieren, die persoonlijk immers dagelijks te maken hebben zowel met de theoretische als met de practische moeilijkheden van de tuchthandhaving, kwam daardoor in het gedrang. De debaters waren verplicht zich tot de hoofdpunten te beperken en deze zo kort mogelijk naar voren te brengen, terwijl de Inleiders zelfs moesten afzien van het beantwoorden van de gemaakte opmerkingen.

Na dit gedeelte der vergadering verenigden zich de aanwezigen

aan het middagmaal; vervolgens werd een excursie gemaakt naar het depôt van discipline te Nieuwersluis.

Het mocht een zeer geslaagde vergadering heten; een goed begin van de nieuwe periode, welke de Vereniging ingegaan is.

BOEKAANKONDIGING.

„Vreemdelingen en grensbewaking”, door G. SEPPEN, reserve-majoor der Koninklijke Maréchaussée en W. A. C. WALRAVEN, kapitein der Koninklijke Maréchaussée — N. Samsom, Alphen a/d Rijn — Deel I, afleveringen 2, 3 en 4, elk 80 bladzijden — f 3,75 per aflevering.

Op blz. 519 v. van de vorige jaargang van dit Tijdschrift kondigde ik de eerste aflevering van dit unieke boekwerk op het gebied van vreemdelingenrecht en grensbewaking aan; inmiddels ontvingen wij de volgende drie afleveringen.

De tweede aflevering behandelt de Uitleveringswet en de begrippen vreemdeling en Nederlander. De derde aflevering geeft een boeiende, hier en daar zelfs bepaaldelijk romantische, beschrijving van de Zigeuners, welke ook voor lezers, die zich voor het vreemdelingenrecht niet zouden interesseren, het lezen alleszins waard is. De vierde aflevering behandelt het vestigingsverdrag met Duitsland van 1906 en de grenzen van Nederland. Dit laatste onderwerp wordt wederom breed opgezet, historisch gezien en met tal van voorbeelden, schetsen, foto's en oude handschriften toegelicht.

Uit de aankondiging van de eerste aflevering wil ik in het bijzonder voor de onderhavige aflevering herhalen mijn opmerking dat het een merkwaardig boekwerk is, hetwelk de Schrijvers ons voorleggen. Het is klaarblijkelijk als leerboek bedoeld, maar het is veel meer dan dat: op verschillende plaatsen denkt men een roman in handen te hebben. Het bevat talloze gegevens, die stellig verre buiten het bestek van een leerboek gaan; ik kan althans niet aannemen dat men van wie ook in het Wapen der Koninklijke Maréchaussée, in verband met diens grensbewakingstaak, zou verwachten dat hij zelfs maar een tiende deel van de verwerkte historische gegevens zou weten.

De opzet van het werk deed mij herhaaldelijk denken aan de stijl van de bekende Amerikaans-Hollandse schrijver Hendrik Willem van Loon: breed en uitvoerig, zonder langdradig te zijn, met een neiging om belangwekkende gegevens in een wijde kring uit de omtrek van het te bespreken onderwerp aan te trekken en mede te verwerken.

Ook voor deze afleveringen geldt dat zij een schat van gegevens bevatten, welke op vele vragen van de practijk antwoord zullen kunnen geven, in het bijzonder indien aan het werk een uitvoerig register wordt toegevoegd.

W. H. V.

WETGEVING.

Ten vervolge op de in deze jaargang op de bladzijden 414 tot en met 440 opgenomen stukken omtrent het Ontwerp van Wet Oorlogsstrafrecht (Gedrukte stukken, Zitting 1951—1952 n° 2258) worden hier opgenomen het verslag van het ter zake in de beraadslagingen in de Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 6 en 7 Mei 1952 verhandelde en enkele verder hierbij aansluitende Kamerstukken:

Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 6 Mei 1952

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht (2258).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer Gerbrandy: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben pas onze bevrijding en onze overwinning op de Duitse tirannie, onze strijd voor recht, vrijheid en waarheid herdacht. Wij hebben daarbij in wezen de stelling verdedigd, dat een gemeenschap als de Duitse strafrechtelijk niet het recht had zich zelf te beveiligen met de middelen, die het bezig was toe te passen. Het was een strijd tussen wat Koningin Wilhelmina heeft uitgedrukt met de woorden: goed en kwaad. De achtergrond van het wetsontwerp, dat wij hier behandelen, is deze vrijheidsstrijd.

Reeds in 1940 gingen er stemmen op in het land, bepaalde maatregelen te treffen, omdat er een misdadigheid opkwam, waarvoor de gewone middelen van het commune en het militaire strafrecht niet meer berekend waren. In Londen heeft de Nederlandse Regering haar best gedaan een regeling te treffen, waarbij tegen deze misdrijven kon worden opgetreden. Dat heeft zelfs zo zwaar gewogen, dat men afweek van een zeer bekend en hoogstaand rechtsbeginsel. Voortbouwend op deze wetgeving, heeft de Minister thans dit wetsontwerp in behandeling doen brengen. Ik breng een woord van hulde voor de wijze, waarop het is voorbereid. Het is trouwens gegaan door de spitsroeden van de meest prominente juristen. Ik spreek ook uit, dat het wetsontwerp urgent is. Er is naar mijn mening voldoende distantie van de aanvang van onze buitengewone rechtspraak om een onbevangen oordeel te vellen over wat nu moet gebeuren. In ieder geval geldt de regel, dat men tijdig met dit soort van ontwerpen gereed behoort te zijn.

Ik acht ook de vastlegging in een bepaalde wet Oorlogsstrafrecht geen bezwaar. Naar mijn mening kan de rechter deze wetgeving heel gemakkelijk hanteren, omdat zij overzichtelijk en klaar is gesteld.

Ik heb ook geen bezwaar tegen het stelsel van de rechtspleging, omdat ik met de Minister van oordeel ben, dat men, waar het hier een massaverschijnsel kan gelden, een aparte rechtspleging nodig heeft. De delicten en de delictomschrijvingen acht ik in het algemeen gelukkig.

Ik zou de Minister een enkele vraag willen stellen. In het Besluit Buitengewoon Strafrecht was in artikel 24 het gaan in burgerlijke dienst gelijkgesteld met het gaan in vreemde krijgsdienst.

Heeft de Minister en, zo ja, om welke reden, heeft de Minister dit stelsel van het buitengewone strafrecht verlaten en is de Minister — dat acht ik waarschijnlijk — van oordeel, dat men lieden als lord Haw-Haw wel kan treffen door andere omschrijvingen dan die van artikel 4 van het ontwerp?

In de tweede plaats zou ik ten opzichte van een ander bepaald punt ook

een vraag willen stellen. Een van de delicten, ten aanzien waarvan wij allen overtuigd zijn, dat het door en door ernstig is, is geweest het doodschieten van gijzelaars. Ik zou de Minister willen vragen, of hij van mening is, dat bij de tegenwoordige stand van het internationale recht de mogelijkheid van reactie bestaat tegen deze grove misdaad.

Vervolgens wil ik even spreken over een punt, dat in de schriftelijke gedachtenwisseling nogal belangstelling heeft gevonden, het handhaven van de doodstraf. Het gaat hier niet — dat stel ik voorop — om het probleem van de doodstraf, al kan men natuurlijk niet voorbijgaan aan het feit, dat de mogelijkheid van oplegging van de doodstraf wordt gehandhaafd. Maar het gaat niet om de invoering van de doodstraf in het commune strafrecht. Het gaat om beperkte toepassing, gegrond op de ervaring, die ons in aanraking heeft gebracht met een bepaalde, in zekere zin nieuwe soort van misdrijven in verband met de oorlog. Het wetsontwerp is het in de oorlog vastgestelde en door de Kamers aanvaarde strafrecht van het Decreet-wet Buitengewoon Strafrecht in gewijzigde vorm. Ik spreek dus niet over de doodstraf in het algemeen. Bovendien loopt men het gevaar, het instituut van de doodstraf algemeen behandelende, een pro- en contrastellingneming te krijgen, welke steriel is en welke zich manifesteert in de woorden van een Italiaanse senator ten tijde van de behandeling van de doodstraf in een commissie uit de senaat: „over de kwestie van de doodstraf moet gestemd, niet gediscussieerd worden”. Ik herinner mij nog, dat ik bij terugkomst in het land, toen op mij nog de taak rustte om de eerste stappen te zetten tot de vervulling van de vacatures voor de bijzondere rechtscolleges, een zeer bekwaam jurist en een zeer trouw verzetsman vroeg, of hij zitting wilde hebben in de bijzondere raad van cassatie. Zijn antwoord luidde kort en goed: dat kan ik niet doen, want ik ben tegen de doodstraf! Zo zijn er ook anderen, die bij wijze van dogma vóór de doodstraf zijn. Ik heb bezwaar tegen zulk een geesteshouding. Maar toch wens ik de vraag, die ons bezighoudt, al spreek ik niet over de doodstraf in het algemeen, terug te leiden naar een principiële uitgangspunt, dat m.i. van beslissende betekenis is en dat gelukkig in de Memorie van Toelichting op het ontwerp in essentie ook wordt uitgesproken.

Wij hebben te maken met wetgeving, d.w.z. het stellen van rechtsnormen, die de rechter tot directief strekken. Het gaat niet om rechtspraak.

Het kan best zijn, dat de rechter, gelet op de individuele gevallen, zelden of nooit de doodstraf uitspreekt. Het gaat over de vraag of de wetgever op dit beperkte gebied de mogelijkheid der toepassing moet handhaven.

Bij wetgeving nu als de onderhavige zijn wij op het gebied van het recht. Ik ga er van uit, dat recht bestaat, dat in onze Staten een van de hoofdtaken der Overheid is het vinden en het vaststellen van normen van recht en handhaving daarvan.

Dit mogen wij uitspreken, omdat achter ons positieve recht, achter onze objectieve volksmoraal ligt de grote tegenstelling, de afgrond tussen recht en onrecht, goed en kwaad, onafhankelijk van wat wij denken, begeren of nuttig achten.

Wie deze tegenstelling loslaat, wordt utilitarist, iemand, die uitzoekt wat nuttig en doelmatig is, en daarmee basta. Die komt in laatste instantie tot de gedachte van Voltaire, die in uiterste gevallen de doodstraf bepleit, omdat zij is het neerschieten van een dolle hond, die zo gevaarlijk is voor de overgrote meerderheid.

En nu is één merkwaardig ding, dat zich o.a. manifesteert in een zeldzaam goed gedocumenteerd artikel van prof. Jean Graven, hoogleraar in het strafrecht en lid van het Hof van Cassatie te Genève, getiteld: „Le problème de la peine de mort et sa réapparition en Suisse”, in „Revue de Criminologie et de Police technique”.

De schrijver, die met ongeëvenaarde kennis van zaken historisch de instelling van de doodstraf belicht, blijft in zijn principiële beschouwingen de man van preventie, beveiliging, maar tevens is zijn uiteenzetting doordierd met allerlei zinnen, welke ik het best kan weergeven met de woorden:

het feit, dat hier belicht wordt, is zo erg, zo verschrikkelijk. Hij kan — als ik zo mag uitdrukken — er niet aan ontkomen te zoeken naar wat ik zou willen noemen het equivalent van de daad. Zakelijk doet dit, gelijk gezegd, ook de Memorie van Toelichting van het ontwerp, maar die doet het principieeler.

Dat kan ook niet anders. Zo moet een mens, als zedelijk wezen, begiftigd met het instinct tot het onderscheiden van goed en kwaad, wel doen. Want bij recht behoort verantwoordelijkheid of, om de rechtsterm te gebruiken, aansprakelijkheid.

Alleen een mens, juist omdat hij mens is, kan ik echt aansprakelijk stellen en ik moet het doen.

Dat doet het burgerlijk recht reeds. Het burgerlijk recht kent het aansprakelijk stellen, de betrokkene is daar echter vrijwel alleen aansprakelijk in zijn goed, zijn vermogen (artikel 1177 B.W.).

Het strafrecht kent scherpere aansprakelijkheid.

Gij, dader, hebt de rechtsorde geschonden. Gij hebt schuld, gij zijt verantwoordelijk, gij zijt aansprakelijk. Ik zal u aansprakelijk stellen in uw persoon, in uw rechtspositie, gij zult een vorm van *capitis deminutio* ondergaan. Uw kwaad zal u vinden, uw onrecht zult gij gewaar worden, want ik, Overheid, ben geroepen de rechtsorde te handhaven en daarom tast ik uw vrijheid aan; ik tast uw keuze om al of niet te werken aan, ik tast uw eigendom aan, ik tast desnoods u zelf aan in heel uw rechtspositie.

Mijnheer de President! Het strafrecht zoekt — en het heeft dat altijd gedaan — naar het equivalent. Het ligt in het strafrechtstelsel van elke beschaafted Staat uitgedrukt. Gij ontkomt er niet aan.

Lees ons Wetboek van Strafrecht maar na, dan kunt gij het vinden op elke bladzijde. Het ontbreekt alleen bij de totalitaire Staten; daar is het strafrecht er op ingericht, de machtspositie van de bovendrijvende klik in een bepaalde vorm te handhaven.

Mijnheer de President! Met opzet stel ik het aldus in als het ware juridische vormen om los te komen van dat element, dat een te grote kracht heeft gekregen bij het beoordelen der strafrechtelijke normen: de smart, het lijden. Natuurlijk veroorzaakt de wijze van aansprakelijk stellen smart; dit is reeds zo in het civiele recht, als men in zijn goed wordt aangetaast. Het is ons echter niet te doen om de smart, het is te doen om handhaving van recht. Het is de eer van de laatste anderhalve eeuw, dat het het element van lijden, hetwelk een psychologisch en geen juridisch begrip is, in feite — merkwaardigerwijze juist niet in theorie — naar de achtergrond heeft gedrongen door het straffenstelsel, dat men heeft gekozen.

De aansprakelijkheid in persoon is, als gezegd, in het burgerlijk recht vrijwel verdwenen. Ge kunt niet meer de wrede methode, die de eerste vrouw van Bilderdijk op een harer slachtoffers toepaste, uitvoeren. Onze penale straffen zijn geen opzettelijke kwellingen. Onze gevangnissen en andere strafgelegenheden zijn goeddeels ingesteld geworden op aantasting der rechtspositie van de dader. Men wil hem niet opzettelijk doen lijden.

En nu in dit licht opnieuw de vraag, of de doodstraf, gelijk in het ontwerp geschiedt, moet worden gehandhaafd.

Er zijn gevallen, die samenhangen met de oorlogvoering der laatste jaren, die zo erg, zo afschuwelijk zijn, dat bijna eenstemmig het geweten van alle mensen, die niet zijn geremd door dogmatisch vooroordeel, beaamt: hier past de uiterste reactie des rechts; tast deze misdadiger aan in heel zijn rechtspositie, schep dus de mogelijkheid, dat hij — en dat is geen farizeïsme, maar waarachtig rechtsbesef — voorgoed wordt geëlimineerd, want daar is tussen de rechtsorde, die wij te zamen dragen in ons hart, en het optreden van dit individu een nooit te overbruggen tegenstelling. „Doet deze boze uit uw midden weg”, ter wille van uw rechtsorde, ter wille van de majesteit van het recht.

De Minister heeft de mogelijkheden, mijns inziens terecht, beperkt ge-

houden. Hij laat de kans bestaan, dat later, noodgedwongen, uitbreiding tot stand komt. Ik acht dit wijs beleid.

Maar één ding wil ik met nadruk zeggen. Laten we niet het goede ontwerp verzwakken door, in strijd met de opzet, toch weer de utilitaristische weg op te gaan en te zeggen: maar als de misdadiger geen gevaar meer oplevert voor de veiligheid van de Staat of voor de maatschappij (de „samenleving”, zegt mr. Donker), dan maar geen eliminatie. Ik acht het gaan in deze richting principieel verkeerd.

Ik acht bovendien toepassing van dit beginsel nogal bezwaarlijk. Wat bedoelt men precies met de woorden: wanneer de veiligheid van de Staat of de maatschappij de toepassing van de doodstraf eist? Denkt men daarbij aan de gezindheid van de dader? In het proces van Neurenberg is, naar wij hebben kunnen lezen, de beul van Polen, Frank, in zijn cel bekeerd tot de R.K. Kerk en, naar wij mogen aannemen, bekeerd tot God en Christus, de grootste ommekeer, die een mens in zijn leven kan meemaken. Het signaal stond, wat hem betreft, als ik het zo mag zeggen, op veilig. Is het recht, dat daarom op deze man niet de doodstraf zou worden toegepast, gelijk die is toegepast op Himmler en de zijnen? Of, om het klassieke voorbeeld te gebruiken: Zegt Jezus Christus tot de moordenaar, die naast hem hangt: los van het kruis? Op het geroep van die anderen: verlos ons, komt geen antwoord, maar wel de belofte voor de eerste man, die daar in de brandende zon hangt, vergaande van de dorst: Heden, vandaag nog, zult gij in het Paradijs zijn, waar het water stroomt van de rivier Gods en waar de Boom des Levens is, en vrees niet, Ik zal daar bij u zijn, want Ik heb het Paradijs heroverd op de macht van de boze.

Denkt de geachte voorsteller aan de niet meer directe aanwezigheid van oorlogsgevaar? Aan het signaal, dat internationaal op veilig staat? Moet de rechter dat beoordelen? Of — ten derde — denkt men bij het voorgestelde amendement aan de veranderde volksmentaliteit en zegt men: de mensen zijn nu allemaal zo ingesteld, dat de misdadiger, als hij vrijkomt, helemaal geen invloed meer heeft?

Wat betekent dat eigenlijk? Het wordt m.i. aldus een strafrechtelijke delictsommschrijving in zeer vage vorm. Dat is min of meer ook het geval met artikel 8. Wij hebben dat artikel allemaal op de keper bekeken en wij wisten geen sterkere formulering te vinden dan in artikel 8 thans staat uitgedrukt, maar iets anders is het opzettelijk, gelijk het amendement doet, een zwevende vorm te kiezen. Heeft men eenmaal de beste vorm gekozen, dan meen ik, dat men de moed moet hebben — het is in de stukken eveneens aangeroerd — om de bezwaren, die aan de tekortkomingen in de handhaving van onze rechtsorde kleven, op de koop toe te nemen.

Er is b.v. gesproken over het feit, dat de rechter zich kan vergissen. Dat komt voor, maar ik heb dat op de koop toe te nemen, omdat het gaat over de normen der wetgeving, d.w.z. over een van de heiligste goederen van het volk: rechtshandhaving. Rechtshandhaving is Overheidsplicht en -roeping. Men aanvaardt die roeping, want die roeping baadt in het eeuwigheidslicht der gerechtigheid.

Ja, er is recht, er is gerechtigheid, zeker in onze samenleving met tekorten, maar zij hebben hun grondslag in de gerechtigheid, die komende is en eens volkomen zal zijn op de nieuwe aarde.

Ik pleit voor de handhaving van de mogelijkheid tot het uitspreken van de doodstraf zonder kunstmatige belemmering uit overweging van de grote betekenis, welke het recht heeft als recht, waarlijk niet alleen bij het opleggen van straffen, ook niet alleen nationaal binnenslands, maar evenzeer internationaal.

Wie deze overweging ter zijde stelt, is op de verkeerde weg.

Laten wij het element van recht vandaag niet verdonkeren.

De heer Donker: Mijnheer de Voorzitter! Evenals de geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy heb ik de indiening van het onderhavige wetsontwerp met instemming begroet. Toen wij in de laatste wereldoorlog be-

trokken geraakten, hadden wij geen behoorlijke wettelijke regeling op het gebied, dat wij thans onder de naam oorlogsstrafrecht samenvatten. De Londense noodwetgever heeft in 1944 in belangrijke mate in deze leemte voorzien, doch juist omdat dit in de vorm van noodrecht geschiedde, heeft deze wetgever terecht zijn regeling beperkt tot de delicten, begaan in de oorlog, die toen aan de gang was. Het was dus toen reeds aanstonds duidelijk, dat de gewone wetgever een definitieve regeling van deze materie ter hand zou moeten nemen. Men moest niet ten tweede male riskeren, dat achteraf, als de oorlog een feit zou zijn geworden, een regeling zou moeten worden getroffen. Dat zou dan misschien weer een regeling van de noodwetgever zijn en in ieder geval zou dan wederom, voor zover het het materiële strafrecht betreft, afgeweken moeten worden van de in beschaafde gemeenschappen welhaast tot een axioma verheven regel: „nulla poena sine praevia lege poenali”. Daarnaast behoefde onze wetgeving dringend aanpassing aan de snelle ontwikkeling van het internationale strafrecht op het stuk van oorlogsmisdrijven, hetgeen mede de urgentie van een wettelijke regeling onderstreepte.

Gezien dit alles en gezien de ontwikkeling der internationale verhoudingen, die een nieuwe grote oorlog in ieder geval niet een volkomen denkbeeldigheid doet zijn, is de indiening van het onderhavige ontwerp, welke indiening in Augustus 1951 plaats vond, eigenlijk reeds tamelijk laat geschied. Dat de Regering gemeend heeft een zo ingewikkelde materie eerst door een deskundige commissie te moeten laten voorbereiden, kan ik begrijpen. De Commissie-Donner, die in December 1948 is ingesteld en voor wier arbeid ik grote waardering heb, heeft hier stellig zeer nuttig werk verricht. Blijkbaar is de Regering echter eerst tot de instelling van deze commissie overgegaan, toen in 1948 de internationale toestand een aanmerkelijke verslechtering ging vertonen. Naar mijn mening had de Regering reeds eerder zulk een initiatief moeten nemen.

Men zal uit deze opmerkingen begrijpen, dat ik er mij in ieder geval over verheug, dat het mogelijk gebleken is het ontwerp nog in deze Kamer te behandelen voordat zij haar werkzaamheden in deze zittingsperiode beëindigt. Zonder ook maar enigermate te willen suggereren, dat de internationale toestand gelijk is aan die van 1940, mocht men bij de beantwoording van de vraag, wanneer de Kamer het wetsontwerp in zake het oorlogsstrafrecht zou behandelen, niet uit het oog verliezen, dat op 9 Mei 1940 deze zelfde Kamer de behandeling had aangevangen van een wetsontwerp, waarin eveneens voorzieningen werden getroffen ten aanzien van een aantal misdrijven tegen de veiligheid van de Staat, en dat deze behandeling niet ten einde is kunnen komen doordat de dag daarop de vijandelijke inval plaats vond. Met deze ervaring van een nog niet zover achter ons liggend verleden kan het tot tevredenheid stemmen, dat het thans aanhangige wetsontwerp nu wel in korte tijd zijn weg naar het *Staatsblad* zal kunnen vinden. Zou de Tweede Kamer niet besloten hebben het deze week nog op de agenda te plaatsen, dan zou de totstandkoming der wet misschien wel met een half jaar vertraagd zijn.

Wat nu de inhoud van het wetsontwerp betreft, daarmee kan mijn fractie zich in het algemeen wel verenigen. Slechts op een onderdeel, waarover ik zo aanstonds nog nader kom te spreken, bestaan er bij haar bezwaren.

Men heeft bij het maken van het ontwerp als uitgangspunt gehad de Londense noodwetgeving op dit stuk. Daarnaast heeft men kunnen profiteren van een uitgebreide en zeer recente ervaring met de toepassing van die noodwetgeving, van de wijzigingen, die op grond van die ervaringen in het Londense decreet in de afgelopen jaren zijn aangebracht, alsmede van de na-oorlogse ontwikkeling van het internationale strafrecht. Aldus te werk gaande, is men tot een, naar het mij voorkomt, zeer bruikbaar geheel gekomen.

In het Voorlopig Verslag en de Memorie van Antwoord vindt men met betrekking tot een aantal vragen van meer algemene aard nog een uitge-

breide gedachtenwisseling tussen de Commissie van Voorbereiding en de Regering. O.m. is daarbij onder het oog gezien de vraag, of de thans gevolgde verdeling van de stof over verschillende wetten door een betere systematiek zou kunnen worden vervangen. Voorts is er van gedachten gewisseld over de omvang en de betekenis van het internationale strafrecht en de wijze, waarop het in de nationale wet zijn neerslag behoort te vinden. Uitvoerig is in beschouwing genomen de wijze van berechting, resp. door de militaire rechter en door bijzondere colleges. Ook de vraag, of naast het oorlogsstrafrecht reeds van tevoren een regeling getroffen zou kunnen worden met betrekking tot de normen van goed Nederlands gedrag, met betrekking tot een eventuele tribunaalrechtspraak derhalve, is onder het oog gezien, evenals de al of niet wenselijkheid van de door de Regering voorgestelde niet-toepasselijkheid van de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht ten aanzien van de in de artikelen 8 en 9 van het ontwerp omschreven oorlogsmisdrijven.

In het algemeen kan ik mij met betrekking tot al deze vragen wel verenigen met het Regeringsstandpunt. In sommige gevallen is die instemming getemperd, omdat ik daarbij niet tot de conclusie kon komen, dat het Regeringsstandpunt in alle opzichten een goede regeling gaf, doch ik moest erkennen, dat het Regeringsstandpunt in ieder geval minder bezwaren opleverde dan andere naar voren gebrachte oplossingen. Bij een ingewikkelde materie als de onderhavige behoeft het evenwel niet te verwonderen, dat ten aanzien van bepaalde vraagpunten niet altijd een regel kon worden gevonden, die alleen voordelen en geen nadelen heeft. Ik zou hierop natuurlijk nader kunnen ingaan, doch meen, dat dit weinig vruchtbaar is, omdat ik tenslotte toch tot dezelfde conclusies als de Regering kom. Daarom zal ik mij in mijn verdere betoog bepalen tot één onderwerp, ten aanzien waarvan ik het bestel oneens ben met het door de Regering voorgestelde, te weten de toepasselijkheid van de doodstraf.

Vóór 1940 was met betrekking tot de doodstraf in onze wetgeving de situatie aldus, dat deze straf in het commune strafrecht niet meer bestond en dat zij in het militaire strafrecht wèl mogelijk was, doch met de bekende beperking, dat zij niet uitgesproken wordt dan ingeval de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist. Die beperking had, gelijk onmiddellijk duidelijk is, vooral betekenis, wanneer de berechting van een tijdens de feitelijke oorlogstoestand gepleegd delict eerst na de beëindiging van die oorlogstoestand plaats vond.

Er bestaat m.i. geen redenering, die vrij algemeen als dwingend wordt erkend, noch ten gunste van de stelling, dat doodstraf onder geen omstandigheden geoorloofd zou zijn, noch ten gunste van de eis, dat elk strafrecht haar voor bepaalde feiten zou moeten bedreigen. Of de doodstraf in een bepaalde rechtsorde past en, zo ja, op welke schaal, hangt af van de kracht, die het ideaal der humaniteit in de betrokken gemeenschap heeft, van de waarde, die men daar aan het leven toekent, van de gerustheid onder de leden der maatschappij over de mate, waarin zij tegen misdaad zijn beveiligd, en wellicht nog andere factoren meer. Het merendeel van deze factoren verandert niet snel; andere kunnen onder de schokkende indrukken van abnormale tijdsomstandigheden in kracht vermeerderen of verminderen.

Wanneer het ontwerp voorstelt aan enkele van de zwaarste misdrijven, indien gepleegd in geval van oorlog, de doodstraf te verbinden, dan zal men dit niet moeten zien als een uiting van de opvatting, dat terugkeer tot de doodstraf op zich zelf iets wenselijks ware. Veeleer zal men daarin moeten zoeken een uiting van het besef, dat, gezien de ondervinding van de afgelopen oorlog, de doodstraf, indien men haar voor de zwaarste, met een oorlog samenhangende misdrijven niet bij voorbaat mogelijk maken zou, later wellicht weer met terugwerkende kracht zou worden ingevoerd. In dat geval zou die invoering met terugwerkende kracht nog veel ernstiger bezwaar opleveren dan de vorige maal, omdat dan niet meer het excuus zou gelden, dat men delicten, zo gruwelijk als de jongste bezetting heeft te zien

gegeven, niet voor mogelijk had gehouden. Ik meen het dus vooral als een uiting van ethiek voor de strafwetgever te mogen zien, wanneer de Regering meent, reeds in tijd van vrede de doodstraf te moeten voorstellen met het oog op feiten, die tijdens een onverhoopte oorlog mochten worden gepleegd.

Toch kan men zich afvragen of door het ontwerp, zoals het luidt, niet aan die ethiek, aan die fairheid, zou men kunnen zeggen, te veel wordt geofferd. Indien het inderdaad geheel zeker was, dat na een bezetting en bevrijding niet te ontkomen zou zijn aan een wettelijke mogelijkheid van doodstraf op de voet, waarop het ontwerp die bedreigt, dan inderdaad ware het een onafwijsbare eis van wetgeversfatsoen, deze regeling reeds thans op die voet vast te stellen. Wanneer het echter mogelijk zou zijn, te volstaan met een regeling, die na het beëindigen van de feitelijke oorlogstoestand het uitspreken van de doodstraf aan een zekere beperking zou onderwerpen, een regeling, die dan toch zou voldoen aan wat de toestanden na een bezetting nu eenmaal gebleken zijn te eisen, dan zou dit nog beter zijn.

Beter zou dit zijn, omdat men naar mijn mening zal moeten erkennen, dat van de krachten, die vóór en tegen de doodstraf werken en waarop ik zoëven doelde, de tegenwerkende bij ons volk de sterkste en de meest blijvende zijn.

De doodstraf is uit ons niet-militaire strafrecht verdwenen in 1870, vooral door toedoen van de Rooms-Katholieke Minister van Justitie in het Ministerie-Thorbecke, Van Lilaar. De grote meerderheid van ons volk is er sedertdien trots op geweest, dat wij zonder doodstraf — en die toestand bestaat nu al ruim 80 jaar — een zeer laag peil wisten te handhaven van de criminaliteit, ook en zelfs in het bijzonder van die, waarbij naar het voorbeeld van andere landen aan doodstraf valt te denken. Het zou verlies zijn, die reden van trots prijs te geven. Wij moeten er ons dus goed rekenschap van geven, wat wij met de doodstraf op het gebied buiten het commune strafrecht doen, omdat daarbij het gevaar bestaat, dat wij in het rechtsbewustzijn van het volk een hellend vlak scheppen in de richting van prijsgave van de afschaffing van de doodstraf ook in het commune strafrecht.

Dat gevaar heeft — zoals de praktijk geleerd heeft — niet bestaan bij de regeling in zake de doodstraf in het militaire strafrecht, zoals die daar tot nog toe heeft gegolden. Dat is volkomen begrijpelijk, omdat het stelsel van het militaire strafrecht door de daarin voor de rechter opgenomen beperking enerzijds de toepassing van de doodstraf mogelijk maakte in al die gevallen, waarin dit tijdens de vijandelijkheden noodzakelijk zou zijn — iets wat vrij algemeen aanvaard wordt —, terwijl anderzijds die beperking een rem aanlegde voor het uitspreken van de doodstraf na de beëindiging van de feitelijke oorlogstoestand — iets wat ook als redelijk moet worden beschouwd. Het Londense buitengewoon strafrecht evenwel, dat eerst toepassing kon vinden na de beëindiging der bezetting en in feite toepassing heeft gevonden, nadat ook de feitelijke oorlogstoestand beëindigd was, heeft de rechter ook na de beëindiging der vijandelijkheden gesteld voor de toepassing van de doodstraf, en wel zonder de meergenoemde beperking, die ons Wetboek van Militair Strafrecht kende. Het thans aan de orde zijnde wetsontwerp doet hetzelfde, zij het, dat bij schuldigverklaring aan een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld, eenparigheid van stemmen vereist wordt voor de bewezenverklaring van het misdrijf en de strafbaarverklaring van de verdachte.

Tegen het niet overnemen in het onderhavige wetsontwerp van de beperking van het Wetboek van Militair Strafrecht — te weten dat de doodstraf niet uitgesproken wordt dan ingeval de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat haar toepassing eist — of althans van een soortgelijke beperking, die in hetzelfde vlak ligt, gaat het bezwaar van mijn fractie en mij. Zulk een beperking toch achten wij noodzakelijk en wenselijk.

De ervaring met de toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht

heeft duidelijk aangetoond, dat men, wanneer de feitelijke oorlog eenmaal achter de rug is, niet alle doodvonnissen, die de rechter met de wet in de hand genoodzaakt is uit te spreken, kan executeren. Een zeer ruime toepassing van het gratierecht heeft hier de nodige correctie moeten brengen. Deze gang van zaken heeft niemand, die iets weet van rechtspraak ter liquidatie van oorlogs- en bezettingsongerechtigheden, kunnen verwonderen. Het is een algemeen bekend feit, dat in zulke omstandigheden de rechtsovertuiging van het volk in betrekkelijk korte tijd grote veranderingen ondergaat, eerst in de richting van een zeer strenge bestraffing en later in de richting van een zekere gedesinteresseerdheid in zulk een strenge bestraffing.

De noodzakelijke correctie op de stringente bepalingen inzake de toepassing van de doodstraf onder vigueur van het Besluit Buitengewoon Strafrecht is dus gevonden moeten worden in een ruime toepassing van het gratierecht. Dat zal, indien het ooit nog eens tot toepassing van de thans door de Regering voorgestelde bepalingen komt, zeker weer het geval zijn. Tegen die ruime toepassing van het gratierecht zijn vele bezwaren aan te voeren. Dat is de afgelopen jaren wel gebleken. Het voornaamste bezwaar is wel, dat dit gratiebeleid een geheim beleid is geweest en ook wel moest zijn. Het moest dat zijn, omdat, indien de richtlijnen voor het gratiebeleid bekend zouden zijn gemaakt, die richtlijnen bij de berechting van verdere zaken een rol zouden zijn gaan spelen, iets wat onder alle omstandigheden moest worden voorkomen. Het spreekt vanzelf, dat bij opnemings van een beperking van soortgelijke aard als thans in het Wetboek van Militair Strafrecht voorkomt in het onderhavige wetsontwerp in de toekomst ook nog wel gratie zal moeten worden toegepast, maar zonder twijfel zal dat in veel beperkter mate het geval zijn dan wij in de afgelopen jaren hebben gekend en weer het geval zal zijn, als de bepaling van het wetsontwerp in de definitieve tekst wordt opgenomen, zoals zij thans luidt.

Wanneer een beperking, als door mij voorgesteld, in het ontwerp zou worden opgenomen, zou men wellicht de vraag kunnen stellen: zal dat geen aanleiding geven tot kritiek op de uitspraken van de rechter en is het niet meer voor de hand liggend, dat, wanneer er in de na-oorlogse tijd van zulk een kritiek sprake is, die kritiek dan wordt uitgeoefend op het gratiebeleid van de Regering? Voor die vraagstelling is stellig reden en er zou misschien iets te zeggen zijn voor een beantwoording in deze zin, dat kritiek op het Regeringsbeleid gemakkelijker te aanvaarden zou zijn dan kritiek op de uitspraken van de rechter, ware het niet, dat dit gratiebeleid een geheim beleid is en moet zijn. Dat plaatst die handelingen van het uitvoerend gezag in een uitzonderlijke positie ten opzichte van alle andere handelingen, waaromtrent openlijk verantwoording in de Volksvertegenwoordiging mogelijk is. Bij dit gratiebeleid is dit niet mogelijk geweest. De Regering is theoretisch verantwoordelijk gebleven, doch de Kamer heeft nimmer een gefundeerd oordeel kunnen uitspreken, omdat zij de richtlijnen voor dit gratiebeleid niet heeft gekend. Dat acht ik een buitengewoon ongewenste toestand en ik meen, dat er alle aanleiding is te trachten een dergelijke situatie in de toekomst te voorkomen. Het geheim zijn van de richtlijnen van het gratiebeleid toch kan een uiterst onbehaaglijke sfeer om het Regeringsbeleid scheppen.

Ik geef er dus verre de voorkeur aan, dat in de wet aan het uitspreken van de doodstraf een beperking wordt aangelegd. De bestaande beperking in de artikelen 9 en 45 W. v. M. S. is daartoe met enige uitbreiding naar mijn mening buitengewoon geschikt. Zij biedt een goede maatstaf zowel tijdens de feitelijke oorlogstoestand als daarna. Tijdens de feitelijke oorlogstoestand maakt zij de toepassing van de doodstraf mogelijk in al die gevallen, waarin oorlogsnoodzaak die eist. Daardoor wordt voorkomen, dat soldaten het risico van muiterij, desertie en dienstweigering kleiner zouden gaan achten dan het risico, hetwelk aan volledige plichtsvervulling is verbonden, daardoor wordt, om nog een voorbeeld te noemen, het risico voorkomen, dat een gevaarlijke spion ontsnapt. Na de beëindiging der feitelijke

oorlogshandelingen geeft de beperking een zeer bruikbare richtlijn aan om niet strikt noodzakelijke doodvonnissen te voorkomen.

Gezien evenwel de ervaringen opgedaan tijdens de bezetting 1940—1945, acht ik de omschrijving van beperking in het Wetboek van Militair Strafrecht niet meer geheel juist. Die bezetting heeft ons nl. geleerd, dat dan een soort criminaliteit ontstaat, waarvan niet gezegd kan worden, dat zij de veiligheid van de Staat aantast, doch wel die van de maatschappelijke samenleving. Een criminaliteit van uiterst gruwelijke aard en bovendien vaak gepleegd door individuen, die bij elke bezetting, bij elke burgeroorlog aan die kant zullen staan, waar voor het botvieren van hun wreedheid en machtswellust de ruimste mogelijkheid bestaat. Men denke b.v. aan kampbeulen of aan hen, die uit vuig winstbejag vele medemensen aan de bezetter verraden hebben met het gevolg, dat dezen in concentratiekampen of op andere wijze de dood gevonden hebben. In zulke gevallen zal bij de door mij aanbevolen beperking — te weten dat de doodstraf niet wordt uitgesproken dan ingeval de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij haar toepassing eist — ook na het beëindigen van de feitelijke oorlogstoestand het uitspreken van de doodstraf nog mogelijk zijn. Ook doodvonnissen tegen politieke leiders, die naar het oordeel van de rechter na de beëindiging van de feitelijke oorlogstoestand nog gevaar opleveren voor de veiligheid van de Staat, blijven met deze formule mogelijk. Ik geef gaarne toe, dat het aantal doodvonnissen, dat de rechter met toepassing van deze formule na de beëindiging van de oorlogstoestand zal uitspreken, mede afhankelijk kan zijn van de verwachtingen, die er met betrekking tot de kans van een toekomstige oorlog of burgeroorlog bestaan. Doch was dat, toen wij in 1870 de doodstraf in het commune strafrecht afschaften, veel anders? Heeft toen ook niet de overtuiging de doorslag gegeven, dat onze maatschappij zich geruime tijd aldus ontwikkeld had en ook verder zo zou ontwikkelen, dat wij met de levenslange gevangenisstraf de kapitale delicten voldoende zouden kunnen beheersen, en dat het onder die omstandigheden niet verantwoord was de doodstraf — waartegen als grootste bezwaar haar onherroepelijkheid kan worden aangevoerd — te handhaven?

Het wil mij dan ook voorkomen, dat door opneming in de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht van een beperking, die inhoudt, dat de rechter met eenparigheid van stemmen oordeelt, dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij de toepassing van de doodstraf eist, een bevredigende oplossing zou kunnen worden gevonden. Een aldus formuleerde beperking behoeft — om het nog eens in het kort samen te vatten — de rechtsovertuiging van ons volk voor een afglijden, dat noodlottig zou kunnen worden voor het met betrekking tot de doodstraf in het commune strafrecht verworvene, zij sluit nauw aan bij datgene, wat reeds sedert jaren in ons Wetboek van Militair Strafrecht heeft gegolden, zij levert geen belemmering op voor de eisen van de tijd van feitelijke oorlogstoestand, zij geeft in een objectief criterium een redelijke beperking voor het aantal uit te spreken doodvonnissen in de tijd, dat de feitelijke oorlogstoestand beëindigd is, en zij heeft ten gevolge, dat de toepassing van het gratierecht in de laatstbedoelde tijd niet buiten redelijke proporties behoeft te worden uitgebreid.

De heer De Haas: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij het thans aan de orde zijnde wetsontwerp 2258 nader bestuderen, dan moeten wij erkennen, dat hierdoor grote verbeteringen in onze bestaande wetgeving worden aangebracht.

In de eerste plaats, doordat, voor zover dit mogelijk is, vermeden wordt, dat wij — indien wij de droeve tijden, die achter ons liggen, onverhoopt opnieuw zouden moeten doormaken — niet weer onze toevlucht zullen behoeven te nemen tot het noodrecht. Wel is waar mogen wij ons niet verhelen, dat een nieuwe oorlog weer totaal onvoorziene situaties zal kunnen medebrengen en dat ook dan weer de rechtszekerheid zal moeten wijken

voor de handhaving van de rechtsorde, zoals ook de Memorie van Toelichting zelf al toegeeft, als zij zegt, dat de wetgever zoveel doenlijk tijdig de feiten, die men strafbaar wil zien gesteld, en de straffen, die men daarop wil bedreigen, moet formuleren, voor zover zulks bij de huidige stand van onze kennis mogelijk is. Uit de droeve ervaringen van het verleden hebben wij lering getrokken en deze lering vindt haar weerslag in dit wetsontwerp.

In de tweede plaats is het een grote verbetering, dat de Nederlandse wetgeving zich door dit ontwerp wil aanpassen aan de internationale wetgeving.

Wel is het jammer, dat hier een afzonderlijke wet wordt voorgesteld en dat het niet doenlijk is gebleken, de voorschriften, die hier gegeven worden, te incorporeren in het Wetboek van Militair Strafrecht en in het commune strafrecht. Afgezien van het feit, dat dit juridisch maar weinig elegant is, ontstaat door deze afzonderlijke wetgeving het gevaar, dat de politieke delinquenten weer een uitzonderingspositie gaan innemen, ook t.a.v. het sentiment der burgers, wat hierdoor gelegaliseerd wordt. Dit komt wel heel duidelijk naar voren in hoofdstuk II van het ontwerp, dat handelt over de bevoegde rechter. Hierop zal ik, met uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, straks nog terugkomen.

Hoewel ik mij met de omschrijving van de delicten, die in geval van oorlog begaan zijn of strafbaar zijn gesteld, zoals die in artikel 1 zijn opgesomd, kan verenigen, vraag ik mij toch af, of het wel juist is, dat in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, aan de Kroon moet voorbehouden blijven, dat de overige bepalingen van deze wet geheel of ten dele van toepassing zullen zijn. Ik doel hier op het tweede lid van artikel 1. In de Memorie van Antwoord geeft de Regering zelf toe, dat het juister zou zijn, indien de toepasselijkheid van de Wet Oorlogsstrafrecht in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, bij de wet zou geschieden. Maar ter wille van de mogelijkheid, dat zulk een conflict zich in ons land of in onze directe omgeving kan afspeelen, meent de Regering zich deze bevoegdheid nu te moeten voorbehouden. Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat als regel gesteld moet worden, dat dit bij de wet moet geschieden. Is dat niet mogelijk, dan zou inderdaad teruggегреpen kunnen worden op het Staatsnoodrecht. Het komt mij voor, dat de opmerking, dat in dit geval twijfel zal rijzen, of de Staten-Generaal wel bijeengeroepen hadden kunnen worden, maar weinig hout snijdt. Wanneer immers het conflict zich in onze omgeving afspeelt, zullen wij hier toch wel de toestand van verhoogde waakzaamheid of de burgerlijke uitzonderingstoestand hebben of de staat van oorlog of beleg, situaties, die volcdende duidelijk zullen aangeven, of de Staten-Generaal al dan niet bijeen konden komen. Wij zouden ook nog een bepaling kunnen maken, dat, in geval het gewapend conflict op ons grondgebied of in de onmiddellijke nabijheid er van plaats vindt, bij algemene maatregel van bestuur bepaald kan worden, dat de overige bepalingen van deze wet geheel of gedeeltelijk van toepassing zijn.

Ik zal gaarne de mening van de Minister hieromtrent vernemen.

Door artikel 2, Mijnheer de Voorzitter, wordt de doodstraf in ons recht ingevoerd, ook wanneer de veiligheid van de Staat dit niet meer eist. Ik kan mij met hetgeen de geachte bewindsman in de Memorie van Toelichting stelt ten aanzien van de ratio van de doodstraf volkomen verenigen. Straffen is immers de schenker van het recht een kwaad toebrengen als vergelding voor zijn onrechtmatige daad. Juist omdat straffen vergelden is, moet er ook een evenwicht bestaan tussen het gepleegde onrecht en de straf.

Vindt dus de doodstraf haar rechtvaardigingsgrond in de grootte van de schuld, de toepassing er van door de Staat vindt haar rechtvaardigingsgrond in de gewenstheid er van voor het algemeen welzijn. Vasthoudend aan het vergeldingsprincipe, dient de Overheid toch te overwegen of het concrete belang, dat de gemeenschap heeft bij de toepassing van de doodstraf, opweegt tegen het concrete nadeel, dat het individu er door lijdt. Nagegaan zal moeten worden of de schade, die het individu er door lijdt,

niet zo groot is en het voordeel van de gemeenschap niet zo gering, dat de weegschaal ten voordele van het individu moet overslaan.

Hieraan vastknopend, Mijnheer de Voorzitter, onderschrijf ik, wat in het Voorlopig Verslag door vele leden werd opgemerkt, nl. dat de toepassing van de doodstraf haar rechtvaardiging vindt in een complex van overwegingen, waarbij de veiligheid van de Staat, de preventieve werking, enz., enz. een rol spelen. In dit verband kom ik op het amendement van de heer Donker.

De Voorzitter: Ik zou de geachte afgevaardigde in overweging willen geven de voorgestelde amendementen bij de artikelen te behandelen.

De heer De Haas: Goed, Mijnheer de Voorzitter!

In het algemeen, Mijnheer de Voorzitter, heb ik geen opmerkingen betreffende de uitbreiding van de werking van het strafrecht, zoals die in artikel 3 wordt voorgesteld. Alleen vraag ik mij toch wel af, of artikel 3, sub 1, wel overeenkomstig het volkenrecht is, waar toch immers in dit artikel aan de Nederlandse rechter jurisdictie gegeven wordt t.a.v. een ieder, die, waar ter wereld ook, zich schuldig maakt aan een oorlogsmisdrijf, zonder dat enig verband gelegd wordt tussen het delict en Nederland. Zou Engeland b.v. toestaan, dat een Nederlandse rechter de staf breekt over een Engelsman, die zich in een conflict tussen Engeland en b.v. Pakistan schuldig maakte aan oorlogsmisdrijven? Ook hierover zou ik gaarne de mening van de Minister vernemen.

Het is te betreuren, Mijnheer de Voorzitter, dat de omschrijving van de strafbare feiten in artikel 8 zo vaag gehouden moet worden, waar het 1ste lid van dit artikel spreekt over de gebruiken van de oorlog. De Memorie van Antwoord spreekt ten aanzien hiervan wel over het Landoorlogsreglement en de conventies van Genève. Terwijl men in feite niet weet wat die gebruiken precies inhouden, gaat men bij overtreding er van toch over tot strafbaarstelling. Dit wordt wel uitermate moeilijk voor de gewone man. Wat betekent b.v. precies de schending van een belofte? Kan iemand, die zijn woord gaf niet uit krijgsgevangenschap te zullen ontsnappen en die het toch doet, met de dood gestraft worden? Of, als wij een repetitie zouden beleven van het z.g. generale pardon, waarbij de krijgsgevangenen werden vrijgelaten, op voorwaarde, dat zij niet tegen de bezetter zouden ageren, zouden deze mensen dan, als zij hun woord braken, gedood kunnen worden? Het geheel is wel erg vaag en brengt de rechtszekerheid wel ernstig in gevaar. Van de andere kant mogen en willen wij de ogen niet sluiten voor het feit, dat het internationale recht niet gecodificeerd is en dat de gehele rechtsontwikkeling nog in volle gang is, zodat een nadere detaillering niet wel mogelijk is. De inhoudgeving van de oorlogswetgeving zullen wij dus momenteel noodgedwongen aan de prudentie van de rechter moeten overlaten, hetgeen ook weer de plicht oplegt met de grootste voorzichtigheid te regelen aan wie de berechting wordt opgedragen.

Wel wil ik er instantelijk bij de Regering op aandringen een nadere omschrijving van de delicten te geven, zodra de ontwikkeling van het oorlogsrecht dit toelaat.

Met de gedachtengang, neergelegd in de Memorie van Toelichting, ten aanzien van artikel 10 van dit ontwerp, kan ik mij geheel verenigen. Het komt ook mij een daad van wijs beleid voor aan de rechter over te laten in hoeverre een beroep op bevel kan ontheffen van de strafbaarheid en dat de algemene regel van wederrechtelijkheid en schuld ook voor de oorlogsmisdadigers blijven gelden.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede heb ik in grote trekken enkele opmerkingen gemaakt met betrekking tot het materiële recht.

Ten aanzien van het formele strafrecht wil ik gaarne nog iets zeggen.

Zoals ik al eerder in mijn betoog heb opgemerkt, betreur ik het, dat er weer bijzondere colleges worden ingesteld voor de berechting van oorlogsmisdrijven. Ondanks alle waardering, die wij kunnen hebben voor het werk, gedaan door de bijzondere rechtscolleges in het nabije verleden, gaan wij

nu toch weer politieke colleges creëren, met alle bezwaren van dien. De politieke delinquenten gaan nu toch weer een klas apart worden, terwijl van de bijzondere colleges minder die mate van bezonnenheid en afstand nemen verwacht kan worden dan van de traditionele rechterlijke macht. Bovendien heb ik al aangetoond, dat vanwege het feit, dat de inhoud van de oorlogswetgeving nog geenszins vaststaat zeer veel aan de prudentie en ervaring van de rechter zal moeten worden overgelaten. Het kan hier gaan over leven en dood van de verdachte en al deze omstandigheden manen ons toch wel tot zeer grote voorzichtigheid.

Alhoewel ik de grondwettelijke bezwaren, die in het Voorlopig Verslag naar voren zijn gebracht, niet tot de mijne wil maken, meen ik toch wel te moeten opmerken, dat krachtens de tekst van artikel 12, lid 5, het in de bedoeling ligt na afloop van de feitelijke oorlogshandelingen de berechting aan bijzondere rechtbanken op te dragen, en in verband hiermede komt het mij voor, dat de redenering van de Regering, gegeven op blz. 8 van de Memorie van Antwoord, toch niet geheel opgaat. De Regering zegt daar, als het niet in strijd met de Grondwet geacht kan worden in uitzonderlijke gevallen de berechting van bepaalde delicten in plaats van aan de gewone rechterlijke macht aan de militaire rechter op te dragen, het uiteraard ook niet in strijd met de Grondwet kan zijn, als men de berechting van dezelfde delicten, gepleegd onder dezelfde uitzonderlijke omstandigheden, in plaats van aan de militaire rechter toevertrouwt aan bijzondere rechtbanken en aan een bijzonder hooggerechtshof.

Ik geloof evenwel, dat niet de tijd, waarop het delict begaan is, hier doorslaggevend is, maar de tijd, waarop de berechting plaats vindt. En in tijden van oorlog is dit de militaire rechter. Dat blijkt ook wel uit de toevoeging van de artikelen 9 en 45 van het Militair Strafwetboek „en de „rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat zulks eist”.

Het meest zou ik voelen voor handhaving van het stelsel, zoals wij dat nu kennen, nl. berechting door de militaire rechter volgens de regels van de jurisdictie van de militaire rechter, zoals die in de invoeringswet zijn vastgelegd. Voor de overige gevallen zou ik, mede op de gronden, die ik reeds eerder mocht ontwikkelen, willen bepleiten, de berechting te laten geschieden door de gewone burgerlijke rechter, waarbij, voor zoveel nodig, deze colleges kunnen worden aangevuld met plaatsvervangers. Daarmede zou bereikt worden, dat de kern van de berechting zou liggen in de handen van hen, die door traditie en ervaring daarvoor het meest geschikt zijn, vooral omdat het hier zeer vaak gaat om zeer moeilijke en gecompliceerde gevallen.

Door de mogelijkheid van uitbreiding van de normale colleges met plaatsvervangers zal het gevaar van opstopping en van grote vertraging kunnen worden voorkomen, althans tot een minimum gereduceerd kunnen worden.

Voorts vraag ik mij zeer ernstig af, of het wel verantwoord is om in deze zaken, die zowel feitelijk als juridisch uitermate gecompliceerd kunnen zijn en waarbij zulke zware straffen, en met name de onherstelbare doodstraf kunnen worden opgelegd, de berechting aan één feitelijke instantie en dus zonder beroep over te laten. Zo ooit, dan zijn, naar het mij voorkomt, hier twee feitelijke instanties per se noodzakelijk. Ik moet toegeven, dat, zoals de Regering ook al zegt, dit aan een snelle afdoening afbreuk zal kunnen doen, maar ik geloof, dat het bezwaar niet op kan wegen tegen de bezwaren, die kleven aan het systeem, waarbij slechts één feitelijke instantie wordt ingeschakeld.

Mijnheer de Voorzitter! Nog een enkele opmerking met betrekking tot de artikelen.

Ik begrijp, dat de termijn van de inverzekeringstelling, waarover artikel 22 van het ontwerp spreekt, aanmerkelijk langer zal moeten zijn dan nu in het commune recht is toegestaan, maar het lijkt mij toch, dat de sprong van twee dagen inverzekeringstelling naar een heel jaar wel uitermate groot is. Wij mogen niet vergeten, dat ook de voorlopige hechtenis

zeer, zeer veel ellende met zich brengt, het gemis van de vrijheid, het gescheiden zijn van zijn gezin en bovenal de onzekerheid.

Mij dunkt, dat een termijn van b.v. 3 maanden toch wel voldoende speling laat.

Wat artikel II, lid 3, betreft, Mijnheer de Voorzitter, hier wordt, naar mijn mening, een veel te grote macht toegekend aan de Minister van Justitie. Liever zou ik zien, dat de Staten-Generaal hierin zouden meespreken. Als deze tekst in 1947 van kracht zou zijn geweest, had de Minister kunnen construeren, dat het met het oog op de veiligheid van de Staat geboden zou zijn geweest, in verband met de internationale spanningen, de politieke delinquenten naar b.v. Nieuw-Guinea te transporteren. Ik meen, dat, wanneer de toestanden werkelijk zo dreigend worden, als het lid hier aangeeft, men beter kan teruggrijpen op het Staatsnoodrecht dan nu de Staten-Generaal bij zulk een verstrekkende beslissing bij voorbaat uit te sluiten.

De heer Van der Feltz: Mijnheer de Voorzitter! De tweede wereldoorlog, die na een vreedstijd van meer dan 100 jaar ons land in Europa in de oorlog heeft gestort, heeft ons op velerlei gebied volkomen overvallen.

Ook op het gebied van het strafrecht was dit het geval en zo bracht dit mee, dat er een reeks van feiten plaats vond, die naar aller mening zeer ernstige vergrijpen waren tegen het Nederlandse volk, maar die toch niet vielen onder bij de wet strafbaar gestelde feiten. Had men zich toen gehouden aan de aloude rechtsregel „nulla poena sine praevia lege poenali”, dan waren vele feiten, die door allen gevoeld werden als hoogst ernstige strafbare feiten, ongestraft gebleven.

Met vrijwel aller instemming heeft men toen al die ernstige feiten achteraf strafbaar verklaard, omdat men gevoelde, dat in deze ernstige lacune in onze strafwet moest worden voorzien. De omstandigheden wetzigden dit, maar het was toch een in beginsel zeer onjuiste wijze van wetgeving.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, is deze Regering te prijzen, dat zij met dit wetsontwerp tot vaststelling van het oorlogsstrafrecht een herhaling van het gebeurde tracht te voorkomen. Maar ik moet de Regering ook weer toegeven, dat ook deze regeling niet volledig kan zijn en dat, wanneer wij, wat God verhoede, weer in de toestand zouden komen van 1940—1945, stellig zou blijken, dat er zich weer allerlei gevallen zouden voordoen, die men nu niet kan voorzien, maar die dan ook weer achteraf strafbaar zouden moeten worden gesteld.

Met de Regering is het mij niet duidelijk, hoe in het Voorlopig Verslag sommige leden van mening kunnen zijn, dat dit wetsontwerp in het bijzonder tegen communistische groepen der bevolking is gericht. Hier worden feiten strafbaar gesteld, die als ernstige vergrijpen tegen het Nederlandse volk worden beschouwd. Ieder, die deze feiten pleegt, is strafbaar, onverschillig of hij communist is of niet. Het zijn van communist is geen element van het strafbare feit.

Zouden meer communisten dan niet-communisten de in dit wetsontwerp strafbare feiten plegen, dan is het terecht, dat zij daarvoor veroordeeld worden, maar dit ligt niet aan de strafbare feiten op zich zelf, maar aan hen zelf, wanneer zij deze strafbare feiten plegen. Dat is ook volkomen in overeenstemming met de rechtvaardigheid en het is onjuist en onwaarachtig te trachten door een onjuiste voorstelling van zaken ten onrechte op deze wet een odium van partijdigheid te willen leggen.

In de stukken wordt de vraag ter sprake gebracht, of niet een deel van de materie, die dit wetsontwerp regelt, internationaal moet worden geregeld. Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat de regeling van de internationale verhoudingen tussen de verschillende landen nog steeds in wording is en dat voorlopig nog niet een afsluitend geheel mag worden verwacht.

Daarom is de vraag, of naast internationale strafwetgeving ook nationale strafwetgeving met betrekking tot oorlogsmisdrijven nodig is, op het ogen-

blik slechts bevestigend te beantwoorden. Ik meen daarom, dat de Regering juist gedaan heeft in ieder geval voorlopig te komen tot een nationale regeling van het oorlogsstrafrecht, al kan misschien later door de ontwikkeling van het internationale strafrecht een wijziging van dit Nederlandse oorlogsstrafrecht noodzakelijk zijn, want vóór alles is het wenselijk, dat aan de tegenwoordige, in menig opzicht onbevredigende toestand een einde wordt gemaakt.

Naar aanleiding van een opmerking in het Voorlopig Verslag, dat de toepasselijkheid van het Nederlandse strafrecht op oorlogsmisdrijven door artikel 3, sub 1, wel zeer ver gaat, wordt in de Memorie van Antwoord toegegeven, dat dit inderdaad het geval is. Artikel 3, sub 1, zo zegt de Memorie van Antwoord, maakt de Nederlandse rechter bevoegd tot kennisneming van oorlogsmisdrijven, onverschillig door wie en waar deze zijn begaan, derhalve ook in de gevallen, waarin het misdrijf door een niet-Nederlander buiten Nederland is begaan in een oorlog, waarbij ons land geen partij is en waarbij geen Nederlands belang betrokken is.

Ik heb mij wel met enige verbazing afgevraagd, Mijnheer de Voorzitter, of deze regeling blijkens de Memorie van Antwoord niet al te ver gaat. Ik laat nu daar de vraag of de bevoegdheid van de Nederlandse rechter om van een oorlogsmisdrijf kennis te nemen ook niet aan de vervolgende ambtenaar de plicht oplegt deze zaak voor een Nederlandse rechter te brengen. Maar ik heb mij toch de volgende vraag gesteld.

Er heeft heel onlangs in Bolivia een Staatsgreep plaats gehad.

Een Staatsgreep is toch zeker burgeroorlog en volgens artikel 1, sub 3, is burgeroorlog onder oorlog begrepen. Zal nu een Boliviaan, die zich zou hebben schuldig gemaakt aan overtreding van artikel 8 of 9 van dit wetsontwerp, op grond van artikel 3, sub 1, door een Nederlandse rechter kunnen worden veroordeeld? Er zal dan nog een hiertoe competente rechter moeten worden aangewezen.

Ik zal gaarne van de Minister vernemen of artikel 3, sub 1, inderdaad zover gaat als ik het hier stel. Is dat juist, dan meen ik, dat het artikel te ver gaat en dat een beperking moet worden aangebracht in deze zin, dat voor de bevoegdheid van de Nederlandse rechter nodig is, dat een Nederlands belang, — dit begrip zo ruim mogelijk genomen — moet zijn gelaedeerd.

Wat de doodstraf betreft, die volgens dit wetsontwerp in bepaalde gevallen kan worden opgelegd, is het stellig een verbetering, dat men het element „dat de veiligheid van de Staat” de toepassing van de doodstraf moet eisen, heeft laten vallen. Ik zeg dit in tegenspraak tot het amendement van de afgevaardigde de heer Donker, waarop ik straks nog terugkom.

De ervaring van de laatste wereldoorlog heeft geleerd, dat in de situatie van ons land het zeer waarschijnlijk is, dat vele oorlogsmisdrijven, gedurende de oorlog gepleegd, eerst na de oorlog kunnen worden berecht. Ik geef daarom de Minister toe, dat men wel zal moeten komen tot zeer gewrongen redeneringen, wanneer men wil betogen, dat dan de veiligheid van de Staat de toepassing van de doodstraf nog vereist, tenzij men de preventieve werking van de doodstraf zou willen uitbreiden tot een volgende oorlog. Bovendien meen ik, Mijnheer de Voorzitter, dat niet de veiligheid van de Staat bij uitstek het element is, dat de toepasselijkheid van de doodstraf nodig maakt, maar wel de ernst van het misdrijf tegenover de volksgemeenschap op het tijdstip, waarop het feit wordt gepleegd, ongeacht het tijdstip van de berechting. Natuurlijk komt hierin ook de vergeldingsgedachte tot uiting. De ernst van het feit in het licht van de omstandigheden is zo groot, dat deze feiten met de doodstraf moeten kunnen worden vergolden. Ik geloof, dat de Minister het hiermee wel eens is, want ik heb deze Minister meermalen horen zeggen, ook weer in de Memorie van Antwoord, dat hij de vergeldingsgedachte aanvaardt en dat principieel de Overheid het recht toekomt om zo nodig de doodstraf te kunnen opleggen. Maar de Minister maakt er zich wel wat gemakkelijk vanaf, wanneer hij in de Memorie van Antwoord verklaart, dat naar zijn mening de commune

misdrijven van aard en omvang zoveel minder ernstig zijn dan in geval van oorlog en bezetting mogelijke misdrijven, dat de doodstraf voor commune misdrijven als adaequate straf niet in aanmerking komt. Is dit juist, Mijnheer de Voorzitter?

In de couranten van Februari van dit jaar hebben wij kunnen lezen van een strafgeding, aanhangig voor het gerecht in Poitiers in Frankrijk en dat thans nog nader wordt onderzocht.

In dat geding wordt een zekere madame Marie Besnard er van beschuldigd van Augustus 1936 tot Januari 1949 elf mensen, onder wie haar man, haar ouders en haar schoonouders, door middel van arsenicum uit de weg te hebben geruimd. Indien dit feit juist mocht zijn, vindt u dan, Mijnheer de Voorzitter, en ook de Minister, dit commune misdrijf zoveel minder ernstig dan wanneer iemand in oorlogstijd zich schuldig maakt aan schending van gebruiken van de oorlog, indien het feit misbruik inhoudt van militaire onderscheidingsteken van de tegenpartij (artikel 8, 3, sub 7, in dit wetsontwerp), welk laatste feit met de doodstraf kan worden gestraft.

Ik wil hier geen debat ontketenen over de doodstraf, waar, naar ik meen, iedereen het er over eens is, dat bij het oorlogsstrafrecht oplegging van de doodstraf mogelijk moet zijn.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ofschoon de Minister, naar ik meen, evenals ik zelf, op het standpunt staat, dat in beginsel aan de Overheid het recht toekomt om, indien noodzakelijk, de doodstraf te kunnen opleggen, heb ik toch gemeend door een voorbeeld te moeten aantonen, dat de Minister zich ten onrechte beroept op de mindere ernst van de commune delicten om in het commune strafrecht de doodstraf niet in te voeren.

Deze kwestie is nu niet aan de orde, maar op dit punt staan de meningen op principiële gronden scherp tegenover elkaar en daarom meende ik goed te doen de Minister nog eens te wijzen op de consequenties van zijn principes, die ook de mijne zijn en die meebrengen, dat in ernstige zaken als van madame Besnard, als zij schuldig mocht zijn, de Overheid de mogelijkheid moet hebben de doodstraf op te leggen.

De laatste beschouwingen, die op grond van dit wetsontwerp en de gewisselde stukken eigenlijk niet aan de orde zijn, hebben echter toch een zekere actualiteit gekregen door het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Donker.

Daardoor worden wij gedwongen ons rekenschap te geven van de vraag hoe de Overheid staat tegenover het misdrijf in het algemeen. Is de taak van de Overheid tegenover de misdadiger die van een politieagent, die ter bescherming van de maatschappij een straf oplegt om de misdadiger korte of lange tijd onschadelijk te maken, in de hoop tevens om door de preventieve werking van deze strafoplegging te voorkomen, dat anderen een strafbaar feit plegen? Of heeft de taak van de Overheid ook een morele kant, in die zin, dat zij de misdadiger ter vergelding van de daad, die hij heeft misdreven, een straf oplegt, alleen reeds om hem daarvoor te doen boeten, zelfs wanneer in een bepaald geval de veiligheid van de maatschappij dit niet bepaald nodig maakt.

Begrijp ik nu het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Donker goed, dan komt daar, meen ik, in tot uiting, dat hij meent, dat de taak van de Overheid is de beveiliging, de verdediging van de maatschappij door middel van het opleggen van straf, niet meer en ook niet minder. Maar dan betekent dit amendement practisch, dat, wanneer de berechting van misdrijven, waarop de doodstraf gesteld is, plaats heeft na de oorlog, nimmer de doodstraf kan worden opgelegd.

Behalve dat hier in het geheel geen rekening wordt gehouden met het element der vergelding, ligt hierin toch een onrechtvaardigheid tegenover hen, die volkomen hetzelfde feit hebben gepleegd gedurende de oorlog en aan wie de doodstraf is opgelegd, omdat hun berechting eerder, nl. gedurende de oorlog, heeft plaats gevonden. De ernst van een feit en de gezindheid van de dader hebben toch niets te maken met de tijd van berechting.

Ik kan ook niet inzien, dat het voor de toepassing zo'n enorm verschil maakt of de rechter oordeelt, dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij de toepassing eist.

Ik geef toe, dat de veiligheid van de maatschappij iets ruimer is, al zullen bij de toepassing beide begrippen als regel samenvallen.

Maar ik meen, dat het in de praktijk eigenlijk altijd wel zó zal zijn, dat bij de berechting van oorlogsmisdrijven, wanneer de oorlog eenmaal voorbij is, noch de veiligheid van de Staat, noch de veiligheid van de maatschappij de oplegging van de doodstraf noodzakelijk maakt.

De aanneming van dit amendement zou dus in feite betekenen, dat verschil in de tijd der berechting zou medebrengen verschil van bestraffing in die zin, dat bij berechting gedurende de oorlog de doodstraf kan worden opgelegd, terwijl bij berechting na de oorlog van hetzelfde feit en zelfs van ernstiger feiten de doodstraf practisch nimmer zou kunnen worden opgelegd.

Ik begrijp heel goed, Mijnheer de Voorzitter, dat het feit, dat een misdrijf vóór of na de oorlog wordt berecht, door psychologische instelling van de rechter, invloed zal uitoefenen op de straf, die zal worden opgelegd, maar ik acht het volkomen onjuist en onrechtvaardig, indien reeds in de wet wordt vastgelegd, dat er verschil moet zijn in de strafoplegging naar aanleiding van het tijdstip der berechting, want daar komt in wezen de strekking van het amendement op neer.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, zal ik, indien de geachte afgevaardigde mij niet nog overtuigt van de juistheid van zijn zienswijze, mijn stem niet kunnen geven aan dit amendement.

Om geen misverstand te verwekken, wil ik hier nog aan toevoegen, dat ik, naast de vergeldingsgedachte, die bij de doodstraf tot uiting moet komen, toch in het strafrecht de verbeteringsgedachte erken en de gedachte van de beveiliging van de maatschappij. Ik geloof, dat in de praktijk deze 3 beginselen enigszins door elkaar heen lopen.

De vraag wat de berechtiging zal moeten zijn, heeft aanleiding gegeven tot een breedvoerige gedachtenwisseling. Verschillende systemen werden daarbij besproken.

Naar mijn mening heeft de Regering daarbij het beste of beter gezegd, maar dat is dan niet boos bedoeld, het minst slechte systeem gekozen. Ik zeg minst slechte, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik op zich zelf er wel enig bezwaar tegen heb, dat in oorlogstijd burgers door de militaire rechter zullen worden berecht en dat, Mijnheer de Voorzitter, — en dat is nu het merkwaardige — om dezelfde redenen, waarom de Minister er geen bezwaar tegen heeft.

De Minister zegt nl. in de Memorie van Antwoord, dat verwacht mag worden, dat in geval van oorlog de militaire rechter meer dan de civiele rechter rekening zal houden met de speciale behoeften van de oorlogvoering en met de noden, waarin de Staat op dat moment verkeert.

Ik ben het hiermede geheel eens, Mijnheer de Voorzitter, maar in tegenstelling met de Minister trek ik daaruit de conclusie, dat er juist om die reden gevaar bestaat voor geringere objectiviteit van de militaire rechter ten opzichte van de persoonlijke belangen van een verdachte. Maar al ben ik dan niet volkomen gerust, toch kan ik niet ontkennen, mede op grond van de verschillende argumenten, door de Minister aangevoerd, dat ik de regeling van de militaire rechter in oorlogstijd zowel over burgers en militairen toch de best mogelijke oplossing vind.

Wat betreft de berechting der oorlogsmisdrijven in de periode na een oorlog en na een bezetting van het gehele grondgebied of een gedeelte daarvan, heeft de Minister de keuze gedaan voor bijzondere rechtbanken.

Ik heb mij de vraag gesteld, of in de periode na de oorlog het militaire element bij deze rechtspraak nog wel zo overwegend is, dat een millitaire rechter absoluut noodzakelijk is. Maar ik heb daartegen toch geen bezwaar en moet ook toegeven, dat de aanwezigheid van een militair als rechter in meerdere gevallen voor een juiste waardering zijn nut kan hebben.

Maar waar ik geheel mee accoord ga, dat is met de instelling van bijzondere rechtbanken inplaats van de gewone burgerlijke rechter. Ik deel grotendeels de argumenten van de Minister, maar ik zou het nog wat nader willen accentueren, omdat ik in gedachten jarenlang met deze kwestie ben bezig geweest. Gedurende de bezetting heb ik, dank zij onze bezetters, een vacantie gehad van 3½ jaar en ik was toen zeer bezet met de vraag, wat er na de bevrijding zou moeten gebeuren met al diegenen, die toen op enige wijze de bezetters ter wille waren.

Ik vind mijn overdenkingen van toen voor mij belangrijk, omdat ik toen midden in de kwestie zat, terwijl wij nu meer theoretisch achteraf de zaak beschouwen.

Ik had toen de indruk, dat er ontzaglijk veel zaken behandeld zouden moeten worden en dat die snel moesten worden afgehandeld. Gebeurde dit niet, dan bestond het gevaar, dat er onrust onder het volk zou ontstaan. Daar kwam nog bij, dat ik meende — en ik meen dit nog —, dat veel geheel met de bezetter niet openlijk, maar binnenskamers gebeurde en dat het dikwijls uiterst moeilijk zou zijn, het wettig bewijs te leveren.

Men moet bij veroordeling natuurlijk overtuigd zijn van de schuld, maar het zou, zo meende ik, weleens meermalen nodig kunnen zijn, dat men min of meer de hand lichtte met het wettig bewijs en veroordeelde op een zeker aanvoelen van de schuld van de verdachte. Voor dit werk, dat misschien wel een beetje zal zijn zich er maar doorheenslaan, was, naar ik meende — en ik meen dit nog — de rechterlijke macht minder geschikt.

Mijnheer de Voorzitter! Het is bekend, dat ik grote bewondering heb voor het werk van onze rechterlijke macht. De Minister van Justitie heeft mij dit onlangs op zachte manier verweten, maar toch blijf ik bij mijn mening.

Het werk van onze rechterlijke macht — en ik denk nu in het bijzonder aan haar strafrechtelijke taak — geschiedt met veel bekwaamheid, met grote toewijding, met veel voorzichtigheid, terwijl men zich ook bij het bewijs angstvallig houdt aan de wettelijke bewijsmiddelen. Daardoor heeft onze rechterlijke macht zo'n goede reputatie en hebben in ons land, naar mijn vaste overtuiging, ook geen veroordelingen van onschuldigen plaats.

Maar deze degelijkheid, deze soliditeit brengt mede, dat onze rechterlijke macht niet zo geschikt is, wanneer men in een noodtoestand verkeert, zoals na de tweede wereldoorlog, wat zich na een nieuwe oorlog stellig weer zou herhalen, ondanks de wet, die wij nu maken. Men zit overkropt met zaken, waar men, het koste wat het wil, doorheen moet, hoe dan ook en op welke wijze ook.

Daarvoor is onze rechterlijke macht, die zich gebonden voelt aan de voorgeschreven formaliteiten, minder geschikt. Zij is, en dat strekt haar tot eer, daarvoor veel te degelijk. Dat kan beter een tijdelijke bijzondere rechtbank doen, zoals wij die hebben gehad na de bevrijding, die het dan maar eens iets minder degelijk moet doen.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat er dan het gevaar bestaat, dat er weleens onrecht kan worden gepleegd en ik ben overtuigd, dat er ook na de bevrijding meermalen onrecht is gepleegd. Ik ben de eerste om dit zeer ernstig te betreuren, maar ik vergeet daarbij toch niet, dat, doordat er toen misschien wel wat overdreven krachtig is opgetreden, wij bewaard zijn gebleven voor de bijtjesdag, waarvoor wij gedurende de bezetting zo bang waren en wat nog veel erger zou zijn geweest.

Om al deze redenen kan ik het toejuichen, dat de Minister van mening is, dat de berechting van deze gevallen van oorlogsstrafrecht moet geschieden door bijzondere rechtbanken en niet door de gewone burgerlijke rechter, waarbij natuurlijk het feit, dat ook uit de rechterlijke macht rechters voor de bijzondere rechtbanken benoemd zullen worden, een waarborg is voor een zo goed mogelijke rechtspraak.

Los van deze opmerkingen meen ik, dat wij in dit wetsontwerp een niet onverdienstelijke regeling hebben van het oorlogsstrafrecht, waarmee ik gaarne mijn instemming betuig.

De heer **Stokvis**: Mijnheer de Voorzitter! De voornaamste rechtvaardigingsgrond voor de in dit wetsontwerp gegeven voorzieningen van materieel oorlogsstrafrecht zou liggen in het verlangen ten deze uit te sluiten hernieuwde terzijdestelling in de toekomst van het klassieke rechtsbeginsel, kernachtig geformuleerd in het eerste lid van het eerste artikel van het Wetboek van Strafrecht, bepalende, dat geen feit strafbaar is dan uit kracht van een daaraan voorafgegaan wettelijk voorschrift. Het oude adagium „Nulla poena sine praevia lege poenali” werd door de nationaal-socialistische regeerders van Hitler-Duitsland met één pennestreek geëlimineerd. De Londense besluitwetgever zag zich genoopt, onder afwijking van artikel 1 Wetboek van Strafrecht en van artikel 4 Wet houdende Algemene Bepalingen der Wetgeving van het Koninkrijk, dezelfde weg te bewandelen. Ieder rechtgeaard jurist heeft dit met bezorgdheid moeten gadeslaan. Want in de rechtsstaat is het een simpele eis van legislatief behoren, dat wettelijke strafbaarstelling voorafgaat aan strafbaarheid!

De voldoening van hen, die mochten gemeend hebben, dat op dit stuk de individuele rechtszekerheid van de burger, ondubbelzinnig verankerd in de beide genoemde wetsartikelen, door de ter tafel liggende regelingen, nu definitief zal zijn gewaarborgd, is ongefundeerd. De totstandkoming van de voorgedragen wet zal geenszins beletten, dat met betrekking tot de daarin behandelde materie door een toekomstige wetgever toch weder a posteriori strafbepalingen worden uitgevaardigd ter zake reeds gepleegde, ten tijde van het begaan niet met straf bedreigde feiten. Aan het slot der algemene beschouwingen in de Memorie van Toelichting erkent de Regering, dat, „indien de nood hem daartoe dwingt”, de latere wetgever ongehinderd tot hernieuwde schending van het „nulla poena sine lege” zal overgaan! Principieel brengt dit wetsontwerp ons dus niet verder.

Mede in dit licht is het duidelijk, dat, wie scherpe conflicten met zijn juridisch geweten wil vermijden, niet zal kunnen nalaten, nauwgezet te onderzoeken of op zich zelf de thans geprojecteerde bepalingen materieel en formeel de persoonlijke rechtsveiligheid voldoende eerbiedigen. Want vooral hierom gaat het ten deze. De Staatsgemeenschap — Hitler en Gerbrandy hebben het ons geleerd — helpt zich zelf door strafbaarstelling achteraf. Maar de individuele burger moet beschermd worden tegen zich op hem concentrerende repressie door een samenstel van normen en strafsancities, anterior aan de feiten, waarop deze zien, doch daarbij rechtvaardig en waarborgen biedend tegen willekeur en misbruik van macht; de rechten van de individuele burger moeten verzekerd zijn door strikte voorzieningen betreffende zijn plaats in een redelijk strafproces. Welnu, wie objectief en met oordeel des onderscheids dit wetsontwerp, dat de rechtszekerheid heet te willen dienen, analyseert, zal tot de slotsom komen, dat het de rechtszekerheid, dat het de eerste beginselen der materiële en formele gerechtigheid ontmant.

Men hoeft niet lang te zoeken om argumenten te vinden, waarmede dit is te bewijzen.

De speciale, extra-stringente en met extra-verscherpte strafsancities toegepaste bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht, die in talrijke opzichten diametraal afwijken van de regelingen van het burgerlijk strafrecht en strafprocesrecht, deze bepalingen, die naar de Memorie van Antwoord erkent, minder rechtswaarborgen geven, dan in normale tijden plegen te worden in acht genomen en aan de Staat exorbitante bevoegdheden toekennen, gelden naar de opzet van het ontwerp niet uitsluitend in geval van een feitelijk uitgebroken oorlog, daaronder begrepen burgeroorlog. In geval van een niet als oorlog aan te merken gewapend conflict, waarbij Nederland „ter individuele of collectieve zelfverdediging” of zelfs reeds „tot „herstel van internationale orde en veiligheid” betrokken is, practisch in vredetijd derhalve, zoals op dit ogenblik tijdens het Korea-conflict, verkrijgen — mirabile dictu! — de artikelen 4—9 der Wet automatisch en onmiddellijk rechtskracht. Bovendien kunnen alsdan, zonder nadere interventie van de wetgever, met een algemene maatregel van bestuur, bij wege

van de in artikel 1, lid 2, omschreven delegatie, door de Kroon alle verdere of, te harer keuze, sommige voorschriften van de Wet Oorlogsstrafrecht in werking worden gesteld. Iedere preventieve controle van de zijde van de Volksvertegenwoordiging ontbreekt dus hier. Dit laatste is te opmerkelijker, omdat er in de beoogde situatie als regel geen sprake zal zijn van onverwijde spoed, die een, trouwens slechts gering uitstel brengend optreden van de normale wetgever, ongewenst zou kunnen doen schijnen! Dat met deze gang van zaken de rechtszekerheid niet is gediend, vordert geen betoog. Aanvaardbaar zou slechts zijn, dat in de ten deze bedoelde omstandigheden door de wet het oorlogsstrafrecht toepasselijk werd verklaard, geheel of ten dele, en zonder dat ten aanzien van de artikelen 4—9 een uitzondering werd gemaakt, op de wijze als het wetsontwerp voorstelt. Men kan zich overigens met reden afvragen welke bijzondere, om met de Memorie van Toelichting te spreken „snelle en afdoende repressie” de bescherming der Nederlandse Staatsgemeenschap eist in een geval van feitelijke oorlogshandelingen op duizenden mijlen afstands van onze landsgrenzen, gelijk in het conflict-Korea! Bestaat er onder de aan de formulering van artikel 1, lid 2, beantwoordende omstandigheden van dit moment aan een Wet Oorlogsstrafrecht ook slechts de geringste behoefte? Geen nuchter denkend mens en zeker geen onbevooroordeeld jurist zal die vraag anders dan ontkennend beantwoorden. Niettemin wordt hier zonder schroom de weg geopend tot quasi-legaal, in wezen arbitrair Overheidsingrijpen. Men realiseer zich, dat, zodra het hier besproken wetsontwerp in het *Staatsblad* zal zijn gepubliceerd, de Kroon zal gerechtigd zijn een aantal bepalingen van de Wet Oorlogsstrafrecht te doen vigeren, terwijl de artikelen 4—9 reeds terstond zullen gelden. In de Memorie van Antwoord erkent de Regering, dat inderdaad het Korea-conflict een conflict is als in artikel 1, tweede lid, bedoeld. Zij voegt daaraan toe, dat het niet de bedoeling is de wet in geval van „een dergelijk beperkt en geïsoleerd conflict” van toepassing te verklaren. Deze mededeling van twee op het punt van vertrekken staande Ministers, die, hun portefeuille onder de arm, bij het verlaten van hun departementaal schip, op de valreep, ons nog enkele geruststellende woorden toeroepen, mist natuurlijk elke reële betekenis. Waarop het aankomt, is, dat de duidelijke bewoordingen der wet de artikelen 4—9 in ieder geval in werking stellen en toepasselijkverklaring mogelijk maken van de overige ontworpen bepalingen, óók bij het Korea-conflict, óók bij het ontstaan van een soortgelijk conflict. Waarop het aankomt, is, dat de formulering der wet ruimte biedt voor onmiddellijke gehoorzaamheid, wanneer overzeese opdrachtgevers, in het belang der Pax Americana, inwerkingtreding van het Oorlogsstrafrecht eisen. Dat de bepaling van artikel 1, lid 2, dan ook mede, en wellicht zelfs vooral ziet op het Korea-conflict, is in het licht hiervan minder onwaarschijnlijk dan de Memorie van Antwoord wil suggereren.

Toont het tot dusver aangevoerde reeds een ernstig te kort schieten in respect voor de rechtszekerheid, de uitwerking van de aan het nieuwe oorlogsstrafrecht ten grondslag liggende beginselen geeft van een zelfde instelling blijk. Met name is dat het geval bij wat men het kernartikel van het materieelrechtelijke deel van het wetsontwerp zou kunnen noemen: artikel 8. Hierin wordt strafbaar gesteld het plegen van een reeks van feiten, opleverende „schending van de wetten en gebruiken van de oorlog”. Hetgeen onmiddellijk treft, is het ontbreken van het opzetelement in de wettelijke omschrijving van de ten deze bedoelde, deels hoogst ernstige en met de doodstraf bedreigde oorlogsmisdrijven. Dit betekent, dat, evenals ten aanzien van de in ons recht bekende overtredingen, die in principe geen belangrijk karakter dragen, een minimum van schuld voor veroordeling zal voldoende zijn. Het mag volkomen onjuist heten in dit opzicht de meest en de minst strafwaardige feiten op één lijn te stellen! De rechter is nu, ten detrimente van de rechtszekerheid, geheel vrij om te bepalen, welke mate van schuld bij de dader voor diens veroordeling voldoende is. Niets dwingt de rechter om eerst in geval van grove schuld strafbaarheid aan te nemen.

Sommige rechters zullen dat mogelijk doen, anderen zullen zich reeds met een geringe of zelfs zéér geringe mate van schuld tevreden stellen. Ook de rechtsgelijkheid komt aldus onvermijdelijk in het gedrang. De Memorie van Toelichting tracht het ontbreken van een uitdrukkelijke schuldvorm met een gevoelsargument te verontschuldigen; het zou onbevredigend zijn, dat de dader niet strafbaar ware, indien hij de geschonden norm niet kende, doch dit laatste te wijten is aan grove onverschilligheid. Ik onderstreep het woord „grove”. Dat slechts verwijtbare grove schuld tot een veroordeling kan leiden, blijkt uit de bewoordingen der wet in genen dele. Waar men in een Memorie van Toelichting neergelegde bedoeling de rechter, die slechts de wet heeft in acht te nemen, niet bindt, zal er in foro invoege als ik stelde, algehele vrijheid van appreciatie zijn! Met als gevolg: rechtsonzekerheid, willekeur, rechtsongelijkheid. Een juiste oplossing zou zijn geweest die, waarin primair strafbaar werd gesteld het opzettelijk overtreden van de norm, en daarnaast, als minder strafwaardig schuld delict, overtreding van de norm, terwijl het aan de schuld van de dader te wijten was, dat hij deze norm niet kende. Weliswaar moet ook dit laatste geval de rechter uitmaken welke mate van schuld bij de verdachte aanwezig is, maar in overeenstemming met wat reeds sedert jaren in ons commune strafrecht geldt, zou zijn te verwachten, dat de voor strafbaarheid vereiste mate van schuld niet te laag zou worden gesteld. In elk geval zou de berechting van deze schuld delicten niet tot meer of tot aanmerkelijk meer moeilijkheden aanleiding geven dan die van de commune.

In nog een ander zeer gewichtig opzicht doet artikel 8 van het wetsontwerp afbreuk aan de rechtszekerheid. Het artikel omschrijft niet feitelijke strafbare handelingen, maar volstaat met een verwijzing naar de wetten en de geschreven en ongeschreven gebruiken van de oorlog. De inhoud van deze laatste gebruiken — de ongeschrevene dus — staat in genen dele vast en is aan wijziging onderhevig. De vaagheid, waarmede hier de desbetreffende oorlogsmisdrijven zijn omschreven, is onaanvaardbaar, omdat die vaagheid de facto betekent: poena sine lege. De Memorie van Antwoord meent, dat „men volkenrechtelijk kan nagaan welke rechten en verplichtingen oorlogvoerende mogendheden en haar militairen tegenover de vijand hebben”. M.a.w. men verlangt van de verdachte, dat hij, alvorens zijn strafbare feiten te plegen, een volkenrechtelijke studie zal hebben gemaakt. Of wel, en dat is nog erger, men stelt de fictie, dat hij het volkenrecht kent op de voet van het adagium „*ius vigilantibus scriptum*”. Dit „*ius*” echter is, waar het de ongeschreven oorlogsgebruiken betreft, juist in het geheel niet „*scriptum*”! Zo voert de toepassing van dit artikel 8 onherroepelijk tot een luguber juridisch spel met de verdachte, wiens hoofd hier in het geding kan staan. Wie zich dit voor ogen stelt, zal zich er van onthouden over de artikel 8 en 9, voor welke laatste bepaling hetzelfde geldt, te juichen. Een bevredigende regeling van de repressie der desbetreffende oorlogsmisdrijven zou uitsluitend te vinden zijn geweest in een systeem, waarbij die delicten nauwkeurig stuk voor stuk en limitatief in de wet zelf werden omschreven, met zorgvuldig gespecificeerde strafposities. Ik erken, dat langs deze weg volledigheid niet zou zijn bereikt, doch wel, en dat is niet minder important, een bevredigende rechtszekerheid. De Memorie van Toelichting voert aan, dat het zuiverder is in de wet te volstaan met een verwijzing naar verdragsinhouden en gewoonterecht en de rechter vrij te laten in het onderzoek in hoever de wetten en gebruiken van de oorlog in het gegeven geval zijn geschonden. Aan de verdachte, aan de vraag of het de verdachte bekend was of kon zijn, dat hij die wetten en gebruiken schond, wordt geen woord gewijd. Dit wijst in de richting van de gevaarlijke gedachtengang, dat het materiële feit der schending van het geschreven of ongeschreven oorlogsrecht voor de strafbaarheid van de betrokkene, beslissend is.

Bij de vermindering der rechtszekerheid, neergelegd in artikel 10 van het wetsontwerp, zal ik niet stilstaan. Ik kan mij daarmede verenigen, te

gereder, waar tegenover het wegvallen der artikelen 42 en 43 W. v. S. staat, dat artikel 40 van dat wetboek van kracht blijft.

Ik kom thans tot het formeelrechtelijke deel van het wetsontwerp. In principe aanvaardt dit het stelsel, dat de berechting van de delicten, waarop de wet ziet, onverschillig of deze zijn begaan door militairen of burgers, toekomt aan de militaire rechter. Dit is altijd het geval ten aanzien van berechting tijdens de duur van de feitelijke oorlog; vindt de vervolging van een misdrijf, als in artikel 1 bedoeld, plaats na een vijandelijke bezetting, dan zijn in beginsel bijzondere rechtbanken en een bijzonder hooggerichtshof competent, tenzij de Kroon de militaire rechter bevoegd wenst te laten blijven. Na afloop van feitelijke oorlogshandelingen zonder dat er een bezetting is geweest, berecht de militaire rechter, tenzij de Kroon de bijzondere gerechten inschakelt.

Met de opvatting, dat de voorgestelde regeling niet ongrondwettelijk is, kan ik mij verenigen. Mijn bezwaren zijn van andere aard. In de eerste plaats acht ik onjuist de delegaties, neergelegd in de leden 3, 4 en 5 van artikel 12, waarbij de Kroon de bevoegdheid verkrijgt niet alleen om de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten te regelen, doch ook om de instelling van zodanige gerechten hetzij geheel achterwege te laten, hetzij uit te breiden tot andere gevallen dan in lid 2 omschreven. In ieder geval zouden de delegaties van lid 4 en lid 5 moeten worden vervangen door wettelijke regelingen. Het betreft hier ingrijpende zaken, die niet zonder inmenging van de Volksvertegenwoordiging bij enkel decreet mogen worden afgedaan. Spoed zal inderdaad zeer gewenst zijn, het tot stand komen van een eenvoudige wet, als hier vereist, behoeft echter niet veel tijd te vorderen.

Er is intussen meer! De opdracht aan de militaire rechter van rechtspraak over burgers stuit bij mij op ernstige weerstand. In het verleden heeft de militaire rechtspraak meer ruimte gelaten voor twijfel aan haar objectiviteit, dan die van de burgerlijke rechter! A fortiori kan zodanige twijfel rijzen, indien het geldt een berechting door militairen niet van militairen, doch van burgers. Terecht erkent de Memorie van Toelichting op blz. 12, dat aan de militaire jurisdictie inhaerent zijn „afwijkingen van „de in normale tijden geldende rechtswaarborgen”, die niet meer gerechtvaardigd zijn na een bezetting. Dit onderstreept niet alleen de juistheid van mijn bezwaar ten deze, het stelt tevens de bepaling van artikel 12, lid 4, in een bedenkelijk licht. Het militair deskundige element, dat bij de berechting van bepaalde gevallen van betekenis kan zijn, treft men terecht aan in de geprojecteerde samenstelling van de bijzondere colleges.

Een belangrijk vraagstuk verband houdende met het probleem der individuele rechtszekerheid, is dat van het hoger beroep. In de artikelen 18 en 19 wordt het normale appèl uitgeschakeld en in stede daarvan de strafmaatscassatie ingesteld. Ik moet bekennen, dat aanvankelijk het ontbreken van een tweede feitelijke instantie bij mij een gevoel van onbehagen oproep. Na gezette overweging ben ik hiervan teruggekomen. Spoedige processuele afdoening is een factor van groot gewicht. Deze afhandeling zou vertraagd worden, indien een feitelijke appèlinstantie werd gegeven, in stede van de voorgestelde strafmaatscassatie.

Bij juiste toepassing van deze laatste kunnen de feitelijke kwesties, die zich in het te berechten geval voordoen, voldoende tot haar recht komen; ik herinner er aan, dat de cassatierechter een nieuwe instructie kan gelasten; voorts, dat de mogelijkheid van revisie blijft bestaan. Bedenkt men daarbij, dat te verwachten is, dat het besef, dat een normaal appèl niet bestaat, de rechter in eerste aanleg tot meer dan gewone voorzichtigheid bij het al dan niet schuldig verklaren zal manen, dan meen ik uiteindelijk, dat de artikelen 18 en 19 aan de rechtszekerheid geen afbreuk doen.

Ook in de realistisch bepaling van artikel 18, sub 1°, kan ik mij vinden. Mijnheer de Voorzitter! De door u beperkte spreektijd dwingt mij tot bekorting. Daarom nog slechts enkele opmerkingen. Hoogst bedenkelijk en eerder passend in een inquisitoir dan in een ultra-modern strafprocesrecht

is het voorschrift van artikel 22, houdende een buiteneffectstelling van de in artikel 58, lid 2, Wetboek van Strafvordering vastgelegde termijnen van verzekeringstelling. Het is bekend dat dit artikel 58, lid 2, de duur van verzekeringstelling limiteert tot twee dagen, bij noodzaak tot tweemaal twee dagen. Welnu, in het voorgestelde artikel 22 verkrijgt de Minister van Justitie de bevoegdheid om, indien hem dat nuttig of wenselijk voorkomt, verlenging van het bevel tot verzekeringstelling mogelijk te maken tot de maximale duur van 1 jaar. Eén jaar, waarin de betrokkene geen objectieve rechter ziet, één jaar, waarin hij is overgeleverd aan het bon vouloir van opsporingsambtenaren, één jaar, gedurende welke tijd hij geen enkel rechtsmiddel heeft om tegen de verzekeringstelling op te komen. Men zegt, dat het verleden heeft geleerd, dat drastische verlenging van de normale termijn van verzekeringstelling onvermijdelijk is. Is dat een acceptabele redenering? Inderdaad, wij hebben bij de berechting van de politieke delinquenten ervaren, dat in ernstige mate en gedurende lange tijd de organisatie van de berechting heeft gefaald. Maar is het juist er nu voetstoots van uit te gaan, dat men het in de toekomst niet beter zal kunnen doen? Op artikel 22 past slechts één kritiek: het spot met de rechtszekerheid!

Tot slot het nieuwvoorgestelde artikel 22a Wetboek van Strafrecht. Onder bijzondere omstandigheden is de Minister van Justitie bevoegd in het belang van de veiligheid van de Staat te bepalen, dat vrijheidsstraffen buiten het Rijk in Europa worden ten uitvoer gelegd. Voor deze ont-Nederlandsing van de executie, die onder de brede dekmantel van „het „belang van de veiligheid van de Staat” in ons recht wordt geïntroduceerd, kan ik geen goed woord opbrengen. Aan het feit, dat de overbrenging naar een plaats van detentie in het buitenland voor de betrokkene een zeer aanmerkelijke strafverzwaring kan betekenen, wordt zelfs niet gedacht. De veiligheid van de Staat heeft gesproken, *causa finita*. Door dit nieuwe voorschrift komt de rechtszekerheid van het van zijn vrijheid beroofde individu op schromelijke wijze in de knel. Men mag van geluk spreken, dat klaarblijkelijk door de samenstellers van dit wetsontwerp is vergeten om een analoge bepaling te construeren ten aanzien van hen, die in verzekering zijn gesteld of preventieve hechtenis in engere zin ondergaan.

Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen ik opmerkte, zal duidelijk maken, dat ik mij met dit wetsontwerp niet kan verenigen. Het verminkt de rechtsveiligheid van de Staatsburger, het ondermijnt het vertrouwen in de strafrechtspreek, het bekleedt de Overheid met nieuwe buitensporige macht tegenover het individu. Om al deze redenen is het voor mij onaanvaardbaar.

De vergadering wordt voor enkele minuten geschorst.

De vergadering wordt hervat.

De heer Mulderije, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag wel beginnen mij aan te sluiten bij de woorden van waardering, die door een van de geachte afgevaardigden gericht zijn aan het adres van de Commissie-Donner voor de belangrijke voorarbeid, die zij heeft willen verrichten voor de totstandbrenging van dit wetsontwerp. Maar de Regering wil ook dankzeggen aan de Kamer, dat zij bereid was dit wetsontwerp nog op haar overladen agenda te plaatsen, zodat het vóór het uiteengaan der Kamer kan worden behandeld en naar ik hoop ook in de Eerste Kamer straks zal kunnen worden afgehandeld. De materie wettigt dat ten volle.

Ik zeg aan de geachte afgevaardigden, die het woord hebben gevoerd, dank voor het feit, dat zij — behalve dan de geachte afgevaardigde de heer Stokvis — in het algemeen instemming met dit wetsontwerp hebben willen betuigen. Zij spraken van een delictomschrijving, die gelukkig, en van een geheel, dat als zodanig bruikbaar is.

Nu heeft de geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy enige vragen gesteld. In de eerste plaats merkt hij op, dat in het Besluit Buitengewoon Strafrecht het treden in krijgsdienst is gelijkgesteld met het treden in

enige Staats- of publiekrechtelijke dienst, een gelijkstelling, die in het onderhavige wetsontwerp niet is overgenomen. De geachte afgevaardigde heeft gevraagd of dit bewust niet gebeurd is.

Mijnheer de Voorzitter! Op deze vraag moet ik inderdaad bevestigend antwoorden, nl. dat die gelijkstelling met opzet niet is overgenomen. De zaak is nl. deze, dat zij onder bepaalde omstandigheden te ver zou gaan en ook niet nodig is, omdat degene, die in Staats- of publiekrechtelijke dienst bij de vijand treedt, met het gevolg, dat hij deze hulp verleent of de Staat benadeelt, met de dood kan worden gestraft ingevolge het nieuwe artikel 102 juncto 45 Wetboek van Militair Strafrecht.

Ik vertrouw, dat hiermede deze vraag voldoende zal zijn beantwoord.

In de tweede plaats vroeg de geachte afgevaardigde hoe het voortaan staan zal met het optreden tegen het doden van gijzelaars en in welk stadium het internationale strafrecht zich in dit opzicht bevindt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat het in het huidige stadium van ontwikkeling van het internationaal strafrecht al mogelijk is daarop een concreet en meer uitvoerig antwoord te geven. Het is inderdaad een vraag van oorlogsrecht of het geoorloofd is gijzelaars te nemen en eventueel ter dood te brengen; een vraag, die niet door een nationale wetgever tot oplossing zal kunnen worden gebracht. Zij kan aan de orde komen bij de toepassing van artikel 8 van het wetsontwerp, waarbij dus de rechter zal hebben te beslissen of een bepaald feit al dan niet moet worden beschouwd als op te leveren schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Hier zal de ontwikkeling van het internationale recht van betekenis zijn. Die ontwikkeling is in volle gang; door middel van de Conventies van Genève zullen, naar wij hopen, de volkeren komen tot een internationale code. Ook voor inschakeling van de International Law Commission vanwege de United Nations Organisation zullen deze ingewikkelde vragen hopelijk tot een oplossing komen. Een feit is, dat al in enige van deze conventies iets over gijzelaars opgenomen is.

Voorts brengt de geachte afgevaardigde ter sprake het belangrijke vraagstuk van de doodstraf, waarop ik nader terugkom.

Ter wille van de tijd zal ik mij strikt beperken tot de beantwoording van de gestelde vragen.

De heer De Haas heeft allereerst gesproken over de systematiek, die in dit wetsontwerp is gekozen. Het militair recht is niet een zelfstandig gedeelte, maar een bijzonder deel van het strafrecht, op de grondslagen waarvan wordt voortgebouwd. Het behoort dus een voorziening in te houden voor hetgeen de militaire belangen of de bijzondere omstandigheden, waarin de krijgsmacht of de bevolking verkeert, medebrengen. Vandaar dat een afzonderlijke wet betreffende het oorlogsstrafrecht met verschillende verwijzingen, voor zover nodig, aan de Regering het meest gewenste systeem is voorgekomen. In het Voorlopig Verslag is al opgemerkt, dat, ook wanneer men een ander systeem wenselijker zou oordelen, daaraan nu toch niet zou kunnen worden tegemoetgekomen, omdat dit belangrijke vertraging zou geven, die op het ogenblik uiterst ongewenst is te achten. Ook dan zou om een sluitend systeem te krijgen toch steeds nodig blijven een verwijzing naar het Wetboek van Militair Strafrecht en naar het Wetboek van Strafvordering, militair en gewoon. Het voordeel, dat wij nu hebben, is althans, dat thans de bepalingen, die voor het geval van oorlog afwijken van het commune strafrecht en van het Militair Strafrecht, in dit wetsontwerp gebundeld zijn. Men kan dus zeggen, dat de systematiek, zoals die door de Regering gekozen is, aanvaardbaar is.

De geachte afgevaardigde sprak voorts over de bepaling van artikel 1, lid 2, en over de daar voorgeschreven algemene maatregel van bestuur, waartegen ook de heer Stokvis bezwaar bleek te hebben. Ook had hij er bezwaar tegen, dat de opdracht aan de militaire rechter in omstandigheden ook burgers daarin begrijpt. De geachte afgevaardigde heeft gevraagd of dit niet gevaar van mindere objectiviteit opleverde, een bezwaar, dat de geachte afgevaardigde evenzeer ziet in de bijzondere rechtbanken

en in het bijzondere hooggerechtshof, zoals deze in dit wetsontwerp voorzien zijn. Hij vreesde in de toekomst weer het begrip politieke delinquenten te zullen ontmoeten, die een aparte klasse zouden gaan vormen.

Ik moge hierbij aantekenen, dat de geachte afgevaardigde de heer Van der Feltz zich bij het door het wetsontwerp gekozen systeem, wat de berechting betreft, wel wilde neerleggen.

Nu moet men wel bedenken, dat het hierbij gaat om een tijdelijke taak, in bijzondere omstandigheden, en om bepaalde strafbare feiten. Het betreft dus een criminaliteit van zeer bijzondere aard, welke dus evenzeer, wat het formele recht betreft, bijzondere voorschriften nodig maakt. Daarom meen ik, dat terecht in het ontwerp het stelsel is gekozen, dat geen hoger beroep kan worden ingesteld, omdat dit een te ingewikkelde procesgang geeft, in de plaats waarvan een uitgebreidere cassatiemogelijkheid is voorzien. Ook een berechting uitsluitend door burgerrechters, en wel de gewone colleges, eventueel aangevuld met deskundigen, zou een groot bezwaar hebben, omdat tenslotte toch in hoofdzaak moet worden goordeeld over oorlogscriminaliteit, en het zijn, zoals de geachte afgevaardigde de heer De Haas terecht opmerkte, veelal moeilijke en gecompliceerde zaken, waarvoor een zekere militairrechtelijke kennis nodig is. Het zou ook vrijwel met zekerheid zijn te zeggen, dat de gewone colleges de stroom van zaken, die men onder zulke omstandigheden verwachten moet, niet aan zouden kunnen, nog daargelaten, dat naast de administratieve krachten, die de rechter te zijner beschikking moet hebben, de technische hulp van griffies en bureaux voldoende zal moeten zijn om de rechter in staat te stellen zijn werk behoorlijk te doen.

De geachte afgevaardigde de heer De Haas vroeg nog: Is nu artikel 3, sub 1°, niet in strijd met het volkenrecht, gezien de ruime uitbreiding van de vervolgingsmogelijkheid? Ik moet op die vraag ontkennend antwoorden. De verdragen van Genève eisen integendeel, dat in de nationale wetgeving het universaliteitsbeginsel voor bepaalde oorlogsmisdrijven neergelegd wordt. Dat is dus veeleer een plicht, waaraan Nederland heeft te voldoen ingevolge de conventies.

Een bezwaar is ook geopperd, behalve tegen het feit, dat er geen hoger beroep mogelijk is — wat natuurlijk wel een zekere verzwakking van de rechtszekerheid geeft, al beoogt de ruimere cassatiemogelijkheid dit op te vangen — tegen artikel 22 van het ontwerp, en wel door de geachte afgevaardigde de heer De Haas, welk bezwaar, in schrillere kleuren, is herhaald door de geachte afgevaardigde de heer Stokvis. De laatste vroeg: Waar blijft gij nu met de rechtszekerheid? Inderdaad is de rechtszekerheid een belangrijk rechtsgoed, maar onder omstandigheden, als Staat en vrijheid van de burgers in gevaar zijn, zal men een deel van de waarborgen, waarmede wij vertrouwd zijn onder normale omstandigheden en die wij allen hoogschatten, moeten opofferen. Artikel 22 van het wetsontwerp voorziet in de mogelijkheid van een inverzekeringstelling voor de duur van ten hoogste een jaar. Het is naar het oordeel van de Regering zeer beslist noodzakelijk, dat deze bepaling in het wetsontwerp wordt opgenomen, al is het dan een typisch voorbeeld van de opoffering van de waarborgen, waarop ik zojuist doelde. De ervaring heeft immers geleerd, zoals in de Memorie van Toelichting op blz. 15 is uiteengezet ¹⁾, dat onder omstandigheden bij massale detentie de rechtspleging van bepaalde formaliteiten met betrekking tot de voorlopige hechtenis ontlast moet worden, omdat de zaak anders spaak zou lopen. Althans enige waarborg is, dat buiten dat jaar niet mag worden gegaan, ook niet met de mogelijkheid, zoals die in de artikelen 58 en 59 van het Wetboek van Strafrvordering is voorzien. Na dat jaar is het dus uit, tenzij er een nadere wettelijke voorziening nodig zou blijken en deze zou worden tot stand gebracht. Vergeleken met wat in de achter ons liggende jaren moest geschieden, is het ten minste een voordeel, dat men nu onder rustige omstandigheden dit probleem onder de ogen

¹⁾ Zie deze passage op blz. 431 v. hiervóór. [Red. M.R.T.]

kan zien, liever dan de kunstmiddelen toe te passen, die in de na-oorlogse jaren moesten worden te baat genomen om althans een uitweg te vinden voor de moeilijkheid van de grote massa delinquenten. Ik ben gesterkt in de mening, dat dit een verantwoord voorstel is, door de steun, die op blz. 2 van het Voorlopig Verslag al door een deel van de geachte afgevaardigden daaraan is gegeven ²⁾).

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Van der Feltz heeft een opmerking gewijd aan het universaliteitsbeginsel en daarbij, bij wijze van voorbeeld, gewezen op een voorval, dat zich in Bolivia voordeed. Hij heeft gevraagd: Zou nu met toepassing van artikel 3, sub 1°., een dergelijk feit hier kunnen worden vervolgd? Wij zullen bij de toepassing van dit wetsontwerp, dunkt mij, niet direct moeten denken aan gevallen van interne burgeroorlogsomstandigheden, maar feit is toch wel, dat de conventies, die nog hangende zijn, een mogelijkheid voorzien van overlevering van misdadigers, waarop het bij de Kamer hangende wetsontwerp 2511 betrekking heeft. In de desbetreffende conventie wordt in artikel 49 — de geachte afgevaardigde zal zich daarvan zelf op de hoogte kunnen stellen — een vervolgingsplicht, ingesteld met betrekking tot dergelijke delicten, onverschillig de nationaliteit van degene, die ze heeft gepleegd, zodat, afgezien van deze interne burgeroorlogsomstandigheden, inderdaad een mogelijkheid tot vervolging bestaat en onder omstandigheden verplicht is. Dit zal van het vaststellen en het ratificeren van de betreffende conventies afhangen. Het gaat inderdaad ver, maar dat berust nu eenmaal op de bijzondere omstandigheden, waarop dit ontwerp doelt, natuurlijk met de bedoeling, dat een misdadiger zo min mogelijk zijn verdiende straf zal ontgaan, waar ter wereld hij zich ook bevinden zou.

De geachte afgevaardigde de heer Stokvis heeft terecht gewezen op de wenselijkheid van handhaving van de regel, dat het strafrechtelijk voorschrift vooraf ga aan het te straffen feit. Mijns inziens geeft het onderhavige ontwerp er blijk van, dat de Regering op hetzelfde standpunt staat en zij dat zoveel mogelijk wenst te honoreren.

De geachte afgevaardigde heeft de vraag gesteld: Maar als men zich dan stelt op dat beginsel, blijkt dan uit het ontwerp, dat dit rechtsbeginsel gewaarborgd is? Hij heeft die vraag ontkennend beantwoord. Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide zoëven reeds, dat men zich in deze verhoudingen toch wat zal moeten losmaken van de waarborgen, waarvan wij onder normale omstandigheden willen uitgaan, omdat het voor het doel, dat dit ontwerp beoogt, nodig is, dat men wat opoffert. De algemene maatregel van bestuur, in artikel 1, lid 2, bedoeld en die daar wordt voorgesteld in plaats van een wet, beoogt zich aan te passen bij de internationale ontwikkeling op dit terrein. In hoofdzaak beoogt die algemene maatregel van bestuur in bepaalde gevallen formeel recht in te schakelen, nl. in het geval van een conflict als daar bedoeld, aangezien de artikelen 4 en 9, de nieuw geformuleerde oorlogsmisdrijven, in ieder geval gelding zullen hebben zodra dit ontwerp tot wet wordt verheven. Ik ben van oordeel, dat ook in de algemene maatregel van bestuur op zich zelf reeds een waarborg ligt door het verplicht raadplegen van de Raad van State, maar dat er geen noodzaak is, dat in dergelijke omstandigheden opnieuw een beroep op de wetgever wordt gedaan, zodat de wetgever hiervoor een delegatie verlenen mag door middel van een algemene maatregel van bestuur. De artikelen 8 en 9 hebben een onderwerp van debat uitgemaakt. In de stukken is opgemerkt, dat de omschrijving inderdaad ruim is. Een strenge scheiding, zoals de geachte afgevaardigde de heer Stokvis heeft opgemerkt, tussen opzet en schuld wordt niet gegeven. Erg belangrijk is het laatste niet. Ook al zou er een bepaald schuld misdrijf onderscheiden zijn, dan mag men aannemen, dat, gezien de ernst van het delict, daarop toch evenzeer een vrij zware straf zou zijn gesteld. In de stukken is ook opgemerkt, dat een verwijzing naar de conventies van Genève niet veel zin heeft; zij bevatten wetten van de

²⁾ Zie de betrekkelijke passage hiervóór op blz. 273. [Red. M.R.T.]

oorlog en vallen toch reeds onder de omschrijving, die artikel 8 geeft, zodat wetten en gebruiken van de oorlog zijn te vinden in het geschreven recht en in de oorlogspraktijk. De geachte afgevaardigde de heer Stokvis vraagt nu wel: moet iemand dan eerst het volkenrecht gaan bestuderen? Waarom zou men dat niet moeten verlangen. Men dient inderdaad de wet te kennen, maar als regel zal er voor een misdadiger onder die omstandigheden wel niet veel aanleiding zijn zich ook maar met een schijn van juistheid of recht er op te kunnen beroepen, dat hij bepaalde gebruiken of wetten niet heeft gekend. In de Memorie van Antwoord op blz. 4 wordt opgemerkt:

„De ondergetekenden kunnen het door sommige leden gevoelde bezwaar tegen de vaagheid van de artikelen 8 en 9, die de oorlogsmisdrijven omschrijven, niet delen. Men kan volkenrechtelijk nagaan welke rechten en verplichtingen oorlogvoerende Mogendheden en haar militairen tegenover de vijand hebben. In het bijzonder moet men zich niet voorstellen, dat de gebruiken van de oorlog een zo vage inhoud hebben als de uiterlijke betekenis van dit woord zou doen vermoeden.”, zodat ik niet van oordeel ben, dat hier een gegronde klacht zou te berde te brengen zijn. Trouwens, aan die vage omschrijving is niet te ontkomen. Ook in de ontwerp-code van de International Law Commission wordt volstaan met de uitdrukking: violation of the laws and customs of war. De internationale juristen zien op dit ogenblik geen kans de specificaties aan te brengen, die de geachte afgevaardigde vraagt. Als de internationale juristen dat niet of nog niet kunnen, zal de geachte afgevaardigde het zeker van de Minister redelijkerwijze thans niet kunnen verlangen.

Met betrekking tot het procesrecht heb ik al opgemerkt, dat de best mogelijke oplossing werd gekozen. Nu heeft de geachte afgevaardigde nog bezwaar gemaakt tegen de invoeging van een artikel 22a volgens het ontwerp in het Wetboek van Strafrecht. Zij betreft de tenuitvoerlegging als mogelijkheid van vrijheidsstraf buiten het Rijk in Europa. De geachte afgevaardigde heeft terecht opgemerkt, dat dit onder omstandigheden een verzwaaring van de straf kan betekenen. Komen de belangen van het individu hier niet in de knel, zo vroeg hij. Ik ben in beginsel geneigd te zeggen: Inderdaad zal dit strafverzwaaring betekenen en de belangen van het individu kunnen in de knel komen; maar laten wij wel begrijpen, dat het hier om noodomstandigheden gaat, waarvoor dezelfde opoffering van wat men onder gewone omstandigheden als lid aanvaardt noodzakelijk is. Nu is getracht aan deze verzwaaring enigszins tegemoet te komen, doordat het artikel twee waarborgen bevat, waarvan de eerste ligt in de eis van de bijzondere omstandigheden en de tweede het belang voorschrijft van de veiligheid van de Staat. Op blz. 18 van de Memorie van Toelichting is dat uitvoeriger uiteengezet ³⁾.

Ik moge nu tenslotte enkele opmerkingen wijden aan de kapitale zaak van de doodstraf. Ik begin met de geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy dank te zeggen voor de steun, die hij ook in dit opzicht aan het ontwerp heeft gegeven door te betogen, dat het niet alleen gaat om beveiliging van de maatschappij, maar ook om het equivalent te zoeken van schuld en zwaarte van het misdrijf, gelijk toch de normale taak van de rechter is om zulks af te wegen. Het ontwerp stelt voor in de artikelen 9 en 45 van het militair strafwetboek de toevoeging te schrappen, dat de rechter moet beoordelen of de veiligheid van de Staat de toepassing van de doodstraf eist. Laat ik vooropstellen, dat de Regering van oordeel is, dat, gezien de geweldige criminaliteit, waarvan in de jongste oorlogsjaren gebleken is, de doodstraf als zwaarste strafmiddel niet kan worden gemist. De artikelen uit het militair strafwetboek, die ik zoëven noemde, met het daar gegeven voorbehoud, zijn het met moeite verkregen resultaat van een harde geestelijke strijd, zo wordt opgemerkt in het commentaar van Franken-Brunner

³⁾ Vermoedelijk is verwezen naar de toelichting op art. II sub. 3, zie M.R.T. XLIV, blz. 588 v. In de M.v.T. staat deze op blz. 17. [Red. M.R.T.]

op het militair strafrecht. Zelfs onder de voorstanders, zegt de geestelijke vader van het militair strafwetboek, prof. Van der Hoeven, openbaarden zich diepgaande meningsverschillen, die in een compromis tot oplossing zijn gebracht. Dit ging nl. over de motieven voor de doodstraf en waarom men meende dit strafmiddel nodig te hebben in het militaire recht. Toenmaals is uit de strijd der meningen het *salus rei publicae*, het algemeen welzijn, als doorslaggevend argument voor de doodstraf naar voren gekomen en vandaar die coda, dat de rechter zal beoordelen, of de veiligheid van de Staat de oplegging eist. Ik meen, dat het met de latere ontwikkeling van het strafrechtelijk inzicht strookt, wanneer men zegt: men moet meerdere motieven voor het opnemen van een bepaald strafmiddel en het opleggen daarvan te zamen laten wegen. De ervaringen uit de jongste tijd hebben geleerd, dat aan de afschrikwekkende werking van het strafmiddel geen afbreuk mag worden gedaan en wanneer nu de geachte afgevaardigde de heer Van der Feltz vraagt: maar zal dit niet zijn schaduwen vooruit werpen op het commune recht, en hij noemde in dit verband een ernstig misdrijf, dat in Frankrijk is gepleegd onder commune omstandigheden, dan antwoord ik: neen, onze rechter pleegt toch al met grote omzichtigheid de strafoplegging zeker van de zwaarste straffen te hanteren en dat zulks nu of op de duur consequenties zou hebben met betrekking tot het opnemen van zulk een strafmiddel in het gewone recht is niet aan te nemen, omdat het een zaak is van volksovertuiging, die m.i. niet beïnvloed wordt door een vergelijking met gans andere omstandigheden, met de veel meer systematische misdadigheid van de oorlog, als waarop wij thans het oog hebben.

Ik geloof dus niet, dat als bezwaar tegen het aanvaarden van dit allerzwaarste strafmiddel moet gelden de vrees, dat het in het commune recht eerder zou worden aanvaard.

Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter: terecht heeft de geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy gewezen op de noodzakelijkheid van het zoeken van het equivalent en op de noodzakelijkheid voor de wetgever, op dit beperkte gebied de mogelijkheid van de doodstraf te handhaven.

Ten aanzien van de vraag van de Staatsveiligheid zal het gratierecht zo nodig moeten inspringen en niet een beoordeling door de rechter van de vraag, of de veiligheid van de Staat dan wel de maatschappij de oplegging eist.

Zeker is wel de overweging waard de opmerking van de geachte afgevaardigde de heer Donker, dat het gratierecht meer gevaar loopt in het beleid van de rechter op belangrijke wijze in te grijpen, wanneer men deze toevoeging mist, dan in het systeem van het bestaande militaire strafrecht. Ik mag echter wel de aandacht vragen voor de gedachte, dat de hantering door de Kroon van het gratierecht is een daad van rechtspleging, ook van volksovertuiging, maar niet van willekeur. Nu heeft bovendien het ontwerp naar de aanvankelijke gedrukte tekst nog de waarborg willen zoeken in de oplegging van de doodstraf alleen na eenparigheid van stemmen omtrent het bewijs van de feiten en van de strafbaarheid van de verdachte. De Staatssecretaris van Oorlog, die mij heeft verzocht mede namens hem te antwoorden, omdat geen specifieke militaire punten zijn ter sprake gebracht, en ik hebben gemeend, deze formulering weer te moeten wijzigen, zoals ik straks bij de behandeling van het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Donker hoop mede te delen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben dus van oordeel — en ik meen, dat zulks ook het gevoelen is van de geachte afgevaardigden — dat wij de doodstraf zeer stellig bij deze materie niet kunnen missen, maar de vraag is nu, of zij op de meer beperkte wijze moet worden aanvaard, zoals de geachte afgevaardigde de heer Donker het in zijn amendement heeft voorgesteld.

De algemene beraadslagingen wordt gesloten.

De artikelen I en II van het wetsontwerp worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over artikel III, luidende:

„1. Artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Bij schuldigverklaring aan een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld, wordt die straf niet opgelegd dan met eenparigheid van stemmen.”

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, kan de schuldige met eenparigheid van stemmen tot de doodstraf worden veroordeeld.

3. De artikelen 79, 91—93 en 154 van het Wetboek van Militair Strafrecht vervallen.

4. Aan het eerste lid van artikel 153 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt, onder vervanging van de punt door een komma, toegevoegd:

3°. hij die diefstal pleegt aan of tegen een dode, zieke of in de krijg verwonde, behorende tot de krijgsmacht van een der strijdende partijen. Onder hen, die behoren tot de krijgsmacht van een der strijdende partijen, worden voor de toepassing van deze bepaling gerekend allen, die bij deze krijgsmacht in dienstbetrekking zijn of haar met toestemming van de militaire overheid vergezellen of volgen.”

waarop door de heer Donker is voorgesteld een amendement (Stuk no. 9), strekkende om de punten 1 en 2 te lezen als volgt:

1. Artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Bij schuldigverklaring aan een misdrijf, waarop de doodstraf is gesteld, wordt die straf niet uitgesproken dan ingeval de rechter met eenparigheid van stemmen oordeelt dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij haar toepassing eist.

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, en de rechter met eenparigheid van stemmen oordeelt, dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij de toepassing van de doodstraf eist, kan de schuldige tot die straf worden veroordeeld.

De heer **Donker** verkrijgt het woord tot toelichting van zijn amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik voor de toelichting van mijn amendement kan verwijzen naar de schriftelijke toelichting, die ik daarop heb gegeven, en naar de opmerkingen, die ik op dit punt heb gemaakt bij de algemene beraadslaging.

Aangezien het amendement van de heer Donker (Stuk no. 9) is mede-ondertekend door de heren Posthumus, Van Sleen, mevrouw Ploeg-Ploeg en de heer Van der Born, maakt het een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer **Mulderije**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Terecht heeft de geachte afgevaardigde de heer Donker gewezen op een kleine leemte in het ontworpen artikel III, lid 2. Ik zeg hem gaarne dank, dat hij daarop de aandacht gevestigd heeft, want de redactie was niet helemaal correct. Nu heeft zijn amendement eigenlijk tegelijkertijd geformuleerd de bezwaren, die op blz. 6 van het Voorlopig Verslag zijn weergegeven ⁴⁾.

De geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy heeft het amendement

⁴⁾ Zie deze passage op blz. 278 v. hiervóór. [Red. M.R.T.]

bestreden. Hij zeide: Het is een eis van recht, zowel nationaal als internationaal, dat de doodstraf zonder meer als straf bedreigd wordt.

Ik sluit mij daarbij aan, behoudens dan het voorbehoud, dat ik zo straks bij een nadere Nota van Wijziging hoop te verdedigen.

De geachte afgevaardigde de heer Donker heeft drieërlei argumenten, naar ik mag aannemen zich aansluitende bij wat in de stukken is gezegd, tot het zijne gemaakt.

In de eerste plaats zou de generale preventie van geen betekenis zijn. De afschrikwekkende werking van de doodstraf wordt dus ontkend. Dat is tot op zekere hoogte een mening, die moeilijk bewijsbaar is en die mijns inziens de aannemelijkheid niet voor zich heeft. De volharding en de talrijkheid van de gratieverzoeken, juist van ter dood veroordeelden, maakt mijns inziens het tegendeel aannemelijk. Zou ik meer tijd hebben, dan zou ik mij een citaat veroorloven uit het eerste deel van Simons-Pompe: „Wetboek „van Strafrecht”, blz. 27, waarbij Simons — het stond er al naar de oude tekst in — zich stellig niet op deze beperkte basis stelt, maar ook in het strafmiddel steeds de afschrikwekkende werking tot uitdrukking wil doen komen om aldus de generale praeventie te dienen. En waarom zou nu de opleggingsmogelijkheid, alleen als de veiligheid van Staat en maatschappij dat eist, geen element van generale praeventie in zich bergen! Tenslotte weet een oorlogsmisdadiger nooit zeker, dat de doodstraf hem zal treffen en dat deze geëxecuteerd zal worden. Dat zij nog kansen zien, blijkt uit het feit, dat allen practisch zonder uitzondering gratie vragen. Dit wijst er ook op, dat dit middel wel degelijk elementen van praeventie in zich bergt en in de toekomst in zich kan blijven bergen.

De doorkruising van het rechterlijk beleid door gratieverlening zal minder frequent worden, zegt de geachte afgevaardigde. De juistheid van dit argument valt niet te ontkennen; stellig heeft het juistheid in, omdat er minder aanleiding tot het vragen van gratie aan de Kroon zal zijn bij een zo stellige verklaring van de rechter. Maar een bezwaar zit er toch wel degelijk in, omdat gratieverlening na een dergelijke verklaring van de rechter een pijnlijke zaak zou kunnen worden. Maar er is nog een andere kant en dat brengt mij tot het derde argument, nl. dat de doodstraf geen adaequate straf zou zijn wegens de wijziging in de overtuigingen, die zich betrekkelijk snel voltrekt, naar de ervaring heeft geleerd. Vooreerst kan men evengoed concluderen: laten wij dus met die snelle tenuitvoerlegging voorzichtig zijn, want ook het oordeel, dat Staats- of maatschappelijke veiligheid de toepassing eist, kan zich snel wijzigen.

De huidige praktijk is deze, dat van de 140 uitgesproken doodvonnissen na de jongste oorlog er thans 40 zijn geëxecuteerd, terwijl 1 geval, in verband met een revisie-aanvraag, nog wacht op de gratiebeslissing. Dit wijst, dunkt mij, niet op een zo overwegende inbreuk, dat de preventieve werking van de bedreiging zou zijn komen te ontbreken. Zeker past alle voorzichtigheid bij de doorbreking der aan de rechterlijke macht toebedeelde rechtsmacht. Maar als wij nu mogen aannemen, dat een later, meer recent inzicht wel het juiste zal zijn, en er morele winst was gelegen in een beoordeling — zij het dan binnen het beperkter vlak der gratiebeoordeling — op verdere tijdsafstand van de gepleegde feiten, al blijft de straf op zich zelf verdiend, is dan wel juist, dat de handhaving van toevoeging van artikel 45 een betere oplossing biedt?

Maar er is nog een ander bezwaar.

In het militaire beeld van de krijgswet en de speciale militaire rechter van vroeger — het militair strafwetboek dateert in eerste opzet van 1888—1892 en heeft 37 jaar nodig gehad om in de moderne vorm op 1 Januari 1923 in werking te treden — is dat stante pede laten beslissen over de executie op haar plaats.

Er mag geen risico worden genomen in geval van oorlog van ontsnapping en te feller hulpverlening aan de vijand door een delinquent, die des doods schuldig is. Alsdan staat de veiligheid van de Staat volstrekt op die voorgrond.

Overneming van de toevoeging aan de artikelen 9 en 45 voor na-oorlogse verhoudingen gaat dus mank. De toevoeging strookt zeker niet met de oorlogservaring van 1940—1945, die een geweldige criminaliteit te zien gaf.

De toevoeging „veiligheid van maatschappij (of samenleving)”, die de geachte afgevaardigde de heer Donker voorstelt en waarvoor de geachte afgevaardigde zelf al blijk geeft, dat het voorbehoud, dat uit het militair strafrecht, zoals het nu luidt, eigenlijk niet op zijn plaats is, in elk geval onvoldoende is, is stellig niet in staat dat euvel te verhelpen. Is de rechter de aangewezen autoriteit om dat uit te maken? Dat is veeleer zaak van gratie-overweging.

Het blijft nl. een min of meer willekeurige beslissing, die weinig overtuigende kracht heeft, als men in de na-oorlogse verhoudingen zegt: de veiligheid van de maatschappij eist executie, op een tijdstip, dat men praktisch gesproken de maatschappelijke veiligheid weder meester is.

Daar zal altijd iets geforceerd in zitten.

Vervolgens — en dit is ook een belangrijk bezwaar — is de toevoeging een principieel stelling nemen, het doen van keuze met betrekking tot de motieven van de straf: nl. ten gunste van één bepaald motief van de beveiliging van de maatschappij, met verwerping (z.g. m.i., niet in wezen) van de generale-preventiegedachten, omdat de generale preventie er toch altijd in zal blijven zitten.

Zelfs Simons (Strafrecht I), die de vergeldingsidee maar nauwelijks accepteert, baseert de straf en haar tenuitvoerlegging niet op een zo smalle basis als het amendement ons wil doen aanvaarden.

De geachte afgevaardigde heeft gezegd: Bij de gratieverlening gaat het om richtlijnen, die wij niet kennen, en dat is een bezwaar. Maar ook de rechter zal een bepaald beleid moeten volgen, dat wel niet openbaar, maar toch uit zijn vonnis moet worden gekend. En kritiek op een Minister is meer effectief dan kritiek op de onafhankelijke rechter. Richtlijnen zullen er toch altijd moeten blijven, ook al zou men het stelling nemen van de geachte afgevaardigde de heer Donker willen steunen, en men kan ze, zoals de geachte afgevaardigde terecht zelf heeft gezegd, om geen vermeende aanspraken te creëren, niet publiceren. Toch blijkt er van die richtlijnen wel iets door de resultaten, die de praktijk van de gratieverlening te zien geeft, zodat ik meen, dat dit bezwaar wel overkomelijk is. De hoofdzaak is echter, dat deze eenzijdige keuze mij onjuist voorkomt, een eenzijdige keuze met betrekking tot één der motieven van de straf, waarbij de vergelding, die toch naar mijn inzicht ontwijfelbaar in ons strafrecht ligt, ter zijde zou blijven. Er is integendeel een samenspel van krachten, dat leidt tot strafoplegging en tenuitvoerlegging ook ten aanzien van de doodstraf, of liever: juist daar moet dat samenspel zijn werking doen. Ik meen dan ook, dat het amendement van de geachte afgevaardigde dient te worden ontraden. Wel heb ik in de Derde Nota van Wijzigingen een onderdeel van het amendement overgenomen, omdat het, naar het mij voorkomt, een juiste gedachte in zich bergt, welke nog een zekere waarborg te meer voor de juistheid van de oplegging van de straf geeft, namelijk, dat het rechterlijke college alleen met eenparigheid van stemmen tot de doodstraf veroordelen kan. Daardoor wordt overbodig de toevoeging in het ontwerp: eenparigheid van stemmen met betrekking tot het bewijs en de strafbaarheid, omdat eenparigheid van stemmen ten aanzien van de oplegging van de straf dat alles omvat. Dit is tot uitdrukking gebracht in de Derde Nota van Wijzigingen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dus het amendement van de geachte afgevaardigde de heer Donker te moeten ontraden.

De heer Donker: Mijnheer de Voorzitter! Wat de door de Regering bij Derde Nota van Wijzigingen aangebrachte veranderingen in de door haar voorgestelde tekst van de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht betreft, ben ik van mening, dat deze veranderingen op zich zelf als verbeteringen moeten worden beschouwd. In plaats van eenparigheid van stemmen te eisen bij de bewezenverklaring van het feit en de straf-

baarverklaring van de verdachte is nu gekomen de eis van eenparigheid van stemmen bij het opleggen van de doodstraf. Nu thans de eenparigheid van stemmen bij het uitspreken van de doodstraf wordt voorgeschreven, behoeft die eis inderdaad niet meer te worden gehandhaafd ten aanzien van de bewezenverklaring van het feit en de strafbaarverklaring van de verdachte. Daarmede is dus het geschilpunt tussen de Minister en mij teruggebracht tot de vraag, of in deze artikelen ook nog moet worden opgenomen, dat de rechter de doodstraf niet uitspreekt dan ingeval de veiligheid van de Staat of van de maatschappij haar toepassing eist.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft mij bestreden door een aantal argumenten onder de loupe te nemen, die hij heeft gevonden in de stukken. Ik wil er evenwel op wijzen, dat die argumenten voor een belangrijk gedeelte niet te vinden zijn in de schriftelijke toelichting op mijn amendement en dat ik die argumenten ook niet heb gebruikt, toen ik bij de algemene beschouwingen over deze materie sprak. Ik heb dat met opzet gedaan, omdat ik er weinig nut in zag in deze zaak een discussie te ontketenen over de verschillende elementen in het karakter van de straf. Een discussie daarover heeft naar mijn mening weinig zin, omdat men daaromtrent heel moeilijk met elkaar tot overeenstemming kan komen. Ik voor mij wil wel zeggen, dat ik op het standpunt sta, dat in de straf inderdaad die verschillende elementen alle in meerdere of mindere mate een rol spelen, terwijl het zeer moeilijk is uit te maken, welke van die elementen in een concreet geval de doorslag geven. Ik heb in mijn toelichting dan ook niet gesproken over de afschrikwekkende werking van de straf en over de vergelding. Ik heb mij er slechts op gebaseerd, dat het een feit is, dat er een verschil ontstaat bij de toepassing van de doodstraf in geval van oorlog en in de tijd na de oorlog. Dat feit is er en dat feit kan niemand ontkennen. De Minister heeft dit trouwens wel toegegeven en de getallen, die hij heeft genoemd met betrekking tot de in de afgelopen jaren uitgesproken en de ten uitvoer geleide doodstraffen, bewijzen wel, dat die situatie ook toen aanwezig was. Ik ga zover te zeggen, dat die situatie altijd aanwezig zal zijn, wanneer men komt te staan voor de vraag, of men na een oorlog uitgesproken doodstraffen moet ten uitvoer leggen. Dan moet er een beperking worden aangebracht en deze heeft men in de afgelopen jaren onder de regeling van het Besluit Buitengewoon Strafrecht en zal men in de toekomst, wanneer de thans voorgestelde regeling in werking zal treden, alleen kunnen bereiken door de toepassing van het gratierecht op een wijze, die de grenzen van dit gratierecht verre te buiten gaat. Dat acht ik een buitengewoon ongewenste toestand. Wij hebben in de afgelopen jaren met de Regering herhaalde malen van gedachten gewisseld over de wijze, waarop door haar het gratierecht is toegepast ten opzichte van de onder vigueur van het Besluit Buitengewoon Strafrecht uitgesproken doodstraffen. Die discussies hebben nimmer een bevredigend resultaat kunnen opleveren, omdat de Regering de richtlijnen, die zij had gesteld, niet aan de Kamer kon overleggen en men daarover dus geen gedachtenwisseling, die van concrete betekenis was, kon hebben. Ik heb mij altijd op het standpunt gesteld, dat dit inderdaad niet kon, omdat het bekend worden van de richtlijnen consequenties had voor de strafzaken, die nog behandeld moesten worden. Ik geloof, dat het voor geen betwisting vatbaar is, dat dit een ongewenste toestand is. Niemand weet officieel, welke de richtlijnen zijn, waardoor de Regering zich heeft laten leiden. Het is theoretisch mogelijk, dat die richtlijnen alleen van quantitative aard zijn geweest en dat men heeft gezegd: wij zijn van oordeel, dat het Nederlandse volk niet meer doodstraffen dan een bepaald aantal of in een bepaalde verhouding tot de uitgesproken doodstraffen zal kunnen verdragen. Indien dat het geval zou zijn — wij weten het niet —, dan zou ik de vraag willen stellen: wat komt er dan in dat gratiebeleid terecht van de andere elementen van de straf, waarover de Minister het heeft gehad?

Gezien dit alles, lijkt het mij een veel beter systeem, dat de wetgever probeert een objectief criterium te vinden, dat de rechter heeft te hanteren.

Daarmede wordt de willekeur, die bij de toepassing van het gratiebeleid zou kunnen ontstaan, voorkomen en kan de rechter met hantering van dit objectieve criterium de doodstraf uitspreken in de gevallen, waarin de wetgever dit gewild heeft. Ik vond het een buitengewoon gelukkige omstandigheid, dat onze voorvaderen bij hun gedachtenwisseling over de regeling van de doodstraf in het militaire strafrecht tenslotte op dit punt tot een zekere richtlijn waren gekomen, een richtlijn, die dit aantrekkelijke heeft, dat zij een goede toepassing waarborgt zowel in de tijd, dat de feitelijke oorlogstoestand aanwezig is, als voor de tijd daarna. Ik heb dus gemeend mij bij het opstellen van mijn amendement bij dit historisch gegroeide te moeten aansluiten en heb daaraan alleen toegevoegd de eis van de veiligheid van de maatschappij, omdat de criminaliteit van de oorlog, zoals wij die hebben gezien, inderdaad leert, dat met de veiligheid van de Staat niet een voldoende richtlijn wordt aangegeven. Dat is de bedoeling van het amendement. Ik blijf aan de redactie, zoals die door mij is voorgesteld, verre de voorkeur geven boven een toepassing van het gratiebeleid, zoals wij die in het jongste verleden hebben gekend en zoals wij die in de toekomst weer zullen krijgen, wanneer de regeling wordt zoals de Regering die heeft voorgesteld.

De heer **Gerbrandy**: Mijnheer de President! Het overwegende bezwaar, dat ik heb tegen het amendement van de heer Donker, is, dat het in beginsel wegneemt het equivalentie-element. Ik heb er geen bezwaar tegen en het is ook altijd mijn opvatting geweest, dat men in het strafrecht ook werkt met de ideeën van preventie en beveiliging, afschrikking, maar het primaire blijft, naar mijn mening, altijd het equivalentie-element. Dat kan men niet missen of men brengt in wezen het strafrecht om hals, al is het dan hier ook in beperkte mate. Ik heb er bovendien de aandacht op gevestigd, dat bij het insereren van het amendement van de heer Donker in de wet de rechter komt te staan voor een onmogelijke taak, een taak, die hij niet kan vervullen en die ook niet de zijne is. Nu is de Minister aan de heer Donker halverwege tegemoet gekomen. Hij heeft zijn oorspronkelijke wijziging veranderd. De redactie is thans zodanig gemaakt, dat de uitspraak van de doodstraf met eenparigheid moet geschieden. Niet meer eenparigheid over de vraag: Valt het onder de delictomschrijving, maar eenparigheid wat de uitspraak van de doodstraf betreft. Ik betreur dat. Niet in de zin — men versta mij wel —, dat ik er geen voorstander van zou zijn, dat er zeer ernstige maatregelen worden genomen, opdat men niet te spoedig tot een zo ernstige uitspraak komt. In die zin heb ik tegen de eenparigheid geen overwegende bezwaren, maar het lijkt mij, dat de redactie van de Minister betekent een blindemannetje spelen met de praktijk. Wij weten, dat op deze wijze practisch wordt geïntroduceerd de mogelijkheid van het veto van een dogmatische antidoodstrafman. Dat acht ik een ernstig bezwaar. Ik betreur het, dat de Minister dat heeft gedaan.

Ik zal daarom natuurlijk helemaal niet tegen het wetsontwerp stemmen. Ik ben de Minister zeer dankbaar, dat hij dit wetsontwerp aanhangig heeft gemaakt, dat hij het heeft verdedigd en dat ook de schriftelijke voorbereiding zo uitstekend is geweest, maar mijn bezwaar moest mij toch even van het hart, Mijnheer de Voorzitter!

De heer **Mulderije**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het afwegen van straf berust op aanwending van een gelijkheids- en evenredigheidsbeginsel. Bij een ernstiger delict behoort een zwaardere straf, dus bij de meest ernstige delicten de zwaarste straf, dit is de doodstraf. Het schijnt met dit beginsel in strijd, de toepasselijkheid van de zwaarste straf niet te laten afhangen van de ernst van het delict, doch van een min of meer toevallige, bijkomende omstandigheid als de veiligheid van de Staat of van de „maatschappij”. Men kan zich twee delicten denken, door verschillende daders begaan, welke in ernst niet verschillen, maar waarbij ten aanzien van één dier gevallen aan de bijkomende omstandigheid niet is voldaan.

Bovendien zal het voor de rechter dikwijls uitermate moeilijk zijn, uit te maken, of aan de bijkomende voorwaarde voldaan is. Het is m.i. zijn taak niet. Men kan verwachten, dat de verdachte en diens verdediger zullen trachten aan te tonen, dat aan die bijkomende voorwaarde niet is voldaan. Zo kan men o.m. verwachten, dat een beroep zal worden gedaan op de leeftijd van de verdachte, diens gezondheidstoestand of op de omstandigheid, dat de verdachte inmiddels tot een beter „inzicht" is gekomen en zich van de dwalingen zijns weegs heeft bekeerd. Naast deze onzekerheden met betrekking tot de factoren, die betrekking hebben op de dader, staan de onzekerheden, die betrekking hebben op de structuur van Staat en maatschappij. Terwijl het begrip „veiligheid van de Staat" althans onder bepaalde omstandigheden nog wel een objectieve inhoud heeft (men denke b.v. aan verraadsgevallen onder feitelijke oorlogsomstandigheden), is dit in veel mindere mate het geval, als de rechter moet beoordelen, of in een bepaald geval de veiligheid van de maatschappij toepassing van de doodstraf eist. Objectieve criteria zijn hiervoor nauwelijks aan te geven, zodat de rechter hier, waar het om een zaak van leven of dood gaat, dikwijls voor een uitermate moeilijke en pijnlijke beslissing zal komen te staan.

Mijnheer de Voorzitter! Een gratiebeleid zal er toch moeten blijven, want ook in het stelsel van de geachte afgevaardigde de heer Donker zal er natuurlijk gratie worden gevraagd. Het geldt hier het terrein van een bijzondere, nl. oorlogsmisdadigheid, waarvoor men m.i. gemakkelijker kan aanvaarden, dat naar een bepaald gratiebeleid wordt gehandeld, waarvan de richtlijnen om de bekende redenen niet worden geopenbaard.

Nu heb ik juist om aan dit bezwaar van de geachte afgevaardigde de heer Donker enigermate tegemoet te komen, voorgesteld, de eenparigheid van stemmen in te voeren bij de oplegging van de doodstraf, omdat dan de kans bestaat, dat het aantal gratiegevallen, waarover men zou kunnen dubbiëren, zal worden verminderd. De geachte afgevaardigde de heer Gerbrandy heeft nu nog het bezwaar in het midden gebracht, dat bij de Staatssecretaris en mij zelf ook een punt van overweging heeft uitgemaakt: zal het nu kunnen afhangen van een dogmatisch anti-doodstrafman, die lid is van het rechtsprekend college, dat de doodstraf niet wordt toegepast?

Mijnheer de Voorzitter! Het komt ons voor, dat een militaire of burgerrechter, die op het principiële standpunt staat, dat de doodstraf in ons land en in ons recht niet thuis hoort, geen zitting behoort te nemen in de colleges, die in dit ontwerp zijn voorzien. Immers, als de wet de doodstraf bedreigt, dan is het onder omstandigheden de taak van de rechter, die straf ook op te leggen.

Als hij principieel op het standpunt staat, dat hij dit nooit ofte nimmer zal doen, dan is hij niet de aangewezen man om de wet tot uitvoering te brengen. En zo hij later tot de overtuiging mocht komen, dat voor hem het opleggen van de doodstraf een onoverkomenlijk gewetensbezwaar is, dan behoort hij voor de verdere waarneming van zijn taak te bedanken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De Voorzitter: Ik stel voor, de stemming over het amendement van de heer Donker c.s. (Stuk no. 9), alsmede de stemming over artikel III te doen plaats hebben morgen bij de aanvang der vergadering.

Daartoe wordt besloten.

Artikel IV wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De verdere behandeling van het wetsontwerp wordt verdaagd.

Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 7 Mei 1952

Aan de orde is de voorzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht (2258).**

In stemming komt het amendement van de heer Donker op artikel III van het wetsontwerp (Stuk no. 9).

De **Voorzitter**: Ik verzoek de Commissie van Voorbereiding, haar oordeel over het amendement van de heer Donker mede te delen.

De heer **Donker**, voorzitter van de Commissie van Voorbereiding: Mijnheer de Voorzitter! Van de aanwezige leden van de Commissie van Voorbereiding zijn drie leden vóór aanneming van het amendement en twee er tegen.

De **Voorzitter**: Ik geef thans het woord aan de heer Stokvis, die het mij heeft gevraagd tot het afleggen van een korte verklaring.

De heer **Stokvis**: Mijnheer de Voorzitter! Het mag bekend worden verondersteld, dat in beginsel mijn fractie tegen de doodstraf geen bezwaren koestert. Voor een wetsontwerp als het onderhavige intussen, dat, zoals ik gisteren gemotiveerd mocht uiteenzetten, ernstige bedenkingen bij ons oproept in zake de rechtsveiligheid van de individuele Staatsburger, moeten wij de doodstraf afwijzen. Het amendement-Donker wil in het geprojecteerde stelsel een verzachting aanbrengen. Om deze reden zal onze fractie haar stem aan dit amendement geven. Met nadruk wil ik echter opmerken, dat het door de heer Donker geconstrueerde systeem op zich zelf ons niet bevredigt.

Het amendement van de heer Donker c.s. (Stuk no. 9) wordt met 47 tegen 25 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heren Stokman, Andriessen, De Kadt, Lucas, mejuffrouw Klompé, de heren Roolvink, Verhoeven, Scheps, Van der Ploeg, Stapelkamp, Willems, Dassen, Koersen, Janssen, Roosjen, Biewenga, De Kort, Fokkema, mejuffrouw Nolte, de heren Van Koeverden, Groen, C. van den Heuvel, Van Dis, Kikkert, Bruins Slot, Droesen, Hooij, Verkerk, Van der Weijden, Beernink, Gerbrandy, Engelbertink, Zandt, Van Thiel, Tilanus, De Ruiters, Romme, Krol, Van der Zaal, Meijerink, Schmal, Algera, Van de Wetering, Maenen, De Haas, Schouten en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heren Emmens, Schilthuis, Donker, Zegering Hadders, Ruygers, Hofstra, Stufkens, Stokvis, Nederhorst, mevrouw Ploeg-Ploeg, de heren Vermeer, Van Lienden, Boekhoven, Posthumus, Hoogcarpsel, Ritmeester, Suurhoff, Van Sleen, Haken, Van der Brug, Gortzak, Vondeling, Korthals, De Loor en Van den Born.

Artikel III wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De beweegredenen van het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik doe opmerken, dat onmiddellijk onder het publicatie- en uitvoeringsbevel het woord „Gegeven” moet worden geplaatst.

Is de heer Minister bereid deze wijziging aan te brengen?

De heer **Mulderije**, Minister van Justitie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

In stemming komt het wetsontwerp.

De Voorzitter: Ik geef het woord aan de heer Stufkens tot het afleggen van een korte verklaring.

De heer Stufkens: Mijnheer de Voorzitter! Enkele leden mijner fractie, van verschillende levensbeschouwing, stellen er prijs op te verklaren, dat zij, nu de Kamer het amendement-Donker verwierp, gedwongen zijn hun stem te onthouden aan een ontwerp, dat zij overigens om vele redenen hartelijk toejuichen.

Voor mij zelf sprekend, stel ik voorop, dat ik volmondig erken, dat het leed, hetwelk elke straf de veroordeelde berokkent, zijn laatste rechtvaardiging vindt in de geschiede aantasting van de rechtsorde, tot welke handhaving in Overheid van Godswege geroepen is. Ik deel evenzeer de overtuiging, dat bij iedere strafbepaling gestreefd moet worden naar de hoogst bereikbare aequivalenten van misdrijf en straf. Maar ik ontken, dat dit laatste inzicht recht geeft tot de conclusie, hier èn vanuit de Kamer èn van de Regeringstafel gesteld, dat daarom op het zwaarste misdrijf de doodstraf als zwaarste straf moet worden toegepast. De doodstraf is niet de zwaarste straf zonder meer, zij is vanwege haar volstrekte onherstelbaarheid van geheel eigen karakter en naar mijn overtuiging in principe onaanvaardbaar; in haar grijpt de Overheid boven de grenzen, die aan de mens zijn gesteld. Slechts daar, waar Staat en maatschappij in hun bestaan in gevaar worden gebracht, moet zij in onze gebroken wereld als ultimum remedium de doodstraf toepassen. Een wet, die daartoe de gelegenheid opent, moet nadrukkelijk deze uiterste noodzaak tot uitdrukking brengen. Ik waardeer het, dat de Minister enkele „zekerheden” heeft aangebracht en dat deze bij de Kamer instemming vonden. Met name verheugt het mij, dat de Minister de eis van eenparigheid der rechterlijke stemmen bij de oplegging van de doodstraf heeft aanvaard. Maar mijn bezwaren worden door deze toegemoetkoming niet weggenomen. Nogmaals, ik betreur het, een wetsontwerp, dat zoveel goed bevat en welks totstandkoming mij, afgezien van het ene punt, uitermate wenselijk voorkomt, te moeten afwijzen, maar ik kan om des gewetens wil op dit ene punt de verantwoordelijkheid niet aanvaarden.

Het wetsontwerp wordt met 61 tegen 11 stemmen aangenomen.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Gehoorzaamheidsplicht en aansprakelijkheid

door

Mr. W. H. VERMEER.

Twee merkwaardige artikelen in vooraanstaande Engelse periodieken trokken onze aandacht. Merkwaardig, omdat van Engelse, dus van terzake van hyper-militairisme onverdachte zijde, een reactie komt tegen de na-oorlogse tendens om de mindere de plicht op te leggen, dienstbevelen te toetsen. Aanleiding tot deze artikelen is een recent debat in het „House of Lords” over de wijziging van 1944 in de Britse „Manual of Military Law”. Deze wijziging, afkomstig van de grote geleerde op volkenrechtelijk gebied, Prof. LAUTERPACHT, introduceerde de individuele aansprakelijkheid voor ter uitvoering van een dienstbevel verrichte handelingen.

De „Manchester Guardian” stelt de vraag of militairen zich bezig mogen houden met politiek en of hun gedachten omtrent politiek hun handelingen mogen beïnvloeden. Het voormalige Duitse Leger zou stellig ontkennend hebben geantwoord en het Britse leger van 1914 zou er net zo over gedacht hebben. De gebeurtenissen van 1935-1945 en de na-oorlogse processen hebben dit antwoord echter minder stellig doen worden. Voor velen in het Westen is de reputatie van het Duitse leger en in het bijzonder van de hogere officieren van dat leger, bezoedeld, juist omdat het zich vrijwillig leende voor een door en door verdorven zaak. Uit dit oogpunt bezien ligt het voor de hand dat althans een deel van de verantwoordelijkheid voor de verdorven zaak, waarvoor de Duitse soldaten streden, op dat leger wordt gelegd.

Niettemin treden — aldus nog steeds de Guardian — wanneer hetzelfde vraagstuk wordt toegepast op de Britse krijgsmacht, de complicaties onmiddellijk aan den dag: was de houding van de officieren, die de politiek van de Regering inzake Ierland weerstreefden en hun eigen inzichten terzake opvolgden, juist? En welke rechtvaardiging bestaat er voor de opvatting, welke kort geleden werd gelanceerd door een zeer verdienstelijk generaal, namelijk dat de stafchefs jaren geleden reeds hun ontslag hadden moeten nemen als protest tegen de politiek van de Labour-regering? Men kan deze voorbeelden verwerpen, maar de beginselvraag blijft bestaan en dit vraagstuk verdient overdenking. Als er een nieuw Duits leger moet komen dan zal dat zeker zoeken naar een leiddraad. Los daarvan is de positie van onze eigen krijgsmacht sedert het einde van de oorlog in het onzekere gelaten.

Het kan zijn nut hebben om allereerst te onderscheiden tussen de zaak, waarvoor een krijgsmacht strijdt en de methode, waarop

zij voor die zaak strijdt. Na Neurenberg hebben de meeste processen van militairen terzake van oorlogsmisdrijven zich bezig gehouden met de vraag hoe er werd gestreden, niet met de politieke vraag. Ook tijdens het kort geleden gehouden debat in het House of Lords ging het veeleer om de consequenties van de vraag hoe een soldaat strijdt dan om de vraag waarvoor hij strijdt.

In de tweede plaats kan het nuttig zijn om te onderscheiden tussen de verantwoordelijkheid van hogergeplaatste officieren, die de Regering van advies dienen en die bevelen uitdelen, en de verantwoordelijkheid van de militairen, die de bevelen uitvoeren. In voormeld debat ging Graaf WAVELL zo ver dat hij voorstelde de scheidingslijn bij de rang van majoor te leggen. Geen militair beneden die rang behoorde gestraft te kunnen worden voor gehoorzaamheid aan dienstbevelen.

Maar er bestaat heden ten dage een tendens om meer verantwoordelijkheid voor eigen handelingen op elk individu te leggen — zelfs op de eenvoudige soldaat. In 1944 zijn de voorzieningen met betrekking tot het internationale recht in het Britse „Manual of „Military Law” gewijzigd. Tevoren stond er:

Een belangrijk punt is echter dat militairen, die zich schuldig maken aan schending van erkende regels van de oorlogvoering, daarbij handelende op last van hun Regering of van hun commandant, geen oorlogsmisdadigers zijn en derhalve niet door de vijand kunnen worden gestraft.

De herziene lezing luidt:

Militairen zijn alleen gehouden, wettige bevelen te gehoorzamen en zij kunnen zich niet aan verantwoordelijkheid onttrekken indien zij, ter voldoening aan een gegeven bevel, een daad begaan welke in strijd is met onweersproken regelen van de oorlogvoering en tevens de algemeen geldende gevoelens van menselijkheid met voeten treedt.

De vraag of deze wijziging in deze vorm in de nieuwe „Manual” behoort te worden opgenomen, was aanleiding voor het debat in de House of Lords. De wijziging vond scherpe critiek van de zijde van de officieren, en zulks niet in het minst omdat de „onweersproken „regelen van de oorlogvoering” allen te eniger tijd wel eens zijn weersproken, terwijl het niet mogelijk is vast te stellen wat verstaan wordt onder de algemeen erkende gevoelens van menselijkheid, in het bijzonder waar het Aziatische communisten betreft. Niettemin, hoezeer de omschrijving onvoldoende is, de bedoeling is ongetwijfeld juist. Na de gruwelijkheden, welke gedurende de vorige oorlog onder de dekmantel van ontvangen dienstbevelen zijn begaan, is een wijziging noodzakelijk. En dat die gruwelijkheden bedreven zijn door onze vijanden doet aan het voorgaande niet af: ons militaire recht moet zowel zijn een richtsnoer voor hetgeen wij als juist beschouwen, als een weergave van wat wij menen dat het geldende internationale recht inhoudt. Het verweer dat men handelde ter voldoening aan een dienstbevel moet ergens een begrenzing hebben; hoe anders zouden

wij de menselijke waarden, waarop de Westerse beschaving gefundeerd is, kunnen handhaven en verbreiden?

Het is duidelijk dat de bovenvermelde wijziging in hoofdzaak betrekking heeft op de wijze waarop gestreden dient te worden. De grenzen zijn echter vaag en zij moeten misschien zelfs verruimd worden. Moet „een daad, welke de algemeen geldende gevoelens van „menselijkheid met voeten treedt” (of een scherper omljnde term) niet uitgestrekt worden tot het terrein van de politiek? Is dat niet het logische gevolg van de veroordeling van de voormalige Duitse Generale Staf? Ook hier is de quaestie duidelijker wanneer het hogere officieren betreft dan wanneer het gaat om lagere rangen. Het advies, hetwelk een Stafchef aan de Regering geeft, is deels van politieke aard en vanzelfsprekend kan hij niet aan alle verantwoordelijkheid daarvoor ontkomen. Aan de andere kant — om een voorbeeld te noemen — wanneer in geval van een blokkade van Berlijn aan een soldaat bevolen zou worden om in Oost-Duitsland op te trekken, zou hij geen alternatief hebben, behalve dan het alternatief van ongehoorzaamheid, hetgeen hem dan waarschijnlijk duur te staan zou komen. Het is duidelijk dat discipline onmogelijk zou zijn indien elk dienstbevel gevolgd zou worden door een discussie over de vraag of het politiek gezien juist was.

Het is mogelijk dat, in het bijzonder bij een uit de burgerij gerecruteerd leger, zoals de „National Service” oplevert, de meeste soldaten begrip hebben voor de zaak, waarvoor zij strijden. Dat is een gezonde toestand, maar dat legt nog niet op iedere individuele soldaat een verantwoordelijkheid op politiek gebied van enige betekenis. Die last blijft drukken op de hogere officieren en op de Generale Staf en, tenslotte, op de politici en op het volk als geheel. Niettemin is de politieke verantwoordelijkheid van onze generaals en admiraals, hoezeer die bestaat, niet scherp omljnd. Eén ding is echter zeker: de controverse, welke voortspuit uit de Neurenbergse processen, is niet opgelost en zal ook niet opgelost worden door de nieuwe „Manual”, hoe het onderwerpelijke voorschrift ook moge worden geredigeerd.

Tot zover het artikel in de Manchester Guardian.

De „Economist” van 31 Mei 1952 schrijft over hetzelfde onderwerp:

In het kort geleden gehouden debat in het House of Lords heeft een uitgelezen aantal sprekers met lange ervaring in leger of marine uitdrukking gegeven aan de bezorgdheid van de officieren over de positie, waarin zij en hun manschappen geplaatst zijn door de huidige tekst van de „Manual”, zoals die sedert 1944 geldt. De vorige tekst hield in, dat ingeval van schending van wetten of gebruiken van de krijg, de verantwoordelijkheid bleef rusten op hem, die het bevel had gegeven en dat die verantwoordelijkheid niet overging op hem, die het bevel opvolgde. Maar de tekst van 1944, zoals die

gewijzigd is door de bekende volkenrechtsgeleerde Prof. LAUTERPACHT, schrijft voor dat militairen alleen gehouden zijn te gehoorzamen aan wettige dienstbevelen en dat zij persoonlijk strafrechtelijk aansprakelijk zijn indien hun bevolen wordt „een daad, welke in „strijd is met onweersproken regelen van de oorlogvoering en welke „tevens de algemeen geldende gevoelens van menselijkheid met voet- „ten treedt”, te begaan.

Deze wijziging is ongetwijfeld beïnvloed door het vooruitzicht dat men de Duitse oorlogsmisdadigers ging berechten en door de vrees dat iedereen in Duitsland, behalve Hitler zelf, in staat zou zijn zich te beroepen op ontvangen dienstbevelen en zich aldus te ontdoen van verantwoordelijkheid voor hun aandeel in de grofste Nazi-wreedheden. In 1944 ging het erom, vijandelijke militairen te berechten. De oorlog was reeds zo goed als gewonnen en er kon geen sprake zijn van verantwoordelijkheid, welke de doctrine van de persoonlijke aansprakelijkheid op Britse militairen (van de opperbevelhebber af tot de jongste rekrute) kon leggen voor alle daden welke op bevel waren begaan. Heden ten dage echter, nu er zich Britse soldaten in handen van de communisten bevinden en ongeverifieerde beschuldigingen over bacteriologische oorlogvoering officieel door de Communistische Staten als vaststaande feiten worden geponeerd, is er goede grond voor de ongerustheid der Britse militairen over het feit dat hun eigen land hun de bescherming van vóór 1944 heeft ontnomen. Thans toch kan iedere militair, die deelneemt aan een „aanvalsoorlog” (en alle militaire operaties, welke gevoerd worden door de landen van de „Imperialistische Oorlogshitsers” zijn per definitie aanvalsoorlogen) op grond van de door die Communistische Staten uitgevaardigde „vredeswetten” vervolgd worden. Gelijk de EARL OF CORK AND ORRERY uiteenzette: de positie van een militair die ervan verdacht wordt een oorlogsmisdrijf te hebben begaan, wijkt geheel af van die van de militair, die komt te staan voor een bevel dat in strijd is met het gemene (Britse) recht. Want het is een vijandelijk college dat de straf zal toedienen op grond van het oorlogsstrafrecht en wanneer een gewetenloos vijand een krijgsgevangene volgens diens eigen nationale opvattingen omtrent het internationale recht doet terechtstaan, dan ziet het er lelijk voor hem uit wanneer hij geen beroep kan doen op een door hem gegeven dienstbevel!

LORD JOWITT bracht naar voren dat de „Manual” niet de autoriteit heeft van een wet, maar slechts de opvatting van Prof. LAUTERPACHT weergeeft. Er is echter geen andere geschreven bron, waartoe de militair zich kan wenden, en het buitenland beschouwt de „Manual” stellig als weergave van de officiële Britse doctrine. Het is dan ook niet te verwonderen dat er in de militaire dienst een wijd verbreide weerstand bestaat tegen het „Lauterpacht-recht”. Het zou een generale afbraak van de discipline betekenen wanneer de militairen (zoals LORD WINSTER het voorstelde) ertoe over zouden gaan om, bij het ontvangen van een bevel, hun meerdere te

vragen de actie tijdelijk te staken om hun gelegenheid te geven hun advocaat te raadplegen over de juistheid van het bevel. De Regering zou goed doen, de redactie van de uitgave-1944 van de „Manual” nogmaals te overwegen en te zoeken naar een definitie voor de aansprakelijkheid, welke minder nadelig is voor de mannen, op wie een beroep wordt gedaan om voor hun land te strijden.

Bovenstaande tijdschrift-artikelen stellen de brandende na-oorlogse vraag van het militaire recht: waar de grenzen liggen van de gehoorzaamheidsplicht, in een helder licht. Het is speciaal de „Economist”, die de vraag beziet vanuit het oogpunt van de militair-rechtelijke praktijk en die met bewonderenswaardige oprechtheid enkele moeilijk-aanvaardbare consequenties aanwijst van de theoretisch en internationaal-rechtelijk fraaie oplossing, welke LAUTERPACHT gaf. Het gaat immers niet om de handeling, welke men de mindere opdraagt uit te voeren, maar om de gehele achtergrond van het bevel. Deze achtergrond kan het bevel gerechtvaardigd doen zijn en deze achtergrond is de mindere gewoonlijk niet bekend, noch ook kan men hem deze tevoren uiteenzetten.

Voor een Nederlands voorbeeld van de onaanvaardbare consequenties, welke de leer-LAUTERPACHT voor de praktijk met zich brengt, zou ik willen verwijzen naar de brandstichtings-affaire (M.R.T. XLI, blz. 326 v.). Wanneer men het bevel, om een kampong in brand te steken, opdient zonder de achtergrond te schilderen en zonder alle overwegingen en alternatieven te vermelden, dan levert zodanig bevel een voorbeeld van een opdracht om een onmenselijke daad te begaan. Als de beklagden van deze achtergrond niets hadden geweten (in casu wisten zij daarvan een belangrijk deel), dan zou de na-oorlogse conceptie van de omvang van de gehoorzaamheidsplicht leiden tot verplichte, althans straffeloze ongehoorzaamheid.

Men moet namelijk, wil men de betekenis van de leer-LAUTERPACHT waarderen, niet (zoals de opstellers van de wijziging van 1944 in de Britse Manual deden) alleen kijken naar de vijand en zoeken naar een methode om hem, na de overwinning, te berechten, maar men moet — men moet althans óók — het oog richten op de eigen krijgsmacht. Daarbij moet men ervoor zorgen, primo dat de waarde van die krijgsmacht niet wordt ondermijnd en secundo, dat niet een valstrik wordt gespannen voor die eigen krijgsmacht. Het is dit tweede punt, hetwelk de „Economist” levendig beschrijft aan de hand van de Britse krijgsgevangenen in de Koreaanse krijg; het eerste punt komt (behalve door de ietwat overdreven opmerkingen van LORD WINSTER) onvoldoende ter sprake. Het is op het eerste punt dat ik in Maart 1948 de aandacht vestigde in een artikel „Mis-drijf tegen de mensheid en gehoorzaamheidsplicht” in N.J.B. 1948 blz. 533 v. Ik schreef toen o.a.:

De zaak ligt namelijk zo, dat de mindere, in de gevallen van een bevel dat vreemd is aan de belangen van de dienst, het

toetsingsrecht slechts suo periculo hanteert¹⁾). Wanneer hij meent dat het bevel geen betrekking heeft op dienstbelangen, kan hij de opvolging daarvan weigeren, maar op eigen risico. Maakt de rechter naderhand uit dat de mindere zich door een verkeerd inzicht heeft laten leiden, dan staat die mindere schuldig aan opzettelijke ongehoorzaamheid²⁾). Vóór alles dient hij dus te weten dat de opvolging van het bevel voor hem geen risico medebrengt en dat het risico eerst optreedt als hij verkiest het bevel niet te gehoorzamen. Van een soldaat moet men kunnen verwachten dat hij in de eerste plaats gehoorzaamt en dat hij niet de uitvoering van het gegeven bevel uitstelt, totdat hij de daarmee gemoeide belangen heeft afgewogen en tot eigen genoegen het bevel voldoende gewichtig heeft bevonden. Wanneer op de krijgsmacht een beroep wordt gedaan — en ik wijs hier, buiten daadwerkelijke oorlog, op gevallen van militaire bijstand bij binnenlandse onlusten en oproerige beweging of het invallen bij stakingen in vitale bedrijven — zullen de militairen vaak bevelen krijgen tot het verrichten van handelingen, die zij als burger niet zouden verrichten. Zij zullen wellicht verplicht worden, landgenoten te doden en eigendommen van landgenoten te vernielen. Het verlenen van toetsingsplicht of zelfs van een toetsingsrecht zonder risico van bestraffing bij verkeerde keuze, zou in dergelijke critieke omstandigheden, wanneer het gaat om de levensbelangen van de Staat, de krijgsmacht waardeloos maken.

Wanneer het aan de dienstbelangen strijdige bevel tevens zou leiden tot het plegen van een strafbaar feit, bevinden wij ons op het grensgebied waar gehoorzaamheidsplicht via ongehoorzaamheidsrecht overgaat in ongehoorzaamheidsplicht, op het terrein van de noodtoestand van de mindere. Dit terrein ligt dus, omdat de militair gebonden is aan zijn primaire en met straf gesanctioneerde gehoorzaamheidsplicht, buiten het grensgebied van de burger-ambtenaar die twijfelt over de bevoegdheid van zijn superieur. De militair zal zijn keuze moeten bepalen tussen twee rechtsbelangen: het opgedragen strafbare feit of de straf-

1) Zie Memorie van Toelichting, VAN DER HOEVEN, op. cit. blz. 221: „maar hij bedenke daarbij” (d.w.z. bij zijn weigering om te gehoorzamen) „dat dwaling ten aanzien van den aard des onderwerps van het bevel hem „niet kan baten...”.

2) Zelfs als de *meerdere* terzake gedwaald heeft, bestaat — aldus het Hoog Militair Gerechtshof van Ned.-Indië in sententie van 3 Mei 1935 (zie M. R. T. XXXI, blz. 405 v.) — het toetsingsrecht slechts op eigen risico: het verweer als zou het niet gehoorzamen aan het bevel niet strafbaar zijn nu de meerdere heeft verklaard dat hij het bevel niet zou hebben gegeven als hij geweten had wat het doel van beklagde's handeling is geweest, faalt, aangezien het bevel betrof een dienstaangelegenheid, gegeven door een meerdere aan een mindere en ieder militair verplicht is zodanig bevel onmiddellijk op te volgen en niet gerechtigd is tevoren de juistheid of doelmatigheid van dat bevel te beoordelen.

bare ongehoorzaamheid. Want artikel 140, dat de meerdere verantwoordelijk stelt voor de door hem gegeven bevelen, impliceert geenszins een plicht van de mindere om een dergelijk bevel naast zich neer te leggen: zodanige plicht kan slechts voortvloeien uit zijn noodtoestand. Hierbij worde niet de eis gesteld dat het beroep op noodtoestand slechts opgaat wanneer voor de mindere onmiddellijk (lijfs)gevaar dreigt bij ongehoorzaamheid. De strafbaarheid en de mogelijkheid van strafvervolging is in elk van de twee alternatieven voor hem even onmiddellijk (of even verwijderd, hoe men het wil zien) en de noodtoestand is gelegen in het onmiddellijke van de keuze, waar de mindere voor gesteld is ³).

Dit voorgaande is dan van toepassing op de gevallen van conflict, waarbij het door opvolging van het bevel op te offeren rechtsbelang niet apert van hogere waarde is dan de gehoorzaamheidsplicht, de gevallen waarbij gerechtvaardigde twijfel bestaat of het op te offeren belang wel ondergeschikt is. In de meer markante gevallen wordt het recht van de militair tot toetsing van het bevel steeds sterker, totdat het overgaat in een plicht tot ongehoorzaamheid ⁴). Dat zijn dan de markante gevallen van bevelen tot mensonterende handelingen, zoals artikel 6 van het Handvest van het internationale militaire gerecht in de eerste plaats bedoelt. In dergelijke gevallen zal gehoorzaamheid aan het bevel strafbaarheid kunnen medebrengen.

Ik meen nog steeds dat in deze richting de oplossing van het vraagstuk gezocht moet worden. De moeilijkheid hierbij is, dat deze oplossing niet vast omljnd is: slechts wanneer het betreft markante gevallen van bevelen tot mensonterende handelingen, kan ongehoorzaamheid plicht zijn. En dat is niet de enige moeilijkheid: gewoonlijk zal de strafbaarheid der ongehoorzaamheid beoordeeld worden door de eigen rechter; de strafbaarheid van de ter opvolging van het bevel verrichte handeling door de rechter van de wederpartij of, op zijn best, door een internationale rechter. Het is duidelijk dat enerzijds het nationale belang van de oorlogvoering, anderzijds het (inter)nationale belang van de wederpartij, machtige factoren zijn in de beoordeling van wat rechtens en plicht was. Dit is een van de onbehaaglijke aspecten van het na-oorlogse experiment, dat men de oorlogsmisdadigers heeft willen berechten door rechters, gerecruteerd uit de overwinnaars.

Het blijft een netelige kwestie, welke moeilijk met een vaste formule en in het geheel niet met een tevoren bepaalde vaste begren-

³ Anders: Prof. Mr. G. E. LANGEMEIJER in het hiervoor aangehaalde opstel „Plae of Superior Order”, waar de eis van onmiddellijk gevaar gesteld schijnt te worden.

⁴) Zie de Memorie van Toelichting, VAN DER HOEVEN, op. cit. blz. 223, „... dan zal hij het bevel in sommige gevallen onuitgevoerd *mogen* laten; „in andere gevallen zal hij daartoe zelfs verplicht zijn”.

zing valt op te lossen en welke er door de leer-LAUTERPACHT niet gemakkelijker op geworden is. Voor de mindere militair heeft deze materie het uiterlijk verworven van een loterij met louter nieten. Het is daarom goed om de uit verontwaardiging over de Duitse en Japanse oorlogsmisdrijven geboren nieuwe lezing van de Britse Manual, nu de gemoederen gekalmeerd zijn en men in staat geacht mag worden ook eigen fouten te zien, opnieuw te overwegen en te verzachten.

Hoewel de Wet Oorlogsstrafrecht, door in artikel 9 het beroep op ambtelijk bevel voor gepleegde oorlogsmisdrijven te couperen, waarschijnlijk in de richting van de leer-LAUTERPACHT gaat, is het van belang dat deze wet het voor het militaire recht zeer belangrijke beroep op overmacht (noodtoestand) open laat. Daar zal de weg liggen voor een deugdelijke begrenzing van de aansprakelijkheid van de mindere. Naar mijn mening mag men de mindere alleen dan straffen voor zijn gehoorzaamheid, wanneer de rechter de stellige overtuiging heeft bekomen dat de mindere beseft e, een mensonterende handeling te verrichten en men tevens in redelijkheid van hem mocht vergen dat hij tegen het bevel weerstand had geboden.

Exterritorialiteit ontzegd

door

Dr L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

In de Telegraaf van 6 Augustus jl. trof ik onder het opschrift „*Britse zeelui in Japan gevonnist. Scherp protest van E d e n*” het volgende bericht aan:

LONDEN, 5 Aug. — Minister Eden brak vandaag onverwacht zijn vacantie af, reed, in Londen aangekomen, onmiddellijk door naar zijn bureau, waar hij direct de Japanse ambassadeur Matsoemoto bij zich ontbood.

Eden diende een scherp protest in tegen de veroordeling door een Japanse rechtbank van twee matrozen van de Britse kruiser „Belfast” tot $2\frac{1}{2}$ jaar gevangenisstraf. Het was de eerste ontmoeting van Matsoemoto met de Britse minister, sinds hij in Juni Japans eerste na-oorlogse ambassadeur te Londen werd.

De beide zeelieden hadden zich schuldig gemaakt aan beroving van een taxichauffeur. De aanklager eiste tegen hen 5 jaar. Een Brits verzoek hen uit te leveren, opdat zij zich voor een Britse krijgsraad zouden kunnen verantwoorden, werd niet ingewilligd. — (Reuter-AP).

Aanstands na de lezing kwam mij voor de geest de telastelegging, welke leidde tot het vonnis van de Krijgsraad te Velde West van 2 Januari 1952, opgenomen op blz. 250 v. van deze jaargang.

Ook toen viel er een veroordeling, ditmaal van een vrijwilliger van het Nederlandse Detachement Verenigde Naties Korea, die in deelneming met twee makkers, te Tokio een Japanse taxi-chauffeur onder bedreiging met geweld bestolen hadden. De strafzaken, tot welke dit gebeuren aanleiding gaf, werden hier te lande door de militaire rechter berecht. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat de Japanse overheid deze berechting niet, althans nog niet voor haar eigen (niet-militaire) rechter heeft willen voorbehouden, iets waartoe zij, volkenrechtelijk gezien, alleszins bevoegd zou zijn geweest.

Voorts trok juist dit verschil in behandeling van de Britse zeelieden mijn aandacht. Hoe is het te verklaren, dat de Britse zeelieden in Japan zijn gevangen genomen en voor een Japanse (niet-militaire) rechtbank werden terechtgesteld nadat een verzoek van de Britse overheid om hen ter berechting door hun Britse militaire rechter aan haar uit te leveren, werd geweigerd?

De verklaring van dit raadsel bracht ons de Telegraaf van 9 Aug. 1952 en deze verdient de bijzondere aandacht van allen, die in de vorming van een supra-nationale krijgsmacht belang stellen. Aan het hoofd van dit bericht stond als opschrift: *Waarom E d e n boos werd op Tokio. Positie der U.N.O.-troepen in het geding.*

Minister Anthony Eden heeft de fiolen van zijn toorn uitge-

stort over het hoofd van de Japanse ambassadeur te Londen. De Britse ambassadeur te Tokio heeft bij de Japanse minister van Buitenlandse Zaken eveneens uiting gegeven aan de ontstemming in Downingstreet en de Zuidafrikaanse Bond van Huisvrouwen heeft een actie op touw gezet om Japanse goederen te boycotten. En waarom dit alles? Alleen vanwege een vonnis, dat een rechtbank te Kobe over twee Britse zeelieden heeft geveld.

De eerste neiging is achter deze geschiedenis de oude tegenstelling tussen blank en bruin (of geel) te zoeken, tegenstelling, waarbij de blanke het standpunt inneemt, dat de veroordeling van een rasgenoot door een rechtbank van niet-blanken een aantasting van zijn positie betekent.

Deze overweging moge bij de Zuidafrikaanse vrouwenbond een rol spelen, voor de Britse regering zijn er andere motieven, die tot de protestactie de stoot hebben gegeven en waardoor de zaak naar een geheel ander terrein wordt verplaatst. Naar een terrein, dat ook ons moet interesseren, omdat de rechtspositie van de jonge Nederlanders, die op Korea vechten, er bij betrokken is.

Wat is namelijk het geval? De twee jonge Britten, die veroordeeld zijn wegens diefstal van een auto en 1700 yen (\pm f 18), maken deel uit van de bemanning van de kruiser „Bel-, „fast”. Deze oorlogsbodem behoort tot de vloot, welke deelneemt aan de operaties tegen Noord-Korea en de bemanning vormt dus een onderdeel der UNO-strijdkrachten. De Japanners nu zijn van oordeel, dat aangezien de rechtspositie van de mannen dezer strijdkrachten nog niet internationaal geregeld is, overtredingen door hen in Japan begaan, door een Japanse rechtbank berecht moeten worden.

Met dit standpunt is minister Eden het niet eens. En hij vat de zaak zo hoog op, dat hij zijn vacantie heeft onderbroken om de onmiddellijke uitlevering van beide jongelieden aan de Britse marine te eisen.

Eén overweging moet hem daarbij wel dwars gezeten hebben, nl. dat de Amerikanen op Korea tegenover hun makkers uit andere landen in een in dit opzicht bevoorrechte positie verkeren. Japan en Amerika hebben nl., toen het Japanse vredesverdrag op 28 April in werking trad, een veiligheidspact gesloten, waarbij o.m. is bepaald, dat Amerikaanse militairen bij eventuele vergrijpen door hun eigen commandanten berecht zullen worden.

Hierdoor wordt een scheve verhouding geschapen, weshalve van Britse zijde geëist wordt, dat zolang de kwestie der jurisdictie over de UNO-troepen niet is geregeld, tot deze troepen behorende militairen voor geallieerde krijgswaarden moeten verschijnen, zoals dit ook het geval was in de tijd, dat Japan bezet gebied was.

Een tweede motief voor Eden was, dat de opgelegde straf veel te zwaar is: In Britse kringen is men ook van oordeel, dat men hier veeleer te doen heeft met een kwajongensstreek dan met een werkelijke beroving van een taxi-chauffeur: De taxi is onbeschadigd weer in het bezit van de eigenaar gekomen en het ontvreemde bedrag, dat zeker niet daverend is, is ook teruggegeven.

De Japanners zijn echter van mening, dat ondanks dit alles het vonnis zeer mild is geweest. De jongelui hadden voor hun escapade vijf jaar kunnen krijgen.

Intussen is nu wel duidelijk geworden, welke harde vonnissen UNO-strijders van Japanse gerechtshoven kunnen verwachten. En dit zal stellig de Britse regering en de UNO-vertegenwoordigers te Tokio (bij wie zich ook de Amerikaanse ambassadeur heeft aangesloten) stijven in hun actie om de veroordeling van UNO-soldaten over te laten aan hun eigen chefs. En tevens bevorderen, dat de onderhandelingen tot vaststelling van de jurisdictie over deze mannen, spoedig tot een goed einde worden gevoerd.

Een gunstig teken is, dat men van Japanse zijde wel bereid schijnt de kwestie snel en vriendschappelijk tot een oplossing te brengen. Zulks is ten minste nog gisteren nadrukkelijk verklaard.

Zou dit evenement de Britse Regering aanleiding geven tot verandering van haar beleid in zake haar deelneming aan de totstandkoming van een N.A.T.O. krijgsmacht? Zo ja, dan zou het besluit tot vorming van een Europees leger geen nut meer hebben.

Uit de feiten blijkt toch, dat Japan, ondanks een vroegere met Groot Brittannië gesloten verdrag tot vaststelling van het militair exterritorialiteitsbeginsel, niet meer bereid is, dit beginsel tot andere nationale westerse krijgsmachten uit te breiden. Is deze afwijzing uitvloeisel van oosterse opvattingen omtrent de verhouding tot westerse krijgsmachten? Onwaarschijnlijk lijkt dit niet en in zoverre zou de gedane afwijzing als gevolg van die oosterse opvattingen te aanvaarden zijn en als juist moeten worden beschouwd.

Dergelijke omkeer in de politiek van afzijdigheid zou toe te juichen zijn, ook omdat het Europees leger dan in de N.A.T.O. krijgsmacht zou opgaan. De reeds vastgestelde grondslagen voor dit leger bevatten toch een element, dat voor de N.A.T.O.-plichten grote moeilijkheden zou kunnen meebrengen, nl. de mogelijkheid om naast dit leger ook nog nationale krijgsmachten van N.A.T.O.-bondgenoten in stand te houden. Zelfs zouden de bondgenoten, die aan het Europese leger nationale contingenten ter integratie hebben afgestaan, bevoegd zijn die contingenten geheel of gedeeltelijk in nationale dienst terug te roepen, wanneer landelijke bijzondere omstandigheden dit nodig zouden maken.

Aangezien het Europees leger een eigen status zou verkrijgen en onder meer een eigen, Europese codificatie van militair straf- en tuchtrecht zou erlangen, zouden dergelijke overgangen, over en weer of heen en terug voor de betrokken militairen gepaard gaan met verandering van rechtspositie zoals nu reeds bestaat bij overgang in of wisseling van nationale contingents onderling. Gezwegen nog van andere, b.v. geldelijke gevolgen van dergelijke mutaties zou zich het geval kunnen voordoen, dat een aldus aan zijn land van herkomst uitgeleende militair, die zich aldaar aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt, ter berechting hiervan met toepassing van het extraterritorialeitsbeginsel aan het Europese leger zou moeten worden overgeleverd om zich ter zake voor zijn Europese militaire rechter te verantwoorden. *Risum teneatis, amici?* (Zoudt gij uw lachen kunnen houden, vrienden?).

Ook ten aanzien van de hoogste en hogere bevelvoerende officieren, aan wie in N.A.T.O. verband de leiding der krijgsmacht is toevertrouwd, zou een besluit om een N.A.T.O.-krijgsmacht te vormen zeer nodig zijn.

Een dergelijk overleg zou ook in het belang van het marine-, land- en luchtmacht-personeel, dat in U.N.O.-opdracht in Korea strijd voert noodzakelijk zijn, daar de onderlinge verhouding en van de regionale opperbevelhebber en van de verschillende nationale contingents nog steeds ongeregeld is gebleven.

Een N.A.T.O.-codificatie van militair straf- en tuchtrecht zou, door haar intra- of supra-nationale status, zich stellen boven en dus vernietigen alle ten aanzien van haar justiciabelen bestaande bevoegdheden van nationale strafrechters, zowel militaire als niet-militaire. Zij zou, zoals ik vroeger meermalen heb betoogd, moeten omvatten een algemeen gedeelte, alle militaire, de meest voorkomende commune en de oorlogsmisdrijven. Verder zouden de N.A.T.O.-militairen voor alle door hen waar ter wereld ook gepleegde strafbare feiten justicieel moeten zijn aan hun supra-nationale militaire rechter, welke organisatie, gebaseerd zij op commando-ressorten, en volgens een procedure zonder ambtenaren van het openbaar ministerie maar met adviserende openbare aanklagers. Alle militair-rechterlijke ambtenaren moeten zoveel mogelijk worden geseligerd uit militair-rechtelijk geschoolde beroepsofficieren en deze rechterlijke macht moet de beschikking hebben over een korps supra-nationale militaire politie, welks bevoegdheden evenmin aan territoriale ressorten gebonden moeten zijn.

Lettende op de in beide diefstal-procedures opgelegde straffen, mogen onze militaire zondaars van geluk spreken, dat zij niet op de wijze van hun Britse lotgenoten vervolgd zijn geworden.

Maar Nederland heeft een schone gelegenheid om in de toekomstige codificatie propaganda te maken voor onze goede militair-strafrechtelijke beginselen, welke de jarenlange praktijk heeft opgeleverd en in de laatste twee oorlogen proefhoudend zijn gebleken.

Zij zullen zeer goed kunnen dienen als basis voor een zo algemeen mogelijk opgezette supra-nationale codificatie.

Er is reeds genoeg langs de zaak heen gepraat en men verlangt nu naar zakelijke daden. Zoals *Montaigne* het uitdrukte: „Cette infinie „et perpétuelle discordance d'opinions et de raisons. . . . accompagne „et embrouillé le vain bastiment de l'humaine science” (in casu: militaire).

Van de gelegenheid maak ik gebruik om nog even melding te maken van een ander bericht uit De Telegraaf, nu uit het nummer van 11 Augustus 1952. Dit bericht is hier in zoverre van enig belang omdat het ook handelt over een gezagsorgaan, dat in volledige onafhankelijkheid van de aangesloten Staten bindende besluiten mag nemen over de belangen van de productie van en de handel in steenkool en staal. Deze beslissingen zijn uitvoerbaar op het gezamenlijk grondgebied der aangesloten Mogendheden.

Hetgeen besloten is, staat onder contrôle van een Assemblée van 78 leden, die ook niet door enig nationaal mandaat gebonden zijn. Deze leden stemmen vrij en niet als nationale groep. De Assemblée is dus het eerste lichaam van die aard, dat met een supra-nationale soevereine macht bekleed is.

Zo heeft de Amerikaanse Regering reeds verklaard, dat zij de Europese steenkolen- en staal-gemeenschap als een soevereine macht zal behandelen en rechtstreeks met haar besprekingen zal voeren zonder tussenkomst van de betrokken nationale regeringen.

Tegen besluiten van het gezagsorgaan is hoger beroep mogelijk op een Europees Gerechtshof. Dit Hof zou ook, indien de voorspelling van onze Minister *Stikker*, op welke ik doelde op blz. 102 van deze jaargang, juist blijkt te zijn, tevens recht spreken over militaire strafzaken tegen justiciabelen van de Europese Defensie Gemeenschap, nadat het met drie militaire leden zal zijn uitgebreid. Intussen werd te Parijs op 27 Mei 1952 het verdrag geparafeerd tot instelling van evenbedoelde gemeenschap. Ik hoop op zijn inhoud nader terug te komen, maar teken toch reeds nu aan, dat de voorspelling van Minister *Stikker* er gelukkig niet uit te lezen is. Voor een militaire strafrechtspraak van het Europese leger worden de grondslagen er nog niet in omschreven. Hetzelfde geldt voor een Europese zeemacht. Wellicht moet dit in de gedachtengang van de samenstellers van het verdrag later volgen. Voor ons is deze gedachtengang noch nieuw noch vreemd: ons C.W.L. werd ontworpen in 1807 en het ontwerp van een overeenkomstig wetboek voor ons krijgsvolk te water werd in 1808 aan de Regering aangeboden. Daar de tijd ons echter geleerd heeft, dat het militair straf- en tuchtrecht voor zee-, land- en luchtmacht ter wille van de coördinatie in één en dezelfde codificatie moet worden ondergebracht, mogen wij de hoop koesteren, dat de Nederlandse vertegenwoordigers bij verder overleg op dit gebied het nut en de noodzaak van deze eenheid van wetgeving aannemelijk zullen weten te maken, nadat haar geldig-

heid overeenkomstig het voorafgaande tot een N.A.T.O.-defensiegemeenschap, welke ook zorg zal dragen voor de verdediging van overzeese belangen van partijen, zal zijn uitgebreid.

Tot slot van deze mededeling over de inwerkingtreding van de steenkool- en staalgemeenschap kan ik niet nalaten te vermelden, dat de Voorzitter van het gezagsorgaan van deze gemeenschap, volgens hetzelfde courantenbericht van 11 Augustus 1952, verklaard heeft, „dat binnen enkele maanden alle douane-barrières uit „de weg geruimd zullen zijn. Kolen en staal zullen zich geen grenzen „meer gesteld zien en aan iedere koper op dezelfde voorwaarden ter „beschikking staan.” Dat wil dus zeggen, dat voor deze grondstoffen op supra-nationaal plan herhaald wordt hetgeen art. 52 van de Burgerlijke en staatkundige grondregels van de staatsregeling van 1798 voor de vernietiging van „koude oorlogvoering” tussen regionale en locale overheden der Bataafse Republiek bepaald heeft, nl. dat er van de aanneming der constitutie af „aan den doorvoer, „koop en verkoop van alle voordbrengselen van den vaderlandschen „grond, gelijk mede van alle goederen binnen deze Republiek be„werkt of vervaardigd, door en in alle Departementen en Plaatsen „geenerlei belemmering, hoe ook genoemd, worden toegebracht.”

Aan deze bepaling van handelsvrijheid voor steenkolen en staal is verwant de mogelijkheid, dat het gezagsorgaan bevoegd is kartels te ontbinden, productiebeperkingen op te heffen en elke buitensporige economische machtconcentratie te verhinderen. Is dit niet een moderne herhaling van de inhoud van art. 53 van evenbedoelde grondregels: „Bij de aanneming der Staatsregeling worden vervallen „verklaard alle Gilden, Corporatiën of Broederschappen van Nee„ringen, Ambachten of Fabrieken.... Het Vertegenwoordigend „Lichaam zorgt, dat de goede orde, het gemak en gerief der inge„zetenen, ten dezen opzichte, worden verzekerd.”

Ik heb op dergelijke maatregelen tot voorkoming van nationale „koude oorlogen” reeds meermalen een beroep gedaan ¹⁾. Zij behoorden bij de evolutie van een federatie van zich souverain noemende provinciën tot een eenheidsstaat. Zij behoren dus, ook mijns inziens, thuis in de steenkolen- en staalgemeenschap, welke een eerste schrede is naar het ontstaan van een supra-nationale staatkundige eenheid. Op deze weg heeft de reeds eerder aangevangen ontwikkeling van een supra-nationale krijgsmacht oudere rechten, al is wanbegrip en conservatisme oorzaak geweest, dat de eindstreep, één N.A.T.O.-krijgsmacht, nog niet is bereikt. Zij moet echter het machtsorgaan worden, dat ook de supra-nationale belangen van de steenkool- en staal-gemeenschap zal hebben te verdedigen, onverschillig waar deze zullen worden aangetast.

Augustus 1952.

¹⁾ Zie M.R.T. XLIII blz. 445, XLIV blz. 523 v. en 606.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 30 Augustus 1951.

President: Majoor Mr R. Bichon van IJsselmonde; *Leden:* Luitenant-Kolonel J. D. Stolp en Kapitein Mr B. Swanenburg.

Raadsman: Eerste Lnt. H. M. J. van Hoof.

*Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid door opzettelijk na te laten te voldoen aan de order namens de Chef M.G.D. om naar zijn onderdeel terug te keren*¹).

Militaire detentie.

(W.M.S.R. artt. 11, 97 en 114).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. J. L. K., geboren 2 Jan. 1929, dpl. soldaat LLN Technisch Squadron Vliegbasis Twenthe, beklaagde, bijgestaan door zijn raadsman Eerste Lnt H. M. J. van Hoof,

Gezien . . . enz.;

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd²):

„dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 17 dan wel 19 Mei 1951, „alzo in tijd van oorlog, na uitreiking aan hem van een pokken- „certificaat en na opdracht ontvangen te hebben van de Chef-M.G.D. „te Tilburg of namens deze van sergeant-majoor J. van Camp, om „naar zijn onderdeel dan wel garnizoen terug te keren, niet bij zijn „korps op de Vliegbasis Twenthe te Enschede is teruggekeerd, maar „daarvan sindsdien opzettelijk dan wel met zijn schuld daaraan on- „geoorloofd afwezig is geweest en gebleven, totdat hij op 21 Mei „1951 is teruggekeerd”;

Overwegende . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 30 April 1951 van bewegingsvrijheid wilde terugkeren naar zijn onderdeel het Technisch Squadron gelegerd op de Vlieg- basis Twenthe te Enschede; dat hij toen echter, op het station te Tilburg aangekomen, vernam, dat hij Tilburg niet mocht verlaten, aangezien daar een pokkenepidemie was uitgebroken; dat hij daarop te Tilburg bij familie onderdak heeft gekregen; dat hij vervolgens te Tilburg is ingeënt; dat hij daarop op 19 Mei 1951 te omstreeks 10 uur namens de Chef van de Militair Geneeskundige Dienst te Tilburg een internationaal pokkencertificaat kreeg uitgereikt; dat hij toen, hoewel hij geen verlofpas had en ook niet officieel bewe-

¹) Zie ook vonnis van dezelfde Krijgsraad van 20 Sept. 1951, M.R.T. XLV, blz. 197.

²) Met uitzondering van het gecursiveerde bewezen verklaard.

gingsvrijheid genoot, niet naar zijn onderdeel te Enschede is teruggekeerd, doch zich naar zijn ouderlijke woning te Haaren heeft gegeven, omdat hij in drie weken niet was thuis geweest; dat hij eerst op 21 Mei 1951 te omstreeks 19 uur naar zijn onderdeel te Enschede is teruggekeerd;

Overwegende, dat Jonathan Camp, als getuige zakelijk heeft verklaard: dat hij als sergeant-majoor met ingang van 15 Mei 1951 werd tewerk gesteld bij de M.G.D. te Tilburg; dat hij aldaar door de Chef M.G.D. o.m. belast was met het afgeven van internationale pokkencertificaten; dat hij op vermoedelijk 17 of 18 Mei 1951 te Tilburg aan beklaagde persoonlijk een pokkencertificaat heeft uitgereikt; dat hij daarbij aan beklaagde namens de Chef M.G.D. te Tilburg opdracht heeft gegeven naar zijn onderdeel terug te keren;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: *opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, gepleegd in tijd van oorlog*, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot militaire detentie v.d.t.v. 3 weken — Red.].

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 30 Augustus 1951.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Kol. der Mariniers P. J. van Gijn, Kapt. Luits. t. Zee B. J. Velderman en J. A. de Back, Luit. t. Zee 1e kl. J. H. van de Wall.

Raadsman: Luit. t. Zee 2e kl. J. J. Feij.

Verduistering van een Solex-rijwiel en opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid van 10 Juni tot arrestatie door de politie op 14 Juni en terugbrenging door de Koninklijke Maréchaussée op 15 Juni *).

(W.M.S.R. artt. 97 en 98; Wb.v.Sr. art. 321).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen G. W., oud 21 jaren, gedefineerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als matroos 3e klasse z/m bij het Marine Opleidingskamp te Hilversum,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad dd. 28 Juli 1951 No. CZM/P 17651/67396;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad dd. 9 Augustus 1951 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij te Hilversum op of omstreeks 11 Juni 1951 met het

*) Zie M.R.T. XL, blz. 592 e.v. (Red. M.R.T.).

„oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een „Solexrijwiël, toebehorende aan G. A. Dijk, althans aan een ander „dan aan hem, beklaagde;

„*subsidiar*: dat hij te Amsterdam, althans in Nederland op of „omstreeks 14 Juni 1951 opzettelijk een aan G. A. Dijk, althans „aan een ander dan aan hem, beklaagde, toebehorend Solexrijwiël, „dat hij zonder toestemming van de eigenaar gebruikte en uit dien „hoofde onder zich had, wederrechtelijk zich heeft toegeëigend;

„2e. dat hij in tijd van oorlog op of omstreeks 10 Juni 1951 te „Hilversum opzettelijk ongeoorloofd niet van permissie is terug- „gekeerd in het Marine-Opleidingskamp, waar hij als matroos 3e „klasse z/m diende, en sedertdien voortdurend zonder vergunning af- „wezig is gebleven, totdat hij na op 14 Juni 1951 te zijn aangehou- „den als verdacht van diefstal, op 15 Juni 1951 is teruggebracht in „dat kamp”;

Gezien . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eis, door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie, strekkende tot bewezenverklaring van het de beklaagde onder 1e subsidiair en onder 2e ten laste gelegde, met dien verstande, dat beklaagde op 10 Juni 1951 opzettelijk niet van permissie is teruggekeerd alsmede zijn schuld eraan; qualificatie daarvan als: 1°. *verduistering*; 2°. *desertie in tijd van oorlog gepleegd*, en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van *zeven maanden* onvoorwaardelijk met aftrek van voorarrest;

Gelet . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagde het hem onder 1e primair te laste gelegde heeft begaan;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e subsidiair en 2e te laste gelegde, dat G. W., oud 21 jaar, ten processe als beklagde, zakelijk gerelateerd, heeft verklaard:

dat hij, dienende als matroos 3e klasse z/m in het Marine Opleidingskamp te Hilversum, op 9 Juni 1951 tot 10 Juni 1951 laatste gelegenheid van dat kamp met permissie ging; dat hij op laatst genoemd tijdstip opzettelijk zich niet in dat kamp heeft teruggemeld en sedertdien voortdurend zonder vergunning afwezig is gebleven, totdat hij op 14 Juni 1951 te Amsterdam door rechercheurs als verdacht van diefstal werd aangehouden; dat hij op 15 Juni 1951 door de Koninklijke Marechaussee naar voornoemd kamp is overgebracht; dat toen hij te Amsterdam op 14 Juni 1951 door de politie wegens diefstal werd aangehouden, hij in overall gekleed was, doch direct tegenover de politie heeft verklaard, dat hij tot de Marine behoorde en ongeoorloofd van het Marine Opleidingskamp te Hilversum afwezig was, waarop hij tot de volgende morgen 12 uur op het politie-bureau te Amsterdam is vastgehouden, de Marechaussee hem toen is komen ophalen en de Marechaussee hem via de Marechaussee-kazerne naar het Marine Opleidingskamp te Hilversum heeft terug-

gebracht, alwaar hij 15 Juni 1951 ongeveer 17.30 uur arriveerde;

dat hij op 14 Juni 1951 te Amsterdam opzettelijk een aan Dijk toebehorend Solexrijwiel, dat hij zonder toestemming van deze gebruikte en uit dien hoofde onder zich had, zonder dat hij daartoe toestemming had, zich heeft toegeëigend;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

post alia:

c. een uittreksel Scheepsjournaal van het Marine-opleidingskamp te Hilversum, houdende o.m.:

11 Juni 1951: Mankerend sedert 10-6 l.g. Matroos 3e klasse z/m G. W.;

15 Juni 1951: op 14-6-51 Matroos 3e klasse G. W., mankerend sedert 10-6-l.g. afgevoerd als deserteur; 17.00 door Marechasse te teruggebracht Matroos 3e klasse z/m G. W.;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen, met beklagde's schuld eraan, zijnde het immers van algemene bekendheid, dat het ten tijde in de telastlegging onder 2e vermeld, tijd van oorlog was, hetgeen de beklagde onder 1e subsidiair en onder 2e is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als:

1e. „VERDUISTERING”;

2e. „OPZETTELIJKE ONGEOORLOOFDE AFWEZIGHEID, WELKE IN „TIJD VAN OORLOG NIET LANGER DAN VIER DAGEN HEEFT „GEDUURD”;

Overwegende, dat gelet op de ernst der gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van ZES MAANDEN passend wordt geacht, terwijl de tijd door beklagde sinds 15 Juni 1951 in voorarrest doorgebracht, geheel in mindering behoort te worden gebracht bij de uitvoering van de op te leggen straf;

Overwegende, dat er termen bestaan om een gedeelte dezer straf, groot DRIE MAANDEN voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen, waartegen het militair belang zich niet verzet; . . . enz. (*Red.*).

Hoog Militair Gerechtshof te Batavia.

Beklagbeschikking van 21 October 1949.

Beklag ongegrond, waarbij het Hof opmerkt dat het op oneerbiedige wijze is ingediend (ongepaste critiek op meerdere).

Het tevens ingediende beklag tegen administratieve terugstelling niet-ontvankelijk.

(W.K. art. 67).

Gelezen een geschrift ddo. 30 September 1948 van den dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht P. A. A. de K., kennelijk bedoeld om de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia in te roepen over het beklag door hem op

26 September 1948 ingebracht over de hem op 22 September 1948 door den Commandant van het 4e R.V.A., den Luitenant-Kolonel G. A. van Driem opgelegde en dienzelfden dag aangezegde straf van tien dagen streng arrest en de daarbij behorende strafreden, luidende:

„Zich in het openbaar vertoond met zijn baret onder de „schouderbedekking. Op een daartoe door een kornet gegeven „order zijn baret op te zetten ten antwoord gegeven: „Ik zal „„hem wel opzetten maar niet omdat je het vraagt”. Bovendien „aanvankelijk geweigerd zijn naam op te geven toen deze hem „gevraagd werd en getracht om door te lopen. Nadat zulks „door den kornet verijdeld was een vals naam opgegeven en „een deels verkeerd legernummer, daar hij niet in het bezit was „van zijn identiteitsbewijs, en een zeer ongepaste houding aan- „genomen tegenover een kornet”

welk beklag bij beschikking van den Commandierend Officier Troepen aan boord van het M.S. „Johan van Oldenbarnevelt”, de reserve Lt. Kolonel J. Mutters, ddo. 30 September 1948 (op dienzelfden dag aan klager uitgereikt) ongegrond is verklaard;

aan het slot van welk geschrift P. A. A. de K. verklaart zich tevens te willen beklagen over de administratieve maatregel waarbij hij werd teruggesteld van korporaal tot soldaat;

Overwegende, dat klager tijdig langs den hiërarchieken weg de eindbeslissing van het Hof heeft ingeroepen, maar het beklag ten aanzien van de terugstelling van klager van korporaal tot soldaat reeds aanstonds behoort te worden afgewezen, aangezien deze terugstelling een administratieve maatregel is en geen straf als vermeld in de Wet op de Krijgstucht, weshalve daarvan ook geen beroep op het Hof openstaat;

Gezien de op de zaak betrekking hebbende bescheiden, waaronder een proces-verbaal van verhoor dd. 29 Juli 1949 van den ingevolge het bepaalde bij art. 68 jo. 65 W.K. gehoorde strafoplegger, den Lt. Kolonel G. A. van Driem, hebbende — blijkens schrijven van den Territoriaal tevens Troepencommandant West-Java dd. 7 September 1949 No. T.C. 9637/047 — klager te kennen gegeven dat hij niet nader wenst te worden gehoord en het Hof daartoe ook geen termen aanwezig acht;

Overwegende, dat bij het in casu gehouden onderzoek voldoende is gebleken dat klager inderdaad de feiten zoals die hem in de omschrijving der strafreden worden verweten heeft gepleegd, waaraan het verweer in het beklagschrift niet heeft kunnen afdoen; bij welk laatste het den Hove nog nodig voorkomt op te merken dat meergenoemd beklag op oneerbiedige wijze is ingediend waar klager zich niet heeft ontzien om ongepaste critiek op een meerdere te leveren;

Overwegende, dat waar voor een krijgstuhtelijk vergrijp als het onderhavige de opgelegde straf ook geenszins te zwaar voorkomt de op het beklag genomen beslissing in eerste instantie dient te worden gehandhaafd;

Krachtens art. 67 van de Wet op de Krijgstucht nemende de eindbeslissing op het beklag;

Verklaart het beklag ten aanzien van de terugstelling van klager van korporaal tot soldaat niet voor behandeling vatbaar;

Verklaart het beklag voor het overige ongegrond;

Handhaaft de beslissing door den Commandierend Officier Troepen op het beklag genomen.

Aldus beslist in Raadkamer van *Vrijdag 21 October 1949* door de Heren Mr F. H. Keuzenkamp, Generaal-Majoor M. E. A. van Goor en de Kapitein ter Zee (a) H. J. G. van Giessen, resp. plv. president en leden van het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia en *tenzelfden dage* ter openbare terechtzitting uitgesproken door den plv. President vd., in bijzijn van voormelde leden en griffier, doch buiten tegenwoordigheid van klager.

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 9 Januari 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr Dr J. Ph. van Erk, *Leden:* Majors P. A. van Rossum en Mr P. C. L. Eschauzier.

Raadsman: Kapitein Koppenol.

Bij een verrichting aan de openbare weg niet de nodige maatregelen nemen om voorbijgangers tegen mogelijk gevaar te waarschuwen. Beklaagde had bij gelegenheid van een oefening een rookgranaat ontstoken zonder het rijverkeer voldoende te waarschuwen voor de bij de heersende duisternis plotseling optredende belemmering van het zicht, tengevolge waarvan twee auto's in botsing geraakten.

(Wb.v.Str. art. 427).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. C. V., geboren 18 Maart 1925, vrijwillig sergeant, ingedeeld bij de Nationale Reserve, District Noord-Holland, Groep Berkhout, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als militair van de Koninklijke Landmacht, te weten als „sergeant, op of omstreeks 19 November 1951 te Avenhorn op of „aan de openbare weg „Oudendijk” aldaar tijdens een oefening van „een groep van de Nationale Reserve, van welke groep hij alstoen „commandant was, een rookgranaat no. 18 heeft ontstoken, waar „door die weg plaatselijk in een rookgordijn werd gehuld, zonder de „nodige maatregelen te nemen om het op die weg voorbijgaande „verkeer tegen mogelijk gevaar te waarschuwen, hebbende hij im „mers alstoen aldaar die waarschuwendende taak alléén op zich geno-

„men, hetgeen geheel onvoldoende was om tijdig het uit beide richtingen over die weg naderende verkeer te kunnen waarschuwen voor de plotseling te verwachten totale belemmering van het uitzicht op „die weg”;

Overwegende, . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 19 November 1951 te omstreeks 20.45 uur als sergeant-instructeur der Nationale Reserve, Groep Berkhout, een oefening van die Groep leidde nabij de Provinciale weg de Oudendijk, zijnde een openbare weg, te Avenhorn; dat hij tijdens die oefening aldaar aan de zuidzijde van genoemde weg een rookgranaat no. 18 heeft ontstoken, teneinde een rookgordijn te leggen; dat daardoor die weg plaatselijk in een rookgordijn gehuld werd en tengevolge daarvan werd versperd; dat hij alléén daarbij de taak op zich heeft genomen om het op die weg voorbijgaand verkeer te waarschuwen; dat die veiligheidsmaatregel echter niet voldoende was, gezien de heersende duisternis en de zwaarte van het rookgordijn, om tijdig het uit beide richtingen over die weg naderende verkeer te waarschuwen voor de plotseling te verwachten totale belemmering van het uitzicht op die weg; waardoor twee motorvoertuigen het rookgordijn inreden zonder dat de bestuurders waren gewaarschuwd voor het gevaar, en met elkaar in aanrijding zijn gekomen;

dat het voor de veiligheid van het verkeer op die weg noodzakelijk was dat tenminste twee personen met het tijdig waarschuwen van het verkeer belast waren;

post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Bij eene verrichting aan de openbare weg niet de nodige maatregelen nemen om voorbijgangers tegen mogelijk gevaar te waarschuwen*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 427 Wetboek van Strafrecht;

[Volgt: veroordeling tot geldboete van *f* 20, subs. tien dagen hechtenis — *Red.*].

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK.

Militair Ambtenaren-gerecht.

Uitspraak van 26 November 1951.

Voorzitter: Mr S. Wierda; *Leden:* Mr J. H. Scholten en Mr. J. J. Boasson; *Mil. leden:* J. G. M. v. d. Plassche en P. W. W. v. Leeuwen.

Raadsman voor klager: Mr K. van Rijkevorsel, advocaat te 's-Gravenhage; *Raadsman voor verweerder:* Mr. D. J. Veegens, advocaat te 's-Gravenhage.

Beroep van Amboinese ex-KNIL-militairen tegen ontslag.

Beroep tegen ontslag uit tijdelijke dienstverrichting bij de Kon. Landmacht, terwijl deze ex-KNIL-militairen zich in Nederland bevinden (zij hadden verzocht opgezonden te worden naar niet door de R.I.S. bezet gebied in Indonesië).

Verweer van de M. v. O.: (1) KNIL-militairen zijn geen „militaire ambtenaren” (zij zouden dit alleen zijn voor zover de algemeen verbindende voorschriften van de K.L. op hen van toepassing zijn, quod non); (2) -subsidiar- (a) Deze Amboinezen mochten ontslagen worden op een door of namens de M. v. O. te bepalen tijdstip; (b) Ontslag kon worden verleend ter plaatse waar zij zich bevonden, i.c. te Amersfoort.

AMBTENARENGERECHT: ad (1): De doelstelling van de desbetreffende bepaling (memorandum, op 14 Juli 1950 te Djakarta ondertekend namens de Ned. en de Ind. regering) doet buiten twijfel staan dat onder de verlening van de status van K.L.-militair is te verstaan verlening van de hoedanigheid van militair ambtenaar. De tijdelijke dienstverrichting is geschied krachtens aanstelling. Wel eist de Mil. Ambt. Wet een aanstelling bij de landmacht hier te lande, doch zodanige aanstelling heeft nimmer uitgesloten het verrichten van werkzaamheden buiten het Rijk in Europa.

ad (2): Verweerder was (ten tijde waarop hij hen te Amersfoort ontsloeg) bekend met de wens van de Amboinese militairen, om op een plaats in Indonesië te worden ontslagen. Het ontslag werd derhalve verleend in strijd met artikel 11 van de „Algemene Order voor „het K.N.I.L. 1935, No. 11”. Verweerder moge gegronde bezwaren gehad hebben, klagers naar de door hen aangewezen plaats in Indonesië te vervoeren, maar hij had klagers niet behoeven te ontslaan.

Nietig-verklaring van het ontslag.

CENTRALE RAAD VAN BEROEP (zie hierachter): Niet ieder die tot de Koninklijke Landmacht behoort is „militair ambtenaar”, met name niet de dienstplichtigen en de „gewezen militairen” ex artikel 63, 2° W.M.S.R. Tot het erlangen van de status van „militair ambtenaar” is bepaaldelijk een a a n s t e l l i n g vereist. Van zulk een aanstelling is in casu geen sprake. Aangenomen moet worden dat niet bedoeld is, klagers tot „militair ambtenaar” aan te stellen,

doch slechts hen te doen beschouwen als gewezen militairen, die tot enige militaire dienst worden gebruikt. Het ambtenarengerecht had zich onbevoegd dienen te verklaren. Beroep alsnog niet-ontvankelijk verklaard.

(M.A.W. art. 1; R.M.A.K.L. art. 1 en 9; A.W. art. 24.)

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,
RECHTSPREKEND IN MILITAIRE AMBTENARENZAKEN,

inzake P. Sapteno, wonende te Westerbork, klager, tegen de Minister van Oorlog, verweerder,

Gezien, enz.;

WAT DE FEITEN BETREFT:

Overwegende, dat ten aanzien van klager het navolgende besluit is genomen:

„Beëindiging tijdelijke dienstverrichting bij de Koninklijke Land-
„macht.

„De Commandant van het Demobilisatiecentrum Koninklijke Land-
„macht, daartoe aangewezen bij beschikking van de Minister van
„Oorlog van 21 Maart 1951, no. 196002, bepaalt, dat met ingang
„van 23 Maart 1951, tijdelijke dienstverrichting bij de Koninklijke
„Landmacht van de ex-KNIL militair Sapteno, Petrus, geboren te
„Atjeh op 5 Juli 1905, eindigt.

„Amersfoort, 22 Maart 1951.

„De Commandant Demobilisatiecentrum Koninklijke Landmacht,
get. C. Melse.”;

Overwegende dat klager, onder overlegging van dat besluit, tijdig daartegen beroep heeft ingesteld en op de bij zijn daartoe strekkend klaagschrift en aanvullend klaagschrift aangevoerde gronden heeft gevorderd, het aangevallen besluit te vernietigen, of wel nietig te verklaren;

Overwegende dat verweerder de navolgende contra-memorïe, gedagtekend 30 Augustus 1951 heeft ingediend:

„1) Volgens artikel 1, lid 1, letter b van de Militaire Ambtenaren-
„wet 1931 zijn „militaire ambtenaren” — onder wie lid 3 de gewezen
„militaire ambtenaren begrijpt — zij die, aangesteld in militairen
„openbaren dienst om bij de landmacht in de overzeese gebiedsdelen
„werkzaam te zijn, tijdelijk dienst verrichten bij de landmacht hier te
„lande, (doch alleen) voor zover de algemeen verbindende voorschrif-
„ten, geldende voor de landmacht hier te lande op hen van toepassing
„zijn.

„Klagers vallen niet onder deze wettelijke omschrijving en kunnen
„dus in hun beroep niet worden ontvangen.

„2) Subsidair wordt aangevoerd, dat klagers in geen enkel hun
„toekomst recht zijn gekrenkt, omdat:

„a) de tijdelijke dienstverrichting van de oud-KNIL-militairen bij
„de Koninklijke Landmacht ingevolge artikel 4 van de gemeenschap-
„pelijke beschikking van de Staatssecretaris van Oorlog en de Minis-

„ter voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen van 19/20 Juli 1950
 „kon worden beëindigd — en ten aanzien van klagers ook is be-
 „eindigd — met ingang van een door of namens de Minister van
 „Oorlog te bepalen tijdstip;

„b) het ontslag uit de dienst krachtens artikel 11, lid 1, letter c, van
 „het Algemeen voorschrift betreffende het verlaten van de dienst
 „bij het KNIL door militairen beneden de rang van onderluitenant,
 „Algemene Order 1935 no. 11, mede kon worden verleend ter plaatse,
 „waar de betrokken militairen zich bevonden, in casu te *Amersfoort*.

„3) Het onder a) gestelde spreekt voor zichzelf, doch het onder b)
 „gestelde vereist enige nadere toelichting.

„4) In de procedure Staat/Aponno c.s. heeft het Gerechtshof te
 „'s-Gravenhage bij arrest van 22 Januari 1951, waartegen het cassa-
 „tieberoep is verworpen bij arrest van de Hoge Raad van 2 Maart
 „1951, N.J. 1951 no. 217 (tevens bevattende rechtsoverwegingen van
 „het Hof), uitgemaakt, dat volgens de geldende voorschriften welis-
 „waar aan de ontslagen wordende militairen een redelijke keus moet
 „worden gelaten van de plaats, waarheen zij zullen afvloeien doch
 „dat talloze factoren van militaire, staatkundige of andere aard,
 „welker gewicht alleen de Regering kan beoordelen, haar kunnen
 „beletten aan de geuite verlangens gevolg te geven. Van een bindend
 „voorschrift, dat het ontslag slechts mag worden verleend ten tijde
 „en ter plaatse waar de militairen zich willen vestigen — en dus
 „achterwege moet blijven, indien zij te dien aanzien wensen uiten,
 „die om welke redenen ook onvervulbaar zijn — is dus naar het oor-
 „deel van deze beide rechterlijke colleges geen sprake.

„5) Deze beslissing is het resultaat van nauwgezette overweging
 „na een uitvoerig schriftelijk en mondeling debat. De argumenten
 „voor een andere opvatting, aangevoerd in het klaagschrift en de
 „wijziging daarvan dd. 21 Augustus 1951, zijn of reeds door Hof
 „en Hoge Raad gewogen en te licht bevonden, of klaarblijkelijk on-
 „juist.

„6) Klagers stellen te hebben verzocht om opzending naar het,
 „volgens hun bewering, niet door de Republiek Indonesië bezette
 „gebied van Ceram of naar het dichtst daarbij gelegen gedeelte van
 „de residentie Nieuw-Guinea, de Radja Ampat eilanden. Zowel tegen
 „de ene als tegen de andere wens bestaan bij de regering nog dezelfde
 „bezwaren, die zij heeft kenbaar gemaakt in de procedure Aponno,
 „ontleend aan haar internationale verplichtingen jegens de Republiek
 „Indonesië en haar verantwoordelijkheid voor het gebiedsdeel Nieuw-
 „Guinea.

„7) Bij het nemen van de gewraakte besluiten, ten opzichte van
 „klagers heeft de ondergetekende dus niet gehandeld in strijd met de
 „toepasselijke algemeen verbindende voorschriften, maar slechts ge-
 „bruik gemaakt van de te zijner vrije beoordeling staande bevoegd-
 „heid tot het verlenen van ontslag ter plaatse waar klagers zich
 „bevonden; tegen gebruik van een zodanige bevoegdheid kan bij de
 „Ambtenarenrechter slechts worden opgekomen op grond van détour-

„nement de pouvoir, doch dit wordt in het klaagschrift zelfs niet „beweerd.

„8) Een argument van klagers, dat de eisers in de vorige proce- „dure niet hebben gebezigd, is hun beroep op mondelinge toezeggin- „gen, die naar zij beweren bij verschillende gelegenheden aan hun „vertegenwoordigers zouden zijn gedaan door de toenmalige Minister „en Staatssecretaris van Oorlog en de generaal-majoor Mojjet. Zij „willen daarin zien nadere bepalingen van de Legercommandant „krachtens artikel 19 van het bovenaangehaalde Algemeen voor- „schrift.

„Deze constructie faalt reeds om deze redenen, dat schriftelijke „vaststelling en openbaarmaking behoren tot het wezen van een „algemeen verbindend voorschrift en dat uitvoeringsbepalingen als „regelen van lager orde geen afbreuk kunnen doen aan de wettelijke „voorschriften, waarop zij berusten.

„9) Bovenstaande beschouwingen over de zaak ten gronde worden „slechts ten overvloede gegeven. Klagers hadden n.l. in hun stelsel „niet moeten opkomen tegen het ontslag op zichzelf, dat een onver- „mijdelijke consequentie van de Regeling Landstrijdkrachten en voor „hen onaantastbaar was, maar tegen het besluit van de Minister van „Oorlog dat ontslag te Amersfoort te verlenen en klagers en de „hunen noch voordien, noch nadien naar Ceram of de Radja Ampat- „eilanden op te zenden. Nu zij hebben nagelaten dit besluit en/of „deze weigering in dit opzicht aan te tasten kan in dit geding geen „beslissing vallen over bestaan en grenzen van laatstbedoeld beweerd „recht. Was een beroep van die strekking ingesteld, dan zou, gelijk „betoogd, Uw Gerecht slechts kunnen beslissen in dezelfde zin als „Hof en Hoge Raad (enz. *Red.*).

IN RECHTE:

Overwegende dat in de eerste plaats dient te worden onderzocht, of klager, die kennelijk beroep heeft ingesteld in de hoedanigheid, waarin het aangevallen besluit ten aanzien van hem is genomen, in zijn beroep bij het Gerecht kan worden ontvangen;

Overwegende dienaangaande, dat door partijen niet is weersproken en voor het Gerecht vaststaat, dat klager was een militair, als bedoeld onder Eerstelijk van het Koninklijk besluit van 20 Juli 1950 (Stbl. no. K. 310), welke bepaling luidt:

„Met ingang van 25 Juli 1950, met het oog op de beëindiging van „de periode waarbinnen het Koninklijk Nederlands Indonesisch „Leger na de Souvereiniteitsoverdracht moet zijn gereorganiseerd, „wegens deze reorganisatie eervol uit de militaire dienst bij dit Leger „te ontslaan alle daartoe behorende op dat tijdstip daarbij nog in „werkelijke dienst zijnde militairen, waar ter wereld zij zich mogen „bevinden.”;

Overwegende dat van het Ontwerp Regelingen betreffende de onder Nederlands bevel staande landstrijdkrachten in Indonesië na de souvereiniteitsoverdracht, welk ontwerp blijkens artikel 1 der Wet

Souvereiniteitsoverdracht Indonesië van 21 December 1949 (Stbl. J 570), door het Koninkrijk der Nederlanden is aanvaard, (hierna te noemen: de Regelingen Landstrijdkrachten), artikel 31, 4e lid, 1e volzin, luidt als volgt:

„Met het einde van de reorganisatie houdt het Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger op te bestaan. Indien na afloop van de reorganisatie een verdere afwikkeling van de in artikel 4 bedoelde strijdkrachten nodig blijkt, zullen de Regeringen van het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië terzake tijdig vooraf in overleg treden”,
en artikel 37:

„Afvloeiing gaat gepaard met ontslag overeenkomstig de beginselen vastgelegd in Hoofdstuk V”,

dat in de. blijkens een Memorandum, op 14 Juli 1950 te Djakarta ondertekend, tussen de Nederlandse en Republikeinse Regeringen gesloten overeenkomst (hierna aan te duiden als: de Overeenkomst van 14 Juli 1950) onder 1 is bepaald: „De Nederlandse Regering zal op 26 Juli 1950 het Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger opheffen, terwijl bij Koninklijk besluit van 20 Juli 1950 (Stbl. no. K. 309) o.m. is bepaald, dat het Koninklijk Nederlands Indonesische Leger op 26 Juli 1950 te 0.00 zal hebben opgehouden te bestaan;

Overwegende dat het Gerecht, gelet op evenvermelde regelingen, in tegenstelling met klager, van oordeel is, dat het Koninklijk besluit van 20 Juli 1950 (Stbl. no. K 310), verbindend is, waaraan niet afdoet, dat het onder Eerstelijk gegeven ontslag niet in alle opzichten voldeed aan het omtrent „ontslag” bepaalde in het Algemeen voorschrift nopens het verlaten van de dienst bij het Koninklijk Nederlands Indische Leger door militairen beneden de rang van onderluitenant, vastgesteld bij Gouvernementsbesluit van 5 October 1935, no. 8 en vervat in de Algemene Order voor het Koninklijk Nederlands Indische Leger 1935, no. 11. (hierna te noemen: de Algemene Order 1935, no. 11), vermits het bij dit Koninklijk besluit gegeven ontslag steunt op de bepalingen van de Wet Souvereiniteitsoverdracht Indonesië;

Overwegende dat dan ook, waar klagers aldus bij Koninklijk besluit bepaalde ontslag is gepaard gegaan met beëindiging van zijn dienstverrichting bij het — immers opgeheven — Koninklijk Nederlands Indonesische Leger, klager moet worden aangemerkt als een ontslagen KNIL-militair, ook al is aan hem geen (schriftelijk) ontslagbewijs uitgereikt;

Overwegende dat voorts voor het Gerecht vaststaat, dat ten tijde van de Overeenkomst van 14 Juli 1950 werd voorzien, dat de met ingang van 25 Juli 1950 te verlenen ontslagen niet in alle opzichten zouden voldoen aan de vereisten, vermeld in de Algemene Order 1935, no. 11 en dat in verband daarmee o.m. onder 5 van de Overeenkomst van 14 Juli 1950 is bepaald:

„Ten einde aan de Nederlandse Regering de gelegenheid te geven „aan haar verplichtingen tegenover de voormalige KNIL-militairen

„van Indonesische landaard die afvloeien, op passende wijze te vervullen, heeft de Regering van de RIS er in toegestemd, dat deze voormalige KNIL-militairen met ingang van 24 Juli tijdelijk de status van KL-militairen krijgen, voor zover de omstandigheden niet toelaten hen vóór 24 Juli naar hun plaats van herkomst te vervoeren.

„Tot aan het moment dat zij afgevloeit zijn heeft de Nederlandse Regering de volledige verantwoordelijkheid ten opzichte van deze militairen. Het verliezen van deze tijdelijke status van KL-militair heeft uitsluitend tot doel een ordelijke afwikkeling te waarborgen, waarbij de disciplinaire verhoudingen gehandhaafd blijven en eventueel daaruit voortvloeiende maatregelen door de Nederlandse leiding kunnen worden geëffectueerd.

„Wanneer zij naar hun uiteindelijke bestemmingsplaatsen worden vervoerd zijn de ex-KNIL-militairen bij het aan boord gaan ongewapend. Aan de betrokken RIS-autoriteiten zal gelegenheid worden gegeven zich hiervan te overtuigen.

„Aan de voormalige KNIL-militairen van Indonesische landaard, die daartoe de wens te kennen geven, zal alle gelegenheid worden geboden om buiten hun plaats van herkomst te worden afgevoerd.”;

Overwegende dat de in deze bepaling vermelde doelstellingen, ter bereiking waarvan de status van KL-militair is verleend, gevoegd bij het feit, dat de betrokkenen bij het Koninklijk Nederlands Indonesische leger vrijwillig dienende of wel beroepsmilitairen waren geweest en dus toen gelijkenis vertoonden met de categorie militairen van de Koninklijke landmacht, die de hoedanigheid hebben van militair ambtenaar, naar het oordeel van het Ambtenarengerecht, buiten twijfel stellen, dat onder de verlening van de status van KL-militair is te verstaan, de verlening van de hoedanigheid van militair ambtenaar der Koninklijke landmacht;

Overwegende dat derhalve nader dient te worden onderzocht, of deze kwaliteitsverlening aan klager, tevens inhoudt de verlening van de hoedanigheid van ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat ter uitvoering van de Overeenkomst van 14 Juli 1950 door de Staatssecretaris van Oorlog en de Minister voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen een gemeenschappelijke beschikking is vastgesteld, gedagtekend 19/20 Juli 1950 (hierna aan te duiden als: de Uitvoeringsbeschikking), welke rechtsgeldigheid door geen der partijen is betwist en ook door het Gerecht als vaststaand wordt aangenomen;

Overwegende dat bij deze Uitvoeringsbeschikking o.m. is bepaald, dat de militairen als klager „tijdelijk dienst zullen verrichten bij de „Koninklijke landmacht”, welke van het bevoegde orgaan afkomstige bepaling, ook voor wat klager betreft, is gevolgd door feitelijk dienst verrichten;

Overwegende dat een en ander tezamen noodzakelijkerwijze inhoudt een aanstelling van klager bij de Koninklijke landmacht;

Overwegende dat het Gerecht dan ook niet kan meegaan met het oordeel van verweerder, dat de tijdelijke dienstverrichting onder de gegeven omstandigheden niet is geschied krachtens aanstelling, dus niet als ambtenaar, doch veeleer is te beschouwen als een detachering, aangezien van dit laatste hier geen sprake is, reeds hierom niet, wijl detachering de hoedanigheid van ambtenaar veronderstelt;

Overwegende dat deze aanstelling van klager in feite heeft geleid tot dienstverrichting in Indonesië zowel als in Nederland, alwaar hij in militair dienstverband is gedebatteerd en gekeurd en nadien ontslagen;

Overwegende dat thans nog beantwoording behoeft de vraag, of klagers aanstelling beantwoordt aan artikel 1, 1e lid, sub a der Militaire Ambtenarenwet 1931, welke wet, bijzonderlijk gelet op de Memorie van Toelichting, Hoofdstuk III (blz. 5) zou eisen, dat er zij een aanstelling voor werkzaamheid hier te lande;

Overwegende dat weliswaar de wet zelf naar haar bewoordingen slechts eist een aanstelling bij de „landmacht hier te lande” — zijnde een andere benaming voor de Koninklijke landmacht — doch de bedoeling des wetgevers kennelijk was, dat deze aanstelling werd gegeven voor werkzaamheid hier te lande;

Overwegende dat aanstelling bij de landmacht hier te lande, gelijk de wetgever ook heeft voorzien, nimmer heeft uitgesloten werkzaamstelling buiten het Koninkrijk in Europa, zodat aanstelling bij de Koninklijke landmacht, of wel bij de „landmacht hier te lande”, genoegzaam is om hier te lande, dan wel overzee werkzaam te zijn;

Overwegende dat hieruit de gevolgtrekking voortvloeit, dat klagers aanstelling, welke genoegzaam is geweest om hem ook hier te lande werkzaam te doen zijn, er een is, als omschreven in artikel 1, 1e lid, sub a der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat nog afgezien daarvan de kracht van wet hebbende Overeenkomst van 14 Juli 1950, die hoedanigheid van ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931 zonder meer kon verlenen en, waar zij uitgaat van verplichtingen, welke de Nederlandse Regering behoort te vervullen tegenover de personen als klager en deze personen betreft in de moederlandse rechtssfeer, immers brengt onder Nederlands gezag, en Nederlandse autoriteiten — blijkens de Uitvoeringsbeschikking — nadere rechtspositieregelingen voor hen hebben vastgesteld en zijn aangewezen om hen te ontslaan, niet mag worden aangenomen, dat zij de rechtsbescherming, welke ligt besloten in de hoedanigheid van ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931 en die toekomt aan de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht in het algemeen, heeft onthouden;

Overwegende dat het Gerecht dan ook aanneemt, dat klager is ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931 en ingevolge artikel 2 dier wet, juncto artikel 24, 1e lid der Ambtenarenwet 1929, bevoegd, om bij het Gerecht beroep in te stellen;

Overwegende dat, indien ingevolge de mede op klager van toepassing zijnde rechtspositieregelingen voor hem administratief beroep

zou hebben opengestaan op organen van het K.N.I.L., deze mogelijkheid van beroep geacht moet worden te zijn afgesneden door de opheffing van het K.N.I.L.;

Overwegende dat, blijkens artikel 58, 1e lid der Ambtenarenwet 1929, beroep kan worden ingesteld terzake dat een besluit feitelijk of rechtens strijdt met de toepasselijke algemeen verbindende voorschriften of dat bij het nemen daarvan het administratief orgaan van zijn bevoegdheid kennelijk een ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden, waarvoor die bevoegdheid is gegeven;

Overwegende dat klager er zich op beroept, dat het door hem aangevallen ontslagbesluit strijdt met het bepaalde in artikel 11, onder c van de Algemene Order 1935, no. 11, luidende voor zover hier van belang:

„Met betrekking tot de plaats, waarheen de militairen bij het verlaten van de dienst bij het Koninklijk Nederlandsch Indische Leger gezonden worden, gelden de volgende bepalingen:

„a.

„b.

„c. Alle overige militairen worden ter plaatse waar zij zich bevinden uit den dienst ontslagen dan wel op de plaats waar zij zich na hun ontslag uit den dienst in Nederlandsch Indië wensen te vestigen, in welk geval zij daarheen kunnen worden opgezonden, met uitzondering van militairen, die den dienst verlaten door het stellen van een plaatsvervanger dan wel tegen terugbetaling van de te hunnen behoefte van landswege toegelegde gelden behoudens genoten bezoldiging, die steeds worden ontslagen op de plaats waar zij zich bevinden.”;

Post alia:

Overwegende dat het Gerecht deze bepaling in verband brengt met de grote afstanden en bijgevolg lange en kostbare reizen in Indonesië doch ook niet mag uitsluiten de mogelijkheid, dat de bepaling wil tegemoet komen aan de gevoelens van die militairen, die er prijs op stellen als militair en gerechtigd tot het dragen van de uniform, aan te komen op de plaats waar zij zich willen vestigen;

Overwegende dat, wat hiervan ook zij, in ieder geval vast staat, dat verweerder bekend was met de door klager kenbaar gemaakte wens om op een plaats in Indonesië te worden ontslagen, toen hij op 22 Maart 1951 te Amersfoort, alwaar klager zich toen bevond, werd ontslagen, waaruit aanstonds volgt, dat dat ontslag is gegeven in strijd met evenvermelde bepaling;

Overwegende dat verweerder zich er op beroept, gegronde bezwaren te hebben tegen opzending van klager naar de door hem kenbaar gemaakte plaats in Indonesië en bijgevolg verhinderd te zijn, hem daar te ontslaan en wel genoodzaakt te zijn geweest, klager ter plaatse waar hij zich bevond, te weten Amersfoort, te ontslaan;

Overwegende dat het Gerecht hiertegen, zonder in de beoordeling te treden van verweerders bezwaren tegen opzending van klager naar de door deze gewenste plaats, opmerkt, dat deze omstandigheid nog

niet medebrengt de noodzaak om klager ter plaatse, waar hij zich bevond, te ontslaan, aangezien ook nog de mogelijkheid open stond, klager niet te ontslaan;

Post alia:

Overwegende dat wel valt aan te nemen, dat ten tijde van de vaststelling van de Overeenkomst van 14 Juli 1950 en de Uitvoeringsbeschikking, niet is voorzien, dat de betrokkenen, alvorens hun bestemmingsplaatsen in Indonesië te bereiken, naar Nederland zouden worden vervoerd, en bijgevolg in die regelingen ook niet is te vinden een bijzondere voorziening voor dat geval, doch dat deze omstandigheid de rechtskracht aan de voor betrokkenen vastgestelde voorschriften niet heeft ontnomen, zijnde deze ook niet ingetrokken, noch vervangen;

Overwegende dat mitsdien onverkort van kracht is gebleven het bepaalde in de Algemene Order 1935, no. 11, onder c, waarmee, gelijk hiervoor is gebleken, het aangevallen ontslag strijdig is, zodat dit nietig verklaard dient te worden.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 4 Maart 1952.

Voorzitter: Mr J. H. Kuiper; *Leden:* Mr W. H. van Basten Batenburg en Mr A. Blom

(zie hiervóór afgedrukte uitspraak — gelijke partijen)

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING: . . .enz.

Post alia:

IN RECHTE:

Overwegende dat in het onderhavige geding allereerst moet worden beslist, of het bestreden besluit ten aanzien van gedaagde is genomen als militair ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dienaangaande, dat op grond van de gedingstukken en van het ter terechtzitting verhandelde vaststaat:

dat gedaagde als beroepsmilitair van Indonesische landaard heeft behoord tot het Koninklijk Nederlands-Indonesisch Leger, totdat dit leger (verder aan te duiden als het K.N.I.L.) is opgeheven;

dat ingevolge de „Regelingen betreffende de onder Nederlands „bevel staande landstrijdkrachten in Indonesië na de soevereiniteits-„overdracht”, door het Koninkrijk der Nederlanden aanvaard bij de op 21 December 1949 tot stand gekomen „Wet Soevereiniteitsover-„dracht Indonesië”, Stbl. J 570, de tot het K.N.I.L. behorende strijdkrachten moesten worden gereorganiseerd binnen de in het eerste lid van artikel 31 dier Regelingen (verder aan te duiden als: de Regelingen Landstrijdkrachten) genoemde termijn van zes maanden, zijnde voorts in het vierde lid van dat artikel 31 bepaald:

„4. Met het einde van de reorganisatie houdt het Koninklijk „Nederlandsch-Indonesisch Leger op te bestaan. Indien na afloop

„van de reorganisatie een verdere afwikkeling van de in artikel 4 „bedoelde strijdkrachten nodig blijkt, zullen de Regeringen van het „Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek der Verenigde Staten „van Indonesië terzake tijdig vooraf in overleg treden.”;

dat, toen bedoelde afwikkeling niet binnen bedoelde termijn van zes maanden bleek te zullen zijn voltooid, evengenoemde regeringen op 14 Juli 1950 te Djakarta een overeenkomst zijn aangegaan, waarin o.a. is bepaald onder punt 1: „De Nederlandse Regering zal op „26 Juli 1950 het Koninklijk Nederlands-Indonesisch Leger ophef- „fen” en onder punt 5 o.m.:

„Teneinde aan de Nederlandse Regering gelegenheid te geven „haar verplichtingen tegenover de voormalige KNIL-militairen van „Indonesische landaard die afvloeien, op passende wijze te vervullen, „heeft de Regering van de RIS er in toegestemd, dat deze voormalige „KNIL-militairen met ingang van 24 Juli tijdelijk de status van „KL-militairen krijgen, voor zover de omstandigheden niet toelaten „hen vóór 24 Juli naar hun plaats van herkomst te vervoeren. Tot „aan het moment dat zij afgevoerd zijn, heeft de Nederlandse Rege- „ring de volledige verantwoordelijkheid ten opzichte van deze mili- „taireren. Het verlenen van deze tijdelijke status van KL-militair heeft „uitsluitend tot doel een ordelijke afwikkeling te waarborgen, waar- „bij de disciplinaire verhoudingen gehandhaafd blijven en eventueel „daaruit voortvloeiende maatregelen door de Nederlandse leiding „kunnen worden geëffectueerd.

„Wanneer zij naar hun uiteindelijke bestemmingsplaatsen worden „vervoerd zijn de ex-KNIL-militairen bij het aan boord gaan onge- „wapend. Aan de betrokken RIS-autoriteiten zal gelegenheid worden „gegeven zich hiervan te overtuigen. Aan de voormalige KNIL- „militairen van Indonesische landaard, die daartoe de wens te kennen „geven, zal alle gelegenheid worden geboden om buiten hun plaats „van herkomst te worden afgevoerd.”;

dat ter uitvoering van voormelde overeenkomst van 14 Juli 1950 de Staatssecretaris van Oorlog en de Minister voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen onderscheidenlijk op 19 en 20 Juli 1950 een gemeenschappelijke beschikking hebben vastgesteld, waarin, voor zover te dezen van belang, is bepaald: in artikel 1, dat alle op 24 Juli 1950 tot het K.N.I.L. behorende militairen, die op deze datum nog niet één van de bestemmingen, genoemd in artikel 32 van de Regelingen Landstrijdkrachten, hebben gevolgd — tot die militairen behoorde ook gedaagde — met ingang van deze datum tijdelijk dienst zullen verrichten bij de Koninklijke Landmacht; in artikel 2, dat op die militairen de regelen betreffende de rechtspositie van het militair personeel van het K.N.I.L., welke op 24 Juli 1950 van kracht zijn, van overeenkomstige toepassing zijn; in artikel 3, dat de militairen, die zullen overgaan naar de Koninklijke landmacht, aan die latere indiensttreding de rechten en aanspraken zullen ontnemen als ware deze overgang zonder dienstonderbreking geschied; en in artikel 4, dat de in artikel 1 bedoelde dienstverrichting eindigt met ingang van

een door de Minister van Oorlog dan wel door nader door deze Minister aan te wijzen gezaghebbenden, namens hem, te bepalen tijdstip;

dat bij Koninklijk besluit van 20 Juli 1950, Stbl. K 310, is goedgevonden en verstaan o.m.:

„Met ingang van 25 Juli 1950, met het oog op de beëindiging van „de periode waarbinnen het Koninklijk Nederlands Indonesisch „Leger na de Souvereiniteitsoverdracht moet zijn gereorganiseerd. „wegens deze reorganisatie eervol uit de militaire dienst bij dit leger „te ontslaan alle daartoe behorende op dat tijdstip daarbij nog in „werkelijke dienst zijnde militairen, waar ter wereld zij zich ook „mogen bevinden”;

dat bij Koninklijk besluit van 20 Juli 1950, Stbl. K 309, is goedgevonden en verstaan:

„I. Te bepalen dat het Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger „op 26 Juli 1950 te 0.00 uur zal hebben opgehouden te bestaan;

„II. Onze bijzondere dank en grote waardering te betuigen aan „alle tot genoemd Leger behorende en behoord hebbende militairen „ongeacht rang of stand voor de onder de dikwijls moeilijkste om- „standigheden betoonde daden van moed, plichtsbetrachting, op- „offeringsgezindheid en trouw.”;

Overwegende dat het bestreden besluit kennelijk is genomen met toepassing van artikel 4 van voormelde gemeenschappelijke beschikking van 19/20 Juli 1950, weshalve moet worden beslist, of gedaagde de in die beschikking bedoelde tijdelijke dienstverrichting bij de Koninklijke landmacht heeft vervuld als militair ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931, en met name — daar het tweede en het derde lid van artikel 1 dezer wet te dezen zeker niet toepasselijk zijn — in de zin van het eerste lid van dat artikel, welk lid luidt:

„Militaire ambtenaren zijn:

„a. zij die zijn aangesteld in militairen openbaren dienst om bij de „landmacht hier te lande of bij de zeemacht werkzaam te zijn;

„b. zij die, aangesteld in militairen openbaren dienst om bij de „landmacht in de overzeesche gebiedsdeelen werkzaam te zijn, tijde- „lijk dienst verrichten bij de landmacht hier te lande, voor zoover de „algemeen verbindende voorschriften, geldende voor de landmacht „hier te lande, op hen van toepassing zijn.”;

Overwegende nu dat de Raad, gelet op hetgeen in de tweede rechts- overweging dezer uitspraak is vermeld, van oordeel is, dat gedaagde — uit kracht van de overeenkomst van 14 Juli 1950 en de gemeenschappelijke beschikking van 19/20 Juli 1950 — sedert 24 Juli 1950 wel heeft behoord tot de Koninklijke landmacht, maar niet als militair ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat hierbij moet worden bedacht, dat naar het stelsel dezer wet niet ieder, die tot de Koninklijke landmacht behoort, militair ambtenaar is in de zin dier wet (b.v. niet degenen, die dienst verrichten krachtens de Dienstplichtwet en ook niet de in artikel 63,

onder 2°, van het Wetboek van Militair Strafrecht bedoelde gewezen militairen, die tot enige militaire dienst gebruikt worden), maar hiertoe bepaaldelijk is vereist een aanstelling;

dat omtrent de aanstelling, bedoeld in de hiervoren onder a weergegeven bepaling, ter uitvoering van artikel 12 der Militaire Ambtenarenwet 1931 voorschriften zijn gegeven bij en krachtens het Koninklijk besluit van 22 Augustus 1931, S. 378, sedert gewijzigd, houdende het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht, doch onbetwist vaststaat, dat van zulk een aanstelling in het onderhavige geval geen sprake is;

Overwegende dat voorts de bewoordingen van voormelde gemeenschappelijke beschikking van 19/20 Juli 1950 geen aanleiding geven om aan te nemen, dat aan de daarin bedoelde militairen uit kracht van die beschikking een aanstelling zou zijn verleend;

dat er te minder reden bestaat om dit aan te nemen, daar op grond van de bij het beroepschrift overgelegde nota, dd. 1 Juli 1950, en op grond van hetgeen ter terechtzitting door eisers gemachtigde ter zake nader is medegedeeld, moet worden aangenomen, dat juist niet is bedoeld die militairen bij die beschikking als militair ambtenaar aan te stellen, maar slechts is beoogd hen te doen beschouwen als gewezen militairen, die gebruikt worden tot enige militaire dienst, in de zin van artikel 63, onder 2°, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat bovendien ook de omstandigheid, dat in artikel 2 van die gemeenschappelijke beschikking is bepaald, dat op de onderhavige militairen de regelen betreffende de rechtspositie van het militair personeel van het K.N.I.L., welke op 24 Juli 1950 van kracht waren, van overeenkomstige toepassing zijn, te meer er voor pleit, dat niet is beoogd hen tevens te doen vallen onder de regelen betreffende de rechtstoestand, vervat in de Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat deze opvatting naar 's Raads oordeel ook geenszins in strijd is met de op 14 Juli 1950 tussen de Nederlandse en de Indonesische regeringen gesloten overeenkomst, zodat voormelde gemeenschappelijke beschikking van 19/20 Juli 1950 hiermede evenmin in strijd is te achten;

dat er immers geen reden bestaat om aan te nemen, dat in die overeenkomst met „de status van KL-militairen” bepaaldelijk zou zijn bedoeld de status van militair ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931, doch veeleer aannemelijk is, dat slechts is beoogd te voorkomen, dat de onderhavige militairen, daar ze wegens de opheffing van het K.N.I.L. de status van K.N.I.L.-militairen moesten verliezen, zouden moeten worden aangemerkt als burgers; weshalve hun een andere militaire status moest worden verleend, onverschillig in welke rechtsverhouding;

dat voor dit standpunt mede pleit, dat in genoemde overeenkomst van 14 Juli 1950 uitdrukkelijk is vermeld, dat het verlenen van de tijdelijke status van K.L.-militair uitsluitend tot doel heeft een orderlijke afwikkeling te waarborgen;

Overwegende dat te dezen ook geen gewicht kan worden gehecht aan de omstandigheid, waarop het Ambtenarengerecht mede een beroep heeft gedaan, dat de onderhavige personen bij het K.N.I.L. vrijwillig dienende of wel beroepsmilitairen waren geweest en dus toen gelijkenis vertoonden met de categorie militairen van de Koninklijke landmacht, die de hoedanigheid hebben van militair ambtenaar;

dat er nl. geen grond bestaat om aan te nemen, dat met de onderwerpelijke bepalingen is beoogd aan bedoelde personen bij de Koninklijke landmacht een rechtspositie te geven — zij het slechts tijdelijk — overeenkomstig aan die, welke zij bij het K.N.I.L. hadden bezeten, doch blijkens het eerder overwogene veeleer aannemelijk is, dat zulks niet is beoogd;

Overwegende dat, al moet het vorenstaande leiden tot de slotsom, dat de onderhavige militairen niet vallen onder de omschrijving van artikel 1, eerste lid, onder *a*, der Militaire Ambtenarenwet 1931, zij voorts ook niet kunnen worden gebracht onder het in dat lid onder *b* bepaalde; dit in elk geval op deze grond, dat op hen geen enkel algemeen verbindend voorschrift, geldend voor de landmacht hier te lande, toepasselijk was, maar, gelijk reeds overwogen, op hen van overeenkomstige toepassing waren verklaard de regelen betreffende de rechtspositie van het militair personeel van het K.N.I.L., welke op 24 Juli 1950 van kracht waren;

Overwegende dat namens gedaagde nog is betoogd, dat voormeld Koninklijk besluit van 20 Juli 1950, Stbl. K 310, houdende collectieve ontslagverlening aan militair personeel van het K.N.I.L., onverbindend zou zijn, maar de Raad dit in het midden kan laten én laat, vermits: 1° in elk geval vaststaat, dat het K.N.I.L. sedert 26 Juli 1950 heeft opgehouden te bestaan, en: 2°, al zou bedoeld Koninklijk besluit onverbindend zijn, dit allerminst een argument zou kunnen wezen om de betrokkenen aan te merken als militair ambtenaar in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat voorts — zij het ten overvloede — nog opmerking verdient, dat de omstandigheid, dat de burgerlijke rechter in het proces, hetwelk is beëindigd met het arrest van de Hoge Raad der Nederlanden van 2 Maart 1951 (Nederlandse Jurisprudentie 1951 no. 217), zich niet onbevoegd heeft verklaard van de gedane verdeling kennis te nemen, erop wijst, dat ook die rechter de onderhavige militairen — na Juli 1950 — niet heeft aangemerkt als militaire ambtenaren in de zin der Militaire Ambtenarenwet 1931;

Overwegende dat uit het eerder overwogene volgt, dat het in de eerste rechtsoverweging dezer uitspraak omschreven vraagpunt ontkenkend moet worden beantwoord;

Overwegende dat mitsdien het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, niet bevoegd was van het door gedaagde tegen het bestreden besluit ingestelde beroep kennis te nemen, zodat de Raad — ongeacht de overige door eiser tegen die uitspraak ingebrachte grieven — die uitspraak moet vernietigen en, doende hetgeen het Ambtenarengerecht had behoren te

doen, het in eerste aanleg ingestelde beroep alsnog niet-ontvankelijk moet verklaren.

NASCHRIFT.

Aanstelling of engagements-acte? Reeds herhaaldelijk is over deze vraag in ons Tijdschrift geschreven en aangedrongen op het vervangen van de tweezijdige dienst-overeenkomst door de eenzijdige aanstelling. Zie laatstelijk het naschrift R.C. op blz. 203 hiervóór. In de administratieve regelingen (met uitzondering van het ambtenarenrecht) is de status van de beroepsmilitair beneden de rang van officier, over de gehele linie gebaseerd op tweezijdige verbintenis en engagementsacte. Ook het Wetboek van Militair Strafrecht gaat daarvan uit (zie art. 60 e.v.). Merkwaardig is nu, dat het R.M.A.K.L. uitgaat van de „aanstelling” als voorwaarde om als militair ambtenaar te worden beschouwd. Om deze discrepantie tussen het ambtenarenrecht en de rest van de administratieve regelingen te overbruggen is een fictie nodig, welke o.a. artikel 9 R.M.A.K.L. geeft door te bepalen dat voor militairen beneden de rang van tweede luitenant als „aanstelling” wordt aangemerkt de militaire verbintenis. Nog merkwaardiger is echter dat nu juist die militairen beneden de rang van officier, die niet dienen op grond van een (tweezijdige) verbintenis maar op grond van een (eenzijdige) daad van de overheid (een figuur dus welke alle gelijkenis heeft met een aanstelling): de dienstplichtigen, geen militaire ambtenaren zijn. Aldus een kruislingse constructie welke ik met enige vrijheid zó zou willen uitbeelden: zij die dienen op grond van een wederkerige overeenkomst worden geacht te dienen op grond van een aanstelling en dus „militair ambte-„naar” te zijn, terwijl zij die dienen op grond van een aanstelling geen „militair ambtenaar” zijn. Een verwarring, waarvan het geen luxe is te wensen dat zij spoedig opgeheven wordt.

Met deze gekunstelde constructies van het R.M.A.K.L. voor ogen is het misschien niet vreemd dat de Centrale Raad niet (gelijk het Ambtenarengerecht deed) in de eenzijdige daad van de overheid: de Ministeriële Beschikking, op grond waarvan de KNIL-militairen (tijdelijk) de status van KL-militairen opgelegd werd, een a a n s t e l l i n g heeft gezien.

W. H. V.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Comanderend Generaal.

Blijkens Legerorder no. 214 L.-L.M.-O. van 12 Juli 1952, Directoraat Administratieve Diensten, Afd. B 7, nr 306643, is bij Koninklijk Besluit van 7 Juli t.v. (Stb. no. 330) de Chef Luchtmachtstaf aangewezen als Commanderend Generaal in de zin van artikel 243 der Regtspleging bij de Landmagt en in de zin van artikel 2 van het Organisatiebesluit Rechtspleging te Velde 1944.

Bij Legerorder nr 215 L.-L.M.-O. is gepubliceerd de Ministeriële beschikking van 15 Juli 1952, Directoraat Administratieve Diensten,

Afd. B 7, nr 306641, bij welke — uit overweging dat, in verband met de meer zelfstandige organisatie van het Wapen der Militaire Luchtvaart, het gewenst is de Directeur Militair Juridische Dienst voor wat betreft aangelegenheden, het Wapen der Militaire Luchtmacht betreffende, te plaatsen onder de bevelen van de Chef Luchtmachtstaf — de Minister besloten heeft om de Directeur van de Militair Juridische Dienst mede te plaatsen voor wat betreft aangelegenheden het Wapen der Militaire Luchtvaart betreffende, onder de bevelen van de Chef Luchtmachtstaf.

Zo is dan voor de tijd dat „troepen van de Staat zich te velde „bevinden”, vorm gegeven aan de beweging, die ik in mijn aantekening in deel XLIV, blz. 136 een „neiging tot separatisme” heb genoemd. Men heeft hierbij te hulp geroepen art. 2 van het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944, dat het leven zag om bijzondere voorzieningen te treffen wegens de buitengewone omstandigheden, welke zich bij de bevrijding van ons grondgebied voorgedaan hebben ten aanzien van de instelling van Krijgsraden te velde en derzelver rechtsmacht.

Deze bijzondere voorzieningen blijken in de eerste plaats uit de aanwijzing van de Chef van de Staf Militair Gezag als commanderend generaal in de zin van R.L. 243. Dat was in 1944 en 1945, toen ons leger nog niet normaal georganiseerd was en er geen „veld-„toegt” meer was, gedurende welke er ingevolge het bepaalde bij art. 243 R.L. geheel of ten dele Krijgsraden te velde mochten bestaan. Commanderende Generaals bezaten toen op grond van het Koninklijk Besluit op de bijzondere staat van beleg 1943 (Stb. D 60) het recht om verordeningen te maken ¹⁾ en zij bezaten deze bevoegdheid tot 4 Maart 1946, toen meer normale organisatie van de landsadministratie en dus ook van de militaire dienst mogelijk was gebleken. De Chef Staf Militair Gezag verloor aldus zijn recht van bestaan en de Chef van de Generale Staf werd weder als van ouds Commanderend Generaal volgens het bepaalde in art. 243 R.L.

Het beroep van het K.B. van 7 Juli j.l. op art. 2 van het Organisatiebesluit sluit in — indien men, quod non, de Chef van de Generale Staf beschouwt als de rechtsopvolger van de Chef Staf Militair Gezag — dat de Chef Luchtvaartstaf niet ressorteert onder de Chef van de Generale Staf: zie art. 2 aanhef en sub 2°. Laatstgenoemde autoriteit heeft dus geen rechtsmacht over militairen van het Wapen der Militaire Luchtvaart en omgekeerd: de Chef van de Generale Staf als opvolger van de Chef Staf Militair Gezag heeft geen rechtsmacht te dulden ten aanzien van militairen der K.L. uitgeoefend door de Chef Staf Militaire Luchtvaart.

Aannemende, dat ieder van de twee genoemde Commanderende Generaals zich bevoegd rekent om voor de berechting van door hun ondergeschikten gepleegde strafbare feiten een of meer Krijgsraden te velde in te stellen, doet zich de vraag voor, wat er geschieden moet

¹⁾ Zie Mr H. Winkel in M.R.T. XXXIX, blz. 255 en 485.

indien militairen van elk van deze onderdelen der krijgsmacht gezamenlijk deelnemen aan hetzelfde strafbare feit. Een vorm van deelneming, voor welke art. 81 Inv. M.S.T. geen oplossing geeft en dus leidt tot de conclusie, dat iedere verdachte voor zijn krijgsraad te velde zal moeten terecht staan, zonder de in art. 81 besloten waarborg voor gelijkmatige berechting van alle verdachten. Of hangt de oplossing dan af van de prioriteit van de verwijzingen (zie art. 6 al. 1 dan wel van art. 7 van het Organisatiebesluit)?

In dezelfde onbevredigende richting gaat het ministerieel besluit betreffende de ondergeschiktheid van de Directeur Militair Juridische Dienst. Deze autoriteit krijgt aldus twee chefs te dienen, die ieder eigen opvattingen kunnen hebben omtrent gevallen, welke zich in ieders ressort kunnen voordoen. Al zou uiteindelijk de Minister al dan niet via art. 3 van dit besluit een bepaalde richting kunnen aangeven, de wijze van werken wordt er niet eenvoudiger door en spoedige berechting wordt zeker niet bevorderd.

Beschouwt men de Chef van de Generale Staf niet als rechtsopvolger van de Chef Staf Militair Gezag, maar alleen als de Commandierend Generaal ex art. 243 R.L., dan kost het enige moeite om de Chef Staf Militaire Luchtvaart ook als zodanig te aanvaarden. Deze functie bestond toch niet in 1814 noch in de tijd toen het besluit bijzondere staat van beleg de behoefte deed ontstaan aan het organisatie-besluit rechtspleging te velde 1944. Bovendien erkent R.L. 243 maar één Commandierend Generaal, die naar behoefte een of meer Krijgsraden te velde mag benoemen. In deze gedachtengang zou dus de tegenwoordige Chef van de Generale Staf de enige autoriteit zijn, die ook als Militair hoofd van de Militaire Luchtvaart voor dit onderdeel der landmacht een krijgsraad te velde zou mogen benoemen. Maar dan brengt de overweging in de Ministeriële beschikking, uit welke blijkt dat het Wapen der Militaire Luchtvaart „een meer „zelfstandige organisatie” heeft verkregen nog niet mede, dat zijn rechtsmacht, welke naar het voorbeeld van het Detachement Verenigde Naties in Korea, slechts ontleend kan worden aan een benoeming ingevolge R.L. 254, niet gesteld mag worden op gelijke lijn met die van de enige in R.L. 243 erkende Commanderende Generaal.

Er zou aldus een toestand ontstaan, analoog aan die welke vóór de Verordeningen Militair Gezag in Nederlands Indië nos. 43, 505 en 512 bestaan heeft bij de Koninklijke Marine en de Koninklijke Landmacht enerzijds en het Koninklijke Nederlands-Indisch Leger anderzijds, van al welker militairen de Legercommandant tot hoogste meerdere was verklaard maar wiens rechtsmacht over het Nederlandse gedeelte ervan art. 63, sub 1°. van het Nederlandse Wetboek van Militair Strafrecht hem — zij het ten onrechte — ontnomen had.

Tot nu toe sprak ik niet over de bepalingen uit het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944 betreffende de rechtsmacht van de krijgsraden te velde (art. 5). Dit was niet nodig omdat deze rechtsmacht gebonden was aan die van de volgens art. 2 benoemde Com-

manderende Generaal. Art. 8 heeft immers zijn betekenis en kracht verloren.

Slechts de artt. 9, 10 en 11 al. 1 en wellicht ook al. 2 hebben in de praktijk ook *na* de bijzondere omstandigheden uit de overweging van het Organisatiebesluit toepassing gevonden als niet betreffende de rechtsmacht maar de procesorde der eenmaal ingestelde krijgsraden te velde. Deze bepalingen gaan dus strikt genomen buiten de strekking van het Organisatiebesluit om en raken dan ook niet aan de boven besproken maatregelen van organisatie.

Ten slotte houde men er rekening mede dat de bestaande toestand van tijd van oorlog en van oorlogsgevaar, berustende op de buitengewone oproeping van dienstplichtigen onder de wapenen gebruikt is om de organisatie der krijgswraden te velde, ondanks het feit dat er geen „troepen van den Staat zich te velde bevinden”, gehandhaafd is om te profiteren van de voordelen, welke de procedure van en voor deze krijgswraden biedt. Zodra aan deze toestand een einde komt en de vreedetijd met zijn gevolgen op processueel gebied weder intreedt, komen de bevoegdheden van garnizoenscommandanten opnieuw tot hun recht. Zullen wij dan weder ontmoeten een soortgelijk compromis als nu ten behoeve van de zelfstandigheid van de Militaire Luchtvaart in het leven is geroepen? Zullen er dan garnizoenen kunnen komen met twee garnizoenscommandanten met soortgelijke machtsconflicten uitmondende op dezelfde krijgsraad bij de landmacht — een andere krijgsraad in vreedetijd kent de R.L. niet — en andere gevolgen, welke dan niet zo gemakkelijk tot oplossing zijn te brengen ook al omdat territoriale begrenzingen van rechtsmachten niet meer van deze tijd zijn?

Er zijn altijd wel horden op te richten, waarover men met koene atletiek en met rechterlijk goedvinden kan heenspringen. Maar deze handelwijze komt niet ten goede aan de kracht van de wet over welke men heenrent. De oplossing van moeilijkheden als de hier besprokene is, naar mijn mening, alleen te vinden door de vaststelling van één nieuwe codificatie van het militair strafprocesrecht waarbij — op dezelfde grond als die waarop de vaststelling van één Wetboek van Militair Strafrecht voor zee- en landmacht berust — de bevoegdheden van militaire autoriteiten zonder onderscheid van „corpsen” of soortgelijke onderdelen wordt geregeld in verband met de commando-ressorten van die autoriteiten, die het bevel voeren over een complex van strijdkrachten, onverschillig of die krachten ontleend zijn aan zee-, land- of luchtmacht.

R. C.

De wettelijke toestand van „oorlogsgevaar”.

In mijn naschrift onder de sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 18 Maart 1952 (M.R.T. XLV, blz. 393 v.) kwam ik tot de conclusie dat het Hof de opvatting had aanvaard, dat de toestand van „oorlogsgevaar”, in de betekenis waarin dit woord in 's lands wetten voorkomt, heeft opgehouden te bestaan. Ik meende

tot die conclusie te mogen komen op grond van 's Hofs sententie van 17 December 1950 (M.R.T. XLIV, blz. 330 v.), met betrekking tot artikel 54 van de Luchtvaartwet, waarin — evenals in artikel 37 van de Motor- en Rijwielwet en artikel 45 van de Wegenverkeerswet — gesproken wordt over die wettelijke toestand van „oorlogsgevaar”.

In die sententie namelijk bevestigde het Hof het vonnis a quo (van de Krijgsraad te Velde Oost van 12 Juli 1950), in welk vonnis de Krijgsraad uitvoerig had overwogen dat de toestand van oorlogsgevaar, geproclameerd bij Koninklijk Besluit van 10 April 1939, is geëindigd door de daarop gevolgde werkelijke oorlog en niet is herleefd toen deze oorlog feitelijk een einde nam. Op die grond achtte de Krijgsraad artikel 54 Luchtvaartwet niet toepasselijk en de overtreden strafbepaling van kracht. Het Hof overwoog dat het zich verenigt met het vonnis, waarvan appèl (behoudens een hier niet ter zake dienende beperking met betrekking tot een getuigeverklaring).

Van welingelichte zijde vernam ik nu, dat mijn bovenvermelde conclusie door het Hoog Militair Gerechtshof niet wordt gehonoreerd: het Hof heeft zich met betrekking tot artikel 37 van de Motor- en Rijwielwet en artikel 45 van de Wegenverkeerswet steeds bepaald tot de overweging dat „geval van oorlog” aanwezig is; aan de beantwoording van de vraag, of de toestand van „oorlogsgevaar”, in de betekenis waarin dit woord in 's lands wetten voorkomt, aanwezig is, is het Hof (nog) niet toegekomen.

Het is goed dat over 's Hofs zienswijze met betrekking tot de vraag of de wettelijke toestand van „oorlogsgevaar” al dan niet van kracht is, geen misverstand bestaat: het Hof heeft zich daaromtrent (nog) niet uitgelaten en wil dus niet geacht worden, het bestaan van die wettelijke toestand verworpen te hebben. W. H. V.

Interregionaal militair strafrecht.

Van de Intendant der Marine in de Nederlandse Antillen gewerd onze Redactie onder dagtekening van 12 Augustus jl. een antwoord op de vragen, welke ik in mijn naschrift op het vonnis van de Krijgsraad te velde West van 21 Maart 1951 (M.R.T. XLIV blz. 693 v.) heb gesteld. Deze gegevens zijn geput uit het dossier der behandelde zaak, voorhanden in het archief der voormalige landmacht aldaar.

Blijkens een proces-verbaal van de recherche op Curaçao is de bewuste vernieling gepleegd na een bezoek aan een „fair”, waar de verdachte nog al wat drank had gebruikt.

Met een andere soldaat en een tweetal vrouwen begaf de dader zich na middernacht naar het huis van laatstgenoemden, waar deze op dat uur uit hoofde van haar beroep ontvingen. Tijdens een ruzie verklaarde getuige Anastacia, dat beklagdes moeder wel hetzelfde

beroep zou hebben uitgeoefend, waarop beklagde in drift de vernieling pleegde. Hij heeft aangeboden de schade ad f 38.— Ant. crt. te vergoeden.

Uit het bovenstaande is z.i. de strafmaat verklaard.

De stukken werden op 23 November 1950 in handen gesteld van de auditeur-militair.

Op 11 Februari 1951 repatrieerde beklagde (wat intussen gebeurde blijkt niet uit de hier aanwezige stukken).

Op 12 Februari 1951 maakte de commandant landmacht Ned. Antillen een beschikking tot verwijzing, welke niet gelijklopend is aan die van 9 Maart 1951.

Afschriften werden gezonden aan de commandant demobilisatiecentrum, Amersfoort, met verzoek 1 exemplaar aan beklagde uit te reiken.

Blijkbaar heeft men in Nederland de verwijzing „overgemaakt”.

Van het verhoor van Polita Anastacia voor de Officier Commisaris is in het archief landmacht Ned. Antillen niets aangetroffen.

Met deze gegevens wordt het gebeurde enigszins verduidelijkt. Waarop men in Nederland de vrijheid doet berusten om een verwijzingsbeschikking „over te maken” is mij alsnog een raadsel. R. C.

Wijziging Wegenverkeerswet.

De wijzigingen van de Wegenverkeerswet (zie het op blz. 264 v. afgedrukte ontwerp en de nadere aanvullingen bij nota van wijzigingen op blz. 405 v.) zijn, als Wet van 23 Juni 1952, geplaatst in Staatsblad No. 357 van 8 Augustus 1952. Mitsdien zijn deze wijzigingen — met uitzondering van die betreffende artikel 24 W.V.W., inzake het houden van wedstrijden — in werking getreden op 9 Augustus 1952.

De voor het militaire verkeer hoogst belangrijke wijziging van artikel 45 is vanaf genoemde datum van kracht. Insteede van een bij de Wet verleende algemene vrijdom van strafbare feiten voor het militaire verkeer, welke te grote vrijgevigheid ingeperkt is door het bekende Dienstvoorschrift¹⁾, gelden thans voor dat verkeer de bepalingen van „deze wet en de krachtens deze wet vastgestelde „algemene maatregel van bestuur en provinciale en plaatselijke „verordeningen *niet dan voorzover* zulks door Ons bij algemene maatregel van bestuur is bepaald”²⁾. Thans dus de bevoegdheid van de Kroon om aan te geven in hoeverre het wegenverkeersrecht wél zal gelden.

Deze algemene maatregel van bestuur (besluit van 26 Juli 1952)

¹⁾ Zie M.R.T. XLIV, blz. 127 v.

²⁾ Zie mijn opstel „De wettelijke toestand van „oorlogsgevaar” i.v.m. „art. 45 Wegenverkeerswet” in N.J. 1951, blz. 724 v.

verscheen op 5 Augustus 1952³⁾ in het Staatsblad No. 431; hij luidt:

Artikel I. In geval van oorlog, oorlogsgevaar, staat van oorlog of staat van beleg dan wel in geval door Ons is verklaard, dat de omstandigheden, bedoeld in artikel 1, onder 2°, van de Wet van 23 Mei 1899, *Stb.* 128, zulks noodzakelijk maken, gelden de hieronder volgende bepalingen van de Wegenverkeerswet en van het Wegenverkeersreglement ten aanzien van motorrijtuigen, rijwielen en andere rij- of voertuigen gebezigd ten behoeve van de strijdkrachten:

A. Van de Wegenverkeerswet:

de artikelen: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, eerste lid, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47 en 48;

B. Van het Wegenverkeersreglement:

de artikelen: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, voor zover dit artikel betrekking heeft op wagens en rijwielen, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 79, 80, 81, 82, 83, 122, 123, 124, 125, 126 en 127;

C. Van de Bijlage omfattende de voorschriften ingevolge onderscheidene artikelen van de Wegenverkeerswet en het Reglement:

de Afdelingen: 1, 2, 3, 4, 5 en 6.

Artikel II. Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag na de datum van uitgifte van het *Staatsblad*, waarin het is geplaatst.

W. H. V.

Militair Juridische Dienst.

Sinds de laatste opgave van veranderingen bij de Militair Juridische Dienst (dit Tijdschrift, deel XLV, blz. 363) hadden de volgende wijzigingen plaats:

Eervol ontslagen werd de reserve-majoor Mr G. H. L. Arriëns.

Tot reserve-luitenant-kolonel werden bevorderd de reserve-majoor Mr R. Bichon van IJsselmonde, Mr W. J. Smits, Mr B. H. van Everdingen, Mr Dr J. G. Ch. H. Dubois, Mr W. Baron Röell en Mr C. J. F. Caljé.

Tot majoor werd bevorderd de kapitein Mr L. P. de Boer.

Tot reserve-majoor werden bevorderd de reserve-kapiteins Mr C. A. C. M. Tiebaeckx, Mr E. A. J. M. Povel en Mr P. E. E. Briët.

³⁾ Dit besluit, „houdende vaststelling van nadere regelen ter uitvoering „van artikel 45 van de Wegenverkeerswet”, verscheen drie dagen vóór de wijziging van artikel 45 W.V.W. in het Staatsblad; het zal echter geacht moeten worden op het gewijzigde artikel betrekking te hebben. Het trad in werking op 7 Augustus 1952. Toen gold echter nog (tot 9 Augustus 1952) de oorspronkelijke tekst van art. 45, tezamen met het „dienstvoorschrift”. Wij zijn benieuwd hoe de Rechter een militair verkeersdelict, op 7 of 8 Augustus 1952 begaan, zal oplossen!

Tot kapitein werd bevorderd de eerste-luitenant, tijdelijk kapitein Mr J. H. Bekkering, en de eerste-luitenant Mr S. van Eijk van Heslinga.

Tot reserve-kapitein werden bevorderd de reserve-eerste-luitenants Mr F. C. Beunke, Mr C. M. A. A. Mol, Mr M. Zaaier en Mr J. H. Deurvorst.

Als vaandrighs behoren thans bij het dienstvak Mr J. G. M. Daemen en Mr P. J. G. Kapteyn.

Reserve-kapitein D. van den Hoek, officier-commissaris bij de Krijgsraad te velde Oost, legde cum laude het doctoraal-examen rechten te Nijmegen af.

VRAGENBUS.

Voorwaardelijke niet-verwijzing naar de Krijgsraad.

Onze Redactie ontving van de Luitenant ter Zee (A) 1e kl. K.M.R. J. B. KEMPEES naar aanleiding van de hieronder vermelde, door Inzender verstrekte gegevens, de vraag om ons inzicht te geven over de z.i. zonderlinge toepassing van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht. Wij laten thans eerst de gegevens en overwegingen van de Inzender volgen.

De feiten.

De chauffeur van een marine vrachtauto (een voor personenvervoer ingerichte gesloten vrachtwagen), rijdende over de openbare weg door het Marine Vliegkamp „Valkenburg”, wijkt op een gegeven moment — na het uitsteken van de rechter richtingaanwijzer — naar rechts uit om het voertuig op een daarvoor aangewezen plaats tot stilstand te brengen. Kort tevoren is hij twee wielrijders gepasseerd en blijkbaar heeft hij bij het uitwijken naar rechts deze wielrijders „ge„sneden”. Althans er is een aanrijding gevolgd waarbij een der wielrijders met de zak van zijn regenjas haakte aan een van de openstaande achterdeuren van de vrachtwagen en hierdoor kwam te vallen. In zijn val sleepte hij een tweede, naast hem rijdende wielrijder, mede zodat aan diens rijwiel schade ontstond. Ook de regenjas was door de aanrijding beschadigd. Als bijzonderheid bij deze aanrijding geldt nog, dat een van de achterdeuren van de vrachtwagen openstond, d.w.z. met een stuk ijzerdraad in geheel opengeslagen toestand was vastgebonden tegen de zijkant — rechter buitenkant — van de auto. Persoonlijk letsel of schade aan de vrachtauto deed zich niet voor.

De administratieve gevolgen bestonden uit:

- a. een terzake opgemaakt proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, aan de voet waarvan de Commandant concludeerde tot vergoeding van de veroorzaakte schade door de betrokken chauffeur;
- b. een terzake door de Koninklijke Marechaussee opgemaakt proces-verbaal inhoudende vermoedelijke overtreding van artikel 25 van de Wegverkeerswet;

en als gevolg van vorenstaande:

- c. een door de Commandant ex art. 8 R.Z. ingediend rapport aan de Commandant Zeemacht Nederland, waarin o.m. vermeld werd dat geen disciplinaire afdoening plaatsvond en dat betrokkene terzake geen voorlopig arrest had ondergaan;
- d. een rapport aan de Minister van Marine (afd. juridische zaken) betreffende de aan derden toegebrachte schade.

De beslissingen waartoe de feiten hebben geleid.

- A. De beslissing van de verwijzende autoriteit op het ingediende rapport ex art. 8 R.Z. luidde: (ik citeer) „Zij deze gezonden aan „de Commandant van het Marine Vliegkamp „Valkenburg” ter „kennisneming, onder aantekening dat deze zaak disciplinair zal „worden afgedaan *indien* (cursivering van mij) de schade door „betrokkene wordt vergoed; met verzoek mij omtrent de afdoening te berichten, onder terugzending van bijgaande bescheiden.”
- B. De beslissing van de Minister van Marine, dat in het onderhavige „geval de schade aan derden door verzekering wordt gedekt” en de conclusie: (ik citeer): „Schadeverhaal op de betrokken marine-„chauffeur is in dit geval derhalve niet nodig”.

De vragen en conclusies waartoe de bovengeschetste gang van zaken aanleiding geven.

- 1. De juridische afdoening van deze aangelegenheid is afhankelijk geworden van het al dan niet voldoen aan een voorwaarde door de verdachte.
n.m.m. is dit onverenigbaar met de wet, welke immers in casu drie manieren van afdoening toestaat, t.w.:
 - I. Krijgstuchtelijke afdoening ingevolge W.K. art. 2 ten 6e, waarbij in de toe te passen strafmaat al dan niet rekening kan worden gehouden met de door de gestrafte te betalen (of betaalde) vergoeding wegens veroorzaakte schade;
 - II. Transactie opgelegd door de Fiscaal bij de Zeekrijgsraad ingevolge art. 74 W. v. S.; mogelijk door de maximumstraf gelet op art. 25 van de Wegenverkeerswet;
 - III. Verwijzing van verdachte naar de Zeekrijgsraad, waarbij de krijgsraad in de zwaarte van de op te leggen straf eventueel kan verdisconteren de door de beklagde al dan niet te betalen schadevergoeding.
- 2. Vermoedelijk onder de drang de Zeekrijgsraad te ontlasten is gezocht geworden naar de meest praktische oplossing. Deze zal echter toch te allen tijde verankerd dienen te zijn in de wet en de vraag die dus gesteld wordt is: Mag een disciplinaire afdoening van een oneigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp, gesteld tegenover een vervolging terzake door de krijgsraad, a f h a n k e l i j k worden gesteld van een voorwaarde waaraan de delinquent dient te voldoen?
Met andere woorden: Mag het aan de delinquent zelf in handen worden gelegd of hij al dan niet gerechtelijk zal worden ver-

volgd? Een vervolgingsrecht dat immers in de wet nauwkeurig en strikt is omschreven en voorbehouden aan één autoriteit?

Dit begint bedenkelijk veel te lijken op het insluipen van een werking als vastgelegd in art. 74 W.v.S. in de Wet op de Krijgstucht, welke deze werking echter nog allerminst kent en/of toelaat. Per slot kan immers de op te leggen verplichte schadevergoeding in zekere zin vergeleken worden met een geldboete, maar dan toch meestal zeer in het nadeel van betrokkene, zoals in het onderhavige geval duidelijk is gebleken en hierna nader wordt toegelicht.

3. Zeer speciaal in het onderhavige geval kwam de betrekkelijke ongerijmdheid van de beslissing van de verwijzende autoriteit en van de op het schadeverhaal beslissende autoriteit duidelijk tot uiting door de aard der tegengesteldheid. Nu kan men wel zeggen, dat het altijd mogelijk is in casu de chauffeur de schade te doen vergoeden en daardoor de verzekeringsmaatschappij een voordeeltje te bezorgen, maar zulks zal toch niet opgaan wanneer betrokkene even een klein rekensommetje toe gaat passen.

Wat is namelijk het geval? De schade wordt aan de hand van de claims in totaal begroot of *f* 104,50. Waarbij voor betrokkene dan nog moet worden bijgeteld de straf in de vorm van een der soorten arrest ondergaan. Daar zou tegenover staan dat hij — bij weigering de schade te voldoen — gerechtelijk zou worden vervolgd maar dan toch zeker nimmer in de geldboeteklasse van *f* 100,— zou vallen. Of anders gezegd, dat betrokkene het hier in de hand wordt gegeven zelf uit te rekenen wat hem het voordeligst uitkomt.

Met alle eerbied voor een practische toepassing van de Wet, wil het mij toch voorkomen dat een en ander als methode niet zal zijn te handhaven.

Inmiddels werd door de Commandant — aan de hand van de door de Minister genomen beslissing dat de verzekering wel zal betalen — aan de verwijzingsautoriteit gevraagd wat er nu diende te geschieden, nl. of de hand diende te worden gehouden aan de gestelde eis van schadevergoeding; waartoe betrokkene zich overigens genegen had verklaard (het totaalbedrag nog niet wetende) en waardoor hij derhalve inmiddels krijgstuuchtelijk werd gestraft.

Hierop werd beslist, dat betrokkene de schade niet alsnog diende te vergoeden.

Onze Redactie heeft op de in de aanhef bedoelde vraag als volgt geantwoord:

Bij de beantwoording van bovenstaande vraag gaan wij er van uit, dat de chauffeur van de marine-vrachtauto heeft overtreden artikel 25 Wegenverkeerswet, luidende: „Het is verboden zich op een weg zo, danig te gedragen, dat de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak, wordt belemmerd, of de veiligheid op de weg in gevaar wordt ge-, bracht of redelijkerwijze is aan te nemen, dat de veiligheid op de

„weg in gevaar kan worden gebracht”; alsmede, dat door zijn schuld schade is toegebracht aan de regenjas en het rijwiel der wielrijders. De chauffeur heeft zich derhalve schuldig gemaakt:

- a. aan een strafbaar feit (art. 25, 38 Wegenverkeerswet);
- b. aan een onrechtmatige daad (art. 1401 B.W.).

Wegens het niet-in-acht nemen van de rechtsnorm welke aan art. 25 Wegenverkeerswet ten grondslag ligt wordt de overtreder bedreigd met een bijzonder leed neergelegd in art. 34, lid 3 Wegenverkeerswet en wegens het niet-eerbiedigen van de eigendommen van de wielrijders is hij verplicht de door zijn schuld, onvoorzichtig rijden, veroorzaakte schade goed te maken. De strafrechtssanctie is een bijzonder leed, waarmede de rechtsorde tot nakoming, eerbiediging van de rechtsnorm dwingt in het belang van de samenleving, terwijl de schadeloosstelling e.d. ten verzoeken van de benadeelde in de plaats treedt voor de gevolgen van de schending van de privaatrechtelijke norm.

De officier van justitie kan als hoofd van het opsporingsonderzoek op grond van art. 167 W. v. Sv. om redenen aan het algemeen belang ontleend, beslissen tot vervolging of seponering. Ook kan de officier van justitie op het verzoek van de verdachte, en al dan niet onder het stellen van bepaalde voorwaarden, beslissen tot *voorwaardelijke niet verdere vervolging* (art. 244 W. v. Sv.). Deze mogelijkheid bestond onder het oude wetboek reeds in de praktijk. Evenals de officier van justitie beslist de verwijzende autoriteit op gronden aan het algemeen belang ontleend tot vervolging of tot seponering. Dat wil niet zeggen, dat de verwijzende autoriteit precies hetzelfde standpunt moet innemen als de officier van justitie, gezien de grote rol, welke de elementen krijgstucht en opvoeding in de militaire samenleving spelen.

Krijgstuchtelijke afdoening of verwijzing naar de krijgsraad heeft de verwijzende autoriteit in casu blijkbaar afhankelijk gesteld van het al of niet voldoen aan een voorwaarde door de verdachte: namelijk de schade te vergoeden tot hetwelk hij wettelijk verplicht is en waarvan de nakoming bij niet vrijwillige voldoening in rechten kan worden afgedwongen (art. 1401 B.W.).

Zodra de verdachte zich daartoe bereid heeft verklaard en aan de voorwaarde is voldaan, b.v. door inhouding op de soldij, kan krijgstuchtelijke afdoening volgen. Tot zo lang moet de strafoplegger ingevolge de beslissing van de verwijzende autoriteit met de krijgstuchtelijke afdoening wachten. Daarna handelt de strafoplegger zoals hij elk ander krijgstuchtelijk vergrijp afhandelt.

Zo zou het zijn, wanneer de verwijzende autoriteit een strafvervolging achter de hand had voor het geval van niet-ervullen der voorwaarde. Alsdan zou, indien de verdachte zou weigeren de schade te vergoeden, verwijzing naar de krijgsraad kunnen volgen, waarna de krijgsraad, alle omstandigheden in aanmerking nemende (waaronder de motieven, waarom de man weigert de schade te vergoeden) alsnog over het geval zijn oordeel uitspreekt.

Zo eenvoudig ligt het geval in casu echter niet.

Blijkens artikel 45 der Wegenverkeerswet gelden deze wet en de krachtens die wet vastgestelde algemene maatregel van bestuur en provinciale en plaatselijke verordeningen niet in geval van oorlog, *oorlogsgevaar*, staat van oorlog of staat van beleg, dan wel in het geval bedoeld bij artikel 1 onder 2° der Wet van 23 Mei 1899, Stbl. no. 128 (z.g. Oorlogswet) ten aanzien van motorrijtuigen, rijwielen en andere rij- of voertuigen, *voor zover die worden gebezigd ten behoeve van de land- en zeemacht* en de bij K.B. aan te wijzen Rijksdiensten. Bij K.B. van 10 April 1939, St.bl. no. 181 is bepaald, dat de tegenwoordige buitengewone omstandigheden inhouden *oorlogsgevaar* in de zin waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt. Dit Koninklijk Besluit is nimmer ingetrokken. Hierdoor is artikel 25 Wegenverkeerswet o.i. in deze dus buiten werking gesteld. Zie ook M.R.T. XLV, blz. 390-395.

Er bleef de verwijzende autoriteit daarom niet anders over dan de zaak ter krijgstuuchtelijke afdoening *zonder meer* over te laten aan de commanderende officier van de chauffeur, daar er, voor zover ons bekend, geen strafbepaling bestaat, waaronder de geschetste gedraging van de chauffeur zou zijn te brengen.

In casu was derhalve ten rechte geen sprake van een voorwaardelijk niet-verwijzen. Misschien zou men het kunnen zien als een voorwaardelijk niet krijgstuuchtelijk bestraffen. Daar kwam het althans uiteindelijk op neer.

De vraag of de al of niet-verwijzing van een strafbaar feit al of niet genoemd in art. 2 van de Wet op de Krijgstucht, afhankelijk mag worden gesteld van een voorwaarde, waaraan de delinquent dient te voldoen, zouden wij *in het algemeen* bevestigend willen beantwoorden ¹⁾. Het vervolgingsrecht blijft daarbij voorbehouden aan de verwijzende autoriteit.

Wanneer inzender meende, dat de verzekeringsmaatschappij een voordeeltje zou genieten, is dit niet juist. De maatschappij krijgt datgene, wat haar toekomt. Blijkens bovenstaande vraag verklaarde de Minister van Marine, dat de schade gedekt wordt door verzekering en dat daarom verhaal van schade in dit geval niet nodig zou zijn. In het algemeen komt ons dit niet juist voor. De verzekeringsmaatschappij vergoedt aan de benadeelde wielrijders de schade aan jas en rijwiel door de chauffeur toegebracht. Daardoor treedt de verzekeringsmaatschappij in de rechten van de wielrijders op de chauffeur (Staat) krachtens wettelijke subrogatie (art. 284 Wetb. v. Kooph.) en krijgt daardoor deze vordering op de chauffeur ²⁾. De oplossing

¹⁾ Art. 14a W. v. S. biedt een analogisch voorbeeld.

Hier heeft de voorwaardelijk veroordeelde de tenuitvoerlegging van het vonnis in eigen hand door een daarbij gestelde bijzondere voorwaarde, b.v. het betalen van schadevergoeding, al of niet na te leven.

²⁾ Het zou echter onbehoorlijk zijn van de Staat, indien deze zou toelaten, dat b.v. een dienstplichtige, die na eerst onder de wapenen te zijn geroepen, daarna in rechten zou worden aangesproken wegens door hem

van het rekensommetje is in haar algemeenheid (wij laten nu immers de bepaling van art. 45 Wegenverkeerswet voor de principiële beoordeling van de vraag verder buiten beschouwing) niet juist.

In geval van disciplinaire afdoening is het resultaat voor de chauffeur vrijwillig betaalde *f* 104,50 schadevergoeding plus een krijgstuchtelijke straf.

In geval van strafrechtelijke behandeling is het resultaat voor hem de straf welke de militaire rechter oplegt. Hij is daarneven tot *f* 104,50 schadevergoeding verplicht uit hoofde van onrechtmatige daad. Bij niet-vrijwillige voldoening kan dit bedrag langs civielrechtelijke weg op de soldij worden verhaald. Het militaire strafproces kent geen voeging door de beledigde partij, die zich ter zake van haar vordering tot schadevergoeding in het geding over de strafzaak kan voegen (art. 332 W. v. Sv.).

S.

WETGEVING.

Eerste Kamer der Staten-Generaal

Zitting 1951—1952.

Stuk no. 123

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET houdende vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Strafen Tuchtrecht.¹⁾

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is bepalingen vast te stellen met betrekking tot in geval van oorlog gepleegde misdrijven en hun berechting, zomede enige wijzigingen aan te brengen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Strafen en Tuchtrecht;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

De navolgende bepalingen worden vastgesteld, die kunnen worden aangehaald als **WET OORLOGSSTRAFRECHT**.

veroorzaakte schade aan derden tijdens de door hem uitgeoefende dienst, waarbij hem schuld treft. Het komt ons voor dat de M. v. M. wel een bijzondere overeenkomst met de verzekeringsmaatschappij zal hebben gesloten.

Bij de Landmacht pleegt het M. v. O. slechts kleine bedragen te verhalen, waarvan de grootte afhankelijk is van de meerdere of mindere schuld.

¹⁾ De hier volgende tekst is die van de wet geworden: zie blz. 592.

HOOFDSTUK I

Bepalingen van materieel strafrecht

Artikel 1

1. De bepalingen van deze wet zijn van toepassing op de misdrijven, in geval van oorlog begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar, welke zijn omschreven in:

- 1°. een der Titels I en II van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht;
- 2°. het Wetboek van Militair Strafrecht;
- 3°. de artikelen 4—9 van deze wet;
- 4°. de artikelen 131—134*bis*, 189 en 416—417*bis* van het Wetboek van Strafrecht, indien het strafbare feit of het misdrijf, waarvan in die artikelen gesproken wordt, is een misdrijf als in dit artikel bedoeld.

2. In geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt en waarbij Nederland is betrokken hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid, zijn de artikelen 4—9 van overeenkomstige toepassing en kunnen Wij bij algemene maatregel van bestuur bepalen, dat de overige bepalingen van deze wet geheel of ten dele van toepassing zullen zijn.

3. Onder oorlog wordt begrepen burgeroorlog.

Artikel 2

Voor zover in deze wet niet anders is bepaald, vinden ten aanzien van de in artikel 1 bedoelde misdrijven de bepalingen van het Wetboek van Militair Strafrecht en die ter uitvoering daarvan alsmede, behoudens de uitzonderingen bij dat Wetboek vastgesteld, de bepalingen van het gemene strafrecht toepassing, met dien verstande, dat waar in het Wetboek van Militair Strafrecht of in de bepalingen ter uitvoering daarvan gesproken wordt van de militaire rechter of de militaire rechtsmacht, daaronder de bij deze wet aangewezen rechter onderscheidenlijk diens rechtsmacht wordt begrepen.

Artikel 3

Onverminderd het te dien aanzien in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Militair Strafrecht bepaalde is de Nederlandse strafwet toepasselijk:

- 1°. op ieder, die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een misdrijf omschreven in de artikelen 8 en 9;
- 2°. op ieder, die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een misdrijf omschreven in de artikelen 4—7, indien het feit is gepleegd tegen of met betrekking tot een Nederlander of een Nederlands rechtspersoon of indien enig Nederlands belang daardoor is of kon worden geschaad;
- 3°. op ieder, die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een misdrijf, omschreven in een der artikelen 131—134*bis*, 189 en 416—417*bis* van het Wetboek van Strafrecht, indien het strafbare feit of het misdrijf, waarvan in die artikelen gesproken wordt, is een misdrijf als hiervoor onder 1°. en 2°. bedoeld;
- 4°. op de Nederlander, die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een misdrijf, in artikel 1 bedoeld.

Artikel 4

De Nederlander, die vrijwillig in krijgsdienst treedt bij een buitenlandse mogendheid, wetende, dat deze met Nederland in oorlog is, wordt gestraft met de dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Artikel 5

1. Hij die in geval van oorlog opzettelijk een ander blootstelt aan op-

sparing, vervolging, vrijheidsberoving of -beperking, enige straf of enige maatregel door of vanwege de vijand of diens helpers, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

2. Levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt opgelegd, indien het feit zwaar lichamenlijk letsel ten gevolge heeft.

3. De doodstraf, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt opgelegd, indien het feit de dood of de vermissing, waaruit redelijkerwijze de dood is af te leiden, ten gevolge heeft.

Artikel 6

Hij die een misdrijf begaat en daartoe gebruik maakt of dreigt te maken van macht, gelegenheid of middel, hem door de vijand geboden, wordt gestraft met:

- 1°. het dubbele van de op dat misdrijf gestelde straf, indien deze niet meer dan tien jaren gevangenisstraf bedraagt;
- 2°. levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien op dat misdrijf gevangenisstraf van meer dan tien doch niet meer dan vijftien jaren is gesteld;
- 3°. de doodstraf, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien op dat misdrijf gevangenisstraf van meer dan vijftien jaren is gesteld.

Artikel 7

Hij die in geval van oorlog opzettelijk gebruik maakt of dreigt te maken van macht, gelegenheid of middel hem door de vijand geboden, om een ander in zijn vermogen wederrechtelijk te benadelen of om zich of een ander wederrechtelijk te bevoordelen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Artikel 8

1. Hij die zich schuldig maakt aan schending van de wetten en gebruiken van de oorlog, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.
2. Gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt opgelegd:
 - 1°. indien van het feit de dood of zwaar lichamenlijk letsel van een ander te duchten is;
 - 2°. indien het feit een onmenselijke behandeling inhoudt;
 - 3°. indien het feit inhoudt het een ander dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden;
 - 4°. indien het feit plundering inhoudt.
3. De doodstraf, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt opgelegd:
 - 1°. indien het feit de dood of zwaar lichamenlijk letsel van een ander tengevolge heeft dan wel verkrachting inhoudt;
 - 2°. indien het feit inhoudt geweldpleging met verenigde krachten tegen een of meer personen dan wel geweldpleging tegen een dode, zieke of gewonde;
 - 3°. indien het feit inhoudt het met verenigde krachten vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken van enig goed, dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort;
 - 4°. indien het feit, in het voorgaande lid bedoeld onder 3° of 4°, wordt gepleegd met verenigde krachten;
 - 5°. indien het feit uiting is van een politiek van stelselmatige terreur of wederrechtelijk optreden tegen de gehele bevolking of een bepaalde groep daarvan;
 - 6°. indien het feit inhoudt een schending van een gegeven belofte, of een schending van een met de tegenpartij als zodanig gesloten overeenkomst;

- 7°. indien het feit inhoudt misbruik van een door de wetten en gebruiken van de oorlog beschermde vlag of tegen dan wel van de militaire onderscheidingsteken en of de uniform van de tegenpartij.

Artikel 9

Met gelijke straf als gesteld op de in het voorgaande artikel bedoelde feiten wordt gestraft hij die opzettelijk toelaat, dat een aan hem ondergeschikte een zodanig feit begaat.

Artikel 10

Ten aanzien van de feiten, bedoeld in de artikelen 8 en 9, zijn de artikelen 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht niet van toepassing.

Artikel 11

De bij de artikelen 4—9 strafbaar gestelde feiten worden beschouwd als misdrijven.

HOOFDSTUK II

Van de bevoegde rechter

Artikel 12

1. Van de misdrijven, in artikel 1 bedoeld, door wie ook begaan, neemt behoudens het bepaalde in het tweede lid de militaire rechter kennis.

2. Indien de vervolging van een misdrijf als in artikel 1 bedoeld plaats vindt na een vijandelijke bezetting van het grondgebied van het rijk in Europa of van een gedeelte daarvan, nemen bijzondere rechtbanken en het Bijzondere Hooggerechtshof van deze misdrijven kennis met uitzondering van de misdrijven, door militairen begaan, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder 2°, of omschreven in de artikelen 131—134*bis*, 189 of 416—417*bis* van het Wetboek van Strafrecht, indien het misdrijf, waarvan in die artikelen gesproken wordt, is een misdrijf als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder 2°.

3. Wij kunnen bij algemene maatregel van bestuur voorzieningen treffen omtrent de overgang van zaken naar de bijzondere gerechten alsmede omtrent de voorbereiding van de vervolging voor de tijd, dat deze gerechten nog niet zijn ingesteld.

4. Wij behouden Ons voor bij algemene maatregel van bestuur te bepalen, dat wegens de geringe omvang of duur der bezetting het bepaalde in het tweede lid buiten toepassing zal blijven.

5. Eveneens behouden Wij Ons voor bij algemene maatregel van bestuur te bepalen, dat na afloop van feitelijke oorlogshandelingen, ook wanneer daaraan niet een vijandelijke bezetting van het rijk in Europa of van een gedeelte daarvan is voorafgegaan, het tweede lid in verband met de omvang en de aard der te berechten feiten toepassing zal vinden.

Artikel 13

1. De bijzondere rechtbanken en het Bijzondere Hooggerechtshof worden door Ons ingesteld en samengesteld.

2. Het rechtsgebied en de plaats van vestiging der bijzondere rechtbanken en de plaats van vestiging van het Bijzondere Hooggerechtshof worden door Ons bij algemene maatregel van bestuur bepaald.

Artikel 14

1. Het Bijzondere Hooggerechtshof en de bijzondere rechtbanken zijn samengesteld uit een rechtsgeleerde president en zoveel rechtsgeleerde vice-presidenten en rechtsgeleerde en militaire leden als nodig zal blijken.

2. Bij het Bijzondere Hooggerechtshof zijn een procureur-generaal en zoveel advocaten-generaal, bij de bijzondere rechtbanken een officier van justitie en zoveel substituut-officieren als nodig zullen blijken. Bij ieder college is een griffier en zijn zoveel substituut-griffiers als nodig zal blijken.

3. Wij kunnen plaatsvervangende rechtsgeleerde en militaire leden benoemen.

Artikel 15

1. Tot de in artikel 14 genoemde betrekkingen met uitzondering van die van militair lid en plaatsvervangend militair lid zijn benoembaar:

1°. bij het Bijzondere Hooggerechtshof zij die benoembaar zijn onderscheidenlijk tot raadsheer in, procureur-generaal of advocaat-generaal bij of griffier of substituut-griffier van een gerechtshof;

2°. bij de bijzondere rechtbanken zij die benoembaar zijn onderscheidenlijk tot rechter in, officier of substituut-officier van justitie bij of griffier of substituut-griffier van een arrondissements-rechtbank.

2. De met rechtspraak belaste rechtsgeleerde leden der bijzondere colleges worden door Ons benoemd voor de duur der instandhouding van het college en bij voorkeur uit de leden van de rechterlijke macht, met rechtspraak belast.

3. Tot militaire leden en plaatsvervangende militaire leden zijn benoembaar:

1°. in het bijzondere Hooggerechtshof opper- en vlagofficieren, al dan niet in actieve dienst;

2°. in de bijzondere rechtbanken officieren, al dan niet in actieve dienst, die ten minste de rang van hoofdofficier hebben.

Artikel 16

De leden van de bijzondere colleges ontvangen een bezoldiging, die bij de bijzondere rechtbanken een derde gedeelte van de bezoldiging voor overeenkomstige bedieningen bij de arrondissements-rechtbanken, en bij het Bijzondere Hooggerechtshof een derde gedeelte van de bezoldiging voor overeenkomstige bedieningen bij de Hoge Raad der Nederlanden bedraagt.

Artikel 17

1. Het Bijzondere Hooggerechtshof vonnist met vijf leden, waaronder tenminste een en ten hoogste twee militaire leden; indien er twee militaire leden zijn, zal zoveel mogelijk een hunner tot de zeemacht en een tot de landmacht behoren.

2. De bijzondere rechtbanken vonnissen met drie leden, waaronder één militair lid.

Artikel 18

1. Tegen de vonnissen der bijzondere rechtbanken staat geen hoger beroep open.

2. Tegen deze vonnissen kan beroep in cassatie op de voet van artikel 19 worden ingesteld bij het Bijzondere Hooggerechtshof.

Artikel 19

Onverminderd het bepaalde in artikel 34 vernietigt het Bijzondere Hooggerechtshof de vonnissen der bijzondere rechtbanken:

1°. wegens het verzuim van vormen, voorgeschreven op straffe van nietigheid, met dien verstande, dat een zodanig verzuim geen grond tot vernietiging behoeft te geven, indien redelijkerwijze moet worden aangenomen, dat de verdachte door het verzuim in zijn belangen niet is geschaad;

2°. wegens verkeerde toepassing of schending der wet, waarmede te dezen wordt gelijkgesteld de oplegging van een straf of een maatregel, welke niet geacht kan worden te beantwoorden aan de ernst van het misdrijf, de omstandigheden, waaronder het is begaan, of de persoon of de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde;

3°. wegens overschrijding van rechtsmacht.

Artikel 20

De bepalingen van de wet op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie, met uitzondering van de artikelen 8, eerste lid, 15, 17 en 18, en de

ter uitvoering van die wet gegeven regelingen zijn met betrekking tot de bijzondere colleges van overeenkomstige toepassing, indien en voor zover van die bepalingen niet in deze wet wordt afgeweken, met dien verstande dat ten aanzien van de bijzondere rechtbanken de bepalingen met betrekking tot de arrondissements-rechtbanken en ten aanzien van het Bijzondere Hooggerechtshof de bepalingen betreffende de Hoge Raad van overeenkomstige toepassing zijn, behoudens dat ten aanzien van het Bijzondere Hooggerechtshof aanbevelingen — voor vacatures waarin na de instelling moet worden voorzien — geschieden op de wijze als voor de gerechtshoven voorgeschreven.

HOOFDSTUK III

Van de rechtspleging bij de bijzondere rechtbanken en bij het Bijzondere Hooggerechtshof

AFDELING 1

Algemene bepalingen

Artikel 21

Op de rechtspleging bij de bijzondere rechtbanken en bij het Bijzondere Hooggerechtshof zijn de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing, indien en voor zover van die bepalingen niet in deze wet wordt afgeweken, met dien verstande dat:

- 1°. hetgeen daarin omtrent de rechtbank, derzelver voorzitter, de rechters, de rechter-commissaris, de officier van justitie en de griffier bij de rechtbank is bepaald, te dezen geldt voor de bijzondere rechtbank en de ambtsdragers bij dit college;
- 2°. hetgeen daarin omtrent de Hoge Raad, deszelfs voorzitter en leden, de procureur-generaal en de griffier bij de Hoge Raad is bepaald, te dezen geldt voor het Bijzondere Hooggerechtshof en de ambtsdragers bij dit Hof;
- 3°. hetgeen daarin met betrekking tot het kantongerecht of het gerechtshof en de leden der rechterlijke macht bij een dezer gerechten is bepaald, te dezen buiten toepassing blijft.

Artikel 22

Onze Minister van Justitie kan bepalen, dat in geval van een misdrijf, waarop deze wet van toepassing is, een bevel tot inverzekeringstelling, als bedoeld in artikel 57 van het Wetboek van Strafvordering, gedurende een langere dan de in artikel 58, tweede lid, van dat Wetboek genoemde termijn van twee dagen van kracht zal zijn, met dien verstande dat de inverzekeringstelling niet langer dan een jaar mag duren.

AFDELING 2

Van de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening bij de bijzondere rechtbanken

Artikel 23

1. Onze Minister van Justitie kan, indien zulks voor de goede gang van zaken nodig is, bepalen, dat bij een bijzondere rechtbank één of meer rechters belast worden met vereenvoudigde gerechtelijke afdoening van strafzaken overeenkomstig het bepaalde in deze afdeling.

2. Deze worden op voordracht van de president voor de tijd van één jaar uit de rechtsgeleerde leden of plaatsvervangende leden van de bijzondere rechtbank door Onze Minister van Justitie aangewezen.

Artikel 24

Indien naar het aanvankelijk oordeel van het openbaar ministerie in een zaak als hoofdstraf gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren, hechtenis

of geldboete dient te worden opgelegd en de zaak naar het aanvankelijk oordeel van het openbaar ministerie voor vereenvoudigde gerechtelijke afdoening in aanmerking komt, stelt het de stukken, vergezeld van een schriftelijke vordering tot oplegging van een bepaalde straf, te dien einde in handen van de rechter.

Artikel 25

Indien de rechter oordeelt, dat de zaak niet voor vereenvoudigde gerechtelijke afdoening in aanmerking komt, geeft hij daarvan kennis aan het openbaar ministerie onder wederoverlegging der stukken.

Artikel 26

1. Indien de rechter op grond van de stukken en het verhoor van de verdachte de overtuiging heeft bekomen, dat deze een misdrijf heeft begaan, waarop de bepalingen van deze wet van toepassing zijn, en deswege strafbaar is, kan hij de verdachte straf opleggen. De rechter is niet bevoegd tot oplegging van andere hoofdstraffen dan gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren, hechtenis en geldboete.

2. Indien de rechter niet de overtuiging heeft bekomen, dat de verdachte een bepaald feit, in de vordering van het openbaar ministerie vermeld, heeft begaan, spreekt hij hem ter zake van dat feit vrij.

3. Indien de rechter de overtuiging heeft bekomen, dat de verdachte een bepaald feit, in de vordering van het openbaar ministerie vermeld, heeft begaan doch van oordeel is, dat dit niet is een misdrijf, waarop de bepalingen van deze wet van toepassing zijn, of dat de verdachte deswege niet strafbaar is, verklaart hij zich onbevoegd onderscheidenlijk ontslaat hij hem ter zake van dat feit van alle rechtsvervolgung.

4. De rechter geeft de beslissing, in dit artikel bedoeld, bij schriftelijke beschikking.

Artikel 27

1. De rechter geeft de beschikking niet alvorens de verdachte te hebben gehoord. Hij doet de verdachte, die in verzekerde bewaring is, voor zich verschijnen. Indien de verdachte in vrijheid is, beveelt hij diens dagvaarding; indien de verdachte niet op de dagvaarding verschijnt, doet hij hem andermaal dagvaarden; hij kan daarbij diens medebrenging bevelen of zodanig bevel later uitvoerdigen.

2. De president van de bijzondere rechtbank voegt de verdachte, die geen raadsman heeft, uiterlijk de tiende dag vóór die, waarop het verhoor zal plaats vinden, een raadsman toe. Van deze toevoeging benevens van de datum van het verhoor wordt onverwijld schriftelijk kennis gegeven aan de raadsman en aan de verdachte.

3. De rechter stelt de verdachte en diens raadsman desverlangd in de gelegenheid van de stukken kennis te nemen.

4. Het openbaar ministerie en de raadsman van de verdachte zijn bevoegd het verhoor bij te wonen. In dat geval worden zij in de gelegenheid gesteld het woord te voeren.

Artikel 28

1. De beschikking behelst de naam van de rechter, de dag waarop de beschikking is genomen, en voor zover mogelijk naam en voornamen, leeftijd, geboorteplaats, beroep en woon- of verblijfplaats van de verdachte.

2. De beschikking bevat voorts de beslissing op grond van artikel 26 genomen. In geval van een beslissing als in het eerste lid van dat artikel bedoeld, vermeldt de beschikking de opgelegde straf en het strafbare feit volgens de wettelijke omschrijving ter zake waarvan de straf is opgelegd, met vermelding omstreeks welke tijd en waar ter plaatse het is begaan.

Artikel 29

1. De rechter doet de beschikking met de stukken onverwijld toekomen aan het openbaar ministerie.

2. De beschikking wordt aan de verdachte in persoon betekend, tenzij

zij is genomen en aan de verdachte in afschrift is uitgereikt aanstonds na het verhoor. In het laatste geval maakt de rechter van de uitreiking een acte op. Bij de uitreiking of betekening wordt de verdachte opmerkzaam gemaakt op de bevoegdheden, hem toegekend in de artikelen 30 en 31.

Artikel 30

1. De verdachte is bevoegd uiterlijk binnen drie weken na de dagtekening van de beschikking, welke hem bij gelegenheid van zijn verhoor is uitgereikt, of anders binnen drie weken na de datum, waarop de beschikking hem in persoon is betekend, een verklaring van bezwaar af te leggen. De artikelen 449—452 van het Wetboek van Strafvordering zijn van overeenkomstige toepassing.

2. Gelijke bevoegdheid komt toe aan het openbaar ministerie binnen twee weken na dagtekening van de beschikking.

Artikel 31

Het openbaar ministerie en de verdachte kunnen afstand doen van de bevoegdheid om een verklaring van bezwaar af te leggen. Artikel 454 van het Wetboek van Strafvordering is van overeenkomstig toepassing, met dien verstande dat het openbaar ministerie en de verdachte ook aanstonds na de uitreiking van het afschrift van de beschikking bij gelegenheid van het verhoor afstand kunnen doen van de bevoegdheid een verklaring van bezwaar af te leggen; in dat geval wordt de acte door de rechter opgemaakt.

Artikel 32

1. Door een verkering van bezwaar vervalt de beschikking.

2. De beschikking vervalt eveneens, indien zij niet binnen drie maanden na haar dagtekening in afschrift uitgereikt of betekend is.

3. Wanneer de termijn, in artikel 30 genoemd, is verstreken zonder dat een verklaring van bezwaar is afgelegd, of zoveel eerder als zowel door het openbaar ministerie als door de verdachte afstand is gedaan van de bevoegdheid om een verklaring van bezwaar af te leggen, geldt de beschikking als een einduitspraak van de bijzondere rechtbank, waartegen geen gewoon rechtsmiddel openstaat.

AFDELING 3

Van de rechtspleging bij het Bijzondere Hooggerechtshof

Artikel 33

1. De verdachte kan ter terechtzitting van het Bijzondere Hooggerechts-hof omtrent zijn persoon en zijn persoonlijke omstandigheden worden gehoord.

2. Te dien einde kan het Bijzondere Hooggerechtshof, indien de verdachte op de bepaalde rechtsdag niet ter terechtzitting aanwezig is, zowel bij de aanvang als gedurende de loop der behandeling der zaak bevelen, dat hij op een door het Hof te bepalen tijdstip ter terechtzitting aanwezig zal zijn en daartoe tevens zijn medebrenging gelasten.

3. Het bepaalde in artikel 310 van het Wetboek van Strafvordering is voor de behandeling der zaak in cassatie van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat hetgeen daar ten aanzien van de rechtbank en de officier van justitie is bepaald, te dezen geldt voor het Bijzondere Hooggerechtshof en de procureur-generaal bij dat hof.

4. Indien het Bijzondere Hooggerechtshof een nader onderzoek naar de omstandigheden, waaronder het misdrijf is begaan, of naar de persoon of de persoonlijke omstandigheden van de verdachte noodzakelijk oordeelt, zijn de artikelen 316 en 317 van het Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat hetgeen daar ten aanzien van de rechtbank, de officier van justitie en de rechter-commissaris is bepaald, ten deze geldt voor het Bijzondere Hooggerechtshof, de procureur-generaal

bij dat hof en de rechter-commissaris bij de bijzondere rechtbank, die in eerste aanleg uitspraak heeft gedaan.

Artikel 34

Indien een onderzoek als in artikel 33, vierde lid, bedoeld, mede leidt tot het oordeel, dat de verdachte niet strafbaar is, kan het Bijzondere Hoog-gerechtshof de verdachte van rechtsvervolging ontslaan.

Artikel 35

Indien alleen door de verdachte beroep in cassatie is ingesteld, kan hij ter zake van hetgeen in eerste aanleg te zijnen aanzien bewezen is verklaard, slechts met eenparigheid van stemmen tot een zwaardere straf worden veroordeeld dan hem bij het vonnis van de bijzondere rechtbank is opgelegd.

Artikel 36

1. In afwijking in zoverre van het bepaalde in artikel 461, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering geschiedt zowel in het daar als ook in het in artikel 465, tweede lid, van dat Wetboek bedoelde geval, de verwijzing naar een bijzondere rechtbank.

2. Hetgeen bij de artikelen 470, 473 en 474 van dat Wetboek alsmede bij de artikelen, waarnaar daarin wordt verwezen, omtrent het gerechtshof, deszelfs voorzitter en de procureur-generaal bij dat gerechtshof is bepaald, is ten aanzien van de bijzondere rechtbank, derzelve voorzitter en de officier van justitie bij die rechtbank van overeenkomstige toepassing.

Artikel II

In het Wetboek van Strafrecht worden de volgende wijzigingen gebracht:

1. In artikel 3 wordt in plaats van „vaartuig” gelezen: vaartuig of luchtvaartuig.

2. In artikel 4 onder 1°. vervalt „onder 1°..,” en wordt na het gestelde onder 1°. ingevoegd:

2°. aan een der misdrijven omschreven in de artikelen 131—134*bis* en 189, indien het strafbare feit of het misdrijf, waarvan in die artikelen wordt gesproken, is een misdrijf als onder 1°. bedoeld;
De nummers 2°. , 3°. en 4°. worden gelezen 3°. , 4°. en 5°.

3. Na artikel 22 wordt een artikel 22*a* ingevoegd, luidende:

Het hoofd van het departement van Justitie is bevoegd in bijzondere omstandigheden in het belang van de veiligheid van de staat te bepalen, dat vrijheidsstraffen buiten het rijk in Europa ten uitvoer worden gelegd.

4. In artikel 94 worden de woorden „gevangenisstraf van ten hoogste „vijftien jaren” vervangen door de woorden: levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

5. Artikel 95 wordt als volgt gelezen:

Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de Regeringsraad uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdert of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

6. Na artikel 95 wordt een artikel 95*a* ingevoegd, luidende:

Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de Raad van Ministers uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdert of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

7. In artikel 96, eerste lid, worden de woorden „vijf jaren” vervangen door de woorden: tien jaren, en in het eerste en tweede lid de woorden „92—95” door de woorden: 92—95*a*.

8. In artikel 97, eerste lid, worden de woorden „in verstandhouding

„treedt” vervangen door de woorden: in verbinding treedt, en de woorden „gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren” door de woorden: levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Artikel 97, tweede lid, wordt als volgt gelezen: Handelingen gepleegd ter voorbereiding van een misdrijf als omschreven in het voorgaande lid, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

9. Artikel 97a wordt vervangen door de volgende bepalingen:

Artikel 97a

Hij die met een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam in verbinding treedt met het oogmerk om een zodanig persoon of lichaam tot het verschaffen van steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling te bewegen, om een zodanig persoon of lichaam in het daartoe opgevatte voornemen te versterken of aan een zodanig persoon of lichaam daarbij hulp toe te zeggen of te verlenen, of om omwenteling voor te bereiden, te bevorderen of teweeg te brengen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Artikel 97b

Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:

- 1°. hij die enig voorwerp invoert, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het daartoe bestemd is;
- 2°. hij die enig voorwerp onder zich heeft of tot onderwerp ener overeenkomst maakt, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het daartoe bestemd is en dat het voorwerp of enig ander voorwerp, waarvoor het in de plaats is getreden, hetzij met die bestemming is ingevoerd, hetzij door of vanwege een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam daartoe is bestemd.

De voorwerpen waarmede of met betrekking tot welke de in het voorgaande lid omschreven misdrijven zijn begaan, kunnen worden verbeurdverklaard.

10. In artikel 99 worden de woorden „twaalf jaren” vervangen door de woorden: vijftien jaren.

11. Artikel 100 wordt als volgt gelezen:

Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:

- 1°. hij die, in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk enige handeling verricht, waardoor het gevaar ontstaat, dat de staat in een oorlog wordt betrokken, of enig van regeringswege gegeven en bekend gemaakt bijzonder voorschrift tot handhaving van het niet deelnemen aan de oorlog opzettelijk overtreedt;
- 2°. hij die, in tijd van oorlog, enig voorschrift van regeringswege in het belang van de veiligheid van de Staat gegeven en bekend gemaakt, opzettelijk overtreedt.

12. Artikel 101 wordt als volgt gelezen:

De Nederlander, die in het vooruitzicht van een oorlog met een buitenlandse mogendheid vrijwillig bij deze mogendheid in krijgsdienst treedt, wordt, indien de oorlog uitbreekt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

13. Artikel 102 wordt als volgt gelezen:

Met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, de vijand hulp verleent of de staat tegenover de vijand benadeelt.

14. Artikel 103 wordt als volgt gelezen:

De samenspanning tot het in artikel 102 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

15. Na artikel 103 wordt een artikel 103a ingevoegd, luidende:

Niet strafbaar is hij die een der in de artikelen 102 en 103 omschreven misdrijven heeft begaan in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang niet te schaden.

16. In artikel 105 worden de woorden „de vloot of het leger” vervangen door de woorden: de krijgsmacht.

17. Na artikel 107 wordt een artikel 107a ingevoegd, luidende:

De artikelen 100, onder 2°, en 101—107 vinden overeenkomstige toepassing in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, en waarbij Nederland is betrokken hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale vrede en veiligheid.

18. Artikel 121 wordt als volgt gelezen:

Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de beide Kamers der Staten-Generaal of van een dezer uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijderd of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

19. Artikel 122 wordt als volgt gelezen:

De samenspanning tot het in artikel 121 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Artikel 96, tweede, derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

20. In artikel 124 worden de woorden „twee jaren” vervangen door de woorden: negen jaren.

21. In artikel 135 worden de woorden „de artikelen 92—95 of 102” gelezen: de artikelen 92—95a, 102 of 121.

Artikel III

1. Artikel 9 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Bij schuldigverklaring aan een misdrijf waarop de doodstraf is gesteld, wordt die straf niet opgelegd dan met eenparigheid van stemmen.

2. Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt als volgt gelezen:

Indien een misdrijf, waarop bij het gemene recht levenslange gevangenisstraf is gesteld, gepleegd is in tijd van oorlog door een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, kan de schuldige met eenparigheid van stemmen tot de doodstraf worden veroordeeld.

3. De artikelen 79, 91—93 en 154 van het Wetboek van Militair Strafrecht vervallen.

4. Aan het eerste lid van artikel 153 van het Wetboek van Militair Strafrecht wordt, onder vervanging van de punt door een komma, toegevoegd:

3°. hij die diefstal pleegt aan of tegen een dode, zieke of in de krijg verwonde, behorende tot de krijgsmacht van een der strijdende partijen. Onder hen, die behoren tot de krijgsmacht van een der strijdende partijen, worden voor de toepassing van deze bepaling gerekend allen, die bij deze krijgsmacht in dienstbetrekking zijn of haar met toestemming van de militaire overheid vergezellen of volgen.

Artikel IV

In artikel 78 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht vervalt het gestelde onder 1°.

De nummers 2° en 3° worden geleg en: 1° en 2°.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en

dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.
Gegeven,

De Minister van Justitie,

De Minister van Oorlog,

De Minister van Marine,

Stuk no. 154

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over het ontwerp van wet houdende vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht.

De overweging van dit wetsontwerp in de afdelingen der Kamer heeft geleid tot de volgende opmerkingen.

Vele leden juichten de indiening van dit wetsontwerp toe. Zij deelden het standpunt, dat met nadere voorzieningen ter zake van het oorlogsstrafrecht niet langer mocht worden gewacht. In de eerste plaats waren zij deze mening toegedaan, omdat intijds zoveel mogelijk moet worden voorkomen, dat andermaal inbreuk wordt gemaakt op den rechtsregel: geen straf zonder daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling. In de tweede plaats namen zij bovenbedoeld standpunt in, omdat men in de normen van onze strafwetgeving en in de daarbij bedreigde straffen een richtsnoer moet kunnen vinden voor zijn gedrag onder voor de rechtsorde zo ingrijpende omstandigheden als oorlog en bezetting.

Uit den tekst van het wetsontwerp blijkt, aldus deze leden, dat profijt is getrokken van de ondervinding, opgedaan in de oorlogsjaren en bij de daarna gevolgde berechting van dezulken, die destijds het vaderland en den landzaat hebben verloochend. Dat het ontwerp niet eerder was ingediend, konden zij billijken, aangezien er voldoende tijd moest worden gelaten om de ervaringen en de gevoelens uit die dagen te laten bezinken.

Grote waardering hadden de leden, hier aan het woord, voor het werk, door de Commissie-Donner verricht. Zij constateerden met voldoening, dat in de Memorie van Toelichting alle problemen, welke bij de onderwerpelijke aangelegenheid aan de orde konden komen, op uitnemende wijze zijn gesteld en toegelicht, en dat de oplossing, er aan gegeven, op overtuigende wijze is gemotiveerd. Met veel instemming hadden zij voorts kennis genomen van de diepgaande beschouwingen, geleverd in het Voorlopig Verslag van de Commissie van Voorbereiding uit de Tweede Kamer, in de daarop gevolgde Memorie van Antwoord en tijdens de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer.

Een bezwaar tegen de ontworpen regeling achtten zij, dat deze te ingewikkeld en te weinig overzichtelijk is. Terecht huns inziens is in de Tweede Kamer hetzelfde geopperd. Niettemin waren zij bereid, het wetsontwerp te aanvaarden. Het opstellen van een minder gecompliceerde regeling zou opnieuw veel voorbereiding eisen en dus tot uitstel leiden; verder verdient het wellicht aanbeveling, met een meer eenvoudigen opzet te wachten, totdat de ontwikkeling van het oorlogsrecht en van het militair strafrecht verder zou zijn voortgeschreden.

De omstandigheid, dat het oorlogsrecht nog niet in algemeen aanvaarde concrete regels is vastgelegd, had de hier aan het woord zijnde leden aanvankelijk enigszins huiverig doen staan tegenover de bepalingen in artikel 8 (onder artikel I), hetwelk strafbaar stelt schending van de wetten en gebruiken van den oorlog, omdat voor strafbaarheid opzet niet zal zijn vereist. Zij waren echter tot de slotsom gekomen, dat het bezwaar, aan het ontbreken van dat vereiste verbonden, minder ernstig is dan bij de eerste

kennisneming van bedoeld voorschrift het geval schijnt te zijn. Immers, wordt het ontwerp tot wet verheven en vindt deze wet toepassing, dan zal niemand wegens schending van de wetten en gebruiken van den oorlog worden veroordeeld zonder dat er ernstige schuld bij hem aanwezig blijkt. Het eisen van het bewijs van opzet zou — naar de mening van de hier aan het woord zijnde leden — vele schuldigen hun gerechte straf kunnen doen ontgaan.

Ook bij de vaagheid van de delictsomschrijving van voren vermeld artikel 8 meenden deze leden zich te moeten neerleggen. Zij deelden de opvatting, dat een meer gespecificeerde delictsomschrijving thans nog niet mogelijk is, en dat aan den anderen kant strafbaarstelling van de misdrijven, vallende onder het artikel, niet achterwege mag blijven. Wel achten zij het dringend nodig, dat niet alleen aan de militairen bij hun opleiding inzicht zou worden verschaft in de wetten en gebruiken van den oorlog, alsmede in de rechten en plichten, voor hen daaruit voortvloeiende, doch dat ook spoedig zou worden bevorderd een goede voorlichting ter zake aan de burgers. Intussen erkenden zij, dat een en ander geen gemakkelijke taak zal wezen. Eensdeels moeten, aldus die leden, in tijden van oorlog en bezetting de in moeilijkheden verkerende ambtenaar en burger enig houvast hebben; anderdeels moet worden voorkomen, dat in te concrete, op het oorlogsrecht gegronde, instructies regels worden gegeven voor andere omstandigheden dan zich in werkelijkheid voordoen.

De leden, hier aan het woord, betreurden, dat in de omschrijving van de misdrijven, bedoeld in de artikelen 6 en 7 (onder artikel I), bij welke delicten de dader gebruik maakt van macht, gelegenheid of middel, hem door den vijand geboden, is weggelaten: „of door het feit der vijandelijke „bezetting (geboden)”. Gelijk ook reeds in de Tweede Kamer was betoogd, kwamen deze woorden voor in artikel 1, onder 2, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht. Wordt het ontwerp in zijn huidige tekst tot wet verheven, dan is de vrees gewettigd, dat dientengevolge plegers van wandaden, welke duidelijk behoren tot het type van de delicten, in de boven vermelde twee artikelen strafbaar gesteld, de ook hun toekomstige bestraffing en berechting niet zullen erlangen.

Nog brachten de hier aan het woord zijnde leden de vraag ter sprake, of de mogelijkheid van oplegging van de doodstraf beperkt had moeten blijven tot gevallen, waarin naar het oordeel van den rechter de veiligheid van den staat (of van de maatschappij) de toepassing van die straf vordert. Te dier zake deelden zij het standpunt dergenen, die zich in de Tweede Kamer tegen die beperking hadden verzet. Naar hun gevoelen zijn er misdrijven, zó ernstig en voor de rechtsorde zó gevaarlijk, dat vergelding er van door de doodstraf is gerechtvaardigd en nodig kan zijn. Dat de doodstraf voor bepaalde misdrijven een adequate vergelding vormt, achten zij wel is waar op zich zelf niet een voldoende motief om op die misdrijven zulk een straf te stellen, doch daarnevens moet volgens hen worden bedacht, dat de bedreiging en de oplegging van deze straf ook voor de handhaving van de rechtsorde nodig kunnen zijn. Beperking nu tot de gevallen, waarin de veiligheid van staat of maatschappij toepassing van de doodstraf vereist, zou huns inziens aan de bedreiging met die straf de preventieve werking, haar toegedacht, goeddeels ontnemen.

Sommige leden sloten zich aan bij de hulde, aan de Commissie-Donner gebracht. In het algemeen konden deze leden zich met den inhoud van het aanhangige wetsontwerp verenigen, al kon dit hun niet in allen dele voldoen.

De leden, hier aan het woord, verklaarden, tegenstanders te zijn van de doodstraf in het commune strafrecht. Het verheugde hen, dat de Regering hetzelfde standpunt inneemt. Zij erkenden nochtans, dat in tijd van oorlog de doodstraf niet kan worden gemist. Zij verbonden hieraan evenwel de opmerking, dat de mogelijkheid van toepassing van die straf een uitbreiding zal ondergaan, als men in een vergelijking treedt met de bestaande

bepalingen van het Wetboek van Militair Strafrecht, en wel doordat bij artikel III van het wetsontwerp een wijziging wordt aangebracht in artikel 45 van genoemd Wetboek, bij welke laatste het opleggen van de doodstraf er van afhankelijk was gesteld, of de veiligheid van den staat zulks eiste. De hier aan het woord zijnde leden achtten dit een wijziging van principiëlen aard, omdat het element van beveiliging van de staatsgemeenschap, hetwelk in meervermeld Wetboek is opgenomen, er door wordt prijsgegeven. Het betoog, op blz. 5 der Memorie van Toelichting geleverd¹⁾, duidt, aldus deze leden, in die richting. Immers, het behelst, dat de verruwing van de moraal in tijden van oorlog heeft geleid tot misdrijven van zo gruwelijken aard en tot zulke afschuwelijke gevolgen, dat de hoogste repressie van ons strafrecht, t.w. de levenslange gevangenisstraf, daarvoor geen adaequate straf meer vormt. Ook in het Besluit Buitengewoon Strafrecht trouwens was, zo vervolgden zij, verruiming van de toepassing van de doodstraf mogelijk gemaakt.

De leden nu, hier aan het woord, achtten de vraag gewettigd, of de ervaring, met bedoeld Besluit opgaan, de handhaving van de daarin opgenomen bepaling rechtvaardigt.

Te dezen opzichte stelden zij, dat in den eersten tijd na de beëindiging van de vijandelijkheden het rechtsgevoel van de bevolking zich geheel kon verenigen met het toepassen van de doodstraf op de ernstigste oorlogsmisdadigers. Nu de oorlogs- en bezettingstijd echter al weer geruimen tijd achter ons ligt, begint er, zo vervolgden zij, bij velen zekere tegenzin te ontstaan tegen het alsnog toepassen van de doodstraf op feiten, in dien tijd begaan. Mocht ook bij den rechter die stemming opkomen, dan heeft dit derhalve ten gevolge, dat de misdadigers naar verschillende maatstaf worden berecht, naar gelang de berechting van een zaak terstond of zeer spoedig na het gepleegde feit geschiedt dan wel jaren later. Het valt niet te loochenen, dat een dergelijke wijziging van de stemming bij den rechter waarneembaar is, niet alleen ten opzichte van de toepassing van de doodstraf, doch ook ten aanzien van andere straffen. De leden, hier aan het woord, achtten dit bovendien tot op zekere hoogte in overeenstemming met de beginselen, in ons Wetboek van Strafrecht neergelegd, welk wetboek de verjaring van het recht tot strafvordering kent. Die wijziging van stemming is een overgang daarheen.

Deze leden betreurden de verwerping van het amendement-Donker. Zonder de redactie er van in alle opzichten voor hun rekening te willen nemen, waren zij toch van mening, dat daarin zekere beperking van de toepassing van de doodstraf was gelegen, welke in overeenstemming is met de beginselen van ons Strafwetboek. Zij erkenden, dat de beperking, thans in het Wetboek van Militair Strafrecht neergelegd — dat de veiligheid van den staat de toepassing moet eisen —, te streng is; het amendement-Donker had die toepassing dan ook willen verruimen. Mitsdien zouden zij er de voorkeur aan hebben gegeven, zo de bepaling, hier in het geding, aldus was geredigeerd, dat het vergeldingselement er minder scherp in tot uitdrukking was gekomen. Naar de hier aan het woord zijnde leden constateerden, is in de Memorie van Toelichting onvoldoende gemotiveerd, dat op de oorlogsmisdadigers en de politieke delinquenten niet de beginselen kunnen worden toegepast, waarvan de moderne strafrechtspleging is doortrokken. Was daarvan wél een deugdelijke motivering gegeven, dan ware er voor hen wellicht reden tot nadere overweging van deze aangelegenheid geweest. Met het denkbeeld van de doodstraf als vergeldingsmaatregel konden zij zich echter niet verenigen. Voor het overige stemden zij in met de wijziging, welke van regeringswege in het wetsontwerp was aangebracht en er toe strekt, bij een veroordeling tot de doodstraf eenstemmigheid te eisen. Geen rechter behoort zich huns inziens aan de verantwoordelijkheid hiervoor te onttrekken; het bezwaar, dat één principiële tegenstander van de doodstraf in een rechterlijk college, als in dit wetsontwerp wordt be-

¹⁾ Zie deze passage in M.R.T. XLIV, blz. 573. [Red. M.R.T.]

doeld, de toepassing daarvan onmogelijk zou kunnen maken, konden zij niet aanvaarden. Voor een principiëlen tegenstander van die straf is naar hun gevoelen in zulk een college geen plaats.

De leden, hier aan het woord, achtten de omschrijving van hulpverlening aan den vijand in de voorgestelde artikelen 102 e.v. van het Strafwetboek te ruim, vooral nu, blijkens blz. 19 der Memorie van Antwoord ²⁾, naar de mening der Regering daaronder moet worden begrepen het aanvaarden van het burgemeestersambt in een kleine gemeente. Naar het gevoelen van deze leden moeten dergelijke handelingen veeleer worden beschouwd als tribunaalzaken, welke te recht buiten dit wetsontwerp zijn gehouden.

Zij beaamden, dat de term „schending van de wetten en gebruiken van „den oorlog”, in artikel I (artikel 8) van het wetsontwerp neergelegd, vaag is. Daardoor zal ook de al of niet strafbaarheid van het doodschieten van gijzelaars niet worden uitgemaakt. Hieraan is echter niet te ontkomen. De bedoelde bepalingen — ook die, neergelegd in het Landoorlogreglement — hebben nu eenmaal vaak een vage redactie. Daarom hadden de hier aan het woord zijnde leden tegen de opneming van een bepaling, als hier is voorgesteld, dan ook geen bezwaar.

Enkele leden sloten zich aan bij de beschouwingen van het lid der Tweede Kamer den heer Stokvis. (Vgl. *Handelingen*, zitting 1951—1952, blzz. 2248—2250) ³⁾. Zij behielden zich voor, bij de openbare beraadslaging over dit wetsontwerp daarop nader terug te komen.

Verscheidene leden hadden met grote belangstelling kennis genomen van een artikel van Dr L. M. Rollin Couquerque, getiteld: „Wetsontwerp „Oorlogsstrafrecht” (vgl. „Militair Rechdelijk Tijdschrift”, deel XLIV, jaargang 1951, blz. 521—541). Met voldoening stelden zij vast, dat de algemene beschouwingen, in dit artikel geleverd, in menig opzicht overeenkomen met het regeringsstandpunt, en wel voornamelijk daar, waar de nadruk wordt gelegd op het internationale karakter van het oorlogsstrafrecht. Wat de opmerkingen van den schrijver over de onderscheidene artikelen van het wetsontwerp betreft, spraken zij de hoop uit, dat de Regering daarmede rekening zou houden, wanneer te zijner tijd het oorlogsstrafrecht opnieuw aan een herziening zou worden onderworpen.

Aldus vastgesteld den 5den Juni 1952.

WITTEMAN
SCHIPPER

VAN LIESHOUT
MOLENAAR.

Stuk no. 154a

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPOORTEURS

Nadat het Voorlopig Verslag der Commissie aan de Regering was medegedeeld, is van haar ontvangende de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD

De ondergetekenden hebben met erkentelijkheid vernomen, dat vele leden de indiening van het onderhavige wetsontwerp toejuichten en dat het door de ondergetekenden ingenomen standpunt, dat zoveel mogelijk moet worden voorkomen, dat in geval van oorlog strafbepalingen met terugwerkende kracht moeten worden uitgevaardigd, door deze leden wordt gedeeld. Met

²⁾ Zie deze passage hiervóór op blz. 436 v. [Red. M.R.T.]

³⁾ Zie hiervóór blz. 506-510. [Red. M.R.T.]

de aan het woord zijnde leden achten de ondergetekenden het van belang, dat thans in de wet althans een aantal normen te vinden is, waaraan de Nederlanders zich in geval van oorlog en bezetting te houden heeft.

Terecht wordt door de aan het woord zijnde leden opgemerkt, dat het noodzakelijk was het ontwerp eerst ten tijde van de beëindiging van de bijzondere rechtspleging in te dienen. Pas op dat moment kon van de voor-en nadelen, die de noodregeling had medegebracht, een balans worden opgemaakt. De inhoud van het ontwerp is bovendien zo gewichtig en technisch zo ingewikkeld, dat de voorbereiding in de Commissie-Donner ongeveer anderhalf jaar tijd heeft gevegd.

Het verheugt de ondergetekenden, dat de belangrijke en ingrijpende bepalingen, die dit wetsontwerp bevat, aanleiding gegeven hebben tot principiële beschouwingen bij het overleg met de Tweede Kamer. Van hun waardering voor de arbeid der Commissie-Donner hebben zij reeds in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer blijk gegeven. Zij willen deze betuiging van erkentelijkheid op deze plaats gaarne herhalen.

De ondergetekenden erkennen de juistheid van de opmerking van de aan het woord zijnde leden, dat de ontworpen regeling ingewikkeld is.

Zij is dit echter, omdat de materie, welk zij behandelt, ingrijpt in een vrij groot aantal regelingen o.m. het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht.

Zoals de ondergetekenden reeds bij de behandeling in de Tweede Kamer in de Memorie van Antwoord hebben tot uiting gebracht is het ook bij het volgen van een andere systematiek naar hun mening niet mogelijk tot een minder gecompliceerde regeling te komen. Daar in het bijzonder door de ontwikkeling der internationale verhoudingen een herziening van ons militair strafrecht in internationaal verband niet is uitgesloten, scheen het de ondergetekenden niet wenselijk naar aanleiding van het onderhavige ontwerp naar een principiële verandering van het systeem van ons militaire strafrecht te streven. Dit zou bovendien een belangrijke vertraging van de indiening van het ontwerp ten gevolge hebben gehad.

De ondergetekenden begrijpen, dat de verwijzing in artikel 8 naar de wetten en gebruiken van de oorlog, zonder dat deze wetten en gebruiken nader worden aangeduid, een zekere huivering bij de aan het woord zijnde leden heeft doen ontstaan. In het algemeen toch pleegt de strafwetgever de elementen van de strafbare feiten te omschrijven. Op het stuk van oorlogsmisdrijven was dit niet mogelijk. Het internationale strafrecht is, mede door de aandacht, die daaraan in internationaal verband gewijd wordt, nog zozeer in ontwikkeling, dat het bepaaldelijk onjuist zou zijn een gedetailleerde omschrijving van oorlogsmisdrijven op te nemen. Deze omschrijvingen zouden immers, naar zich laat aanzien, binnen korte tijd als verouderd moeten worden aangemerkt, terwijl het onmogelijk is een volledige inventaris van oorlogsmisdrijven op te stellen. Gelijk in de Memorie van Toelichting is uiteengezet, zou het stellen van de eis van opzet medebrengen, dat bewezen moest worden, dat de dader de geschonden norm van oorlogsrecht kende. Afgezien van de bewijsmoeilijkheden, die dit zou opleveren, zou het tot onbillijkheden leiden in gevallen, waarin dit bewijs niet geleverd werd, maar waarin zou komen vast te staan, dat het niet kennen en niet opvolgen van de geschonden norm te wijten zou zijn aan grove onverschilligheid. Terecht wordt door de aan het woord zijnde leden opgemerkt, dat steeds het bewijs van grove schuld bij de dader noodzakelijk zal zijn.

De ondergetekenden delen de opvatting van de aan het woord zijnde leden, dat het ook noodzakelijk is, dat aan de burgers voorlichting wordt verschaft aangaande de kennis van de wetten en gebruiken van de oorlog en de daaruit voor hen voortvloeiende rechten en verplichtingen.

De Conventies van Genève, waarover in de Memorie van Toelichting wordt gesproken, bevatten het overgrote deel van het oorlogsrecht, dat voor de burgers van belang is. Deze conventies bevatten de verplichting voor de toegetreden Staten om haar inhoud op zo ruim mogelijke schaal

onder de bevolking te verspreiden en de bestudering daarvan zo mogelijk ook in het programma van de burgerlijke opleiding op te nemen.

De Regering zal zich nog nader beraden over de wijze, waarop aan deze verdragsbepaling uitvoering kan worden gegeven.

In artikel 1, onder 2, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht werd de op bepaalde delicten gestelde straf verhoogd, indien deze delicten waren gepleegd hetzij met gebruikmaking hetzij van macht, gelegenheid of middel, de dader door de vijand geboden, hetzij hem geboden door het feit der vijandelijke bezetting. De ondergetekenden zijn van oordeel, dat deze bepaling vereenvoudigd kan worden door de strafmaat te verhogen van alle delicten, gepleegd met gebruikmaking van macht, gelegenheid of middel, door de vijand geboden. Zij hebben dienovereenkomstig artikel 6 voorgesteld. Zou men ook gebruikmaking van het feit ener vijandelijke bezetting tot strafverzwarende omstandigheden stempelen, dan zou, gelijk in de Memorie van Toelichting is uiteengezet, artikel 6 een te ruime toepassing krijgen.

Het verheugt de ondergetekende, dat de hier aan het woord zijnde leden na afweging van de voor- en nadelen van het vereiste, dat de doodstraf slechts kan worden opgelegd, wanneer de rechter meent, dat de veiligheid van de Staat of van de maatschappij zulks eist, zich met het in het ontwerp ingenomen standpunt konden verenigen. Toepassing van de doodstraf geschiedt niet uitsluitend terwille van een adaequate vergelding, noch uitsluitend terwille van de speciale of algemene preventie. Een complex van motieven, waarbij ieder der genoemde redenen een zeker gewicht in de schaal legt, heeft de ondergetekenden er toe geleid het thans in de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht vervatte vereiste te doen vervallen.

De ondergetekenden begrijpen, dat sommige leden op bepaalde punten door het wetsontwerp niet voldaan zijn. Dat zij zich in het algemeen met de inhoud konden verenigen, stemt de ondergetekenden tot vreugde.

In het bijzonder geeft het probleem van de doodstraf de hier aan het woord zijnde leden aanleiding tot opmerkingen. Met de ondergetekenden erkennen zij, dat in tijd van oorlog de doodstraf niet kan worden gemist, doch dat er geen grond bestaat deze straf in het commune strafrecht in te voeren. Hun bezwaar richt zich tegen het feit, dat in het ontwerp de thans in artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht geformuleerde beperking, dat de doodstraf slechts mag worden opgelegd, indien de veiligheid van de Staat zulks eist, is vervallen. Zij zien in deze wijziging er een van principiële aard. De ondergetekenden erkennen, dat de voorgestelde wijziging belangrijke gevolgen heeft. Zij is echter niet ingegeven door overwegingen van principiële aard, doch om praktische reden. Voor het eerst wordt in het onderhavige ontwerp het strafrechtelijk gevolg van handelingen tijdens een bezetting geregeld. Zou men artikel 45 in zijn huidige redactie handhaven, dan zou met recht betwijfeld kunnen worden, of oplegging van de doodstraf na afloop van een oorlog voor feiten, tijdens een bezetting begaan, wel mogelijk zou zijn, aangezien niet te verwachten is, dat de rechter in dat geval gemakkelijk tot het oordeel zou kunnen komen, dat de veiligheid van de Staat alsnog de toepassing van de doodstraf eist.

De ondergetekenden achten het dan ook aan gerechte twijfel onderhevig, of de rechter na de oorlog de doodstraf zou hebben opgelegd, indien de beperking, in de artikelen 9 en 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht gesteld, voor de toepassing van het Besluit Buitengewoon Strafrecht niet bij de artikelen 5, eerste lid, en 11, tweede lid, van dat besluit buiten werking zou zijn gesteld.

Uit het feit, dat de toepassing van de doodstraf in de eerste jaren na de oorlog overeenkwam met het rechtsgevoel van de bevolking, mag men concluderen, dat de handhaving van deze straf in het onderhavige ontwerp niet tegen dit rechtsgevoel indruist. De tegenzin tegen de toepassing van

de doodstraf in de laatste tijd mag dan ook niet verklaard worden uit bezwaren bij de bevolking tegen de doodstraf, opgelegd in geval van misdrijven, tijdens de bezetting gepleegd, in het algemeen, maar uit de begrijpelijke overweging, dat het lang moeten wachten op toepassing van deze straf voor de betrokkenen een niet bedoelde strafverzwaring medebrengt.

Het amendement-Donker verruimde enigszins de beperkingen, door de artikelen 9 en 45 aan de oplegging van de doodstraf gesteld. Niet alleen wanneer de veiligheid van de Staat zulks eiste, maar ook, wanneer de veiligheid van de maatschappij in het geding was, zou volgens dit amendement de doodstraf kunnen worden opgelegd. De ondergetekenden zijn van oordeel, dat de hier voorgestelde verruiming niet ver genoeg gaat. In wezen verandert het amendement immers niet veel aan de bestaande bepalingen. Men kan immers evenmin overtuigend aantonen, dat het belang van de maatschappij, zelfs als men dit woord ruim en in de zin van samenleving opvat, na afloop van een oorlog toepassing van de doodstraf eist, als zulks ten aanzien van de veiligheid van de Staat mogelijk is. Het is, gelijk in de Memorie van Toelichting is uiteengezet, de bedoeling van de ondergetekenden geweest om door de wijziging van de artikelen 9 en 45 ook na afloop van een oorlog oplegging van de doodstraf overeenkomstig het ook door de hier aan het woord zijnde leden erkende rechtsbewustzijn van de bevolking mogelijk te maken. Dat daarbij niet uitsluitend de gedachte van de doodstraf als vergeldingsmaatregel heeft voorgezet, hebben de ondergetekenden hierboven en in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer reeds uiteengezet. Dat intussen oplegging van de doodstraf niet lichtvaardig mag geschieden, is ook de mening van de Regering. Uit dien hoofde is bij de Derde Nota van Wijzigingen voorgesteld, dat de doodstraf niet wordt opgelegd dan met eenparigheid van stemmen. Deze bepaling gaat verder dan die van artikel 5, lid 2, van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, waarin slechts vereist wordt, dat met eenparigheid van stemmen het misdrijf bewezen en verdachte deswege strafbaar geacht moet zijn. Omtrent de strafmaat wordt in die bepaling geen eenparigheid van stemmen vereist. In de thans in het ontwerp opgenomen redactie van de artikelen 9 en 45 is zulks echter wel het geval.

Met de aan het woord zijnde leden achten de ondergetekenden de redactie van artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht zeer ruim. Overigens is deze redactie niet nieuw, doch is zij overgenomen van de geldende bepaling. Juist omdat in de praktijk gebleken is, dat artikel 102 zeer ruim is en een begrenzing daarvan niet is te vinden, is als tegenwicht het nieuwe artikel 103a voorgesteld. Naar het gevoelen van de ondergetekenden wordt op die wijze een redelijke afgrenzing bereikt tussen strafbare en niet strafbare hulpverlening. Het komt de ondergetekenden voor, dat het strafrecht binnen zijn eigen stelsel een afpaling moet geven van hetgeen wel en niet strafbaar is, zoals de voorgestelde artikelen 102 en 103a in onderling verband doen, doch dat het strafrecht niet mag speculeren op een later te maken regeling van de aard van het Tribunaalbesluit, omtrent de inhoud waarvan op dit moment nog niets te voorspellen valt.

Het is niet mogelijk uit artikel 8 te lezen, wat nu precies de wetten en gebruiken van de oorlog zijn. De vraag, of het doodschietsen van gijzelaars al dan niet in strijd met die wetten en gebruiken is, wordt door het artikel niet opgelost. Het verheugt de ondergetekenden, dat de hier aan het woord zijnde leden met hen van oordeel zijn, dat oplossing van deze vragen van volkenrechtelijke aard niet door Nederlandse wetgevers kan geschieden. De Nederlandse rechtsontwikkeling zal zich te dezen aan de internationale evolutie van het oorlogsrecht hebben te conformeren. Dit beginsel vindt in het eerste lid van artikel 8 zijn uitdrukking.

Het door verscheidene leden geciteerde artikel van Dr Rollin Couquerque is de ondergetekenden bekend. Het komt de ondergetekenden voor, dat het niet juist zou zijn, zoals de schrijver voorstelt, eenzijdig bepalingen ter bescherming van bondgenoten in de Nederlandse wetgeving op te nemen.

Zowel het N.A.T.O.-status-verdrag als het tractaat betreffende het Europese leger bevatten daaromtrent bepalingen.

De Minister van Justitie,
H. MULDERIJE.

De Minister van Oorlog,
C. STAF.

De Minister van Marine,
C. STAF.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeling van dit antwoord aan de Kamer haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld den 18den Juni 1952.

WITTEMAN
SCHIPPER

VAN LIESHOUT
MOLENAAR.

Het wetsontwerp kwam aan de orde in de Vergadering van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op 24 Juni 1952 (Handelingen 1951—1952 I blz. 1027—1029).

Deze beraadslagingen luiden als volgt:

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht (2258).**

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Wendelaar**: Mijnheer de Voorzitter! Het lag in de bedoeling van onze fractie, dat bij de behandeling van dit wetsontwerp zou worden gesproken door mijn collega den heer De Vos van Steenwijk. Aangezien deze echter verhinderd is de vergadering bij te wonen — gelijk u bij den aanvang dezer vergadering heeft medegedeeld —, is hij niet in de gelegenheid zijn redevoering te houden. Hij heeft mij echter het materiaal verschaft, dat op dit onderwerp betrekking heeft.

Ik wil beginnen met op te merken, dat wij ons met het voor ons liggende wetsontwerp wel kunnen verenigen. Ik acht het een verbetering, dat een regeling tot stand komt, die zal treden in de plaats van het Besluit Buitengewoon Strafrecht, zoals dit door de Regering-Londen was vastgesteld en dat trouwens maar een beperkte werkingssfeer had. Ik kan niet nalaten, hulde te brengen aan de Commissie-Donner voor de voorbereiding van deze moeilijke materie.

Ofschoon wij nu bereid zijn aan dit wetsontwerp onze stem te geven, hebben wij tegen enkele onderdelen toch nog enige ernstige bezwaren.

Allereerst meen ik, dat de omschrijving van het strafbare feit, genoemd in artikel 8 van het ontwerp-wet oorlogsstrafrecht — het zich schuldig maken aan schending van de wetten en gebruiken van den oorlog — vrij vaag is, iets, dat feitelijk bij de omschrijving van een strafbaar feit niet mag voorkomen. Maar aan den anderen kant moet ik erkennen, dat ook de bepalingen van het Landoorlogreglement, die deze wetten en gebruiken omschrijven, niet steeds door scherpe redactie uitmunten. Ik moet dan ook toegeven, dat ik niet

inzie, hoe in dezen een betere formulering voor artikel 8 zou kunnen worden gekozen, en, daar wij het artikel ook niet zouden willen missen, zal er niets anders opzitten dan met de redactie van het ontwerp genoegen te nemen.

De Regering heeft mijns inziens zeer terecht besloten de z.g. tribunaalzaken buiten deze wettelijke regeling te houden. Maar bij mij komt de vraag op, of zij er langs een achterdeur niet weer worden ingebracht door artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht: „hulp-,verlening aan den vijand”, ofschoon deze bepaling ook thans in ons Strafwetboek voorkomt. Ik zou dan ook niet op die gedachte gekomen zijn, wanneer de Regering in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer (blz. 19) in zekeren zin de voorgestelde bepaling van artikel 103a niet had gemotiveerd met het betoog, dat anders de bepaling van artikel 102 te streng zou worden. Zo zegt de Regering, dat onder artikel 102 niet behoort te vallen b.v. het aanvaarden van het burgemeestersambt in een kleine plaats. Men is hier nu toch wel geheel op het terrein van de z.g. tribunaalzaken verzeild geraakt en ik zou gaarne van de Regering de verzekering willen ontvangen, dat niet bedoeld is onder artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht te begrijpen de beslissingen, die de individuele ingezetene neemt ten aanzien van de vraag, in hoeverre hij zijn werkzaamheid ten dienste van de Nederlandse bevolking moet blijven voortzetten. De beslissingen over dergelijke vragen zijn zuiver tribunaalzaken en behoren onder de onderhavige regeling niet thuis.

Ik kom thans tot een onderwerp van meer belangrijke en principiële betekenis, te weten de toepassing van de doodstraf. Wij zijn tegenstanders van de doodstraf in het commune strafrecht en ook de Regering heeft zich daarvan een tegenstander verklaard, zodat dit geen punt van discussie behoeft uit te maken. Eveneens zijn wij het met de Regering eens, dat de doodstraf in het ontwerp oorlogsstrafrecht niet kan worden gemist. Tot dusverre was de situatie deze, dat krachtens artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht in de gevallen, waarin bij het gewone recht levenslange gevangenisstraf kon worden opgelegd, de militaire rechter de schuldige tot de doodstraf kon veroordelen, wanneer de veiligheid van de Staat haar toepassing eiste. Deze laatste beperking is in het Londense Besluit Buitengewoon Strafrecht achterwege gebleven; eveneens in het onderhavige wetsontwerp. Hierom gaat het dus. Is het juist, dat de eis van de veiligheid van de Staat voor de toepassing van de doodstraf achterwege blijft? Ik ben van mening, dat dit niet het geval is en dat deze beperking weer had moeten worden ingevoegd, zoals ook de bedoeling was van het amendement-Donker, dat in de Tweede Kamer is verworpen. Alleen wilde dit amendement de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf nog iets vergroten door niet alleen te spreken van de veiligheid van de Staat, maar ook van de maatschappij.

Er zijn bij de behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer, mede in verband met het amendement-Donker, de gewone

beschouwingen gehouden over de strekking van de doodstraf. Er is gesproken over de afschrikwekkende werking van de doodstraf en over het preventieve karakter daarvan. Die argumenten maken op ons geen indruk, omdat wij er geen waarde aan toekennen. Wij zijn van oordeel, dat de doodstraf geen afschrikwekkende werking heeft en dat er ook geen preventieve werking van uitgaat. Wij aanvaardden de doodstraf alleen, wanneer dit noodzakelijk is, dat wil zeggen, wanneer de veiligheid van de Staat en/of de maatschappij zulks eist, zoals tot dusverre in het Wetboek van Militair Strafrecht was neergelegd en zoals het amendement-Donker wilde herstellen.

Maar nu komt de Regering met een ander motief, gebaseerd op het vergeldingselement. Door de verruwing van de moraal, zegt de Regering in de Memorie van Toelichting (blz. 5), in dagen van oorlog, door hartstochten van de politieke strijd en door het misbruik, dat door gewetenloze machthebbers gemaakt wordt van de hulp van onmaatschappelijke elementen, die slechts verheugd zijn hun normale remmen te kunnen losgooien, worden misdrijven gepleegd van zo gruwelijke aard en zo verreikende gevolgen, als in tijd van vrede niet denkbaar en niet mogelijk zijn. Ware de beperking van de veiligheid van Staat en maatschappij aan de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf aangelegd, dan zou na de oorlog geen doodstraf voor dergelijke feiten kunnen worden opgelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Met een dergelijk betoog ga ik niet mede en ik meen niet beter te kunnen doen dan mij te beroepen op de uitnemende redevoering, bij de behandeling van ons Strafwetboek gehouden door Minister Modderman in de vergadering van de Tweede Kamer van 26 October 1880, toen het vraagstuk van de doodstraf aan de orde kwam. Tien jaar tevoren was door toedoen van den Minister van Justitie Van Lilaar de doodstraf uit ons Strafwetboek verdwenen. Nu gingen er, evenals thans weer, stemmen op om deze weer onder de straffen op te nemen. Men beriep zich toen ook op een gruwelijke moord, die pas te 's-Gravenhage had plaats gehad. De moord wordt in de *Handelingen* niet nader aangeduid, maar het zou mij niet verwonderen, dat het de moord op mevrouw Van der Kouwen en haar dienstmeisje was geweest, door de moordenaar Jut, die zo'n indruk maakte, dat zijn naam verbonden is geworden aan een kermisapparaat, waarop het publiek naar hartelust uiting kon geven aan zijn verontwaardiging, door met alle kracht op het nagemaakte hoofd van de moordenaar te slaan. Minister Modderman haalt nog meer gruwelijke gevallen aan. Hij noemt het geval Kämper (Amsterdam 1854), die in het laatst van Juli van dat jaar, weinige weken nadat de wetgever juist voor een doodslag als die door hem gepleegd werd, de doodstraf had bekrachtigd, uit vrees voor ontdekking van zijn diefstal een aantal mensen doodde, twee vrouwen en twee of drie kinderen. Hij noemt het geval De Loeil, geëxecuteerd in Middelburg in 1850. Deze had drie jaar lang zijn vrouw verschrikkelijk mishandeld, haar voldoende voedsel onthouden, haar opgesloten en geslagen, haar laten slapen op oude vodden;

tenslotte had hij haar bijna moedernaakt op de zolder met een ketting om het blote lijf vastgebonden, zodat de ongelukkige dag en nacht niet kon liggen of zelfs zitten, haar geen ander voedsel gegeven dan rauwe witte bonen en haar ook door zijn dochter, met wie hij in bloedschande leefde, herhaaldelijk doen slaan. Die gehele mishandeling, waarbij hij natuurlijk opklimmend te werk ging, duurde met korte pauzen wel drie jaren. Minister Modderman noemde deze misdaden, omdat zij gepleegd werden in een tijd, toen de doodstraf nog gold, zodat het afschrikwekkende karakter daarvan niet veel invloed had gehad. Toch heeft men in 1870 de doodstraf afgeschaft en wil men nu, zo vroeg de Minister, vers onder de indruk van een hier ter stede gepleegde moord, daar weer op terug komen? Zo redeneren wij ook nu. Men ziet, dat ook in vreedstijd de afschuwelijkste misdrijven gepleegd worden — zij het dan uiteraard in minderen getale — en wil men dan nu, onder de indruk van het pas gebeurde, de doodstraf herstellen, ook voor die gevallen, waarin de veiligheid van Staat en maatschappij het niet eist?

De Regering betoogt nu in de Memorie van Antwoord aan deze Kamer (blz. 3), dat zij de oplegging van de doodstraf ook na de oorlog mogelijk wil maken „overeenkomstig het rechtsbewustzijn van „de bevolking”.

„Overigens”, zo zegt Minister Modderman in zijn hierbovenbedoelde rede, „geef ik het bestaan ener volksovertuiging voor „het herstel der doodstraf niet toe. Onder de eerste indruk, door „een zware misdaad teweeggebracht, zou men — en het is be„grijpelijk — de boosdoener willen radbraken of vierendelen. „Ziet men, maanden later, de veroordeelde op het schavot, dan „heeft een bedenkelijk medelijden de woede vervangen.”.

Aldus Minister Modderman.

De Regerig behoort niet op dergelijke argumenten haar wetgeving te baseren, al kan men natuurlijk niet de waarde van de volksovertuiging ontkennen.

Luistere men ook in dezen naar het woord van Minister Modderman, waar hij zegt:

„De volksovertuiging heeft in tweeërlei opzicht waarde. In „de eerste plaats behoort niet alleen de wetgever, maar reeds de „wetenschap haar een adviserende stem toe te kennen, waarnaar „men luistert, maar waaraan men zich niet per se onderwerpt. „Dit laatste allerminst, waar het geldt de keuze der strafmidde„len. Want de ervaring heeft geleerd, dat de grote menigte nog „niet geheel bevrijd is van „le fond de barbarie”, volgens Quizot „in de mens aanwezig, en dat hervorming van het strafrecht „slechts mogelijk is, wanneer denkers en wetgevers de moed „hebben iets wijzer te zijn dan het volk.”.

De heer **Brandenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Enkele korte opmerkingen ter motivering van mijn standpunt.

In het Voorlopig Verslag van deze Kamer lees ik:

„Een bezwaar tegen de ontworpen regeling achten zij” — d.w.z. de hier aan het woord zijnde „vele leden” — „dat deze „te ingewikkeld en te weinig overzichtelijk is. Te recht huns „inziens is in de Tweede Kamer hetzelfde geopperd.”.

Hoewel deze leden de ontworpen regeling te ingewikkeld en weinig overzichtelijk achtten, zodat men dus feitelijk niet weet welke reacties deze wet straks zal hebben, verklaren zij zich in het Voorlopig Verslag toch bereid met dit wetsontwerp mede te gaan. Men zou zich dit standpunt kunnen indenken, wanneer het een wetsontwerp van geringe betekenis betrof. Men kan hier echter niet zeggen, dat men te maken heeft met een wetsontwerp van geringe betekenis.

Hier staan de rechtsbelangen van onze bevolking op het spel; bij dit wetsontwerp wordt ingevoerd zoiets als de doodstraf.

Mijnheer de Voorzitter! De invoering van de doodstraf heeft altijd een zeer grote weerstand ondervonden. Hoewel de leden, hier in het Voorlopig Verslag aan het woord, niet kunnen overzien de uitwerking, die deze wet zal hebben, gaan zij toch met dit wetsontwerp mee, niettegenstaande hierbij zulke geweldige belangen betrokken zijn. Het spreekt vanzelf, dat wij ons daartegen verzetten.

Een tweede vraagstuk wordt gevormd door de inhoud van het wetsontwerp zelf.

Ik lees in hoofdstuk I (Bepalingen van materieel strafrecht), artikel 1, sub 2:

„In geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan „worden aangemerkt en waarbij Nederland is betrokken hetzij „ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel „van internationale orde en veiligheid, zijn de artikelen 4—9 „van overeenkomstige toepassing en kunnen Wij bij algemene „maatregel van bestuur bepalen, dat de overige bepalingen van „deze wet geheel of ten dele van toepassing zullen zijn.”.

Het is dus in de allereerste plaats aan de Regering om vast te stellen of de omstandigheden van dien aard zijn, dat de bepalingen in deze wet neergelegd, van toepassing moeten worden verklaard. Juist daartegen richt zich ons hoofdbezwaar. Het zal dus van de opvattingen van een bepaalde Regering of een bepaalde Minister afhangen, of deze maatregelen al dan niet toegepast zullen worden. Ik herinner in dit verband aan soortgelijke wetten, ofschoon van veel minder betekenis. Ik herinner b.v. aan het uniformverbod. Dat moest zich richten tegen de N.S.B., maar de uitvoering daarvan bij algemene maatregel van bestuur heeft dit uitgewerkt, dat b.v. de Rode Valken niet meer met een rode das mochten lopen en dat men op de 1ste Mei geen rode vlag meer mocht uitsteken. Daaruit blijkt

het gevaar, dat in dergelijke wetsartikelen is gelegen. Er is niet precies omschreven, welke precies de rechten zijn van de Minister bij de doorvoering van zijn beleid. Dit leidt er toe, dat men te maken krijgt met de politieke opvattingen, die een dergelijke bewindsman heeft.

Op grond daarvan zullen wij aan dit wetsontwerp onze stem niet geven. Ik heb niet de illusie, dat ten gevolge daarvan deze Minister de derde zal zijn, die vanmiddag in deze Kamer struikelt, maar ondanks dat zullen wij onze stem aan dit wetsontwerp niet geven.

De heer **Mulderije**, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Na de hoopvolle verwachting, die de laatste spreker ten opzichte van mij heeft uitgesproken, durf ik een onmiddellijke beantwoording van de gemaakte opmerkingen wel aan.

De geachte afgevaardigde de heer Wendelaar heeft in de eerste plaats gehandeld over artikel 8, dat hij wel vaag heeft genoemd, maar toch acceptabel heeft geacht. Dit was tenslotte ook de conclusie, welke aan de overzijde van het Binnenhof is aanvaard, zodat ik aannam, dat ik van een verdere verdediging van dit onderdeel mij ontslagen mag achten.

Met betrekking tot de tribunaalzaken, waaraan de artikelen 102, gecorrigeerd door artikel 103a, raken, meen ik, in aansluiting aan wat reeds in de Memorie van Toelichting is opgemerkt, te mogen zeggen, dat het eigenlijke tribunaalrecht buiten de regeling is gehouden, omdat het vooralsnog niet mogelijk is daarvoor bepaalde concrete normen te geven. Het ontwerp heeft zich dus opzettelijk van een regeling op dit stuk onthouden, wat natuurlijk niet wegneemt, dat later zou kunnen blijken, dat nog voorschriften ter repressie wegens bepaalde onvaderlandlievende gedragingen, waarom het in dit soort van zaken gaat, nodig zijn.

Wanneer de geachte afgevaardigde vraagt: Indien nu iemand zijn werkzaamheid ten dienste van de bevolking blijft stellen, valt men er dan buiten?, dan zou ik voor de beantwoording van die vraag liever willen verwijzen naar de toelichting, die het ontwerp geeft, omdat ik van oordeel ben, dat de rechtspraak aan de hand van de formulering van artikel 102 en artikel 103a en van de toelichting in concrete gevallen de juiste grens der competentie zal moeten trekken. In ieder geval is het een feit — en in zoverre kan ik dus de vraag van de geachte afgevaardigde bevestigend beantwoorden —, dat de bedoeling is het tribunaalrecht en dus de lichtere gevallen buiten deze regeling van het oorlogsstrafrecht te laten.

De geachte afgevaardigde heeft ook de belangrijke aangelegenheid van de doodstraf ter sprake gebracht, onder verwijzing naar wat door Modderman omstreeks 1886 is gezegd bij de inwerkingtreding van het huidige Wetboek van Strafrecht. Nu is er uit de aard der zaak sedert dien nogal wat op criminologisch terrein veranderd. Wat Modderman toen opmerkte, had trouwens ook niet betrekking op omstandigheden, zoals die zich in de jongste oorlog in dit opzicht

hebben voorgedaan en waaraan de ervaring, waarop dit ontwerp is gebaseerd, is ontleend.

Nu had het amendement-Donker het bezwaar, dat men zich te eenzijdig op één strafrechtgrond toespitste, nl. het openbaar welzijn van de Staat, waaraan dat der maatschappij is toegevoegd. Dit zou de rechter te zeer hebben beperkt in de vraag van de oplegging van de doodstraf, omdat hij onder omstandigheden, als welke het amendement op het oog had, er weleens voor zou kunnen terugdeinzen, nadat de oorlogs- of de bezettingstoestand voorbij is, nochtans te concluderen, dat veiligheid van Staat of maatschappij de oplegging eist. Daar de vergelding en de generale preventie, zoals dit bij iedere strafoplegging het geval is, een rol blijven spelen, is naar het oordeel van de Regering het amendement-Donker te beperkend van strekking geweest. Ik kan eigenlijk niet goed begrijpen, hoe de geachte afgevaardigde meent te kunnen zeggen: De doodstraf heeft geen afschrikwekkende werking. Waarop berust een dergelijke stelling? Dat ze onhoudbaar is, wordt al gelogenstraft door de ervaring van deze tijd, dat er bijna geen ter dood veroordeelde is, die geen gratie vraagt. Het kan, dunkt mij, niet anders of de bedreiging bij de wet, zoals het er nu staat, zij het met de reserve, dat de rechter met eenparigheid van stemmen deze straf moet opleggen, heeft een afschrikkende en dus beschermende werking ten aanzien van de maatschappij. Er is sedert 1886 nogal wat veranderd en al is ongetwijfeld juist, dat denkers en wetgevers wijzer moeten zijn dan het volk, de wetgever heeft niet anders te doen dan de mogelijkheid te openen, dat voor de gruwelijke misdadigheid, zoals die in de jongste oorlog is gebleken, de zwaarste straf kan worden opgelegd. Het zal aan de rechter staan om uit te maken, wanneer dit middel moet worden toegepast. Ik zie niet in, dat de wetgever wijs zou handelen, wanneer hij de potentiële mogelijkheid van de doodstraf niet in de wet zou opnemen. Ik meen, dat terecht de oplossing is gekozen en door de Tweede Kamer is aanvaard, dat de rechter dit middel hanteren mag, zij het, dat hij daarbij eenparigheid van stemmen moet betrachten. Uiteraard zal de rechter ook overwegen, of de veiligheid van Staat en maatschappij toepassing eist, maar hij is daaraan alleen niet gebonden. Het is niet het uitsluitende element van de strafbepaling, dat hem moet bewegen de doodstraf op te leggen.

De geachte afgevaardigde de heer Brandenburg heeft geklaagd over de ingewikkeldheid van het ontwerp. Hij heeft daarin inderdaad wel gelijk. Het ontwerp is niet van gecompliceerdheid vrij te pleiten, maar de vraag, of een eenvoudiger opzet mogelijk is, zal eerst zin hebben, wanneer de verdere ontwikkeling van het oorlogsstrafrecht haar gang heeft kunnen gaan, onder meer in het kader van de Europese Defesiegemeenschap en andere internationale gemeenschappen. Voor het ogenblik was het niet anders te doen dan de Commissie-Donner het heeft gedaan. De geachte afgevaardigde heeft nog een bezwaar aangevoerd met betrekking tot artikel 1 van het ontwerp, een bezwaar, dat echter allerminst te delen valt. Artikel 1,

lid 2, heeft namelijk een beperkte werking. Het materiële strafrecht is toch al toepasselijk in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt. Er staat immers, dat de artikelen 4 tot 9 — dat is de materiële omschrijving van de delicten — van overeenkomstige toepassing zijn, maar bij algemene maatregel van bestuur de overige bepalingen van wet geheel of ten dele van toepassing kunnen worden verklaard. Dat ziet voor het overgrote deel op de competentieregeling, het formele recht, en niet op het materiële strafrecht. Het feit, dat het hierbij gaat om een algemene maatregel van bestuur, heeft nog deze waarborg, dat de Minister het Kabinet vooraf raadpleegt en daarna de Raad van State moet worden gehoord. Als de geachte afgevaardigde met name om deze reden zijn stem aan het ontwerp zou onthouden, meen ik, dat dit op een vergissing berusten zou.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, wordt over dit wetsontwerp hoofdelijke stemming verlangd. Deze zal plaats hebben op een later tijdstip in den loop van deze vergadering.

De verdere behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

Vergadering van 8 Juli 1952

(*Handelingen 1951—1952 I, blz. 1046*)

Aan de orde is de stemming over het wetsontwerp:

Vaststelling van de Wet Oorlogsstrafrecht alsmede van enige daarmede verband houdende wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Militair Strafrecht en de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht (2258).

Het wetsontwerp wordt aangenomen met 37 tegen 4 stemmen.

Vóór hebben gestemd de heren De Wilde, Hoogland, Van de Kieft, Vixseboxse, Kapteijn, Kramer, Kolff, Algra, De Zwaan, Van Walsum, Nijkamp, Berger, Woudenberg, Van Tilburg, De Jong, De Dreu, Anema, Reijers, Verhey, Van Lieshout, Wijers, Schipper, Wendelaar, Louwes, Van Velthoven, Witteman, Rip, Kropman, Kolfschoten, Kraaijvanger, Tjalma, Woltjer, De Bruijn, Ruijs de Beerenbrouck, Beaufort, Kerstens en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd mejuffrouw Tjeenk Willink, de heren Brandenburg, Van Santen en Schalker.

De Wet Oorlogsstrafrecht is gedagtekend 10 Juli 1952 en is afgekondigd in het op 16 Juli 1952 uitgegeven Staatsblad no. 408, in de hiervóór op bladzijden 567 tot en met 578 opgenomen tekst.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Wijzigen en te niet doen van krijgstuchtelijke bestraffingen buiten beklag

door

Mr P. WESTERDIJK,

Majoor van de Militair Juridische Dienst.

Artikel 50 van de Wet op de krijgstucht verleent aan de strafoplegger en aan iedere boven deze gestelde meerdere enerzijds de bevoegdheid om een krijgstuchtelijke straf en/of de omschrijving der strafreden te *wijzigen* en anderzijds de bevoegdheid om „uit hoofde „van een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot straf„oplegging” de oplegging der straf geheel of ten dele *te niet te doen*. De vraag rijst of genoemd wetsartikel, deze beide bevoegdheden aan de strafoplegger en diens meerderen verlenende, een sluitende en afdoende regeling van het wijzigen en te niet doen buiten beklag van krijgstuchtelijke strafopleggingen geeft. Hieronder zal getracht worden deze vraag te beantwoorden.

Overal waar in artikel 50 het woord „straf” voorkomt hetzij alleen, hetzij in combinatie met een ander woord (strafoplegging, strafoplegger), kan hieronder niet anders worden verstaan dan „krijgstuchtelijke straf”. Wat „krijgstuchtelijke straf” is leren ons de artikelen 3—5 en 30—32 van de Wet op de Krijgstucht. Mitsdien is een „straf”, welke niet in één dezer artikelen vermeld wordt (bijv. inhouding van gunsten) geen straf in de zin van artikel 50. Hetzelfde zal moeten gelden voor een straf, die wel in één dier artikelen vermeld wordt, maar die de in de wet gestelde perken te buiten gaat (bijv. streng arrest van 15 dagen) of die is opgelegd aan iemand op wie zij niet kan worden toegepast (bijv. verzaamd arrest opgelegd aan een officier). Uit deze m.i. noodzakelijke enge interpretatie van de term „straf” in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht vloeit voort, dat dit artikel niet van toepassing is wanneer een opgelegde „straf” op enigerlei wijze buiten het kader van de artikelen 3—5 en 30—32 van dezelfde wet valt.

Op grond van hun eerstgenoemde bevoegdheid kunnen de strafoplegger en diens meerderen om hen moverende redenen iedere door hen gewenste verandering in de straf en/of de omschrijving der strafreden aanbrengen (zo kunnen zij bijvoorbeeld ook de straf verzwaren), echter niet de strafoplegging te niet doen. Dit laatste valt immers niet onder het begrip „wijzigen”.

De oplegging der straf geheel of ten dele te niet doen wil zeggen de straf en mitsdien ook de omschrijving der strafreden doen vervallen en deze dus geheel van de straflijst doen verdwijnen resp. de straf en/of de omschrijving der strafreden in dien zin wijzigen, dat een deel ervan intact blijft, zulks ten faveure van de gestrafte (zo

zal bij voorbeeld het schrappen van in de oorspronkelijke omschrijving der strafreden genoemde verzachtende omstandigheid niet als een ten dele te niet doen van de oplegging der straf kunnen worden beschouwd). Aangezien hij, die de oplegging der straf ten dele te niet doet, de straf en/of de omschrijving der strafreden op een bepaalde manier wijzigt zijn de in artikel 50 vóór „te niet te doen” staande woorden „geheel of ten deele” overbodig en behoeft aan de bevoegdheid van de strafoplegger en diens meerderen om de oplegging der straf *ten dele* te niet te doen geen verdere aandacht te worden geschonken. Anders is het met de aan hen verleende bevoegdheid om de oplegging der straf (geheel) te niet te doen en wel omdat hun deze bevoegdheid slechts toekomt „uit hoofde van een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging”. Wat is de betekenis van deze laatste woorden?

In het verslag van de Tweede Kamer (V. d. Hoeven III blz. 339) werd de vraag gesteld: „Wordt hiermede bedoeld, dat de strafoplegger verder is gegaan dan zijn bevoegdheid reikte?”, waarop de Regering antwoordde „Van de bevoegdheid tot strafoplegging wordt „een onjuist gebruik gemaakt, zowel in het in het Verslag bedoelde „geval, als in talrijke andere gevallen.” Het valt te betreuren, dat de Regering niet, zo niet alle, dan toch enkele van deze „talrijke „andere gevallen” heeft genoemd. In de Praktijk van het Militaire Tucht recht van Van Voorst Evekink en Kruls wordt op blz. 227 van Deel I (derde druk) geponoerd, dat de bewuste woorden slaan op „gevallen waarin na de strafoplegging blijkt, dat de bij de wet „verleende bevoegdheid tot strafoplegging op onjuiste wijze is gehanteerd of de strafoplegger zijn bevoegdheid heeft overschreden”, terwijl Van Wermeskerken in het Tweede Deel (Tweede Druk) van zijn Straf- en Tucht recht voor de Koninklijke Nederlandse Landmacht op blz. 84 en blz. 85 schrijft: „Een onjuist gebruik van deze „bevoegdheid (tot strafoplegging) kan ten eerste bestaan in het „opleggen van een onjuiste straf en/of omschrijving van de strafreden „(sic!) en ten tweede in het opleggen van straf, terwijl oplegging „van straf om een of andere reden niet nodig is of wel omdat de „oorspronkelijke strafoplegger geen strafbevoegdheid bezit.” Ik vraag mij, hun hier geciteerde woorden lezende, af of de geachte schrijvers zich de moeilijkheden verbonden aan de interpretatie van de zinsnede: uit hoofde van een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging, wel hebben gerealiseerd.

De vraag waar het om gaat is of deze zinsnede de bevoegdheid van de strafoplegger en diens meerderen om „de oplegging der straf” te niet te doen al of niet een beperkte doet zijn. Blijkt het eerste het geval te zijn dan zal moeten worden nagegaan in hoeverre deze bevoegdheid beperkt is; in het andere geval zal geconcludeerd moeten worden, dat de bedoelde zinsnede zinledig en dus evenals de woorden „geheel of ten deele” (zie boven) overbodig is.

Welke betekenis moet aan de woorden „de bevoegdheid tot strafoplegging” in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht worden

gehecht? Dienen zij in objectieve dan wel in subjectieve zin te worden opgevat? In het eerste geval zou „de bevoegdheid tot strafoplegging” geïnterpreteerd moeten worden als de betreffende bevoegdheid zoals deze in haar algemeenheid in de Wet op de Krijgstucht is geregeld en zou dus van hem, die welke fout ook maar maakt bij het opleggen van een krijgstuchtelijke straf (dus onverschillig of hij onbevoegd dan wel, in het algemeen bevoegd zijnde, verkeerdelijk straft) gezegd moeten worden dat hij een onjuist gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging maakt. *Voor* deze interpretatie is te zeggen, dat hier gesproken wordt van *de* en niet van *zijn* (des strafopleggers) bevoegdheid tot strafoplegging, hetgeen erop zou kunnen wijzen, dat men bij het redigeren van artikel 50 de strafbevoegdheid in abstracto en niet die in concreto (d.w.z. de strafbevoegdheid van de individuele strafoplegger) op het oog heeft gehad (ik wijs in dit verband op artikel 70 van de Wet op de Krijgstucht waarin niet van *de* maar van *hun* — dat zijn der onder de bevelen van iedere meerdere gestelden — bij deze wet toegekende bevoegdheden gesproken wordt). *Tegen* de objectieve interpretatie van de bedoelde woorden valt in te brengen, dat een bevoegdheid in abstracto zich in feite niet laat indenken, aangezien men, als men van een bepaalde bevoegdheid spreekt, daarbij steeds een subject, dat deze bevoegdheid bezit en haar mag uitoefenen, veronderstelt.

Aangezien mij het *tegen* de objectieve interpretatie van de woorden „de bevoegdheid tot strafoplegging” in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht aan te voeren argument doorslaggevend voorkomt, beken ik mij tot de subjectieve interpretatie dezer woorden en lees ik ze dus alsof er stond „*zijn* (des strafopleggers) bevoegdheid tot „strafoplegging”.

Hiertoe gekomen rijst wederom een vraag en wel of onder de bevoegdheid tot strafoplegging van de strafoplegger moet worden verstaan zijn betreffende bevoegdheid in algemene of neutrale zin, dan wel zijn bevoegdheid in beperkte of speciale zin. Onder de eerste bevoegdheid versta ik die tot het krijgstuchtelijk straffen van één of meer willekeurige minderen, onder de tweede die tot het krijgstuchtelijk straffen van de in artikel 50 bedoelde gestrafte. Aangezien er naar mijn mening noch taalkundig, noch juridisch bezwaar tegen bestaat om van een tot straffen bevoegde meerdere, die een niet onder zijn bevelen staande militair krijgstuchtelijk straft, te zeggen, dat hij daarbij een onjuist gebruik van zijn bevoegdheid tot strafoplegging maakt, acht ik de ruime interpretatie in deze de juiste.

Naast deze laatste vraag staat nog die of onder de bevoegdheid van de strafoplegger tot strafoplegging moet worden verstaan, zijn bedoelde bevoegdheid in het algemeen, dan wel slechts zijn bevoegdheid om de met name in de Wet op de Krijgstucht opgesomde straffen op te leggen. Aangezien, zoals ik hierboven heb uiteengezet, overal waar in artikel 50 het woord „straf” hetzij alleen, hetzij in combinatie met een ander woord (*strafoplegging*, strafoplegger)

voorkomt, dit betekent krijgstuuchtelijke straf vermeld in enig artikel van de Wet op de Krijgstucht, dient deze vraag in laatstbedoelde zin te worden beantwoord. Dies kan van de tot straffen bevoegde meerdere, die aan een militair een straf oplegt, welke buiten het kader van de artikelen 3—5 en 30—32 van de Wet op de Krijgstucht valt, niet gezegd worden, dat hij daarbij een onjuist gebruik van zijn bevoegdheid tot strafoplegging maakt en wel evenmin als van de man, die alleen maar een rijbewijs A bezittende op een motorfiets rijdt, gezegd kan worden, dat hij daarmede zijn bevoegdheid om een auto te besturen onjuist gebruikt.

Artikel 29 lid 1 van het Reglement betreffende de Krijgstucht, onder andere verbiedende „het opleggen van andere straffen dan „die in de wet (op de krijgstuuch) zijn genoemd” schijnt met de hier verdedigde opvatting in strijd te komen waar het immers als „straffen” bestempelt wat geen krijgstuuchtelijke straffen in de zin van de Wet op de Krijgstucht zijn. Men onderscheide echter straf in ruime (materiële) zin, zijnde maatregel tegen een individu te nemen met het doel deze een rechtens verdiend leed toe te voegen, van straf in enge (formele) zin, zijnde in casu krijgstuuchtelijke straf vermeld in de Wet op de Krijgstucht. Waar artikel 29 lid 1 van het Reglement betreffende de Krijgstucht van „andere straffen dan die „welke in de wet (op de krijgstuuch) zijn genoemd” spreekt, kan het daarmede niet anders bedoelen dan straffen in ruime (materiële) zin, terwijl straf in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht als straf in enge (formele) zin moet worden opgevat.

Na aldus de betekenis van de woorden „de bevoegdheid tot straf„oplegging” in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht te hebben vastgesteld zal ik trachten na te gaan wat in dit artikel onder *een onjuist gebruik* van deze bevoegdheid verstaan moet worden.

Kan van een onjuist gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging gesproken worden wanneer een meerdere, die de beperkte bevoegdheid tot strafoplegging bezit, met overschrijding van *deze* bevoegdheid aan een onder zijn bevelen staande militair een krijgstuuchtelijke straf oplegt? Ik meen deze vraag bevestigend te moeten beantwoorden omdat van hem, die zijn bevoegdheid overschrijdt, wel gezegd kan worden, dat hij haar onjuist gebruikt.

Hetzelfde is het geval wanneer bij het opleggen van krijgstuuchtelijke straf in strijd met het bepaalde in artikel 38 van de Wet op de Krijgstucht wordt gehandeld, dus wanneer tezelfder tijd meer dan één hoofdstraf wordt opgelegd of wanneer buiten de gevallen aangegeven in de artikelen 25—27 en 35 bijkomende straffen worden opgelegd. Alsdan vindt immers ook een onjuist gebruik van „de „bevoegdheid om de in de artikelen 3—5 en 30—32 vermelde „straffen op te leggen” plaats.

Twijfelachtig is het wanneer een in de wet als bijkomende straf vermelde straf als hoofdstraf wordt opgelegd; immers dan zijn twee tegengestelde redeneringen mogelijk.

1e. De bevoegdheid om de in de artikelen 3—5 en 30—32 vermelde

straffen op te leggen omvat de bevoegdheid om een bepaalde bijkomende straf op te leggen. Hij, die deze straf als hoofdstraf oplegt, begaat een fout en maakt een onjuist gebruik van zijn bevoegdheid tot strafoplegging.

- 2e. Hij, die een bijkomende straf als hoofdstraf oplegt, legt een „hoofdstraf” op, die de wet als zodanig niet kent. Hij verricht hiermede een willekeurige handeling, die niet als een onjuist gebruik van zijn bevoegdheid om de in de artikelen 3—5 en 30—32 vermelde straffen op te leggen, kan worden gequalificeerd.

Aangezien de redenering sub 2° mij sterker voorkomt dan die sub 1°, ben ik van mening, dat van hem, die een bijkomende straf als hoofdstraf oplegt, niet gezegd kan worden, dat hij een onjuist gebruik van zijn bevoegdheid tot strafoplegging maakt.

Het bovenstaande samenvattende meen ik de volgende stellingen te kunnen poneren:

1. De term „(krijgstuchtelijke) straf” zoals die in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht gebezigd wordt, dient te worden opgevat in enge of formele zin en zij betekent mitsdien: straf vermeld in enig artikel van genoemde wet.
2. „De bevoegdheid tot strafoplegging” betekent in artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht” de bevoegdheid van de strafoplegger „tot strafoplegging”.
3. *a.* Alleen hij, die ingevolge artikel 39, artikel 41, artikel 42 of artikel 43 van de Wet op de Krijgstucht de bevoegdheid tot straffen bezit, kan rechtsgeldig krijgstuhtelijk straffen;
b. hij, die, deze bevoegdheid niet bezittende, „krijgstuchtelijk „straf”, pleegt hiermede een daad van willekeur welke a priori rechtskracht mist. Van de laatste kan niet gezegd worden, dat hij daarbij een onjuist gebruik van de strafbevoegdheid maakt.
4. Hij, die aan een onder zijn bevelen staande militair een „straf” oplegt, welke niet in enig artikel van de Wet op de Krijgstucht vermeld staat of de in deze wet gestelde perken te buiten gaat, verricht hiermede een daad van willekeur welke a priori rechtskracht mist. Ook van hem kan niet gezegd worden, dat hij daarbij een onjuist gebruik van de strafbevoegdheid maakt.
5. Hij, die, de bevoegdheid tot strafoplegging bezittende, aan een niet onder zijn bevelen staande militair een in de Wet op de Krijgstucht vermelde straf oplegt, maakt daarbij een onjuist gebruik van deze bevoegdheid.
6. Hij, die, de beperkte bevoegdheid tot strafoplegging bezittende, aan een onder zijn bevelen staande militair een krijgstuhtelijke straf oplegt, welke alleen door een de volledige strafbevoegdheid bezittende meerdere mag worden opgelegd, maakt eveneens een onjuist gebruik van „de bevoegdheid tot strafoplegging”.
7. Hij, die, de bevoegdheid tot strafoplegging bezittende, deze uitoefent op een wijze, die in strijd is met het bepaalde in artikel 38

van de Wet op de Krijgstucht, maakt daarbij een onjuist gebruik van die bevoegdheid.

Uit de hierboven sub 3 *a.* en 4 genoemde stellingen vloeit voort, dat op de daarin bedoelde gevallen artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht niet toepasselijk is; immers een a priori nietige bestraffing kan niet op posteriori gewijzigd of te niet gedaan worden. Is zij op de straflijst van de „gestrafte” ingeschreven, dan heeft deze inschrijving even weinig betekenis als de inkt, die door een slordige administrateur op de straflijst is gemorst. Zij mag door een ieder en dus niet slechts door de „strafoplegger” en diens meerderen verwijderd of doorgehaald worden. Hij, die de delinquent (vervolgens) rechtsgeldig krijgstuuchtelijk straft, is strafoplegger in eerste aanleg.

Wie in de gevallen in de sub 3 *a.* en 4 genoemde stellingen een vrijheidsstraf oplegt en deze ten uitvoer legt, maakt zich schuldig aan het misdrijf genoemd in artikel 283 van het Wetboek van Strafrecht (culpoze wederrechtelijke vrijheidsberoving) als hij te goederen aan dat genoemd artikel 282 van hetzelfde Wetboek (opzettelijke wederrechtelijke vrijheidsberoving) als hij te kwader trouw handelt.

Ten slotte rijst nog de vraag of de zinsnede „uit hoofde van een „onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging” zoals deze hierboven werd geïnterpreteerd de strafoplegger en de boven deze gestelde meerderen beperkt in hun bevoegdheid om de strafoplegging (geheel) te niet te doen. Ik kan mij naast de gevallen, genoemd in de hierboven sub 5, 6 en 7 geponeerde stellingen nog slechts één ander geval denken waarin men een (rechtsgeldig opgelegde) krijgstuuchtelijke straf zou moeten kunnen vernietigen en wel wanneer de gestrafte om de een of andere reden niet krijgstuuchtelijk strafbaar blijkt te zijn. Aangezien ook in dit geval van „een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging” gesproken mag worden, houdt de bedoelde zinsnede geen beperking in van de bevoegdheid om de strafoplegging te niet te doen. Zij kan mitsdien als zinledig en dus als overbodig worden gebrandmerkt.

Uit het bovenstaande volgt, dat naar mijn mening op de in het begin van deze beschouwing gerezen vraag geantwoord kan worden, dat artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht, zij het ook met een teveel aan woorden, wel een sluitende en afdoende regeling van het wijzigen en te niet doen buiten beklag van krijgstuuchtelijke strafopleggingen geeft.

Bandung, Februari 1952.

Een historische zitting van het Hoog Militair Gerechtshof

(Indonesische Kamer)

door

J. B. KEMPEES,

Luit. t.z. v. adm. 1e kl. KMR.

In deel XLIII van dit tijdschrift, op blz. 623 en volgende, is een Sententie opgenomen van het Hoog Militair Gerechtshof (Indonesische Kamer) van 20 Mei 1950, welke ik gaarne nog even aan de vergetelheid zou willen ontrukken. De zitting van 20 Mei 1950 door het H.M.G., gehouden aan boord van een van Harer Majesteits oorlogsschepen is door haar plaats en karakter het wel waard afzonderlijk beschreven te worden naast de reeds opgenomen juridische merites van de behandelde zaak.

Het is wellicht ten overvloede, dat ik de instelling van deze Indonesische Kamer van het H.M.G. in herinnering roep: een beschrijving van de installatie van deze Kamer werd opgenomen in deel XLIII op blz. 388 v. van dit Tijdschrift. In de daarbij afgedrukte installatie-rede, uitgesproken door de President, Mr J. W. U. Doornbos, is reeds uitvoerig ingegaan op de historische achtergrond van het H.M.G. in Indonesië en de redenen die tot instelling van deze Kamer aanleiding zijn geweest. Ik moge derhalve volstaan met te constateren, dat door de instelling van deze Kamer, de zittingen hiervan ook gerekend zullen mogen worden tot de historie van het Hoog Militair Gerechtshof in Nederland zodat de onderhavige zitting mede zal mogen tellen bij het zoeken naar een equivalent sedert de oprichting van dit Hof in 1814.

Terugkerend tot de behandeling in hoger beroep, welke aanleiding gaf tot de Sententie van 20 Mei 1950, mag ik doen opmerken, dat uit het hiervan opgenomen excerpt (M.R.T. XLIII blz. 623 v.) niet blijkt waarom de zitting plaats zou dienen te vinden aan boord van Hr. Ms. torpedobootjager „Kortenaar”. De reden hiervoor is te vinden in het feit, dat de in deze zaak afgelegde getuigenverklaringen aangevochten konden worden op hun waarde van weergave van persoonlijk werkelijk waargenomen handelingen van de verdachte. Het is namelijk zo, dat juist door de beperkte en ingeniëuse inrichting van oorlogsschepen het zeer moeilijk kan zijn om handelingen van een ander juist waar te nemen, daar het gezichtsveld veelal belemmerd zal worden door op het dek opgestelde werktuigen of door de kleine gezichtshoek wegens de beperkte dekruimte.

Dit alles deed het Hof besluiten om een onderzoek in loco in te stellen. Daar het Hof meestal zijn zittingen te Djakarta hield terwijl nu Hr. Ms. „Kortenaar” te Soerabaja verbleef, besloot het meteen om ook deze zitting te Soerabaja te houden en welke plaats kon daarvoor beter gekozen worden dan aan boord van deze oorlogsbodem zelf.

Het is mij niet mogen gelukken om uit de historie van het H.M.G. vast te stellen wanneer en waar er voordien besloten werd zitting te houden aan boord van een van Zijner of Harer Majesteits schepen van oorlog. Mogelijk dat de Redactie van dit Tijdschrift terzake over meer en betere gegevens beschikt, doch het wil mij voorkomen dat dergelijke zittingen dan toch zeer sporadisch voorgekomen zullen zijn, zodat het onderhavige geval zeker verdient met aandacht te worden bekeken.

Toen te Soerabaja bekend werd dat het Hof het plan koesterde om niet alleen Hr. Ms. „Kortenaer” met een bezoek te vereren doch tevens om daar aan boord zitting te houden, moest met koortsachtige haast gezocht worden in de voorschriften hoe deze zaken aan boord geregeld dienden te worden wat betreft eerbewijzen en eventueel bijzondere maatregelen. Gelukkig, zou ik bijna willen zeggen, bleken de voorschriften op dit punt weinig regelend op te treden en slechts aanwijzingen te geven tot het houden van krijgsraadzittingen aan boord, waardoor uiteindelijk de uitwerking eenvoudig gehouden kon worden en volstaan werd met het geven van de verschuldigde eerbewijzen voor rang van de President en Raden en voorts het hijsen van de witte vlag, met in zwarte letters „Justitia” als opschrift, voor de duur van de zitting, in de grote top (top van de hoogste mast) Voorts werd de longroom beschikbaar gesteld als „zittingszaal”. Tot goed begrip diene, dat de longroom het dagverblijf is van de officieren; een ruimte welke bij torpedootjagers soms beneden, in het achterschip is gelegen en soms in het voorschip en dan boven op de bak. Bij het type torpedootjagers waarvan Hr. Ms. „Kortenaer” er een was, was de longroom voor op de bak gelegen. In beide gevallen echter is het een ruimte welke niet groter of ruimer is dan strikt noodzakelijk voor een enigszins aangename huisvesting als gecombineerde zit-eetkamer ten behoeve van ongeveer 15 personen. Daarbij is de hoogte minimaal gehouden en wordt het plafond grotendeels gevormd door buizen, ventilatiebuizen en allerhande soorten van elektrische kabels en geleidingen. Hiertussen zijn plafondlampen en plafondfans aangebracht zodat het rondlopen in een dergelijke ruimte enige ervaring vereist.

Voor ditmaal dan was de longroom als „rechtzaal” ingericht, maar dat maakte eigenlijk geen verschil met de normale inrichting, want in de raadkamer zittende, maakten de leden van het Hof gebruik van de gemakkelijke stoelen en banken rondom de haard onder het genot van een kopje koffie en gedurende de zitting had men vlak daarnaast plaats genomen aan de eettafel, welke overigens maar net genoeg ruimte bood voor de vijf leden, de Advocaat-Fiscaal en de Griffier. Beklaagde, getuigen en raadsman zaten op een zeer kleine afstand aan de andere zijde van de tafel, zodat het geheel een meer gemoedelijke indruk maakte dan men in de regel van een rechtzaal zou mogen verwachten.

Te half negen in de ochtend van 20 Mei kwam het H.M.G. aan boord van Hr. Ms. „Kortenaer” en werd bij de valreep ontvangen

door de Commandant, de Luitenant ter zee der 1e kl. F. L. Capel, de Eerste-Officier en de officier van de wacht, terwijl de Schipper, de valreepsgasten en de gewapende wacht de nodige eerbewijzen brachten. Het Hof begaf zich onmiddellijk naar de „raadkamer” om na een korte kennismaking met de Commandant, die zijn onderhebbend schip ter beschikking stelde van het Hof, zich te beraden over de te volgen procedure.

Aangevangen werd met het onderzoek in loco, nadat de zitting geopend was, en alle leden begaven zich aan dek om bij het dekhuis, vóór de torpedokanons, in de bergplaats van de konstabel zich persoonlijk een indruk te vormen van de waarnemingsmogelijkheden van de getuigen. Beklaagde en de voornaamste getuige waren hierbij aanwezig en bij herhaling hebben zij hun plaatsen en handelingen aan het Hof voorgedaan en verteld, waarbij de Raden persoonlijk ook de plaatsen van de getuige innamen om uit eigen waarneming te kunnen vaststellen wat wel en wat niet zichtbaar zou zijn geweest. Juist hierbij kwam tot uiting dat de ingewikkelde en samengestelde inrichting van een oorlogsbodem zijn bijzondere eisen stelt aan de waarneming en dat voorzichtig dient te worden omgegaan met wat de getuigen werkelijk waar kunnen nemen en wat zij vermoeden waar te nemen uit half zichtbare handelingen.

Na dit onderzoek ter plaatse werd de zitting voortgezet in de longroom en werden beklagde en getuige nogmaals door het Hof zelf verhoord.

Daarop kreeg de Advocaat-Fiscaal de gelegenheid om zijn requisitoir te houden en, omdat de hoogte zeer beperkt was, kreeg hij van de President toestemming, zulks als aardige bijzonderheid, dit zittende te doen. Hij gaf er persoonlijk echter de voorkeur aan toch staande zijn requisitoir te houden, waardoor het nodig werd om elkaar langs en onder de zolderlampen en fans aan te kijken.

Bij het houden van zijn pleidooi verkeerde de raadsman in de meer gelukkige omstandigheid dat hij van zijn plaats af de zaken beter kon overzien en aanzien, zij het dan ook, dat dit voor hem de eerste maal was dat hij zich zó dicht bevond bij het „groene-laken” i.e. een bruin laken omdat de Marine nu eenmaal alleen bruine tafelkleden kent. In zijn pleidooi wees de raadsman op de historische waarde van deze zitting en bracht hij aan het Hof dank voor het voorrecht daaraan deel te hebben mogen nemen in het hoogste rechtsbelang van de beklagde.

Mocht uit het voorgaande de indruk verkregen worden, dat door deze ongewone procedure ook maar éénmaal het decorum van het Hof verloren ging, dan berust zulks op een misverstand. Want geen moment werd de speciale stijl van het Hoog Militair Gerechtshof verbroken door de ongewone omgeving. Zelfs de langszij liggende waterprauw, het toevallig op deze dag op het dek aanbrenge van een feestverlichting in verband met een 's avonds te houden partij, of ook maar het routine „schoonschip” van de Zaterdagmorgen

hebben — ondanks een enkele maal een storend geluid — enige afbreuk kunnen doen aan de ernst en de plechtigheid van een zitting van ons hoogste militaire rechtscollege.

De zitting duurde, met enige onderbrekingen, van half negen tot kwart over twaalf. Wellicht heeft het Hof, na deze bijzondere zittingplaats, zich verder beraden over de ongewoonheid van de dag. Want als laatste bijzonderheid kan nog worden vermeld, dat het zijn uitspraak heeft gegeven in de Cantine van het Vliegveld Perak te Soerabaja, kort voor zijn terugkeer per vliegtuig naar Djakarta.

Dat tenslotte de beklaagde werd vrijgesproken maakte zeker voor hem deze dag, Zaterdag 20 Mei 1950, tot een onvergetelijke in zijn leven !

's-Gravenhage, 6 Juni 1952.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde (K.L.) te Kediri.

Vonnis van 7 Juni 1949.

President: Majoor Mr M. P. Plantenga; *Leden:* Majoor H. Fels en Kapitein Mr E. Droogleever Fortuyn.

Raadsman: 2e lt. D. Mallon.

Verkeersovertreding volgens het Indonesische recht.

De Krijgsraad vermeent dat deze zaak zonder straf behoort te worden afgedaan en past, via artikel 2 W.M.S.R., de bepaling van het rechterlijk pardon van artikel 398, 9° Wb.v.Sv. toe.

De Auditeur-Militair verklaart ter zitting dat het niet in zijn bedoeling ligt, tegen de andere bestuurder een strafvervolging uit te lokken, noch deze door diens commandant te laten straffen.

(R.L. art. 193; W.K. art. 58; Wb.v.Sv. art. 398, 9°).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE VOOR DE KONINKLIJKE LANDMACHT
TE KEDIRI,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad tegen A. L. M., geboren 23 Juni 1927, huzaar, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd:

„dat het, terwijl hij als huzaar in werkelijke dienst was bij 3-2 „Regiment Huzaren van Boreel, in ieder geval als militair der „Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 30 Januari 1949 te Ma- „dioen, aan zijn schuld te wijten is geweest, dat enige oorlogsbe- „hoefte, te weten een 2½ tons truck, merk Ford, en een jeep, merk „Willys, is beschadigd, immers heeft hij alstoen aldaar als bestuur- „der van een vierwielig motorvoertuig, type jeep, merk Willys, „rijdend over de voor het openbaar verkeer openstaande rijweg, de „Djalan Merapi, zonder van te voren geluidsignalen te hebben ge-

„geven, de bocht welke deze weg maakt met de Djalan Pandan, op „onvoorzichtige, onachtzame en onoordeelkundige wijze te veel naar „rechts genomen, tengevolge waarvan het door hem bestuurde motorvoertuig in aanrijding is gekomen met een $2\frac{1}{2}$ tons truck, merk „Ford, welke bestuurd werd door de soldaat Van der Neut en zich „in Zuidelijke richting over de Djalan Pandan voortbewoog, hebbende de genoemde motorvoertuigen zware beschadigingen opgelopen”;

Post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, dat de beklagde het hem ten laste gelegde feit heeft begaan, met dien verstande, dat de Krijgsraad weliswaar bewezen acht, dat beklagde een verkeersovertreding heeft begaan, doch niet dat de bij de aanrijding aan de beide auto's ontstane schade aan zijn schuld te wijten is geweest, zodat beklagde in zoverre behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende toch, dat de bestuurder van de op de Djalan Pandan rijdende $2\frac{1}{2}$ tons truck te dezen grotere en ernstiger verkeersfouten heeft gemaakt dan beklagde, zodat de meergenoemde schade zo niet uitsluitend, dan toch in hoofdzaak aan die bestuurder zou moeten worden verweten;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*het op zodanige wijze van de weg gebruik maken, dat de „veiligheid van het verkeer in gevaar kan worden gebracht*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 2 j° 48 van de wegverkeersordonnantie;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad echter van oordeel is, dat deze zaak zonder het opleggen van straf behoort te worden afgedaan, waartoe de krachtens artikel 2 van het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke materieelrechtelijke bepaling van het gemene strafrecht, artikel 398, 9° van het Wetboek van Strafvordering, te dezen de mogelijkheid opent;

Overwegende toch, dat — gelijk hierboven werd overwogen — de door beklagde te dezen gemaakte verkeersfouten slechts van geringe aard zijn en meer als formeel-technische verkeersovertredingen moeten worden beschouwd en deze in ieder geval veel geringer zijn dan die van de bestuurder van de op de Djalan Pandan rijdende $2\frac{1}{2}$ tonner, die onder meer te hard heeft gereden en aan beklagde, van links komend, geen voorrang heeft verleend;

Overwegende, dat, nu de auditeur-militair ter zitting heeft verklaard, dat het voorshands niet in zijn bedoeling ligt om een strafvervolgning tegen bedoelde chauffeur uit te lokken, noch om deze door diens commandant krijgstuuchtelijk te laten corrigeren, de Krijgsraad om voor de hand liggende redenen van rechtvaardigheid

en billijkheid geen termen aanwezig acht, om te dezer zake tegen beklaagde een straf uit te spreken;

Gezien, behoudendes voormelde artikelen, de artikelen 60-62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 91 van het Wetboek van Strafrecht, 193-197 van de Regtspleging bij de Landmagt en 1 van de Verordening van het Militair Gezag in Indonesië, no. 505;

RECHT DOENDE:

Verklaart van het aan beklaagde ten laste gelegde bewezen, hetgeen hierboven als bewezen is aangenomen en qualificeert dit in voege als vermeld;

Verklaart beklaagde schuldig aan dat strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Bepaalt, dat te dezen geen straf zal worden toegepast;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk als bewezen is aangenomen;

Spreekt hem daarvan vrij.

NASCHRIFT.

Bovenstaand vonnis bevat enkele merkwaardige overwegingen en een niet minder merkwaardige beslissing.

In de eerste plaats de overweging, dat de Krijgsraad van oordeel is dat deze zaak zonder oplegging van straf behoort te worden afgedaan, waartoe de krachtens artikel 2 W.v.M.S. toepasselijke materiele rechtelijke bepaling van het gemene strafrecht, artikel 398, 9° W.v.Sv., ten deze de mogelijkheid opent.

Er bestaat tweeeërlei verdeling in materieel en formeel strafrecht. Volgens de eerste is materieel strafrecht het geheel van regels betreffende strafbare feiten en formeel strafrecht het geheel van procesregelen. Volgens de tweede verdeling vormen de vormvoorschriften het formele recht en de inhoudsregels het materiële. Deze tweede verdeling kruist de eerste; volgens de tweede verdeling kan men spreken van formeel en van materieel procesrecht en dan is de bepaling inzake het rechterlijk pardon stellig een regel van materieel (proces)recht.

Maar artikel 2 W.v.M.S., waarop in de aangehaalde overweging een beroep wordt gedaan, spreekt niet van materieel of formeel strafrecht; het spreekt van „strafbare feiten”. Het is wel kras om eerst „strafbare feiten” volgens de eerste verdeling te vertalen in „materieel strafrecht” en vervolgens deze term volgens de tweede methode te hanteren. Dit is misbruik van dialectiek!

Waarom echter deze omslag? Was de Krijgsraad niet met het bestaan van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht op de hoogte? Men had toch mogen verwachten dat de Krijgsraad de door hem bewezen verklaarde wegeverkeersovertreding ingevolge art. 58 W.K. onder mededeling van alle stukken ter verdere behandeling naar de tot straffen bevoegde C.O. had verwezen. Want de C.O. bezit het (tucht)rechterlijk pardon wel. Wat de Krijgsraad deed is

primo op de plaats van de tuchtrechter gaan zitten en secundo een soort motie van wantrouwen aan het adres van de C.O. uitspreken. Het één noch het ander is toelaatbaar.

Een andere, niet minder merkwaardige overweging in het vonnis luidt, dat, nu de A.-M. ter zitting verklaard heeft, dat het voorschands niet in zijn bedoeling ligt om een strafvervolgung tegen bedoelde chauffeur uit te lokken, noch om deze door diens Commandant krijgstuuchtelijk te laten corrigeren, de Krijgsraad om voor de hand liggende redenen van rechtvaardigheid en billijkheid geen termen aanwezig acht om te dezer zake tegen beklagde een straf uit te spreken.

De verklaring van de A.-M., dat het niet in zijn bedoeling ligt om een strafvervolgung uit te lokken, is niet geslaagd; de A.M. bedoelde blijkbaar, dat hij geen aanleiding vond de C.O. de stukken ter hand te stellen. Maar de verklaring van de A.-M., dat hij de beklagde niet door diens Commandant krijgstuuchtelijk zou laten corrigeren, kan niet door de beugel. Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat de betrokken A.-M. blijk gaf van een zekere overmoed, en dat hij niet geheel op de hoogte was met de positie, die de A.-M. in het militaire strafproces inneemt.

De beoordeling of een feit al of niet krijgstuuchtelijk behoort te worden afgedaan, berust niet bij de A.-M., doch bij de commanderende generaal. Het is o.a. de plicht van de A.-M., gelijk die van iedere meerdere, eventueel te zijner kennis genomen vergrijpen ter kennis te brengen van de betrokken chef (art. 27 Regl. Kr., art. 292, 293 R.L.). Deze zal dan wel een beslissing nemen en het H.M.G. heeft zelfs bij beschikking van 25 Mei 1923 (M.R.T. XIX blz. 88) beslist, dat de A.M. bij deze doorzending zijn advies niet voegen mag. Zie ook in diezelfde jaargang de Redactionele mededeling op blz. 361 v.

Wij betwijfelen, of de Krijgsraad, die toezicht houdt op de gestes van de A.-M., deze op diens onjuiste opvatting heeft opmerkzaam gemaakt (art. 260 R.L.). Immers de Krijgsraad zelf gaf in deze weinig blijk van kennis van de positie van de C.O. Dat behoeft ook niet te bevreemden, daar vele burger-juristen plotseling in officiersrangen in deze bijzondere militair-juridische functies geplaatst werden.

Merkwaardig is tenslotte de beslissing van de Krijgsraad, die het telastegelegde bewezen verklaart (als zijnde een wegenverkeersovertreding), beklagde daaraan schuldig verklaart om dan, inplaats van ingevolge art. 58 W.K. de zaak terug te verwijzen naar de commanderend officier, beslist, dat geen straf zal worden toegepast.

De R.L. en R.Z. kennen niet het rechtsinstituut van het rechterlijk pardon. Oorspronkelijk bevatten R.L. en R.Z. geen hoofdstuk „Van bijzondere beregting van strafbare feiten als overtredingen in „het gemene strafregt omschreven”. (Art. 178, 179 R.L., art. 183, 184 R.Z.). Dit hoofdstuk is bij de wetswijziging van 31 October 1912 St.bl. 337, in de R.L. en R.Z. opgenomen, terwijl de art. 179

R.L. en art. 184 R.Z. bij de Invoeringswet van het Wetboek van Strafvordering is gewijzigd, zoals deze thans luiden.

Ingevolge art. 5 der Wet van 5 Juli 1921 St.bl. nr. 833 werd het art. 253 van het (oude) W.v.Sv. o.a. gelezen:

Op het rechtsgeding bij het kantongerecht zijn overigens de eerste vier paragrafen van de vierde titel van toepassing en werd aan het slot van nr. 6 van voormeld art. 253 W.v.Sv. o.a. toegevoegd:

„9° dat de kantonrechter, indien hij dit in verband met de geringe „betekenis van het feit en de omstandigheden waaronder het is „begaan, raadzaam acht, in het vonnis kan bepalen, dat geen straf „zal worden toegepast;”¹⁾

Dit art. is echter niet in de R.L. en de R.Z. opgenomen.

Bij de invoering van het nieuwe W.v.Sv. in 1926 is de regeling van het rechterlijk pardon overgegaan in art. 398, 9° W.v.Sv. Ook toen heeft deze opnemng van het rechterlijk pardon in het nieuwe W.v.Sv. geen aanleiding gegeven tot wijziging of aanvulling van de R.L. of R.Z., welke gewijzigd zijn bij art. 120 Invoeringswet van het Wetboek van Strafvordering.

Ingevolge art. 179 R.L. (art. 184 R.Z.) zal de normale procedure van de R.L. of R.Z. worden gevolgd, behoudens de daarin genoemde afwijkingen van deze procedure. Onder deze afwijkingen is niet opgenomen art. 398, 9° W.v.Sv. En o.i. is dat in het systeem van de militaire wetgeving ook volkomen logisch.

Art. 398, 9° W.v.Sv. beoogt volgens de M.v.T. om, wanneer op de terechtzitting blijkt, dat eigenlijk het feit beter onvervolgd ware gelaten — men denke met name aan zaken, welke door de politie bij oproeping aanhangig zijn gemaakt — of dat het feit b.v. door het terechtstaan van de verdachte reeds voldoende is geboet, de bevoegdheid om ongestraft te laten. In het militaire strafproces bestaat een dergelijke bepaling echter in andere vorm. Daar kan de militaire rechter bevinden, dat het feit valt onder art. 2, 1° c.q. 2°—6° W.K., en dat het buiten strafrechtelijke behandeling kan blijven dan wel dat het krijgstuuchtelijk had behoren te zijn afgedaan, weshalve de militaire rechter de zaak dan behoort terug te verwijzen naar de C.O. van de verdachte, teneinde naar bevind van zaken te handelen.

De Krijgsraad heeft dit verband van militair straf- en tuchtrecht kennelijk niet begrepen; men heeft (langs een onjuiste en geheel onnodige omweg) art. 398, 9° W.v.Sv. willen toepassen, blijkbaar onder het motto: de R.L. is wat oud. De Krijgsraad gaf daardoor blijk onvoldoende de grondbeginselen van het militaire recht te onderkennen, o.a. dat de C.O. in de eerste plaats verantwoordelijk is voor de handhaving van de krijgstuuch. Echter ook deze handhaving moet men leren en ervaren.

S.

¹⁾ Zie tekst der wet van 5 Juli 1921, Staatsblad nr. 833, tot vereenvoudiging van de rechtspleging in lichte strafzaken met een inleiding en enkele toelichtende aantekeningen door Prof. Mr. J. V. van Dijk, Oud-Raad-Adviseur bij het Departement van Justitie, 2e herziene druk, Alphen aan de Rijn, N. Samsom 1922, blz. 13 en 37.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 8 Januari 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Schout bij Nacht Brouwer, Luitenant-Generaal Dijkhoorn, Luitenant-Generaal Van der Kroon en Schout bij Nacht Vreede.

Raadman: Mr J. L. F. de Meijere, res. 2e Lnt der LLN.

Blijkens de acte van appèl is het hoger beroep tegen het vonnis van 27 September 1951 op 9 October 1951 ingesteld, zodat het appèl niet-ontvankelijk is.

(R.L. artt. 211 en 213).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van C. O., dpl. soldaat, gedetacheerd bij het Regiment Technische Troepen, 3e Instructie Compagnie te Utrecht, appellant van een vonnis op 27 September 1951 door de Krijgsraad te Velde Oost te Arnhem gewezen, tegen de Auditeur-Militair bij de Krijgsraad voornoemd, geïntimeerde, voor wie ten deze optreedt de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht,

Gezien de akte van appèl;

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het ingestelde hoger beroep niet-ontvankelijk zal verklaren;

Overwegende dat blijkens een ten processe aanwezige „acte hoger „beroep” het appèl eerst op 9 October 1951 is ingesteld door een verklaring van de beklaagde, welke namens hem door een bijzonder daartoe schriftelijk gevolmachtigde is geschied bij de secretaris van de Krijgsraad te Velde-Oost;

Overwegende, dat, waar het vonnis op 27 September 1951 is geweest, beklaagde de bij artikel 211 van de Regtspleging bij de Landmagt vastgestelde termijn heeft laten verstrijken, zodat zijn appèl niet-ontvankelijk behoort te worden verklaard;

Gezien de artikelen 211 en 212 van de Regtspleging bij de Landmagt;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart niet-ontvankelijk het ingestelde appèl.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 28 Februari 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Maj. H. P. Wiegman en Kapitein Mr M. Vermeer.

Geen militaire detentie terzake van een algemeen misdrijf.

Terzake van diefstal kan gevangenisstraf worden uitgesproken niet krachtens het W.M.S.R. maar krachtens het Wetb.v.Str. Wel verklaart artikel 2 W.M.S.R. het gemene strafrecht toepasselijk op

de militair, maar deze bepaling is overbodig (met uitzondering van het slot van dit artikel). Ook als artikel 2 W.M.S.R. niet zou hebben bestaan, ja zelfs indien het gehele W.M.S.R. niet zou hebben bestaan, dan toch zou op diefstal, begaan door een militair, gevangenisstraf kunnen worden uitgesproken, krachtens het Wb.v.Str.

(W.M.S.R. artt. 2 en 11).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. E. v. d. V., geboren 12 Juli 1930, dpl. soldaat 1e klasse, Oefenbatterij, Regiment Zware Luchtdoelartillerie „Rhenen” te 's-Gravenhage, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde, bij de ter terechtzitting gewijzigde tenlastelegging, is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat 1e klasse, ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 20 „December 1951 te Apeldoorn, althans in Nederland, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening een overall, toebehorende „aan de Staat der Nederlanden en in gebruik bij Schinkel, althans „in gebruik bij en toebehorende aan een ander dan aan hem, be- „klaagde, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft „weggenomen”;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „DIEFSTAL”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

post cetera alia:

Overwegende, wat de op te leggen straf betreft, dat oplegging van militaire detentie, gelijk door de Auditeur-Militair geëist, in het onderhavige geval, door de wetgever niet mogelijk is gemaakt;

dat immers bij artikel 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht de rechter slechts dan bevoegd is verklaard, tot militaire detentie te veroordelen, indien *krachtens dat Wetboek* gevangenisstraf kan worden uitgesproken;

dat, gelijk hoger overwogen, terzake van de hier bewezen verklaarde diefstal gevangenisstraf kan worden uitgesproken, echter niet krachtens het Wetboek van Militair Strafrecht, doch krachtens artikel 310 Wetboek van Strafrecht;

dat weliswaar artikel 2 Wetboek van Militair Strafrecht het gemene Strafrecht toepasselijk verklaart op de niet in dit Wetboek omschreven strafbare feiten, begaan door aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen, doch dat deze bepaling, behoudens als inleiding tot de in de laatste woorden van dat artikel vervatte uitzondering, overbodig is aangezien immers slechts voor het tegendeel een bijzonder wettelijk voorschrift nodig zou zijn;

dat derhalve ook bij het ontbreken van artikel 2 Wetboek van Militair Strafrecht, ja zelfs indien dit gehele Wetboek niet bestond,

niettemin terzake van diefstal begaan door een militair, gevangenisstraf zou kunnen worden uitgesproken, namelijk op grond van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, zodat *niet* gezegd kan worden, dat in het onderhavige geval zodanige straf kan worden uitgesproken krachtens het Wetboek van Militair Strafrecht;

...enz. [volgt veroordeling tot gevangenisstraf, voorwaardelijk — *Red.*].

NASCHRIFT.

Dat bij het geheel ontbreken van een Wetboek van Militair Strafrecht niettemin tegen een militair, die diefstal pleegt, gevangenisstraf kan worden uitgesproken, laat ik gelden; dat zulks per se eveneens het geval zou zijn wanneer er wèl een Wetboek van Militair Strafrecht bestond, zonder nochtans een bepaling als van artikel 2 (aanhef), acht ik onjuist. Men kan zich zeer wel een Wetboek van Militair Strafrecht denken (en in de geschiedenis was dat in een bepaalde periode ook het geval) hetwelk het commune (gecodificeerde) strafrecht mede beschrijft, in zoverre dat geacht wordt op de militairen toepasselijk te moeten zijn. Wanneer men het Wetboek van Militair Strafrecht naast het Wetboek van Strafrecht legt, ziet men in één oogopslag dat het militaire strafwetboek geen volledige strafrechtscodificatie voor militaire justiciabelen bevat en langs de weg van vergelijking en logisch denken mag men de bepaling van artikel 2 W.M.S.R. (aanhef) in zoverre¹⁾ overbodig verklaren, maar per se is zij dat niet: zij stelt buiten twiifel het systeem van het militaire strafwetboek. En op deze bepaling slaat, blijkens de geschiedenis, de term „krachtens dit Wetboek” terug.

Naar mijn betekent „krachtens dit Wetboek” in artikel 11 „in „dit Wetboek en in het gemene strafrecht omschreven”. Voor de motivering van dit standpunt moge ik verwijzen naar blz. 258 v. en 385 v. hiervóór. Aldaar gaf ik echter niet al mijn argumenten: er zijn er nog meer.

Allereerst een analogie-argument. Wanneer artikel 74 van het Wetboek van Militair Strafrecht zegt „zodra in de zin van dit Wetboek tijd van oorlog bestaat”, dan betekent dit omnium consensu tijd van oorlog volgens de bepalingen van het militaire en het gemene strafrecht. Waarom moet nu de vergelijkbare term „krachtens dit Wetboek” in artikel 11 beperkt worden tot het militaire strafrecht?

Vervolgens twee argumenten van logische interpretatie.

De oplegging van militaire detentie is niet beperkt tot militaire justitiabelen; zij geldt voor alle justitiabelen van de militaire rechter, dus ook voor burgers, wanneer zij aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen zijn. Waar de ratio van de straf van militaire detentie is de militairen zo lang mogelijk uit de gevangenis

¹⁾ Dit eerste gedeelte van artikel 2 behoudt haar waarde voor de toepasbaarheid van het Nederlandse gemene strafrecht op Nederlandse militairen buiten Nederland.

te houden, is het vreemd dat wel een burger wegens een militair misdrijf met militaire detentie gestraft kan worden, maar niet een militair wegens een burger (commuun) misdrijf.

Het door mij bestreden standpunt leidt tenslotte tot de inconsequentie dat bepaalde commune misdrijven, door militairen gepleegd, slechts met de zwaardere gevangenisstraf kunnen worden bestraft, terwijl de verzwaarde vormen van die commune misdrijven, die in het militaire strafwetboek voorkomen, met de lichtere detentie bestraft kunnen worden. Vergelijk o.a. Wb.v.Str. art. 416 en W.M.S.R. art. 157 en, voor het onderwerpelijke vonnis, Wb.v.Str. art. 310 en W.M.S.R. artt. 151 e.v.

Waarom toch wil de militaire rechter zijn keuze van straffen vrijwillig en nodeloos inperken, tegen de letter van de wet, tegen de bedoeling van de wetgever en tegen de logica in? W. H. V.

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

(Twee) vonnis(sen) van 12 Juni 1952.

President: Mr D. B. A. Franken; Leden: W. H. de Graaff, C. Hendrikse, H. W. Keesom en S. H. de Boer.

Raadslieden: Luit. t. Zee (A) 1e kl. Mr M. Krauss en Luit. t. Zee 2e kl. W. Meindersma.

Luitenant ter Zee E., chef van de demagnetiseringsdienst te Rotterdam, verzoekt de bij die dienst werkzame bootsman v. B. verf (uit 's Rijks voorraad) af te geven voor het schilderen van de keuken van E.'s woning en om een verklaring af te geven dat een matrooszeemilicïën, die het schilderwerk uitvoert, in diensttijd aan de wal mag verblijven.

Luitenant ter Zee E. wordt vervolgd wegens het opzettelijk toelaten dat een mindere (de bootsman) een misdrijf (verduistering van verf) pleegt. Vrijspraak te dezer zake (de motivering van deze vrijspraak staat in het vonnis tegen de bootsman), omdat E. in bewuste samenwerking met de bootsman, uitvoeringshandelingen van het misdrijf „verduistering” pleegde. E. wordt voorts vervolgd wegens het in een aangelegenheid, vreemd aan de belangen van de dienst, een mindere bevelen iets te doen. Veroordeling te dezer zake.

Bootsman v. B. wordt vervolgd wegens verduistering. Veroordeling te dezer zake met verwerping van het verweer, dat hij onder overmacht (dienstbevel) zou hebben gehandeld, aangezien het hier geen „dienstbevel” betrof, en van het verweer dat hij, beheerder van de verf, opdracht ontving van zijn chef en super-beheerder.

(W.M.S.R. artt. 140 en 143; Wb.v.Str. artt. 40, 43 en 321).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S GRAVENHAGE

I. in de zaak van de Fiscaal tegen W. E., oud 35 jaren, gerequiereerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als Luitenant ter Zee 1e klasse,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad dd. 18 April 1952 Nr. CZM/P/35765/05037 C;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad dd. 23 Mei 1952, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij te Rotterdam in of omstreeks de maand Mei 1951, althans in het jaar 1951, toen hij als luitenant ter zee 1e klasse chef van de demagnetiseringsdienst aldaar was, waarbij C. v. B. als bootsman en/of chef d'equipage werkzaam was:

„1e. opzettelijk heeft toegelaten dat deze onderofficier, die uit hoofde van zijn functie het beheer voerde over de voorraad verf van die dienst, welke voorraad — zoals hij evenals deze wist — toebehoorde aan het Rijk der Nederlanden, opzettelijk zich van die voorraad ongeveer 4,5 kilogram, althans een hoeveelheid, die deze uit vorenomschreven hoofde onder zich had, wederrechtelijk heeft toegeëigend;

„2e. op verschillende tijdstippen telkens, althans eens opzettelijk al dan niet met overschrijding van zijn bevoegdheid aan deze onderofficier heeft opgedragen om aan de matroos 3e klasse z/m J. Kremer, met het oog op de door deze in scheepstijd in zijn, beklagdes privé belang te zijnen huize te verrichten werkzaamheden, een bewijs af te geven om zich in scheepstijd op de wal te bevinden”;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eis [streckende tot qualificatie als: 1e. „Als militair opzettelijk toelaten dat een mindere een misdrijf „pleegt”; 2e. „Als militair opzettelijk, met overschrijding van zijne bevoegdheid, een mindere bevelen iets te doen” en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden — *Red.*];

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1e. W. E., oud 35 jaar, als beklagde:

dat hij in de maand Mei 1951 als Luitenant ter Zee 1e klasse Chef van de demagnetiseringsdienst te Rotterdam was, bij welke demagnetiseringsdienst de bootsman C. v. B. als chef d'equipage werkzaam was; dat de matroos 3e klasse z/m J. Kremer in die tijd bezig was de keuken van zijn particuliere woning te Rotterdam te schilderen, hetgeen in zijn privébelang geschiedde; dat Kremer ook andere werkzaamheden in zijn privé belang te zijnen huize verrichtte; dat Kremer, hoewel deze niet dagelijks in zijn woning werkte, ongeveer vier weken lang over die werkzaamheden heeft gedaan en deze in scheepstijd verrichtte; dat aan Kremer eens bij een contrôle was aangezegd, dat deze een bewijs moest hebben, om in scheepstijd aan de wal te mogen zijn; dat hij in verband daarmee, aan bootsman v. B. heeft opgedragen om aan matroos 3e klasse z/m J. Kremer met het oog op de door deze in scheepstijd in zijn privébelang te zijnen huize te verrichten werkzaamheden, een bewijs af te geven om zich in scheepstijd op de wal te bevinden;

2e. C. v. B., oud 40 jaar, als getuige:

dat in het voorjaar of zomer 1951 hij als bootsman en chef d'équipage van de demagnetiseringsdienst te Rotterdam werkzaam was, bij welke dienst de Luitenant ter zee E. chef was; dat de matroos 3e klasse z/m J. Kremer in die tijd bezig was in scheepstijd de keuken van de particuliere woning van de Luitenant ter Zee E. te schilderen; dat Kremer gedurende enige weken, hoewel niet dagelijks, in scheepstijd ten huize van de Luitenant ter Zee 1e klasse E. in diens privébelang werkzaamheden heeft verricht; dat er bij een controle is geconstateerd, dat Kremer zich in scheepstijd aan de wal bevond; dat de Heer E. hem toen heeft opgedragen om aan de matroos 3e klasse z/m J. Kremer met het oog op de door deze in scheepstijd ten huize van de Heer E. in diens privébelang te verrichten werkzaamheden, een bewijs af te geven om zich in scheepstijd op de wal te bevinden;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen, wettig en overtuigend is bewezen, met beklagde's schuld eraan: „dat hij te Rotterdam in of omstreeks de maand Mei 1951, „althans in het jaar 1951, toen hij als Luitenant ter Zee 1e klasse „chef van de demagnetiseringsdienst aldaar was, waarbij C. v. B. „als bootsman en chef d'équipage werkzaam was, opzettelijk aan „deze onderofficier heeft opgedragen, om aan de matroos 3e klasse „z/m J. Kremer, met het oog op de door deze in scheepstijd in zijn, „beklaagde's privébelang te zijnen huize te verrichten werkzaam- „heden, een bewijs af te geven, om zich in scheepstijd op de wal te „bevinden”;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „ALS MILITAIR OPZETTELIJK IN EEN AANGELEGENHEID DIE „VREEMD IS AAN DE BELANGEN VAN DE DIENST, EEN MINDERE „BEVELEN IETS TE DOEN”;

Overwegende, dat, gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden, waaronder het is begaan, en de persoon van beklagde, een gevangenisstraf voor de tijd van EEN MAAND passend wordt geacht; . . . enz.

II. in de zaak van de Fiscaal tegen C. v. B., oud 40 jaren, ge-requireerde, laatstelijk vóór de verwijzing naar de Zeekrijgsraad gediend hebbende als bootsman,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad d.d. 18 April 1952 Nr. CZM/P/3566/00784 C.;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad d.d. 23 Mei 1952, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij te Rotterdam in of omstreeks de maand Mei 1951, althans „in het jaar 1951 op verschillende tijdstippen telkens, althans eens „opzettelijk zich van een, aan het Rijk der Nederlanden toebehoren- „de hoeveelheid verf, die hij beheerde, wederrechtelijk hoeveelheden,

„althans een hoeveelheid, die hij uit vorenomschreven hoofde onder „zich had, heeft toegeëigend”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1e. C. v. B., oud 40 jaar, als beklaagde:

dat in het voorjaar of in de zomer van 1951, toen hij als beheerder van het detail schipper van de demagnetiseringsdienst te Rotterdam o.m. verf onder zijn beheer had, welke toebehoorde aan de Koninklijke Marine en welke uitsluitend ten behoeve van de Koninklijke Marine mocht worden verbruikt, de Luitenant ter Zee E. hem vroeg of hij nog verf voor het opschilderen van de keuken van diens particuliere woning had, waarop hij antwoordde dat hij wel eens zou kijken;

dat enige dagen later mijnheer E. de matroos Kremer naar hem toezond om de bedoelde verf voor deze te halen; dat hij toen te Rotterdam 1 à 2 Kg. verf, welke hij als beheerder van het detail schipper onder zich had, aan Kremer gaf ten behoeve van de Luitenant ter Zee E., hoewel hij wist dat deze aan de Koninklijke Marine toebehorende verf uitsluitend ten behoeve van de Koninklijke Marine mocht worden verbruikt;

2e. J. Kremer, oud 21 jaar, als getuige:

dat de Luitenant ter Zee E. hem in de maand Mei 1951 vroeg of hij in diens particuliere woning te Rotterdam voor deze privé verschillende karweitjes wilde opknappen, in welk verzoek hij toestemde; dat de heer E. hem zei: bij bootsman v. B., dienende bij de demagnetiseringsdienst te Rotterdam, verf voor het opschilderen van de keuken van de heer E. te halen; dat hij toen met bootsman v. B. naar het kabelgat van de demagnetiseringsdienst te Rotterdam is gegaan, alwaar verf werd bewaard, die naar hij wist aan de Koninklijke Marine toebehoorde; dat de bootsman hem aldaar voor het schilderen van bedoelde keuken ongeveer 1 Kg. verf heeft gegeven;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen, wettig en overtuigend is bewezen met beklaagde's schuld eraan, hetgeen hem is ten laste gelegd, met uitzondering van de woorden: „op verschillende tijdstippen telkens, althans eens” en „hoeveelheden, althans”;

Overwegende, dat de raadsman van beklaagde als verweer heeft gevoerd, dat beklaagde niet strafbaar zoude zijn, omdat beklaagde in een overmachtspositie zou hebben verkeerd, vermits deze aan het bevel van de Luitenant ter Zee 1e klasse E. redelijkerwijze geen weerstand kon of behoefde te bieden, althans beklaagde in dat geval redelijkerwijze een autorisatie van zijn chef kon zien om over de verf in strijd met de aard van het recht, krachtens hetwelk hij deze verf onder zich had, te beschikken;

Overwegende te dien aanzien, dat al moge men in de door de Luitenant ter Zee E. aan beklaagde gedane vraag en de verdere

handelwijze van de heer E. al een bevel zien, dit bevel toch nimmer tot een *dienst*bevel kan worden geconstrueerd, aangezien dit bevel van de meerdere aan de mindere hier zeker niet *enig militair dienstbelang* betref, weshalve het beroep op overmacht al direct dient te worden verworpen, vermits niet wel is in te zien, dat er te deze voor beklagde een conflict van plichten bestond en nog minder *welke* plichten er te deze voor beklagde botsten;

dat het beroep op het wegvallen der wederrechtelijkheid van de toeëigening door de vermeende autorisatie van de Luitenant ter Zee E., beklagde's chef, eveneens faalt;

dat immers de Krijgsraad in die vermeende autorisatie niets anders kan zien dan dat E. bewust met beklagde tot de gepleegde verduistering samenwerkte en E.'s handelingen te deze, bezien in het licht dezer bewuste samenwerking, uitvoeringshandelingen van het misdrijf „verduistering” vormden;

dat, daar er also tussen beklagde en E. de verhouding van mededaderschap bestond, de in casu door E. verrichte handelingen aan beklagde nimmer het recht van toeëigening der verf konden geven, daar dit objectief bezien positief in strijd met het recht zou zijn, vermits die handelingen in de sfeer van het door artikel 321 van het Wetboek van Strafrecht beschermde rechtsbelang ingrijpen bij volkomen gemis van de rechtsbevoegdheid van E. zowel als van beklagde om dit te doen;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „VERDUISTERING”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden, waaronder het is begaan en de persoon van beklagde, een geldboete ad *f* 15 subsidiair 3 dagen hechtenis, passend wordt geacht; . . . enz.

NASCHRIFT.

Wij ontvingen van de Inzender van beide bovenstaande vonnissen van 12 Juni 1952, de Luitenant ter Zee (A) der 1e klasse Mr M. KRAUSS, de volgende opmerkingen:

(1) *Bootsman v. B. voldeed, toen hij verf afgaf, aan een verzoek van Luit. t. Zee E. De raadsman van V. B. deed een beroep op „overmacht” en/of „ambtelijk bevel: c.q. onbevoegd”. Aanvaarding van „ambtelijk bevel” door de Krijgsraad stond qua rechtsgevolg op één lijn met aanvaarding van „overmacht”. Het verweer wordt in het vonnis van bootsman V. B. weerlegd ter zake van „overmacht”; „ambtelijk bevel c.q. onbevoegd” blijft erin buiten beschouwing.*

Ik meen, dat thans (wederom) duidelijk blijkt, dat wegcijfering van „ambtelijk bevel enz.” uit de militaire bevelsverhouding niet logisch is. Het vonnis luidt: . . . , „dat al moge men in de door „Luitenant ter Zee E. aan beklagde gedane vraag en de verdere „handelwijze van de heer E. al een bevel zien, dit bevel toch nimmer „tot een dienstbevel kan worden geconstrueerd, aangezien dit bevel „van de meerdere aan de mindere hier zeker niet enig militair dienst-

„belang betrof, weshalve het beroep op overmacht al direct dient te worden verworpen, vermits niet wel is in te zien, dat er te deze voor beklagde een conflict van plichten bestond en nog minder welke plichten er te deze voor beklagde botsten.”

Is het supplement van deze beschouwing niet dat een meerdere aan een mindere ook andere bevelen dan „dienstbevelen” kan geven en waarom blijft er binnen die sfeer van niet-dienstbevelen dan niet voldoende spatie over voor posities gelijk aan die van ambtenaar t.o.v. „ondergeschikte” — waarbij dan weer in het bijzonder gedacht moet worden aan o n b e v o e g d gegeven ambtelijke bevelen —?

Let wel: Ik geloof niet dat men ab initio in bovenvermelde trant de al of niet onjuistheid van de monopolie-positie van overmacht in de militaire bevelsverhouding dient te benaderen, doch in ieder geval is het thans geboden uitgangspunt, t.w. de motivering van een college waarvan de voorzitter een bekend voorstander van die monopoliepositie is, benut voor de constructie dat men recht moet doen wedervaren aan de Wet, die immers in art. 74 Inv. Wet Mil. Strafen Tucht recht vermeldt dat een schildwacht zich kan beroepen op een grond welke overeenkomstig een der artikelen 40-43 van het Wetboek van Strafrecht de strafbaarheid zou uitsluiten.

(2). Art. 140 M.v.M.S. stelt de militair strafbaar, die o.m. „in een aangelegenheid die vreemd is aan de belangen van de dienst” een mindere beveelt iets te doen enz.

De telastlegging omschrijft het tussen „” gestelde aldus: „met het oog op de door deze in scheepstijd in zijn, beklagdes, privé belang te zijnen huize te verrichten werkzaamheden”.

Gepleit is dat „om privé redenen” niet volledig bestrijkt het gebied „vreemd aan de belangen van de dienst”. De wet zegt het zo juist: alle dienstbelang moet ontbreken. Hoe vaak zit niet in dienstbelang wel degelijk een privé element, en zou het verantwoord zijn te vervolgen omdat in een zeker bevel meer privé- dan dienstbelang schuilt? Wettelijk blijkbaar niet.

Het pleidooi op dit punt is gepasseerd. Misschien dat de pleiter in het ongelijk gesteld had kunnen worden met de opmerking, dat het in de telastlegging met zoveel woorden aangeduide privé belang in concreto niet de minste ruimte liet voor welk dienstbelang dan ook. Misschien, want subsumptie onder de wet van telastleggingen welke omschrijving de wetsredactie niet dekt, via de redenering dat de omschreven feiten zeker niet aan de wet tekort deden, ligt toch wel op glad terrein. Ik kan mij tenminste niet een ter zake dienend verschil realiseren met telastleggingen betreffende diefstal of verduistering waarin het woord „wederrechtelijk” ontbreekt, terwijl in concreto komt vast te staan dat het opzet op de wederrechtelijkheid gericht moest zijn.

(3). Het passeerbiljet — dat op naam van de Luit. t. Zee E. staat en door bootsman V. B. „op last” was getekend — zou door de M.P. niet geaccepteerd zijn, indien het op naam van de bootsman V. B. zelf had gestaan. Dit betekende koren op de molen in het be-

toog van de raadsman dat de feiten lagen buiten de door art. 140 beschermde rechts-sfeer: bescherming van de mindere tegen de meerdere.

Naar aanleiding van deze belangwekkende beschouwingen van Mr KRAUSS maak ik gaarne enkele opmerkingen ten aanzien van het onder (1) vermelde.

Wanneer men, gelijk de Krijgsraad doet, het overmachtsberoep niet verder laat reiken dan het dienstbevel, zal men bedacht moeten zijn op het overgangsgebied, waar het bevel opgehouden heeft „dienst”bevel te zijn — vermits het alleen particuliere belangen tot onderwerp had — maar waarbij men van de mindere niettemin gehoorzaamheid verwacht, omdat men hem het toetsingsrecht ontzegt¹⁾. Dit geldt die gevallen waarin objectief en *ex post* wordt uitgemaakt dat het bevel louter particulier belang betrof maar de mindere zulks vooraf niet zonder meer kon vaststellen. Men zal dan ook, naar mijn mening, niet kunnen volstaan met vast te stellen dat het bevel geen „dienst”bevel was, maar men zal, waar men enerzijds de mindere het toetsingsrecht ontzegt en hem voorhoudt dat hij (behoudens aperte gevallen) het beste doet met maar te gehoorzamen, de zaak óók subjectief moeten bezien. Indien de mindere mocht aannemen dat het een dienstbevel was, dan wàs het, voor zijn gehoorzaamheidspluch (en dies voor zijn beroep op noodtoestand) een dienstbevel, ook al was het voor de meerdere géén dienstbevel.

De constructie van de Krijgsraad is dan ook nog steeds sluitend, niettegenstaande de bedenkingen van Inzender (waarbij ik uiteraard, als van feitelijke aard, buiten beschouwing laat de vraag of het hier subjectief een dienstbevel betrof, welke vraag de Krijgsraad klaarblijkelijk — implicite²⁾ — ontkennend heeft beantwoord). Dit standpunt van de Krijgsraad dat op het terrein van het „dienstbevel” wel artikel 40 maar niet artikel 43 van het Wetboek van Strafrecht toepassing kan vinden, kreeg zijdelingse steun in de Wet Oorlogsstrafrecht, waar terzake van oorlogsmisdrijven het beroep op ambtelijk bevel is uitgebannen (zie artikel 10 dier wet; M.R.T. XLIV blz. 560 en 581, M.R.T. XLV blz. 291 en 430), doch het overmachtsberoep is blijven staan.

De constructie, welke Inzender voorstaat, namelijk om voor de bovenbedoelde sector van goede trouw van de ondergeschikte het „ambtelijk bevel” binnen te halen, ontmoet bezwaren. Men komt dan immers in een geheel andere, namelijk veel ruimere, betekenis

¹⁾ Van der Hoeven II, blz. 221: „dwaling ten aanzien van den aard des „onderwerps van het bevel (kan) hem niet baten”.

²⁾ De Krijgsraad mocht hier wellicht volstaan met een implicite verwerping van een bijkomend dienstbelang, omdat het betrof een bevel tot het verrichten van iets onregelmatigs, ten aanzien waarvan men bij de mindere meer critiek mag verwachten dan bij een bevel tot het plegen van een strafrechtelijk en tuchtrechtelijk irrelevante handeling (bijvoorbeeld het buiten diensttijd posten van een brief).

van het begrip „onbevoegd”. Dit woord betekent in artikel 140 W.M.S.R. (en dus ook in een eventueel overmachtsberoep ex artikel 40 Wb.v.Sr. in verband met een ontvangen dienstbevel) alléén de verhouding tussen de meerdere en de mindere, bezien in het licht van hun beider werkkring en het gegeven bevel³⁾, terwijl het in artikel 43 Wb.v.Str. mede en zelfs meer speciaal ziet op de inhoud van het bevel⁴⁾.

Het argument, dat Inzender ontleent aan artikel 74 Inv. om te betogen dat artikel 43 Wb.v.Str. ook in de militaire sfeer toepasbaar is, kan hem m.i. niet baten. In genoemd artikel 74 namelijk wordt gesproken van een mogelijk beroep van de schildwacht op artikel 43 Wb.v.Str. De schildwacht kan echter, gelijk ieder staatsburger, opdracht krijgen van een burger-ambtenaar⁵⁾. Ik zou als voorbeeld kunnen noemen dat de Burgemeester, ingeval van brand, aan een schildwacht opdraagt om een hoeveelheid explosieven te verplaatsen en dat die schildwacht, ter uitvoering van dit bevel, over eens anders land loopt en daar gewassen beschadigt⁶⁾.

W. H. V.

Gaarne gebruikmakend van de mij door de Redactie gegeven gelegenheid tot een kort wederwoord, wil ik het volgende nog opmerken.

Zoals vermeld, gebruikte ik als uitgangspunt een motivering in het vonnis, die ikzelf niet gebruikt zou hebben als bouwstof van een bespiegeling over overmacht/ambtelijk bevel. Ik maakte echter van de motivering gebruik, omdat zij, in mijn ogen, door haar zwijgen over het door haar zelve geïmpliceerde bestaan van een niet-dienstbevel zichzelf tot een niet-motivering stempelde. Het is de grote verdienste van de annotatie, dat zij — zij het ook met argumenten die buiten de fundamentele opbouw van mijn inzichten liggen — de motivering verdedigt en haar als wèl volledig — en dus niet tot mijn gevolgtrekking leidend — schetst. Ik moge mij voor dit onderdeel refereren aan het oordeel van de lezer.

Wel zij opgemerkt: 1e. Dat de Wet Oorlogsstrafrecht slechts voor bepaalde delicten beroep op ambtelijk bevel uitschakelt. 2e. Dat art. 74 Inv. Wet artt. 40—43 Sr. in één adem noemt; door art. 43 binnen deze reeks een uitzonderingspositie te geven — die niet voor de andere artikelen geldt — doet men toch wel iets bijzonders, waarover noch wet, noch M.V.T. enz. enig licht laten schijnen; daarenboven is een schildwacht door een militair met strenge consignes geïnstrueerd (vide Reglement Schildwachtendienst K.M.), waarop (waarvan) niet anders dan met rechtstreekse of zijdelingse bewilliging van die militair door een burger inbreuk (gebruik) mag worden gemaakt.

Een belangrijk als de weldoordachte aantekening op mijn punt (1) acht ik het ontbreken van een annotatie op mijn punten (2) en (3).

M. KRAUSS.

³⁾ Tot voor kort werd dit verschil tussen de elementen „onbevoegd” en „in een aangelegenheid, vreemd aan de belangen van de dienst” niet zuiver onderkend. Men vergelijkte de tenlastelegging tegen E., waarbij de Fiscaal (door de woorden „al dan niet met overschrijding van zijn bevoegdheid”) de weg naar beide elementen openlaat, terwijl de Krijgsraad — m.i. terecht — kiest voor het in de tweede plaats genoemde element.

⁴⁾ Zie mijn naschrift in M.R.T. XLIV, blz. 108 e.v.

⁵⁾ Zie M.R.T. XLIV, blz. 509, speciaal noot 2).

⁶⁾ Of: zijn post verlaat, hetgeen dan een geval zou zijn van een door de schildwacht „als zodanig” gepleegd feit. Zie M.R.T. XLI, blz. 291.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Tijdstip van oplegging der krijgstuchtelijke straf.

Naar aanleiding van de beantwoording van het vragenbus-artikel „voorlopig arrest tijdens krijgstuchtelijk arrest” op blz. 215 v. van deze jaargang, ontvingen wij van de Lt. Kolonel J. H. VAN WERMESKERKEN de volgende opmerkingen:

Op blz. 216 van deze jaargang wordt door S. vermeld dat de straf aan de gestrafte; wel art. 125 R.I.D.K.L., dit laatste op grond van de gestrafte wordt bekend gemaakt. N.m.m. is deze zienswijze niet juist.

De W.K. heeft geen bepalingen gemaakt over het kennisgeven aan de gestrafte, wel art. 125 R.I.D.K.L., dit laatste op grond van art. 48 W.K. Het R.I.D.K.L. bepaalt dat de *opgelegde krijgstuchtelijke straf*, met vermelding van de strafreden, aan de militair wordt medegedeeld door de strafoplegger, tenzij deze bepaalt, dat zulks zal geschieden door de commandant van het onderdeel, waartoe de gestrafte behoort of, eventueel door de administrateur.

Zou de administrateur de straf hebben aangezegd, dan is zulks volgens S. een onderdeel van de strafoplegging. Dit is in strijd met de artt. 39-43 W.K. en wel, omdat de administrateur geen bevoegdheid tot strafoplegging heeft. Wordt de straf wel ten uitvoer gelegd maar niet aan de gestrafte medegedeeld, dan zou er volgens S. ook geen strafoplegging zijn. Dit moet ten enenmale als onjuist worden aangemerkt. Heeft geen strafaanzegging plaats gevonden en is de straf wel ten uitvoer gelegd dan is er geen beklagrecht volgens art. 62 W.K. maar wel volgens art. 9 (4) R.b.d.K. Wordt na dit beklag de onbillijkheid weggenomen door de straf mede te delen, eerst dan kan de gestrafte ingevolge art. 62 W.K. zijn beklag doen.

In de praktijk komt het voor dat de straf wordt opgelegd en ten uitvoer gelegd en daarna eerst de mededeling geschiedt.

Wij hebben hierop als volgt geantwoord:

Het beginsel van artikel 55 van de Wet op de Krijgstucht is, dat de straf op de dag waarop zij wordt opgelegd, ook wordt ten uitvoer gelegd. (M.v.T., V. D. HOEVEN III blz. 349). Dit is ook de praktijk.

Uit art. 62, eerste lid W.K. valt in deze geen andere conclusie te trekken, dan dat de straf en de strafreden aan de gestrafte moeten worden bekend gemaakt. *Hoe* deze bekendmaking moet geschieden, vermeldt art. 125 Regl. Inw. Dienst ter uitvoering van art. 48 W.K.

De strafoplegging in ruime zin bestaat uit het onderzoek, de bepaling van de straf en de strafmaat, de formulering der strafreden, en de bekendmaking van de straf en de strafreden aan de gestrafte. (Vgl. art. 61 W.K.). Na deze mededeling aan de gestrafte is de straf eerst „opgelegd”. Vóór deze bekendmaking was de straf nog slechts „vastgesteld”, doch nog niet „opgelegd” en kon de strafop-

legger zich nog volledig bedenken tot het ogenblik waarop de bekendmaking geschiedt. Wij handhaven derhalve de stelling dat een „strafoplegging” eerst bestaat zodra deze aan de gestrafte is bekend geworden. (Vgl. art. 46, 61, 62 W.K.). Voor de schriftelijke berisping, welke b.v. per post geschiedt, evenals voor de aanzegging van straf en strafreden door een derde zouden mogelijk nog allerlei theorieën kunnen worden ontwikkeld, waarbij wij denken aan het ogenblik van het tot stand komen van een overeenkomst; hetgeen wij niet doen. Het komt ons voor, dat het R.I.D.K.L. vorenstaande onderdelen van de strafoplegging niet onderscheidt.

De mededeling van de administrateur aan de gestrafte is m.i. een onderdeel van de „strafoplegging”, echter niet van de strafbepaling, d.w.z. van de bepaling van de straf, de strafmaat en de strafreden. Van strijd met de artikelen 39-43 W.K. is derhalve geen sprake.

Hoe van tenuitvoerlegging van een straf sprake zou kunnen zijn, die niet aan de gestrafte is medegedeeld, is ons niet duidelijk. Wij handhaven derhalve, dat geen tenuitvoerlegging van straf kan plaats hebben, zonder dat deze aan de gestrafte is medegedeeld. Zou men zo iets toch doen, dan is er sprake van een onbillijke behandeling. (Art. 9 R.K.).

Het is onaannemelijk, dat het in de praktijk voorkomt, dat straffen zouden worden opgelegd en tenuitvoer gelegd, waarvan eerst daarna mededeling aan de gestrafte zou geschieden. Dat is tegen de rede. Mischien komt het een enkele keer voor, dat b.v. een C.C. de door hem vastgestelde straf spoedshalve aan de gestrafte bekend maakt, en dat hij de strafreden, welke hij mogelijk in concept gereed heeft, nog even laat liggen om de precieze formulering van de redactie nog te overdenken, en deze daarna mededeelt. Maar dit blijft onjuist, want straf en strafreden zijn onverbrekkelijk aan elkaar verbonden. S.

Wet Oorlogsstrafrecht.

De belangstelling, welke de Wet van 10 Juli 1952 (Stb. no. 408) in rechtsgeleerde kringen heeft getrokken, kwam ook tot uiting in de rede, met welke Jhr. Mr W. W. FEITH als voorzitter de Vergadering van de Nederlandse Juristenvereniging op 27 en 28 Juni 1952 heeft geopend. Wij nemen deze rede, zoals zij afgedrukt is in het Nederlands Juristenblad van 12 Juli d.a.v., ten gerieve van onze lezers hier over.

Dames en Heren.

Dat Uw Voorzitter bij de opening van de 78e Algemene Vergadering voor enige ogenblikken uw aandacht vraagt voor het ontwerp Wet Oorlogsstrafrecht, dat bij Kon. Boodschap van 11 Augustus 1951 de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd aangeboden en door dit college in haar vergadering van 7 Mei j.l. werd aangenomen met 61 tegen 11 stemmen, zult U misschien begrijpen, en, naar ik

hoop, ook billijken, van hem, die als President van de Groninger Kamer van het Bijzonder Gerechtshof te Leeuwarden en daarna als President van de Bijzondere Strafkamer te Groningen ruim vier jaren lang belast was met de berechting van de politieke delinquenten en van de Duitse oorlogsmisdadigers, en die in die jaren schier dagelijks te maken had met de materie van het oorlogsstrafrecht in ruime zin, zoals dat toen neergelegd was in het Besluit Buitengewoon Strafrecht (D 61).

Te meer meen ik dit onderwerp te mogen nemen, daar het zeer wel aansluit bij de stof, welke morgen behandeld wordt.

U en ik zullen de considerans van dit wetsontwerp, waarin gezegd wordt, dat het wenselijk is bepalingen vast te stellen met betrekking tot ingeval van oorlog gepleegde misdrijven en hun berechting, zonder twijfel van ganser harte onderschrijven, want, al was art. 3 van het B.B.S., dat art. 1 van het Wetboek van Strafrecht buiten toepassing verklaarde, uit een oogpunt van noodrecht te verdedigen, de aloude rechtsregel „nulla poena sine praevia lege poenali” leeft nu eenmaal zo sterk bij de Nederl. jurist, dat hij verheugd zal zijn dat de wetgever deze materie tijdig regelt voor — wat de Almachtige moge verhoeden — een nieuwe oorlog uitbreekt, zodat een strafbaarstelling achteraf en een berechting op grond van bepalingen, welke eerst post factum in het leven zijn geroepen, niet weer nodig zullen zijn.

Het zou uiteraard te lang uw aandacht vragen, als ik dit wetsontwerp artikelsgewijs ging behandelen; ik moge hier en daar een greep doen, waarbij ik de wijzigingen in het Wetboek van Militair Strafrecht buiten beschouwig zal laten.

Dat na een vijandelijke bezetting in beginsel niet de gewone rechter belast wordt met de berechting van de oorlogsmisdrijven — in ruime zin genomen — gepleegd door niet-militairen, maar in het algemeen een bijzondere buiten de gewone organisatie van de Rechterlijke Macht staande rechter, zal wel weinig bestrijding onder vinden, immers de ervaring in 1945 en volgende jaren heeft geleerd, dat extra hulp van buiten noodzakelijk was in verband met het zeer groot aantal te berechten zaken, terwijl dit tevens de gelegenheid bood militairen bij de berechting in te schakelen, hetgeen de bevolking bij het — gelukkig — uitblijven van een bijtjesdag een zekere geruststelling gaf, dat met de nodige gestrengheid gestraft zou worden.

Zelf ben ik dankbaar voor de steun, welke de militaire raadsheren mij in die jaren hebben gegeven, vooral daar, waar de techniek van de vuurwapenen om de hoek kwam kijken. Ik denk b.v. aan de zaak v. V., die na de aanvankelijke ontkenning zijn pistool te hebben gebruikt in de tragische Oudejaarsavond van 1943 te Groningen, toen vijf geheel onschuldige burgers als represaille voor den dien dag door de illegaliteit gedode N.S.B.-politieagent E. uit hun woning gehaald, zonder vorm van proces in de straten doodgeschoten werden, beverde, dat alleen zijn metgezel op de mede door hem gearresteerde persoon had geschoten en dat hij slechts een schot in de lucht had

gegeven in welke zaak het de militaire raadsheer was, die de raad gaf de verdere behandeling uit te stellen en door de Raadsheer-Commissaris te laten onderzoeken, of in het op te graven lijk van de arrestant soms nog kogels aanwezig waren — en zo ja, of deze dan mogelijk afkomstig waren uit verschillende pistolen. Inderdaad werd in de schedel een kogel gevonden, afkomstig uit een pistool met 4 rechtsdraaiende trekken en velden, terwijl de 3 andere kogels in het lijk aangetroffen gelost bleken te zijn uit een pistool met 6 rechtsdraaiende trekken en velden.

Terecht kent het Wetsontwerp m.i. dan ook naast de rechtsgeleerde leden militaire, zowel bij de bijz. rechtbank als bij het Bijz. Hooggerechtshof.

Waarom die bijzondere rechter niet, zoals in 1945, Bijzonder Geerechtshof en Bijzondere Raad van Cassatie zal heten, maar bijzondere rechtbank en Bijzonder Hooggerechtshof, is mij niet duidelijk. De laatste benaming doet — U vergeve het den Oud-Indisch-gast — denken aan het opperrechterlijk college in het voormalig Ned.-Indië. toen het Hooggerechtshof te Batavia zijn zegenrijke werkzaamheden uitstreckte over de gehele Indische Archipel en overal tot in de meest afgelegen dessa orde, veiligheid en rechtszekerheid heersten. Moge de Republiek Indonesia, genezen van haar kinderziekten, er in slagen die kostbare rechtsgoederen spoedig terug te geven aan haar onderdanen.

Wat de eerste benaming, bijzondere rechtbank betreft, deze komt mij niet gelukkig voor. Zal ze de Raadsheren der Hoven niet weerhouden zich voor dit belangrijk ambt beschikbaar te stellen?

In verband met het belang van een zozeer gewenste snelle berechting staat tegen de vonnissen der bijzondere rechtbanken geen hoger beroep open, waartegenover het Bijz. Hooggerechtshof de bevoegdheid tot cassatie ook krijgt wegens de strafmaat, daar met verkeerde toepassing of schending der wet gelijk gesteld wordt de oplegging van een straf of een maatregel, welke niet geacht kan worden te beantwoorden aan de ernst van het misdrijf, de omstandigheden waaronder het is begaan, of de persoon of de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde.

Het hoofdstuk van de rechtspleging geeft mij geen aanleiding tot het maken van kanttekeningen. Ook het ontwerp kent de vereenvoudigde gerechtelijke afdoening bij de bijzondere rechtbanken door één lid, die dan bevoegd is tot het opleggen van een gevangenisstraf van ten hoogste 6 jaren, welke mogelijkheid aanvankelijk ontbrak maar bij de wet van 27 Juni 1947 (H 206) door opneming van art. 34a in het Besluit Buitengewone Rechtspleging (D 63) ingevoegd werd ten einde tot een snellere berechting te geraken. De Bijzondere Hoven te Amsterdam en 's-Gravenhage hebben hiervan een vrij veelvuldig gebruik gemaakt.

In dit verband, waar een snelle berechting terecht beklemtoond wordt, vraag ik mij af, of deze ook niet bereikt zou kunnen worden door een vereenvoudiging van het proces-verbaal der terechtzitting

en van de inhoud van het vonnis, dus door een wijziging van de artikelen 326 en 359 W. v. Sv. Hierbij zweven mij voor de geest de wijzigingen door de Indische Wetgever destijds aangebracht bij de procedure van de Landraad in het Inlandse Reglement, t.w.:

a. in 1920 (S. 1920 nr 286) in art. 314: Het proces-verbaal behelst tevens de zakelijke inhoud van de verklaringen der getuigen en deskundigen en van de opgaven van de beklagde, tenzij de voorzitter oordeelt, dat te dien aanzien kan worden volstaan met een verwijzing naar de processen-verbaal van de vroeger door hen afgelegde verklaringen met nauwkeurige vermelding nochtans in dat geval van de verschillen tussen de vroegere en de ter terechtzitting afgelegde verklaringen.

b. in 1919 (S. 1919 nr 75) in art. 312:

Het vonnis moet inhouden o.m. de beslissing ten opzichte van de schuld van de beklagde met beknopte vermelding van de gronden waarop de beslissing berust, zonder dat het nodig is de inhoud van de bewijsmiddelen op te nemen.

Ik voor mij ben overtuigd, dat, wanneer ik niet belast was geweest met het concipiëren van menig strafvonnis en het corrigeren van de uitgebreide processen-verhaal der zittingen, ik de berechting in aanmerkelijk sneller tempo had kunnen doen.

Nieuw is verder de bepaling van art. 22, volgens welke de Minister van Justitie kan bepalen, dat het bevel tot inverzekeringstelling hoogstens een jaar van kracht is, welke afwijking van art. 57 W. v. Sv., dat een termijn van 2 dagen inhoudt, in de M. v. T. gemotiveerd wordt hiermee, dat de practijk na de laatste wereldoorlog heeft uitgewezen, dat in verband met de grote massa der delinquenten de wettelijke voorschriften met betrekking tot de inverzekeringstelling niet nageleefd konden worden.

Wat het materiële strafrecht aangaat, het Ontwerp verhoogt de strafposities van enkele misdrijven tegen de veiligheid van de Staat en wijzigt de redactie hier en daar, terwijl het in art. 103a een nieuwe strafuitsluitingsgrond brengt:

„Niet strafbaar is hij, die een der in art. 102 en 103 (de opzette-, lijke hulpverlening aan de vijand in tijd van oorlog) omschreven misdrijven heeft begaan in de *redelijke overtuiging* het Nederlands belang te dienen.”

Redelijke overtuiging. Begeeft de wetgever zich hier niet op glad ijs? Zeker, wel zegt de M. v. T., dat de overtuiging objectief gezien, redelijk moet zijn. Het subjectief inzicht van de dader speelt dus geen rol. Toch lijkt mij de beoordeling van de redelijkheid der overtuiging naar objectieve maatstaf door de rechter uiterst moeilijk en ook bedenkelijk.

Ik vraag mij af, of ook niet Mussert, wanneer hem alleen het misdrijf van art. 102 W. v. S. ten laste was gelegd, zo dit art. 103a tijdens zijn berechting van toepassing was geweest, hierop niet met vrucht een beroep had kunnen doen? Beplette hij niet een Germaanse

Statenbond, samenwerking met de bezetter en zelfs actieve deelneming van zijn landgenoten aan de Duitse oorlogvoering op gronden, welke objectief beschouwd mogelijk redelijk zouden kunnen heten, als b.v. de economische, dat samenwerking in het belang was van de Nederlandse export, vooral van groenten en fruit, naar Duitsland. Werd niet in Maart j.l. te Parijs op een conferentie, waaraan 15 landen deelnamen, de mogelijkheid van integratie van de landbouw in West Europa besproken? Beplette niet een maand geleden het Eerste Kamerlid H. D. Louwes, Voorzitter van de Stichting voor de Landbouw, te Mannheim een Europese Landbouwunie?

Moet men niet veeleer zeggen: Op zichzelf is Uw overtuiging mogelijk niet onredelijk, maar het is de wettige Nederlandse Regering geweest, die verklaard heeft, dat Nederland in oorlog was. Niet gij, enkeling, maar de regering bepaalt, wie vijand is en wat 's lands belang uitmaakt. Gij hebt dat niet te beoordelen. Gij hebt U daarbij neer te leggen. Door U toch aan de zijde van de vijand te scharen, hebt gij, Uwe goede bedoelingen ten spijt, een der ergste misdrijven, die onze wet kent, nl. landverraad, gepleegd.

Het wil mij voorkomen, dat het Bijzonder Hof den Haag en de Bijz. Raad van Cassatie in de zaak Mussert zich op dit standpunt hebben geplaatst.

Het Bijz. Hof Den Haag overwoog in zijn sententie van 12 December 1945: „dat de verdachte er zich wel is waar op beroepen heeft „gehandeld te hebben in de overtuiging het Nederlandse volk te „dienen, doch niets hem het recht gaf eigen overtuiging te stellen „boven de bevelen van zijn Koningin en wettige regering.”

En de Bijzondere Raad van Cassatie overwoog in zijn arrest van 20 Maart 1946 (Na-oorlogse Rechtspraak 1e jaargang, afl. 21, blz. 201 nr 124): „dat deze overweging een weerlegging inhoudt van „requirants verweer en dat ook naar 's Raads oordeel het persoonlijk „inzicht van requirant geen maatstaf kan zijn voor hetgeen volgens „de rechtsorde of de morele orde gerechtvaardigd is te achten, wil „men niet iedere objectieve orde in de samenleving voor elk afwijk- „kend gevoelen aantastbaar maken”.

Een soortgelijke verwerping van het verweer, te hebben gehandeld in 's-landsbelang, zoals dat zich in 1940 liet aanzien, lezen wij in de sententie van het Bijz. Gerechtshof te 's-Hertogenbosch dd. 26 Juni 1946 in de zaak van Arnold Meijer (Na-oorlogse Rechtspraak, 2e jrg., afl. 2, blz. 33, no. 320):

„Overwegende dat ook dit betoog — nl. dat slechts gevoelens van „vaderlandsliefde zijn daden hadden gericht — den verdachte niet „kan baten, vooreerst, omdat over fouten van de grootte als die der „door verdachte gemaakte, niet de spons kan worden gehaald op „grond, dat zijn bedoelingen goed-vaderlands waren, doch voorts, „omdat inderdaad, ook als zijn innerlijke bedoelingen goed waren, „als „fout” moet worden beschouwd iemand, die in tijden van oorlog „en bezetting een politiek spel speelt, waarbij hij, eigendunkelijk be- „palende, wat in het belang van het vaderland is, bij tal van gelegen-

„heden opzettelijk ten voordele van de vijand propaganda voert van „de in de bewezenverklaring genoemde strekking.”

Het wil mij voorkomen, dat èn de Bijz. Hoven in den Bosch en den Haag èn de Bijz. Raad van Cassatie in deze overwegingen — en m.i. volkomen terecht — afwijzen een beroep van de verdachte op eigen goede bedoelingen, ook al zouden die, ik herhaal, niet alleen subjectief, maar ook objectief gezien redelijk genoemd kunnen worden.

Hoe het ook zij, deze bepaling kan een bron van moeilijkheden voor de rechter opleveren; noodzakelijk komt zij mij ook niet voor, daar de rechter immers ten volle met die redelijke overtuiging rekening kan en ook zal houden bij het bepalen van de strafmaat. Schraping van art. 103a komt mij dan ook zeer gewenst voor. Ik zeg dit met grote schroom, want wij weten, dat het Wetsontwerp afkomstig is van de uiterst deskundige commissie-Donner, waarvan ook mijn geacht medebestuurder, Prof. Langemeijer, deel uitmaakte, welk ontwerp dus, zoals Prof. Gerbrandy het in de Tweede Kamer op 6 Mei j.l. uitdrukte, „gegaan is door de spitsroeden van de meest „prominente juristen”.

Wat het materieel Strafrecht verder aangaat, het Ontwerp Wet Oorlogsstrafrecht kent enkele nieuwe misdrijven, welke niet in het W. v. S. worden opgenomen, maar in deze afzonderlijke wet. Dat het misdrijf van art. 26 B.B.S. hiertoe behoort, het opzettelijk een ander blootstellen aan opsporing, vervolging, vrijheidsberoving of -beperking enige straf of enige maatregel door of vanwege de vijand of diens helpers, zal wel niemand van U verwonderen. Het is het typische verraadartikel, waaraan helaas vele landgenoten tijdens de laatste oorlog zich schuldig gemaakt hebben. Ik denk aan de zaak van zekere O., die na het betalen enkel van de hoofdsom door een advocaat gesommeerd de renten van de hoofdsom en de kosten alsnog te betalen, naar een N.S.B.-Hoofdwachtmeester liep en dezen een door hem geheel verzonnen verhaal opdiste, dat hij nl. bij een garage daar en daar een gesprek had afgeluisterd tussen de advocaat, zijn schuldeiser en twee anderen, B. en P., die n.b. nog wel bevriend met hem waren, in welk gesprek een moordaanslag beraamd werd op een met name genoemde zeer beruchte N.S.B.-politieaanvoerder van de Politieke Recherche, handlanger van de S.D., welk verhaal hij een dag later herhaalde op het Scholtenshuis, de Dienststelle van de S.D. te Groningen.

Natuurlijk werden prompt de advocaat en de drie anderen gearresteerd en overgebracht naar het Huis van Bewaring. B. werd zelfs getransporteerd naar Vught, en was later mijn kampgenoot in St. Michielsgestel. Diens zoon, om andere redenen gearresteerd en naar Vught gebracht, werd mede op grond van die onbewezen aanklacht tegen de vader, in de maand Augustus 1944, in welke maand honderden gevangenen in dit kamp gefusilleerd zijn, doodgeschoten, zoals de Hauptsturmführer B. later toegaf.

De straf van 7 jaren werd O. enkel en alleen uit een oogpunt van vergelding opgelegd.

Wel het belangrijkste artikel vormt art. 8, dat het zich schuldig maken aan schending van de wetten en gebruiken van de oorlog strafbaar stelt. Deze bepaling verwijst derhalve rechtstreeks naar het oorlogsrecht, niet alleen naar het geschreven oorlogsrecht, doch ook naar het internationaal gewoonterecht, voorzover op de oorlog betrekking hebbend.

Wat het geschreven oorlogsrecht betreft, noem ik het Land-Oorlog Reglement, en de 4 Rode-Kruisconventies van Genève van 1949, waarvan de vierde van groot belang is voor alle Nederlandse burgers, daar de derde titel uitschakelt vernederende behandelingen als deportatie, gedwongen evacuatie, scheiding van familieleden, gedwongen arbeid of hulpdiensten, pressie of propaganda voor vrijwillige dienstneming, vernieling of vernietiging van particulier of openbaar bezit.

Aanstands valt op, dat opzet hier niet vereist is. In dit opzicht sluit art. 8 zich aan bij art. 27a B.B.S., dat evenmin eist, dat de overtreding van het oorlogsrecht een opzettelijke moet zijn.

Toch is het zich schuldig maken aan de schending zonder meer niet voldoende. Immers de M. v. T. zegt daaromtrent:

„Het zou onbevredigend zijn, als de dader vrij uit zou gaan in die „gevallen, waarin hij de geschonden norm wel is waar niet kende, „doch die onkunde te wijten is aan *grove onverschilligheid*, waarvan „hij bij zijn optreden blijk gaf.”

En de M. v. T. zegt iets verder over de schuldvorm: „De gekozen „redactie treft voorzover is te voorzien die gevallen, waarin de dader „het gewraakte feit pleegde, hetzij *tegen beter weten* in, hetzij onder „zodanige omstandigheden, dat de schending voortvloeide uit *verwijtbare grove onverschilligheid*”. Mij dunkt een zwaardere eis stelt de M. v. A. aan de Eerste Kamer, medegedeeld in het eindverslag van de Commissie van Rapporteurs, vastgesteld 18 Juni j.l.: „Terecht „wordt door de aan het woord zijnde leden opgemerkt, dat steeds het „bewijs van grove schuld bij de dader noodzakelijk zal zijn”.

Gaat deze eis niet te ver?

Het trekt verder de aandacht, dat art. 8, niet zoals art. 27a B.B.S. doet, afzonderlijk noemt: „enig misdrijf tegen de menselijkheid”. De verklaring zal wel hierin gelegen zijn, dat het tweede en derde lid van art. 8. een reeks strafverzwarende omstandigheden formuleren, welke kunnen zijn, hetzij het gevolg of het te duchten gevolg van het in het eerste lid omschreven feit, hetzij van dit feit deel uitmaken. Lid 2, sub 2 nu luidt: „indien het feit een onmenselijke behandeling „inhoudt”, terwijl lid 3, sub 5 zegt: „indien het feit uiting is van „een politiek van stelselmatige terreur of wederrechtelijk optreden „tegen de gehele bevolking of een bepaalde groep daarvan”.

Art. 10 houdt in, dat ten aanzien van feiten bedoeld in de artikelen 8 en 9, dus de misdrijven tegen de wetten en gebruiken van de oorlog, de artikelen 42 en 43 van het W. v. S. niet van toepassing

zijn. Beroep op een wettelijk voorschrift of een ambtelijk bevel baat de dader dus niet. Het was te verwachten, dat dit uitdrukkelijk in de wet werd neergelegd. Immers de Bijz. Raad van Cassatie heeft in tal van arresten dit beroep, door landgenoten gedaan, afgewezen door te beslissen, dat onder ambtelijk bevel in art. 43 slechts te verstaan is een bevel afkomstig van een gezag, dat wortelt in het Nederlandse recht of in een voor Nederland verbindende internationale rechtsregel, terwijl deze Raad voor Duitse verdachten de leer van „Befehl „ist Befehl” verwierp o.m. in de arresten Zühlke en Rauter.

Een verplichting tot blinde gehoorzaamheid kent de Duitse wet ook niet, integendeel volgens par. 47 D.M.G.B. geeft het bevel de dader geen strafuitsluitingsgrond, indien de mindere zich bewust was gehandeld te hebben in strijd met het volkenrecht. Ministerialrat Dr Heinrich Dietz schreef in zijn in 1943 verschenen commentaar op blz. 49: „es gibt aber nach deutschem Militär Strafrecht unbestritten „keinen blinden Gehorsam; der rassische Hoch- und der Bildungs- „stand deutschen Soldatentums verlangt sehenden Gehorsam”.

Zijn opvattingen kan men ook bij andere gezaghebbende Duitse schrijvers als Schmidt, Rittau en Schwinge lezen.

En wat de Duitse jurisprudentie betreft placht ik de Duitse verdachten voor te houden, het arrest van het Hof te Leipzig dd. 16 Juli 1921, waarbij de twee officieren van de onderzeeboot, de U 86, Ditmar en Boldt, die het hospitaalschip „Llandoverly Castle”, waarvan de bestemming als hospitaalschip officieel aan de Duitse Regering tevoren was medegedeeld, niettemin torpedeerden en zelfs de reddingsboten beschoten, gestraft werden, al hadden zij gehandeld op het bevel van hun commandant Patzig.

Ten aanzien van de jongste Duitse jurisprudentie verwijs ik naar de beslising van het Hoge Duitse Gerechtshof dd. 4 Maart j.l. dat bevelen van hogerhand niet kunnen worden beschouwd als verontschuldiging voor het mishandelen van Joden.

Ten slotte, wat de *straffen* betreft, dat deze in het algemeen voor verschillende misdrijven verhoogd zijn, zoals ook in art. 11 B.B.S. is gedaan, ligt voor de hand.

Ook is het m.i. noodzakelijk, dat in verschillende gevallen als zwaarste straf de doodstraf is gesteld.

Ik weet, dat juristen van naam tegen de doodstraf zijn, zoals mijn geacht medebestuurder Prof. Van Bemmelen, die aldus een familie-traditie voortzet. Ik denk aan de artikelen van Mr P. van Bemmelen, destijds lid van de Rechtbank te Nijmegen, later lid van de Hoge Raad, verschenen in het Weekblad v. h. Recht 12 September 1870 (W. 3242).

De argumenten pro en contra zal ik laten rusten.

Ik onderschrijf wat te dien aanzien voorkomt in de M. v. T., dat de afgelopen oorlog ons geleerd heeft, dat ook na het einde der vijandelikheden de doodstraf niet kan worden gemist, en dat er zo gruwelijke misdrijven gepleegd kunnen worden, dat de levenslange gevan-

genisstraf, de normale hoogste repressie van ons Strafrecht, geen adaequate straf voor die delicten vormt. Dat de doodstraf als vergelding zou vloeken met het begrip, moderne strafrechtspleging, zoals in het hoofdartikel van de N.R.C. van 28 Augustus 1951 geschreven werd, ontken ik met nadruk. De keuze tussen doodstraf of gevangenisstraf wordt bij de zwaarste misdrijven in de eerste plaats bepaald door de eisen van vergelding en van maatschappelijke veiligheid ter handhaving van de rechtsorde. In de tweede plaats kan de verbetering van de delinquent een woordje meespreken bij het bepalen van de duur van de tijdelijke gevangenisstraf, waarbij vanzelfsprekend ook rekening gehouden wordt met milieufactoren en de omstandigheden. terwijl de straf vervolgens toegepast moet worden volgens moderne methoden, opdat een ander doel van de straf de verbetering van de veroordeelde, zo mogelijk bereikt wordt. Ik meen verder, dat de meerderheid van het Nederlandse volk voor handhaving van de doodstraf is voor de ergste oorlogsmisdrijven. Ik verwijs in dit verband naar het resultaat van de enquête in 1945 ingesteld door de Ver. voor Opinieonderzoek onder het Nederlandse volk naar de vraag of men voor de ergste politieke misdadigers de doodstraf wenselijk achtte, welk resultaat aldus luidde:

voor de doodstraf	73 %
tegen de doodstraf	22 %
geen mening	5 %

Toegegeven moet natuurlijk worden, dat naarmate de ellende van de bezetting langer voorbij is een zekere kentering in het rechtsbewustzijn valt waar te nemen. Maar of het oordeel zuiverder wordt bij het vergeten van het leed, waag ik te betwijfelen.

Ook hoede men zich bij dit vraagstuk ervoor zich te laten leiden door gevoelens van wraak. Het mag niet zijn, zoals de toenmalige Belgische Minister van Justitie Struye het in November 1948 in de Kamer van Afgevaardigden na de mededeling, dat sedert de bevrijding aan 232 politieke misdadigers het doodvonnis was voltrokken, uitdrukte: „dat de dorst der goden was geleest”.

Terecht is verder niet de bepaling opgenomen, dat het opleggen van de doodstraf door de veiligheid van de Staat moet worden geëist, gelijk art. 45 van het W. v. M. S. voorschrijft. Ik denk b.v. aan Mussert, die als de verpersoonlijking van het landverraad stellig naar het rechtsbewustzijn van het overgrote deel van het Nederlandse volk ter dood is gebracht, maar van wie men, naar het mij toeschijnt, toch niet kan zeggen, dat toen nog de veiligheid van de Staat dit eiste. Hij zou dunkt mij, in een huisje op een afgelegen plaats wonend, de veiligheid van de Staat niet meer in gevaar hebben gebracht. En zou men hetzelfde niet van Rauter hebben kunnen zeggen?

Aan de andere kant zal de rechter in de meeste gevallen zich zelf die beperking wel opleggen. Ik denk b.v. aan de zaak van de Hauptscharführer S., die verschillende goede Nederlanders zonder vorm van proces had neergeschoten, deelgenomen had o.m. aan de zgn. Doezumer bloednacht, toen in de nacht van 14—15 Augustus 1944 te

Doezum gem. Grootegast 3 geheel onschuldige inwoners doodgeschoten werden, en de woning van een vierde bij diens afwezigheid in brand gestoken werd, en die zich ook schuldig had gemaakt aan hoogst ernstige mishandelingen van weerloze gearresteerden, zelfs van een vrouw, ten aanzien van wie de Groninger Kamer overwoog:

„Overwegende dan ook, dat uit een oogpunt van rechtvaardige vergelding zeer zeker de doodstraf de juiste straf zou zijn;

„Overwegende echter, dat naar het oordeel van het Bijz. Gerechtshof de maatschappelijke beveiliging de zwaarste straf niet vereist, „nu verdachte ter terechtzitting verklaard heeft inzicht te hebben in „en berouw te koesteren over de vele door hem gepleegde misdaden.”

Hieraan moet ik toevoegen, dat het Hof bij het opleggen van de levenslange gevangenisstraf mede in aanmerking nam 1°. zijn weigering als S.A.-man om deel te nemen aan de Jodenprogroms in de plaats zijner inwoning in de beruchte zgn. Kistalnacht van 8—9 November 1938, 2°. zijn erkenning ter zitting, dat op de Dienststelle te Groningen geluisterd werd naar de Engelse zender, waarin door Churchill en Roosevelt herhaaldelijk de Duitsers gewaarschuwd waren, dat zij zich eens te verantwoorden zouden hebben voor hun „atrocities”.

Terecht is m.i. dan ook het amendement Donker, dat de doodstraf wilde beperken tot gevallen, waarin haar toepassing naar het oordeel van de Rechter door de veiligheid van de Staat of van de maatschappij wordt gevorderd, in de vergadering van de Tweede Kamer van 7 Mei j.l. verworpen met 46 tegen 25 stemmen, nadat de Minister bij Nota van Wijziging Mr Donker enigszins tegemoet was gekomen en enige beperking in de mogelijkheid van toepassing had aangebracht door de bepaling op te nemen, dat bij het opleggen van de doodstraf eenparigheid van stemmen vereist was.

Krijgstuchtelijke Strafbevoegdheid.

Blijkens in de Legerorder 1952, n° 259 L-LM-O, opgenomen ministeriële kennisgeving van 25 Augustus 1952, Directoraat Administratieve Diensten Afd. B 7, n^r 319355, zijn bij Koninklijk Besluit van 16 Juli 1952 (Stb. 415):

a. aangewezen als formaties, als bedoeld in artikel 39, eerste lid, sub 3°, van de Wet op de Krijgstucht:

1. het militair personeel, gesteld onder de bevelen van de Inspecteur der Nationale Reserve;
2. de Staf van de legerplaats bij Havelte;
3. de Staf van de legerplaats bij Nunspeet;
4. de Staf van de legerplaats bij Ermelo;
5. de Staf van de legerplaats bij 't Harde.

b. aangewezen als formaties, als bedoeld in artikel 41, sub 2°, van de Wet op de Krijgstucht:

1. het militaire personeel, gesteld onder de bevelen van de Commandant van een District der Nationale Reserve;

2. het militaire personeel, gesteld onder de bevelen van de Commandant van het Opleidingskamp der Nationale Reserve;

3. het Verzorgingsdetachement van de Staf van de legerplaats bij Havelte;

4. het Verzorgingsdetachement van de Staf van de legerplaats bij Nunspeet;

5. het Verzorgingsdetachement van de Staf van de legerplaats bij Ermelo;

6. het Verzorgingsdetachement van de Staf van de legerplaats bij 't Harde.

en wordt bepaald dat in het Koninklijk besluit van 20 Juli 1951, *Stb.* 313, (L.O. 1951, nr 184, L-LM) in plaats van de woorden „het „Oefendetachement van het Bewakingskorps Koninklijke land-„macht” worden gelezen „het Opleidingsdepôt van het Bewakings-„korps Koninklijke Landmacht”.

Blijkens in de Legerorder 1952, n° 267 L-LM-O, opgenomen ministeriële kennisgeving van 2 September 1952, Directoraat Administratieve Diensten Afd. B 7, n^r 321347 zijn bij Koninklijk Besluit van 5 Augustus 1952 (*Stb.* 441) aangewezen tot formaties in de zin van artikel 41 van de Wet op de Krijgstucht:

1. een jachtgroep van een vliegbasis;
2. een onderhouds- en bevoorradingsgroep van een vliegbasis;
3. een basisgroep van een vliegbasis.

Tractatenblad.

Het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf te 's-Gravenhage geeft sedert 1 Januari 1951 een „Tractatenblad van het Koninkrijk der „Nederlanden” uit. Deze publicatie heeft ten doel om de tractaten, bij welke het Koninkrijk der Nederlanden partij is, zowel aan de Staten-Generaal over te leggen als aan 's Rijks onderdanen bekend te maken. Het „Tractatenblad” bevat in de regel niet alleen de teksten en de Nederlandse vertalingen van tractaten maar daarenboven tal van inlichtingen: betreffende de Nederlandse goedkeuring; betreffende de bekrachtiging, de toetreding, de toepasselijkverklaring, de opzegging door Nederland en andere Staten; en betreffende de inwerkingtreding en de duur der afgedrukte tractaten. De publicaties in het „Tractatenblad” zijn, evenals die van het Staatsblad, afzonderlijk verkrijgbaar tegen de prijs van *f* 0,25 per vel druks (16 bladzijden).

Jaarlijks verschijnt bovendien een register, dat een uitstekend overzicht van de in dat jaar gesloten tractaten geeft, zowel chronologisch, als op partijen en onderwerpen. Dit register is afzonderlijk verkrijgbaar tegen de prijs van *f* 2,50. De kosten van een abonnement op het Tractatenblad bedragen *f* 15,— per jaar.

Militairen der K.L. in Suriname.

De nieuwsbladen hebben vermeld, dat de afdeling Mariniers, welke tot dusverre als militaire macht in Suriname dienst deden, zouden worden en nu reeds zijn vervangen door een afdeling militairen der K.L. Uit militair-strafrechtelijk oogpunt is het wenselijk, bij deze omwisseling even stil te staan.

De mariniers stonden onder de Nederlandse wetgeving voor de Zeemacht, dat wil zeggen het Wetboek van Militair Strafrecht, de Wet op de Krijgstucht met inbegrip van het Reglement betreffende de Krijgstucht, de Regtspleging bij de Zeemagt, de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof alsmede de Inv. M.S.T. Dit bracht mede, dat op de door de mariniers in Suriname gepleegde commune delicten de Nederlandse strafwet van toepassing is gebleven.

Nu komen er militairen van de K.L., die dezelfde wetgeving — de R.Z. te vervangen door de R.L. — medebrengen, zoals dat ook geschied en door overheid en rechtspraak erkend is, met dezelfde gedragslijn ten aanzien van commune in Suriname gepleegde delicten.

De vraag zou nu kunnen worden gesteld: wat komt er dan terecht van de verbindende kracht van de voor de landmacht in dit gebiedsdeel vroeger vastgestelde militaire strafwetgeving?

Zoals men zich herinneren zal, werden bij Koninklijk Besluit (algemene maatregel van bestuur) van 16 October 1922 (Stb. n° 557) vastgesteld een Wetboek van Militair Strafrecht en een Reglement van Krijgstucht voor de kolonie Suriname, sedert herhaaldelijk gewijzigd en van aanvullende uitvoeringsmaatregelen voorzien. Deze vaststelling had plaats naar het voorbeeld van hetgeen ten behoeve van het K.N.I.L. was geschied en zulks ondanks het feit, dat het C.W.L. en het R.K.L. krachtens het bepaalde in art. 32 sub 2° der Inv. M.S.T. voor Nederlands Indië (en ook voor Suriname) hun geldigheid hadden behouden. Volgens deze wetgeving zouden in Suriname door landmacht-militairen gepleegde commune delicten moeten worden berecht met toepassing van de Surinaamse commune strafwetgeving.

Evenmin als de Nederlands Indische militaire en commune strafbepalingen zonder door het Militair Gezag vastgestelde en sedert vervallen noodverordeningen op aldaar dienende militairen der K.L. van toepassing waren, evenmin zal nu de Surinaamse strafwet voor militairen der K.L. in Suriname gelden. Zoals ik reeds in mijn opstel „Hiërarchische verhoudingen” (M.R.T. XLIII blz. 583 v.) heb uiteengezet, laat art. 47 van de Surinaamse Staatsregeling de bij algemene maatregel van bestuur vastgestelde landsverordeningen vervallen zodra een bij de wet vastgestelde overeenkomstige regeling in dit gebiedsdeel van kracht wordt. Dit geldt dus voor de materieel-rechtelijke strafwetgeving voor Suriname, zoals ook gebeurd is ten aanzien van de wetgeving der mariniers, zodat hun commune delicten

volgens de Nederlandse strafbepalingen moeten worden gestraft.

Ten aanzien van het formele militaire strafrecht is Suriname niet zover van de goede weg afgeweken als Nederlands Indië. Bij Koninklijk Besluit van 3 Maart 1925 (Stb. n° 59), eveneens een algemene maatregel van bestuur, herinnert art. 1 er aan, dat de militaire rechtspleging in Suriname wordt uitgeoefend door krijgswraden en — ingevolge art. 140 van de Surinaamse Staatsregeling — door het in Nederland gevestigde Hoog Militair Gerechtshof. Op deze rechtspleging zijn, volgens art. 2, toepasselijk de in Nederland geldende voorschriften, voor zover hiervan niet bij dit besluit is afgeweken. Deze laatste zinsnede bevat een door regionale omstandigheden nodige, hoewel zeer vrijmoedige toepassing van de ongenummerde slotbepaling van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, dat bestemd was om ook voor de wetten van militaire strafvordering van 1814 te gelden doch verzuimd heeft de mogelijkheid van processuële afwijkingen te noemen. Het genoemde besluit wordt dan ook opgevat als een nader bevel van de Souverein voor hetwelk in de laatste woorden van de slotbepaling ruimte gelaten is.

Er bestaat dus alle reden om deze besluiten met hun inhoud, zoals deze thans luiden, ook van toepassing te achten op de rechtspleging bij de afdeling der K.L., welke in Suriname standplaats heeft.

R. C.

De Krijgsraad als adviserend College in zaken van krijgsbeleid.

Mr H. H. A. DE GRAAFF zond ons de volgende beschouwing:

In mijn Openbare Les ¹⁾ heb ik er op gewezen, dat oudtijds onder de benaming „krijgsraad” werd verstaan een onder de leiding van de bevelhebber staande vergadering van militairen, doorgaans lagere bevelhebbers, waardoor de bevelhebber zich liet adviseren in zaken van krijgsbeleid, en dat deze oorspronkelijke krijgsraad slechts met betrekking tot een gedeelte van zijn taak (dat gedeelte namelijk, dat verband hield met de handhaving van de discipline en de berechting van overtreders) is te beschouwen als de voorloper van het huidige rechtcollege, dat de naam van „krijgsraad” draagt. Hierbij heb ik enige regels uit een tweetal woordenboeken, waarin deze bewering steun kon vinden, aangehaald ²⁾.

Dr Rollin Couquerque stelde, in zijn bespreking van genoemde Openbare Les ³⁾ daar tegenover „dat in het Groot Militair Woordenboek van *Johan Dibbetz* noch op het woord Krijgsraad noch op het „woord Deliberatiën enig onderling verband wordt gelegd.” Wanneer hij hiermede bedoelt, dat in dit boekwerk het woord „krijgsraad” niet voorkomt in verband met een adviserend, niet-recht-

¹⁾ „De Militaire Rechter en zijn Onafhankelijkheid”, Leiden 29 Mei 1951.

²⁾ T.a.p. blz. 15 en vlg.

³⁾ M.R.T. XLIV, blz. 516 en vlg.

sprekend college, dan moet ik wijzen op een artikel, onder het trefwoord „krijgsraad”, voorkomende op blz. 359 van genoemd Groot Militair Woordenboek en luidende:

„KRIJGSRAAD in een Beleegeering, of wanneer den Vijand sig voor een Plaats praesenteerd: „In deselve moet den Wagtmeester of Groot-Major van de Stad of Plaats sig voegen, neffens den Gouverneur, of andere aldaar commandeerende, en den 't samenlijke Capiteynen, om te communiqueeren en raadslagen, wat tot defensie ofte behoudenis van haare Garnisoen-plaatsen, en tot den meesten afbreuk des Vyands, dienstelijk en noodig soude moogen weesen om (soo des noods) den Raad terstond overgeschreeven, en alsoo voorts daar in voorsien te worden na behooren”.”

Hier geeft toch Dibbetz ondubbelzinnig de naam „krijgsraad” aan een bijeenkomst van officieren om te beraadslagen in een zaak van kriegsbeleid?

Op blz 358 van het Woordenboek vond ik nog:

„KRIJGSRADEN over de Krijgs-operatiën van de eerste „Generaals voor het Leeger: Sic DELIBERATIËN”,

en op blz 163 onder het trefwoord „deliberatiën” vindt men enige mededelingen (welke ik vanwege hun uitgebreidheid hier niet in extenso zal overnemen) betreffende het overleg tussen de hoge bevelhebbers, en van dezen met de Gedeputeerden te Velde, waarbij almede ondubbelzinnig blijkt, dat hiermede bedoeld is *het overleg inzake de krijgsoperatiën*.

De mededeling op blz. 359 komt, voor wat betreft het tussen aanhalingstekens gestelde, vrijwel woordelijk overeen met art. 10 van de Instructie voor de Wagtmeesters in de Frontiersteden en Forten der Verenigde Nederlanden van 9 Dec. 1953 ⁴⁾, en het gestelde onder „deliberatiën” op blz. 358 is kennelijk door Dibbetz ontleend aan de artt. LVI–LX van het Reglement omtrent de Subordinatie, Krijgsdiscipline enz. van 15 Maart 1706 ⁵⁾. In geen van beide bronnen wordt het woord „krijgsraad” gebezigd in verband met de adviserende vergadering, doch dat een militair schrijver als Dibbetz ⁶⁾ de (later met de naam „raad van defensie” ⁷⁾ getooide) vergadering in een belegerde stad onder het trefwoord „krijgsraad” vermeldt, en onder datzelfde trefwoord een verwijzing naar „delibe-

⁴⁾ Afdrukt in deel I van het „Recueil van verscheide Placaaten, Ordonnantien enz. betreffende de saaken van den Oorlog te water en te lande”, onder nr. 21.

⁵⁾ Afdrukt in deel I van het „Recueil” onder nr. 91.

⁶⁾ Hij was kolonel.

⁷⁾ Zie o.a. blz. 64 van de „Instructie voor de Plaatselijke kommandanten „en Plaats-Majoor” gearresteerd bij besluit van de Souvereine Vorst van 11 Jan. 1815 en par. 115 van de „Instructie voor Vesting- en Fort-Kommandanten”, vastgesteld bij K.B. van 18 Nov. 1875 nr. 9.

„ratiën” nodig acht, schijnt mij toe de conclusie te rechtvaardigen, dat het militaire spraakgebruik van 1740 het woord „krijgsraad” wel degelijk nog in verband bracht met de vergadering, welke niet rechtsprak, doch adviseerde in zaken van krijggsbeleid.

Ter voorkoming van misverstand moge ik er nog op wijzen, dat ik geenszins beweet, dat Dibbetz met het éne woord „krijgsraad” slechts één en hetzelfde college, dat nu eens adviserend, dan weer rechtsprekend zou optreden, heeft aangeduid. Deze beide taken waren in zijn tijd, en waarschijnlijk al véél eerder, volkomen gescheiden, en de ermede belaste organen evenzeer.

Met de door Mr DE GRAAFF geciteerde zin uit mijne aankondiging heb ik bedoeld, dat het aangehaalde woordenboek geen verband aantoot tussen de adviserende en de rechtsprekende taak van de krijggsraden. De laatste bestond toch al geruime tijd voordat dit woordenboek het licht zag. Het spijt mij, dat de redactie van deze passage aanleiding tot misverstaan heeft gegeven. R. C.

WETGEVING.

Bij Koninklijke Boodschap van 23 Juni 1952 (Gedr. Stukken, Zitting 1951-1952, n° 2610) werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter overweging aangeboden het navolgend Wetsontwerp, vergezeld van de daarna afgedrukte Memorie van Toelichting, houdende:

Regeling inzake de inkwartiering en het onderhoud van militairen en van de transporten en leverantiën voor de legers en verdedigingswerken. (Inkwartieringswet).

ONTWERP VAN WET.

STUK No. 2.

WIJ JULIANA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is nieuwe regelen te stellen ter uitvoering van artikel 194 der Grondwet, alsmede regelen te stellen ter voorziening in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën van de strijdkrachten van de met het Koninkrijk verbonden mogendheden;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK I

Algemene bepalingen

Artikel 1

In deze wet wordt verstaan onder:

- a. Onze Minister: Onze Minister van Oorlog of van Marine, wie het aangaat;
- b. militairen: de leden van de zee-, land- en luchtmacht van het

Koninkrijk, alsmede van die der met het Koninkrijk verbonden mogendheden voor zover zij zich te eniger tijd op het grondgebied van Nederland bevinden of last ontvangen hebben zich op weg daarheen te begeven;

c. legers: de zee-, land- en luchtstrijdkrachten van het Koninkrijk, alsmede die der met het Koninkrijk verbonden mogendheden voor zover zij zich te eniger tijd op het grondgebied van Nederland bevinden of last ontvangen hebben zich op weg daarheen te begeven;

d. inwoners: zowel de natuurlijke personen en de rechtspersonen, welke in de gemeente gevestigd zijn, als die, welke buiten die gemeente gevestigd zijn doch in die gemeente de beschikking over of het gebruik van goederen hebben, ten aanzien waarvan een vordering krachtens deze wet kan plaats hebben.

Artikel 2

In deze wet worden onder militairen mede verstaan:

a. zij die blijkens in de *Nederlandse Staatscourant* bekend te maken beschikking van Onze Minister uit de aard van hun betrekking moeten geacht worden bij de legers te behoren;

b. zij die zich op weg bevinden teneinde zich voor de werkelijke dienst aan te melden;

c. zij die zich op weg bevinden teneinde een onderzoek te ondergaan naar hun geschiktheid voor de militaire dienst, dan wel ter plaatse van het onderzoek moeten overnachten;

d. zij die zich op weg bevinden teneinde militaire goederen in ontvangst te nemen, in te leveren of te doen onderzoeken;

e. zij die na afloop van de onder b, c of d genoemde verrichtingen huiswaarts keren.

Artikel 3

1. Inkwartiering en onderhoud omvat:

het beschikbaarstellen in gebruik van onroerende goederen, het beschikbaarstellen in gebruik of in eigendom van roerende goederen, alsmede het verrichten van enkele diensten ten behoeve van:

de legering, voeding en overige materiële verzorging van militairen;

de onderbrenging van materieel en voorraden;

het onderhoud en herstel van materieel, kleding en uitrusting;

het inrichten en onderhouden van bureaux en andere lokaliteiten ten behoeve van de dienst;

de stalling, voeding en overige verzorging van paarden.

2. Bij algemene maatregel van bestuur wordt omschreven wat in bepaalde gevallen aan inkwartiering en onderhoud moet worden verschaft.

Artikel 4

Transporten omvatten:

het vervoeren of doen vervoeren te land, te water of door de lucht, met tot het doel geschikte middelen van vervoer, van militairen en goederen, behorende tot dan wel bestemd voor de legers en verdedigingswerken, alsmede het inladen, overladen en uitladen van die goederen.

Artikel 5

Leverantiën omvatten:

het beschikbaarstellen in gebruik of in eigendom van roerende goederen van allerlei aard, ten behoeve van de legers en verdedigingswerken.

HOOFDSTUK II

De voorziening in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën in tijd van vrede

AFDELING 1

Algemene bepalingen

Artikel 6

1. Ter voorziening in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, tran-

sporten en leverantiën in tijd van vrede kunnen degenen, die daartoe door Onze Minister zijn aangewezen, een aanvraag richten tot de burgemeester van de gemeente. Onze Minister bepaalt in hoeverre daarbij bescheiden moeten worden getoond.

2. De burgemeester voldoet aan de aanvraag met inachtneming van de bepalingen van dit hoofdstuk, hetzij door beschikbaarstelling vanwege de gemeente, hetzij door vordering van de inwoners.

3. Onze Minister maakt in de *Nederlandse Staatscourant* de in het eerste lid bedoelde aanwijzing bekend, zomede de bescheiden welke bij de aanvraag moeten worden getoond.

Artikel 7

1. De vorderingen, in het voorgaande artikel bedoeld, geschieden onder uitreiking van een schriftelijk bewijs.

2. In geen geval mogen van militaire zijde rechtstreeks van de inwoners verstrekkingen worden geëist.

Artikel 8

Wanneer uit hoofde van een geschil tussen de burgemeester en degene, die de aanvraag als bedoeld in artikel 6 deed, omtrent het gevolggeven aan die aanvraag voor een der partijen geldelijk nadeel mocht zijn ontstaan, komt dit ten laste van de gemeente of het Rijk, al naar mate bij Onze beslissing van het geschil van bestuur, op de wijze voorgeschreven bij de wet van 21 December 1861 *Stb.* no. 129, de burgemeester of de aanvrager in het ongelijk wordt gesteld, onverminderd de mogelijkheid van verhaal door iedere partij op de persoon, die voor haar gehandeld heeft, zo diens handelingen daartoe termen opleveren.

Artikel 9

1. Klachten van inwoners over onbillijke behandeling bij een vordering van inkwartiering, onderhoud, transporten of leverantiën, kunnen binnen veertien dagen nadat aan de vordering is voldaan schriftelijk bij burgemeester en wethouders worden ingediend.

2. Burgemeester en wethouders beslissen op de klacht en doen daarvan binnen veertien dagen na de indiening van de klacht bij aangetekende brief mededeling aan de belanghebbende.

3. Van die beslissing is binnen veertien dagen na de verzending van de in het vorige lid bedoelde mededeling beroep op de gemeenteraad mogelijk, die binnen drie weken na de indiening van het beroep een beslissing neemt.

Artikel 10

De beslissing ingevolge het vorige artikel door burgemeester en wethouders of door de gemeenteraad te nemen houdt in dat, ten aanzien van geheel of gedeeltelijk gegrond bevonden klachten, de klager in dezelfde mate van de vordering van inkwartiering, onderhoud, transporten of leverantiën wordt vrijgesteld als blijken mocht, dat hij daarmede ten onrechte is bezwaard geweest.

Artikel 11

1. Het doen van verstrekkingen ingevolge de bepalingen van dit hoofdstuk geeft recht op schadeloosstelling overeenkomstig de volgende leden van dit artikel.

2. Indien de verstrekking bestaat uit het beschikbaarstellen van goederen hebben recht op schadeloosstelling: de eigenaar, de zakelijk gerechtigde, de pachter, de huurder en de huurkoper van die goederen, voorzover zij dientengevolge schade hebben geleden.

3. Onze Minister is bevoegd, met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen richtlijnen tarieven voor de schadeloosstelling voor te schrijven. Indien en voor zover tarieven zijn voorgeschreven, zal de burgemeester dienovereenkomstig de schadeloosstelling aan de rechthebbende uitbetalen.

4. Zo geen tarieven zijn voorgeschreven, stelt de burgemeester het be-

drag der schadeloosstelling vast met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen richtlijnen.

5. Indien de rechthebbende op de schadeloosstelling of Onze Minister bezwaren heeft tegen de door de burgemeester overeenkomstig het vierde lid van dit artikel vastgestelde schadeloosstelling, kan hij binnen drie weken, nadat de burgemeester hem schriftelijk het vastgestelde bedrag der schadeloosstelling heeft medegedeeld, in beroep komen bij Onze Commissaris in de Provincie, die in hoogste ressort het bedrag der schadeloosstelling bepaalt.

6. Degene, die ingevolge het eerste lid van artikel 6 de aanvraag heeft gedaan, draagt er zorg voor, dat de burgemeester de benodigde gelden zo mogelijk terstond doch in ieder geval ten spoedigste ter beschikking worden gesteld.

7. De tarieven worden door de zorg van Onze Minister in de *Nederlandse Staatscourant* bekend gemaakt.

AFDELING 2

Inkwartiering en onderhoud

Artikel 12

De aanvraag tot inkwartiering en onderhoud kan slechts strekken tot:

a. het beschikbaarstellen in gebruik van gebouwen of gedeelten van gebouwen, met of zonder verstrekking van nachtligging, meubilair, verwarming en verlichting, voor de huisvesting van militairen;

b. het beschikbaarstellen in gebruik van vertrekken met nachtligging, meubilair, alsmede verwarming en verlichting of plaats in een verwarmd en verlicht vertrek, ter keuze van de inwoner, voor de huisvesting van militairen, met of zonder verstrekking van spijs en drank;

c. het beschikbaarstellen in gebruik van terreinen voor de legering van militairen;

d. het verschaffen van spijzen en dranken, het bereiden van spijzen en dranken of het verschaffen van gereedschappen tot het bereiden en nuttigen van spijzen en dranken;

e. het beschikbaarstellen in gebruik of in eigendam van nachtlegergoederen, brandstoffen of andere roerende goederen ten behoeve van de huisvesting en voeding van de militairen;

f. het beschikbaarstellen in gebruik van gebouwen of gedeelten van gebouwen voor het inrichten van bureaux, eetzaalen, was-, arrestanten- en wachtlokalen, zo nodig met verwarming, verlichting en meubilair;

g. het beschikbaarstellen in gebruik van terreinen, gebouwen of gedeelten van gebouwen, voor het onderhoud, de onderbrenging of de plaatsing van materieel, de opslag van voorraden en de stalling van paarden.

Artikel 13

1. Inkwartiering en onderhoud kan ten gerieve van de inwoners vanwege de gemeente worden verstrekt met middelen waarover de gemeente zelf de beschikking heeft of waaromtrent zij met de inwoners, die bereid zijn zich vrijwillig met inkwartiering en onderhoud te belasten, schikkingen heeft getroffen, mits behoorlijk wordt voldaan aan hetgeen krachtens deze wet moet worden verschaft.

2. Vindt het bepaalde in het eerste lid geen toepassing, dan voorziet de burgemeester in de behoeften aan inkwartiering en onderhoud door vordering van de inwoners.

3. De kosten, welke de gemeente ingevolge het eerste lid heeft moeten maken, worden overeenkomstig bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen door het Rijk vergoed.

Artikel 14

1. Inkwartiering en onderhoud vanwege de gemeente of de inwoners wordt alleen verstrekt voor zover ter plaatse, waar zulks nodig is, door het

Rijk niet in de legering en het onderhoud, overeenkomstig de rang van de militair, is voorzien.

2. Bij verblijf in de standplaats en in geval van dienstreis wordt geen inkwartiering en onderhoud verstrekt, voor zover de militairen in hun huisvesting en onderhoud redelijkerwijze zelf kunnen voorzien.

Artikel 15

De inkwartiering en het onderhoud van militairen, belast met de handhaving of het herstel van de openbare orde, geschiedt door de zorg van de burgemeester, op zodanige wijze als met het oog op hun taak door de commandant nodig wordt geoordeeld.

Artikel 16

1. In geval van inkwartiering treft de burgemeester met betrekking tot zieke militairen, die niet onmiddellijk naar een voor hun verpleging bestemde inrichting kunnen worden overgebracht, zodanige schikkingen als de goede zorg voor de verpleging vereist.
2. De kosten daarvan worden door het Rijk vergoed.

Artikel 17

De verstrekkingen genoemd in artikel 12 onder *d* en *e* zullen bij voorkeur gevorderd worden van hen, die uit hoofde van hun beroep of bedrijf het best in staat zijn daaraan te voldoen.

Artikel 18

De inkwartiering en het onderhoud worden, voor zover het belang van de dienst zulks toelaat, bij gelijke beurten onder de inwoners verdeeld.

Artikel 19

1. Inkwartiering en onderhoud kan niet gevorderd worden indien daardoor gebruik gemaakt zou moeten worden van woonruimte, welke ter beschikking staat van gezinnen, waarin vier of meer minderjarige kinderen of kleinkinderen, tot het gezin behorende, inwonend zijn, waartoe een kraamvrouw of een ernstige zieke behoort, of waarin zich een lijk bevindt.
2. In gebouwen, waarin een besmettelijke ziekte heerst, mag geen inkwartiering en onderhoud plaatshebben. Als besmettelijke ziekten gelden de ziekten die als zodanig bij algemene maatregel van bestuur worden genoemd.
3. Gezinnen zonder mannelijke personen boven de twintig jaren worden niet met inkwartiering van mannelijke militairen belast.
4. Ten aanzien van de inkwartiering van vrouwelijke militairen is Onze Minister bevoegd nadere voorschriften te geven aan de burgemeesters.

Artikel 20

1. Door burgemeester en wethouders wordt, volgens bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen, een register aangelegd, bevattende de namen van een aantal inwoners, die voor het verlenen van een of meer der in artikel 12 genoemde verstrekkingen in aanmerking komen, met aanduiding van de mate waarin ieder hunner geacht wordt daarin te kunnen voorzien.
2. Burgemeester en wethouders zullen desgevraagd aan door Onze Minister aangewezen autoriteiten inzage verschaffen van het in het eerste lid bedoelde register.
3. Dit register wordt door burgemeester en wethouders jaarlijks herzien.
4. Gedurende de loop van het jaar worden overigens in het register geen veranderingen aangebracht dan terzake van:
 - a.* vestiging in of verlaten van dan wel verhuizen binnen de gemeente;
 - b.* gegrond bevonden klachten, ingediend en afgedaan overeenkomstig de artikelen 9 en 10.

Artikel 21

1. Zowel na het opmaken als na de herziening van het in het vorige

artikel bedoelde register kan iedere inwoner daaruit inlichtingen verkrijgen, voor zover deze op hem betrekking hebben. Deze inlichtingen worden gedurende veertien dagen na de kennisgeving, bedoeld in het volgende lid, kosteloos verstrekt.

2. Van een en ander geschiedt tevoren openbare kennisgeving.

3. De veranderingen, die tussentijds plaats hebben, worden niet ter algemene kennis gebracht, doch iedere inwoner is bevoegd van zodanige verandering ter secretarie van de gemeente kennis te nemen, voor zover deze op hem betrekking heeft.

Artikel 22

1. De bezwaren van de inwoners tegen het register worden schriftelijk aan burgemeester en wethouders ingediend binnen vier weken na de in het vorige artikel bedoelde kennisgeving, of, indien het een verandering tussentijds geldt, binnen vier weken na de aangifte ter gemeentesecretarie van een der in het vierde lid onder *a* van artikel 20 vermelde omstandigheden, en overeenkomstig de artikelen 9 en 10 afgedaan.

2. Hangende de beslissing in eerste en tweede aanleg over ingediende bezwaren blijft het register van kracht.

Artikel 23

De inwoners zijn verplicht aan burgemeester en wethouders zodanige inlichtingen te verstrekken, als deze nodig oordelen voor het samenstellen van het in artikel 20 bedoelde register.

AFDELING 3

Transporten

Artikel 24

1. Wanneer in de transporten te land, te water of door de lucht niet door het Rijk is voorzien, en ook vanwege de gemeente daarin niet kan worden voorzien met middelen, waarover zijzelf de beschikking heeft of waaromtrent zij te dier zake met de inwoners schikkingen heeft getroffen, geschiedt, op de aanvraag vermeld in artikel 6, de vordering van de inwoners, doch bij voorkeur van hen die uit hoofde van hun beroep of bedrijf het best in staat zijn aan de vordering te voldoen.

2. De vorderingen mogen niet leiden tot storing in de Rijks-, provinciale of gemeentelijke dienst, de dienst der openbare nutsbedrijven, de geregelde dienst der publieke vervoermiddelen, de openbare eredienst, de geneeskundige verzorging of de begrafenissen.

3. De kosten, welke de gemeenten ingevolge het eerste lid heeft moeten maken, worden overeenkomstig bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen door het Rijk vergoed.

Artikel 25

1. Bij de vordering van een transport worden plaats en uur van de aanvang, alsmede de bestemming van het transport opgegeven.

2. Mocht het transport geen doorgang vinden, dan wordt niettemin voor het beschikbaarhouden schadeloosstelling, volgens bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen, verleend.

Artikel 26

1. Indien na het uitbrengen van de vordering blijkt, dat de bestemming van het gehele transport of van een gedeelte daarvan dient te worden gewijzigd, kan dit geschieden door de burgemeester van de gemeente, waar het transport zich alsdan bevindt, of door de hoogste militaire gezagsdrager ter plaatse.

2. Degene, die de bestemming van het transport wijzigt, geeft hiervan een schriftelijk bewijs af aan degene van wie het transport gevorderd is.

AFDELING 4

Leverantiën

Artikel 27

Leverantiën kunnen op de aanvraag als bedoeld in artikel 6 slechts van de inwoners worden gevorderd in dringende omstandigheden, zoals brand, oproer, watersnood en dergelijke.

HOOFDSTUK III

De voorziening in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, alsmede de voorbereiding van die voorziening

AFDELING 1

De voorziening in het algemeen alsmede de voorbereiding van de vordering van gebouwen en terreinen

§ 1. De voorziening

Artikel 28

1. In geval van oorlog of oorlogsgevaar kan Onze Minister officieren van de zee-, land- en luchtstrijdkrachten van het Koninkrijk aanwijzen, die met inachtneming van de regelen, gesteld door de daartoe in gemeenschappelijk overleg door Onze Ministers van Oorlog en van Marine aangewezen militaire autoriteit, kunnen voorzien of door hun ondergeschikten doen voorzien in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën, hetzij door vordering, hetzij in spoedeisende gevallen door ingebruik- of ineigendommerning. Van deze voorzieningen wordt zo mogelijk een schriftelijk bewijs verstrekt.

2. De voorzieningen zullen, zo dit naar het oordeel van degene die de voorziening treft mogelijk is, getroffen worden na overleg met de burgemeester.

3. Onze genoemde Ministers voorzien de in het eerste lid bedoelde autoriteit van een instructie, welke zij in gemeenschappelijk overleg opstellen.

4. Wij behouden Ons voor in andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige vrijheid van de Staat, Onze genoemde Ministers of een hunner te machtigen om, hetzij voor het gehele grondgebied van Nederland, hetzij voor een of meer bepaalde gedeelten daarvan, officieren van de zee-, land- en luchtstrijdkrachten van het Koninkrijk aan te wijzen, die alsdan de bevoegdheid, in het eerste lid omschreven, kunnen uitoefenen.

5. Onze Minister draagt zorg voor bekendmaking in de *Nederlandse Staatscourant* van de aanwijzing der in het eerste en vierde lid bedoelde officieren en van het model van het in het eerste lid bedoelde bewijs.

Artikel 29

1. De in het voorgaande artikel bedoelde officieren zijn tevens bevoegd ter voorziening in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën een aanvraag te richten tot de burgemeester, op de wijze als omschreven in artikel 6.

2. De bepalingen van hoofdstuk II zijn op deze aanvraag van toepassing, met dien verstande dat:

a. degene, die bezwaren heeft tegen de door de burgemeester overeenkomstig het vierde lid van artikel 11 vastgestelde schadeloosstelling, slechts in beroep kan komen op de wijze als in artikel 47 wordt bepaald;

b. de vordering van leverantiën niet beperkt is tot de in artikel 27 bedoelde omstandigheden.

§ 2. De voorbereiding van de vordering van gebouwen
en terreinen

Artikel 30

Ten aanzien van gebouwen en terreinen, waarvan te voorzien is dat deze in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, ter voorziening in de behoeften aan inkwartiering en onderhoud gevorderd zullen worden, kan Onze Minister van Oorlog, te dezer zake mede optredende namens Onze Minister van Marine, reeds in tijd van vrede de volgende maatregelen nemen of doen nemen:

- a. het keuren van deze gebouwen en terreinen;
- b. het in bijzondere gevallen treffen van eenvoudige voorzieningen aan deze gebouwen en terreinen;
- c. het controleren van deze gebouwen en terreinen alsmede van de onder b bedoelde voorzieningen.

Artikel 31

De in het voorgaande artikel genoemde maatregelen brengen voor de rechthebbenden op de in dat artikel bedoelde gebouwen en terreinen de verplichting mede te gedogen, dat deze worden betreden en onderzocht door daartoe door of namens Onze Minister van Oorlog aangewezen personen.

Artikel 32

1. De onder b van artikel 30 genoemde maatregel brengt voor de rechthebbenden op de voor die voorzieningen in aanmerking komende gebouwen en terreinen de verplichting mede te gedogen, dat daaraan door of namens Onze Minister van Oorlog in bijzondere gevallen eenvoudige voorzieningen worden getroffen.

2. Deze voorzieningen mogen uitsluitend getroffen worden met het doel het gebouw of terrein voor zijn eventuele militaire bestemming geschikt of meer geschikt te maken. Zij mogen nochtans niet van zodanige aard zijn, dat zij het gebruik van het gebouw of het terrein overeenkomstig zijn normale bestemming noemenswaardig belemmeren.

3. De rechthebbenden op het goed zijn verplicht zorg te dragen, dat de voorzieningen niet worden verwijderd of gewijzigd zonder toestemming van of vanwege Onze voornoemde Minister.

4. Indien de voorziening bestaat uit het aanbrengen van een goed, dat zonder veel schade verwijderd kan worden, blijft dat goed het eigendom van het Rijk.

Artikel 33

1. Burgemeester en wethouders zullen, indien zij ambthalf kennis dragen van veranderingen in of aan door Onze Minister van Oorlog aangewezen gebouwen en terreinen, als bedoeld in artikel 30, hiervan mededeling doen aan een door Onze genoemde Minister aangewezen autoriteit.

2. Te dien einde zal Onze voornoemde Minister aan burgemeester en wethouders een lijst verstrekken, bevattende een opgave van de in het voorgaande lid bedoelde gebouwen en terreinen, welke binnen de grenzen van hun gemeente zijn gelegen.

Artikel 34

Bij algemene maatregel van bestuur worden nadere regelen gesteld ten aanzien van de uitvoering van de bepalingen van deze paragraaf.

AFDELING 2

*De algemene vordering van leverantiën en derzelver
voorbereiding*

§ 1. De algemene vordering

Artikel 35

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstan-

digheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, kan Onze Minister van Oorlog, te dezer zake mede optredende namens Onze Minister van Marine, een algemene vordering van leverantiën tot de inwoners richten ter voorziening in de behoeften van de zee-, land- en luchtmacht van het Koninkrijk en van de verdedigingswerken, waarin niet op andere wijze is voorzien.

2. Op de inwoners, tot wie de algemene vordering is gericht, rust de verplichting de gevorderde goederen op een door of namens de Minister van Oorlog aangegeven tijdstip en aangewezen plaats te brengen of te doen brengen.

3. Personen in dienst van inwoners, als bedoeld in het voorgaande lid, zijn verplicht volgens bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen mede te werken, opdat aan de vordering wordt voldaan.

4. De burgemeesters zullen bij de uitvoering van de algemene vordering hun medewerking verlenen volgens bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te stellen regelen.

5. Bij de algemene vordering wordt zorg gedragen dat het openbare leven niet meer dan strikt nodig wordt ontwricht.

§ 2. De voorbereiding

Artikel 36

Ten aanzien van goederen, welke in aanmerking komen voor de vordering krachtens artikel 35, kan Onze Minister van Oorlog reeds in tijd van vrede de volgende maatregelen nemen of doen nemen:

- a. het registreren van deze goederen;
- b. het onderwerpen van deze goederen aan een of meer keuringen;
- c. het voor vordering aanwijzen van deze goederen;
- d. het treffen van voorzieningen aan de krachtens punt *c* aangewezen goederen.

Artikel 37

De onder *a* van artikel 36 bedoelde maatregel brengt voor een ieder de verplichting mede de inlichtingen te verschaffen, welke door Onze Minister van Oorlog voor de registratie nodig worden geoordeeld en betrekking hebben op het goed.

Artikel 38

1. De onder *b* van artikel 36 bedoelde maatregel brengt voor de eigenaar of houder van het goed de verplichting mede hetzelfde aanwezig te doen zijn ten tijde en ter plaatse als hem schriftelijk is medegedeeld, en toe te laten dat het goed door daartoe door of namens Onze Minister van Oorlog aangewezen personen wordt onderzocht, of toe te laten dat het goed ter plaatse waar het zich bevindt een zodanig onderzoek ondergaat. Hiertoe is degene, die het goed onder zich heeft, verplicht aan de eigenaar of de houder de noodzakelijke medewerking te verlenen en een onderzoek ter plaatse waar het goed zich bevindt toe te laten.

2. Een ieder is verplicht de in het voorgaande lid bedoelde personen desgevraagd alle inlichtingen te verschaffen en alle bescheiden te tonen, welke voor de keuring nodig worden geacht en betrekking hebben op het goed.

Artikel 39

De onder *c* van artikel 36 bedoelde aanwijzing wordt aan de eigenaar of houder bekend gemaakt. Deze is alsdan gehouden tot het doen van mededelingen betreffende bij algemene maatregel van bestuur aan te duiden rechtshandelingen of gebeurtenissen, met betrekking tot het goed, aan Onze Minister van Oorlog of aan een door deze aangewezen autoriteit.

Artikel 40

1. De onder *d* van artikel 36 genoemde maatregel brengt voor de eigenaar of houder van het goed de verplichting mede te gedogen, dat aan dat

goed door of namens Onze Minister van Oorlog voorzieningen worden getroffen. Te dien einde kan de eigenaar of houder worden verplicht hetzelfde aanwezig te doen zijn ten tijde en ter plaatse als hem schriftelijk is medegedeeld. Hiertoe is degene, die het goed onder zich heeft, verplicht aan de eigenaar of houder de noodzakelijke medewerking te verlenen.

2. De voorzieningen, in het eerste lid bedoeld, mogen uitsluitend getroffen worden met het doel het goed geschikt of meer geschikt te maken voor zijn eventuele militaire bestemming. Zij mogen nochtans niet van zodanige aard zijn, dat zij het gebruik van het goed overeenkomstig zijn normale bestemming noemenswaardig belemmeren.

3. De eigenaar en de houder van het goed zijn verplicht zorg te dragen, dat de voorzieningen niet worden verwijderd of gewijzigd zonder toestemming van of vanwege Onze voornoemde Minister.

4. Indien de voorziening bestaat uit het aanbrengen van een goed, dat zonder veel schade verwijderd kan worden, blijft dat goed het eigendom van het Rijk.

Artikel 41

Bij algemene maatregel van bestuur worden nadere regelen gesteld ten aanzien van de uitvoering van de bepalingen van deze afdeling.

AFDELING 3

Het betreden van plaatsen

Artikel 42

1. Degene, die door of namens Onze Minister van Oorlog met de uitvoering van de maatregelen, genoemd in de artikelen 30 en 36 onder *b* en *d* zijn belast, hebben op vertoon van een schriftelijke last, afgegeven door of namens Onze voornoemde Minister, toegang tot alle plaatsen, voorzover het betreden daarvan voor een goede vervulling van hun taak redelijkerwijze nodig is. Zo nodig verschaffen zij zich de toegang met behulp van de sterke arm.

2. Van het voornemen tot het betreden wordt tenminste tweemaal vier en twintig uren van te voren schriftelijk kennis gegeven aan degene die het goed onder zich heeft.

3. In de woningen treden zij tegen de wil van de bewoner niet binnen dan vergezeld van een der personen, genoemd in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, of van een der overige ambtenaren van de Rijks- of gemeentepolitie en voorzien van een bijzondere schriftelijke last van een commissaris van politie ter plaatse of, in gemeenten waar geen commissaris van politie is, van de burgemeester. Van dit binnentreden, alsmede van de redenen die tot het binnentreden hebben geleid, wordt binnen tweemaal vier en twintig uren proces-verbaal opgemaakt en aan de bewoner in afschrift uitgereikt.

4. In het gebied dat in staat van oorlog of in staat van beleg verkeert blijven het tweede en derde lid van dit artikel buiten toepassing.

AFDELING 4

De schadeloosstelling

Artikel 43

1. Het voldoen aan een vordering ingevolge de artikelen 28 of 35 alsmede de ingebruik- of ineigendommeming krachtens artikel 28 geven recht op schadeloosstelling overeenkomstig de bepalingen van deze afdeling.

2. Indien door een vordering dan wel door een ingebruik- of ineigendommeming, als bedoeld in het voorgaande lid, de beschikking verkregen wordt over goederen, hebben recht op schadeloosstelling: de eigenaar, de zakelijk gerechtigde, de pachter, de huurder en de huurkoper van die goederen, voor zover zij dientengevolge schade hebben geleden.

Artikel 44

1. Onze Minister is bevoegd, met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen richtlijnen, tarieven voor de schadeloosstelling voor het voldoen aan vorderingen en voor ingebruik- of in eigendommelingen krachtens artikel 28 voor te schrijven.

2. Indien en voor zover tarieven zijn voorgeschreven, zal de commandant van het onderdeel, ten behoeve waarvan de vordering of de ingebruik- of ineigendommening geschiedde, terstond de schadeloosstelling aan de rechtgebende uitbetalen. Is dit niet mogelijk, dan treft hij maatregelen dat de uitbetaling zo spoedig mogelijk plaats heeft, een en ander met inachtneming van voorschriften door Onze Minister te geven.

3. Schadeloosstellingen, terzake waarvan geen tarieven zijn voorgeschreven, worden vastgesteld en uitgekeerd door of namens Onze Minister met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen.

4. Bij deze algemene maatregel van bestuur kan worden bepaald dat Onze Minister van Oorlog, terzake van de vaststelling en uitkering van schadeloosstellingen in bepaalde bij deze algemene maatregel van bestuur aan te duiden gevallen, optreedt namens Onze Minister van Marine.

Artikel 45

1. Indien voor het voldoen aan een vordering of voor een ingebruik- of ineigendommening ingevolge artikel 28 een schriftelijk bewijs is afgegeven en aan de rechthebbende binnen twee maanden na dagtekening van dit bewijs geen schadeloosstelling is toegekend en hij evenmin binnen die termijn bericht heeft ontvangen, waaruit blijkt dat de financiële afwikkeling zal worden ter hand genomen, dient hij zich dienaangaande binnen een jaar nadat de bovengenoemde termijn is verstreken, op straffe van verval van het recht op schadeloosstelling, met een verzoekschrift te richten tot Onze Minister. Indien hij echter kan aantonen redelijkerwijs in de onmogelijkheid te hebben verkeerd binnen de gestelde termijn dit verzoekschrift in te dienen, zal de laatstgenoemde termijn een aanvang nemen op de dag waarop deze onmogelijkheid heeft opgehouden te bestaan.

2. Onze Minister is bevoegd in bijzondere gevallen de termijn van een jaar, genoemd in het eerste lid, te verlengen.

Artikel 46

1. Indien voor het voldoen aan een vordering of voor een ingebruik- of ineigendommening ingevolge artikel 28 geen schriftelijk bewijs is afgegeven en geen directe betaling krachtens artikel 44 heeft plaats gehad, dient de belanghebbende zich zo spoedig mogelijk te wenden tot de burgemeester ter plaatse, onder opgave van een duidelijke omschrijving van hetgeen gevorderd of in gebruik of in eigendom genomen is en zo mogelijk onder vermelding van naam, rang en leger- of marinenummer van de militair, die de vordering deed of in gebruik of in eigendom nam.

2. De militair, in het eerste lid bedoeld, is verplicht zo mogelijk aan de belanghebbende zijn naam, rang en leger- of marinenummer mede te delen en bescheiden te tonen, waarin deze gegevens vermeld zijn.

3. De burgemeester overtuigt zich desnodig en zo mogelijk van de juistheid van de verstrekte gegevens, in het eerste lid bedoeld, en zendt dienaangaande zo spoedig mogelijk bericht aan Onze Minister, die alsdan zorg draagt voor de uitbetaling overeenkomstig artikel 44.

Artikel 47

1. Neemt een rechthebbende op de schadeloosstelling geen genoegen met het krachtens het derde lid van artikel 44 vastgestelde bedrag, kan hij zich deswege binnen zes maanden, nadat dit hem is bekend gemaakt, met een met redenen omkleed bezwaarschrift wenden tot Onze Minister, die, zo hij niet geheel aan de tegen het bedrag der schadeloosstelling aangevoerde bezwaren tegemoet komt, de beslissing inroept van een door Ons in

te stellen of aan te wijzen commissie, welke met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen in hoogste ressort de schadeloosstelling bepaalt.

2. Onze Minister is bevoegd in bijzondere gevallen de termijn van zes maanden, genoemd in het eerste lid, te verlengen.

3. Bij algemene maatregel van bestuur kan worden bepaald, dat Onze Minister van Oorlog terzake van het bij het eerste lid bepaalde optreedt namens Onze Minister van Marine.

Artikel 48

1. De schadeloosstelling voor het voldoen aan de vordering van leverantiën krachtens artikel 35 zal, gelijktijdig met de in artikel 38 bedoelde keuring of ten tijde van het voldoen aan de vordering, worden vastgesteld, met inachtneming van bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen, door zo mogelijk twee of meer deskundigen die door Ons benoemd worden.

2. Zowel de rechthebbende op de schadeloosstelling als onze Minister van Oorlog kunnen, binnen zes maanden nadat de schadeloosstelling is uitbetaald, tegen het vastgestelde bedrag der schadeloosstelling in beroep komen bij een door Ons aan te wijzen of in te stellen commissie,

a. indien de schadeloosstelling is vastgesteld door één deskundige;

b. indien de schadeloosstelling betrekking heeft op een vordering van nader door Onze Minister van Oorlog aan te wijzen goederen van bijzondere aard;

c. indien het goed tussen het tijdstip van de vaststelling der schadeloosstelling en het tijdstip van het voldoen aan de vordering in belangrijke mate in waarde vermeerderd of verminderd is.

3. De in het voorgaande lid bedoelde commissie stelt alsdan de schadeloosstelling in hoogste ressort vast.

4. Onze Minister van Oorlog draagt zorg voor de uitbetaling van de overeenkomstig de voorgaande leden vastgestelde schadeloosstelling.

Artikel 49

Wij stellen bij algemene maatregel van bestuur regelen, volgens welke schadeloosstelling zal geschieden, indien terzake van het brengen van gevorderde goederen op een aangewezen plaats krachtens artikel 35, dan wel tengevolge van de in de artikelen 30 onder *a* en *b* en 36 onder *b* en *d* genoemde maatregelen, schade is geleden of kosten zijn gemaakt.

HOOFDSTUK IV

Maatregelen bij weigering of nalatigheid

Artikel 50

1. Wanneer aan een vordering overeenkomstig de bepalingen van deze wet gedaan, hetzij door weigering, hetzij door nalatigheid van degene tot wie zij gericht is, geen gevolg wordt gegeven, kan hij, die de vordering deed, op andere wijze in het benodigde voorzien.

2. De meerdere kosten, welke daarvan het gevolg zijn, komen ten laste van degene tot wie de vordering gericht is.

Artikel 51

1. Onverminderd het bepaalde in artikel 50 kan hij, die de vordering gedaan heeft, in geval van weigering of nalatigheid om aan een bevoegdelyk gedane vordering gevolg te geven, zich in het bezit van het benodigde stellen, zoodig met behulp van de sterke arm. Hij kan tot dat einde desnoods last geven tot het binnentreden der woning van die weigerachtige of nalatige, diens ondanks.

2. Het binnentreden geschiedt niet dan in tegenwoordigheid van een der personen, genoemd in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, of van een der overige ambtenaren van de Rijks- of gemeentepolitie en voor-

zien van een bijzondere schriftelijke last van een commissaris van politie ter plaatse of, in gemeenten waar geen commissaris van politie is, van de burgemeester. Van dit binnentreden, alsmede van de redenen die tot het binnentreden hebben geleid, wordt binnen tweemaal vier en twintig uren proces-verbaal opgemaakt en aan de bewoner in afschrift uitgereikt.

3. In het gebied dat in staat van oorlog of in staat van beleg verkeert blijft het voorgaande lid buiten toepassing.

Artikel 52

1. Het bedrag der kosten, bedoeld in het tweede lid van artikel 50, kan door de burgemeester bij dwangbevel ingevorderd worden.

2. Het dwangbevel wordt op kosten van de schuldenaar bij deurwaarders-exploit betekend en tenuitvoergelegd op de wijze, bij het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten aanzien van vonnissen en authentieke akten voorgeschreven.

3. Binnen dertig dagen na de dagtekening staat verzet tegen het dwangbevel open door dagvaarding van de gemeente.

4. Het verzet schorst de tenuitvoerlegging.

5. Indien de in het eerste lid van artikel 50 genoemde maatregel door een militaire autoriteit is genomen, zal deze autoriteit tot invordering van de daardoor veroorzaakte kosten een schriftelijk verzoek richten tot de burgemeester, die alsdan handelt overeenkomstig de bepalingen van de voorgaande leden van dit artikel.

HOOFDSTUK V

Strafbepalingen

Artikel 53

1. Met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste vijfduizend gulden wordt gestraft:

a. hij die opzettelijk niet of niet geheel voldoet aan een krachtens deze wet gedane vordering dan wel bewerkt, dat aan een zodanige vordering niet of niet geheel wordt voldaan;

b. hij die opzettelijk de ingebruik- of in eigendommeneering van een goed krachtens artikel 28 verhindert of belemmert;

c. hij die opzettelijk een gevorderd goed in een minder goede staat brengt dan waarin het zich bij de vordering bevond;

d. hij die opzettelijk een voor vordering aangewezen goed anders dan door normaal gebruik in een minder goede staat brengt dan waarin het zich bij de aanwijzing bevond;

e. hij die opzettelijk de uitvoering verhindert of belemmert van een maatregel, welke door of namens Onze Minister krachtens de eerste of tweede afdeling van hoofdstuk III wordt getroffen, dan wel een verplichting, welke uit deze afdelingen voortvloeit, niet nakomt of bewerkt dat zij niet wordt nagekomen.

2. Indien een der in het voorgaande lid strafbaar gestelde feiten wordt begaan in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, worden de in het vorige lid bedreigde straffen verdubbeld.

Artikel 54

1. Met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste duizend gulden wordt gestraft:

a. hij aan wiens schuld te wijten is, dat aan een krachtens deze wet gedane vordering niet of niet geheel wordt voldaan;

b. hij aan wiens schuld te wijten is, dat een ingebruik- of in eigendommeneering van een goed krachtens artikel 28 wordt verhindert of belemmert;

c. hij aan wiens schuld te wijten is dat een maatregel, welke door of namens Onze Minister krachtens de eerste of tweede afdeling van hoofd-

stuk III wordt getroffen, wordt verhinderd of belemmerd, of dat een verplichting welke uit deze afdelingen voortvloeit niet wordt nagekomen.

2. Indien een der in het voorgaande lid strafbaar gestelde feiten wordt begaan in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, worden de in het vorige lid bedreigde straffen verdubbeld.

Artikel 55

1. Hij die, zonder daartoe gerechtigd te zijn, opzettelijk het gebruik der openbare wegen of andere openbare middelen van gemeenschap en van de daartoe behorende werken aan militairen of militaire transporten weigert, dan wel dat gebruik verhindert of belemmert, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste vijfduizend gulden.

2. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat, is het voorgaande lid ook van toepassing ten opzichte van niet openbare wegen.

Artikel 56

Hij die binnen de door burgemeester en wethouders gestelde termijn de opgave in artikel 23 bedoeld niet doet dan wel een onjuiste of onvolledige opgave verstrekt, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste tweehonderd en vijftig gulden.

Artikel 57

De feiten strafbaar gesteld in de artikelen 53—55 worden beschouwd als misdrijven; het feit strafbaar gesteld in artikel 56 wordt beschouwd als een overtreding.

Artikel 58

Indien een der in de artikelen 53—56 strafbaar gestelde feiten wordt begaan door of vanwege een rechtspersoon, wordt de strafvervolgning ingesteld en de straf uitgesproken tegen hem, die tot het feit opdracht gaf of die de feitelijke leiding had bij het verboden handelen of nalaten.

Artikel 59

Bij veroordeling wegens een der misdrijven, omschreven in de artikelen 53—55, kunnen voorwerpen aan de veroordeelde toebehorende, waarmede of met betrekking tot welke het misdrijf is gepleegd of welke door middel van het misdrijf zijn verkregen, worden verbeurd verklaard.

Artikel 60

1. De ingekwartierde, die zich als zodanig schuldig maakt aan ernstige misdragingen, wordt op verzoek van de kwartiergever uit het kwartier verwijderd.

2. De in artikel 2 bedoelde personen, die zich schuldig maken aan de in het voorgaande lid bedoelde misdragingen worden, voor zover daartegen geen hogere straf is bedreigd, gestraft met hechtenis van ten hoogste veertien dagen of geldboete van ten hoogste tweehonderd gulden. Het strafbare feit wordt beschouwd als een overtreding.

HOOFDSTUK VI

Slotbepalingen

Artikel 61

1. Volgens bij algemene maatregel van bestuur te stellen regelen wordt in daarbij te bepalen gevallen terzake van tijdelijke of blijvende vermindering van arbeidsgeschiktheid of overlijden, als gevolg van het voldoen aan een vordering krachtens deze wet of de medewerking aan het voldoen, een uitkering verstrekt en vergoeding wegens genees- en heilkundige behandeling verleend, indien en voorzover niet uit andere hoofde aanspraak op een dergelijke uitkering en vergoeding bestaat.

2. Bij de in het eerste lid bedoelde algemene maatregel van bestuur kunnen een of meer bepalingen van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 van overeenkomstige toepassing worden verklaard en kunnen terzake van het gestelde in het eerste lid bevoegdheden worden verleend en werkzaamheden worden opgedragen aan Rijks- of andere organen.

Artikel 62

Ieder die, belast met de uitvoering van enige bepaling van deze wet of van een ingevolge deze wet vastgestelde regeling, de beschikking verkrijgt over gegevens, is verplicht tot geheimhouding, behoudens tegenover hem aan wiens bevelen hij uit hoofde van de functie, waarin hem deze gegevens bekend zijn geworden, is onderworpen.

Artikel 63

De wet van 14 September 1866, *Stb.* 138, wordt ingetrokken.

Artikel 64

Deze wet kan worden aangehaald onder de titel „Inkwartieringswet”.

Artikel 65

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog, *De Minister van Marine,*
De Minister van Binnenlandse Zaken,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

STUK No. 3.

Algemeen

Tengevolge van de internationale militaire samenwerking tijdens en na de oorlog, welke met zich bracht het verblijf van bondgenootschappelijke strijdkrachten op het grondgebied van Nederland, ontstond de noodzaak om in verschillende behoeften van die strijdkrachten ter plaatse door vordering te voorzien.

Dadelijk na de bevrijding geschiedde deze voorziening onder vigueur van het „Memorandum van 16 Mei 1944, houdende overeenstemming betreffende het burgerlijk bestuur en de rechtsmacht op Nederlands grondgebied, bevrijd door een geallieerde expeditiemacht (§ 13), door de daartoe gemachtigde geallieerde officieren zelf.

De ervaring, in de jaren na de bevrijding opgedaan, heeft geleerd dat het aanbeveling zou verdienen de voorziening in de behoeften van bondgenootschappelijke strijdkrachten hier te lande overeenkomstig dezelfde regelen te doen geschieden, welke gelden voor het eigen leger.

Aangezien de vormen, waarin de internationale militaire samenwerking voor de toekomst zou worden gegoten, zich eerst geleidelijk begonnen af te tekenen, heeft het onderwerpelijke wetsvoorstel veel vertraging onderzonden.

Het is niet alleen bovengeschetste omstandigheid, welke de ondergetekenden genoopt heeft tot het onderwerpelijke wetsontwerp, doch evenzeer worden zij daartoe gedrongen door het feit, dat zowel de ervaringen gedurende de mobilisatie van 1939—1940 als de na-oorlogse omstandigheden te zien hebben gegeven, dat de Inkwartieringswet op vele punten verouderd is en niet meer genoegzaam voldoet aan de eisen, welke de landsverdediging in het huidige tijdsgewricht stelt, hetgeen niet te verwonderen is als men

bedenkt, dat deze wet sedert haar totstandkoming in 1866 nimmer in belangrijke mate gewijzigd of gemoderniseerd werd.

Aanvankelijk werd slechts een partiële wijziging van de bestaande wet beoogd. Doordat steeds meer artikelen in de wijziging betrokken werden, in verband met de onderlinge samenhang der artikelen en de gebleken behoeften, werd het systeem der wet dermate onoverzichtelijk, dat een algehele omwerking noodzakelijk bleek. Evenwel is er naar gestreefd de beginselen, welke aan de huidige wet ten grondslag liggen, zoveel mogelijk onaangetast te laten.

Een der voornaamste redenen van de omwerking van de gehele wet is wel gelegen in de onduidelijke redactie van het voor het systeem van de wet zo belangrijke artikel 31.

Dit artikel legt een zeker verband tussen de bepalingen geldend voor tijd van vrede en die welke gelden voor het geval van oorlog of oorlogsgevaar, waar het zegt dat alle bepalingen van het tweede hoofdstuk („tijden van vrede”) van toepassing zijn in geval van oorlog en oorlogsgevaar, behoudens de na dit artikel volgende uitzonderingen (de artikelen 32, 33 en 34).

Tot goed verstaan van artikel 31 is het derhalve noodzakelijk na te gaan welke uitzonderingen zijn neergelegd in de artikelen 32, 33 en 34.

Uit artikel 32 blijkt dat de beperkende bepalingen waaraan de vordering van leverantiën in vredetijd is gebonden (zie de vierde afdeling van het tweede hoofdstuk) voor het geval van oorlog en oorlogsgevaar buiten toepassing blijven. Nu dit artikel niets zegt over de wijze waarop de vordering tot stand komt, zou men kunnen aannemen dat deze geschiedt overeenkomstig de artikelen 4 en 5.

Neemt men echter de artikelen 13—42 en 43 M—71 M van het Inkwartieringsbesluit in beschouwing, welke artikelen regelingen bevatten inzake de op artikel 32 gebaseerde vordering van paarden en motorrijtuigen, dan blijkt dat deze regelingen ook voor wat betreft de wijze waarop de vordering tot stand komt afwijken van de bepalingen van het tweede hoofdstuk der wet.

Nu artikel 32 en de daarop gebaseerde uitvoeringsmaatregelen van het Inkwartieringsbesluit alle bepalingen betreffende de vordering van leverantiën, voorkomend in het tweede hoofdstuk der wet, uitzondert, heeft derhalve het verband, dat artikel 31 legt tussen de bepalingen van het tweede en derde hoofdstuk, geen betekenis voor de toepassing van artikel 32.

Artikel 32 zondert eveneens alle bepalingen van het tweede hoofdstuk uit, aangezien dit artikel niet alleen nadrukkelijk bepaalt dat van militaire zijde rechtsstreeks van de inwoners kan worden gevorderd zonder inschakeling van de burgemeester, maar voorts de militaire autoriteiten de vrije hand laat waar het spreekt van „op zodanige wijze in de behoeften in inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën... te voorzien, ... als hem op zijn verantwoordelijkheid het meest geraden voorkomt”.

Dit brengt immers met zich mede dat alle beperkende bepalingen, welke in het tweede hoofdstuk zijn neergelegd, op de hier bedoelde wijze van voorziening niet van toepassing zijn. Dit klemt te meer daar de militaire autoriteit niet de beschikking heeft over de gegevens, welke de burgemeester bekend zijn inzake vrijstellingen en dergelijke.

Derhalve is artikel 31 ook voor de toepassing van artikel 33 van geen betekenis.

Ten aanzien van artikel 34 heeft artikel 31 alleen betekenis, voor zover hierdoor het eerste lid van artikel 6 — behoudens de verzekering van het recht op schadeloosstelling — ook in geval van oorlog of oorlogsgevaar geldt.

Uit bovenstaand betoog blijkt dat de bedoeling van artikel 31 in een andere richting gezocht moet worden. Als de ondergetekenden het goed zien is de betekenis van dit artikel hierin gelegen, dat het bedoelt te zeggen dat naast de regelingen, neergelegd in de artikelen 32 en 33, in tijden van

oorlog en oorlogsgevaar ook kan worden voorzien in de behoeften aan inkwartiering enz. op de wijze als in het tweede hoofdstuk bepaald wordt.

In deze laatste opvatting komen de artikelen 32 en 33 als afzonderlijke regelingen los te staan van de bepalingen van het tweede hoofdstuk.

Deze opvatting, welke aan artikel 31 een zinvoller betekenis geeft, achten de ondergetekenden de meest juiste. Ook in het verleden is deze zienswijze in de praktijk steeds gehuldigd. Nu evenwel deze opvatting niet voldoende duidelijk in de bestaande wet tot uitdrukking komt, hebben de ondergetekenden het systeem van de wet zodanig gewijzigd dat een overzichtelijker en duidelijker geheel verkregen wordt.

Deze wijzigingen komen in hoofdzaak op het volgende neer:

In het eerste hoofdstuk, bevattende de bepalingen welke voor de gehele wet gelden, treft men thans de omschrijvingen aan van de verstrekkingen „inkwartiering en onderhoud”, „transporten” en „leverantiën”.

Het tweede hoofdstuk regelt vervolgens het voorzien in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën voor tijd van vrede, waarbij een meer beperkte omschrijving, dan in het eerste hoofdstuk, gegeven wordt van inkwartiering en onderhoud. Voor het overige treft men ongeveer dezelfde beperkende en beschermende bepalingen aan, als welke in de bestaande wet voorkomen. De wijze waarop de voorzieningen tot stand komen is evenmin gewijzigd.

Voor het geval van oorlog, oorlogsgevaar enz. treft men in het derde hoofdstuk een drietal regelingen naast elkaar aan.

In de eerste plaats wordt in artikel 28 dezelfde materie geregeld als in het huidige artikel 33, namelijk de rechtstreekse vordering door militairen. Hierbij wordt thans in het ontwerp voorgeschreven, dat overleg met de burgemeester zal plaats vinden in die gevallen waarin zulks mogelijk is.

Voorts treft men in artikel 29 een bepaling aan op grond waarvan ook in geval van oorlog, oorlogsgevaar enz. gevorderd zal kunnen worden op dezelfde wijze en onder dezelfde bepalingen als dit voor tijd van vrede is voorgeschreven.

De heersende opvatting omtrent artikel 31, zoals deze hierboven uiteengezet werd, is in dit artikel neergelegd, waardoor tevens de mogelijkheid tot een andere opvatting wordt uitgesloten.

Tenslotte werd de regeling van de algemene vordering, welke onder de bestaande wet gebaseerd was op de artikelen 32 en 32bis, een duidelijker grondslag gegeven in artikel 35 van het ontwerp en in handen gelegd van de Minister van Oorlog.

Het derde hoofdstuk bevat bovendien nog enige regelingen voor de voorbereiding van enkele van de belangrijke verstrekkingen, welke in geval van oorlog, oorlogsgevaar enz. eventueel zullen worden gevorderd. In het huidige Inkwartieringsbesluit treft men een dergelijke voorbereidingsregeling slechts aan terzake van de algemene vordering van paarden en motorrijtuigen. In het wetsontwerp wordt het nu mogelijk gemaakt om voorbereidende maatregelen te treffen ten aanzien van roerende goederen in het algemeen alsmede ten aanzien van gebouwen en terreinen, aangezien de praktijk daaraan de behoefte heeft doen gevoelen. Aan deze regeling is toegevoegd de mogelijkheid om enige kleine voorzieningen te treffen aan de voor deze vordering aangewezen goederen, daarmede beogend dat het goed, zodra het gevorderd zal moeten worden, gereed is voor het militaire gebruik.

Aan deze regelingen hechten de ondergetekenden groot gewicht, aangezien daarmede een tweeledig doel wordt bereikt. Hierdoor toch wordt de mogelijkheid geopend dat in veelal rustiger tijden een weloverwogen keus gemaakt wordt terzake van de goederen, welke voor het militaire gebruik in tijden van oorlog, oorlogsgevaar enz. nodig zijn. Bij het bepalen van die keus kan dan niet alleen gelet worden op de militaire behoeften, maar ook op de belangen van de burgersector van het maatschappelijk leven, tot welk doel overleg gepleegd zal worden met de daarvoor in aanmerking komende autoriteiten.

Inzake de schadeloosstelling treft men in de vierde afdeling van het derde hoofdstuk een uitgebreide regeling aan welke in de praktijk nodig is gebleken. Aangezien in het systeem van het ontwerp geen verband meer tussen de bepalingen van het tweede en derde hoofdstuk bestaat, wordt de verzekering van het recht op schadeloosstelling zoals deze in het tweede hoofdstuk voorkomt, in deze afdeling herhaald (artikel 43).

Artikel 1

De ondergetekenden achten het doel: deze wet mede te kunnen hanteren ter voorziening in de behoeften van bondgenootschappelijke strijdkrachten, op de eenvoudigste wijze te bereiken door de omschrijving van hetgeen onder „militairen” en „legers” begrepen is uit te breiden met bondgenootschappelijke militairen respectievelijk legers.

Daar waar in het ontwerp alleen de Nederlandse militairen of het Nederlandse leger wordt bedoeld, wordt de term zee- land- en luchtmacht van het koninkrijk gebezigd.

Eenzijds wordt het te ruim geacht te spreken van bondgenootschappelijke strijdkrachten zonder meer, aangezien deze term zich uitstrekt tot bondgenootschappelijke strijdkrachten waar ter wereld zij zich ook bevinden, anderzijds wordt een beperking tot bondgenootschappelijke strijdkrachten op het grondgebied van Nederland verblijvende te vergaand geoordeeld, omdat het nodig kan zijn voorbereidende maatregelen te treffen voor de voorziening in de behoeften van deze strijdkrachten, welke ingevolge ontvangen last op weg zijn naar Nederland. Om deze redenen is de thans voorgestelde omschrijving gekozen.

De omschrijving van de begrippen „legers” en „militairen” is zodanig gekozen, dat daaronder thans begrepen zijn de drie onderdelen van de krijgsmacht, respectievelijk derzelver militairen.

Voorts achten de ondergetekenden het wenselijk, dat niet alleen goederen gevorderd kunnen worden van personen die ter plaatse woonachtig zijn, doch evenzeer van personen die, hoewel niet ter plaatse woonachtig, aldaar de beschikking hebben over voor vordering in aanmerking komende goederen.

Artikel 2

Onder *a* van dit artikel wordt voorgesteld het oordeel over de vraag, welke personen uit de aard van hun betrekking geacht worden bij de legers te behoren, op te dragen aan de Minister. Immers het antwoord op deze vraag wordt in hoofdzaak bepaald door de organisatie van de zee-, land- en luchtmacht. Voor het overige is de hier gegeven omschrijving nagenoeg dezelfde als die welke voorkomt in artikel 1 van de bestaande wet.

De punten *b—e* komen in de plaats van het tweede lid van artikel 2 van de bestaande wet. De redactie is zodanig gekozen, dat daaronder begrepen zijn al degenen voor wie inkwartiering en onderhoud thans nodig kan zijn.

Het onderscheid tussen krijgsvolk in garnizoen, gekantonneerd en op mars is in het systeem van dit ontwerp niet noodzakelijk gebleken en om die reden niet overgenomen.

Artikel 3

De in dit artikel voorkomende omschrijving van inkwartiering en onderhoud wordt in hoofdzaak bepaald door hetgeen daaronder in het militaire spraakgebruik wordt verstaan. Zo wordt onder „materieel” begrepen het geschut, de voertuigen, de pontons, het bruggenmaterieel, kortom alle soorten van oorlogstuig.

Nu deze omschrijving niet alleen voor tijd van vrede geldt, maar ook voor het geval van oorlog, oorlogsgevaar, enz., moet de mogelijkheid voorzien worden dat voor militairen, die niet in de kazernes kunnen worden ondergebracht doch bij de inwoners moeten worden gehuisvest, datgene verschaft moet worden waarover het Rijk in normale omstandigheden in de militaire gebouwen beschikt.

De hier gebruikte uitdrukking: „enkele diensten” is dezelfde als die,

welke voorkomt in artikel 1637 van het Burgerlijk Wetboek. Het ligt derhalve niet in het voornemen om burgerwerkkrachten ingevolge deze wet te vorderen in die zin, dat de betrokken personen in 's Rijks dienst komen, doch uitsluitend om bepaalde personen incidentele werkzaamheden te kunnen opdragen.

In beginsel kent de huidige wet dit verrichten van enkele diensten ook, al is het daar niet zo nadrukkelijk gesteld (b.v. het bereiden van spijzen). In het ontwerp wordt het verrichten van diensten meer algemeen gesteld, echter alleen voor het geval van oorlog, oorlogsgevaar, enz. (vgl. artikel 12). In de praktijk is nl. gebleken, dat het in vele gevallen de voorkeur verdient van de inwoners bepaalde diensten te vorderen (b.v. het verrichten van reparaties aan auto's) boven de vordering van bedrijven (b.v. autoherstelwerkplaatsen).

Het tweede lid van dit artikel bedoelt de meest gebruikelijke verstrekkingen in het besluit nader te omschrijven en daarbij te bepalen wat verschaft zal moeten worden, op soortgelijke wijze als thans ook in de artikelen 3—7 van het Inkwartieringsbesluit is geschied. Hoewel het voor de afbakening van wederzijdse rechten en verplichtingen aanbeveling verdient te omschrijven wat in elk geval verschaft moet worden, zal dit echter niet altijd mogelijk zijn. Vandaar dat hier gesproken wordt van „bepaalde ge-,vallen”. Hieronder zullen, voor zover zulks mogelijk is, begrepen zijn de verstrekkingen welke in artikel 12 worden opgesomd.

Artikel 4

In dit artikel wordt, naar het oordeel van de ondergetekenden op meer juiste wijze dan zulks geschiedt in artikel 22 van de bestaande wet, aangegeven wat transporten omvatten.

De wijzen waarop het vervoer zal plaats hebben is aangepast aan de huidige transportmogelijkheden.

Artikel 5

Een omschrijving van het begrip leverantiën treft men in de bestaande wet niet aan. De ondergetekenden zijn echter van oordeel dat een dergelijke omschrijving hier wel op haar plaats is.

Een vergelijking tussen de artikelen 3 en 5 laat zien, dat sommige goederen zowel onder de omschrijving van artikel 3 als onder die van artikel 5 vallen. De oorzaak daarvan is gelegen in de omstandigheid dat het doel waarvoor deze goederen nodig zijn verschillend is, namelijk in artikel 3: inkwartiering en onderhoud van militairen, en in artikel 5: leverantiën voor de legers en verdedigingswerken.

Artikel 6

In hoofdzaak is de materie van dit artikel gelijk aan die van artikel 4 van de huidige wet. Evenwel wordt voorgesteld dat de aanwijzing van de autoriteiten, welke tot de aanvraag bevoegd zijn, voortaan niet zal geschieden in het besluit doch bij ministeriële beschikking.

Het zelfde geldt voor de bescheiden, welke zij moeten tonen. Dat thans niet voorgeschreven wordt, dat in alle gevallen bescheiden moeten worden getoond, vindt zijn oorzaak in de reeds bestaande praktijk, welke gebaseerd is op artikel 1 van het Inkwartieringsbesluit.

Het doel van regeling bij ministeriële beschikking is te voorkomen, dat elke wijziging in de organisatie van de zee-, land- of luchtstrijdkrachten een wijziging in het besluit met zich mede zal brengen. Hierbij ware in het bijzonder te denken aan veranderingen in de organisatie van de bondgenootschappelijke strijdkrachten, welke veranderingen veelal niet tijdig bekend zullen zijn.

Artikel 7

De inhoud van dit artikel is in hoofdzaak gelijk aan artikel 5 van de bestaande wet.

Artikel 8

De in dit artikel behandelde materie treft men in de bestaande wet aan in artikel 43.

Dat artikel hier op te nemen achten de ondergetekenden systematisch juist.

Artikelen 9 en 10

Deze artikelen, regelende de klachten van de inwoners terzake van onbillijke behandeling bij de vordering van inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën, zijn in hoofdzaak gelijk aan de artikelen 19 en 20 van de bestaande wet, met dien verstande evenwel dat in de laatstgenoemde artikelen tevens de afdoening van de bezwaren der inwoners tegen de plaatsing op de lijst geregeld wordt. Dit laatste wordt in het ontwerp geregeld in een afzonderlijk artikel (artikel 22, volgende op de artikelen welke handelen over het register).

Voorts zijn de ondergetekenden van oordeel dat de regeling van de klachten uitgebreid dient te worden tot alle verstrekkingen.

Artikel 11

In dit artikel wordt de bestaande regeling in zake de financiële afwikkeling in hoofdzaak gehandhaafd.

In deze regeling worden de tarieven, volgens welke de burgemeester uitbetaalt, voorgeschreven in het Inkwartieringsbesluit. Voorts wordt in dit besluit bepaald dat voor verstrekkingen, waarvoor geen tarieven voorgeschreven worden, de schadeloosstelling door de burgemeester in billijkheid vastgesteld zal worden, tegen welke vaststelling beroep wordt open gesteld op de Commissaris der Koningin.

In dit ontwerp wordt echter in afwijking van de huidige regeling voorgesteld de tarieven te doen voorschrijven bij ministeriële beschikking, ten einde de mogelijkheid te openen deze tarieven steeds te kunnen aanpassen aan veranderingen in het prijspeil.

De openbaarmaking van de tarieven in de *Nederlandse Staatscourant* wordt voorgeschreven, opdat de inwoners weten op welke schadeloosstelling zij recht hebben.

Het beroep, hetwelk thans in het besluit geregeld wordt, behoort naar het oordeel van de ondergetekenden in de wet te worden verankerd terwille van de rechtszekerheid.

Voorts wordt op nauwkeuriger wijze dan in de huidige wet aangegeven, wie rechthebbende op de schadeloosstelling is.

Artikel 12

In dit artikel wordt een omschrijving van de verstrekking inkwartiering en onderhoud voor tijd van vrede gegeven, die aangepast is aan de eisen welke de huidige omstandigheden daaraan stellen.

Voor al in verband met de heersende woningnood en omdat het te voorzien is, dat in de toekomst het aantal personen, dat beschikt over niet dagelijks in gebruik zijnde vertrekken, steeds kleiner zal worden, wordt voorgesteld de huisvesting van de troep ook mogelijk te maken in gebouwen, welke niet aan de gemeente toebehoren. Speciaal wordt hierbij gedacht aan verenigingslokalen, welke meestal niet zeer intensief gebruikt worden.

De overlast, welke de burgers ondervinden bij inkwartiering in bewoonde huizen, vooral indien het inkwartiering betreft van grote eenheden, kan door deze uitbreiding aanzienlijk verminderd worden.

De onder *c* genoemde verstrekking beoogt terreinen te verkrijgen tot het plaatsen van tentenkampen e.d.

Het feit, dat bij inkwartiering in gebouwen meestal geen verschaffing van voedsel kan plaats vinden, brengt met zich mede, dat de verschaffing van spijs en drank als afzonderlijke verstrekking niet meer tot bijzondere omstandigheden beperkt kan blijven. Dit zelfde geldt voor de goederen welke onder *e* opgesomd worden.

De onder *f* genoemde beschikbaarstellingen moeten deels gezien worden als een aanvulling op de onder *a* genoemde verstrekking om dezelfde redenen als aangegeven wordt bij de verschaffing van spijzen en dranken, en deels als een gedeeltelijke uitbreiding van artikel 7 van de bestaande wet in dezelfde zin, als hierboven aangegeven wordt ten aanzien van gebouwen voor de legering bestemd.

Naast de stalling van paarden zullen thans ook de motorvoertuigen en ander rijdend materieel behorende bij de troep ondergebracht moeten worden. Voor het overige is ook in dit punt een uitbreiding van artikel 7 der bestaande wet gelegen.

Artikel 13

De inhoud van dit artikel is in hoofdzaak dezelfde als die van artikel 12 van de bestaande wet. Aan de gestelde grens van drie mijlen bestaat in verband met de tegenwoordige snelle vervoersmogelijkheden geen behoefte.

De gelegenheid tot ruiling en uitbesteding achten de ondergetekenden ongewenst, aangezien dit de mogelijkheid opent tot het afwentelen van de last van inkwartiering en onderhoud op de minst draagkrachtigen en hen die ondergeschikte posities bekleden.

Het derde lid van artikel 12 van de bestaande wet wordt in gewijzigde vorm aangetroffen in artikel 15 van het ontwerp.

Artikel 14

In dit artikel vindt men een samenvatting van de artikelen 10, 11 en 15 van de bestaande wet. De reden dat thans met één artikel volstaan kan worden is gelegen in de omstandigheid, dat het onderscheid tussen militairen in garnizoen, gekantonneerd en op mars in het systeem van dit ontwerp niet noodzakelijk is gebleken, waardoor een in meer algemene bewoordingen vervatte redactie mogelijk is geworden.

Artikel 15

De hier behandelde materie is dezelfde als die van het derde lid van artikel 12 van de huidige wet met dien verstande, dat de aanbeveling de onderbrenging te doen geschieden in openbare gebouwen of gebouwen welke ter beschikking van de gemeente staan, in het ontwerp achterwege is gelaten, aangezien in het overleg tussen burgemeester en commandant voldoende waarborgen gelegen zijn voor een doeltreffende legering van de hier bedoelde militairen.

Artikel 16

De tekst van dit artikel is gelijkkluidend aan die van artikel 8 van de bestaande wet.

Artikel 17

Teneinde de burger niet meer dan strikt nodig overlast aan te doen, achten de ondergetekenden het opnemen van deze bepaling gewenst. Een dergelijke bepaling treft men in de bestaande wet slechts aan in artikel 23 ten aanzien van de vordering van transporten.

Artikel 18

De bepaling van dit artikel stemt in hoofdzaak overeen met artikel 16 van de bestaande wet. De uitzondering evenwel, welke laatstgenoemd artikel toelaat op de algemene regel van verdeling bij gelijke beurten, is deels ontoereikend, deels verouderd gebleken. Immers enerzijds is het mogelijk dat het militair belang vereist het onderbrengen in elkanders nabijheid van leden van grotere eenheden dan compagnieën of eskadrons, anderzijds is het mogelijk dat — gezien de snelle vervoersmogelijkheden — geen enkel militair belang met zich meebrengt het vereiste van het in elkanders nabijheid onderbrengen van militairen, behorende tot welke eenheid ook.

Artikel 19

In dit artikel wordt een opsomming gegeven van de gevallen waarin de inwoners vrijgesteld zullen zijn van inkwartiering en onderhoud. In hoofdzaak stemt dit artikel overeen met artikel 14 van de bestaande wet.

De bepaling inzake de binding van de vrijstelling aan een mededeling van de belanghebbende aan de burgemeester vóór het uitreiken van de biljetten, is in de praktijk illusoir gebleken, aangezien de inwoners meestal niet weten wanneer inkwartiering zal plaats hebben en van hen niet kan worden verwacht dat zij telkens wanneer zich een vrijstellingsgrond voordoet — ongeacht of inkwartiering te verwachten is — hiervan mededeling doen aan de burgemeester.

Nu de strijdkrachten thans ook vrouwelijke miliairen omvatten, wordt in plaats van het zesde lid van artikel 14 van de bestaande wet een tweetal bepalingen opgenomen in het derde en vierde lid van dit artikel, welke naar de ondergetekenden menen voor zichzelf spreken.

Artikel 20

Het systeem inzake het aanleggen van lijsten, bevattende de namen van de inwoners die voor het verlenen van inkwartiering en onderhoud in aanmerking komen, is reeds geruime tijd — vooral in de grotere gemeenten — praktisch onuitvoerbaar gebleken.

Wil men het voorschrift van het huidige artikel 17 naleven, dan brengt dit niet alleen met zich mede, dat alle aldaar bedoelde huizen op de mogelijkheid tot inkwartiering onderzocht moeten worden, doch ook dat alle veranderingen welke zich daarna voordoen geregistreerd moeten worden. Dit veroorzaakt een zeer omvangrijke arbeid, welke in geen redelijke verhouding staat tot het nuttig effect daarvan. Derhalve stellen de ondergetekenden voor, dat voortaan bovenbedoeld onderzoek slecht zal behoeven te geschieden in een mate als in het Inkwartieringsbesluit wordt voorgaangegeven.

In de praktijk zal alleen behoefte bestaan aan een bepaald aantal gebouwen voor de onderbrenging van troepen (z.g. massakwartier) en van materieel, waarnaast dan nog slechts in beperkte mate geschikt zal behoeven te worden over adressen voor individuele inkwartiering.

Het verschaffen van inzage in het register, hetwelk door burgemeester en wethouders is aangelegd, kan noodzakelijk zijn om reeds te voren inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden tot inkwartiering en onderhoud ter plaatse. De ondergetekenden achten dit in het bijzonder van belang voor het geval dat bondgenootschappelijke strijdkrachten hier te lande zullen moeten verblijven.

Artikel 21

Het voorschrift inzake het aanplakken van een lijst, voorkomende in artikel 18 van de huidige wet, is vooral voor grote gemeenten in het verleden nagenoeg ondoenlijk gebleken wegens de omvang van deze lijst (de lijst van de gemeente 's-Gravenhage bevatte in 1935 ruim 80.000 namen van inwoners). Om deze redenen stellen de ondergetekenden voor de verplichting tot aanplakken te laten vervallen. In vele gemeenten zal men voorts losbladige lijsten of kaartsystemen willen aanleggen. Derhalve is in het ontwerp een redactie gekozen welke zulks mogelijk maakt.

Nu het ontwerp spreekt van register zal een tervisielegging niet in alle gevallen mogelijk zijn.

Voorgesteld wordt deze tervisielegging te vervangen door de mogelijkheid kosteloos inlichtingen te verkrijgen uit het register gedurende veertien dagen. Na het verstrijken van die termijn zullen de gemeenten het recht hebben deze inlichtingen slechts tegen betaling te verschaffen.

Artikel 22

Voor de toelichting op dit artikel moge worden verwezen naar de toelichting op de artikelen 9 en 10.

Artikel 23

In dit artikel wordt op meer positieve wijze dan in artikel 21 van de bestaande wet de verplichting van de inwoners tot het verstrekken van inlichtingen omschreven.

Artikel 24

De redactie van dit artikel is nagenoeg gelijkkluidend aan die van artikel 23 van de huidige wet, met dien verstande dat thans ook gesproken wordt van transporten door de lucht. Voorts is aansluiting gezocht bij het gestelde in artikel 13 ten aanzien van inkwartiering en onderhoud.

Dat alleen gevorderd zal worden van personen die de beschikking hebben over het goed, achten de ondergetekenden vanzelfsprekend, weshalve zij de zinsnede: „die in het bezit zijn van vervoermiddelen” in het ontwerp niet hebben opgenomen.

Artikel 25

Behoudens enige wijzigingen van redactionele aard is dit artikel gelijk aan artikel 24 van de bestaande wet.

Artikel 26

Artikel 25 van de bestaande wet wordt in dit artikel weergegeven in een vorm welke aangepast is aan de huidige omstandigheden. Immers ook al is het mogelijk op de plaats van bestemming verdere middelen van vervoer te verkrijgen, dan nog zal het in vele gevallen ongewenst zijn de goederen over te laden in verband met de vertraging, die daardoor ontstaat.

Ook aan de loting, bedoeld in het tweede lid van het genoemde artikel 25, kleven naar de ondergetekenden menen te veel bezwaren. Zij achten het wenselijk dat in het geval, dat de bestemming van een transport verandert, naar bevind van zaken kan worden gehandeld. Zo kan het voorkomen dat het militair belang vereist het aanhouden van die transportmiddelen, welke door hun snelheid of inrichting daartoe het meest geschikt zijn. Ook kan het wenselijk zijn in het belang der verstrekkers slechts die transportmiddelen aan te houden, welke het best onttrokken kunnen blijven aan hun normale bestemming.

De bepaling in het derde lid van artikel 25 achten de ondergetekenden overbodig. Wel achten zij een mededeling aan de belanghebbenden noodzakelijk.

Artikel 27

De inhoud van dit artikel is dezelfde als die van artikel 28 van de bestaande wet. Slechts enige wijzigingen van redactionele aard worden daarin aangebracht en voorts worden enkele zinsneden welke naaar het oordeel van de ondergetekenden overbodig zijn, achterwege gelaten.

Opschrift hoofdstuk III

De mogelijkheid de bijzondere bepalingen van het derde hoofdstuk toe te passen kan niet beperkt blijven tot de toestanden van oorlog en oorlogsgevaar. Immers waar de Dienstplichtwet de mogelijkheid opent een buitengewone oproeping te doen plaats hebben in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden (artikel 30), moeten in die omstandigheden de bepalingen van dit hoofdstuk kunnen worden toegepast. Zo brengt de buitengewone oproeping van dienstplichtigen b.v. met zich mede, dat de bestaande kazernementen ontoereikend zullen zijn voor de legering van de buitengewoon onder de wapenen geroepen. Eveneens mogen de ondergetekenden wijzen op de algemene vordering van motorvoertuigen, welke naar de ondergetekenden zich voorstellen alsdan zal plaatsvinden.

Eveneens menen de ondergetekenden de bovengenoemde „andere” buitengewone omstandigheden te moeten beperken tot die, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat. Immers dan alleen is te verwachten, dat de krijgsmacht een bijzondere taak te vervullen zal krijgen.

Artikel 28

Wanneer men dit artikel vergelijkt met artikel 33 van de bestaande wet, waarin dezelfde materie geregeld wordt, springen de volgende verschillen in het oog:

In de eerste plaats wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oorlog en oorlogsgevaar en anderzijds de andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uit- of inwendige veiligheid van de Staat.

Voor het geval van oorlog of oorlogsgevaar wordt voorgesteld de Koninklijke machtiging, zoals die is voorgeschreven in artikel 33 der bestaande wet, achterwege te laten. In het algemeen zal, indien in geval van oorlogsgevaar dienstplichtigen — zij het wellicht slechts ten dele — buitengewoon onder de wapenen worden geroepen, dit artikel noodzakelijkerwijs moeten kunnen worden toegepast.

De ondergetekenden zijn echter van oordeel dat weliswaar de zeer principiële beslissingen, als het afkondigen van de toestand van oorlogsgevaar en de buitengewone oproeping van dienstplichtigen, prerogatieven zijn, die — verankerd als zij zijn in de Grondwet — de Kroon toekomen, doch dat het initiatief tot het in werking doen treden van de maatregelen van mindere importantie, die echter noodzakelijkerwijze met evengenoemde principiële beslissingen moeten samengaan, aan de Ministers moeten kunnen worden overgelaten.

In dit opzicht wordt aansluiting gezocht aan hetgeen reeds in andere, nieuwere wetten betreffende de landsverdediging in geval van oorlog en oorlogsgevaar is bepaald.

De ondergetekenden denken daarbij aan de Wet op de Staat van Oorlog en Beleg, aan de Luchtvaartwet (artikel 54) en aan de Telegraaf- en Telefoonwet (artikel 18). In al deze wetten treden de bevoegdheden van de daarin genoemde autoriteiten na het afkondigen van een bepaalde rechtstoestand automatisch in werking, zonder dat daartoe eerst een afzonderlijke Koninklijke machtiging behoeft te worden uitgelokt.

Het analoog toepassen van het boven omschreven systeem op de Inkwartieringswet komt de ondergetekenden wenselijk voor, te meer daar zich situaties kunnen voordoen waarin — in het bijzonder in geval van oorlog — nog wijzigingen zouden moeten worden aangebracht in de lijst van de aan te wijzen officieren van de drie onderdelen der Nederlandse Krijgsmacht. Alsdan zou het noodzakelijk zijn telkenmale een nieuwe Koninklijke machtiging uit te lokken.

In dit artikel wordt dan in vergelijking met de hierboven in de zesde alinea genoemde wetten nog het voordeel behouden, dat de bevoegdheden der militaire commandanten niet aanstonds automatisch in werking treden met de afkondiging van de toestand van oorlogsgevaar, doch dat de betrokken Ministers, die immers het beste kunnen overzien of en wanneer het nodig is, dat de strijdkrachten door rechtstreekse vordering in hun gebieden behoeften voorzien, het tijdstip van deze inwerkingtreding in de hand hebben.

Voor de andere buitengewone omstandigheden achten de ondergetekenden geen redenen aanwezig om af te wijken van het huidige systeem van een machtiging bij Koninklijk besluit, aangezien deze omstandigheden niet zelve bij Koninklijk besluit worden afgekondigd en het evenmin zeker is, dat een zodanig groot aantal militairen buitengewoon onder de wapenen geroepen zal worden, dat de toepassing van dit artikel onontbeerlijk is.

Het verlenen van de machtiging aan de opperbevelhebber van het veldleger, waarvan artikel 33 der huidige wet spreekt, heeft in het verleden tot bezwaren aanleiding gegeven, voornamelijk ten aanzien van de voorziening in de behoeften van de zeemacht. Aangezien het daarenboven uiteraard niet geheel te voorzien is, welke officieren de bevoegdheid zullen moeten kunnen uitoefenen, is een zodanige redactie gekozen, dat het aan het beleid van de Minister wordt overgelaten welke officieren in een gegeven situatie aangewezen zullen worden. Deze aanwijzing heeft niet alleen de strekking dat deze Nederlandse officieren zullen kunnen voorzien in de behoeften van de Nederlandse strijdkrachten, doch ook in die der bondgenootschappelijke strijdkrachten. Een rechtstreekse vordering door bondgenootschappelijke militairen achten de ondergetekenden ongewenst.

Voorts wordt voorgesteld een Nederlandse militaire autoriteit aan te

wijzen, die terzake van de vorderingen coördinerend en regelend kan optreden tusschen de onderdelen der strijdkrachten en voor zover zulks nodig is te dezer zake contact kan onderhouden met de burgerlijke autoriteiten.

Aangaande de wijze van voorziening wordt een eenvoudiger redactie voorgesteld. In wezen is in de nieuwe redactie geen verruiming of beperking van de bevoegdheden van de bestaande wet gelegen. Wel achten de ondergetekenden het van groot gewicht dat zoveel mogelijk een vorderingsbewijs wordt uitgereikt. Kan dit niet geschieden, dan zal achteraf aan de belanghebbende medegedeeld moeten worden, dat inderdaad een voorziening in de zin van artikel 28 heeft plaats gehad. Zodoende is er geen behoefte aan een bepaling inzake het achteraf goedkeuren van hetgeen in het belang van de krijgsdienst is verricht.

Tenslotte wordt in het ontwerp voorgeschreven, dat zo mogelijk overleg met de burgermeester zal plaats hebben, aangezien deze veelal ter plaatse beter bekend zal zijn dan de officier die de voorziening doet.

Artikel 29

Zoals reeds in het algemene deel van deze toelichting werd opgemerkt dient dit artikel te worden gezien als een vervanging van het huidige artikel 31. De mogelijkheid om in geval van oorlog, oorlogsgevaar enz. op tweeërlei wijze te kunnen voorzien in de behoeften aan inkwartiering, onderhoud, transporten en leverantiën achten de ondergetekenden zeer gewenst. Immers in deze omstandigheden zal het enerzijds somtijds onontbeerlijk zijn dat van militaire zijde rechtstreeks vorderingen kunnen worden gedaan, doch anderzijds somtijds ook mogelijk zijn de tussenkomst van de burgermeester in te roepen.

Deze laatste wijze van voorziening heeft het voordeel dat alsdan de voor de inwoners beschermende bepalingen, voorkomende in het tweede hoofdstuk, in acht genomen zullen worden.

Een tweetal uitzonderingen op de bepalingen van het tweede hoofdstuk achten de ondergetekenden hier echter noodzakelijk.

In de eerste plaats kan het beroep op de Commissaris der Koningin als bedoeld in het vijfde lid van artikel 11 niet gehandhaafd worden in geval van oorlog, oorlogsgevaar, enz. Immers zal in de laatstgenoemde omstandigheden een veelvuldiger gebruik gemaakt worden van het middel der vordering, waardoor de Commissaris een te zware taak in deze zou krijgen te vervullen. Daarnaast verdient het uit een oogpunt van eenheid aanbeveling, de regeling van het beroep in geval van oorlog, oorlogsgevaar enz., op de zelfde wijze te doen plaats hebben als bij de vorderingen welke overeenkomstig artikel 28 zijn gedaan.

Voorts is de beperking van de vordering van leverantiën tot dringende omstandigheden (artikel 27) overbodig nu de omstandigheden waaronder het onderhavige artikel kan worden toegepast (oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden, welke gevaar opleveren voor de uitwendige veiligheid van de Staat) van verdergaande strekking zijn.

Artikel 30

Dit artikel geeft een opsomming van de maatregelen welke reeds in tijd van vrede genomen kunnen worden ter voorbereiding van de vordering van gebouwen en terreinen, waaromtrent in het algemeen deel van deze toelichting reeds het nodige werd opgemerkt. Welke verplichtingen deze maatregelen voor de inwoners met zich mede brengen, wordt in de hierna volgende artikelen aangegeven.

Artikel 31

Voor wat betreft de waarborgen, waarmede het in dit artikel bedoelde betreden wordt omgeven, mogen de ondergetekenden volstaan met een verwijzing naar artikel 42.

Artikel 32

Met het treffen van voorzieningen in vreedestijd wordt beoogd dat, zodra

goederen dienen te worden gevorderd, deze onmiddellijk voor het militaire doel waarvoor zij bestemd zijn kunnen worden gebruikt.

De ondergetekenden zijn er zich van bewust dat deze voorzieningen zomin mogelijk inbreuken behoren te maken op het eigendomsrecht. In het ontwerp wordt dan ook voorgeschreven dat deze voorzieningen slechts van eenvoudige aard mogen zijn en slechts in bijzondere gevallen mogen worden getroffen.

Als voorbeelden willen de ondergetekenden hier noemen: het aanbrengen van lichtpunten, contactdozen voor telefoonleidingen enz.

Het laatste lid beoogt te voorkomen dat de daar bedoelde voorziening door natrekking eigendom zou worden van de eigenaren van het goed, waaraan de voorziening getroffen werd.

Artikel 33

Uiteraard is het van groot gewicht dat de Minister kennis draagt van veranderingen in of aan de aangewezen gebouwen en terreinen. Naast de contrôle ingevolge artikel 30 onder *c* en de inlichtingen welke uit het kadaster verkregen kunnen worden, wordt in dit artikel het college van burgemeester en wethouders verplicht mededeling te doen, voor wat betreft de aangewezen gebouwen en terreinen, van gegevens waarover het ambts-halve beschikt (b.v. op grond van de Woningwet).

Artikel 34

De uitvoeringregeling van het besluit heeft onder meer tot doel dat andere Ministers, die het besluit mede zullen ondertekenen, middels die regeling de aan hun zorgen toevertrouwde belangen zullen kunnen behartigen. Een zo nauw mogelijke samenwerking terzake van de voorbereiding van de onderhavige vorderingen met deze Ministers achten de ondergetekenden van groot belang, opdat het militaire doel van die vorderingen wordt bereikt zonder dat op andere sectoren van het maatschappelijke leven meer inbreuken worden gemaakt dan strikt nodig is.

AFDELING 2

In deze afdeling wordt een regeling voorgesteld, waarvoor als uitgangspunt zijn gekozen de artikelen 32 en 32*bis* der bestaande wet en de daarop gebaseerde regelingen betreffende de algemene vordering van paarden en motorvoertuigen, welke thans voorkomen in het Inkwartieringsbesluit.

De ondergetekenden zijn van oordeel dat de regelingen in het besluit bepalingen bevatten, welke in de wet behoren te worden verankerd (b.v. de artikelen 50 M en 55 M van het besluit), en dat deze regeling der algemene vordering niet beperkt moet blijven tot motorvoertuigen en paarden, doch ook andere goederen moet kunnen betreffen. Bovendien menen de ondergetekenden, zoals reeds in het algemene deel van deze toelichting werd opgemerkt, dat de mogelijkheid moet worden geopend reeds in vreedstijd zoveel doenlijk voorbereidende maatregelen te treffen, aangezien de snelheid, waarmede de internationale toestand zich in ongunstige richting kan ontwikkelen, wellicht niet steeds voldoende tijd laat om, eerst wanneer de goederen nodig zijn, voorbereidingen te treffen.

Artikel 35

In de eerste plaats willen de ondergetekenden er de aandacht op vestigen, dat het ontwerp de algemene vordering van leverantiën in handen legt van de Minister van Oorlog. Zij stellen dit voor, omdat zij van oordeel zijn dat op dit gebied spoedig verwarring en doublures kunnen voorkomen, zo meerdere autoriteiten het initiatief daartoe kunnen nemen.

Aangezien het voorts kan voorkomen, dat een inwoner (b.v. een groot-handelaar) meerdere goederen binnen zeer korte tijd op een bij de vordering aangewezen plaats zal moeten brengen, is het onvermijdelijk dat zij, die in dienst zijn van die inwoner, verplicht worden hun medewerking te verlenen, opdat de goederen te bestemder plaatse komen. Alhoewel de verplichting

volgens het ontwerp rust op alle personeelsleden, zullen in de regel slechts enige van hen bepaalde handelingen moeten verrichten. Omtrent de aanwijzing van deze werknemers zullen bij algemene maatregel van bestuur nadere regelen gegeven worden. De ondergetekenden stellen zich voor dat die aanwijzing gemeenlijk zal behoren te geschieden door de werkgever en slechts als deze weigerachtig of nalatig is, door de burgemeester of een militaire autoriteit.

Met betrekking tot het gestelde in het vijfde lid mogen wij verwijzen naar de toelichting op artikel 41, juncto artikel 34.

Artikel 36

Dit artikel geeft een opsomming van de maatregelen, welke in vreedstijd getroffen kunnen worden teneinde de algemene vordering van leverantiën meer effect te doen sorteren. In de volgende artikelen worden de verplichtingen opgesomd, welke uit deze maatregelen voor de inwoners voortvloeien.

De ondergetekenden stellen zich voor, dat de voorbereiding van de algemene vordering van leverantiën als volgt zal geschieden:

Allereerst zal hij, die met de voorbereiding is belast, moeten weten in welke hoeveelheden en bij welke personen de goederen, welke middels een algemene vordering van leverantiën verkregen moeten worden, aanwezig zijn. Artikel 37 strekt tot het verkrijgen van de hiertoe benodigde gegevens.

Daarnaast zal moeten worden vastgesteld hoeveel van deze goederen men reeds op de eerste mobilisatiedag nodig zal hebben en aan welke hoeveelheden op latere tijdstippen behoefte zal bestaan.

Vervolgens wordt uit de aanwezige goederen een keus gemaakt, waarbij gelet wordt op de mate waarin die goederen voor de voorziening in de behoeften van de burgersector kunnen worden gemist. De aldus uitgekozen goederen zullen worden gekeurd (zie artikel 38).

De goederen, welke op grond van deze keuring geschikt zullen worden bevonden, kunnen aangewezen worden om te zijner tijd eventueel te worden gevorderd.

Voor zover zulks nodig is, zullen daaraan voorzieningen worden getroffen (artikel 40).

In het algemeen willen de ondergetekenden nog opmerken dat zij voornemens zijn, zo enigszins mogelijk en voor zover dit met de militaire landsbelangen verenigbaar is, de burgers van te voren in te lichten wanneer en ten aanzien van welke soorten goederen de in dit artikel genoemde maatregelen zullen worden genomen.

Artikel 37

Aangezien bij roerende goederen niet over die bronnen van inlichtingen kan worden beschikt als bij onroerende goederen, wordt in dit artikel wettelijk vastgelegd dat een ieder (dus niet alleen de eigenaar of de houder van het goed, maar ook zonodig de importeur en andere personen), die over gegevens beschikt, inlichtingen moet verschaffen.

Bij voorkeur zal echter gebruik gemaakt worden van ambtshalve reeds bekende gegevens en zullen voor het verschaffen van inlichtingen zoveel mogelijk daarvoor in aanmerking komende organisaties ingeschakeld worden.

Artikel 38

Bij dit artikel worden de verplichtingen omschreven, welke een keuring met zich mede brengt. Niet alleen zal de keuring moeten kunnen geschieden op bepaaldelijk daartoe aangewezen plaatsen — zoals dat voorheen het geval was — doch ook ter plaatse waar het goed zich bevindt.

Dit laatste is vooral noodzakelijk, nu het niet uitgesloten moet worden geacht dat de algemene vordering ook goederen zal omvatten, waarvan de overbrenging naar een keuringsplaats minder gewenst is; daarnaast heeft de overweging voorgezeten dat rekening gehouden zal moeten worden met het geval, dat op de dag, waarop de goederen gevorderd zullen worden, geen

voldoende tijd beschikbaar zal zijn om de goederen aan een keuring te onderwerpen. Om deze redenen zal het naar de mening van de ondergetekenden niet mogelijk zijn te volstaan met een keuring bij de vordering van het goed, doch zullen ook tevoren — gedacht wordt aan een of tweemaal per jaar — keuringen gehouden moeten kunnen worden, hetgeen b.v. ook in België geschiedt ten aanzien van motorrijtuigen. Door een dergelijk systeem zullen de oude en minder bruikbaar geworden goederen regelmatig van de lijsten worden afgevoerd, terwijl de nieuw bijgekomen goederen daarop geplaatst zullen worden.

De tekst van dit artikel, alsmede die van de volgende artikelen, opent de mogelijkheid om in gevallen waarin zulks gewenst is de verplichtingen, welke in deze afdeling genoemd worden, niet op de eigenaar doch op de houder te doen rusten (b.v. bij motorrijtuigen).

De inlichtingen, waarvan het tweede lid van dit artikel spreekt, dienen wel onderscheiden te worden van de inlichtingen, bedoeld in het voorgaande artikel. De hier bedoelde inlichtingen beperken zich tot die, welke noodzakelijk zijn voor de keuring van het goed, dus voor de bepaling van de bruikbaarheid van het goed voor zijn eventuele militaire bestemming.

Artikel 39

De aanwijzing, als bedoeld onder *c* van artikel 36, brengt voor de eigenaar of houder van het goed de verplichting mede, welke thans — zij het in beperktere bewoordingen — voorkomt in artikel 50 M van het Inkwartieringsbesluit. De hier gebezigde meer algemeen gestelde bewoordingen zijn noodzakelijk, nu dit ontwerp de algemene vordering niet beperkt tot motorrijtuigen.

Artikel 40

Aan het treffen van voorzieningen ligt dezelfde bedoeling ten grondslag als reeds werd uiteengezet in de toelichting op artikel 32. Als voorbeelden willen de ondergetekenden hier noemen: het aanbrengen van trekhaken en bijzondere verlichtingsmiddelen — dit laatste met het oog op het in colonne rijden — aan motorrijtuigen.

Artikel 41

Omtrent de inhoud van dit artikel werd reeds het nodige opgemerkt in de toelichting op artikel 34.

Artikel 42

Dit artikel regelt het verkrijgen van toegang tot alle plaatsen, waarvan het betreden nodig is voor het treffen van de maatregelen, welke krachtens de bepalingen van de eerste en tweede afdeling van dit hoofdstuk genomen kunnen worden.

De waarborgen, waarmede dit betreden wordt omgeven, zijn in overeenstemming met die, welke in andere wetten worden voorgeschreven, zodat de ondergetekenden menen dat een nadere toelichting achterwege kan blijven.

Artikel 43

Het hier neergelegde beginsel is het zelfde als vervat is in het eerste lid van artikel 11.

Artikel 44

Inzake de uitbetaling van de schadeloosstelling voor vorderingen en ingebruik- of in eigendommeningen krachtens artikel 28 is voor de praktijk een nieuw systeem gekozen. Op grond van dit artikel kan een dusdanig grote verscheidenheid van verstrekkingen — speciaal voor wat betreft de omvang en de meer of minder ingewikkeldheid van de berekening der schadeloosstelling — gevorderd worden, dat niet volstaan kan worden met het wel zeer summiere voorschrift inzake de vaststelling en uitbetaling der schadeloosstelling, dat voorkomt in artikel 34 der huidige wet (de militaire autoriteit betaalt zo mogelijk terstond de schadeloosstelling uit).

In de praktijk is gebleken dat dit voorschrift, vooral wanneer bedrijfs-schade vergoed moest worden, tot willekeurige vaststellingen leidde.

Bij de vaststelling van de schadeloosstelling zal men met een tweetal factoren rekening moeten houden. Enerzijds is het van belang dat de burger zo spoedig mogelijk betaling verkrijgt, anderzijds is het zowel in het belang van de burger als in het belang van 's Rijks schatkist noodzakelijk zo nauwkeurig mogelijk de schadeloosstelling te bepalen.

Derhalve is een systeem gekozen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen gevallen.

a. waarin de schadeloosstelling terstond volgens tarieven kan worden uitbetaald door de vorderende commandant (z.g. kleine zaken).

b. waarin de schadeloosstelling binnen korte tijd aan de hand van richtlijnen door speciaal daartoe aan te wijzen en op te leiden vorderingsofficieren kan worden vastgesteld (z.g. middelgrote zaken);

c. waarin de schadeloosstelling slechts door bijzondere deskundigen zal kunnen worden berekend, waarmede enige tijd gemoeid zal zijn (z.g. grote zaken); bij de categorie moet voornamelijk gedacht worden aan die gevallen waarin mede bedrijfsschade vergoed zal moeten worden.

Door het voorgestelde systeem wordt naar het oordeel van de ondergetekenden meer dan voorheen het geval was bereikt, dat de uitbetaling van de schadeloosstelling voor de kleine verstrekkingen niet nodeloos wordt vertraagd en aan de berekening van de schadeloosstelling voor omvangrijker verstrekkingen de nodige zorg wordt besteed.

Het gekozen systeem blijkt niet geheel uit de redactie van artikel 44. Dit vindt zijn oorzaak in de omstandigheid dat het onderscheid tussen de middelgrote en de grote zaken slechts van administratieve aard is.

De in dit artikel bedoelde tarieven zullen als regel dezelfde zijn als die, bedoeld in artikel 11.

De vorderingsofficieren — voor de vaststelling der schadeloosstelling voor middelgrote zaken — zullen door de Ministers van Oorlog en van Marine in gemeenschappelijk overleg aangewezen worden. De uitbetaling zal dan in opdracht van deze officieren geschieden door de administrateur van het onderdeel ten behoeve waarvan de verstrekking is gedaan.

Het vierde lid opent met het oog op de grote zaken de mogelijkheid de vaststelling en de uitkering van alle schadeloosstellingen betreffende deze zaken te doen geschieden door de Minister van Oorlog. Hierbij heeft de overweging voorgezet, dat speciaal bij grote zaken het niet uitgesloten is te achten dat, indien twee overheidsinstanties naast elkaar soortgelijke zaken behandelen, op sommige punten onderling afwijkende beslissingen zullen worden genomen. Zulks is niet in het belang van de rechtszekerheid en een gelijke bedeling der burgers.

Aangezien de voorzieningen krachtens artikel 28, welke ten behoeve van de marine gedaan zullen worden, slechts een gering gedeelte zullen uitmaken van het totaal der voorzieningen, ligt het in de rede dat de Minister van Oorlog met de afwikkeling belast wordt.

Artikel 45

Dit artikel beoogt een spoedige afwikkeling van de schadeloosstelling te bevorderen voor die gevallen, waarin een bewijs wordt afgegeven doch in verband met de buitengewone omstandigheden binnen een redelijke termijn geen schadeloosstelling aangeboden is. Daartoe wordt de rechthebbende verplicht zelf de nodige stappen te doen.

Een korte vervalttermijn wordt noodzakelijk geacht, eensdeels met het oog op een goede administratie, andersdeels in verband met een spoedige verrekening met de bondgenootschappelijke regeringen. De noodzaak hiertoe is in het bijzonder gebleken bij de afwikkeling der na-oorlogse vorderingen. Alhoewel de ondergetekenden van oordeel zijn, dat de gestelde termijn ruim voldoende is voor het indienen van een verzoekschrift, willen zij nochtans de mogelijkheid openen tot verlenging daarvan. Ingevolge de laatste volzin van het eerste lid kan daartoe het initiatief uitgaan van de belanghebbende zelf, terwijl daarnaast krachtens het tweede lid de Minister van Oorlog bevoegd is de termijn te verlengen, indien dat noodzakelijk is op grond van

een meer algemene toestand, b.v. evacuatie van een bepaald gebied.

De ondergetekenden zijn voornemens in het schriftelijke bewijs de inhoud van de bepaling van het eerste lid op te nemen, opdat een ieder, aan wie een dergelijk stuk wordt uitgereikt, weet hoe hij handelen moet.

Artikel 46

Dit artikel bevat een regeling om te komen tot een spoedige documentatie van die vorderingen en ingebruik- en incigendommelingen, waarvoor geen schriftelijk bewijs werd uitgereikt en waarvoor geen directe betaling plaats vond. Een dergelijke regeling is in de praktijk van de afgelopen jaren onmisbaar gebleken, aangezien een geruime tijd na de vordering samengestelde documentatie veelal een goede financiële afwikkeling onmogelijk maakte.

Artikel 47

Dit artikel regelt het beroep tegen de vastgestelde schadeloosstelling voor voorzieningen, krachtens artikel 28 gedaan. Tot nog toe was het beroep geregeld in artikel 12 van het Inkwartieringsbesluit. Om dezelfde reden, als vermeld in de toelichting op artikel 11, stellen de ondergetekenden voor ook dit beroep in de wet te regelen.

De bewoordingen zijn zodanig gekozen, dat de Minister, in geval bezwaren ingebracht worden tegen de vaststelling der schadeloosstelling, alvorens het bezwaarschrift toe te zenden aan de commissie, alsnog kan pogen met de rechthebbende tot overeenstemming te komen.

Of voor dergelijke onderhandelingen voldoende tijd en gelegenheid zal bestaan, zal van de praktijk afhangen, zodat dit overleg niet dwingend kan worden voorgeschreven.

De redactie aangaande de commissie is zodanig gekozen, dat voor de gevallen waarin de commissie, bedoeld in artikel 12 van het Inkwartieringsbesluit, heeft voldaan, deze gehandhaafd kan blijven.

Daarnaast zullen evenwel bijzondere commissies aangewezen moeten kunnen worden indien een speciale deskundigheid voor de berekening van de schadeloosstelling wordt vereist. De ondergetekenden denken hierbij vooral aan gevallen waarin bedrijfsschade moet worden toegekend (hotels, cultuurgronden en dergelijke).

Ook in dit artikel wordt de mogelijkheid geopend de gestelde termijn te verlengen.

Ingevolge het bepaalde bij artikel 29 is het onderhavige artikel ook van toepassing inzake bezwaren tegen de vaststelling van de schadeloosstelling overeenkomstig artikel 11 in geval van oorlog, oorlogsgevaar, enz.

Artikel 48

Dit artikel behelst een regeling van de schadeloosstelling voor verstrekkingen, welke ingevolge een algemene vordering van leverantiën gedaan zijn.

Aan deze regeling ligt goeddeels dezelfde gedachte ten grondslag als aan de regeling welke men in het huidige Inkwartieringsbesluit aantreft terzake van de schadeloosstelling voor paarden en motorrijtuigen, welke volgens de aldaar bedoelde algemene vordering verkregen worden.

De hoofdgedachte daarvan is dat de schadeloosstelling vastgesteld wordt door bij Koninklijk besluit benoemde taxateurs.

Volgens artikel 45 M van het Inkwartieringsbesluit worden voor elke vorderingsplaats twee taxateurs en één hulptaxateur benoemd. In de regel zal de taxatie dan ook geschieden door twee taxateurs, die elk afzonderlijk het bedrag van de waarde van het goed bepalen, van welke taxaties het gemiddelde als schadeloosstelling wordt aangeboden. Tegen deze deskundige en onafhankelijke wijze van vaststelling wordt geen beroep toegelaten.

Echter kleeft naar de ondergetekenden menen aan deze regeling een bezwaar. Immers artikel 60 M bepaalt, dat zo een taxateur niet aanwezig is, de taxatie zal geschieden door een hulptaxateur, en indien noch een taxateur, noch een hulptaxateur aanwezig zijn uiteindelijk de schadeloosstelling zal geschieden door een hulpvorderingscommissaris. Indien op de laatst-

genoemde wijze de vaststelling der schadeloosstelling geschiedt, ontbreken evenwel de waarborgen van deskundigheid en onafhankelijkheid, welke toch als hoofdgedachte aan de regeling ten grondslag liggen. In zulke gevallen wordt behoefte aan een beroepsinstantie gevoeld.

In deze leemten hebben de ondergetekenden in het aangeboden ontwerp voorzien door de mogelijkheid te openen in zulke gevallen in beroep te gaan.

Een zelfde wenselijkheid van beroep achten de ondergetekenden aanwezig indien het betreft verstrekkingen van zodanig bijzondere aard, dat het uitgesloten moet worden geacht dat de taxateurs in staat zullen zijn de waarde daarvan te bepalen. Zij denken hierbij vooral aan motorrijtuigen van weinig voorkomende merken en bijzondere constructies.

Nu het voorts niet uitgesloten moet worden geacht dat in de toekomst op de dag waarop de algemene vordering zal plaats hebben geen voldoende tijd beschikbaar zal zijn om de waarde vast te stellen, zal alsdan volstaan moeten worden met de aanbieding van het bedrag dat bij de laatst gehouden keuring zal zijn vastgesteld. Het gevolg hiervan is, dat met in die tussen liggende tijd ontstane waardevermeerderingen en waarverminderingen geen rekening is gehouden, waardoor een correctie van het vastgestelde bedrag nodig kan zijn. Derhalve is ook voor deze gevallen de mogelijkheid van beroep geopend.

Artikel 49

De hier bedoelde schadeloosstelling voor de bijkomende kosten en schaden dient wel te worden onderscheiden van de schadeloosstelling, welke ingevolge de artikelen 44, 47 en 48 voor de vordering zelve wordt verleend.

Artikelen 50 en 51

In artikel 35 van de bestaande wet wordt aan de Overheid, die vordert, de bevoegdheid toegekend om bij weigering of nalatigheid aan de vordering te voldoen op andere wijze in het benodigde te voorzien op kosten van de weigerachtige of nalatige.

Artikel 36 van de huidige wet gaat verder door aan deze Overheid de bevoegdheid toe te kennen zich bij weigering of nalatigheid in het bezit van het benodigde te stellen, evenwel met de beperking dat die weigering of nalatigheid betrekking moet hebben op middelen van vervoer of op leverantiën van voorwerpen, die niet onverwijld ten koste van de weigerachtige of nalatige te verkrijgen zijn.

In de praktijk is evenwel gebleken, dat ook bij inkwartiering en onderhoud niet altijd mogelijk is op andere wijze in het benodigde te voorzien. Om die reden, alsmede in verband met de ruimere omschrijving van inkwartiering en onderhoud, is de genoemde beperking in het ontwerp niet overgenomen. De toevoeging, dat die inbezitneming desnoods met behulp van de sterke arm kan geschieden, beoogt in de wet op te nemen hetgeen in de praktijk onontbeerlijk is gebleken en dan ook reeds enige malen is voorgekomen.

De ondergetekenden stellen zich voor, dat het politie-apparaat doorgaans als sterke arm zal fungeren zo de vordering door de burgemeester wordt gedaan, terwijl de gewapende macht als zodanig ingeschakeld zal worden indien de militaire Overheid rechtstreeks vordert. De uitdrukking „de sterke „arm” toch omvat, naar de ondergetekenden van oordeel zijn, zowel de politiemacht als de gewapende macht.

Voor wat betreft die redactie van het tweede lid van artikel 51 mogen de ondergetekenden verwijzen naar de toelichting op artikel 42.

Artikel 52

De regeling, bij dit artikel voorgesteld, welke komt in de plaats van de artikelen 37—40 van de bestaande wet, sluit aan bij artikel 155 van de Gemeentewet.

Artikelen 53—59

De in artikel 41 van de huidige wet voorkomende strafbepaling is niet alleen sterk verouderd, doch ook onvoldoende ter bescherming van de be-

langen welke met de maatregelen, krachtens deze wet getroffen, samenhangen. Om die redenen wordt een meer uitgebreide regeling voorgesteld.

Artikel 60

Het eerste lid van artikel 44 van de bestaande wet hebben de ondergetekenden niet overgenomen, aangezien zij dit lid overbodig achten. Immers de genoemde gedragingen kunnen ook zonder deze bepaling steeds krijgstuchtelijk gestraft worden.

Het tweede lid is in overeenstemming gebracht met de nieuwe redactie van artikel 2.

Wat betreft de strafbaarheid van bondgenootschappelijke militairen zijn de ondergetekenden van oordeel, dat hieromtrent in het kader van de verdragen inzake de internationale militaire samenwerking regelen overeengekomen zullen moeten worden. Dit is reeds voor wat betreft de Westerse Unie geschied in het Verdrag inzake de Rechtspositie van de Krijgsmachten der bij het Verdrag van Brussel aangesloten Staten.

Artikel 61

Alhoewel het onderhavige wetsontwerp geen vordering van burgerwerkkrachten kent, achten de ondergetekenden het wenselijk dat zij, die ten gevolge van het voldoen aan een vordering door ziekte of ongeval getroffen worden, in bepaalde gevallen aanspraak krijgen op een uitkering en vergoeding.

Een dergelijke uitkering en vergoeding kan moeilijk geacht worden begrepen te zijn onder de benaming schadeloosstelling.

Echter zal niet in alle gevallen waarin het voldoen aan een vordering ziekte of ongeval tengevolge heeft, een uitkering moeten plaats vinden, ook al kan de gelaedeerde niet uit andere hoofde aanspraak op een dergelijke vergoeding en uitkering doen gelden. Immers de wijze waarop aan de vordering zal moeten worden voldaan, zal in vele gevallen aan degene die tot voldoening aan de vordering verplicht is, worden overgelaten. De meerdere of mindere zorg welke deze persoon daarbij in acht neemt, kan in sterke mate het risico voor de gevolgen beïnvloeden, weshalve het Rijk niet in alle gevallen de aansprakelijkheid voor die gevolgen zal moeten dragen. Hieromtrent zullen nadere regelen gesteld behoren te worden in de algemene maatregel van bestuur tot uitvoering van dit wetsontwerp.

Met het gebruik van het woord „arbeidsgeschiktheid” hebben de ondergetekenden het vermogen tot het verrichten van arbeid op het oog, zonder dat daarbij in aanmerking genomen behoeft te worden de feitelijke omstandigheid of al dan niet arbeid verricht wordt.

Artikel 62

Nu de wet op enige plaatsen de plicht oplegt tot het verschaffen van inlichtingen, b.v. in het derde hoofdstuk, is het naar het oordeel van de ondergetekenden noodzakelijk, dat van deze gegevens alléén gebruik gemaakt wordt voor het doel waartoe zij verschaft zijn.

Artikel 65

Aan dit artikel ligt de bedoeling ten grondslag de uitvoeringsbepalingen van deze wet gelijktijdig met de wet in werking te doen treden.

De Minister van Oorlog,
C. STAF.

De Minister van Marine,
C. STAF.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
BEEL.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Onderzoek door deskundigen

door

J. VAN WANING,

Luitenant-Kolonel der Koninklijke Maréchaussée.

In het hierna volgende is sprake van een voorval, waarvan de bijzonderheden niet nader vermeld worden, omdat dit om bepaalde redenen nodig is. De hierdoor ten dele gevorderde vaagheid in aanduiding doet evenwel mijns inziens geen afbreuk aan een beschouwing over een detail van het te houden onderzoek, aangezien dit meer gaat om het algemene aspect en de principiële kant van het geval.

De Maréchaussée dan trof op een particulier terrein een voorwerp aan, waarvan nadere beschouwing grond gaf tot het redelijk vermoeden dat een strafbaar feit had plaats gehad met betrekking tot dit voorwerp. Er was hier sprake van ontdekking op heterdaad. Tot inbeslagneming van het voorwerp als stuk van overtuiging werd overgegaan, terwijl het tevens terstond nodig bleek, dat een deskundige op het gebied van metallurgie hulp en bijstand bij het onderzoek zou verlenen. De omstandigheden vereisten, dat dit onderzoek zo spoedig mogelijk zou geschieden. Van den aanvang stond vast, dat het inbeslaggenomen voorwerp eigendom was van het Ministerie van Oorlog, doch, een aanwijzing of de tot nu toe volstrekt onbekende dader, militair of burger justitiabele zou blijken te zijn, was niet voorhanden. De verdachte zou een burger kunnen zijn, doch het leek waarschijnlijker dat hij een militair zou zijn. Ook was het mogelijk dat er zowel burger- als militaire verdachten zouden blijken te zijn.

Zoals de politie dikwijls overkomt, staat deze plotseling voor een feit, dat geheel valt buiten de routinezaken en moet deze toch ten spoedigste de juiste oplossing vinden van de vraag: „wat doet „gij in zo'n geval?” Mits opleiding, studie en practijk gezorgd hebben voor het vereiste algemeen inzicht, is de kans groot dat ondanks de vereiste spoed, de juiste weg wordt gekozen met gebruik van de tactiek die bij het te onderzoeken geval behoort.

Ook hier bleek evenwel weer, dat de wetgever het de militaire politiemann moeilijker maakt om te weten wat in het voorliggende geval recht en wet voorschrijft, dan zijn burger-collega. Dit zal hieronder blijken.

Zoals uit de gegevens die ik vermeldde kan worden afgeleid, kon de Maréchaussée aannemen, dat het waarschijnlijk een militair-politionele aangelegenheid was. Het betrof immers een strafbaar

feit, met betrekking tot een eigendom van het Ministerie van Oorlog, waarschijnlijk door een militair gepleegd, zodat de competentie tot onderzoek door de Maréchaussée wel aanwezig was te achten. Waarbij nog dient te worden opgemerkt dat al meteen vaststond dat het geboden was in deze zaak zo weinig mogelijk instanties verder te betrekken, daar discretie bij de te volgen tactiek hoogst belangrijk was. De officier van justitie was bovendien op eigen initiatief ter plaatse geweest en had na kennisneming van het bevondene gezegd de aangelegenheid mede als van militaire aard te zien.

Nu de deskundige. Als men het zou houden op een militaire verdachte, dan zou aldus de Regtspleging Land- of Zeemagt toepasselijk zijn. Art. 88 R.L. (86 R.Z.) regelt de voorlichting van een deskundige aan de officier-commissaris van de bevoegde krijgsraad. Welke krijgsraad dit was, was evenmin met zekerheid vast te stellen, doch daar het een voorwerp betrof van het Ministerie van Oorlog was het het waarschijnlijkste, dat het niet was de zeekrijgsraad, doch een der krijgsraden te velde. Aangezien geenszins bekend was welke landmacht-militair verdachte was, kon ook alleen met waarschijnlijkheid worden bepaald, welke krijgsraad te velde competent zou zijn, alsoz welke officier-commissaris een deskundige zou hebben in te schakelen. Evenwel is de regeling op het stuk van deskundigen in het militaire strafproces alleen omschreven in het stadium dat de zaak reeds naar de krijgsraad is verwezen, en de informatiën door de officier-commissaris een aanvang hebben genomen.

Intussen bevat het Wetboek van Strafvordering een regeling voor het benoemen van deskundigen tijdens het opsporingsonderzoek, door een hulpofficier van Justitie. De wachtmeester der Koninklijke Maréchaussée die het onderzoek hield had uiteraard deze hoedanigheid (art. 154 W.v.Sv.).

Mocht hij nu, was de vraag, de procedure van Strafvordering toepassen, en zelf, overeenkomstig de artikelen 156 in verband met art. 151 van het Wetboek van Strafvordering, een deskundige benoemen en beëdigden als zodanig? Dan zou hij terstond kunnen opschieten, ter plaatse de vereiste voorlichting van de deskundige kunnen ontvangen, benevens later over het door de deskundige, ter voldoening aan een welgeformuleerde opdracht daartoe, opgesteld met redenen omkleed rapport.

Nu is evenwel de regeling in Strafvordering ten aanzien van de inschakeling van deskundigen zodanig, dat dit in eerste instantie gezien is als een aangelegenheid van de rechter-commissaris. Deze treedt evenwel eerst op nadat een gerechtelijk vooronderzoek door de officier van Justitie is gevorderd. Betreft het evenwel een geval van ontdekking op heterdaad (of van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten), dan mag de officier van Justitie, die een gerechtelijk vooronderzoek vordert, in afwachting van het op-

treten van de rechter-commissaris, bij dringende noodzakelijkheid, een deskundige benoemen, teneinde hem voor te lichten of bij te staan en zo nodig, met opdracht het door hem gevorderde onderzoek in te stellen en hem een met redenen omkleed verslag uit te brengen (art. 151 W.v.Sv.). En, zegt art. 156 W.v.Sv., „kan het „optreden van de officier van Justitie niet worden afgewacht, dan „heeft ook ieder zijner hulpofficieren de bevoegdheden bij de „artikelen 150 en 151 omschreven”. Kan de wachtmeester, hulp-officier van justitie, nu dus onverwijld zelf een deskundige benoemen? Mocht hij, nu de Regtspleging Landmagt een lacune heeft, ten aanzien van benoeming van een deskundige vóórdat verwijzing naar de krijgsraad heeft plaats gehad, dus vóórdat van het optreden van een officier-commissaris sprake kan zijn, deze lacune aanvullen door de burgerstrafprocedure op dit stuk, toe te passen? Dergelijke toepassing is immers op zich zelf niet vreemd. Dit geschiedt bijvoorbeeld dagelijks bij het opmaken van processen-verbaal ten behoeve van het militaire strafproces, dat zelf niet over processen-verbaal ten dienste der militaire justitie melding maakt en waarbij door opsporingsambtenaren toch de artikelen 152 tot en met 159 van het Wetboek van Strafvordering worden toegepast al is het een militaire procedure.

Toch mag dit toepassen van Strafvordering, als de Regtspleging geen regeling geeft voor het betreffende geval, zeker niet klakkeloos geschieden. Het mag alleen dan, indien de regeling in Strafvordering, welk Wetboek een accusatoire procesvorm bevat, niet strijdt met de inquisitoire vorm van het militaire strafproces. En evenmin als, zoals in het onderhavige geval, de regeling in Strafvordering zodanig is, dat het optreden van de hulpofficier hier nadrukkelijk is ter vervanging van de officier van Justitie, wiens komst niet kan worden afgewacht. Daar de officier van justitie in het onderhavige geval immers zelf geen taak heeft, waar het waarschijnlijk is dat het militaire strafproces toepasselijk is, mag de hulpofficier niet als zijn remplaçant optreden.

Na dit alles te hebben overwogen, zal de wachtmeester dus tot de conclusie moeten komen, dat zijn bevoegdheden om een deskundige te benoemen, hier te kort schieten, daar alleen artikel 88 Regtspleging Landmagt toepasselijk is te achten.

Teneinde nu toch te kunnen komen, met de vereiste spoed, tot het inschakelen van een deskundige, kan hij twee wegen kiezen.

Hij kan het inbeslaggenomen voorwerp overbrengen naar een functionaris in het leger, bij een werkplaats voor metaalbewerking ingedeeld, om een technisch advies te vragen. Dit zal dan zeker ambtelijk worden verstrekt, zonder dat het te dezer zake uit te brengen schriftelijk rapport evenwel als bewijsmiddel in de strafzaak zal kunnen dienen, daar het nu uiteraard niet voldoet aan het bepaalde in art. 344 sub 4° Wetboek van Strafvordering. Deze bepaling over het bewijs in strafzaken is uitdrukkelijk in het mili-

taire proces toepasselijk verklaard (art. 74 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht). Doch dit bezwaar is te ondervangen. En wel door de deskundige ter terechtzitting te dagvaarden en hem daar zijn verklaringen mondeling te doen afleggen. Uiteraard zou het horen van de deskundige door de wachtmeester-hulpofficier, en het opnemen van de verkregen verklaring in het proces-verbaal van deze, niet voldoende zijn om tot het wettig bewijs bij te dragen, aangezien alleen die gedeelten van een proces-verbaal als wettig bewijsmiddel worden erkend, voor zover behelzend de mededeling van feiten of omstandigheden, door de bevoegde opsporingsambtenaar c.q. hulp-officier van justitie, *zelf* waargenomen of ondervonden. (Art. 344 sub 2° j° art. 339 Wetboek van Strafvordering).

De tweede weg is, door inschakeling van de auditeur-militair, die toch reeds door de wachtmeester van het gebeurde telefonisch op de hoogte gesteld is, ten einde een „spoedverwijzing” door de commanderende generaal, of degene die deze vervangt, naar de militaire rechter te verkrijgen. Nu sprake is van een onbekende, waarschijnlijk militaire, verdachte, komt van optreden van een korpscommandant helaas niets. Ondanks het feit dat onze militaire rechtspleging hem aanwijst als degene die „de zaak zal onderzoeken” (art. 7 R.L.), moest dit voorschrift in het onderhavige geval wel een dode letter blijven!

Het bovenstaande geeft een beeld welke bezwaren van wettelijke aard er niet zelden al zo te overwinnen zijn om in het militaire strafproces een geoorloofd en noodzakelijk onderzoek te houden op de wijze welke op de huidige technische omstandigheden en toestanden in de huidige krijgsmacht past.

September 1952.

NASCHRIFT.

Het komt mij voor, dat, zolang in een aldus aangebrachte strafzaak niet vaststaat, dat uitsluitend een of meer militairen als verdachten zijn te beschouwen, art. 274 R.L. aan de auditeur-militair de bevoegdheid toekent om te onderzoeken, of het gaat om een zaak „waarvan de cognitie aan (de militaire rechter) is opgedragen”. Is hiertoe benoeming van een deskundige noodzakelijk, dan zou hij die m.i. mogen aanwijzen. Verder gaat deze bevoegdheid echter niet: zie art. 292 R.L.

R. C.

**De verplichting van de C.O. tot kennisgeving aan de
verwijzingsautoriteit volgens art. 10 R.L. bij gebleken
onschuld van de verdachte**

door

Mr J. VAN DEN BERKHOF,

Majoor van de Militair Juridische Dienst.

Omtrent de verplichting van de Commanderende Officier om kennis te geven van het ontslag uit arrest van een verdachte (van een strafbaar feit) wiens onschuld is gebleken, is geen twijfel mogelijk, immers de R.L. bepaalt zulks uitdrukkelijk in de artt. 9 en 10. Bestaat de verplichting tot kennisgeving echter eveneens, indien de onschuld is gebleken van een verdachte, die zich niet in arrest bevindt of bevonden heeft? Voor wellicht het merendeel der lezers zal dit geen vraag zijn, of, zo het al een vraag mocht zijn, een vraag waarop zij zonder veel omhaal van woorden een bevestigend antwoord zullen geven. Aangezien mij echter herhaaldelijk gebleken is, dat er bij anderen — waaronder officieren die regelmatig de rechtspleging in de praktijk hebben toe te passen en zelfs militaire juristen — een andere opvatting heerst of in elk geval daaromtrent twijfel bestaat, komt het mij nuttig voor de aandacht op dit probleem te vestigen en enige aspecten ervan aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

Zij die menen, dat de hier bedoelde verplichting niet bestaat kunnen aanvoeren, dat in art. 9 de nadruk valt op het ontslag uit het arrest, derhalve een „beslissing”. In art. 10 R.L. nu wordt de verplichting van de Commanderende Officier tot kennisgeving aan de verwijzingsautoriteit verbonden aan bepaalde gevallen: aan het opleggen van een krijgstuuchtelijke straf (een „beslissing”), aan het van mening zijn dat één der gevallen bedoeld in art. 42 W.K. aanwezig is (een oordeel, dus een „bevinding”), aan het van mening zijn, dat de zaak voor de militaire rechter moet worden gebracht (een „bevinding”), aan het bestaan van twijfel omtrent de mogelijkheid tot afdoen van de zaak buiten strafrechtelijke behandeling (een „bevinding”) en aan het ontslaan van de verdachte uit het arrest (een „beslissing”). Aan het onschuldig gebleken zijn van de verdachte op zich zelve (een „bevinding”) wordt echter in art. 10 de verplichting niet met zoveel woorden verbonden. Immers men kan het „onschuldig gebleken zijn van de verdachte” taalkundig moeilijk een „beslissing” noemen; dit is slechts een oordeel of wel een „bevinding”. Wanneer nu de verplichting tot kennisgeving verbonden wordt aan de „beslissing” bedoeld in art. 9, zou daaruit geconcludeerd moeten worden, dat wanneer er van een dergelijke „beslissing” geen sprake is, er evenmin een verplichting bestaat. [Overigens moge hier nog worden opgemerkt, dat de tekst van art. 10 R.L. syntactisch niet fraai is, aangezien het slot luidt: „zal hij van zijne

„beslissing en bevinding moeten kennisgeven aan den Commande-renden Officier van het Garnizoen”, terwijl deze verplichting ge-grond is op de „beslissing” als bedoeld in art. 8 of 9 of op een „bevinding”. Een betere redactie ware derhalve: „zal hij van zijn „beslissing of bevinding moeten kennisgeven”; ook al zou met „be-„slissing en bevinding” bedoeld zijn, dat niet alleen van de beslis-sing, maar ook van de bevinding (het oordeel) waarop de beslissing gegrond is, moet worden kennisgegeven, dan nog is de redactie wei-nig gelukkig gekozen].

De tegenovergestelde opvatting, dat bij gebleken onschuld van een verdachte, die zich niet in arrest bevindt of bevonden heeft, voor diens Commanderende Officier eveneens de plicht tot kennisgeving bestaat, vindt enige steun in art. 11 R.L., volgens hetwelk de ver-wijzingsautoriteit (indien hij van oordeel is, dat de zaak door de militaire rechter moet worden onderzocht en beoordeeld) ook in de gevallen in art. 8 en 9 bedoeld de „verdachte” naar de krijgsraad zal verwijzen. Hier valt de nadruk op het „verdachte” zijn, dus niet op het krijgstuuchtelijk gestraft zijn dan wel het uit het arrest ont-slagen worden als in de art. 8, 9 en 10 R.L.

Een nog sprekender argument voor deze opvatting is art. 8 sub a. van de R.Z. [waarvoor naar aangenomen mag worden op dit punt dezelfde beginselen gelden], waar sprake is van het naar de krijgs-raad verwijzen van de „onschuldig geoordeelde of de krijgstuuchtelijk „gestrafte” en niet van de „uit het arrest ontslagene of de krijgs-„tuchtelijk gestrafte”. Hier wordt — terecht — de nadruk gelegd op de „bevinding” omtrent de schuld en niet op de slechts bijkom-stige „beslissing” omtrent het arrest.

Vermoedelijk is men bij de redactie van art. 10 R.L. ervan uit-gegaan, dat een militair, die van een strafbaar feit verdacht wordt, normaliter in arrest gesteld wordt en deze gedachte heeft zozeer overheerst, dat in stede van aan de „bevinding” (het oordeel), dat de verdachte onschuldig is, aan de „beslissing” van het ontslaan van de verdachte uit het voorlopig arrest de verplichting van de C.O. tot kennisgeving aan de verwijzingsautoriteit verbonden is. De vooraanstaande plaats die het arrest inneemt in de R.L. is van deze gedachtengang een symptoom.

Deze gedachtengang is alleszins begrijpelijk in een systeem waar-bij er een nauwe samenhang is tussen strafrecht en tuchtrecht, een samenhang die eveneens tot uitdrukking kwam in het „Reglement „van Krijgstucht of Crimineel Wetboek van de Staat” van 1799, waarin het gehele militaire recht, zowel het formele als het mate-riële, samengevat was. In dit Wetboek, dat zonder twijfel — waar het in 1813 van kracht was — bij het tot standkomen van de R.L. van invloed is geweest, wordt eveneens aan het arrest een voorname plaats ingeruimd, zo zelfs dat dit voorlopig arrest wordt voorop-gesteld als de normale maatregel ten aanzien van een militair, die

verdacht wordt zich te hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit of aan een vergrijp tegen de discipline ¹⁾).

Daarbij komt nog, dat in vroeger tijden, men kan wel zeggen tot aan de laatste belangrijke wijzigingen van de R.L., een zeer groot deel van de strafbare feiten waaraan militairen zich plegen schuldig te maken, tevens krijgstuhtelijke elementen bevatten, zodat aangenomen mag worden, dat het element van tuchthandhaving bij het voorlopig arrest een voorname rol speelde [o.m. het bij de overige militairen de indruk teweeg brengen, dat onmiddellijk en krachtig optreden plaats vindt bij een verstoring van de rechtsorde en/of militaire tucht of orde], terwijl sindsdien het aantal strafbare feiten waaraan militairen zich gewoonlijk schuldig maken, waarbij het disciplinaire element nauwelijks of niet aanwezig is, sterk is toegenomen (men denke bijvoorbeeld aan verkeersdelicten) en derhalve in een groter percentage van de door militairen begane strafbare feiten geen of weinig aanleiding is het voorlopig arrest op te leggen. M.a.w.: terwijl de wetgever zich oorspronkelijk min of meer terecht voorstelde, dat het begaan van strafbare feiten door militairen zich bijna steeds afspeelt in de militaire sfeer, is deze voorstelling thans niet meer in overeenstemming met de werkelijkheid.

Ik meen dan ook te mogen veronderstellen, dat het geenszins de bedoeling van de wetgever is geweest om de verplichting van de C.O. tot kennisgeving aan de verwijzingsautoriteit bij gebleken onschuld van de verdachte te beperken tot de gevallen, waarin zich de verdachte in arrest bevonden heeft, doch dat de huidige redactie van art. 10 R.L. te wijten is aan de gedachtengang dat een verdachte zich normaliter in arrest bevindt. De wezenlijk belangrijkste grond van de verplichting tot kennisgeving: het onschuldig bevinden van een militair die verdacht werd van een strafbaar feit kwam daardoor op de achtergrond te staan.

Aanvaardt men in hoofdtrekken bovenstaande gedachtengang, dan moet daaruit geconcludeerd worden, dat — nu bovendien de hier bedoelde verplichting voor het hierna te noemen geval niet uitdrukkelijk wordt opgeheven — art. 10 R.L. zodanig geïnterpreteerd moet worden, dat de C.O. bij gebleken onschuld van de verdachte steeds verplicht is tot kennisgeving aan de verwijzingsautoriteit, dus ook wanneer de verdachte niet in arrest is gesteld.

Aan bovenstaand vraagstuk zou men wellicht geringe betekenis kunnen hechten, ware het niet, dat de vraag of een verdachte zich al dan niet heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit veel voetangels en klemmen verbergt. Op de Commanderende Officier rust te dien aanzien een zware verantwoordelijkheid, waarbij hij in de praktijk veelal afhankelijk is van de verrichtingen van terzake niet voldoende deskundigen [b.v. een commissie van huishoudelijk

¹⁾ Zie Dr. L. M. Rollin Couquerque: *Recht van beklag over krijgstuhtelijke straffen*, M.R.T. XLIV, pag. 445.

onderzoek] en waarbij soms een mate van juridische kennis vereist is, die redelijkerwijze niet van hem verwacht mag worden; het is derhalve noodzakelijk en billijk dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de goede beantwoording van de hier bedoelde vraag gedragen wordt door de verwijzingsautoriteit (die zich laat voorlichten door de Auditeur-Militair) dan wel door de militaire rechter.

Nu zal een verstandig en ervaren C.O. zich bewust zijn van de mogelijke gebrekkigheid van het huishoudelijk onderzoek, waarop hij zijn oordeel zal hebben te baseren en tevens beseffen, dat zijn beperkte rechtskennis hem mogelijk een belangrijk punt over het hoofd zal doen zien, zodat hij al gauw zal twijfelen en derhalve de zaak aan de verwijzingsautoriteit zal rapporteren. Er zijn echter ook Commanderende Officieren, die zich generen voor de twijfel, die het overigens in een officier zo te loven snel tot een oordeel komen te zeer laten gelden en daarbij te zelfstandig willen zijn en dan bij gebrek aan juridische kennis en ervaring tot een verkeerde conclusie komen, waardoor de handhaving van de rechtsorde geschaad wordt.

Daarom is het van belang, dat onwrikbaar vaststaat de verplichting van de C.O. tot kennisgeving als hierboven bedoeld, óók in de gevallen waarin aan de verdachte geen arrest is opgelegd en dat — aangenomen dat de R.L. zich hiertegen niet verzet — op deze verplichting nog eens nadrukkelijk de aandacht wordt gevestigd.

Dit klemt temeer, aangezien men zich niet steeds voldoende bewust is van de hiervoren reeds even aangeduide voetangels en klemmen en men daardoor bij het beantwoorden van de vraag schuldig of onschuldig in de zin van de artikelen 5—9 R.L. al spoedig op een verkeerd spoor zou kunnen geraken.

Daar is dan allereerst het huishoudelijk onderzoek. Vrijwel iedereen, die in de practijk regelmatig met de militaire rechtspleging in aanraking komt, zal het met mij eens zijn, dat in vele gevallen — nog afgezien van de daaraan klevende juridisch-technische gebreken — een huishoudelijk onderzoek vaak op te weinig doortastende wijze gehouden wordt, dat veelal bij de beantwoording door de verdachte of door getuigen van aan hem gestelde vragen genoegen genomen wordt met halve antwoorden, met antwoorden, die niet precies op de vraag aansluiten. Het houden van een huishoudelijk onderzoek wordt nu eenmaal door velen als een onaangename taak beschouwd, waarvan men zich zo snel en gemakkelijk mogelijk wil kwijten. Heeft de C.O. voldoende tijd het proces-verbaal grondig te bestuderen, dan zal hij — bij een onvolledig en niet voldoende diepgaand onderzoek — alsnog terzake aanwijzingen geven aan de commissie van huishoudelijk onderzoek; veelal heeft hij echter geen tijd daarvoor en zal hij zijn oordeel baseren op te oppervlakkige gegevens en dan zal het wel eens voorkomen dat hij met een opgelucht gemoed kan constateren, dat „het nogal meevalt” en dat van het begaan van een strafbaar feit gelukkig geen sprake is.

Kan derhalve de C.O. bij het vormen van zijn oordeel omtrent het al dan niet schuldig zijn van verdachte veelal slechts steunen op

oppervlakkige of onvolledige gegevens, er zijn nog andere factoren die het vormen van een juist oordeel niet zo eenvoudig doen zijn als dit op het eerste gezicht lijkt. Deze moeilijkheden liggen verscholen in de termen „strafbaar feit”, „zich schuldig maken aan”, en „onschuldig”, zoals deze gebruikt worden in de artikelen 5 t.m. 9 van de R.L.

De C.O. zal immers in een concreet geval moeten beoordelen of een verdachte [i.e. een militair ten aanzien van wie uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit voortvloeit] zich inderdaad heeft schuldig gemaakt aan enig strafbaar feit, dan wel onschuldig blijkt te zijn. De woorden „zich heeft schuldig gemaakt” moeten hier worden verstaan als: „een strafbaar feit heeft begaan”, terwijl onder de woorden: „indien, „bij het voorgeschreven onderzoek, gebleken is dat de verdachte on- „schuldig is” moeten worden verstaan: „indien bij het voorgeschreven onderzoek gebleken is, dat de verdachte het strafbare feit „waarvan hij verdacht werd (resp. enig strafbaar feit) niet begaan „heeft.” Hier wordt dus in de eerste plaats vereist, dat de C.O. weet of de gedraging van de verdachte een strafbaar feit oplevert.

Nu wordt weliswaar ieder geacht de wet te kennen, er zijn echter tal van gevallen denkbaar, waarin zelfs een C.O., die over een vrij uitgebreide rechtskennis beschikt, de zekerheid meent te hebben, dat geen strafbaar feit is begaan, terwijl zulks in werkelijkheid wel het geval is. Als voorbeeld moge het volgende dienen: De C.O. gelast een huishoudelijk onderzoek omtrent een aanrijding tussen een legerjeep en een particuliere personenwagen te Djakarta, waarbij de jeep vrij ernstig beschadigd is; op grond van het gehouden onderzoek blijkt de bestuurder van de jeep schuldig te zijn aan de aanrijding, doch blijkt tevens, dat de aanrijding niet heeft plaats gehad op de openbare weg, doch op het voorerf van een particuliere woning, zodat art. 2 van de Wegverkeersordonnantie — „Het is verboden op „zodanige wijze van een weg gebruik te maken, dat de vrijheid of „de veiligheid van het verkeer kan worden belemmerd of in gevaar „gebracht, of dat gevaar kan ontstaan voor beschadiging van de „weg” — niet toepasselijk is. Nu niemand bij deze aanrijding gedood is of enig letsel heeft bekomen en de bestuurder zich niet aan enige andere overtreding van de Wegverkeersordonnantie of Wegverkeersverordening heeft schuldig gemaakt concludeert de betrokken C.O., dat geen strafbaar feit gepleegd is, aangezien hij — sinds kort in Indonesië vertoevende — volkomen begrijpelijk nimmer gehoord heeft van de in Indonesië nog steeds van kracht zijnde Verordening van het Militair Gezag no. 512, waarvan art. 1 luidt: „Hij aan „wiens schuld of onachtzaamheid te wijten is, dat enige oorlogs- „behoefte of enig wapen of munitie wegraakt dan wel wordt ver- „nield, beschadigd of onbruikbaar gemaakt, wordt gestraft met „gevangenisstraf van ten hoogste 5 jaar”. Hij zal dus het feit waaromtrent het onderzoek gehouden werd, wellicht afdoen als ware het een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp, dan wel de verdachte onge-

moeid laten, terwijl er bij grove schuld wellicht aanleiding tot een strafvervolging zou zijn geweest op grond van even genoemde Verordening van het Mil. Gezag.

Het zelfde kan zich voordoen bij het door schuld wegraken van een vuurwapen (in Indonesië), een feit, terzake waarvan in bepaalde gevallen in verband met de huidige omstandigheden in Indonesië vervolging zeer gewenst is.

In het bijzonder zal het op grond van gemis aan kennis omtrent de strafbaarheid van bepaalde feiten door de C.O. onschuldig oordelen van een verdachte kunnen voorkomen, wanneer het gedragingen betreft van welke de erdoor toegebrachte schade niet voldoende begrepen wordt, of welke niet of nauwelijks laakbaar geacht worden omdat men de erdoor aangetaste belangen niet voldoende waardeert, als gevolg waarvan men het uitgesloten acht dat deze feiten strafbaar zijn. Zulks kan b.v. het geval zijn bij feiten die een minder ernstige overtreding van de deviezenwetgeving opleveren.

Daarnaast kunnen zich gevallen voordoen, waarin de C.O. wel de strafbepaling kent, waaronder het feit, waarvan een militair verdacht wordt, valt, doch het verband tussen de gedraging en de strafbepaling niet ziet [b.v. joy-riding, verduistering van benzine opleverende].

Voorts is het geenszins onwaarschijnlijk, dat een C.O. in een concreet geval weliswaar de strafbepaling kent, waaronder het feit valt, en eveneens het verband tussen het feit en de strafbepaling onderkent, doch tot een verkeerd oordeel komt op grond van een foutieve interpretatie van de woorden „gebleken is dat de verdachte onschuldig is”. Ik moge hier terloops erop wijzen, dat de tekst van art. 8 R.L. luidt: „bijdien de C.O. *bevindt* dat de verdachte wel schuldig is”, doch die van art. 9 R.L. „indien *gebleken* is, dat de verdachte onschuldig is”, m.a.w. bij het „schuldigbevinden” is uitsluitend een subjectieve maatstaf voldoende, bij het onschuldig oordelen wordt echter meer vereist, dit moet „blijken”, bewezen zijn, zonneklaar zijn, voor ieder duidelijk zijn; dit kan b.v. het geval zijn indien komt vast te staan, dat niet de verdachte doch een ander het feit gepleegd heeft.

De C.O. zal echter niet de verdachte onschuldig mogen oordelen indien de gedraging met de omschrijving van het strafbare feit overeenstemt, doch naar zijn mening het vereiste schuld-element slechts ontbreekt. Men denke hierbij b.v. aan het volgende geval: een militair heeft als bestuurder van een motorvoertuig iemand aangereden, die bij deze aanrijding „zodanig lichamelijk letsel heeft „bekomen, waaruit tijdelijke ziekte of verhindering in de uitoefening „zijner ambts- of beroepsbezigheden ontstaat”. De omstandigheden waaronder dit feit gepleegd is kunnen zodanig zijn, dat de C.O. meent, dat de schuld aan de aanrijding en mitsdien aan het bekomen letsel ontbreekt, dat derhalve niet alle bestanddelen van het strafbare feit aanwezig zijn en de gedraging van de bestuurder mitsdien

niet een strafbaar feit oplevert en de bestuurder dus het strafbare feit, waarvan hij verdacht werd, niet heeft gepleegd. In een dergelijk geval zal men theorie en jurisprudentie omtrent schuld en causaliteit moeten kennen dan wel raadplegen; een juist oordeel zal in dergelijke gevallen in de regel slechts kunnen worden gevormd door de verwijzingsautoriteit (die het advies heeft ingewonnen van de Auditeur-Militair) dan wel door de militaire rechter.

Eveneens kan men zich gevallen denken (vooral in oorlogsomstandigheden) waarbij de C.O., hoewel de verdachte een strafbaar feit gepleegd heeft, ten onrechte meent op grond van het op het oog aanwezig zijn van een strafuitsluitingsgrond tot het oordeel te moeten komen, dat de verdachte „onschuldig” blijkt te zijn; ook hier doet zich een vraag voor, voor welke juiste beantwoording in vele gevallen de kennis en de ervaring van de C.O. niet toereikend zijn.

Ook verkeerd begrip omtrent het probleem van de schuld bij overtredingen kan de C.O. moeilijkheden opleveren bij het vormen van zijn oordeel.

Ik ben mij ervan bewust, dat het bovenstaande geenszins een volledige verhandeling omtrent het hier aangesneden onderwerp bevat. De bronnen waaruit ik heb kunnen putten zijn — in verband met mijn standplaats — uiterst beperkt. Vandaar dat op enkele punten de zekerheid moest plaats maken voor de waarschijnlijkheid of het vermoeden *).

*) Artikel 10 R.L. en artikel 8 R.Z. zijn gewijzigd bij de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht en wel bij resp. artikel 49 en 35 van die Invoeringswet. De Memorie van Toelichting bij de wijziging van artikel 10 R.L. verwijst naar de overeenkomstige Memorie bij de wijziging van artikel 8 R.Z. Aldaar lezen wij (*Van der Hoeven IV [Kempen] blz. 125*):

„... In artikel 2, nos. 2-6, der W.K. zijn aangeduid een aantal misdrijven „en overtredingen, welke, indien zij naar het oordeel van den tot straffen „bevoegden meerdere tot wiens kennis het gepleegde feit is gebracht of aan „wien de verdere behandeling der zaak wordt opgedragen, van zóó lichten „aard zijn, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden „afgedaan of wel, indien het feit in strijd is met de militaire tucht of orde, „krijgstuchtelijk kunnen worden gestraft. Deze aanduiding zal nu moeten „dienen tot richtsnoer bij de overweging van de vraag, van welke feiten de „commanderende officier, ook bij vrijlating van den verdachte of na krijgs- „tuchtelijke bestraffing, zal moeten kennisgeven aan den vlootvoogd, opdat „deze, krachtens de hem toekomende bevoegdheid, kan beslissen of in de „wijze van afdoening kan worden berust. Onverminderd zijne wettelijke „bevoegdheid om te beslissen, blijft evenwel voor de vlootvoogd behouden „de verplichting om yooraf het advies van den fiscaal in te winnen. Voor- „schriften betreffende de wijze waarop de kennisgeving van afgedane „oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen zal moeten geschieden, het advies „van den fiscaal zal worden gevraagd en de beslissingen door den vloot- „voogd zullen worden genomen, kunnen gevoeglijk aan ene administratieve „regeling overgelaten worden, doch het ligt in de bedoeling daarbij zorg te „dragen, dat dit grote beginsel van militaire rechtspleging, voortvloeiende „uit artikel 57, eerste lid, der W.K., behoorlijk maar tevens niet meer dan „strikt noodig tot zijn recht kome...” (Red. M.R.T.)

Het is volstrekt niet de bedoeling van de hier gebezigde woorden de kennis, het inzicht op de plichtsbetrachting van de C.O. gering te schatten en evenmin om een beperking van de bevoegdheden van de C.O. te bepleiten.

Daarentegen heb ik wel met het bovenstaande willen aantonen, dat het vormen van een juist oordeel omtrent de vraag of een verdachte al dan niet „schuldig” is in de zin van de artikelen 5—9 R.L. veelal moeilijk is en dat de vraagstukken, die zich daarbij voordoen, vaak niet onderkend worden dan wel onderschat worden.

Op grond van het vorenstaande meen ik tenslotte tot de volgende conclusies te moeten komen:

1. De C.O. is steeds verplicht bij gebleken onschuld van een verdachte — dus ook wanneer deze zich niet in arrest bevonden heeft — van het feit waarvan de „onschuldig geoordeelde” verdacht werd, kennis te geven aan de verwijzingsautoriteit.

Nu de wet op dit punt enerzijds ruimte voor enige twijfel openlaat, doch anderzijds zich niet tegen deze opvatting verzet, verdient het aanbeveling nadrukkelijk de aandacht van de C.O.'n op het bestaan van deze verplichting te vestigen.

2. Aangezien bij de huidige omvang van de strafwetgeving van een C.O. niet kan worden verwacht, dat hij alle strafbepalingen kent of in bepaalde gevallen het bestaan van een toepasselijke wettelijke strafbepaling zelfs maar vermoedt en de mogelijkheid bestaat, dat hij een bepaald strafbaar feit afdoet als ware het een eigenlijk krijgstuuchtelijk vergrijp, welke afdoening (en dus ook het feit) dan aan de contrôle van de verwijzingsautoriteit ontsnapt, dient de C.O. reeds bij de geringste twijfel omtrent de aard van een gedraging welke hem gerapporteerd wordt of naar welke hij een onderzoek heeft doen instellen, van het feit en zijn bevinding daaromtrent rapport uit te brengen aan de verwijzingsautoriteit.

Ook hierop ware nog eens nadrukkelijk de aandacht van de C.O.'n te vestigen.

Bandung, Maart 1952.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 24 Mei 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Majoor T. Biesma en Kapitein W. Soeten.

Het veroorzaken van lichamelijk letsel bij een verkeersongeval.

De Krijgsraad qualificeert ingevolge artikel 36 Wegenverkeerswet; het Hof qualificeert m e d e op grond van artikel 308 Wb.v.Str. en past in verband met artikel 55, 2e lid Wb.v.Str., de strafbepaling van artikel 36 W.V.W. toe.

(Wb.v.Str. artt. 55, 2° en 308; W.V.W. art. 36).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. J. d. K., geboren 17 October 1918, beroeps-sergeant-majoor-administrateur CO. Luchtverdediging Jachtvliegschool Vliegbasis Twenthe te Enschede, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is te laste gelegd:

„dat hij onder de gemeente Enschede, nabij Lonneker, op of omstreeks 19 Februari 1951, als bestuurder van een rijwiel met hulpmotor daarmede heeft gereden over de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande rijweg, de Oldenzaalsestraat, in de richting Enschede, over het voor hem, beklaagde, links gelegen rijwielpad langs die weg en daarover onvoorzichtig en roekeloos met onverminderde snelheid is blijven voortrijden, toen hem een aantal wielrijders over dat rijwielpad tegemoet reden en hem zelfs door armgezwaai beduidden zulks niet te doen en het rijwielpad te verlaten (terwijl er zich bovendien een rijwielpad bevond langs de andere zijde van die weg), met deze aan zijn, beklaagdes onvoorzichtigheid en roekeloosheid te wijten gevolgen, dat hij met het door hem bestuurde voertuig onder meer in botsing is gekomen met G. A. Nieuwhuis (die als bestuurder van een rijwiel over dat rijwielpad in de richting Oldenzaal voortreed en meereed in voormeld groepje wielrijders), waardoor deze van zijn rijwiel werd geslingerd, ernstig verwond werd en zodanig lichamelijk letsel bekwam, dat hij gedurende enige tijd verhinderd werd zijn beroepsbezigheden uit te oefenen”;

post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen beklaagde is te laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Aan zijn schuld te wijten zijn, dat bij gelegenheid van een*

„botsing met een door hem bestuurd motorrijtuig een ander zodanig lichamelijk letsel bekommt, dat daaruit verhindering in de uitoefening zijner beroepsbezigheden ontstaat”; voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 36 Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de hoogst onverantwoordelijke wijze van rijden van beklagde, oplegging van principale hechtenis noodzakelijk maakt;

Gezien behoudens voormelde wetsbepaling, nog de artikelen 2, 60 en 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 18, 91 van het Wetboek van Strafrecht, 76 van de Invoeringswet Militair Straffen- en Tuchtrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN,

Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gequalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot een hechtenis voor de tijd van twee weken.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 4 September 1951.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraal Vos, Luitenant-Generaal Dijkhoorn, Generaal-Majoor Van der Kroon en gep. Kapitein ter Zee Van Langeveld.

Raadsman: Kapitein J. L. Bosch.

(Zie het hiervóór afgedrukte vonnis).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

post alia:

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de qualificatie en de oplegde straf;

Overwegende, dat het tenlastegelegde zowel het misdrijf van artikel 308 van het Wetboek van Strafrecht als het door de Krijgsraad gequalificeerde strafbare feit, strafbaar gesteld bij artikel 36 van de Wegenverkeerswet oplevert, zodat de qualificatie moet luiden:

1. „Aan zijn schuld te wijten zijn, dat een ander zodanig lichamelijke letsel bekommt, dat daaruit verhindering in de uitoefening zijner beroepsbezigheden ontstaat,” voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 308 van het Wetboek van Strafrecht;

2. „Aan zijn schuld te wijten zijn, dat bij gelegenheid van een „botsing met een door hem bestuurd motorrijtuig een ander zodanig „lichamelijk letsel bekomt, dat daaruit verhindering in de uitoefening zijner beroepsbezigheden ontstaat,” voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 36 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat ingevolge het voorschrift van artikel 55, 2e lid van het Wetboek van Strafrecht de strafbepaling van artikel 36 der Wegenverkeerswet moet worden toegepast;

Overwegende, dat het Hof na te noemen straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon van beklaagde;

Gezien, behoudens de in het vonnis en in de sententie vermelde wetsartikelen — met uitzondering van artikel 18 van het Wetboek van Strafrecht — nog de artikelen 23 en 24 van het Wetboek van Strafrecht en artikel 77 van 's Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN,

Vernietigt het vonnis, waarvan beroep, doch alleen voorzover de qualificatie en de opgelegde straf betreft;

En te dien aanzien opnieuw recht doende:

Qualificeert het bewezen verklaarde als bovenvermeld;

[Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van honderd gulden, te vervangen door hechtenis voor de tijd van 20 dagen (met toepassing van art 24 Wb.v.Str.) — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 29 November 1951.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:*

Luitenants-Kolonel B. Klomp en J. D. Stolp.

Raadsman: Mr G. C. J. A. de Meulder, advocaat te Nijmegen.

In een bioscoop, tijdens onordelijkheden door militairen, had beklagde (soldaat), op een korporaal afkomende, de aanwezige militairen toegeroepen: „Pak hem!”

KRIJGSRAAD: De tenlastelegging geeft niet aan op wie de woorden „Pak hem!” betrekking hadden, zodat het bewezene geen op ruïning tot enig in het W.M.S.R. omschreven misdrijf inhoudt. Vrij spraak.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF: Uit het verband met het overige in de tenlastelegging vermelde blijkt dat beklagde met „hem” doelde op de korporaal, zodat beklagde heeft opgeruid tot het plegen van feitelijke insubordinatie.

(W.M.S.R. art. 146).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. W. v. S., geboren 3 November 1928, dpl. sld. destijds 5e Cie.

Luchtmacht Bewakingskorps, Vliegbasis Volkel, beklaagde,

Overwegende dat de beklaagde is ten laste gelegd *):

„dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, *althans als militair in de zin der wet*, op „of omstreeks 16 September 1951, *alzo in tijd van oorlog*, op de „Vliegbasis te of nabij Volkel, *althans in Nederland*,

„ten eerste:

„opzettelijk een korporaal (M. L. J. Uijens), behorende tot het „Luchtmacht Bewakingskorps, belast met de handhaving van orde „en rust in en om de bioscoopzaal van genoemde vliegbasis, terwijl „en nadat bij het verlaten van die bioscoopzaal de rust en orde door „een groep militairen werd verstoord, doordat deze militairen de „zaal langs een andere uitgang wilden verlaten dan Uijens hun beval, „met de hand heeft geslagen, *althans hem zijn pet van het hoofd „heeft geslagen, althans een duw gegeven;*

„ten tweede:

„na het plegen van het onder ten eerste beschreven feit en nadat „hij wederom op die Uijens was afgekomen, opzettelijk de aanwezige „militairen heeft toegeroepen „Pak hem, pak hem”, *althans woorden „van gelijke strekking”;*

Overwegende (*post alia*):

dat de Auditeur-Militair blijkens de overgelegde conclusie van eis bedoelde te laste te leggen: „Het mondeling een militair opruien tot „enig misdrijf in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 146 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat de telastelegging en derhalve ook het bewezen verklaarde niet aangeven op wie de gebezigde woorden „Pak hem, pak hem” betrekking hadden en bovendien het telastegelegde en derhalve het bewezene niet vermeldt, dat is opgeruid tot enig misdrijf in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven;

Overwegende, derhalve, dat het sub 2 bewezen verklaarde niet oplevert het strafbare feit omschreven in artikel 146 Wetboek van Militair Strafrecht zodat, daar het evenmin strafbaar is gesteld bij enige andere wettelijke strafbepaling, beklaagde ook van het onder ten tweede te laste gelegde dient te worden vrijgesproken;

[Volgt: vrijspraak sub 1° wegens gemis aan wettig en overtuigend bewijs; vrijspraak sub 2° wegens het niet opleveren van een strafbaar feit van het bewezene — *Red.*].

*) In het door de Krijgsraad bewezen verklaarde vervallen de hier geursiveerde gedeelten. In deze bewezenverklaring voegt de Krijgsraad voor het woord „wederom” in de woorden: „na door de korporaal Uijens van het „Luchtmacht Bewakingskorps te zijn weggeduwd”.

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 18 Maart 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraals Vos en Brouwer,
Luitenant-Generaals Dijkhoorn en Van der Kroon.
Raadsman: Mr G. C. J. A. de Meulder.

(Zie het hiervóór afgedrukte vonnis).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

post alia:

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis, waarvan appél, niet kan verenigen, omdat de Krijgsraad het onder ten tweede be-
wezenverklaarde niet strafbaar heeft geacht daar de telastelegging
— en derhalve ook het bewezenverklaarde — niet zou inhouden op
wie de gebezigde woorden: „Pak hem, pak hem” betrekking hadden
en evenmin, dat is opgeruid tot een in het Wetboek van Militair
Strafrecht omschreven misdrijf;

Overwegende, dat de steller van de telastelegging in het onder
„ten tweede” vermelde deed uitkomen dat de daar gegeven feitelijke
omschrijving moet worden gelezen en begrepen in verband met de
in de aanhef en onder „ten eerste” gestelde feiten;

Overwegende, dat — waar onder „ten tweede” wordt gesproken
van „die” Uijens en tevoren Uijens werd aangeduid als een korpo-
raal, belast met de handhaving van orde en rust, die ingreep toen
militairen die orde en rust verstoorden, tijdens welke ongeregeld-
heden beklaagde de tenlastegelegde doch niet bewezen verklaarde
feitelijke insubordinatie tegenover deze Uijens zou hebben begaan —
de telastelegging niet anders kan worden begrepen dan inhoudende,
dat beklaagde, toen hij wederom op genoemde korporaal toekwam,
uitroepende: „Pak hem, pak hem” zich richtte tot de eerder om-
schreven groep militairen, die de orde en rust verstoorden, met
„hem” bedoelde Uijens;

Overwegende, dat aldus tevens het ophitsen van deze militairen
tot het plegen van een daad, waardoor opzettelijk de persoon van
een meerdere aan den lijve wordt aangetast, derhalve het opruien tot
het in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven misdrijf van
feitelijke insubordinatie, voldoende feitelijk is gesteld;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd: [zie vonnis
— *Red.*]

Overwegende, dat het Hof niet uit wettige bewijsmiddelen de
overtuiging heeft gekregen dat het onder „ten eerste” tenlastege-
legde feit door beklaagde is gepleegd, zodat hij daarvan behoort te
worden vrijgesproken;

Overwegende, dienaangaande, dat weliswaar beklaagde heeft er-
kend de korporaal Uijens onder de in de telastelegging vermelde
omstandigheden een duw te hebben gegeven, doch daaraan toevoeg-
de zulks uit reactie te hebben gedaan toen die korporaal hem weg-

duwde, terwijl niet uit enig bewijsmiddel is gebleken dat beklaagde zulks opzettelijk zou hebben gedaan;

post alia:

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht met beklaagde's schuld daaraan, dat beklaagde, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 16 September 1951, aldus in tijd van oorlog, op de Vliegbasis te of nabij Volkel een korporaal (M. J. L. Uijens), behorende tot het Luchtmacht Bewakingskorps, belast met de handhaving van orde en rust in en om de Bioscoopzaal van genoemde vliegbasis, terwijl en nadat bij het verlaten van die bioscoopzaal de rust en orde door een groep militairen werd verstoord, doordat deze militairen de zaal langs een andere uitgang wilden verlaten dan Uijens hun beval, een duw heeft gegeven en na het plegen van dit feit en nadat hij wederom op die Uijens was afgekomen, opzettelijk de aanwezige militairen heeft toegeroepen: „Pak hem, pak hem”, althans woorden van gelijke strekking;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde is opruien tot het misdrijf „feitelijke insubordinatie”, omschreven in artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht en moet worden gequalificeerd als: „*mondeling een militair opruien tot enig misdrijf, in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 146 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: niet-bewezen verklaring van hetgeen beklaagde onder ten eerste is ten laste gelegd en vrijspraak terzake; veroordeling terzake van het onder ten tweede bewezenverklaarde tot een gevangenisstraf voor de tijd van TWEE MAANDEN — *Red.*].

NASCHRIFT.

„De Krijgsraad beraadslaagt naar aanleiding van het aan den „voet van het bevel tot bijeenkoming ten laste gelegde . . .”. Deze woorden van artikel 193 R.L. (art. 185 R.Z.) leggen een grote verantwoordelijkheid op de openbare aanklager. Het is zijn plicht, die tenlastelegging aldus te formuleren, dat de rechter, in geval van bewezenverklaring, het door de openbare aanklager geformuleerde onder de omschrijving van een strafbaar feit kan schuiven, zó, dat het past, maar tevens zó, dat alle waarborgen, welke de Wet aan de beklaagde geeft, onaangetast blijven. Deze waarborgen eisen dat de tenlastelegging een feitelijke omschrijving geeft van alle elementen, welke volgens de wet deel zijn van het strafbare feit.

Men kan zich afvragen of het zo belangrijk is dat alle elementen in de tenlastelegging vermeld worden en dat daarin uitsluitend feitelijke omschrijvingen voorkomen, zolang de beklaagde (en zijn raadsman) maar begrijpen waar het om gaat. Een dergelijke redenering vormt echter het hellende vlak, dat uitnoopt tot verder glijden in de richting van rechteloosheid van de beklaagde en van schijnprocedures. Het is dan ook goed dat de rechter een onvolledig-

heid of nonchalance in de tenlastelegging bestraft met een falen van de strafvervolgning. Dat prikkelt de aandacht en de toewijding van de openbare aanklager; het stimuleert beide partijen van het proces tot interesse en scherpzinnigheid, hetgeen de qualiteit van de rechtspraak ten goede komt¹⁾.

De tenlastelegging in boven afgedrukte procedure was geen product van uiterste scherpzinnigheid en toewijding. In de eerste plaats was daar al het bezwaar, dat het tweede deel der tenlastelegging opgehangen was aan het bewezen zijn van het eerste deel. Nu het eerste deel niet-bewezen werd verklaard, kon de Krijgsraad niet anders doen dan de haak, waar het tweede deel aan hing „(na het „plegen van het onder ten eerste beschreven feit . . .”) mede onbewezen verklaren. Strikt formeel viel daardoor tevens het tweede deel. De Krijgsraad ging reeds ver (m.i. te ver) door zelf een ophangpunt in de tenlastelegging aan te brengen (n.l. door invoeging van de niet in de tenlastelegging voorkomende woorden „na door de korporaal „Uijens van het Luchtmacht Bewakingskorps te zijn weggeduwd”). Maar zelfs door deze kunstmatige steun kon de tenlastelegging sub ten tweede niet gered worden: de Krijgsraad kon daaruit niet lezen, op wie de woorden „Pak hem, pak hem!” betrekking hadden. Bovendien kon de Krijgsraad daaruit niet lezen dat opgeruid werd tot enig in het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven misdrijf.

Het eerste argument acht ik (met het Hof) niet sterk. Uit het verband was wel te lezen dat de woorden „Pak hem, pak hem!” betrekking hadden op de korporaal Uijens. Het tweede argument werkt de Krijgsraad niet verder uit.

Ter zitting van het Hof verklaarde beklagde (gelukkig voor de Auditeur-Militair) dat hij de korporaal een duw had gegeven, zij het dan niet bij wijze van opzettelijke aanranding. Daardoor bleef er van het ten eerste ten laste gelegde voldoende over om, zonder kunstmiddelen, het ten tweede ten laste gelegde aan op te hangen. Het Hof oordeelde voorts (m.i. terecht) dat de woorden „Pak hem, „pak hem!” kennelijk betrekking hadden op de korporaal Uijens; het tweede argument van de Krijgsraad werd echter m.i. onvoldoende weerlegd. Ik ben het namelijk met de Krijgsraad eens dat, zelfs al neemt men aan dat deze woorden op de korporaal Uijens betrekking hadden, geen opruiing tot feitelijke insubordinatie (of miterij, of enig ander in het Militaire Strafwetboek omschreven misdrijf) is ten laste gelegd. De Auditeur-Militair spreekt immers van de soldaat S. (beklaagde), de korporaal Uijens en van de overige aanwezige militairen, en een korporaal is niet de meerdere van militairen zonder enige nadere aanduiding²⁾.

W. H. V.

¹⁾ Zie, in dit verband, het arrest van de Hoge Raad van 15 Februari 1949, N.J. 1949 No. 305 m.o. B. V. A. R(öling).

²⁾ Zie M.R.T. XLIII, blz. 573.

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 10 April 1952.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Kapt. ter Zee O. de Booy, Kapts. Lt. ter Zee W. H. de Graaff en C. Hendrikse, Lt. ter Zee (A) 1e kl. J. H. van de Wall.

Raadsman: Ltz. A III C. M. E. de Laat de Kanter.

Plaats van het begaan van een afwezigheidsdelict.

Verband tussen „feit” in de beschikking tot verwijzing en aan de voet van het bevelschrift.

Gepleegde ongehoorzaamheid aan de order om, na ondergane geneeskundige behandeling te Rotterdam, zich bij zijn onderdeel te Voorschoten terug te melden.

Beklaagde was verwezen wegens het niet-opvolgen van de order van de Ltz. (AR) Bijl; de order blijkt gegeven te zijn door de sergeant-ziekenverpleger Schot. De Fiscaal lokt terzake van de in de tweede plaats bedoelde order een nieuwe verwijzing uit en legt ongehoorzaamheid aan beide orders cumulatief ten laste.

De tenlastelegging duidt op desertie en ongehoorzaamheid; het bewezen-verklaarde levert echter geen desertie op, vermits de Fiscaal als plaats heeft vermeld Rotterdam en de plaats, waar het misdrijf gepleegd wordt, in verband met artikel 106 W.M.S.R., ten rechte is Voorschoten.

De Krijgsraad acht beide delen der tenlastelegging bewezen doch acht, na bewezenverklaring van ongehoorzaamheid aan de order van sergeant Schot, geen recht tot strafvordering meer aanwezig met betrekking tot de order van de LtZ. (AR) Bijl, waarbij de Krijgsraad beslissend acht dat het hier hetzelfde stukje materieel gebeuren (niet: „materieële feit”) betreft.

(W.M.S.R. artt. 98, 106, 114; R.Z. artt. 9, 112; Wb.v.Sr. art. 68).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen W. F. V., oud 20 jaren, gerequireerde,

Gezien de beschikking tot verwijzing naar de Zeekrijgsraad dd. 31 Januari 1952 en dd. 28 Februari 1952 no. CZM/P/2802/46461 en no. CZM/P/5669/46461;

Gezien het bevel tot bijeenkoming van de Zeekrijgsraad dd. 20 Maart 1952 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„I.e. dat hij te Rotterdam in tijd van oorlog op of omstreeks „4 Januari 1952, toen hij als matroos 3e klasse diende bij het Marine „Opkomst Centrum te Voorschoten en uit het Diaconessenhuis te „Rotterdam, waar hij ter verpleging was opgenomen, was ontslagen, „opzettelijk in strijd met de order van de sergeant-ziekenverpleger

„N. Schot om zich terug te melden bij zijn onderdeel, het Marine „Opkomst Centrum te Voorschoten, zich niet naar Voorschoten heeft „begeven doch afwezig is gebleven, totdat hij op 10 Januari 1952 „is aangehouden en overgebracht naar de Marinierskazerne te Rotter- „dam;

„2e. dat hij te Rotterdam in tijd van oorlog op of omstreeks „4 Januari 1952, toen hij als matroos 3e klasse diende bij het Marine „Opkomst Centrum te Voorschoten en uit het Diaconessenhuis te „Rotterdam, waar hij ter verpleging was opgenomen, was ontslagen, „opzettelijk in strijd met de order van de Luitenant ter Zee Arts „1e klasse O. A. Bijl om zich in verband met zijn herstel terug te „melden bij zijn onderdeel, het Marine Opkomst Centrum te Voor- „schoten, te Rotterdam is gebleven, totdat hij op 10 Januari 1952 is „aangehouden en overgebracht naar de Marinierskazerne te Rotter- „dam”;

post alia:

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e te laste gelegde dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1e. W. F. V., oud 20 jaar, als beklaagde:

dat hij op 4 Januari 1952, dienende als matroos 3e klasse bij het Marine-Opkomst Centrum te Voorschoten, sinds 2 Januari 1952 ter verpleging was opgenomen in het Diaconessenhuis te Rotterdam (de ziekenboeg van de Onderzeedienst te Rotterdam); dat toen hij dien dag door de Luitenant ter zee arts 1e klasse Bijl was onderzocht, deze hem mededeelde, dat hij weer naar zijn onderdeel kon terugkeren; dat de sergeant-ziekenverpleger Schot daarbij tegenwoordig was; dat deze laatste hem daarna de order heeft gegeven zich bij zijn onderdeel, het Marine-Opkomst Centrum te Voorschoten, terug te melden; dat hij zich in strijd met die order opzettelijk op 4 Januari 1952 niet naar het Marine Opkomst Centrum te Voorschoten heeft begeven, doch naar Amsterdam, waarna hij weer naar Rotterdam is gegaan en van het Marine Opkomst Centrum Voorschoten afwezig is gebleven, totdat hij op 10 Januari 1952 door een korporaal der Mariniers is aangehouden en naar de Marinierskazerne te Rotterdam is overgebracht;

2e. N. Schot, oud 41 jaar, als getuige: [enz. — *Red.*];

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmidde- len . . . wettig en overtuigend is bewezen, met beklaagde's schuld eraan, zijnde het immers van algemene bekendheid, dat het ten tijde in de telastlegging vermeld, tijd van oorlog was, hetgeen hem onder 1e is ten laste gelegd;

Overwegende, ten aanzien van de aan het bewezene te geven qualificatie:

dat de telastlegging onder 1e is ingericht op de omschrijving van art. 98 aanhef en onder 2e en van artikel 114 W.M.Sr. doch het bewezene niet onder artikel 98 aanhef en onder 2e kan worden gesubsumeerd, daar het voor dit misdrijf in verband met artikel 106 W.M.Sr. nodig is, dat beklaagde te *Voorschoten* en niet zoals is te

laste gelegd te Rotterdam ongeoorloofd afwezig is gebleven;

dat het bewezene mitsdien behoort te worden gequalificeerd als:
„OPZETTELIJKE ONGEHOORZAAMHEID IN TIJD VAN OORLOG GE-
„PLEEGD”;

Overwegende, ten aanzien van het den beklagde onder 2e ten laste gelegde:

dat op de grondslag der telastlegging en naar aanleiding van het onderzoek ter terechtzitting niet alleen is gebleken dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklagde het hem ten laste gelegde heeft begaan, doch ook, dat het onder 2e te laste gelegde *hetzelfde* feit betreft als dat onder 1e te laste gelegd;

dat wel is waar de Fiscaal zeer terecht in verband met de grote onzekerheid, welke er in de jurisprudentie bestaat omtrent de beantwoording van de vraag, wanneer er al dan niet identiteit bestaat tussen het in artikel 9 Regtspleging Zeemagt bedoelde door de Vlootvoogd te laste gelegde feit en het in artikel 112 (2) bedoelde door de Fiscaal te laste gelegde feit, een verwijzing van beklagde naar de Zeekrijgsraad wegens het onder 1e vermelde feit heeft uitgelokt toen hij constateerde, dat beklagde *dit* feit *institute van* het onder 2e vermelde feit had begaan, doch dat deze nieuwe verwijzing ingevolge het bepaalde in art. 67-69 van de Regtspleging bij de Zeemagt alleen maar toelaatbaar is, indien beklagde er van wordt verdacht *behalve* het onder 2e vermelde feit *mede* het onder 1e vermelde feit te hebben gepleegd;

dat van dat laatste echter naar het oordeel van de Krijgsraad geen sprake is, omdat de feiten vermeld onder 1e en 2e naar 's Krijgsraads oordeel *hetzelfde* feit betreffen;

dat er immers naar het oordeel van de Krijgsraad sprake is van *hetzelfde* feit, wanneer zoals in casu beide feiten betrekking hebben op *hetzelfde stukje* materiële gebeuren, dat *onderwerp der vervolging* is (*materiële feit* in tegenstelling met het *gehele materiële gebeuren*) en de Krijgsraad niet kan instemmen met de meermalen door de jurisprudentie aanvaarde opvatting, dat hetzelfde feit zou mogen worden opgevat in de zin van feit, zoals het in de telastlegging is omschreven (juridische feit) zodat wanneer de feiten in beide telastleggingen niet identiek zijn omschreven het feit in de ene telastlegging een ander feit zou betreffen dan dat in de andere telastlegging, ook al betreffen beide feiten hetzelfde stukje historisch gebeuren;

dat waar in casu het onder 1e en 2e vermelde feit cumulatief zijn te laste gelegd (beklagde zou niet hebben voldaan aan de hem door de sergeant-ziekenverpleger gegeven order *en* de hem door de officier-arts gegeven order), doch beide feiten naar 's Krijgsraads oordeel hetzelfde feit betreffen (het gaat om hetzelfde bevel, doch dit is *institute van* door de officier-arts door de sergeant gegeven), het de Krijgsraad wil voorkomen, dat nu over het onder 1e vermelde feit reeds *ten aanzien* van beklagde — diens (al of niet) daderschap

— is beslist, het in strijd met het „non bis in idem” zou zijn (ook al is 's Krijgsraads gewijsde nog niet onherroepelijk) om ook nog eens over *dat zelfde* feit (zoals het onder 2e is omschreven) *ten aanzien* van beklaagde te beslissen, weshalve beklaagde van dit feit moet worden vrijgesproken, omdat er uit andere hoofde dan op grond van de omstandigheid, dat dit feit niet bewezen, of het feit of de dader niet strafbaar is, geen recht tot strafvordering *meer* aanwezig is; dat zulks in overeenstemming is met hetgeen had moeten geschieden, indien bij de vervolging de *modus* ware gevolgd die in de gedachtengang van de Krijgsraad past, waarin een nieuwe verwijzing door de *Vlootvoogd* wegens het onder 1e vermelde feit achterwege had kunnen blijven;

dat immers ook zonder die nieuwe verwijzing, die echter door de Fiscaal terecht is uitgelokt, al ware het maar als het overbodige, dat niet schaadt, er geen bezwaar zou hebben bestaan ook al had de *Vlootvoogd* in diens beschikking tot verwijzing, het feit te laste gelegd, zoals onder 2e omschreven — dat de *Fiscaal* aan de voet van het bevelschrift dit *zelfde* feit te laste legde, zoals onder 1e omschreven, in welk geval het feit, zoals het door de *Vlootvoogd* was omschreven vanzelfsprekend bij de beraadslaging en beslissing niet aan de orde kwam;

dat er al evenmin bezwaar zou hebben bestaan, dat de Fiscaal het feit, zoals het onder 1e is omschreven had te laste gelegd *alternatief* met dat zoals het onder 2e is omschreven, in welk geval na bewezen verklaring van het primaire het subsidiaire niet meer aan de orde kwam;

dat hoe men het dus wendt of keert een onderzoek *au fond* van het onder 2e te laste gelegde — beschouwt men dit zoals de Krijgsraad dit doet als hetzelfde feit als dat onder 1e te laste gelegd — achterwege behoort te blijven;

[Volgt: voorwaardelijke veroordeling tot 3 maanden gevangenisstraf, met aftrek voorarrest — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 14 Februari 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Kapiteins J. A. van Heyl en Mr M. Vermeer.

Raadsman: 1e Lnt J. W. Hoxel.

Opzettelijke ongehoorzaamheid door eigendunkelijke overschrijding van een vlucht-aanwijzing in het „autorisatieboek”, daarin gesteld door beklaagdes meerdere en door beklaagde voor „begrepen” gearafeerd.

Overtreding luchtvaartreglement (te laag vliegen).

Gedeeltelijk voorwaardelijke militaire detentie, geldboete (onvoorw.) en verlaging (onvoorw.).

Bevel tot uitlezing van het vonnis.

(W.M.S.R. artt. 11, 13-15, 25, 114; Luchtverk.reg. art. 60).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST.

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. L. K., geboren 10 Maart 1931, reserve-sergeant-vlieger, ingedeeld bij het Commando Luchtverdediging, Vliegbasis Twenthe, beklagde,

post alia:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten,

dat hij, terwijl hij als sergeant in werkelijke dienst was bij de Luchtmacht Nederland:

1e. te Gilze-Rijen, althans in de luchtruimte boven Nederland, op 28 Mei 1951, alzo in tijd van oorlog het hem als gezagvoerder van een vliegtuig door de kapitein-vlieger F. W. L. Herckenrath gegeven bevel tot „formatievliegen” (welk bevel zakelijk inhield om te vliegen binnen het plaatselijk vlieggebied van de vliegbasis Gilze-Rijen; welk bevel in het „authorisatieboek” ingeschreven door hem, beklagde, vóór de vlucht als „begrepen” is gearafeerd), eigendunkelijk heeft overschreden, door alstoen aldaar eigendunkelijk voornoemd plaatselijk vlieggebied uit te vliegen en naar 's-Gravenhage te vliegen;

2. boven de bebouwde kom van de gemeente 's-Gravenhage op 28 Mei 1951, als gezagvoerder van een vliegtuig daarmee op geringere hoogte dan vierhonderd meter boven de grond heeft gevlogen;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: 1e. „*opzettelijke ongehoorzaamheid, gepleegd in tijd van oorlog*”; 2e. „*enige bepaling van het Luchtverkeersreglement overtreden*”, voorzien en strafbaar gesteld bij 1e. artikel 114 Wetboek van Militair Strafrecht; 2e. artikel 60 j^o artikel 73 van het Luchtverkeersreglement;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervóór als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen de

uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde blijkens het ten processe overgelegd afschrift van zijn straflijst reeds terzake van voormeld feit krijgstuchtelijk is gestraft met veertien dagen streng arrest;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklaagde op grond van de begane feiten ongeschikt acht in de door hem beklede rang van sergeant te blijven dienen;

Overwegende, dat de Krijgsraad het noodzakelijk oordeelt, dat het ten deze te vellen vonnis openlijk zal worden uitgelezen door de Secretaris op een nader in overleg met de Commandant van de Vliegbasis Gilze-Rijen en met de Commandant van de Vliegbasis Twenthe te houden appèl;

[Volgt: veroordeling terzake van het sub 1° bewezenverklarde feit tot een militaire detentie voor de tijd van acht weken en ter zake van het sub 2° bewezen verklarde feit tot betaling van een geldboete van honderd gulden (te vervangen door hechtenis voor de tijd van 30 dagen); bevel dat een gedeelte van deze detentie groot zes weken voorwaardelijk (proeftijd twee jaren) niet zal worden ondergaan; verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse; bepaling dat dit vonnis openlijk zal worden uitgelezen door de Secretaris op nader in overleg met de Commandant van de Vliegbasis Gilze-Rijen en met de Commandant van de Vliegbasis Twenthe op een op elke van deze vliegbases te houden appèl — *Red.*].

NASCHRIFT.

In zijn vonnis van 12 Juli 1950 (M.R.T. XLIV, blz. 325 v.) overwoog de Krijgsraad nog, dat en waarom artikel 54 van de Luchtvaartwet niet toepasselijk was. Genoemd artikel verleent aan militaire luchtvaart straffeloosheid indien oorlog of oorlogsgevaar ontstaan is of ingeval van ernstige binnenlandse onlusten.

Wij mogen aannemen dat de Krijgsraad nog op hetzelfde standpunt staat, namelijk dat de toestand van „oorlogsgevaar” in de zin der Wet heeft opgehouden te bestaan. Gezien de tekst van artikel 54 voormeld, gezien ook het feit dat de qualificatie van de overtreding van het luchtverkeersreglement aanleunt tegen de qualificatie „opzettelijke ongehoorzaamheid, gepleegd in tijd van oorlog”, had een aan dat artikel 54 gewijde overweging in het vonnis m.i. niet mogen ontbreken.

W. H. V.

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage.

Vonnis van 1 Mei 1952.

President: Mr D. B. A. Franken; *Leden:* Kapt. ter Zee O. de Booij, Kapt. Lt ter Zee W. H. de Graaff en C. Hendrikse, Lt ter Zee (A), 1e kl. J. H. van de Wall.

Raadsman: Ltz. 1e kl. H. v. d. Veen.

Verkeersongeval, veroorzaakt door militair van de Nederlandse Maritieme Missie te Fontainebleau. Toepassing van artikel 308 Wb.v.Str., tweemaal gepleegd (veroorzaking van twee slachtoffers). Geldboete opgelegd.

(Wb.v.Str. artt. 24 en 308).

DE KRIJGSRAAD VOOR DE ZEEMACHT BINNEN HET RIJK IN EUROPA
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal tegen A. T. P. J. R., oud 36 jaren, gerequireerde,

[Tenlastelegging: „dat hij te Fontainebleau op of omstreeks 24 „Juli 1951 des namiddags te omstreeks zes uur als bestuurder van „het vierwielig motorrijtuig KM 11-06 daarmede met overschrijding „van de aldaar voorgeschreven maximum-snelheid hoogst roekeloos „en onvoorzichtig met zeer grote snelheid — althans met een snel- „heid die onder de gegeven omstandigheden niet verantwoord was, „aangezien op de door hem bereden weg — gezien zijn rijrichting — „aan de rechterzijde verschillende zijstraten uitmonden, waaruit „verkeer kon worden verwacht, dat hij verplicht was voorrang te „verlenen — gereden heeft van Fontainebleau naar Samois over de „„Route de la Bonne Dame” en gekomen ter hoogte van het vereni- „gingspunt van die weg met de — in de richting van die weg op- „lopende — „Rue Rosa Bonheur” geen voorrang heeft verleend aan „het van rechts komende verkeer en/of niet zodanig zijn snelheid „verminderd heeft, dat hij het door hem bestuurde voertuig tijdig „tot stilstand kon brengen met het gevolg dat dit voertuig in bot- „sing is gekomen met een auto, bestuurd door M. Déglise, die zich, „komende uit de Rue Rosa Bonheur, in de richting waaruit hij, „beklaagde, kwam, voortbewoog en dat voornoemde Déglise en de „naast deze zittende R. Wacrenier zodanig letsel bekwamen, dat zij „geruimen tijd hunne beroepsbezigheden respectievelijk van ver- „tegenwoordiger in wijnen en wijnhandelaar niet hebben kunnen „verrichten” — *Red.*];

post alia:

Overwegende, dat ten processe, zakelijk gerelateerd, hebben verklaard:

1e. A. T. B. J. R., oud 36 jaar, als beklagde:

dat hij, dienende als korporaal-telegrafist bij de Nederlandse Maritieme Missie te Fontainebleau, aldaar op 24 Juli 1951 omstreeks 17.45 uur als bestuurder van het vierwielig motorrijtuig

KM 11-06 daarmede ten behoeve van de Marine reed op de Route de la Bonne Dame; dat op deze weg, aan zijn rechterzijde — gezien zijn rijrichting Fontainebleau-Samois — verschillende zijstraten uitmonden, waaruit verkeer kon worden verwacht; dat de eerste twee zijstraten zodanig gelegen zijn, dat het daarop aankomende verkeer tijdig kan worden opgemerkt, de derde straat al iets minder overzichtelijk is, doch de vierde rechterzijstraat te weten de Rue Rosa Bonheur de minst overzichtelijke is; dat het uitzicht op deze schuins in de richting van de Route de la Bonne Dame oplopende weg ernstig wordt belemmerd door een zuil van een hekwerk op de hoek van de Route de la Bonne Dame en de Rue Rosa Bonheur; dat de Route de la Bonne Dame slechts over een afstand van 16 Meter tot aan het verenigingspunt der beide genoemde wegen recht is, terwijl de weg kort daarvoor een hoek van ongeveer 15 graden maakt; dat voor hij aan de vorenbedoelde laatste twee zijstraten was toegekomen, hij met een snelheid van ongeveer 70 KM. reed, doch hij, bekend met de Rue Rosa Bonheur, zijn snelheid tot 55 à 60 KM. verminderde; dat er voor de gemeente Fontainebleau een maximum snelheid van 40 KM. per uur was voorgeschreven; dat hij op ongeveer 20 meter afstand van het verenigingspunt Rue Rosa Bonheur-Route de la Bonne Dame aangekomen, de motorkap van een uit de Rue Rosa Bonheur komende Citroën bemerkte; dat hij verwachtte, dat deze auto het verenigingspunt zou oprijden, hij onmiddellijk op zijn remmen is gaan staan en zo krachtig mogelijk heeft geremd teneinde te trachten tijdig tot stilstand te komen en een botsing te voorkomen; dat hij het door hem bestuurde motorrijtuig niet tijdig tot stilstand heeft kunnen brengen, met het gevolg, dat zijn auto in botsing is gekomen met de auto, welke naar hem later bleek, werd bestuurd door de heer Déglise, die zich, komende uit de Rue Rosa Bonheur in de richting waaruit hij kwam voortbewoog; dat hij na de botsing is uitgestapt en op de Citroën toeliep; dat de heer Wacrenier met een zakdoek tegen diens neus aangedrukt uit de Citroën stapte; dat enkele minuten later ook de heer Déglise uit die wagen kwam;

2e. M. Déglise, oud 59 jaar, als getuige: . . . enz.;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen . . . wettig en overtuigend is bewezen, met beklagdes schuld eraan, hetgeen hem is te laste gelegd, met uitzondering van de woorden: „roekeloos, en”;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gequalificeerd als: „HET AAN ZIJN SCHULD TE WIJTEN ZIJN, DAT EEN ANDER „ZODANIG LICHAMELIJK LETSEL BEKOMT, WAARUIT TIJDELIJKE „BELEMNERING IN DE UITOEFENING ZIJNER BEROEPSBEZIGHEDEN „ONTSTAAT, TWEEMAAL GEPLEEGD”;

Overwegende, dat, gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden, waaronder het is begaan en de persoon van beklagde, met toepassing van artikel 24 van het Wetboek van Straf-

recht een geldboete ad *f* 50, subsidiair 10 dagen vervangende hechtenis passend wordt geacht; [...enz. — *Red.*].

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 12 Juni 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Luitenant-Kolonel W. L. Nolke en Kapitein P. G. van Lierop. *Raadsman:* Mr B. J. Falkena, advocaat te Arnhem.

De wetgever heeft aan de verwijzende autoriteit niet de bevoegdheid gegeven, de beslissing dat een gerapporteerde gedraging niet naar de Krijgsraad zal worden verwezen, te herroepen. Door zodanige beslissing is het recht tot strafvordering verwerkt, zodat beklagde terzake behoort te worden vrijgesproken.

(R.L. artt. 11 en 12).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen S. K., geboren 25 Augustus 1932, dpl. sld. 1e Tirailleur Compagnie Gardebataljon Jagers van het Garderegiment Grenadiers en Jagers te Arnhem, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„I. dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij de „Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op „of omstreeks 26 Maart 1952, alzo in tijd van oorlog, te zamen met „soldaat N. v. d. Bunt, althans alleen, zijn korps te Arnhem heeft „verlaten en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is „geweest en gebleven, totdat hij op of omstreeks 31 Maart 1952 „door een marechaussee der eerste klasse te of nabij Groesbeek is „aangehouden, terwijl hij zich tijdens het plegen van voormeld feit „naar het buitenland (Duitsland) heeft begeven:

„II. dat hij, terwijl hij als soldaat in werkelijke dienst was bij „de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, „op of omstreeks 11 Februari 1952, alzo in tijd van oorlog, na een „hem verleende bewegingsvrijheid niet naar zijn korps te Roosendaal is teruggekeerd, doch daarvan sindsdien opzettelijk dan wel „met zijn schuld daaraan, ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, totdat hij op 14 Februari 1952, des avonds te Utrecht is „aangehouden en op 15 Februari 1952 bij zijn korps is teruggekeerd, „althans in voormeld tijdvak van zijn korps te Roosendaal opzettelijk dan wel met zijn schuld daaraan enige uren ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven”;

post alia:

Overwegende, met betrekking tot het 2e tenlastegelegde feit, dat ten processe aanwezig is:

a. een schriftelijk advies van de Auditeur-Militair dd. 1 April 1952 tot krijgstuuchtelijke afdoening van de onderhavige zaak met een op 4 April 1952 gedateerd onderschrift waaruit blijkt dat door de Verwijzingsofficier conform dat advies is besloten;

b. een op 3 April 1952 gedateerd schrijven van de Verwijzings-officier aan de Commandant van het Regiment Grenadiers en Jagers, waarin wordt kennisgegeven van de genomen beslissing tot krijgstuuchtelijke afdoening, boven bedoeld;

Overwegende, derhalve dat in de onderhavige zaak door de bevoegde instantie een rechtsgeldige beslissing tot krijgstuuchtelijke afdoening is genomen van welke naar buiten is gebleken;

Overwegende, dat niet gebleken is dat deze beslissing uitdrukkelijk is ingetrokken en evenmin, dat de verwijzingsbeschikking als een stilzijwiggende intrekking van die beslissing is bedoeld;

Overwegende, dat, al ware het een of het ander het geval, een dergelijke intrekking niet rechtsgeldig zou zijn;

Overwegende dat immers de bepalingen van de Regtspleging Landmagt niet voorzien in de mogelijkheid van het terugkomen op een eenmaal door de tot verwijzing naar de krijgsraad bevoegde autoriteit genomen beslissing, anders dan in het geval vermeld in artikel 15 Regtspleging Landmagt, van hetwelk hier echter niet de rede is;

dat weliswaar bij Koninklijk Besluit van 27 Juli 1944 Staatsblad E-53 onder bepaalde waarborgen de intrekking van de verwijzing mogelijk is gemaakt, doch dat juist uit het feit dat dit uitdrukkelijk is geregeld, a contrario valt af te leiden dat zodanige regeling met betrekking tot een beslissing tot niet-verwijzing of tot krijgstuuchtelijke afdoening door de wetgever niet gewild is;

dat mitsdien de wetgever de bevoegdheid tot het intrekken van laatstbedoelde beslissing aan de tot verwijzing bevoegde autoriteit niet heeft toegekend en niet heeft willen toekennen en dus zodanige beslissing onherroepelijk is;

Overwegende, dat door de beschikking tot krijgstuuchtelijke afdoening het recht tot strafvordering verwerkt is, en mitsdien terzake van het onder II telastegelegde feit geen recht tot strafvordering tegen beklaagde bestaat en deze daarvan behoort te worden vrijgesproken [...enz. — Red.].

NASCHRIFT.

De Krijgsraad geeft hier een beslissing op een vraag, welke menigen zich wellicht wel gesteld heeft en welke men in het algemeen wel in dezelfde zin als de Krijgsraad deed, beantwoord heeft gedacht. Tot dusverre kwam het echter, voor zoveel mij bekend, in de praktijk niet voor dat de verwijzingsautoriteit eerst besliste dat de zaak buiten de rechter kan worden afgedaan en daarna op die beslissing terugkomt en de man alsnog verwijst. Zodanige verwijzing is in strijd met de rechtszekerheid, met het beginsel „nemo debet bis vexari”.

En toch, is de beslissing van de Krijgsraad niet wat te absoluut? Zijn er geen gevallen denkbaar dat de beschikking, dat de zaak buiten de rechter kan worden afgedaan, genomen op de vaak summierere gegevens van het huishoudelijk onderzoek, voor herroeping in aanmerking moet komen? Bij de behandeling in de Eerste Kamer van artikel 57 Wet Krijgstucht gaf de Regering, ter staving van haar standpunt, een voorbeeld: wanneer een feit aanvankelijk „beschouwd werd als een overtreding van een voorschrift betreffende de schietoefeningen, naderhand blijkt een laaghartige moord ge-weest te zijn, dan is er niet alleen niets onbillijks in gelegen, maar dan is het zelfs hoogst noodzakelijk, dat de dader alsnog straf-rechtelijk vervolgd wordt” (zie VAN DER HOEVEN III, blz. 356). Wat daar gold voor de beslissing van de commandant tot krijgstuchtelijke afdoening op grond van het huishoudelijk onderzoek, moet ook gelden voor de beslissing van de verwijzingsautoriteit tot afdoening buiten de rechter, genomen op grond van dezelfde gegevens.

De Krijgsraad concludeert door middel van een a-contrario-redenering uit het Besluit E. 53, dat verwijzing na een beschikking tot niet-verwijzen ontoelaatbaar is. Mij bewust van de omzichtigheid, waarmede het argumentum a contrario benaderd moet worden, zou ik evenzeer bereid zijn uit het voorschrift, hetwelk intrekking van de verwijzing toelaat, a contrario te concluderen dat verwijzing na een beschikking tot niet-verwijzen ontoelaatbaar is, ware het niet dat dit voorschrift opgenomen is in een noodbesluit, een noodbesluit hetwelk niet anders bedoelt te geven dan de invoering van enkele desiderata van de practijk, welke een eenvoudige regeling toelaten. De bedoeling van dit besluit was stellig niet om de Regtspleging volgens bestaande of volgens consequent doorgevoerde nieuwe beginselen „up to date” te brengen. In dit licht bezien, is een a contrario redenering uit een voorschrift van E. 53 niet dan met de grootste schroomvalligheid toelaatbaar.

Uit het hoger gegeven citaat van VAN DER HOEVEN echter blijkt, dat onze militaire wetgeving het beginsel van strafvervolgning na sepôt (in bijzondere gevallen) juist wel kent, al is dit beginsel in de Regtsplegingen niet uitgewerkt. Het wil mij dan ook voorkomen dat, nu de Regtsplegingen dit punt ongeregeld hebben gelaten, niettemin gehandeld moet worden volgens dit onmiskenbare beginsel. Aldus dient n.m.m. in de beslissing van de Krijgsraad nog een verfiñning te worden aangebracht, een verfiñning welke ook terug te vinden is in het Wetboek van Strafvordering in artikel 255: „... de verdachte (kan) na zijne buitenvervolginstelling, na de hem betekende kennisgeving van niet verdere vervolging of na de hem betekende beschikking, houdende verklaring dat de zaak geëindigd is, terzake van hetzelfde feit niet weder in rechten worden betrokken, tenzij nieuwe bezwaren zijn bekend geworden.” Van het bestaan van deze „nieuwe bezwaren” (en art. 255 (2) zegt,

wat daaronder verstaan wordt) zal dan ten genoeg van de Krijgsraad moeten blijken.
W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 26 Juni 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Major H. P. Wiegman en Kapitein P. G. van Lierop.

Opzettelijke ongehoorzaamheid (beklaagde was door zijn meerdere bovendien gewaarschuwd dat hij bij volharding voor de Krijgsraad zou moeten verschijnen). Oplegging van voorwaardelijke detentie- straf omdat beklagde, los gekomen uit de sfeer in het ouderlijk huis en de opvattingen aldaar omtrent het dragen van wapenen, zijn houding radicaal heeft gewijzigd.

(W.M.S.R. artt. 11, 13-15, 114, 1°).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. B., geboren 8 September 1931, dienstplichtig soldaat 2e Tirailleur compagnie 1e Instructiebataljon R.I. „Oranje Gelderland” te Eefde, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd, bij de ter terechtzitting gewijzigde tenlastelegging *):

„dat hij, als soldaat van de Koninklijke Landmacht, te Eefde, „althans in Nederland, op of omstreeks 4 April 1952, alzo in tijd van „oorlog, heeft geweigerd dan wel opzettelijk heeft nagelaten te ge- „hoorzamen aan de hem door de eerste luitenant P. J. Bolhuis en de „sergeant C. van den Burg gegeven bevelen om een geweer in ont- „vangst te nemen, terwijl hij opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid „heeft volhard, nadat genoemde Bolhuis hem uitdrukkelijk op zijn „strafbaarheid had gewezen, immers deelde deze aan beklagde „mede, dat hij zich aan een ernstig vergrijp schuldig maakte en „daarvoor voor de Krijgsraad zou moeten verschijnen”;

Overwegende, enz.;

Overwegende, dat beklagde onder meer zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was, op 4 April 1952 te Eefde heeft geweigerd te gehoorzamen aan de hem door de 1e Luitenant Bolhuis en Fourier Van den Burg gegeven bevelen om een geweer in ontvangst te nemen; dat ondanks het feit, dat de luitenant Bolhuis hem er uitdrukkelijk op wees, dat hij, beklagde, zich aan een ernstig vergrijp schuldig maakte en daarvoor voor de Krijgsraad zou moeten verschijnen, in deze weige-

*) Behoudens cursiveringen bewezen verklaard.

ring heeft volhard; dat hij niet wilde leren schieten, doch wel ongewapende dienst wilde verrichten; dat hij meende geen wapen te mogen dragen op grond van al hetgeen hij bij zich thuis daaromtrent had gehoord en gelezen; dat hij sympathiseerde met de Jehova-getuigen;

post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als: „*Opzettelijke ongehoorzaamheid in tijd van oorlog gepleegd*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden bekleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders, in het bijzonder op de omstandigheid, dat beklaagde de eerste dag van zijn diensttijd nog de invloed ondervond van de in zijn ouderlijk tehuis gehuldigde opvattingen omtrent de militaire dienst en het gebruik van wapenen, doch na kort beraad zijn houding radicaal heeft gewijzigd, zodat zijn pelotonscommandant in zijn verhoor voor de Officier-Commissaris dan ook kon zeggen: „Hij, beklaagde, „behoort tot de 5 beste van mijn peloton. Ik zou hem niet gaarne „meer afstaan.”;

[Volgt: veroordeling tot 2 maanden militaire detentie, voorwaardelijk, proeftijd 2 jaren — *Red.*].

NASCHRIFT.

Eindelijk een tenlastelegging, waarin de Auditeur-Militair het wijzen op de strafbaarheid van beklaagde behoorlijk feitelijk omschrijft. Maar al te vaak volstonden de Auditeurs-Militair ermede, in de tenlastelegging te vermelden dat beklaagde „op zijn strafbaarheidsheid was gewezen”. Niet duidelijk is intussen, waarom de Krijgsraad, die de volharding en de waarschuwing bewezen verklaarde, deze strafverzwaren niet in de qualificatie tot uitdrukking bracht.

W. H. V.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 26 Juni 1952.

President: Lt.-Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Maj. H. P.

Wiegman en Kap. P. G. van Lierop.

Raadsvrouw: Mej. Mr R. Berkhout, advocate te Arnhem.

Voor de desertie-vorm van afwezigheid met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken is allereerst nodig de afwezigheid van de plaats of plaatsen, waar de militair

zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoort te bevinden. Het zich begeven naar (en aangehouden worden bij) de grens levert een zodanige afwezigheid niet op voor een binnenlands verlof genietend militair. Vrijpraak van de ten laste gelegde desertie; veroordeling terzake van overtreding van het Bewakingsvoorschrift.

(W.M.S.R. artt. 98 (1) en 106; Bewakingsvoorschrift art. 6).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen B. P. L., geboren 3-1-1932, dpl. marechaussee 4e klasse, 1e Instructiecompagnie, Depôt Koninklijke Marechaussee te Apeldoorn, beklagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„1e. dat hij, terwijl hij als militair in dienst was en behorende „tot de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 11 April 1952 te „Son, in ieder geval in Reusel, in ieder geval in Nederland, zich „heeft verwijderd van zijn te Apeldoorn gelegd onderdeel met het „oogmerk zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken „door te trachten Nederland te verlaten langs de doorlaatpost „Reusel-grens, terwijl hij in burger gekleed was, voorgevend geen „militair te zijn;

„2e. dat hij als marechaussee 4e klasse ingedeeld bij de Konink- „lijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of om- „streeks 11 April 1952 te Reusel, althans in Nederland, Nederlan- „der zijnde, in de grensgemeente Reusel, zich in buitenwaartse rich- „ting, immers naar de doorlaatpost Reusel-grens heeft begeven, met „het kennelijk doel het Nederlandse grondgebied te verlaten”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde onder meer zakelijk heeft verklaard: dat hij op 11 April 1952 als dienstplichtig marechaussee 4e klasse in werkelijke dienst was; dat hij op die datum, terwijl hij met vijf dagen Paasverlof, hem op 10 April 1952 verleend, in zijn burgerwoonplaats Son was, zich uit die plaats heeft begeven naar de doorlaatpost Reusel-grens in de grensgemeente Reusel; dat het zijn bedoeling was te pogen daar de Nederlands-Belgische grens te overschrijden en in Antwerpen te kijken of hij aan boord van een boot kon komen; dat hij, als dit niet gelukt was, normaal naar zijn onderdeel in Nederland zou zijn teruggekeerd; dat hij, als burger gekleed bij de grenspost aangekomen, werd ondervraagd en gecontroleerd door een wachtmeester van de Koninklijke Marechaussee welke tussen zijn papieren er enkele aantrof, waaruit was te begrijpen, dat hij, beklagde, militair in werkelijke dienst was, zodat deze wachtmeester hem aanhield; dat hij toen Nederlander was;

Post alia:

Overwegende, ten aanzien van het onder ten eerste ten laste gelegde, dat de daarin — alsook in de daarmede corresponderende

delictsomschrijving van art. 98, sub 1° Wetboek van Militair Strafrecht — voorkomende term „zich verwijderen” een relatief begrip vertegenwoordigt: immers een distanciëren van een zeker vaststaand punt; dat het vaststaan van zo'n punt van uitgang een eerste vereiste is, daar zonder een dergelijk uitgangspunt dit relatieve begrip gedenatureerd wordt en een absoluut karakter krijgt, zodat het iedere willekeurige verplaatsing kan omvatten; dat de Krijgsraad van oordeel is, dat aldus in het interpreterende artikel 106 Wetboek Militair Strafrecht, de wetgever niet alleen het begrip „zich verwijderen” heeft uitgebreid tot het „zich schuil houden, afwezig „blijven en achterblijven...” doch bovendien onder meer aan het grondbegrip „zich verwijderen” zelf het noodzakelijke punt van uitgang heeft verschaft in de vorm van „de plaats of de plaatsen, „waar de militair zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoort te bevinden”; dat, zou men immers het relatieve karakter ten deze negeren en daardoor in het absolute vervallen, het blote rondlopen met bedoeld boos oogmerk reeds het strafbaar feit van desertie zou opleveren, terwijl toch nog steeds het aloude adagium „de internis non iudicat praetor” ten onzent geldend is; dat in casu beklagde — waar hij zich op 11 April 1952 thuis te Son met verlof bevond, dus volkomen vrij om zich in Nederland in welke richting en naar welke plaats dan ook te begeven (V.R.I.D.K.L., Deel A, Bijlage B, art. 3, par. 6) en zich van daar naar de Nederlands-Belgische grens begaf — zich uiteraard niet heeft verwijderd van zijn te Apeldoorn gelegerd onderdeel, zoals in de tenlastelegging staat te lezen, en evenmin zich heeft gedistancieerd van een plaats waar hij ter vervulling van zijn dienstverplichtingen moest verblijven, als hoedanig tijdens een verleend binnenslands verlof slechts het Rijk in Europa kan worden beschouwd, zodat hier geen sprake kan zijn van een „zich verwijderen” als bedoeld in art. 98 Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende vervolgens nog, dat het beklagdes bedoeling was — blijkens diens recollement op de zitting van 26 Juni 1952 — om in Antwerpen te kijken of hij daar aan boord van een boot kon komen en als dit niet mocht gelukken, normaal naar zijn onderdeel in Nederland terug te keren; dat beklagde met het zich begeven naar de doorlaatpost aan de grens dus niet de bedoeling heeft gehad zich „voor goed” aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken; dat het betrokken artikel 98 Wetboek van Militair Strafrecht toch bedoelt, dat het oogmerk op een permanent zich onttrekken gericht en dus steeds onvoorwaardelijk dient te zijn; dat blijkens het bovenstaande in casu zeker niet aan dit vereiste is voldaan, doch slechts van een voorwaardelijk oogmerk bij beklagde gesproken mag worden;

Overwegende derhalve, dat de Krijgsraad niet wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde onder ten eerste is ten laste gelegd en hij mitsdien daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende ten aanzien van het beklagde onder ten tweede ten

laste gelegde, dat de Krijgsraad dit wettig en overtuigend bewezen acht, met zijn schuld daaraan, [. . .enz. Volgt: qualificatie van het bewezene als „*Overtreding van artikel 6 Bewakingsvoorschrift „1946”*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 6 Bewakingsvoorschrift 1946 jo. artikel 4 Wet dd. 10 Januari 1920 (Stbl. 11) en veroordeling tot hechtenis voor de tijd van één maand, met bepaling, dat de tijd, in arrest doorgebracht, geheel in mindering zal worden gebracht, zijnde van 11 April 1952 af tot 20 Juni 1952 — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 29 November 1951.

President: Majoor Mr J. Th. Buurman van Vreeden: *Leden:* Lt. Kolonel W. Ch. Lapré en Majoor S. C. Brands.
Raadsman: Kapitein K. Bakker.

Smaad.

Onder het geven van ruchtbaarheid moet worden verstaan iets algemeen bekend maken. Dit laatste mag niet worden aangenomen bij mededeling aan zijn geestelijke verzorger, van wie men (geestelijke) hulp en steun vraagt, en bij mededeling aan een politieautoriteit, zelfs al geschiedt de mededeling in beide gevallen op grove en stotende wijze.

(Wb.v.Str. 261).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST.

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad tegen M. M., geboren 3 April 1917, beroepskorporaal bij het Regiment Technische Troepen, te Utrecht,

Gezien: . . .enz.;

Overwegende dat beklagde is ten laste gelegd ¹⁾:

„dat hij, militair zijnde, op diverse tijdstippen in het jaar 1951, te Aardenburg en te Breskens, althans in Nederland, telkens opzetteljk de eer en goede naam van J. H. v. T. heeft aangerand, door aan L. S. Blom, P. N. Molenaere en J. Wagenaar, in ieder geval aan een of meer dezer personen, mede te delen, dat genoemde V. T. met zijn, beklagdes, pleegkind D. vleselijke gemeenschap had gepleegd, althans ontuchtige handelingen had gepleegd, zulks met het kennelijke doel om daaraan ruchtbaarheid te geven”;

Post alia:

Overwegende, dat beklagde heeft verklaard:

(A) enz.;

(B) dat hij dit aan Blom vertelde, omdat hij van deze. hem als

¹⁾ Met uitzondering van de gecursiveerde gedeelten bewezen verklaard.
(Red. M.R.T.)

dominé uit Indië kennende, hulp verwachtte om eerdergemeld meisje, dat zich aan zijn toezicht had onttrokken, weer bij hem te doen terugkeren;

dat hij een en ander aan Molenaere mededeelde, omdat er in Aardenburg praatjes over die Molenaere liepen dat deze de oorzaak zou zijn van een — inderdaad — bij D. geconstateerde zwangerschap en hij, beklaagde, van mening was, dat dit niet juist was en het vermoeden had, dat V. T. de oorzaak van die zwangerschap was;

dat hij tenslotte daarvan mededeling heeft gedaan aan Wagenaar, opperwachtmeester der Rijkspolitie te Breskens, omdat hij, beklaagde, waar op zijn verzoek een onderzoek naar de gedragingen met betrekking tot zijn pleegdochter door de Rijkspolitie te Aardenburg gaande was, eraan twijfelde, of laatstgenoemde Rijkspolitie dat onderzoek wel onpartijdig zou doen en zich mitsdien heeft gewend tot de Rijkspolitie te Breskens;

Overwegende: . . . enz.;

Post alia:

dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als „smaad”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 261 Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervóór als bewezen is aangenomen [zie de niet-gecursiveerde gedeelten der tenlastelegging — *Red.*] zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende te dien aanzien, dat onder het „geven van rucht-,baarheid aan iets” moet worden verstaan „iets algemeen bekend „maken” en dit laatste niet kan worden aangenomen, indien iemand, gelijk beklaagde deed, een mededeling als in de tenlastelegging vervat, doet aan een geestelijke verzorger met de bedoeling hulp en steun van laatstgenoemde te verkrijgen en hem advies te vragen terzake van bepaalde moeilijkheden, waarin die persoon verkeert, terwijl die bedoeling evenmin aanwezig kan worden verondersteld, indien iemand bij een politie-autoriteit als het ware zijn beklag doet over een door hem veronderstelde onjuiste behandeling van een andere politie-autoriteit ondervonden, ook al geschiedt in beide gevallen de mededeling ook op grove en stotende wijze;

Overwegende dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten en omstandigheden gebleken die de strafbaarheid zou opheffen of uitsluiten; . . . enz.;

[Volgt: gevangenisstraf voor de tijd van één maand, voorwaardelijk, proeftijd drie jaar — *Red.*].

Krijgsraad te Velde West.

Vonnis van 25 Juni 1952.

President: Luitenant-Kolonel Mr Dr J. P. van Erk; *Leden:* Majoors
H. A. J. Oostindiën en B. H. Slager.
Raadsman: Mr A. J. M. van Dal.

Eigendunkelijke overschrijding van een Dienstvoorschrift (het Regl. Mil. Ambt. K.L.) door, zonder goedvinden van zijn chef, giften aan te nemen.

Valsheid in geschrift door het invullen van een reisdeclaratie, terwijl het een particuliere reis betref.

De Krijgsraad legt op 3 maanden gevangenisstraf (met aftrek) en ontslag zonder ontzetting; het H.M.G. legt (met toepassing van art. 58 Wb. v. Str.) militaire detentie (met aftrek) op en geldboete, en geen ontslag uit de militaire dienst.

(W.M.S.R. artt. 11, 23 en 135; Wb. v. Str. artt. 57, 58 en 225;
R.M.A.K.L. art. 87)

DE KRIJGSRAAD TE VELDE WEST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J.B.W.M. d. K., geboren 31 Juli 1919, 1e Luitenant bij de Luchtmachtstaf te Scheveningen, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde is ten laste gelegd *):

„dat hij, militair zijnde en uit dien hoofde ambtenaar in de zin der „wet, in werkelijke dienst bij het wapen van de Militaire Luchtvaart: *post alia:*

„2e. op thans niet met juistheid aan te geven tijdstippen in het „tijdsverloop van omstreeks Mei 1951 tot November 1951, derhalve „in tijd van oorlog, *te 's-Gravenhage, althans* in Nederland, terwijl „hij technisch inkoop-officier bij de Luchtmacht Aanschaffings- „dienst was en als zodanig belast o.m. met de aankoop van auto- „onderdelen;

„*Primair: van de Directeur J. de Vries van de firma Vrico, welke „firma o.m. in auto-onderdelen handel dreef; niet met juistheid aan „te geven geldsbedragen tot een totaal van f 2000,— althans gelds- „bedragen, in voormelde kwaliteit als gift heeft aangenomen, althans „van voornoemde de Vries in voormelde kwaliteit de belofte heeft aan- „genomen, dat voormelde de Vries geldsbedragen tot het bedrag van „f 2000,—, althans geldsbedragen hem, beklaagde in leen zou geven, „terwijl hij, beklaagde, wist, dat deze giften of belofte hem gedaan „werden teneinde hem te bewegen om in strijd met zijn plicht, althans „zonder daardoor in strijd met zijn plicht, te handelen in zijn voor- „zegde bediening zorg te dragen en te bevorderen, of bemiddeling en*

*) De hierin door ons geкурсiveerde gedeelten komen in de bewezen verklaring van de Krijgsraad niet voor. (Red. M.R.T.)

„voorspraak te verlenen, dat bestellingen door de Luchtmacht Aanschaffingsdienst aan genoemde Vrico gedaan werden en/of dat de door deze firma uit te voeren of uitgevoerde leveranties aan de Luchtmacht Aanschaffingsdienst niet werden bemoeilijkt, ongunstig beoordeeld of afgekeurd, althans in zijn voorzegde bediening niets doen of te laten;

„Subsidiair: telkens opzettelijk heeft nagelaten het dienstvoorschrift op te volgen vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 22 Aug. 1931, bekend als het Reglement voor de Militaire Ambtenaren der Koninklijke Landmacht en met name het in artikel 87 van dat Reglement bepaalde, althans telkens opzettelijk bedoeld voorschrift eigendunkelijk heeft overschreden, door telkens opzettelijk in genoemde functie, anders dan met goedvinden van de militaire autoriteiten, zijnde zijn militaire chefs, de onder primair genoemde [geldsbedragen als] giften of belofte van genoemde [de Directeur] J. de Vries [van de firma Vrico] aan te nemen, althans door telkens opzettelijk bovenbedoelde geldsbedragen als steekpenningen van genoemde J. de Vries aan te nemen;
post cetera alia:

„4e. op of omstreeks 1 October 1951 te 's-Gravenhage, een reisdeclaratie over de maand September 1951, derhalve een geschrift, waaruit enig recht kan ontstaan, althans dat bestemd is om tot bewijs van enig feit te dienen en wel het feit dat hij, beklaagde, op de tijden daarin vermeld, voor Rijksdienst de in die reisdeclaratie vermelde reizen heeft gemaakt, valselijk heeft opgemaakt met het oogmerk om deze reisdeclaratie als echt en onvervalst te gebruiken terwijl uit dat gebruik enig nadeel kan ontstaan, hebbende hij ten tijde en ter plaatse voormeld een reisdeclaratie over de maand September 1951 die op het gebruikelijke en voorgeschreven gedrukte gesteld was, ondertekend, waarin onder meer door hem gesteld was, althans waarin, naar hij wist, vermeld stond:

„„„Aanvang der reis 4 September 1951 17 uur,

„„„Einde der reis 6 September 1951 1 uur,

„„„Etmalen: 1

„„„Aantal uren in het daggedeelte: 1

„„„Aantal uren in het nachtgedeelte: 7

„„„Gereisd van den Haag naar Heerenveen, Leeuwarden, Groningen,

„„„Gebezigd middel van vervoer auto,

„„„Vervoer van de reiziger f 22.60”,

„doende beklaagde het valselijk en in strijd met de waarheid voorkomen dat hij voor Rijksdienst van 4 tot 6 September 1951 een reis naar Heerenveen, Leeuwarden en Groningen gemaakt had, terwijl hij in werkelijkheid voor privé doeleinden in genoemd tijdsverloop op de 4e September 1951 omstreeks 17 uur van 's-Gravenhage naar Heerenveen was vertrokken hoewel hij pas omstreeks 11 uur op de 5e September 1951 voor dienst in Heerenveen zich moest bevinden en/althans naar Groningen gereisd was en aldaar enige tijd verbleven hoewel dit voor de dienst niet nodig was”;

Overwegende . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput dat beklaagde het hem onder 1e, 2e primair en 3e ten laste gelegde heeft gepleegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde met betrekking tot het hem onder 2e subsidair en 4e ten laste gelegde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

A. dat hij van 1 November 1950 tot zijn schorsing op 23 Januari 1952 als Eerste Luitenant geplaatst is geweest bij de Luchtmacht-Aanschaffingsdienst (L.A.D.) te Scheveningen, bij de afdeling Technische Inkoop, onder meer voor motorvoertuigen en onderdelen;

ad 2. subsidair:

dat hij in het tijdvak van Mei 1951 tot November 1951 van J. de Vries, Directeur van de Handelonderneming Vrico, welke onder meer handel dreef in auto-onderdelen, te 's-Gravenhage, verschillende geldsbedragen heeft ontvangen, tot een totaal van f 2000; dat de Handelonderneming Vrico één der leveranciers was van de Luchtmacht-Aanschaffingsdienst; dat hij voor bovengenoemde rechtshandelingen geen toestemming van zijn militaire chef heeft gevraagd; dat hij die gelden in zijn huishouden heeft verbruikt;

B. dat hij voor deze gelden geen schuldbekentenis heeft afgegeven; dat zijn verhouding tot de heer De Vries zo vriendschappelijk was, dat zij regelmatig bij elkander thuis kwamen;

ad 4e, A:

dat hij omstreeks 1 October 1951 te 's-Gravenhage, op een daartoe bestemd formulier, een reisdeclaratie heeft doen opmaken naar een door hem opgesteld ontwerp; dat hij deze declaratie heeft ondertekend, waarop onder meer ingevolge zijn opgave was vermeld [zie tenlastelegging — *Red.*] terwijl hij in werkelijkheid in genoemd tijdsverloop te Groningen slechts particuliere aangelegenheden heeft gehad, waarvoor hij aldaar enkele uren heeft verbleven; dat hij Leeuwarden bij die gelegenheid niet bezocht heeft; dat hij in Heerenveen in de voormiddag van 5 September 1951 een demonstratie bijwonen zou; dat het zijn bedoeling was deze aldus opgemaakte declaratie, na goedkeuring door zijn waarnemend korpscommandant, de kolonel Staring, bij de administrateur van zijn onderdeel in te dienen, ten-einde hiervoor betaling te ontvangen, waardoor hij, naar hij kon begrijpen, een particuliere reis ten laste van het Rijk heeft gebracht enz.;

Overwegende, dat als getuigen ten processe onder meer zakelijk hebben verklaard:

ad 2 subsidair A:

1. *Jacob de Vries:*

dat hij in December 1950 aan beklaagde in een café f 50 heeft verstrekt, die hij beklaagde in contanten heeft gegeven; dat hij hierna voortdurend aan beklaagde kleinere bedragen heeft verstrekt;

B. dat hij van deze bedragen geen schuldbekentenis kreeg;

A. dat behalve het *normale* contact, dat hij met beklaagde had naar aanleiding van zakelijke besprekingen, hij enkele malen hotelkosten voor beklaagde heeft betaald, benevens voor diens partner, nl. drie keer in Hilversum en één keer in Oud-Leusden; dat beklaagde nooit aanstalten maakte om hem, getuige, iets terug te betalen;

ad 4e, A:

2. *Bastiaan Vonk*:

dat hij op 4 September 1951 tezamen met de Heer de Vries in diens auto, te omstreeks 17.00 uur, na ook beklaagde te hebben opgenomen, uit 's-Gravenhage naar Heerenveen is vertrokken; dat zij op verzoek van beklaagde over Amsterdam zijn gereden, waar juffrouw v. d. E. instapte, en vervolgens over Hilversum en Zwolle naar Heerenveen; dat op 5 September 1951 alle heren van dit gezelschap een demonstratie hebben bijgewoond in de werkplaats van Aukema te Heerenveen; dat die demonstratie van ongeveer 10.00 tot 12.00 uur heeft geduurd;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal . . . [enz. — *Red.*] *post alia*:

Overwegende, dat het aldus bewezen verklaarde moet worden gequalificeerd als:

I. „*Als militair enig door Ons of van Onzentwege vastgesteld „dienstvoorschrift eigendunkelijk overschrijden, gepleegd in tijd van „oorlog meermalen gepleegd*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 135 van het Wetboek van Militair Strafrecht j^o. artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht;

II. „*Valsheid in geschrift*”, voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 225 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde onder 2e subsidiair en 4e meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, ten aanzien van de strafmaat, dat de Krijgsraad mede in aanmerking neemt, de omstandigheid dat beklaagde bij de aanschaffing van 500 rijwielen voor de Staat der Nederlanden met een leverancier een transactie afsluit, tengevolge waarvan de Staat voor het beoogde doel waardeloze rijwielen ontvangt en De Vries, de huisvriend van beklaagde, ruim f 3000 provisie toucheert;

Overwegende, dat beklaagde voorlopig arrest heeft ondergaan van 9 November 1951 tot 23 Januari 1952;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklaagde op grond van de begane misdrijven ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch tevens niet zodanig ongeschikt, dat hij voor goed van de bevoegdheid

om bij de gewapende macht te dienen, behoort te worden ontzet;

[Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van drie maanden, met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging in arrest doorgebracht; ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen en vrijspraak van de rest — *Red.*]

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 7 October 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraals Vos en Brouwer en Luit.-Generaals Dijkhoorn en Van der Kroon.

Raadsman: Mr A. J. M. van Dal.

(zie het hiervóór opgenomen vonnis)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen behalve ten aanzien der opgelegde straf en te dien aanzien opnieuw rechtdoende de beklaagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van *negen maanden*, met aftrek van voorarrest, met ontslag uit de militaire dienst *met* ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Overwegende, dat de behandeling in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straffen — en de daarop betrekking hebbende overweging — die aan het Hof te zwaar zijn voorgekomen, omdat het Hof beklaagde niet op grond van de begane feiten ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, terwijl voorts het Hof niet mede in aanmerking neemt de omstandigheid dat aan de Staat door bemiddeling van De Vries, die daarvoor provisie ontving, waardeloze rijwielen werden geleverd, aangezien ten processe niet is gebleken van een verband tussen deze rijwieltransactie en enige gedraging van beklaagde;

Overwegende, dat het Hof na te noemen straffen meer in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder deze werden begaan, mede gelet op de persoon van de beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen behalve artikel 23 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 10 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede de artikelen 11 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 23, 24 en 58 van het Wetboek van Strafrecht;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonis waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklaagde opgelegde straffen en de daarop betrekking hebbende overwegingen betreft;

En te dien aanzien opnieuw recht doende:

Veroordeelt beklaagde tot

1. een militaire detentie voor de tijd van TWEE MAANDEN, met bepaling dat van de tijd, door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde straf een termijn van twee maanden in mindering zal worden gebracht;

2. een geldboete van f 250 (TWEEHONDERD EN VIJFTIG GULDEN), met bepaling, dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van 50 dagen;

Bevestigt het vonnis voor het overige met verbetering der gronden.

Krijgsraad te Velde Oost.

Vonnis van 17 Januari 1952.

President: Lt. Kolonel Mr H. H. A. de Graaff; *Leden:* Majoors H. P. Wiegman en P. J. Maters.

Raadsman: Kapitein-vlieger J. Eden.

In strijd met de hem verstrekte gegeven opdracht, welke te zijner kennis was gekomen door lezing (en parafering) in het logboek van de uit te voeren vlucht, om een zgn. „recce-vlucht” te maken: (a) van zijn route afgeweken; (b) laag gevlogen.

KRIJGSRAAD: *Aan zijn schuld te wijten ongehoorzaamheid in tijd van oorlog en de luchtvaart op zodanige wijze uitoefenen dat de openbare orde of veiligheid wordt verstoord of in gevaar gebracht.*

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF: *Geen bewijs voorhanden dat beklagde lager dan 400 meter zou hebben gevlogen; veroordeling alléén wegens culpoze ongehoorzaamheid tot een geldboete.*

(W.M.S.R. art. 115; Wb.v.str. art. 24; Luchtv.W. artt. 44 en 54).

DE KRIJGSRAAD TE VELDE OOST,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, tegen P. F. K., geboren 5 Januari 1927, res. 1e luitenant-vlieger-waarnemer L.L.N., 325e squadron, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd *):

„1e. dat hij op of omstreeks 23 Mei 1951 te Alkmaar, als be-, „stuurder van een vliegtuig, Gloster-Meteor, gekenmerkt 4 R 7., „alzo gezagvoerder *dan wel lid der bemanning* van een luchtvaar-, „tuig,

*) Met uitzondering der cursiveringen door de Krijgsraad bewezen verklaard. (Red. M.R.T.)

„*primair: bij herhaling* de luchtvaart op zodanige wijze heeft uitgeoefend, dat de openbare orde of veiligheid werd verstoord, immers vloog hij zodanig laag over het land op de Scorelkade aan, dat het grazende vee alle kanten uitvluchtte en *dat vervolgens bij nadering van de huizen van genoemde kade het voor hem, beklaagde, noodzakelijk was, om niet met die huizen in botsing te komen, onder donderend geraas het vliegtuig op te trekken, tengevolge waarvan zich* vele personen, die zich in de omgeving bevonden, hevig verschrikt werden en wegvluchtten en kinderen van schrik begonnen te huilen;

„*althans, indien terzake van het voorgaande geen veroordeling mocht of zou kunnen volgen,*

„*subsidiar: daarmede boven de bebouwde kom van de gemeente Alkmaar op zeer geringe hoogte, in ieder geval op geringere hoogte dan 400 meter boven de grond heeft gevlogen;*

„2e. dat hij, terwijl hij als Eerste Luitenant in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht en behoorde tot het 325e Squadron, gestationneerd op de vliegbasis Leeuwarden, *althans als militair in de zin der wet*, boven verschillende delen van het Noord-Westelijk deel van Nederland, althans in Nederland, op of omstreeks 23 Mei 1951, alzo in tijd van oorlog, *heeft geweigerd dan wel opzettelijk heeft nagelaten te gehoorzamen, althans met zijn schuld daaraan heeft nagelaten te gehoorzamen* aan het hem door de Eerste Luitenant J. M. Niëns, (die alstoen door de Commandant van dat Squadron was belast met het geven van opdrachten tot vluchten met vliegtuigen, welke tot het 325e Squadron behoorden) gegeven bevel om onder meer een verkenningsvlucht „recevlucht”) te maken met het vliegtuig gekenmerkt 4 R 7, welk bevel zakelijk inhield om te vliegen binnen de vliegsector van de vliegbasis Leeuwarden en om daarbij niet „laag” te vliegen, en welk bevel hem, beklaagde, was gegeven door Niëns voornoemd, door inschrijving en parafering in het logboek van de uit te voeren vlucht *dan wel door parafering van de in het logboek ingeschreven en uit te voeren vlucht, althans het hiervóór vermelde bevel hem door die meerdere, de Eerste Luitenant J. M. Niëns alstoen aldaar gegeven, eigendunkelijk heeft overschreden*, door alstoen aldaar *opzettelijk, althans met zijn schuld daaraan, althans eigendunkelijk*. de vliegsector van de vliegbasis Leeuwarden, als bestuurder van eerder genoemd vliegtuig, alzo als gezagvoerder dan wel lid der bemanning van een luchtvaartuig uit te vliegen en onder meer boven het vasteland van de provincie Noord-Holland te vliegen en lager te vliegen dan vierhonderd meter”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij op 23 Mei 1951, terwijl hij was ingedeeld als 1e Luitenant-vlieger-waarnemer bij het 325e Squadron Vliegbasis Leeuwarden, gevlogen heeft in een Meteor Mark VIII kenteken 4 R 7; dat hij des morgens een vlucht in genoemd toestel heeft gemaakt van 11.45

tot 12.18 en des middags van 14.12 tot 14.45 uur; dat hij vóór de middagvlucht in het logboek heeft geschreven, welke vlucht hij van plan was te gaan maken nl. een familiarisatie- en een reccivlucht; dat de waarnemend commandant van het 325e en 326e Squadron, de Luitenant Niëns de inschrijving in het logboek van deze middagvlucht heeft geparafeerd en goedgekeurd, waarvan hij, beklagde, zich alvorens deze 2e vlucht te maken heeft overtuigd; dat hij meende, dat een „recci-vlucht” een vlucht was vrij naar plaats; dat hij te 14.12 uur (Z-tijd 13.12) te Leeuwarden is gestart en over de afsluitdijk naar de richting Noordzeekust is gevlogen, dus buiten de vliegsector van de vliegbasis Leeuwarden, menende, dat dit bij een reccivlucht geoorloofd was; dat hij aldus vliegend buiten de bebouwde kom van de gemeente Alkmaar heeft gevlogen tussen 1500 tot 2500 voet; dat hij geen opdracht heeft gehad om buiten het gebied van de vliegbasis Leeuwarden te vliegen;

Overwegende, dat Johannes Matheüs Niëns, Reserve 1e Luitenant Vlieger, 326e Squadron CLV Vliegbasis Leeuwarden, legernummer 23.09.03.010, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord, zake-lijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij op 23 Mei 1951 op verzoek van de Commandant 325e Squadron, belast was met de autorisatie van vluchten voor diens squadron, dus opdrachten tot vluchten te geven, deze in het autorisatieboek in te boeken, dan wel te paraferen; dat hij die datum beklagde te Leeuwarden door instemming met en parafering van de door beklagde ingeboekte vlucht „2e Fam + Recco” opdracht tot het maken van deze vlucht heeft gegeven, welke opdracht inhield om binnen de vliegsector te blijven en niet laag te vliegen, te weten op 300 voet; dat de tijdstippen van starten en landen waren Zerotijd 13.12, respectievelijk 13.45 uur; dat de vliegsector omvat een cirkel om Leeuwarden met de straal Leeuwarden-Steenwijk;

Overwegende, dat voor de Officier-Commissaris heeft verklaard en met ede bevestigd:

1. *Nelis Abraham Stor*, geboren 23 Mei 1892 te Amsterdam, gepensionneerd Adjudant der Gemeentepolitie, wonende te Alkmaar, Jan van Scorelkade 35:

dat hij zich op 23 Mei 1951 te 14.15 à 14.30 uur bevond voor zijn woning aan de Jan van Scorelkade te Alkmaar, vanwaar hij ettelijke kilometers kan zien in de richting Bergen; dat hij gedurende genoemd tijdsbestek plotseling een vliegtuig zag dat, zeer laag (\pm 40 meter) over de weilanden vliegend, recht op de huizen aan de Jan van Scorelkade toevloog; dat het vliegtuig zo laag vloog, dat het grazende vee in de weilanden alle kanten uitvluchtte; dat de bestuurder het vliegtuig dicht bij de huizenrij optrok, om daar overheen te komen met donderend geraas; dat de zich in zijn (getuige's) omgeving bevindende personen hevig verschrikt wegvluchtten en kinderen begonnen te huilen van angst gebukt over de straat gaande en eveneens in de huizen vluchtten; dat hij op het toestel, waarvan eerst de rechterzijde, daarna de linkerzijde naar hem toegekeerd

was, de letters A R 7 heeft waargenomen, met het blote oog; dat, daar alles zeer vlug in zijn werk ging, hij mogelijk een 4 voor een A heeft aangezien; dat hij de letters en cijfers ook nog door zijn kijker heeft gezien;

2. *Christina Klaver*, geboren 4 Juli 1926, echtgenote van J. W. Jaring, wonende te Alkmaar, Jan van Scorelkade 22:

dat zij op 23 Mei 1951 te \pm 14.30 op de 1e verdieping van haar huis aan de Jan van Scorelkade te Alkmaar stond; dat zij vlak boven de grond over het polderland tussen Bergen en Alkmaar recht op haar af een vliegtuig zag aankomen; dat het grazende vee alle kanten uitvluchtte; dat het vliegtuig met een ontzettend lawaai vóór de huizenrij van de Jan van Scorelkade optrok, om niet met de huizen in botsing te komen en vervolgens over de linkervleugel draaiend terugvloog in de richting Bergen, waarna het opnieuw op dezelfde wijze laag terugvloog naar Alkmaar; dat zij hevig verschrikt werd en weg is gegaan, bang voor ongelukken;

3. *Jan Willem Hendrik Jaring*, geboren te Den Helder op 18 Maart 1916, wonende te Alkmaar, Jan van Scorelkade 22:

dat hij op 23 Mei 1951 te \pm 14.30 uur, zich bevindende op de 1e verdieping van zijn ongeveer 12 meter hoog huis, een Gloster-meteor over het open polderland zag vliegen tussen Alkmaar en Bergen, recht op zijn huis af, terwijl het zo laag over het weiland vloog, dat hij het toestel recht van voren zag; dat het grazende vee naar alle kanten wegvluchtte; dat het toestel bij nadering van de Jan van Scorelkade optrok om niet met de huizen in botsing te komen, welke manoeuvre geschiedde onder donderend geraas; dat hij zag dat kinderen van schrik begonnen te huilen; dat hij de stellige indruk had, dat het een Nederlands toestel was, doch geen kenmerken heeft kunnen opnemen;

4. *Aalbert Hendrik Middelhoven*, legernummer 27.01.01.223, Reserve 2e Luitenant vlieger:

dat hij op 23 Mei 1951 opdracht kreeg van de waarnemend commandant 325e squadron Vliegbasis Leeuwarden met de Meteor 4 R 3 een vlucht met bepaalde opdracht te maken: single engine flying en Q.G.H.; dat zijn tijdstippen van starten en landen waren gewone tijd 13.57 uur en 15.04 uur; dat hij 13.57 startte van de Vliegbasis Leeuwarden, via IJsselmeer, Kampen, Alkmaar, den Helder op de vliegbasis terugkeerde om 15.04; dat hij op 800 meter vliegende te omstreeks 14.25 à 14.30 uur ter hoogte van Alkmaar beneden zich een meteor zag vliegen; dat hij naar dit toestel dook en zag, dat het de 4 R 7 van het 325e Squadron Vliegbasis Leeuwarden was; dat hij, vlak bij de 4 R 7 gekomen zijnde en boven deze langs scherende, constateerde zelf op 400 à 500 meter te vliegen; dat de 4 R 7 niet met hem is opgetrokken; dat hij zelf niet boven Alkmaar heeft gevlogen;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is een door de commandant 325e Squadron gewaarmerkte fotografische reproductie van een bladzijde uit het logboek, o.m. vermeldende, dat beklaagde op

23 Mei 1951 onder no. 75 met de 4 R 7 2e Fam-recco is gestart te 13.12 uur en geland is te 13.45, hetgeen naar normale tijdsrekening neerkomt op 14.12 uur en 14.45 uur;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige verklaring van Commandant Vliegbasis Leeuwarden d.d. 6 December 1951 no. 51/5062/TD zakelijk blijkt, dat een op de vliegbasis Leeuwarden gestationeerde Gloster-Meteorvliegtuig mark 4 gemerkt 4 R 7 op 23 Mei 1951 niet vlieggereed was en dat voor zover hem bekend de registratie van geallieerde vliegtuigen noch die der N.V. Koninklijke Vliegtuigfabrieken „Fokker” begint met de letter A.R.;

Post alia:

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gequalificeerd als:

1e. „*De luchtvaart op zodanige wijze uitoefenen, dat de openbare „orde of veiligheid wordt verstoord of in gevaar wordt gebracht*”,

2e. „*Ongehoorzaamheid aan onachtzaamheid te wijten in tijd van „oorlog gepleegd*”,

voorzien en strafbaar gesteld 1e. bij art. 10 jo. 44 Luchtvaartwet en 2e. bij art. 115 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

[Volgt: veroordeling terzake van het sub 1° gequalificeerde feit tot hechtenis voor de tijd van *een maand* onvoorwaardelijk en terzake van het sub 2° gequalificeerde feit tot *veertien dagen* militaire detentie voorwaardelijk, proeftijd een jaar — *Red.*].

Hoog Militair Gerechtshof.

Sententie van 8 April 1952.

President: Mr Doornbos; *Leden:* Vice-Admiraals Vos en Brouwer,

Luitenant-Generaals Dijkhoorn en Van der Kroon.

Raadsman: Kapt. Vlieger J. Eden.

(Zie het hiervóór afgedrukte vonnis).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen voor wat het eerste punt betreft en de beklaagde zal vrijspreken en zal bevestigen behalve ten aanzien der opgelegde straf voor wat het tweede punt betreft, en te dien aanzien opnieuw recht doende, de beklaagde zal veroordelen tot hechtenis voor de tijd van één maand;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis niet kan verenigen, omdat het Hof niet bewezen acht, dat beklaagde het 1e. primair of subsidiair ten laste gelegde heeft begaan en na te vermelden straf juist acht;

Overwegende, dat aan beklaagde is ten laste gelegd [zie vonnis — *Red.*];

Overwegende ten aanzien van het sub 1° tenlastegelegde, dat

de getuige Stor ter terechtzitting in hoger beroep uitdrukkelijk heeft verklaard op het vliegtuig geen kentekenen met het blote oog te hebben waargenomen, doch dat hij de letters A.R. 7 uitsluitend door zijn kijker heeft gezien, zodat zijn verklaring ten overstaan van de Officier-Commissaris afgelegd, ten aanzien van dit punt, op een vergissing moet berusten, terwijl aan de getuigeverklaring van Middelhoven, dat hij, vlak boven de 4 R 7 gekomen zijnde en boven langs scherende, zelf op 400 à 500 meter vloog, geen bewijs valt te ontlenen dat beklagde te laag zou hebben gevlogen, doch daaruit eerder valt op te maken dat hij, althans op dat tijdstip, op ongeveer 400 meter moet hebben gevlogen;

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis overneemt de bewijsmiddelen, de bewezenverklaring en de qualificatie voorzover deze op het sub 2° tenlastegelegde betrekking hebben;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend bewezen is hetgeen beklagde sub 1° primair en subsidiair is ten laste gelegd en evenmin het sub 2° tenlastegelegde voorzover dit in het vonnis niet als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te noemen straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan;

Gezien de artikelen 1, 60, 62 en 115 van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's Hof's Provisionele Instructie;

[Volgt: vrijspraak van het sub 1° primair en subsidiair tenlastegelegde en veroordeling terzake van het sub 2° tenlastegelegde tot een geldboete van f 500, subs. 100 dagen hechtenis — *Red.*].

NASCHRIFT.

De Krijgsraad heeft, zijn opvatting getrouw, artikel 54 van de Luchtvaartwet (welk artikel aan militaire luchtvaarders in oorlogstijd vrijdom van strafbepalingen toekent) niet toegepast, naar aangenomen mag worden omdat de Krijgsraad „oorlogsgevaar”, zoals dit begrip in 's Lands wetten voorkomt, niet meer aanwezig acht, nu de feitelijke oorlog een einde heeft genomen. Wij weten dat het Hoog Militair Gerechtshof zich over de vraag, of de toestand van „oorlogsgevaar” al dan niet van kracht is, nog niet heeft uitgelaten (zie M.R.T. XLV, blz. 558/9). Het is daarom jammer dat het Hof uit de verklaringen van de getuigen Stor en Middelhoven niet het bewijs heeft geput dat beklagde lager dan 400 meter heeft gevlogen en aan de verklaringen van de getuigen Stor, Klaver en Jaring niet de overtuiging heeft gehecht dat beklagde op zodanige wijze heeft gevlogen dat hij de openbare orde of veiligheid heeft verstoord of in gevaar gebracht. Wij zullen thans op een andere gelegenheid moeten wachten om 's Hof's zienswijze ten aanzien van

het vraagstuk van de wettelijke toestand van „oorlogsgevaar” te vernemen.

Nu het Hof uitdrukkelijk niet-bewezen acht dat beklaagde lager dan 400 meter heeft gevlogen, zal men in de overweging dat het Hof uit het vonnis overneemt de bewezenverklaring, voor zover deze op het sub 2° tenlastegelegde betrekking heeft, een dienovereenkomstige restrictie dienen te lezen. De Krijgsraad verklaarde immers uitdrukkelijk mede bewezen dat beklaagde, in strijd met de hem gegeven opdracht, lager had gevlogen dan 400 meter.

De Auditeur-Militair heeft in zijn tenlastelegging gesteld dat beklaagde boven verschillende delen van het Noordwestelijk deel van Nederland, althans in Nederland, ongehoorzaam is geweest aan het bevel, hetwelk o.m. inhield niet buiten de vliegsector van de vliegbasis Leeuwarden te vliegen en niet lager dan 400 meter te vliegen. De subsidiaire plaatsaanduiding is vaag, maar veilig, want hoewel beklaagde het lager dan 400 meter vliegen ongetwijfeld boven delen van Noordwestelijk Nederland uitvoerde, kan men twijfelen over de plaats waar hij de ongehoorzaamheid aan de opdracht van het niet-verlaten van de vliegsector van de vliegbasis Leeuwarden pleegde. Dat was òf nog net binnen die vliegsector, òf juist op de grens, òf juist na het verlaten van die grens, maar niet meer boven Noordwestelijk Nederland, want na het verlaten van die vliegsector was de ongehoorzaamheid voltooid en was de verdere verwijdering irrelevant.

Het valt op dat het Hoog Militair Gerechtshof voor dit militaire misdrijf geldboete oplegde. Aangenomen mag worden dat zulks geschiedde met toepassing van artikel 24 van het Wetboek van Strafrecht. Artikel 115 van het Wetboek van Militair Strafrecht bedreigt immers alléén gevangenisstraf (of, via artikel 11, militaire detentie). Terecht heeft het Hof niet zijn Advocaat-Fiscaal gevolgd, die concludeerde tot oplegging van een hechtenisstraf voor dit militaire (schuld-)misdrijf.

W. H. V.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Dienstvoorschrift Militair Verkeer.

In de Nederlandse Staatscourant van 29 September 1952 No. 189 is geplaatst het door de Ministers van Oorlog en van Marine gecontrasignde Koninklijk Besluit van 13 September 1952, luidende:

Op voordracht van Onze Ministers van Oorlog en van Marine van 21 Augustus 1952, Directoraat Administratieve Diensten, Afdeling B7, nr 318662 en van Jur. Zaken, 5 September 1952, nr 302762/63268;

Overwegende, dat door het inwerking treden van het bij de Wet van 23 Juni 1952, *Stb.* 357, gewijzigde artikel 45 van de Wegenverkeerswet een dienstvoorschrift ter regeling van het militaire dienstverkeer niet meer noodzakelijk is;

Gelet op artikel 45 van de Wegenverkeerswet en op Ons besluit van 26 Juli 1952, *Stb.* 431;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Ons besluit van 27 Dec. 1950, nr 14 wordt ingetrokken.

Art. 2. Dit besluit treedt in werking met ingang van de tweede dag, na de datum van de *Staatscourant*, waarin het is geplaatst.

Onze Ministers van Oorlog en van Marine zijn belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Soestdijk, 13 September 1952.

JULIANA.

Op grond van artikel 2 van dit Besluit is derhalve het Dienstvoorschrift Militair Verkeer (afgedrukt in M.R.T. XLIV, blz. 128) met ingang van 1 October 1952 ingetrokken. De laatste acht weken van het bestaan van dit dienstvoorschrift zijn in een vreemde omgeving doorgebracht, immers in de sfeer van het nieuwe artikel 45 Wegenverkeerswet en de daarop gebaseerde Algemene Maatregel van Bestuur van 26 Juli 1952 (zie M.R.T. XLV, blz. 560 en 561).

Het dienstvoorschrift paste bij de vorige redactie van artikel 45, dat de toepasselijkheid van de bepalingen van het verkeersrecht voor het militaire verkeer uitsloot. Het dienstvoorschrift verbood militairen niettemin in strijd met de regels van het verkeersrecht te handelen, op straffe van overtreding van artikel 135 Militair Strafwetboek. Het nieuwe artikel 45 is heel anders geconstrueerd: daarin worden de bepalingen van het verkeersrecht alleen opgeheven voorzover niet de Kroon (bij A. M. v. B.) anders bepaalt.

In de periode van 9 Augustus 1952 (inwerkingtreding van het nieuwe artikel 45 met de toen reeds bestaande, daarop gebaseerde, A. M. v. B.) tot 1 October 1952 (intrekking van het Dienstvoorschrift Militair Verkeer) kunnen zich diverse puzzles voorgedaan hebben. Om een voorbeeld te noemen:

Gesteld in die periode gedraagt een militaire bestuurder van een militair voertuig zich zodanig dat hij de veiligheid op de weg in gevaar brengt. Deze gedraging vindt sanctie in artikel 25 j° 35 van de Verkeerswet; deze bepaling is door de A. M. v. B. van kracht verklaard en het is een overtreding. De macht van het Dienstvoorschrift is echter, in verband met artikel 55 Wetboek van Strafrecht, blijven bestaan ¹⁾. Het Dienstvoorschrift zegt immers dat het verboden is een militair motorrijtuig te besturen wanneer niet voldaan wordt aan hetgeen ten aanzien van het gebruik daarvan is bepaald in de Wegenverkeerswet. Bij de oude tekst van artikel 45 kwam het militaire *misdrif* van artikel 135 W. M. S. R. in de plaats van de ver-

¹⁾ Men zie in dit verband het artikel van Mr D. B. A. Franken: „Verhouding van de Wet en de regelingen van lagere wetgevers” in M.R.T. XLI, blz. 627 vv.

keers-overtreding; in de periode 9 Augustus 1952—1 October 1952 komt het militaire misdrijf bovenop de verkeersovertreding!

Dit voorbeeld is uiteraard met een aantal andere uit te breiden en de vraag schijnt gerechtvaardigd, waarom men niet het Dienstvoorschrift heeft ingetrokken met ingang van 9 Augustus 1952. Deze overlapping is allerminst elegant en kan aanleiding geven tot ongewenste consequenties.

W. H. V.

Competentie Militaire Rechter m.b.t. economische delicten.

Naar aanleiding van de slotzin van mijn naschrift onder het vonnis van de Zeekrijgsraad van 13 Maart 1952, in welk vonnis die Raad kennis nam van een economisch delict, werd mijn aandacht gevestigd op het arrest van de Hoge Raad van 29 April 1947, M.R.T. XL, blz. 420, N.J. 1947, 572. Inderdaad heeft bij voormeld arrest de Hoge Raad uitgemaakt dat uit de in artikel 76 Invoeringswet Mil. Straf- en Tucht recht voorkomende woorden „behoudens de uitzonderingen, bij de wet gemaakt” volgt dat, wil enige wettelijke bepaling de aldus aan de militaire rechter algemeen toegekende bevoegdheid beperken, deze bedoeling uitdrukkelijk moet blijken.

In verband hiermede kan de slotzin van mijn aangehaald naschrift vervallen.

W. H. V.

Volksleger.

Wij lezen in het Nationaal Weekblad *Burgerrecht* van 1 November 1952 onder bovenstaand opschrift het volgende:

In Frankfort a.M. bestaat een instituut, dat zich bezig houdt met het bestuderen van maatschappelijke vraagstukken. Dit instituut heeft nu enige referaten in druk doen verschijnen, waarin verschillende deskundigen hun visie geven op het militaire probleem in Duitsland. Hierin komt men tot de conclusie, dat er een einde moet worden gemaakt aan de bijzondere positie van het officierencorps en dat de plicht tot gehoorzaamheid tot het allernoodzakelijkste beperkt moet worden. Het zijn bekende klanken. Men hoort ze ook in ons land uit de mond van hen, die kennelijk van oordeel zijn dat een leger te beschouwen is als een opmarcherende vakbond, welks leden in het heetst van de strijd klachten en moties kunnen indienen. . . .

Bij ons rijst de vraag, of deze Duitse zienswijze ontstaan is in de omgeving van het Internationaal Militair Gerechtshof van Neurenberg, in welks charter art. 8 dezelfde leer verkondigd heeft. Zo ja, dan moge verwezen worden naar de Britse critiek op deze zienswijze, weergegeven en ondersteund in het opstel van Mr *W. H. Vermeer* op de bladzijden 521 tot en met 528 van deze jaargang onder de titel: Gehoorzaamheidsplicht en aansprakelijkheid.

R. C.

Commanderende Generaals, Verwijzingsofficieren en Garnizoenscommandanten.

Toen de September-aflevering van ons Tijdschrift werd afgedrukt en voor verzending gereed gemaakt, gewerd onze Redactie een afschrift van het Koninklijk Besluit van 7 Juni 1952 (Stb. 330) van welks verschijning ik op grond van de desbetreffende legerorders op blz. 555 — abusievelijk gedateerd 7 Juli 1952 — melding heb gemaakt. Daarbij heb ik getracht aan te tonen, dat de aanwijzing van de Chef van de Luchtvaartstaf als Commanderend Generaal in de zin van art. 243 niet in overeenstemming met de wet is geschied.

Thans kwamen mede in ons bezit reproducties van vier beschikkingen, twee dd. 18 Juli 1952 van de Chef van de Luchtmachtstaf, één van dezelfde datum van de Chef van de Generale Staf en één van 1 September 1952 van beide autoriteiten gemeenschappelijk, alle ter uitvoering van evengemeld Koninklijk Besluit van 7 Juni 1952 en van het Organisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944 (Stb. E 67).

De eerste beschikking is genomen uit overweging „ dat het nodig „is en dat de dienst het gedooft, vanwege de Koningin over te gaan „tot de instelling van drie krijgsraden te velde, alsmede tot de be- „noeming van officieren-commissaris, officieren-secretaris en leden, „alsmede tot de aanstelling van auditeurs-militair”. Zij bevat de volgende bepalingen, van welke die met zakelijke inhoud hier volgen:

Artikel 1. Ingesteld worden drie krijgsraden te velde voor de Luchtmacht, „West”, „Oost” en „Zuid”, met standplaats respectievelijk te 's-Gravenhage, Arnhem en 's-Hertogenbosch.

Artikel 2. De krijgsraden te velde „West”, „Oost” en „Zuid”, door ons ingesteld, zullen oordelen over alle strafbare feiten begaan door personen die behoren tot de Luchtmacht, dan wel onderdelen daarvan vergezellen of volgen.

Artikel 3. De ressorten van de in artikel 1 genoemde krijgsraden te velde en van de daarbij werkzame auditeurs-militair te velde en officieren-commissaris zijn:

krijgsraad te velde „West”:

de provinciën Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht;

krijgsraad te velde „Oost”:

de provinciën Gelderland, Overijssel, Drente, Groningen en Friesland;

krijgsraad te velde „Zuid”:

de provinciën Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

Artikel 4. Onverminderd de uit artikelen 76, 77 en 78 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht en uit artikel 5 van het Organisatiebesluit Rechtspleging te Velde 1944 voortvloeiende rechtsmacht van de in artikel 1 genoemde krijgsraden te velde zullen de zaken betreffende strafbare feiten bij voorkeur aanhangig worden gemaakt bij die krijgsraad te velde binnen wiens ressort, als

aangegeven in artikel 3, het onderdeel waartoe de verdachte behoort, geleverd, dan wel het strafbare feit begaan is.

Artikel 5. De officieren door ons benoemd tot president, president-plaatsvervanger of lid van de krijgsraad te velde, dan wel tot auditeur-militair te velde of officier-commissaris of officier-secretaris bij de krijgsraad te velde worden geacht mede als zodanig benoemd te zijn ten aanzien van alle krijgsraden te velde, welke door ons in onze hoedanigheid als Commandierend Generaal zijn of nog zullen worden opgericht.

Artikel 6. Ongeacht het aantal krijgsraden te velde, waarbij een functionaris is benoemd, behoeft de voor zijn functie voorgeschreven eed (of belofte) slechts eenmaal in handen van de Commandierend Generaal die hem heeft benoemd, te worden afgelegd.

De artikelen 7 tot en met 11 bevatten de benoemingen van officieren tot president en leden alsmede tot secretarissen van deze krijgsraden te velde en die van auditeurs-militair bij deze colleges, benevens hunne plaatsvervangers. Deze neem ik hier niet over, als zijnde te veel aan verandering onderhevig.

De beschikking eindigt met de volgende bepalingen:

Artikel 12. De secretarissen, de officieren-commissaris, voor zover deze geen hoofdofficier zijn, alsmede het personeel beneden de rang van tweede-luitenant bij een krijgsraad te velde, voor zover zij niet behoren tot de Luchtmacht, staan voor wat betreft de uitoefening van de strafbevoegdheid bedoeld in artikel 41 van de Wet op de Krijgstucht, onder de bevelen van de President.

Artikel 13. Voor wat betreft de strafbevoegdheid bedoeld in artikel 39 van de Wet op de Krijgstucht, staan de Presidenten, de Presidenten-plaatsvervanger, de Auditeurs-Militair te velde, de Auditeurs-Militair te velde plaatsvervanger en de Officieren-Commissaris, voor zover deze laatste hoofdofficier zijn, onder de bevelen van de Chef van de Generale Staf, tenzij zij behoren tot de Luchtmacht.

De inhoud van de artikelen 1 tot en met 6 is in hoofdzaak dezelfde als die van de beschikkingen van 17 en 25 September 1946 van de Chef van de Generale Staf en van de Territoriale Bevelhebber in Nederland, die toen ieder als Commandierend Generaal waren gequalificeerd. (M.R.T. XXXIX, blz. 221 en 223). Ook toen had men zich op het standpunt gesteld, dat, ondanks de in art. 243 R.L. gebezigde enkelvoudsvorm, er meer dan één Commandierend Generaal mocht worden aangewezen, zelfs als de aan ieder hunner toegewezen rechtsgebieden samenvielen. De eenheid in de legerleiding in oorlogstijd werd aldus hier nodeloos verbroken doch de omstandigheid dat de berechting van alle naar de militaire rechter verwezen strafzaken bij dezelfde krijgsraden terecht kwamen, voorkwam grotendeels ongewenste gevolgen. De toen ingestelde krijgsraden te velde waren aan-

geduid naar de vier windstreken Van deze is de Krijgsraad te velde Noord sedert opgeheven. De drie overige bestaan nog steeds, hebben to dusverre alle naar hen verwezen strafzaken van land- en luchtmacht behandeld en . . . worden thans opnieuw ingesteld door een Commandierend-Generaal, wiens bevoegdheid als zodanig en dus ook hiertoe ik betwijfel.

Daar het karakter van de oorlogvoering sedert 1814 grondig veranderd is en zich niet meer tot naburstaten heeft beperkt, is het begrijpelijk, dat in 1946 de Legercommandant in Nederlands-Indië, die ook het bevel had te voeren over alle aldaar dienstdoende onderdelen van de Zeemacht en van de Koninklijke Landmacht, ter wille van een goede samenwerking van deze met het K.N.I.L., welks leden geen militairen waren in de zin van onze militaire strafwetgeving, tot Commandierend Generaal voor de K.L. werd aangewezen. Dit was op zich zelf reeds een sterk stukje wetstoepassing: een niet-Nederlands militair werd aangewezen tot Commandierend Generaal over Nederlandse militairen. Maar dit bezwaar werd minder ernstig geacht dan dat — zoals thans ten aanzien van de militairen van het Detachement Verenigde Naties in Korea is geschied — de Chef van de Generale Staf in Nederland als hun Commanderende Generaal zou worden beschouwd terwijl de Legercommandant alleen over zijn eigen K.N.I.L. zodanig gezag zou uitoefenen en terwijl de Nederlandse militairen hun strafwetgeving hadden „meegenomen” en dientengevolge hun eigen krijgsraden hadden behouden. Deze kloof werd toen in de persoon van de Legercommandant tot zekere hoogte overbrugd maar de afstand tussen Nederlandse en Nederlands Indische Krijgsraden en hun bevoegdheden bleef in art. 81 Inv. M.S.T. bestaan.

In het onderhavige geval zijn de gebiedsomschrijvingen van de drie overgebleven Krijgsraden te velde van de landmacht dezelfde als die in de bovenbedoelde beschikking met hun opnieuw vastgelegde ressorten. Indien dergelijke omstandigheid oorzaak is geweest, dat de positie van Commandierend Generaal van de Territoriale Bevelhebber in Nederland niet meer bestaat — hij heeft althans geen deel gehad aan het tegenwoordige compromis — dan is het op het minst inconsequent om thans anders te handelen dan ten aanzien van het Detachement Verenigde Naties is geschied.

Wat had er dan behoren te geschieden?

Om dit na te gaan moet men zich vasthouden aan de grote lijnen van de R.L. van 1814. In de eerste plaats realiseer men zich dat dit Wetboek gold voor een nationale krijgsmacht met inbegrip van zijn vertakkingen overzee en buitenslands. Over dit leger — de vloot laat ik hier buiten beschouwing — had de Souvereine Vorst „de „beschikking”, een term, welke in de grondwet van 1815 werd weergegeven door „het oppergezag”. Onder het gezag van Z.M. diende als opperbevelhebber de Commanderende Generaal, het eenhoofdige centrum van de krijgsoperatiën in een oorlog, in welke Nederland, met inbegrip van zijn koloniën en bezittingen in andere werelddelen,

betrokken zou kunnen worden. De dislocatie van de landmacht-onderdelen en de plaatsing en verplaatsing van landmacht-justicia-belen behoorden tot zijn bevoegdheden voor zoveel deze niet aan de Vorst of de Koning waren voorbehouden.

Het lag intussen voor de hand, dat, zo er van krijgsoperaties overzee sprake was, de leiding van deze operaties niet van Nederand uit kon worden gegeven. Deze leiding moest noodwendig worden overgelaten aan een van de onder zijn opperbevel dienende hogere officieren. Zelfs kon het in de toen nog mogelijk geachte vestingoorlog hier te lande voorkomen, dat steden of plaatsen belegerd of berend werden en aldus van elk contact met de Commanderende Generaal verstoken werden. Dan moest zowel de plaatselijke commandant als de leger- of troepencommandant zich zelf redden voor wat de militaire justitie aangaat en o.a. zelf krijgswaarden met bijbehorend personeel benoemen. Deze maatregel was voor overzee niet in de wet omschreven: Nederland kreeg zijn koloniën eerst in 1816 terug. Hij viel echter bij analogie uit art. 261 R.L. af te leiden.

Overigens was in oorlogstijd de Derde Titel, Van de krijgswaarden te velde, van toepassing en het was verklaarbaar, dat voor de strijd hier te lande een grote troepenmacht beschikbaar bleef. In verband met elk plan van oorlogvoering was zij in tactische onderdelen verdeeld, welke subsidiaire taken door de aanvoerders ook buitenslands moesten worden ondernomen en vervuld. Aldus kon het nodig zijn, dat bij meer dan een van deze onderdelen krijgswaarden te velde werden ingesteld, met welke regeling verband hield het scheppen van gezags- of machtsressort, doorgaans dat van een legercorps of divisie, doch mogelijk ook bij de Commanderende Generaal, hier Generaal en Chef der Armée genoemd (R.L. 254).

De verdeling van rechtsmacht over meer dan één krijgswaard te velde bracht mede, dat de Commanderende Generaal niet meer in de gelegenheid zou kunnen zijn om, zoals R.L. 254 in beginsel had vastgesteld, te beoordeelen of alle zaken met strafrechtelijke ondergrond al dan niet door een krijgswaard te velde zouden moeten worden onderzocht. Hem werd dus bij dit artikel toegestaan dergelijke verwijziging over te dragen.

Een richtlijn voor zodanige overdracht geeft de wet hier niet en men zal die dus elders in de R.L. moeten zoeken. Dan moet, naar mijn mening, gevolgd worden de lijn, aangegeven door de onderlinge verhouding van de C.O. van art. 7 en de garnizoenscommandant van art. 10-12 R.L. Immers in de gedachtengang van de wetgever van 1814 was de garnizoenscommandant in het klein, wat de Commanderende Generaal in het groot zou wezen. In elk geval zal de verwijzing ingevolge art. 254 R.L. moeten geschieden door een commanderend officier omdat deze verantwoordelijk is voor de handhaving van de krijgswaard onder zijne ondergeschikten, tot welk doel die commandant in voorkomend geval de medewerking van de militaire justitie bevoegdelyk moet kunnen inroepen of laten inroepen.

Op dit militair-rechtelijk grondbeginsel rust het feit, dat de openbare aanklager in militaire strafzaken niet meer dan een adviserende taak heeft en vooral niet de vrijheid mag hebben om op dit gebied beslissingen te nemen, met andere woorden: zich niet mag opwerken tot een ambtenaar van het openbaar ministerie.

Ik heb deze beschouwing gegeven omdat de Chef Luchtmachtstaf in zijn hem toegekende positie van Commandierend Generaal bij zijn tweede beschikking van 18 Juli 1952 op grond van meergemeld art. 243 R.L. vier officieren van de Militair-Juridische Dienst heeft benoemd tot verwijzingsofficier met de taak om in zijn plaats — dit is iets anders dan: in zijn naam of op zijn last — en dus geheel zelfstandig te beoordelen of een zaak door een door hem benoemde krijgsraad te velde behoort te worden onderzocht. In het licht van de boven uiteengezette gedachtengang acht ik deze benoeming niet de meest gewenste. Waarschijnlijk heeft hierbij voorgezeten de juridische kennis van de benoemden en de omstandigheid dat de Militair Juridische Dienst ook onder de bevelen van de Chef Luchtmachtstaf is gesteld. Maar de benoemden staan niet, zoals een C.O., in dagelijks contact met een of ander onderdeel van de Militaire Luchtmacht en missen daardoor de meest belangrijke gelegenheid om te beoordelen welk gevolg gegeven moet worden aan een zaak met betrekking tot de persoonlijkheid van een bepaalde verdachte, kortom: zij missen de ervaring welke art. 7 R.L. en art. 50 W.K. bij een C.O. onderstellen.

Daarentegen lijkt de gekozen aanwijzing bedenkelijk sterk op een eerste schrede op de weg om te komen tot een militair openbaar ministerie. Want rechtgeleerde kennis is voor een C.O. geen vereiste, hiertoe dient het t.z.t. in te winnen advies van de auditeurmilitair, welks strekking voor een commanderend officier niet bindend is.

Men moet dus een andere oplossing zoeken en ik wil trachten deze te geven omdat ook de overeenkomstige regeling in de vredestoestand mijns inziens in dezelfde richting opnieuw moet worden opgebouwd.

Wat dit laatste betreft, ieder weet, dat de R.L. de garnizoenscommandant bevoegd heeft verklaard om strafzaken van verdachten uit zijn garnizoen naar de militaire rechter te verwijzen. Maar ieder weet ook dat de garnizoenscommandant in 1814 was de hoogste bevelhebber over alle onderdelen van verschillende wapens of militaire dienstvakken, aan welke de verdediging van zijn garnizoensplaats was opgedragen. Sedert is dit bevelhebberschap aan deze autoriteit ontnomen en zijn onder het begrip garnizoensdiensten samengebracht dienstverrichtingen van secundair lokaal belang, welke leiding opgedragen is aan de hoogste of oudste in rang van de ter plaatse gelegerde commanderende officieren¹⁾. Ten bewijze

¹⁾ Art. 4 Reglement v. d. Garnizoensdienst (1890): Tenzij bijzondere redenen de M. v. O. tot een andere beslissing nopen, wordt de hoogste of

van het feit, dat de positie van de oude garnizoenscommandant is verloren gegaan, moge dienen, dat de disciplinaire strafbevoegdheid van de moderne garnizoenscommandant in art. 42 W.K. beperkt is geworden tot zeer enkele gevallen en dat hij niet mag beschikken over de zwaarste tuchtstraffen. Hij is niet langer de vestingscommandant van art. 39 al. 2 sub 2° maar gelijkgesteld met de fortcommandant van art. 43 3° W.K. Nu de R.L. echter nog steeds de garnizoenscommandant tot verwijzing van strafzaken naar de militaire rechter bevoegd verklaart, zou het aanbeveling verdienen om in de toekomst dit deel van zijn taak op te dragen aan een actief dienend commanderend officier. Dus doende benadert men zoveel mogelijk de verhouding, welke vroeger bestond tussen de vestingscommandant en de aan deze ondergeschikte commanderende officieren ter plaatse.

Ik verwacht nu de opmerking: gij blijft staan op de basis der geldende wetten, maar er is, zoals gij weet, een commissie tot herziening van dit gedeelte van onze militaire strafwetgeving. Kunt ge aangeven, wat er in deze codificatie veranderd moet worden om tot een met de gebleken wensen rekening houdend resultaat te komen?

Ook op deze vraag wil ik trachten een nieuw te volgen weg aan te wijzen. Ik zal hierin ook de belangen van de Zeemacht moeten betrekken.

Uitgegaan moet worden van de volgende beginselen:

1°. In het materieel militair straf- en in het tuchtrecht heeft de wetgever van 1903 de beide criminele wetboeken en de beide reglementen van krijgstucht vervangen door één voor alle delen van onze krijgsmacht geldende codificatie van militair straf- en tuchtrecht. Deze unificatie moet nu ook plaatsvinden ten aanzien van de codificatie van militair strafprocesrecht. Met andere woorden: de R.Z., de R.L. en de P.I. benevens het desbetreffend gedeelte van de Inv. M.S.T. moeten worden samengesmolten tot één wetboek van militair-rechterlijke organisatie en strafvordering.

2°. In dit nieuw te maken wetboek moeten worden weggelaten alle omschrijvingen en uitdrukkingen berustende op regelingen, welke, uit hoofde van de veranderlijkheid van hun onderwerp, aan wettelijke voorschriften van lager orde dan de wet moeten worden overgelaten. Tot deze onderwerpen behoren onder meer die, gebaseerd op de organisatie van de krijgsmacht. De juistheid van deze grondslag is nog onlangs gebleken toen art. 63, 1° van het W.M.S.R., dat kracht van wet verleende aan de bij Koninklijk besluit bevoegdelyk tot stand gebrachte afscheiding van het K.N.I.L. van de landmacht, door de tenietdoening op dezelfde wijze van deze afscheiding

oudste in rang zijnde commandant van de tot het garnizoen behorende onderdelen der infanterie, cavalerie, artillerie, genie of verbindingdienst benoemd tot garnizoenscommandant.

tot een dode letter werd gemaakt: er is nu nog een wet nodig om de gemaakte doch afgestorven fout te begraven.

3°. De mogelijkheid, ontstaan uit het streven naar integratie van de nationale krijgsmachten van de bij het N.A.T.O.-verdrag aangesloten staten tot één supra-nationale krijgsmacht, heeft nu reeds medegebracht, dat onderdelen van Nederlandse zee-, land- of luchtmacht in hun geheel of tot die onderdelen behorende militairen individueel buiten onze landsgrenzen moeten verblijven. In afwachting van het feit, dat de integratie van al deze nationale krijgsmachten door het van kracht worden van één voor alle geldende N.A.T.O.-militaire straf- en tuchtwetgeving voltooid zal zijn, moet onze nationale codificatie afstand doen van de beperking van haar geldigheid tot Nederlands territorium. Zij moet nu reeds geldig worden gemaakt voor al onze militairen, waar ter wereld zij zich bevinden. Als gevolg hiervan moet onze strafrechterlijke organisatie losgemaakt worden van territoriale grenzen zoals provinciën en overzeese rijkdelen. Deze organisatie zal voortaan moeten steunen op bestaande, ook weder op lager niveau geregelde commando-ressorten, welke in de wet wel hun basis doch niet meer hun omschrijving moeten vinden.

Hoe moeten in het bijzonder de zoeven sub 2° en 3° belichaamde beginselen in de wet tot uitdrukking worden gebracht?

Ook op deze subsidiaire vraag wil ik trachten te antwoorden voor zoveel zij de ten deze aangeroeerde en daarmee samenhangende onderwerpen betreft.

De verwijzingsofficieren behoren in de wet niet meer met name te worden aangewezen. Ik denk hierbij aan termen als commandanten van een vloot, eskader of minder smaldeel, aan garnizoenscommandanten en aan de commanderende generaal met zijn in art. 254 R.L. omschreven bevoegdheid. Aanwijzing van verwijzingsautoriteiten uit de commanderende officieren behoort de wet aan de Kroon of aan de hiertoe door de Kroon aangewezen militaire autoriteiten — b.v. de opperbevelhebber — over te laten.

De verwijzing zelve geschiede niet meer naar een bepaalde krijgsraad maar naar de militaire rechter. Dit hangt samen met een andere innovatie: er zij in de militair-strafrechterlijke organisatie maar één in eerste aanleg recht doende krijgsraad, welke bestaat uit een door of op last van de Kroon bepaald aantal kamers. De bepaling van dit aantal is afhankelijk van de organisatie van de krijgsmacht. Zo zouden al aanstonds drie groepen van kamers nodig zijn en wel één of meer voor de zeemacht, één of meer voor de landmacht en één of meer voor de luchtmacht. Ook zou gedacht moeten worden aan een of meer kamers voor behandeling van strafzaken, in welke verdachten, behorende tot meer dan één der genoemde onderdelen, betrokken zijn of voor behandeling van een bijzonder soort van strafzaken, zoals die van principiële dienstweigeraars of die van in overzeese rijkdelen voorgevallen strafzaken. De algemene president van de (enige) krijgsraad — die ook een der kamers behoort te

presideren — krijgde de bevoegdheid om voor dergelijke speciale kamers plaatsvervangende presidenten en leden te bestemmen uit die van de normale kamers en om in verband hiermede uit de aangewezen officieren-commisarissen, openbare aanklagers en secretarissen voor of van de normale kamers met de behandeling van zodanige speciale strafzaken te belasten. Voor welke kamer een strafzaak zal worden behandeld hangt derhalve af van de inwendige organisatie van de (enige) krijgsraad, met dien verstande, dat een of meer kamers mogelijk moeten blijven voor behandeling van strafzaken in ressorten, van welke het verband met de centrale leiding van de krijgsmacht en van haar justitie verbroken is. Bij deze reserve denk ik aan krijgsraden aan boord van schepen der „varende marine” met inbegrip van het schip alleen en in een belegerde of berende plaats uit de bestaande wetten.

Ook zal een overeenkomstige wijziging moeten worden aangebracht in de bepalingen welke de artt. 1 en 28 al. 2 der P.I. zullen vervangen.

Hoewel hiermede slechts zijdelings verband houdend, vraag ik toch ook de aandacht van hen, die met het ontwerpen van de komende wetgeving belast zijn, voor het met name noemen van ministers. De organisatie van een ministerieel Kabinet is immers evenals de verdeling der portefeuilles voorbehouden aan de Kroon. Zij behoort evenmin als de organisatie van de krijgsmacht, door de wet te worden overgenomen en dus daarin te worden verankerd.

Ik heb het nuttig geacht, deze grote lijn reeds nu te publiceren. Is zij goed, dan heeft men er nut van; is zij verkeerd, dan verbeter men haar en dan heeft zij haar nut vergroot.

Keren wij nu nog even terug tot de eerste beschikking van de Chef Luchtmachtstaf, over welks verdere bepalingen ik nog het volgende vermeld.

De verdere inhoud van de vier beschikkingen is hier van minder belang.

De Chef van de Generale Staf overweegt, gezien de hiervóór besproken beschikking van de Chef Luchtmachtstaf, dat het in verband hiermede niet gewenst is, dat in de door hem benoemde krijgsraden te velde West, Oost en Zuid nog officieren van het Wapen der Militaire Luchtvaart als leden zitting hebben. Om deze reden verleent hij met ingang van 31 Juli 1952 ontslag als lid van die krijgsraden te velde aan de tot dat Wapen behorende officieren, die grotendeels een benoeming in dezelfde functie verkregen van de Chef Luchtmachtstaf.

De gezamenlijke beschikking van de Chef van de Generale Staf en van de Chef Luchtmachtstaf van 1 September 1952 regelt de overgang van de zaken van militairen behorende tot de Luchtmacht, thans in behandeling bij de Verwijzingsofficieren, de Krijgsraden te velde, de Auditeurs-Militair en de Officieren-Commissaris, benoemd door de Chef van de Generale Staf, welke moeten overgaan naar de

door de Chef Luchtmachtstaf benoemde functionarissen. Een zaak, die aldus is overgegaan, wordt geacht van het begin af door de Verwijzingsofficieren of door een Krijgsraad te velde benoemd door de Chef Luchtmachtstaf of door een Auditeur-Militair dan wel Officier-Commissaris bij zo een Krijgsraad te zijn behandeld.

Een prachtig in elkaar grijpende legkaart van zaken.

Ik zou hierbij echter liever willen herinneren aan het Franse gezegde: „Plus ça change, plus c'est la même chose”. De zaken zijn en blijven bij een Krijgsraad te velde, welke de wet nu eenmaal tot een college van de Landmacht heeft gemaakt. Was het nu werkelijk nodig om hiervoor zoveel werk te verzetten zonder de wet te wijzigen?

R. C.

Militair Juridische Dienst.

Op 16 October 1952 slaagde voor het doctoraal examen in de rechten, te Leiden, de Eerste-Luitenant van de Militair Juridische Dienst J. J. KAARSEMAKER.

Onze Redactie wenst Mr KAARSEMAKER geluk met dit behaalde succes.

Voorts moge worden vermeld, dat de Eerste-Luitenant der Infanterie S. VAN DER PLOEG onlangs voor de studie in de rechten te Leiden werd aangewezen.

BOEKAANKONDIGING.

„*Het proces Christiansen*”, Bronnenpublicaties van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage; 256 blz.

Dit werk geeft een verslag van de behandeling ter terechtzitting van het Bijzondere Gerechtshof te Arnhem van de strafprocedure tegen de voormalige Wehrmachtbefehlshaber in den Nederlanden, de General der Flieger F. G. Christiansen. De gehele procedure, van de hamerslag waarmede op 21 Juli 1948 de behandeling ter terechtzitting, welke twee dagen in beslag zou nemen, werd geopend, tot de hamerslag waarmede de behandeling werd gesloten, werd door middel van draadgrammophoons opgenomen en later uitgetypt. De oorspronkelijke tekst blijft op het Rijksbureau voor Oorlogsdocumentatie bewaard; het bleek echter dat het gesproken woord vaak niet geschikt was om gedrukt te worden: vele volzinnen bleken slecht te lopen en (in druk overbodige) herhalingen kwamen veelvuldig voor. De gedrukte tekst is dan ook enigszins „bijgevijsd”. In de woorden van de verdachte zelf werden zo min mogelijk wijzigingen aangebracht.

Het boek maakt een keurig verzorgde indruk en geeft de lezer een levendige voorstelling van het proces. Bij de lezing van het vrijwel letterlijk opgeschreven gesproken woord, onvoltooide zinnen, interrupties, vertalingen door de tolk, waant men zich ter zitting aanwezig. Het boek beantwoordt dan ook stellig aan het doel: documentatie van deze facet van de tweede wereldoorlog.

Het boek wordt besloten door de sententie van het Bijzondere Hof in extenso, een aantal bijlagen en een heldere „summary” in het Engels, welke 14 bladzijden beslaat. Deze summary geeft de drie delen van de tenlastelegging, het getuigen-bewijs terzake van elk dezer delen, het requisitoir, het pleidooi en de sententie, alles verkort, weer.

W. H. V.

VRAGENBUS.

Recht van petitie van militairen.

Onze Redactie ontving van de Majoor der Artillerie A. E. BUENO DE MESQUITA de volgende veronderstelde casus-positie, waaromtrent Inzender onze mening vraagt.

1. Een in werkelijke dienst zijnde dienstplichtige wendt zich *rechtstreeks* tot de Minister van Oorlog met een verzoekschrift, behelzende een bepaald dienstbelang; na verzending meldt deze dienstplichtige zulks aan zijn commandant.

2. Deze commandant, zijnde de tot straffen bevoegde meerdere in eerste aanleg, straft de dienstplichtige krijgstuchtelijk terzake van het buiten de hiërarchie weg om indienen van zijn verzoekschrift; er volgt geen beklag.

3. De Minister van Oorlog zendt het verzoekschrift om bericht, beschouwingen en raad aan de desbetreffende regimentscommandant, met verzoek bij de beantwoording een afschrift-contrôlelijst en een afschrift-straflijst toe te voegen.

4. Na terugontvangst op het Ministerie van Oorlog van het dossier (waar zich nu ook een afschrift-straflijst in bevindt) geeft de Minister — onafhankelijk van de behandeling van het verzoek — de regimentscommandant schriftelijk in overweging, art. 50 Wet op de Krijgstucht toe te passen, in casu door de in punt 2 vermelde krijgstuchtelijke straf teniet te doen.

5. De regimentscommandant wenst niet te handelen ex art. 50 W.K.

6. Terzake geldende bepalingen staan o.m. vermeld in het „Reglement betreffende de Krijgstucht” art. 14, het „Voorlopig „Reglement op de Inwendige Dienst Koninklijke Landmacht” deel A art. 4, het „Voorschrift 1110” (Het voeren van dienstcorrespondentie) par. 6 en in „Legerorder nr 201 L-LM van 1948” speciaal I en III.

Uit de punten 2 t/m 5 blijkt overduidelijk, dat met betrekking tot de in punt 1 vermelde kwestie verschil van opvatting bestaat, welk verschil naar mijn mening niet bevorderlijk is voor een juiste handhaving van de krijgstucht.

Onze Redactie heeft hierop als volgt geantwoord:

Ingevolge artikel 8 van de Grondwet heeft *ieder* het recht om verzoeken, mits schriftelijk, aan de bevoegde macht in te dienen. De Grondwet stelt geen beperking, onderscheidt ook niet verzoeken van burgers of van militairen. Militairen mogen derhalve rechtstreeks verzoeken bij de bevoegde macht indienen.

Artikel 14 van het Reglement betreffende de Krijgstucht (een Algemene maatregel van bestuur) herhaalt de inhoud van het

Grondwetsartikel en voegt er toelichtend en adviserend aan toe, dat verzoekschriften aan de bevoegde macht, welke betrekking hebben op dienstaangelegenheden of op de belangen van de verzoeker, ter bevordering van een regelmatige en spoedige afdoening — derhalve ook in het belang van de verzoeker — *bij voorkeur* langs de hiërarchieke weg moeten worden ingediend. Het Reglement betreffende de Krijgstucht handhaaft derhalve het beginsel, dat ook militairen rechtstreeks verzoeken aan de bevoegde macht mogen indienen. Hieraan doet niet af het gestelde in artikel 14 lid 2 van het Reglement betreffende de Krijgstucht. Ook de Ministeriële Kennisgeving van 10 Juni 1948, Kabinet, nr. 54 (L.O. 1948 No. 201 L-LM) houdt in, dat de verzoekschriften, welke mede betrekking hebben op *dienstaangelegenheden* of op de *belangen van de verzoeker*, ter bevordering van een regelmatige en spoedige afdoening — derhalve ook in het belang van de verzoeker — *bij voorkeur* langs de hiërarchieke weg moeten worden ingediend.

Het Voorlopig Reglement op de Inwendige Dienst der Koninklijke Landmacht, derde druk, deel A Algemeen, legt echter enige beperkingen op en schrijft in artikel 2, blz. 27 imperatief voor, dat iedere militair verzoeken, betrekking hebbende op de plaatselijke toestanden, tot een hogere militaire chef langs de hiërarchieke weg moet indienen. Ook het Voorschrift nr. 1110. Het voeren van dienstcorrespondentie, pag. 6, is op dezelfde beperkende wijze geredigeerd.

Het Voorlopig Reglement op de Inwendige Dienst deel A en het Voorschrift Het voeren van dienstcorrespondentie, welke Ministeriële Beschikkingen zijn, zijn in deze derhalve *in strijd* met art. 8 Grondwet, art. 14 Regl. Krijgst. en L.O. 1948 nr. 201 L-LM punt I b. Daar een lager voorschrift (een Ministeriële Beschikking) een voorschrift van hogere orde, in casu een grondwetsbepaling of een algemene maatregel van bestuur, niet mag op zij zetten, moet derhalve het voorschrift van hogere orde, welke de voornoemde beperking niet inhoudt, praevaleren, en zijn aldus bezien het Voorl. Regl. op de Inwendige Dienst en het Voorschrift Dienstcorrespondentie op dit stuk onverbindend. Wij delen het advies van de M.v.O. aan de Regimentscommandant om met toepassing van artikel 50 Wet op de Krijgstucht de opgelegde straf te niet te doen.

Het standpunt, hetwelk door de Regimentscommandant is ingenomen, is o.i. onjuist, en omdat de militair zich nu eenmaal *rechtstreeks* tot de bevoegde macht, i.c. de Minister van Oorlog, mag wenden, waardoor de Regimentscommandant een onjuist gebruik maakte van zijn bevoegdheid tot strafoplegging, en omdat de Minister van Oorlog, die de hoogste verantwoordelijke gezagsdrager bij de landmacht is, en die voor de handhaving van de tucht daarin verantwoording verschuldigd is aan de Staten-Generaal, de hem ondergeschikte Regimentscommandant in overweging had gegeven de straf te niet te doen. Voor deze vernietiging rust de verantwoordelijkheid dan bij de M.v.O.

S.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Abortus. Wet op de geneeskunst en — criminalis	288	Historische bevoegdheden van	316, 719
Absorberen. — bij samenloop van delicten	90-95	Begrafniswet. Aansprakelijkheid voor crematie	223
Afwezigheid. Zie bij Desertie.		Beklaagde. Bij een krijgsraad te velde werd de aanwezigheid van de — ter terechtzitting niet nodig geacht	115
Amboinese K.N.I.L.-militairen. — zijn geen militaire ambtenaren	542	Beklag. Procedure bij —; positie van de militaire rechter	178
Ambtenaren. Nederlands-Indische — en de Nederlandse strafwet	154	Misbruik van het recht van —	340, 538
Klacht over vermeend onrecht, waarbij een administratie-regeling ongeldig wordt geacht	200	Lichtvaardig — gestraft	340
Amboinese ex-K.N.I.L.-militairen zijn geen militaire —; zij missen aanstelling als zodanig, zoals de wet eist	542	Gegrond —; straf verminderd	342
Ambtenarenwet. Militaire — en reclames over passeren van officieren bij bevordering	83	— als bedoeld in art. 71 W.K.	395
— Klacht over vermeend onrecht, op grond van een ongeldig geachte regeling	200	Belastingen. Geven van onjuiste inlichtingen omtrent — door accountant	222
Om onder de militaire — te vallen is een aanstelling als zodanig vereist	542	Rechtspraak in zaken van —	310
— Reglement Mil. Ambtenaren is een dienstvoorschrift	701	Beledigde partij. Vordering der — in strafzaken	307
Analogie. Toepassing van strafbepalingen bij —	419	Belediging. Zich in beledigende vorm uitlaten over een openbare instelling was niet aanwezig, doch slechts eenvoudige —	328
Antoni, J. L. H. A. Voordracht van — over handhaving van de krijgstucht	484	Beledigende brief aan een vroegere meerdere binnen een jaar na het verlaten van de dienst	353
Approbatie. — van civiele vonnissen van krijgsgaden	315	Beleid. Is vernietiging van een krijgstuchtelijke straf door de meerdere van de strafoplegger een wraking van diens beleid?	395
Arrest. Voorlopig — en zijn nut; aftrek	179	Benelux. Geringe militaire belangstelling van België op militair-juridisch gebied	103
Voorlopig — tijdens krijgstuchtelijk —	215	Beoordeling. Lijsten van — van officieren K.L.	82
Het voorlopig — door <i>F. van Kalshoven</i>	369	Berkhof, Mr J. van den De verplichting van de C.O. tot kennisgeving aan de verwijzingsautoriteit volgens art. 10 R.L. bij gebleken onschuld van de de verdachte, door —	669
Voorlopig — bij oorlogsmisdrijven	433	Beschadiging. Culpouse — van een stuw	121
Voorlopig — van militair personeel der Militaire Missie in Indonesië	451	Bevel. Geven van een — vreemd aan de belangen van de dienst	35
Articulbrieven. Oudste codificaties van militair strafrecht	375	Verantwoordelijkheid voor ge-	
Auditeur-militair. — moet militair zijn	145-147		

geven —	Blz.	522
Bevoegdheid. De Zeekrijgsraad was bevoegd recht te spreken over mariniers in Peking en in Wilna		4
Gelijktijdige — van Nederlande en vreemde rechters	5,	99
Deelneming van niet-militairen aan militaire misdrijven .		137
Bevoegdheidsprocedures moeten door eenheid van wetgeving voorkomen worden	99,	146
Rechterlijke — in tuchtzaken		175
Bevoegdheid van Krijgsraad te velde West in een te Tokio voorgevallen strafzaak .	255,	327
Art. 1 der wet van 2 Augustus 1950 (Stb. K. 335) en de — van de Nederlandse militaire rechter		330
Militair-rechterlijke — in civiele zaken, door Mr <i>M. H. de Wildt</i>		307
Civiele rechtshandelingen bij leger te velde		365
Bevoegdheid van de militaire rechters ten aanzien van niet-militairen	417,	423
— van de militaire rechter en art. 173 der grondwet		422
— van de Indonesische rechter ten aanzien van Nederlandse militairen	444, 445, 449,	451, 470
Aftrekken van eigen rechter (art. 163 der grondwet) .	446,	452
— in zake economisch delict	473,	714
— van militaire rechter om recht te spreken over burgers	506,	508
De — van een internationale militaire rechter praevaleert boven die van nationale rechters		532
Bevordering. Slechte regeling van de — bij keuze van officieren der K.L.		81-89
Mr <i>J. A. Thij's</i> . Enkele opmerkingen over tijdelijke rangen en ouderdom in rang van marine-officieren		297-301
Zie ook bij Terugstelling .		
Bewakingsvoorschrift. Overtreding van art. 6		696
Bewijs. Bij noodtoestand is volledig bewijs niet te vorderen; analoge toepassing van art. 74, 2°, Inv. M.S.T.		104, 107
— van „schuld” in R.L. 193 al. 2; narco-analyse		169

Betekenis van proces-verbaal bij constructie van gerechtelijk —	Blz.	398
— van te laag vliegen niet geleverd geacht		706
Blanketbepalingen. Behoeftte aan — in oorlogstijd		175
Boekaankondigingen. De Koreaanse oorlog en de Verenigde Naties		144
<i>H. Ett</i> , Holland in rep en roer		144
Vreemdelingen en grensbewaking, door <i>G. Seppen</i> en <i>W. A. C. Walraven</i>		485
Het proces Christiansen, bronnenpublicatie		724
Bondgenootschappelijke militairen. In het ontwerp-inkwarteringswet worden — opgenomen		647, 650
Brits Gemenebest. Verband tussen — en integratie volgens Noord-Atlantisch Verdrag 64, Britse zeelieden in Japan gevonnist		98 529
Buitenland. Nederlandse militairen in het —		1
Invloed van buitenlandse samenlevingen op de militaire rechtspraak	99, 152,	156
Misdrijven door Nederlandse militairen in Engeland gepleegd	446, 452,	453
Nederlanders in buitenlandse dienst		486
Oorlogsmisdrijven door vreemde militairen in het — gepleegd	496, 499,	510
Manual of Military Law		521
Burgeroorlog. Wat is —?		427
Bijzonder Hooggerechtshof. — voor berechting van oorlogsmisdrijven	422, 423,	620
Samenstelling van dit —	425, 431, 432,	433
Salariëring der leden		432
Op straf van nietigheid voorgeschreven vormen		433
Vereenvoudigde procedure		434
Cassatie. Mogelijkheid van — bij oorlogsstrafrecht		424
Commanderend-generaal. Chef luchtmacht-staf aangewezen als —		556, 715
Wie is — als bedoeld in R.L. 243?		558, 715
Legercommandant K.N.I.L. als —		717

— en art. 254 R.L.	Blz.	Behorende tot een wacht, zijn post verlaten	Blz.
Commanderend officier. Te velde is de — de ziel van zijn troep	148	Samenloop van — met andere misdrijven	90
Samenwerking met openbare aanklager, gerechtsofficier en officier-commissaris bij troepen te velde	149	Tijdsduur te vermelden	90-95, 116, 197, 304
Verwijzingsofficier behoort te zijn een —	720	Burgers medeplichtig aan —	257
Commissie. Beoordeling van officieren door een —	88	Een of twee —?	304
— tot herziening der militaire strafwetgeving	203-210	Violeren van arrest is — dienstdoende; qualificatie van dit feit; van samenwerking met andere bleek niet	347
Zie ook: International Law Commission.		Nalaten te voldoen aan order tot terugkeer naar zijn garnizoen	535, 536
Commune delicten. — gestraft met militaire detentie	258, 609	Plaats van het begaan van —	684, 696
Via art. 2 W.M.S.R. wordt art. 398, 9°, Sv. in militaire strafzaken toepasselijk geacht	602	Ongehoorzaamheid in samenloop met —	684
Mogen — gestraft worden met militaire detentie	258, 382, 607	Deskundige. Bewijskracht van de in een proces-verbaal opgenomen verklaring van een —	398
Communisten. Wetsontwerp oorlogsstrafrecht zou gericht zijn tegen —	414	Onderzoek door — (tijdens huishoudelijk onderzoek), door <i>J. van Wanig</i>	665
Conclusie van eis. Duidelijke motivering nodig	193	Detachment Verenigde Naties. Wie is bevoegd om militairen van het — naar de militaire rechter te verwijzen? 254, 327, 717	717
Concordantie-beginsel. Art. 131 derde lid Indische Staatsregeling bevat het —; invloed hiervan	154	Rechtsmacht over militairen van het —	529
Contrabande. Clandestiene invoer van aan invoerrecht onderworpen goederen werd invoer van — genoemd	3	Detentie. Doorbetaling van salaris tijdens militaire —	156
Crisiswetgeving. — behoort in een politiestaat	229	Mogen commune delicten gestraft worden met militaire —	258, 382, 607
		Geschiedenis van art. 11 W.v. M.Sr.	385
		Desertie gestraft met militaire —	535
Deelneming. Kan een niet-militair deelnemen aan een militair misdrijf?	136	Diefstal. — van electriciteit	222
Mededaders aan een strafbaar feit; ieders schuld	250	De Koninklijke Marine veront- rust (door vele —), door <i>F. Kalshoven.</i> Oorzaken, gevolgen en hoe te voorkomen	243
Defensie-gemeenschap. Europese — opgericht	375	— in vereniging, voorafgegaan en vergezeld van bedreiging, gepleegd in Tokio	250
Verzet van Engeland, toetreding van Duitsland	377	— bij de Marine	243
Bestuurslichamen van de Europese — alsmede een Hof van Justitie	377, 533	— van geld uit een geldkistje van de commandant van een oorlogsvaartuig; was deze nalatig in het bergen van dat geld?	356
Geldigheidsduur van de organisatie der —	378	Strafverzwaring bij —	429
Zie ook: Europese Defensie Gemeenschap.		— van Britse militairen in Tokio	529
Degradatie zie Terugstelling.		— van een overall	607
Desertie. In Indonesië gepleegd, is — in het buitenland	40	Dienstbevelen. — en veiligheidsmaatregelen, door <i>A. Groen</i>	8
Verbergen van deserteurs; inhoud van telastelegging	46	Afwijking van —	8

- Blz.
- Art. 114 W.M.S.R. omschrijft niet wat — zijn 14
- Bevoegdlijk en onbevoegdlijk gegeven — 15, 160
- bij bemande torpedo's en bij éénmansvliegtuigen met explosieve lading 169
- Wat is „weigeren” om te voldoen aan —? 197, 211
- Het dienstbevel en het dienstvoorschrift, door *J. H. van Wermeskerken* 455
- Bevel tot verduistering van verf is geen — 610
- Artt. 42 en 43 Sr. en — 625
- Zie ook bij **Bevel, Gehoorzaamheidsplicht.**
- Dienstdoende.** Wanneer is een wacht —? 95
- Violeren van arrest is desertie terwijl de dader is —; twijfel of dit juist is 347-349
- Dienstplicht.** Buitengewoon oproepen van dienstplichtigen 73, 74
- Verlenging van eerste oefening 74
- Internationale — 102
- Dienstvoorschriften.** Niet-opvolgen van — in Indonesië 161
- Art. 45 Wegenverkeerswet en — 174
- Het dienstbevel en het —, door *J. H. van Wermeskerken* 455
- Bestaande — 469
- Reglement Mil. Ambtenaren K.L. behoort tot de — 701
- Dienstweigering.** Vrijspraak indien de vervolging op grond van art. 2 der wet moet worden gestaakt 44, 47
- Verbergen van een gedeserteerde dienstweigeraar 46
- Conflict tussen gewetensbezwaaar en objectieve orde; dwalend geweten 52
- Wat betekent „veronachtzamen” in art. 6 der Wet op de —? Ook „niet verrichten”? 125
- De bevoegdheid tot het in Indonesië geven van een oorlogsbevel betwist bij — 160
- Frontneurose en — 167
- Bekeerde principiële — voorwaardelijk gestraft 695
- Zie ook: **Gehoorzaamheidsplicht, ongehoorzaamheid.**
- Dieren mishandeling.** — in Indonesië 155
- Doodslag.** — van gevangenen ge-
- Blz.
- nomen N.S.B.ers 217, 241, 242, 406
- Euthanasie door medicus 478
- Doodstraf.** — in het wetsontwerp oorlogsstrafrecht 415, 420, 487-490, 491-494, 495, 499, 512, 626
- Amendement-Donker in verband met de — 438, 492, 512
- Dronkenschap.** Openbare — bij herhaling 119
- Drukfouten.** In deel XLIV en in deel XLV 143, 715
- Economische delicten.** — nemen in geval van oorlog toe 429
- Wet op de — en bevoegdheid van de militaire rechter 473, 714
- Electriciteit.** Diefstal van — 222
- Engagementsakte.** Opnieuw aangedrongen op afschaffing van — voor vrijwillig dienende militairen 203
- voor onbepaalde tijd 267
- Europese Defensie Gemeenschap.** De Nederlandse Krijgsmacht gaat grotendeels op in een Europese Krijgsmacht, verliest nationaal karakter 416, 417
- Herziening der militaire strafwetgeving in verband met — 437
- behoort op te gaan in een N.A.T.O.-gemeenschap 531
- „Uitlenen” van contingenten aan landen van herkomst 531
- Gerechtshof 533
- Leemte: ziet niet op zeemacht 533
- Zorgt niet voor overzeese belangen 534
- zie ook **Defensie gemeenschap.**
- Euthanasie.** Medicus die op diens verzoek zijn broeder uit zijn lijden verlost 478
- Executie.** Spoedige — van opgelegde straffen nodig 179
- Schorsing alleen bij verlaging en tuchtklasse 179
- bij voorraad 181
- van straf aan ontslagen militairen in Nederl. Indië 182
- van straffen elders dan in Nederland 415, 435, 507
- Geëxecuteerde doodstraffen 514
- Expeditie.** Troep op militaire — 111, 159
- Exterritorialiteit.** Swb. 3 en — 2
- van mariniers te Wilna 5
- en luchtmacht 6
- in Indonesië 153, 453
- ontzegd, door Dr *L. M. Rollin*

	Blz.		Blz.
<i>Couquerque</i>	529	—	429
Feith, Jhr Mr W. W. Rede van — over de wet oorlogsstrafrecht in de vergadering der Ned. Juristenvereniging	619	Gewapend conflict. Wat is een — in het wetsontwerp oorlogs- strafrecht?	426
Fiat executie. Na geweigerde — behandeling door het Hoog Militair Gerechtshof	27, 182	Graaff, Mr H. H. A. de. Een zwakke plek in de regeling van de rechtspositie der offi- cieren van de K.L., door —	81-89
Onzekerheid over het verlenen van —	151, 194	De krijgswaad als adviserend college in zaken van krijgs- beleid, door —	631
Financiering. — van een interna- tionale krijgsmacht	100	Groen, A. Dienstbevelen en veil- igheidsmaatregelen, door —	8
— door voldoening van quota	101	Gijzelaars Doodschieten van —	584
Franken, Mr D. B. A. Onrecht- matigheid of schuld? door — 217, 364	364	Handvest. Zie: Verenigde Naties.	
Friese taal. Gebruik van de —	404	Hartogh, Mr S. F. I. de. Opmer- kingen over strafreden-om- schrijving	256, 483
Front-neurose. Dienstweigerings door —	167	Hees, J. W. Opmerkingen over omschrijving der strafreden	483
Garnizoenscommandant. Vroeger en thans; zijn bevoegdheid tot verwijzing van militaire straf- zaken	719	Heling. — in Indonesië	155, 173
Geesink, Mr A. H. — oppert beden- kingen tegen een vonnis	211	Herhaling. — ook aanwezig bij overtreding, van welke een vroeger geval bij transactie was afgedaan	119
Geheimhouding. Gehoorzaamheid aan bevel van een meerdere om inzage te hebben van geheime stukken	12	Hiërarchische verhoudingen. — in internationaal verband	98, 418
Gehoorzaamheidsplicht. — en dienstbevelen	9, 11, 18, 626	— in interregionaal verband	154
— tegenover een meerdere, die inzage vraagt van geheime stukken	12	Hoger beroep. Als te laat inge- diend, — niet-ontvankelijk ver- klaard	335, 607
— van maréchaussée tegenover meerdere van een ander wapen of dienstvak	18	Na berusting in het vonnis a quo te laat ingesteld	343
— van geïntegreerde krijgsmach- ten aan de bevelen van de algemene opperbevelhebber	64	Oorlogsstrafrechtspraak in —	424
— bij en na integratie	64	Hoog Militair Gerechtshof. Onder- zoek van een zaak in appèl door een raad-commissaris	31
— en aansprakelijkheid, door <i>Mr</i> <i>W. H. Vermeer</i>	521, 714	Een historische zitting van het — (Indonesische Kamer), door <i>J. B. Kempees</i>	599
Geldboete. Wegens militair mis- drijf — opgelegd	701, 712	Huishoudelijk onderzoek. In mili- taire strafzaken behoort een — niet meer na de verwijzing te worden ingesteld	327
Geneeskunst. Wet op de — en abortus criminalis	227, 228	Voorlopig arrest tijdens —	370
Generale staf. — bij een Europees leger eist opheffing van nation- ale generale stafven	64, 100	Benoeming van deskundigen tijdens —	665
Gerechts-officier. — bij troepen te velde	145-149	Gebrekkigheid van het —	672
Zie ook Verwijzing.		Immunitet. De beide Secretaris- sen-Generaal van de Neder- lands Indonesische Unie ge- nieten over en weer diploma- tieke —	448, 452
Gevaar. — zie Oorlogsgevaar.		Indonesië. In strafrechtelijke zin is — buitenland	40
Geval van oorlog. — is een fei- telijk begrip	390, 414	Rechtspositie van het militair personeel der Militaire Missie	
Toenemende criminaliteit in			

	Blz.
in —	441
Overeenkomst van 29 November 1950, no. II (C VI) 1, tussen het Koninkrijk en de Republiek Indonesië, art. 16	443, 444
Besluiten van Ministersconferentie in verband met de Nederlandse strafwet	447
Zie ook: Immuniteit en Uniestatuut.	
Inkwartieringswet. Vorderingen ingevolge de —	79
Zie ook: Wetgeving.	
Insubordinatie. Misdrijf tegen de dienst en de subordination. Artt. 78 en 79 C.W.Z.	3
Feitelijke —	38
Nietige telastelegging bij feitelijke —	67
Opruiing tot feitelijke —	679
Zie ook: Gehoorzaamheidspllicht.	
Integratie. — in Noord-Atlantische krijgsmacht	7
Opheffing van nationale generale staven bij —	64
Gehoorzaamheidspllicht, nationaal of internationaal	64
— overleg, door Dr <i>L. M. Rollin Couquerque</i>	96-103
Engeland en Amerika nemen nog niet deel aan — van Noord-Atlantische krijgsmachten. Ook Frankrijk wil nog een nationale krijgsmacht behouden	379, 380
Internationaal militair strafrecht. Nederlandse mariniers te Wilna met vreemde militairen onder bevel van een Frans hoofdofficier	4
— en de strijdkrachten in Korea	5
— en eenheid van rechtspraak nodig	7, 98, 99, 156
Afstand tussen nationaal en —	7, 99, 380
Hetzelfde — zou moeten gelden voor alle, ook nationale krijgsmachten van Noord-Atlantische bondgenoten	98, 381
Bijzondere positie van Nederland ten aanzien van de regeling van —	103
Militaire tribunalen van Neurenberg en Tokio bezet door overwinnaars	159
Cumulatie van internationale verdragen	317
Wetgeving van — staat boven	

	Blz.
— nationale wetgevingen en vernietigt bevoegdheden van nationale strafrechters	532
Internationaal strafrecht. Op 21 November 1947 door de Algemene Vergadering der Verenigde Naties ingestelde commissie tot codificering van —	276
In afwachting van — is nationale regeling van oorlogsstrafrecht juist	498, 508
Internationale gemeenschap. Wetgevend lichaam en uitvoerende macht	97, 377
Plan- <i>Schuman</i> , Assemblée, Gerechtshof	533
Internationale Krijgsmacht. — omvat leger, zee- en luchtmacht	97
Welke belangen beschermt de —?	97
Uitlenen van nationale contingents	98-100
Financiering van een —	100, 102
Komt er een Noord-Atlantische Krijgsmacht? door Dr <i>L. M. Rollin Couquerque</i>	317
Cumulatie van internationale verdragen	318
Het Europese leger komt! door Dr <i>L. M. Rollin Couquerque</i>	375
Exterritorialiteit ontzegt aan — bij gebrek aan eigen status	529, 532
Internationale militaire rechtspleging. Verkeerd plan voor samenstelling van een internationaal militair gerechtshof	102
Komt er een Noord-Atlantische krijgsmacht? door Dr <i>L. M. Rollin Couquerque</i>	317
Instelling van een supra-nationaal Gerechtshof. Verhouding van dit college tegenover nationale militaire rechtspraak	380
— staat boven en gaat vóór nationale rechtspleging	532
Internationale militaire samenwerking. In het belang van — worden bondgenootschappelijke militairen opgenomen in het ontwerp-inkwartieringswet	647
Internationaal Law Commission. Ontwerp van de — betreffende berechting van oorlogsmisdrijven	417
Interregionaal militair strafrecht.	

	Blz.		Blz.
Strafbare feiten door Marinepersoneel in de koloniën gepleegd en C.W.Z.	2, 4	Bij herziening van onze militaire rechtsplegingen één krijgsraad aanvaardden, te verdelen in kamers	721
Swb. art. 3 en koloniale strafwetgevingen	2	Krijgsraden te velde. Krijgsraden te velde, door Mr <i>M. P. Plantenga</i>	145
In Indonesië gepleegd strafbaar feit gestraft met toepassing van Nederlandse strafwet	41	— Korea en zijn —	254, 327
Toepassing van Nederlands Indisch strafrecht bij troepen te velde aldaar	152-157	— in Portugal in 1705	365
Zaakbeschadiging in Curaçao	559	— ingesteld door Chef Luchtmachtstaf	715
Militair strafrecht van K.L.-militairen in Suriname	629	Krijgstucht. Voordrachten over handhaving van de —, door Mr <i>A. F. Steffen</i> en <i>J. L. H. A. Antoni</i>	484
Jacht- en visserijzaken. Rechtspraak in —	310	Discussie over gehoorzaamheidsplicht maakt onderhoud van — onmogelijk	523
Kalshoven, F. De Koninklijke Marine verontrust, door —	243	Krijgstuchtelijke strafbevoegdheid. — ingevolge K.B. 22 October 1942 (Stb. C 65); in casu noodzaak van toepassing niet gebleken	344
Qualificaties in de telastelegging, door —	361	— bij de Reserve-Grensbewaking	364
Het voorlopig arrest, door —	369	— niet per procuratie uit te oefenen	443
Kempees, J. B. De strafmutatie in het militaire tuchtrecht, door —	21, 256, 483	— ten aanzien van Nederlandse militairen behoort niet thuis in een overeenkomst met de Republiek Indonesië	443
Een historische zitting van het H.M.G. (Indonesische Kamer), door —	599	— van Commandant Tactische Luchtstrijdkrachten	483
Koloniën.		Wat is te verstaan onder —?	595
— zie Overzeese gebiedsdelen.		— van commandanten van legerplaatsen	628
— zie West-Indië.		— van commandanten van vliegbases	629
Koningin, H.M. — Juliana pleitte voor grotere staatkundige gemeenschappen	376	Kennisgeven van niet-strafbaar gebleken strafzaken aan de tot verwijzing bevoegde autoriteit, door Mr <i>J. van den Berkhof</i>	669
Korea. Nederlandse militairen in —	5, 717	— over personeel bij de krijgsraden te velde	716
Boekaankondiging van „De „Koreaanse Oorlog en de Verenigde Naties”	144	Krijgstuchtelijke vergrijpen. Geen juridische doch zuiver feitelijke strafmutaties	21, 256, 483
Bevoegdheid van de krijgsraad te velde —	254, 327	Overleg van de C.O. met openbare aanklager over mutatie en straf	25
De opperbevelhebber van de krijgsmacht der Verenigde Naties in — is geen militair in de zin van andere militaire strafwetgevingen dan de zijne	322	Een samengelopen — wordt in het vonnis over de hoofdzak gequalificeerd	111
Aard van het conflict in —	415, 503, 504	Krijgstuchtelijke afdoening van vergrijpen te velde	148, 156, 189
Onderlinge verhouding van de verschillende detachementen en de opperbevelhebber aldaar	532	Limitatief karakter van opsomming der oneigenlijke — is af te keuren	173-175, 190
Krijgsgevangenen. — zijn gelijk gesteld met Nederlandse militairen; buitenlandse militairen niet	423		
Krijgsraad. De — als adviserend college in zaken van krijgsbeleid, door Mr <i>H. H. A. de Graaff</i>	631		

	Blz.		Blz.
Grotere strafmogelijkheid ge- wenst	189	— bij troepen te velde	145
Disciplinaire geldboeten ge- wenst	189	Militaire rechtspleging. Verkorte procedure	473
Strafreden (ten onrechte „mu- „tatie” genoemd) zo duidelijk mogelijk te maken	256, 483	Actuele betekenis van het Or- ganisatiebesluit Rechtspleging te velde 1944	558
Verhoor van verdachten van —	270	Eén wetboek van — te maken	720
Wijzigen en te niet doen van krijgstuchtelijke bestraffingen buiten beklag, door Mr <i>P. Wes- terdijk</i>	593	Militaire rechtspraak. Taak van de — bij troepen te velde . . .	145
Verkeersoverteding in Indone- sië niet gestraft	602, 604	Samenhang van — en krijgs- tucht	148, 149, 150
Tijdstip van oplegging van een krijgstuchtelijke straf	617	— te velde moet het vertrouwen hebben van commandanten	151, 172
Landoorlogsreglement. Toepas- sing in Indonesië, waar de Republiek geen partij was bij dit en andere verdragen	160	Vreemde invloeden op — te velde	152
Algemeen erkend als beschrij- ving van rechten en plichten van oorlogvoerenden	418, 625	Spoedige beslissingen nodig . .	194
Legitimatie. Mag — gevraagd worden van bevelgevendende- meerdere?	11, 14, 18	— in civiele zaken, door Mr <i>M. H. de Wildt</i>	307-316
Niet voldoen aan de vordering tot — door een maréchaussée le kl. gericht tot een onder- officier	124	— tijdens de Republiek der Ver- enigde Nederlanden	309, 365
Letsel. Veroorzaken van lichame- lijk — bij een verkeersongeval	677, 690	Communicatoir proces	314
Liften. — al of niet verboden . .	261	Vragen van rechtsgeleerde ad- viezen door militaire rechts- colleges	315
Luchtmacht. Chef Staf — aan- gewezen als commanderend- generaal in de zin van R.L. 243	556	Berechting van oorlogsmis- drijven door —	422, 496, 501
Welke zal zijn postie zijn in vredestijd?	558	— en benoeming der leden voor het leven	422
Luchtvaartreglement. Overtre- ding van het — (te laag vlie- gen)	687	— minder objectief dan burger- lijke	506
Luchtvaartwet. Art. 54 der — in oorlogstijd	174, 689, 706	Militaire strafwetgeving. Instel- ling van commissiën tot her- ziening van onze —	203
Bewijs van te laag vliegen niet geleverd	706	Een Europese krijgsmacht be- hoeft een Europese —	418
Militaire Missie in Indonesië. Toe- passing van art. 17 der Over- eenkomst —, in ontwerp ge- voegd bij de Wet Souvereiniteit- soverdracht Indonesië	470	Wegens samenwerking met bondgenoten moet de — wor- den herzien	437
Militairen. Buitenlandse — zijn naar Nederlands recht geen —	423	Wijziging der gehoorzaam- heidsplicht in de Manual of Military Law	521, 523
Militaire opvoeding. Het doen verrichten van corveediensten als middel van —	123	Positie der militaire lucht- macht als afzonderlijk „corps” is alleen bij de — te regelen	559
		Eén wetboek van militair strafprocesrecht te maken . . .	720
		Militair gezag. Chef Staf — ver- loor in 1946 zijn reden van be- staan	556
		Militair Juridische Dienst. Beëdi- ging en bevordering van offi- cieren bij de —	363
		Directeur van de — ook werk- zaam onder de chef lucht- macht-staf	556
		Veranderingen onder het per- soneel van de —	561
		Als verwijzingsofficieren, op	

	Blz.		Blz.
grond van art. 254 R.L., aangewezen vier officieren van de —	719	— tegen de Indonesische staatsorde	445, 447, 450
Eerste Luitenant Mr J. J. Kaarsemaker	723	— buiten dienst in Indonesië gepleegd	446, 447
Eerste Luitenant der Infanterie, S. van der Ploeg, voor rechtsstudie aangewezen	723	Economisch delict	473
Militair-rechtelijke studie. Voor bevordering van Europese (Noord-Atlantische) integratie zijn militaire juristen nodig	102, 103	Wat zijn — tegen de menselijkheid?	522, 625
Ook troepen te velde behoeven militaire juristen voor hun rechtspraak	145, 146	Omschrijving van —	581
— bij zee- en landmacht	262	Mishandeling. Wat is bij — zwaar lichamelijk letsel?	41
Wederom twee beroepsofficieren aangewezen voor — te Leiden	364	Missie. Rechtspositie van het militaire personeel der Militaire — in Indonesië, door Dr L. M. Rollin Couquerque	441
Doctoraal examen in Nederlands recht afgelegd door de Kapitein-Luitenant ter Zee A. N. Baron de Vos van Steenwijk	364	Muiterij. Militair oproer en —	136, 138
Hetzelfde door de Eerste-Luitenant J. J. Kaarsemaker	723	Muntmisdriven. Universaliteitsbeginsel bij —	419
Militair-rechtelijke vereniging. Vergaderingen gehouden en te houden; samenstelling van het Bestuur	260	Nalatigheid. Was er — bij de commandant van een oorlogsvaartuig in het opbergen van geld?	356
Vergadering van leden op 4 Juli 1952 te Utrecht	484	Nationale krijgsmacht. — zou dienen voor defensie van overzeese gebiedsdelen en voor militaire bijstand	98
Militair strafrecht. Zijn geïntegreerde militairen niet langer onderworpen aan hun nationaal —?	64, 417	Er wordt niet meer gestemd over nationale oorlogsbegroting	101
Verschillen tussen burger- en — onder oorlogsomstandigheden	147, 196	Behoud van — naast Europees leger	531
Betrekkelijke waarheid van het „medenemen” van eigen — te velde	152	Neurose. Zie: Front-neurose.	
Militair tucht- en — vormen een onverbreekelijke eenheid	179	Noodtoestand. — bij dienstbevel	9
Ontstaan van de behoefte aan —	375	— bij botsing van plichten 13, 27, 30	30
Internationale ontwikkeling van het —	417	— niet aanwezig geacht	46
Art. 2 Wetboek van — op militairen der Militaire Missie in Indonesië	470	Doden van een Indonesiër en art. 38 W.M.S.R.	104
Militie. Wat art. 87 Sr. — noemt, heet thans dienstplichtigen	77	Noodweer. Beroep op — afge- wezen	41
Ministers. In wetten — niet meer met hun Departementen noemen	722	Noord-Atlantisch Verdrag. Integratie van krijgsmachten volgens het —	7, 97, 417
Misdrijven. Teveel specificatie van — ongewenst	38	Herziening van het — nodig	98, 379
		Komt er een Noord-Atlantische krijgsmacht? door Dr L. M. Rollin Couquerque	317
		Over een Noord-Atlantische krijgsmacht is nog niet beslist	375
		Verzet van Engeland tegen integratie	377
		Toetreding van Duitsland	377
		Nato-verdrag bepaalt niets omtrent integratie van nationale krijgsmachten	417
		Omkooprij. — in Indonesië	155
		Onderofficieren. Tijdelijke rang toegekend aan —; terugstelling	53

	Blz.		Blz.
Positie van sergeant 1e klasse	68	— hebben militaire inslag . . .	418, 581
Ongehoorzaamheid. Weigering om corveediensten te verrichten	123	— Strafverzwaring bij — . . .	428
— aan een dienstvoorschrift . . .	124	— door vreemde militairen in het buitenland gepleegd	496
In tijd van oorlog moet mas-sale — voorkomen worden . . .	186	Gehoorzaamheidsplicht en — . . .	527
Volharding —	325	Oorlogsstrafrecht. Veranderend karakter van het — . . .	157, 414
Desertie in samenloop met —	684	Afzonderlijke wet voor —	
Overtreding van het luchtvaartreglement in samenloop met —	687, 706	416, 428, 489, 490, 495, 498	
Bekeerde principiële dienstweigeraar voorwaardelijk gestraft	695	Mogelijkheid van cassatie bij —	424
Zie ook: Gehoorzaamheids-plicht.		Bijzondere colleges voor be-rechting van oorlogsmisdrij-ven; militaire rechter	
Onjuist rapport. Verzwijgen van een voorval en —	107	496, 497, 501, 509	
Onrechtmatigheid. Mr <i>D. B. A. Franken</i> , — of schuld?	217, 364	Gehoorzaamheidsplicht en art. 9 der Wet —	528
Onschuld. Betekenis van de term bij gebleken — in verband met strafuitsluitingsgrond	674	Rede van Jhr Mr <i>W. W. Feith</i> over de Wet — in de Ned. Juristenvereniging	619
Ontslag. — zonder ontzetting vernietigd in appèl	701	Oosterhoff, P. W. Oorlogsgevaar, door —	73
Ontzetting. — van het recht om bij de gewapende macht te dienen in tijdsduur te limite-ren	191	Openbaar aanklager. Verschil tus-sen — en openbaar ministerie	304, 605, 719
Oorlog. Totalitair karakter van moderne —	158	Uitlokken van een strafvervolg-ing of van een krijgstuch-telijke bestraffing door een — strijdt met de wet	605
Politieke actie in Nederlands Indië was —	160	Toezicht van de Krijgsraad te velde op de gestes van de auditeur-militair te velde (R.L. 260)	605
„Geval van —”	390	Oplichting. — van gemeente-ambtenaren door naast mili-taire jaarwedde steun te ont-vangen	476
Gebruiken van den — 496, 522, 523		Oppebevelhebber. Algemeen — van geïntegreerde krijgsmach-ten. Opheffing van nationale generale staven. Gehoorzaamheid aan bevelen van de — . . .	64
Nationale „koude oorlogen” . . .	534	Oppebevelhebber in Korea . . .	532
Zie ook: Staat van oorlog,		Oproeping. Niet voldoen aan een — in werkelijke dienst	350
Tijd van oorlog.		Oproer. — en militair —	136, 138
Oorlogsbehoefte. Brengun en ge-weer zijn —	27, 30, 165	Opruiing. — tot feitelijke insub-ordinatie	679
Art. 161 W.M.S.R. in Neder-lands Indië	153, 173, 175	Opzet. Voorwaardelijk —	104
Beschadiging van een jeep . . .	673	Schuld en —	228-232
Oorlogsdreiging. Wanneer dreigt er oorlog?	77, 78, 134	Organisatie. Alle uitdrukkingen ontleend aan militaire — te verwijderen uit de militaire strafwetgeving	720
Oorlogsgevaar. — door <i>P. W. Oos-terhoff</i>	73	Overmacht. Voorbeeld van han-delen in —	221, 610
Wanneer en hoelang is er —?	73-80, 390, 559, 648, 655	Overzeese gebiedsdelen. Verdedi-ging van —	97
Oorlogsmisdadigers. Proces-Christiansen	724		
Oorlogsmisdrijven. In Nederlands Indië waren — onbekend	157, 162		
— in moderne oorlog	158, 196, 414		
— internationaal te regelen . . .	417		
— gepleegd door burgers of an-dere dan Europese militairen . . .	418		
— vaagheid der omschrijvingen			

	Blz.		Blz.
Pardon. Rechterlijk pardon volgens Sv. 398, 9°	602, 605	Nederlandse militairen buitenslands, door —	1-7
Patrouille. Onjuist rapport omtrent hetgeen voorviel	107	Integratie-overleg, door —	96-103
Petitie. Recht van —	725	Vroeger werkzaamheid van — als lector in militair straf- en tuchtrecht	103
Plan-Schuman. — als supranationale eenheid	533, 534	Komt er een Noord-Atlantische krijgsmacht? door —	317
Plantenga, Mr M. P. Krijgsraden bij troepen te velde, door —	145	Het Europese leger komt! door —	375
Plundering. — in Indonesië	115	Rechtspositie van het militair personeel der Militaire Missie in Indonesië, door —	441
Politiek. Geen — in de krijgsmacht	521	Exterritorialiteit ontzegd, door —	529
Politiestaat. Crisiswetgeving behoort thuis in een —	229	Ronselen. Strafbaarheid van een slachtoffer van — door de vijand	428
Preventie. Speciale en generale — door militaire justitie te velde	147	Samenloop. — of absorptie? door Mr <i>H. W. Vermeer</i>	90-95
Prijsopdrivings- en Hamsterwet. Schuld bij prijsbepaling	232, 237	Wachtsdelict en desertie	116
Psychologie. — bij militairen te velde	167-172	— van delict en krijgstuuchtelijk vergrijp	175
Quota-stelsel. Als voorloper van internationale belastingen ter bekostiging van defensie-uitgaven	101	Ongehoorzaamheid aan dienstbevel in — met desertie	197
Raadsman. Onderofficier als — bij krijgsraad te velde	114	Verkeersovertreding in — met veroorzaken van lichamelijk letsel	677
Bij troepen te velde kan het moeilijk zijn een — te vinden	150	Overtreding van het luchtvaartreglement in — met ongehoorzaamheid	687
Rechten van de mens. Militairen in Indonesië en de —; berechtiging van hun strafzaken door een onafhankelijke en onpartijdige rechter	453	Art. 58 W.v.Sr. toegepast	701
Rechtspositie. Een zwakke plek in de — van officieren der K.L., door Mr <i>H. H. A. de Graaff</i>	81-89	Schadeloosstelling. Regeling van de — bij vorderingen in het militair belang	660
Regeling van — van een internationale krijgsmacht (salariissen, bevordering enz.)	102, 529	Schildwacht. Berichtenklerk op berichtencentrum is geen —	111
Rechtvaardigingsgronden. Uitlegging van —	221	Is een — „bevoegd gezag” in de zin van art. 435 al. 3 Sr. ten opzichte van burgers?	131
Regtspleging bij de Landmagt. Haar bruikbaarheid bij opererende strijdkrachten	145	Schip is territoir. Betekenis van deze fictie voor militairen	1
Regtspleging bij de Zeemagt. Voorbeeld van een verkorte procedure	473	Moet dit ook voor luchtvaartuigen gelden?	5
Reisdeclaratie. Valsheid in een —	701	Schuld. Frontneurose en —	169
Represailles. — in Indonesië	161	Mr <i>D. B. A. Franken</i> , Onrechtmatigheid of —?	217, 364
Doodschieten van gijzelaars	584	Verwijtbaarheid van —	222, 228
Revisie. Art. 457 e.v. Wb. v. Sv. staan — van einduitspraken van de militaire rechter niet toe	396	Zie ook bij Onschuld.	
Rollin Couquerque, Dr L. M.		Schuldvorderingen. Militaire rechtspraak over —	311
		Seponeren. Bevoegdheid tot — van het H.M.G.	178
		— door verwijzingsofficier	694
		Smaad. Wat valt onder het geven van ruchtbaarheid? Niet aangifte bij politie of aan geestelijke verzorger	699

	Blz.
Souvereiniteit. Instelling van een supra-nationale krijgsmacht derogeert aan nationale — zoals instelling van een nationale krijgsmacht derogeerde aan provinciale —	375
Plan-Schuman (steenkolen en staal) en zijn —	533, 534
Souvereiniteitsoverdracht Indonesië. Berechting van commune delicten begaan door Nederlandse militairen vóór en na de —	330
Specificatie. Teveel — van misdrijven ongewenst	38
Spionage. Strafbaarheid van —	436
Staat van oorlog en beleg. Internationale regeling van de —	102
Hoelang is er — ?	390
Statistiek. — van Krijgsraden te velde en van verwijzingsofficieren in 1950	70
— als voren in het eerste halfjaar 1951	71
— als voren in het tweede halfjaar 1951	212
— van diefstallen en andere misdrijven bij de Marine in de jaren 1946-1950	249
— van door de Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage behandelde zaken in het 4e kwartaal 1951	368
— als voren in het 1e kwartaal 1952	368
— van de werkzaamheden van de militaire rechtscolleges in 1950-1951	409
Steffen, Mr A. F. Voordracht van — over handhaving van de krijgstuicht	484
Stokvis, H. W. M. Incongruentie tussen verwijzing en bevelschrift, door —	302
Strafbaar feit. Elementen van een —	218-220
Hetzelfde — in verwijzing en telastelegging	302
Misdrijven tegen de Indonesische staatsorde	445, 450
Economisch delict	473
Zeer veel — bevatten krijgstuichtelijke elementen	671
Straffen. Militaire detentie opgelegd	36, 258, 382, 385, 535
Strafmaat in Indonesië	156
Vrijheidsstraffen te velde	188
Geldboeten te velde	190, 191
Strafbaar verklaren zonder strafoplegging	191

	Blz.
Strafverzwaring bij oorlogsmisdrijven	428, 429
Executie van — in Indonesië	447, 452
Geldboete opgelegd krachtens art. 24 W.v.Sr. aan een militair der Militaire Missie in Indonesië	470
Verzwaring van — tegen misdrijven betreffende de veiligheid van de Staat	622
Strafrecht. Taak van het —	217
Strafregisters. Niet rechtvaardige optekening in — van te velde gepleegde strafbare feiten	196
Strafuitsluitingsgronden. Art. 38 W.M.S.R.	160, 163
Verschil tussen — en rechtvaardigingsgrond	164
Bewijslast	165, 166
Artt. 42 en 43 in geval van oorlog	430
Nieuwe — in Sr. 102 en 103	622
Strafvordering. Recht tot — en nietigverklaring van de telastelegging	305
Toepassing van bepalingen uit het Wetboek van — in militaire strafprocessen	667
Strafwetgeving. Indonesische — valt niet meer onder Nederlandse contrôle; terminologie is zonder overleg wijzigbaar	454
Supra-nationale eenheid. Behoeft aan een staatkundige —	376-379, 532
Zie ook: Plan-Schuman.	
Suriname. Militair strafrecht van K.L.-militairen in —	629
Tandheelkunde. Onbevoegde uitoefening van de —	335
Telastelegging. Bij — van feitelijke insubordinatie is niet nodig te vermelden dat deze lichamelijk letsel veroorzaakt heeft	38
Nietige — bij insubordinatie	67
Incongruentie tussen verwijzing en —, door <i>H. W. M. Stokvis</i>	302
Nietigverklaring van —	305, 679
Qualificaties in de —	361
Nauwkeurige formulering in de —	682
Terechttzitting. Bij een krijgsraad te velde werd aanwezigheid van de beklaagde ter — niet nodig geacht	115

	Blz.		Blz.
Te velde concentreerde de behandeling van strafzaken zich zoveel mogelijk op de — . . .	187	afhankelijke rechtspraak . . .	454
Territoir. Universaliteitsbeginsel en — van rechtsmacht . . .	419, 423, 721	Uniformen. Misbruik van — in geval van oorlog	430
	435	Universaliteitsbeginsel. Strafrechtelijk — in wetsontwerp oorlogsstrafrecht	419
Luchtschip is —	435	Valsheid. — in geschrifte	382, 701
Terugstelling. — van tijdelijk in rang verhoogde onderofficieren	53	Veewet. Het in van besmetting verdachte toestand brengen van vee	224-227
— van tijdelijk in rang verhoogde marine-officieren	297	Verbeurdverklaring. Bij bestrafing van verboden uitvoer van boter wordt niet alleen uitgesproken — van die boter maar ook van de auto, waarmede deze vervoerd werd	31
Terugwerkende kracht. Strafbepalingen met —	416	— van vuurwapen en munitie	114
Thijs, Mr J. A. Enkele opmerkingen over tijdelijke rangen en ouderdom in rang van marine-officieren, door —	297	— van het door misdrijf verkregene gewenst	191
Toerekeningsvatbaarheid. — bij front-neurose	168	Zie ook bij Vernietiging.	
Weerlegging van aangenomen niet- —	336	Verdragen. Londens — van 27 December 1947, art. 7, en overlevering van vreemde militairen, verdacht van strafbare feiten buiten hun land gepleegd	6
Tractatenblad. Uitgave van het — van het Koninkrijk der Nederlanden	629	De Republiek Indonesië was geen partij van tal van — over oorlogsrecht	160
Transactie. Een bij — afgedane overtreding telt mede voor recidive	119	Cumulatie van verdragen over West-Europese defensie	318
— bij misdrijven gewenst	190	— van Genève en universaliteitsbeginsel	419
Tribunaalzaken. Oorlogsstrafrecht en —	426	Wetsontwerp tot goedkeuring van de — van Genève van 12 Augustus 1949 ingediend	420, 583
Troepen te velde. Gemoedsgesteldheid bij leiding en bij —	145	4 — van Genève en oorlogsstrafrecht	625
Trolleybus. Aard van — in verband met de Wegverkeerswet 397,	404	Zie ook: Noord-Atlantisch Verdrag.	
Tijd van oorlog. Oorlogsgevaar en — 77, 78, 134, 260, 390, 648,	655	Verduistering. — in dienstbetrekking	176
Tijdelijke rangsverhoging. Terugstelling in effectieve rang na repatriëring. Ministerieel ingrijpen vernietigd	53	— door een ambtenaar	352, 387
		Strafverzwaring bij —	429
Uiteenjagen. Strafbaarheid van het — van vergaderingen van openbare lichamen	435	— van Solex-rijwiel	536
Uitvoer. Verboden — van boter, welke verbeurd verklaard wordt	31	— van verf in samenwerking met een meerdere	610
Uniestatuut. Regelingen en besluiten ter uitvoering van het — der Nederlands Indonésische Unie	441, 442	Verenigde Naties. Handvest der —	320
Verschil tussen regelingen en besluiten	442, 448, 451	Vergelding. — bij berechting van militairen te velde	147, 155
Artt. 2 en 21: iedere partij zorgt voor de defensie van eigen grondgebied	453	Gedachte aan — in het strafrecht	217
Art. 3: streven naar een on-		Verkeersregelingen. — in Nederlands Indië	153, 602, 673
		Verzuimd voor gevaar te waar- schuwen	540

	Blz.
Dienstvoorschrift militair verkeer	712
Verkorte procedure. — werd in Nederlands Indië bij de krijgsraden te velde veel toegepast	194
Verlaging. Voorwaardelijke veroordeling tot —	107
— bij troepen te velde	151, 183
Gradering der — gewenst	191
De straf van — opgelegd	387
Van administratieve — is geen beklag mogelijk	538
Vermeer, Mr W. H. Samenloop of absorptie? door —	90-95
Gehoorzaamheidsplicht en aansprakelijkheid, door —	521
Vernieling. — in Curaçao	559
Vernietiging. — van auto, met welke strafbaar feit is gepleegd, vernietigd en vervangen door verbeurdverklaring	31
Verordening Militair Gezag. — in Ned. Indië no. 505	153
— in Ned. Indië no. 512	154, 173, 176
— in Ned. Indië no. 542	175
Verraad. — van personen aan de vijand	624
Verwijderen, zich —. Wat verstaat art. 106 W.M.S.R. onder —?	697
Verwijzing. Aanvulling van een beschikking tot — is volgens R.L. ongeoorloofd	72, 234
Moeilijkheid om te beslissen over —	150, 173, 177, 715
Toepassing van R.L. 15 en bevoegdheid van het H.M.G. tot seponeren	178
Spoedshalve in blanco getekende formulieren tot — aan de auditeur-militair verstrekt	194
— te vervangen door een potentieel ingrijpen van de verwijzigingsofficier in de vervolgingsbevoegdheid van de openbare aanklager 145, 194, 719	719
Wie is bij het Detachement Verenigde Naties bevoegd tot —?	254, 717
Incongruentie tussen — en bevelschrift, door <i>H. W. M. Stokvis</i>	302
Via R.Z. 10 verwezen strafzaak	344
Voorlopig arrest bij de —	370
In de Ned. Antillen opge maakte — werd in Nederland „overgemaakt”	560
Voorwaardelijke niet- —	562
Herroeping van verwijzing,	

	Blz.
met gevolg: recht tot strafvordering verwerkt	692
Verwijzingsofficier behoort te zijn een commandierend officier	720
Niet meer bij de wet aan te wijzen	721
Zie ook: Gerechts-officier.	
Verzoekschriften. Inzending van — aan de Minister	725
Vestigingswet Kleinbedrijf 1937. Overtreding van art. 11 der —	473
Vivisectie. — behoort in de wet hoger onderwijs	228
Voeging. — van militaire strafzaken	214
— van twee strafzaken	353
Vonnis. Duidelijke motivering nodig	193
Vergelijking van vonnissen ter terechtzitting in presentie van veroordeelden	193
Voorzichtigheid aanbevolen met bevel tot uitlezing van — elders	193, 194
Onjuist gedateerd —; de identiteit niettemin aangenomen	335
Voorlopige informatiën. — werden in Nederl. Indië slechts in 5 % van de strafzaken gehouden	194
— over een in Tokio voorgevallen strafzaak	255
Voorwaardelijke veroordeling. Lacunes in de jongste wetsherziening —	65
— tot degradatie	107
— tot gevangenisstraf en onvoorwaardelijk tot geldboete 114, 382	382
Art. 15 W.M.S.R. en de wet tot wijziging van de bepalingen omtrent —	140
In Nederl. Indië ontbrak —	156
— te velde van veel nut	191, 192
— zonder dat daarbij gesteld is de voorwaarde, dat de veroordeelde zich niet zal schuldig maken aan een krijgstuchtelijk vergrijp	336, 356, 386
— met proeftijd, binnen welke de veroordeelde zich niet mag misdragen	476
— voor principiële dienstweigeraar	695
Vorderingen. — ten behoeve van militaire belangen	648
Vragenbus. Voorlopig arrest tijdens krijgstuchtelijk arrest	215
Verbintenis voor onbepaalde	

tijd	Blz. 267	keer	Blz. 712
Voorwaardelijke niet-verwijzing naar de militaire rechter	562	Wermeskerken, J. H. van. Het dienstbevel en het dienstvoorschrift, door —	455
Recht van petitie van militairen	725	Westerdijk, Mr P. Wijzigen en te niet doen van krijgstuhtelijke bestraffingen buiten beklag, door —	593
Vredestoelage. Aanspraak van reserve-officieren op —; toekenning en intrekkingen ervan	200	West-Indië. De territoiren der bezittingen in — waren door occupatie eigendom geworden van de Republiek der Verenigde Nederlanden	375
Vuurwapen. Zonder hiertoe gerechtigd te zijn in Indonesië een — voorhanden hebben 113, 192		Wetgeving.	
Vijand. Kan er een — zijn zonder oorlog?	134	<i>Wijziging der wegenverkeerswet</i>	262, 403, 560
Hulpverlening aan de —	426, 428, 436	<i>Ontwerp-wet Oorlogsstrafrecht.</i>	
Ronselen door de —	428	Voorlopig Verslag Tweede Kamer	372
Wachtpersoneel. — en opvolging van bevelen en consignes	9	Memorie van Antwoord Tweede Kamer	414
Wachtsdelict. Behorende tot een wacht zijn post verlaten	90, 116	Nota van Wijzigingen Tweede Kamer	438
Waning, J. van. Onderzoek door deskundigen, door —	665	Eindverslag Tweede Kamer	438
Wapenstilstand. Schending van een overeengekomen —	430	Nota van Verbetering	438
Waterstaatswerk. Culplose beschadiging van een stuw	121	Amendement-Donker	438
Wederrechtelijkheid. Is dwaling omtrent — strafuitsluitingsgrond?	233-235	Tweede Nota van Wijzigingen 439	
Wegenverkeerswet. Toepassing van — bij troepen in Nederl. Indië	153, 174	Derde Nota van Wijzigingen 440	
Motorrijder zonder nationaliteitsbewijs	236, 239	Beraadslagingen in de Tweede Kamer	486
Wetsontwerp tot wijziging der —	262, 403, 560	Voortgezet; Stemmingen	519
Art. 45 der —	394, 712	Gewijzigd wetsontwerp	567
Dienstvoorschrift militair verkeer	712	Voorlopig Verslag Eerste Kamer	578
Wegmaken. — van oorlogsbehoeften. Vrijspraak	27, 30, 175	Eindverslag Eerste Kamer 581	
— van een wapen	470	Beraadslagingen „ „ 585	
Wegverkeer. Wederrechtelijk gebruiken op de weg van eens anders motorrijtuig	118	Stemmingen „ „ 592	
Executie van het ontzeggen van rijbevoegdheid aan chauffeurs	183	Wet van 10 Juli 1952	592
Verzuimd voor gevaar te waarschuwen	540	<i>Ontwerp-Inkwartieringswet.</i>	
Beschadiging van een jeep bij verkeer op een niet-openbare weg	673	Wetsontwerp	633
Lichamelijk letsel veroorzaakt bij verkeersongeval	677	Memorie van Toelichting	647
Verkeersongeval te Fontainebleau	690	Wet op de Krijgstucht. Art. 60 en eigenlijke krijgstuhtelijke vergrijpen	175, 176
Dienstvoorschrift militair ver-		Wetboek van Militair Strafrecht. Teveel specificatie van misdrijven ongewenst	38
		Wildt, Mr M. H. de. Militaire rechtspraak in civiele zaken, door —	307
		Winkelsluiting. Verordening op de —	221
		Zaakbeschadiging. — in Indonesië 155	
		— in Curaçao	559
		Zedenmisdrijven. — nemen in tijd van oorlog toe	429
		Zoekraken. — van enig wapen	111

WETTELIJKE BEPALINGEN

behandeld of vermeld in deel XLV

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Handvest Verenigde Naties (U.N.O.)		Staatsregeling van 1798	
43, 106	321	B. en St. Gr.	
Universele rechten van de mens		52, 53	534
(10 December 1948)		Grondwet van 1948	
10	453	8	725
Noord-Atlantisch Verdrag		61	81, 84, 297
(4 April 1949)		93	135
. 7, 97, 98, 379, 417, 721		124	441
5	323	160, 161	281
6	379, 380	163	446
Landoorlogsreglement 1907		169	284
.	106, 418	172	422
52	365	173	281, 282, 284, 422
Overeenkomst van Moskou		194	73, 79
30 October 1943		Indische Staatsregeling	
.	323	131	154
Agreement van Londen		Zelfbestuursregelen	
8 Augustus 1945		(1938 Ind. Stb. no. 529)	
.	322, 419	444, 445
Handvest Internationaal Militair		Wet Souvereiniteitsoverdracht	
Gerechtshof (Neuremberg)		Indonesië (Stb. no. J 570)	
.	322	330, 386
6	159	1	546
8	714	Rechten van de mens (Indonesië)	
Overeenkomst van Londen		454
21 December 1949		Regeling Nederl. Zeestrijdkrachten	
7	6, 446	34	386
Tractaten van 27 Juli 1929		Regeling Nederl. Landstrijdkrachten	
.	160	12	386
Verdragen van Genève		31, 37	546, 551
12 Augustus 1949		Regeling Militaire Missie	
.	277, 419, 510	17	443
Europese Defensie-Unie		Overeenkomst Militaire Missie	
16 April 1952		van 29 November 1950	
.	318	441-443, 453
Garantie-tractaat voor		1, 2	443
West-Duitsland		16	444, 445, 454
.	319	Statuut Nederlands Indonesische	
Verklaring Westelijke Grote Vier,		Unie	
November 1950		2	441
.	319	3	453
Brits Defensie-Verbond 1952		7	454
.	319	7	441
		12, 16	442
		21	442, 453

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Surinaamse Staatsregeling			
47	630	43	466, 491, 506, 615, 625 10, 11, 225, 291, 292, 430, 431, 456, 457, 464, 465, 491, 508, 610, 615- 617, 625
Wet houdende Algemene Bepalingen			
1, 2	441	44	353
4	503	47, 48	136
5	79, 216	50	258
11	220	53	227
Wet Regterlijke Organisatie			
88	427	55	95, 116, 136, 677, 713
Burgerlijk Wetboek			
50, 51	132	57	116, 176, 477, 701
61	367	58	176, 701
384	216	68	3, 684
993	367	74	119, 190, 191, 563, 564
1177	488	82	41
1401	565	84	132
1637	651	87	76, 107, 134, 135, 139, 140, 260, 416
Wetboek van Koophandel			
284	567	92, 93	576, 577
Crimineel Wetboek 1809			
4, 7	324	94, 95, 95a	575-577
10	229	96	576, 577
11	229, 230	97	576
Wetboek van Strafrecht			
	24	97a	436, 576
1	220, 503, 620	97b	576
2	288	98	12, 13
3	1, 6, 288, 575	98a	13
4	1, 278, 288, 419, 575	99	576
5	1, 288, 331	100	426, 436, 576
6, 7, 8	288	101	274, 288, 416, 576
9	216, 274	102	47, 135, 138, 139, 274, 426, 577, 581, 584, 586, 590, 622
14a	66, 114, 140-143, 156, 336, 382, 476, 483, 567	103	577
14b	66, 483	103a	577, 584, 586, 590, 622, 624
14c, d	66	104	135
14e	142	105, 107a	577
14f	140, 142	121, 122	295, 438, 577
14h	140, 142, 143	123	436
22a	575	124	436, 438, 577
23	216	129	10
24	156, 191, 387, 690, 705, 706	131-134bis	568, 575
28, 31	191	135	438, 577
33	31	137	227
37	168	137a	328
37a	168, 169	156	227
39septies	216	177-187	154
40	9, 11, 46, 225, 456, 478, 610, 615-617	189	46, 227, 568, 569, 575
41	10, 41, 107, 225, 615	203, 204	135-139, 257
42	10, 225, 291, 430, 431,	225	382, 701
		243, 246	154
		261	227, 699
		266	328
		278	231
		283	232
		284	154
		287	104, 226
		289	107, 164, 242
		293	478

Art.	Blz.
300	41, 104, 225
307	176, 177
308	176, 177, 677, 690
310	222, 231, 610
311	429
312	250
316	227
317	154, 231
318	231
319	227
321	231, 353, 387, 536, 610
322	176
324	227
326	231, 476
328	231
338, 348	227
351	121
353	227
355-358bis	456
381	278, 288
382-385	278
416	568, 569, 610
417	568, 569
417bis	173, 568, 569
427	540
435	131, 132
436	336
453	119
458-460	231, 232

**Nederlands Indisch Wetboek
van Strafrecht**

335	154
---------------	-----

**Wetboeken van Strafrecht van
Suriname en van de Nederlandse
Antillen**

.	2, 630
-----------	--------

Besluit Buitengewoon Strafrecht

.	492, 493, 619
1, 2	581
3	619, 620
5	420, 583, 584
10	178, 191
11	583, 626
24	486
26	624
27a	159, 277, 419, 625
34a	621

Tribunaalbesluit

1	426
-------------	-----

Wetboek van Strafvordering

12	177, 178
52	132
57	622

Art.	Blz.
64	180
67	181
151	403
150, 151, 152	666, 667
154, 156	666, 667
159	667
167, 244	565
253	606
255	694
261	46
278	132
310	574
312	622
316, 317	575
326	622
332	308, 567
338	166
339	399, 668
341	401, 402
342	402
344	399, 402, 667, 668
350	46, 220
353	192
358	232
359	478, 621
398	178, 190-192, 602-606
422	402
425	190
449-452, 454	574
457	398
461, 465, 470	575
473, 474	575
486, 487	216

**Articulbrief voor het krijgsvolk
te water van 1795**

.	323
-----------	-----

**Ontwerp-Crimineel Wetboek voor
het krijgsvolk te water 1808**

.	533
-----------	-----

**Crimineel Wetboek voor het
krijgsvolk te water (1814)**

.	90
78, 79	3

**Crimineel Wetboek voor het
krijgsvolk te lande (1799)**

.	324, 670
-----------	----------

**Ontwerp-Crimineel Wetboek voor
het krijgsvolk te lande van 1807**

.	533
-----------	-----

**Crimineel Wetboek voor het
krijgsvolk te lande (1815)**

.	90
9	136
140-146, 150, 151	91

Art.	Blz.
152	91, 93
Slotbepaling	2, 631

Wetboek van Militair Strafrecht

	24, 620, 720
1	1, 215
2	1, 330, 333-335, 447, 602-604, 607, 608
4	330, 334, 460
5	335, 460
9	278, 420-422, 438, 440, 493, 497, 513, 577, 582, 584
11	36, 123, 259, 382, 385, 535, 608, 688, 695, 701
13	114, 336, 350, 353, 356, 476, 688, 695
14	336, 688, 695
15	65, 114, 140-143, 336, 350, 353, 386, 387, 476, 688, 695
20	141
21	295, 435
23	191, 701
25	191, 387
38	104, 107, 160, 166
40-42	216
45	274, 278, 417, 420, 439, 440, 493, 497, 513, 577, 580, 582, 584, 586, 627
50	137
57	216
60	555
63	335, 554, 558, 720
64	353, 355
67	299-301, 455
69	111
71	159
74	609
79	415, 513, 577
85	173
89	134
91-93	513, 577
96	350
97	93, 116, 198, 350, 361, 535, 536
98	47, 93, 130, 258, 347, 356, 536, 684, 697
99	40, 91-94, 116, 258, 347
100	92, 420
101	173
106	130, 684, 697
108	328, 353
114	8-20, 68, 123, 160, 198, 211, 325, 328, 361, 455- 463, 467, 535, 684, 688, 695
115	706
117	38, 682

Art.	Blz.
118	258
119	139, 258
120	38, 258
121-123	258
124	138, 139, 258
125	140, 258
128	10
129	90-93, 116
130, 131	173
132	107
135	121, 161, 174, 175, 265, 455, 459, 460, 468, 469, 701
140	36, 527, 610, 615, 617
143	160, 175, 610
146	679
150	130, 350
151	610
153	115, 513, 577
154	513, 577
157	610
160	27, 30
161	153, 173

Surinaams Wetboek van Militair Strafrecht en Reglement van Krijgstucht

. 630

Ontwerp-Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te water (1810)

10 3

Wet op de Krijgstucht

	720
2	156, 173, 176, 178, 333- 335, 468, 562-566, 606, 675
3-5	216, 593, 596, 597
6	216
15	180
17, 20	179
25-27	596
30-32	179, 593, 596, 597
33, 34	181
35	596
38	596, 597
39	483, 597, 618, 628, 716, 720
40	618
41	597, 618, 628, 629, 716
42, 43	597, 618, 720
44	179, 215, 455
46	270, 618
48	617, 618
49	370
50	215, 593-598, 719, 726
52	215
55	216, 618
56	347, 349

Art.	Blz.
57	111, 113, 675, 694
58	178, 602-605
60	111, 113, 155, 175, 176, 203
61	217, 340, 342, 618
62	179, 216, 271, 618
63, 64	179, 271
65	271
66	271, 342
67	271, 538
70	595
71	395, 455, 464, 466
72	215

Reglement betreffende de Krijgstucht

4	299, 468
5	299, 301
6	297, 299, 468
8	468, 469
9	271, 466, 618, 619
10	462-466
11	8, 466
12	8, 12, 19, 465-469
13	464, 466
14	725
15	468, 469
19	12
26	9, 10
27	133, 256, 484, 605
29	256, 461, 596

Invoeringswet Militair Strafen en Tuchtrecht

.	720
32	630
35, 49	675
69	133
74	10, 104, 166, 615, 668
76	475, 715
77	282, 715
78	134, 275, 282, 417, 423, 577, 578, 715
81	4, 557, 717

Regtspleging bij de Zeemagt

.	720
2-4	370
5	370, 371, 373
6, 7	371
8	22, 371, 563, 670, 675
9	370, 684
10	345
86	666
112	684
183	478, 605
184	132, 473, 605, 606
185	220, 682
add. bep.	216

Regtspleging bij de Landmagt

.	720
-----------	-----

Art.	Blz.
1	216, 447
4, 5	179, 672
7	668, 672, 718
8, 9	670, 672-694
10	669-671, 718
11	670, 692, 718
12	692, 718
14	180, 306
15	178
52	181
69	72, 214
70	72
88	666
94	327
114	306, 361
119	115
161	327
167	72
178	605
179	119, 132, 605, 606
193	48, 162, 169, 305, 602, 682
198	35
205	193
211	343, 607
212	336
213	343, 607
243	556, 557, 715, 716, 719
245	146
249	115, 190, 194, 327
250	146
254	145, 254, 558, 718, 721
256	151, 179
257	179
259	27, 30, 151, 179, 182
260	605
261	718
274	668
292	605, 668
293	605
add. bep.	216

Herziene Rechtspleging bij de Landmacht in Nederlands-Indië

91, 202	146
-------------------	-----

Surinaamse Rechtspleging bij de Landmacht

1, 2	630
----------------	-----

Provisieele Instructie van het Hoog Militair Gerechtshof

1, 28	720
54	722
77	4
77a	29
.	31

Bijzondere wetten

Reglement Garnizoensdienst 1815	133
---	-----

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Wet van 1 Juni 1865 (Stb. no. 60)		Bevorderingswet Landmacht 1902	
.	227	2	84
Inkwartieringswet 1866 (Stb. no. 138)		9	82
2	650	11, 13	81
4, 5	648, 651	14	81, 82
6	648	15	81-84
7, 8, 10-12	653	17, 19-22	81
14-16	653	37-42	84
17, 21	654	43	88
22	651	Telegraaf- en Telefoonwet 1905	
23	653, 654	18	636
25	655	Motor- en Rijwielwet 1905	
28	649, 655	37	174, 265, 395, 559
29	649	Wet van 3 Augustus 1914	
31	648, 657	(Stb. no. 344)	
32	648, 658	75, 77
32bis	658	Wet Oorlogswinstbelasting 1916	
33	79, 648, 655, 656	42	222
34	648, 660	82	222, 223, 227
35	649	Wet van 1 September 1917	
37-41	663	(Stb. no. 578)	
43, 44	651	78
Inkwartieringsbesluit		Wet van 10 Januari 1920 (Stb. no. 11)	
3-7	651	4	699
12	662	Wet van 26 Maart 1920 (Stb. no. 153)	
13-42	648	Veewet	
Begrafeniswet 1869 (Stb. no. 65)		82	224, 226, 227
1	223	Wet van 5 Juli 1921 (Stb. no. 833)	
Wet 17 September 1870 (Stb. no. 162)		5	606
2	134	Dienstplichtwet 1922	
Wetten van 28 Maart 1877		28, 30	74
(Stb. no. 52 en 53)		Dienstweigeringswet (13 Juli 1923)	
.	134	2	46
Wet 25 December 1878 (Stb. no. 222)		3, 5, 6	125
.	227	Invoeringswet Strafvordering 1925	
Wet van 15 April 1891 (Stb. no. 84)		120	606
.	132	Luchtvaartwet 1926	
Wet van 30 Dec. 1893 (Stb. no. 262)		44	706
.	132	54	174, 394, 656, 689, 706
Wet van 10 April 1894 (Stb. no. 59)		Ambtenarenwet 1929	
.	132	24	543, 549
Oorlogswet 1899 (Stb. no. 128)		58	54, 200, 549
1	266, 390, 393, 394, 561, 566	Militaire ambtenarenwet 1931	
32	367	1	543, 548, 549, 553, 554
Bevorderingswet Zeemacht 1902		12	553
.	297		
4, 5	299, 300		

Art.	Blz.
Wet 31 Maart 1932 (Stb. no. 131)	
.	419
Wegenverkeerswet 1935	
.	192, 262, 390, 393-395, 560
1	397, 561
3, 7-9, 12, 19	263
24	405, 560
25	153, 563, 565
26	153
27	184
30	153
31	403
32	153
34	565
36	153, 176, 677
37	90, 116, 118, 153, 175
38	153, 565
39, 42	263
45	79, 153, 174, 264, 566, 712
Vestigingswet Kleinbedrijf 1937	
11	474
Prijsofdrijvings- en Hamsterwet 1939 (Stb. no. 634)	
12	236, 237
Wet van 24 November 1949 (Stb. no. J 510)	
.	404
Wet op de economische delicten 1950	
.	192, 714
1	473, 475
6, 7	191
38, 39	473, 475
Wet van 2 Augustus 1950 (Stb. no. K 335)	
.	332
1, 2	330, 334
Wet bescherming staatsgeheimen 1951	
1	12
Wet van 20 Juli 1951 (Stb. no. 311)	
.	392
Wet Oorlogsstrafrecht 1952	
8	624, 625
9	528
10	616, 625
Wetsbesluiten	
Besluit bezettingsmaatregelen	
18	35

Art.	Blz.
K.B. 22 October 1942 (Stb. no. C 65)	
.	140, 141, 344
1	345
K.B. bijzondere staat van beleg 1943 (Stb. no. D 60)	
.	557
K.B. 11 Mei 1944 (Stb. no. E 30)	
1, 2	297
3	297, 300
4, 5	297, 301
K.B. 27 Juli 1944 (Stb. no. E 53)	
.	173, 694
1	140, 141, 386, 387
Organisatiebesluit rechtspleging te velde (Stb. no. E 67)	
2	556, 557
3	557
5	558, 715
6, 7	557
8-11	558
Besluit van de Secretaris-Generaal van Justitie van 1 October 1944	
.	35
Koninklijke besluiten	
Reglement rechtstoestand militairen Zeemacht	
31	297
Rijksambtenarenreglement	
80	456
Reglement militaire ambtenaren K.L.	
1	543
9	267, 543
10	267
82	459, 470
87	702
93	82
97	183
Reglement van Administratie K.L.	
5, 6	156, 183
50	200
Voorlopig Reglement Inwendige Dienst K.L.	
1	183
2	726
11	455
14	725
86	356
125	216, 617, 618
126	216

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Reglement op de Garnizoensdienst 1890			
4	719	31	31, 35
Voorschrift dienstverbintenissen K.L. 1931		Deviezenbesluit 1945	
3	267	6	697
Instructie uitoefening militair gezag K.B. 4 Mei 1933 (Stb. no. 246)		Bewakingsvoorschrift 1946	
6	134	K.B. 10 September 1946 (Stb. no. G 247)	
Voorschrift beoordeling officieren K.L. 1948		K.B. 20 Juli 1950 (Stb. no. K 309)	
1	85	K.B. 20 Juli 1950 (Stb. no. K 310)	
21	81, 83, 85	K.B. 23 December 1950 (Stb. no. K 645)	
Luchtverkeersreglement		K.B. 27 December 1950 (Stct. 253)	
60	688	Besluit-proclamatie 23 Juli 1951 (Stb. no. 317)	
K.B. 2 October 1841 (Stb. no. 39)		K.B. 21 December 1951 (Stb. no. 598)	
K.B. 4 Februari 1846 (Stb. no. 6 en K.B. 21 December 1848 (Stb. no. 82)		K.B. 7 Juni 1952 (Stb. no. 330)	
K.B. 22 December 1863 (Stb. no. 149)		K.B. 26 Juli 1952 (Stb. no. 431)	
K.B. 19 Februari 1896 (Stb. no. 29)		Verordeningen Militair Gezag Ned.-Indië	
K.B. 6 Augustus 1910 (Stb. no. 247)		No. 43 . . . 153, 154, 333, 334, 558	
K.B. 30 Juli 1914, no. 72		No. 505 . . . 153, 154, 333, 334, 558, 604	
K.B. 21 April 1922 (Stbl. no. 204)		No. 507 146	
K.B. 7 Juli 1922 (Stb. no. 440)		No. 512 . . . 111, 154, 173, 176, 333, 334, 558, 673	
K.B. 11 Maart 1925, no. 5		No. 540 193	
K.B. 13 Januari 1930, no. 18		No. 542 175	
K.B. 22 Augustus 1931 (Stb. no. 378)		Wegverkeersordonnantie Ned.-Indië	
K.B. 10 April 1939 (Stb. no. 181)		2 603, 673	
77, 78, 80, 392		48 603	
		50 183	
		Algemene orders K.N.I.L. 1935	
		No. 11 547, 549, 550	
		Ordonnantie 12 Januari 1948	
	 173	

STRAF- EN TUCHTRECHTELIJKE BESLISSINGEN

opgenomen of vermeld in deel XLV

(De vet gedrukte cijfers geven de bladzijden aan waar
beslissingen opgenomen zijn)

MILITAIRE RECHTSPRAAK

	Blz.
<i>Hoog Militair Gerechtshof</i>	
23 September 1898	3
21 November 1905	93
20 Maart 1908	14
23 April 1908	460
9 Januari 1917	456
13 Juli 1917	72
25 Mei 1923	605
20 Juni 1924	455
6 Februari 1925	455
4 Januari 1927	485
29 December 1933	457
7 September 1934	455
21 December 1937	457
1 November 1938	16
27 December 1938	95
19 Augustus 1947	395
14 Mei 1948	134
1 October 1948	52
21 December 1948	395
18 September 1949	92, 95
22 November 1949	455
7 Maart 1950	133
9 Maart 1950	181
20 Mei 1950	599
24 October 1950	27, 165
24 October 1950	29, 165
28 November 1950	348
17 December 1950	394, 559
19 Juli 1951	33
4 September 1951	678
13 November 1951	344
18 December 1951	199, 361
18 December 1951	343
8 Januari 1952	383, 386
8 Januari 1952	607
26 Februari 1952	335
18 Maart 1952	393, 559, 711
18 Maart 1952	681
1 April 1952	330
8 April 1952	710
13 Mei 1952	389, 386
7 October 1952	705

Hoog Militair Gerechtshof in Ned.-Indië

24 September 1929	154
6 Februari 1931	154

	Blz.
8 September 1933	154
3 September 1934	456
3 Mei 1935	526
23 April 1937	455, 458
18 Maart 1938	178
23 September 1938	94
11 Juli 1941	95
25 Juni 1948	14
27 Augustus 1948	154
21 October 1949	338

Zeekrijgsraad Amsterdam

16 Juni 1909	1
------------------------	---

Zeekrijgsraad te 's-Gravenhage

28 October 1948	355
2 Augustus 1951	90, 116
16 Augustus 1951	38
30 Augustus 1951	40
30 Augustus 1951	536
13 September 1951	328
13 Maart 1952	473
10 April 1952	684
1 Mei 1952	690
12 Juni 1952	610

Zeekrijgsraad Willemsoord

26 Mei 1898	3
13 Juni 1910	1
4 Mei 1932	468
7 December 1938	95
13 Maart 1940	17, 458, 460, 467

Zeekrijgsraad Oost-Indië

5 Januari 1948	525
--------------------------	-----

Zeekrijgsraad te Soerabaja

2 Augustus 1938	94
5 September 1939	95

Krijgsraad bij de Strijdkrachten in het Oosten

17 Maart 1944	455
8 December 1944	456
16 Februari 1945	462
3 Augustus 1945	95
20 Februari 1948	134, 455
14 Mei 1948	154
16 Juli 1948	457

	Blz.
<i>Krijgsraad te 's-Hertogenbosch</i>	
3 November 1936	458
26 October 1937	14
13 September 1938	461
<i>Krijgsraad te velde Oost</i>	
2 December 1948	52
4 Mei 1949	92, 95
29 Juni 1949	212, 214
21 September 1949	17
12 Juli 1950	462, 559
7 December 1950	121
2 Januari 1951	217, 232, 241, 406
21 Februari 1951	74, 394
26 April 1951	122
10 Mei 1951	302
24 Mei 1951	124
24 Mei 1951	677
31 Mei 1951	35
31 Mei 1951	118
30 Augustus 1951	535
13 September 1951	350
20 September 1951	197, 211, 361, 535
29 November 1951	679
6 December 1951	390
17 Januari 1952	706
14 Februari 1952	687
28 Februari 1952	607
12 Juni 1952	692
26 Juni 1952	695
26 Juni 1952	696
<i>Krijgsraad te velde West</i>	
2 December 1948	52
31 Januari 1951	31
28 Maart 1951	349
30 Mei 1951	45, 332
5 September 1951	352
13 September 1951	41
29 November 1951	699
2 Januari 1952	250, 529
2 Januari 1952	325
9 Januari 1952	476
9 Januari 1952	540
25 Juni 1952	701
<i>Krijgsraad te velde Zuid</i>	
28 Januari 1947	457
23 Juli 1948	52
20 Augustus 1950	347
27 September 1950	259, 385
20 December 1950	119
17 Januari 1951	260
23 Mei 1951	260
5 September 1951	260
17 October 1951	382
14 Februari 1952	387

	Blz.
<i>Krijgsraad te velde te Abrantes (Portugal)</i>	
19 Juni 1704	365
<i>Krijgsraad te velde te Bandoeng ongedagtekend</i>	
	28
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Batavia</i>	
19 Mei 1949	212, 463
<i>Krijgsraad te velde in Indonesië</i>	
19 Juli 1947	250
<i>Krijgsraad te velde te Kediri</i>	
7 Juni 1949	602
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Madioen</i>	
28 September 1949	113, 192
<i>Krijgsraad te velde der Militaire Missie in Indonesië</i>	
29 Januari 1952	441, 470
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Pekalongan</i>	
1 December 1498	115, 190
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Poerwokerto</i>	
11 Juli 1949	101, 166
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Semarang</i>	
24 Februari 1950	111, 175
<i>Krijgsraad te velde (K.L.) te Soerabaja</i>	
28 October 1949	107, 166
<i>Krijgsraad te velde te Sousel (Portugal)</i>	
11 Juli 1705	366
<i>Krijgsraad te velde te Tjimahi</i>	
4 Januari 1935	94
30 December 1936	92, 94
<i>Commandant Korps Mariniers</i>	
4 December 1951	342
15 December 1951	340
<i>Minister van Oorlog</i>	
28 April 1952	395

Blz.
BURGERLIJKE RECHTSPRAAK

Hoge Raad der Nederlanden

5 Februari 1844	132
29 Mei 1893	133
21 April 1913	138
30 November 1914	163
1 Maart 1915	223
19 Februari 1916	233, 234
21 October 1918	223
25 Juni 1923	233
15 October 1923	221
21 Juni 1926	138
10 December 1928	180
27 Juni 1932	221, 224
30 Januari 1933	14, 177
20 Februari 1933	224
18 December 1933	402
24 Juni 1935	402
2 December 1935	403
27 Juni 1938	402
29 April 1940	402
17 Juni 1940	402
16 Mei 1944	402
26 Maart 1946	402
29 April 1947	714
9 Mei 1947	78
11 November 1947	132
15 Februari 1949	683
3 Mei 1949	232
22 November 1949	235, 236
20 Juni 1950	46, 177
6 Februari 1951	125
2 Maart 1951	544, 555
11 December 1951	398
13 Mei 1952	396

Bijzondere Raad van Cassatie

6 Maart 1946	166
20 Maart 1946	623
24 Juni 1946	168
14 Februari 1949	364
11 April 1949	407
27 Juni 1949	159
6 Juli 1949	408
17 October 1949	407
13 Februari 1950	407

Gerechtshof te Amsterdam

2 Mei 1918	222
2 Februari 1951	242

Blz.

Bijzonder Gerechtshof te Arnhem

24 Februari 1949	407
----------------------------	-----

*Bijzonder Gerechtshof
te 's-Gravenhage*

12 December 1945	623
13 Juli 1948	364

*Bijzonder Gerechtshof
te 's-Hertogenbosch*

26 Juni 1946	623
------------------------	-----

Arr. Rechtbank te Groningen

13 December 1951	397, 404
----------------------------	----------

Arr. Rechtbank te Utrecht

11 Maart 1952	478
-------------------------	-----

Arr. Rechtbank te Zwolle

10 September 1914	163
-----------------------------	-----

Kantonrechter te Winschoten

25 November 1948	133
----------------------------	-----

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

25 September 1951	59
9 October 1951	359
18 December 1951	200
4 Maart 1952	550

*Militair Ambtenarengerecht
te 's-Gravenhage*

23 Mei 1934	84
12 Mei 1951	53
28 Mei 1951	356
22 October 1951	84
26 November 1951	541

Hoog Duits Gerechtshof

4 Maart 1952	626
------------------------	-----

Hof te Leipzig

16 Juli 1921	626
------------------------	-----